

دیوانی نالی

.. ملا خدری نه حمدی شاوہسی مکایلی ..

لیکولینموه و لیکدانموه

ملا عبدالکریمی مدرس و فتح عبدالکریم

محمدی ملا کریم

بیا چوهنموه

دَيوانِ نالِي

”مه لا خدری نه حمه دی شاوہ سی مکایہ تی“

لیکولینموه و لیکنانموه

مه لا عبدالکریمی مدرس د فتح عبدالکریم

محمدی مه لا کریم

پیا چوه نموه

پیشگی

ئەم لىنگولېنە دەيمەن مەن ئەمادە كەڭ ؟

دەيتىك بو خولاي لىنگولېنەمى دىوانى (ئالتي) و (سالم) م لە كەللەدا بو . بە دل حەزم ئەكرد بەرھەمى ئەم شاعىرە ھەلكەوتوانە بە شىئەيەكى پاك و پوختە و زىكخراو بىغرتە بەردەستى خوتىندەوارالى بەئىزى كورد و ، زۆشنىبرانى تازە پىگەيشىئى ئەم بەرەبە زياتر لە كەلەپۇرى پز شانازى زابوردۇمان بزانی ، تا لەبەر زۆفاكى رابوردۇدا و بە سۆد وەرگرتن لە زابوردۇ ، لە داژشتن و قىسینی تازەدا سەرکەوتۇتر بن و لە ھەنگاۋ ئانىاندا بەرەو ئەدەبى پىشكەوتۇى دواژۇ جىپىيان پتەوتر بى . دىبارە سامانى ھەر نەتەۋەيك لە ھەر سۆچىكەۋە بىگرى بىتتە لە كەلەپۇرى زابوردۇ و دەسايەى ئەمەز و زۆنى ئاسۇى بەرەو دواژۇى . پىشت گوتى خىتى ھەر يەك لەم سايە ماناي پىشت گوتى خىتى زىبازى زانىارىيە و ، لە زى ھەلە كىردن و سەرەسۆزە بەولاولە ھىچى تيا ئاين .

چەند سالىك لەمەۋبەر زۆزىكىان لەگەل باۋكم باسى كەلەپۇرى ئەدەبى كوردمان ئەكرد . تا باس ھاتە سەر باسى (ئالتي) و (سالم) و (كوردى) و ئەو ومچەيەى شاعىرانى كورد . پىشنيارم لا كىرد كە خەركى دىرانەكەى (ئالتي) بىن . باۋكم ، لەگەل ئەۋەندى كە ومختى ئەۋەندە

نهټوو و زيار به دمرز و تنه‌وهی فهټیکانیوه خهړک بسو ، گفټی دامن .
زوری نه‌برد له‌سر بناخه‌ی نوځه له‌چاپ‌دراوه‌کان ده‌ستی به کار کرد و
شه‌رحیکی له‌سر کؤکراوه‌ی هه‌مق نوځه‌کان توسی . داژشته‌وه و
ژټکختیشی خه‌ته‌ستوی من .

من چیم کرد ؟

پاش نه‌وه‌ی لټکولینه‌وه‌که‌ی باوکم هه‌مق خوینده‌وه و سه‌رله‌نوئی
به نوځه چاپه‌کاندا ژږښته‌وه ، به‌تایه‌تی چاپه‌که‌ی ماموستا (علین
موقیل) و ، پاش نه‌وه‌ی چنه‌د جارټک چومه خزمه‌تی ماموستای نه‌دیب و
زانا نه‌ندامی کارای کؤزی زانیاری کورد ماموستا مه‌سعود موحه‌ممد و
به‌رکولیکی به‌ردل گرم سه‌بارت به (نالین) و هه‌ست و چه‌شی (نالین) لا
کرد ، گه‌یستم نه‌و قه‌ناعه‌ته‌ی که لټکولینه‌وه‌ی شیمری (نالین) کارټکی
گه‌وره‌به و به‌پشتیوانی ته‌نھا نوځه له‌چاپ‌دراوه‌کان ، به‌ته‌واوټی ناگاته
نه‌نجام . له‌م ژوه‌وه چومه‌وه خزمه‌تی باوکم و له‌گه‌لی له‌مه‌سه‌له‌که
کولینه‌وه . بزیارمان دا کاره‌که زاگرین و ده‌س‌که‌ین به‌گه‌ژان به‌دوای
نوځه‌ی ده‌ست‌توسدا ، بژنه‌وه‌ی هه‌مقیان به‌راورد بکه‌ین و له‌و به‌راورده
نوځه‌به‌کی تا بکرتی پاکتر و وردتر ناماده بکه‌ین . باوکم ته‌واوکردلی
کاره‌که‌ی له‌سر نه‌م بناخه‌به خه‌ته‌ته‌ستوی من .

منیش به‌م پټه‌ ده‌ستم کرد به‌کار و له‌ماوه‌ی به‌راورد و لټکندانه‌ودا
فؤناغ به‌فؤناغ نه‌چومه‌وه لای باوکم و پټویستم به‌هه‌ر لټکندانه‌وه‌به‌کی
نوئی بوايه یا هه‌ر گیروگرفتیکم به‌اتایه‌ته ژئی لټیم نه‌پرسی . سه‌ره‌نجامی
کارمان نه‌م به‌ره‌مه‌به‌بر که گټا نه‌یخه‌ینه به‌رده‌ستی خوینده‌واران .

له‌و نوسطانه‌ی له‌به‌رده‌ستما بۆن :

بچ‌گرممان نه‌و هه‌وله‌ی ماموستایان (کوردی) و (مه‌ریوانی) و
(علین موقیل) و (گټو) له‌پټناوی کؤکرده‌وه و چاپ‌کردن و له‌سر
توسینی دیوانی (نالین) دا داوانه‌زه‌نجیکی مه‌ردانه‌به و جیگای شانازی و

لهه سر ټيمه و بهرمي داهاتو پټويسته بايه خټكي تايه تيان بڼو داتين و له لاپه زده ميژوي خومه تي نه ده بي كورددا بڼيان بتوسين . به لام له زاستيدا هم نسخه چاپانه هيچيان كه لكې نه ويان پټوه يه به ته واوي بگريته به لگه بڼو ليكولنه وه و معنا ليدانه وه . هه نديكيان ته نها زوتوسيكې زون و له هه نديكي ترمان دا بسن ليكولنه وه و چتره بنج و بناوان (به نارمزو) دهسكاري وشه كان كراوه .. نه مانه به جاري معنا ليدانه وه و زوشن كرده وه و شه كاندا نه زويشترن . ته نها ماموستا علي موقبل نهين ، كاري زاست ين ، له داوتني لاپه زه كاندا معنای هه نديكي له وشه كاني به فارسي ليدانه وه ، به لام به داخوه نه و وشه شي كه نه و معنای ليدانه وه زوربه يان تاسان و له واته يه هر خوينده واريكي ژر پاش نه ختيك تييني بيانان ا

لهه به ولاره هم چاپانه به هيچ جوړي خويان له قهره ميژو و بڼه و هڅي وتني هيچ غزل و قصيده يه كه نه ختي روناكي بخاته سر هه نديكي لاي تاريخي ژباني شاعير و وتني شيره كاني (ييجگه غزه له كه ي كه به بڼه ي مردني سلیمان پاشای بابانه وه و تيره نه كه هه مويان يه كه له دواي يه كه ته تريخه كيان به حسابي « نه بجهد » توسيوه) .

گهزان به دواي دستوسدا :

له زور كه سم ييستو كه خوالن خوش بڼو ماموستا مه لا موحه مدهي چروستان شيعري نالي زور چاك زانيوه و نسخه يه كي ياكې ديوانه كه ي به دستختي خوي - چروستان - هه يه (۱) . كه باوكم بڼو هم مه به ته

(۱) لهباري ميژوي ژباني ماموستا مه لا موحه مدهي چروستان يه وه ، كاك به جاي كوزي هم جهند ديژه ي بڼو توسيون :

خوالن خوش بڼو ناوي (مه لا موحه مدهي كوزي مه لا مه بدوزده چي چروستاني) به . سالي ۱۳۱۲ ي كوچن له دتي نابلاخ له نريكي سوله يمان هاتوه دنياوه و له پينج شمسه ي ۱۶ ي ناوجه ژواني ۱۳۸۲ ي كوچن ، ټيگه موني نيساني ۱۹۶۳ ي زاييندا كوچي دواين كرده و له

نامه‌ی کی بۆ کاک ئەحمەدی کۆزی خوالی خوش بۆ قوسق که ئیسته مودیر
ماله له زانیه له پارتزگای سوله‌یمانی ، خوا هه‌قه و پساوه‌تی فایم
بشاردرته‌وه ، وه‌ک دلسۆزێکی به‌هیمه‌ت دیوانه‌ قالیه‌که‌ی بۆ فاردین .
جینگای شافازی و سه‌ربه‌رزێ و شایانی سوباسه .

هر لهم بابته‌وه سۆراخی نوسخه‌یه‌کی تریشان کرد که ده‌ستۆسی
خوالی خوش بۆ مامۆستا مه‌لا عارفی چنگنیانی (٢) بۆ . باوکم لهم باره‌یه‌وه

سوله‌یمانی نیژراوه . به‌ منالێ لای باوکی خۆیندۆیه‌تی و پاشان به
له‌قییه‌تی چوه‌هه سوله‌یمانی و هه‌ولێر و کۆبه . له‌ سه‌رده‌می شه‌زی
یه‌که‌می جیهاندا ، بۆ ده‌رباز بۆن له‌ سه‌فه‌ربه‌ر ، چوه‌هه ناوچه‌ی زانیه‌ و
پۆده‌ر و له‌وێ بوه‌ به‌ مه‌لا . پاشا بۆردومان کردنی زانیه‌ له‌لایهن
ئینگلیزه‌وه که ماله‌که‌ی نه‌وێشی به‌رکه‌وتوه ، چوه‌ بۆ ناوچه‌ی
شاربازێ و سیوه‌یل و پاشان هاوه‌هه سوله‌یمانی و نا کۆچی دواين
کردوه ، له‌وێ بوه .

خوالی خوش بۆ پیاویکی خوش خولق و شیرین زه‌وشه‌ت و شاه‌ریکی
ورد بوه . به‌ کوردی و هه‌ره‌یی و فارسی شیرێ هه‌به . له‌ شه‌مه‌ره‌کانیدا
ژی و شوینی نالی گرتوه ، چونکه‌ نالی زانیکی باش بوه و هۆگری نالی
کاری تی کردوه .

(٢) کاک موخته‌سه‌م له‌باره‌ی میژوی ژبانی باوکیه‌وه نامه‌یه‌کی درێژی بۆ
ناردین ، وا ئێره‌دا پوخته‌یه‌کی ئه‌خه‌ینه‌ به‌ر چاو :

خوالی خوش بۆ کۆزی مه‌لا قادری چنگنیاییه ، سالی ١٨٨٧ی
زاینی له‌ دێی چنگنیانی سه‌ر به‌ قه‌زای شاربازێ له‌ پارتزگای
سوله‌یمانی له‌دایک‌بوه‌ و شه‌وی پینچ شه‌مه‌ی ١٩٦٧/٥/١١ ،
ژیکه‌ولی ای سه‌فه‌ری ١٣٨٧ له‌ سوله‌یمانی دنیای به‌جێ هه‌شتوه و
له‌ گردی سه‌یوان نیژراوه .

خۆیندنی نا پله‌ی ناوه‌ندێ لای باوکی خۆیندوه و پاشان به‌ فه‌قییه‌تی
چوه‌هه‌ بانه‌ له‌ کوردستانی ئێران و له‌ سوله‌یمانی لای مامۆستا مه‌لا
هه‌سه‌ینی پێسکه‌ندێ خۆیندۆیه‌تی . هه‌روه‌ها له‌ که‌رکۆکی
خۆیندۆیه . که‌ بوه‌ به‌ مه‌لا هاوه‌هه‌ بۆ چنگنیان . له‌ سه‌رده‌می شیخ
مه‌حمودی زه‌حمه‌تیدا بۆ ساوه‌یه‌که‌ بوه‌ به‌ فازی و پاشان خۆی

نامه‌ی یکی بر کاک موعته‌صمی کوزی دارد . هویش زو نو ده‌ستوسی
بر ناردین (۳) .

نامه‌ی یشارمه‌وه که‌وا پیش نه‌وهی نوسخه ده‌ستوسه‌کالی
خوالی خوش‌بوان چروستان و چنگیانان بزین ، هیوایه‌کی گه‌ورمه
هه‌بق که به‌هوی نو دق نوسخه‌یه‌وه گه‌لن گیر و گرفت لی‌کولینه‌وه‌مان
بر ناسان بین ، چونکه هر له زوه‌وه ناوبانگی شیر دۆستن و نه‌دیسی نو
دق ذاتم یستو . بیجگه له‌وه که خوم سالی ۱۹۵۳ به میوان چۆبومه دتی
چنگیان بر خرمنی ماموستا مه‌لا عارف و بوم دهر که‌وتبو که‌وا سه‌رمزای
پایه‌ی به‌رزی له زانته ئاینیه‌کاندا فارسی‌زاتیکی وریا و نه‌دب دۆستیکی
ورد و خت خوشتیکی نایایشه . نه‌مانه هه‌مو کولن هیوان تیدا
بۆزاندمه‌وه ، له دلی خومدا و امانا که ده‌ستوسی نه‌م دق ماموستا
زمه‌صتیه پزانه له داوین و په‌راویز و ، گه‌لن وشه‌ی قوریان دۆن
کردوه‌ته‌وه و دۆرش نه هه‌دتی لایه‌نی وشه ئارایشان خستیه زو .
به‌لام به‌داخه‌وه و مک من دامانبو و نه‌بو . نو هه‌لبسته جوالانه بین
به‌رگ و دۆت و قوت قورایقه‌وه . به‌لام له‌ومدا له چاپه‌کان جیا بۆن
که دق خرنده‌واری نه‌دب دۆست به‌یتی توانایان به فارسی قوسییه‌کی
جران شیره‌کالیان قوسیوه‌ته‌وه و گه‌لیک له نوسخه چاپه‌کان زانتر له
زاستی نه‌ملی وشه‌کان ترک که‌وتقه‌ته‌وه . جاروبارش به شیومی

وازی‌لن هتتاوه . له سالی ۱۹۵۴ دا بوه به موده‌دیس له فرابات
(سمدیه) و تا ۱۹۵۸ له‌وتی بوه ، نه‌جا گمزاوه‌ته‌وه بر سوله‌یمان و بوه
به ماموستای مرگونی حاجن مه‌لا شریف و تا مردن له‌وتی بوه .

خوالی خوش‌بو مه‌لایه‌کی زانا بو . زانیاری میرات (فرانس) ی زۆر
چاله نهران . ده‌ستی بالای له فارسی زانیدا هه‌بو . موعمه‌ا زاتیکی
باشیش بو .

(۴) یارمه‌یی کاک نه‌حمیدی چروستان و کاک موعته‌صمی چنگیان له
مه‌یدانی زاست گردنه‌وه و دۆن گردنه‌وه‌ی نه‌م دیوانه‌ی نالیدا به
هاوکاریه‌کی گه‌وره داله‌نری .

(نوسخه) له م لاو لای وشه کانه وه هه ندی وشه و یوه به یتیان تویوه ته وه .
ته وش شتیکی به بایه خ بو بۆ ئیمه .

من لهو باوه زمام ئهم دق ماموستایه ، به تایه تی ماموستای
چروستان - له بهر تهومی له گه ل زاراوی سوله بانی و شتیه قه ی
(تالی) دا زیاتر ئاشنا بوه - دیوانی (تالی) یان زۆر باش زانیوه . به لام
که م و زۆر خۆیان به معنا لیدانه وه و دهرختنی جوانی ته ده بییه وه
ماندق نه کردوه . بۆچی ؟ ئازانم !!

وهك یستۆم و له دهستۆسه که ی ماموستای چروستانیه وه له کانی
خۆیدا بۆم دهرکهوت ، ئهم ذاته له خسته خانه ی (توتیه) له به غدا نه خوش
بوه و ماموستا هه زاری موکریانیش (٤) له وێ بوه و ، دیواره
دهستۆسه که شیان له بهرده ستا بوه . که چتی چهند وشه یه کی که م و کۆز
له یح هه چیان له سه ره ئه و نوسخیه نه تویوه .

من که سه ربشیانه خۆنده واری مه لا کانی کوردستان دینه وه پش
چاوم و هه ندی لهو به ره مه گه وه و گرنگانه یان دینه وه یاد ، که سه یری
لیکۆلینه وه یه ک له سه ره کیان ئه که م ، که ئه ییم کتیکی نه خو یا سه رف
یا مه نطق یا به لاغه یا که لام یا فیه و ئه و سۆلی فیه و فه له کیات نه ماوه له
کوردستاندا ماموستا کورده زانا کان شه رحیک یا حاشیه به کیان له نه کردی ،

(٤) له یه که م لایه زی سپی نوسخه که دا ماموستا هه زار تویوه :
« شه وی ١٩٦٩/١/١٥ له خزمه تی ماموستا مه لا موحه مه ددا دیوانه
نالیه که مان خۆنده وه ، زۆر مه منۆن بۆم که زۆر ئه یفاده م له
خو سۆری کرد و له موسته شفادا بۆم بۆ به مایه ی فه بی و ئه ی -
هه زار » .

ماموستای چروستانیش له داوینی ئه و چهند دیزه وه ئه م به یته ی
تویوه :

« که یح (ئی) هاریو ، یح (ه) که ژاری
وه ما وریا و ژه سری ، چۆن هه ژاری ؟ »
چروستان

نه گه مه نهو باومزه كه لن نه كولينه وديان له قوسيني كوردن ، له ديواني
 به يكيكي وهك نالي ، خاني ، مه وله وني ، مه لاي جزيي . . . تاد ، هيي نه وديه
 قوسيني خوماليان لا به بايه خه بوه ، بزيه گوني خويان لن كه ز كرده .
 نه گينا نه دهي كوردن و شيري كوردن له نه دب و شيري عره بين و
 فارسي گراتر نه بوه و وهك نه وانيان زور باش زايوه ، له وپه زي
 نه مانيشه وه هاو نه ته وه !!

نه ي بزو وهك معنا ليدانه ودي كتيب و ديواني زمانه دراوسيدان
 معنا به كي نه مانه شيان لن نه داوه ته وه ، تا نيمش پاش نه وان به شيوه به كي
 زازاوه تر و له بارتر تا زمانه بكر دنا به ته وه ۱۹

ليکته وه چي پتويسته ؟

بزو معنا ليدانه وه و ژون كرده وه ديواني وديا يكيكي وهك ديواني (نالي)
 هم شتاه پتويستن :

۱ - زاست كرده وه شيرمه كان و گلزني شيوه قوسييه
 فارسيه كه بان بزو شيوه قوسي كوردي نه مزل . نه مهش يتجه كه له كوردن
 زانين پتويستي به زانيني فارسي و شيوه قوسي فارسي و زانيني عره بين و
 نهو زاراواهي زانياره لايينه كان هيه كه دپنه زنگاي ليكله وه .
 كه ميكيش لاگاداري له مهرز و بقوم و زي و شويني نهو شاعيره و
 كورته به كي ومان و به ره هاتي واني پتويسته .

۲ - دلنيا بون له ودي كه نهو قه صيده يا نهو غه زله هيي نهو خاوهن
 ديوانه و هيي به يكيكي تر نه .

۳ - نهو بونه يهي كه شيرمه كي بزو و تراوه .

۴ - ديارتي كردني نهو سه رده مه ي كه شاعيري تيا و باوه و نهو
 زبازيه گرته تي و چندي له خه لك و مرگروه و چندي زياده ي
 خسته ته سه .

۵ - ئەو كەسەى كە لە دیوانىك ئەكۆلىنەو پىتوست لى شاعىر يا ئەدىب ىن ، بەلام پىتوست چەشتىكى ئەدەبىي ھەيى و بىچتە پىتى خاوەن شىعرەكەو تا بتوانى حركىتىكى بەئىنصافانە بىدا و نىخى ژاستەقەنى بۆ دابىن و بە چاوتىكى ىن لایەن و ىن ئەومى خۆستەنى خۆى كارى تى بكا سەرى ئەو بەرھەمە بكا و ھەلىسەنگىتى .

۶ - ئاگالى بۆن و زانىنى ئەفسىيەتى شاعىر و دىبارى كۆردنى چەشنى چەش و ھەست و خەيالى .

ئەو زىنگايەى لە بەسەردا ھاتنەومەى شەرھەكەى باوكەدا گرەمبەر :

پىش ئەومى ژاستەوخۇ خەرىكى لىكۆلىنەو كەى باوكەم بىم ھەمق نوسخە چاپ و دەستۆسەكانم ژىز كۆرد و فىھرىستىكم بۆ زىنگەخستىن و بەراوردىكى وردم لەتياوايلدا كۆرد و چى لە ھەمقياا ھەيە و چى تەنھا لە ھەندىكياا ھەيە ھەمق دەست نىشان كۆرد و لەسەر بناخەى لىكەدانەو و لىكۆلىنەو لەگەل باوكەم تىكسىتىكم لە تىكزاي نوسخە دەستۆس و لەچاپدراوەكان ھەلبىزارد و تۆسىمەو و ھەر جياوازيەكى ژى تى چۆش ھەبۆ لە پەراويزا دامنا و ئەم ئىشارەتەلم بۆ كۆردن بە نىشانە :

(چر) : چروستانى • (چن) : چىگىيانى • (ەم) : ەلى موفىل •
(كەم) : كۆردىتى و مەربوانى • (گەم) : گىوى موكربانى •

پاش لى بۆنەومەش لە تۆسىنەومەى لىكەدانەو و لىكۆلىنەومەى كىيەكە ، لە زىنگايەى براى بە ژىز شىخ ەلى قەرەداغىيەو سى كەشكۆلم دەسگىر بۆ لە ھەمقياا شىعى ئالى ھەو • يەكىكىان ژەسۆل ئاوتىكى كۆزى حاجى ئەحمەدى ئوربەيى لە سالى ۱۳۱۰ كۆچىدا تۆسىقۇيەو ، بۆ ئەم نوسخە نىشانەى (ت) م داا • يەكىكىشان مەلا فەتاحى كاگرەلنى لە ۱۳۲۷ى كۆچىدا تۆسىقۇيەو ، بۆ ئەمىش نىشانەى (ك) م داا • ئەوشىان مەلا عزىزى ژىشاوتى تۆسىقۇيەو ، بۆ ئەمىش نىشانەى (ەز) مان داا • چى زىادە لەم سى نوسخەشدا ھەبۆ خستە سەر تىكتە ئاسادە

کراوه که و جیاوازیه زئی تی چوه کالی نه مایشم له په راویز ا دانا .

هروه ها له کتبخانه ی کورزی زانیاری کوردیشدا دق نوسخی ده ستوسی ترم دوزیه وه په کیکیان هی کتبخانه ده ستوسه کی ماموستا توفیق و همتی بق که به خشیقی به کور . نه مه یان هوی دانانی چنه د قه صیده په کی تیا قسرا بو . نه ویشیان هی کتبخانه کی خوالی خوش بق ماموستا موحه مه د نه مین زه کنی بق که پاشماوه کانی به خشیقیان به کور و له ۱۳۲۱ ی کورچیدا قسرا بوه وه . نه مانه هیچ زیاده یان تیا نه بو ، به لام که کم له جیاوازیه زئی تی چوه کانیان و هرگرت . بق به که میان نیشانه ی (تر) و بق دوه میان نیشانه ی (مز) م دانا .

بزمش نه ها جیاوازیه زئی تی چوه کانم له په راویزا داناوه ، چونکه له همتو نوسخه کانا گه لن جیاوازی و ام هاتوه ته زئی سور زانیومه یا هه له ی توسیار یا هه له ی چاپه .

پاش نه وه ی پرسم به هه نديک له زانا و نه دمب دستان کرد ، گه یشته نه و نه نجامه ی که وا پتريسته که ميک نه رتیی دیوانه که بگورم . بق نه م به بسته به پتی پتی دواي غزل و قه صیده کانم وک نوسخه کانی له مه وپتش زیز کرد . به لام نه م زیز کرده دا پتی پتی دوايشم زچاو کرد ، واته : نه و غزه له ی که پتی دوايی به یه کانی نه لفه و پتش نه لفه که (یخ) به خسته پتش نه و غزه له ی که پتی دوايی نه لفه و پتش نه لفه که (یخ) به . نه م نه رتیه م له هه موالدا به کاره تاوه نه ها نه وه نه یت که سه رهام به غزه لی :

نه ی جیلومدیری حوسنو جلمو کیشی نه ماشا ..

ده ست پخ کردوه ، چونکه :

۱ - له زوربه ی نوسخه کانا کراوه به سه ردا .

۲ - نه وه نه مچن که نالی خورشی به تايه تی ختیجه پتنه وه .

نه وه تا له په که م به تیا نه وه ده رنه خا که خوا جوانی نه به خشیق و هر

نهوښه سر نهجی خلع ژانه کښښ و له ټاو خه لقا بايه خ بهو جوايه نه دا .
هروه ها له پاڼانی هم غزه له دا نه لږ :

نالي ، نيمی سيمی بهيان ، هيکمه نيمی شيمه
لهمما نيمی قووه نيمی دل ، قوده نيمی نښا

واته : نالي نيازی ونی سيمی پز له حکمت و بهيان و وتاری
سيمی هيه ، بهلام هيزی دل و توانای داهيتانی نه ، تنها خدا هم
هيزی نه داتڼ . نه مهش به بهسته وه له گه ل ټکرا و پاش و پتشی
غزه له کدا سره تاي دست پښ کردن نه گه به نږ . نه مانه وایان لږ کردم
منښ وه ک پيشوان - بهلام به بهلگوه - هم غزه له پتشی هه موانه وه
دايم و به سره تاي دیوانه کی حبيب بکه م .

بقو ژاست کرده و می شيمه کان ، پاش ژتک خستنی فيهرسته کی باسم
کرد ، هه مو نوسخه چاپ و دهسته کانم له برده ستا زږکرد و لرځکی
تايه ټيم بقو نوسخه دهسته خه ته کان دانا نه ک تنها له بهر دهسته ټيټی ، بهلکو
له بهر نه و می خاوه خه ته کان کورد و خوینده وار و نه ددب دؤست و نريکه
چرخي (نالي) بقون و ، هيچ نه بهن خوینده واری وایان دیوه که نالی
ديښ . نه مهش مړؤف زياتر له ژاستيه وه نريکه نه کاته وه .

نه باوکم له سره تادا و نه خوښم له قوناغی دوه مهلدا ، هيچ وشه به کی
گران و به ناسانی نه زازاومان نه کرده مال تا له فخره نه گيکی فارسی يا
کوردي يا عره پيدا نه مالدؤزيته وه و هر وشه به که په يوه ندي به
زاراوه به کی شريعت يا ته صوف يا هر زاناريه که له زاناريه کانی
نيلامه وه بقوښ به پتي توانا چوښته بهنج و بناواني .

که به ته ووت له کاره که م بومه وه ، کي به که م به شيوه کی کوردي نوت و
به پتي ژيتوسي کوردي زانباری کورد توسيه وه ، بهلام وشه
عره پيه کانم - له هه ندي شوينا نه بهن - به پتي عره بهن و شيوه توسی
کوردي توسيه وه و له توسيه وه دا دهسکاری هيچ وشه به که نه کرده ،

واته چۆن دېوه له هه موق نوسخه كاندا يا له هه نديكياندا بڼ گۆزڼ
 قوسيوتهوه . جا ئه گهر به تهواوم له زانيين ئهوا له کاتي ممنا ليدانهوه .
 ليکولينه ومدا باسم کردوه .

له داوتني لاپهژه کانهوه معنای يه که يه که ي وشه گراڼه کانم قوسيوه .
 ئه بجا معنای تپکزي به يته گم ليکداوه تهوه و پاش ئه وهش ئه وه ي
 په يوه ندي به وشه ئارايڼ و (به ديع) هوه هه بڼ ، ئه وه ندمي هه ستم بڼ کرد بڼ ،
 خستومه ته ژۆ . دواي هه موق ئه مه نوسخه کاني نرم (لهو شوينه ئه ي که
 نوسخه ي تر هه بڼ) قوسيوتهوه و نيشانه ي سه رچاوه ي ئه و نوسخانه م ،
 ومک پيشان باسم کرد ، داواوه .

ئهو زاراوه ي له م ليکولينه وه يمدا به کارمان هيناون :

ومک له مه وپيش باسم کرد ئه و بار و دۆخه ئه دهبه ي ئالي تيا وياوه ،
 کاري تڼ کردوه و ، زيره کتي و بليمه تيه که شي پالي پتوه ناوه هه رچي
 جوانکاري و وشه ئارايڼ هه يه به کاري يتيڼ . له بهر ئه وه شيره کاني يتيڼ
 له قولي معنا و ناسکي هتيا ، يزيشن له (موحه سينياني به ديع) . ئيمه
 پاش هاوژيه تي چهند سالي ديوانه که ي ئالي ، به بير و بۆچولي خو مان
 که بشوينه ته ئه وه که ئالي به ده گمهن وشه يه کي بڼ چي و بڼ مه به ستي داواوه و
 له هه ندي شوينه ئه دۆ وشه ي کۆ کردوه تهوه که به واتا په يوه نديه کي وياڼ
 به يه که وه نه ، که چي به ديه بن ، کۆ کردنه وياڼ له جواني بڼ به ش يه ومک
 له گه لي شرتي ليکولينه وه که دا ژۆ مان کردوه تهوه .

جا له بهر ئه ومي که ئالي بۆ دمرخستي ئه و جوانيه ئه ي شيره کاني
 ژيازي عيلي (به ديع) ي گرتوه و شويڼ پتي زه وان يترتي (به لاغه) ي
 عه ربه ي هه لگرتوه ، به پتيرستان زاني يه که يه که ي ئه و موحه سينا ته
 به ديه يانه ژۆن بکه ينه وه که ئه و به کاري هيناون . زاراوه کاني ئه و
 موحه سينا ته شان هه ر به عه ربه ي هيشته وه ، چوئکه هيشته وشه ي
 پز به پيتيان له کورديدا بۆ دانه تراوه و هه رچيش تاليتا ليره و له وئي
 به رچاو ئه که وئي کال و کرچه . مه به ستي لاي ئيمه دمرخستي جواني

شیرمه که به ، ئیر به زاراوه می عه ره ییت یی یا کوردی . دیاره ئه گهر بکرایه به کوردی بوايه ، چاکتر بو . به لام هیتا ئه و توانایه مان بۆ نه لواوه . ئه وه شمان له بیر نه چن که دیوانه که ی فالج که له پۆر (تراش) یکی نه ته وه ییه و ئه یین به و چاوه لئی بکۆلینه وه و جوانیه کانی ده رخه یین .

ئستا پوخته یه کی ئه و زاراوانه ئه خه یینه ییش چاو و مه عانیان لێ ئه ده ینه وه و لێ نه یان بۆ ئه یینه وه :

یه کهم — هه ندی له و جوانیانه ی په یوه ندیان به مه عاوه هه یه :

۱ — (طباق) که (ته ضاد) یی یی ئه لێن . واته : کۆ کردنه وه ی دۆ مه عانی دۆی به کتر . ئه گهر دۆ مه عناکه مه عانی دۆ رسته ، یا دۆ کار ، یا دۆ ناو ، یا دۆ پیت بۆن ، ئه وایه یی ئه لێن (طباق الایجاب) . ئه گهر بۆن و نه بۆن (نه ی و اثبات) ییش بۆن ، ئه وایه یی ئه لێن (طباق السلب) .

لێ نه ی یه کهم : ئه و دوا به تیه ی له تیوان (زه قن) و (نه رم) دا هه یه ، وه که له م به یته دا :

صابونی که ی پیته که ی زاری چاپلۆس
خاصیه یی (زه قن) ی هه یه نه رمی لوبانی لۆس

لێ نه ی دووه مییش وه که له م به یته دا :

له کن من با وجۆدی ناس و له جناس
کسی تبتا نیه له م شاره یی تو

ئه وه ته لێره دا « با وجۆدی . . تاد » ، بۆن و « که ی تبتا نیه » نه بۆن ئه گه یه ن .

۲ — (ته ناسوب) واته : کۆ کردنه وه ی دۆ یا چه ند شتی ها وجۆر و ییکه وه گو نه جاو ، وه که کۆ کردنه وه ی (شمس) و (قه مر) و (ئه ستیره) له م به یته دا :

له ستیره هه مق مه حوه له نێو تۆری له مه ردا
یا شمس جهمالت شعی گێژاوه به مه ردا

۳ - (ته شاپوهی نه طرف) که به شیکه له ته اسوب ، واته : دواړې
هیتالې قسه يک به شیک که له گڼل سره دای قسه کدا بگووېږي ، وک له م
به یتدا :

پوښانی کيږ و سمرکه شیه طافی کيږه و
داتانی ټولم و ټوژمه شیه له ختی لای ټوژس

۴ - (توریه) واته : وشه يک دق معنای هېڅ ، په کیکی نړک و
په کیکی دق و معنا دقره کبان مه بست یې ، وک وشه ی (ټاو) له م
به یتدا :

ژبی خورمه ت و یې خورمه تی همرگیز نه کوئېږي
چمن ټاوی ټوژیت و چ ټاوی نه ټوژيږي

۵ - (حوسنی ته غیل) که ټوړه به لکه يک بڼ دق خیک دابنړی ، ټو
به لکه به شیکي ژاسته قینه نه یې ، ته نها بڼ ټیعیاریکی ناسک و شاعرانه
یې ، وک نیوهی دووه می به یتی داهاتو له گڼل نیوهی په کیدا :

شیري څه لکې کهی ده کاته شیري من بڼ ناسک ؟
کهی له دېقه تدا په تک دموا له گڼل هموا له کا ؟

ټیستا ټه مه شیکي خه بالیه په تک و هودا یې به هه رایان و
به ربه کالی په کر بکن له ناسکیدا .

۶ - (کینایه) واته : به کاره یتانی وشه يک یا ژسته يک و مه بست
ته بڼی معنا ژاسته قینه کهی و له دل گرني معنایه کی تر که په یوه ندیه کی
به معنا ژاسته قینه که یوه هېڅ ، به مخرج ټیگا له مه بست بڼی معنا
ژاسته قینه که ش نه گری ، وک له م به یتدا :

همچې له ستره شو هملتی له ټاوی خورموی څلورم
له ټوی ټوم دپه هه کنايه شو و ټوژ گمرچی پېلدارم

ټیستا ټیرمدا (خورموی خاور) کینایه به له خور .

۷ - (ئىستىمارى مومەرزەمە) واتە : شوبھاندنى شىك بە شىكى تر و ناوھىتانى پىن شوبھىتراوۋەكە لەجياتى شوبھىتراوۋەكە بە مەرجىن نىشانەيەكى وا لە ئارادا پىن پەيوەندى بە شوبھىتراوۋەكەوۋە بىن ، وەك لەم بەتەدا :

گىن دەستى دەگالە بەي و نارى نەگەشتوت
لەمۇ تەختە گەوا صاحىبى مۇرن بە سەدارەت

لېرەدا جۆتە مەكى يار شوبھىتراوۋە بە بەي و ھەنار . مەمك ناوى نەھىتراوۋە ، بەي و نار لە جىگەيدا دانراون . سىفەتى (نەگەشتوت) ىش كە ئىضافە كراوۋەتە پال (ت) نىشانەيەكە پەيوەندى بە مەمكەوۋە ھەيە چونكە مەمك ھىي يارە نەك ھىي بەي و نار .

۸ - (ئىستىمارى مەكنىيە) واتە : شوبھاندنى شىك بە شىكى تر لەگەل ناوھىتانى شوبھىتراوۋە ، بە مەرجىن شىكى واش باس بىكرى پەيوەندى بە پىن شوبھىتراوۋەكەوۋە بىن ، وەك لەم بەتەدا :

دەست بەندىيانە ، دىن و دەچىن سەرو و نارەمەن
يا ھەلقەپانە صۇفىيى ملخوارى مەندەبۇر ؟

لېرەدا سەرو و نارەمەن شوبھىتراون بە كۆزە لاو لەكاتى ھەلپەزكىدا ، (دىن و دەچىن) ىش كە لەگەلياندا وتراون كارى پياون نەك ھىي دار و درەخت .

زاستەكەي ئىمە لەم لىكەدانەوۋە و لىكۆلىنەوۋەپەماندا ھونەرى ئىستىمارەمان زۆر نەخستەوۋە زۆ چونكە لە زوربەي شىرەكالدا ھەيە . خوتىندەوارى زىرەك ھەر كە كەمىك ئاشنايەتتى لەگەل شىرەكانى ئالتى پەيدا كىرد خۇي ئەياندۆزىتەوۋە .

۹ - (لەف و نەشر) ئەوۋەيە لەپىشىدا دۆشت يا زىاتىر باس بىكرى و لەدوايدا بىن ديارى كىردن باسى چەند شىكى تر بىكرى كە پەيوەندىيان بەوانى پىتەوۋە ھەي . جا ئەگەر تەرتىبى شە دوايىەكان وەك ھىي

پيشو ڪان بڻ ٿو پئي ٿاين (لهف و نه شري مورده تب) و ، ٿو گر پاش و
پيشيش بڻ واته يه ڪم بڻ دووم و دووم بڻ يه ڪم ٿو ڳڙايو ، ٿو
پئي ٿاين (لهف و نه شري موته وودش) .

نقنه ي لهف و نه شري مورده تب وڪ لهم بهتدا :

لهم لمرسه ممرده عي عممله و مولطنى لعمل
هيندى بوه به مسجد و هيندى به ممره

له پيشدا دڻ شتي وت : (ممرده عي عممله) و (گولخن ي ٿو مل) .
له دوايشدا دڻ شتي تری وت : (بوه به مسجد) و (بوه به ممره) .
مسجد له گول ممرده عي عممله و ممره لش له گول گولخن ي ٿو مل
له باره .

نقنه ي لهف و نه شري موته وودش وڪ لهم بهتدا :

به ناري عشق و ناوى دل جسد وڪ ممرده نى مرسا
طريقى به نري فرعون و زهيقى ٿايش طوره

ٿيردا ، له پيشدا (نار) و (ٿاو) ي وت و له دوايشدا (به نري
فيرعون) و (ٿايش طوره) ڪه يه ڪه ميان له گول دووم و دووم ميان له گول
يه ڪم له باره .

۱۰- (موبالغه) : ٿو به صيفه ٿيڪ ٿو نده به هيز يا بچ هيز پيشان
بدرى ڪه يا ٿايش (مرسا) يا زور گران بچ ، وڪ لهم بهتدا :

شوعلى زوت له گمرندا دياره دل دمسونين
بنازم بهم نه جلاله ج خورشيد و بوريڪه !

۱۱- (لطافت) : ٿو به وشيه ڪ دڻ معنا هه لگري وڪ وشي (زار)
لهم بهتدا ڪه هم معنای (لاواز) و هم معنای (دم) يش ٿو ڳهين :

جان بهر لمي بوسه لبته عاشقى زارت
(فالباس يستوهب من فيك معاشا)

۱۲- (تهشیی مه‌لۆب) واته : شو بهاندنی پتچه‌وانه که ئه‌وه‌یه شتیک بشو بهیتی به شتیک تر که له‌زاستیدا ئه‌بۆ به پتچه‌وانه‌وه بوايه . ئه‌مه‌ش بۆ موباله‌غه‌یه له هاته‌ده‌یی هۆی شو بهاندنه‌که له شو بهیتراوه‌که‌دا ، وه‌ک له‌م به‌یتدا :

شهره‌ری تابش و بارش له ده‌می زه‌مه‌دی به‌هار
ئه‌له‌مری جۆششی گرینه‌ له ئه‌هه‌هه‌هه‌

دووم - هه‌ندێ له جوانیانه‌ی په‌یوه‌ندیان به وشه‌وه هه‌یه :

۱ - جیناس : ئه‌وه‌یه دۆ وشه وه‌ک یه‌ک بن . ئه‌مه‌ش چوار جۆری هه‌یه :

۱ - (جیناسی ته‌واو) : ئه‌وه‌یه پته‌کانی ئه‌و دۆ وشه‌یه له چشن و وماره و ژژ و سه‌رووژێدا ته‌ن به‌ته‌ن یه‌ک بن . جا ئه‌گه‌ر هه‌ردۆ وشه‌که یه‌ک وشه‌یه بۆن ، ئه‌وا پتی ئه‌لین (جیناسی ته‌واوی مومائیل) ، وه‌ک له‌م به‌یتدا :

شبهه‌ی زولفی شبهه‌ گۆنه‌یه زۆ گه‌ردانی
به سه‌ری ئه‌و که به سه‌ودا سه‌ر و سامانم دا

لێره‌دا له‌تیوان دۆ وشه‌ی (شبهه) دا جیناسی ته‌واوی مومائیل هه‌یه .

خۆ ئه‌گه‌ر یه‌کێ له دۆ وشه‌کان له دۆ وشه‌ دروست کرابێ و ئه‌وی تریان یه‌ک وشه‌یه‌ن بێ ، ئه‌وا پتی ئه‌لین (جیناسی ته‌ریب) ، وه‌ک له‌م به‌یتدا :

مومنه‌ین خاطر و له‌یمن مبه‌هه‌ره‌گیز له شه‌زی
نه‌فسی ئه‌مه‌اره ، که ئه‌م ماره له‌گه‌ل تو شه‌زیه

ب - (جیناسی ناقیص) : ئه‌وه‌یه یه‌کێ له دۆ وشه‌که پیتیکی ئه‌وی تریان زیاتر بێ . ئیتر ئه‌و زیاده‌یه له سه‌ره‌تاوه‌ بێ یا له ئاوه‌زاست یا له

دوايڻ وشەدا ، وەك وشەي (پۆش) و (پۆشوق) لەم بەیتەدا :

زەھەیب و مودەمەت وەك پۆش و پۆشوق
بەسۆتەنن كە وەك بەرفەین ، لەبەر قەین

ج - (جیناسی موحەزەف) : ئەو یە دۆ وشەكە لە ھەمۆ شتدا یەك
بن ، تەنھا سەرۆزێریان جیاواز بن ، وەك (جەن) و (جیان) ، بەپێی
شێوە قەسینی ھەرەین ، لەم بەیتەدا :

جەناتی وەك جینان كردم بە ماوا
حەمییە (مایاوا) مایا ئاوا

د - (جیناسی موزاریع) : ئەو یە دۆ وشەكە وەك یەك بن و تەنھا
لە یەك پیتدا جیاواز بن و ئەو دۆ پیتەش كە تیا دا جیاوازی لە یەكەوێ نزیك
بن ، وەك وشەي (دیا) و (زیا) لەم بەیتەدا :

كۆز ئازموو ئەز مادام سادە وەكو خوشکی بن
لەمما كە زوا سەیزە دیا كۆز و زیا كچ

ه - (جیناسی لاحق) : ئەو یە دۆ وشەكە وەك یەك بن و تەنھا لە
یەك پیتدا جیاواز بن و دۆ پیتەكەش بەتەواوێ جیاواز بن ، وەك سۆ وشەي
(ئاسك) و (ناسك) و (باسك) لەم بەیتەدا :

لەلا ئەي ئاسکی ناسك بە باسك
شكەفت گەردنی ھەد شیری شەوێ

جیناس جۆری تریقی ھەبە ، بەلام ئیھە لە دیوانەكەي ئالیدا ھەز
لەقەي ئەمانەمان بەرچاو كەوت . لەوانە یە جۆری تریقی تیا بن و
بەسەرماندا تێبەزیج .

۲ - (یقیاس) : وەرگرتنی شێك لە ئایەتی قورئانی پیرۆز یا
فەرماندەي یێخەبەر یا سەرچاوە یەكێ ئەدەبن و بەکارھێنانی لە ژستەدا ،
ئەك بە شێوی ئەوێ كە تێكستیكە وەرگیراوە ، وەك (سێحری بەیان) و
(حیکمەتی شیع) لەم بەیتەدا :

نالی نیمه سیری به بیان ، حیکمنی شیره
نمما نیمه قووه نالی دل ، قودره نالی لینشا

که له حدیثی (ان من الشعر لحکمة و ان من البیان لسرا)
وهرگیراون .

۳ - (تلحیح) که هتایه بز شیریک یا زوداویک ، وهک له
به تدها :

هودهودی دل حبسی بهلقیسی سبای دیوه بهلقین
خوی که دامین گیری شاهی ناصه نالی دیکا

که هتایه بز حیکایه تی حه زره تی سوله بیان و په پوه سلیمان که و
بهلقیسی شازنی یه من که له شاری سه به ، ویاوه ..
همه جگه له گله جوری جوانی و هونری وشه نارایتی که نه گهر
یه کیک به تابه تی به دوايانا بگه زئی ، له وانه به باستیکی دور و دریزان له سر
بترسن .

گیر وگرفتی ناسینه وهی شیری نالی :

سه بارهت به دنیا بزقن له وهی هم غه زله یا نهو قه صیده به یا نهو به تده
هی (نالی) به یا هی نهو نه ، به راستی پیاو توشی سه ریشته نه بیخ و ناچاره
گومان بکاته بنجینه ی کار !

جی سر سورمان نه خه لك شیرمان وتبن و (نالی) به کیان
خسته دوا بهت و بویته شیری نالی ! یا له کاتی قوسینه وهدا به
(ئیجتهاد) هم غه زله یا نهو به تده کرایته هی نالی هر له بهر نه وهی
نه یا زانیوه هی کییه و توانای خو مانند کردن و دوزینه وهی خاوه نه کیان
به پوه .

مه سه له ی شیر به دم خه لکه وه هه له ستن (ئیتیهال) له (نالی)
کوتره و له او نه دمی کونی که له دراوستیکانشدا بوه . ئیمهش به ئیکین

له گهلانی ئەم سەرزەوییه و ئەدەبە کەشان یەکیکە لە ئەدەبەکانی ئەو جیهانە .

ئەومی لەم بابەتەوه کەمێک دلیان بە خۆتەر ئەدا ئەوهیه که سەردەمی شاعیرە کەمان زۆر دۆر ئە و ، سولهیمانی و دەورووبەری خالێ ئەبۆه لە شاعیر و خۆتەندەوار و بلیهتی وه کو مه حوتی و شاعیری ناسکی وەک یتخود و پیره میتردی لێ نه پزاهه و تا ئەم دوا ییش گەلێ ئەدەب دۆستی به مومری وای تیا بۆه که له ئالێ و سەردەمی ئالێ و هاوژێانی ئالێ دۆر نه بۆن و ئەم کۆمهله شیعرا نه که دراونه ته پال ئالێ و پیتی ده لێن (دیوانی ئالێ) زور به یان کەس زەمخەنی لێ نه گرتۆن و نه یوتوه ساخته ! ..

ئەمه له لایهك . له لایهکی تر شهوه شیعره کانی ئالێ تیکرا خاوهنی چەند صیفه تیکری تایه تین و ، باش ئەومی که ماوه یهك ئەدیبی زەمخه گر له گه لیاندا بێ و ، ته ماشای شیعری شاعیرانی تری ئەو سەردەمه بکا و به وردی چاو به وشە ی ئەو سەردەمه دا بگێژی و دلی بۆ معنا و نیتی وشه و ژسته و تعبیری تیکزای ئەو زۆزانه بکاته وه ، ئەجا یته سەر به ره مه کانی ئالێ و خاسیه ته تایه تیه کانی وشه و ژسته و وشه ئارای و خه یال ته ئی و جو نبوشی هه ست و قولی معنا و تاوتریان بکا ، له وانه یه بتوان شیعری زاده ییری (ئالێ) له هیهی ساخت جیا بکاته وه .

ژیانی ئالێ و سەردەمی

ئالێ ئاوی خدر (خضر) ه و کۆزی ئەمخە دێی شاوه یسی ئالی به گیی مکایه لیه (ه) . له گولدی (خاك و خۆل) له دهشتی شاره زۆر

(ه) ئالێ خۆی ناوه ناوه له شیعره کانی داوی (خضر) ی به له طانته یا نه وریه به کاره یناوه . سیری ئەم ئه وانه ی خوارمه به که :

١ - هه رچهنده که مومری (خضر) و جامی جهت بۆ
چونکه ئه مه لت نۆزه چ مومری کی که فت بۆ لای خاله کد (٢١)

= ٤٤٤٩٦١٠١

هاتمه دیاوه . به پیتی زبازی خویندنی نهو سردهمه له سردهتاوه قورقانی
پیرۆز و ورده کیتی فارسی خویندوه و چوه بقه قیه تی و له پیناوی
وهرگر تنی زانسته ئاینیه کاندایار و دتهاته قوتابخانه داره کانی بهشیکسی
کورستان گه زاوه و دوا پلهی نهو خویندنه ی بزبوه و ئیجازه ی مه لایه نیی
وهرگر توه . نهو شوینانه ی که زۆر تیایانا مابوینه وه سنه و سابلاغ و
زهر دیاوای قهر داغ و هه له بجه و سوله یمانین . له قهر داغ لای شیخ
موحه مه دی ئینولخه ییاط خویند قیه تی . له ته کیه ی قهر داغیش زیاضیاتی
لای شیخ عه لی مه لا خویندوه . له سوله یمانی له مزگه وتی (سه یید حه سن)
لای مه لا عه بدوللای زهش بوه . زۆر تر ده وری موسته عیددی له خانه قای
(مه ولانا خالید) له سوله یمانی زابواردوه . ههروه ها گه لیکشی له
هه له بجه و سوله یمانی لای شیخ نهولای خه ربانی خویندوه (٦) .

ئهم معلماته ی سره وه که به ئه ماله ت نه قلم کردن ، دۆر نه راست
بن ، هه رچه ند لایه نی میژوی هه رکه سی پیوسته زۆر به وردی دهستی بق
بیری و به لگه ی دیاری هه بن .

خوالتی خوش بق موحه مه د ئه مین زه کتی به مگ ئه لی : نالتی له سالانی

٢ - خطی سه بزی له کناوی له بی (نالت) ههروه

(خضر) ی زینه له سه ر چاه زولا ئیکی هه به

٣ - سه ری زولفت که زشته ی هه ری (خضر) نیوه هه وایه

چ هه وایه ؟ که هه ره هه لقه ی دو سه د زنجیری ته دایه

٤ - تا گه مرزه یی قه طره یی قه ولاتی به ما بن

(ماء الخضر) ت قه طره له سه ر قه طره فیدا بن

٥ - له بی تو ئلوی به ما ، من (خضر) م

فه یسی تو زه حه مت و ، من سه وزه گیا

(٦) ملاء الدین هه چادی ، میژوی لده بی کوردی ، به فدا ، ١٩٧٠ . (چاپی

دووه م) ل ٢٤٠ - ٢٤١ .

۱۲۱۵ - ۱۲۷۳ ی کۆچم ، ۱۸۰۰ - ۱۸۵۹ ی زاینیدا ژاوه (۷) . د . د .
 معروف خهزنه داریش هر هه مان میژۆ دیارقی نه کا (۸) . ههروهه ده
 که مال فونادیش (۹) . مامۆستا عهلامه ددین سه ججادیش نه لێ : له ۱۷۹۷ ی
 زاینیدا هاتوه دنیاوه و له ۱۸۵۵ دا مردوه (۱۰) .

وا هه مو ئهم مامۆستایه ، مامۆستای سه ججادی نه بێ ، میژۆی
 له دایک بۆن و مردنی ئالیان وهک یهک دانا و بهو پێشه ئالی ۵۶ سال ژاوه .
 نهها به پیتی بۆچۆنه که ی مامۆستای سه ججادی ته مه ی بوه ۵۸ سال .

وا بزانم هۆی یهک نه که وتی قسه ی مامۆستا سه ججادی له دایک و
 دوکتۆر خهزنه دار و دوکتۆر که مال فوناد له لایه که ی ترموه ده رباره ی
 ته مه ن و سالی له دایک بۆنی ئهو به راورد کردنه ی کوردی و مه ربوانی و
 به دوا ی نه وانیشتا مامۆستا به لێ موقبله که له پێشه کیی دیوانه که باندا سالی
 ۱۲۱۵ ی کۆچیسان له گه ل سالی ۱۷۹۷ ی زاینیدا به راورد کردوه . جا
 نه گه ر واین ئه و وهک کوردی و مه ربوانی و موقبل و سه ججادی نه فهرمۆن
 ئالی (۵۸) سال ژاوه . به لام له جده وه که ی ژۆزه لات ناسی ئه ره مه نی سۆفیتی
 یوسف نه بگاره فێج ئۆریتلی (۱۱) دا سالی (۱۲۱۵) ی کۆچم له گه ل سالی
 (۱۸۰۰ - ۱۸۰۱) ی زاینی به رابه ر کراوه . به پیتی ئه مه وهک دوکتۆر ماف

(۷) محمد امین زکی ، خلاصة تاريخ الكرد و كردستان ، (ترجمة محمد
 علی مونی) ، القاهرة ، ۱۹۳۹ ، ص ۲۵۸ .

(۸) ماف خهزنه دار ، له بابیت میژۆی ئه ده بی تازه ی کوردیه مه ، مۆسکو ،
 ۱۹۶۷ ، ل ۳۶ « به زمانی ژۆسج » .

(۹) که مال فوناد ، ده سنۆسی کوردی ، فیرباند ۱۹۷۰ « به زمانی
 ئه لمانی » .

(۱۰) علاءالدین سجادی ، میژۆی ئه ده بی کوردی ، ل ۲۴۰ ، ۲۴۴ ، چاپی
 دووه م ، بغداد ، ۱۹۷۱ .

(۱۱) یوسف ابکارو فێج اوڤیلی ، جداول لتحويل السنوات الهجرية الى
 السنوات الميلادية ، (ترجمة الدكتور حسين قاسم المزیز) ،
 مجلة المورد ، المجلد الثالث ، العدد الرابع ، بغداد ۱۹۷۴ .

خزنده دار و دكتور كه مال فوئاد له سهرى ژۆښتون سالى له دايك بڼى
فالى ده گاهه (۱۸۰۰) ى زايينى و ته مە نيشى ده يته (۵۶) سال .

له ژانديا هيچ كام له ماته باسى نه و سرچاوه يان نه كرده كه نه
سالى بڼ و مردنه يان لى و درگرتوه كه نه مەش شىكى بنه ژەتتى و ژور
گرنگه . بچ گومان مه سه له ى ديارى كړدى ميژو به (يجتihad) نابى و
بناغه يه كى ژاست و دروستى نه وئ . به لام هه ندى شت هه يه ده بنه هڅى
ژون كړده وه ى سهرده مى (فالى) و نزيك بڼه وه له زايينى سالى له دايك بڼ و
مردلى .

۱ - فالى په يوه نديه كى تايه تى له گهل سلتمان پاشاى بابان و
نه محمد پاشاى كوزيدا بوه . نه م په يوه نديه يش به م به لكانه ى خواره وده
دمر نه كوتى :

۱ - نه و غه زه له ى كه سهره تاكه ى نه م به يته :

بولبولى طه بم نه و ديسان نه ماخواتى ده كات

كه تيا نه لى :

هوډه ودى دل جهبى به قيسى سهباى ديوه به قين

خوى كه دامپن گيرى شاهى ئاصه فى نالن ده كات

شاهى ئاصه فى به كه م حه زره تى سوله يمان پيښه بهر بوه كه وه زره كى
ناوى ئاصه فى كوزى بهر خيا بوه و مه به ستى له شاى دووه مى ئاصه فيش ،
سوله يمان پاشاى بابانه (۱۲) .

ب - نه و غه زه له ى كه به كه م به يتى نه ميه :

نه م نالقه مو تازده كه و ئاصه فى شاهن

لشوقى دلى ممله كات و قهلبى سوياهن

(۱۴) پښتانه : مه سمود مو محمد ، حاجن قادري كوين ، بهرگى دووه م ،
بمغلدا ۱۹۷۴ ، ل ۱۵۵ - ۱۵۶ .

که هه مۆی برتیه له پیاوه لدان و وهسف کردنی تاقمه سوپایهك . نهه
 نهو سوپایه سوپای کتی بۆین نهگر ههی سلیمان پاشا یا نهحمه پاشای
 کوژی نه بۆین ، به تاییه تی که کتیبه کانی میژۆ نه لێن نهه نهحمه پاشایه
 سوپایه کی زیك ویتك و تازه بابتهی پیکهتانه . جا لازانم (نالی) له کاتی
 دهست لانی نهحمه پاشادا له سولهیمانی ماوه تهوه و نهو سوپایه ی به چاوی
 خۆی بینوه و وه منی کردوه ، یا پیش زیكخستی سولهیمانی
 بهجن هیشتوه و باسه که یان بۆ گیزاوه تهوه و دۆربه دۆر ته عرنی کردوه ،
 یاخۆ مه بهستی سوپای سلیمان پاشای باوکیه تی که له (۱۲۳۴ی) کۆچییه وه
 تا ۱۲۵۴ حرکمانی سولهیمانی کردوه ۱۴

ج - قهصیده درتۆه که ی بۆ سالی هاوژنی گیانی به گیانی خۆی
 ئاردوه ، که تیکرا پرسیاره له و مزعی سولهیمانی پاش نهمانی دموری
 باباته کان .

د - غهزه له که ی که به بۆنه ی سهغری حهجی (تۆرتی ژۆدباری) یه وه
 وتۆه تی که وهك له تیکرای به ته کانه وه دهرته که وێ خواوه نی زیازی
 نه قشبه ندی و به کیك بوه له موریده ئاوداره کانی مولانا خالید (۱۱۹۷ ی .
 ك - ۱۷۸۳ ی . ز ، ۱۲۴۲ ی . ك - ۱۸۲۶ ی . ز) .

ه - قهصیده که ی که به (مهستۆره) یا وتۆه (۱۳) :

خوسرهو خانی ئه رده لان میزدی مهستۆره خانم که به (خوسرهو خانی
 ئاکام) به ئاوبانگه له سالی (۱۲۴۰ ی) کۆچی و (۱۸۲۴ ی) زاینیه وه له سه
 (والی) بوه . خوسرهو خان له سالی ۱۲۴۴ ی کۆچیدا ، له گهل نه وهش که
 (حوسن جیهان) ی کچی فهتخ عهلی خانی قاجار و نی بوه ، بۆ خوش کردنی
 ئاوبهین و دل دانه وه ی نه بولحه سن (مهستۆره) ی نه دیب و شاهیریش

(۱۳) مهستۆره : ماه شهرف خانی کچی حهسن بهگ وهك مامۆستا
 سهجادی نه لێ ، یا کچی نه بولحه سن بهگ وهك خوالی خوش بۆ
 مامۆستا ئایه توللای مەردۆخی له لایهزه ۱۵۹ ی بهرگی دووهی کتیی
 (تاریخ مردوخ) دا نه لێ .

ته‌خوای . به حساب پيشه که له‌وکاته‌دا که مستوره شوی به خوسره
خان کردوه (فالت) ۲۹ سالان بوه .

نیر هرچون بن ، فالت خموه‌کی - که له قه‌سیده‌کیا بق مستوره
باسی لن‌ته‌کا - پیش شوکردنی مستوره دین و قه‌سیده‌کی بق هاتن یا
پاش شوکردنی و بیستی ، هم که بن و بهینه زو‌ناکیه‌ک هر ته‌گریته سهرده‌می
زانی (فالت) .

و - کومه‌له کیتیکی ده‌سنوسی پتکه‌وه جوزوبه‌ند کراوی
کیتیخانه‌ی بنه‌ماله‌ی موفتی هه‌له‌بجه‌م (۱۴) دی . دۆ غه‌زه‌لی تیا
نوسرابوه‌وه (۱۵) له سهره‌وه‌یان نوسرابو (فالت) واته‌هم غه‌زه‌لانه‌هیی
لالتن . ههرچه‌ند له هیچ لایه‌کی غه‌زه‌له‌کانه‌وه نه‌نوسرابو‌کی
نوسراونه‌توه ، به‌لام دیار بو وه‌ک کتیه‌کان خزان زو نوسرابونه‌وه .
کتیه‌کانیش له ته‌رخی جیا جیادا نوسرابونه‌وه . بق نمونه‌ی به‌کیکیان
(کهایه) ی پیتوشن بو به‌دستی مە‌عرفی کوزی شیخ نه‌ولای خه‌ربانی
نوسرابوه‌وه له سالی ۱۲۶۹ ی کچی‌دا . به‌کیکی‌تریان قه‌سیده‌ی (بان
سعاد) بو له سالی ۱۲۳۲ دا نوسرابوه‌وه . به‌کیکی‌که‌شیان قه‌سیده‌به‌کی

(۱۴) بنه‌ماله‌ی موفتی هه‌له‌بجه‌ نه‌چنه‌وه سهر شیخه‌ولای خه‌ربانی .

(۱۵) دۆ غه‌زه‌له‌که‌ نه‌و غه‌زه‌لانه‌ بون که سهره‌لای به‌کیکیان هم به‌ینه‌به :

نهمردم من له‌گهر ته‌مجاره‌ بین تو

نهمچ ، شە‌وت بین ، هه‌تا له‌و خواره‌ بین تو

سهره‌لای نه‌وشیان هم به‌ینه‌به :

عاشقی بین دل دنالن ، مه‌یلی گریانی هه‌به

بین شکه‌ هه‌وره‌ تریشه‌ تاوی بارانی هه‌به

غه‌زه‌لی به‌گه‌میان ، زیاد له‌ هه‌مو نوسخه‌کانی به‌رده‌سهم هم
به‌ینه‌شی تیاو :

هه‌مو له‌مضای نالینم دنالن

سهرابام میثی موسیقاره‌ بین تو

۱۵۰ بهیتی جه لاله ددینی سیوین بو زه سؤل ناوئک له سالی ۱۲۳۳ دا له مدرسه ی مهولانا محمدی کوزی مهولانا سلیماندا قوسیقه وه .

هروه ها له لاپالی کومه له دستوینکی نری یتکه وه جوزوبه ند کراوی هه رهم کتیبخانه به دا (۱۶) شیرینکی نرم دق درابوه پال نالی (۱۷) . کتیه کانی هم کومه له له سالانی ۱۲۷۱ و ۱۲۷۲ دا نوسرا بقره وه .

هه رچون بین دیاره سالانی ۱۲۳۳ و ۱۲۶۹ و ۱۲۷۱ و ۱۲۷۲ که سالی قوسینه وه ی نه و کتیبانه ن جزره ژوشانییه ک نه خه نه سه ر سالانی زانی نالی .

ناپن نه ومش له یادکه بین که وه ک نه لئین نالی لای شیخی خه ربانی خوندنقه . له باوکم یست فهرموی له شیخ بابزه سؤلی مه بابهلین (۱۸۷۸ - ۱۹۴۳) م یستوه نالی له گهل موغنی زه هاوئ و مه لا یاسینی نه شارئ و مه لا یوسنی نه وئله بین موستعید (قوتایی دوا پله) برون لای شیخ نهو لای خه ربانی . گوما نیش له وندا نه که شیخ نهو لا سالی (۱۲۵۴) ی کوچن وه فاتی کردوه (۱۸) .

ز - به لام وایزانم له هه مو هم به لگانه گرنگتر نه وه بین که ژۆره لات ناس خۆدزکۆ که شابه لدهری ژۆسیا بوه له پاریس نه یگیزته وه کهوا له سالی ۱۸۵۳ دا له پاریس چاوی به محمد خان ناویکی بابان

(۱۶) هه ردد کومه له ده ستوسه کم لای به ژیز شیخ هه للی شیخ موحه سمدی قهرمدانی دی .

(۱۷) شیره که نه سه به که له بر ژاست نه بو نه وه ی مه مناکه ی بوم ، به شیوه نویسی فارسی ، وانه وه ک خوی ، نه بنۆسمه وه :

بعور دایری فنجان چینی

شکستگی دایری فنجان چینی

(۱۸) محمد علی القهرمدانی ، الشیخ عبدالله الخربانی من خلال مخطوطات مکتبه ، کوفاری کوزی زانیاری کورد ، بهرگی (۲) ژماره (۲) ، بهغدا ، ۱۹۷۲ .

نه که وی که خه لکی کوردستان بوه و له نهسته مۆل دایستوه . خودزکو
ناوی نالی له م نهحه د خانه یستوه که دۆست و هاوژینی بوه (۱۹) .

وهك وتمان مهسه لهی دیاری کردنی سالی له دایك بقون و مردنی
كه سیک ، شیک نه بنیادم بتوانی به (ئیجتهاد) بزاری بدا و ، به بهلگه و
نیشانهی میژوین له وه زیاترمان پین نه کرا که تیکرا هه ندی له و سالانه دیاری
بکهین که نالیان بیا ویاوه . بهلام بهلگه ی تریش به دهسته وه ههیه پیمان
نهسته یینن که و نالی نه له سالی ۱۸۵۵ و نه له سالی ۱۸۵۶ دا مردوه و نه
تهه نیشی ۵۶ یا ۵۸ سال بوه ، جا خواه ئیر له ۱۷۹۷ دا له دایك بقون وهك
عهلی موقبل نهلی یا له ۱۸۰۰ دا وهك نهوانی تر نهلین .

۱ - گهلی بهیتی نالی ههیه وانه گهیهن نالی گه یستوه ته تهه نی
پیری کی زاسته قینه و پین هیز بقون که دیاره نه وهش له ۵۸ سالی دا په یلدا نابین ،
وهك نه مانه :

۱ - مۆی سپن کردم به شوشتن ناوی عهینی شوره شط

۲ - بق ممك (نالی) چ مندا لانه وهی وهی کردوه

گهرچی مۆی وهك شیره ، بهو شیره شکوفه ی کردوه

۲ - نهی نازه جوان ! بیرم و نوفتاده و گهوتوم

۴ - من بیرم و فاتی

ب - نهوهی پیشتر وتمان که نهحه د پاشای بابان له ۱۸۵۳ دا له پاریس
باسی نالی بو خودزکو ی شابه ندهری ژوسیا کردوه وانه گهیهن نالی له و
سه رده مه دا له شام ویاوه . چونکه شیره کهشی که پاش تیکچوینی حوکی
باباییه کان بق سالی ناردوه بق سوله یمانن ، له شامه وه ناردویه . له
لایه کی که شه وهه مق نهوانه ی میژوی ژوانی نالیان خستوه ته سه ر کاغز
باسی نهویه ان کردوه که و نالی پاشان چوه ته نهسته مۆل و له وی له گهلی

(۱۹) بژوانه : محمدی مهلا کریم ، بهرهمی نهه چهند سالی بژوته وهی
ژۆشیری کورد و پلانیك بق له مه و پاشمان ، گۆناری ژۆزی
کوردستان ، (ماره ۴) سالی (۲) حوزه برانی ۱۹۷۲ .

محمد پاشای بابان ماویه کی دؤر و درتزمان پیکه وه به سربردوه . جا
 سره زای نه وه که لهوانه نالی ماویه کی زوړیش له شام مایته وه نه بجا
 چوښته نه ستمول ، نهو ماووی که متر له دؤر ساله ی تیان په کترې دیني
 خوزدکړ و محمد پاشا و مردنی نالی له نه ستمول له ۱۸۵۵ دا که نه لین
 له و ساله دا له وې مردوه ، به پتی توانای هات و چوړی نه و سرده به
 حال به شی ته نا زوښتیکی له سرخوی نه و چرخه نه کا ، چ جاین
 نه و ش ماویه کی دؤر و درتزی له نه ستمول له گه ل محمد پاشا
 به سربردین .

ج - نالی له شیریکیا له به را به ری مرقه دی پیغه بهر (د) دا نه لین :

موددیکه که هم گمردشی دمو دانی سوپهرم

واته : ده پیکه ناواری نیشانم و نه ستورینه وه و نیستا
 گه شتومه ته تیره . نه یی هم (دم) ه چند سالی خایاندین و نه و
 ماویه ی له کوڅی به سربردین و کوڅی گه زاین ؟ دیاره نالی هم شیرم
 پاش بونه کی له شامدا وتوه که باسان لین کرد ، که وه زؤمان کرده وه
 نه یی له پیش سالی ۱۸۵۳ دا له وې بون ، چولکه هر له م پارچه شیریدنا
 گله یی له دست پیرتی نه کا و نه لین :

نه ی نلوه جوان ! یرم و لوفتاده و کموتوم

هه روده ها نه لین :

من یرم و نالی

د - حاجی مه لاه بدولزی جالین زاده (باوکی جهابی مه لای گوره ی
 کویه) گیزاویه ته وه و ین گومان قهشی جینگای متانه یه ، که وا له سالی
 ۱۲۸۸ ی . ک (۱۸۷۱ - ۱۸۷۲ ی . ز) دا نالی له مه ککه دیوه و که دیوشیه
 زؤر یر بوه (۲۰) .

(۲۰) هم به لکانم همو له ده نوسیکی ماموستا مه سمود مرحوم
 و مرکز توه .

نالی و دلبه رکه‌ی

گوردی و مریوانی له پیشه‌کی دیوانه‌کی نالیدا (٢١) باسی (حبیبه) یان کردوه که نالی گیرۆده‌ی خوشه‌یستی بوه و کاریکی زۆری کردوه ته‌ بزواندلی هه‌ستی شاعیرانه و خه‌بالی قۆلی . ئه‌وه‌شیان و ته‌ خواستۆبه‌تی و بوه به‌ هاوسه‌ری ژبانی و له‌ گه‌ل ئه‌وه‌شدا په‌یوه‌ندی خوشه‌یستیان وه‌ك یار و دلداریك هه‌ر به‌رده‌وام بوه .

خوالی خوش بۆ ئه‌مین زه‌کتی به‌گیش ئیشاره‌تی بۆ ئه‌م بابته‌ کردوه (٢٢) . هه‌مو ئه‌وانه‌ی تریش که له‌باره‌ی نالیه‌وه تو‌سیوانه له‌م بابته‌ دواون (٢٣) . مامۆستا عه‌لامه‌ددین سه‌جاده‌ش باسی ئه‌مه‌ی کردوه (٢٤) و له‌مه‌ش زیاتر ئه‌لی : « نالی له‌ ته‌کیه‌ی قه‌رده‌داغیش دۆستیکی تری بوه « ئایشه‌ » ی ناو بوه . ئایشه هه‌مو جار خۆی به‌ووه هه‌له‌کیشا که دلخوازی « نالی » بوه . ئه‌م ئایشه‌به تا ئاخه‌ر و ئۆخه‌ری سه‌ده‌ی ئۆزده‌هه‌م مابو . ته‌ناته‌ت من ئه‌مه‌م له‌ مامۆستا شیخ قوری بابعه‌لیه‌وه وه‌رگرت که خۆی ئایشه‌ی دیو (٢٥) .

جا مادام مه‌سه‌له‌ی ئه‌م ئایشه‌به په‌یوه‌ندی به‌ ته‌کیه‌ی قه‌رده‌داغه‌وه هه‌یه و نالیش له‌ ته‌کیه‌ خۆتندۆبه‌تی و سه‌رچاوه‌ی قه‌که‌ش خوالی خوش بۆ

(٢١) گوردی و مریوانی ، سه‌رگۆزه‌شه‌ی نالی ، دیوانی نالی ، به‌غدا ١٩٣١ ، ل (ج) .

(٢٢) محمد امین زکی ، خلاصه تاریخ الكرد و کردستان (ترجمه محمد علی مونی) ، القا‌ه‌رة ١٩٣٩ ، ص ٢٥٩ .

(٢٣) بۆ نمونه‌ بزوانه‌ره : دیوانی نالی که عه‌لج موقبیلی سه‌نه‌ین بلاوی کردوه‌وه . چاپخانه‌ی به‌هرامی ، ١٣٢٧ .

(٢٤) علامه‌الدین سه‌جادی ، میژوری ئه‌ده‌بی گوردی ، به‌غدا ١٩٧١ (چاپی دووه‌م) ، ل ٢٤١ .

(٢٥) سه‌رچاره‌ی پیشۆ ، ل ٢٤٣ .

ماموستا شیخ قوری شیخ بابمه‌لیه (۱۸۹۰ — ۱۹۵۵ ی . ز) که پایوتیکی زانا و شیر دۆست بوو زوربه‌ی تمه‌نی له ته‌کیه‌ی قهره‌داغدا به‌سهربردبو و ماموستا سه‌ججادیش خۆی لئی بیستوه ، ئهم زیویه‌ته زئی تن له‌چن و به‌دۆری لازانم .

به‌لام به‌داخوه له دیوانه‌که‌یا کهم و زۆر هیچ جۆره هیتابه‌ک بق ئهم ئاییشیه‌یه و ئایسته‌ش چ غه‌زل و قه‌صیده‌یه‌ک که بۆنی ئاییشی لیه یه ئه‌ینراوه . به‌لام تیکرا بۆنی دۆ ئافرمه‌ت یا زیاتر له زیانی شاعیریکدا به‌تاییه‌تی له هه‌ژمه‌تی لاوبدا شیکێ دۆر یه . دلی لاوتک تا سه‌ری به‌ په‌توه ئه‌کرێ و له‌تیو (قه‌غه‌زی پۆلایین !) یا (هیتانه‌ی زۆرین !) دا توند ئه‌کرێ سه‌ر به‌ ده‌یان لاوه ئه‌نن . ئاییش به‌کێک بوه له‌و هه‌موو خه‌لکی خوایه !

ئالێ له‌ چهند لایه‌کی دیوانه‌که‌یدا ناوی (حه‌بیبه) و له‌ دۆ لاشدا ناوی (مه‌جۆبه‌) ی هیتاوه . لام‌وايه مه‌به‌ستی له‌ (مه‌جۆبه‌) ش هه‌ر (حه‌بیبه) بوه ، چونکه‌ به‌ زاراوی (صه‌رف) (حه‌بیب) له‌سه‌ر کیشی (فعیل) پێش ئه‌وه‌ی به‌کرێته (عه‌له‌م) بۆ تیر و من به‌کار دێت و ، حه‌بیبه‌ ته‌نها بۆ ئافرمه‌ت پاش ئه‌وه‌یه‌ که‌ کراوه به‌ عه‌له‌م . جا هه‌ندێ جار (حه‌بیبه) ی به‌کار هیتاوه و جاروبارش (مه‌جۆبه‌) . هه‌روه‌ها لاشم‌وايه چ (حه‌بیبه) و چ (مه‌جۆبه‌) هیچ کامیان ناوی زاسته‌قینه‌ی یاره‌که‌ی ئالێ ئین ، چونکه‌ له‌ کۆمه‌لگایه‌کی و مێک کۆمه‌لگای ئه‌و دۆ دۆری کورده‌واریدا ئاسان نه‌بوه بۆ مه‌لایه‌ک دلی به‌ ئافره‌تیکه‌وه بۆین ، ناوی ئه‌و ئافره‌ته بۆرێن و بیخاته شیعری خۆیه‌وه ، نه‌خوازه‌لا ئه‌گه‌ر به‌ته‌مای خواستیشی بۆین .

وا لێرمدا ئه‌و شیعرا ته‌خمه‌ پێش چاو که‌ ناوی (حه‌بیبه) یا (مه‌جۆبه‌) یان تیا به‌ :

۱ - جهناتی وه‌ جینان کردم به‌ ماوا

(حه‌بیبه‌ یی (مایاوا) ، مالی ئاوا)

۲ - خهمنهو دهی (مهجوبه) گهوا زور نهگین

بمی خوشه نهگه رخو نهگی زهخم و برین

۳ - پتیم دهلین (مهجوبه) خیل و فیچه ، مهیلی شمر دهکا

خیل و فیچه ، یا تراژی نازی نهختن سر دهکا ؟

۴ - موژگانی سییمه مسته وهکو چاوی (حمیه)

غارهت که بگن دین و دهچن زوح بزفین

۵ - له دنیا جهننه تی باقی نهلاری شاهیه ساقی !

(حمیه) طوژدهی طموقی ملی شیرین و عذرا به

۶ - ناخ لهگه لئیمه (حمیه) سری بهیوهندی نه

نهی شهکمر قهده ، بهلا بهندی هیه ، قهندی نه

۷ - (نالی) لمی (حمیه) هم طیه ، هم طیه

خولاصه یی لهیه ، فهرانبری لهی به

۸ - دمستم له گهرنی خوت ههله گره نهی (حمیه)

وهزانه خوینی خومه ، یا مینه تی زهلیه

وهکو له پشه وه باس کرد نهوانی شیکیان له باره ی نالیه وه

قرسیه و تورانه (حمیه) ی خواستوه و بووه ته هاوسه ری ۰۰ بهلام

ناوونیشانی (حمیه) ی هاوسه ری نالی ، به تایه تی له سالانی دهره وهیدا ،

ونه ، نه له وه هچن که له گه ل خوی بردیتی بزحج و بز هسه موقل و نه

لهوش هچن که نهو دۆسته گیانی به گیانی به زیندوی له کوردستاندا

به جن هیشته ۰۰ دور نه ، وهک ماموستا سهجادی له میژوه کهیدا

نهفه رموی ، (حمیه) پیش سهفهری (نالی) کچی دواپن کردین ۰۰ نه بونی

منال و نهوش نهوه لدهی تر زتی و شوینی هم مهسه له یه تاریک کردوه .

لیره دا جیتی خویه تی که منی له سر هه ندی لاینی بزچونه گی ماموستا

(سهجادی) بزوم و هه ندی شت بخمه زو :

ماموستا دهرباره‌ی مان و نه‌مانی (حبیبه) له‌فهرموئی :

د ۰۰۰۰ وه زۆرتیش که نه‌هاتوه‌ته‌وه بۆ سوله‌یمانی (واته‌ئالێ) ههر له‌به‌ر ئه‌وه‌وه بوه ته‌ماشای کردوه (حبیبه) یه‌ نه‌ماوه ، دۆسته‌کان و ئه‌ربابی زه‌وونی خۆی که له‌گه‌ڵیان زایبواردوه له‌مان ، سه‌ره‌زای ئه‌مه‌ش چه‌وری تورکان (عوسانیه‌کان) ههر زبادی کردوه . ئیتر دلخۆشیه‌کی شک نه‌بردوه تا زۆ بکا‌ته‌وه سوله‌یمانی ، به‌لکو له‌و بۆه شیعه‌بنا که ئه‌لێ :

هه‌تا تۆم ئاشنا بۆیت ئاشنا بۆم (۳۱)
له‌مپه‌ستا مۆ به‌ مۆ (۳۲) له‌فیاره‌ بێ تۆ
له‌ گن من با وجۆدی ناس و له‌جناس
کسی تێنا نیه‌ نهم شاره‌ بێ تۆ
هه‌موو رۆژی له‌تاو هه‌یجراتی له‌م سال
تعمه‌نتای مردنی پێتاره‌ بێ تۆ . . .

وا ئه‌گه‌یه‌نی که (حبیبه) ته‌نیا دۆ سال له‌گه‌ڵ (ئالێ) بوه ، چونکه‌ دهردمدلی ئه‌وه‌ ئه‌کا ئه‌لێ : تا تۆ دۆسته و ئاشنام بۆیت هه‌موو که‌سم هه‌بۆ ، ئیسته که تۆ نه‌مایت هه‌موو که‌سم لێ بۆ به‌ ییگانه ، له‌گه‌ڵ ئه‌وه‌ هه‌موو مه‌رده‌شا که له‌م شاره‌ - سوله‌یمانی - دا هه‌به‌ ههر له‌به‌رئه‌وه‌ که تۆ له‌ماوی که‌سی تێنا نیه‌ ، له‌به‌ر ئه‌وه‌ کۆچه‌ که ئیسمال تۆ کردت داوای مردنی پێتاره‌ ئه‌که‌م ، چونکه‌ پێتاره‌ له‌به‌رئه‌وه‌ به‌ تۆ شاد نه‌بۆ بۆم هه‌موو ده‌مێک ئاوا‌تی مردم ئه‌خواست ، ئیسته که تۆ نه‌مایت که‌وتومه‌ته‌ داوا کردنی ئه‌وه‌ مردنه‌ ۰۰۰ ۱ (۲۸)

ئه‌مه‌ له‌م‌هی فهرموده‌که‌ی ماموستا (سه‌ججادی) بۆ .

(۲۶) ژانته‌که‌ی : ئاشنام بۆن . (ف)

(۲۷) ژانته‌که‌ی : مۆ به‌ مۆم . (ف)

(۲۸) علاءالدین سجادی ، میژوی ئه‌دمه‌یی کوردی ، به‌غدا ۱۹۷۱ ، ل ۲۴۲ ،
(چاپی دووهم) .

دهبا پټكهوه چاوځي به غزمله كېدا بخشين و بزاین ټاخو بو شيری
پاش مردنی خوشه ويست نه شين ، يا هر مه به ست جيا بځنه وه و
دور كه و تنه وي بځنه ؟

۱ - نالې له سهره تاي غزمله كېدا نه لې :

نمردم من له گهر لم چاره بځ تو
نمچم شهرت بځ هه نا لمو خواره بځ تو

با معنای (شهرت و جهزا) ی رستی د نه گهر نه سردم بځ تو ،
شهرت بځ نمچم بځ تو « لږ بده بځنه . نالې نه لې : تازه نه مجاره تځ كه وتم ،
توش بځم ، بځ تو چوم بځ نه و خواره . نه گهر خوا كړدی و له مهرگ
رزگار بځم ، شهرت بځ جاري كړی بځ تو نمچم . نه مه له گهل مردودا
نه و ترې يا له گهل زڼدودا ۱۲ نه ی نه گهر (نالې) نمرد ، هر وهك نمرد ،
باری له گزر دهر نه هين و له گهل خړيا نه يا ۱۲

۲ - له به پټكي تری نه م غزمله دا نه لې :

له گن تو خار و خمس گولزاره بځ من
له گن من خرم مني گول خواره بځ تو !

نم گله بځ و بناسته له گهل مردودا نه كړی يا له گهل زڼدودا ؟ تو
بلی نالې مه به ستی نه و بځ بځ : نه تاهت له گزرشدا ، بځ من دوك و
دالت له لا گولزاره ؟ باوه زاكه م !

۳ - نه مه له لایهك . له لایه كي تر شه وه نه م غزمله ی كه ماموتا
سه ججادی كړدوی به به لگي بځ چنه كی خړی ، وهك نه و واتایه
هه لنه گړی ، نه و هه لنه گړی كه دهر بځنی نازاری جیایه كي تر بځ ،
به تايه تځ تځزای شیره كان جيا بځنه وي دوری نه گه بځن ، نهك مردن :

همو زوځی له ناو هیجرانی نه مسان
نم معنای مردنی پتاره بځ تو

قوندمره به کار نه هینری . به لام مانای وشه که له بنه زه ندا و مک و تم پیلانو و
نالی ولاخ بوه . نهوسای زور کون قوندمره نه بوه تا نالی لن بدری .

نه مه نه گه ناو (اسم) یی . خو نه گه کار (فعل) یی ، نهوا شتیه
قرینه فارسیه که ی دق بار هه لته گری . یه کم : نالی ، واته : نالاندی و
هاواری لن بهرز بومهوه . دووهم : نالی ، واته قه فاکات .

با جاری وازل (نالی) یئین و نهختن (نالی) و (نالی) تاوتو
بکه یی ، بزاین سه زمان له چیهوه دمر نه چن ؟

نه گه وشه که نیسم یی یسه ته نه لای نالی ولاخ و کهوش و به
معنا شتی سه رکوت کراو و ژیر یی خراوه . نه گه فیعل یی و وهک ماموستا
سه ججادی نه لن و بژ غایب (نادیار) یی نهوا به معنا (نالاندی) نه یی که
کاری ژاوردق (فعلی ماضی) یه . یا (نالی) یه که کاری نیستا و له مه و پاش
(فعلی مضارع) و به معنا (لا یقول) ی عهده یه ا

من لاموا به نازناوی شاعیر نه (نالی) ی مه نسوب نه لای (نال) و ، نه
(نالی) ی فیلی ماضیه و نه (نالی) ی موزاریه .

یه که میان نه ؛ چونکه زور دۆره چهشی شاعیریکی پایه بهرزی باومز
به خو کردوی بهخودا نازوی نا صوفی وهک مه لا خدر له لاو هه چن ناو و
نازناوی ئاردار و پاراوی کورده واریدا هیه وشه ی (نال) ی ولاغی
هه لزاردین و خوی دایته یالی و خوی کردیتسه شتیکی سواوی
سه رکوت کراوی ژیر یی خراوی وهک نال !

ناشتوانین بلتین (نالی) نیسه و نیسه ت دراوده ته پال (ناله) ی به
معنا هاوار ، چونکه نیسه ته لای ناله (ناله یی) یه نهک (نالی) وهک
(ساله یی) یسه ته لای خیلی (ساله) یا (باومه یی) نیسه ته لای
شاری (پاوه) یا (قاومه یی) نیسه ته لای زهنگی (قاوه) ، مه گه له سه
ژی و شونی نیسه ته عهده یی نیسه ته خوی داین وهک (بهرز نه یی) یه کان
که به خویان نه لین (بهرز نه یی) ، به لام نهوش دۆره ، چونکه له مه له ی

سالم ټلن :

توخوا بلن به هضره نى (نالن) : ده خيلى بم
بم نموه قهط نهكا به سوله يمانييا توژمر !
نم مولكه نظمى نابن به بن عملى واريش
بن نمو به قهصلى نم طهرهفه با نهكا سهر !

نالن يا نالن يا نالن ؟

له پشدا با نهختيك له واتاى نم دق وشه به بكتولنه وه : (نالن)
يانن چن و له چيه وه هاتوه ، ياخو (نالن) يانن چن و بناخه كى چيه ؟

به كم : (نال) . له فهرهنگى (برهان قاطع) دا ټلن : « (نال)
له سر كيشى (نال) نه بجه به كه ناوه كى بوش بن . به عهره بن پنى ټلن
« زممار » (واته : شمشال) . ههروه ها به قهلمى توسن ټلن و به و
تاله بارىكانهش ټلن كه له نار قهلمى نه بجه دايه (كه نه وسا پيان
توسيه و تائيتش ماوهى ماوه) . به و نه بجه ناويزمش ټلن كه تيرى
لن دروست ټلن (ټلن به به ستى جه بزه رانه) . به قاميشى شه كرىش
ټلن . به جوگه كى بچكوله و گه ورمش ټلن . ناوى بالنده به كى بچوكى
زور خوش ناوازشه . به معنای ناله (نالن) يش هاتوه « (٣٥) .

ټه مانه هه مق معنای (نال) ى فارسى بقول له بوره انى قاطعه وه
وهرم گيزانه . سر كوردق . به لام (نال) ى به لامى بچوكم له كوردبدا
دهست نه كهوت .

دوهرم (نال) ، نعل : به معنا هه شتى له بن بكرى و پنى بن
بياړيزى ، يا نالى ولاخ و ولاخى به رزه . لهم دوايه شدا بق نال و نالچى

(٣٥) محمد حسين بن خلف تبريزى ، برهان قاطع ، باهتمام دكتر محمد
معين ، تهران ١٣٤٢ ص ٢١٠ ، ج ٤ ، چاپ دوم .

(تاریخ جم) به حسابی نهجهد نهکاته ۱۲۵۴ ی کوچن که زنگهونی
۱۸۳۸ ی زاینیه (۳۳) .

۶ - محمد پاشای کوزی سلیمان پاشا له دواي مردنی باوکی
فرماندهواین سوله یمانی گره دست و تا سالی ۱۲۶۴ ی کوچن و ۱۸۴۷ ی
زاینی فرماندهواین کرده . له سالدا له گهل سوپای نهجیب پاشای
والی به غلدا گزان و له نهجاملدا شکاو تیررایه نهسته مۆل . عه بدوللا
پاشای برای وهك قابیقامیتی مۆچه خوری عوسانی له سوله یمانی دازا و
سوپای تورکیش زرایه شار و سه ره بخوین بابان دواي هات . عه بدوللا
پاشا تا سالی ۱۸۵۱ ی زاینی مایه وه ، نهجا نهویش به تهواوچ لایرا و
کار به دهستیکی تورکی له شوتندا دازا (۳۴) .

که واه له گهل نههم هه موه زاتیه ته ئیریخیا نهدا چون نهگونچ
(نالی) له سالی (۱۸۳۴) ی زاینیدا که هیتا سلیمان پاشا به سه
زیندو بوه و سولیمانی به تهواوچ بز نهخت بوه ، نامه ی وا پر نازار و
جهخاری بز سالی برادهری قرسیق ۱۲

من لاموايه (نالی) نههم نامه یی یا دوا به دواي شکانی محمد پاشا و
بانگ کردنی بز نهسته مۆل فارده وه ، که نهکاته سالی ۱۸۴۷ ی زاینی ، یا
پاش به ئیجگارتی دهس له کار کیشا نهومی عه بدوللا پاشای برای و نه مالی
دوا دهستلاتی به نه مالی بابان ، واه سالی ۱۸۵۱ ی زاینی که نهکاته سالی
۱۲۶۸ ی کوچن .

(۳۳) یوسف ابکاروللیچ اوورلی ، جداول لتحویل السنوات الهجرية الى
السنوات الميلادية ، (ترجمة الدكتور حسين قاسم العزیز) ،
مجلة المورد ، الجزء الثالث ، العدد الرابع ، بغداد ، ۱۹۷۲ .

(۳۴) سی . جی . آدموندز ، کرد و ترك و عرب (ترجمة جرجیس فتح الله
المحلی) ، بغداد ۱۹۷۱ ، ص ۵۷ .

شیخ زهزای تاله بانی ئەلێ :

لە بیرم دئی (سولهیمانی) که دارولولکی (بابان) بو
نە محکۆمی عەجەم ، نە سوخرە کیشی ئالی عوسمان بو
لە بەر قایی (سەرا) صەفیان دەبەست شتیخ و مەلا و زاهید
مەطافی کەعبە بۆ ئەربابی حاجەت (گردی سەیوان) بو
لەبەر تەبۆری عەسکەر زئی نەبۆ بۆ مەجلیسی پاشا
سەعدای مۆزێقەمۆو نەمقارە تا ئەیوانی کەیان بو
کە عەبدوللەه پاشا لەشکری والیی سەنە شێر کرد
(زەفەا) ئەو وەختە عومری پێنج و شەش طیفلی دەبوستان بو

ئەو سالا کە عەبدوللە پاشای برای ئەحمەد پاشا لەشکری (زەفا
قولێ خالی کۆزی خوسرەو خانی فاکام) ی والیی سەنە نەکاند ، کە بۆ
یارمەتی محمەد پاشای مامی عەبدوللە پاشا لەشکر کەشی کردبو ،
بەوجۆرە کە ئایەتوللای مەردۆخی تۆسیویتی ، برتیە لە سالی ١٢٥٧ ی
کۆچن (٣١) زیکەوتی ١٨٤١ - ١٨٤٢ ی زاینی .

مامۆستای سەججادی تەئریخی لەدایکبۆن و مردنی شیخ زهزای
بەم جۆرە تۆسیو ١٨٣٥ - ١٩٠٩ ی ز (٣٢) .

• - لە سالی (١٢٥٢) ی کۆچیدا بە تەواوی فەرمانزەواکی سولهیمانی
بۆ سێمان پاشا تەخت بۆ و لە (١٢٥٤) دا وەفاتی کرد . نالی خۆی ئەلێ :

شاهی جەم جا نالیا ! (تاریخ جەم) تەئریخە
تا ئەلێن لەم عەمرەدا لەسکەنەری جەم جا نەبو

(٣١) شیخ محمد مردوخ کردستانی ، تاریخ مردوخ ، جلد دوم ، بدون ذکر
محل و سال طبع ، ص ١٦٦ - ١٦٧ .

(٣٢) علاءالدین سجادی ، میزوی ئەدەبی کوردی ، بەغدا ١٩٧١ ، ل ٣٧٤ ،
(چاپی دووەم) .

نه قوسن بۆ سوله يمانن ۰۰۰ (۲۹) تاد .

با هه ندى شتى زۆر ئاشكرا و هه مو لا پين زازى بخينه زۆ :

۱ - نهو ته ئرخه ي كه مامۆستا سه ججادی دایاوه نه کاته (۱۲۵۰) ی
کۆچن .

۲ - ئالین له شامه وه نه صیده که ی بۆ (سالم) ئاردوه و سالم له
سوله يمانن بوه . گوئی له به ییتکی وه لاهه که ی سالم بگره که نه لئى :

بۆ مولکی شامه نامه یی من سۆی (نالی) به
هه مر حمرفی لهو له وه عسفی و بلاءت دعدا خه بهر

۳ - له شیره کانی ساله وه دهر نه که وئى که وا وه لاهه که ی له کاتیکدا
ئاوه ته وه دهسته لاتی بابانه کان به ئیجگار ئی له ناوچه وه و عوسمانیه کان
زاسته و خۆ سوله يمانیان به ژیه بردوه . سالم نه لئى :

لهو سایه وه (۲۰) که حاکمی بابان به دهر کران
نه بیه وه کهس له چیه ره یی کهس جه وه مر ی هونهر

۴ - له سه رده می سلیمان پاشا و مه محمۆد پاشای برابدا ، نه که ره یی
شه زی ئیوان هم دۆ برابه درزه ی کیشا و جارتک مه محمۆد پاشا به بارمه تی
هر کو مه تی قاجاری ئیتران و ، جارتک سلیمان پاشا به بارمه تی
سویای عوسمانی نهوی تریان دهر نه په ژاند ، به لام ئیکرا بابان حاکم بۆن و
سوله يمانن به دهستی خۆ یانه وه بۆ و نه سویای عوسمانی و نه چریکی
قاجار ئی نه ژوابونه ناو شار .

(۲۹) علاءالدین سجادی ، میژوی نه ده یی کوردی ، به فدا ۱۹۷۱ ، ل ۲۴۳ ،
(چاپی دووم) .

(۳۰) نامه به پیتی نوسخه که ی مامۆستا مه لا موحه ممدی چروستانیه ،
نه گینا له نوسخه کانی بردا که ئهم وه لاهه بان بیا به ، ئاسراوه : لهو
ساله وه ...

ئەگەر باس باسى مردن بىرايە ئەيتوانى بلىق :

ھەمق رۇژى لە ناخى مەرگى ئەمسان

تەمەنناي مردنى پىرادە بىن تو

۱ - ئەگەر نەختى بە وردى و لە زىياى چەشى ئالىيەوہ سەيرى
بەيتەكە و بەرامبەرى (ھىجران) و (مردن) بىكەين بۆمان دەرتەكەوتى
مەبەستى (ئالى) لە « ھىجران » ھىجرانى مردن نىيە و ئايەوتى مەرگى
ھەيبە و مەرگى خۆى بىخاتە دۆ ئاي ترازو ، بەلكو ئەيەوتى لى
دۆركەوتنەوہى ھەيبە بىخاتە تابەك و مەرگى خۆى لەو تاكەى تىپدا دانى .
۲ - دۆرىش نىيە ئالى ئەم غەزەلەى ھەر بۆ (ھەيبە) نەوتىن و
بەبۆنەى دۆركەوتنەوہى دۆستىكى تىپەوہ وتىتى .

دوا سەرنەجم لەم بابەتەوہ ئەوہىيە بۆچى ھىچ لاواندەوہ (مرثىيە)
لە شىعەرى ئالىدا دەربارەى ھەيبە بەرچاۋ ئاگەوتى ؟ بىنەوچەين و كەس لە
دوانەمانى ئالىش ئەوہندەى تر گەرتى كەى كۆزى كەردوہتەوہ ! كىچى بىن
ئەوہندە ئازا بىن بلى ھەر لە بنەزەتا (ھەيبە) نەخواستەوہ ؟

نامە شىعەرىيەكەى بۆ سالم

با جارى لە بابەتى مېژۆ دۆر نەگەومەوہ و چەند سەرنەجتەك سەبارمت
بەو سالىش بىخەمەژۆ كە مامۆستا سەججەدى بۆ نامەكەى ئالىي ديارى
كەردوہ ، ئەو نامەى كە بۆ ھەبدۆزەھمان بەگى سالىي ئاردوہ .

مامۆستا لەم بابەتەوہ ئەفەرموتى :

« ۰۰۰ لە ۱۸۳۰ى ز دا ئەچىن (واتە ئالى) بۆ ھەج و سولەيمانى
بەجىن دېلى ، ھەج ئەكا و ئەگەزتەوہ بۆ (شام) چەند سالىك لەوئاومدا
ژايبواردوہ ، ھەواى مەلەبەندى ئەگەوتە سەر ، لە ۱۸۳۴دا كاغەزە
بەئاوبالگەكەى كە سەرەتاكەى ئەلى :

فەردىنى ئۆزى زىگەتم ئەى بادى خۇش مەژۆ
ئەى پەيكى شاردەزا بە ھەمق شارى شاردەژۆ

(بهر زنجیر) دا بنیادم به ئاسانج نیبته ئەلا دراوه که ئەدۆزیتەوه ، که چن له (ئالنج) دا وا نیه . سەرەژای ئەومش ئەگەر مەلا خدر نیبەتی خۆی ئەلای (ئالە) ی کوردی بدایه ، ئەبۆ نیبەتەکی به شتێوی کوردی بدایه و خۆی ئاو بنایه (ئالەین) .

دوو هه‌میش نیه به هه‌ر دو باره‌که‌یه‌وه ، چونکه هه‌مۆ شاعیره‌کان چ کوردیان و چ فارسیان ، به‌ش به‌حالی بیستی ئێمه ، به‌کیکیان تیا نه‌بوه فیلی ماضی یا موزاریع یا ئهم هه‌ی غائب یا حاضری کردیته ئازاوی خۆی . ئازاوی شاعیره کورد و فارسه‌کان یا ناوی زاسته‌قنه‌ی خۆیان بوه یا نیبته دراوه‌ته پال ئیسی (مه‌صدر) یا ناوی شتیکی تر ، یا سینه‌تیکیان په‌سه‌ند کردوه وه‌ك : (مه‌خوێ) نیبته ئەلای (مه‌هو) ، (خاکی) نیبته ئەلای (خاك) ، (فه‌یضی) نیبته ئەلای (فه‌یض) ، (فه‌وزی) نیبته ئەلای (فه‌وز) ، (کوردی) نیبته ئەلای کورد ، (ئاری) نیبته ئەلای (ئار) ، (هه‌ردی) نیبته ئەلای (هه‌رد) ، یا وه‌ك (سالم) و (بیخود) و (صائب) و (حریق) و (حافظ) و (یتدل) و (که‌لیم) ..

ئهمه له لایه‌ك . له لایه‌کی تره‌وه (ئازاوا) تیکرا له ژستدا ، یخ گوێ دانه ئەوه که ئازاوه ، جیگای ئەیتیه‌وه و مه‌عنا ی ته‌واو به‌دهسته‌وه ئەدا . ده‌با بۆ نمۆنه ئهم به‌یته بخوێنینه‌وه بزانین (ئالنج) یا (ئالنجی) فیعل چ مه‌عنا به‌ك ئەده‌ن ؟

وه‌ره سه‌یری خیابان و به‌یاضی ده‌فتیری (ئالی)
که صه‌ف صه‌ف مه‌صره‌فی به‌رجسته زیزی سه‌روی مه‌وزونه

یا ئهم به‌یته :

له‌ومه‌یی (ئالی) یی دیوانه مه‌کمن ئەی عو‌قه‌لا
موده‌تیگه که زه‌ده‌ی له‌طه‌می ده‌ستی به‌ریه

یا هم به یته :

(نالی) ناسوده نیه خولی نهمای مومرت
به نهفلس دیت و دهجیت ، نهصلی لسمر بایته

(نالنی) نهلنی یا (نالنی) نهگر نه توانی بیتجکه (نازناو) یه تن جیکای
بکهره وه و معنای بگونجینه ا نهك هم سح به یته ، به لکو نهگر همقر دوا
به یته کان سیر بکه ی وشه ی (نالی) ی فیصل بیتجکه (نازناو) یه که ی له
رسته کاندای جیکای نایته وه . به لام نهگر (نالنی) ی مه نسوب یی ، وهك
له مه وپاش باسی نه کین ، چ نازناو یی و چ به مانا بنه زه تیسه که ی یی له
رسته کاندای جیکای نه یته وه .

که له (نالنی) و (نالنی) بقرنه وه ، نه وه مایه وه که بلنن (نالنی) یی به لامی
بچوك و نیسی مه نسوب یی ، واته : مه لا خدر خوی داو ته پال (نال) ی
به معنا قه لم یا (نال) ی به معنا شمشال ، یا (نال) ی به معنا تاله
باریکه کانی ناو قه لمی نه یجه ، یا (نال) ی به معنا بالنده دهنگ خزشه که
یا (نال) ی به معنا نالین ، یا (ناله) ی فارسی که نهویش هر به معنا
فالینه . به لام لهم حاله دا نه یی دانه پاله که له سر زئی و شوینی دانه پالی
عهره یی یی .

من لاموایه نازناوی مه لا خدر (نالی) یه به لامی سوك و نهم وشه به ،
وهك و تم ، نیسه ته نه لای (نال) ی فارسی و نهم (نال) هس به معنا قه لم و
تالی ناو قه لم و شمشال و بالنده ی خوش ناواز و به معنا (ناله) ش
نه گونجین .

سیری هم به یته ی بکه :

ظاهر و باطن لسمر لهوخی حقیقت یا مهجاز
ناشنای سیرزئی قه لم یی نه یی (نالنی) کس
نه ما

واته : نالنی ناشنای په نامه کییه کانی قه لمه چونکه تالی ناو قه لمه که به و
لهو تاله نزیکتر له قه لمه وه نیه .

به لاکم لہم به یتدا :

له سایه ی قلعیدی مهوزون و دق زولفی
له نالین و شیر و تهسویدی نعمایا س

(نال) ی به معنا قه لہم و (نالین) به معنا (نه لہم) زور گونجاون و
له گهل شیر و تهسویدیشدا گونجاوترن .
یا سیری لہم دو به یتد بکه :

له گهل مودفی چممن (نالین) دمنالین
که یاتن : عاشق و هممفرد و همردین

زولفی تو تولتیکه صد وک هوزاری عاشق نعمما
له همق چممن دباره به نوصولی ناله (نالین)

لہم دق به یتدا (نالین) ی مه نسوب نه لای (نال) ی به معنا بالندہ
دهنگ خورشہ که زور له بارہ .

لہم به یتددا که نه لین :

(نالین) و مهملی حالی له نمشکنجهیی غمما
وک ناله له نمیدا ، وکو ناله له قه لہمما

لیومہ دوہم دقر نیه هیتا بن بڑهومی (نالین) مه نسوب بن نه لای
(نال) چ به معنا قه لہم و چ به معنا شمشال ، لبتیر به (وک ناله له نهیدا) ی
بخوتینهوه یا به (وک ناله له نهیدا) .

له گهلن شوتیشدا (نالین) بق نیسبت نه لای (نال) ی فارسیی به
معنا ناله له بارہ . بق نمقره :

بق زولف و زوخ و لبرووی چون زولفی سیالان
عالم وکو (نالین) همق با ناله و ناهن

ئەو شەئان لە یاد ئەچن کە ھەلگرتنی وشە (ئالێ) ی مەستۆب بۆ
چەند جۆرە مەعنا و بنەزەت و یاری کردنی شاعیری ھەلکە و تۆمان بە
وشە و زستە شیکێ سەیری ئە . ئالێ خۆی ئەلێ :

نەمڵی (ئالێ) مێشێ ئاو و ئاوێنە زەمکی نیە
دۆ ژۆه بۆ سەیری خاطر : بەک خەفێ و بەک ئاشکار

با بگەژێنەو سەر زاستە بابەتە کە : بۆچێ (ئالێ) م بە لامی سۆک
پەسەند کرد ؟ وەرە لە گەلما سەرنجێک لەم شتەئێ خوارەووە بدە :

۱ - مامۆستا مەلا خەدری ئالێ ژۆر کۆن نیە و لە ئاوچە و شاری
سولەیمانییەو دۆر ئەبوو و لە شاعیران و ئەدەب چێژانەو دۆرە پەریز ئەبوو و
شیر دۆستەکانی سولەیمانی ئاسیویانە و تائیت لە مامۆستا شیر دۆستە
دیاریەکانی ئەم ئاوچە - ئەوانەئێ کە ژۆر نیە کۆچی دوا بیان کردووە -
وشە (ئالێ) بە لامی قەلەو لەبیراوە ، وەک خوالێ خوش بوان مامۆستا
شیخ بابازەسۆلی عەبابەلێ و مامۆستا شیخ عەبدولکەریمی ئەحمەد بژندە و
مامۆستا شیخ تۆری شیخ باباعەلی تەکیەئێ و مامۆستا مەلا عارفی چنگیانێ و
مامۆستا مەلا موحمەدی چروستانێ و بێخود و پیرەمێرد . ھەمو ئەمالە
(ئالێ) یان لێ بێراوە ئەک (ئالێ) .

بۆ نمۆنە : مامۆستای چنگیانێ لە سەرەتای دیوانە دەستۆسە کەیدا
تۆسیوەتێ :

« بسم الله الرحمن الرحيم ديواني نالي عليه رحمة الله المتعالي »
تۆ بێتێ ھەر تەنھا بۆ پیتی (ی) وشە « متعالي » ی بەکار ھێناوی
وشەیکێ تری دەست نەگەوتبێ کە ئاخە کەئێ (ی) ی ۱۹ یا تۆ بێتێ
مامۆستای چنگیانێ (متعالي) ی خۆئێدیتەو تائیت : (ديواني نالي عليه
رحمة الله المتعالي) ۱

کەواتە ئەگەر لەبەر (ھاو سەجەئێ) ی ئالێ و متعالي ئەبێ ، ئەبێ بۆ
چێ ی ۹

له ژاسنیدا من نهك همر گوئى نادمه نهووى كه لم دواييدا هاندئى
 شهقام يا كوگا له سوله يمانى به ناوى (نالى) بهووه ناوړاوه به لامى قهلو ،
 بهلكو زهخهشې لى نه گرم ؛ چو كه بى ليكولينه ووى بىچ و بناوانى ناوى
 شاعريكي هه لكه ووتوى وهك مه لا خدر زهوا يه به نهها ئيجتهداد و بى ساغ
 بونهووى تهواو ناويكي تايه تى به سهره به پيترئى !

۲ - نالى به فارسيش شيرى وتوه . زړه كيكي وهك شه و نهووى
 له بير نه چوه وشه بهك بكانه فاز ناوى خړى كه له زمانى فارسى و توركيشنا
 به كار هيترا بى . گوئى بگره لم به يته فارسيه ي :

(ناليا) از چه سگانش همه شب نالاند
 كه نه آن شيفتگان نيز جگر خوارانند

فارس (نالى) نه لين نهك (نالى) .

با سيري هم به يته توركيهش بكهين :

ناولدان قلم (نالى) فصاحتد همان
 نشسته آب بقا ، زمزمه كوثرى وار .

۳ - با هختى له (قافيه) و (زموى) ي به يته كانيش ورد بينه وه
 بزاني (نالى) به يا (نالى) ؟

۱ - نالى له مومته زاده كيا نه لين :

لم خاكى دمى زهحه تى بى زهحه نه (نالى)
 فېر دوسه مملالى

حاشا كه لمېندا بېمه سايلى محروم
 همرچمند له عوصالم

ب - له پيى (ي) دا ته ماشاي هم غزه لى بكه و سهرنجيك له
 (قافيه) و (زموى) ي به يته كان بده تا ژاسنئى بچو نه كه مت بچو دمر كوئى :

برق البصر لمبهر بفرق تملعثلونی لملال
(خسف القمر) له لیشراق قیامتی جمعالی

نیه دینهیی چ مردوم ، نیه مردومی چ دینه
له فرۆنی خمندی فارغ ، له خهباتی خالی خالی

سمری مردو کۆلی داخۆ کۆتی نموبهاره ، یا خو
طهرهفی نهاره ، زۆلی (زلف من الیالی) ؟

یهمی دینه یز له مرجان وهه بهشمی نابداره
شهبهیه شهبیهی زۆلی سیاهی وهه زوخالی
به مهلاحهتی ^{تکه للی} ههمو زهمزهم و مهلیحت
به فهصاحهتی تهبهسسوم ههمو کهنهر و زولالت

نمظهرم یزه له نۆری شهو و زۆزی طهلههتی تو
که به زۆ شواعی شهسی ، به یرو خمی هیلالی

زۆخی تو کۆتیکه صد وهه هوزاری عاشق ، نهما
له ههمو چهمن دیاره به نوصۆلی ناله (نالی)

ورد بهروه له وشهکانی (لهئالی) و (جهمالی) و (لهیالی) و
(زولالی) و (هیلالی) ههمۆیان به لامی بچۆکن ، تهنا (جهمال) به
زاراوهی نهردهلان و کهرکۆک به (جهمال)یش نهخوێنیهوه . وشه
(خالی) و (زوخالی)ش به (خالی) و (زوخالی)ش نهتوانین بخوێنهوه .
جا کامیان بهرین بۆلای نهویان ؟ زۆر بخهینه دواي کم ، یا کم بخهینه
دواي زۆر بپهوهی معنا و لهفظ تیکههچن ؟

نهوشمان له بیر نهچن که (فالی) یهکمانی حهرفی پێش دوايت له
ههمو دیوانهکیدا زاگرتوه .

ج - چاوێکیش بهم شیعردا بگێژه :

ههركهس ئىخچىش نىعمەت يىن ، موداد و مەطلبى
مىنى (ئالى) ئىختىشالى ئىمرى پەزىلەت دەكەت

كاميان لەسەر زمان و بۆ چەشى مۇسقىي زەواتر و زەساترە : سى
لامى بىچۆك بەدوای بەكا يىن ، با بەم جۆرە :

مىنى (ئالى) ئىختىشالى ئىمرى پەزىلەت دەكە

شاعىرى مەزنى نەتەوئى كورد حاجى قادرى كۆپ ئەفەرموئى :

بەجىنما (ئالى) وەك (ئالى) ، دواكەوت (كوردى) وەك گەردى
كە (حاجى) غارى دا ئىسپى لە مەيدانى سوخەنزاتى

جارتى بۆلەوئى (مەرجە) (خەمىر) دەكان بەخەنەوئى شوئى
زاستەقەنى خزان ئەپ شىعرەكە بەم جۆرە لى بکەين :

كە (حاجى) غارى دا ئىسپى لە مەيدانى سوخەنزاتى
بەجىنما (ئالى) وەك (ئالى) ، دواكەوت (كوردى) وەك گەردى

من لاموايه حاجى قادرىش لەم شىعرەدا وشەئارايىن كەردە : لا يەك
(ئالى) بە لامى سۆك لەگەل (ئالى) ئەپەكەيدا بە لامى قەلەو ،
لا يەك تىرش (كوردى) بە كافى عەرەبى لەگەل (گەرد) (كوردى) وئىر پىتى
ئەپەكەيدا بە كافى كوردى بەرەبەر كەردە .

۴ - با يەك دۆ ئاوردى تىرش لەلايەنى وانا و هيمای هەندى لە
شىعرەكانى (ئالى) بەدەنەوئى كە بۆ مەبەستەكەمان پىسۆد نە :

۱ - (ئالى) و مەئلى حالى لە ئەشكەنجەپى فەمدا
وەك ئالە لە ئەمدا ، وەكو (ئالى) لە قەلەمدا

واتە : ئالى و دۆخى زبانی لەتەر جەز و مەنگەئى غەم و پەزارمدا وەك
ئالەى شىمالە . جەلالوددىنى زۆمىن لە مەئەویدا ئەفەرموئى :

بشنو ازنى چون هكايت ميكند
وز جەنابىها شكايەت ميكند

هروډها وده کو تالی باریکی ټیو قهلمی له بجه به که بهشی هر دادان و
پژانه تا دواړی دئی و کس پتی نازانچ ا

نه گهر نه مه هیتا نه پښ بڼه غای نازناوی نالتی ، نه پښ چن پښ ؟ من
لاموايه هیتا به بڼه هر دق ماناکه ی (نال) که خړی داوډه پالی .

ب - من سروی زهوانی چمنی عالمی بالام
(نالتی) به طوفان بوهه سایه له دوی من

معنا ناشکراکي نهوډه که : یار نه پښ من سروی زک و زاستی
باغچه ی جیهانی به رزی جوانم ، نالتی به خورایڼ و به پښ زو و زاین بوهه
سیهرم و لیم جیا نایته وه ، نه گینا من خوراکي نهو نیم ا

به لالم له ناو هه مق شیکدا بڼه تنها سروی له گهل (نالتی) دا
به راورد کردوه ؟ لاموايه له م دوا به یتدا (نالتی) خړی به زوبالی خړیه وه
قه نه کا و بناغی نازناوه که بیان بڼه ژاښ نه کاته وه و نه پښ : من سروی
بالا به رزی دمس پښ نه گیشوی جیهانی نازادی گیانم ، داله پال (نال) ،
واته نازناوی (نالتی) ، له خړه وه بوهه سیهرم و بوهه ناوم و لیم جیا
نایته وه . هه رقی به پښی سرو و نال (شمال ، یا قهلم) یش هه رقی به پښی
ناسان و ژسمه ۱۱ به رزی وده سروی من له کوڅی و شمال و قهلم
له کوڅی ۱۲

ج - تا چاکي نه که ی پښ له هوا سینهی (نالتی)
و ده زمکه له ناوازه یی دمکی دلی نالین

واته : تا سینهی نالتی پښ نه که ی له هوا ی عشق و دلداري ، وده
زهنگ ناوازه ی سازگار و حوزین له ناخی دلیه وه دمرناچ . هیتا به
بڼه هوی شمال تا فوی پیا نه کوڅی و پښ له هوا نه کوڅی ناوازه ی لپوه
نایته .

له گهل نه هه مق سر و خوار و نه مډیو و نه وډیو کرده شدا من لاموايه
نهم جوړه کار و باره نه ده پیا به شپوی میجگارتی و بڼه وه و پښ گومانن

دهستان بق نایری و هم بوجوئای خویشم به بن خوش نازانم و زور
 ترکیشه خزان له بهر پلاردا نه گرن و بوجونی چاکر جیگایان بگریته وه ،
 به لام ههولیک بق به پتویشم زانی خومی تیا ماندو بکم و هه ره وه ندهشم
 له دمت هات . له هه مق حالتیکشدا هه بن دان بهو راستیهشدا بتین کهوا
 شاعر بویه هم نازاوهی بق خوی دیاری کردوه ، به پیتی پتویشی شوین ،
 چ له بارمی وشه و چ له بارمی معناوه ، یاری بن بکا و به هه شتیه و
 معنایه که پتویش بو ، به کاری پتین .

نالی و ئه دهی بیگانه

نالی له سه ره تای چه رخی تو زده هه مدا و باوه . لهو سه رده مهاد زمانی
 باوی ئه ده بن بریتی بوه له زمانی عه ره بن و فارسی و تورکی ، چونکه
 کوردستان یا سه ره به ئیسه راتوره تی عوسمانی یا ئیران بوه و زمانی زه سی
 یا فارسی یا تورکی بوه ، بیجکه له وهش که زمانی عه ره بن زمانی ئایینی
 پیرۆزی ئیسلام بوه و کوردستانیش بیکزا به کیلک بوه له ولاته ئیسلامه کان .
 سه ره زای ئه وه که نالی خویشی خوند هه وارینکی ئایینی و مه لایه کی
 موسولمان بوه . جا بویه ، نالی ئه گه رچی به شی زوری شیعی به کوردی
 وتوه ، شیعه کانی وشه ی زوری فارسیان به دس کاریه وه یا بن ده سکاری
 تیا به . هه روه ها وشه ی زوری عه ره بن و زاراوه ی ئایینی و زاراوه ی
 زانیاریه ئایینه کانی وه ک فیه و ئوصولی دین و مه فطیق و فه له کیاتیان
 تیا به که به شتیه ی ئیقنیاس و ته لیح به کاریه تیان . ئه و شیعه نه ی که له
 (مو ناجات) و نزا و پا زانه مهاد و تونی هه مقیمان ئه نجاسی ئه و کاره کاریگه رهن
 که ئایینی ئیسلام له ناخی ده رۆنیدا کردویه تی .

هه ره له سه ره تای دیوانه که به وه زۆ له باره گای خودا ئه کا و ئه لی :

ئهی جیلومدیری حوسن و جلمو کیشی نعاشا
 سه ره شته یی دین بن ممددی تو نیه حاشا

بهر زه حجه نه عامهت که دهکا سنگی سپیه زهر
لهم قلبه که وده بهره ، زه شه ، (وش رشاشا)

(لا حول و لا طول و لا قوة الا
بالله ، له القدرة ، والکائن ما شا)

(دین) و (مهدهد) و (زه حجهت) و (قودرهت) و (مهشیهت) له
زاراوه کانی عیسی که لامن .

حملالی بن نیکاهی حوری عینم
به جوتن نظیری شعرع و فهناوا

همرچمنده گونا می دهه گمت باره لاسر لیتو
همدی چیه (نالت) که بلن مایه که فارهت

(حلال) و (نیکاح) و (شرع) و (فهناوا) و (حدد) و
(که فارهت) له زاراوه کانی عیسی فیهن .

له کن نمو جهوه ره فهرده له هدیولا نیه باس
له حکیم بهروریمی (بق عملی سینا) نیه باس

(جهوه ری فهرده) و (هدیولا) له زاراوه کانی فله فنه و له
کویه کانی عیسی که لامن نه خوتیرین .

نهی میهری میهره بان وهره سر با می بامیداد
تا مهزوان بینه هیلالی شوی میحاق

(هیلال) و (میحاق) له زاراوه کانی عیسی فهله کیان .

وده قیاسیکی که موثبت بن نه نتیجه ی پتتمجن
حمندو لیللا شمه که عالین جا بوو خالین جا نمبو

(قیاس) و (موثبت) و (نه نتیجه) له زاراوه ی زانیاری مه لیتقن .

حاضری نه می خیطابه دل نه گمرچن منهیه
زاجیمی تویه ضمیری من نه گمرچن غانیبه

(حاضر) و (ئەر) و (خىتاب) و (مەن) و (زاجىج) و (ھەمىر) و (غائب) لە زاراوەکانى عىلى نەھون و لە ئوسقولى فېمىشدا بەکار دێن .

دەرى زەھمەت کەوا بەھرى موحىطى عاصىيە (ئالڭ)
 بيا جان و تەن ئوفتادەى شەبۆلى سەبلى عىصياتە

(بەھر) و (موحىط) لە زاراوەکانى جیۆگرافىيان .
 ئەم ئوقیانە کە پىشانم دان لەچاو ئەوالى تەدا قەترە بە دەریان و
 دىوانەکەى ئالڭ پزىھەتى لەم جۆرە دووژانە !

ئالڭ و مەبەستى شىعرى

- ئەو مەبەستانەى کە لە شىعرى (ئالڭ) دا زچاو کراون ، ئەمانەن :
- ۱ - دلداری کە بەشى ھەرە زۆرى شىعرەکانى لەم جۆرە بە .
 - ۲ - وەصف ، بەتایبەت وەصفى بەھار و دیمەنى سروشت و وەصفى حوجرە شوق و شۆھرەت و لىھاتووت و بور دەبارى (کەر) ەکەى !
 - ۳ - ترا و پاراھەو لە خوا .
 - ۴ - بىرى ولات کردنەو : (لە قەصيدە کەیدا کە بۆ سالى ئاردو ، لە گەل غەزەلى « دەرونى لىدارالشارە زۆر و بەردە ») .
 - ۵ - لاواندەنەو و پیاھەلەدانى پاش مردن : (غەزەلەکەى لەمەز وەفاتی سەلمان پاشای بابان ، لە گەل قەصيدەکەى کە وەك ئەلەین بەبۆنەى مردنى باوکى « حەبىبە » ەو و تۆھەنى) .
 - ۶ - مەدح و پیاھەلەدان : (مەدحى تۆرتى زۆدبارى برادەرى کە ئەجىتە حاج ، مەدحى سوبای بابان ، مەدحى ولات ، مەدحى پىنھەبەر ، مەدحى مەککە و مەدینە) .

نالئ له قۆلی مه‌عنا و جرانیی وه‌صف و به‌رزیی پین‌چواندن و
 ده‌ربژین و ئاشکرا کردنی ده‌ردی دلدا شیریی کوردیی به‌زاده‌یه‌ک به‌رز
 کردوه‌ته‌وه پین پین له‌هه‌لبژین گه‌یشته‌وه زاده‌ی ئه‌دمب و شیریی ئه‌و
 سه‌رده‌مه‌ی نه‌ته‌وه دراوسێکان : عه‌رب و فارس و تورک .

له وه‌صفی به‌هاردا ئه‌لئ :

گه‌رمج و ته‌زی به‌هه‌ره که پشکو گوژابه‌وه
 پشکوی گول ئاله‌شین به‌ نه‌سیم بۆ ، گه‌شابه‌وه

لاله که مه‌جمه‌ریکه به‌ با خووش و گه‌شی ده‌ین
 ناوی ، که بێ خه‌لقۆزه ، به‌ شه‌بنم گه‌شابه‌وه

له‌صییکه هه‌ر له هه‌رقی به‌شهر تا زه‌گی شه‌جهر
 وشکی به‌ غه‌یری صۆفی یو عاصای نه‌مايه‌وه !

له وه‌صفی زینگای ده‌شتی کاکی به‌کاکی جه‌جی ئه‌وسادا ئه‌لئ :

مه‌لئ : ده‌شته . بئئ : دنیا هه‌مو خانیکه ، ئه‌م هه‌موه
 ج هه‌موشیکه که ئاهالی هه‌صار ، له‌هلاکی سه‌ربانه

هه‌یۆنی گه‌رم و سوتراوی میثالی چلوی گه‌ریانه
 زه‌هه‌یۆنی شاخی سوتناوی شه‌یه‌یی جه‌رگی بوریانه

سه‌فای ئه‌حمه‌ره ، یا قۆنی نۆج و ئاوری نه‌هه‌سه
 جه‌صالی ئه‌به‌مه‌سه ، یا شه‌ه‌بی نه‌جه‌ی زه‌جه‌ی شه‌به‌تانه

له وه‌صفی حه‌جره شه‌ق و شه‌ه‌که‌ییدا ئه‌لئ :

زۆژی به‌هر و با وه‌کاشه ، زۆژی باران قوفه‌یه
 صاحیبی لایم که بیین سه‌مول و کاسیکی شگاو !

کله‌سه بۆیه لازمه تا لارده‌لۆکی ده‌ر به‌دا
 سه‌مول بۆیه لازمه نه‌هه‌ جه‌ه‌که‌له بیبا به‌ ناو !

تا ئەلچ :

ھوجرەگە ئاۋس بو ، ۋەھىدى خۇي بەھارى بۇ يىزى
ۋەھىدى ھەملى كەۋتە پايىز نابەگام و ئالەماۋ !

لە ۋەھىنى كەرەكەيدا ئەلچ :

مەل ھەلم ، شەرىن ھەلم ، ئاھۇ شەلم ، مەيمۇن ھەلم
سەم خەز و كەك لېستە و مەنزىل بىز و ھارەك نەزىز

ھائىمۇدەھرى بە ئۆز ، ئەمما بە ئۆزۈڭى بىن نىيەت
ھائىمۇلەھىلى سۆڭە ، ئەمما سۆڭى بىن نويىز !

با سەرىنكى ئەم دەردە دلى دلدارىەش بىكەن :

بۇچى نەگىرىم ھەم كەزەتم دىل دەشكىنى
بۇ مەي نەزىزى شۆشە لە ھەم لاۋە شكاۋە

ھەر جۆگە و جۇبارى كەۋا سۆر و سۆر بىن
جەبى جۆششى گىرمانى مەنە و خويەنە ئزاۋە

ھەرچەندە كە ئۆتم ، بە خۇدا مائىلى ئۆتم
بىن بەرغىيە ھىللەت كە ھەلىو مەيلى ھەتاۋە !

يا ئەم ۋەھىنى زولفە :

لەۋ سىلىسىلە ۋا موشكى ھەتا ئېۋى براۋە
بىز پىتچ و شەكەن ھەم بە ھەم و ھەلقە كراۋە !

لەۋلاۋىكە لەۋلاۋە بە ئەملاۋە كىشاۋە
يا ياسەمەنى خاۋە بە ئۆزى ئۆزۈم ئزاۋە !

يا ئۆكەلى جەستەنى مەنە ھەم شەمە سوتاۋە !
يا ھەمورى سىيەھ ئاۋە كە ماتىع لە ھەتاۋە !

نهم زولف و خت و خال و چاو و قهد و بالايه زيگاي هستي ولات
ويستي لين نه گرتوه و له قه صيده به ناوبانگه كيدا پر سالم به زاده يهك
زوخواي دؤرچ هه لئه زيزي ، له وانه يه نه و كه ش كه نه مرؤ نه يفر نيسته وه
پر به دل مانه مي دايركي و له ناخي خندا نوقوم بين :

فودباني توزي زيگه تم لمي بادي خوش مرؤر
وهي به يكي شارمزا به هه مق شاري شارمؤر

نمي لوظه كمت خه لمي يو هه واخواه و هه مدهمه
وهي سروه كمت به شاره تي سمرگوشه يي هوسؤر

نمي هم مه زاجي نه شكی تمز و گرمي عاشقان
طوفاني ديدموو شهره ري قه لمي ومله تمنؤر

تا نه لين :

ومله نه هه كم دهوان به هه نا خاكي كوي يار
ومله نه شكه كم زهوان به هه نا ناوي شيوسؤر

له دوايدا نه لين :

زارم وه كو خيال و نه حيلم وه كو خه يال
نايا ده كمومه زار و به دلنا ده كم خوطؤر !

لهم شعره ي مردني فوريه نه ، لهم سؤزي هيجره نه
دل زهنگه بن به ناو و به چاوما بكا موپؤر !

له شينه كيدا كه نه لين به بؤنه ي مردني باوكي حه بيه وه وقره تي ،
نه لين :

ماكم وه كو زولفه بني سييه گرتي سمرهات
پوشن له زوخت نه بيه يي به يهلق و شامات

ديعت وه كو كول سؤره پزي شمونمي نه شكه
يا لاله يي پر زاله به دؤ نهرگسي شهلات !

بۆ گریهیی تو زهنگه منیش هینده بگریتم
گوهەر بزیلین به بوتندی قهد و بلات

لاکین نهمه دنیا به گهمین سۆره گهمین شین
« لا یسال من عاش و من مات و من فات »

که دیته مەیدانی زنا و لە باره گای یەزدان پازانه وەش بە تەواوێ
ئەچتە جیهانی گیانییەوه و بەرابەر بە پەروەردگار و پێخەبەری خوا
ئەو پەژێری مل کەچن ئەنوێنن . سەیری کە چۆن لە باره گای پێخەبەردا
ئەپازتەوه :

بە فووبانی هونۆمی ئەووەلین و لاخیرینت بێ
لە گەل لەسراری فوونانت گەوا ئەلطافی سوبحانە

موادام ذیلت و پازانمۆدی حالە نمووە نەمتە
بە چەن بەبێتکی کوردانە کە فوونانت ئەناخواوە

لە گەرچی کوردی دۆری شارەزۆری ئەسوەتم ، ئەمما
وەسیلەم تەبیبەوور حیلە شەفیع و فەغلی مەنناوە

بە سەر هاتۆمە ئەو خاکە کە هەر مێتالە ئەزۆتکی
بە میزانی شەفاوەت کێوی حیلە و بەهری فوونانە

وەک دەرئەکووی مەدحەکانی فالح سۆزێکی تایبەتیان هەبە و ژبا و
زوبان لۆسج و خۆ بۆیشتەوه بردیان تێدا بەدج ناگرێ . (زەئا) یەکی
سادە بۆ فرمانزەوا یەکی کوردی شایانی وەک سلیمان پاشا و پیرۆزباغ لە
جەن ئیشیتکی زیرەک و هەلکەوتۆی وەک ئەحمەد پاشای کوژی و وەسفێکی
سوپای بابانەکان کە پارێزگاری سۆز بوون ، یا فامە یەکی خۆشەویستە
بۆ مەلایەکی خاوین و خانەدان و دل و دەرۆن فراوانی ژێز لە هاوژی گرتۆی
بۆ سەفەری هات و نەهاتی حەج ژۆیشتۆی وەک سۆزێ ژۆدبارێ ، یا
مەدح و پیاوتنی مەقامی پێخەبەر (د . خ) و پازانەوه لە قاییی زەحمەتی
خوای ، ئەو مەدحانە نین کە بکرتە هۆی پلار تی گرتنی !

مه بهستی هه جو و دهم کردنی خه لقم له دیوانه کی نالیدا به دق
نه کردوه ، له سنج غه زهل و قه صیده دا نه یی : به کیکیان له گهل میرزا صفای
شیرازی نه (۳۶) که سه ره تاکه ی نه مه به :

قهری من چنده له لای دمو له تی دنیا یی دمن
قهری لهو کمتر و ههر دق له لخمی به ککی لهن

به کیکی تریان دزی وشکه صوفیه که به که م به ته که ی نه مه به :

بنوازه وشکه صوفیو زه قسی به هه له له
دیسان له به هری وشکی هموا کهوته یی ممله !

سته میان قه صیده درزه که به تی (به شتوی پرسیار و وه لام) که به
مه ستوره خانسی نه رده لایدا وتوه و نه مه سه ره تاکه به تی :

مه ستوره که حسن اوو له دیبه به حیسین
هاله لخموم له مشمو به ج نازیک و میتابن !

خه زله که ی که بق (صفای شیرازی) ی ناردوه ، نه که رچی بونی
قوره یی و قه یی وتنی لی نه کرئ ، تیکزای قه کانی باسی نایه و له
ناموز گاریه وه زیاتر نزیکه .

خه زله که یی که دزی وشکه صوفیه به هه جوی زه لایکی تایه تی
فادرته قه لم . نالی دا قه لی له گهل وشکه صوفیدا نه کولاده و نه م
دیاردیه له تیکزای دیوانه کهیدا زور دیاردیه .

له قه صیده که ی له مه ز مه ستوره خانیشدا مه دح زیاتر به دی نه کرئ و

(۳۶) نه م قه صیده به ی نالیمان له برای به یز دوکتور عزالدین مصطفی
رسوله ده ست کهوت ، له گهل چنده قه صیده و نه زه لایکی جیاجیای
نه م و نه م دا بق و له په زه کافه یی کون و به شتوی نوسنی نارست
نوسرا به وه و له سه ره تاکه به وه نوسرا بو : « مناظره نالی سلیمانی مع
میرزا صفا شیرازی » .

ئەو ەلە داوین پاکت و جوانی داوەتە مەگەر ھەر (ئالێ) خۆی لە خەودا
دییەتی !

لێردا بابەتیک خۆی دیتتە پێشەو بە ئەو فاشن بەسەریا تێزەن و
لایەکی لێ ئەگەینەو .

گیوی موکریانێ لەو سەرەتایەدا کە بۆ (دیوانی ئالێ) ی تۆسیو
لە چەند لایەگەو و بە چەند جۆرتیک (ئالێ) ی بەر پلار داو . بۆ نمۆلە
ئەلێ :

« ئالێ ھاوتای ئەحمەدی خانێ و شیخ ئەحمەدی جزیزی و
مەولەوێ و کەیفن و فێردەوسێ و سەعدیە . فێردەوسێ لەپیش (۱۰۵۰)
سالاندا میژۆ و زمانی فارسی زیندۆ کردووەو و لە تەواوی شانامە کەیدا
تەنھا دۆ وشە ئارەوێ (عەرەبی) ی تێکەوتووە . داخوا ئالێ چی بۆ
کورد و کوردستان کردو ؟ داخەکەم هیچ ! » (۳۷) .

ھەر وھا ئەلێ :

« ... بەلێ ئەو ەلە حاشار نادری کە ئالێ پارچە ھەلبەستیک بە ناوی
شیوێ و میژۆی کلچی داوێن سلیتان پاشای بابانەو داواوە کە ئەمە
سەرەتاکەیتێ :

تا ھەلە دەورەئێ نەدا سەد گەوگەیی ئاوا نەبۆ

و ەبزانی ئەو ەلە لە ژۆی ھەستیک یاکێ کوردایەتییەو تەبۆ ، دەتا
ھەتیو ئەدەبۆ ، بەلکو ھەوس و شۆرباوخۆرتی پیتی کردووە » (۳۸) .

گیو ھەر وھا لەسەر تاقە و توانجی خۆی ئەزوا و ئەلێ :

« بەلگەیکێ تر کە گرنگترین نمۆنەئێ دلۆفیتێ و بێبەزەیی و

(۳۷) گێوی موکریانێ ، پێشەو سەنی دیوانی ئالێ ، ھەولێر ، ۱۹۶۲ ، ل ۱ .
بەپێچەوانەئێ قەسەئێ ماموستا گێو ەو ، شانامە ، ھەرچەند زمانی
فارسی زیندۆ کردووەو ، زۆر وشەئێ عەرەبی و تەنانەت تورکیبشی
تیابە .

(۳۸) سەرچاوەئێ پێشۆ ، ل ب .

ههستهیی نالی له ژاست کورداندا سۆر دهکاتهوه ئهم دۆ تاکیهتی که دهلیج :

طبعی شه ککمر باری من کوردی نه کمر لیشا دهکا
لیمتیهاتی خۆیه مه قصودی له (مینا) وا دهکا

لیرمدا خۆی ددالی به وهدا ناوه که ههلبهستی بۆیه به کوردی داناوه
چونکه کوردی له زمانیکی تر باشتر دهزانی خۆی تیدا تاقن دهکاتهوه .
له وهدا که دهلیج :

کس به ئه لفاظم نهلی خۆ کوردیه خۆ کردیه
هه رگهسی نادان نهین خۆی طالبی مهنا دهکا

لیرمدا واده گیه نهی که سیکێ نهزان نهین زهخه له ههلبهسته کانی
ئاگرێ له بهرته وهدی که کوردین چونکه مه بهس وشه نه به لکو
واتایه ۰۰۰ ، (۳۹) تا نهلی : « ۰۰۰ جا مرۆ چۆن له داخانا نه مریت که
زانا و بوژیکی دهست لانداری له جیاتی نیشتان په رستیته هوا و هه وهس
په رستین و حه ییه به هه تر کورد و کوردستان نه گۆزته وه ۱۲ ، (۴۰) .

دیسان نهلیج :

« ۰۰۰ مه سۆره (ماهشهره ف خانم) ی کوردستان که په کیک
بوه له وێرموان و بوژه هه ره پایه به رزه کانی کردی سه و خاوه ندی
دیوانه له واته په که له دیار تالیدا گویتییان : ههلبهسته کانی مه سۆره
جوان و په سهندن ، نالیس له بهر نه کیشان و خۆیه سهندی په ردهی ئابزوی
مه سۆرهی دژبوه و به و بهنده (قه صیده) بهی :

مه سۆره که هه سنوو ئه حیه به هه سین

(۳۹) سه رچاوهی پیتو ، ل پ .

(۴۰) سه رچاوهی پیتو ، ل ت .

له ستوری شتواز (نهدوب) زور تپه‌زوه ۰۰۰ هزار
موخابین ۱ « (۴۱) ۰

پاش چوارده سال له قوسینه‌کی ماموستا گیو موکریان ، ماموستا
موحه‌مه‌د نه‌مین کاردوخیش واریکی به ناویشانی « به‌دبختی شاعیر و
قرسه‌ره‌کانان » قوسیه ۰ نه‌ویش هه‌مان گله‌یی له (نالی) کردوه ،
نه‌لن :

« ۰۰۰ بز نمقره‌ تاقه (ویککی شاعیره) مان بوه به ناوی مه‌سترووه
که‌چن (نالی) شاعیر که هاوچه‌رخي بوه (خه‌وی پتوه دیوه) ، به
هه‌لبه‌ستیکی دۆر و درژر شکال‌دقیه‌تی ۰۰۰ « (۴۲) ۰

له عاستی نه‌م زه‌مخانه‌ی ماموستایان گیو و کاردوخیدا هه‌ر نه‌وه‌نده
نه‌لیم که :

۱ - نه‌ته‌وايه‌تی هه‌ستیکی سیاسی و زادمی قورافیک و چه‌ند هۆ و
دۆختکی تاییه‌تی و له خۆیه‌وه‌ نایه‌ت ۰ پیتوبیش یه‌ هه‌سو که‌س نه‌م
هه‌ستی به‌ یه‌ شتیه‌ی تاییه‌تی هه‌مین ۰ له‌و قورافیدا که‌ نالی تیا زیاره‌ به
ده‌یان شاعیری کلاسیکی هه‌لکه‌وتون و که‌شیان شتیه‌ی نه‌ته‌وه‌خواری
له‌ شیره‌کاناندا ده‌ره‌که‌وتوه ۰ هه‌ر له‌به‌ر نه‌مه‌شه‌ میمه‌ نه‌مۆ به‌ چاو‌یککی
پژ له‌ زۆروه‌ نه‌زوانینه‌ زانابه‌کی بلیه‌تی وه‌ک خانق یا شاعیریککی
هه‌لکه‌وتوی وه‌ک حاجی قادری کزین ، یا مه‌لایه‌کی پایه‌ به‌رزی وه‌ک مه‌لای
کویه (۱۸۸۰ - ۱۹۴۳) که‌ نه‌سه‌نه‌ زیاد له‌ شاعیر و زانا و مه‌لاکانی
هاوچه‌رخیان هه‌لکه‌وتو بوون و هه‌ستیکی تاییه‌تی له‌ ده‌رقیاندا خولی
خواردوه و له‌ به‌ره‌مه‌کاناندا به‌ ئاشکرا دیاره ، به‌لکو هه‌ندیکیان له‌مه‌ش
زیاتر ئاسۆیه‌کی فراواتریان له‌ به‌رچاو بوه ۰ به‌لام نه‌مه‌ نابین واما نین بکا
نرخي نه‌دیب و زاناکالی‌ترمان به‌ که‌م ته‌ماشای بکین که‌ هه‌ر هیچ نه‌بین

(۴۱) سه‌رچاوه‌ی پیشۆ ، ل ت .

(۴۲) مۆفاری (به‌یان) ، به‌غدا ، ماری ۱۹۷۵ ، وماره‌ ۲۳ ، ل ۱۹ .

نوهستان و له گهل دهور و پشا (تاعل) يان كړدوه و ټولويش سړو
خشيان له بناخي ټدېب و زانباري مړ ټايه ټيل داناوه . هر گيز ناب
چاوه ژواني ټوه بين له هر چرخيكنه هم ټو زانا و ټدېبه كانان له هم ټو
لايه ټيكنه له يه ك پله و پايدا بن . ټگينا هم ټو ټدېبه كاني ټه ټه نساى
سړدېمي (ويكتور ټيكنو) وهك ټيكنو و هم ټو ټدېبه ژو ټه كاني سړدېمي
(گوركن) وهك گوركن و هم ټو ټدېبه ټه ټه كاني ټم چرخش وهك
چواهي ټو سيباب و هم ټو ټدېبه كاني كورده واري خوشان وهك
(گوران) ټه ټون . له ژا ټيدا ژيازي شاعره هلكه و ټوه كان و بيه ټيان
له هم ټو سده و سړدېميكنه سرنج ژاكيشره و يري ټا كول ټه بن .

ټانه و ټوانجي ساردي وهك ټه وې گيو ، ټاراستي ټه ټيكن ټه كړي
لايه نكري لاي چوت ين - ټو نټو ټه : له كاني ټو ټو ټه وې ټه ټه وايه ټي يا
نيشمايدا له گهل به رمي دو ټوندا بن - ټهك يه كيكي ټي ټي ټي ټي و له
ويژده هلكه و ټو ټو وهك ټالني ! من ټازانم چ ټازم سايهك له م ټدېبه به ټي
ټه كړي ټي ټي ټه وې كه ټه ټه بي كوردي گه يانده و ټه پله يهك كه مايه ي
شازويه و به ره مه كهي له ديار ټي ترين كه له پوري ټه ټه و ټه ټو ټي ټي .

ټي ټه گهر له م ژوه ژمخناويه ټه سكه و ټو كه له پور و خاوه له كانيان
ټو ټانين زور له دواوه ټه ټي ټي ټه . ولا ټانسي تر ، به سواليست و
سرمايه دارانه و ، به ده يان جار و جزر ديوان و كيبي شاعر و ټه سوالي
كوني خويانيان له چاپداوه و ټيان كولي و ټه و ټه و سرشاخيان نه گرتون .
بگره نرخی شاباني شايان دا و ټه ټي . ټو ټي ټي ټه ټه ټه فارسيش وهك
هه ټي ټه كسي لاي ټي ټه سيري حافظ و سعيدي نمر بكنه ؟ ټو ټا كه م !

٢ - ټه مچا با لايهك له به ره مه كاني (ټالني) بكهينه و ټزانين ژا ټه
هيچيان ټا ټه ١٩

ټه صيده كهي كه به « بادي خوش مرقر » ټا ټو (سالم) ي هاوژي و
هاودمي ټا ټوه ، ټه گهر شيوه يهك له شيوه كاني هستي ټه ټه وايه ټي ټه ټي ،
ټو ټي ټه (سالم) ي به سر كړدوه و ټه و ټه ټي ټو ټي ؟ ټه و سالي

که یتکه‌لی خانه‌دانی بابانه‌کان بوه و به‌رزق و نرمی نه‌وانی به هی خوی
زایوه و له‌او گهرده‌تولی نه‌و ژۆوانه‌دا ویاوه ۱۲

یتجه‌که نه‌و هه‌مۆ تعریف و به‌شان و بالا‌هه‌لدانه‌ی که بۆ ئاو و
خاک و تۆز و گهردی سوله‌یمانی نه‌لی، به‌شارنکی پز (عدل) یشی نه‌داته
قه‌لهم — که « عدل » په‌یوه‌ندی به‌فرمان‌مه‌وایه‌وه هه‌یه و نه‌وه نه‌گه‌یه‌نی
که ئالین ده‌ست‌لانی بابانه‌ خۆ ولایه‌یه‌کانی زۆر به‌ دل بوه . هه‌روه‌ها
دانیشتوانی ولایه‌که‌شی به‌هونه‌رمه‌ند و خاوه‌ن کارگه‌یزێ داوه‌ته قه‌لهم :

له‌عیلی‌وای هه‌به‌ که هه‌مۆ له‌علی دانشن
هه‌م ناظمی عوفاون و هه‌م ناظمی نومۆر

سه‌یرنکی نه‌و به‌راوردانه‌ بکه‌ که له‌ نامه‌که‌یدا له‌تیوان دۆ دۆخی جیا و
دودا نه‌یکا، که هه‌مۆی هه‌تا و هه‌تا‌کارییه‌ و پلاره‌ له‌ ده‌ست‌لانی
عوسانیه‌کان :

ده‌وری (کانی‌با) « به‌جمع و دایه‌ریه‌ » و جیتی ئاهه‌نگ و خۆشیه‌ ،
یا « ژۆزی قیامه‌ته‌ » و به‌ ده‌ست یه‌نگانه‌وه‌ زه‌لاله‌تییه‌ ؟ چیه‌لی خاهه‌قا
« زه‌بیمی ئاهوه‌ » یا « چایری ستۆر (هه‌ستەر !) ، ؟ » سه‌وزه‌ی ده‌ور و
به‌ری گۆل « ته‌زه‌ » یا وه‌ك « ژیشی کاکه‌ سۆر » وایه‌ ؟ « جه‌می دێ له‌
حه‌بیان » یا وه‌ك دۆزه‌خ پزه‌ له‌ « زه‌قیان » ؟ « که‌ناری حه‌وشه‌که‌ جیتی
باز و که‌وشه‌که‌ » یا بوه‌ به‌ « مه‌عه‌رضی نوفۆر » ؟ « فه‌ضای ده‌شتی
فه‌تیکان مه‌حشر می‌شاله‌ » یا بوه‌ته‌ « چۆلی سه‌لم و تۆر » و بۆنی خۆینی
لێ دێ ۱۳

نه‌گه‌ر نه‌مانه‌ هه‌مۆ بۆ ده‌یه‌ی یه‌نجه‌می سه‌ده‌ی تۆزده‌هه‌م له‌ ناوچه‌ی
سوله‌یمانی‌دا به‌ ولات و یه‌ستن نه‌درینه‌ قه‌لهم نه‌ی ولات و یه‌ستن چیه‌ ؟ تۆ
بلیتی نه‌مه‌ش هه‌ر « شورباو‌خۆرتی » بێ ۱۴

نه‌ی له‌ غه‌زه‌له‌که‌یدا که بۆ سلیمان پاشای بابانی وتوه‌ و ژۆزی وه‌فاتی
تیا دیاریک کردوه‌ و په‌ڕۆزبایی له‌ ئه‌حمه‌د پاشای کۆزی کردوه‌ و سلیمان

پاشای بابانی گه یاندوده ته زاده می جهمشید و شانازی بهو سرده مهوه کردوه که نهو تیا فرمازدهوا بوه ، ململانی له گهل نهو که سانهدا کردوه که لهواهیه بلین لهم زوردهدا جهمشید نه . نههش شانازی به نههوه و زولهی نهتهوهوه نه ؟ له نههرفی چند که سی تردهای وتوه تا بلین وهک خلکی تر له دوی فان و پایه گه زاوه ؟ هر ته لها پهیره ندی دۆستی و خوش ویستن و به شانازی بهو باس کردلی فرمازدهوای ولایت لهو سرده مهدها به ولایت ویستن نه درته قه لهم . بیجگه نهوه که بایهخی دیاری کردنی ته ئیریخی شی پال ، که نهوهش خوی شیوهیه که له شیوه گانی شانازی کردن .

له غه زملی :

لهم تالعه مومتازه کهوا خاصیهی شاهن

یشدا زور به ئاشکرا هستی یی خوش بون و شانازی کردن بهو دام و دهزگایه به دق نه کرئی که یی گومان نههش هر له هستی نهتهوه وریتهوه هه له نه قولن .

نهوهشان له بیر نهچن که بزوتنه وه کانی کوردستانی سرده می (تالی) بزوتنه وه می خیله کتی بون و خاوهن دهسته لاته کانی بابان هر خزان بهر بوبونه گیانی به کتر و بزوتنه وه می نهتهوایه تی نه گه یشتیه زاده یه که هه مق شاعری — وهک هه ندی کهس نه یانه وی — بیزوتن ، نه گهرچی له هه مق چه ریختیشدا بلیست و هه لکه هه مق ساری هه لداوه و نههش لهو جوره که سانه یی بهش نین و (تالی) و غهیری تالیش گله یان لپ نا کرئی که له بهر هه مه کاباندا به شیوهیه کی دیاری و ژاسته وخز ژبازی نهتهوه خرازیان نه گرتوه . بق سر بهرزی نهتهوه و بق (نهمر) یی تالیش نهوهنده بهسه که له گهل نهو هه مق فارسی زانی و بهر یی و تورکی زانیاندا رنگای شیر وتنی به کوردی گرتوه ته بهر و وهک هه ویر یاری به وشه و ژستی کوردی و وشه ی زماه دراوستیکان کردوه و قوتابخانه یه کی بق شیر کوردی داناوه دهیانی وهک کوردی و مهوئی و تاری و بیخود و مهدیانی تر دوا ی که وتون و بهر هه یان لپ وهر گرتوه . له مه وپاشیش به درئی لهم بابته نه کولینهوه .

۳- له غزله كه شيدا له مەز (قورق زۆدبارق) ، له براده رۆ و وهفا و
خۆش و بستن به ولاره شتاك ئاينم كه بۆلى زيا و ماستا و كردنى لى بن .
قو بلتى نورق زۆدبارق مهلا خدرى فالى و ياندين و لوقمى ناز و نيمه تى
خۆرى كردى ، بۆيه ئه مېش وا به سۆز يىرى ئه كانم وه و دوعاى بۆ ئه كا
كه به خۆشى و سهلامه تى بگه زته وه ؟ ئه ي بۆ غزله كه ي برىتى نهين له
دهر بۆنى هه سىكى خاوينى براده رايه تى فالى به رامبه ر براده رىكى
دلسۆزى كه لى حالى بوه و دليان به بهك كراوه ته وه .

۴- سه باره ت به دۆ به ته كه شى كه مامۆستا گيو كردنى به بهلگه ي
تاوا بار كردنى ، به پتيرى ئه زانم بلىم له زاتيدا فالى له تىكزاي ئه و
دۆ پارچه شيرهيدا كه ئه م دۆ به ته يان تيا به ، ئه يه وى به شان و بالى خۆيا
هه لدا . به م پتیه مه به ستى له شيرى به كه م باس كردنى تواناى ئه ده يى
خۆى و ده سلات شكانيه تى به سه ر هه ر سى زمانى كوردى و عه ره بى و
فارسي دا و ئه يه وى به ره ره چى ئه وانه بداته وه كه تالقوتى ئه و يان لى دا وه
گوايه زمانه كانى تر نازانى بۆيه به زمانى خۆمالى كوردى شير ئه لى . فالى
له وه لامى ئه وانه دا ئه لى : به كوردى شير و تنم هى ئه وه نه ناتوانم به
فارسى و عه ره بى شير بلىم ، به لكو ئه مه وى خۆم تاقى بكه مه وه شتىكى
نوئى پتیه ئارا وه كه تائىستا كه س نه يكردين : به كوردى شير بلىم ، واته
به پتیه وانه ي بۆچونه كه ي گيو وه ، كوردى بكه م به زمانى ئه دىب و
ئه ده يىكى كوردىش دروست بكه م شان به شانى ئه ده يى فارسى و عه ره بى
پتیه مه يدا وه ا هه موشان ئه زانن به ر له فالى و سالم و به ر له چه رخی
گه شى بابانه كان ، به زارا وه ي سوله يمانى شير نه و ترا وه . تا ئه و سه رده مه
شيرى كوردى له كوردستانى زۆوه لاتدا له سه ر كيشى په نه جى خۆمالى و
به زارا وه ي (گورانى) و له كوردستانى زۆوا وادا له سه ر كيشى
خۆمالىش و عه ره بيش و به زارا وه ي كرمانجى سه رۆ بوه . شيرى
كوردى له سه ر كيشى عه رۆزى عه ره بى و به زارا وه ي سوله يمانى زاده ي
شارسته تى سه رده مى بابانه كان و ده ستردى فالى و سالم و پاش
هاتمه كانى ئه وانه .

له شیعری دۆهه میشیدا پټیان ئه‌لن چ منیش و چ ئیوهش کوردین و کوردی ئه‌زانن ، به‌لام شانازییه‌که‌ی من له‌وه‌دایه به زمانی زگمکی خۆم معنای وا دیتنه ئاراهه که‌ستان نه‌توانی خۆی له قهره‌ی بدا | که‌واته با کس گالته به شیعره‌کانم نه‌کا بلن ئه‌و شیعری به کوردی وتوه و هه‌مۆ کس کوردی ئه‌زانن .. مه‌سه‌له‌که به ته‌نها کوردی زانن نابێتوه . شیعره‌هم زمانیشه و هه‌م داژشتیشه و هه‌م مه‌عنای به‌رزیشه .. ئه‌وا گریبان ئیوه کوردیه‌که‌ی حالته‌ی بۆن چونکه زمانی خۆتانه و شاعیریستان تیا هه‌لکه‌وت به‌توانی وشه ژێک بفا .. ئه‌ی مه‌عنای به‌رز له‌کوێوه دهنن .. پیاوی عاقل دوا‌ی مه‌عنا ئه‌که‌وێ و شت به مه‌عنادا ئه‌ناسیتوه . هه‌ر بۆیه‌ش پاشان ناحه‌زه‌کالی ئه‌داته‌وه به‌ر پلار و پټیان ئه‌لن :

شیعری هه‌ملقی که‌ی ده‌گاله شیعری من بۆ ناژکی ؟

که‌ی له دېقه‌نه‌دا به‌تک دهموا له‌گه‌ل هه‌موا ده‌گات ؟

شیعره کوردیه‌کانی خۆی یا وه‌ک تالی کندر به ورد و بارێک یا وه‌ک تالی زولفی بار به ناسک و نازدار دانه‌ن و شیعری به‌ربه‌ره‌کانی که‌ره‌گانیسی ، به هه‌ر زمانه‌ی بن ، به‌هه‌تک .. جیاوازی تێوان هه‌وداو په‌تکیش هه‌چ له‌سه‌رتۆسیه‌تکی ناوێ !

ئه‌نجا ئه‌گه‌ر ، وه‌کو مامۆستا گیو ئه‌لن ، تالی زمانی کوردی ، وه‌ک زمان ، لاسۆک بۆین و وێستی لاسه‌نگی باری شیعره‌کانی — به‌هۆی زمانه کوردیه سۆکه‌که‌یه‌نه‌وه ! — به‌گرانی مه‌عناکایان ژاست کاته‌وه ، خۆ فارسی و عه‌ره‌بیش هه‌ر وان .. له‌وایشه‌دا هه‌ر مه‌عنا سه‌نگی شیعره دیاری ئه‌کا و زمانه‌کان له‌خۆنا شتیکی ئه‌وتێران یه ئه‌گه‌ر سه‌ی بن مه‌عناشیان پێ بکێژ جیگای مه‌عنايان بۆ پێکاته‌وه . که‌واته وا دیسان تالی به‌چاویکی سۆک سه‌یری زمانی کوردی نه‌کرد و هه‌ر ئه‌وه‌نده بو مه‌عنای لا مه‌به‌ست بو و له‌وه به‌ولاوه هه‌مۆ زمانیه‌کی لا چون یه‌ک بو ، که ئه‌وه‌ش هه‌چ به سۆک زانیه‌تکی کوردی ناگه‌یه‌نن .

تالچ نه گهر زمانى كوردیى به سوك و بڼ بایه خ دابنايه شان به شانى
عهره بڼ و فارسى زړى نه نه كړد و هر سياليانى به سڼ ولات دانه نه نا و خوى
نه نه كړد به حوكمرانى هره سټيكان :

فارس و كورد و عهره بڼ هره سټم به ده فتمر گرتوه
(تالچ) نمزوك حاكمى سڼ مولكه ، ديوانى هه به

نه مه وئ ديسان هوه بليم هر ته نها تر سڼ و شير و تنى تالچ به كوردئ و
له و سرده مه دا ، خوى له خويدا ما به ي سر به رزق و شايالى شافازئ پتوه
كردنه و ، پتويسته زور به چاوى زتره وه ته ماشا بكري . هيتا نه دى
ئاوا ته كى شاعري مه زن و نه توه په رستى كورد حاجى قادري كويي ،
گوزده كى پز بڼ له تور ، كه له فهرموى :

كتيب و ده فتمر و نمزوخ و كافمل
به كوردئ گهر بنسرايه زمانى
مه لا وو سر و شېخ و پادشاهان
هنا مه حشر دما نام و نيشانى

ه — تالچ له قه صيده نابابه كاني زنگاي مه ككه و مه دینه شيډا و ،
له كاتى زرا و پارانه ويدا له باره گاي خوا ، نه وهى له بير نه چوه باسى
كوردايه تى خوى و شيرمه كاني بكا :

مواردم ذبلمت و پارانه وى حاله ، نموده نمته
به چمن به پتېگى (كوردانه) ، كه فورلانت له نا خوانه !
نه گهرچى (كورد) دى دوى شارموزى له سوه تم له ما
وه سيلم طه پيموو حيلمى شمعيع و له ملى ممنتانه

٦ — له قه صيده كهيدا كه دوى ميرزا صفای شيرازى و توبه تى ،
به راورد له پتوان زابواردن و ديا په رستى عه جهم و زېرپوشى غېرى
عه جهمدا له كا ، بهو جوړه كه عه قلى له و و له و وخته بزبويه تى ، له پاشدا
له تى :

میله‌نی کورد و عەرمب هەردوێه که تەفرەقە بۆن
بە جەفاوو میه‌نی موکلی سەباوو بێمەن

لەم بەیتەدا خۆتەری وریا بۆنی ئەو ئەکا که (نالت) بێبەش ئەبوە
لە هەستیکی ولات ویستن و هاوولات خۆش‌ویستن و بگرە زیرەکیه‌که‌ی
ئەوێندە سەرژێڕ بۆ ئەوێنی زانیوێه که میله‌نی کورد و عەرمب لە
کۆلەو و تائەو سەردەمە گیرۆدە‌ی دەستی زۆرداری ییگانه و ، ژێر
چەپۆکه‌ی زۆزگار بوون و ، لە مال‌وێرانیدا یه‌کیان گرتوێه‌و .

لە ژانیدا ، ئەگەر نەیتە زیادە‌زەوێ له‌وانه‌یه‌ بێم خەوێه‌که‌ی لەمەژ
مەستۆرە‌ی و قەصیدە‌که‌ی لەمەژ میرزا صفای شیرازی‌ی له‌ هەستیکی
حەز لە زمانی کوردی کردە‌وێ به‌ کوردی وتوێ ، ئەگینا فارسی‌ی هەروێه‌که‌
کوردی زانیوێ و نەیتوانی بێ خۆ ماندۆ کردن دۆ شاکاری فارسی بۆ
بنۆسینایه‌ ، به‌تایه‌تی هەر هیچ نەبێ فارسیه‌که‌ لای میرزا صفا و مەستۆرە
خانم باوتر بۆه‌ !

جا با بێتە سەر قەصیدە‌که‌ی لەمەژ مەستۆرە ، که‌ ئەویش ، وێه‌که‌
باسان کرد ، بۆه‌ بێم‌یه‌ی کۆمه‌لی هێرشێ نابەجێ بۆ سەر نالت :

بەر له‌ هەرچێ هێرشێ شاعیرێک بۆ سەر شاعیرێکی تر له‌ چوار
چێوه‌یه‌کی دۆر له‌ سیاسه‌تدا ، جا ئەو دۆ شاعیره‌ له‌ یه‌که‌ نەتوێه‌ بێ یا له‌ دۆ
نەتوێه‌ی جیا ، به‌دەختی لایه‌کیان و سەمکاربێ ئەو لاکه‌یان ناگه‌به‌ن .
شیر زاده‌ی هەست و خه‌یالی ذاتی و تاقی کردە‌وێه‌یه‌کی ناوخوا‌ی شاعیره‌
به‌رهمه‌ی زۆر و دۆختیکی تایه‌تییه‌ و باوم‌ز ناگه‌م که‌س مافی ئەوێ بێن
ژێگای دەرژێنی (هەست) له‌ که‌س بگرێ . شیر و نه‌بێ تەنها دۆ لیوێ
ئەوێندە‌ی یه‌که‌ و چەند ژسته‌یه‌کی کیش‌دار بێ . شیر برۆسکه‌یه‌که‌ له‌
میشکه‌وێ دەرئێچ . هەستیکه‌ دەرۆنی شاعیر پێ ئەکا و له‌ قوکی
قەله‌مه‌که‌یه‌وێ سەر ئەکا و ئەزۆتە‌ خوارێ . شیر خۆی کارێکی
ئەفسۆناویه‌ و ئەو کاره‌ش که‌ ئەیکاته‌ دەرۆنی خه‌لک هەر له‌و بابەتییه‌ .

بقره نه فاهنت یتخه مبرش (د . خ) فهرمقیه تی : « ان من الشعر لحکمة و ان من البیان لسحرا » واته : به زاستی هندی شیر په ندی زور به رزه و هندی زموان یتیش نه فسون و جادووه . هر له بهر هم دڅخه تایه تیبه شاعیر شه یتشینان و تویاله هر شاعیرک شیتا ټکی نایه تی هیه کی سهری لی بیا شیری بډی ! بقره شه شیر که بق به دسمایه و بان و پایه ، هر چه نده جوانیش یخ هر یخ تام و خوی ته یخ .

من له گله یخ له فالتی له م ژوه و به ژوا نه زانم که شیری وای له باره ی مستوره و وېوه و نه لاشم وایه نه گهر مستوره ش و ولا ټکی له م (ته ژر) ی بیا بایه ته وه کهس بزې هېو بلن خرابی کردوه .

۲ - نه بجا بق هم قصیده نایابه ی فالتی که نه وېزی جوانی و زارالده وه و دقتی وشه و قولی معنای تیا به کاره یتاوه و مستوره ی له پقره ی جوانی و داوین پاکیدا پیشان داوه نیشانه ی « که چن و سکتی و هر زه یخ » یخ بق داوړه کی ؟ هیچ دقر یه فالتی هم قصیده یه ی له هه زتی لاوتیدا و تېن پیش نه وې خوی ژن یتن و مستوره ش شق بکا و ، دمرېزی زاسته قینه ی هستیکی په نگ خوار دموه ی لاو قولایی دمرقونی لاو ټکی یخ به ش و ددست نه ژوشتوی ، به نریت و په یوه ندی ئاینتی و کومه لایه تن گمارو دراو یخ که فاقه رنگایه کی هه ناسه دانی بریتی بقی له م رنگای (نهمی لیچه یخ په رده) به .

۳ - گرمان وتمان زاسته هم قصیده یه « په لاماریکی زور فاسیرین و نازموایانه » به ، به لام مادم دهور و پستی مهله که مان به و اوای بق ژون نه بوه ته وه و بونه و میژوی دانانی قصیده کی فالتی نازاین و له بچون به ولاره هیچ سه رچاوه به کمان به ددسته وه یه ، بق نه یخ وای داوړه یخ که فالتی له خوراین هم په لاماره ی مستوره ی نه داوه ؟ بق نه یخ مستوره له پیشا کورزی خوی نه وه شانیدې و فالی بهر پلار نه داین یا هر هیچ نه یخ لای هم و نه و به فاشاعیری ناو نه بردین و نه میش به م قصیده یه ی بهرگری له خوی نه کردین ؟

٤ - له میژوی ئه‌ده‌دا به‌ صدان شه‌زه جیتیوی به‌ شیمر له‌ تیوان
 شاعیراندا رۆی داوه‌ و شتی‌وا له‌ میژوی ئه‌ده‌بی کوردیشدا هه‌یه‌ و که‌شیش
 نه‌هاتوه‌ له‌ لاوه‌ به‌زه‌یج به‌ که‌سیاندا یه‌توه‌ و له‌مهری بکاته‌وه‌ . هه‌ر له‌
 میژوی ئه‌ده‌بی عه‌ره‌دا که‌ له‌ به‌رده‌ستی هه‌م‌ماندایه‌ به‌ لیک‌کۆلینه‌وه‌ و
 هه‌له‌نگاندن ده‌یان (ش‌رح) یان له‌ (نه‌قائیش) ده‌کی (فه‌ره‌زده‌ق) و
 (جه‌ریز) کردوه‌ و لایه‌نه‌ هه‌ره‌یه‌کانیان و هۆی نه‌و شه‌زه‌ شی‌عرا له‌یان
 رۆن کردوه‌ته‌وه‌ . وا هه‌ر بۆ نه‌مۆنه‌ شه‌زه‌ جیتیویکی تیوان فه‌ره‌زده‌ق و
 جه‌ریز نه‌خینه‌رۆ که‌ هه‌ردۆ ته‌ک هه‌ر له‌ یه‌ک نه‌توه‌ به‌لکوه‌ له‌ یه‌ک خه‌لیش ،
 له‌ (به‌لی ته‌میم) ن و ته‌نها نه‌وه‌نده‌یه‌ هۆزه‌کانیان جیان ، به‌که‌میان له‌ هۆزی
 (مه‌جاشیج) و دووه‌میان له‌ هۆزی (کوله‌یب) .

فه‌ره‌زده‌ق به‌ جه‌ریز نه‌لی :

ولو ترمی بلوم بنی کلیب

نجوم الليل ، ما وضعت لسا

ولو یرمی بلومهم نه‌ار

لنسی لومهم وضح النهار

جه‌ریز به‌ فه‌ره‌زده‌ق نه‌لی :

لقد ولدت ام الفرزدق فاجرا

و جاءت بوزواز قصير القوائم

وما كان جار الفرزدق مسلم

ليامن فردا ليله غمر ناظم (١٦)

که‌وا به‌ بۆ نه‌یج نه‌گه‌ر لای ئه‌مه‌ش شاعیرێک شتیکی تۆزی له‌عادته‌
 به‌ده‌ر به‌ شاعیرێکی تر بلن ، به‌هۆزه‌ لێی بکری به‌ هه‌را ؟

(٤٣) الدكتور شوقي ضيف ، تاريخ الادب العربي - العصر الاسلامي ،
 القاهرة ، (الطبعة الثانية) ، بدون ذكر سنة الطبع ، ص ٢٤٢ و ٢٤٧ .

ئەمە لەبارى ھەراى ئالى و مەستورە و بەرپەرچ دانەوھى ھىرشى نازەواى ھەندى كەسوھ بۆ سەر ئالى . بەلام توخوا ئەگەر لەبارى سەرنجى مېژۆى ئەدەب و كۆمەلایەنى كوردەوھە ورد بېنەوھە ، باشتەر نەبو ئەم مامۇستایانە لەجیاتى خۆ خەرك كردیان بەو جۆرە بابەتە پین ئایە و مایانەوھە ، لەوھە بكۆلینایەتەوھە ئاخۆ ئەم پارچە شیعەى ئالى چى ئەگە پین و دیوھە خالى میرانى ئەردەلان چۆن كۆزەك بۆھە وا بوھە بە جیگەى كۆبۆنەوھى ئەدیان و سەربەستى بەزادەيك تیا بوھە میركچىكى ئەدىبى سەپىن توانیوھە پین چارشتیو و زۆرپۆش تیا دانیش و فەقیهەكى غەریبى وەك ئالیش تیا بەشداری پین و لەگەل مەستورە یەكرى تیا بناسن و ئەمە ھەمو ئالى چى ؟

(ئالى) مرد و (مەستورە) ش مرد و ھەمو كەسى كەش ئەمرن . ئەوھى بەش بە حالى كورد لەم دوانە بەجى ماپىن ئەدەبەكەیانە . بۆ ئەدەبى كورد چەند جوان ئەبو ئیمەش چەند « شىخ زەسا » ئىرمان بىوايە و ئەدەبەكەمان چەند دەرەزە نەندەر ئەبو ئەگەر ئالى چەند قەسیدەى تری وەك ئەوھى لەمەز مەستورەى وتبايە و مەستورەش وەلامى دايايانەوھە و شاعیرەكالى تریش شیعەى وايان دا نابوايە . ئەوھە بۆ ئیمە زۆر بەبايەخ تر ئەبو لەوھى بۆلین ئەدەبەكەمان ئەدەبى مەلایكەتە و لە كاروبارى سەرزۆى زموچى نادوچى !

كات و شوپى ئەم خەو بېنەنى (ئالى) :

كە لە وەلام دانەوھى زەمخەكانى لەمەز مەستورە خانم بۆنەوھە ، پین چىن ئابىن باسكى كاتى خەو بېنەكەش بکەين و كەمى لى بکۆلینەوھە .

وەك مەشهورە ، ئالى لە سەپش خۆتەندۆبەتى . وەك ئایەتوللاى مەردۆخیش ئەلچ ، مەستورە خانم لە ۱۲۴۴ى كە (۱۸۲۸ - ۱۸۲۹ى . ز) دا شۆى بە كەپخوسرەو خالى ئاکام كردوھە (۴۴) .

(۴۴) شىخ محمد مردوخ ، تاريخ مردوخ ، جلد دوم ، بدون ذکر سال و محل طبع ، ص ۱۶۱ .

گومان له وندا یه که ئهم دوانه (ئالڼ و مهستوره) هاوچهرخ بوون . بهلام ئالڼ له کوڼی و کهی ئهم خهوهی دیوه و قهریحهی کراوه تهوه و ئهم ههلبهستهی زازاندوه تهوه ؟ ئاخو له سنه یا له دهرهوهی سنه دا ، پیش شو کردنی مهستوره یا پاش شو کردنی ؟ ئه مانهش و مک هژی وتی قهصیده کهی ، هه مو پین سه ر و شوین ماوه تهوه و تهنا به توژنه وه ئه پین شیکمان له باره یانه وه بۆ ساخ بیتته وه .

باوکم بۆی گیتزامه وه کهوا له ماموستا شیخ بابه ژهستولی عه بابه یلی بیستوه کهوا « ئالڼ له سنه له مزگه وتی دارول ئیحسان خویندوبه تی و ، ئه و ژۆزه ی ئهم قهصیده ی تهواو کردوه ، بۆ شه و سنه ی به جی هیشه و به ره و عیراق گه ژاوه تهوه » . مزگه وتی دارول ئیحسانیش ئه مانوللا خانی والڼ باوکی که یخوسره و خانی ناکام دروستی کردوه .

جا ئه گه ر ئالڼ له سنه بقی و له پاش شو کردنی مهستوره ئهم قهصیده ی وتب ، ئه و به پیتی ئه و ساله ی که بۆ له دایک بونیان داواوه ، واته ١٣١٥ ی . ک ، ئه پین ئه و دهمه له ته مه نی ٢٩-٣٠ سالاندا بقی و له و ئی فه قن بقی . سن سالی ش بۆ فه قتی زیره ک دره نگه و بۆ ئه وه ئه ش گومانای لی بکرتی ، یاخود ئه پین بلتین له ئاخو و ئوخری سه رده می ئیجازه وه رگرتیندا بوه . خو ئه گه ر پیش شو کردنی مهستوره ش وتبیتی ، ئه و ئه پین ته مه نی له ٢٩ سالان که تر بقی و ئه مه ش زیاتر ژنی تن ئه پین .

زوربه ی تهعیر و وشه به توژیکله کانی ئالڼ ئه وه ئه گه به ن مهستوره له و کاته دا شوی ته کردین ، وه کو ئه مانه : « عوقدهم هه به » ، « هه ی تو م » ، « ئهم مه سه له حل که ی » ، « بیکر » ، « مومکین یه که س ده خلی بکا » ، « میلی سوها پین نه سواپین » ، « دوژی سه ما پین نه ساپین » ، « نه قویاپین » ، « ئاوی نه دراپین » ، « طه لیسی نه شکاپین » ، « هیشه تا کو له حق جیگه یی خاصی نه دراپین » ، « ئیکسیری ته لای ئه حمه ری چه ن قه طره له لا پین » ، « ده موای ئومه را چه ند له سه ر ته ختی کراپین » ، « چه ند خوینی ژواپیت و ج خوینی نه ژواپین » تاد .

نه ماهه همقر و هیه تریش نهوه نه گه به نن کهوا مستوره لهوکاته دا
 شوی نه کرده . بین گومان (مستوره خالم) ی نه دیب پیش شوکردیش
 چینگه و زنگه و دهمت و پیوه نندار بوه . له بهر نهوه دقر نه نالی داماو
 پاش هم « که نن ا » له ترسانا زای کردین . نهو وا لهوئی نیستهش هیشتا
 دهمت له به خهی فاکه نهوه و هیناویانه هه تیه ، جا نه خوازه لالا نهو
 سردهمه ا

بهلام له بهشی وه لاهه کهیدا به بیتیک ههیه ، به باریکدا معنای
 شوکردنی مستوره نه گه به نن . به تیه که نه مهیه :

شهو ناییم و قاییم معلمی بابی زهضا بین
 بین دهبه هه لتستی به معلل عهینی عهضا بین

زستی « بابی زهضا » وهك معنای « دمرگای قه ناعت » نه گه به نن ،
 معنای « باوکی زهضا قولتی خان » یش نه گه به نن (که کوزی که یخوسره و
 خان بوه له نه فارسه کی : حوسن جیهانی کچی فتهج عهلی شای قاجار) .
 واته : چاری هم مه سه لهیه به دیوانه یهك نه کرئی شهو له خهوشدا
 به پیته بین و تالای مالی باوکی زهضا قولتی خان بین ! نه گهر هم باره زهوا
 بین ، کز کردنه وهی ناوی مستوره له گهل زهضادا نهوه نه گه به نن که
 مستوره لهو سردهمه دا وئی که یخوسره و خان بوه .

خوینده وارانلی خو شه و بست و به ژژ ا

وهك وتسان ، لیکۆلینه وهی (نالین) نه رکیکی قورس و باریکی
 گرا نه . ئیه ، باوکم و من ، نه گهر خومان به شایانی هاتنه هم مه یدا نه
 زانیج ، نه نها له بهر نهوه بوه کهسی تر پیش ئیه دهمت و بردی نه کرد
 کارنکی له مهی ئیه بهریان تر و به ده ره تان تر بکا تیکزای دیوانه کی نالین
 بگرتنه وه . نالین زایتیکی به ده سه لاتی وهك مامۆستا مسعود موحه مه دیش
 که گهل لیکۆلینه وهی ورد و زیره کانهی له باره ی نالییه وه بلاو کردنه وه ،

به داخه وه هیشتا دمرغه تی ئه وهی بۆ ئه لواوه خۆی بۆ ئه م کاره ته رخا ن بکا و
تیکزای دیوانه که بداته بهر شیج کردنه وهی قه له م .

ئیمه به هه مۆ زۆنی و ئاشکرایه ک پیتی ئه تین که وا هه ندی شوینی
دیوانه که مان بۆ ساغ نه کراوه ته وه . شتیه ی تو سینی کۆن و ئامه لایه نیی
زور به ی زۆتوس که ره وه کانی ش ئه وه نده ی تر بۆن به کۆسی زنگامان .
ئه وه شی که زانیومه ، لاما ن وایه هیشتا زۆری تر ی به به ره وه یه . به لام
هه رچۆن یی و ئه مه ی که کردومه هه رچه ند که م یی ، که م له ه یچ هه ر
باشتره و ، بۆیه وا به پیتی ئه م باوه زه مان دیوانی ئالیتان ئه خه یه به رده ست و ،
به وه زی دلسۆزی و زاستیشه وه چاوه زوانی ئه و زۆزه یی که سیتی تر
شتیکی له مه ی ئیمه پوخت تر بلاو بکاته وه و ئیمه ش ئه وه مان به سه
به شداریه کمان له کردنه وه ی قه لای سه ختی شیمری ئالیت و تیکزای ئه ده یی
کلاسیکی کورددا کرد یی .

فاتح عبدالکریم

بسم الله الرحمن الرحيم

پیتی ئەلف

- ۱ -

ئەي جیلوهدەری حوسن و جلهوکیشی تەماشای
سەرۆشتەیی دین یێن مەدەدی تو نیه ، حاشا (۱)

- ۱ -

(۱) جیلوه : ژۆناکی . ورشه . به ما . جیلوهدەر : ورشه به خشی . جلهو :
جلهوی ئەسپ . جلهوکیشی تەماشای : جلهوی سەرنجی خەلکێن
ژانەکیشین بۆ تەماشاکردنی ئەو جیلو به . سەرۆشته : سەرئال .
سەرەتا . دین : ئاین . یێن . مەدەد : یارمەتی . حاشا : هەرگیز .
واله : نالێ ژۆ ئەکاتە بارەگای خوا و ئەلێ : ئەي ئەو کەسەي کە
جوانێ و ورشه ئەبەخشی و جلهوی سەرنجی خەلکێش ژانەکیشین بۆ
تەماشای ئەو جوانییه ، واله هەر خۆت جوانێ به خشی و هەر
خۆبشت برەو بهو جوانییه ئەدەي ، باخود : ئەي ئەو خوا بهی جوانی
خۆت لە کردارە سەرسام کەرە کانتدا دەرئەخەیت و مێشک و بیریش
ئەدەي به ئادەمیزاد ایتی ورد بێنەوه و بهوه جلهوی سەرنجیان
ژانەکیشین بۆ بیرکردنەوه لە گەورەیی خۆت ، ئەک هەر کاروباری دنیا ،
به لکو سەرەتای ئایینیش ، باخود سەرەتای بێنێن هەرگیز یێن یارمەتی
تو نایێ .

ئەم شیعەرە ئیشارەلە به هەدی « کل امر ذی بال لم یبدأ فیه باسم
الله فهو ابتر » واله : هەر کارێکی به بایەخ ، به ناوی خواوه دەستی یێن
نەکرێ ، یێن لەنجام ئەمین . لەسەرەوه دەرئەکەوێ کە نالێ خۆی ئەم
پارچە شیعەری کردووه به سەرەتای دیوانە کەي .

لە کو کردنەوهي (جیلوه) و (جلهو) دا جیناسی موحەررەف هەیه .
لە (جلهوکیشی تەماشای) یشتا ئیستعارەي مەکتیبه هەیه ، ئەوه

فهیاضی زباضی گول و میهر و مل و لمطی
 نهی شوقی زوخ و ذهوقی لهبت ذائقه بهخشا (۲)

ذهزانی عوکوسی کهششی میهری جهلالن
 وا دین و دچن سرزده سولطان و شههشا (۳)

(تماشا) شوبهینراوه به لاسپ و (جلو) بش به لگه که به تی چونکه
 جلو لهو شتانه به له گول نه سپ نه گونجین . له وشه (دین) بشدا
 له طافت هبه چونکه هم معنای تابین و هم معنای بینیش
 نه که به نچ .

جلو کیشی (ت) و (ک) : جلو به خشی .

(۲) فهیاضی : باران زیز . بهر کمت به خشی . زباضی : جمعی زه وشه به ،
 واته باخچه . میهر : نهو خوره ی که همو جیهان بگریته وه .
 خوشه و بستن . لهعل : موزیه کی نالی گران به هابه و کینه به شه له لپوی
 نال . زوخ : زو . ذهوقی لهب : نامی لپو .

واته : نهی نهو که سهی که پیت و بهر کمت و بایه به به سر باخچه ی
 گول و به سر زو و مل و گمردن و لپوی وه له لعلدا نه ززینی .
 نهی نهو که سهی که زونایی زو و نامی لپوت مایه ی نام کردن و
 جهشتن و لغزمت و هر گرنه .

(شوقی زوخ) و (ذهوقی لهب) مه جازن نه که حه قیقت .
 له کوکردنه وهی (زباضی) و (فهیاضی) و ، (شوقی) و (ذهوقی) دا
 جیناسی لاحق و ، له کوکردنه وهی (زباضی) و (گول) دا مه ناسوب
 هبه .

مل و لمطی (چر) : مهه و لمطه . (چن) و (عم) و (ک) : مل و
 لمطن . مهه : مانگ . گفتوگو به کومه له وشه (لمطن) دا له بر
 به گوره گرئی خوا به که شامیر سهی له گول نه که .

(۳) ذهزات : جمعی ذه زده به واته زو با ورده . عوکوسی : شوقی و
 زونایی زو . کهششی : هات و چو و به به کا هان . جهلال : گه وره یخ .
 سرزده : سر گمردان .

واته : گه وره و پایم دارانی دنیا که سر گمردانه دین و ده چن و
 همیشه له کاردان ، بایه خشی زو زیکی وردبان هبه و شستکی ناسچیزن
 که و تونه بهر بیشکی هاتو چو خوری گه وره یخ یا خوشه و بستن و

جان بهر له بی بۆسه ی له به عاشقی زارت
 « فالبائس یستوهب من فیک معاشا » (۴)

بهو زمه به عامه ت که ده کا سه تگی سیه زه
 له م قه له که وه ک بهره ، زه شه ، « رش » رشاشا » (۵)

بهره بی خوا ، بۆیه وا دهرکه وۆن و سه رگهردانه دپن و ده چن .
 مه به سته له وه به ده سه لات و گه وریه ی و سه رمانزه وایی له وانه
 له زاستیدا هیچ نییه و نه گه ر خوا به گه وریه ی خۆی لوطفی له گه ل
 نه کردنایه ئه م دهرکه وته ی لیستاشیان نه ئه بۆ که له زاستیدا له هاتوچۆی
 ورده تۆزیک زیاتر نییه له بهر یشکی خوردا .

له کوکردنهوی (دهرزات) و (سولطان و شه مه نشا) و ، (جهلال) و
 (سه رزه ده) و ، (سه رزه ده) و (سولطان و شه مه نشا) دا طبایق
 هه به . له کوکردنهوی (دین) و (ده چن) یشدا تهناسوب هه به .

(۱) جان بهر له ب : ئه وه ی گیانی گه به شتیته سه ر لیتی واته وه خت به ن
 گیانی دهرچن . بۆسه : ماچ . عاشقی زارت : عاشقی تۆ که لاواز و
 یه گیانه ، یا عاشقی دهم ت چونکه (زار) به مه نا دهمیش هاتوه .
 بائس : ناوچه د نه گه ر له (بۆس) وهرگیراین ، یا ماچ که ر نه گه ر له
 (باس) وهرگیراین .

واته : عاشقی یه گیانت ، یا عاشقی دهم ت ، گیانی گه به شتوه ته سه ر
 لیتی و خه ریکه دهرله چن بۆ ماچی لیت و ئه م ناوچه ده یا ئه م داوای ماچ
 که ره داوای مۆچه و به رات له دهم ت له کا یا داوای گوزمه وان و زیانت لێ
 ئه کا . دیاره نه به ت داتی لیت و دهم و ماچ و مه عشوقیه به له خوا
 شتیکی مه جازییه و حه قیقه ت نییه و ئه مه ش لای شاعیره به شووه کان
 به او بووه .

به کارهێناتی وشه ی (بائس) بهو دۆ مه نا به شووه ی باسه مان کردن ،
 هه روه ها وشه ی (زار) به مه نا لاواز یا به مه نا دهم له طافه تی بیابه .
 نالێ ئه م شیوه به له زۆر شویندا دۆباره ئه کاته وه . له کوکردنهوی
 (له ب) و (زار) و (فی) دا که واته دهم تهناسوب هه به .

(۵) هام : گشتن و هه مۆگه سی گره وه . سه تگی سیه ه : بهره زه شه . زه ز :
 زیز . قه له : دل ، یان : قه له ب ، واته ناچیز و یه نرخ . رش رشاشا :
 ناوژشین که به ناوژشین کردن .

« لا حولَ و لا طولَ و لا قوةَ الا بالله ، له القدرةُ ، والكائنُ ما شا » (٦)

« ثالث » نیه‌تی سحری به‌یان ، حیکمه‌تی شیره .
 نه‌ما نیه‌تی قوه‌تی دل ، قودره‌تی ئینشا (٧)

وانه : خودایا ! لهو بارانی به‌زه‌بیه گشتیه‌ت که نه‌گهر به‌سهر
 به‌ردی زه‌شا به‌باری نه‌بکا به‌زیز ، یا به‌ردی زه‌شی ناو دیواری که‌مبه‌ی
 وه‌ک زیز پیرۆز و گرانبه‌ها گردوه ، ناو‌زشتینکی نه‌م دله زه‌ق و زه‌شی
 منیش بکه ، یا ناو‌زشتینکی منی قه‌لبیش بکه که وه‌ک به‌رد زه‌ق و
 هیچ له‌سهر نه‌زواوم و له‌گوناها زه‌ش هه‌لکه‌زارم .. نالین له‌م شیره‌بدا
 به‌ته‌واوێ له‌ توانا و ده‌سه‌لانی یه‌زدان قوڵ نه‌یتنه‌وه و دا‌ئه‌چن .

له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی (سه‌نگی سیه‌ه) و (زه‌ژ) دا طیباق و ، له
 به‌کاره‌یتانی وشه‌ی (قه‌لب) دا که بو دۆ معنا ده‌ست‌ئهدا له‌طافه‌ت و ،
 له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی (زه‌شه) و (رش) ی (رش رشا) دا جیناسی ناله‌واو
 هه‌به .

(٦) شا : کورت‌کراوه‌ی وشه‌ی (شاه) به‌له‌بر کیشی شیره‌که هه‌مه‌زه‌که‌ی
 لا‌بروه .

وانه : که‌س ده‌سه‌لانی کردنی هیچی نییه ، له‌ زی‌کای خواوه‌ نه‌ین .
 ده‌سه‌لات هه‌مو‌ی هه‌ر هه‌ی نه‌وه و (بو) نه‌و شته‌به‌ که‌خوا مه‌بلی
 له‌سهر بۆنی یه‌ن ، یاخود (بو) خاوه‌نی وێستن و لاره‌زق نییه . به‌پیتی
 نه‌م مه‌منابه (ما) که‌نه‌ین به‌هه‌رفی نه‌فی .

(٧) نیه‌تی : نیازی . سحری به‌یان : وه‌به‌که‌ نه‌وه‌نده‌ جوان یه‌ن وه‌ک سحر
 خه‌لک سه‌رسام بکا . حیکمه‌تی شیر : شیر و هه‌له‌ستی‌وا که‌پز یه‌ن
 له‌مه‌نا و زانست . نه‌ما : به‌لام . قوه‌تی دل : هه‌زی دل . قودره‌تی
 ئینشا : توانای وێن یا دروست کردن .

وانه : نالین که‌ده‌ستی داوه‌ته‌ شیر وێن ، نیازی وابه‌ وه‌ی
 سهر‌اوێ و شیرێ به‌توێک و مه‌نا بێن .. به‌لام هه‌زی دل و توانای
 وێن یا دا‌هه‌یتانی نییه ، مه‌گهر خودا خۆی ده‌س به‌بالبه‌وه‌ بگرێ و
 یاره‌تی بدا .

له‌ نبوه‌ی به‌که‌می نه‌م شیره‌دا ئیقتیباس له‌ فهرموده‌ی پێغمه‌بر
 هه‌به‌ که‌ فهرموده‌تی : « ان من الشعر لحكمة ، وان من البیان لسفرا » .
 وانه : به‌زانستی له‌ هه‌ندێ شیرا مه‌نای قوڵ و له‌ هه‌ندێ په‌خشانا

ئەستىرە ھەمق مەھرە لەتو قورى قەمەردا ،
يا شەمسى جەمالت شەوى گىزاوہ بە فەردا ؟ (۱)
خاکی بەرى پىت ھەم گل و ، ھەم گول بە سوروشکەم
وەقتى غەم و شادى ئەوہ کردۆمە بەسەردا (۲)

رەستەىوا ھەبە بنیادەم سەرسام ئەکا . لە نىوہى دۆھمیشیدا
لېقتىباس لە ئايەتى دا انتم انشائوھا ، ام نحن المنشون ھەبە کە وانە :
ناخو ئىوہ دروستەکان کردوہ (باسى ژيان ئەکا) يان ئىمە دروستمان
کردوہ ؟ لە کوکردنەوہى ھەردو وشەى (نىيەتى) بشدا سەرمەزى
جىناس طباقىش ھەبە .

(۱) فەردا : سەبىنى .

وانە : نازانم چۆنت بشو پىتەم و چۆنت لەگەل خەلکدا بەراورد بکەم ؟
ناخو شەوہ و ژۆناکى و جىرەوہى ئەستىرەکان لەبەر ژۆناکى دەم و
چاوت ناتوین (مەبەستى لەوہە : جوانەکانى تر ھەمق لەمەستى تۆدا
ون و ناديارن) ، ياخو خۆرى جوانىيە بىن ھاوناکەت شەوى تارىکى
کردوہ بە سەبىنى ژۆش و ئىتر نە ئەستىرەبە و نە مانگ ؟ نالىن لىرەدا
شاکارىکى ژاستەقینەى پىشانداوہ ، لە تەشەببەتکەوہ بەرز بووئەوہ
بۆ تەشەببەتکى بالار ، پىچەگە لەوہ کە گۆزانی شەو بە ژۆل شىتکى
نایابە .

لە کوکردنەوہى (ئەستىرە) و (نۆر) و (قەمەر) و (شەمس) دا
تەناسوب و ، لە کوکردنەوہى (شەمس) و (شەو) و (فەردا) شدا طباق
ھەبە .

شەمسى (چن) : ژۆلى .

(۲) خاکی بەرى پىت : ئەو خاکی تو بەسەربا ئەوۆى . سوروشک :
فرمىک . ئەوہ : ئەو خاکی بە .

وانە : خاکی بەرى پىت بە فرمىکى چاوم ئەین بە لىنە و جاروبارىش
بە ھۆى بارانى فرمىکى بىن وچانەوہ گولێ لى ئەوۆى و من ئەو خاکی
بەو ھەردۆ شىوہە بەکاردەتەم : لەکالى خەلەلدا وەکو فۆز ئەیکەم بە
سەرمە و لەکالى خۆشیشدا گولە و ئەیدەم لە سەرم .

تهلیسی نیه نهو کهسه دیوانه‌یی ژۆته
 پیچاره نهما غیری حیاتیکی له‌به‌ردا ۱ (۳)
 ژه‌نگی نیه ژوخساره‌یی ژه‌نگین و له‌طینی
 ژۆشن بووه‌ ئهم نوکه‌ ته‌باتی له‌ به‌سه‌ردا (۴)

له‌ به‌کخستنی (گل) و (گول) دا جیناسی موحه‌ژۆف و طبیاق و ، له
 کوکرده‌وه‌ی (غهم) و (شادی) دا طبیاق هه‌به‌ . هه‌روه‌ها هه‌انی
 (غهم) و (شادی) دوا‌به‌دوای (گل) و (گول) له‌ف و نه‌شری
 موهره‌تنبه‌ .

(۳) ته‌لیس : ژبا و فیتبازی . له‌به‌رکردن (پۆشین) . دیوانه‌ : شیت .
 ژۆت : دهم و چاوت . ژۆت و قوت .

وا‌ه : نه‌وه‌ی عاشق و گورفتاری ژوخساری نازاری سو‌ین ، یا
 له‌وکه‌سه‌ی عاشق و هه‌زار و یه‌ به‌رگ و ژۆت و قوت یه‌ ، ژبا و فیتل
 نازان ، یا هه‌چی نایه‌ داپۆشن و خه‌لکه‌ن هه‌مو به‌ زازی نه‌زان ، چونکه
 ئهم پیچاره‌به‌ نه‌ما گیانیکی لاوازی له‌ له‌شدا‌یه‌ یا له‌به‌ردایه‌ و مرۆ‌ی‌وا
 یه‌ هه‌یز و ژۆت و قوت ژبا و فیتبازی له‌ کوئی یه‌ کهری .

له‌ به‌کاره‌یتانی (ته‌لیس) و (ژۆت) دا به‌ معنای دۆهه‌م طبیاق
 هه‌به‌ . له‌وه‌شدا‌ که‌ (ته‌لیس) و (ژۆت) و (له‌به‌ردا) دۆ معنای
 هه‌ته‌ گرن له‌طافه‌ت هه‌به‌ . شاعیر له‌م به‌یتدا ، به‌پێی معنای دۆهه‌م ،
 گیانی شو‌به‌اندوه‌ به‌ پۆشاله‌ و کردۆ‌یه‌یه‌ به‌ری عاشق .

ژۆته‌ (چر) : تۆبه‌ . به‌پێی ئهم نوسخه‌به‌ (تۆبه‌) ش دۆ معنای
 هه‌ته‌ گرتی : (تۆ) ی شاعیری خیطاب و (تۆ) ی به‌معنای له‌ناو .

(۴) ژوخساره‌ : ژۆمه‌ت . له‌طیف : ناسک .

وا‌ه : ژۆمه‌تی جوان و ژه‌نگینی له‌به‌ر ناسک و شه‌فاتی ژه‌نگی نییه‌ و
 چاو نایه‌ین و ئهم شه‌ لای که‌سانی بی‌نا و وریا سه‌لتی‌راوه‌ و جین‌گیر
 بووه‌ چونکه‌ چاو نا‌توانی شتی یه‌ژه‌نگ ببین .

زاراوه‌ی (ژه‌نگ) و (له‌طیف) له‌ عیلمی که‌لام وهرگیراون له‌ باسی
 مه‌لایکه‌دا که‌ جیسمی له‌طیف . له‌ به‌کخستنی (ژه‌نگی نییه‌) که
 (یه‌ژه‌نگ) نه‌که‌به‌نی و (ژه‌نگین) دا طبیاق هه‌به‌ .

نالوده نهين دا ، به زه بون گيريمي خوينم
بو کوشتي من دامهني پاکی له کهمر دا (۸)

« نالښ » خهبري پڼ له نوري غايبه ، نهما
نالتيکی هه زین دځي له مونا جاتي سه مردا (۹)

له هر بشليکين نالښ وکله خه لکڼ وشه شي شوه شي به ژوناسکي معنا
ليداره شهوه ، معنابه کي تریش له گونجن . واته : ژوناسکي ژومنه يار که
وکله هه ناوله ، بووه ته هوي بينڼ ، له گينا چاو له تاريکيدا نابينڼ .
قووه ي دښي به ناملر دا (چر) : باميني دښت به ناملر دا .
(چن) و (لک) : باميني بينش له به صردا .

(۸) نالوده : گروفتار . تیکل . دا : تا . زه بون گيريمي خوينم : خويني به
داماوي و پڼ که سن کوشتم . دامه ن : داوښن . کهمر : پشتين .
واته : يار ، بولوه وي داوښي پاکی به خويني به زه بون کولراو يکي
وکله من خويناوځي نهين ، له کاتي کوشتم چاکي کرد به بهري
پشتينه کهيدا . يا خود : يار ، بولوه وي ژو له کولم بگاوه وه و لوشي
گوناهي به ستم کوشتم نهين ، چاکي لن کرد به لادا و ژو کوشمي .
له سر معنای په کم وشه (دامهني) ، به پتي ژياري ميلی نمو ،
(متنازع فيه) په له نيوان (نالوده) و (له کهمر دا) دا ، واته همدوکاني
به سرا دښته وه . له به کاره نياني وشه (دامه ن) و (پاکی) دا
له طافت هه به که نيشاره ته بو داوښن پاکی يار .
دا (م) و (کم) و (گم) : تا . پاکی (چن) و (لک) : چاکي .

(۹) خهبري پڼ نه لمر : دهنگ وباسي پڼ سر و شوپڼ . غايب : ناديار ،
نموي مال و حال و کس و کاري خوي بجهن هيشين و نگران
له کوپه . نالتيکی : ناله به کي . مونا جاتي سه مردا : پازانه وه له خوا
له کاتي به ره به ياندا .

واته : نالښ نهها دهنگ و باسي که سيکي نادباري پڼ سر و شوپنه ،
نمونه دهه هه به که نوزه به کي خمگيني پازانه وه دمه به بيان بهر کوځ
نه کهوځي ، هر نموه هه به ژي به دځي به کي نموي پڼ بکرتي و سر و
شوښيکي نموي پڼ بلژرښته وه .

له کوکړنه وه (نالښ) و (نالتيکی - ناله به کي) دا جيناسي
موحه ژده هه به . نملش به کيکه لهو به لگانه ي پومان دهر نه خن
نازناوي شاهيرمان (نالښ) بووه نمل (نالښ) .
پڼ نه لمر (چر) : پڼ نه لمره . (ت) : پڼ نه لمر و .

- تا تایی ساری طوژدهیی پز پیتچی با دا ،
 هر تابه کی باریکی گول و نافه به با دا (۱) ■
 گول هاتدمرئی ، لافی له حوسنی بوتی ما دا
 لهرزی قهدی بهرزی ، له زقا زولنی که با دا (۲)
 شهو چهپکه نی نه یلقه زئی بو جیلوهیی زه قصی
 شهرمنده ده کا زوهرهیی زههرا له سه مادا (۳)

- (۱) تا : تال . طوژده : زولف . پز پیتچی : لوهی لولبی زور تباین .
 تابه کی : تله مویه کی . نافه : موشکی بلن خوشی بن ناوکی ناسک .
 واته : هر نمونده که بار ساری زولنی لولی خوی با دا ، هر تله
 مویه کی یلک بار گول و موشکی بلن خوشی دا به دم باوه و دنیای پز
 کرد له بون و بهرامی خوش .
 له کوکردنهوی (تا) ی به گم و دوهم و سیمم و کوکردنهوی
 (تا) ی دوهم و (بار دا) ، که بار دق تابه ، نه ناسوب هه به . جگه
 لهو موبالغیهش که له کلت و کوکردنهوی تا و باردا هه به که چوَن
 یلک هل موی بهرامی یلک بار گول و نافه داناه لهو کانه کمه دا .
 له نیوان همدو (با دا) خدا جیناس هه به .
 باریکی (چن) و (ت) : صد باری .
 بوت : بت . ما : نیمه ، وشه به کی فارسیه .
 (۲) واته : گول لهرز نمر هاتدمرئی ، کموته فیشال کردن گوا به له
 یاره بلا و ملک په پکمره کی نیمه جوانتره .. به لام که یار له زقی نیم
 قسه بهی گول زولنی خوی با دا ، بالای بهرزی گول به بای تاله
 موده کانی زولنی یار کموته لهرزین و خوی یچ زاکیر نه کرا و کموت ..
 له کوکردنهوی (ما دا) و (با دا) و (لهرزی) و (بهرزی) دا
 جیناسی لاحق هه به .
 نیم به به نه نهها له نوسخه کانی (هم) و (گم) دا هه به .
 (۳) چهپکه : جل و بهرگی زازاوهی شهو . نه یلقه زئی : زهنگی و ملک
 زهنگی گوله نه یلقه زئی شین . نه یلقه زئی گولیکه له لاوا لهرزی ، له گول
 ■ به پروای من بارینه و تابه . چونکه هم جیناسی نی دا به
 و هم لوتنی شیمرکه زیاتر د مکا . تا- یانی لایه کی بار که
 کمتری موبالغه نی دا به . تابه به مانا کیشهش هه به و موبالغه بهتره

خۆش صوبح دەمیکە که به خەڵدە دەنوئین
 بەس دەژۆهیی خۆرشید له دەژۆژکی سواهادا (۴)
 دەم دەم که دهکا زاری پز ئازاری به غولچه
 بق دەعوتهی ماچی له به گزیا دەمی ئادا (۵)

خۆرگهوتندا سر دەرلههچین و له گهل ئاوابونیا لهچیتهوه ناو لاوه که .
 ژه قس : سما . زوهره : به کیکه له ئەستیره گهوره گهژۆکه کان ،
 پیتی ئه لێن زوهرهی ژه ققاس ، واته سماکمر . زههرا : جوان .
 سما : ئاسمان یاخود ههر به مهنا کوردیه کهی .

واته : جلی شینی شهوانی یار و دهرکهوتنی له مهبدانی سمادا ،
 ئەستیره ی جوانی زوهره له ئاسمانا یا له کانی سماکردنا شهرمزار
 نهکا ههرچهند ناوبانگیشی به سماکمر دهرجووه .

(۴) صوبح دەم : بهرهبه یان ، یان دەمی وەك ژۆژ باك و ژۆشن . دهنوئین :
 دەرلهخا . بهس : ژۆر . دەژۆهیی خورشید : ورده تیشکی خۆر .
 سوا : به کیکه له ئەستیره نادیاره کانی حهوه واته (بنات النعش) .

واته : ئای بهرهبه یانگی چهند خۆشه کهوا یار به پیکهینی خۆی
 ناز و خۆشیی وەك ورده تیشکی خۆر له دەمیکه بچکۆلانهی وەك
 ئەستیره ی سواهوه بلار ئەکانهوه که له بچکۆله پیدا وەك جهوههههه
 فەرد وایه . یان : ئای ، دەمی یار چۆن دەمیکه وەك بهرهبه یان خاوتین و
 جوان و ژۆشنه که به پیکه نین دانه کانی - که وەك ورده ی خۆر وان -
 له دەمیکه وەك ئەستیره ی سوا بچکۆلهوه دەرلهخا .

له کۆکردنهوهی (خورشید) و (سوا) دا لهو ژوهوه که ههردوکیان
 له یەك جۆرن ، تناسب و ، لهو ژوهوه که گموره و بچۆکن ، طباق
 ههیه . له کۆکردنهوهی (دهنوئین) یشتا که به مهنا (ئەخهوتین) یش
 دیت ، له گهل (صوبح دەم) دا که کانی خهو نیبه لهطافه تیک ههیه .
 پێشاندانی (دەژۆاتی خورشید) یش له ئەستیره ی (سوا) دا که له
 خورشید ژۆر بچۆکتره ، موباله ههیه کی جوانی تیا به .

(۵) دەم دەم : جار جار . زار : دەم . گزیا : گوايه .

واته که یار جار و یار دەمی ئازاردهری خۆی ئەکا به خونهی
 نه پشکۆل و قوتی ئەکانهوه ، بهم کرداره ی وهلامی ذلداره کانی لهدانهوه
 که داوای ماچی ئێ نهکەن و ئهم به خونه کردنه ی دەمی مهمنای ئەوهیه
 که ماچی دەمی ئادا و گوايه ئەلێ وهرن ماچی لیتوم بکەن . یاخود مهمنای

سهم الف القد فقد صاد فوادی . صاد هو من عینه ، قد صاد فسادا (٦)

نموده به دمی بڑ ماچ کردن لیتی بانگهوار نه کا . بم پیته وشعی (نادا)
مهره بیبه و له بناخدا (نادای) به .

نم معنایهش نه گونجین : یار که جار جار به خونچه لیتی دست
نه کا به گریان و دلی دگدارانی بریندار نه کا ، بهو گریانهای بانگیان نه کا
بین لیتی ماچ کمن ، بڑ به دمی گویای ناخاله کار و به ون بانگیان نا کا .

له کوکردنه وی (دم دم) و (دم) دا غناسوب و جیناس و له
کوکردنه وی (زار) و (نزار) دا جیناسی ناله واو هه به . جگه لهو
جوانیبهش که له کوکردنه وی (دم) و (زار) دا هه به .

دم دم که ده کا (جر) و (چن) او (ک) : هر چند ده کا .

واته : بالای وه پیتی (نهلف) باریک و بعزی یار ، تیره ، چونکه (٦)
نموده دلی ژاو کردوه . له چاویشیا وه پیتی (صاد) وابه ،
کردومی به نیچیری خوی و به سمرما سمرکه وتوه . جارن باو بووه
چاویان له گه وره پیدا ، که نشانه ل جوانیبه ، شوبه اندوه به پیتی
(صاد) .

نم شیرم بڑ نهوه دست نهادا گه لن جوره یاری یا به وشه بکری .
بڑ نمونه بشخوینریتنهوه :

صه من الف القد ، فقد صاد فوادی صاد هو من عینه ، قد صار فسادا

واته : تو لن گمزی له نهلفی بالای یار . . نهو به پیتی (صاد) ی
چاوه کاتی منی ژاو کردوه و بووه به هژی سال ویرانیم . باخود
(صاد) یخ به معنا بینو و معنای شیرمه که وای لن پیتنهوه : بینو به
له چاوی بارهوه ، یا بینو به له سمر کاتی بارهوه منی کردوه به نیچیر .
بهم پیته (مهن) له بهلا کاتا هم به معنا (چاو) او هم به معنا (کانی) یش
به کاره یتراره .

به پیتی نهوش که ماموستای چنگیانن له جیانی (قد صاد فسادا)
نوسویه (قد صاد فسادا) و له سمری نوسویه (من القصد) ، معنای
ناخری شیرمه که وای لن دیتنهوه : بڑ به هژی خوین لن چۆنم .

له کوکردنه وی (الف) و (عین) و (صاد) و (الف) و (قد) دا
نه ناسوب و ، له کوکردنه وی (صاد) و (صاد) یا (صاد) دا جیناسی

بۆ ماچی دەمی ژەنگە لە عیشووی خەمی ئەبرۆی
 جۆبایی بەقا خۆی لە دەمی تێنی فەنا دا (۷)
 « نالێ » که غولامی مەدەدی زولف و برۆتە
 شاهیکە لە بن سایەیی بالی دۆ هومادا (۸)

موحەزەزەف و ، لە کوکردنەوێ (صاد) و (صار) و ، (صاد) و
 (ساد) دا جیناسی لایق و ، لە بەکارهێنانی (عین) دا بە دۆ مەعنا
 لەطافت هەیە .
 مینە (گم) : مینک . قد صاد فسادا (چن) : قد صار فصادا .
 (عم) و (گم) : قد صادف سادا .

(۷) عیشووە : ناز . خەم : چەماوە ، وەك گەوان . جۆبایی بەقا : ئەوێ
 بەتەمەیی ژبانی هەمیشەییە .

واوە : ناز و گەمەری گەوانی ئەبرۆی ئەوەندە دل ژاكێشەرە لەوانەیە
 ئەوێ بەتەمەیی بگاتە کانیی ئاوی حەیات (که دەمی بارە) تا لێی
 بخواتەو و نەمرۆ ، گوێ ئەداتە ئامانجەکی خۆی که نەمردنە و بۆ
 گەشتن بەو کانییە خۆی بەداتە بەر تێنی برۆی یار و لەپیتناوی ژبانا
 بەرێی ! چەند جوانە نازی یار ئەوەندە کاریگەر یێ دگدار ژابکێش و
 وای لێبکا لەپیتناوی ژبانی هەمیشەیدا گوێ بە مردن ئەدا .

لە کوکردنەوێ (دەم) و (نەبرۆ) و (دەمی تیخ) دا تەناسوب و ،
 لە کوکردنەوێ (بەقا) و (فەنا) دا طبایق هەیە . جگە لەوەش که
 وشە (بەقا) و (فەنا) ئێسارەن بە دۆ حالی مۆفیانه و ،
 سەرمازی ئەو حوسنی تەمبیلەش که تیاپەتی .

(۸) غولام : نوکەر . مەدەد : یارمەتی . هوما : باندەبەکه ئەلێن بەسەر
 هەرکەستیکەووە بنیشتەووە ئەین بە پادشا .

واوە : نالێ که لەژانیدا بەندەیی جۆن زولف و برۆی تۆبە ، لە بن
 سێبەری بالی ئەو جۆن زولف و برۆیانەدا که سێبەریان بۆ کردووە و
 بەسەر سەربەووە نیشقنەتەووە ، بووە بە پادشا .

لە (بالی دۆ هوما) دا لێسارەیی موحەزەزەحە هەیە و (زولف) و
 (برۆ) ش قەربنەبە و ، لە کوکردنەوێ (زولف) و (برۆ) دا تەناسوب و ،
 لە کوکردنەوێ (غولام) و (شاه) دا طبایق هەیە .
 نیوێ دۆهەمی ئەم شیعەرە لە نوسخە (گم) دا بەم جۆرەبە :

شاهیکە لە بن سێبەری دۆ بالی هومادا ■

• بە من ئەم نیوێ شیعەرە راست ترە • چونکە هوما که بە گوردی

سێدەکووتری (هێروژە) وەك هەموو باندەمی بەرزەفر دۆو

بالی هەبە و برۆش لە بەرزانی بالای یار دا هەلکەوتووە .

سیلاهی پەرچەمی پز خەم ئەگەر تارە و ئەگەر مارە
 برۆ و غەمزە ی کەوان و تیر ئەگەر هەودا و ئەگەر مەودا (۴)

لە ئەشکەنجە ی شکەنجی زولفی ئەو یێ وەعدە مورغی دل
 دەفالتین وەکو بولبول لە صوبی کاذیبی شەودا (۵)

کە وڵاتی بیا لەلەوێ . قەشقە : بۆمان ژاست نەگرایەووە مەعنا ی
 چیبە . وای بۆ ئەچین بەپێسی مونا سەبەتی شوپین (عەشقی) یا
 (مەلشی) بێ . کەردز : گیایەکە لە چەشنی کنگرە کەرانه . جەو :
 جۆ .

وانە : بەدکاری چۆنە هاوێژ کە ی بۆ ئەو ئەشت بێن بە نتیجیری تو ؟
 ئەو هەمیشە هەر لەگەڵ ئالیک و لەوێدا سەر و سەودایەتی .
 زەقیبی جوشتەل (کەم) و (گەم) : زەقیبت خوشتە بێ . (ت) :
 زەقیبت خوشتە بێ . نەخچیرت (کەم) و (گەم) : نەخچیرت .

(۴) پەرچەم : زولف . پز خەم : پز پێچ و لول . تار : تاریک . تالی مۆ .
 غەمزە : چاو داگرتن ، ئیشارە کردن بە چاو . هەودا : تال . مەودا :
 تیرۆ .

وانە : چەکی زولفی لولی یار کاریگەر و ترسێنەر ، چ ئەگەر لەبەر
 زەشت و تاریکتی یێ و چ ئەگەر لەبەر پێچ و لولی یێ . برۆی وەک کەوان و
 ئیشارەتی چاوی وەک تیربشی هەر کاریگەرن چ لەبەر تاریکتی بێن و چ
 لەبەر تیرۆتی یێ .

لە کوێ کردنەوی (پەرچەم) و (پز خەم) و (تار) و (تار) و (مار) و ،
 (هەودا) و (مەودا) دا جێناسی لایق هەبە .

(۵) ئەشکەنجە : ئازار . شکەنج : لول و چینی چینی زولف و قز . مورغ :
 پەلەمور . صوبی کاذیب . کاتێ کە پێشی ژۆژ بۆنەووە کەناری ئاسمان
 ژۆژی ژۆشن لەبیتنەووە و نەشارمزا و ئەزانج بەرەبەیانە .

وانە : پەلەموری دلم کە گرفتاری داوی زولفی یاری یێ گفت و
 پەیمانە و ، ئازاری پتووە ئەچێژێ ، لەناو داوی زولفەکانیەووە و بە دەم
 ئەو ئازار و سزایەووە ، سەیری ژۆشت و ژۆی ئەو ئەکا و پەو هەوایە
 یێ سۆد بۆ خۆی ئەفالتین ، وەک ئەو بولبولە ی لە تاریکتی شەودا بەیانێبە
 درۆژنە بە کەناری ئاسمانەووە بەدێ ئەکا و دەست ئەکا بە خۆپێندن ، بە
 ئەسای ئەوێبە شەبوق بەدا و ژۆژ بێتنەووە کەچن لە شەوی تار بەولاووە
 هێجی دەسگیر نابێ .

شبهه‌ی زوئی شبهه‌گفته‌ی ، ژۆگه‌دالی .
 به سهری نهو که به سهودا سر و سامانم دا (۲)
 شهره و تابش و بارش له دهمی ژمعدی به‌هار
 نه‌ئیری سۆزشی گریاه له نه‌فاندا (۳)

به گر و بلیسه بگری و نهو ناوه زۆر و به‌گولمه نهو ناگری بین
 نه‌کوژینهوه !

له کوژدنه‌وه‌ی (جۆشش) و (تاب) دا طبیاق ، له کوژدنه‌وه‌ی
 (نه‌زۆر) و (نه‌نۆز) دا پیچکه له طبیاق جیناسی نامه‌وار و ، له
 کوژدنه‌وه‌ی (نه‌زۆر) و (مۆزان) دا یقیناس له ئایه‌ی (و فار
 النور) هه‌یه که وانه نه‌زۆری لاکر هه‌لچۆ و ناوی به‌کوژم هه‌تولسی ،
 که باسی لاناوه‌کی حمزه‌ی نۆح له‌کا (د . خ) .

تابه (چن) و (هم) و (کم) و (ک) : تاوه . له‌نیو (چن) و (کم) : له‌ناو .

(۲) شبهه (ی به‌کم) : وه‌ک . شبهه (ی دووم) : مۆزۆی شه‌وه .
 گۆنه : چه‌شن . ژۆگه‌ردان : ژۆ وهرچه‌رخاندن . سهودا : هه‌شق .
 سامه‌له .

وانه : که من سر و سامانی خۆم له دلداریدا ، یا به‌مامه‌له ، دا
 به سهری زوکی یار و نه‌ویش نه‌یدا و زۆی وهرچه‌رخاندن ، زوکی
 زه‌شی دهرخست و دنیای لێ تاریک کردم . نه‌و ژۆ وهرچه‌رخاندنه‌ی
 نه‌و ، به‌ وینه‌ی زوگه‌کانی ، وه‌ک شه‌وه زه‌شی و تاریک بۆن .

ئه‌شکوونجی معنای به‌م جۆره‌ی : ژۆ وهرچه‌رخاندنی یار له‌ من
 تال و تاریکه وه‌ک زه‌شی زوگه‌کانی که وه‌ک شه‌وه وان . به‌لام تازه‌ی من
 گوێ به‌م جۆره‌ی دهرد و لارارانه‌ی نادم ، چونکه سر و مالم له‌ زێگای
 هه‌شتادا داناوه و هه‌یچم به‌ده‌سته‌وه نه‌ماوه و گه‌وه‌مه‌ته‌ی سر ساجی
 هه‌لن .

له‌نیوان هه‌ردۆ (شبهه) و هه‌ردۆ (سر) دا جیناسی ته‌واو هه‌یه .
 له‌ کوژدنه‌وه‌ی (ژۆ) و (گۆنه) یشتا له‌ناسوب هه‌یه .
 به‌ سهودا (چر) : بۆ سهودا .

(۳) شهره : پزیکه . تابش : گر سه‌ندن . بارش : بارین . دهم : کات .
 ژمعد : هه‌وره‌ گرمه . سۆزش : سۆتان . نه‌فان : هاوار .

تو که حوریت ، و مره تو جه تهنی دیدم . چده کی
 لهم دلای پز شهرمر و سینهیی سوزاندا ۱۹ (۴)

قیمه تی ماچی دوسد کیسهیی ساغه و ، نیمه
 غیری یهك کیسهیی صد پاره له گیراندا (۵)

وانه : پزبسکه و گز سندن و بارانی سردمی هوره برۆسکه ، له
 دل ههلقرچان و گریان و هاواری منهوبه .

له دیزیی یهكهدا لهف و له دیزیی دۆههدا نه شری موره تتهب هه به ،
 بیتجگه لهو موبالغه و زیاده ژهویهش که تیابهتی که تیکرای چه خماخه و
 هور و بارانی کردوو به به کتی له نیشانه کانی گریانی خوی .

نالئ لهم شیریدا تهنبیهی مهقلویی به کارهتیاوه . چه خماخهیی
 ههوری شو بهاندوو به سۆفانی خوی و باران به فریتسک و گرمی
 هور به نالینی .

شهرمر و تابش و بارش (چن) او (لک) : تابش و بارش و نالش .
 سۆزشی (چن) : جۆزشی .

(۴) حوریتی : حوربیانی به ههشت . سۆزان : گز تی بهرۆ .

وانه : تو که حوریت ، جیگهت تهین به ههشت یین . که وانه چن
 نهکی لهناو دۆزهخی دلای پز له بلیسهی لاکر و سینهی گز
 تی بهرۆی مندا . و مره ناو به ههشتی چاوه کاتم که به هۆی فریتسکهوه
 هه مۆی بووه به باخ و گول و گولزار .

نالئ بهم شیرهی تهیهوئ بکن با بهسی یین دۆزتی و با بهس جهر بیر
 لئ کردنهوهم پز بیزتی . نزیك بکه و مرهوه لیم و و مره بهرچاوی پز له
 گریان ، بزانه له چ حالیکدا بهویم ..
 لهم (کم) و (ت) و (لک) : له .

(۵) کیسه : نه ندازه یهك پاره بووه وهك بلیتی ههزار دینار ، خراوه
 تۆره کیهك و به دهست ههلقراوه . صد پاره : پینه پینهی له صد
 پارچه دراوه یهك .

وانه : پیتاویستی دهست کهوتنی ماچی یار له کوئ و دهسلای من
 له کوئ ؟ ماچیککی یار به صد کیسهی ساغ پاره دهست ته کهوتی و منیش
 له کیسه به کی شۆی له صد پارچه پۆز دوست کراو به ولایه و نیمه که
 خستمه هه گیرانم .

لهنیوان ههردو وشهی (کیسه) دا جیناسی لهواو و ، له بهینی
 (دوسد) و (صد) و (یهك) دا تهناسوب و ، له بهینی (ساغ) و

شیره‌یی جاله و تم یا مه‌یه ؟ چا بز فرموی
 عکسی له‌لی مہرجانه له فجانمدا (۶)

به‌خی سیزژی دمه‌نی نوقله به نوقله بگه‌ژی
 سہری مرقین نیہ یخ نوکته له دیوانمدا (۷)

« نالین » ، ئه‌و نوقله که‌وا بز به نیشانه‌ی چاوی
 من له صفحہ‌ی زوخی ئه‌و دولہ‌ره نیشانم دا (۸)

(صد پاره)دا طبباق و ، له به‌ینی (ساغ) و (نیمه)شدا هر طبباق
 هه‌یه .

یەك (عم) : ئهم .
 (۶) شیره : شیلہ . جان : گیان . چا : چالک ، با چایین . عکس : وینه .
 له‌یی مہرجان : لیتی وەك مہرجان سۆر .
 وانه : وتم ناخۆ شیلہ‌ی گیانه و خوینہ کراوه‌ته کاسه ، یاخود
 شەرابه و ئاماده‌ی لیتو کراوه ؟ باش بو بار له وه‌لامدا فرموی وینه‌ی
 له‌لی لیتی وەك مہرجانه له‌ناو پیاله‌کەمدا . یاخود : هیچان نه‌بو ،
 چایین بز به دمی یاره‌وه وینه‌ی له‌لی لیتی وەك مہرجانی ئه‌وی
 وەرگرتبو چونکه له‌و نابۆی به لیتی‌ه‌وه و لیتی له پیاله‌کەمدا زەنگی
 ئەداہ‌وه .

له به‌کاره‌یتانی وشە (چا)دا که دۆ معنا نه‌گه‌یه‌نین له‌طافەت
 هه‌یه .

شیره‌یی جانه (« به‌راویژی » جر) و (عم) : شیتوہ‌یی جامه .
 سیزژ : نه‌چین . ده‌همن : دەم . (۷)

وانه : خال به خالی باسی ژاری جوانی دمی یار بگه‌ژی له
 دیوانه‌کەمدا ، ئه‌وه‌ندە سەرمۆیەك بابەنی یخ نوکته و ورده‌کاریت
 ناگه‌وینە به‌رده‌ست . ئه‌مه‌یش شتیکی زۆر له‌جیبه ، چونکه دمی یار
 ئه‌وه‌نده به‌چۆکه وەك جه‌وه‌ری فەرد وابه ، هەرچییش به‌یوه‌ندی به‌و
 دمه‌ جوانه‌وه یخ ، پیتی‌ه‌ زۆر ورد و به‌ معنا یخ .

بگه‌ژی (جر) و (عم) و (ت) و (ل) و (مز) : بکرتی .
 نوقله : خال . سه‌نه‌ه : نه‌خت . زوخ : زۆ . (۸)

وانه : ئه‌و خاله‌ی بز به نیشانه به‌سەر چاوی نالیه‌وه ، به نه‌خی
 ژۆی باره‌وه بز ، من پشانی له‌وم دا و له‌ومه ئیتر له‌سەر چاوی ئه‌و
 جیتی خۆی گرت . له‌وانه‌به ئهم به‌ینه بکرتی به به‌لگه‌ی ئه‌وه که نالین
 چاوی تانی به‌سەر‌وه بووه .

گەر بیه دهرئ ، سهروی زهوانی له ئهرمهنا
 ومه نهیه دهرئ ، ئاهوری چینی له ههرمهنا (۱)
 عیشت له دل و دیدهی پز ئهشك و ئهلهما
 گونجایش و تهسکینی نیه ، زۆره له کهما ! (۲)

(۱) زهوان : زۆك و پێك . ئهرم : باخی ئهرم ، نهو بهههشتهی كه شههداد
 دروستی كردبو و فورئان له ئابهتی (ارم ذات العماد ، التي لم یخلق مثلها
 فی البلاد) دا ئیشارهیی بو ئهكا . مههستی له كومه لكای كچانی شوخ و
 نازداره . ئاهو : ئاسك . ههرم : ههرمی كهمه كه زاو كردنی
 بیا قهدهمه به .

واته : تو له ههمو حالێكدا جوان و نازداری ، چ له دهرهوه بی و چ له
 زۆرهوه . له دهرهوه بی وهك سهرو بالا بهرز و دیاری لهناو جوانانا و له
 زۆرهوهشی بی وهك ئاسکی چینی ناو ههرمی كهمه وای كه كهس ناوانی
 دهستی بو بهرئ . شوبهاندنی یار به ئاسکی چینی ئهین لهبهر ئهوه بی نهو
 جۆره ئاسكانه زۆر بهرچار نهكهون .

له كو كردنهوهی (ئهرم) و (ههرم) دا جیناسی موزاریع و لهنیوان
 (بیه دهرئ) و (نهیه دهرئ) دا طباق ههیه .
 بیه دهرئ (هم) : بیه دهرئ . زهوانی (هم) : زهوانه . نهیه دهرئ
 (هم) : نهیه دهرئ . بهیتی ئهم نوسخهیه ئهین ههلهیهك له وشه
 (چینی) دا ههین و ئهپز (چینه) بوایه .

(۲) ئهشك : فرمێسك . گونجایش : گونجان . تهسکین : دامرکان ، ئۆقره
 گرتن .

واته : خو شهوین و ههزلێ كردنی من بو تو ئهوهنده زۆره و جێگه
 خوشی پتوینته ، لهناو دهلی پز ئازار و دیدهی پز له فرمێسكدا جێ
 نابێتهوه و دانامرک و ئۆقره ناگرێ ، چونكه دل و دیدم ههم بچوكن و
 ههم ناخویشین .

لهم بهبهدا ئالێ هونهری حوسنی تهعلیلی بهكارهیناوه . له هینانی
 (ئهشك) و (ئهلهم) یشتا بهدوای (دل) و (دیده) دا لهف و نهتری
 موشووهش ههیه .

لافی دهمی تو ، غونچه له دهمیا بو ، به (عمداً)
 با خوستی بږی ، خستی ، که مستیکی له دم دا (۳)
 دل موضمه حیلی دهمده وه کو دیده له نمدا
 همران و پرتشانه وه کو قملره له بهمدا (۴)

(۳) لاف : نیددبعا و دم درېژنی . عمداً : دهنه نغست . خوست : داوین .
 مت : مته کوله .

وانه : خونچه ی نه بشکولو که نیشانه ی نه کراوه یین و بچو کبیه ، نیازی
 لاسایځ کردنه وه ی دهمی تو ی له دلا بږ و نه یو بست بلن منیش وه له نهو
 بچوکم ، به لام (با) له سر تو هاته دهنک ، داویننی فرساند و
 مته کوله به کیشی دا به دهمیا بشکواندی و دهمی یین کرده وه و چن بږنی
 خولشی بیاو هموی به دهور و پشیدا بسلو کرده وه ، گوايه نهو بږنه
 خوشی کول له نیازی لاسایځ کردنه وه ی دهمی تو ی کانی کرانه وه به وه
 هاتوه ! مهبست له داوین فرساندنیش لیک جوئ کردنه وه ی بهرکه
 سهوزه که ی سر بهزه کانی خونچه ی نه بشکولووه و ، له خستنیش
 لاریونه وه ی کوله باش بشکوتی . ■

له (دمی) و (دهمیا) و (دم) دا جیناسی لاحق و نه ناسوب و ، له
 (خوستی) و (خستی) و (مستیکی) دا ديسان جیناسی لاحق هه به .
 خستی که (عم) : خستیو .

(۴) موضمه حیل : فحوکو . نم : فرمیک . قملره : دلکوپ . بهم : دهمیا .
 وانه : وه چوڼ چاوم له ناو فرمیک ی زورما خنکاوه ، دلگیم هروا
 گرفتاری دهمده ، سرگردان و بهریشان بووه ، وه له دلکوپه ناویک
 بکهوینه ناو دهمیاوه که سر و شوینی نامینتی .

نالن له م به بنمدا شاکاریکی جوانی دروست گردوه . له جیناسی
 له وه ی فرمیک بخانه چاوه وه ، چاوی له فرمیکدا نوئم گردوه و ،
 فحوکاتی دلی له ناو دهمد و ناوارا شو بهاندوه به وه که دلکوپیک ناو
 بکهوینه ناو دهمیا به کی پان و بهرینه وه . نهوهش نهو بهزی سرگردان و
 بچ سر و شوین بږنه .

له نیوان (دهمد) و (دیده) و (بهم) و (نم) دا جیناسی لاحق
 هه به .

دل موضمه حیلی دهمده (چر) و (چن) و (ک) و (مر) : دل
 موضمه حیل و دیده .

■ خوستی که به مانا داوین بی . داوین برین کینا به به
 سوکا بهتی بی کردن بانی با سووکا بهتی بی کرد و داوینسی
 بری . کرد بهوانه ی کموای شوریا ن له بهر دابی شه کمر
 هره شمی لی بگا د طی ثا نعت دهمیرم .

« ئالچ » مەنەلى ھالى لە ئەشكەنجەسى غەمدا
 ۋەك ئالە لە ئەيدا ، ۋەكو ئالە لە قەلەمدا (۵) ■

— ۷ —

زوخم زەنگىنى زەنگى زۆمەنى زەنگىتە ، باز ا
 قەدى سەروم كەمانىنى قەدى شىرىتە ، باز ا (۱)

(۵) مەنەل : نۆنە : ئەشكەنجە . ئازار . ئالە : ھاوار . نەي : شىمال .
 ئالە بىرىكەكانى ئاۋ قەلەمى قامىش .

ۋانە : نۆنەنى ھالى ئالچ بەدەست دەرد و ئازار و گىرۇگىرىنى خەم و
 پەزارمە ۋەك نۆنەنى ئالەنى شىمالى لىن ھاتىۋە كە ھەمىشە سكالانى
 دۇرۇق ئەكا و ھەرگىز شىكالى ئاپزىتەۋە ، يا ۋەك ئەۋ ئالە بىرىكەبە كە لەناۋ
 قەلەمداپە و ھەر ئاۋىك قەلەمەكە دابدىرى ، ئەۋىش لىنى ئەبۇرۇت .
 ئالچ لەم شىرەدا ئىشارەتتىكى بىز بەيتەكەي مەنەۋى جەلالوددىنى
 زۆمىن كىرەۋە كە ئەلەن :

بىشنو ازى ئىچون ھىكايت مىكند
 ۋىل جەدائىھا شىكائىت مىكند

ۋانە : كۆي شىل كە بۇ قامىش . قامىش ، كە لەۋىز پىدا زىكەي دىق ،
 تازى خۇي ئەگىزىتەۋە ر سكالانى دەردى دۇرۇق ئەكا .
 لەنىۋان (ئالچ) و (ھالى)دا جىناسى لايىق و ، لەنىۋان (ئالە) و
 (ئالە)دا جىناسى موحەزەف ھەبە .
 ئالچ (غم) : ئالچ و .

— ۷ —

(۱) بارا : بازا ، ۋەرمە . ۋەكە لەنەزەدا فارىسىيە . قەد : بالا .
 قەدى دۆھەم) مەنەلى (چىماندەۋە)ش ئەگەبەننى . كەمانىن : ۋەك
 كەۋان لىن ھاۋا .

ۋانە : بەھۇي زەنگى زۆمەنى جوانى ئۆۋە زۆم زەرد ھەلگەزۋە ، جا
 يا لە خەقەنى دۇرۇت يا بەھۇي شەرمەزار بۆنەۋە لە پەرچاۋى خەلەك .
 بالانى ۋەك سەرو بەرزى جارائىش بەھۇي بالانى جوانى ئۆۋە ۋەك كەۋان
 چەمبەنەۋە ، يا بەھۇي چەماندەۋە جوانەكەي ئۆۋە بىۋە بە كەۋان ،
 كەۋانە ۋەرمەۋە بۇ لام ئامىش بېچەۋە سەردۇخى جاران .

■ بىم سەمرە زۆر باش دەردەكەۋى كە ئاز ناۋى ئالى لىق
 رىشالى قامىش ۋەركىراۋە ۋە قەمى ئىرانە جىۋى مەنە نىپە
 كە دىلەت ئالى) يە .

غریب و بېن کس و زار و فقیری خانمدانی تو
جگر سوتاو و مالویرانی زولنی چیته ، باز ا (۲)

(معاذ الله) که زحمیتک به حالی زاری مندا یی
که آخر به ندهیی خاکی دمری پیشینه ، باز ا (۳)

نه گهر خوینم ده زوی تو ، نه وه تیغ و نه میش گهر دن
نه گهر بنیادی په یمان ، دهستی من دامتته ، باز ا (۴)

له چاوانم هه تاکه ی قهطره قهطره خوین ده کوی نه ی دوست ا
کوا هم عهد و په یمان و وفا کاینته ، باز ا (۵)

(۲) زار : داماو . لاواز . زولنی چین : زولنی جوانی چین له سر چین .

واڼه : نهوکه سې له خانمدانی تو د ژرکه و ترووه وه و نامز و بېن کس و
هزار که و ترووه (که منم) ، به هوی زولنی چین چینی ترووه جگر سوتاو و
مالویران پوه . که وانه ده و مروه ا

(۳) معاذ الله : په نا به خوا ، خوا نه کا ، هرگز زو نادا . دمر : بهر دمرگا .
پشین : کون .

واڼه : هرگز به زه بیهکت به حالی مندا نایه وه ، ناخر خو من
به نده ی کونی خاکی بهر دمرگای خویم ، ده و مروه ا

(۴) بنیاد : بناخه . په یمان : گفت .

واڼه : هرچیم لږ نه کوی ناماده م . نه گهر سرم نه پوی ، نه وه پینی
تو و نه میش گهر دنی من . نه گهر بناخه ی گفت و په یمان شم له گهر
دالنه یی ، دهم دامتته ، ده و مروه ا

(۵) کاین : نهو له اندازه پاره به ی پیاو له کالی ژن هینانا له نه ستوی له گرتی پیدا
به ژنه که . لهو معنایه شه وه و مرگراوه یو هر شتن مرز له نه ستوی
خوی بگرتی .

واڼه : تا که ی ، گیانه ، چاوم دلپ دلپ نه کوی به خوین ا کوا ، تو
که ی وا دهر نه کوی گفت و په یمانت له نه ستو گرتی ، ده و مروه ا

ژپینی تن له چین (کاینته) هه کوی نویسار یی و ژاسته کوی
(کاینته - که لاینته) یی ، واڼه : کوا ، که ی گفت و په یمان ژاگرن
زه وشتی تویه ا

به « نالین » باوه‌رت نالین ، خه‌یالت یت و بیینن
که چون مه‌شغولی نه‌مه‌ی گوشه‌یی نالینته ، باز ا (۶)

— ۸ —

له‌حوولی ته‌فرمه نه‌مظر به‌قویه‌تی سه‌به‌ب ده‌کا
عاریضی وه‌مده‌ت ئاشنا لهم قسه‌یه له‌دمب ده‌کا (۱)

۳۷ واته : له‌گهر باوه‌رت به نالین ناکه‌ی ، به خه‌یالت به‌مرمق منی به بردا بین و
بیینن چون له سوچیکا که‌مووم خه‌ریکی ئاوازی نالینم له‌تاو دۆریت ..
ده‌سا وهره‌وه .

زیینی بین‌نچین (نالینته) هه‌له‌ی نۆسبار بین و ژاسه‌که‌ی (بالینته)
بین ، واته : له سوچی چیکه سه‌ره‌که‌کا که‌مووم له‌نالینم ..
ئهم بارچه شیعه له هیچ‌کام له ده‌ست‌نۆسه‌کانی به‌رده‌ستمانا و هه‌روه‌ها
له چابه‌که‌ی (کم) بشدا نییه . دوکتور مارف خه‌زنه‌داریش ئه‌لین هه‌شتا
بۆم ژاسه‌ت نه‌پوه‌هوه هه‌ی کتیه ، به‌لام به هه‌ی نالینی نگرانین .
(د. مارف خه‌زنه‌دار ، چهند به‌راویزیکی دیوانی نالین ، گو‌فاری ژۆژی
کوردستان ، ژماره ۳۴ ، کانونی به‌کمی ۱۹۷۵ و کانونی دۆه‌می
۱۹۷۶) . بارچه‌که هه‌رچهند ساده‌به ، شه‌قلی نالینسی بیتوه دباره .

— ۸ —

(۱) له‌حوول : خیل ، یه‌ک به دۆ بین . ته‌فرمه نه‌مظر : ئه‌وه‌ی هه‌زی
بینینی به‌رێشانه و سه‌رنجی چاوی به‌م لا و به‌ولادا ئه‌زوا و به‌کی به
دوان دێته پێش چاو . عاریف : خوداناسی دل وریا . وه‌مده‌ت
ئاشنا : ئه‌وه‌ی له‌گه‌ل بیری خوا به یه‌ک زانیندا ئاشنایی هه‌به .

واته : ئه‌وه‌ی چاوی دلی خیل بین ئاماشای (سه‌به‌ب) له‌کا و هه‌رچ
که ژۆنه‌دا ئه‌یه‌ستن به هۆیه‌کی ئایه‌یه‌یه‌وه و ئه‌وه‌ش له‌ئهنجاما
له‌کتێشته‌وه بۆ هاوبه‌ش بۆ خوا دانان ، وه‌ک چون ئه‌وه‌ی چاوی
ژاسه‌فینه‌ی خیل بین به‌کی به دۆ دێته پێش چاو . به‌لام ئه‌وه‌ی که
خوا بناس و دلی به بیری یه‌کتینی خواوه ژاهابن ، شه‌رم له‌کا قسه‌ی
وای له دهم پێته دهره‌وه .

له‌تین نالین لهم بارچه شیعه‌ی له به‌رپه‌رچ دانه‌وه‌ی زانای ناوداری
کورد موفتیی زه‌هاویدا وتوه له‌ئهنجایی دمه‌ته‌قیبه‌کی له‌مه‌نیدا

به نده نه زمل به خطلی خوی قابیلی قیسه تی بووه
 ئیست به ئیقتیضای عمل جیگه یی خوی طه لب ده کا (۲)
 داری ئیراک و داری هیند هردوو که عۆده ئیسیان
 هه مده می سونه ته ئه وده مه یلی نه بۆله هب ده کا (۳)

که له باردی سه به به وه له ئیوانیانا ژۆی داوه . نه گهر ئه مه ژاست یی
 له وانه به بیه به له گه ی ئه وه که زه هاوێ خیل بۆ یی .
 (۲) نه زمل : ئه وه ی نه بۆنی لی پیش نه که و بیه . خه ط : یی لی نان . قابیلی
 قیسه ت : ئه وه ی به به شی خوی ژاژۆ یی یا ئه وه ی بۆ دابه ش کردن
 بیه . ئیقتیضا : پتویست . عمل : کرده ره .

واته : ئاده میزادی موسولمان له ژۆی نه زه لدا به دان بیانیانی خوی
 ژاژۆ بووه به به شی خوی و له وه لای «الت بریکم» دا واته : ناخو
 من خوی ئیوه نیم ؟ که به و مردگار له خه لکی پرسویه ، و بویه یی :
 « بلی » واته : تو خوی ئیمه ی . به م پتیه ئیتر نه بۆ سه به ب و
 سه به بکارێ نه ها تابه نه ئاره و . که چی ئیستا وا به کردار به پتیه وانه ی
 یی لی نانه که ی خوی نه جۆ لته وه و به نیسه ت دانی کار بۆ لای خوی
 داوای جن و ژۆیه که نه کا بۆ خوی گوايه ئه ویش له گه ل خوادا هاربه شه
 له دروست کردنی کردارا ..

نالی له م به یته دا ئیشاره هیشی به و وته فه لسه فیه کردوه که نه لی
 (خه ت بۆ دابه ش کردن نه شتی) .
 خه طلی (عم) : خه طلی .

ئیراک : دارێکه له لقه کانی ، سیواکه دروست نه کهن و له کانی
 ده ست نوێژ گرن و گه لی کانی تریشدا به پتیه ژه وشی پتیه مبر (د . خ)
 نه یه تین به ده ما بۆ پاک کردنه وه ی بیه ی ددان و خۆش کردنی ماسی ده م .
 داری هیند : داری بخور که بۆ بۆن خوش نه یسۆتین . هه مده م :
 هاو ده م ، هاو ژۆی . سونه ت : گوشتار و ژه وشی پتیه مبر . ئه وده :
 ئه و ، ئه م . نه بۆله هب : به کیکه له ناوه کانی ئاگر ، ئیشاره هیشه به ناوی
 نه بۆله هبی ماسی پتیه مبر .

واته : بۆ ئیسه پانی له ره که نه نجامی هه یج شتی په بوهندی به
 بناخه که یه وه نییه و همۆی هه ره به ده ستی خوا خویه یی و ئه و چاره نووس
 دانه یی ، سه بری داری ئیراک و داری هیند بکه ، هه ردوکیان دارێکی
 عاده تین که چی له و یان سونه تی پتیه مبری پت جن به جن نه کرێ و

سهام و نه‌صیبی نه‌صلیه ، به‌خی گیاه و گل نیه
توتنه خوجی سوتنه ، مژده ماچی لب ده‌کا (۴)

لوموی زه‌مان ده‌کهی که بۆج خواریی زاستی ده‌وی ۱۹
خافلی ده‌ستی زاستی خوت خرمه‌تی ده‌ستی چه‌پ ده‌کا (۵)

نمیان به‌لای نه‌بوله‌مه‌بدا نه‌زوا ، واته نه‌سوتینری و دۆکه‌لی پین له‌کری .
نالنج له‌م به‌یت‌مدا نیشاره‌تی به‌ دۆ ئایه‌تی « بت پدا ای‌له‌ب ...
وامرانه حمالة الحطب » کردوه که واته : ده‌سه‌کانی نه‌بوله‌مه‌ب وشک
پن .. زنه‌که‌شی کۆله‌دار هه‌ل‌له‌کری بۆ ئازاردانی موسولمانان . له‌ناو
ناوه‌کانی ناگریشدا ناوی (ابوله‌ب) ی هه‌لبژاردوه و به‌کاری هیناوه ،
بۆله‌وی له‌ به‌رابری وشه‌ی (سوننت) دا دایین چونکه سوننت هه‌ی
پتخمبه‌ره و نه‌بۆله‌مه‌بیش دۆزمنی پتخمبه‌ر بووه .

له‌ دۆ نیوه‌ی نه‌م به‌یت‌مدا له‌ف و نه‌شری موره‌تتبه‌ هه‌به .
له‌ هه‌مۆ نوسه‌ه‌کانی به‌رده‌ستمانا له‌جیایی (نه‌وم) نۆسراوه :
(له‌مۆ) . ته‌نها له‌ به‌راویزی نوسه‌هی (چر) دا نه‌پن به‌ نوسه‌
نۆسراوه : (نه‌وم) . ئیته نه‌مان لا په‌سند بۆ چونکه سه‌رچاوه‌ی
هه‌ردو نیشاره‌ته‌که به‌ ژێک و پێکی نه‌زوا و مه‌فناکه پین پیچ و په‌نا دۆ .

(۴) سهام و نه‌صیب : به‌ش و چاره‌نۆس . گیاه : گیا ، سه‌وزه . خه‌رج :
به‌ش . مژدن : دار جگمه‌ره .

واته : چاره‌نۆسی هه‌رکس چن پین هه‌ر له‌وه دینه‌ ژیی . مه‌سه‌له‌که
په‌وه‌ندی به‌ ژیشه و بنه‌زه‌نه‌وه نییه . له‌وه‌که تۆن که مه‌به‌ستی
نه‌سه‌کی جگمه‌ره‌خۆره ، به‌شی سۆفانه ، له‌وه‌ش دار جگمه‌ره‌یه که له
هۆسه‌کی جگمه‌ره‌کێشان به‌ولاوه نییه ، به‌ شوێنێکی نازداری و له
ئێوه‌وه‌په و هه‌میشه ماچی لێو له‌کا !

سهام و نه‌صیبی (چر) و (گم) : قیسمت و سه‌هه‌ی .

(۵) لوموه : سه‌ره‌نشت . خوارتی : ده‌لیل . خافلی : پین‌لاکا .

واته : سه‌ره‌نشتی گه‌ردۆن نه‌کهی گه‌وا بۆج کارێک له‌کا زاستن
هه‌ر له‌بنه‌وه پین .. لاگات له‌وه نییه که مه‌فناکت له‌ خۆشتا ده‌ستی
زاست خرمه‌تی ده‌ستی چه‌پت له‌کا و مل‌که‌چی له‌وه .. واته : باری
ژیان وابه‌ تالیشتاش خرابه و دێژ له‌سه‌رده‌ بن و چاکه و زاستن بۆ
سۆدی له‌وان هه‌لسۆزین ..

طوطی تو له حیرسی دل داوی طهمع ده کاته مل
بولولی من له عشقی گول ته غیوه و طهره ب ده کا (۶)

« نالې » حیرسی کس نیه ، لیلیف و نه لینی کس نیه
به پتی زه دینی کس نیه ، هرزه نویسه ، گپ ده کا (۷)

(۶) حیرسی : تماع . تمغیه : گورانی و تن . طهره ب : ساز و ناواز .

واکه : من و تو ، نهی به دکار ، زورمان جابه له به . تو طوطیت . .
لش و کارت هر کسی نم و نهو گیرانه و هتیاو بردنه ، بویه
له هر تماع کولی بهنده گیت له مل کردوه و بوی به تو کمری نم و
نهو . به لام من بللم ، دلداری گول و باخم ، همیشه گورانی بو
جوانی و شینای و سروشت نه لیم . .

نه هر وه له پشه وه ولمان ژاست بې نالې نم پارچه شیری
برابر به موفتی زه هاوئی وین ، نهوا مبهستی له طوطیه تن
لاسی کړدنه وه و ونه وهی کسی موعنه زیله کانه که بهنده
به دروست کمری کاری خوی نه زان و ده وریکی گه وه نه دن به
(سه به ب) .

طوطی تو له حیرسی دل (چر) : طوطی دل له حیرسی گول .
به مپیه معنای نیوه شیره که وای لی دینه وه : دل طوطیه و به خیل
به گول نه با بویه داوی تماعی له مل کردوه . له پراویزی هر نم
نوسخه به شدا به نوسخه نوسراوه :

طوطی تو له حیرسی دل داوی قهقهسی ده خانه مل

(۷) حیرسی : هاو دم . لیلیف و له لیلیف : هاوشان . زه دینف : هاوسر .
هرزه نویس : نه وهی شتی بو و بوچ نه نویس . گپ : گالته .

نالې نم شیره بیدا ، له پاش دهر بونی بیزارتی له باری زیان که
نهوی خستوه ته بنه وه و خه لکی سرخستوه و پایه به کی
کومه لایه بی نرمی بهم داوم و خه لکی کردوه به خاوه ن ژئ و شوین ،
هه لو پستی کی که متهمانه له زیان وهر له گرت و نه لېن چش ،
هر چونه با هر وای . . دباره من شابانی پایه و ژئ و شوینی له
خه لکه نیم و له نه ونه ی که سبان نیم و شیره کانیشم شیری هرزه
نویسه ، بویه ژئ و شوینیشم له کومه لدا نه مه به که هبه . .

نه لیلیف (چن) : نه لیلیف . نه بې به پتی نم نوسخه به (نه لیلیف) له

- بولبولی طبعم نهوا دیسان نهوا خوانی دهکا
 نوکته سهنجن و ، بهذله گلین و ، عهبر نهفشان دهکا (۱)
 هرکسن غیظاری دانی بکات و ، مقصودی
 خود بهسهلدی بی ، یهقین غیظاری نادانی دهکا (۲)
 خورقه پوشی کی دهپوشی جهوهری ذاتی نهمن ؟
 یته تیر ، جیلوهی ، به زوشتی خوی به عورانی دهکا (۳)

(لطف) وهرگر این و معناکی (هاولوت) بی وانه نریک و هاوادم .
 نههر نهوهی لهپیشهوه ومان کهوا نالی نیم پارچه شیری له
 بهرپرچدانهوهی موفتی زههاویدا وئوه ، وای بی ، لهوا نهمن له
 نیکولنهوهی باری کومهلابهن و دهرزنی نالیدا بابیهکی تابیهتن بو نیم
 پارچه شیره دانری .

- (۱) طبع : طبعیت . نهخوانی : پیا ههلدان و ستایش کردن . نوکته
 سهنجن : ونی شتی ورد و قسهی پز معنا . بهذله گلین : قسهی
 خوش کردن . عهبر نهفشان : عهبر بلاو کردنهوه ، کینابه به له
 قسهی نهستق و شیری ناباب ون .
 وانه : نهیمهیی عاشقی به شوق و ذوقم دیسانهوه کهوهوه
 ستایشو پیا ههلدان و ونی قسهی نهستق و خوش و بلاو کردنهوهی
 بون و بهرامهیی خوشی شیری جوانی وطع عهبر که همو لابه
 نهگرتهوه .
 عهبر (عم) و (کم) : کهوههر .
 دانای : زانای . (۲)
 وانه : نهوهی به نیازی خوههلدان ، زانای و تیگهشتنی خوی
 دهرپوش ، دیاره نهفامی خوی دهرنهخا .
 مقصودی (کم) : مطلبی .
 خورنهپوش : صوفی . جیلوه : ورشه . زوشتی : ناشیرینی . (۳)
 عورانی : زوت و قوت .

ضابطه‌ی طبعم سواره ، نیددبای شاهیی هه به
موخته‌شم دیوانه ، داوای ته‌ختی خاقانی ده‌کا (۴)

واژه : صۆفیه‌کی خه‌رقه له‌بهر چۆن نه‌توانی جه‌وه‌ری شه‌خصی
من با جه‌وه‌ری خۆ به‌خۆ په‌یدا کردۆی من بشاریته‌وه ، باخود بیدانه
بال خۆی و بیکانه به‌ری خۆی ؟ نه‌گهر بێتو بێته نه‌م مه‌بدانه‌وه ، ورشه‌ی
جه‌وه‌ری من ، نه‌و به‌و ناشیرینییه‌ی خۆیه‌وه زۆت و قوت نه‌کانه‌وه و
نه‌بخاله به‌رچاوی خه‌لک . باخود نه‌گهر بێته ناو ورشه‌ی جه‌وه‌ری
منه‌وه و بییه‌وی بیکه به‌ به‌رگه‌ بۆ خۆی ، به‌و ناشیرینییه‌ به‌وه که هه‌به ،
له‌جایی نه‌وه‌ی خۆی داپۆشبین ، خۆی زۆت و قوت نه‌کانه‌وه و
ناپۆزی خۆی نه‌با .

شیوه‌ی نوێنه‌وه‌ی نه‌م به‌بته له‌ نوسه‌خانه‌کانی به‌رده‌ستمانا زۆر
ناکۆز و شیواوه و هه‌رکام به‌ جۆریکیان وه‌رگرتوه :

(چر) : بێنی جیلوه‌ی به‌ زوشتی خۆی به‌ عورباتی ده‌کا

(چن) : بێنه‌یی جیلوه‌ به‌ زوشتی خۆی به‌ عورباتی ده‌کا

(عم) : بێنی جیلوه‌ی بزشتی خۆی به‌ عورباتی ده‌کا

(کم) : بێته‌ نێو جیلوه‌ی به‌ زوشتی خۆی به‌ عورباتی ده‌کا

(ت) : بێنی جیلوه‌ به‌ زوشتی خۆی به‌ عورباتی ده‌کا

(کا و مز) : بێنی جیلوه‌ی به‌ زوشتی خۆی به‌ عورباتی ده‌کا

له‌ سه‌هر کردنی تیکزای نوسه‌خانه‌کان و به‌ نیشانه‌ی شوین و
موانسه‌ به‌ ته‌که‌شدا ، نه‌چته‌ ده‌که‌وه بێشان به‌م جۆره‌ بۆین .

خه‌رقه‌پۆشتی که‌ی ده‌پۆشی جه‌وه‌ری ئاتی له‌من ؟

بێته‌ نێو ، جیلوه‌ی ، بزشتی خۆی به‌ عورباتی ده‌کا

واژه : نه‌قیرۆ و به‌رپۆزی که‌ی زه‌ره‌کی و بلیمه‌یی من دانه‌پۆشت ؟
که‌ کاتی خۆی هات ، به‌هره‌ی من پۆشت و کاری خۆی به‌ زۆتی نه‌کا ،
خه‌نجهری ده‌بانه‌ و له‌ کێلان ده‌رچوه‌ !

(۴) ظابطه‌ی طبعم : ته‌بیه‌نی به‌ده‌وق و زۆک و پێکم . سواره : به‌نه‌شه‌به‌ و
له‌سه‌ر پێته . شاهن : بادشابه‌تی ، باخود ئیشاره‌ته‌ بۆ (شاهن) ی
شاهیر . موخته‌شم دیوان : دیوه‌خانی قه‌ره‌بالغ ، یا دیوانی شیمری
گه‌وره‌ ، یا ئیشاره‌ته‌ به‌ گه‌وره‌یه‌کی (محتشم الدیوان) ناو . خاقانی :
خاقانبه‌تیی چین ، یا تیکزای گه‌وره‌ین ، یا ئیشاره‌ته‌ بۆ (خاقانی) ی
شاهیر . ■

■ موخته‌شمیش شاعیرێکی فارسه‌ و ئیشاره‌تی بۆ ئه‌مه‌ش ته‌دا .

شاهیدی فیکرم که یتته جیلوه گاهی دولبه ری
شاهی خوسرو زوخی شهرینی به قوربانن دهکا (۵)

توکی خامی من که یتته معنائارایی که مال
خهط به خهط لفظاری نهفتی سوره تی (مانن) دهکا (۶)

واژه : دهونی شیر و تنم سواره ، له مبدائی شیر و تندا لبدیمای
پادشاه تی نه کم ، یاخود لبدیمای پابهی (شاهی) ای شاعر نه کم و
دیوه خانم پزه لهوانهی حزل له شیرم نه کم ، یاخود دیوانیکی گورهم
هه به و داوای بون به خانانی و لای شیر نه کم ، یا نه سوئی جتیکه که ی
(خانانی) ای شاعر بگرمه وه .

ژیستی بن لچن له جیانی (ضابطی طبعم) ، (ضابطی طبعم)
بن ، واژه : سروشتی و له نه لفرم سوار بووه نه به سوئی بین به پادشا .
(محشم الدیوان) یکه بو خوی راست بووه وه داوای نهختی خانانی
جین له کا .

له وشه کانی (سوار) و (شاهی) و (موحته نه دیوان) و (خانانی) دا
نه ورپه هه به به گویره ی نهو معنابانه ی لیجان دانه وه .

(۵) شاجد : یار . له شیردا نهو وشه به به که نه یتته نمونه (مثال) بو
بناخه (فاعده) یه . نهو بیرهی که پوختی شیرمه که به . شاهیدی
لیکر : نهو مه بهستی که شاعر کردۆ به به شامه بهستی به بیتی یا
لهزه لیک . واژه : لهو معنا ورده ی که شیرمه که ی به دهورا
نه سوژینه وه .

واژه : نهو بیرهی که کردۆمه به بناخه و مه بهستی شیرم ، نهونده
جوازه له گهر یتته مبدائی خوژواندنن دولبه ریوه ، خوسرو گیانی
شیرینی خوی ، یاخود گیانی (شیرین) ای یاری خوشه ویستی ، بو نه کا
به قوربانن و له به ربیبا سهری نه بوئی .

له کوژدنه وهی (شاجد) و (شاه) دا جیناسی ناله و او ، له
کوژدنه وهی (خوسرو) و (شیرین) دا له ناسوب و ، له وشه ی
(شیرین) دا (لطافت) هه به .

لیکرم (کم) : بیکرم . لهوانیه (بیکرم) بوین ، واژه : نهو مه بهستی
که من بو یه که سجار له شیرمه دا دهرم پزیه و کهس پیش من نه بتوانیوه وا
بگن .. تاد .

(۶) خامه : قه له م . معنا ئاراین : معنا ژانراندنه وه . خهط : دیز .

نیستطاعه و قووه‌ی ملهم ، به کوردی و فارسی
 عاره‌ی ، لفظاری چالاکی و چسپانی ده‌کا (۷)
 خاطرنکی شوخ و خوش و بین‌غم و جهمم هه‌بو
 نیسته بو زولفی که سن مه‌شقی پریشانی ده‌کا ! (۸)

مانن : هونه‌مندیکی نیرانی بووه نوابانگی به وینه‌ی جوان کیشان
 دهرچووه .

وانه : نوکی قه‌لمی من که بییه‌وئ ممنا بوازی‌تته‌وه و باسی جوانن
 بکا ، همر دیزیکی نه‌وی نه‌یوسن نیگاریک نه‌نوئین له نیگاره نابابه‌کانی
 (مانن) ی نیگاریکشی به‌نوابانگ و ممناکه به‌زاده‌به‌ک زوشن نه‌گاهمه‌وه
 بین به شتیکی دیاری و هست یی‌کراو و بینراوی و مک نیگاره دیواره‌کانی
 مانن .

ممنا ناراییی که‌مال (مر) : صمعه‌ی نه‌فشیگری .

(۷) چسپانی : گورج‌وگولن .

وانه : توانا و هیزی نه‌یعه‌ی شیم و تنم به همر سن زمانی کوردی و
 فارسی و همره‌ی نه‌وه دهرنه‌بوئ که چهند له‌م مه‌یدانه‌دا چالاک و گورج و
 کولم .

(۸) خاطر : دل و دهرۆن . شوخ : ساز . جمع : کومهل . پرۆ و بلۆ نه‌بو .
 مه‌شقی : خوژاهیتان له‌سر فیزیونی شتی . پریشانی : بلاوی .

وانه : به‌ره‌وه‌ی بکه‌ومه‌ داوی خوشه‌وستی یاره‌وه ، دل و دهرۆن
 ساز و خوش و له‌جی خویا بو . به‌لام نیستا له‌پیناوی زولفی بلاوی
 نه‌ودا ، نه‌یسی خمریکه‌ خوی فیری بلاوی و پریشانی و به‌رت بۆن
 نه‌کا . مه‌به‌ستی له‌وه‌به‌ بلن دل و دهرۆن مه‌شقی پریشانی له‌ زولفی
 یاره‌وه و دهرنه‌گری .

له‌ کوک‌دنه‌وه‌ی (شوخ) و (خوش) دا جیناسی قه‌لب و ، له‌ به‌کشتنی
 (زولف) و (پریشانی) دا نه‌ناسوب هه‌به . له‌مه‌شدا که (مه‌شقی)
 بو (زیک‌ویکی) به‌ و که‌چن بو (پریشانی) به‌کاره‌یتراوه هونه‌ریکی
 جوان به‌کاره‌اتوه .

نه‌ها له‌ نوسه‌خی (هم) دا نوسرا بو (هه‌بو) ، له‌ هه‌مۆ
 نوسه‌کانی‌تری به‌رده‌ستمانا نوسراوه (هه‌به) . ئیمه (هه‌بو) که‌مان لا
 له‌بارتر بو .

هودهودی دل حبسی بهلقیسی سهبای دیوه ، بهقین
خوی که دامتین گیری شاهی ناصهفی ثانی دهکا (۹)

نهو کهسه تەحدیثی نیمصت بچ موراد و مظه‌بی
میثلی « قالن » لیمتیالی نه‌مری یه‌زدانی دهکا (۱۰)

(۹) هودهود : په‌پوه سلیمان . بهلقیس : شازی بهمن . سه‌با : سه‌به ،
پایته‌ختی نهو سمرده‌سی بهمن . ناصه‌ف : ناصه‌فی کوژی برخپای
وه‌زیری حمزره‌فی سوله‌یمان . شاهی ناصه‌ف : حمزره‌فی سوله‌یمان .
شاهی ناصه‌فی ثانی : سوله‌یمان پاشای بابان .

واه : په‌پوه سلیمان‌دی دلم به‌ندبخانه‌ی خوشه‌ویستی باری دیوه
که ومله بهلقیسی شازی سه‌به به‌ده‌سته‌لاه ، بویه ده‌س له‌کا به
پشتینی سلیمان پاشای باباندا که پادشاهی ناصه‌فیکي دوه‌می ومله
نعمده پاشای کوژی‌بی ، که بۆ باوکی ، له‌جیتی ناصه‌فی کوژی برخپادا
بووه بۆ حمزره‌فی سوله‌یمان ، بۆنه‌وی بگانه لربای و له داوی دیلی
باری دهر‌به‌پتن ، به‌وه که بیگه‌به‌نیتته ده‌ستی .

به‌پتی نه‌وه که مشهوره دایکی بهلقیس دیر بووه ، نه‌شگونجن وشه‌ی
(دیوه) به (دیوه) بنوینریتنه‌وه .

زلیسی ئی‌له‌چن معنای شیره‌که به‌م‌جزره یی : په‌پوه سلیمان‌دی
دلم به چاوی خوی بچ که‌وا سوله‌یمان چه‌ند به‌ده‌سته‌لاه و چۆن
بهلقیسی سه‌به‌فی به‌دیل گرت ، بویه ده‌سته‌و دامتینی ناصه‌فی دوه‌م
بۆ نالای سوله‌یمان تکای بۆ بکا نه‌ومه‌ک کوشی شتی بین .

نالچ ، له‌م شیره‌یدا خوی شو‌به‌اندوه به‌په‌پوه سلیمان و ، سلیمان
پاشای بابان به‌حمزره‌فی سوله‌یمان و ، له‌محمد پاشای کوژی به‌ناصه‌فی
کوژی برخیا و ، خوشه‌ویستی یاره‌که‌ی به‌به‌ند بۆن له‌به‌ندبخانه‌ی
شازنه بهلقیسی‌دا . له‌کوگردنه‌وه‌ی (هودهود) و (بهلقیس) و
(سه‌به) و (دیو) و (ناصه‌ف) بشدا هونه‌ری نه‌ناسوب و موراهاتی
نعلیری به‌کاره‌نانه‌وه .

نه‌نیا له‌نوسخه‌ی (هم) و (گم) دا نوسراوه : (سه‌بای دیوه) . له
نوسخه‌کانی‌تری به‌رده‌ستمانا نوسراوه : (هه‌واپیکه) . ئیجه‌ نه‌سی
(هم) و (گم) مان لا به‌چین‌تر یو .

(۱۰) تەحدیثی نیمصت : باس کردنی ناز و نیمصتی گه‌وره‌گه‌وران . موراد :
ناره‌زو . لیمتیال : گوێ ژایه‌لن .

طبعی شه ککه رباری من ، کوردتی نه گهر ئینشا ده کا ،
ئیمتیحانی خۆیه مه قصودی ، له (عمدا) وا ده کا (۱)

یا له مهیدانی فه صاحبه تدا به میثلی شه هه سوار
پن ته له ممول به و هه مق نه وه زوبانی زاده کا (۲)

واه : من که تمیزی خۆم نه کم و له قسه زهوانی و زیره کیی خۆم
نمۆم ، یا که ئیشارهت بۆ پیاوه کیی سلیمان پاشای بابان نه کم
به سهرمه وه ، شتیکی بستی زۆی و جیم نه کردوه ، شوکرانه بۆیری
نیمه یی خوام کردوه و نه مۆده یی ئوم بجن هتانه که له نورلانی
پیرزدا نه مۆیه یی : « و اما بنمة ربك فحدث » واه : باسی ناز و
نیمه یی خوا به سهرمه وه ، له هه مق شوینی بکێزه وه .
مطلبی (چر) و (کم) : مه قصودی .

(۱) شه ککه ربار : شه کر هه لکر . شه کر بارین ، مه به ست شیرنه . ئینشا :
دانان . ئیمتیحان : نزمون ، تاقی کردنه وه .

واه : زه وونی شیرینی من که به لای نه ودا نه چن به کوردتی شیم
بلن ، له بهر نه وه نییه که کوردیه که لاسانه و دهسلانی به سهر مه ره یی و
فارسیدا ناشکن ، به لکو له بهر نه وه یه نه به وئ خۆی تاقی بکاته وه برانی
شتیکی تازه یی له ده ست دئ لسه ویش کس نه بکردین که شیم و ته
له سهر مه رۆزی مه ره یی به زمانی کوردتی ، یا نه ؟

(۲) شه هه سوار : شاسوار ، شوژه سوار و لاوچاک . ته له ممول : ورد
بۆنه وه . زاده کا : غار نه کا ، یا ژانه هتین .

واه : باخود مه به ستی خۆ تاقی کردنه وه نییه ، مه به یی شیم به یی
له وه فده سواره ، پن گوئی دانه نه وه که مهیدان مهیدانی فارسییه یا مه ره یی
یا کوردتی ، نه و هه ره له خۆیه وه به هه مۆیاندان ئعداته غار ، یا له هه مۆیاندان
خۆی ژانه هتین .

له کو کردنه وه یی (مهیدان) و (شه هه سوار) و (زاده کا) دا ته ناسوب
هه یه .

یا (چن) و (کم) و (ت) و (له) : با . (مز) : نه و . به و (چن) و (ک) :

کەس بە ئەتەپلم لە ئێ خۆ کوردییە خۆ کردیە
 ھەر کەسێ نادان ئە ئێ خۆی طالیبی مەعنا دەکا (۳)

پێتە حوجرەم ، پارچە پارچە ی موسوودەم بکۆژی بە ژۆح ،
 ھەر کەسێ کۆتال و پارچە ی بێ بە دەل سەودا دەکا (۴)

شیعری خەلقێ کە ی دەگاتە شیعری من بۆ نازکێ ۱۹
 کە ی لە دێقەتدا پەتک دەموا لە گەل ھەودا دەکا ۱۴ (۵)

بسی . (کەم) و (گەم) : بەم . زوبانی (گەم) : زمانی . (مژ) : لسانی .
 ژادەکا (کەم) : وائەکا .

(۳) خۆ کردیە : دەسکردی خۆمالییە . نادان : نەزان و نەفام .
 وائە : یا کەس نوانجێ ئێ نە کۆژی بێت شیعەرەکانی کوردین و ھەر
 شاعیرێک بکری ئەتوانێ شیعری کوردی بێت . بە ئێ ژا سێتە ژۆر کۆلکە
 شاعیر ھەن ئەتوانن (شاعر) بە کوردی ژێک خەن .. بەلام خۆ شاعر
 ھەر ھاوسەنگیی دۆسەرە کە ی بە کێشێ دوا پێتەکانی نییە . شاعر ھەر
 لە ھەرچی ناوێ ژۆکی ورد و مەعنا ی قۆلە و دانابان لە شاعردا بەدوای
 ئەودا ئەگەژێن و ئەوێش دەستی کۆلکە شاعیرەکان ناکەوێ بێخەنە
 شاعرەکانیانەو .

لە کۆکردنەوێ (خۆ کوردییە) و (خۆ کردییە) دا جێناسی
 ھەبێ و ، لە ئێوان (کوردی) و (کردی) دا جێناسی موخە ژۆف
 ھەبێ .

طالیبی (لە) : تالیبی . خۆ کوردییە (چە) : خۆ کوردییو .
 (۴) موسوودە : موسوودە ، ژەشتۆس ، نۆسراو ھەر لە پانگۆس کردنی .
 بێ بە دەل : ئەوێ ئەوێ بە نۆز یێ شێت نە ئێ بۆ ئەوێ بێشێ لە بێریتی
 ئەوا بێرێ .

وائە : ئەوێ بەدوای پارچە ی گرانبەھا دا ئەگەژێ ، یا پێتە
 حوجرە کە ی من ، پارچە پارچە ی ژەشتۆسەکانم بکۆژی و لە بێریتدا گیانی
 خۆی دانن ، بێمە ھێشتا ھەر ئەو قازانجێ ئەکا .
 حوجرەم (کەم) و (گەم) : حوجرە . موسوودەم (ت) : ئەسودەم .
 سەودا (گەم) داوا .

(۵) دێقەت : وردی . باریکێ . پەتک : نەر بەنە ی پەژە و جەوالی ئێ
 دروست نەکەن . ھەودا : تالی ژێسمانی ئاوریسم .

پیم‌ده‌لین : مه‌جوبه خیل و قیچه ، مه‌یلی شه‌ژ ده‌کا
خیل و قیچه ، یا ترازوی نازی نه‌ختی سر ده‌کا ۱۹ (۱) ■

واژه : شمعری خه‌لکن همرگیز له ناسکیدا ناگاته زاده‌ی شمعری من .
شمعری من له چاو شمعری خه‌لکیدا وه‌ک تالی ناوریشم وایه له‌چاو
په‌تکدا و دباره په‌تکیش همرگیز ناتوانج له باریکن و ناسکیدا به‌بربره‌کانج
له‌گه‌ل تالی ناوریشم بکا .

له نیوه‌ی دژهمی نهم به‌ینه‌دا حوسنی تمطیل هه‌به .

بۆ نازکج (کم) : نه‌ی نالیا .

له خوینده‌نوه‌ی نهم قه‌صیده‌یه‌وه ، نهم پرسیاره‌دینه ناروه و خۆی
دانه‌سه‌پیتن : ناخۆ نه‌و شاعیره‌ هاوچه‌رخه‌ی نالنج کن بۆین که‌وا به
فارسی (یاخود به‌ سهره‌بیج) شمعری و تیس و گالته‌ی به‌ شمعره
کورديه‌کانی نهم کردین ؟ بۆ بیتی نهم مه‌سه‌له‌یه‌ش به‌سوه‌ندیکی به
(مه‌ستوره‌ خانی نه‌رده‌لان) وه‌ نه‌ین ، به‌تایبه‌ی که‌ دباره نالنج نهم
قه‌صیده‌یه‌ی له سهرده‌می فه‌قییه‌یدا وتوه : ■ بیته‌ حوچره‌م ؟ ...
تا‌د ! ته‌نها مه‌گه‌ر توژینه‌وه‌ی له‌مه‌وباشی ژۆشنیرانمان وه‌لامی نهم
پرسیاره‌مان بۆ بدانه‌وه !

(۱) همر وه‌ک له‌م به‌ینه‌وه‌ ده‌رنه‌که‌وئ ، مه‌شه‌وژینه‌ که‌وا حه‌ببه‌ی یاری
نالن خیل بووه . خیلپیش له‌ناو خه‌لکدا به‌ هه‌یب له‌ومیردرتی و ژوانینی
خیل نیچه‌ خپه‌ کردنیکه . هه‌روه‌ها خیل جارجاریش وانه‌نوینج نه‌کتی
چاویکی له‌نو‌قینن و چاوه‌که‌ی تری نه‌کانه‌وه . نالن له‌م غه‌زه‌له‌یدا به‌بربرچی
نه‌وانه‌ نه‌دانه‌وه که‌ خیلپه‌ حه‌ببه‌یان به‌ هه‌یب داناهه ، نه‌لن : ناخه‌زان
پیم نه‌لین خو‌ش‌ه‌ویسته‌کعت خیل و چاولاره ، خپه‌ له‌ خه‌لکی نه‌کات
وه‌ک بیتی شه‌ژیان پین به‌رۆنس . نه‌خه‌یر نه‌ خپله‌ و نه‌ خپه‌ش له‌ که‌س
نه‌کا . . ته‌نها نه‌وه‌نده‌به‌ ترازوی نازی ، که‌ چاوه‌می ، که‌میک سهره‌کا و
به‌سره‌لایه‌کا ناز ژۆرت نه‌کا تا به‌سره‌لایه‌کی ترا . . سهرکردنی ترازۆ
له‌وه‌به‌ که‌ هه‌لی له‌بزی هه‌ردۆ سهره‌که‌ی هاوسنگ نه‌ین .

له‌ کوکرده‌نوه‌ی (شه‌ژ) و (سهر) دا جیناسی موشاریع هه‌به .

■ لیره‌ دانالی شمعری کردۆته‌ قافیه‌ به‌ به‌روای من

(پ) و (ر) له‌ کوردی و فارسی قافیه‌ نه‌ین .

خیل و قیچہ ، یا به غمزہ بق نیشانهی دل به چاو
میلی زاست هاویتی موژگانی دل پهی کمر دهکا ۱۲ (۲)

چاوی همزهنگی گولی ، هستی شهو و ژۆژن مهدام
یهک له نهشگوفتهی بهنهفته ، یهک له نهیلوفهژ دهکا (۳)

عکسی چاوی تو له چاویدا به خواری تی دهگهی
کهچ نملر گهی فهرقی خوار و ژۆر و ، خیر و شهژ دهکا ۱۳ (۴)

(۲) هاویتی : هاویشن . موژگان : برژانگ . پهی کمر : نهوہی پهی لهکا .
پهی کردن : بژیتهوہی چوار پهی ولاخه .

وانه : بار خیل و قیچ نیبه ، بهلکو نه بهوی به غمزہی چاوی ، تیری
برژانگی که دلی دلدار پهی لهکا ، زاست بهارق بق دل و چوار پهی
دلی پی بژیتهوہ تا مہبدانی دہربازبونی نمیتن . دیاره تیرهاویش
بونهوہی نیشانه بیتکن ، چاویکی نه گریته نیشانه که و نهو چاوه گهی
نمترقیتن .

نہشگونج (مہلی) نہین و (میلی) یں و لم حالہدا (پهی کمر) بش
به (پهی کمر) نمخوینریتہوہ بهمعنا نیشانه ، وانہ : میلی زاست
هاویشن گولہی برژانگی ، دل نهکا به نیشانه .
خیل (عم) : خوئل . چاو (کم) : تاو . هاویتی (چر) : ناویتی .
(چن) و (ک) : ناویتی . (کم) : هایزنی .

(۳) همزهنگ : هاوژہنگ . مهدام : همیشہ . نهشگوفته : نهشکوژو .
بهنهفته : ونهوشہ .

وانہ : چاوه گانی یار و ملک گول وان ، چۆن گول هندیکیان به شهو
مہست و خموالون و هندیکیان به ژۆر ، نمانیش همر وان . چاوه
خچلہ گهی ، دلی به شهوہوہیہ و ملک ونهوشہ که له سپہردا گہشہ نهکا و
چاوه گهی تری و ملک گولہ نهیلوفهژہ که لمہر خۆژدا هلدی .
گولی (کم) و (کم) و (کم) : گولہ . نهشگوفتهی (چر) و (ام) و (ت) :
نہشگوفته . بهنهفته (کم) و (کم) : ونهوشہ .

(۴) عکس : ویتہ . کهچ نملر : لهوگہسہی که زاست نہ بیتن .
وانہ : چاوی یار و ملک ناوینہ وایہ و تیش ، نهی ناحمر ، له چاوی
یاردا وینہی چاوی لاری خۆت نه بیتن . بۆیہ وائزانی چاوی یار خیل و
قیچہ . مہمہستی نهوہیہ بلن چاوی خۆت خیل و قیچہ نهک هبی یار ،

هرکس نوقصانی زوی باوینه سر زوی نایه
شاهیدی هرچنده (رای العین) ، کن باوژ ده کا ۱۹ (۵)

کاتبی خیر و شهزی عوشاقه ، بق وصل و فیراق ،
لوطف و قهری هر به جارئ سیری دؤ دهفته ده کا (۶)

بهلام چونکه تو لارینی خوار و زور و خیر و شهز له بک ناکه بنه وه و ،
لمجایی خوت یار به خیل لغزانی ..

لغزوان (خیر) و (شهز) و (خوار) و (زور) دا طیباق هه به .

(۵) باوینه : بخاله . نایه : ناوینه . رای العین : نهوی زوق به جاو
ببیرئ .

وانه : وهک وتم ناحمز خوی ناشیرین و خیل و قیجه ، نهک یاری من
که زوی وهک ناوینه یی گمرده . جا هرکس بیت و ناشیرینی خوی
بخاله نهستی ناوینه و نهو تاوانبار بکا و بلج خهسای نهو که من
ناشیریم ، با شایهیشی هه یی ، که دبمه نه که بهی که له ناوینه کدا به
ناشیرین دمرله کهوت ، کس باوژی یی ناکا .

نوقصانی زوی (جن) و (هم) و (ت) و (ک) و (مز) : نوقصانی زو .

(۶) وانه : یار وهک فرشتهی تومارکردنی چاکه و خرابهی بهنده کانی خوا
وابه . چون نهوان به جارئ چاکه و خرابهی بهنده لغزین و بهیتی
نهوی نه بئسن کومه له بهنده بک نهیرنه دؤزهخ و کومه تیکی تر نهیرنه
به همت ، زوخلش و زوگرلی تمیش به جارئ سیری دهفته ری
کرداری دلدارانی نهکا تا بربار بدا کامیان بخاله به هشتی (یی گه بشتن) و
کامیان بخاله دؤزمخی (دؤرئ) . دیاره که به جارئکیش تمشای کرد ،
چاو سافه کهی نه بشتن و چاو خیله کهی نابشتن .. جا نه گمر به نیازی
یی گه بشتن تمشای دهفته کهی کردبو ، هه ندیک بهرله کهون و
پتی نه گمن و هه ندیکیش نه کهونه پشت گوئ . نه گمر به نیازی برباردانی
دؤریش تمشای کردبو نهو نهو هه ندهی نه کهونه بهر چاو سافه کهی
یی بهش نه بن و نهو هه نده کهی تر نهو برباره سهخته بان به سبرا نادرئ .

له به به تمدا لیشارهت بهو وانه نایینیبه گراوه که نه لئ هر مرؤ بک
دؤ فرشتهی به سمر شانه وه به چاکه و خرابهی تومار نه گمن .

« تالڻ » ٿيو وھڻن غزاله کس ٿيهر داوي ٿيھوت
چولڪه شاهيتي ڏوڙ چاوي تيزه ، دائيم سر دهڪا (۷)

- ۱۲ -

چاوھڪٽ ٿاگر له سينھي عاشقي ميڪين دهڪا
مست ، مهيلي چن ڪه بايتڪي دلي خوتين دهڪا (۱)
طالبي ليرين و ٿيھي زولفان نشان دمدا
زازھوي ميسرين و ٿيو زومان له مولڪي چن دهڪا (۲)

(۷) وھڻن غزال : ٿاسڪي ڪيوي . ٿيهر : بهر .

وانه : ناليا ! تاليتا کس نهڪوتووهه داوي ٿيو بارموه ڪه
بيٽڪري و ٿيويش ين بيگري و بيبا ، چونڪه چاوھ وھڪ شھيتھڪاني
ٿيوھندھ ٿي و زوين ، ڪه ٻي ڪس ٿيوانن تيري نيگابان سر ٿيڪا و
ناپيٽڪن .

له ٿوڪردنهوي (سر) و (بهر) دا جيناسي لاهيق هه به .
ٿيهر داوي (چر) : له بهر زواي . (چن) و (ٿي) : له بهر داوي . (مز) :
وه بهر داوي . (ڪم) : به سر داوي . سردهڪات (هم) : شھزدهڪات .

- ۱۲ -

(۱) وانه : چاوت ٿاگر بهرلعداهه سينھي دلداري بهسزمان ڪه هيلانهي
دلتيهتي . . بهلام ناههفي نييه وانهڪا . . سرخوشه . سرخوشيش ٻي
مزه حلي له ڪهبايه . جيبش له دلي خوتناوت چاره ٻي ڪهباب ۱۱ .
لهم بهيتهدا لهف و نهشري مورهتعب هه به : مست ٻي چاو و ڪهباب
ٻي سينه و دل ٻي عاشق ٿيگهزينهوه .

ٿاگر (هم) : ٿاور . بهلام ٿاشڪرايه ههٿهستي ٿوسريڪي موڪريانيه ،
چونڪه ٿيهر زاراوهي ٿيو ناوچهيه به .

(۲) ٿيهر پارچهيه تمنها له نوسخهڪاني (هم) و (ڪم) دا هه ٻي .
زازھو : زيبوار .

وانه : ٿيهر داواي ماچي ليرين سوري لن نهڪين ، ڪهي ٿيو ٿيھي
زهشماري زولفان پيشان ٿيهر و پييمان ٿيهرستن . سهيره . . ٿيهر
ٿيهرهوي ٻي ميسر ٻيڙين ڪه (يوسف) ون ٻيواني تياه ، ڪهي ٿيو

تا موعه ییه بن که زۆرن دەس گری یو دەس کووی
فەرقی سەر ، پەنجەیی بە خورتاوی حەنا زەنگین دەکا (۳)

بین قسەیی غونچەیی دەست کاتی تەبەسسوم زۆبەزۆ
هەتکی شوعلەیی بەرق و نەمڵی دائیرەیی پەروین دەکا (۴)

بەرە و وڵاتی چیمان ئەنێرێ و ئەمانخاکە ئەودبوی کێوی (قاف) . . له
وشەیی (چین) دا نیشارەت کراوە بە چین چینی زولف و زەشە و
بۆن خوششییه کەیی وەك موشکی خەنا و خوەن .

له کۆکردنەوەی (لێو) و (زولف) دا تەناسوب و لە بەکختنی
(میسر) و (چین) دا طبایق هەبە ، چونکە میسر له خوراوا و چین له
خۆره‌لاه . له هێنایی میسر و چینییدا بەدوای لێو و زۆلفدا لەف و
نەشری مۆرەتەب هەبە .

نەلقەیی (عم) : حەلقەیی . زازەوی (عم) : زەهزەوی . ئەو زۆمان
(عم) : واریلەمان . بەلام ئاشکرا بە هەلبەسنی نۆسەرێکی موکریانییه ،
چونکە لەمە زاراردی ئەو ناوچە یەبە .

(۳) موعەییەن : ئاشکرا و دیاری . دەس گر : دیل ، دەستگیر . دەس کوو :
بە دەس کوژراو . فەرقی سەر : تەوقی سەر . حەنا : خەنە .

واوە : بۆ ئەوەی لای هەموکەس ئاشکرا و دیاری بین که بار لۆر کەسی
بە دیل گرتوو و زۆریشی بە دەستی خۆی کوشتوو ، خەنەیی وەك
خوێن سۆر ئەدا له تەوقی سەر و له پەنجەکانی ، گواپە ئەو خەنەبە که
سەر و دەستی بین زەنگین گردوو خۆینی قوربانییه گانێهیی .

دەس گری یو دەس کووی (گم) : دەستگروی دەستکووی .

(۴) تەبەسسوم : زەردەخەنە . هەتک : ئاڵۆز بردن . بەرق : برۆسکەیی
هەور . پەروین : چەند ئەستێرەبەکی وردن له دەوری ئەستێرە
(لەور) کۆبوونەهوە .

واوە : خونچەیی دەست بین ئەوەی هیچ بێن ، هەر تەنها بە بەره‌وژۆ
و هەستان ، لەکالی زەردەخەنەدا ، بە خۆیی خۆی و بە دەرختنی ژیری دانه
سپییە گانت ، لاڵۆزی ژۆشایی کالی هەورە برۆسکە و ژێک و پێکی
بازنەیی دەوری ئەستێرەیی پەروین ئەبا .

ئەشگونج (زۆبەزۆ) نەین (زۆ و برۆ) بین . بەم پێیه مەعناي بەیتەکه
وای لێ دێتەوه : زۆت لەبەر ژۆشانی و برۆت لەبەر کەوانییەتی ،

تیری موږ گانت له سينه ما ده چي بڼ پيري دل
هينده که چ ټاينه قه صدى خانه داني دين ده کا (۵) ■

گول به دم بادي صه باوه پټکه نڼ يه مني ومړه
قر له وه صلم بڼ به ره ، نو بڼ به بولبول شين ده کا (۶)

پن له ولس که موحتاجي قه کردني دومت بين ، تنها به زمرده خه نه به کی
لڼو ، نابږوی ټيښکی هموره برۆسکه و بازني ده وري نه ستيره ی
پمروين نمين . به پټي نم معنایه مه به ست له (قه ی دمی کاتي
زمرده خه نه) نه وه له یچ دم به تنها زمرده خه نه کی و ملا هابېته دنگ و
شابه ټيپه کی دایڼ وایه .

نه شين وشي (پن قه ی) له پټشانا (پن قه) بڼين و به هه له ی
نو سيار نو (ی ایه ی هابېته سر . به م پټيه معنایه وای لن دېته وه :
خونچه ی دومت له کاتي زمرده خه نه دا هر به تنها خوی و پن له و ی
پتو سنی به وني هيچ همين ، نابږوی ژوشايی کاتي هموره برۆسکه و ،
ژيک و ټيکي بازني ده وري نه ستيره ی پمروين نه با .

(۵) که چ ټاين : پن دين .

واڼه : تیری برۆانگت که له که واني برۆته وه نه فاندو ته نه سينم ، له
همو شوپنه کاتي سينه ما پيري دل می کردوره به نشانه ، که له بڼ
له بهر پيري و پټشه واین قدری برانڼ و خوی نه دانه قهری . برۆانگت
له و نه پن دين و ټاينه که می نه دږزيوه وه بيکا به نشانه ی تیری
خوی ، دل نه ين که لانه ی خواناسيپه .

نه شگونچين (له سينه ما) به م چوره ين : (له سينم دا) واڼه :
تیری برۆانگت نا به سينه مه وه و نه وېش نه چي له پيري دل م نه دا . . ناد .
له دږ نو سڅه کی به رده ستانا له جيايي (پيري دل) نو سراږو
(پري « په ږی » دل) . پټيه نه ومان به هه له زانڼ و گردمان به (پيري
دل) چونکه هم معنایه که ش به م چوره به باشي دږ و ، هم له بهر
هاوسه نگي (تیری) و ټيکي ټيکږای نيوه شيعره که ش .
بڼ پيري « په ږی » (هم) : لږ په ږی .

(۶) واڼه : گول به دم شنه ی پای سه پتوه پټکمن و خونچه ی پشکوت .
نه و پشکوت و دم کردنه وه ی نه وه يو به پای سه پناي و ت ومړه بڼي
خو لاس وه سکتی یار له من ومړگړه و به جيهانا بلاوی که روه .
بولبولی زار و دلداريش که به م که ين و به ينه ی زانڼ و نم قه به ی

■ گومانم هم به که به پيري دل ټي به لām ديسان له

له پري (يا) له پيري (با شتره . وشي) دين (

لږمش دا مانای بينين نه دا .

چاوی من به حری موحیطی تویه بۆ دهفمی گهزه ند
لئت موعهینه یین که « نالین » گول به دل پهرۆین دهکا (۷)

- ۱۳ -

یا بدر* علو* و ضیاء* و کمالا
فالفن* مع الأصل* الی فرعک* مالا (۱)

گولی گوئی لێ بۆ و تیگه بشت خۆشه و یسته که ی له گهمل به کێکی ترا گفت و
به یمانی هه به ، له داخا که و نه گریان و شین .

به مپییه ژسته ی (نه بۆ به) له بناخدا (نهو بهو به) بووه و له بهر
خاتری ژیکبی شیمه که سۆک کراوه . نهه ژای ماموستا هه لێ موقبيله ،
به لام ژیکبی تێ نهچن (نهو بهو به) نهچن ، (نهو بهو به) یین . واته : گول
له گهمل بای سبه بناندا نهه قسه به نهکا و بولبول له و لاره بۆ خۆی له داخا
دهست نهکا به گریان .

(۷) به حری موحیط : دهریای بهرین و یین سنۆر ، لوقیانۆس . گهزه ند :
زیان .

واته : تۆ له ناو چاوی مندا ی و هه میشه له بهر چاوی و چاوم و له
دهریایه که و به دهوری تۆی گرتوه بۆ له وه ی هیچ ریا نیکت تۆش نهچن .
تویش دلتبا به من هه میشه به دل و گیان تۆ نه پارێزم و برۆانگه کانی
چاوم بۆ نه کهم به پهرۆین تا دهستی کهست نه گاتن ، یا دلت بۆ نه کهم
به پهرۆین .

له شیمه که دا ئیشاره تکی ناسکیش بۆ نهو هه به که خه لک چاوی
پیس به هۆی زیان که بشتن دانه تین ، که چن نهه به چاوی ، یاره که ی
له پارێژی ..

له ژسته ی (گول به دل پهرۆین دهکات) دا له طاقت هه به چونکه
(دل) ، هه روه لک ژانمان کردوه دۆ مه منا نه دا .
دهفمی (گم) : به حری .

- ۱۴ -

(۱) واته : نهی ژۆی و له ماکی چوارده جوانی یار ، تا له توانی بهرزی و
ژۆنانن به خشتی و پز و نه و او تر به ، چونکه شان و قوئی یار له گهمل
لهش و لاریدا ، به ره و زولفی درێژی بۆ داوین سۆز بووه وه ی ، لار
بۆ نه ته وه و نه گهر تۆ بهرزی نه پیته وه و ژۆش تر نهی شه وی درێزی
زولفی نهو له گاته زه و ج و ده و رو بهر نه گریته وه و نه بکا به تاریکستان .

تا سونبولی زولفت له نیالی قعدت لالا
من دودی هه ناسم گهیه عالمی بالا (۲)

ما عادتک البان ، ولا اللینه لینا
اذ عدتک الباری حنا و جمالا (۳)

من گریه ، نه تو خه نده به یه کدی دفرۆشین
من له ملی به دمخشان و ، نه تو لوتلوی لالا (۴)

نالنج لهم شیعره بیدا زۆی یاری شوبهاندوو به ماتکی چوارده و لهش و
لاری به ساتی درهخت و قۆل و بالی به قهه کانی و زولفی زهشی
دریژی به شهو . بۆیه پتویستی به ماتکیکی خزی چوارده به به
ناوهرستی لاسمانوه زۆی زهویی بو زۆشن کانهوه .
له بهدرادا ئیستیعارهی موصوژهه ههیه و ، گفتوگۆی له گهه یاردا
به لکه که بهتی .

له کوکردنهوهی (کمالا) و (فرهک مالا) دا جیناسی ته مرکب و ، له
کوکردنهوهی (لخصن) و (اصل) و (فرع) دا تناسوب ههیه .
یا بلدر (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (مز) : یا بلدری . فالفصن
(عم) و (گم) : الفصن .

(۲) نیهال : نسام . دۆد : دۆکمل . بالا : بهرز .
وانه : که دیم زولفی دهک گولی سونبولت باوهشی به نهمای بالا
کرد وایی لالا ، خهم و بهزاره دایگرم کهوا چون خۆم لیتی بیههش بۆم .
بۆیه دۆکهلی هه ناسم بهرز بووهوه و گه پشته لاسمان .

نهم بهراوردهی نالنج له نیوان شوژ بۆنهوهی زولفی یار و گه پشته
ناسمانی دۆکهلی هه ناسی خۆیدا کردۆیه ، شاکاریکی هونهیری بهرز .
له کوکردنهوهی (لالا) و (بالا) دا جیناسی لاحق ههیه .

(۳) وانه : زۆیکی و بهرزیی درهختی بان (که درهختیکی بهرز هه لای وهک
هه لای یخ وایه) ناگانه زۆیک و بهرزیی بالان و نهرمیی سهیرینی زۆد
نهرمیی ناگانه نهرمیی لهشت ، چونکه تو خوا خۆی به کایه تی به جوانی و
شوخی زۆیکی خستۆی .

(۴) گریه : گریان . خهنده : پتکه نین . له ملی بهدمخشان : لهمل بهردیکی
سۆری گرانه ههیه له کان دهرته هینرۆی و بهدمخشانیش ولایتیکه له
زۆره لانی باشۆری ئیران به کانی لهمل ناوبانگی دهرکردوو . لوتلوه :
مروارنج . لالا : له تلاه ، درهخشان .

بادر ، و آخر کوکبة البدر بدارا
قد فقت سنا الشارق ، لا ذقت زوالا (۵)

طوژمت وه کو تواماری شکسته و ، سهری کولمت
بؤ قوری سهوادم بووئه شهمی مواتالا (۶)

واژه : من گریان به تو نه فروشم و نرمی‌سکی خوینمنی خلومت
نهدمن و توش له بابیدا پیکنیم پین نه فروشی و گالمت به زازی
خوشه‌ویستیه‌کی من دئی و مرواری زبزی دانه سپیه‌کانتیم پیشان
نهدی .

نیشگونجن مه‌ناکه‌ی واین : من که گریانت پین نه فروشم تو دلویی
نرمی‌سکی سپیت له منه‌وه ده‌سگیر نه‌ی و ، توش که پیکنیم پین
نه فروشی من دبتنی لیوی وه له عمل سورتیم پین نه‌بؤی .
له کوکردنه‌وی (گریه) و (خه‌نده) دا طیباق و ، له کوکردنه‌وی
(لهمل) و (لوئو) دا تناسب هه‌یه .

من گریه ، نه‌لا خه‌نده (هم) و (گم) : من گریه‌وو لؤ خه‌نده .
به‌یه‌کدی (چر) : به‌یه‌کتر . به‌ده‌خشان و (هم) : به‌ده‌خسانی .
(کم) و (ت) : به‌ده‌خشان .

(۵) واژه : زۆکه ده‌ست‌و‌برد که هتیش به‌ره سهر بیی له‌شکری مانگی
چوارده و له‌ناوی به‌ره . تو له خۆر به‌رزور و به‌زیزتری ، یاخوا همرگیر
نوشوستن نه‌هیتی !

له کوکردنه‌وی (بدر) و (بدارا) دا جیناسی ناقیص و ، له
کوکردنه‌وی (فقت) و (ذقت) دا جیناسی لاحق هه‌یه . جگه له‌وه‌ش
که له باس‌کردنی (زه‌وال) دا ئیشاره‌ت به‌لاداتی خۆر هه‌یه له ناوه‌زاستی
ناسمان که زار‌او‌ه‌یه‌کی فیه‌میه و به‌کاره‌یتانه‌کی تناسبی بیاه .
وافر (چن) : وامن .

(۶) طوژمه : زولف ، توامار : جاران له‌و نامانه‌ی به‌خه‌نی خوش نه‌نوسران و
زسته‌ی جوانیان بیا نه‌ه‌زرایه‌وه ، کوپان له‌کردنه‌وه و به‌زیز نه‌بانلکاندن
به‌یه‌که‌وه و پاشان توپیان نه‌کرد و نامه‌نامه به‌ده‌رس به‌منداکیان له‌وت
بۆئوه‌ی نوسهری خست خوش و زه‌وان‌بیزیان لێن ده‌رچن . به‌وه‌بان
له‌وت توامار . شکسته : جۆره‌خه‌یتیکی فارسییه به‌ناسان بؤ هه‌موکه‌س
ناخوینریته‌وه و که‌سی شاره‌زای نه‌وئ . سه‌واد : خه‌تی زه‌شی
به‌رده‌ست . جاران به‌خوینده‌واریش له‌وترا . مواتالا : هه‌م‌اشا کردن و
خوینده‌وه‌ی کتیب .

ټو چاره غزاله فته راتی سر و ماله
ټو نه رگه کاله نه منی هیشت و نه کالا (۷) ■

حوققه فه له کول نه طلسم و نه ستونه یی زرتین
بین یتکه به تارای سهر و ترکی خز و والا (۸) ■ ■

واټه : زولفی زهشی پیچ پیچ ټوماری نامه ی به خه ی شکسته
نوسراوه ، هموکه س سمری لین دهرناچن . سمری کولمېشت ومله
مومی داگیرساو وایه من له بهر نه و مومه دا بهرچاوی خوم زوشن
نه کمه وړه و ټوماری زولفت له کمه وړه و له یخوېنمه وړه و له جوانی و پسر
معناییه که ی نه کم .

نالین لم شیمه رېدا دق شپوه ی له زولف و زومه ی دوسنه که ی
دروست کردووه له یله جیان و بین په کیش نابانگری ، جگه له طبیای
ټوانگن و کراوه یی زومت و لولن و زهشی زولغیش .

شکسته و (چن) و (له) : شکسته . (مز) شکسته ی . کولمت
(مز) : زولفت .

(۷) غزال : ناسک . فته رات : فته ران . کالا : پارچه ، کله و پهل .
واټه : چاوی یار له و ژووه وړه که له گوره پیدا ومله چاوی ناسک وایه ،
هوی له ناوچونی سمر و مالی دلداره . له و ژووه شه وړه که له مه ستیدا
ومله نیرگی کال وایه ، خولشم و هرچیم هیه هموی له ناوېرد .

نالین لم شیمه رېدا چاوی یاری به دق جور شوبه اندووه . له لایه کمه و
له گوره یی و یتیدا شوبه اندویه ی به چاوی ناسک . له لایه کی که شه و
له خموالویه یی و له مه ستیدا شوبه اندویه ی به نیرگی کال .

له کوکرډنه وې (چاو) و (سمر) و ، (سمر) و (مال) دا معناسوب و ،
له په کفشتی (مال) و (کال) دا جیناسی لاجبق و ، له په کفشتی
(کاله) و (کالا) دا جیناسی ناقیص هیه .

نمرگه (کم) : نیرگه . (کم) : نیرگزه . (ت) : نمرگی .

(۸) حوققه : ناسمان . فه له کول نه طلسم : لای فه یله ستونه کونه کان ناوی
ناسمانی نومه چونکه نه و (عمرش) و (کورسی) ایشیان په ناسمان
دانواه . نه ستونه زپزینه : کوله که زپزینه ، (قوس قزح) . تارا :
سمروشی بولا . ترکه : چاروکه ی کول . خز : ناوړشم . والا :
جوان . پایه بهر .

■ (کالا) به لای به چوک .

■ (والا) ش همر وایه . هم وایه هموو لاه قلعو مکان

همر د مین به لای به چوک بن ، چونکه نه مانا پان د مگوری

و نه قافیه . له لمه جکانی کوردی دا له هجی وا همن

که ثم وشانه به لای به چوک به کار د مین .

دنيا به فیدای قەددی بکە ، دامەنی بگرە
طوبی لیم اختیار علی المال مالا ! (٩)

» نالێ « به ئومیدی ئەفەری طەوقی تەلیست
ماری سزی زولفت لە سەر و گەردنی ئالا (١٠)

— ١٤ —

حیرەت زەدە وا دیدە وەکوو حەلقەیی دەر ما
پێ مایە نییە عاشیقی بێچارە ، (بفرما) ١٠ (١)

واتە: توو شایانی ئەوەی ئاسمانی فەلەکول ئەتەس بکە بە سەرپۆشی
ژۆژی بۆکینیت و کۆلەکە زۆرینه بکە بە چارۆکەیی ئاوریشمی جوانی
کۆکت . دۆر نییە لەو سەردەمەشدا دۆ قوماشی گرانبەها بۆین بە ناوی
(فلک الاطلس) و (سۆنی زۆرین) هەو ، ئەمانەت کە نیشاش قوماشی
(ئەتەس) هەبە .

(٩) واتە: دارای و سامانی دنیا بکە بە قوربانی بلای و ، دەسە داوێنی بێه
پارە قیمەتی نییە ، سەرهنجامی خوش شتە . خۆزگە بەوەی بێر لە
دواژۆ ئەکاوه و ئەیخاڵە پیش ژاواردنی ئیستاه و سەرهنجامی
خوشی لا لە پارە و دارای بەنرخ ترە !

لە کوکردنەوهی (قەد) و (دامەن) دا ئەناسوب و ، لە کوکردنەوهی
(مال) و (مەئال) دا جیناسی ناقیص هەبە .

بکە (چر) و (عم) و (کم) : بکەو . علی المال (ت) : علی الحال .
(١٠) ئەفەر : دەست گەوێن . طەوق : کۆت . طەلیس : ئەفانە و جادۆی
بەیی پێ نەبراو .

واتە : نالێ بە هیوای بەیی پێ بردن و کردنەوهی طەلیسی گەنجینەیی
ژۆت هات ، بەلام لە جیایی ئەوەی بە مرازی دلی خۆی بگا ، ماری
سزی زولفتی لە سەر و گەردن ئالا و بۆ بەداوه هەو . لە ئەفانەیی کۆندا
هەبە مار بەسەر گەنجینەیی شارراوهوه پەبکە ئەخوا .

لە کوکردنەوهی (سەر) و (سز) دا جیناسی ناقیص هەبە .
ئەفەری طەوقی (ل) : ئەفەری طەوق و . (سز) : ئەفەر و
طەوق . سزی (کم) : سەر و . (کم) : سەری . سەر و (کم) :
مل و .

— ١٤ —

(١) حیرەت زەدە : سەرسام و سەرگەردان . حەلقەیی دەر : ئەلقە ژۆژی

پن ، سروی ژوانم ! که له‌بەر ئەشکی ژوانم
خەرقە بووئە خەرقە ، گەوا سەوزە له‌بەرما (٢)
ئەوی واغیظی بارید چیه هەروەك هەرسێ کێو
بەو وەظە که بایە هەمو ، هاتووی بەسەرما ؟! (٣)

دەرگا که هەمیشە له‌ دەرەوێه و سەر بانەدا و چاوه‌ژوانه .. پین‌مایه :
پین‌کاره و پین‌دەسلات و هیچ له‌ دەست نه‌هاتو . بفرما : وشە‌یه‌کی
فارسییه‌ واته‌ نەرمو .

واته : چاوم سەرگەردان و سەرسامه‌ وەك ئەلقە‌ژێری دیوی دەرەوی
دەرگا که هەمیشە له‌دەرەوێه و به‌هۆی هات‌و‌چۆی خە‌ل‌که‌وه
له‌لە‌پتە‌وه و هەردەم چاوه‌ژوانه‌ یه‌کیکی‌تر دەرگا‌کی پین‌ بکو‌یتە‌وه .
ده‌ لەرمو بگەرە فریام ، وامە‌زانە‌ عاشقی بە‌دە‌بخت ه‌جی له‌ دەست
نا‌یەت و ه‌جی له‌بارە‌دا نییه‌ .. گە‌وره‌ترین سەرمایه‌ی بە‌ده‌سته‌وه‌یه
که سەرچاوه‌ی لە‌بن‌نه‌هاتووی خۆ‌شه‌ویستییه .
پین‌مایه (کم) و (گم) : پین‌بایه .

(٢) پین : وەرە . ژوان (ی به‌کەم) : سەرز و فنج . ژوان (ی دۆ‌هەم) :
جاری ، ئە‌وه‌ی ئە‌ژوا . خەرقه : عابا . پالتو . خەرقه . نو‌ف‌سی ئاو .
واته : ئە‌ی یاری بالا وە‌ك سەرو‌بە‌رمز ! وەرە لام و بگەرە فریام ، وا
من به‌هۆی ژێ‌ژە‌نی فرمێ‌سکە‌وه ه‌م‌و گیانم له‌ ئاو ه‌ه‌ژە‌نراوه .
خەرقه‌که‌ی بەرە له‌ ئاو! نو‌قم بووه و ، گە‌واکە‌مه‌ ئە‌ویش ئە‌وه‌نده‌ی ئاو
بە‌سەرما ژۆ‌یتە‌وه گیانم لێ‌ ژواوه .

ئە‌ش‌گ‌ونجین (پین) ی سەرە‌تای شێ‌ره‌که‌ مه‌ف‌و‌لی (بفرما) ی دوا
وشە‌ی شێ‌ری پێ‌ش‌و پین ، واته‌ بگ‌ن : وەرە ! ئاد .. ه‌روە‌ها
ئە‌گ‌ونجین (گە‌وا) به‌ مع‌نا (که) پین واته : ئە‌وه‌هه . ئە‌وه‌ش ئە‌گ‌ونجین
که (له‌بەر) به‌مع‌نا (له‌پێ‌شی) و ، (ما) ی (له‌بەرما) ه‌ره‌یه‌ پین و
کو‌ره‌ی (ما) پین واته : گە‌واکە‌م له‌بەر ئاو یا له‌ بەر‌او سەوز بووه ..
لە‌نێ‌وان ه‌ردو (ژوان) دا جیناسی ئە‌واو و ، لە‌نێ‌وان (خەرقه) و
(خەرقه) دا جیناسی مو‌خ‌اریع و ، لە‌نێ‌وان (خەرقه) و (گە‌وا) و ،
(خەرقه) و (سە‌وره) دا له‌ناسوب ه‌ه‌یه .

(٣) بارید : سارد . هەرسێ کێو : به‌فری ژۆ‌ر که له‌ دەرەو به‌هارا بنه‌که‌ی
ئە‌تو‌یتە‌وه و له‌جێ‌ی خۆی ئە‌ج‌و‌لێ‌ن و له‌ لا‌پاله‌کانه‌وه لێ‌ژ ئە‌پێ‌تە‌وه بۆ
ناو چە‌م و دۆ‌ل و دار و بە‌ردێ‌کی ژۆ‌ریش له‌گە‌ل خۆی دێ‌نێ‌ن و وا ئە‌ب‌سێ‌

بۆ ھەرگىسى مەبۇلە طەرىقتىكى ئەمانەت

ھەر عاشقى يىچارە لە ژى خەف و خەلەر ما (۴)

دېنەم ھەموشقارۋە بە شۆراۋى سوروشكەم

لەم لەۋجە نىگارىنە نە عەين و نە ئەئەر ما (۵)

ئاۋايى و باخ و باخانى بەرنەكەۋى ويرانى ئەكا و بنيادى دېنەژى
ژاينىمەلىن و ئەيكۈزى . بابە : سۆك و يىن بابەخە .

ۋانە : ئەي ئامۇرگارچى كەرى قەساردا ئەۋە چىيە ، ۋا ۋەك
ھەرسى كىو بە ئامۇرگارپە سۆك و يىن بابەخەكانت ھاتۋى بەسەرما
دانكۆكەۋە ، ياخۇد بە سەرماي زستان ھاتۋى ئامۇرگارپە ۋەك (با)
يىن بابەكانت لەدەي بەگۈتما . . ■

لەنپوان (بارىد) و (ھەرس) و (كىو) و (با) و (سەرماي)
(بەسەرما) دا تەناسوب ھەيە .
كە بابە ھەم ، ھاتۋى (گم) : كە ۋەك بابە لەۋەند ھاتۋە .

(۴) مەبۇل : ئاسان . ئەمانەت : سەلامەتچ . ما : مايەۋە .
ۋانە : ھەرگىسى ژىگابەكى يىۋەي و سەلامى بۆ ئەلۋى بىگرىتەبەر ،
عاشقى داماو نەين ژىگاكەي ھەم مەلرسى و مەينەتە .
طەرىقتىكى (چر) : طەرىقتىكە .

(۵) شۆراۋ (ى دۆھەم) : شۆراۋ ، ئاۋى سۈپىر . لەۋج : تەختە . نىگارىن :
ۋېنە لەسەر كراۋ . عەين : چاۋ . ذات . ئەئەر : نىشانە . ھەرس :
ۋانە : چاۋم ھەسۋى بە فرمىسكى ۋەك ئاۋ و خۈي سۈپراۋم
شۆراۋەتەۋە ، بەزادەيەك ئەۋ تەختە نىگارىنە كە ھەزاران ۋېنەي تىدا
نەخش كراۋ ئېستا . ھىچى ئيا نەماۋە ، نە چاۋ و نە پاشماۋەي چاۋ ،
يان نە خۈي و نە نىشانەكانى .

ئالەم شىعەردا ئىشارەتتىكى ئاسكىنى بە ئايەتى « في لوح محفوظ »
كردۈۋە ، و يىتۈپە بلىن : بەيچەۋانەي لەۋجە پارىزراۋەكەي
ئايەتەكەۋە ، لەۋجى چاۋى ئەم ھىچى نەماۋەتەۋە .

لەنپوان ھەردو (شۆراۋ) دا جىناسى تەركىب و ، لەنپوان (عەين) و
(ئەئەر) دا كە بەمەنا (ماددە) و (ھەرس) ان طىباق ھەيە .

لەۋجە (عم) : لەۋجى . عەين و (چن) و (عم) و (گم) و (كە) و
(مز) : لەۋج و .

■ بە ھاي ۋادە رنۋو بەنر ھەرس دېن . ئالى ئەۋەش

مەبەست پۈۋە .

وا ظهن مه به ژوخاره یی تو غالییه قوربان
بنواژه چلون نه قشه له یتو دیدمی ته ژما (٦)

یا توربه تی ، یا غوربه تی با ژئی بشکینین
هر موقظه یه « قالن » که هر مرد و که هر ما (٧)

(٦) ظهن : گومان . چلون : چون .

وا نه : نازیره کهم ! لهم نسانوه که کردمن وا گومان نه بهی کهوا
و یتنه ی ژوخاره نازداره که یی کوش وهک و یتنه کانی تر شوراده وهه و
له ناو چاوما نساوه . نه .. و یتنه ی تو همیشه هر ئه مین . .. سه برکه
چون له ناو چاوه به فرمیتک ته ژه کهمدا نه خشه و دیار به . لهم شیعه
موباله به یه کی زور جوانی بیا به ، چونکه نه خشی به عاده ت ئه یی له ناو ناوا
بکول یتنه وه ، که چی نه خشی لهم له ناو ناوا جی گیر بووه .
له یتز (کم) : له ناو .

له نسخه کانی (جر) و (چن) و (ام) و (ات) و (ک) و (مزدا) لهم
شیعه له یتش شیعی پیتشوره وه به ، ته نها له نسخه ی (کم) و (کم) دا
به م جوړه به که لیره دا دامان ناوه . ئیمه نسمان به لاره له بارتر بو .

(٧) توربه ت : گور . غوربه ت : غه ربین . ژئی شکاندن : هاوچو کردن .
وا نه : یا غه ربین بشکینه و باتکم که بیتموه ته گهر به سر زیندو
بوم ، یا له گهر مردم سرئی له گلکو کهم بده و گورده کهم پین شیل که ..
هر چو پین من همیشه چاوه ژئی پین که بیشتنم ، چ به زیندو یی و چ
به مردوئی . کهوا له با لهم لیک بوانه بهس پین و ژچه ی نیوانمان
بشکینین و به بهک بگه بنه وه .

له نیوان (توربه ت) و (غوربه ت) دا جیناسی لایقی و ، له نیوان (مرد) و
(ما) دا بهدوای (توربه ت) و (غوربه ت) دا لهف و نه شری موره تته ب
ه به .

له داژشتنی لهم پارچه شیعه وه واده له کهوئی نالین پاش چوئی بو
شام دابناین ، چونکه به عاده ت چوون بو له قیبه یی له کوردستاندا به
چونه غه ربین دانانوی مادهم نه قیبه هر له وانه که یی خویابه یی و نیازی
که زانه وه شیعه به پاشی له پونه وه له خویاندن . جا له گهر واین که ئیمه
بوی چوین ، لهوا وانه گه به یی که (حه بیه) ی نه هینانین ، چونکه له گهر
هینا بویابه و زنی بویابه پیتوستی نه نه کرد ئه و باتکی کانه وه بیتنه وه .
بشکینین (کم) و (کم) و (ام) : بشکین .

جهانی وەك جینان كردم به ماوا
(حەبیبە ی) (مالیاوا) مالی ئاوا ۱ (۱)
حەلالی بن لیکامی حوری عینم
به جۆن ناظیری شرع و فەتاوا (۲)

- (۱) جەنان : دل . جینان : جسمی (جەننەت) . بەمەعنا بەهەشت . ماوا : مەنوا ، جێگە . مالیاوا : دایی خوشەویستەکە ی نالی بوو .
وانە : حەبیبە ی مالیاوا ی ، خوا مالی ئاوا کا ، دلی وەك بەهەشت لاومدان کردمەو و کردی به جین و ماوی خۆی .
له کوکردنەو ی (جەنان) و (جینان) دا جیناسی موخەزەف و لەغزبان (مالیاوا) و (مالی ئاوا) دا جیناسی تەریب هەبە .
جەنانی (چر) : جەنانت . بەلام ئەم خیطابە لەگەل غبابی نیووە شیری دۆهەدا ناگونج .
- (۲) حوری عینم : حۆریە سببەکانم ، مەبەست لە گلێنە ی چاوە . یاخود : حۆری عینم ، وانە چاوی وەك حۆریم . ناظیر : چاو . سەرپەرشتی کەر .
وانە : کە دلم بوو بە بەهەشت و بار پێدا چن گیر بوو ، ئەین وەك دانیشتوانی تری بەهەشت حۆری لێ مارە بپۆی ، بۆیە وا گلێنە ی چاویشی پێشکەش ئەکەم . دەبا ئەم حۆریە سببەکانە ی چاومی ، یا ئەم گلێنە ی چاوی وەك حۆریەکی لێ حەلال بێ بە مارە بپۆی ، بەپێی نەرمۆدە ی جۆن چاودێری کەری کاروباری شرع و فتویا شرع .
ئەشگونج مەعنا ی شیعەرە کە بەم جۆرە لێک بدرێنەو : یا حۆری سببی چاوم ، یا چاوی وەك حۆریم ، حەلالی پێویست بە مارە بپۆی نەکردۆی بار بێ کە دلم کرد بە بەهەشت و یا دانیشت . .
بەپێی شیعەرە کە ئیشارەت ئەین بوو کە حۆری بەهەشت مارە بپۆی ناوی و بۆرە ئیشارەتیکبشی یا ئەین بۆلەو کە نالیش حەبیبە ی نەهێناوە .
مەبەستیش لەم مارە بپۆی چاوە لە یار و نیشتەجین بۆنە یابدا ،

زه فافه نگاهي پهرده ي ئالي چاوم ،
 موبارمك حمله يېن بۆ بۆك و زاوا (۳)
 سيداقى زۆنماوو ، وه صلى شاھيد
 له گهل شاين گهران بېن دهنك و داوا (۴)

له وه نه مادهم كه خواش و يستوو ، همرگيز شيوه يي له بهرچاو ون
 ناين .

ناظري (چر) و (ت) : ناظير و .

(۳) زه فافه نگاه : شويني گواستنموه ، پهرده كه بۆكي تېن له بري بۆ زاوا .
 حمله : شويني تايه تېي به كم شوى بۆك و زاوا .

واڼه : پهرده ي سۆري خويناوېش كه به هوى گرياني زۆره وه به سر
 زۆي چاوما هانوو ، بېن به شوينيكي پيرۆزي گواستنموه و شوى
 به كم بۆ ئه بۆك و زاوا به .

نشتوانى نيوه دۆهه ي ئه شيمره به مجوره بخويناوېنه وه :

موبارمك حمله يېن بۆ بۆك و زاوا

واڼه : حمچيكي پيرۆزي ليو بۆ بۆك و زاوا . مېه ستي له وه به همرگام
 له بۆك و زاوا كه دهم ئه بېن به لاي په كتره وه بۆ ماچ ، ليو همرگاميان
 حمچي كمعه ي ليو ئه وېاني كردوه .

زه فافه نگاهي پهرده ي (ت) : زه فافه ت پهرده گاهي . حمله يېن (كم) :
 حوجره يېن (كم) : حمله به .

(۴) سيداق : ماره يېن . زۆنما : لهو ئاويناوېنه ي له كاني گواستنموه ي بۆكدا
 ئه بگرن به زۆيه وه و تيا دهرنه كموت . ■

واڼه : ماره بېبه كه شي لهو ئاويناوېنه يېن كه بيا دهرنه كه وچ كه زوخاري
 خويه ي و ، شاھيدى ئه م ماره بۆينه ش به يله گه يشته كه بېان بېن و له گهل
 شاين گهرانيشا كه بړاڼگه كانن بېن ههرا و ئلاوه دانېشن .

له بۆ ئه م شيمره له پيش شيمري پيشوووه بوايه چونكه دباره
 ماره بۆين و شايهت گرن و گه يشتن به يه كي بۆك و زاوا بهر له
 گواستنموه و چۆنه پهرده ئه بېن . له وانه به به هه كى نۆسار دواكه و بېن .
 سيداقى (ك) : سيداق و . شاين گهران (كم) و (ك) : شايهتنيان .

■ روونملاشو ئاويناوېنه نيه كه بهر مو بۆوكى راد مگرن به لكووتم

د ياريه كه زاوا كاتى تاراي له سر بۆوك لادا ديداتى

وېصالی بڼ کېم و کيفی خوشقوری
له (نالن) ګر ده پرسی ، په غنی ټاوا (۵)

- ۱۶ -

په چي پېرچمي يو ، پرچي سيا
هر ده لتي مانګه شوه کولمې تيا (۱)

(۵) بڼ کېم : بڼ چمندي بڼ . کيف : چوڼيه بڼ . خوشقور : هاتنه خدمت .
واڼه : نه ګر باسي بڼ کيشتني ، له بڼ کيشتني کس نه چوي بڼ
چمندي و چوڼي يار نه پرسی له نالن ، له وه لاما نه لتي نا بهم جوړه نه بڼ که
حبيبېه و چاو دکانم به بېله کيشتن .
نم شيردهش هر له واڼه به بکړي به به لګه کوا نالن و حبيبېه
به بېله نه کيشتون .
کيفی (ګم) : کيف و .

- ۱۶ -

(۱) په چي : ژوبلش . پېرچم : فزي پتي سړ . پرچ : زولف . سيا :
زهش . تيا : تيايدا .

واڼه : پېرچم و پرچي زهشي يار که بونه په چي به سړ ژوبه وه ،
له ګډل کولمې جوان و ورشه داريا نه لتي شوي مانګه شوه ، شوه کي
پېرچم و په چي کي به تي و مانګه کي شوي ژووه کي به تي .

نالن لم شيرمه دا ته شيبې موره ککي به کارهيتاوه ، شتو به کي
تيکه لوي شوباندوه به شتو به کي تر . همره ها سمنه تي نيمايشي
به کارهيتاوه ، واڼه شويته گومکن پڼ کردن . نه وه شوباندني په چي و
پېرچمي زهش به مانګه شو شتي کي سېره به لام وشي (کولمې تيا)
مه سله که ژوشن نه گاهوه .

له وشي (پرچ) و (پېرچم) دا جيناسي ناقيص و ، له (سيا) و
(تيا) دا جيناسي موزاربع هيه .

له نوسخې (تيا) دا له سړ نم پارچه شيرمه نوسراوه : « در مدح
نقاب که بر سر نسائي ديده ، گفته اند » واڼه : له تاريښي په چي به کدا
فهرموبانه که به سړي ټافره تيکبه وه ديوه . به شيرمي شوشميشدا
لوه نه چن له له ستمبول وېتي ، چونکه هر له شاريکي وادا نه گونښ
ټافره تيکي وای ديبن نزانن له چ نه موده به که .

لاده دهرڅوگي هورڅي له جهين
 دهرڅوگي شمس و قمر ، نور و ضيا (۲)
 ليوې تو ټاوي به قا ، من خرم
 فريضې تو زحمته و ، من سهوزه گيا (۳)

پهجهي (هم) و (گم) و (ت) و (کړ) و (مز) : پتجهي .
 پرچي (چن) و (ت) و (ک) : زولني .
 (۲) دهرڅوگه : دهسته سري بچوله . سمرپوش . هورڅي : سرکه پخ ، جوړه
 سمرپوشکي ناسکي زهش و سچي ناوړيشمه . جهين : لهويل ،
 ناوچاو . ضيا : زوشنځ .

واټه : سمرپوشي سرکه پخ له سمر ناوچاوت لاده با مانگ و زور و
 شوق و زوانکي زوت دهرڅوگي .
 له کوکردنه وي (دهرڅوگه) و (هورڅي) و (جهين) و همره ها
 له کوکردنه وي (شمس) و (قمر) و (نور) و (ضيا) دا
 نه ناسوب هبه . له وشي (هورڅي) يشدا لطافت هبه چونکه
 همره کو معنای سرکه پخ نه گه بنسټ ، نيشاره ټيکيشي به (هور) ي
 ناسمان تيا به که له گهل (مانگ) و (زور) دا په يوه ندي و نه ناسوي
 هبه . له هيناني (نور) و (ضيا) يشدا به دراي (شمس) و
 (قمر) دا له ف و نه شري موره تنب هبه .
 هورڅي (ت) هورين .

(۳) ټاوي به قا : لهو گانيه ي نه ټين هرکس لپي بخوانه وه نامرځي . خضر :
 حمزه ي خضر که له ټين ټاوي زياتي خواردوه همره پړيه تا قيامت
 نه وځي . نيشاره يشي به ناري نالځ خوي تيا به . فريضې : مېرهباني و
 زوخوشځ . زحمته : باراني زحمته .

واټه : ياره نازداره کم ! ليوې تو گاني ټاوي حه ياته ، منيش خدري
 زيندهم ، ها ټومه نه سري ټيم خواردوه همره و هرگيز نامرم . مېرهباني
 تو له گهل من باراني زحمته و منيش سهوزه گياي زوداوي نهو باراني
 زحمته م . له ټوان (ټاوي به قا) و (خضر) و ، له ټوان (باراني
 زحمته) و (سهوزه گيا) دا نه ناسوب هبه . له وشي
 (خضر) يشدا لطافت هبه ، چونکه هم ناي حمزه ي خضر و هم
 ناي مهلا خدري نالځ و هم معنای سهوزه گياش نه گه بنسټ که له بر
 لوا نه وځي .

ټاوي (چر) و (گم) و (ت) و (مز) : لاي .

فهرشی کەفنی بەری پیتە نەرگس
سەری داخستوو وەك چاوی حیا (۴)

مەمخەرە هاویەیی هەولی فیراق
دەستی من دامەنی تۆ ژۆزی قیا (۵)

« گیل » ئەگەر تورکی ، « تعال » نەر عەرەبی
« یین » ئەگەر کوردی ، ئەگەر فۆرسی « یا » (۶)

(۴) فهرشی : ژایەخ . کەف : سۆل . بەری دەست .

وانە : نەرگس نازداری جوان و بۆن خوشی لەعاست جوانن و بۆن
خوێشی تۆدا ئەوەندە خوێی یە کەم ئەزانن ، بوو بە ژایەخی ژیر
سۆلی بەرپیت ، وەك چاوی شەرم ژۆزی نایەت سەر هەلبژێ ، بۆیە وا
ملی لار کردوو ئەو . باخود : نەرگس لەعاستی تۆدا ئەوەندە خوێ بە
هیچ ئەزانن بەری دەستی کراوەی بۆ تۆ بوو بە بەری یین . چەند
زیادە ژۆزی کە جوانە ! چاوە کە خوێ بوو بە شەرم نەك چاوی کەستکی
شەرم .

نەرگس (کەم) و (گەم) : نیرگس .

(۵) هاویە : دۆزەخ . تۆنی قۆل . هەول : ترس . شوێنیکە لە دۆزەخدا .
قیا : کورت کراوەی (قیام) یا (قیامت) .

وانە : وەك کەستک لە ژۆزیکێ ژەش و سەختی وەك ژۆزی قیامەدا
دەسە داوێنی کەستکی تر بێن بە فەریایا بگات ، منیش وا دەسە داوێنی
تۆ ئەبم کەوا لێم دۆزەخە کەوتەو و تۆشی داوی دۆزەخی دۆزیتم نەکە .
ئەشکونچن مەعناي وا لێك بەرپیتەو لەگەر تۆشی داوی دۆزیتم بکە ،
لە ژۆزی قیامەدا لە کۆلت نابەو و تۆشی لێ پرسینەوێت ئەگەر و
کۆلت لێ ئەستێمەو .

لە کۆکردنەوی (هاویە) و (هەول) و (دۆزەخ) و (قیا) =
قیامت (دا ئەناسوب مەبە . کورت کردنەوی وشەي (قیامت) بێش
بە (قیا) کە ناڵ کردۆیەنی کرداریکی زمانەوانیی نوێیە هاوچەشنیمان
پێشتر لە کوردیدا نەدیو .
ژۆزی (ت) : ژۆزی .

(۶) وانە : لە هەر نەهەوێک هەي بە زوبانی ئەو نەهەوێە بانگت ئەکەم ،
لەتیم : وەرە .

سەری فەرهادم و ، دەندۆکی قولنگ
 دەستی مەجتۇم و ، دامینی چا (۷)
 خاطری زاهیدی خالی ، خالی
 نیه ، ئەلبەتە ، لە یتیمی زیا (۸)

لەم شیعردا نالی ئەبەرێ ژادەدی خواشەوستانی بارەکی دەربۆی و
 پیتی بێن لە هەر ئەتەو بەک بیت بۆ من چون بەکە و هەرکەس بیت ئەو دی
 لای من مەبەستە ، پێگە بێستتە . بەزاستیش توانیویە بە شیوە بەکی سادە ،
 بەلام جوان ، ئەو بەزی هەستی بەیوەندی خۆی پێوە بەو دەربۆی ..
 لە هەموو نۆسخەکانی بەردەستمانا ، چاپ و دەستنۆسیان ، شیعەرەکی
 لەبارەدی ژێرکردنی ژستەکانیوە بەم جۆرە بە کە پێشانمان داوە . ئەنھا
 لە نۆسخەکی چاپی مامۆستا گیودا ئەین (« ی » ئەگەر کوردی) بەکی
 پیش خراوە ، ئەوەش زیاتر لەوە ئەچن دەسکاری خۆی ی . چونکە
 لەبارەدی هونەری جوانکاریوە (گیل) و (تال) کە دوا پێتیا لای ،
 بەیەگەو ی جوانترە (ی) و (بیا) (ش لەپال بەکدا ی ، گونجاوترە
 بۆ ئەو دی جیناسیتیکی ناقیص بەیدا بیتی .
 تۆرکی (ت) تۆرک و . ئەگەری چوارەم - (ت) : وەگەر . فۆرسی (ک) و
 (گ) : فارسی .

(۷) فەرهاد : فەرهادی دلدارێ شیرین . دندۆک : تۆک . قولنگ : جەکوکی
 بەرد ی تاشین . مەجتۇن : قەبسی عامیری شیتی لەیلا . دامین : داوین .
 بنار . چا : شاخ .
 واتە : ئەگەر ئەبەتەلام ، هەموو هۆیکەکی گرفتاری بۆم بۆ کۆبووەوە .
 سەری فەرهاد و تۆکی قولنگە کەیم ، لێر چیم ئەمێنێتەو بۆ بان
 بۆنەو ! دەستی مەجتۇن و داوینی چۆل و بیابانم کە سەری خۆی
 بۆ هەلکوت .. لێر چیم ئەمێنێتەو بۆ شیت بۆن و دەشت و دەر
 گرتەبەر !

لەنێوان (سە) و (فەرهاد) و (قولنگ) و ، (مەجتۇن) و
 (چا) و ، (دەست) و (داوین) و ، (سە) و (دەست) دا ئەناسوب
 هەبە . لەنێوان ئەم شیعەر و شیعری پێشوییدا حوسنی تەمیل هەبە ،
 واتە : لە حالتیکی نازەحمەتدا ، بە هەموو زوبانی بانگت ئەکەم بێتەلام و
 بەفریام بگەیی ، ئەگینا ... ئاد .

دامینی (چە) : دامەنی .
 خاطر : دل . زاهیدی خالی : سۆلی بەدبەمن دەست لە دنیا هەلکوت .
 (۸) یین : بۆن . زیا : زۆپمالی .

دۆر له تۆ ئیدی مه پسه ، قوربان
حالی « نالین » که نه مرد و نه ژبا ! (۹)

— ۱۷ —

ژشه که ی پان و درێژه ، بۆ ژبا خرمهت ده کا
ظاهره هه رکهس به طوول و عهرضی ژشیدا ژبا (۱)

وانه : دل و دهرۆنی بۆچ و بۆشی سۆفی به دیمهمن دهست له دنیا
هه لکرتو ، هه مچۆن بچ ، بۆنیکێ ژۆبامالین و مه رایج کردنی هه ر لێ دێ .
نه شکونجێ مه عهناکه ی وا لێک به درێشهوه : دل و دهرۆنی نهو سۆفیه ی
که گوا به وازی له خالی گۆنای بار هیناوه ، خالی نیبه له رۆبامالین و
درۆ .

زاهیدی خالین (م) و (گم) : زاهید و خالی . (کم) : زاهید و خالین .
نه لبه نه له بێنیکێ (کم) : ئیستا که به بێنیکێ . (گم) : ئیستا که به
به بێنیکێ .

له نیوان ههردو (خالین) دا جیناسی نه واو و ، له نیوان (خالین) و
(خالین نیبه) دا طبایق هه به .
له کو کردنه وه ی (حالی) و (نالین) دا جیناسی لایق و ، له (نه مرد) و
(نه ژبا) دا طبایق هه به .

(۹) ئیدی : ئیتر .

وانه : له مه ی زیاتر که بۆم لێکدا بنهوه ، چهی تر هه والی نالی مه پسه
به دهست دهردی دۆر به مه چۆنه ، نه نه وه به به مرۆ و به جارێ
لێ بێته وه و نه وه کو هه لکبشی به خوش لهرۆ . . له دۆزه خی دۆریدا وه له
دانیشۆی دۆزه خی لێ هانوو که فوران باسی نه کا و نه نه مرۆیت : « لا
بیوت فیها ولا یحیا » وانه : نه بیا نه مرۆ و نه بیا نه مرۆ .

— ۱۷ —

(۱) ژبا : دۆژێج . طوول : دۆژێج . عهرض : پان .

وانه : فلان کهس ژشیکێ پان و درێژی هه به ، به لام بۆ خوا خرمهت
ناکا و پان و درێژی ژشه که ی نیشانه ی خواناسی نیبه ، نیشانه ی
دۆژبیه ی . له گه ر نهو مه به سستی به یوه وی پتخه به ر بووا به (د . خ) ،
بۆ مشتێ ژشی نه هینته وه .

گول به دهم بادی صباوه پیکه نئ ، بولبول فزئ
 یعنی عاشق لازمه دۆر یخ له یاری یخ و وفا (۲)

عاشقی صومئ حقم ، قوربانی زهنگی قودره تم ؛
 چاوی ماوئ ، خالی شین ، کولمی سپن ، زولفی سیا (۳)

نالئ لهم شیرهدا گالته بهوانه ئەکا که بعدیمن خۆیان به پیاوچاک و
 لهخوارس نهدهنه قهلم . بۆیهش له نیوهی دۆهمیدا به هوریه
 پلاریکی تیکرکۆن و زسته کهی وا داژشتووو مهعنا به کی کهش بکه بهنن ؛
 وشه (ظاهیره) به سترینهوه به نیوه شیرئ پیتشووهوه و باشواره کهی
 وای لئ پیتنهوه ؛ خه لکی به باری درێژئ و بانیدا به زیشا بزین !
 له کوکردنهوهی همدو (زیا) دا جیناس ههیه .

درێژه (چن) و (« بهراویزی » چر) و (هم) : درێژی .

(۲) واته دۆ تۆیین و نازاستن نهک ههراوی ئادهمیزاد ، به لکولای گیان
 له بهرانی تریش شتیکی ناپه سهند و پیتزراوه . نابینی کاتج گول به دهم
 بای صباوه یخ نه کهنئ و ئهله پیتنهوه ، بولبول دل گران نهین و ههله فزئ ،
 چونکه لای وایه یار پیتینه ههراوی به کیک یخ و عاشقیش نهین خۆی
 له باری یخ و وفا دۆر بگرئ ..

چهند سۆره تیکی جوانه ههله فزینی بولبولی له سهر چل ، له کاسی
 له پیتنهوهی گولدا به دهم بای به پیتنهوه ، به کورانی پتزارتی و نازمزاین له
 یخ و وفا یخ دهریزین مهعنا پتداوه نهوه !

(۳) صونع : کردار . ماوئ : کال .

نالئ لهم شیرهدا دېسانهوه نه که پیتنهوه سهر باسی سۆزی دلداریی
 خۆی و ئەلئ : براده رینه ! ئیوه یخ و خودا له ههشق بازیدا به سهرمدا
 مه بهن و ئۆهم مه کهن ، چونکه ههشقی من ههشقیکی راسته قینه به و من
 عاشقی کرداری خوا ، به قوربانی ئهو زهنگانهم که ئهو دایه پتوان و خلام
 له پیتناوی چاوی کال و خالی شین و کولمی سپن و زولفی زهشدا بهخت
 نه کهم که خوا ههسۆی له باردا کو کردوه نهوه .

له کوکردنهوهی (چاوی) و (ماوئ) دا جیناسی لاجیق و له
 به گهشتنی (ماوئ) و (شین) و (سپن) و (سیا) دا طبایق ههیه .
 صومئ (هم) : صوبئ ، بهلام ئیمه (صومئ) مان لا زاست تهر چونکه
 سهره زای لهوه که له ههسۆ نوسخه ده سنۆس و چاپه گاندا ، نوسخه
 (هم) نهین ، نوسراوه (صومئ) ، نه گهر (صوبئ) یخ له گهله (زهنگی) دا
 نهین به یلک و ئهو دۆباره کردنهوهش پتو یست نابن . ■

■ بهلام صوگمئ ههقیس ماناکمئ ههراوی جوانه .

سرگراڼه قافله سالاری ژبی چین و خه تا
 چونکه باری عه‌بەر و میسکه له زولفه‌ینی دو تا (۴)
 حه‌لقه حه‌لقه زولفی سر قوییه هی‌یاسی که‌وتوو
 مه‌رمی سیزده ، به‌لین که‌نجوری که‌نجه نه‌وده‌ها (۵)

(۴) سرگران : خمریک . قافله سالار : پیتسه‌وی کاروان : خه تا : خه تا و
 خوین ، ولایتکه له تورکمانستان . زولفه‌ین : همدو زولفه‌که . تا :
 تایی بار ، یاخود : تال .

واڼه : یار که پیتسه‌وی کاروانی ژبی چین و خه‌تابه و باره‌که‌ی
 بریتیه له بونی خویش ، خمریکه و ده‌ستی گراوه چونکه همدو تا باری
 زولفه‌کانی مه‌نبر و میکی بۆن خویشه که خاله‌کانی گۆنایه‌تی .

یاخود : سهری سمرقافله‌ی ژبی چین و خه تا فورس بووه ، چونکه
 همر به‌دو تال له زولفه‌کانی بارئ مه‌نبر و میکی هه‌لکرتوو .

له شوبه‌اندنی یاردا به سمرقافله و ناوڼه‌هیتانی شوبه‌ینراودا
 ئیستجاره‌ی موصه‌ززه‌هه‌یه و به‌لگه‌ش (زولفه‌ینی دو تا) به‌که
 به‌یوه‌ندی به شوبه‌ینراوه‌هه‌یه .

له کوکردنه‌وی (قافله سالار) و (ژبی) و (بار) و (تا) دا ته‌ناسوب
 هه‌یه .

قافله سالاری (هم) و (گم) : قافله‌ی سالاری .

(۵) قویه : گۆپکه . هه‌یاسه : پیتیتکی گۆپکه‌داره له زیو دوست نه‌کریق ،
 زانان نه‌یه‌ستنه پشت . که‌نجور : که‌نجینه‌دار .

واڼه : زولفی یار چین چین و نه‌لقه نه‌لقه به‌سهر هه‌یاسه‌که‌یدا
 هاتوو و له‌سهری لۆلی خواردوو . له‌مه‌ش شتیکی سه‌یر نییه ، چونکه
 زولفی بار مه‌رمی ژازه بۆیه که‌یشتووته سهر هه‌یاسه‌که‌ی پشنی که
 به‌سهر ناوکیه‌یه و ، وەك نه‌وده‌ها وایه بۆیه که‌یشتووته سهر
 که‌نجینه‌ی ناوکی ... له نه‌فسانه‌ی کۆندا هه‌یه که‌وا له همر کوپه‌کدا
 که‌نجینه‌یه‌کی شارراوه هه‌ین مار و نه‌وده‌ها له‌ویا په‌پکه نه‌خۆن ..

له (که‌نجوری که‌نجه نه‌وده‌ها) دا ئیستجاره‌ی موصه‌ززه‌هه‌یه و
 به‌لگه‌ش نبوه شیعری به‌که‌سه .

زولفی سهر (چن) و (ت) : زولف نه‌بهر .

باسی ناگاداریں بگن وک له سر ته خته ناوی نوسراین ، لم جیهاندا ،
له نالچ بهولاره ، کس نساوه ..

نمه نه گهر مهبست له (نالچ) ، خاوهن شپهر خۆی یخ . بهلام
مهنايه کي تریش نه گونجین و دياره نالچ ، به عاده ته گهي خۆی ، نهو
مهنايه شي مهبست بووه . نهوش نهوه ته (نالچ) درايسته پال (نال) که نالی
باريکی ناو قهلمی قاصبه ، که نه گهر له گوشه ی خه یالی وردی شاعیرانه وه
مهناي شپهره که لښ بده بنهوه ، دياره ناگاداری همو نهو بابنه يه قهلم
بو نوسینان به کار نه میترئ .

به پیتی نم مهنايه وا به لکيه کي تریش راست بووه وه که وا نارناوی
نم شاعیر به خود اناز بوهمان (نالی) به نهک (نالچ) وک هندی کهس
وتویانه ..

یا مهجاز (ت) : تا مهجاز .

تپپی بی

- ۱ -

زولفه نی به خەم مار و بە حەلقەن وەکو عەقرب
شیری لەف و نەشرن ، چ موشەووەش ، چ مۆرەتەب (۱)
جیتی دەم دەمە ، جیتی لەب لەبە ، ساقی و مە شەشەب
هەم ماچی دەمادەم بدە ، هەم جامی لەبالب (۲)

- ۱ -

(۱) خەم : ئۆل . عەقرب : دۆبەشك . لەف و نەشر : لە پێشەکیبە کەدا لە
باسی زارادە بەدەبەییە بەکارهێنراوە کانی ئەم دیوانەدا ، بەدریۆزی
لەسەرمان نوسیوە .

وانە : زولفە کانی یار چ لە حاڵی ئالۆزی و چ لە حاڵی تەل تەل
وەستان و شانە کراویدا ، لە تۆی ئۆل خواردن و ئەلقەبیانەو لە مار و
دۆبەشك ئەچن و وەڵا ئەو شیرانە وان کە لەف و نەشریان بیا بە چ لەف و
نەشری مۆرەتەب یێ و چ لەف و نەشری موشەووەش . مەبەستی
لەو بە ئەوانێن بۆ (خەم) بۆ (مار) ئەگەژێنەو و (ئەلقە) بۆ (عەقرب)
کە ئەین بە لەف و نەشری مۆرەتەب یا بە پێچەوانەو کە ئەین بە لەف و
نەشری موشەووەش .

(۲) دەمادەم : دەم لەسەر دەم . جاروبار . لەبالب : لێو لەسەر لێو .
لێوان لێو .

وانە : دەم ئەین لەسەر دەم یێ و لێو ئەین لەسەر لێو یێ . کەوانە ،
ئە ی یاری ئازیز ، ئەمشەو و مە لمان ، لە دەست ماچی دەم لەسەر دەم یا
ماچی تاوێناومان بەدری و ، لە پێکە لێو جامی شەرای لێو بە
لێومووە نان ، یا جامی پۆ لە مەبەمان بۆ تێکە .

به و شه هدی که لامهت که به ئیشرای لطفهت
 لهذمهت ده که یتنی به دل و ذیهنی موخاطب (۳)
 وهک صوفیی صافی مه به ئالوده به دنیا
 یتهوده موکه ددهر مه که سهرچاوهیی مه شرب (۴)

ئەشەب (چرا) و (ام) و (کم) و (گم) و (مز) : ئەشەو . دەمادەم (گم) :
 دەماودەم .

(۳) شەهەد : شیلەیی هەنگوین . ئیشراب : پین خواردنەوه . ذیهن : بیر .
 موخاطب : گفتوگو لەگەڵ کراو .

واتە : بهو قسەیی وهک شیلەیی هەنگوین شیرینەت ، که وهک چۆن نهو
 به ئاسانن و خوشن قوت ئەچن ، گویش ئەم وا به ناسکین به گویتی
 گویدی دهره ئهدهی - خوشن و ئارامی به دل و بیرى ئەوانه ئەگەیتنی که
 قەمبان لەگەڵ ئەکەیی .

ئیشرای (چن) و (لە) : ئەشرافی . لامان وایه لەسەر ئەم نوسخەیه
 (ئیشرافی) پین و بههزی هەلەیی ئۆسیارهوه وای به سهرهاتین . ده که یتنی
 (کم) : ئەگەیتنی .

(۴) صافی : سادە لهوح و نه نام . ئالوده : بیکهەل ، گرفتار . یتهوده :
 پین سۆد . موکه ددهر : لێل . مه شرب : کانی . زه وشت .

واتە : خۆت وهک سۆفییه نه نام و سادە لهوحه کان بیکهەلی دنیا مه که و
 له خۆزاین سهرچاوهی کانیای زاستن و خواناست لێل مه که .

عاشق هه وهسی مه یکه ده وو عیلمی به سیطه
عاقل طه له بی مه درسه وو جهلی موره ککه ب (٦)

قارونه فه له ک ، موسته حقی گرتن و خه سفه
زیو و زه زی شهس و قه موره ، دیره می کهو ککب (٧)

له نیوان (موکه ددر) و (مه شره ب) دا ته ناسوب هه به .
نالوده به دنیا (عم) و (کم) و (گم) و (مز) : نالوده بی دنیا .

(٦) هه وهس : نارمزق . مه یکه ده : مه بخانه . عیلمی به سیط : زانستی ساده ی
بین پیچ و پهنا . طه له ب : داوا . جهلی موره ککه ب : نه زانینی دۆباد ،
نمرانین و نمرانین به نه زانینه کهشی .

واته : دلدار فزولیل و پیچ و پهنا نازانن ، به دوای مه یکه ده ی خوی و
زانستیکی ساده دا نه گه زتی و سه ره له خوی ناشیوین . به لام نهوانی که
خویان به زانا و خوینده وار دائمنین ، به خه بالی خویان هه گری خویندن و
قومابخانه و زانستن ، کهچ له راستیدا شوینی نه زانن کهو سون و به
خویشیان نازانن .

له کوکر دنه وهی (مه یکه ده) و (مه درسه) و (عیلم) و (جهمل) و ،
(به سیط) و (موره ککه ب) دا طبباق هه به .

هه وهسی (کم) : طه له بی . عاقل طه له بی (عم) و (ت) : جاهیل
طه له بی . (کم) : عاقل هه وهسی . (کم) : جاهیل هه وهسی .

هه چهند له هیچ کام له نوسخه کانی به دره ستمانا له جیایی (عاقل) له
(جاهیل) به لاوله شتیکی تر نه بو ، نیجه لامان و به راسته که ی (عاقل) و
به هه له ی نو سیار بووه به (عاقل) . معناه کهش بهم جووره زه ساتر دتی و
وای له دیتنه وه : نه وهی بین ناگای له عه شق زیکای خویندن نه گرتنه به ره ،
به لام خویندن له وه زیارتی به ده مه وه نیبه که نه زانینی بو دۆبات نه کاله وه و
نایگه به نه ی به ناسینی راسته قینه که نه نهی له زیکای عه شقه وه پهیدا نه یج .

(٧) قارون : ده و له مه ند یکی چوله که بووه له خوی باج بووه ، خواش هه زه ی
له گر ووه داراین و سامانی برد ووه به ناخی زه ویدا . خه سف : زوچون .
دیره هم : پاره ی زیو . کهو ککب : نه ستیره .

واته : چه رخی گه ردۆن له به ذکر دارتی و کهچ زه نسا ریدا و له قارون
وا به ، زیز و زیوه کهشی بریتیه له زۆز و مانگ و پاره ی زیویش بریتیه

قهلابی جهان نهقدی عیاری نییه قوربان !
 « نالن » مه‌ه‌کی هیمه‌تی کردۆیه موجه‌زۆمب (۸)

له‌ه‌ستیره‌كان . بۆیه نه‌مبش ، وه‌ك قارۆن ، شایانی نه‌وه‌یه خوا تێك و مه‌كاني بدا و به‌ ناخی زه‌وبدا بپااله‌ خوار .

له‌نیوان (فه‌له‌ك) و (شمس) و (قه‌مه‌ر) و (كه‌وكه‌ب) و ، (زۆڤ) و (دیره‌مه‌م) دا نه‌ناسوب و ، له‌ وشه‌ی (قارۆن) و (خه‌سفا) یشتدا ته‌لیح هه‌یه . هه‌ینانی (شمس) و (قه‌مه‌ر) یش به‌دوای (زۆڤ) و (زۆڤ) دا كه‌ (خۆر) و (زۆڤ) سپین و (مانگ) و (زۆڤ) یش زه‌ردن ، له‌ف و نه‌شری موده‌ته‌به .

گرتن (ت) : گردن . نه‌وبش هه‌ر به‌مه‌عنا گرتنه .

(۸) قه‌لاب : یه‌یار . نه‌قدی مه‌یار : نه‌ختی یه‌گه‌رد . مه‌ه‌له‌ : به‌ردیكه‌ زۆڤی یه‌گه‌رد و ناپاکی یه‌ن له‌ به‌ك جوئ نه‌گه‌رینه‌وه .

وانه : گه‌ردۆنی یه‌یار چونكه‌ هه‌ر زۆڤه‌ له‌سه‌ر باریكه‌ زۆڤ و زۆڤی سافی لا نییه . زۆڤ و زۆڤی ساغ لای كه‌سته‌كه‌ هه‌م ساغ یه‌ن و هه‌م زۆڤی خۆشی نه‌گۆژێ . به‌لام نالن ، به‌په‌چه‌وانه‌ی گه‌ردۆنه‌وه ، به‌ردی مه‌ه‌کی هیمه‌تی به‌رزى خۆی ناخێی کردۆوه‌نه‌وه و ده‌ری خه‌ستوه‌ كه‌وا ساغ و یه‌ن گه‌رده .

له‌كۆکردنه‌وه‌ی (نه‌قد) و (مه‌یار) و (مه‌ه‌له‌) دا نه‌ناسوب هه‌به .
 قوربان (ت) و (مز) : سه‌دبار .

تیمی قی

- ۱ -

ماتم ، وه کو زولفه نی سیه ، گرتی سهرایات
پوشی له زوخت تعبییه بی بهیدمق و شامات (۱)

روح شمس نیه قهلاب
- ۱ -

(۱) سیهه : سیاه ، زهش . زوخ : زو . تهسپی شهترنج . تهعبیه :
کوکردنهوه . زاراوویهکی سوپایشه . بهیدمق : زیکا پیشاندهری زئی .
سهربازی شهترنج ، له (پیاده) وه کراوه به ههرههه . شامات : یا
مههست و لانی شامه ، یا جهممی (شامه) ی به معنا خاله ، یا زستهی
(شاه مات) که له زاراووه کانی شهترهنجه .

وانه : خهم و بهزاره وهک زولفه دریزه کانت ، باخود له گهل زولفه
دریزه کانتا ، که ههمو لهشتیان داگرتووه ، له تهوئی سهرتهوه نا بهری
پیتی گرتووه . زیکای لئ بزیت چاوساغه کان کوکهینهوه و بهرو و لانی
شام بکهوینه زئی . بهم پیبه تههین بخوینینهوه (بهیده قی شامات) . باخود :
زیکای کوکردنهوهی خاله کانتی لئ گرتی و ئیتر ناتوانی دهریان خهی ،
چونکه کهسین که تاز به بارهین خوی پین ئارایش نادری و ناتوانی زولفه کانی
لادا و خاله کانی له بهرچاوی تماسا کهرانا کوکاتهوه . باخود : زیکای
کوکردنهوهی پیاده کانی شهترهنجه کهتی له لهسپه کان گرت و بههزی لهوهوه
(شا) مرد و (کش مهلیک !) ی لئ کرا و دلاژاندت ..

ههرچون پین ، دیاره لهم قهسیده به بهیژنهی مردنی بهکیکهوه و تراوه و
ژای دمی تیا کراوه ته نارداراک و ههر بویهش تهلین بو لاواندهوهی
باوکی (حبیه) ی وتوو و ئیمهش لهر لهوه لهژاپین . جا نهگرتی تهه
ژاست پین ، له گهل زه چاو کردنی معنای به کهدا وانگه بهنن نالان تمای
لهوهی له دلا بووه حبیه بهچن بو لای بو شام ، بهلام حبیه بهیژنهی
کوچی دوابی باوکیهوه زیکای لهوهی لئ بزاده و (شامات) تمها

تاقانه په تېسي خه له نفي ټاخری نېسان ا
 ټو خوش بی ، صدهف ټو به فیلات ، دۆر بی له ټافات (۲)
 ټو فووتی صدهف حایفه ټوژوچی دورمری ټهشک
 ضایع مه که دوز دانه به غارات و خسارات (۳)

نېشاره ټيکي بيا ټهين ټو مردنسي باوکی (حهبيبه) چونکه باوکی
 حهبيبه ټو حهبيبه له حوکمی (شا) دایه و (سات) دهکش معنای
 مردنه کوی ټه گه به نږ .

به پتي هرکام له معناکان جوړه شو بهاندنيک و ، تهناسوي نيوان چهند
 وشه بهک و ، تهليح ټو چهند زار او بهک ، له شېره کېدا هه به .

(۲) تاقانه به تيم : دوززي تاقانه . خه لهف : پاشماوه . صدهف :
 گيان له بهر ټيکي دهر ياييه له بهارانا دتته سرناو و سکی ټه گاهه و دلوپي
 باراني ټن ټه کوڅي لمنجا سکی ټه نيته وه به په کېدا ، ټه و دلوپه باراتانه له
 سکيا له بن به مروارچي . جا ټه گهر پتر له دلوپيکي ټيکه وېو ، پتر له
 مروارپه کي بيا په پيدا ټهين ، به لام مروارپه کاني ورد ټهين و زور گرانبه ها
 ناين . ټه گهر تاقه بهک دلوپيشي ټيکه وېو تاقه مروارپه کي ټن په پيدا ټهين و
 ټه و مروارپه زور گرانبه ها ټهين . ټيستا هرچی زور ناياب و گرانبه ها
 ين ، پتي ټه و لري (دوززي به تيم) .

واته : ټه تاقانه مروارپي بهرې دلوپي دواتوړه کاني بهار ، که
 دلوپي بارانيان بيا گه وړه ټهين ، خوټ خوش بي (صدهف) ده کهي باوکت
 که ساله ها ټوي له پشي يا لمزيو چاودپوڅي و ده سلائي خويا زاگرت ،
 مرد .. خوټ له دهر و به لا دوز بي ا .

له بهر په توه دهر ټه کوڅي خوشه ويسته کهي نالن که ټم قه صيده بهي ټو
 وټوه تاقانه ش پوه و بهرې باو کيکي پيريش پوه ..
 له (دوززي به تيم) دا ټيستعاره ي موصوژه حه هه به و بهلگه ش (دور
 بي له ټافات) .

ټو خوش بي (چن) و (ام) و (لک) و (ت) و (مز) : ټو خوش به .

(۳) دورمر : جسمي (دوزي) حه بييه . دوزدانه : دهنگي مروارچي .
 فرميک . غارات : تالان .

واته : حایفه له بهر مردنې باوکت که وک صدهف ، مروارپي ټوي
 شار دپوه و ټه ټه هيتشت به و همو گرانبه هاين و نازدارپه وه که هه ي ،

دیده‌ت وه کو گول سوره ، پزی شه‌بنی شه‌شکه ؟
یا لاله‌یی پز والیه دق نرگسی شه‌هلات ؟ (۴)

بۆ گریه‌یی تو زه‌نگه منیش هینده بگریتم
گوه‌هر بزوینین به بولندی قه‌د و بالات (۵)

لاکین نه‌مه دولیابه ، گه‌هه سوره ، گه‌هه شین
لا یسال من عاش ، و من مات ، و من فات ۱۹ (۶)

دهره‌کری ، دلۆپ دلۆپ فرمیتسکی وه‌ک دهنکه مرواری شه‌لژیژی و
له‌ناویان‌به‌ری و به‌ تالان‌بان بده‌ی . . صه‌ده‌ف که‌ی نه‌مه دینن مرواری
له‌پشتاریا به‌خت بکری !

له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی (صه‌ده‌ف) و (دوق‌دا نه‌ناسوب و ، له‌ (صه‌ده‌ف) یشدا
لیستجاره‌ی موه‌سه‌زه‌جه هه‌به و به‌لگه‌ش و نه‌ی (فه‌وت) و تیکرای
بابه‌ته‌که‌به .

دوره‌ری نه‌شک (« به‌راویژی » چر) و (گم) : دوزی نه‌شکت .

(۴) شه‌بنم : شه‌ونم . لاله : گوله‌میتلافه . واله : وشه‌به‌کی فارس‌بیه به‌مه‌نا
شه‌ونم یا نه‌مره . شه‌هلا : چاوی زه‌شبه‌که‌ی مه‌یلو شین یخ .
وانه : چاوی له‌به‌ر گریانن زۆر سۆر هه‌لکه‌ترای ، پز له‌ فرمیتسکی
سپیت ، گولاله سۆره‌به شه‌ونمی به‌سه‌را بارپوه ، یان چاوه مه‌یلو شینه
وه‌ک نه‌رگس مه‌سه‌کانت گوله‌میتلافه‌ن ، شه‌ونمیان که‌وتوه‌ته سه‌ر ،
یاخود نه‌مره کو‌تاو‌نبه‌مه‌وه ۱۹

له‌ (دق نیرگسی شه‌هلات) دا لیستجاره‌ی موه‌سه‌زه‌جه هه‌به و
به‌لگه‌ش به‌ینی پتشیوه .

شه‌بنمی (هم) و (کم) و (گم) و (مز) : شه‌ونمی . نه‌رگسی (کم) و
(گم) : نیرگسی .

(۵) گریه : گریان .
وانه : له‌وانه‌به منیش به‌ه‌لای گریانن سۆره له‌وه‌نده بگریتم ، به
هه‌ردو‌که‌مانه‌وه به‌ به‌رزیی بالات دلۆپی فرمیتسکی وه‌ک گوه‌هر
هه‌لژیژین .

بۆ (کم) و (گم) : به‌و . بزوینین (کم) : بزوینم .

(۶) سۆر : شایخ . زه‌نگی سۆر . شین : گریان . زه‌نگی شین .
وانه : به‌لام له‌که‌ل نه‌مه‌شدا گریان دادی که‌س نا‌دا . له‌مه‌ دنیا‌به ،

بهس گریه بکه بق بدەر و بابی حجاب
 بئ بابیی تو مۆرشه بق ووصل و مولاتا (۷)

بئ بابیی تو بق من و تو بابی فو قوچه
 بئ بابیی تو خواستهی من بو به ئاوات (۸)

جاری واهه شایخ و زماوهنده و جاری واهه شهین و شه پۆزه .
 یاخود جاری واهه جلی سۆری دل خوشیی له بهردایه و جاری واهه ههیه
 جلی شینی نازیته باریق نه پۆش . زیان و مردن به دهست خوایه ، کەس
 لیتی نابرسیتتهوه کن ژبا و کن مرد و کن له کيس چو !
 له (سۆر) و (شهین) دا له طانفت و ، له نیتوانیا نا تهناسوب و طبایق و ،
 له نیتوان (مات) و (فات) دا تهناسوب و جیناسی لاحق و ، له نیتوان
 (عاش) و (مات) بشدا طبایق ههیه .

(۷) پودەر : وشه به کی فارسییه بهمهعنا باولک . باب : باولک . دەرگا .
 حجاب : بهرده . دەرگاوان .

واهه : بهس بق نهو باوکەت بگری که بۆسو به بهرده و دەرگا له نیتوان
 من و تودا ، نه به ههشت به یهک بکهین . بئ باوکی تو ، یا نه بۆنی دەرگا
 له نیتوان من و تودا له وانه به بئ به مۆی به یهک بهشتنمان .
 تالێ لهم شیمهردا و پنهیه کی زۆر جوانی داهێناوه . که ههروا به
 سه پیتی سهیری شیمهردا بکهین وای لێ تێ نه گهین بنیادهم که ماله کی
 بئ دەرگا بو هاو چۆ کمر بهناسانچ پیتی نه گهین . بهلام لا قۆله کی نهوه به
 باولک که مرد فرزند و کەسوکاری میرات و که له پۆره کی نه بهن بق
 خۆیان و ههراکیان شتیکی لێ بئ نه پۆی . نهوهش که له باوکی نهوهوه بق
 نهو له نیتوتهوه نیمهتی به یهک بهشتنیهی له گهیل خوشه و یسته کی که
 نهوسا باوکی ژینی لێ گرێبو و له بهر بۆنی نهو ، نهو ماله ی نهبو .

کو کردنهوهی وشه ی (حجاب) که له (حهجب) وهه هاووه بهمهعنا
 ژیکای میرات. بردن لێ گرێ ، له گهیل (مۆریت) که ههردوکیان زاراوه ی
 زانستی (فهرائیش) ، تهناسوبی بیابه و له گهیل شوپنه که شدا زۆر
 نهگونج که بابیهی سهرخۆش لێ کردن و نازیته بارییه . (بابی
 حجاب) یش له طانفتی بیابه چونکه بق مهعنا ی (باولک) یش و (دەرگا) یش
 دهست نهدا . له نیتوان (حجاب) و (باب) بشدا تهناسوب ههیه .

(۸) فو قوچ : کردنهوه . خواسته : داوا .

واهه : بئ باوکی تو یا بئ دەرگایی مالی تو ، بق من و تو دەرگای ژیکا

یی بایی مورادی من و تو بق به همه ننا
 یی بایی دوعلایی من و تو بق به مونا جات (۹)
 نهو باب به که ففتح و ظه ففیری قهلمه یه قهلمی
 با قهلمی بکا زه لزه لپی هاذیمی لهذات (۱۰)
 نهو پیری خمره ف ، فافه تی مهردیو صفا بر
 تو شوق و جوان ، دور یی له فافات و خرافات (۱۱)

له زودا کردنه وه به و ، ثاوالی من بووه همیشه له خوام خواستووه .
 له نیوان مهردو (بایی) و (این بابییی) بدا جیناسی نهو او و ، له نیوان
 (باب) و (فوتوح) دا ته ناسوب هه به .

(۹) یی باین : یی باوکی . موراد : لارمزق ، مه بهست . مونا جات : پازانه وه
 له خوا له لایر لیتووه ، به کزئی .

(۱۰) قهلمه : قهلا . قلع : هه لکه ندن و له بن هیتان . زه لزه له : بومه لهرزه .
 هاذیم : بیژر . هاذیمی لهذات : مهرگ .

واته : نهو باوکه ی ، یاخود نهو دهرگابه ی - که مه بهست له ویش همر
 باوکه که به - که هه لکه ندن له بابی کزئی قهلا به کدایه ، با بومه لهرزی
 مهرگ یاخود با بای بومه لهرزی مهرگ له بنی بیتن .

وشه ی (هازم اللذات) له فهرمۆده به کی پیتفمه بردا هاسووه .
 له شگونج (هازم اللذات) یی واته : نهو ی خوش نه به زین و زاوی نه ی
 یاخود (هازم اللذات) یی واته : پتکه دهری خوش .

له وشه ی (نهو باب به) دا نهو ریه هه به . همره ها له نیوان (باب) و
 (قهلمه) و (زه لزه له) و (با دا بهمه ننا (ریح) ته ناسوب هه به و ، له نیوان
 (قهلمه) و (قلع) یشدا جیناسی ناقصی هه به .

نهو باب به (چن) و (هم) و (له) و (کو) : نهو بایی ، که به (نهو باین) یا (نهو
 باب به) ییش له خوینر لیتووه .

له فتح و (چر) : بایی . قهلمی (هم) و (گم) : قعمی . هاذیم (چر) و (له) :
 هاذیم . (هم) و (گم) و (گم) و (مز) : هاذیم .

(۱۱) خمره ف : خه له ناو . مهردیق : پیاره تی . صفا : زابواردن . خرافات :
 خه له فان .

نهو پیری خمره ف (چر) : نهو پیر و خمریف . (گم) : نهو پیر و خمره ف .
 (له) : نهو پیری خمریف . مهردیو (چن) : مهردانی .

ئەو فەوت و وفاتە سەبەبی عەھد و وفاتە
چۆ صاعیقەیی بەردی عەجۆز و ، گۆل و مل ھات (۱۲)

گۆل تاجی لەسەر نا و ، چەمەن مەخمەلی پۆش
ھات موزدە کە خەلمەت گەییە بەر بە موباہات (۱۳)

(۱۲) صاعیقە : ھەورە برۆسکە ، پا گرمەیی وەك ھەورە برۆسکە لەسەر گۆئ
تورس . بەردی ھەجۆز : برجی پیرمۆن لە دواژۆژەکانی زستانا ، یاخود
مەبەست لە (بەرد) ھەر بەردی کوردی و لە (عەجۆز) یش بنیادەمی پیرە .

والە : ئەو لەناوچۆن و مردنی باوکتە ئەم بەھۆی جی بەجی کردنی
ئەو گفتەیی پیتداوم . . خوا شوکر کەوا مرد . . بە مردنی ئیشتر گۆیمان
لە گرمە گرمی وەك ھەورە برۆسکە ، دواژۆژەکانی ژبانی یا وەك بەرد
ھاویشتی ئەو ناچ و لەسەوایش بەھاری ژبانە و تۆیش وەك ملوانکە
گۆل ئەکرێتە ملی من .

لەنێوان ھەردو (وفاتە)دا جیناسی ئەرکیب ھەیە .
عەھد و (چر) : وەمد و . چۆ (کەم) و (گەم) و (کە) و (ت) و (تۆ) : چۆن .
(۱۳) چەمەن : جیچەن . خەلمەت : خەلات . موباہات : فیز و کەش و فەش .
والە : گۆل پشکۆت و جیچەن بەرگی سەوزە گیای وەك مەخمەل ناسکی
لەبەرکرد و موزدە ھات کەوا خەلاتی بەھار بە فیز و کەش و فەش وە
گەیشنە بەرەو .

لەسەر نا و (مەم) و (کەم) : لەسەر ناوہ . تیکستەکانی نیوہی دۆھمی ئەم
شیرە ئالۆزییەکی زۆریان بپایە . ئیمە تیکستی نوسخەیی (مەم) مان پێ
زاستەر بو لە ھەموان . را تیکستی نوسخەکانی تریش پێشان ئەدەین :

(چر) و (تۆ) : ھات موزدەیی خەلمەت ، گەییە بەرگی موباہات

(چن) و (مز) : ھات موزدەیی خەلمانی گیا بەرگی موباہات

(کەم) : ھات موزدەیی خەلمەت ، گەییە بەرگی موباہات

(گەم) : ھا موزدەیی خەلمەت گەییە بەر بە موباہات

(ت) : ھات موزدە خەلات و گەییە بەرگی موباہات

(کە) : ھات موزدەیی خەلمات ، گەییە بەرگی موباہات

هات زه مزه مایی بولبول و ناوازهیی قومری
 هات بادی صبا ، دین و دهچن عرععر و بانات (۱۴)
 نهجم و شهجر و نهرگس و نهواری شگوفه
 جیلوهی چه مهن ، یعنی زه مین بق به سه ماوات (۱۵)
 ماوهرده له سه خره مهنی گول عطر فشا نه ،
 یا ناوی حایاته : عره قی وردی موحه بیات ؟ (۱۶)

- (۱۴) زه مزه مہ : همرا و زهنا . قومری : کوثر . بانات : دره خنکانی بان .
 واته : به هار هاتوه ، له شایی هاتی به هارا بولبول ده سیان کردوه
 به خویندن و کردۆیانه به همرا و ، کوثر که وۆنه نه گمه گم و ، داری
 عرععر و بان به دهم بای به بانییه وه نه شنن و دین و دهچن .
 بلبل و (مز) : قومریو . قومری (چر) و (ک) و (تق) و (مز) : قمارتی .
 به پیتی تم نوسخانه نهی (ناوازهیی) به (ناوازی) بخوینرینه وه .
- (۱۵) نهجم : گیای کورتی پین لاسک . شهجر : درخت . نهوار : جسمی
 (نهواره) واته : چرۆی نمو دره خنکانهی گول نه کن . شگوفه : بشکوفو .
 واته : گیای کورت و دار و دره خنک و نهرگی سپ و زهره و چرۆی
 بشکوفوی دره خنکانه ، نه مانه همۆ مابهی زازانه وهی جیمهنی عهردن و
 زهویان پین بووه به ناسمان ، نمو چۆن به مانگ و زۆز و نه ستیره کانی
 نه دره و شیتنه وه ، نه مین به مان زازاوه نه وه .
- (۱۶) ماوهرده : ماء الورد ، گولاو . خره مهن : خرمان . عطر فشان :
 نه وهی بۆنی خوش بلاو له کانه وه . ورد : بهوله ، باخود و مرد : گول .
 موحه بیا : نه ویل .
 واته : نمو ناره قه وردهی به نه ویلته وه به ، باخود نمو ناره قی گولی
 ناوچاوه ، گولاوه پرۆاندۆیانه له خرمانی گول و بۆنی عهر بلاو
 نه کانه وه ، باخود ناوی حایاته همرگهس به زمان بیلستنه وه همرگیز
 نامری ، بان ناره قی شه رمه ؟
 نیوهی دۆه مهنی تم شه ره له تیکسته کانی به رده ستماندا زۆر نالۆزه .
 ئیچه تیکستی (چن) و (مز) مان به مند کرد و وا نمو تیکسته کانی تریش
 نه خه پنه پیش چاو :
 (م) : یا ناوی حایاته عهر قی و ورده موحه بیات

گولشمن وه کو به زمیکه که ناسادی هدراری
بو تاقه گولتیکي گه به ژوتبه یی مینات (۱۷)

تو باقیه یی ساقیه یی صحنی چه من به
میدان هه مو مه ی دانه به کاسات و به طاسات (۱۸)

« نالنج » یه که و نهو کس که ته مامی غه زهلی بیست
مه عظمی بووه زور و که میی خاریقی عادات (۱۹) ■

(ک) و (ت) : یا ناوی هه یانه ، عمره لی و مرده موچه ییات

(گم) و (تو) : یا ناوی هه یانه عمره لی و مرده (یا : ورده) موچه ییات

(ک) : یا ناوی هه یاتی عمره لی و مرده (یا : وردی) موچه ییات

(۱۷) ناساد : به که به که . هوزار : بولبول ، باخود هزار . مینات : میدان .
وانه : باخی گولانی زبان وه که به یانگه به کی لن هانوه به که به که ی
بولبوله کانی بو گه بشتن به تاقه گولتیکي که ژوی تو به ، بون به صدها .
یاخود به که به که ی هزاران بولبوله که ی . تاد . به مینتیه معنای
(بولبول) مان له وه وه بو دنج که جهمن بن بولبول ناین و نهو هزارانه نه بن
بولبول بن .

زیاده ژویه کی زور شاکارانه به نه می نالنج کردویه تی به که به که بگه نه
صعدان . .

(۱۸) باقیه : ماو . ساقیه : ناوگیژ . صحن : میدان ، یاخود سینج .
کاسات : جهمی (کاسه) به . طاسات : جهمی (طاسه) به .

وانه : تو خوش یی و همیشه همره ییگیژی باخی زبان یی . . جیهان
میدانی زبان و سرکه ، به کاسه و به کاسه شهرای سرگی تیا
دهرخوردی خه لکن نه درنج . . یاخود : چش له خه لک ، تو بو خوت
بژی و له سر سینی زبان به نه وه ، دنیا هه مو میدان خوشی و
ژابورانه .

له شیره کهدا نیشاره تیکش به زاروه ی (ساقن و باقن) هه به که
به وه نه لکن بو ناده میزاد نه می نه وه له مامه لدا . .

باقیه یی ساقیه یی (م) و (گم) : ساقیه و باقیه یی . (ک) و (ت) و
(مز) : باقیه و ساقیه یی .

(۱۹) خاریقی عادات : نهو کردارانه ی له توانای هه مو که سدا نین و خواهه ند
به هری لیتامنیان نه نا به هه ندنج که می هه لژاردی خوی نه دا .

■ نم بارچه شیره بو قسیده ده بی به لام خوی به غه زلی داناوه .

چاوت له برقی بهمنی له وژر طاقی نظارمت
په پوره عیدان دینه ته که لوم به یشارمت (۱)
شایسته یی شان ، لایقی مل طوژده یی تویه
له ک طوژده یی شاهه شه هیرو طهوقی وهزارمت (۲)

واڼه : نالی بهله که سه ، بهلام لهوه یی ناگای له همدو شیمره کانی هین ،
پای دهرته کموی کرداری (خرق العاده) زور ژژدها یا کم . مه بهستی
لهوه به بلتی کرداره نه ده بیه کانی من همویان (خرق العاده) ن .
له نسخه یی (ق) دا له لای سرور یی هم قه سیده بهوه نوسراوه « بند
هفتم در مرثیه یکی از محبان اسلامی فرموده » . واڼه : بهندی
هموهم له لاواندهوه یی به کن له خوشه ویسته نه مستمولیه کاند
لهرموی یی . بهلام به لاشکرا دیاره له دل دانهوه یی باره که بیدا وژی یی
به بونه یی مردنی باوکیوه که نه بهیشتوره شو بکا به نالی و
مه قلیش نابگر یی نالی له دواساله کانی زیانیا له نه مستمول یاریکی یوین
به تمای هینانی یوین و باوکی زلی لپ گزین وه که له قه سیده کهوه
دهرته کهوچ ، یا معنای قه سیده که له گمل نهو قه بیدا بهله بهمن که له
نسخه که یی (لا) دا نوسراوه .

- (۱) طاق : تاق ، پنجمه یی هیلالی . نظارمت : وهزیر یی . عیدان : لاشکرا .
معنای هم شیمره به سراوه به شیمری پاشه وه بهوه .
(۲) شایسته : شایان . طوژده (ی په کم) : زولفی لول . طوژده (ی دوه هم) :
مور ، نیشانه . طهوقی : مله وانه .

واڼه : چاوت به لاشکرا وین پیچ و بهنا له وژر طاقی وهزیریدا که برژه ،
به یشارمت دینه قسه و نه لپ زولفت شایانی شان و ملی تویه ، له کانی
بلاوریدا شانت داپوشن و له کانی لولیشدا له ملت بشالین ، نهله نیشانه یی
شاهه نشاین و ملوانکه یی وهزیر یی که له ماسی زولفتدا هیچ بابه خپکیان
نیبه .

به وهزیر دانانی چاو له بهر لهوه به که چاوه کان دوانن و وهزیریشی
جاران دوان یوون : وهزیری دهسته ژاست و وهزیری دهسته چمپ .

سر خاتیمه یی حوسنی عیادت که نه هاتی
بارئ بگه ره فاتیمه وو ده ئبی زیارت ! (۳)
کچ دهستی ده گاته بهی و فاری نه گه پشتون
له و تهخته که وا صاحبی مؤرن به صدارت ؟ (۴)

(۳) خاتیمه یی حوسن : عاقبت خیرئ ، مردن . عیادت : هه وال پرسی
نمخوش . بارئ : که زه تیک . فاتیمه : سۆره یی فاتیمه خویندن بۆ گیانی
مردۆ . ده ئب : نهریت . زیارت : زیاره یی گۆز .

واته : که نمخوش بۆم و کهوبۆمه گیانه لا نه تکرد که زه ئی بیتی سه رپکم
لێ بدهی و هه والیکم پرسی .. ئیستا که مردۆم جارئ وهره ته مزیه کم
فاتیمه به کم بۆ بخوینه و نهریتی زیاره یی گۆزه کم به جێ بینه .

له کو کرد نه وهی (خاتیمه) و (فاتیمه) دا طباق و ، له کو کرد نه وهی
(عیادت) و (زیارت) دا تهناسوب هه به . ژسته یی (خاتیمه یی حوسن) یش
ئیشاره به بۆ زاره وهی (حسن الختام) که گه لێ جار به مه عنای مردن
به کردی .

(۴) نار : هه نار . تهخت : تهختی سینه و تهختی ژۆ . صدارت : کهوتنه
لای سه ره وه . ئیشاره بیه به زاره وهی (صدر) که له سه ره وهی
هوسمانیه کاندای سه ره وه و هه زیان و تراوه .

واته : کچ دهستی نه گاته به هیتی مه مک و هه ناری ژۆمه لت به سه ر
تهختی سینه و ژۆه وه ، که هیتشتا کالن و پێ نه گه پشتون و فه رمانی
گرئی لای سه ره وه بان دراوه ئی ؟

له خواستی (تهخت) دا له تهختی شایه وه بۆ تهختی سینه و ، (مۆر)
له فه رمانی وه زیویه وه بۆ گۆی مه مک و ناوه ژاستی کو لم و ، (صدارت)
له سه ره وه وه زیویه وه بۆ به رزی شوینی مه مک و گۆنای یار ، ئیشاره یی
موسۆزه هه به به و به لگه ش شوینی بابه ته گه به . له کو کرد نه وهی
(تهخت) و (مۆر) و (صدارت) یشدا تهناسوب هه به . له وشه یی
(نه گه پشتون) یشدا ئیشاره بیهکی ناسک هه به بۆ نه وه که جارێ خه لک
به ئاسانی ده ستیان نه نه گه پشته کار به ده ستانی به رز ، هه ره ها له
وه صف کردنی پێ شو به پێ تراو یشدا به کالن ، ئیشاره به بۆ نه وه که وا
کار به ده ست نه گه ره فامیده و پێ نه گه پشتو یی خۆی له خه لک دۆر ناگرتی ..
له وانه به پلاریکی (ته لمان) یشی ئیسا پێ ، گر بیه تبه له وانه یی له
کۆمالت و زیانا له سه ره وه ن ..

دسروځکي هورځ چ حيايکه که تيدا
شمس فلک الحسن اُفارت فتوارت (۵)
هرچنده گوناځي دمه کت باره له سر ليو
حمدی چيه « نالغ » که بلځ ماچه که فارمت (۶)

کن (چر) و (چن) و (هم) و (ک) : کس . نه که بشکوت
(چر) : نه که بشکو .

(۵) واته : سرېوځي ته نګي هورځ چوڼ جوړه سرېوځيکه ، ټوږي ټوږي
جار جار ليوه دهرنه که وځ و جار جار نه شارپته وه !!

له وشي (هورځ) دا نښاره به وش کراوه که ټوږي يار له ټير
سر که بيه وه وک خوري ټير هور وايه ، چوڼ هور که همبشه ټوږي خور
داناوځ به لکو جار جار نه شارپته وه و جار جار نه وږته وه ، نمېش
همبشه ټوږي يار داناوځ ، جار جار به سرپه وه نه يڼ و جار جار لانه چن .
له (شمس) دا لېسنيماړي مومړزه حه هه به و (دسروځ) و
(الحسن) يش به لکه که بڼي .

دسروځکي (کم) و (ګم) : دسروځکوو . نيوي دځه مې نم شپره له
بمراوړي نوځي (چر) دا بهم جوړه به :

شمس فلک الانس نارت فتوارت

(۶) دمه کت : خوږنه کت ، نهو خوږنه کت . دمت . (ده وانه که) ت .
بار : نهو توږه ي به سر ليو وځکه وه په پدا له بڼ . باري هه لګرڼ .
حمد : سزاي شرمېي گوناځ . توانا . که فارمت : نهوي گوناځ يا شېکي
ماددي دابشو .

له توارځي معنای نم شپره به چنده جوړ ليک بدرپته وه :

په کهم — هرچنده خوږني سوري نهو دلداري به ناحق کوشنت
بووه به بار و به ليوته وځک بووه ته وه و بغاځکرا پيوه دباره ، نالغ
هر حمدی نېبه بلځ ماچي ليتوت نهو خوږنه ي لڼ داله شو و پاځي
نه کاله وه . دباره مېهست له خوږنه که سوري ليتوي ياره که هرکيز
لاناچن .

دځهم — هرچنده تاواني دمت که به دلداري وت (نا) و نهوېش
له داځانا مرد ، بووه به باريک به سر ليوته وه ، له ټوږي قېامه تا که همو
لنمادي نادميراد شايه تېي لڼ نه دن ، ليتوت ليت دپته دنگ ، نالغ

مه که ئیخلافي نهو ومعهدي که فرموت
دهخيلت بم که خانهی سهبره کم سوت (۱)

له زوت و قوتی و مک من زو مه پوزه
که ومعلی تویه قوتی عاشقی زوت (۲)

حمددی نییه بلن : ماچ لهوباره له لیتوت نهکاتهوه .
سیهم - هرچهند بههزی تاوانی دمهتهوه که لهعاستی دلدارانا
فروقمپ بووه و هیچ نالن ، لیتوت باری لن نیشتووه ، نالن حمددی نییه
بلن ماچ نهو باره له لیتوت نهکاتهوه .

چوارهم - هرچهند لهوندهت گونا لهعاستی دلدارانا کردووه و له
خوت دوز خستونهتهوه و پیت و تون « ده مهکن ! » ، گونا بووه به بار و
بهسر لیتوتهوه که لهکمی کردووه ، نالن بوی نییه بلن که فارهتی نهو همو
گوناوه ماچی لیتوه .

پینجهم - لهگهل نهوندهدی هرکام لهم چوار معنایه که په یوندهی به
نیسوهی بهکمی شبعره کهویه ، ئهشتوانی معنای نیوهی دوهمی
بهم جوړه لن بدرینهوه : نالن لهکمر بلن که فارهتی نهو گوناوه ماچی لیتوه ،
خوی گوناهار ئهین و ئهین حمددی لن بدری . باخود : نالن ! بلن
حمددی نهو گوناها نهویه ماچیک له لیتوی بار بهنری .

هرچونی معنای نهودهتهوه ، له کوکړندهی (گونا) و (دهم) دا که به
شپوهی نویستی کونی معنای خوین نهگه بهنن ، لهگهل وشه (حمد) و
(که فاره) دا ، لهناسویکی جوان هده . هروده ها له کوکړندهی (دهم) و
(لیتو) و (ماچ) و (حمد بون) بشدا . .

(۱) ئیخلاف : پیچهوانه کردن . خانه : مال . سوت : سوتا . سویت ،
بهروه و تو (به فارسی) .

واڼه : دهم داوینت ، نهو گفتهی داتمن به پیچهوانهی مجولیرهوه و
لیتی باشگلز معبوه ، چونکه وا خمریکه مالی سهبرم ناگری نن بهرئین ،
باخود چونکه زوی مالی سهبرم کردووه ته سو ، بهلکو لایسه کم بهلادا
بکه بتهوه .

نهو (کم) و (گم) و (ت) : نهو . ومعهدي (چن) و (م) و (ک) : ومعهده .
(۲) واڼه : زوی خوت له همواری زوت و قوتی و مک من مهشارهوه ، چونکه

موزمت قوللابيه هم تير و هم شير
بروت ميرايبه هم تاق و هم جوت (۳)

له سنلوقي پزي سينم بترسه .
كه ناگر بهر بداته تهخت و تابوت (۴)

تاقه هويهكي زبان بو مني عاشقي زوت برتبيبه له پين گه بشتنت كه نمويش
بههوي ديتني زوتوه ديتنهدي .

لنيتوان (زوت) و (نوت) دا جيناسي لاهيقي و ، لنيتوان هم سنج
(زوت) هكدا جيناسي لهواو و ، له (زوت) ي (عاشقي زوت) دا لهطافعت
ههيه . (زوت و نوت) و (نوت ي زوت) يش له جيناسي قهلبهوه نزيكن .

(۲) موزه : برزانگ . قوللايج : وملك قولاپ .

وانه : برزانگت وملك قولاپ وايه نوكي وملك تير تيزه وملك شمشيريش
كهوانيبه . برقيشت هيلابيه وملك ميرايب مزگوت و ، له زوي شتيرهوه
وملك تاق وايه و ، جوتشه وانه دوانه .

له (تير) و (شير) دا جيناسي موشاربع و ، له (تاق) و (جوت) دا
طيباقي و ، له وشي (تاق) خويدا لهطافعت ههيه چوتكه به دؤ مهمنه
بهكارهاتوه .

هم تير و هم شير (مز) : هم شير و هم تير . تاق و (مز) : تاقه .

نهم شيره له بهراويزي نوسخه ي (چر) دا بهم جوړهش نوسراوه :

موزمت قوللابه ، يا هم تير و هم شير !!

بروت ميرايبه ، يا هم تاق و هم جوت !!

(۴) وانه : سنلوقي سينم پزه له ناگري داخي دمردى تو . بترسه لهوه كه
زوت له زوتان بلتيه ي بنگريتهوه : له زياتاي تهخت و تاراجت
بسوتينج و ، مردى تابوتهكت بكا به خهتوز . باخود له سنلوقي سينى
پز له ناگرم بترسه ، لهوهنده بههتزه به مردنشم دانامركيتهوه و لهوانه به
لهسر تاته شويش پين يا لهناو داره مهبتا ناگرم پين بهربدا .

پزي (ام) : گزي . بترسه (ت) : بترسي . ناگر (ام) و (گم) : ناور .
بهربدانه (چن) و (ت) و (ك) : بهرمدانه .

له‌بار خه‌لده‌ی له‌بی له‌طی له‌تو بو که‌وا شه‌که‌ر ده‌باری ، گول ده‌پشکوت (ه)

(ه) واته : که گولی سۆر نه‌پشکوت و شه‌کر نه‌باری ، هیی نه‌وه‌بو تو پشه‌که‌نیت و لیوت نه‌بزواند و دانت ده‌وله‌که‌وت . له‌زه‌نگی سۆری لیونه‌وه ، که نه‌تجولاند ، گول نه‌پشکوت و ، له‌ددانی سپینه‌وه که ده‌وت نه‌خستن شه‌کر نه‌باری . زه‌نگ یخ مه‌به‌ستی له‌بارینی شه‌کر پشه‌که‌نیه‌که‌ی یار یخ و بژکه‌ بژکه‌کانی پشه‌که‌نیه‌که‌ی شوپه‌اند یخ به‌گولۆ شه‌کر ، پاخود داوه‌ربینی باری سپی سهر لیوی یار خۆی و که‌وتنه‌ خواره‌وه‌ی یخ به‌هۆی پشه‌که‌نیه‌که‌یه‌وه و ، وسته‌بیتی بالای یار بشوبه‌یتن به‌قامیشی شه‌کر و باری داوه‌ربوی لیویشی به‌شه‌کره‌که‌ی . ئهم مه‌منای دۆه‌مه له‌زیگای په‌یومندی نیوان (بارین) و (بار)وه‌و زلی ئی نه‌چن . نالت له‌م شیعردا ته‌شبهی سوره‌که‌کی به‌کاره‌یتاوه : پشکوتی گولی سۆر و بارینی شه‌کری شوپه‌اندوه به‌پشه‌کینی یار و ده‌رکه‌وتنی لیو و ددانی . له‌م شوپه‌اندنه‌دا زیاده‌زه‌ویه‌کی زۆر جوان و بالا هه‌به .

نیوه‌ی په‌که‌می ئهم شیعره ، به‌مجوزه که‌ لیته‌دا نوسیمانه‌هوه ، ته‌نها له‌که‌شکولیکا هه‌بو برای به‌ژێر محممه‌د هه‌لج قه‌ره‌داغی پیشانی‌دان ، تیکزای ناواخه‌کانی له‌سالانی ۱۳۲۸ - ۱۳۳۶ ی . ک (۱۹۱۰-۱۹۱۸ ی . ز)دا نوسراوه‌هوه . نوسخه‌کانی تری به‌رده‌ستمان ، له‌گه‌ل شه‌و ورده‌ جیارازییه‌ش که‌ لیته‌دا نه‌نوسینه‌وه ، به‌مجواره‌ یون :

ئوه‌ لیوی له‌تویه یۆ له‌خه‌نه ؟

تیجه‌ بۆبه‌ ئوه‌ی که‌شکوله‌که‌ی کاله‌ محممه‌د هه‌لجان لا په‌سه‌ندتر بو ، چونکه‌ سه‌ره‌زای ته‌ماسبی داژشنه‌که‌شی ، لیوی یاری تیا به‌ (له‌عل) وه‌صف کرابو . ئوه‌ش بۆ ته‌واکردنی هه‌موو گوشه‌کانی شوپه‌اندنه‌که‌ شتیکی به‌بایه‌خ بو .

ئوه‌ (کم) و (گم) : ئعه‌ . ده‌باری (هم) : ده‌باری و .
له‌نوسخه‌که‌ی (هم) و (گم)دا له‌پاش ئهم شیعره‌وه‌ شیعریکی تریش هه‌به‌ . شیعره‌که‌ له‌هه‌به‌ :

فیلیاتی هه‌ست و که‌ماتیم ، به‌تیرن

ده‌پشکی سن و دۆ هه‌م نالی و هه‌م جۆت

تیجه‌ ئهم به‌ته‌مان به‌ هیی نالت نه‌زانی و نه‌مان‌خسته‌ ناو شیرازه‌ی تیکسته‌که‌وه‌ چونکه‌ :

ده که ی نه خچیری مهد دل هر به تیرئ
تیراهی هر بیتین دهست و بازوت ا

چ شیرنه خوطوطی دهوری لیوت
به لن مملومه خوشه خوطوطی یاقوت (۶)

هه د نالن ا به لکو بیکنسی به نالن
بناله ، دامه نیشه مات و مه بهوت (۷)

(۱) دوا وشه ی ، وشه ی (جوت) وه لهم وشه به دوا وشه ی
شیری پتیشویه و ، شاعری سرکه ووتیش دق جار له بال به کدا
وشه به ناکا به له تگمری شیر . (۲) زسته ی (به تیرئ) و تیکرای
معنای نم شیره له شیری دوا پیدا هیه و هیچ پتوبسته کیش بۆ
نم دق باره بۆ نه وه به نیبه . (۳) شیره که نه نه له نوشه ی (هم) او (کم) دا
هه بۆ و له گمر هبی نالن بوا به له بۆ هیچ نه یی له به کیک له ده ستوسه کانیشا
هه یی . بۆ به زامان بۆ نه وه بۆ (هم) او (کم) یش به تیکیان له ویانی و مرگربن .
خو نه گمر هر بشتین شیری نالیبه نه وه معنای وا لن لده بنه وه :
به فورانی ئیشاره تی دهست و کهوانی برۆت بم ، به تافه تیریکی نیگای
چاوت هر سن پارچه ی دل و سن و جگمر و همدو گورچیلای دلداز
نه پتیکن و تاق و جوت گرفتاریان نه که ی . به مپییه زسته ی (تاق و جوت)
وله معنای خوی نه به خشن ، نه شگم زسته وه بۆ (سن) او (دو) وه که .

(۶) واته : لای نه وه گمه موانه ی به دهوری لیوته وهن که جوانی . . دیاره
نه شبن هر جوان بن ، چونکه لهو گنه مووه (زهش) انه ، بدهوری
یاقوتی سوری لیوته وهن ، که واته (خه ی یاقوت) ن . لاشکرایه که (خه ی
یاقوت) یش - که خمت خوشیکی به ناوبانگ بووه - زۆر جوانه .

نالن لهم شو به انده یدا که لکی له زسته ی (خه ی یاقوت) و ئیشاره وه
میژوبیه که و مرگرتوه بۆ تیمزاندنی شو به اندنی گنه موی ناسکی سر
لیوی یار به بن شو به تیراویکی و ، شتیکی زاسته قنه نیبه له گم
شو به تیراوه کدا کویان بکانه وه . نه به به کیکه له خاسیه ته کانی شیری
نالن که کمترین و بچوترین په بوهند با زۆر بدمهن و خه بالیش بن ،
له تیران دق شتا ، به چن نا هیلن بن نه وه ی بۆ وشه ناراین و معنا زیکه خستن
که لکی لن و مرگرتی .

(۷) هه : هه . مه بهوت : سرسام .

تهی سروی بوله ند قعد و ، برژ تاق و ، مهك جوت ا
كن دهستی ده گاته بهی و تازی نه گه بشتوت ا (۱)

دهم همدومی غونچیکه نه پشکوتووه هیتا
با گشفی نه کرد بهرگی عطرپوشی گولی ژوت (۲)

واژه : تهی نالغ ا مات و سهرسام دامنه‌یسه .. بنالینه و هوار بکه ،
لهوانه به نه گمر بنالینی له نه نجاما کار بکه بنه دلی و بنوانی زایکیشی بولای
خوت ، باخود خهلی لیتی بهرو دومی خوت زاکیشی ، واژه بیمینه
دهنگ و لیت پیرسن چینه و دهم بنی به دهمتهوه ..

(۱) واژه : تهی یاری بالا وهلا سرو بهری ، برژ وهلا تاق کهوانیی ، مهك
دوان ا تو بالات نه وند بهرزین ، كن دهستی نه گاته جوت مهكی وهلا
کاله بهی و جوت گونای وهلا همنارت که هیتا پین نه گه بشتون ا

لغنیوان (تاق) و (جوت) ادا طبایق له فظن هه به چونکه معنای (تاق)
لیرمد ا (بهلا) نیبه تا بهرابری جوت پین و ، له کور دنه وهی (بهی) و
(نار - همنار) بشدا لهناسوب هه به و ، شیمره کیش تیکرا حوسنی
همعلیلی بیابه ، چونکه نه گمر شوینه گوزکن به نیوه شیمره کان بکه پین ،
هوی دهم نه گه بشتن به بهی و همناری نه گه بشتوی مهك و گونای
یارمان برژ دهر نه کوئی که بهرزی بالا بهی . نهمش که دره ختی سرو
بهری بهی و همنار بگری داهیتانیتی جوانه . په یوه ندیه کیش مولا حمره
کراوه لغنیوان وشه (نه گه بشتوت) و (كن دهستی ده گاته) ا واژه
(دهست پین نه گه بشتوت) .

كن (ل) : کهس .

(۲) دهم : همناسه . دهم . همدوم : هاودهم ، هاوژئی . غونچیکه :
غونچه به که . گشفی نه کرد : دهری نمخت ا لای نه دا .

واژه : همناسه که وهلا شنه یای به یانگ ناسکه ، یا همناسه ی من
که وهلا سرویه یای سبه یان سارده ، به دهری دهمتابه که وهلا غونچه ی
نه پشکوت نه کراویه ، یا دهمت هاوژئی غونچه ی نه پشکوتی لیتوه و ،
هیتا با له گمل نهو مهره من و ناسکیه شس که هه بهی و به همناسه

گريانی من و خنده يی تو گيسته دوشوبين
 بهو موسیمی بارانه کهوا خونچه دپشکوت (۳)
 خلخال قه دم ، وهك خه می زولفه ينی سهراپات ،
 پشانی قعدت يیت و فيدای بازی بازوت (۴)

شوپنچکا دق و دهچن ، لهو پمزه ناسکهی لانهداوه که ههئری گولی تۆنی
 شاردووه نهوه . مه بهستی لهوه به هیتشتا کهس دهسی بۆ نه بردووه یا
 نه نامت بایش له زازی جوانیه کهی نه که بشتووه . زایشی ئین نهچن تۆنی
 ده می له کچیکی نوستۆ بین سه رپوشیکی تهنگی دایین به سه رده م و چاویا .
 نالی له می شیره دا له لایه کهوه ده می یاری شو به اندووه . به خونچه ی
 نه پشکوت و له لایه کی که شه ره تۆنی شو به اندووه به گولی بۆندار که
 پمزه به کی ناسکی به سه ره وه بین و هیتشتا با لای نه دایین .

له وشه ی (دهم) دا له طالع و ، له (دهم) و (همدهم) دا جیناسی
 لاحق و ، له کۆکردنه وه ی (خونچه) و (با) و (به رگ) و (عطر) و
 (گول) دا له ناسوب هه به .

مهوسیم : وهژد . (۲)

وانه : گریان و فریتسک زشتنی من له دهردی دۆری تو و گوی
 نهدان و پتکه نینی بین باگانه ی تۆیش به من لهو کاته نهچن که به هاران باران
 نه بارین و خونچه نه پشکوت . وادیاره خونچه ی ده می تو به بارانی گریان
 من نه پشکوت . دیاره نه یی دۆری نیوان نالی و یاره که ی نه وه نه ده ی
 دۆری نیوان هه ور و زهوت بین که نهویان بارانه که ی لیه دق و نه میان
 خونچه که ی تپا نه پشکوت . له لایه ک شیه ون و گریان بین و له لایه ک
 به زم و پتکه نین !

نالی له می شیره دا ته شیه ی موره که کی به کاره ی ناوه . دۆشتی جوت و
 له دۆباری دۆی به کتريدا شو به اندووه به به ک . نه مه به کیکه له
 شاکاره کانی نالی .

دهشوبين (چر) و (کم) و (گم) : دهشوبين .

خلخال : پاوانه . خه م : چه میوه . پشان : هاویلا . بازۆ : قۆل . (۴)

وانه : یاخوا بالای وهك پاوانه چه میوه ی له ده وردی پتت که ژاوم ، وهك
 زولقه تۆله کانت که له ته وقی سه ره مه و تا به ری پتتیا ن گرتووه نه وه ، ژاست
 بته مه و بین به هاویلا قعدت . له جیایی نه وه ی به سه ر که ردی پتت

خالی لیه « نالې » دلکه‌ت ساتې له هېجران
تا تاری وچرودت له پستین مه‌له کول‌موت (ه)

پخ و همر له‌بهر پیتا که‌وېښ ، به قوربانی بازنی قولت پخ و شان و بالت
بگرېته باوه‌ش !

نهم ناواښی کوژانه له خالی (له‌بهر پیتا که‌وېښ) هوه یو (له باوه‌ش
کرن) ی یار ، که نالې لهم شېره‌یدا ده‌ری بزیوه گواستنه‌وه و به‌راوردیکی
که‌لې هونه‌رمه‌ندانه‌به .

له کوکرده‌وهی (خلخال) و (بازن) دا ته‌ناسوب و ، له به‌ران‌بهر به یکه
کردنی (قدمه) که له شتیوه‌ی نویښنی جارانی (قدم) هوه
ده‌ره‌که‌وېښ - و (بازو) و ، (خم) و (پستان) دا طبایق و ، له‌نیوان
(قدم) و (قدمت) و ، (بازن) و (بازو) دا جیناسی لاحق هیه .
نمدت (چر) و (چن) و (له) : قدمه .

(ه) تار : تال . مه‌له کول‌موت ، مه‌له کول‌موت (ملک الموت) : فرشته‌ی
گیان‌کیشان ، می‌رالیل .

واڼه : تا فرشته‌ی گیان‌کیشان به‌نی زیانت نه‌بچوښت ، به یار ناگه‌بت و
دل‌ت تاویک له خمی دژری یار خالې نایښ .

نالې لهم شېره‌دا وستیوه وشه‌ی (مه‌له کول‌موت) به‌م‌چوره‌ش
بخوښتی‌نه‌وه (ملی کول‌موت) واڼه : ملی ومله مو باریکت ! به‌م‌پیڼه
معنای شېره‌که زیاده‌زده‌وییه‌کی جوانی ښ نه‌که‌وېښ . واڼه : دل‌ت له
ده‌ردی دژری یار خالې نایښته‌وه تا له‌ونده له‌ز و لاواز له‌پخ به‌نی زیانت
به ملی ومله مو باریکت نه‌بچوښت . نه‌سه‌ش وا نه‌گرېته‌وه همر به سمر ریشتر
پخ و له‌زاستیدا که‌لکی هېچی پتوه نه‌مایښ و نه‌گر به یاریش بگا هېچی
لیوه ده‌سگیر نه‌پښ ..

دل‌که‌مت (چن) : ده‌سه‌که‌مت . واڼه : همر باسی دژری یار نه‌که‌ی ..
تاد .

قیچی ئی

- ۱ -

عومری یی حاصلی من چۆ به عه‌به‌ئ
ئه‌مه‌کم هه‌رجی هه‌بۆ چۆ به عه‌به‌ئ (۱)
میهری یی میهری زوخت گیراوه
له‌ منی سایه‌ صیفه‌ت چۆ به عه‌به‌ئ (۲)

- ۱ -

- (۱) عه‌به‌ئ : بۆبۆچ . ئه‌مه‌ك : وه‌فا . ئومیدێك .
وانه‌ : عومری بیهۆده‌م له‌خۆزاین له‌کێس چۆ ، هه‌رجی وه‌فام بۆت
پیشاندا ، یا هه‌رجن هیوا به‌کم هه‌بۆ ، هه‌مۆب له‌ ده‌ست دهرچۆ .
ئه‌مه‌کم (چر) : ئه‌می‌کم . (هم) و (گم) : ئه‌مه‌لم . (کم) : ئه‌مه‌کم .
(ك) : ماله‌کم . چۆ - ی دۆهه‌م - (هم) : بۆ .
- (۲) میهر : خۆر . خۆشه‌ویستێ . سایه‌ : سێهر . وانه‌ : ئۆی وه‌ك خۆری
یی خۆشه‌ویستی ئۆم لێ گیراوه‌ ، به‌دکار که‌وتوووه‌ به‌ینی من و ئه‌ره‌وه‌و ،
له‌ ده‌ستی منی سێهر ئاسا دهرچوووه‌ . ئالێ که‌ خۆی کرد به‌ سێهر و
ئۆی باری کرد به‌ خۆر ، به‌وه‌ بزیاری نهمانی خۆی دا چونکه‌ سێهر له‌
بۆنی خۆره‌وه‌ به‌یدا ئه‌ی .
- ئالێ له‌م شێهردا خۆی شو به‌اندوووه‌ به‌ ئۆی زه‌وێ و ئۆی یار به‌ ئۆی
خۆر و خۆشه‌ویستی به‌ ئۆی خۆر و به‌دکار به‌ مانگ .
له‌ وشه‌ی (گیراوه‌) دا که‌وری به‌ و ، له‌ ئۆ کردنه‌وه‌ی (میهر) و (سایه‌) دا
هه‌ناسوب هه‌یه‌ .
- زوخت (چر) و (هم) و (کم) و (گم) : ده‌رت . (مز) : زۆت . چۆ - ی
دۆهه‌م - (هم) و (کم) و (ت) : بۆ .

قصدي يارته له کن به زمی زه قیب
یاری من ا خوت مه که به دخو به عه بهت (۳)

خاهیی دل که خه رابه ، چ بلیم
به خه یالت که : به رمو ، به عه بهت ا (۴)

« نالغ » نهو خونه دمه یی زاره
مه که ماچی دمی ، نه رجو ، به عه بهت (۵)

(۳) واته : گوايه به ژاست نیبهو یاری نه کی که له گهل به دکاردا ژالویری و
ژوی خوشی نه ده یی . نهی دژستی خوشه وستم ، له خوزاین خوت پیو
خراب مه که ، به دکار بر نهو ناشی به هیچ ژویک ژوی بده یی .
له (بارنه) و (باری) دا جیناس هه به .

له کن (« بهراویزی » چر) و (کم) و (کم) و (مز) : له گهل .

(۴) خانه : مال . خراب : ویران .

واته : مادهم مالی دلم ویرانه به و که لکی بیا دانیشنی پیو نیبه ،
چون ، بیهوده ، به یالت بلیم فمرمو و مره ناوی .

نصهی نالغ نه بلن و نه به کی نیجگار ناسکه . نهو نه ناست به وهش
ژاری نیبه که یادی یار به دلی پر نازار یا بییژی ، نه بادا یادی زه نهجیده
بیی !

(۵) یی زار : یی دهم ، یاخود ییزار به معنا و مژس و یی نافت . نه رجو :
تکا ، له (ارجوی) فیله ره و مرگراوه به معنا تکا له کم ، یاخود هر
فیله که خویه یی .

واته : له خوزاین به معنای ماچی دمی نهو یاره مه به که دمی وک
خونه به نه گراوه نهو ، چونکه دمی نیبه . یاخود : نهو یاره دهم وک
خونه یی نه بشکوهه ، ییزار و و مژس ، نافتی ماچ دانی نیبه ، به معنای
ماچی مه به . یاخود : نکات لن له کم به بیهوده دمی ماچ مه که چونکه
مادهم دمی نه گراوه یا دمی نه بشکوهه ، وک دمی نه یی وابه .

تیمی چیم

- ۱ -

عیشقت ، که مهجارتی بین ، خواهیش مه که لایلا کچ
شیرین کچ و ، له یلا کچ و ، سهلا کچ و ، عذرا کچ (۱)
فهرقی کور و کچ زوشن ، وک فهرقی مه و میهر
که فهرقی شه و زووه وک فهرقه له کور تا کچ (۲)

- ۱ -

(۱) عیشتی مهجارتی : لای نه ملی دل عیشق دق جوړه ، عیشتی حه فیتن که
عیشتی خوا به و عیشتی مهجارتی که عیشتی جینیبه . خواهیش :
داوا . لاره زو . شیرین : بیتجکه له معنا له فطیبه که ی و له وهش که
ناوی لافره ته ، لیشاره پشه بۆ شیرینی خوسره و نهرهاد . له یلا :
بیتجکه له معنا له فطیبه که ی که نه شه ی کالی سهرخو لیبیه و له وهش که
ناوی لافره ته ، لیشاره پشه بۆ له یلا ی قه بسی عامریتی . سهلا : بیتجکه
له معنا له فطیبه که ی که سافن نه که به نین و له وهش که ناوی لافره ته ،
لیشاره پشه بۆ (سهلا) ی زهمزی دلداریتی له نه ده یی مهره بدا . مهذرا :
بیتجکه له معنا له فطیبه که ی که واته (کچی ده ست بۆ نه بر او) و له وهش
که ناوی لافره ته ، لیشاره پشه بۆ مریسی دایکی عیسا و ، بۆ مهذرای
قارهمانی ژازی خو شه و بستیی (وامبیک و مهذرا) .
واته : که له عیشقا ژیکای عیشتی مهجارتی گره بهر ، همر کچت
بوئی . چونکه همر سیفه یتکی جوان له عشقدا مه به ست بین ، هموی
له کجدا کز بووه وه .

نالچ له ناوه کانا له طافه یی به کاره پناوه ، وک له معنا لیدانه وه کانیاندا
ژوانمان کرده وه .

عیشقت (چر) : عیشتن .

(۲) مه : مانگ . میهر : خور .

واته : جوانی کچ وک هبی خور وایه و هبی کور وک هبی مانگ .

مه مه له مه هی ساده : په غنی له قه مهر لاده
 هم شمس و ثوره بیا کچ ، هم زوهره یی زهرا کچ (۳)
 یی یتنه گولی واله ، هم یی بهره ، هم تاله
 قه سرو و سنو بهر کچ ، چاو تیرگی شهلا کچ (۴)
 کوژ وهک گولی گولزاره ، نه ما نه مری خاره
 وهک هه لگی چزو داره ، هه لگوینی موصه ففا کچ (۵)

خوړ نیشانه یی ژوزه و مانگیش نیشانه یی شو و به نه ندازه یی جیاوازیی
 نیوان خوړ و مانگ ، له نیوان کوژ و کچیشدا جیاوازیی هه به .
 نالغ له نیوه یی دوه می له شمعردا به نیازی دوبات کردنه وه یی
 جیاوازیی زوری نیوان کوژ و کچ یو مه له یی دلدارتی ، له شبیهی
 مه قلاوی کردوه ، نه گینا نه یو بیونابه : نه م فرقی کوژ و کچه وهک فرقی
 شو و ژوزه .

له هیتانی (شو) و (ژوزه) دا به دوا یی (مه) و (میر) دا ، له ف و
 نه شری موره تنب و ، له کوژ کردنه وه یی (کوژ) و (کچ) و ، (شو) و
 (ژوزه) شدا طباق هه به .

نم (ت) : نم . (م) و (گم) : وهک . وهک نمرقه (چر) : وهک فرقی .
 وهک (م) و (گم) : نم .

مه مه : (مه) ، وشه به کی عره بییه واته دهس بهردار به ، دوزاره
 کراوه نموه . ساده : یی مژ . ثوره بیا : کومه له نه ستیره به کن له گهر دنی
 (لور) دا لئی جوئی نابنموه . زوهره : نه ستیره یی ناهید .

نالغ له شمعردا له طافه یی به کاره یتاوه ، چونکه له زمانی عره پیدا
 (قهر) موده لکمره و ، (شمس) و (لور) بیا و (زوهره) موئه نه غن .

(۴) بیتن : بون .

واته : کوژ وهک گولی واله وایه ، نه بونی هه به و نه به ریش لدا و
 تالیشه . به لام کچ بالای وهک داری سرو و سنو بهر بهرزه و چاوی
 وهک نمرگی مست وایه .

نه شگونچ (یی یتنه) به (بیهنه) به یو تیر یتنموه ، واته به یری که .
 له نیوان (به) و (بیتن) و (تال) دا له ناسوب و ، له نیوان (واله) و (تاله) دا
 جیناسی لاحق هه به .

(۵) خار : دلاک . موصه ففا : پالفته .

دور نیبه مه بهستی نالغ له شمعردا نموه بون بون به لئ زاسته کوژ

کچ په رچمی چین چینه ، دق مه مکی له سر سینه
وهک شاه یی هه لگوینه بډ له ذده تی دنیا کچ (۶)

جه زلی ته مهر و سایه بډ سه وله تی ته عدا کور
نه خلی ته مهر و مایه بډ ده وله تی دنیا کچ (۷)

کور زیی ده بوستانه ، کچ شه می شه بوستانه
بډ به زمی ته ماشا کور ، بډ خه لوه تی ته لها کچ (۸)

وهک گولی گولزار وایه بغاسانین بنیادهم نه توانی بزوا بیگانه وه ، به لام
بهره مکی زبان و ناوانه . زاسته کچیش وهک ههنگی جزو دار وایه بیاو
پن مه بنهت ناتوانی بیژ پته وه ، چونکه نه خوی خوی ههروا لدا
بده ستوه و نه کس و کاریشی پن لمریکتی گران نه بدنه به شو ،
به لام له باش ده سگر بون وهک ههنگوینی پالغه وایه ، چون نه و مومی پتوه
نیبه ، نه میس گوساه و نابوړ چونی لداو نیبه . نه گمر مه به ستی نالی
نهمه پن که نیمه پتی نه گین لهوا نم شمیره نیشاره ته بهو زاستیبه که له
کومه لگا داخراوه کانی وهک کومه لگای نیمه دا هه ستی پن نه کړی له باره ی
په یوهندی جینسبیه وه . شمیره که نیشاره پتیکې تریشی تیا به ، به لام بډ
باس کردن ناشی .

(۶) لم شمیره دا ، له کوکړدنه وهی (چینه) و (سینه) دا جیناسی لایق و ، له
په کخستنی (شانه) و (په رچم) دا ته ناسوب هه به ، چونکه دقر له
مه ناکه شی که (پوره ههنگ) ه ، به شیوه ی نوسپن له گهل (شانه) ی سر
دا هتانیشتا په که نه گریته وه .

نم شمیره ته لها له ده ستوسه مکی (چرا) دا هه بو .

(۷) جه زل : به دهس و ده هنده . سایه : په نا . سه ولت : هیرش . نه خل :
دار خورما .

واکه : کانی هیرش پر دنه سر دوژمن ، کور قوربان دهر و به دهس و
ده هنده به و سایه و په نای لڼ ته و ماوانه . بډ زاواردن و شان و شکوی
دنیا یی کچ دار خورمای بهر داره .

له کوکړدنه وهی (سایه) و (سایه) و ، (سه ولت) و (ده ولت) دا
جیناسی لایق هه به .

(۸) لمر و (هم) و (گم) : لمری . ده وله تی دنیا (چن) : خه لوه تی ته لها .
زیب : جوانی . ده بوستان : قوتابخانه . شمع : موم . شه بستان :

مق سوبولی ناشوفته ، دوز دانهی ناسوفته
 دهم غونجهی نهشگوفته یتشکره کوزه یا کچ (۹)
 کوز ټاینهیی حوسنی ، تا وهك کچه ، مه نظوره
 گرتی که غوباری مق چینی کوز و مینا کچ (۱۰)
 کوز تازه وو تهز ، مادام ساده وه کو خوشکی یخ
 نهما که زوا سه بزه ، دیا کوز و ، زیبا کچ (۱۱)

تاریکستان .

واټه : کور مایهیی جوانیی ده سگاکانی خوتندن و خوتنده وارینه ..
 کچیش بو زازاندنه وهی مالی دهرگا داخراوه .. بو بهزم و ټاههنگ و
 نهماشا کوز ، چونکه نهوسا کوزی زابواردن همر بو پیاوان بووه .. بو
 بهسربردنی نه بیایی شه ویش کچان ..

له کوکردنه وهی (ده بوستان) و (شه بوستان) دا جیناسی موزاربع
 هه به .

(۹) ناشوفته : ټیکچو . ناسوفته : نه سمر او . نهشگوفته : نه بشکوتو .
 واټه : بیر کمره وه بزانه کوز خاوهنی قزی ټیکچوی وهك سوبولی نالوزاو و ،
 دوززی نه سمر او و ، دمی وهك خونجهی نه بشکوتو بچوکه ، با کچ ؟
 دیاره کچ !

(۱۰) مه نظور : نهماشاکراو . مینا : شوته . واټه : ټاوټنهیی جوانیی زومه نی
 کوز تا وهك هیی کچ وایه و موی لن نه هانووه ، بو نهماشاکردن له شخ .
 بهلام که تیزی دیزی گهنه لکی لن نیشت ، وهك قایی فمخفوری لن دی ،
 که چن کچ همر به شوته یی خوی له میټینه وه و هچی لن ناین .
 حوسنی (چر) و (گم) و (کم) : حوسنه .

(۱۱) دیا : پارچه قوماشی نهخش له سمرکراو . زیبا : جوان .
 واټه : زاسنه کوز تا وهك خوشکی موی لن نه هالین ، لازه و تهز و
 پاراو ، بهلام که شینایی گهنه لکی لن زوا ، نهو مووهی لټی زواوه ،
 له یخ به نهخش و نیگاری ده ست کرد بو دهم و چاوی . که چن کچ به
 جوان و فمشنکیی سروشت کردی خوی له میټینه وه .
 له کوکردنه وهی (دیبا) و (زیبا) دا جیناسی موزاربع هه به .

بۆ شەربەتى شیرینی فنجانه لەسەر سینی
مەم توخەیی توفقاسی ، شەم عەبەری بۆیا کەچ (۱۲)

هەم گۆلبەنی بێن خاری ، هەم مەزرەمی ئەزھاری
هەم مەخرەنی ئەسراری ئیشباتی مەزایا کەچ (۱۳)

جەنەت پۆی وێلانە ، خادیم هەموو غیلما
خانم کە تێدا حۆرین ، یەكسەر هەموو حەسنا کەچ (۱۴)

(۱۲) مەم : مەمک . توحفە : دیاری . توففاح : سێو . شەم : شەمە ، مۆم .
بۆیا : بۆندار .

وانە : مەمکی وەك سێو خۆ و ، وەك مایە دیاری نایابی کەچ ، کە بەلای
وەك شەمە بەرز و ژێکە و ، وەك مەنەبەر بۆن خۆشە ، وەك فەنجان وایە
بەسەر سینی سەنگیمووە بۆ گێزانی شەربەتی شیرینی .

(۱۳) گۆلبەن : دار گۆل یا چەپکە گۆل . مەزرەع : مەزرەمە ، جێگای
کشت و کال . ئەزھار : جەمعی زەھرە ، وانە گۆل . مەخرەنی ئەسرار :
جێگای زاگرەسی زاز و نەین . ئیشباتی مەزایا : بێن سەگمەندانی
باشترین .

وانە : بەلگەی سەگمەندانی باشترین کەچ لە کۆز ئەوەیە کە کەچ
چەپکە گۆلی بێن دۆکە و ، گۆلی یا ئەچترین وانە تەوی مەزایا
دانەنێ و مەنالی لێ ئەین و ، کە خاوەنی شێکیشە زازی زاگرەووە وەك
کەچتێبەکی بێن .

لەشتوانێ (مەزرەمی ئەزھاری) وایە بخوێنێتەووە :

(مەزرەمی ئەزھاری = مەزرەمی ئەزھاری) . بەم پێشە وشی
(مەزرەمی) دەسکارتێ نەگراوە و ئەنھا بۆ هاوسەنگی شێرە کە لەگەڵ
وشی (ئەزھاری) تێکەلی بەك گراون .

بێن خاری ، ئەزھاری ، ئەسراری (مە) و (کە) و (گە) : بێن خاوە ،
ئەزھارە ، ئەسرارە . ئیشباتی مەزایا (چە) و (کە) و (گە) و (لە) و
(لا) : ئەسبابی موەبەیا .

(۱۴) وێلان : جەمعی وەلەدە وانە کۆز . غیلما : جەمعی فۆلامە وانە کۆز
تازە پێگەبەشت . خانم : لافەرەتی گەورە و سەزۆک . حەسنا : جوان .
وانە : بەهەشت پزیمی لە کۆزێ جوان و ، خزمەتکارانی ناو بەهەشت

گەر ئەشرف و مەجبوبە، یوسف کۆزى بەعقوبە
کچ بۆ بە خەزىندارى يەنى کە زولەيخا کچ (۱۵)

صیدىق و عزیز ھەروەك یوسف کە ئەبى بۆ کۆز
صیدىقەيى مەعصومە وەك داکی مەسیحا کچ (۱۶)

بايتكى ھەيە دويا بۆ عشقى مەجازى ، بەس
« ئالتى » چىيە ئەو بابە : ئادەم کۆز و ھەروا کچ (۱۷)

ھەمۆ کۆزى ئازە ھەلچۆن . خۆرىيەکانى بەھەشت کە سەرکردە و خاوەن
مالى ، ھەمۆ لە بەرەى کچانن . ئەمەش بەلکەى ئەو بە کچ چاڭرە لە کۆز
ئەگىنا ئەوان گەرە و ئەمان کارەگەر ئەبون .

(۱۵) خەزىدار : کريار . زولەيخا : زنى ھەزرى مىسر کە دلى چۆبو لە یوسف .
وانە : زاستە یوسفى کۆزى بەعقوب کۆزىكى بەشەرف و خۆشەويست
بوو ، ئەمەش وانەگەبەن کە کۆز چاڭرە لە کچ ، بەلام ئابىن ئەوەش
لەبادگەين کە ئەوى یوسفى کۆزى ، زولەيخا بو کە کچ بو .

گەر (چەر) و (چىن) و (ھىم) و (کىم) و (گىم) و (ک) و (تۆ) : کۆز .
(۱۶) صیدىق : زۆر زاستگو ، ھەزرى یوسف . لە قورئاندا ھەبە «یوسف
ابىا الصديق .. وانە : یوسف ، ھەى پیاوى زاستگو ! .. ھەزرى :
ھەزرى مىسر ، مىردى زولەيخا . ئەبى : پێخەمبەر . صیدىقەيى
مەعصومە : ئافەرى باوەز پىن گراوى پىن گوناھ ، ھەزرى مریسى دایكى
مەسیح .

وانە : ئەگەر لەبەرەى کۆزانا کەسانى وەك ھەزرى یوسف و ھەزرى
مىسر بۆين ، کە زولەيخاى زنى دۆھەمیان دلى لە بەکەمبان چۆ ، ئەو
ئابىن بە بەلگە بۆئەو کە ھەمیشە کۆز لە کچ داوین پاکسەر . لەناو
کچانیشدا داوین پاکى وەك مەرىسى دایكى مەسیح ھەلکەوتووہ ..

(۱۷) باب : دەرگا . جۆر .

وانە : مەشقى مەجازى بەك دەرگای ھەيە مرۆ لێبەوہ بچیتە زۆرەوہ ،
يا بەك جۆرى ھەيە ، ئەویش ئەو بە لەنێوان نیر و مێدا پى ، چونکە ئێمە
ھەمۆ ئەوہى ئادەم و ھەوواين و ئادەم کۆز بوو و ھەووا کچ و کەوانە
مەشقى مەجازى ئەبى بە کۆز و کچ بکرى ئەك بە کۆز و کۆز .

.....

عیشی مه‌جازی (هم) عیشی مه‌جاز و .

نهم نه‌سیده‌یهی نالین که به مه‌به‌ستی به‌مه‌لستی له گرته‌به‌ری
زیگی نادرست دایناه له کاروباری چیندا ، زه‌نگه‌دانه‌وه‌یه‌کی
ناشکرای باری کومه‌لایه‌یی له‌و زوزه‌به‌له‌م زووه‌وه و ، نه‌گر
به‌راوردی‌کشی له‌گه‌ل له‌و نه‌سیدانه‌ی شامیرانی‌تری پاش خوی بکه‌بین
که به‌ناشکرا لایه‌نی دلداری له‌گه‌ل کوژدا نه‌گرن ، بومان دهرنه‌که‌وئی
کومه‌ل له‌چ لیژیکی بین‌زه‌وشتیدا تیکلابو . ■

★ ★ ★

■ من له‌و ناسته‌دا به‌سووکی تی ناهه‌رم . بیه‌م وایه‌شم تهمه‌ره‌بی
وینه‌ی نالی که له‌گه‌ل وه‌سفی جوانی کچ ره‌خنه‌ی له‌هاوجینس‌بازی
گرتوه . جگه‌له‌وه‌ی که هاوجینس‌بازی له‌و سردمی‌دا هاو‌ه‌وه
به‌تایه‌تی له‌نیو‌تورک و‌ع‌رم‌ب‌داه‌وه‌ک مه‌لایه‌کی شعر زان به‌ه
کونا‌ه‌یکی گه‌وره‌ی زانیه‌وه‌ده‌گه‌ل به‌و‌رای‌رموان شناسی شعروش
ریک د‌م‌کوئی که هاوجینس‌بازی به‌نخوشی جهنسی د‌م‌زانن‌ه‌انی
نالی نه‌ک هه‌ر شعر زان یوه‌ه به‌لکه‌رموان شناسیش‌ه‌وه .

تپیی هی

- ۱ -

ساقی ! وهره زهنگین که به پهنجه له بی ئه قداح
بهم ژاحه ، له سر ژاحه ، ده لئین : ژاحه ئی ئه وراح (۱)
بهم کاسه له سر پهنجه ده لئین : توری عه لا تور
زه خشاله له می شکاتی قه ده حطا وه کو می صباح (۲)

- ۱ -

- (۱) ساقی : مه بگیز . جاران له کۆزی خواردنه وه دا کچانی شوخ مه بیان
گیزاوه ، له وه وه (ساقی) بووه به کینابه له کچی جوان . ئه قداح : جسمی
قه ده حه به مه نا بیاله ی مه ی خواردنه وه . ژاح (ی به کم) : پتیک .
ژاح (ی دۆهه) : له بی ده ست . ژاحه ئی ئه وراح : ئارامی گیان .
وانه : نازیزه مه بگیزه کم ، وهره قه راخی بیاله ی مه ی به پهنجه کانت
زهنگاوچ که (مه به ستی له وه به که پهنجه کانی به خوینی دلباران سۆرن ،
یا زهنگین کینابه به له پیرۆزق ، چونکه پهنجه ی یار پیرۆزه) . بهم بیاله ی
مه به که تو له سر له بی ده ستی دانه نییت ، نه لئین زه حه بیی گیانه .
له کۆکردنه وه ی هه ردو (ژاح) دا جیناسی ته واو و ، له
کۆکردنه وه شیاندایه که له (ژاحه ت) جیناسی ناقیص هه به .
(۲) زه خشان : تیشک دهره وه . می شکات : تاتی که دیوه وده ر نه یین .
می صباح : چرا .
وانه : ئه م بیاله ی مه به به سر پهنجه ی سۆرته وه ، وه له ته وه وایه
ژۆناکی له سر ژۆناکی دابرتی . شه رابه کەشی له ناو بیاله کەدا وه له
چرایه له وایه له تاتیکی نادیه وده ردا دانرایین .

فطرېكه له بهرې كهرم و ژمحه تی ففتاح
 نهك عارهقی كهرمی عینب و شره تی توففاح (۳)
 بهو دهسته كهوا مراهمه بق لهم دلی خسته ،
 بهو په نجه كه بق بابی گوشایش نهوه میفتاح ، (۴)

نەشگونچن دانانی پهنجهی یار به ژژناکښ لهوهوه ین که باسی ناسکیی
 کچتک له کرځی ، نه لښ لهوهنده ناسکه خوږنه کمی لهودپوی پیتست و
 گوشته که بهوه دیاره .

تیکرا لهم شیمره له ثابتهی (الله نور السماوات والارض ، مثل نوره
 کشکاه فیها مصباح ، المصباح فی زجاجة ، الزجاجه کانه کوكب دري)
 سا نه گاته (نور علی نور ..) وهرگیراوه .

(۳) فطرېكه : فطره به كه ، دلویپكه . ففتاح : خوا كه دهرگای ژمحه تی
 خوی بق بهنده نه گانهوه . كهرم : داری میو . عینب : ترځی . توففاح :
 سیتو .

واڼه : وا ښ نه گمن لهو مه بهی یار بهو دهست و به نجانهای نه یکیژځی
 ناره تی ترځی ژمه میو و شره تی سیتو ، وانی به . دلویپكه له دهریای
 میهره بانج و ژمحه تی خوا كه دهرگای خیر و خواسی بق همو خه لك
 كړدوه نهوه ، با دهرگای بق هموان له سر پشته .

له كړكړدنه وهی (فطره) و (بهر) دا طباق و ، له كړكړدنه وهی
 (كهرم) و (كهرم) دا جیناسی موحه ژوف و ، له كړكړدنه وهی
 (ففتاح) و (توففاح) دا جیناسی قلب هبه ، سره ژای لهو نه ناسوبه
 ژوره شی كه له تیکرای شیمره كندا هبه .

كهرم و (ك) : كهرمی . عارهقی (گم) و (ت) : ناره قس . كهرمی
 عینب و (ت) : كهرم و عینب و . (م) و (گم) : كهرمی عینب و .
 (ك) : كهرمی عینبی و . به پتی لهم نوسختهی دواڼ و شهی (كهرم)
 له گمل (عارهقی) دا له گونجڼ .

(۴) گوشایش : كړدنه وه . میفتاح : كلیل .
 معنای لهم شیمره و دق شیمری پاشمویه پتکه وه دق .
 لهم (گم) : لهو . دلی (گم) : دله .

بهو دهنتی فوراته که دهکا په شسه به هتقا ،
 نهک لهو خومی نیله که دهکا باخه به تیمساح ، (۵)

پژ که قدهچی پژ فدهچی پین تهرهح و غم
 ناوړني ، و نادمني و غاړني بالا فراح (۶)

(۵) دهن : کړپهی شراب که نه پخنه ژپړ چال بولهو دی شرابه که کون
 پین و شرابیکی چاک لڼ دهرچن . فورات : سازگار و ساف و پین گمرد .
 ژوباریکه له میترافا ناوبانگی ناوه که ی به خوشتن دهرچوه . په شسه :
 میشله . هتقا : بالداریکی خه یالیه . خوم : کړپهی گه وړه می و
 سرکه و شتی وا . خاسه منگ که جلی پین شین نه کهن . نیل : شین .
 ژوباریکه له میسر . باخه : کیسل . له همو نوسخه کانی بمرده ستمانا
 نوسراوه (باغه) به لام هه لیه . تیمساح : نه ههنگ ، گیان له ببریکی
 ناویه له شیکی گه وړه و کلکیکی دریژ و دهر و قاچیکی کورلی هیه و
 قه پالیکی نه ستوری هیه و ملک قه پانی کیسل .

بهو (م) : لهو . فوراته (م) و (گم) : قه ژابه . لهو (چن) و
 (سم) و (کم) و (کم) و (ک) : بهو .

(۶) تهرهح : خه لمت . له همو نوسخه کاندای به (تهرهح) نوسراوه . به لام
 هه لیه ، وشه که مهره بیبه و (تهرهح) یشه . دیاره نوسراوه کان له وړنده
 (ط) یان له مهره پیدا دیوه ، له بهر کولکه خوینده وار پینی خویان ،
 وایانزانیوه مهرچن (ت) یشه له پین (ط) پین ا . نادمنی (چن) و (ک) : ناومنی .
 واته : دهی سامه پینژ ! بهو دهسته جوانانعت که بیماری دلای
 بیمارن و ، بهو په نجه باریکانعت که کللی کردنه و دی دهرگانی ناوانس ،
 لهو کړپهی شرابی سازگار و پین گمردی کونه که هیچ له دلا ناوچلین ،
 پیاله به کی پین دهر و خشم پژ پژ که ، بیده به ده ستموه و ، خوشت
 له گه لیا بخوره و ، قسای خوشم له گه ل بکه و ، پیاله پژ له پیاله بده و
 به خوشتن له گه لیا دلداری بکه ، نهک لهو شرابانهی که سمری بنیادهم
 کاس له کهن و ، باری نه وړنده ی تر گران نه کهن ، سا وای لڼ دق
 کیسه لیکي بجوکی له بهرچاو نه یخ به نه هه تکیک .

له به کخشتی (دهسته) و (خسته) و ، (فهرهح) و (تهرهح) دا
 جیناسی لایق و ، له کوکردنه و دی (فورات) و (نیل) و ، (په شسه) و
 (هتقا) و (باغه) و (تیمساح) دا طبایق و ، له وده صف کردنی لهو
 شرابه ی نه بهو ی به (فورات) و ، ناوه پتانی کړپه کی به (دهن) و ،

لەم گەردشی مینایە کەوا دەورە ، ئە جەورە
 ساقی کەرەمی سایقه ، « ئالین » مەکه ئیلحاح (۷)

وە صفکردنی شرابە ناخۆشەکش بە (نیل) و ناوھێنانی کۆپەکی بە
 (خوم)دا - لەحافەت هەبە .

نیوہ مەرەببەکی ئەم شیعەرە لە نوسخەی (مر)دا کوردییە و
 بەم جۆرە یە :

تا یۆ یین دلی و زۆخی لەمن لیستا لە لەفراح

(۷) مینا : چەرخێ گەردۆن . پیالەێ شراب . سابق : لێ خۆزێ چەرخێ
 گەردۆن ، خوا . بێتێن و بیەری پیالەێ شراب ، بار . ئیلحاح : یین
 بەزەویدا کوتان و سۆر بۆن لەسەر شتیکی .

واتە : چەرخێ گەردۆن ، چۆن بۆ بنیادەم دێتە پێشەوہ ، سەنەم
 نییە و ، هەرکەس سەری خۆی هەبە و ، خوا خۆی ئەزانێ چێ ئەکا .
 کەرەمی لێ خۆزەکی کە خواپە، شرابی بە ئاوات گەشتن ئەدا بە دەستی
 هەرکەستیکەوہ و ، سۆر بۆن و یین بەزەویدا کوتان داد نادا . باخود بار
 خۆی ئەزانێ کەێ وەختی ئەوہبە دلی نەرم یین و ، پیالەێ شرابی
 بە ئاوات گەشتن بە تۆیش بەدا و ، پێویست ناکا لۆزێ لەسەر بۆزبێت و ،
 لێی گەزێ بۆ خۆی چی ئەکا با بێکا .

لە یەگەشتنی (دەورە) و (جەورە)دا جیناسی لایق و ، لەنیوان
 (ساقی) و (سابق)دا جیناسی قەلب هەبە .

مەکه ئیلحاح (عم) و (گم) : بکە ئینجاح . لەپەرانی (عم)دا مەعنای
 لێنجاح بە (شادکردن) و لە پەرانی (گم)دا بە (شاد) لێ درێوہەوہ .
 دیارە ئەگەر بۆیان بێسە نەکەین هەردوکیان بە هەلەدا چوون .

تیپی دال

به فارسی

— ۱ —

ابروان تو طیبیان دل افکارانند
 هردو پیوسته ازان بر سر بیمارانند (۱)
 گنج رخسار تو دیدن نبود زهره مرا
 که ز زلف تو بروخته سیه مارانند (۲)
 ما هزاران ، ز غمت خسته و ناکام ، ولی
 کامیاب از گل روی تو خس و خارا نند (۳)

— ۱ —

- (۱) واته : برّوکانی تو پریشکی دلداده دل برینداره کانتن ، بویه همیشه به ژاسری نمخوشه کانهوه ژاوه ستاون .
 له وشه‌ی (پیوسته)دا لطافت هه‌یه چونکه هم معنای (همیشه) و هم معنای (به‌یوه‌ست) و (به‌نگرتوووه‌)ش هه‌لئه‌گرئ . هه‌روه‌ها له وشه‌ی (بیمارانند) بشدا لطافت هه‌یه ، چونکه هه‌لئه‌گرئ به‌معنا (نمخوش) بئ و هه‌لئش‌ئه‌گرئ به‌معنا (هست) بئ . ئه‌وه‌ئه‌ئه‌وترئ (چاوی بیمار) واته (جاری هست) . واته ، برّو به‌سمر چاوه‌وه‌یه !
- (۲) واته : من هه‌رگیز ناویرم سه‌یری گهنجینه‌ی ژومه‌نی تو بکم ، چونکه ژه‌شماره‌کانی زولفت به‌سمر ئه‌و گهنجینه‌وه‌ ئۆستۆن و ئه‌ییارئین . لئشاره‌ئه‌ به‌و ئه‌فسانه‌یه‌ که ئه‌لئ مار به‌سمر گهنجینه‌وه‌ به‌پکه ئه‌کا .
- (۳) واته : ئیمه‌ی بولبولی نه‌فه‌خوان که ژۆژ نا ئیواره به‌ باوای ئودا ئه‌مخوئین ،

بر سر کوی خود از گریه مکن منع مرا
زانکه گلهای چمن منتظر باراند (۴)

رگسان تو که خواب همه عالم بردند
خفتگاند ، ولی رهن بیداراند (۵)

« نالیا » از چه سگانش همه شب نالاند
که نه آن شیفتگان نیز جگر خواراند (۶)

له‌ئاو دمرد و خه‌له‌ئی دۆریت گرفتار بووین و ، هر ئهم چل و ئه‌و چل
ئه‌که‌ین و ، له‌ پیگه‌بشتنت نالومید بووین . که‌چی دۆک و دال همیشه
به‌لای گولی دۆنوم . ئاشکرا به‌بلبل به‌سهر چلی دره‌خته‌وه‌ نه‌ین
نابیشتموه ، که‌چن دۆک و دالی بنی گول همیشه هاسهری په‌زه‌ی
گولن .

ئه‌وانرئ وشه‌ی (هزار = هزار) به‌ (هزار) یش بخوینرینه‌وه ،
وا‌ه : ئیمه‌ که‌ هزاران دلدارین .. تاد .

(۴) وا‌ه : دیم لئ مه‌گه‌ به‌سهر دئی و شوینتا بگرم و فرمیسک بۆژم .
کولزاری باخچه‌که‌ت چاومزوانی بارانه‌ پئی بگه‌شتموه . بۆیه‌ منیش
بارانی فرمیسکی خومی به‌سهر لئه‌ژۆم .

(۵) وا‌ه : چاوه‌ مه‌سته‌ خه‌والووه‌کانت ، خه‌ویان له‌ چاوی ماله‌م بۆیه‌ و ،
بوون به‌ دیکری دئی و ئالته‌هری مالی ئه‌و دلدارانه‌ت که‌ له‌ئاو دمردی
دۆریت خه‌و له‌ چاویان حه‌رام بووه .

زیده‌دمه‌یه‌کی ئیجگار شاکارانه‌یه‌ : خه‌وتو خه‌و له‌ خه‌لک حه‌رام بکا و
دیکا له‌ بیداران بگرت .

له‌ کوکردنه‌وه‌ی (خفتگان) و (بیداران) دا طبایق هه‌یه
بردند (هم) : بستند .

(۶) وا‌ه : نالیا ! به‌دکاره‌کانی به‌ردهرگای مالی یار ، هرچه‌مندا شه‌و تا به‌یانی
هه‌رایاته ، هه‌راکه‌یان له‌ومه‌وه‌ نییه‌ که‌ دل‌یان پیوه‌یه‌ئی ، ته‌نها له‌مه‌یان
ئه‌وئ دلی دلداره‌کانی بریندار بکهن و جگه‌ریان بخۆن و نه‌هه‌لن به‌ دیداری
شاد بین .

از چه (هم) و (دک) و (مز) : از چه . نالانند (چر) و (دک) و (مز) : بیدارند .

تیمی دئی

- ۱ -

تیمتای پولا و ئاسن هر ئیزاعه و گیر و دار
جهمی ماء و ئار و ، زهند و زهندوو ، مهرخ و عهفار (۱)

- ۱ -

له چاپکردنی نهم دیوان و لیکولنهوهی دیوانی (نالی) یه‌دا گه‌شتوبونه
(تیمی دئی) ، که برادهری دلسوز فونابی دوا بولی بهشی کوردولوی
زانکوی سلیمان ، کاک جمال محمد سح ده‌سنوسی دیوانی نالی بۆ
ناردین و ، نیمه‌ش خستمانه برده‌ست و لیره‌وه تا دواویی کتیبه‌که
که‌لکیان لښ وهرئه‌گیرن .

یه‌کمی نهم ده‌سنوسانه که له برادهری به‌ۆیز کاک عبدالرحمن مزوری
وهرگرتوه بۆمان ، (مه‌لا عبداللهی گه‌لالښ) ناویک له سالی ۱۳۱۶ ی
کۆچن ، (۱۸۹۸ - ۱۸۹۹ ی .) زادا نوسیویه‌هوه . بۆ نهم ده‌سنوسه
نیشاره‌می (عب) دانه‌نیتن . دۆه‌میشیان (مه‌لا احمد) ناویک له سالی
۱۳۱۷ ی کۆچن (۱۸۹۹ - ۱۹۰۰ ی .) زادا نوسیویه‌هوه . بۆ نیش
نیشاره‌می (اح) مان دانا . سیمه‌میشیان ماموستا نه‌جم‌دین مه‌لا
نوسیویه‌هوه و سالی بۆ دانه‌ناوه . بۆ نیش نیشاره‌می (من) مان دانا .

(۱) گیر و دار : وشه‌یه‌کی فارسییه به‌مه‌نا بگره و ژاگره . نیستا به‌مه‌نا
هه‌را ر کیشه به‌کاردیت . زهند و زهنده : دۆ وشه‌ی هه‌ره‌بین ، دۆ جوړه
دارن ، سه‌رویان زهند و ژیرۆیان زهنده‌یه ، له به‌یه‌که‌باندن و لیک‌دانیان
ئاگر به‌یدا له‌یج . مهرخ : وشه‌یه‌کی هه‌ره‌بیه به‌ جوړه داریکی ناسک
له‌تین زۆ داله‌گیر سح . عه‌فار : جوړه داریکی تره ئاگری لښ نه‌بته‌وه .

بۆ لیکدانه‌وهی مه‌عنای نهم به‌ینه سه‌ره‌تابه‌ک پتوبسته : پولا و ئاسن
هه‌ردوکیان له به‌که زه‌گه‌زن . له زمانی هه‌ره‌یدا پولا (فولاد) نیرینه‌یه و ،

ئاسن (حدید) مَیینه به . (ماء) و (نار) یس به کهمیان نیرنه و دۆههمیان مَیینه به . (زه‌ند) و (زنده) یس له همره بیدا به کهمیان نیرنه و دۆههمیان مَیینه به . له فارسچیشدا (زند) به چه‌خماخ له‌تین که له بمرده ئه‌ستن ئه‌دری و به همره دوکیان ئاگر ئه‌که‌نوه . (مهرخ) و (مه‌فار) یس همر به همره یس دۆ جۆره دارن که بمرین له یه‌که زۆ دانه‌گیرسین ، دباره ئه‌مانیش له‌بهر ئه‌وه‌ی که داگیرسانه‌کیان له به‌یه‌که‌یشتنه‌کیان په‌بیدا ئه‌بین ، به‌کیکیان به نیر و ئه‌ویان به من دائراوه .

ئهنجا دَینه سهر لیکه‌دانه‌وه‌ی مه‌عنای به‌ینه‌که وه‌که ئیمه لیتی حالی بووین :

نالغ ئه‌به‌وی بَلَن : به‌یه‌که‌یشتن و په‌یوه‌ندی پۆلا (پیاو) و ئاسن (ئافرهت) پۆیه‌ی له هه‌را و کیشه . ئهم دوانه یس یه‌که نابانگرتی و پیکه‌وه‌ش زبانیان پۆیه‌ی له ناکوکی (تناقض) . وه‌که چۆن دۆ ته‌لی سارد و گهرمی کاره‌با : دزی به‌کن و که‌چن ئه‌نها پیکه‌وه‌ش تۆناکین دَینه به‌ره‌م . ئهم په‌یوه‌ندی به‌ پۆیه‌ست و له هه‌مان کاتیشدا پۆ له ئالۆزی به‌ی نیر و من ، وه‌که کۆپونه‌وه‌ی ئاو و ئاگره ، که به‌کیکیان گهرمه و ئه‌ویان سارد و همره‌دکیان پۆ زبانیان پۆیه‌ست و ئاگر به ئاو ئه‌کۆپونه‌وه ، یا وه‌که په‌یوه‌ندی (زه‌ند) و (زه‌نده) و ، (مهرخ) و (مه‌فاره) که به همره‌دولایان ئاگر ئه‌که‌نوه .

واتای ئاشکرای به‌ینه‌که ئه‌وه ئه‌که‌یه‌من که له به‌یه‌که‌یشتنی پۆلا و ئاسندا ئاو و ئاگر به‌کار ئه‌هێنرین . له لایه‌که‌وه کۆره‌ی ئاسنگهر به‌ مۆشده‌مه خۆش ئه‌کرتی و ، ئاسنه‌که له‌ناز ئاگر دا دانه‌رتی ، تا سۆر ئه‌بیته‌وه و به چه‌کوشی پۆلا لیتی ئه‌دری و ، زۆک ئه‌خه‌رتی و ئامیری هه‌مه چه‌شه‌ی لهن دروست ئه‌کرتی و ، له لایه‌کی که‌شوه ئاسنه‌که ئه‌خه‌رتی ئاو ئاو سارد ئه‌کرتی‌وه و زاخاو ئه‌دری . ئهم شتیه وه‌صفه له‌گه‌ڵ په‌یوه‌ندی نێوان پیاو و ئافره‌یشدا له‌گونج و ئه‌هش وانا په‌نهانی به‌کی شیره‌که . هه‌روه‌ها (زه‌ند) و (زنده) و ، (مهرخ) و (مه‌فار) یس لیک ئه‌درین و لیک له‌خه‌شترین و له‌و لیک‌دان و لیک‌خه‌شاندنه‌یان ئاگر په‌بیدا ئه‌بین . ئه‌مه وانا ئاشکرا که‌ی ژسته‌که . وانا په‌نهانی به‌کی شتیه په‌یوه‌ندی پیاو و ئافرهت و له‌یه‌که نزیك پۆنه‌وه‌یانه که ئه‌بین به‌ هۆی په‌یدا بوونی هه‌زه‌نی ئاره‌زۆ و ، پاشانیش زبانیکی نوێی لهن دَینه به‌ره‌م .

دۆر نییه ، جگه له نیری (فولاد) و مێیی (حدید) یس ، نالغ پۆیه پیاوی به (پۆلا) و ئافره‌ی به (ئاسن) وه‌صف کردین ، چونکه به‌ماده‌ت

ئەم لەسەر تەخفیف و گەورە گرتنى ئەو پىن قوصۇر ئەو لەسەر تەحقىر و تەخفیف و شىكىتى زارى مار (۲)

پىاۋ ئافرەت ئەگۈپتەمۇە و ئافرەت بۇ پىاۋ نەرم ئەپىن ، وەك چۆن جەگۈشى
بۇلا ئاسنى لە گۈرەي ئاسنگەرىدا پىن نەرم ئەگۈپ .

نېۋەي دۆھمى ئەم بەپتە ، لە نوسخەكانى بەردەستمانا ، جىاۋازىي
زۆرى تىاپو . لە ھەمۇياندا نوسخەي (ك) زىياتر بەلەي ژاستىدا
تۆيشتىق و ، ئىمەيش پىشمان بەو نوسخەيە بەست . تەنھا ئەۋەندە ھەبو
(زەندە)ى بە (زىندە) و (ھەفار)ى بە (ھىفار) نوسىبەمۇە .
جىاۋازىيەكانى نوسخەكانى تر ھىچيان لەۋانە نەپون مەنەيەكى ژاست و
گۈنجاۋ بەدەستەمۇە بەدن و ھەمۇ ھەلەي نوسبارى ھالى نەپو بۇن . بۇيە
بىشت گۈپمان خىستىن .

(۲) ئەم : ئىشارەتە بۇ نىزىك كە لىرەدا (ئاسن)ەكەيە ، كەچىن ئالى ئىشارەتى
بۇ (بۇلا)كە پىن كىردۈۋە . ئەو : ئىشارەتە بۇ دۆر كە (بۇلا)كەيە ، كەچىن
ئالى ئىشارەتى بۇ (ئاسن)ەكە پىن كىردۈۋە . وادىبارە ئالى ئەم ئىشارەتەبدا
لەي خۇبەمۇە دەستى پىن كىردۈۋە .

مەنەا دىبارەكەي ئەم بەپتە ئەۋەيە : بۇلا ھەمىشە خەرىكى بە گەورە
گرتنى ئاسنە ، ئەۋەتە ، پارچە ئاسن ئەكا بە ئامىرى جۆر جۆر كە ھەرىكە
بۇ چەند كار بەكاردىن . كەچىن ئاسن ھەمىشە لەسەر سۆك كىردن و بە
ھىچ زانپن و شكاندن و زەھرى مار دەرخواردانى بۇلايە . ئەۋەتە بۇلا
بوۋە بە خىزمەتكارى ئاسن و كارى بۇ ئەكا ، بە ھەلبۇزىنى زۆرى بە
دەستى ۋەستە سۆك بوۋە و ، ئەو ئالاۋەي بە دەسا ئەگۈپ كە ئاۋنەئاۋ
ئاسنگەر ئاسنەكەي ئىن ئەخا بۇ سارد بۇنەۋە .

مەنەا بەنھانىيەكەشى ئەۋەيە پىاۋ ھەمىشە خەرىكى گەورە كىردنى
ئافرەتە ، بە دۆگيان كىردن و چۆنەلا و ، بە ھىچ جۆر ئى كۈرى ئاكانەۋە ،
بەلكو بەپىچەۋانەۋە . . كەچىن ئافرەت پىاۋ ئەكا بە ھىچ و سۆكى ئەكا و
خالىي ئەكەۋە و ئەدا بە دەمى مازەكەبدا . . مەبەست وپنەگرتنى
كاتى پاشى بەپەكەگىشتىنى پىاۋ و ئافرەتە .

تەخفیف و (« پىراۋپىزى » چىر) : تەحقىقى ، ۋاھ : ھىتانەمدى . .
(ھم) و (گم) و (گم) : تەخفیف و . (ھب) و (اح) : تەخفیفى . زارى مار :
ھەمۇ نوسخەكانى بەردەستمان (ھم) و (گم) و (مز) ئەپىن : زارى مار .
(ھم) و (گم) و (مز) : زارە مار .

ۋەك ۋەمان ، لە ھەمۇ نوسخەكانى بەردەستمانا (زار) نوسراۋە . ئىمە

نهم بچن ، نهو داده نیشخ دم وه کو گول خه نهمران
 نهم دم بچن ههستی که نهو بچن ، چاو بهک و قملره ههزار (۳)

نهم به چاو دوزژ و به سر لهطی هه دییه بچ دهب
 نهو به تف دهیکا به میزایی شکستی تابشار (۴)

لامان وایو نهمه هه لویه و ژاسته کی (زاری مار) ، چونکه زار هم به
 معنا (زار) و هم به معنا (دم) یس دتی و نچمش همدو معنا که مان
 بچ دمرختنی همدو ژوره کی نهم پارچه نهمری نالی پتوبسته .
 بویه گوزیمان و کرمان به (زاری مار) .

(۳) گول خه نهمران : گولیکی سوره ، نه لچن که بنیادهم بچ بکهنن نهو
 له ناسکیدا لغت نهمین .

معنا دیاره کی واته : که چه کوشی بولا چو بدا به ناسندا ، نهو ، چونکه
 له کورمدا سوره کراوه بهوه ، وهک گول خه نهمران به ژویه کی گه شموه له
 بهردمیا دائه نیشخ ، بهلام که ناسن له کوره دمرنه چن و دتی ، چه کوشه
 بولا که ، نهمین به بهک چاو و ههزار دلژ بهوه هه لیتیموه . مه بهست له بهک
 چاوی چه کوشه بولا که نهوه نه که ژوی کردووه نه ناسنه که و ، مه بهست
 له ههزار قهیره کوشی نهو بزیگانه به که له کالی پیدانی ناسنه
 سوره کراوه کما ، نه که ونهوه . مه بهست له ههستانی چه کوشه بولا که ش
 بهرز کراوه بهتی بچ پیدانی ناسنه سوره وه کراوه که .

معنا به نهمانه کوشی لهوه به : که پیاو چو بولا لای نافرته ، نافرته به
 (دم) ی وهک گول خه نهمران سوری ، کراوه بهوه ، له بهردمیا دائه نیشخ .
 که نافرته یس بچ لای پیاو ، نهمین نهم به بهک (چاو) و ههزار
 (دلژاپ) وهه (ههستیموه) ..

بچن (گم) : نچن . (کم) و (ت) و (له) و (مزل) و (هپ) و (اح) و
 (من) : نچن . واته : به ناماده بچ دائه نیشخ و چاوه ژوان له کا .

(۴) میراب : بلوسک . تابشار : تالکه .

معنا دیاره کی واته : نهو پرشانه ی له ناسنی سوره وه کراو نهمنهوه ،
 مروارین و ، سوری ناسنه کوشی که له ناو کوره کما سوره بووه بهوه لهمله
 به سمر بهوه . نهم مروارینی و لهمله ، بولا به دیاری بچ ناسنی هیناون .
 کهچن ناسن بهرا بهر بهم قهیرزانینه ی بولا ، بولا که نه کا به بلوسکه شکاوی
 لار پیا هانه خوار . مه بهستی لهوه به که لاسنه که هه لته کیشن له ناو بچ

لهی لوطفه گهت خه فیو ههوا خواه و هه مدهمه ا
وهی سروه گهت به شاره تی سه رگزه یی حوضور ا (۲)

وئوه ، بهشی زۆری کوردستانی لیستای عێراقی گرتووه نهوه . بهلام
به نیشانهی نهوهدا که نالی خۆی له مهوایش له باسی سوله یمانیدا نهئێ :

بو دهقی چاومزاره له گێن شاری شارمۆژور

دیاره مه بهستی لێی ، تهنا شاری سوله یمان و دهو و پشیه سی .
نالی ، کوردی که وئوه و لاکان ، شاعیری خاوهن ههستی ناسک ،
باش له وهی له نهنجامی تیکچونی حوکمرانی بابانه کانا کوردستان
به جێ نه هێلێ و سهری خۆی هه له گهت و زۆ نه کاته شام و ساوه بهک له
نامۆیدا نهستنهوه ، ههراي نیشتمان نه داده له که لهی ، ژانگی
قۆل له دهرۆنیا گینگل نه خوا ، نهنجامه کهی ئهم شاکاره هونهریه ، ئهم
تا به پزوانا به نهج کهوا له وێه بو حاو دهر دیکێ خۆی ، بو (عبدالرحمن
بهگی سالم)ی ناردووه و ، نهویش له سوله یمانیهوه به شاکاریکی لری
لهم چهشنه وه لای نه دادهوه ، که پیاو ههردوکیان بهراورد نهکا ،
واله زانی دۆ کهون خراونهقه قهغهز ، قهغهزکی دهر بهدهری و پهکیکی
دهسته به سهری ، له بهرا بهری به کدا نه خوین و بو به کدی نهستنهوه .

لهو زۆزهوه که شیره ههیه ، سهرا زۆی جیا کرد نهوهی شیره
ژاسته قینه له شیره تهنا بهد بهمن ، هه نهوه بهوه ، شاعیر تا
چه نه داده بهک له گهت خۆیدا ژاستی کردووه و ، شیره کهی چه نه له
ناخیهوه هه لقووه ، ناخو دهنگه دانهوهی ژانی دهرۆنی خۆ بهی ، یا بۆ نه و
پتو بهستی و باری ژبان زۆری لێ کردووه بیلێ . وایزانێ تا قه شتی له
هه رچێ باشتر وه لای ئهم پرسیار هه مان به دادهوه . و ، ئهم ژاستیه مان بو
دهرخا ، زادهی له گهتدا گرنجان و به دۆ چۆنی کومه لی خۆ پندهوارانه .
بۆیه ، بێ گومان ، نهو پایه بهی ئهم پارچه شیره له میوژی نه دهی
کورددا دهستی خستوه ، نیشانهی ژاستیه شیره له گهت خۆی و ،
به لگی نهوه به شیره کهی له قۆلایی دهرۆنیهوه سهری کردووه .

نالی لهم پارچه شیرهیدا بای بیژره و نهکا به نامه بهری خۆی و ، دهست
نهکا به بهری پشینی و ، پشی له گهت : خوا بهکا به قوربانی توژی لهو
ژینگه یی تو به سهرا نه زۆی ، تو شاره زای هه مۆ کون و که له بهریکی
شاری شاره زۆری و ژیت لێ ون نایێ ، بۆ ئهم نامه بهم بو بگه بهنه و
هه وām بو پیره و بژانه ...
لهی - ی دۆ هه م - (اح) : وهی .

(۲) خه فی : نهی . به شارهت : مژده . گزه : سوچ .

ئەي ھەم مېزاجى ئەشكى تەز و گەرمى عاشقان :
 طوفانى دېدەو شەرەرى قەلبى وەك تەنۆر ۱ (۳)

گاھى دەپىن بە زەوح و دەكەي باوەشتىن دل
 گاھى دەپىن بە دەم دەدەشتىن دەمى غورۆر ۲ (۴)

۱. واتە : ئەي ئەو بابەي كە نەوازش و دل دانەمەت ، ياخود ناسكىت ، پەنھانە و كەس پىي نازان ، چونكە با وەختىن بە بابەكى خەش دانەرىڭ كە بە ئاستەم ، وەك بە دىزىيەو ، بوزىڭ . ھەوايەكى ئەوئى بېجۇلىتىن . . ھاۋزىيى بىيادەمە ، چونكە ئەگەر نەپىن بىيادەم خەفە ئەپىن . . ئەي ئەو بابەي كە بە ئاستەم ھەلگەردەنت ، مۇدەبە بو دل و دەمۆنى ئەوانەي لەسەر سۆچى بەرمالى بە دل لامادەپىن و دۆرنەكەوتەو دانىستون .

مەبەستى گفتوگوكە پاش چەند شىمرىكى تر دى .
 ھەمدەمە (ج) : ھەمدەم .

ھەم مېزاج : ھاۋسروشت . (۳)
 مەبەستى لەوہە با لەوہدا كە جاروبار ساردە ، ھاۋسروشتى توفانى چاۋى دلدارانە كە فرمىكى تەزبانە . لەوہشا كە جاروبارىش گەرمە ، ھاۋسروشتى بلىتەي دلەي وەك تەنۆر گەرميانە كە لە شىتوہى فرمىكى گەرمەدا دېتە دەرەوہ .

گاھى : جارېكىان . زەوح : فېتىكىن . دەم - ي يەكەم - : دەمەي ئاسنگەر ، مۆشەدەمە . (۴)

مەعنەي ئەم شىعرە وەك لىككەنەمەي ئەو شوپھاندەبە كە لە شىمرى پىشودا ھەبو . واتە : لەوگانەدا كە ساردى ، ئەپىن بە ماپەي فېتىكىن و باوەشتىن دل ئەكەي . لەوگانەشدا كە گەرمى ، ئەپىن بە دەمەي ئاسنگەر و خۇپىنى ، ياخود دەمەي ، لەخۇباپىن بون ئەپىرۋىنى ، وەك مەشھورە بىيادەم لە كاتى گەرمادا تۆزەبە و ئاگاي لە خۇي نامىتىن چى ئەكا و چى ئەلەن . .

لە كردنى (با)دا جارېك بە سروہ و باوەشتىن كەرى دل و ، جارېكىش بە دەمەي ئاسنگەر ، طبائىكى جوان ھەبە ، سەرەزاي ئەو جوانبەبەي لە كۆكردنەوہى طوفانى دېدە و ئاگىرى تەنۆرى دلدا ھەبە لە شىمرى پىشودا ، كە ئىشارەتتېكىشى بيا كردوہ بە ئابەتى (و ' فار' التئور) لە باسى توفانەكەي ھەزرەتى ئوخدا .

دل (ت) : زۆج .

مه‌روی قه‌بۆلی خاطری عاطر شه‌میت
گه‌ردی شیمال و گیتی جه‌قوب و کزه‌ی ده‌بۆر (۵)

سۆتا زه‌واقی خاله‌یی سه‌برم ، دل و ده‌رۆن
نه‌یماوه‌ غه‌یری گوشه‌یی ذیکریکی یا سه‌بۆر (۶)

هم مه‌مه‌قانی ئاهم و ، هم هم‌زیکایی ئه‌شک
زه‌محبت به‌م ئاه و ئه‌شکه‌ بکه ، هه‌ت بچ قوصۆر (۷)

(۵) عاطر شه‌میت : بۆن‌خۆشی . شیمال : بای شیمال . جه‌نۆب : بای گه‌رمی
باشۆر . ده‌بۆر : زه‌شه‌با .

وانه : نه‌و کۆزه‌ی بای شیمال نه‌یجۆلینن و ، نه‌و کیتزه‌لۆکه‌ی بای
باشۆر هه‌لی‌نه‌کا و ، نه‌و کزه‌ سارده‌ی زه‌شه‌با نه‌یبرۆینن ، هه‌مۆ
فه‌وتار و سه‌رگه‌ردانی گه‌زان به‌دوای ئه‌مه‌دان که دلی بۆن و به‌رامه
خۆشی تو به‌سه‌ندیان بکا .

عاطر شه‌میته (چن) و (ک) : پز فه‌بض و عاطره .

(۶) زه‌واق : هه‌یوان . خانه : خانۆ .

وانه : هه‌یوانی مالی خۆزاگرتن و بورده‌باریم سۆتا ، سه‌بر چیکه‌یه‌کی
نهما خۆی بیا جه‌شار بدا ، که‌وته ده‌شت . دل و ده‌رۆنم ته‌نیا
سۆچیکیان بۆ ماوه‌یه‌وه‌ دوامی (یا سه‌بۆر) ی بیا بخۆینن ، به‌لکو خوا
ده‌رۆیه‌کی خه‌یریان لێ بکاته‌وه .

دل و «به‌راویزی» (چن) و (ت) و (ک) و (مز) و (اح) : ده‌ر و . به‌پیتی لهم
نوسخانه‌ معنای شه‌یره‌که‌ وای لێ‌دێته‌وه : ده‌ر و ناوی هه‌یوانی مالی
سه‌برم لاگری ئێ‌به‌ربۆ . (م) : وه‌کو . به‌م‌پێش‌ معناه‌کی وای
لێ‌دێته‌وه : هه‌یوانی خانۆی سه‌برم ، هه‌روه‌له‌ ناوه‌وه‌ی ، لاگری
ئێ‌به‌ربۆ . گوشه‌یی ذیکریکی (چر) : گوشه‌یی ذیکریکه . (ت) : گوشه‌یی
ذیکریک که .

(۷) هم‌مه‌نان : هاوچه‌لو . هم‌زیکاب : هاو‌زیکاب ، هاو‌لوزه‌نگن .

وانه : که‌ خانۆی سه‌برم زۆخا و جیکه‌م نهما لۆسه‌ری بیا بگرم ،
هیچم بۆ نهمایه‌وه‌ نه‌وه‌ نه‌مین هه‌میشه‌ پێ‌به‌پیتی لاخ‌ه‌لکیشان و فریشت
ژشتن بۆلام ، که‌وانه‌ نه‌گه‌ر به‌زه‌بێشت به‌ مندا نایه‌ته‌وه‌ ، با به‌زه‌بیه‌کت

وړك ټاهه كېم دهوان به هه تا خاكې كړي يار
وړك ټهشكه كېم زهوان به هه تا ټاوي (شپوه سؤر) (۸)

بهو ټاوه خوت بشو له كودقوراني سرزه مېن
شاد بن به وه صلي په كډي : كه ټوي طاهر ، ټهو طه هؤر (۹)
ټه مېا مه وهسته تا ده گييه عيني (سرچنار)
ټاويكه پز له فار و چنار و گول و چنؤر (۱۰)

بهواندا بيتنه وه . هه لسه ، ټو وړك ټهوان نيت ، زيت لي ون نابي ،
بكه موره ټي ټو ...

ټاهه و ټهشكه (« پراوړي » چر) : ټاهه وشكه . له گونجې لمېش
هر (ټاهه و ټهشكه) بي وا ټوسراي .
(۸) دهوان : ټهوي به زا كړدن بړوا . كو : بهردمرگاي مال . زهوان : جارقي .
شپوه سؤر : شپويكه له نريك چمچمهاله وه .

واڼه : وړك هه ناسي ساردي دريژم به پهله ټو تا ټه گېته بهردمرگاي
مالي دؤست و ، وړك فرميسكم جارقي بيه تا ټه گېته ټاوي شپوه سؤر .
له كو كړدنه وي (زهوان) و (دهوان) دا جيناسي لاجيق و ، له
كو كړدنه وي (ټاهه) و (ټهشك) و ، (خاك) و (ټاو) و (شپو) دا ته ناسوب هه به .
له هيناني ټاوي (شپوه سؤر) يشدا نيشارعت بهوه كراوه كه فرميسكي
شلمريش خويناو و سؤره . ټهوش گونجانيكي جواني بيا به .

ټاوي شپوه سؤر (« پراوړي » چر) و (كم) و (كم) و (اح) : ټاوي
پرده سؤر . (« ديسانره پراوړي » چر) : شپوي پرده سؤر .
(۹) كودقورات : ټوز و خول ، طاهر : پاك . طه هؤر : پاك كره وه .

واڼه : كه گه بيتنه سر (شپوه سؤر) و نريكي سوله بمانج
بويتنه ، لاده ، كميتك به سيره وه ، بهو ټاوه خلات بشو ، هرچي
ټوز و خولي ټوي زهويت لهو ټيگه بهدا لي نيشنوه ، هه موي دابشو .
ټو خوت پاك و ټاوه كوش پاكوه كهر ، به ديتني بهك شاد بين .
(طاهر) و (طه هؤر) له زاراهه گاني فيقهن .
كه ټوي (كم) : ټه ټو .

(۱۰) هين : كانج . سرچنار : كانج و سر او يكه ههوت كيلومه نريك له
سوله بمانيه وه دؤره . جينگاي زا بوردني خلكي شاره . نار : هه نار .

داخل نهی به معنای ساری (خاځوځول)
هتا نه‌کې به ځاکی (سوله‌یمنی) یا عوبور (۱۵)

یعنی ریاضی زموږه که تپدا به چن دهم
موشکین دهم به کاکولی غلمان و زولنی حور (۱۶)

(۱۵) سارا : صحرا ، دشت . خاځوځول : دپه‌که له نړۍ چمې
تاج‌مروړه ، له ناوچه‌ی (عربت) ، ۲۴ کیلومترېک له زړه‌لاسی
سوله‌یمنیپه‌وه‌یه . سوله‌یمنی : په‌کپکه له پناوېانگترین شاره‌کانی
کوردستان ، نیراهیم پاشای بابان له کالی ۱۷۸۴دا دروستی
کردوه و ، پټه‌ختی مړنښی بابانی له (قلا جولان)‌وه بڼو
گواستوه‌لوه .

نالې که له شپره‌کانی پټویدا (با) ی میژوه‌وی له‌جپایی خوی
نارد و بهر کوردستانا فزاندی ، نا‌که‌یاندیه (شپه‌سور) و ، دم و
چاویکی له‌وی پښورتي و ، له‌ویشوه‌ بردی بڼو (سرچنار) و ، نو
همو معرفه‌ی سرچناری بڼو کرد ، نه‌پټت له‌وی داکه‌وتی .
له‌ویشوه‌ ناردی بڼو (خاځوځول) . به‌لام مېه‌ستی سمردان له
(خاځوځول) نه‌بو ، نه‌نېا بڼو‌وه‌ی به پڼ‌وه‌فا دمرنچن ناویکی نه‌ویشی
هیتا .. سوله‌یمنی نه‌وت ، نو سوله‌یمنیپه‌ی بیرمه‌ریه‌کانی له
تمختی دلی هه‌لکه‌نرابون و ، خوشترین سآله‌کانی زیانی تپا بردبوه
سر . نه‌وه‌ بڼو دپې به پیا‌هه‌لدانی سوله‌یمنیپدا و به‌که به‌که
بیرمه‌ریه‌کانی خوی بڼو باس نه‌کا و نه‌لې : نه‌کې بهر له‌وه‌ی به
سوله‌یمنیپدا تپه‌لې ، پټه‌ده‌شتی و ملک معنبر بڼو خوشی (خاځوځول) .
سوله‌یمنی له‌پټت هر کوپه‌که‌وه‌یه .

نهی (م) و (ک) و (گم) و (من) : مېه . هتا (چن) و (ک) : حاتا .
(م) و (ت) و (ز) : همرآ .

(۱۶) ریاضی : جسمی (زده‌وه) به هم پمه‌نا باخچه و هم پمه‌نا به‌هشت
به‌کاروتی . لیرمدا هر دو مېه‌ناکه مېه‌سته . موشکین : موشارتی ،
بڼو خوش و ملک که‌سیک موški له باخه‌لدا پڼ . کاکول : قزی درېزی
پشت‌سر . غلمان : جسمی (غلام) ه واته کوزی تازه پټکه‌پټو .

واته : مېه‌ستم له سوله‌یمنی لهو باخچه‌ی به‌هسته‌یه که هر له‌وی
نه‌وانی به سوه‌یه‌کی کم بڼو خوشی کاکولی کوزه‌لاو و زولنی حوریه
نازداره‌کان همل‌بگری . دیاره سوله‌یمنی که بڼو به باخچه‌ی به‌هشت ،

خاکی میزاجی عه‌نهر و ، داری زه‌واجی عه‌د
به‌ردی خه‌راجی گه‌وه‌ر و ، جۆباری عه‌ینی تۆر (۱۷)

شامی هه‌مق نه‌هار و ، فوصولی هه‌مق به‌هار
تۆزی هه‌مق عه‌یر و ، بوخاری هه‌مق بوخۆر (۱۸)

ئه‌ین پزیش ین له (فیلمان)ی کاکۆل درێژ و بۆن خوش و ، له (حۆای
زولف و هه‌مق موشک خوش به‌رامه .

تیدا به (چن) و (من) : تیدایه . موشکین (اح) : زه‌لیف .

(۱۷) میزاج : تیکهل . سروشت . جۆبار : جۆکه .

واته : ئه‌و سوله‌یمانیه‌ی که بێ‌بابه‌خ‌ترین شتی به‌بابه‌خه .. خاکی
سروشتی عه‌نبه‌ری بۆن خوشی هه‌یه یا له‌گه‌ل عه‌نبه‌ردا تیکه‌له و ، داری
وه‌ک داری بۆن خوشی مۆد به‌زه‌واجه و ، گه‌وه‌ر له‌ خه‌مرج و باجی
به‌ردیا نه‌دری و ، جۆگه‌ی ئاوی وه‌ک تۆر وابه‌ یا سه‌رچاوه‌ی تۆره .

له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (میزاج) و (زه‌واج) و (خه‌مرج) دا هه‌رچه‌ند
جیناسی نییه ، به‌لام وشه‌ئارا ییه‌کی جوان هه‌یه که له‌ زۆر شوێنی‌تری‌شدا
نالێ شتی‌وای هه‌یه . له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (خالک) و (دار) و (به‌رد) و
(مۆد) ی‌شدا نه‌ناسوب هه‌یه . له‌ (عه‌ین) ی‌شدا له‌طافه‌ت هه‌یه .

میزاجی (گم) و (گم) و (من) : زه‌واجی . (من) : خه‌راجی . عه‌نبه‌ر و
(چن) و (گم) و (ه‌ک) و (لا) : عه‌نبه‌ره . گه‌وه‌ره و (چن) و (گم) و
(ه‌ک) و (لا) و (ه‌ب) : گه‌وه‌ره .

(۱۸) شام : ئیواره . نه‌هار : زۆر . فوصول : وه‌رزه‌کانی سال . بوخار :
هه‌لم .

له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (شام) و (نه‌هار) دا طبایق و ، له‌ کۆکردنه‌وه‌ی
(نه‌هار) و (به‌هار) و ، (بوخار) و (بوخۆر) دا جیناسی لا‌هیق و ،
له‌ کۆکردنه‌وه‌ی (تۆز) و (بوخار) و ، (هه‌بیر) و (بوخۆر) دا
نه‌ناسوب هه‌یه . سه‌ره‌زای جۆره‌ طبیقاییکیش که له‌نیوان (تۆز) و
(هه‌بیر) و ، (بوخار) و (بوخۆر) دا هه‌یه له‌و‌زوه‌وه که (تۆز) و (بوخار)
بێ‌بابه‌خ و به‌لکو خراپ ، به‌پێچه‌وانه‌ی (هه‌بیر) و (بوخۆر) وه‌ه .

شاریکه عدل و گهرمه ، له جینگیکه خوش و نهرم بۆ دهفمی چاومزاره دهلین شاری شارمزۆر (۱۹)

(۱۹) واته : شاریکی بهداد یاخود شاریکی لهخت و ، گهرمه و له شوپنیککی خوش و نهرماندا دروست گراوه . که پیشی نهلین شاری شارمزۆره ، لمهرنهوه نییه ژاسته شاری شارمزۆره ، بهلکو بۆ چاومزار و لێ لادانی چاوی پس ، وای پێ نهلین . مه بهست له خرابیی دانه بالی سولهیمان بۆ شارمزۆر یا لهوه به که شارمزۆری نهو سردمه دواکه و و بۆ له دهد و نازار بووه و ناو و ههوا به کی ناخۆشی بووه ، یا نهوه به که وشه ی (شارمزۆر) معنای شاری جهور و ستم ، یا شاری درۆ و بوختان ، یا شاری زۆری کۆری نهۆده هاک نه که به نێ ، و هک له کتێبه میژویه کۆنه کاندای نوسراوه . عاده تیکی میلایش هه به مندالی خۆشه و یست بۆ دهفمی چاوی پس ناوی نا شیرینی لێ نه نین ، گوا به بۆ بهش به شاریکی جوان و خۆشه و یستی و هک سولهیمان و تراوه شاری شارمزۆر .

نالێ نهوه شی لهم شیرمه دا مه بهست بووه که له بهرا بهری وشه ی (عدل) دا که هه م معنای داد بهروم و و هه م معنای ژێک و لهختیش نه که به نێ ، وشه ی (شارمزۆر) دانێ که و هک معنای (شاری درۆ و بوختان) له که به نێ ، و هک و همان ، معنای (شاری شیرو) یشت نه که به نێ ، چونکه (زۆر) له عهره بیدا به معنای شپویش هاتووه .

نیوه ی به که می لهم شیرمه جیاوازی به کی زۆری له نوسخه ده ستۆس و چاپه کانی بهرده ستمانا یا هه به . ئیمه پشتمان به نوسخه ی (چر) به ست . له بهر باب هه ی جیاوازی به کانیان و ، بۆ یارمه تی دانی لیکۆلینه وه ی پتری دوا تۆلایش ، تیکستی نوسخه کانی تریش لێرده نه تۆلینه وه .

(چن) و (اح) : شاریکه عدل و گهرم له جینگیکه خوش و نهرم

(عم) : شاریکه پۆ له عدل له جینگای خوش و نهرم

(کم) : شاریکه پۆ له عدل و گهرم ، جیهه کی خوش و بهزم

(گم) : شاریکی عدل و گهرم له جینگیکه خوش و نهرم

(ت) : شاریکی عدل و گهرمه له جینگیکه خوش و نهرم

(لک) : شاریکه عدل و گهرمه له جینگیکه خوش و نهرم

(وۆ) : شاریکه عدل و گهرم و له جینگیکه خوش و نهرم

(مر) : شاریکه عدل و گهرم جینگیه لهوق و بهزم

(مبه) : شاریکه عدل و گهرم و له جینگیکه خوش و نهرم

نه‌هلیکی‌وای هه‌یه که هه‌مق نه‌هلی داشتن
 هه‌م فاطمی عوقودن و هه‌م فاطیری نومقر (۲۰)
 سه‌یری بکه له به‌رد و له داری مه‌حله‌کان
 ده‌وری بده به پرش و ته‌فیش و خوار و ژور (۲۱)
 داخو ده‌رونی شه‌ق نه‌بووه (پردی سه‌رشه‌قام) ۱۴
 پیر و فواتده ته‌ن نه‌بووه (داری پیرمه‌سقر) ۱۴ (۲۲)

(۲۰) دانش : زانین . ناظم : هۆنمه‌وه . عوقود : جهمی (عه‌قد) به‌مه‌نا ملوانکه .

واته : سوله‌بمانی وه‌نه‌بین نه‌نها شوینه‌کی خوش‌بین، دانیشه‌روانیسی
 مرۆی زیرمه‌ و زانا و خاوه‌ن بیرن . نه‌دیب و شاعیری وایان تیا به‌ شیمیری
 جوان‌وا نه‌لین و مه‌ ملوانکه‌ی مروارقی هۆنراییشه‌وه و ، کاروباری
 دنیا‌ش ژانه‌په‌ژینن و لێ‌هاتون .

له‌نێوان (ناظم) و (ناظم) دا جیناسی لایق هه‌یه .
 نبوه‌ی دۆه‌می نه‌م شیمه‌ له‌ نوسه‌خی (چن) دا به‌م‌جۆره‌به :
 نه‌هلیکن نه‌هلی داتش و نێکن بوژودگ و خورد
 له‌ نوسه‌خی (له) ی‌شدا به‌م‌جۆره‌به :

نه‌هلیکن که نه‌هلی هۆنمه‌ ، نێکن بوژودگ و خورد

به‌پیتی نه‌م نوسه‌خیه‌ نه‌بین (ن) لێ‌ک له‌ (هۆنمه‌) که‌ په‌ژیبین و
 (هۆنمه‌ن) یین ، نه‌گینا مه‌نه‌گه‌شی نایه‌ت و سه‌نگه‌که‌شی له‌نگه‌ نه‌بین .

(۲۱) مه‌حله‌ : گه‌زه‌ . ده‌ور : خول . پرش : پرسیار .
 له‌م شیمه‌وه‌ نال (با) له‌خاته‌ ناو شار بو‌ زانینی هه‌والی شوین
 بیه‌وه‌ریه‌که‌کانی و به‌که‌به‌کیان باس نه‌کا بۆی . پیتی نه‌لین سه‌رێ له‌ دار و
 به‌ردی گه‌زه‌که‌کانی شار بدا برانن کامیان له‌ جیتی خۆیان ماون و کامیان
 تیکچۆن و ، خوار و لۆری شار بگه‌ژێ و خولی پیا بخوا و له‌م و له‌و
 به‌رسن .

له‌ به‌رد و له‌ داری (چس) و (هس) و (ت) و (مز) : له‌ دار و له‌
 به‌ردی . ته‌فیش و (هس) و (گم) و (گم) : ته‌فیشی .
 سه‌رشه‌قام : گه‌زه‌کیکه‌ له‌ گه‌زه‌که‌کانی به‌شی خوارۆی سوله‌بمانی .
 بردی سه‌رشه‌قام : بردێک بووه‌ له‌ نزیک‌ی مرگه‌وتی ماموستا مه‌لا

گیتیش به برگ و باره علمداری (شیخ هباس) ،
یا بین هواوو برگه گه ژاوه به شخصی عور ۱۹ (۲۳)

حوسه بنی پسکمندیهوه ، نواده : نوفاده ، کموژ . تن : لهش .
پیر مهسور : پیر منصور ، پیاو چاکیک بووه شخسه گهی له داوینسی
گهزه کی مه لکمندیهوه به ، نیستا بهو دهورو بفره نه لنین گهزه کی پیر مهسور .
شوینه واری گورستانی دهورو بفری شخسه که خمریکه کویر نه بیتهوه و
هموژی کراوه به خانق ، بهلام شخسه که خوی ماوه و داریکیشی به
سهره وه به ، دیواریکی به دهورا کراوه . وادیاره داره گهی پیر مهسور له
سهردهمی نالیدا داریکی گهوره بووه و وهک هموژ شخسه کانی کوردستان
نالا و پمژ به کی نذری پتوه بووه و به هاران جیگای کویر نه وهی کور و
کچی شخی شار بووه ، بویه نالنج واه به سوزدهوه ناوی نه با .

لهم دق شوینه (سهره قام) و (پیر مهسور) که نالنج ناوبان
نه هینج سمر و خواری شار بوون . مه بهستی نالیش نه وه به (با)
هموژ لابه کی شاری بو پیشکنن .
پیر و (اکل) و (صب) : پیری .

(۲۲) به برگ و بار : پوشته و بهرداخ . علممدار : داری لالاین و پمژ
پیا هه لواسراو ، یا مروژی نالا هه لگر . شیخ هباس : شیخ هباس ،
به کیک بووه له سبیده کانی بهرمنجه ، قمبره گهی زیاره نگای خه لکه ،
کهوتووه نه داوینسی سوله بمانیهوه . جاران بهو دهور و پوشته بیان نهوت
گهزه کی جوله که کان . نیستا پیتی نه لنین گهزه کی شیخه هباس . بین هوا :
هزار و ژوت و قوت . شخس : بنیادهم ، باخود قهبری پیاو چالک .
عور : هوربان ، ژوت .

واژه : سمری له شخسه گهی شیخه هباسیش بده ، بزانه وهک جاران
زیاره نگا و سهرانگای خه لکه و ، داره گهی سمری که نه وهندهی نالاین
پیا کرابو بوو به دار نالاین ، یا نهوت نالاین هه لگری شیخه هباسه ،
وهک جاران به پارچه پمژ نالا و والا ژازاوه نه وه ، بان هیجی پتوه
نه ماوه و وهک پیاوی ژوت و قوتی لهن هاتووه ، باخود بووه به
شخسکی بین پمژ و پاله ؟ هه رچهند (دار) و (شخس) جیان له
بهک ، بهلام چونکه (شخس) به (دار) دا له ناسریتوه ، نالنج داره گهی
کردوه به شخس .

علممداری (چن) و (ت) و (لک) و (مز) و (اچ) و (من) : هه لمداره .

گایا به جمع و دائیره دهوری (کالی با) ،
یاخو بووه به تفریقی شۆرش و نوشور ۱۹ (۲۴)

(سویان) نهظیری گولبه‌دی که یوانه سه‌بز و صاف ،
یاخو بووه به دائیره‌یی نه‌نجومی قوبور ۱۹ (۲۵)

به‌پیتی لهم نوسخانه معنای شیره که تاژاده‌یله نه‌گۆژی و (شیخ
همباس) نه‌ین به (موبندا) و (عه‌لمدار) که به‌پیتی نوسخانه‌کانی
موبندا بو ، نه‌ین به خه‌بیری دۆهم . هه‌باس (کم) و (گم) و (ت) و
(مز) : هه‌باس . گه‌ژاوه (عم) و (کم) و (گم) و (من) : کراوه .

(۲۴) کانی با : کانی و سراویکه له‌ودوی گردی سه‌یوانه‌وه سه‌برانگی
به‌هارانی خه‌لکی سوله‌یمانیه . نه‌زه‌رگی شه‌خستیکشه نه‌لین چاک
کردنه‌وه‌ی باداری گرتووه‌ته خۆی . شۆرش : هه‌را و هوریا . نوشور :
ژۆزی قیامت که هه‌مق زیندووان نه‌سرن .

واه : ناخو لیستاش ده‌وری کانی با خه‌لکی بیا کۆنه‌بنه‌وه و به‌ده‌وری
کانیه‌که‌دا نه‌لقه نه‌به‌ستن بۆ شایین و ژابواردن و هه‌له‌په‌ژکی ، یاخود ،
خه‌لکه‌که‌ی بلاوه‌یان لێ کردووه و وه‌ک ژۆزی قیامه‌لی لێ هاتووه که
هه‌رچی گیان‌له‌بهر هه‌یه نه‌سرن !

به‌جمع و (عم) و (ت) : به‌جهمی : تفریقی شۆرش و (عم) و
(گم) و (ت) و (مز) : تفریقی شۆرش . (کم) و (من) : تفریقووه
شۆرش . (ک) و (ژ) و (هب) : تفریقووه شۆرش .

(۲۵) سه‌یوان : گردی سه‌یوان : گردیکه له‌ به‌ری ژۆوه‌لانی سوله‌یمانیه‌وه ،
ناوبانگی به‌ گۆرستانه‌که‌به‌وه ده‌رچووه . وه‌ک له‌ پارچه‌ شیعیریکی (شیخ
ژمزا) وه‌ ده‌رته‌که‌وێ له‌ سه‌رده‌می بابانه‌کاندا جینگای ژابواردنی مه‌ره‌کان
بووه . لهم شیعهری نالی خۆیشیه‌وه ده‌رته‌که‌وێ له‌ سه‌رده‌می نه‌وێندا
هه‌شتا ئاگ‌وتمه‌را گۆزی تیا‌بووه . به‌که‌م‌جار هه‌ر بابانه‌کان خۆیان ، به‌یادی
سه‌رده‌می زیندۆیه‌تی ، کردیان به‌ گۆرستان بۆ خۆیان و نه‌وانه‌ی لێیان‌وه
نزیك بۆن و پاشان ورده‌ ورده‌ بۆ به‌ گۆرستانی خه‌لکیش . . که‌یوان :
نه‌ستیره‌ی (زوحمل) که‌ بازنه‌به‌کی ژۆر ژۆنای به‌ ده‌ورایه‌ و بووه به
نمونه‌ی شتی ژۆر ژۆشن . نه‌نجوم : جهمی (نه‌جم) ، واته‌ نه‌ستیره .
واه : وه‌ک چۆن گومزی شینی ئاسمان که‌ نه‌ستیره‌ی زوحه‌لی پتوه
دیار بێ ، نه‌ستیره‌ی تری پتوه بێ نمونه ، ناخو گردی سه‌یوانیش هه‌روا

ټیستش مه کانی ټاسک په (کانی ټاسکان) ،
یاخو پوه به مه لمه به یی گورگ و لوړه لور ۱۲ (۲۶)

سوز و سافه وک جاران و گوزی کسسی - دپاره لمهر کمیی
گوزکان - پتوه دپار نیبه ، یاخو گوزی زوری تیا هه لکه نراوه و وک
لاسانی تاریکه شوی لن هاتوه که نه ستیره ی زوری پتوه یی ؟

زه نگیی مه بهستی نالغ لم شو بهاندنه نهوه بوی جاران سه یوان
گوزی نه نه چنه کسکی ناوداری تیا پوه وک نه ستیره ی زوحل به
ټاسمانهوه ، به لام باشان پوه به گوزستانی کشتی و خه لکیکی زوری
له زانابان و شاعر و تدیب و پیاوچاکان تیا نیژراوه که همره که یان ،
بهش به حالی خویان ، له مه بدانی خویانا نه ستیره بهک بوون .
سه بز و (م) و (ک) و (گم) : سوز و .

(۲۶) مه کان : شوین . کانی ټاسکان : کانی و سر اویتک پوهه له زولاوای
سوله بهمانیهوه ، ټیستا گزه کیکه . له سردهمی بابانه کاند ، وک له
شیرکی شیخ زماوه دمرله کوئی ، مه بدانی زمبازتی و پتیزکی
سوارتی پوه . مه لمه به : گالته جاز .

دور نیبه مه بهستی له ټاسکان کجانی شوخی چاو جوانی شار بویی که
وهختی خوی چوبه سر نهو کانی و ټاوه و ، هر بهو بونه به شوه
شوینه که وا ناو نرایج و گوزانی نهو ناوه یان کردین به مه بدانی گزان و
زاباردنی خویان و ، هر لهوه شوه بابانه کان گردیتیان به مه بدانی
زمبازیان . دپاره لاوانی پتیز که کمر که ببین کجانی شوخ له نریکیانهوه
له سر ټاوه که دانیشون ، گمرتر نهین و ټاوه لوی سرکه و نین زبانی
نهین . جا له وژوهوه نالییش نه پرسج : لاخو کانی ټاسکان هر وک
جاران جیکای کچه وک ټاسک چاو جوانه کانه که نه هاتنه سر ټاو ، یا
جیکای پتیز که کمره کانه که وک ټاسک بیژ نه زوشتن ، یاخو نمخه بر ،
به زور پوه به گالته جازی نهوانی مه گمر نه نه لاسایی شوژه سوارانی
بابانیان یی بگریتهوه و ، به شویش چول و هوکله و سه گد و گورگ تیا
نه لور پتیز . دوزیش نیبه مه بهستی له گورگ سوپای دالیر کمری
هوسانی و له لوړه لور دهنگی به کوئی ناساری نهوان یی .

ثم شیره نه نه له نوسفه ی (چر) و (م) و (ک) و (گم) دا هیه .
ټاسک په : (م) و (ک) و (گم) : ټاسک .

ٿيڻهش سوروشڪي عيشتي هه به (شيوي ٿاودار) ،
ياخو بووه به صوفي شيڪي له حق به دؤر ۱۹ (۲۷)

داخر دهرؤني صافه ، گوڙهي ماوه (تانجهرو) ،
ياخو لهسيري خاڪه به ليلي دهڪا عوبور ۱۹ (۲۸)

سهرينڪي خوش له چيهني ٿاو (خانهقا) بڪه
ٿايا زهيمي ٿاهووه ، يا چايري سؤر ۱۹ (۲۹)

(۲۷) شيوي ٿاودار : شيوتڪه له ٿؤلاواي باڪوري سولهيمانيه بهلاي
سرچاردا .

وانه : شيوي (ٿاودار) وهڪ جاران فرميڪي دلداري له چاو
ٺهڙئي ، وانه ٿاوي پيا ٺهڙا ، يان وشڪي کردووه وهڪ چاوي وشڪه
سوفييه خوا نه ناسهڪان كه دلؤين فرميڪيان له ترسي خوا له چاو
ناڙوا ؟ ياخود وهڪ وشڪن و پين دلي سوفييه له زاستن دؤرهڪان وشڪه ؟
به گوڙهي معنای دؤهم ، شوبهاندنه كه شوبهاندني محسوسه به
معقول كه به ڪيڪه له شيوه ناسهڪاني شوبهاندن .
ميشي (چر) : ٺهشڪي :

(۲۸) تانجهرو : چمپڪه له سرچاوهڪاني سرچارهوه پهيدا ٺهين و ، له
داويني سولهيمانيهوه به ٻناري چيبي گلهمردهدا بهرهو شارهزؤر مل
ٺهين و له (دواوان) دا ٺهڙينه سروهانهوه .

وانه : ٿاخو تانجهرو ڪسي هه به گوڙي بدائن و همق سائين جومالي
بکا و ، به هيز و گوڙهڪي جارانيهوه ٺهڙا ، يا پڙ بووههوه و توڙ و
ليته بهري گرووه و ليخن بووه ؟
گوڙهي (هم) : گوڙي .

(۲۹) خانهقا : خانهقاي مهولانا خاليدني نه قشبه ندي ، له گهڙهڪي (دهرگهڙين)
كه محمود پاشاي بابان دوستي کردووه . زهبيع : بههار . گڙر گياي
بههار . ٺاهو : ٺاسڪ : چاير : بههارهيند . سؤر : چوارين .

نالئ لهم پارچه شيمره پڙ سؤزهيدا ، تا دق ميگنايزي هستي زباني
به شويتنيڪي ٿايههيميهوه گير ٺهين . وهڪ ديمان (شارهزؤر) و (شيوه
سؤر) و (سرچار) و ٺهجا خوار و ٿؤري سولهيمان و پاشان
سهرانڪاڪاني دهور و پشني و ٿؤبارهڪاني ، هيچ ڪامي له هستي بير و

قەلبى مولەوۋەرە لە ھەيىيالى نازەنن ،
يا ۋەك سەقەر پزە لە زەقيانى لەندەھۆر ؟ (۳۱)

ۋانە : سەرنجى گۆلەكانى ھەوشى خانەقا بەدە بزانە گىيە سەوزى
مەزبان بەدەۋرەيە ۋەك گۆلى زۆمەتى يار و مۆى زولفى بەدەۋرەيا ، ياخود
ھەمۆى ھەر پۆشى وشكى زەرد ھەلگەزادە ۋەك زېشە زەرد
ھەلگەزادەكەى كاكە سۆر ؟

زۆيشى ئىچىنچىن (كاكە سۆر) ئىشارەت ىن بە سەربازى ھوسمانى
كە دەم و چاۋيان سۆر و مۆيان زەرد بۈۋە .
سەبە (ھەم) و (كەم) و (گەم) و (ھەم) : سەۋزە . سەزە (مەز) : پزە .
خەملى (مەن) : زولفى . زۆرە (ھەم) : زەردە .

(۳۱) قەلب : دل . دەۋن . ناۋەۋە . مۆنەۋۋەر : نۆرانى ، زۆناك . سەقەر :
دۆزەخ . لەندەھۆر : چوارشەنە و كەلگەت ، مەبەست لە كەسانى ۋايە
ئەۋەندە زەبەللاخ بىن خەلك لىيان بترسەن .

ۋانە : ناخۆ ناۋەۋەى خانەقا كەساتى خۆشەۋىستى نازدارى بىيە كە
ئەبىن بە مابەى زۆناكى بۆى ، ۋەك چۆن دلى ئادەمىزاد بە يادى خوا
زۆناك ئەبىتەۋە ، ياخود پزە لە كەسانى بەدگار و بەدەسەل و سىياچارە ،
ۋەك دۆزەخ كە پزە لە گوناھبار و پىاو خرابىۋا زىكەى چاكەيان لە خەلك
ئەگرت .

لە نۆسخەكەى (ھەم) دا ئەم شىعرە لەپاش شىعرى ژمارە (۲۷) ۋەيە ،
بەلام ديارە ئەۋە ھەلەيە . سەمەزەى ئەۋە كە لە ھەمۆ نۆسخەكانى ئىرا
بەم جۆرەيە كە ئىچە دامان ناۋە ، ھەر ئەمەش لەگەل زۆچكەى شىعرەكانا
ئەگۆنچى ، چۆنكە ئەم شىعرە بۆ ئەۋە دەمى ئادا باسى (شىۋى ئاۋدا) بكا و ،
لەگەل باسى (خانەقا) دا جۆرە .

لە وشەى (قەلب) و (مۆنەۋۋەر) دا لەطافەت ھەيە ، چۆنكە باس
باسى خانەقايە و دلى نۆرانىش زىاتر پەيۋەندى بە خانەقاۋە ھەيە .
ھەروا لە ھەرورد كۆرەشبا لەگەل (سەقەر) وردەكارىيەكى جوان ھەيە ،
چۆنكە خانەقا كە جىتى خواناسىيە ئەيىن ۋەك بەھەشت ىن و پزىن لە
ھۆرىي جوان ، ئەك ۋەك دۆزەخ كەسانى گوناھبار و سىياچارە و خۆين
ئالى بيا ىن .

نازەنن (« پەراۋىزى » چىرا) و (كەم) و (گەم) و (كە) و (ھەم) و (مەن) :
نازدار .

دهس به ندیانه دین و دهچن سرو و ناره و من ،
یا حلقه یانه صوفی ملخوار و مه نده پور ؟ (۳۲)

مه یلق بکه له سه پزه درمختانی مه دره سه :
مه وراقیان موقه ددیه یی شینه یا نه سقر ؟ (۳۳)

(۳۲) دهس ته بند : دهستی به گرن . ناره و من : درمختیکی بهرز و گهره ی
لق و پلا چری گه لا ورده ، له حموشی زور له ته گیه و خانه فاکانا هه به
بلا سینه ، بهری نیبه . حلقه : کوپونه وهی صوفیه کان بلا بادی خوا و
پیرانی بهریمت و بیرکردنوه له مهرگه و قهر و قیامت ، له گهل
به کارهینانی ورده بهردی گوئی چمدا له جیایی ته زیج . مه نده پور :
به دبهخت .

واته : ناخو سرو و ناره و نه کانی حموشی خانه قا له خوشیدان و
وله لاوانی هه لپه زک کمر دهستیان گرتوه دین و دهچن و له سرو
ئاواری شنه با سما نه کن ، باخود وله صوفیه کوکو له کان به بوهندیان
به خوشی زیانموه نساوه ، سهریان کز کردوه و ملیان خوار
کردوه نه وه و بین دهنگ و سهنگن ؟

مه نده پور (مز) و (من) : مه نده پور . نمیش همر دهس کارچی کراوی
مه نده پور .

(۳۳) مه وراق : گه لا . موقه ددیه . لای پیشموه . قهراخ . سهره نا .
واته : لایله به لای درمخته سموزه کانی لای حوچره ی فه یتکاندا
بکمرموه بزانه قهراخی گه لا کانیان شینه یا سور هه لگه مزاوله . مه بهستی
له وه به بزانه درمخته کان خرمه بیان هه به و ئاویان له مدتی پانه ، چونکه
نه گهر قهراخی گه لا کانیان شین بین ، له وه واته گهش و پاراون و نشانه ی
خرمیت کرایانه و ، نه گهر سور هه لگه مزاین ، له وه سهره نای زمره
پوئیانه و واته گه به من کس گوئیان نادان .

لهشگونچن مه بهستی له درمخته کان مه لا و فه یتکانی مه دره سه بین و ،
مه بهستی له له وراق زواله بیان بین چونکه وشکن و تهزی درمخت ،
به به له همرچی به زهنگی گه لایدا دیاره و ، مه بهستی له شین
خه نه جارتی و له سور شاین و خوش بین . بهم پیته معنای شین و
سور له همرکام له دق مه ناکه دا پیچه وانه ی له وی ترپانه و نه شش
نیشانه ی دهسه لای شیری نالبه که له بهلا شیمردا دق وشه همر به کی
به دق معنای دزی به کتر به کاردین .

ھەزرى پىزى كە ئايىبى دېدەي مەنە لەۋى ،
 ئىللاۋى دانەھاتوۋە ۋەك سەبلى (شىۋەسۋر) ؟ (۳۴)
 ئىستەش كە ئارى ھەشەكە جىيى باز و كەۋشەكە ،
 يارىي تىبابە ، يا بوۋەتە مەھرەھى ئوفور ؟ (۳۵)

ئەوانەي شارەزاي كىتەبە دەسنۆسەكانى جارانى ھوجرەكان بىن ،
 ئەزانن ۋشەي (مقدمە) و سەرباسەكان لە زۆر لەو كىتەپنامەدا بە مەھرەكەيى
 سۆر يا شەن ئەنۆسران . ھەرچەند بە بوەندىك لەنئوان ئەم بە شەن و
 سۆر نۆسەنە و خۆشەن و ناخۆشەيدا نىيە ، ئالچ ھەر و سۆرەيى
 ئىشارەتتەكىش بۆ ئەو بەكا . لە كۆكردنەۋەي (مەھرەسە) و (ئەۋراق) و
 (موندەدەيە) شەدا كەباندنى جلاۋە لەمغانەتتەكى مەبەست بوۋە .

بەكە لە (چەر) و (مەم) و (مىز) و (مەب) و (مەن) : بەكە بە . سەبەرە (مەن) :
 سەۋزە . (كە) و (تۆ) : دەكەي بە .

(۳۴) ئايىب : جەننەشەن . سەبىل : لافاۋ . شىۋە سۆر : يا شىۋە سۆرەكەيە
 كە پىشان باسماڭن كۆر ، يا ھەر شىۋەيى كالى لافاۋ ھاتنە كە نوزاۋى
 سۆرى پىسا سەربىكا .

ۋانە : ھەۋزە پزەكەي خانەقا جەننەشەن چاۋە پز لە فرمىتەكەكانى
 مەنە كە پز لە فرمىتەكى ساف و زۆشەن . جا ئاخۆ ئەۋىش ئاۋى پاكە و
 زۆشەن تىبابە ، يا كەس كۆيى نادانچ و ۋەك ئاۋى شىۋە سۆر قوزاۋ و
 ئىتلى تىبابە ؟

ئىللاۋى (مىز) : ئىشاۋى .

(۳۵) كەنار : قەراخ . كەۋشەك . باز : باخود سەن باز : يارىيەكە جاران
 فەقەن ، بەھاران و پايزان ، بە زۆراتى سەن شەمە و جومەدا ئەپاتكرد .
 يارىيەكە بەم جەۋرەيە : كۆمەكە ھەرزەكارىك لە شىۋەتتەكى نەرمەندا سەرە
 ئەمەستەن ، شىۋەننى بەكەم پىن دانان ديارىك ئەكەن و ، ھەر كامىيان بە كۆز
 دىن ، لەو شىۋەن پىيەۋە بەۋلا ، سەن بازى بەكۆم ئەمەن و ، بەۋجەۋرە
 بەردەۋام ئەمەن تا دەرئەكەۋى كەن لە ھەسۋان زۆرتى پزىۋە و كەن لە
 ھەسۋان كەستىرى پزىۋە . ئەمەيان كە لە ھەسۋان كەستىرى پزىۋە ،
 دائەپىن و پىشت دائەكا و ، ئەۋانەي كە زۆربان پزىۋە بازى بەمەرا
 ئەمەن . پىشەنگەكەيان كە لە ھەسۋان زۆرتى پزىۋە و پىيەن ئەلەين لىمام ،
 لە ھەر بازىكى ئازەيدا ، بگاتە ھەر كۆي ، دابوۋەكە ئەگۆپزىتەرە پز

چاوځې ښه له سه بزه وو سترابي دائيره چې جيلوه گاهي چاوه کمه نمره يا نه زور ؟ (۳۸)

نموځ ، تا به کيکي تر يان تواناي نامېنځ به بازيک بگانه لاي دابووه که و ،
خوې دالمېن و ، دابووه که نمېن به لېمام . کهوشک : باريه کي تره يله
بازي بيا نمېرځ و ، لدوا شوېني بازا کهوشک دالمېرځ . لمېشا کن
له هموان کورت تری بډډ دالمېن و ، کن له هموان زور تری بډډ ،
نمېن به لېمام و بهر له هموان بازي به سمر ا نه با . له گهل هم بازيکي
لېماما دابووه که به نندازه ي کهوشک لمېچېته پېشه وه . بازدهر ناېن
قاچي له کهوشه که بکه موځ . نه گمر لتي کهوت خوې دانه مېن . باز داني
کهوشک له هبي سې باز گرانتره ، چونکه به سينگه و باز نه بيا و ، نمېن
به کسر لهو شوېنه وه که يو سمره لاي باز دبارتي کراوه ، خوې فزي
بدا و ، نه نه ددهستي له پشي دابووه که بکه موځ و خوې به سمر با فزي
بدانه له ودېو يوه .

واڼه : ناخو ليستاش نغراخي هموشه که ي خانه قا ومله جار ان جيتگاي
سې باز و کهوشه کي له قتياننه و باريي بيا نه کړي ، يا بووه به پېشانگاي
دل لن بېزان و حمز لن نه گران و ، کهس زوي کن ناکا ا بهم شېمره دا
دوره له موځ نهو سمر دمه هموشي خانه قا نه ونده گوره بووه ، جتي
تايه بي سې باز و کهوشه کي بيا بووه و ، له وانه شه مه به ست لمره بويي
له قتيان همراکن لارمزي ياريان بو ، پتويست نه کا بېن يو دمره وي
شار و هم له هموشي خانه قا دا (و مرزش) ي خويان بگن .
له کوکړ دنه وي (کهوشه که) و (کهوشه که) دا جيناسي ناقيص ه به .
باز و (کم) : بازي .

نم شېمره و شېمر ي پېشه وي له نوسخه ي (من) دا بهر و دوان .
(۳۹) ستراب : تيراو . بهو چيمنه له لپن که لاري نذري نمدري بولموي
همېشه گش و تيراو يځ . دائره : بازنه ، دهور بهر . جيلوه گاه :
جيتگاي دمر کهون و ورشه دانه وه . زور : زير .

واڼه : نغاشابه کي سهوزه و چيمنه که ي دور و پشي حو جره ي
نه قتيان خانه قا بکه ، يزانه ليستاش نرم و سمول و پاراوه و لار براني
بيا کوکړ نه وه ، ياخود کهس گوئي نادان و وشک بووه و بووه به پوشي
زير .

نم شېمره و شېمر ي پېشه وي له نوسخه ي (ص) دا بهر و دوان .
له کوکړ دنه وي (چاوځي) و (چاوه کم) دا لطافت و ، له کوکړ دنه وي
(نرم) و (زور) دا طباق ه به .

توخا فەضایی دەشتی فەقیکان ئەمیتەکش مەشەر مێتالە یا بووئە (چۆلی سەلم و تۆر) ؟ (۳۷)

لە سەبزه وو (هم) : بە سەوزه وو . (کم) و (گم) و (تۆ) : لە سەوزه وو .
(ک) و (ت) : لە سەبزه یی . (مز) : بە سەبزه وو . سێرای (هم) :
سێرای . (کم) : سەبرایی . دائیره (چر) : دائیره ی .

(۳۷) فەضا : مەختان . دەشتی فەقیکان : مەختانیک بوو لە سەرکارێز لە بەر
گردی سەواندا و تۆزێ بە لای گەردی حاجن ئەولاو ، کەوتووئە
ژۆژەلانی شاری سولهیمانییه وو ، پردیکی بچکۆلەیی دار هەبو لە
شیوەکەیی سەرقەبران ئەبەزێئەوو ئەچۆتێ ناو دەشتی فەقیانەوو .
ئێستە شوێنەکەیی هەمۆ بوو بە خانۆ . تا سالانی ۱۹۴۰ ئەو باو و ئەو
ناو هەبو ، پاش ئەو وەرە وەرە خانۆ شوێنەکەیی داگیر کرد . فەقن :
کەسانیک بۆن لە ئەمەنی ۱ - ۱۲ سالانەوو حوجرەیی تایبەتیان لە
مەزگەوتەکاندا هەبو ، زانستەکانی ئایینی ئیسلام و زمانی عەرەبی و
هەندێ بابەتی فەلسەفە و ماتماتیک و ئاسمان شوناسیشیان ئەخوێند .
تا پاش جەنگی یەکەمی جیهانیی بناخەیی خوێندن و خوێندەواری لە
کوردستانا ئەوان بۆن . کە لە خوێندن ئەبۆئەوو ، ئەبۆن بە مەلا . لەناو ئەم
مەلایاندا زانای گەورە گەورە هەلکەوتوووو . دەوری گەورەیی پەیدا
بۆن و گەشە پێدان و پاراستنی ئەدەبی کورد ئەم مەلا و فەقیانە
دوبیانە . ئێستاش لە زۆر لای کوردستانا فەقیەیی ماوو ، بەلام زۆر
زۆی کردۆتە کێژ . سەلم و تۆر : دۆ کۆژی فەرەیلۆژی بلاشای
پێشدادی بون ، لەنێوانی خۆبانا بوو بە شەزبان و لەو شوێندا کە
شەزە کەبان ئیا کردووو کوشتاریکی گەورەیان لە بەکێژێ کردوو و
قەلاچۆیان خستووئە بەک . ئێستا بە هەر شوێنێ وێران و چۆل یی ،
نەلێن بوو بە چۆلی سەلم و تۆر .

واتە : ناخۆ ئێستاش دەشتی فەقیکان لەبەر زۆری فەقیی یاریکەر و
خەلکی ئەماشاکەر وەل دەشتی مەشەر وابە و پۆه لە مەشامات ،
یاخود نە یاریکەری ئیا ماوو و نە ئەماشاکەر و وەل چۆلی جێن شەزێ
سەلم و تۆری لێ هاتوو ؟ .

توخا (هم) و (گم) : داخۆ . (ت) و (ک) : توخودا . فەقیکان (ت) و
(ک) و (تۆ) و (مز) : فەقیان . ئەمیتەکش (هم) و (مز) : ئێستەکەش .

✽ عەلەالدین سەجادی ، دۆ چامەکەیی نالی و سالم ، بەغدا ، ۱۹۷۲
چاپخانەیی مەعاریف ، ل ۶۱ .

واصيل بکه عهیری سهلام به حوجره کم
چی ماوه ، چی نه ماوه ، له هه یوان و تاق و ژور ؟ (۳۸)

هو غاری یاره ئیسته پز ئه غیاره ، یا نه خور
هر غاری یاره ، یا بووه غاری مار و مور ؟ (۳۹)

(۳۸) واته : بونی خوشی سهلام و هه وال پرسیم له گهل خوت هه لگه و بیه و
بیگه به نه به حوجره کم که نیادا نه یام و ، برانه هه یوان و تاق و ژوری
چی ماوه و چی نه ماوه ؟

وله له سۆزی شیمه کانی پتشیوهی نالییه به بو خانه قا ، دهر کهوت
کهوا لهوئ خویندویه و زهنگین ههر لهویش خویندنی نهواو کردین ،
لهم شیمه و (له تیکزای شیمه کانیسه وه) دهر نه کهوئ که پاش بون
به مه لای خانه قای به جی نه هیشتوه و نه چوه ههچ کوئی تر و ئی و
شوئینکی دیاریشی لهوئ بووه ، به لکو تا سوله بهمانیشی به جی هیشتوه
ههر لهوئ بووه و ، لهوانه به نه وهش بگه بهن که ئی نه هیناوه . به لکه مان
بو ئه م بوچوانانمان نه وه به فقه تا فقه یی ژوری تابیه تی نیه و
له گهل نه فیکانی تر دا پتکه وه نه یین . نالییش هه والی ژور و هه یوانی
ژور و تاقه که ی نه پرسین . کهوانه دیاره ئه م ژوره نه و ژوره نییه
له گهل نه فیکانا ئیا ویاوه . ههروه ها فقه تا که بو به مه لا نه و
مز که وه به جی دیلن که ئیا خویندوه و نه چینه شوئینکی که و زیانیکی
نوئ ده ست یی ده کا ، کهچی نالی سۆزیک تهانته که میشی بو
هه وار گه ئی نوئی پاش خانه قای ، نه گهر بو یین ، دهر نه بووه . دهر نه
بلیین پاش بون به مه لا بووه به مه لای خانه قا ، چونکه نه و پرسیاوه مان
لن ژاست نه پتته وه : ناخو مه لاکه ی خانه قا چی لن هات ؟ ههروه ها
نه گهر نالی پاش بون به مه لا و بهر له چونه دهر مه وه له کوردستان ،
خانه قای به جی هیشتبا به ، به و هه م سۆزه وه باسی لن نه لکه کرد ، له و
هه م سۆزه نیشانه ی زاسی نوئی له بیر نه چوه وه به .

هه یوان و (اح) : نه یوان و .

(۳۹) غار : نه شکوت . له غیار : بیکانه . مور : میژوله .

واته : حوجره کم که نه وسا بو من و هاوژیکام وله نه شکوته که ی
(نه و) بو بو پتیه سهر (د.خ) و نه بو به کری هاوژیکای ، ئیستا پز بووه
له بیکانه و کهسانی نه ناس ، یا ههروه لکه جازان دۆست و برادری

زارم وه کو هیلال و نه حیفم وه کو خهبال ۱ گایا ده کهومه زار و به دلدا ده کهم خوطور ۱۹ (۴۰)

تیا به ، یاخود کسی تیا نیبه ، چۆل و هۆله و مه گهر مار و مێرۆلهی
 تیا بێ ۱

نالێ لهم پرسیاره بیدا ئیقتیاسی له به سه رهانی کۆچ کردنی
 پێشمه به رهوه کردووه له مه کههوه بۆ مه دینه ، که چۆن له گهڵ نه بۆ به کردا
 ماوه یه که خۆیان له نه شکمۆتی (نه ور) دا شاردووه تا کافره کان دۆر
 کهوتنه وه . ههروه ها وشهی (غاری مار) یه ئیشاره به به وه که ماریک
 له وه نه شکمۆتی نه وره دا به نهجهی نه بۆ به کری گهست .

له نێوان (غار) و (بار) و (مار) و (مار) و (مۆر) دا جیناسی لایق و ،
 له نێوان (نه فیار) و (بار) دا طبایق هه به . له کۆکردنه وهی (غار) و (مار) و
 (بار) شیدا ته ناسوب هه به .
 نیسته (هه) : داخو .

(۴۰) زار : لاواز : ده م . هیلال : مانگی یه که شه وه . نه حیف : له ز . خهبال :
 خهبال کردنه وه . سێ بهر . خوطور : تێ به زین .

واته : لاواز بووم وه که مانگی یه که شه وه ، وه که خهبال یا وه که سێ بهر
 له ز بووم . بێش بهم له ز و لاوازی به شه وه که نا به به باری مه بنهت بۆ
 سه ره شانی کهس ، جی کهم له ده می که سیکا نه بێته وه ناویکم بێش ، یا له
 دلی که سیکا بێر یکم لێ بکا شه وه . لهم به یتهی نالێ له زیزی پێشه وهی
 شابه یته کانی لهم فه سیده به وه به یی . شو به اندنێکی بهرز و بالا ییادا
 به کاره ئیناه وه . خۆی له لایه که وه تیا شو به اندووه به مانگی به که شه وه له
 زهردی و باریکی و چه ملوه بیدا . له لایه کی که شه وه خۆی تیا شو به اندووه
 به خهبال واته مادده ی نه ماوه ، لهم شو به اندنه وه داوا نه کا که باسی
 بکه ن و بیری لێ بکه نه وه ، چونکه باس کردن و بهر لێ کردنه وهی له ز و
 لاوازیکی وه که نه وه هێچی تێ ناچن نه بۆ ده م و نه بۆ دل . ■

هیلال (چه) و (هه) : خیلال . خیلال چه می خه لله ، گه لێ مه نه ای
 هه به . نه وه یان بۆ ئیره : ده س بدا بۆ شتیکی تابه تیه بێ ددانی پێ ناوین
 نه که نه وه . (لۆ) و (عب) : ظیلال . ظیلال چه می ظیلله به مه نه
 سێ بهر . زار (هه) : زار .

■ کاتی به کا که حصه و کا که فاتیم سلطانه که خیلال راسته
 هیلال هه لقه به ئه م لایه ره چاپ کرا به وه لام له سه ره تا که دا راست
 کرا وه ته وه به خیلال به شتی ده کو ترێ که ددانی بۆ دا ژنه وه و
 له زار ده نری بهم جوژه شیمه ره که هم له باری شکل و هم له
 باری محتوا وه جوان تر ده بۆ .

لهم شرعی دهردی غوربه ته ، لهم سؤزی هیجړه ته
دل ژهنگه یخ به ټاو و به چاوا بکا عربور ا (۴۱)

ټایا مقامی ژوخسته لهم بهینه یتمه وه ،
یا مصلحت ته وه قوفه نا بهومی نه فخی صؤر ؟ (۴۲)

حالی بکه به خونی : که هی یاری سه لگ دل
(نالی) له شوقی تویه ده تیری سه لاسی دؤر ۰۰۰ (۴۳)

(۴۱) هرچی ژان و لانه وه و سویی نالی هبه لهم قه سیده یېدا ، هموی
گوشتنراوه به پیاله ی لهم به یتمه . وا نه یخ ، لؤر زه حمه ته هونرمه ند
به له وه بکانه وه دلی بیخ به ټاو و سرکه کوئ ، که ټاو سرناکه کوئ ، و
به چاوا یتمه یوئ و یتمه یوئ نیشتمان ..

غوربه ته (کم) و (کم) و (من) : میخه ته . هیجړه ته (کم) و (من) :
غوربه ته . (ت) : دؤر و وطن . (مز) : حمسه ته . ژهنگه (کم) و (کم) و
(من) : رخته . (ت) و (مز) : وه فته .

چاوا : له همو نسخه کانی بمرده ستمانا ، نسخه که ی (من) نه یخ ،
(چاوما) یو . ټیمه لسمان لا پسه ندر یو .

(۴۲) ژوخست : ټیگادان . ته وه قوف : وه ستان . چاوه ژوانخ . یوم :
ژؤر . نه فغ : فو کردن . صؤر : شاخیکه له ژؤزی قیامه لدا ایسرائیلی
فرشته ی مرانن و رپاندنه وه دؤ چار فوی پیا ټکا . به فوی به کم
همو زیندووان لمریڼ و ، به فوی دؤهم همو مردووان زیندو
ټکانه وه .

واڼه : لاخو هلی ټوه هبه لهم ماوه یېدا یتمه یوئ سوله یمان ، یا
باشتر وابه ټیږاوه ستین تا ژؤزی قیامت که همو زیندوومر له ساری
محشردا خو لېښه وه و ټیمه لکوئ به دیداری به کتر شاد نه یین و
خواش ټوله ی له بکه کردنمان له بیدکار نه ستیڼ .
مقامی ژوخسته : (م) و (کم) : مجالی هانه .

(۴۳) خونی : نه یڼ . سه لگ دل : دل ژوق و له بمرد .
واڼه : به دزیښه وه به یاری دل ژوق بلن : له نارمؤزی دیداری ټوده به
نالی له دؤرمه سه لام نه تیری .

ژنگین مهبستی نالې لږم به نېټنې هوال و سهلام بې بار ناردنه
لهوهين بيهوئې بېلې لږم پارچه شيرمه بې مهسه له بهي گه لنې گشتن
نرخان كړدوه كه سوزي نيشتمانه و ، نامهوئې كاروباري نايه بيه
تيكېل بې . . خو ناشكړې هر به په كجارتې پاره كې پشټ گوئې بخا ،
بويه را به (با) نه لن به نزيه وه واي بې بېلې . .

باري (اځ) و (هب) و (اح) و (« پراويزي » من) : داري .

له خويندنهوهي لږم نامهي ناليه وه بې سالم ، به ناشكرا بومان دهر نه كهوئې
كهوا مه مهبستی نالې نه بيا هوال پرسينكي ماده تن و دهر بېلې سوزي
نامزيك نيه بې ولاه كې . شيرمه كې شيركي سياسييه و ،
له بهرنه وهش كه بې ولايتكي ژړده ستهي ناردوه ، شپوهي (ژه مزاي) بيا
به كار هېناوه . نالې له هر شيركيكا دې پر بيار نه كا . له پر بيار كيكانا
باري ژا بوردو دېننه وه پېش چاو و نه برسې ناخو وهك خوي ماوه و ، له
پرسيلري دوه هېنډا بهرامه كې داننې ، به لام به لاي خرابترا ،
نك بهرو باشتر بون ، چوتكه نغزانې (باشتر) له داگير كمر چاوه ژوانې
ناكړې . ژا بوردو لږم شيرانه دا سرده مي حوكمي (به به) و ، كاي
پر بيار بېش سرده مي ژاميه كانه . كه واته نالې لايه نگرې خوي بې
سرده مي بابانه كان دهر نه جوئ و ، ژئېن چوئي خرابتر بوني باري لبا نېش
بې سرده مي ژاميه كان داننې . نه وهندهي كه بري خوشي سرده مي
پېشو نه كانه وه ، ژئېن چوئي ناخوشيه كي گه لن زيار بېش بې سرده مي
ژاميه كان نه خاوه پېش چاو . نه نانت پر بيار له كوژاني گه لن شتي وا
له كا كه زور دوده به كوژاني ژايمي سياست بگوژين .

وهك هر ژوشيركي وريا و دژرين ، هسټ به په پوهندي نتيوان
باري دهر بېلې خهك و ژايمي سياست نه كا . لمهش بهودا دهر نه كهوئې
كه نه برسې ناخو خهك زه و فكه كي جارانيان ماوه و ، ژا بوردن و
گه ژان و سهيرانه كې نه وسايان هر نه كهن يا نه ؟ نه تن لچن بې
بارتې كړدن و ، ژسازي و غار غاريني لاوان بهرده و ماه ، يا له ساپه ي
ژايمي ژهشي ژاميه كانه وه نه هسو شتن سزاوره وه !! شپوهي ژهيم
به كار هېنانه كشي ، وهك هويك بې تواناي دهر بېلې مهبستی له گه لن
خو دهر بار كړدېنكا له چاوي زق و گوئي قبتي خه فيه و جل خواره كان ،
به سره نايه كي زېره كانه ي داناني جوړيكي نويي نه ددهب دالهرنق له زماني
كورددا . ■

■ هسو كه سد ملي نالي شم شيرمه بهرزي خوئې بې سالم شاعيري

باشي سرده مي خوئې نارد وه . له حالتيكا كه نالي هېچ باسي

سالم ناكه به وه لام دانعمي نازا يانه مي سالم شم بيره بچدا به دمنه

پرسویه ظاهر من له زهځفاني بهر جيههت
 لهموالي نههلی شهر و زهځفاني سهر بهر
 لهوسايوه که هاگيی (بابان) به دهر گران
 نهبدیوه کهس له چیره یی کهس جهوهری هونهر !
 تا بق به جایی مهظمی خورشیدی بهختی زلم
 سوتا گیاه و ، تهشتهوو خوشکیده بق نههر
 ناکن هموایی هیچ کهلین نهیلی شهر
 بوریا نه بهس له ناری فاما پاره یی جگر
 جوز گاه گاهن تاه و ناله له نهیامی زلمیان
 نهمدیوه وا بین له عدالت لهی بههر
 (سهیوان) پزه له شهخصی ستمدیده خوار و ژور
 ههر لمبری پز غماته له ههر لا دهکم نههر
 جتی تورکه کانی زلمه دهر و ژوری (خانقا)
 غافل همق له جایی موریدانی با خهر
 نهو هموضه پز دهبق که وهکو چاوه کانی تو
 نهغیره ناوی وهک دلی مردانی پز کههر
 سوتا دلم به حالته جویاری (سهرچنار)
 لیلوه چشمه ساری وهکو چاوی بین بههر
 نهو دهشته جایی یاری یارانی هوجره بق
 بهکسر مهفامی زلمیه هرو وه تهی سهر
 زمستانی نهووه لین بو دژا بهرگی (شتیخ ههباس)
 زلمن نهونده شومه له شهخصیش دهخن سهر
 وهک پیری سال خورده ، خمه ، داری (پیرمسور)
 مهشغولی لهغزه همه جا ، پایی تا به سهر !
 نهو بهرده کانی ناوی نرا قصنی شهخصه کی
 دایان به شاخی داره که یا تورکی بین هونهر
 وهک چاوی بین غماته همق (شجوی ناودار)
 بهس موشکیله له چشمه یی نهو قطره بیته دهر
 نهوسا مه کانی ناسکه بق کانی ناسکان
 لپسته له دهنک و زهنگی زلمن پزه له کهر
 تا دوزدی وهفتی نیمه شهن تورکی بین نیظام
 دوزدن همق له خرمه نی مونیم وهکو سهر

شیری نه برۆت ، تیری غه مزمت وا له جهرگم کاریه
 دیت له توغالی دۆ چاوم له ته ته خوینی جگهر (۲)
 چاو و دل شه زبانه ، نازانم خه تایی کامیانه خو
 تا به داری کهم ، دهری کهم بیخمه شین و چه مهر (۳)
 قوری چاوم ! چاوه کهم بێ توره بێ تو ، ده زۆیهی
 خاکی ده رگا کهت بپیژم بیکه مه کو حلی به مهر (۴)
 دل موشه بیهک بۆ له بهر نیشان و نیشانی مووت
 نیشی چاو بو بۆیه هیند گریام و خوینی کهوته مهر (۵)

- فیکرت قهددی ژاسنی (گم) : فیکری قهددی ژاست . تیشکاندم (گم) :
 تیشکاندم . (ک) : تیشکاندم .
- (۲) واته : جگهرمت به جوړی به شیری برۆ و تیری نیشارهی چاوت نهجن
 نهجن کردوه ، له ته کانی بوون به خوین و وه لا فاو له چاومه وه نه زۆین .
- (۳) واته : چاو و دل له به بێ خویانا هه رایانه له مهر لێ ، چاو له بهوێ ههر
 بۆ خوێ بێ سه یرت بکا ، دل له بهوێ ههر بۆ خوێ بێ حه زت لێ بکا .
 منیش نازانم له م شه زده ئهم دوانه کامیان تاوانبارن تا له جتی خوێ
 ده ری کهم و له داری بدهم و بیخمه واوه یلا . . نالێ لێر ده له بهوێ بکێ
 که سبان نا هه قی نبیه و هه ردوکیان له بانهوێ ههر له نزیکه وه بێ و لیت
 دۆر نه کهونه وه ، بۆیه نه گهر هه ر کامیان له جتی خوێ ده ر کهم و له لۆی دۆر
 خه مه وه نه کهوێته گریان و شین .
- (۴) ده زۆیه : تۆز . ورده . کو حلی : کله . به مهر : چاو . بیناین .
 واته : تۆ دیار نیت ، تا خاکی به ری پیت هه لگرم و بپیژم و له جیایی
 کله جاومی بێ بۆیژم تا بینن ، بۆیه بیناین له چاوم بواوه .
- (۵) مووه : برۆانگ . موشه بیهک : کون کون و هه ک پهنجه ره .
 واته : به هوێ نیش و نیشی برۆانگه کانه وه دلم کون کون بۆ . نه و کاره
 کاری چاوت یو مووت له دلما گردی ، بۆیه ، چاوه کانی منیش کاریان
 بێ تێ کرا و زۆر گریام و خوین له دلمه وه سه ری کرد و کهوته مهر
 چاوم .
- نیشان و نیشانی مووت (گم) : نیشان و نیشانی برۆت . (مز) : نیشانی
 نیشانی فرهت . چاو (گم) : چا . گریام و خوینی (ک) : گریام که خوینی .

لەت لەت و کۆن کۆن بڕووە دڵ وا لە شەوقی شێرە کەت
 ژیۆحه کەم دیت و دەچێ ، داخۆ لە کامیان دیتە دەر ۱۹ (۶)

هەرچی مەحەبۆبەم دەبینێ وا تەحەییور دەبگرێ
 سوێن دمهخوا به خوا دهلێ « بالله ما هذا بشر » (۷)

چەندە خۆشە داوێشێن دۆ به دۆ ئەمن و گۆلم
 داگەوێتن موددەمێ لەو خوارە هەروەك دەستی کەر (۸)

رۆژبەرستی ژۆتە « ئالێ » بۆیە دائیم وەك غولام
 زەرد و گەردن کەچ لە دەرگات حاضره دەستە و نەزەر (۹)

(۶) واته : دلم لەتاو ئارەزۆی بێنینی بڕۆی وەك شمشیری سێ ، کون کون
 بڕووە . گیانم بەو کوناندا دۆ و دەچێ ، نازانم سەرەنجام لە کامیانەره دیتە
 دەرەوه و ، ئەمرم !

نەشتوانێ ئێوهی دۆهەمی ئەم شێرە بەم جۆرە بخوێنێتەوه :

ژیۆحه کەم ! دیت و دەچێ ، داخۆ لە کامیان دیتەدەر !

(۷) واته : نازێرە کەم ، تو کە جێگات لەناو دگمایه ، نیستا بەناو کونەکانی
 دلما دیت و دەچێ ، نازانم سەرەنجام لەبەر بۆ کیاوان - نەشیانی دلم ،
 لە کام کونیانەوه دیتەدەر (چونکە بەو کون کون بۆنە ی دلم ئەمرم) !
 تەحەییور : سەرسام .

واته : یارە کەم ئەوەندە جوانە ، هەرکەس ئەبینێ ، لە جوانیی سەرسام
 ئەمێ ، سوێند ئەخوا ئەلێن قەسەم بە خۆد « ئەمە لە جێنسی ئادەمیزاد
 نییه » واته فریشتە به .

ئالێ ئەم شێرەدا ئیقتیباسی لە ئایەتی « فلما رأيتہ اکثرتہ و قطعن
 ابدینہ » و قلن حاش لله ما هذا بشراً ، ان هذا الا ملک کریم » کردووه
 کە باسی حەزەرەلی یوسف و کەنیزە کەکانی زولەیفای ژنی حەزیری میسر
 ئەکا و ئەلێ : کە دییان ، ژۆر بە گەورەیان زانی و ، لەتاو جوانیی دەستی
 خۆیان بۆی و وێبان ئەسەم بە خوا ئەمە بنیادەم نییه ، ئەمە لە
 فریشتە بەکی نازار بەولاوه نییه .

(۸) داگەوێتن : داگەوێ . موددەمێ : بەدکار . دەستی کەر : کینایە به
 کەسێ یا شێخ کەلکی هێچی پێوه نەمان و نۆی درابێتە لاوه .

(۹) ژۆر بەرست : گۆلی ژۆژگار بەرست ، گۆلێکی زەرەدە هەمیشە لە گەل
 گەزانی ژۆژدا ژۆ وەرلەچەر خێتێ .

شەوی بەهاری جوانی خەوتی بو پز تەشوی لە فەجری پایزی پیرتی بەیالی دا تەعیر (۱)

واتە : زەردیی زۆم و مل کەچیم هێی ئەوە بە زۆی تۆ وەك خۆر وایە و
نیش وەك گۆلە زۆگاری پەرس وام بۆ زۆی تۆ و ، گۆلە
زۆگاری پەرسنیش هەم زەردە و هەم مل کەچشە ، وەك چۆن نۆگەر
هەمیشە هەم زۆزەردە و هەم لە دەرگای ناغایدا مل کەچ ئەوەست
چاوە زێی ئەرمەنە .

دەرگات (گم) : دەرگا .

لەم پارچە شیعردا سادەییەکی ناشرکا ، بە پەراورد لەگەڵ
شیعرەکانی تری نالێ ، هەست پێ ئەکەوێ . لە نۆسخە دەستۆسەکانی
بەردەستمانا ، ئەم پارچەیە ئەنھا لە نۆسخە کەمی (چن) و (لە)دا و ، لە
چاوەکانیشدا ئەنھا لە نۆسخە کەمی (گم)دا هەیە . چنگێتیان لە پەراویزی
نۆسخە کەمی خۆیدا نۆسبۆیە : « ئەم غەزە لە ئە فەرمانیشی نالێ ناچیت ،
ظاهەر داخیلی نییە . » ديارە ئەویش هەر لەبەر سادەییە کەمی وای
نۆسبۆ . بەلام بە زای ئێمە شەقلێ نالێ پتوویە . سادەییە کەشی
لەوانە بە لەبەر ئەوە پێ لە سەرەتای شیعەر وێنیدا نۆسببیتی . ديارە
بەرەمی هیچ شاعیرێک هەسۆی لە بەك ناست و پلەدا نایێ . هەر ئەم
سادەییەشە وای لە د . مەرف خەزەندەر کردووە دانە پالێ ئەم پارچە بە
ئەلای نالێ لەلایەن گیوی مۆکریانییەوه ، بە هەڵە دانێ و ، بۆس :
« هێشتا بۆم ساغ نەبۆ ئەوە هێی کێیە » (گۆفاری زۆری کوردستان ،
نۆمارە ۲۴ ، کاتۆنی یەکی ۱۹۷۵ و کاتۆنی دووهمی ۱۹۷۶ ، لاپەرە
۴۲) .

(۱) لە هەموو نۆسخە چاپ و دەستۆسەکانی بەردەستمانا ، ئەم قەصیدە بە
ئەنھا لە نۆسخە کەمی زەحمەت مامۆستا مەلا ئەناحی کارگەرەلیدا هەبوو
کە (لە) مان بۆ کردووە بە نیشانە و کۆمەڵیکیش هەڵە و ناوەواپی بیا
بو . پاشان د . مەرف خەزەندەریش ، بە شیوەی ئالوگۆز ، نۆسخە بەکی
دابێت کە وەك ئەتێ لە زۆی دەستۆسیکی نۆسبۆ ئەوە لە دوا سەلەکانی
سەدی نۆزە دەستۆسەلدا نۆسراوە ئەوە . هەرچەند ئەو نۆسخە بەی
د . خەزەندەریش هەڵە کەوری و ناشرکای لە هێنە کەمی لای خۆمان

زۆرر تپاو ، بهلام بۆ ژاست گردنوهی چهند شوپنیک که لیرمدا به بیپی (د) لیشاره تمان بۆ کردوو ، که لکیتی باشمان لئ و مرگرت . چ نوسخه کهی (ک) و چ لهوی د. خهزنهدار همر لهوهنده یان تپاو که ئیمه لیرمدا نوسومانه هوه . بهلام دیاره نالهواوی هه به ، چونکه ههم بابه که تهواو نهوه و ، ههم نازناوی شامیریش دیار نیبه . له نوسخه کهی (ک) بشدا جیگای پینج بهیت به سپیه تپ هتاروه هوه . ژیی تپ نهچن بۆیان نهخوینرا بیتمه ، یا نوسخه کهی بهرده ستیان پهژوت بۆیان ، یا به (ئهمه یی ژۆ هه لماراو) یان دانای و نه باننوسبیتمه . همرچۆن یان ئهمه شتیکی سهرنج ژاکشهره : ئهم پارچه شیر هه نهها لهم دۆ نوسخه بهدا هه به و له همر دوکیشاندا نالهواوی به کهی لهوهنده یی به که .

لهم پارچه به له شیر بهر و پز ماناکانی نالیبه و دیاره هیی سه ره ئای پیرشیه ئی و ، به کیکشه لهو پارچه کهمانه ی شیر ی ئه و و تیکرای شیر ی کلاسیکی کوردی که به کیتی بابیه یان تپابه ، همرچهند بابیه که خوی هه ندی و رده لقی لئ بووه هوه .

هه شویر : که لئ معنای هه به و له شیرمه زار کردن و ئالوزاندن و سه رل شتواندن و خوش . لیرمدا معنای دوا بپیان مه به سه .

واه : تهمنی جوانی که و له شهوی بههار درێژ و خه و تپا خوش نه هاته پینش چاو ، خه ونیکی خوش بو دیبان و ، تهعبیره کهی له به ره به یانی پایزی پیریدا ده رکوت. تهعبیره کهی نه وه بو بنیادم همرچهند له گه منجیدا خوش ژاپو پیرتی ، همرگیر تا سه ر ناین بۆی و ناخرتی ئه ی همر لۆی پیرتی داژهنج و ، له وهنده ده ردی پیرتی ئه چیتژی ، خوشی لسانی به تاویکی ئیجگار کورت دپته پینش چاو .

نالئ لهم شیر بهدا و مرزی جوانی شو بهاندوه به بههار له وندا و له چۆن بههار خوشترین و هره کانی ساله ، و مرزی جوانیش خوشترین و هره کانی زیانه . له بههار بشدا شو بهاندویه ئی به شه و ، چونکه شهوی بههار درێژه و شهوی تپا خوشه . له شهو بشدا شو بهاندویه ئی به شه ونج بنیادم ببینن . ژۆی شو بهاندنه کهش کورسی شه و و نازاستیه ئی . مه بهستی له وه به یلئ مادم له پاش جوانی پیرتی دتی ، همرچن خوشی زیانه هه مۆی پۆلیک نا هین .

له نیوه یی به کهمی لهم شه بهدا سن وشه و وینه بهلا و ، له نیوه یی دۆ هه منیدا سن وشه و وینه به کی تری دۆی له وانی پینش ژیر کراوه : شه و نهجر ، بههار و پایز ، جوانی و پیرتی ، شهوی پز ته شویر و

چ شو ، چ ژۆژ ؟ وها کورتی لهو و لهب و میزاج
که هردو وەك یەكەچۆن بە ئەفسەیی بەم و زیر (۲)

ئەسف درێژی شو و ژۆژی ئەو شو و ژۆژەم
قوصوریان بووە طۆلی ئەدامەتی ئەقصر (۳)

سەوادی طوژژەیی ئەو ئیشتیاهی سەهوی جوان
بە یاضی غوژژەیی ئەم ئیشتیاهی سوجدەیی پیر (۴)

بەیان کردنی ئەمبیر . ئەمە سەرمەزای ئەناسری نێوان لۆر لە وشەکان و
جیناسی لایقی نێوان (شو) و (خەو) .

(۲) میزاج : گاتە . یەكەچۆن : یەك ئەچۆن . بەم : دەنگی بەرز . زیر :
دەنگی نزم . بەم و زیر ، یان زیر و بەم ئالەتێکی مۆسیقا بە لە دۆ
پارچە پێکهاووە بەمەكەبان دەنگی بەرز و زیرەکیان دەنگی نزمه .

وانە : شو و ژۆژیکی چەند کورت بۆن بەهۆی گاتەکردن و
ژابواردنەوه هەستم بە بەسەرچۆنیان ئەنەکرد و ، هەردوکیان لەسەر
ئاوازی بەم و زیر ، یا کورت و درێژ وەك ئاوازی بەرز و نزمی بەم و
زیر ئەبژانەوه .

میزاج (ك) : میزاج .

(۳) ئەسف درێژ : کەسێ خەفەتی لۆر یخ . قوصور : کورتی . ئەدامەت :
پەشیمان . ئەقصر : کەمتەرخەم .

وانە : هەمیشە خەفەتێکی لۆری ئەو عومرە درێژه ئەخۆم کە هەمۆی
وەك شەویکی بەهاری خەو و یخ ئاگای و ، ژۆژیکی یابری یخ دەسەڵات
بەسەرچۆ . داخی ئەوێم لە دلایە کە چۆن وا کورتیی ئەو شو و ژۆژی
ژیان ، بوو بە هۆی پەشیمانییەکی دۆر و درێژ و ژۆر بۆم ، لەبەرئەو
کەمتەرخەمیی کردم . مەبەستی ئەوێم بە یخ لیسا کە پیر بووم و یابری
ئەمێم داهاووە ، داخی ئەو ساوه کورتەیی ژیانم لە دلایە کەوا ئەمێکی
سەرشاری خۆم بیا بەجێ ئەهێنا و بۆم یخ بەهۆی پەشیمانییەکی لە زاده
بەدەر .

لەنێوان (درێژ) و (شو و ژۆژ) و ، هەردو (شو و ژۆژ) دا کە
پیشوایان (هەمیشە) و دۆهەیان (شو و ژۆژی عومری کورت)
ئەگەبەن و ، لەنێوان (قوصور) و (طۆل) دا طیباق هەبە .

(۴) سەواد : زەنێ . طوژژە : زولف . ئیشنباه : بەهەتەداچۆن .

وهكو نه هاري به هاري دريژ و پايزی کورت نه مهل گه ليک و طویل و ، عمه ل گه ميک و قصير (ه)

به ياض : سپتي . فوژزه : ناوچاوان . لينتپاه : لاگدار پونهوه .
سوجهده : سوجهدهی سهو که له هندی حاله می بهمه لداچونی ناو
نوژدا بهر له سهلام دانهوه - نه بری .

واڼه : زهشی کاکولی لاوان هپی لهو هه لوی پی ناکاپیه به له سرده می
همره کاریدا نه بکه نه . سپتی ناوچاوی پیرانی هپی وریا پونهوه و
باشگهز پونهوه ی و له سوجهدهی سهو بردنیانه .

نالچ لهم به تندا زهشی کاکولی همزه کاری بهو قونافه پز له لارزووه
شوبه اندوهه که همزه کار پیا تینه پهری و ، پیجکه له ژاواردن بهر له
هیچ ناکانهوه ، که له می نه گهر به جاوی ناپین سه بری بکری گومزاییه و
گومزاییش زهش و تاریکیه . سپتی ناوچاوانی پیاوی پیریش به
وریا پونهوه ی که سیک شوبه اندوهه که له نوژا هه لویه کی کردین و بهر
له سهلام دانهوه سوجهده ی بق بهری . ژاچله کان و بهر کردنهوه ی
بنیاده می له دوا ساله کانی زیانیا شوبه اندوهه به وریا پونهوه ی
نوژ کمری که هه لویه کی له نوژده که بیدا کردین و ، سهلام دانهوه ی
نوژ کمریش شوبه اندوهه به مردن و نوژده که خوی به زیان .

چهند گونجاو و جوانه نالچ و زهشی کاکولی لاوانی ، له گهل ناوچاوی
له بهر سوجهده بردن سپ بووه وه ی پیران بهراورد کردوه ، نه لپی هم
زهش و سپتیه ی له پیر و لاو خواستوه و داویه به شه وه زنگ و
به ره به بیان !

له نیوان (سهواد) و (به یاض) و ، (طوژزه) و (خوژزه) و ،
(لینتپاه) و (لینتپاه) و ، (سهو) و (سوجهده) و ، (جوان) و (پیر)دا
طیباق هه به .

(ه) واڼه : ناوات و هیوا ی من و له ژۆلی به هار لژر و دريژ و نه بزاوه ن و ،
کرده وه شم ، که نه ی همر له زیگای له وانهوه به به می هاتندی ناواڼه کاتم
پم ، و له ژۆلگاری پايز گم و کورن .

له نیوان (نه هار) و (به هار) و ، (گه ليک) و (گه ميک)دا جیناسی
لاحيق و ، له نیوان (له مهل) و (مهمل)دا جیناسی موزایع و ، له نیوان
(دريژ) و (کورت) و ، (طویل) و (قصير)دا طیباق هه به . له نیوان دق
پز که کی همر کام له دق نبوه شیمره که شدا له ف و نه می موره تنب
هه به . بزگی به کمی نیوه شیمری دق هم بق بزگی به کمی نیوه

غوباری نهو شه و ژاوهن زدينی ماش و برنج
 که ټيکه لن شه به می صوبح و شام و شیر و قیر (٦)
 سپن نهذیره همو مق له سپرزی (وچه) له سر
 مونهووه ، له طهرف قرهوه بووه به نهذیر (٧)

شیري به کم و ، بزگی دوه می نیوه شیري دوه م بزگی
 دوه می نیوه شیري به کم نه گزیتوه .

(٦) غوبار : توز . زدين : زش . ماش و برنج : نهو زش می به زش
 نه میتهوه و هشتا تهوایش سپن نه بوین . شه به : وک . شام :
 نیواره .

واڼه : توز و گمردی گونا می نهو شه و ژاوهی وایانه کاری کردوه
 سر زش و بزگی کردوه و کردویه به ماش و برنج و ، موی زش و
 سپی ټا ټیکل بووه وک ټیکه می (به یانی) و (نیواره) وانه شه و
 ژاوه ، له به گوه نریکی (شیر) و (قیر) که به دیمه نه میا لپتکیان
 له یکه جیایه و له زاسنیدا به کتکیان سپن و نهویان زشه .

(٧) سپن نهذیر : توقنری سپن . جاران خپله هرهب که دوژمن بهانایانه
 سربان به کتکیان بهرگتکی ناودامانی سپی نه کرده بهر و نهچوه سر
 بهر ایبهک هاواری نه کرد که فریایان گون . سپن نهذیر ، یاخود
 (الذیر العریان) بهوه نه لپن . مونهووه : ژاناک ، نورانج .

واڼه : هرچن مو به سمرمهویه بووه به (توقنری سپن) و
 ترسی مردن نه خاله بهر و لایه می (کل من عتیها فان ، ویتی وچه
 ربك ذي الجلال والاكرام) م نهذا به گویدا که وانه هرچن به سر
 ژاوه وویه ویه هموی نه ولتن و نه میا ژاوه خوی گوره می
 له میتهوه . بهلام نه موه سپیه توقنره ، ژاناک و پرژه چونکه
 هره شه که له خواوه هتاره که ژاناک می نهرو و ناسانه وک خوی
 نه فرموت (الله نور السموات والأرض) .

نه گونچ وش می (لهر) معنای (علی) ی و لشارهت ی بز
 (عتیها) ی لایه که . هره ها نه گونچ نال و سبتی (همو مق)
 به (همو و) بخوینتهوه ، وانه همو گیانم .

مروری هکسه که عکسی قههر دهکا به ژمهق
 دوبری نیکه دهگیزژی که عکسی ژش به شیر (۸)
 دهلیلی ژژشنه بۆ بهده و عهود و کورئیی عومر
 تهنی هیلال که به طهلمعت جوان ، به خهلمعت پیر (۹)

(۸) مرۆر : تپهزبون . نهکس : کرۆی . سهره و فنگ کردنهوهی شیک .
 ههکس : دهرخستن . پیچهوانه . ژمهق : نیوه گیان . نیکس :
 شکاندهوهی شتیک بهجۆرێک سهری بکهوێتهره خوارهوه .

وانه : بههۆی تپهزبونی سهردهمی پیرتی و کرۆی و نزیکهبوتهوهی
 دواپییهوهیه ، مانگی گهش و جوان له دواژۆدهکانیا وا دهرلهکهوێ وهک
 له حالێ گیانهلادا یه . با خهتای بهشتیهوهی سهره و فنگ تپهزبونی
 مانگه وا پیچهوانه (قههرا) ، (ژمهق)ه . بههۆی سیسبونی بالای
 بنیادهم و جهمانهوهیهی که له بهر پیرتی سهری نهکهوێت بهرپیتی ، گیای
 ژبشی وشک نهیج و سپن نهپیتهوه ، یا له بهر شکاندهوهی وشه
 (ژبش)ه ، (شین)ه کهی نهکهوێت سهرهوه و (ژی) کهی نهکهوێت
 خوارهوه و نهیج به (شیر) .

نال ئهم شیرهی له ئایهتی (وَمَنْ تَعْمُرْهُ ، تَنْتَكُنْ فِي الْخَلْقِ)
 لېفتیاس کردوه که وان : نهوهی زۆر بیژینین ، پاشان بالای
 نهجهتینهوه .

(۹) بهده : سهره . مه بهست سهرهتای دوستبوونی بنیادهمه که ههستا
 زۆر بهکۆلهیه . عهود : گهژانهوه . مه بهست ژبنێ کردنهوهی بنیادهمه
 لهو دنیادا . هن : لهش . هیلال : مانگی یهگشهوه . طهلمعت : ههلاتن ،
 دیمهن . خهلمعت : بهرگه .

وانه : مانگی یهگشهوه که له سهرهتای مانگا ههلدێتهوه ، وا دێته
 پیش چاو شتیکی نوێ یه . کهچن له ژاستیدا پیره ههر لهو مانگهیه
 که شهری پیشو ، بهنسیبت مانگی ژاپوردوهوه له چلهپۆیهی پیردا
 بو . بهلام لهگهڵ نهوهشدا هومرێکی زۆر کهمی ژاپواردبو که سن ژۆزه .
 ئهه نیشانهیهکی ئاشکرا و بهلکه بهکی ژژشنه بۆ لهوه که هومری
 ئادهمیزاد له دنیادا زۆر کورته و ، لهو خوایهی له نهیج دوستی
 کردوه ، لهو دنیاش دوستی لهکاتهوه ، وهک چۆن مانگی بهسهرچۆ
 ههلدێتینهوه .

ئهم شیره ئشارهده به ئایهتی (کَمَا بِلَاکُمْ مَعْدُون) .

له شهرى هه يهتى مه تى به دهن كه هه جوژى
سه قيه ، عاجزه ته صحيح و ژايبى ته دير (۱۰)

تيدا هه ديشى هه داهت ضعيف و مه تو كه
كه قهطه صحيحى ئيسادى عه نه تى ته قير (۱۱)

(۱۰) شرح : ليكدا نه وه . ئه وه كتيبهى كه تيكستى كتيبيكى ئريان ، وشه
وشه و ژسته ژسته خستته ناوبه وه ، مه تى ئه وه وشه و ژستانه بان
پنج ليكدا بيهته وه . هه يهت : ديمه . عيلى ئاسمان شناسى كه جاران
فه تى له بان خو ئيند . مه تى : پشت . تيكستى ئه وه كتيبهى له بهر گراني ،
وشه وشه و ژسته ژسته له بان خسته ناو جوار چيوه كتيبيكى ئره وه و
مه تيان ليك له دابه وه . جوژه : پارچه . به شيك له جهن له شيكى
كتيبك . سه قيه : نه خوش . ژسته يه كه مه تى كه نه يهت به ده ست وه .
ته صحيح : ساغ كورنه وه . ژاست كورنه وهى هه له ناو كتيب .
رابط : ئه وه تهخته بهى ته به نه سه سر ئيقانى شكسته بوئه وهى
بگيرستنه وه و چاك بيهته وه . جوژه ژمزيكى تايبه تى بون وه () و
(-) و (؛) و (:) و (.) ئيستا له سهر كتيب له بان ئوسين بوئه وهى
خوينده وار به ناسان ژسته كانى كتيبه كه به به كه وه به ستى و بزاني كوئ
به بوهندى به كوئيه هه به و له كوئيدا بوستى و له كوئيدا تيه له چيهته وه .
جاران بهم كاره بان ئهوت (خوش كورنى كتيب) .

نالنج لهم شيره يدا خوئ شو به اندوه به كتيبيكى پز له هه له كه به
كهس ژاست نه كورنه وه ، له وه دا كه ئه مپش ئه وه نده نه خوشه به كهس
بيلار ناكوي . له تى منى پير و لى كه وو هه و پارچه به كى پشتم ئيش
له كا و كهس ناتوان مه تى مه تى شيرازه به ژاوى به دهن ليكدا نه وه .
بو به خوش كردن و ده ست ليدان و به بوهندى دروست كردن له تيان
ئهمدا مه كانى له شيدا هه به هه ناكات و سو ديكى پز ناگه به تى .

لامان دۆر نيه وشه (ته دير) هه له تى و ژاسته كهى (ته ضمير)
بو تى ، كه واه ئيشاره كردن بو به توانى (ضمير) له ژاستدا ، كه
ئه مپش به كيك بووه له شيوه كانى خوش كورنى كتيب .

(شرح) و (مه تى) و (جوژه) و (سه قيه) و (ته صحيح) و (ژايب) ،
وهك ليكمان دانه وه ، زاراهى خو ئيندى جوهره .

(۱۱) حديث : قه . فرموده يا كرده وهى پيغمبر (د . خ) يا ئه وهى
پتى زاتين و نازمايى لى دهر نه بزيين . هه داهت . لاوتين . حديث

ج مشت و په‌نجه ۱ وه‌کو مشت‌ی شاه زَمَق که ده‌لئی له شایدا نه‌بووه ده‌ستوبردی کوشت‌وگیر (۱۲)

به (حدگنی) گیزانه‌وه . ضعیف : لاواز . لهو حمدیشه‌ی که‌وا نه‌وانه‌ی
نه‌بگیرنه‌وه له‌باری بین‌گوناخن و متحانه بین‌کرارپه‌وه نه‌گه‌نه زاده‌ی
نه‌وانه‌ی حمدیشی (حسن) نه‌بگیرنه‌وه . مهرۆک : خراوه لاوه . لهو
حمدیشه‌ی تاقه به‌لکه‌سی گیزاپیتیه‌وه و به‌ئاشکرا گونا‌ه‌بار بین یا گیز و
ویژ بین یا شئی له بیر بچن یا قسه‌ی لن بگن که‌وا درۆزنه . قطع .
بزین . حمدیشی مه‌قوطع لهو حمدیشه‌به زنجیره‌ی گیزانه‌وه‌ی نه‌گانه‌وه
سهر له‌صحابه ، به‌لکو له تایمین یا له خواری نه‌وانه‌وه پیچرتی .
صیحت : دروستن . حمدیشی صحیح لهو حمدیشه‌به زنجیره‌کی
له‌وه‌سه‌وه که نه‌بگیرنه‌وه تا نه‌گانه سهر پیخه‌بهر (دخ) نه‌بچراین و
نه‌وانه‌ش که نه‌بگیرنه‌وه بین‌گوناخ و قه‌زاگر بن . ئیساد : دانه‌بال .
دانی حدیث نه‌بال لهو که‌سه‌ی گیزاویه‌نه‌وه . معنمن : عمن عمن ،
له فلانه‌وه و نه‌ویش له فلانی‌روه و به‌وجۆره .. حمدیشی مو‌معنمن
لهو حمدیشه‌به که بیا بو‌ورتی فلان کس له فلان که‌سی گیزاویه‌وه بۆم ،
بین‌نه‌وه‌ی بلن لهو فلانه‌ قسه‌ی بۆ کردم که‌وا فلان کس قسه‌ی بۆ
کردوه .. تاد ، یا لئی بیستوه . تە‌قریر : بزیاردان . زه‌مانه‌ندی
پیخه‌بهر (دخ) له شتن بیستیتی یا کرده‌وه به‌لکه دیبیتی .

واله : لهم کتییی شرحی هه‌یشه‌لی مه‌لنی به‌ده‌نه‌دا که له شیعری
پیش‌ودا باسی کرا ، نه‌مانه‌ت حمدیشیکیش به (حدگنی) فلان ، قال
حدگنی فلان (گیزراپیتیه‌وه به حمدیشی ضعیف و مهرۆک دانه‌رتی ،
چونکه نه‌وه‌ی نه‌بگیرنه‌وه له خۆپه‌وه قسه‌ ئه‌کا و له‌بهر پیرتی و
به‌لکه‌هه‌یه‌ن لاگای له خۆی نیبه و حمدیشه‌کی وه‌ل حمدیشی مو‌معنه‌نی
بابه‌تی تە‌قریر نه‌مانا له‌کرتی و ، ئیساد‌ی حمدیشی مو‌معنه‌نی تە‌قریری
له‌م جۆره‌ش به‌ صحیح دانارتی و وه‌لکه مه‌قوطع نه‌دریتنه قه‌لهم .

ئهمه معنای شیعره‌که له ژوه زاراوه‌یبه‌که‌به‌وه . لهو ژوه‌که‌ی
تریشپه‌وه واله : باسی گه‌نجا‌یه‌ن لهم مه‌سه‌له‌ی منه‌دا گوئی نادرین ،
چونکه نه‌وه‌ی لهم پاره نه‌بگیرنه‌وه ههر له خه‌لکی بیستوه و خۆی
نه‌ب‌دیوم و لاگای له حاله‌ نیبه .
معنه‌نی (له) : معنمن و .

(۱۲) مشت (ی ده‌هه‌م) : مشتۆ . شان : شه‌ئن ، شان ، بار .. کوشت‌وگیر :
جۆره‌ زۆران‌گرتیکی بین نه‌خشه و بلانه .

چ قەد كەوانى ؟ وەكو پىن شكاو و ئوفتادە ،
كە بازى سىق قەدەمى قەت نەداو وەك پەزى تىر (۱۳)

لە نەحو و مەرفى ئەداتى مەپرسە ئەى موعرب
كە زەفەغ و نەصب و جەز و جەزمە ئالەتى تەقرىر (۱۴)

ۋائە : مشت و پەنجەبەكى چۆن ؟ مشت و پەنجەبەكى زەق و تەق و
چىرچ و وشكى وەك مشتۆى شانەى قۇ داھىتان كە تەختەبەكى زەقنى
پىن گىبانە ، ئەلتىى ھەرگىز ئەوەى لەبارا نەبەو دەست و بىردى زۆرانىكى
ھەزمەبەبى بىت .

نەشگۈنچ (كوشت و گىر) نەپىن ، (كوشتى گىر) پىن ، ۋائە : زۆران گىر ،
ئىش زۆران گىر تەكەى ھەرچۆن پىن .

لەنتىوان (مشتو) و (مشتى) دا و ھەروەھا لەنتىوان (شانە) و
(شان) دا جىناسى ئاقىص ھەبە .

ئەچىن بە دلا ، بەر لەم شىمەرە ، لاى كەمى شىمەرىك بەزىپىن ، چۈنكە
گۈستەنەوەى بابەتەكە لە زۆبەكەوە بۆ زۆبەكى كەى ، نەختى بە گران
تەوار ئەپىن .

(۱۲) قەدكەوان : ئەوەى قەدى وەك كەوان چەمبىتتەوە . ئولتادە : لىكەوۆ .
سىق قەدەم : سىق پىن ، سىق باز ، جۆرە بۇردانىكە ، لە پارچە شىمەرى
پىشۇدا بەدەرىزۆى لىتى دواپىن . پەزى تىر : پەزىكى تىز بوو بەسەر تىرەوە ،
كە تىرەكەپان تەقاندووەتە كەستىك و لىتى داوە پەزە تىزەكەى پىا چووە و
لە لەشپا ماوەتەوە و تىرەكە خۆى كەوئووەتە خوارەوە .

ۋائە : بالاىەكى كەوانى چەساوەى چۆنى ھەبە ؟ وەك بالاى كەستىكى
بىرى لىكەوۆى قاچ شكاو كە ھەرگىز بارى سىق بازى ئەداپىن و وەك پەزى
تىر تىز نەزىپىن و نەگەبىشپىتە لەو شوپىنەى مەبەستەبەى .

ئەم شىمەرە لە نوسخەكەى (كە) دا ھەلەى زۆرى تىابو . ئەمەى
ئىرمدا نۆسىمانەتەوە ، تېكىستى نوسخەكەى (دە) لەگەل زاست كەردنەوەى
ھەلەكانىدا .

(۱۴) نەحو : زانستى چۆنەبەبى سەر و ژىر كەردن بۆ وشە لە زمانى ھەرەبدا .
ۋەك . زۆپىن كەردن . مەرف : زانستى داھاشىنى فەعل لە زمانى
ھەرەبدا . زۆ لادان . ئەدات : زاراوەبەكى زانستى نەحوە . ھۆ .
(ھىنى) پىاو . موعرب : ئەوەى سەر و ژىر ئەكا بۆ وشە و ژستە

وہا سقیم و موحہ ززا عوامیلی ئہ جزا کہ ئالہئی عمہلی نہ حوی مہ حوی صہ حوی ضمیر (۱۵)

ئیک ئمدانمہ . ئیرمدا ئمہی (ئہمدیو و ئہودیو) بہ ئافرمت ئہ کا . زہ فح :
بۆر (') . ہہ لہیزین . نہ صب : سہر (') . ژاست کردنمہ . جہز :
لہیز (') . ژاکیشان . جہزم : زہنہ (') . ئمواو کردن . ئالہئی تہ قریر :
ہژی بزیاردان . ہژی تہخت کردن .

نالئ لہم شیمہ بیدا زاراوہ کانی زانستی نہ حوی بہ کارہیتاوہ بۆ
باسی کردنئ ئمہ کہ توانای (کردن) ی نماوہ ، ہہرچہ ند بہدیمہن ئہ لئ :
لہی ئمورکسہی ئہ موئ سہر و لہیز و بۆر و زہنہ بۆ وشہ بگہی ، باسی
ہویہ کانی سہر و لہیز دانان بہ پیتی زانستی نہحو و صہرف ، لہ من
مہ پرسہ . بہ ہژی سہر و لہیز و بۆر و زہنہ بۆر بزیار ئمدردئ شوئینی
فلانہ وشہ لہ ژستندا چبہ ، ژوہ کہی تری مہنای شیمہ کہی ئمہ بہ :
لہی ئمورکسہی سہر و لہیز ئہ کہی بہ ئافرمت ، باسی ژۆپن کردن و ژۆ
پن لادانی (ہینہ کیم) لئ مہ پرسہ ، کہ لکی ئمہی پتوہ نماوہ . بہ
ہمستان و فنج بۆنمہ و ژاکیشان و ئمواو کردن دمرئہ کہوئ کہ سیک ئمہ
سہر و لہیز پن کردنئ لہ توانادا پن یا نہ ، خۆ منیش ئموانم نیبہ !

ئم شیمہش لہ نوسخہ کہی (ک) دا نالہواوی ہبو ، بہ نوسخہ کہی
(د) ژاستمان کردوہ .

(۱۵) سقیم : پز لہ ہلہ . نہخۆش . موحہ ززا : لہ بک جیا بووہوہ و
شیرازہ تیکچو . بارچہ بارچہ بۆ . عوامیل : ناوی کتیبکی سہرہایبہ
لہ زانستی نہحو و ، لہشارہ تیشہ بۆ ہمر وشہ بک بہ پیتی ئمہ زانستہ
کار لہ وشہ بہ کی ئردا بکا . ہویہ کانی لہیز کردن . ئہ جزا : بہ شہ کانی
کتیب . ئمندامانی لہش . ئالہئی عمہل : زاراوہ بہ کی زانستی نہحوہ
بہر وشانہ ئہ لئ کار لہ وشہی ئردا ئہ کمن . ئمندامانی لہش کہ بۆ
خوابہرستہن بہ کار ئہ ہینترین . (ہینہ کہی) بنیادہم . صہ حوی ضمیر :
وشیار بۆنمہی ضمیر ، واتہ بہ شتوہی (ئیسی ظاہر) بہ کارہیتانی
(ضمیر) کہ جۆرہ وشہ بہ کن لہ شوئینی تابیہ بیدا لہجایی ئیسی ظاہر
بہ کار لہ ہینترین وک (ئیچہ ، ئہوان ، ئمہ ، من ، تو . . ناد) . ئاگداری
دل و لہیز نہچونہی خوا . ہہستانی (شہ) شاراوہ کہی بنیادہم . .
کہوا بۆ ئم شیمہ بہ سہ جۆر مہنای لئ ئمدردتوہ . مہنابہ کی
(نہموئ) کہ واتہ : بہ شہ کانی کتیبی عوامیل ئمہ ندہ پزن لہ ہلہ و ،
بارچہ بارچہ بوون ، کہ لکی ہجیان پتوہ نماوہ و بۆ بیا خوئینن

حورقنی جهژده تیایندا نه ماوه ئاوی عمل همق موعه اللهق و مولایمی عامیلی تهقدیر (۱۶)

ناشین ، وەك (عامیل) یان لڼ هاتووه له زانستی (نەحو) دا كە بهرەو (ضمیر) بژوا كاری تریكا ، كه وشیارپه كی نهو ضمیره واته حاله تی (نیمسی ظاهر) ییه كی مهو بووه نهوه و دیار نییه ، چون عملی عامله كه بهو ضمیره وه دمرناكهوئ ، كه لكی (هوامیل) ده كی منیش وا نادیار بووه .

معنای دژهه منیش مهعنا به کی صۆنیانه به ، واته : دهست و بهلم كه هۆی خوا بهرستیم ، وا له كاركهوئون و گوناوه دهستی بهسهریانا زال بووه ، وەك بۆیی توانای کاریان بهرەو نهوه كه ووتووه ته ژۆ كه وریا بۆنه وهی دل و دمرۆن بهووتین و به به گجاری نوقمی جالی گوناوم بگن ..

معنای سیمه منیش كه له گەل تیکرای بابه ته كه نه گونجین و ، له گەل شکات له بیرج و لڼ قهومانا جوژه ، نهوه ته : نهمداهه نیش كمره كانی له شم وا نه خوش و بهك كهوئون و به بهرەندیان به به كه وه بژاوه ، وەك نهوه كه چون هۆی (کردن) یشم بهرەو نهوه نه ژوا توانای (هوشیار) بۆنه وه له (شهرراوه) كه م بستین !

(۱۶) حورقنی جهژده : چهند وشه به كین له زمانی مەرهدا كه چۆنه سەر نيسم (لیر) ی نهمدن . نهم لا و له ولای گۆزه ، چونكه (حورق) جهمی (حرف) واته نهم لا و نهولا و (جهژده) ش به معنا گۆزه به . موعه اللهق : زاراوه به کی زانستی نهوه به جوژه عاملیک نه لڼ له همندي حالدا له له فظدا كار ناكا و له معنادا له بكا . شوژبووه . مولفا : زاراوه به کی تری زانستی نهوه به جوژه عاملیک نه لڼ له همندي حالدا نه له له فظ و نه له معنادا كار ناكا . له كار كهوئ . عامیلی تهقدیر : له نهووی زمانی مەرهدا جوژه عاملیک هه به کاریش نه كاته باشه وهی و خوشی نییه ، به خه یال دائه نرۆ ، نهوه پیتی نه لڼ عامیلی تهقدیر . قهرا و نهمدی خوا .

معنای نهم شیمره و شیمری پاشه وه پیکوه دۆ .

حورقنی (د) : ظورقنی . بهم جوژه ش معناكه هه ر دیت ، ره كو له شیمری دوا پیدا دمر نه كهوئ ، به لام نوسخه كی (ك) گونجاوتره .

به غیری (عن) که له بق نزع و عزلی زه بقوره
که واری ماری نهچیزئی عوسه یله بی هه نجیر (۱۷)

(۱۷) عن : به کیکه له حمره کانی جهز همرگیز له کلرناخرئی ، معنای لادان
له گه بهنج . نزع : دامالین . عزل : له کارخستن . زه بقور : میش ههنگ ،
مهبست لئی ئارمزۆی بنیادهمه . عوسه یله : شيله ، (ئاوی بنیادهم .
نالیج لهم شیعره دا که لکی له دیمه نی وشه ی (عن) وهرگرتوه که به
شیوه ی ئوستینی کوردیی جارن له گهل (عن*) به لاله گریتمه وه و معنای
(نه بهشت) نه گه بهنج . جا نه گهر به شیوه زۆکه شیه که بیان معنای لهم
دۆ شیعره لئیده بنه وه ، له وه واته : حمره کانی جهز ئاوی نیش
کردنیان پین نساوه ، ههزۆ له کار خراون و هابیلیکی ته قه دیری کار له
پاشه وه باندا نه کا ، نه ما (عن) نه پین که له کار ناکه وئی . به لام لهم
معنای نه پۆ به پیتنی ههردۆ شیعره که به و نه شتیکی وایش نه گه بهنج .
مه بهستی ژاسته قینه ی نالیج له وه به بلن : گونه کانم که وهک دهسکی
نهم لاوای (گوزه) کهم وان ، ئاوی کارکردنیان بیا نساوه و ، به قهزا و
قهدهری خوا له کار که وکۆن و بهم لاو بهوای گوزه که دا شوژ بۆنه وه ،
نه ما ژۆی گریک ساوه کار بکا ، نه ویش کاره که ی بۆنه وه به نه چیلن
(دهمی) شيله ی (ههنجیر) ، (واری مار) که ی به چیزئی . دهنگی ههنجیر
دهمیکی به چکۆله ی هه به شيله که ی لئیه دپته دهروه . شو بهانده که
له و بادا به .

له شگونجه معنای و لئیده بنه وه : ... نه ویش کاره که ی بۆنه وه به
نه چیلن (دهمی مار) ئارمزۆم ، وهک میش ههنگ ، به چن بهسر
(ههنجیر) وه نه چیتمه وه ، شيله که ی به چیزئی . بهم پیتیه له پین وشه ی
(وار) به (زار) به خیریتمه وه و ، ژسته کهش دۆ شو بهاندنی بیا نه پین ،
له لابه که وه شو بهاندنی (ئارمزۆ) به میش ههنگ له وژوومه وهک چۆن
میش ههنگ بهسر گو له وه نه چیتمه وه شيله که ی ئه مرۆی ، له میش بهسر
(ههنجیر) وه نه چیتمه وه بۆ هه مان مهبست . له لابه که ی که شه وه
شو بهاندنی به (مار) له دۆ سهروه ، به کهم له وه که ئاله ی له و ئارمزوه
به دیمه ن له مار نه چن . دۆ هه میش له وه وه که (نه فس و ئارمزۆ) له
ئوده بیاتی لاییندا به مار شو بهنراوه . دیاره لهم شو بهاندنه دا ناپین
له و تهناسه بهش پشت گوئی به خری که له نیتوان (زه بقور) و (عوسه یله) دا
هه به که به هه ره پین به چۆل کراوه ی (ههسل) ه .

وشه ی (عوسه یله) لهم شیعره دا ئیشه ره به وه ی له حه دیتیکی

خوروچی (با) له لوصوق و (علا) له لیستعلا
دوختلی عه بهی (عن) فاصیله له تیری جه فیر (۱۸)

پېنځمېردا لمبارې حلال بونهوې زنی سېن ته لاقه دراوه وه بو
مېرده کې ، نه لمېرموئ ... حتی تدوئی غسبگتنه ، واته : لا تامی
شېله کې نه کې .

(۱۸) با : ب ، یخ ، په کېکه له حمرفه کانی جهژ ، معنای (لوصوق) نه گه بهنن
که واته لکانی شتیک به شتیکه وه . نو لغازې له دواوه له بنیادهم
دهره چن . ده سېش لندا (باه) یخ واته هیزی (کردن) . لوصوق :
نو معنایې که حمرفی جهژی (یخ) نه یکه بهنن . قنکی بنیادهم چونکه
له کانی دانیشتندا نه نو سې به زه وپه وه . علا : علی ، په کېکه له
حمرفه کانی جهژ معنای سمرکه وونی شتیک به سمر شتیکدا نه به بخشی .
(هینه کې) پیاو که بهرز نه پېته وه . لیستعلا : نو معنایې که
(علی) حمرفی جهژ نه یکه بهنن . بهرز بونهوې (هینه کې) پیاو .
عه به : عه به به ، بهر دهرگا ، که وشکن . عن : من ، په کېکه له
حمرفه کانی جهژ بو لادانی شتیکه له شتیکې که . لیشاره بیشه به (عن) ای
به معنا شله په نه یخ . فاصیل : جوئ کهره وه . جه فیر : هه گه به که له
دار پستی پتوه نه یخ ، با له پست داری یا به کارنه هینراین ، تیردان .

معنا (نموی) په کې نه وه به : دهرچونی حمرفی جهژی (بېن)
له گه باندنی معنای لکانی شتیکه وه به شتیک و ، دهرچونی حمرفی
جهژی (علا) له گه باندنی معنای سمرکه وونی شتیکه وه به سمر
شتیکدا ، به نیست لیم دق حمرفه وه له حوکی نریک بونهو دایه له
حمرفی جهژی (عن) و وهرگرنی معنای نو که لادانی شتیکه له
شتیک .

معنا کې تریشی نه وه به پیر بونی بنیادهم به زاده بک که (با)
له دواپه وه دهرچن ، یا هیزی (کردن) له (پیا نوسان) یا نعمین و ،
دهرچونی هینه کې (که بهرز نه پوه وه) — له حاله یی (بهرز بونهو وه) ، چونه
بهر که وشکنی قونانی شله په نه یخ ، لسانن (لیر) ای نو بنیادمه له
(تیردان) هه کې جوئ نه کهنه وه .

وشی (عه به یی) مان له سمر نوسخه کې (د) بو ژاست گرابه وه .
له نوسخه کې (ل) دا به هه له نوسرا بو .

تەلیف نەگىرەو و یتىگانه ، ئايەتە تەعرىف
 ھەلەم موشايىمى غەير و مولازىمى تەنكىر (۱۹)

— ۴ —

تېر ئاز نىگەك ھەر دلە نىجە یری وار
 عاشقك پاينه زولفك گيىي يوزبك سري وار (۱)

(۱۹) تەلیف : (ال) ، ئەلفلامى تەعرىف . ئىشارەتیشە بە (ھىنەكەي) پىاو
 كە وەك تېپى (ئەلف) دېئۆۋە . نەگىرە : لە نەھودا ئەوۋى كەسكىن يا
 شىتېكى نادىبارى بگەبەن . نەئاسراو . تەعرىف : كىرنى نەگىرە بە مەعرىفە .
 ناساندن . ھەلەم : وشەبەكە لە خۆپەوۋە كەستىك يا شىتېكى دىبارى
 بگەبەن . موشايە : وەك . غەير : غەير ، وشەبەكە لە زىماتى ھەرىدەبىدا نەگىر
 ئىضافەش بىكرىتە پال مەعرىفەبەك ھەر ئاين بە مەعرىفە و بە نەگىرەين
 ئەمپىتتەوۋە . مولازىم : ھارسەر . تەنكىر : نەگىرەبەن . نەئاسراو .
 مەنسا نەھويەكەي وائە : ئەلفلامى تەعرىفەكەم لەو جۆرە
 ئەلفلامانە نىيە كە نەگىرە ئەكەن بە مەعرىفە و ، ھەلەمىش وەك وشەي
 (غەير) وایە چۆن ئەو بە ئىضافە ئاين بەمەعرىفە و ھەمىشە ھارسەرى
 نەگىرەبەتپە ، ئەمىش ھەرگىز ئاين بە مەعرىفە .

مەنساكەي تىرىش ئەوۋە (ھىنە) وەك ئەلفەكەم ئەوۋەندە پىنكارە و
 مەكەكەوۋەبە كەس (ئايناسىق) و ئاتوانم بە كەسى (ئىناسىم) !
 (ھىنەكەم) كە جاران وەك (ئالائىن) ئىنج بو ، وەك شىكەي ئىن ھاتوۋە و
 كىر) پىش بوۋە بە ھارسەرى (ئەن) وائە لەش و لىي جيا ئاپتەوۋە بزو
 بو (جىپەك) !

ئەشگۈنچى (تەلیف) بە (ئەلیف) بخوئىرئەتەوۋە وائە ئولفەت پىتوۋە
 گىراو و ، (غەير) پىش بە (كەستىكىر) مەنسا ئىن بىدېتەوۋە . بەم پىتپە
 مەنسا شىبەرەكە وای ئىدېتەوۋە : لەبەر پىرى و نەخۇش وام ئىن ھاتوۋە
 ناسراو و ئولفەت پىتوۋە گىراوم لا بوۋە بە نەئاسراو و یتىگانه و (ئاۋ)
 ناسراوم لا بوۋە بە (بەكىكىر) كە ھەمىشە لە بەرجاوما نەئاسراو پىن .
 ئال ئىل شىبەرەبىدا ، بە ھادەتەكەي خۆي لە پارتى كىردىدا بە وشە ،
 ئەوۋەش مەبەست بوۋە كە (نەگىرەوۋە یتىگانه) بە (نەگىرەوۋە پىن گانە) شى
 بخوئىرئەتەوۋە . شىكەش ھەبە زىي ئىن ئەچىن بە خەپالىا ھالېن ، بەلام
 بۆ باس كىردن ناشىن . .

— ۴ —

(۱) وائە : تىرى ئازى نىگات ، لە ھەر دىتەكدا چەندىن جىتەكە ئۆكى ھەبە ، وەك

اول معی زهره جبین در بناگوشته چوق
 نامور سبعمه سیاره گیبی مشتری وار (۲)
 بزم می در ، ندما جمع ، قدح گرد شده
 صوفی لك ورد و دعای سحرطه یری وار (۳)
 عکس زولفك قدحی دبدمی گریانده
 نشئی سنبل تر ، شیوهی نیلوفری وار (۴)
 ناودان قلم « نالی » فصاحتده همان
 نشئی آب بقا ، زمزمه کوثری وار (۵)

- چون زولفت بؤ به ستنه روی پیتی دلدار هزار سری لن بووه نه وه .
- (۲) واته : نهو یاره زو و ملك مانگی ، ناوچار و ملك نه ستیره ی زوهره یه ، زووری و ملك حموت نه ستیره گمز که که ، کزیاری مرواریه کانی بناگوینی .
- (۳) واته : کوژی خوارد نه وه ، هاوژیان کوچه نه وه . پیاله له گمزانیه به سمر دانیشوواندا . نهانمت سؤنییش به وبرد و دوعای بمری به یانیموه جتگای هه به .
- (۴) واته : وینهی زولفت له پیاله ی چاوی بز له ناوی فرمیگمدا ، نه شئی سونبلی نهز و شیوهی گو له نیلوفری هه به .
- (۵) واته : پلوسکی قهلمی نالن ، له فه سیح و زه وانیدا ، نه شئی ناوی جهیت و هیزی هه لقولنی حموزی کهولمری هه به .
 نهم پارچه شیمره له ده سنوسه کانی (چر) و (ت) و (ل) و (مز) دا هه به . به لام نوسخه کان گه لن ورده جیاوازیان له به کتر هه بو . له به لوهی که جیاوازیه کان له تورکین نمرانین و ناشیه بی نوسباره کانه وه پیدا بؤ بؤن ، پشت گویمان خستن .
 ملوسنا شکور مصطفی کارگیر و نه ندای یاریده ی کوژی زانیاری کورد نهم پارچه شیمره ی بؤ ژاست کردنه وه و معنای بؤ لیکداینه وه . همر لمویش بو بؤی دهرخستین کهوا جیاوازی نوسخه کان هبی هه لای نوسباره کانه .
- لهم پارچه به شدا ، و ملك له همر پارچه شیمریکی تریدا ، نالن گه لن هونمری وشه ناراین و معنا بلاوی به کارهیناره ، به لام چونکه لیکدانه وهی

- ۵ -

هس ساعت گیی ایشلر سه گر یاد ایله طاعتدر
بر آلك نورمه سی پیریولنه احیای ساعتدر (۱)

- ۶ -

آن زلف مشکبار بدان روی چون نگار
گر کوتاه است ، کوتاهی از وی عجب مدار (۱)

شب در بهار میل کند سوی کوتاهی
آن زلف چون شب آمد و آن روی چون بهار (۲)

نور و شه نارا ین و معنا بلاویانه له سر زانیی نورکی و ستابو و ین نهوه
که لکی بو خوینده واری کورد نه بو ، نیشاره همان بو هیچی نه کرد .

- ۵ -

(۱) لم تاقه شیمرهش هر ماموستا شکور مصطفی بوی زاست کردنهوه و
معنای بو لیکه اینده . ماموستا شکور نویسیوبه نه لچ واته : نه گهر هاتو
همناه ومله سمعت به بادی خواوه کار بکا ، نهوه خواناسن و تاعه نه .
کولک کردنیسی بو تاریک له زلی خوادا ، زینتو کردنهوهی سمعانه (به معنا
کات ، واته زینتو کردنهوهی شهوه به تاهمت) . له همان کاتا زینتو
کردنهوهی سمعانه که خویشه نی .

ماموستا شکور نویسیوبه نه لچ : له شگونچ (گر یاد) که هه لعی
نویسیار ین و زاسته کی (گریان) ین ، واته : نه گهر بیتو همناه ومله
سمعت به دهم گریاندهوه کار بکا . ناد . هروه ها نویسیوبه نه لچ : چهند
معنابه کی تریش بو شیمره که دهست نهدا ، به لام لم معنایم لا له هه
به سندر بو .

لم شیمره له نویسخه ی (ت) و (مز) دا هه بو . له همدوکیانا له باره ی
زینتوسهوه به هه له نویسرا به وه ، ماموستا شکور هینابه وه ستر
زینتوسی توردک .

- ۶ -

(۱) معنای لم دق شیمره لاریسبه یتکه وه دین .

(۲) واته : نه گهر نهو زولغه ومله موشک زهش و بون خوشانه ی ، به سر

.....

تۆی وەك وێنه - جوانی یاره وەن ، كورت بن ، هیچ سەرت سوز
نەیتن ، چونكه شەوی بەهار گورته و ، مادەم ئەو زوگفانەش وەك شەو
ژەش و ، بە لای ژۆمەنی وەك بەهار گەشی یاره وەن ، پوون بە شەو و
ژۆمەنیشی پوو بە بەهار .

لەم دۆ شیعەر وەرگیراوی دۆ شیعری مەرەبەن . لە هیچ کام لە
نوسخەکانی بەردەستمانا نین . کاک جمال محمدی قوایی زانکۆی
سولەیمان بۆی نارێژین و نۆسیوێه لە مەلابەکی وەرگرتوو و مەلاکە
پتەوئوو شیعری نالین . لە یتکستەگەیی کاک جمالدا لەجایی (گر)
نۆسراپو (گە) و لەجایی (بەار)ی دێژی دواين ، نۆسراپو (نگار) .
بەلام ئەو هەله بۆ ، ئێمه خۆمان ژاستمان کردووه .

★ ★ ★

تپیی ذی

- ۱ -

خاو و پین خاوی دو زولفی خاوم هز
چاوه چاوی بهك غه زاله چاوم هز (۱)
گهر نیه ئاور له سینهدا به تاو
بۆچ له بهر قولقول غهریقی ئاوم هز (۲)

- ۱ -

(۱) خاو (ی به كهه) : دزی كرۆ : پین خاو : پین خهو . هز : من . چاوه چاوی :
چاوه زوانی .

واكه : بیر كردنهوه له جوانیی دۆ زولفه خاوه كه ی یار ، خاو و پین هیزی
كردۆم و خهو و خۆراسی لێ هه لكرۆم . هه میسه چاوه چاومه ، بهم لا و
بهولادا ئه زوانم ، بهلكو یاری چاو و هك چاوی ئاسك جوانم بێت و ، ئیتر
ئهم پین ئیسرائحه ئیهم بهسی پین .

له كۆكردنهوهی (خاو) و (پین خاو) دا ، به دیمهن طبباق و ، له
مهمنادا تهناسوب و ، له كۆكردنهوهی (بهك) و (دۆ) بشدا ههم طبباق و
ههم تهناسوب و ، له پینوان (چاو) و (خاو) دا جیناسی لایحق ههیه .
خاو و پین خاوی (عب) و (من) : خاوی پین خاوی .

(۲) ئاور : ئاگر . قولقول : فوله قول ، قولدان . غهریق : خنكاو ، نوqm .
واكه : ئه گهر ئاگری میشق له دهمۆنهدا به تاو نییه ، بۆچی له بهر
قولدانی منهجه لی سینهم له ئاودا نوqm بووم ! مه بهستی له فرمیسکی
چاوه کانیه ی .

له وشهی (ئاور) دا ئیستیماره ی موسۆزه ههیه و ئیضافه ی
ئاور بۆ (سینه) نیشانه یه ی ، چونكه به (سینه) دا له زانین كه وا ئاگره كه
ئاگری ژاسه قینه نییه و ، شهوقه شو به پینراوه به لاگر ، له گینا ئاگر له
سینهدا چن ئه كا . له كۆكردنهوهی (لائو) و (ئاور) بشدا طبباق ههیه .

ناری سینم گهر نهیڼ ، غمرقم نهیڼ
 ناوی چاوم گهر نهیڼ ، سقواوم نهز (۳)
 غمیری زولنی تو که زشتهی عومره
 دس له (مافیا) ی زمان بزیاوم نهز (۴)

(۳) نار : ناگر . غمرق : غمریق ، خنکاو .

واڼه : ژبانم لاسرېون و کړونهوهی دق شتی دزی یکه بهنده :
 ناگر و ناو ، ناگری سینم و ناوی چاوم . نهگر ناگری سینم نهبویه
 که نهونده بهینه تمنامت بمری ناویشی پڼ نهگریږی ، لهبر نرمیشکی
 زوری چاوم نمخنکام و ، نهگر ناوی چاوم نهبویه که نهونده بهیزه هر
 ناگریکی پشته پیش نهیکوریتتهوه ، به ناگری سینم نهسواتم .

له کورکړدنهوهی (نار) و (ناو) و (غمرق) و (سواتا) دا طباق و ، له
 کورکړدنهوهی (سینه) و (چاو) دا تناسوب و ، له بهکخستنی (نمن) و
 (نهز) دا (مرادوف) ههیه .

لاوی چاوم گهر نهیڼ (ت) : ناوی چاوانم نهیڼ . .

(۴) زشته : دمزی پڼ موزینهوهی تعریج و ملوانکه و شتوا . (مافیا) ی
 زمان : نهوهی له جیهاندا ههیه .

واڼه : دس له هرچن له زماندا ههیه بزاوله ، تمنها تالی زولنی
 تو نهیڼ .

له نیوهی بهکمی نم بهیتدا زیادهزویهکی ئیجگار بالا ههیه . نهوه
 نهگهینچ که نهگر زولنی پار نهیڼ ، که همناسه همناسی عومری
 شاعر به پهکوه نهبستن ، هر همناسه بهکی عومری بگری دوا همناسه
 نهیڼ و ، پهپوهندی به شتیکی تروه نایڼ به دواي نهودا یڼ . له نیوهی
 دوهمشدا ، به عادت نهېو بیواته دس له جیهان و هرچن له
 جیهاندا ههیه (الدنیا و مافیا) بزاوله ، ناک له کات و هرچن له
 کالدا به . بهلام نم لهگل (عومر) دا وشه (زمان) ی بهکارهتیاوه و
 نهپوهی بلن تمهمن تمنها نهوکاله به که هست به پهپوهندی لهگل تو
 بکم و ، جکه لهو پهپوهندی باریکم به توره که زولفت زاگری کردوه ،
 هیچ هستیکم به کات و هرچن له کالدا زوبدا نساوه . .

نهپو بیسواته (مافیه) ی زمان ، چونکه (زمان) موده ککمره ، بهلام
 چونکه نم (مافیا) بهی له (الدنیا و مافیا) ئیقتیباس کردوه که وک

تازه مهربوت وسه کیشاوه به لاز
دل له نی شمشیری تازه ساوم مهز (۵)

لهی زملیقان ! صوحه تی « نالی » مه کن
بۆج ! که من لهوژا وه کو به داوم مهز (۶)

مه نعل وابه و مه لیش ناگۆژێ ، ده سکاری نه کردوو .
(۵) وسه : گیابه که ژنان له نار ئاودا نه بگۆلین و بۆی پێ زهنگ نه کن .
چۆره خه نه به کیشه ، ژنان ، پاش خه نه ، نه یگر نه سه ره بۆ زهش کردنی
قۆریان .

واه : بروت تازه بۆ ناز کردن به وسه زهنگ کردوو ، وه
شمشیری تازه له هسان دراین . بۆیه من که نهو برۆیا نهی تو نه بینم ،
دلعبان پێ لهت نه بین ، وه که به شمشیریکی تازه ساو لهت کرابن .

لهنیوان (نازه) و (نازه) دا جیناسی لاحق و ، له (شمشیری تازه
ساو) بشدا نیستبهاره ی موه زهحه هه به . نیشانه کهشی باسی
برۆکه به .

(۶) صوحهت : هاوژیه تی .

واه : براده مرینه ! لیم دۆر که ونه وه و هاوژیه تیم مه کن ، چونکه
من چاره م زهشه و ناویشم ززاهه و ، لهوانه به هه ره که بیش له که لم
هه لسن و دانیش ، نه گه یی من کاری تێ بکا .

لهوژا (له) : له برا . لهوژا وه کو (کم) و (من) : ژبساویه و .
نیوه ی دۆه می ئهم شیره له هه مۆ نوسه چاپه کانا به هه له
نۆسراوه نه وه .

نالی لم پارچه شیره بدا وشه ی جیاوازی له هه لێ زاراوه ی کوردی
وهه گر تووه : وه (لهزی) گرمانجی سه رۆ که وا هه : من (که نۆتر له
گرمانجی خوارۆشدا بوه ، وه که نهو پهندی پیشینه ی که له تێ :
« ئهم هه لته به زم » و نهوه ی تر که له تێ : « نه گه زانیان ئهم و نه گه
نه باترانی دزم ») و ، (ناور = ناگر) و (خار = خه و) و (لهوژا و له برا
= لیره دا) و (بۆیاد = بۆام) که هه ره یکی له ناوچه یه کی کوردستانی
ئێران به کار نه هه تیرین .

لهمی نالی گردۆیه تی ، وه که کهره سته به که بۆ لیکۆلینه وه ی مه سه له ی
زمانی نه ده یی به ککرۆی کورد و مو توره کردنی به هه مۆ زاراوه کان
شتیکی به باباخه .

تیمی ڈی

- ۱ -

ہمی کھریکیم بق ، چ پیکر ؟ طہی کھری ہوراز و لیژ
سینہ پان و ، مچہ کورت و ، شالہ ہرز و ، گوئی درژ (۱)

- ۱ -

(۱) ہمی : وشہی لاگادار کردنہوہ و دہریزی سہرسامیہ . پیکر :
بیمثال . طہی کھری : زبب و ماند نہبو . ہوراز : ہمرہ و ژورہ . لیژ :
ہمرہ و خوارہ . مچہ : مچ ، دہست .

نالہ لہم ہارچہ شیمہیدا تہمری گویژیکسی خوی نہکا ، کہ
ژورہی لہ ژوران بویہی و ، دیارہ سؤدیکسی لؤریسی پوہ بوی . نہلہ :
کھریکی زور چاکم ہبو .. چون کھری بو ا . بیکسزاو و جوان
داژژراو ، پیکریک بو ، ہمرہ و ژورہ و ہمرہ و خوارہی ہمرہی
نہکرد ، وکہ گویژیکسی نہبو کہ ناتوان بہ ہمرہ و ژورہدا سہرکون و
لہ ہمرہ و خوارہدا داپہژن .. ناد .

لہ کورکدنہوی (طہی کھری) و (پیکر)دا وشہ ناراییہکی جوان ہبہ ،
ہمرچہند ناگاہہ پلہی جیناس . لہنپوان (ہوراز) و (لیژ) و ،
(کورت) و (درژ) بشدا طباق ہبہ . لہ (گوئی درژ) بشدا تہوریہ
ہبہ .

نالہ کہ لہم شیمہیدا وکویہ «ہمی کھریکیم بق ..» و نہپوتوہ «من
کھریکیم بق» ، چہند مہبہسنی پوہ . پیکر : نہکھری بیوتایہ «من ..» ناد
لہوانہبو تہوی تہیخوتیتہوہ بیکسیتہوہ ، چونکہ ہمر لہ تہواوکردنی
نیوہ شیمہکہ ، مہمناکہ باش نایمت .. دۆہم : وشہی «ہمیکر»

بن زك و جهبهت سين ، كلك ئيستر و دامه ن سيا
يه كهكه تاز و ، سين بز و ، دق باد و ، شهنش دانگ و دريز (۲)

كهله وهك جهزدهي شهرابي پر نيشاط و تهز دوماغ
شيري تهز ، ئاهوي بهز ، گورگي سه فهر ، قه مچن نه چيز (۳)

مل هه لم ، شيرين قه لم ، ئاهق شكهم ، مهيمون قه دم
سم خز و كلك ئيستر و ، مه نزل بز و ، عاروق تهز (۴)

خوي له فارسيدا به ئه سبي كويت ئه تين و نالن گه باندني ئه م مه مابه شي
مه به ست بووه . سيمهم : « هه ي كهر » مه مهاي بانگه وازيكيش ئه گه به تين و
ئهمه شي بز ئيره زور له جتبه . چواره م : دروست گردني جواره
هاونوازي به كيشي له تيان (هه ي كهر) و (به ي كهر) و (طه ي كهر) دا مه به ست
بووه . بويه دياره ئه وه ي كه له (هم) و (گم) و (من) دا ئوسراوه « من ... »
تاد ، هه له به كي ئاشكرايه .

له هه مۆ نوسخه كاني بهره ستمانا ئوسراوه (چ به ي كهر) . به لام ئيمه
لامان وابه ئهمه هه له ي ئوسياره و ژاسنه كهي (چو به ي كهر) ، وابه :
وهك به ي كهر ، چونكه به م جواره مه مانه كه ژه سا دي .

(۲) بن زك : ژير سك . جهبهت : تهويل . دامه ن : داوين ، به شي خواروي
ههر چوار پهل . سيا : زه شي . يه كهكه تاز : به تهمنا غار كهر ، وابه له
هه موان پيش كهوتو . سين بز : بلامان ژاست نه بووه چيه . دق باد :
كر ، توند و تيكسزاو ، دزي خاو و خليجك . شهنش دانگ : بن كهم و
كورين . ■

كلك ئيستر (مز) : كلك و سهرو . سين بز و دق باد و شهنش دانگ و
(چر) : دق بز و سين باد و شهنش دانگ و . (هم) : سين بهز و دق با و
شهنش دانگ و . (له) : سين بهز و شهنش دانگ و سين باد و . (من) :
سين بهز و دق باد و شهنش دانگ و .

(۳) جهزده : كويه . تهز دوماغ : به شهوق . نهز : نيز : ئاهوي بهز : وهك
ئاسك له بزي ته خاندنا . گورگي سه فهر : وهك گورگه ژاكر له
سه فهردا . قه مچن نه چيز : ئه وهنده باش و گورج ، پيويست به قاسچن
پيادان نه كردق .

(۴) مل هه لم : مل وهك لايين بهرز . شيرين قه لم : قهواره دپخنه و
■ چمند ئازا يانه و زانا يانه فهرمو يانه ماناي (سئ به) نازانين

سهر نيه ماموستا و كوره زانا كاني ماناي سئ به يان نه زانيسوه
چونكه ئه كهر له گوند پش بووين د مكل زانست سهروو كاربان هوه
ه كاربان به حميران نه بووه له شيوه موكره ياني دا بو يه كهم

زهرق و زهزاقى و دهكو خاكستر ، نهما بن غوبار
بهرق و بهزاقى و دهكو پيروزه ، لاکين بن کزیز (۵)

سم و دهكو بهشم و له بهشم و توکی بن دا سه رنگون
چاو و دهكو بيجاده يا دوشو چراغى شوطه زیز (۶)

زیک و پیک . ناهو شکم : ناهو بارک و ده ناو قعدى ناسک . مه بمون
قعدم : بن به زرق و زوزق . نه لاین سالی مه بمون سالیکی بز خیر و
بهرد که به . پاخود بن و ده پیتی مه بمون . کلک نیستر : کلک و ده کلکی
نیستر . مهزل بو : زیگای دوز و دیز تهی کمر . هاروق نه زیز :
ماندز نه بو .

له نینوان (مهلم) و (قهلم) و ، (خز) و (یز) دا جیناسی لایق هه به .
هاروق نه زیز (مز) : عانیق دیز ، وانه مل دیز .

(۵) زهرق و زهزاقى : شین زهنگن . خاکستر : خوله که وه . بهرق و
بهزاقى : شوق دانوه . کزیز : کزیش .

وانه : شین کار بو و ده خولمیش ، بهلام توزه که ی نهوی پتوه نه بو .
نیشبریسکایه وه و ده پیروزه ، بهلام بریسکانه وه که ی هبی نه وه نه بو
کزیشی پتوه بن .

له نینوان (زهرق و زهزاقى) و (بهرق و بهزاقى) دا جیناسی نایق
هه به .

له نیوه شیمری به کهدا لیشاره تیک به وهی (کمر و خولمیش)
کراوه .

لاکين (جر) و (کم) و (من) : نهما .

(۶) بهشم : به کیکه له بهرده گران به هاگان ، نه تاشری . بهشم : خورق .
سه رنگون : ون . بيجاده : جوره یا قوتیکه . نایق . موزی کاره با .
شوپراغ : گوهه ری شوپراغ . شوطه زیز : بیشک بلاو که وه .
وانه : سمی کمره که و ده بهردی بهشم و ابو ، ساف و بن گمرد بو ، له
توکی پیتدا نوتم بو . چاو که انیش و ده بيجاده یا و ده گوهه ری
شوپراغ و ابو دهور و بهری خویان زۆنک نه کرده وه .

له (بهشم) و (بهشم) دا به له فظ جیناسی لایق و ، به معنا طبایق
هه به ، چونکه به کم زوق و دوهه نهمه . له کوکردنه وهی (پست) و

پانی کمر و نیستر و نصب بر له بری سال به کار ده بری . به کپی

دوهری پتوه بهلام که سالی تعوار کرد و شعی بر ده پتوه

سال مه سلان د ملین تم نهسه س پتوه و شهرى س ماره

نهمه شیان چوار ساله و بهرازی د مرکز وه .

گوئی دږیژی بار و کورتان بهرز و ، پالانج بهزین
چوست و وریاتر له گوئی کورتالی پالانج و گیتز (۷)
قاییعی بابی زهضا و زاضی به پویش و دژک و دال
سالیکی صبر و محمول ، بورده بار و هیچ نهویژ (۸)

(سهر) پشدا نهناسوب و طبایش هه به ، له و ژووهه که همدوکیان
دژ نهندای لهشن و ، به کمیان نرمی و دژهمیان بهرژنی نه که بهن .
دژ (سر) : وهک . *

(۷) پالانج (ی به کم) : نهسپی کوتهل . چاران له هه ندی ناوچه ی کوردستان
که گه وره پیاویک بهردایه نه سپیکی تا بلتی شوخ و جوانیان نه هینا
نه پانژاندهوه ، جل و بهرگی مردووه که بیان نه دا به سردا و به
کورانیه کی تابه من له پانژاندهوه و خه لکیش بوی نه گوتنه شین و
شه پوژ . بهوه بیان نهوت کوتهل . پالان : کورتان . پالانج (ی دژههه) :
نهسپی گیتز که بژ سوارتی دهس نه دا و ههر بژ باربردن به کار به پتیری .

واه : گویریزه کهم گویریزیکی نه وهنده چاله بو کورتانی بهرزی لڼ
نه کرا و باری نژوری هه ل نه گرت (مه بهست له بهرزیی بار نژوریه لڼ) .
نهسپی کوتهلی له بهزانده ، یاخود کورتانه کی به لڼ نه پوژ . نژور لهو
بنیادمه گوئی کورت و گیتز و ویتزانه وریاتر بو که وهک نهسپی بار بردن
وان و ههر بژ نیش پڼ کردن باشن .

له کوکردنه وهی همدوژ (پالانج) دا طبایق و جیناس و ، له کوکردنه وهی
(گوئی کورت) و (گوئی دږیژ) دا طبایق هه به .

گوئی دږیژی (چر) و (له) : گوئی دږیژ و . گوئی کورتانی پالانج و
گیتز (چر) و (اح) : له صد لڼسانی همره و گیتز و ویز .

(۸) سالیکی صبر و محمول : ژینگای سهر کردن و باری مه بنست
هه لکرتنی گرتهوه بهر . بورده بار : باربردن ، خوژاگرتو . هیچ نهویژ :
پڼ دهنگ و گله پڼ نه کمر . قاییعی بابی زهضا : له دهرگای زهزانده دا
به بهشی خوی قنیت کردو .

زهضا و (چر) و (هم) و (مز) و (مب) و (من) : زهضا . (کم) و (گم) و
(مب) و (من) : نه پوژ .

• • • • •

تپاڤه . نالځ ، بهر ابر بهم شپږه ی شایانی لږه به به په کم هونږه نږدی
کور دی گیانه وږ دږست دانږی .

چمنده (هم) و (کم) و (گم) : چمنده . زوبانی حال دیوت (من) :
زوبانی حال که دیگوت .

★ ★ ★

تیمی سین

- ۱ -

که تو هاتی له نومیدتی نهما باس
له هیجر و ئینتظار ئیدتی نهما باس (۱)
له سایه‌ی زولفی تۆوه شهو درۆه
له صوبح و قوری خورشیدی نهما باس (۲)

- ۱ -

نهم قه‌سیده و قه‌سیده‌ی باشمویه له ههمو نوسخه‌کانی بمرده‌ستمانا،
ته‌نها نوسخه‌که‌ی (گم) نه‌بین ، خراونه‌هه (تیمی سین) وه و
شه‌کانی (باس)ی له‌نگهری شجره‌کانی به (باث) نوسراون . ئیمه
نهممان به هه‌له‌ زانی ، چونکه ههرچهند (باث) له (به‌ح) وهه هاتوه و
دوا پینی (به‌ح) یش (لن) به ، ماده‌م تیکزای شه‌که ده‌سکاری کراوه و
(حن) که‌ی کراوه به (نه‌لف) و (لن) که‌ی به (سین) له‌خوینریته‌وه ، ئیتر
بۆچی به (سین) یش نه‌ئوسری ؟

(۱) نومیدتی : ناو‌میدتی . هیجر : دۆرتی . ئینتظار : چاو‌مزوانی .
ئیدتی : ئیتر .

وا‌ه : که تو هاتی ، به دیدارت شاد بۆین و لاوانمان هاتدی و ،
ئیتر باسی ناو‌میدتی و دۆرتی و چاو‌مزوانی له‌لارادا نه‌ما ، چونکه نه‌و
باسانه باسی کاتی بۆن: که تو هیشتا دبار نه‌بۆی و به‌ دهرکه‌ونت
پتو‌ستیان پین نه‌ما .

هه‌ل‌یش له‌گرتی (نومیدتی) به (نوم) لیدتی بخوینریته‌وه ، وا‌ه : که
تو هاتی ، ئیتر باسی خه‌و له‌ناو ناوانا نه‌ما .
ئینتظار ئیدتی (مر) : ئینتظاری تو .

(۲) وا‌ه : به هۆی هاتی تۆوه‌یه به‌و زولفه زه‌شه درۆزانه‌هوه ، وا

فەلەك تۆرى دا كە ئەمشەو زۆلۇمان بۆى لە زەجىمى ئەجىمى ناھىدىق ئەما باس (۳)

شەوگارىش دۆڭز بوو و باسى بەيانى و ئىشكى خۆر لەلارادا ئەماو .
لە كۆكردنەوئى (شەو) و (زۆل) دا طىباق و ، لە (زۆل) و (تۆر) و
(خورشىد) دا ئەناسوب ھەبە .

تۆو شەو (ەم) و (ت) : تۆبە شەو . (مز) : تۆ وەك .

(۲) زەجىمى نەجم : لە قورئانا ھەبە كەوا كاتى ئەستىرە بە شەو ئەكشى ،
بۆ زاونان و دەرکردنى ئەو ئەھرىمەنەنە لەچىن كە چوون گوئى لە
دەنگەوباسى فرىشتەكانى ئاسمان بگرن . ناھىد : ئەستىرەى زوھرە كە
پىشى ئەتىن زوھرەى زەققاس و زۆرىش كەش و زۆشە .

واتە : فەلەك تۆرى بە ئىچە بەخشى ، ھابىنە لامان و شەوى نارىكت
بۆ كرىن بە تۆزى تۆش . بۆبە ئىتر مەيدانى ئەو ئەما ئەھرىمەنەكان
بچىن گوئى لە دەنگەوباسى فرىشتەكانى ئاسمان بگرن و ، كە مەيدانى
ئەوئى ئەما ، ھىچ پىتوبىئىيەك نامىتىن خوا ئەستىرەى وەك ناھىد
كەشيان بە دواڊا بگىتىن ، زەجىمان بكا پىتى و لە ئاسمانيان
دۆرخاھەو و ، ئەو بابەتە لەلارادا ئەما .

ياخود بە ھاتنى تۆ زۆل بووئەو و مەيدانى ئەو ئەما ئەھرىمەنى
بەدكار خۆى لە تارىكايدا داگرتى گوئى لە زاز و نىازى نىوانمان بىن و ،
ئىچەش - وەك چۆن ئەستىرە شەبتان زەجم ئەكا - بچىن ئەو بەردەباران
بگەين و دۆزى بخەنەو . ھەروەھا پىتوبىيەت بە ئەستىرەى ناھىدى
سەماگەرىش ئەما كۆزمان بۆزىننەو ، تۆ جىگەى ئەوت گرتەو .
بەگوئەرى ئەم مەتبەئە ئەين بخوئىننەو : لە زەجم و نەجمى ناھىدى ..
ئاد ، وەك لە نوسخەى (ەب) دا ئۆسراو .

ئالچ لە شىعرى دۆھەسى ئەم قەسىدەيدا يارى كرد بە ھۆى داھاتنى
شەو . وا ئىترەشدا كەردى بە ھۆى تۆزىنەو . جارچىكان لە زولفەو
بۆى چۆ ، دىئاي پىن كرد بە تارىكتان . جارچىكى ئرىش لە زوومەو بۆى
ھات ، جىمانى پىن كرد بە تۆزى نىوئۆ . بە ھەلھاتنى لە شەودا كەردى
بە نىشانەى ئاخىر زمان كە تۆل لە تۆزواو ، واتە بە شەو ، ھەلەئى ..
وابزانىن مەبەستى لەم ھەمۆ داھىتەنە ئەوئىن بلىن بار ھەمۆ سەرىكى
زىيانى لەوى گرتووەئەو : زۆزىيەنى ، شەوبەنى ، مانىيەنى ، مردنەنى ،
لەم دىئايەنى ، ئەو دىئايەنى ..

هوادیت جام و ، دهوران بق به ساقی
له بهزمی جامی جهمشیدتی نهما باس (۴)

شوکر جهمهیه تیکی یخ نیزاعه
له شهزری موددهمن و کهیدی نهما باس (۵)

له کوگردنهوی (شه) و (ژژ) دا طباق و ، له بهکشتنی (شه) و
(نهم) و (زهجم) و ، (فهلک) و (نهم) و (ناهید) دا تماسرب و ،
لنژیوان (نهم) و (زهجم) دا جیناسی لایق هه به .

بۆ (هم) و (گم) و (هب) : بی . زهجمی نهجمی (گم) : نهجم و زهجم و .
ناهیدتی (چر) و (چن) و (مز) : نهومیدتی . نهگمر ههلهی نو سیار نهین ،
نهین بهیتی نههم نوسخته (زهجم) به گومانی یخجن و ، (نهجم) به
نهستیرهی بهخت مهعنا لنبده بنهوه و دیاره (نهومیدتی) یخ نالومیدییه .
واه : به هانت نالومیدتی و گومانی یخجن بردن و نهستیره گرتهوه بۆ
زانیی هوالی هان و نهانت ، له تارادا نهما .

(۴) هوادیت : جهمی حادثه به واه ژژداو . جام (ی - به کهم) : جامی
مهی . دهوران : ههلسوژانی گهردۆن . جامی جهمشید : جهمشید
به کیلک بووه له پادشا ناوداره کانی ئیران ، له تین ناوینه به کی بووه دنیای
تیا دیوه . نهوه جامه که بهی .

واه : ژژداوی خوش بووه به پیا لهی مهی و ، چهرخی گهردۆن
بووه به مه بگتیر نهو پیا لانه به سهر خه لکدا نه گیتیر و ، ههرکس بگری
شتیکی خوشی لنب ژژداوه و ، کهس باسی بهزم و بهزمی جامی جهمشید
ناکا .

له کوگردنهوی ههردۆ (جام) دا جیناسی تهواو هه به .
جام و (هم) : بهزمی . (گم) و (هب) : بهزم و .

(۵) کهید : فیل .

شهزری (ت) : سهرزی . موددهمن و کهیدی (هب) و (اح) : موددهمن
کهیدی . بهم پییه نهین (کهیدی) به (کهی دی) ! بخوینرینهوه ، ههرکه
نههم جۆره خویندنهوه به له کمال تیکسنی پیتشویندا نهگونجن .

زەقیب و موددمەن هەردۆ لە خەودان
 هەتا چەن ساعەتیکە دێ ئەما باس (٦)
 سەماعە ، گەردشی عیشقە ، حەقیقەت
 لە سۆف و زەقصی تەقلیدێ ئەما باس (٧)
 لە سایە قەددی مەوزۆن و دۆ زولفی
 لە « نالی » و شیر و تەسویدی ئەما باس (٨)

- ٢ -

لەکن ئەو جەوهەرە فەردە لە هەقولا نیە باس
 لە حیکەم پەرورەیی بقە علی سینا نیە باس (١)

- (٦) زەقیب : بەدکار .
 لە بەیوەندی ئەم بەتەمدا بە بەینی پێشووەرە حوسنی تەعلیل هەبە .
- (٧) سماع : گوێ لە گۆرانی گۆر . گەردش : هەلسۆزان .
 واته : بەزمی گوێ لە گۆرانی زاگرتن و ، هەلسۆزانی خوشەوێستن و
 زاستکارییە . باسی سۆف و سەمای نازەسەن و لەسەر شێوەی
 چاولێ کەرتی و لاسای کردنەوه نەسارە لە ناوا .
- سماعە ، گەردشی عیشقە (مب) : سماعە و گەردشی عیشقە و .
 (اج) : سماعەیی گەردشی عیشقە . زەقصی تەقلیدێ (اج) : زەقص و
 تەقلیدی .
- (٨) قەدد : بالا . مەوزۆن : زێك ویتك . تەسوید : نۆسراوی پاكئۆس
 نەگراو .
- واتە : كە بالای زێك ویتك و چۆنە زولفی زەشی یار هاتە مەیدانەوه ،
 باسی نالی و شیرە زێكەکانی و زەشۆسەکانیان لە مەیدانا نەما .
 ئێستا زۆر زۆری یار و بالای زێك و زولفی زەشی ئەوه . هیچ كەسێر
 لەعاستبا هیچ نییە و ، هیچ شیرێك ئەوهندەیی ئەو زێك نایێ و زەشی
 هیچ نۆسراویك ناگاتە زەشی زولفەکانی ئەو .
- زولفی (چەر) و (ت) و (مز) : زولفت .

- ٢ -

- (١) جەوهەری فەرد : ئەو ماددە بچکۆلەیی بەش کردن هەتەرگێ .

صوفیان هاتنه مه‌جلیس وهره‌تی دیده بشون له‌کن ئهو دیتییه وشکاله له ده‌ریا نییه باس (۲)

بهرابهره‌که‌ی جهوه‌ری موره‌ککه‌به . هه‌یولا : مادده . حیکم : جهمی (حیکمت)ه واته زهرتی و زانیج . ناوی به‌کیکیشه له زانسته‌کان که ئه‌گهر له‌گه‌ل زاراده‌ی زانستی ئهم چهرخه‌دا به‌راوردی بگه‌ین ، له‌سه‌فه و پریشکی و فیزیا و ده‌ژۆن شناسی ئه‌گرێته‌وه . بۆه‌هلج سینا : زانا و فه‌لمسوونی به‌ناوبانگی ئیسلام ، (۹۸۰-۱۰۷۳) ، له بوخارا له‌دایک‌بووه و له هه‌مه‌دان مردووه .

واته : یار ئه‌وه‌نده ناسکه وه‌ک جهوه‌ری فهردی لێ هاتووه و باسی مادده و هه‌یولا و سۆره‌تی لا ناکرێ . مابه‌ی چاک بۆنه‌وه‌ی دهردی دله‌دارانییه ، به‌زاده‌یه‌ک هه‌کیکی زانی وه‌ک ئه‌و هه‌لج ئیبنوسینا باسی ، له‌عاستی ئه‌وا ، له‌ئارادا نه‌ماوه .

نالیج ، به‌عاده‌یه‌که‌ی خۆی ئه‌وه‌شی وینووه که وشه‌ی (هه‌یولا) که به‌ شتیوه‌ی جارانی ئۆسین ئه‌نۆسرا (هیولا) ، به‌ (هه‌یه و لا)ش بخوێنرێته‌وه ، واته : یار گوێی له هه‌یج نییه و (هه‌یه و نییه‌ی) لا نییه . هه‌روه‌ها ویتۆشیه‌تی (سینا) به‌ (سینه‌)ش بخوێنرێته‌وه ، واته : گوێ به‌ سنگی وه‌ک ئیبنوسینا حیکمت به‌روهری من نادا .

(جهوه‌ری فهرد) و (هه‌یولا) له زاراده‌کانی هه‌لی حیکمه‌ن .
جهوه‌ره (گم) : جهوه‌ری .

(۲) وهره‌تی دیده : ئه‌و کافه‌زه‌ی ئه‌دریج به‌سه‌ر ده‌م‌و‌چاودا بۆ شارده‌نه‌وه‌ی ، دێوجامه . ده‌ریا : به‌هر ، مه‌به‌ست له زانستییه .

واته : صوفیه‌کان هاتنه مه‌جلیسی ئیحه به‌ فرمێکی درۆ دێوجامه‌ی چاپلۆس و ژبای سه‌ر ده‌م‌و‌چاوی خۆیان دا‌بشۆن . نازانن ئه‌و دێوجامه‌یه به‌ ناوی دهریای ژانستی و هه‌قی‌به‌رسنج نه‌یج دانا‌شۆرێ ، به‌لام ئه‌وان دێم و وشکن ، شارده‌زای دهریا نین ، لیتر له‌گوێ بگه‌نه سه‌ر دهریا ژۆی درۆزانه‌ی خۆیان داشۆن .

(دهریا) به‌معنا خواش هاتووه . به‌م‌جۆره‌ش مه‌عناکه هه‌ر دێ و نا‌شکرا‌یه .

له‌واته‌شه وشه‌ی (وهره‌ق) ئیشاره‌ت بێ بۆ ئه‌و گه‌لای به‌هه‌شته‌ی که ئاده‌م و هه‌مووا پاش گه‌ن خواردن و هه‌ورمه‌ت دهرکه‌وته‌که‌یان له به‌هه‌شتا

به زمی زدناته همه ، مہلمہ بی و معظ نیہ

له بعد و تیکریو قہلابی دویا نیہ باس (۳)

همه جیی زهمز و ئیشاراتی دمرقہ ، له گهرقی

تہنگی پز غہرغہری و اعیطی غہززا نیہ باس (۴)

به سراویزہ بی چاویئہ بی کہلہی سہریان

له کھی و قہبصر و ئەسکەندەر و دارا نیہ باس (۵)

مہورہی خویان پچ دائہ پوئش و ، کہ خوا لہ به ہشتی دمرکردن ،
ئەویش لەسەر مہورہیان کہوتہ خواہوہ . ئەگەر وای ، نالغ ہاتوہ
دہم و چاوی سۆفیہ زیاکارہ کانی شوہماندوہ به مہورہتی ئەوان !

ئەشتوانێ (ومرغ) بہ (ومرغ) بخوینریتوہ واتہ پارہی زیو .
بہم پیہ ئیشارہ تیکی ناکہواوی تیا ئەین بو جگاہی (اصحاب الکھف) و
وای لہ دیتوہ سۆفیہ کان لە ئەشکەوتی خەلوئەخانہی خویانەوہ
هان بو شاری کۆزی دلداران ، پارہی لە زہواج کەوتی خویان
بگۆزنوہ .

لەنیوان (بشۆن) و (دبێن) و ، (وشکانہ) و (دەریا) دا طبیاق و ، لەنیوان
(بشۆن) و (دەریا) و ، (دبێن) و (وشکانہ) شدا ئەناسوب ہەبە .

(۳) زەند : عاشق . مہلمہ بہ : گالئہ جار . نیکین : چاکہ . قہلابی : بێبارتی .

مەنہای ئەم شیمرەش ، وەڵ شیمری پاشەوہی ، پەپوہندی بہ شیمری
پیشوہوہ ہەبە . واتہ : با سۆفی زیاکار زۆ ئەکاتہ ئەم کۆزی
ئیمہ بہ . کۆزی ئیمہ کۆزی دلداران زاستەقینہ بہ و ، گالئہ بازازی
ئاسۆگاری بێ کردار نیہ . ئیمہ بہ ناخی خوشەویستی زاستدا
چوینتہ خواہوہ و ، خۆمان بہ باسی چاکہ و خراپہ و بێباری دنیاوہ
خەریک ناکەین .

تیکی بو (مز) تیکی .

(۴) غہرغہرہ : خزەخز و گیرانی قوژگ و دہنگ دہرنہان . غہززا : بایح .

واتہ : کۆزی ئیمہ کۆزی دلدارانہ ، بہ لیشارەت و زەمری دمرۆن
فسی تیا ئەکرتی ، مەبەدانی لہوہ نیہ و اعیطی لەخوابین ، بێ بە گہرگی
گیراو و مەناسە سواربہوہ دەستی تیا بکا بہ پەند و ئاسۆگاری .

(۵) سہراویزہ : سہری داہتیراو و شۆز کراوہ . چاویئہ : وەڵ لەناو چال

جیتی زوبان گرتن و دل ژوشنیو ستاته موقتهدا شه‌مه که خاموش نیه ئەمما نیه باس (۶)

(چاله ئاردا) . کەس : کە یخوسرە و یا کە یگاس که دق شای ئیران بوون . ئەسکەندەر : ئەسکەندەری مەگدۆنی که لای هەولێردا لەشکری دارای شای ئیرانی بەزاند و وڵاتەکە ی داگیر کرد . دارا : دارپوش ، دوا پادشای بنەمالە ی هەخامنش که ئەسکەندەری مەگدۆنی بەزاندی .

وانە : بەهۆی سەر داھێلانی ، وەك بەسەر چالە ئاوا شوژ کراوە ی ئەم دلدارانەو که سەرخۆشی بادی خۆشەوێستی ژاستەقینە ، باسی هیچ بابەتیکە دنیای لە کوژی خواردنەوایاندا نەماوە و ، کەس ناوی قەیسەر و ئەسکەندەر و دارا ناهێت .

ئەشتوانژی نیو شیعری دۆهەم بەم جۆرە بخوێنرێتەو :

بەسەر ئاوێزە بە چا وێنەبە کەللە ی سەریان

وانە : کەللە ی سەریان بەسەر پیالە ی بادی دا شوژ کردووەو ، وێنە ی کەللە ی سەریان لە پیالە ی شەرابە کەدا وەك وێنە ی کەللە سەری بەسەر چالە ئاوا شوژ کراوەو وایە .. ناگیان لە دنیا نییە و هیچ باستیکی دنیای ناهێتە ئاراو .

ژێشی ئێنەچە (چا وێنە ی) بە (چاوێنی) بخوێنرێتەو ، بەوێنە مەعناکە بە جۆریکی ئێنەدرێتەو ، لەجایی ئەوە ی باس باسی دلدارانێ ژاستەقینە ی کوژی بادی خواران ی ، ئەچ بە باسی سۆفیانێ دۆژ . وانە : ئەم سۆفیە بە دیمەن لە خوائەرس و سەر دانەواندووەوانە ، ئەوەندە پۆش و کەللە پۆچە کەللە سەریان پۆ ئەوە ناشێ تەنانەت پۆ مەنە ی چاوی پێشێ هەلواسێ . ئەوەیە لە ئەگەر ی و یێن کەرەبە ی کەللە سەری پۆ چاوێنە بە مەلا شوژ کراوە ی ئەوانەو ، باس و خواسی کە یخوسرە و قەیسەر و ئەسکەندەر و دارا لە ئارادا نەماوە .

بە سەراوێزە یی (م) و (گم) و (ت) و (مز) : لەبەر لاوێزە یی .

(۶) موقتهدا : چاولێ کراو . خاموش : یێ دەنگ . کوژاو .

وانە : کوژی دلدارانێ ژاستەقینە جیتی ئەوە بە مۆی تیا یێ دەنگ ی ، سۆژ ، دلی ژۆش ی . چاو لە مۆم بکا تیایدا کە پۆ خۆی ئەسۆژ و ورە یی لە دەم نایەت ، بەلام دەورە یی ژۆش ئەکاتەو . بە دیمەن سەیری ئەکە ی ، باس و خواسی نییە ، بەلام لە ژاستەقینەدا

حضرتی هیه ته ، ئەك غیهت و زهیهت « ئالئ »
ئەللا ئەللا ، چ حوزۆرتكە كە (اصلًا) نیه باس ! (۷)

— ۳ —

سابونی کەفیی پتیه کەفی زاری چاپلۆس
خاسیەتی زەققیی هیه نەرمیی زوبانی لۆس (۱)

پێدەنگ نیه ، چونکە دەنگی ژاستەقینە ئەوەیە ئەنجامەکە کە ی و ،
کاربش نیه له کاری مۆم به بهرمەسەر کە بهرچاوی خەلک ژۆن
ئەکالەوه .

لەنیوان (خامۆش نیه) و (نیه باس) دا طبایق هیه .

(۷) حضرت : حازۆی . هیهت : سام . زهیهت : گومان و دۆدلی .

وانه : کۆزی دلداری ژاستەقینە جیگای حازۆی ترس و سەمی
خواه و ، وەك کۆزی سۆفیه ئەنە بەدیمەن لەخواترەکان ، جیگای
باشەلە وتی ئەم و ئەو و دۆدلی و گومان ئەم و ئەو کردن نیه . خواه !
ئەمە چۆن حازۆرتیکە بنیادەم ئەوەندە نۆل هەستی پێ ئەکا ،
باس کردنی بە هیچ کۆلۆجی نیا پتویست نیه ، چونکە (باس کردن) بۆ کاتی
دەست ئەدا باسکراوە کە خۆی دیار نەین .

زهیهت (مز) : زهیهت . (هب) : زهیهت .

— ۴ —

(۱) کەفیی پێ : بەری پێ . زار : دەم . چاپلۆس : مەرای کەر و شان تەکی .
خاسیەت : نیشانی تایبەتی . زەقق : سابونی زەقی .

وانه : لەبێ دەمی پیاوی مەرای کەر و ژیا باز ، له کاتیگا کە ئەدوێ و
مەرای ئەکا و کەف ئەچەرێتی ، سابۆناوی بۆ قەسە لەگەڵ کراوە کە پتیه ،
لەبەر پتیا بێژۆی نا هەلیخلیسکیتی . . یاخود ئەو کە ئەمە لێ دەمی
پیاوی مەرای کەر و ژیا باز لەژۆتە سەر زەوێ ، سابۆناوی بەرپتیه ،
بۆ هەلیسکاندنێ قەسە لەگەڵ کراوە کە زشتوو . نەرمیی زمانی
لۆسیش ، بۆ خەلک هەلخەلەناندن ، خاسیەتی سابۆنی زەقی پتووبە و
کە بنیادەمی دا بە عەززا زەمی لێ هەلخەستێتی .

ئەي دُل ! خەراجى حاصلى ظلوماتى بەھر و بەز
ميراني ئىختيارە لە فۈرزەندى فەيلەقۇس (۲)
بولىنى كېر و سەرکەشىە طاقى كېرەوئ
دائانى ظلوم و زۆرەشىە تەختى ئابنۇس (۳)

بە نىشانەي شېەرەكانى پاشەودا ، و ابرانچى مەبەستى نالى لەم
چاپلۇس و زمان لۇسە (دىنا) بىن كە بىيادەم لە خىشە ئەبا ، بەلام
بە تىكرايش ھەر ژاستە و دەست ئەدا .

لە كۆكردنەوئ (كەف) و (كەف) دا جىناسى ئاقىس و ، لە
(زەققى) و (نەرمج) دا طباق و ، لە (زار) و (زوبان) دا تەرادوف و ،
لە (رەققى) خۇيدا بەتابەتج لەطافەت ھەبە ، چونكە مەعنەي وشەكە
بە ەمرەبىن پىچەوانەي مەعنا كوردىيەكەبەنى .

پىيە (« پەراوئىرى » چر) و (ەم) و (ەم) و (گم) و (ت) و (لک) و (مز) و
(اح) و (ەب) و (من) : پىتتە .

(۲) ظلومات : تارىختى ، بن . ئىختيار : پەند وەرگرتن . فۈرزەندى فەيلەقۇس :
ئەسكەندەرى كۆزى فېلىپى مەككۇن .

وانە : ئەي دُل ! ئەوئ لە بەروبوئى بنى دەريا و وشكانى بۆ بىيادەم
ئەمىتتەمە ، ئەنھا ئەو مىراتىيە كە لە پىشېنجان بۆمان ماوئەكەو ، كە
ئەوئە پەند لە ژيانى ئەسكەندەرى كۆزى فېلىپى مەككۇن وەرگرتن كە
دنىاي ھەمۆ گرت و ، كە مەردىش لە بىتئ زەوئ و چەند يارە جاو
زىياترى بىن نەبزا .

ظلوماتى بەھر و (« پەراوئىرى » چر) و (چن) و (ت) و (لک) و (مز) و
(اح) : ظلومت لە بەھر و .

(۳) بونيان : كۆشك و سەرا . كېر : فېز . سەرکەشتى : ياخىگەرتى .
طاقى كېرەوئ : ئاقى كېرا كە پاشاھەكەي لىستا لە نىزىكى شارى
سەلمان پاكەوئە . ئابنۇس : ەرخەتتەكە دارەكەي نۆر قورس و زەقە .

وانە : ئاقى كېرا كە سەرى كەبىشېو كەشكەلانى فەلەك ، كۆشكى
فېز بەسەر خەلكا كەردن و لە خوا ياخى بۆن بو . تەختى لە دار ئابنۇسى
زەشى بىرقەمدارىش نىشانەي جەوور و سەم و زۆرەشىئ ئەو پادشايبە
لە سەرى دالەنىشت . . نالى ئەبەوئى بلى : ھەر ئەوئ كە لۆرداران بە

بنواژه بونی نموده‌لت و جونی ناخرت :
هانی چ ژۆت و قوت و ، هه‌لانی چ لۆس و پۆس ۱۹ (۴)
گەر فه‌ژۆ و تاج و زینه‌ت و شه‌وگه‌ت وه‌فای ده‌بو
پنج دهردی‌سه‌ر ده‌مانه‌وه بو طاوس و خه‌رقۆس (۵)

نیشانه‌ی گه‌وره‌یی خۆیا‌نی دانه‌نێن ، هه‌ر نه‌وه خۆی نیشانه‌ی هه‌یج و
پۆچی‌بانه .

له‌ به‌كه‌شتنی (بونیان) و (تاق) و (ته‌خت) و ، (ژۆزه‌ش) و (ناپۆس)دا
نه‌ناسوب هه‌به .

(۴) واته : نه‌ی ئاده‌میزادی له‌ خۆ با‌یج بو ا بیرێ له‌ خۆت بکه‌ره‌وه ، چون
هاتنه‌ دنیاوه و چون ژۆیشتی .. به‌ ژۆت و قۆن له‌ دایک بویت و به
تالان کراوێ و ژۆت کراوه‌پنج ژۆیشتی .. که‌را‌هه دنیا بو نه‌وه ناشی
بشتی پنج به‌شتی ..

له‌ به‌كه‌شتنی (بۆن) و (جۆن) و ، (ژۆت) و (قۆت) و ، (لۆس) و
(پۆس)دا جیناسی لاجیق و ، له‌ به‌كه‌شتنی (ئه‌وه‌هۆل) و (ناخر)دا
طیباق و ، له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی (ژۆت و قۆت) و ، (لۆس و پۆس)دا نه‌ناسوب
هه‌به .

له‌ وشه‌ی (هانی) و (هه‌لانی)دا نیشاره‌ت بو نه‌وه کراوه که‌ بنیاده‌م
که‌ دیتنه دنیاوه ناگای له‌ هه‌یج نییه و به‌ناسانی دێ . به‌لام پاشان نه‌وه‌نده
ئه‌رك و مه‌نه‌ه‌ی ژیا‌نی به‌سه‌را نه‌تێتسه‌وه ، خۆزگه‌ی مه‌رگی خۆی
نه‌خوازێ و نه‌به‌وێ له‌ ده‌س ژیا‌ن هه‌لبێ .. هه‌روه‌ها له‌ وشه‌ی (لۆس و
پۆس)بشدا نیشاره‌تێك بو نه‌وه کراوه که‌ بنیاده‌م که‌ مه‌رد ، هه‌رچی
هه‌به ، ، مه‌رات‌گر لێی دانه‌مان بو خۆیا‌ن و ساوسیوه‌ی له‌ده‌ن و له‌وجا
حه‌واله‌ی نه‌و دنیا‌ی نه‌که‌ن .

(۵) نه‌ژ : جوانج . خه‌رقۆس : که‌له‌شیر .

واته : نه‌گه‌ر جوانج و تاج و شان و شکۆ وه‌فایان بووا‌یه ، به‌ناسانی
بو طاوس و که‌له‌شیر نه‌مانه‌وه ، که‌ هه‌مه‌یه نا‌زیا‌ن پتوه نه‌که‌ن و
به‌خۆیا‌نیانه‌وه دهرله‌خه‌ن و پنج‌ده‌ر ژیا‌ن ناگه‌رن . مه‌به‌ست له‌ تاجی
تاوس و که‌له‌شیر پۆنه‌که‌یا‌نه .

فه‌ژۆ و (چن) و (کم) و (ک) و (ت) و (مز) و (مب) و (من) : پۆ و .
تاج و (کم) و (من) : تاجی . ده‌مانه‌وه (کم) و (من) : ده‌مایه‌وه .

گهر گاب و تابى جه ننه تیو دۆزه خیت دهوئ
 بنواژه تیو چهوانی به شوش و برۆی عه بۆس (٦)
 بۆ مه شقی عیشقی زوئلی لیگار و نیگارشی
 « نالی » له خامه دا بووه ته شاهی طوژده قوس (٧)

(٦) ئاب : ئاو ، مزایح ، مه به ست لێکیه . تاب و ئاو ، گهرم .
 جه ننه تیو : به هه شتن . دۆزه خیت : جه هه ننه من . به شوش : زۆخوش .
 عه بۆس : زۆگرۆ .

واته : نه گهر نه نهوئ چاوت به ناوچاوی فیتی بنیاده می به هه شتن و ،
 ناوچاوی ئاگرینی بنیاده می جه هه ننه من بکهوئ ، سه بری ناوچاوی
 بنیاده می زۆخوش و بنیاده می زۆگرۆ بکه . زۆی خوش نیشانه ی
 به هه شتن و زۆی گرۆ نیشانه ی جه هه ننه مییه .

له ئیوان (ئاب) و (تاب) و ، (جه ننه تیو) و (دۆزه خیت) و ، (به شوش) و
 (عه بۆس) دا طباق و ، له ئیوان (ئاب و تاب) و (جه ننه تیو و دۆزه خیت) و ،
 (به شوش و عه بۆس) دا لهف و نه شری موره تنب هه به .
 نیو (گم) و (من) : ناو .

(٧) مه شقی : تۆنوس کردنه وه ی خه می خوش بۆ فیتربۆنی تۆسینی جوان .
 نیگار : وینه . ئاگره می وهك وینه جوان ، بار . نیگارشی : تۆسین و
 نه شتی کردن . طوژده قوس : ئه وه ی نه شتی لۆل و ئالۆر له تۆسین .

واته : نالی ، بۆ ئه وه ی فیتربۆنی مه شقی خوشه وستی زوئلی بار و
 جوان و ژاژانه وه ی ئه و زوئله بکا ، بووه به شای طوژده قوسان ، له ناو
 قه له مه دا لۆلی خواردوه و پیتچراوه وه . ئه به وئ بلی ئه وه ی دلی به
 زوئلی باره وه یی ، له یی فیتربۆنی له ناو دهره و ئازار وهك ئه و زوئله
 لۆل به وا . منیش بۆ فیتربۆنی ئه و خوشه وستی و لۆل خواردنه ، بووم
 به ئاله باریکه کانی ناو قه له م و ئه وه نده سه ره که به مه له زیوه (مه شقم
 کردوه) ، لۆل بووم (ئاله باریکه کانی ناو قه له می قامیش لۆل) و ، له
 زه شتن و لۆلیدا بووم به شای طوژده قوسان ..

زیاده زه وه ی و وینه ی ناسکی ئه ده یی و نه یی ، بۆچن باشه !

ئهم شیره شی به لکه به کی تره کهوا نازناوی (نالی) به لامی بچوکه نهك
 به لامی قه له و ، چوکه (نال) له ناو قه له مه دا به و (خامه) شی قه له م .

له کۆکردنهوهی (مهشقی) و (مهشقی) دا جیناسی لاجیق و ، له
 کۆکردنهوهی (نیگار) و (نیگارش) دا جیناسی ناقیص و ، له نیتوان
 (مهشقی) و (نیگار) و (نال) و (خامه) و (طووزده نۆس) دا مهناسوب هه به .
 مهشقی مهشقی (ت) و (له) و (مز) (اح) و (مه) : مهشقی مهشقی .
 نیگار و (چن) و (ت) و (له) و (اح) : نیگاری و . (عم) : نیگاری .

تیمی طی

- ۱ -

موی سبت کردم به شوشتن ناوی عینی شوره شط
شوره شط یعنی که تیدا خود به خود قل بق به بط (۱)

- ۱ -

(۱) شوشتن : شوردن . عین : چاو . کانن . وک . شوره شط : سویره
چم ، فرمیک . خودبه خود : لهخویمه . قل : قهلمزهش . مبهست
زهشینهی چاوه . بط : مراوچ ، مبهست سبیه .

واژه : ناوی فرمیک چاوم که نهوندهی ژوباریکی سویر ژوره ،
بههوی گریانی ژورمهوه ، نهونده بهسر زیشما هاتوهه خوار ،
ژهنکهکی شتوههوه و سبیه کردوههوه . ژوباری سویری فرمیکم ،
لهو ژوباره نهونده سویره به که نهگمر قهلمزهشی تینچن ، لهبر نژیی
خویی ، همر لهخویمه تیا سبت نهبتنهوه و نهین به مراوچ ، وک چلان
زهشینهی چاوی منی تیا سبت بووهوه و کویر بق و ترۆسکی لن بزا .

له وشهی (عین) دا لهطافعت هه به ، چونکه ، وک له سهرتروه
ژۆنمان کردوهه سبت مهنا نهبخشن . له کلکردنهوهی (شوشتن) و
(ناو) و ، (عین) و (شط) و ، (قل) و (بط) بشدا نهناسوب
هه به . له (قل) و (بط) دا لیستیهاردی موصهژوههیش هه به ،
زهشینهی چاو شوبهینراوه به قل و ، چاوی سبت بووهوه شوبهینراوه
به مراوچ و پین شوبهینراوه لهجایی شوبهینراوه دانراوه و ، نیشانهش
(عین) و (موی سبت کردم) له نیوه شیعی یهکمهدا .

شوشتن (چن) و (ت) و (ک) و (مز) و (عب) و (اح) : شوشتن ، که
نویش همر بهمهنا شوشتنه . خودبه خود (عم) : خویمهخو .

هه لکرا ، وه مک مۆسی کافورئ به شهودا ، مق به مق
دا سیاهی ژۆ بخورتیم نوقله نوقله ، خط به خط (۲)

من ده لیم شهو بق به ژۆژ ، نه فسم ده لیم ژۆژ بق به شهو
نهو موسیه ، چونکه چاوی پین سپن بق ، من غه لمل (۳)

(۲) هه لکرا : داگیرسا ، شهونی دابهوه . کافورئ : سپن ومله کافور که
به یکی سپن و بۆن خوشی دره خنتیکه . دا : تاره کو . سیاهن : زهشن .
واه : موهه کانی سر و ژیشم سپن بۆن و ، ومله مۆسی کافورئ
داگیرستنی ، به که به که به سپینه ئی به سر و ژۆمهوه دیارییان دا ،
تا خمت به خمت و نوخته به نوخته کردهومی بهدی خۆم ، له بهر
ژۆشناپیاندا بخوینمهوه و نه ماشای ژۆی - له بهر کونه - زهشی خۆم
بکهم . مه بهستی له وه به که بنیادهم پیر بق ، ئیتر وه خنی نهوه دئ بهند و
لماورگرتی له مۆی سپی خۆی وه رگرتی و چاوئ به ژابوردۆی خویدا
بگیریتنهوه و له کردهوه زه شه کانی خۆی پاشگهز بیهتهوه .

نه شوکونج (سیاهن) نه ئین (سیاهی) پین ، واه لیستهی . بهم پتبه
معنای زسته که وای له دینهوه : به یکی سیاهی کرداری خۆم
بکهم .

هه لکرا (ت) و (مز) و (مب) و (اح) و (من) : هه لکرا . نه مین هه
له کونج (هه لکرا) پین ، چونکه له نۆسینی نهوسادا (د) و (ک) ومله
به مک نهوسران . دا (ه) : وا .

(۳) موصب : نهوهی باش بق شتی بچن و بیپتکن .
واه : منی نیازی گه زانهوه و پاشگهز بۆنهوه کردۆ ، له گه ل نه نسی
خۆ به دهستهوه نه داو و ههز له دنیا کردۆم ، کیشه مانه له سر معنای
له م مۆ سپن بۆن و پیریه . من نه لیم سردهمی لاوی سردهمی
پین ناگاین و گومزاین بق ، ئیستا که پیر بووم و نه گه ژیمهوه و ژۆ نه گمه
خوا ، نیشانهی نهوه به شهوی پین ناگاین دواپن هانوه و ئیتر ژۆری
خواناسیه . نهویش نه لیم وا نیبه . سپن بۆنی مۆ نیشانهی نهوه به ژۆری
لرانی خۆش و ژابواردن دواپن هانوه و ئیتر له مولا نهوهی جارام بق
نالوئ و دنیا به بهرچاو تاریک بووه . حهق به لای نهوه وه به و من به
هه لهدا چووم ، چونکه چاوم سه سهی له بواوه و هیچ ناییم . . که واه
زاسته ژۆژ بووه به شهو ، نه گینا نه مین ژۆری کویر چۆن ژۆژیک پین !

زەوغمەنی دیدەم ژۆایە سەر کیتابی خەمطی خۆم
چاو لە ئیشی ئەو سێن ، قورش بەسەر ئەودا سەقەط (٤)
سەرد و گەرمی گاهەکم سەوزمی گیای کردم بە پۆش
پایزی ، ژۆ بق بە بوردی سۆر و زەردی موخەلەط (٥)

تۆ بۆلتی ئەم پارچە شیعەر ، وەك هەندێ هێمای تێریش لە چەند پارچە
شیعەریکی تر ، نیشانەی ئەوە نەین کە نالێ لە دوا سەلەکانی زبانی کۆتەر
بۆین !

بێ (چن) و (ک) : لێ .

(٤) زەوغمەن : ژۆن . سەقەط : سەقەت ، بەكەوتۆ . سقط ، كەوتە خوار .
واتە : ژۆنی چاوم كە مایەیی تیشك دانەوه و گزان و بێنینی بو ، ژۆایە
سەر ژۆم كە وەك كێتیب لە بەر دەمیا كراوە ئەوه و مووه زەشەكانی وەك
خەشەكانی كێتیب بۆن . نیستا چاوم لەناو ئازاری ئەو ژۆن ژۆانە كۆتەر
بووه یاخود لەبەر ئەو كاری كە ئەو ژۆنە كردی كە ژۆا، سێن بووه ئەوه و
بێ كار كەوتوووه و ، ژۆناکیی چاویشم بەسەر ئەودا ، واتە بەسەر چاومدا
شەل و پەل و سەقەت كەوتوووه چونكە كەوتوووه خوار بۆ سەر كێتیبی
ژۆم ، یا بەسەر كێتیبی ژۆمدا كەوتوووه . بەپێی ئەم مەعناي دواپێشە
سەقەط (سقط) ی فعیلی ژاوردۆی مەرەببیه .

دیدهم ژۆایە (چر) و (مز) و (عب) و (اج) : دیدەیی زەغایە . (چن) :
دیدهم ژۆاوه . (م) و (كم) : دیدە ژۆایە . (كم) و (من) : دیدە
خەمطایە .

(٥) بورد : پارچە قوماشێکی جوان بووه پێیان وتوووه (بوردی بەمانی) .
موخەلەط : تێكەل .

واتە : وەك چۆن گۆزانی هەوا كار نەكاته سەر شیناين و ، هەوای
سارد زەنگی لە ژۆ ئەبۆی و هەوای گەرم ئەبۆتێن و وشکی ئەكا ،
ناه و هەناسەیی سارد و گەرمی منیش ، ژێشی زەغای وەك سەوزه
گیای وشك کردم و سێبی كردهوه و كردی بە پۆش . ژۆی پایز
داهاووم ، یاخود ژۆم بە شێوهی باخی پایز ، بق بە پارچەیی بوردی
یەمەن كە تێكەلە لە زەنگی سۆر و زەرد . ئەمیش هەندێکی بەهەواوێ
وشك بووه و سێن بووه ئەوه و ، هەندێکی كەشی زەنگی گۆزۆوه خەریكە
وشك نەین و سێن نەپیتەوه .

ووجه که می به یاض ، نهما وهرق زهرد و سیاه
با موخه مظهر بن به کافور تی کشیده ی خوش نه مظهر (۶)

نیوه ی دوهمی هم شبره له نسخه کانی بهرده ستمانا جیاوازی
زوری یاپو . نیمه له ناو همو نسخه کاندای پستان به نسخه ی (هم)
به ست . نه مظهر جیاوازی به کانی نسخه کانی تر :

(چن) : ژۆ بۆله بهردی سوز و زهردی . (کم) : لهو بۆ به بهردی و
— با بورد و — سوز و زهرد و . (گم) : ژۆ بۆ به بهردی سوز زهردی .
(ک) : ژۆ بۆ به زهردی سرد و زهرد و . (مز) و (مب) : ژۆ بۆ به بهردی
سرد و زهردی . (اح) : ژۆ بۆ به زهردی سرد و زهردی .

له نیوان (سرد) و (گرم) و ، (گیا) و (پوش) دا طبایق و ، له نیوان
(سوز) و (زهرد) دا طبایق و نه ناسوب هه به .

(۶) ووجه : ژۆ . به یاض : سپتی . نهو پارچه به ی له کناری کتبه کانهوه
به سپتی نه مایه وه . وهرق : کافور . موخه مظهر : خمت خمت کراو ،
له (مبظهر) دراو . جاران که کافوری خمت خمت کراو نه بو ،
مه قه بایه گیان نه هیتا ، چۆن یان بویتابه دیزه کانی کتبه که ژۆ بۆ بهردی ،
به و جۆره تاله کندری چهند لو بادراویان نه هه لته کیشا . پاشان به زه ی
کافوری سپیان نه خسته سهری و توند به نهجه یان پیا نه هیتا ، جیگه ی
کندره بادراوه که ی له سهر نه خشی له بو ، لهو جا به سهر لهو نه خشانده
نه یاننۆسن . بهو مه قه با کندر نه هه لکیشراوه یان نهوت (مبظهر) .
کافور تی کشیده : خه ی کیشراوی سپن وهک کافور ، لهو خه نه ی که
له نه نجامی له مبظهره دانی کافوره وه به کافوره که وه دهر نه کهوت .
نه مظهر : شپۆه .

وانه : کافوری ژۆم ، هه رچهند به خه ی مبظهره کیشی ، وهک کافور
سپیی ، مۆی سپیم ، سپن بووه که وه ، هه ر به ناو سپیه . له زاستیدا
له شهمه زاریدا زهرد و ، له گونا هباریدا زه نه . مه به ستی نه وه به بلن
وهک چۆن خه ی مبظهره کافوری زهردو زهش سپن ناکاله وه ، مۆی
سپیی سهر و ژپشی منیش ژۆ زهردی و ژۆ زهشی شهمه زاری دهرگای
خوا و گونا هباری دوا ژۆم هه لته گر تی .

له کۆ کردنه وه ی (به یاض) و (وهرق) و (زهرد) و (سپیا) و
(موخه مظهر) دا نه ناسوبیکی جوان هه به .

چونکه له وحی ژوسیه ژوزهردی یی تهرینه
خوینی چاوم جمدوله یی ، قطره کایشی نوقط (۷)

نقشی دق موی به دق ژوی دیته عیی شیب
لاینی ژو پاکیه ، ژو پاکیه قرر و شمهط (۸)

(۷) یی تهرینه : جوان نه کړدن و نه ژاراندهوه . جمدول . جگا . له
خه تانه ی جارن له کالی کتیب نوسنه ودا به موره کبی سور له سر
کتیب نه کشران بچ جیا کړدنه وهی دیره کان و شوی دیره کان له به کتر .
نوقط : جسمی نوقطه به واته نوخته .

جارن فحق نه هان کافهزی سپیان زهره نه کړد نه وچا کتیبیان
لی نه نوسیموه بونه وهی له کالی خویندنه ودا نازاری چاو نندا . دباره
کتیبه کشران به موره کبی زهش نه نوسیموه . بچ جوانیش خه یی
سوربان له نیوان دیره کاندای نه کشران و نوخته یی بیه کانیسیان به زهنگی
سور ، نه کړد . چا نالیسی هاتوه ژوی خوی شو باندوه به بزه
کتیجکی له کتیبانه و نه لېن ماده م ته خته یی کتیبی ژوم له بهر گوناه
زهش و ، به وای نه ژاراندهوه بیه به کړداری چاک زهره و شرمه زاره ،
من نه وای به خوی چاره کاتم بیزا زیمه وه . به خوی به ژومدا هاتوه
خوار جمدوله یی بچ نه کدم و خه یی بچ نه کشران و ، به دلو به کانیسی
نوخته یی سوری بچ دالیم .

نیوه یی به کسې نه شیره له نوسخه یی (کم) و (من) دا بهم جوره به :

چونکه له وحی ژو سیاه ژهردی یی تهرینه .

سیه (کم) و (من) : سیاه . یی تهرینه (چن) : یی تیراویه .

(۸) شیب : پری . شمهط : بوزی .

واڼه : بونی نه خشی دق جوره موی (موی سپن و موی زهش) به دهم و
چاوی بنیاده وه ، کاتن نه بیه عیب و مایه یی ناشرین ، نه کمر
نه وکسه دق ژو یی ، به دیمه خوی به پیاوچاک و خواناس پشان بدا ،
وله پویسته بچ کس چوپسته ساله وه و ، له ژا ستیشدا پیاوچکی
ناره ژوباز یی وله نه وانه یی هیشا همزه کړن و موی سر و زشبان
زهش . نه وای نه بهی که ژوی ژاسنه قینه یی بنیاده یی دهر نه کوئی ،
موی زهش و سپن نیه ، پاکیی کړدوه یی بنیاده که خوی نه یی ، بونی

يا گەدايتىكە خەلق ، يا پادشاھىتىكە فەقىر
لەم دووھ خالىق نىيە « ئالغى » لە زۆى جەددى وەسەط (۹)

مۆى زەش و سېق نىشانەى زۆناكىيە ، چۈنكى لە زۆناكىدا زەش و سېق لە يەك ئەكرېنەوھ .

نوسخەكانى بەردەستمان لەم شېعرەشدا ناكوكىي زۆريان لەنيواندايە .
ئىچە پشتمان بە نوسخەى (مەب) بەست . لەمەش جياوازيەكانسى نوسخەكانى تر :

نەقىسى (چەن) : نەقىسى . (كە) و (مەز) و (اچ) : نەقىسى . بە دۆزۆين دەپىتە (چەز) و (كە) و (مەز) و (اچ) : بە دەورى زۆى دەپىتىن . (چەن) : بە دەورى زۆ دەپىتىن . (مەم) و (كەم) : بە دەورى زۆى دەپىتە . (مەن) : بە دۆ زۆين دەپىتىن . زۆناكىيە (چەن) : زۆ ناكەبە .

(۹) جەددى وەسەط : زادەى مامناوھەندىق . لە زانستى مەنلىقىدا (جەددى ئەوسەط) وشەى دۆبارە گراوھى ناو (صوغرا) و (كوبرا) بە .

ۋاھ : دۆ زۆىكا ھەبە لە ۋياندا بۆ خۆمىيان ھەلەبۆزىرم و زۆىكاھەكى سىچەمىيان لەنيواندا نىيە . يا ئەين خۆم بە پياۋى دىنيا و دەسەلەندارا ھەلەنەواسم و لەبارەى دارايىيەوھ ھەوار بىم ، بەلام لە دەرونى خۆمدا گەورەترىن سامانم ھەمىن كە كەسايەئىي سەربەخۆى خۆمە ، يان ئەبىن دەسەلەندارى كەسايەئىي خۆم بىم و لەبارەوھ بىم بە بىنپادەمىيىكى لات و بىچ دەسەلات ، بۆلەوھى لەبارەى ۋيانى ماددىيەوھ وەك پادشا بۆرم .

ئالغى ھەرچەند نەپونوھ كام زۆىكايان ھەلەبۆزىرى ، بەلام ھەر بە ھەرچاوخستنى دۆ زۆىكاگەدا دىبارە زۆىكاي پەكەمىيانى بۆ خۆى دىبارىق كەردوھ ، كە زۆىكاي ئازادىق و سەربەخۆيىي دۆ دەروئە ھەرچەندە سىكىشى لەبرسا قۇزەى يىن و ، چاۋ لە دەستى كەس نەپوھ لەم دىنباھەدا .
گەدايتىكە ، پادشاھىتكە (چەن) و (كە) و (مەز) و (اچ) : گەدايتىكى ، پادشاھىتىكى .

تپیی قاف

- ۱ -

قوربان مه‌حاله پیتکه‌وه بن صبر و ئیشتیاق
خاریج له نه‌صصی ئایه‌به ته‌کلینی (لا یطاق) (۱)
مه‌عایی قور و ظولمه‌ت و نه‌شری حیات و مه‌وت
بق ، زۆ و زولف و زۆزی و یصال و شه‌وی فیراق (۲)

- ۱ -

(۱) ته‌کلینی (لا یطاق) : داوای کردنی کاری کهمه‌نی نه‌بن و له‌توانای بنیاده‌ما نه‌بن بیک .

وانه : گیانه ! هه‌رگیز ناکرێ به‌کج سۆزی تۆی له‌ دڵا یه‌ و به‌شتوانه‌ن
خۆی زاگرێ و ، شتی‌وا به‌ داوای شتی له‌توانادا نه‌بو دانه‌نرێ .

ئه‌م شه‌یره ئیشاره‌ته‌ به‌ ئایه‌نی (لا یكلف الله نفلاً الا وسمها) وانه :
خوا داوای شتی ناکا له‌ کهمن که له‌توانایدا نه‌بن .

ئایه‌به : (چن) و (هم) و (کم) : ئایه‌ته . (ص) و (کم) و (من) : ئایه‌تی .
(۲) نه‌شر : بلاکردنه‌وه .

وانه : نه‌گه‌ر نه‌هه‌وێ بزانێ مه‌عنا (زۆناکێ) و (ساریکێ) و
بلاکردنه‌وه‌ی (زبان) و (مردن) چیه ، سه‌یری زۆی زۆناک و زولفی
زه‌شی خۆت بکه‌ و ، سه‌رنجی خۆشی ئه‌و کاته‌ی من بده که پیت ئه‌گه‌م و
دنیام له‌ به‌رچاوا ئه‌ین به‌ زۆزی زۆشن ، با دۆرم لیت و دنیام وه‌ک شه‌وی
تار له‌ به‌رچاوا زه‌شی ئه‌ین .

له‌نیوان (نۆر) و (ظولمه‌ت) و ، (حه‌یات) و (مه‌وت) و ،
(زۆ) و (شه‌و) و ، (و یصال) و (فیراق) دا طیباق و ، له‌

نېظهارى ئىدىيىمى تەسەببۇر لى وەسلى تو
 يا مەكرە ، يا دەسيەسە ، يا كىذبە ، يا نىفاق (۳)
 بۇ تو كە بىكر و تازە ، وەكو حۆرى جەننەتى
 قەيدى چىيە مەجۋزەبى دۇنيا بىدەم مەلاق ۱۱ (۴)
 شىرىنىرو ، لى تالىرو ترشى عىتابى زۆت ،
 خالت لىسەر جەيىن بووئە دانەبى ساق (۵)

بەكخىنى (بۇ) و (زۇ) دا جىناسى لاجىق و ، لى كۆكردنەوئى (زۇ) و
 (زولف) دا تەناسوب مەيە .

بۇ (جىر) و (مىم) و (كىم) و (گىم) و (مىن) : وەك . (ت) و (ك) و
 (مىب) و (اچ) : بۇ . (مىز) : لىو . زولف و (مىم) نوسخەكان جگە لى
 « چى » : زولفە . بەپىتى ئىم نوسخانە ئىيىن (وىسال و) بە (وىسالە)
 بوخىرتىتەوئە .

(۲) تەسەببۇر : ئەوئە بىيادەم خۆى وا پىشان بىدا كە لىمەستى دەرد و
 نازەھەتەبىدا دان بە خۇيدا لىگىق .

وانە : ئەوئى لاف لىيىدا بلىن مىن ئەتوانم لىمەستى دەردى دۆرى
 بىلدا خۇم زابىگرم ، يا لىقلى ئەكا ، يا پىلاننىكى بەدەستەوئە ، يا دۆز ئەكا ،
 يا دۆزروە .

تەسەببۇر (« پىراوئىزى » چىر) و (مىم) و (مىن) : تەبەسۋور ، كە
 وانە دۆرىنىن ، بەلام مەئناى نەبىت . كىذبە : (« پىراوئىزى » چىر) :
 كوفرە .

(۴) بىكر : كچ ، بەرابەرى ئىن . مەجۋزە : پىر و فەرەت .
 وانە : تو بۇ مىن مىم دۇنيا ئەمىتىن . لىتر چىيى تىابە ئەگەر لىپىناۋى
 تۇدا كە تازە كچىكى وەك حۆرى بەھەستى ، دەس لى دۇنيا مەلېگرم كە
 ئەلىي پىرەننىكى فەرەتە .

(۵) مىتاب : گەلەن و بىناشت . جەيىن : ناۋچار . دانە : دىنك . ساق :
 ترشە ساق .

وانە : ئازىزەكەم ! تو لىخۇندا شىرىنى ، بەلام بەھۆى ئەو مىم
 گەلەن و بىناشتە تال و ترشەوئە كە ئەيكەيت و بە زۆتەوئە دەرئەكەوتى و

سۆڧن له فەقر و فاقە وەکو فاقە فاقی دا
تەبیبی دام و دانەبە ، ژبشی دو فاقی فاق (٦)

ئەي میهری میهرەبان وەرە سەر بامی بامیداد
دا مەھزەوان بین بە هیلالی شەوی میحاق (٧) ■

ژۆژی پەن گەز بوو ، خالەکی بە ناوچاویشتەوبە وەك دەنگی ترشە
سباق دێتە پێش چاو .

شیرینی بو (م) : شیرینیە و . (گم) : شیرینیە . عتایی (چن) و
(ت) و (مز) و (مب) و (اح) : عتایی ، بەلام هەلەبە چونکە (مەتاب)
شیرینە .

(٦) فەقر و فاقە : لایق و هەزارێ . فاقە (ی دۆهەم) : تەلە ، داو . فاقی
دا : لەز بو . چەمبەووە . دام : داو . دانە : ئەو گەنەمی لەبەر داوا
دانەکرێ تا چۆلەکی بێتە سەری و بین بە تەلەووە . دۆ فاق : دۆ
فلیچقان .

وانە : وشکە سۆڧن لەبەر لایق وەکو تەلە چەمبەووە ، بۆبە
کەوتوووە فزوفیل . تەزبەحەکی لەو ژۆرەووە کە بازنەبیە وەکو داو
واپە و ، لەو ژۆرەووە کە دەنگ دەنگە وەکو ئەو دانەبە واپە کە دانەکرێ
بو چۆلەکی . ژبشی دۆ فلیچقانیشی ئەم سەر و ئەوسەری دارەکەبە
کە خەلکی پێتە ئەبن ، مەبەستی لەووبە بلن : سۆڧن بە تەزبەحەکی و
مۆی ژبشی کە نیشانەي خواوەرستییهکی ساختەن ، مەلم ژانەکیشتن
بۆلای خۆی و گرفتاریان ئەکا .

دانەبە (چن) و (م) و (کم) و (گم) و (ت) و (مز) و (مب) : دانەبی .

(٧) میهر : خۆر . میهرەبان : بەبەزەین . بام : بان . بامیداد : سەینان ،
مەھزەوان : ئەوانەي ژۆبان وەك مانگ واپە . شەوی میحاق : شەوی
سبی مانگی مەرەین کە مانگی بیا دەرناکەوێ .

وانە : ئەي یاری ژۆمەت وەك خۆر و ، بەبەزەین ! لە ئاسۆ هەلین و
وەرە سەر بانی سەینان ، تا هەرچە جوانی تر هەن لەناو جوانی ئۆ
هەمۆیان خۆیان بشارنەووە و ، وەك مانگی ژۆژی سبی مانگ باربەك
بین هێز بێن .

له کۆکردنەوی (میهر) و (میهرەبان) و (مەھزەوان) و ، (بام) و
(بامیداد) دا جۆرە وشەناراییهکی نزیک له جیناسی هەبە . له کۆکردنەوی

■ (دا) له بری (تا) له شێوەي موکری دا به کار هاتوه

له بهیته کوتهکان دا زۆر ههیه و وهفایی شاعیری ساپلافس

گەلێکی به کار هێناوه . نالی مەزەنش شەوی جار و بارێ چاو

کردووە .

« نالن ، که صدري مه‌سندی ته‌مکینی ته‌کیه بۆ
 بۆ تو بووه به دهر به‌دري کوچوو سوقاق (۸)

— ۲ —

چیه گواره گوناهی ، وا به نه‌ستق
 به گوئی هه‌لتاوه‌سیوه ، سه‌ر موعه‌للق ۱۹ (۱)

(هیلال) و (میحاق) یشتا نه‌ناسوب هه‌یه . سه‌رمزای له‌و نه‌ناسوبه‌بش
 که له‌نیوان (سه‌رمبام) و (بامیداد) دا هه‌یه له‌روژوووه که له کوردستانا
 باوه موسولمانان سه‌به‌پیتی سی مانگ نه‌چنه سه‌رمبان یزان مانگ دیاره
 که نه‌میع به نیشانهای نه‌وه له‌و ژۆزه دواژۆزی مانگ نییه ، یا نه ، تا نیواره
 بۆ مانگی نوێ یگمژین .

نێضافه‌کردنی (سه‌رمبام) بۆلای (بامیداد) مه‌عنا ئاراییه‌کی ژۆر
 جوانی تیا به ، چونکه (بامیداد) کاته نه‌مک شوین ، که‌چی نالن کردۆیه‌تی
 به شتیکی ماددی .

دا (ام) و (کم) و (گم) و (من) : تا . (مز) : با .

(۸) سه‌در : لای سه‌رمۆی مه‌جلیس . مه‌سند : جیکای پال‌دانه‌وه .
 پال پشت . ته‌مکین : ژۆر و قه‌درلێ گرن . ته‌کیه : نه‌وه‌ی پالی پتوه
 بدێی ، پشت . کوچه : کۆلان سوقاق : ناگاته ژاده‌ی شه‌قام و له
 کۆلانی شه‌وره‌ره .

واه : نالن که جاران پالی به‌و پشتیبه‌وه نه‌دا به‌وه که بۆ نیشانه‌ی
 قه‌در و حورمه‌ت گرن لای سه‌ره‌وه داله‌را ، لیستا له‌پێناوی
 خوشه‌به‌ستنی ژۆدا دهر به‌دري کوچه و کۆلان بووه .

ژۆر نییه وشه‌ی (ته‌کیه) نیشاره‌ یێ بۆ (ته‌کیه‌ی قه‌رده‌اغ) که مه‌شه‌وره
 نالن له‌وێ خوێندۆیه و (نابش) ناویکیشی تیا خوشه‌به‌ستوه .

ته‌کیه‌ بۆ (چن) و (ت) و (ک) و (مز) و (اح) : ته‌کیه‌ به . بۆ تو (چن) :
 یێ تو . کوچوو (ام) : کوچی .

— ۲ —

(۱) نه‌ستق : ژۆک و پێک . موعه‌للق : هه‌لواسراو .

واه : گواره گوناهی چیه ، چیی کردوه ، وا ژۆک و جوان

دهخيلت بم نهخيلي يا زوطاي
وہا شیرين و ، سينه نرم و ، دل زہق ! (۲)

سہراپاي گرتووي زولف ، بقرہ بقرہ
موقہبيد ، ہم موخہلخہل ، ہم موطہوہوق ! (۳)

ہلئواسيوہ بہ گوئندا ، يا بہ گوئ ہلئواسيوہ ، سمری شلور
بووہنمرہ !

ہلئناوہسيوہ (مل) : ہلئناوہسيوہ .

(۲) نہخيل : دار خورما . زوطاب : خورماي شلي تازه .

واتہ : لہ زئي خوادا بيم بلن لا جيت : دار خورماي ، وا دلت کہ
ناوکی خورماکہ بہ نمونده زہقہ ، يا خورماي شلي تازهي ، وا سات
شيرين و سنگت کہ گوشتہ کہ بہ تي نمونده نمرہ ! چہند جواني
ہيتاوہنمہ : دل کہ گوشتہ زہق بين ، کہ چن سينہ کہ ئيسقانہ نرم
بن !

لہ کوکرندنوہي (دہخيل) و (نہخيل) دا جيناسي موزاربع ہبہ .
لہ کوکرندنوہي (نرم) و (زہق) بشدا طبياق ہبہ .

دہخيلت بم (ہراويزي چر) و (کم) و (کم) و (صب) و (من) :
لہ تو توربان .

(۳) موقہبيد : دہست بہ سراو . موخہلخہل : بين بہ زنجير . موطہوہوق :
لہوق لہ گمردن .

واتہ : زولفت نمونده دريژہ لہ لہوقی سر تا کہلہنگوسي پيتي
گرتوہنمہوہ ، بويہ وا ہنديکي لہ دہست و ہنديکي لہ پيت و ہنديکي
لہ گمردنت لالوہ ، لہ ملتا بووہ بہ ملوانکہ و ، لہ دہستا بووہ بہ بازن و ،
لہ پيتا بووہ بہ پاوانہ .

لہ نيتوان (بويہ) و (بويي) دا جيناسي ناقيص و ، لہ نيتوان (موقہبيد) و
(موخہلخہل) و (موطہوہوق) دا تہناسوب ہبہ . لہ طانہ تيشيان تباہ .

لہ نوسخمي (کم) و (من) دا نيوہي يہ کمي نم شيرہ بہم جزرہ بہ :

سہراپاي گرتووي زولفہيني خلوت

گرتووي زولف (اح) : تويہ زولفت . مونہبيد (چر) و (کم) :
موسلسل .

له پیت ئالاوله حهلقه ی ماری گیسوت
عه جایب حییی بن جان قهیدی موطلق ا (۴)

که لیل و سۆر و کول بۆ چاوی تیژت
ئوهونده پیتی دهزیژی خورتی فاحق (۵)

(۴) گیسۆ : زولف . حهی : زیندۆ . مار ، سۆلکراوهی (حهیبه) به .
بن جان : بن گیان . قهید : زنجیر . موطلق : بهزەللا .

واته : نهلقه ی زولفت که وهک ژه شمار وابه ، له پیت ئالاوله . ئهم
نهلقه ی زولفی وهک ژه شماره ، شتیکی زۆر سهیره : له لایه کهوه که
ماره و ماریش (حهیبه) به و (حهی) بیه ، زیندووه . له لایه کی کهشهوه
که مووه ، گیانی له بهردا نییه و مردووه . قهیده ، دهست و پین و
گهردنی به ستووه شهوه ، کهچن ئهم دهست و پین و گهردنهشت بهرەللان و
قهیده که له کاری نهخستۆن ، یاخود قهیده که خۆی موطلقه قه ، بهرەللايه ،
له جایی ئوهی که شویتیکی به ستووه ههر بهوهوه خهریک بن ، به ههر
لایه کی را ئارهزۆی پین بهل نههوائی .

وشه ی (قهید) و (موطلق) له گه لێ له زانسته کانیشتا به کاردین ،
به کهم بۆ گه یاندنی معنای به ستنهوه ی وشه بهک با حوکمیک به باریکی
تایه بیهوه و ، دۆهههه : بۆ گه یاندنی معنای بهرەللایی ئهو وشه به یان
ئهو حوکمه .

ئه گونجین معنای ئهم شیمره بهم چۆرهش لیک بهدرپتهوه : سهیره !
زولفی یار ماریکی بن گیانه ، کهچن بووه به هۆی پتیهوه کردنی یار که
بنیاده مپکی ئازاد و زیندووه .

گیسۆت (« بهراویزی » چر) و (ت) : زولفت .

(۵) واته : چاوی لیژت ئه وهنده به فاحق بۆ ژشتنی خۆینی دلداران
به کارهینا ، له بهر زۆری به کارهینان کول بۆ ، به خۆینی کوژراوه کان
سۆر بۆ ، به هۆی مانلق بۆنشیبهوه لیل بۆ و بهری تاریک بۆ . ده سا با
بهسی پین ئه تر به کارهینانی .

سۆر و کول (مز) و (هب) و (اح) : سۆره گول . ئه وهنده پیتی . (چر) :
ئوهنده ی پین . (هم) و (ت) و (مز) و (هب) و (اح) : ئه وهنده پین . (مز) :
ئوهندی پین . دهزیژی (چر) : بۆیژی . (کم) و (من) : نهزیژی .

شوگر « نالن » سمری خه صمت وه کو گو به خوارتی ، نهك به یارتی ، كهوته بهر شق (٦)

(٦) خه صم : دوژمن . گو : جوړه توپیکي دارینه به داریک لییان داوه و یاریان یخ کردووه ، به داره که بیان وتووه چهوگان واته گوچان . خوارتی : دهلیل . یارتی : دوستابهتی . یارتی کردن .

نالن لهم شبعره بدا زولگی یاری به دوژمنی خوی داناووه ، چونکه مادهم نهو زولغه دهست و پیتی یاری بهستووه نهوه و له ملی لالوه و ، به شوژ بونهوشی بهسر سنگ و زوی یارا زیگی له نالن ته نیوه ، دیاره کاری دوژمنانه ی کردووه ، چ له گهل نالن خوی و چ له گهل دژسته که ی ، که نهمش همر وهك نهوه به کاری دوژمنانه ی له گهل نالن خوی کردین . شوپهانلو بنبه تی به سر چونکه مادهم لوله ، دیاره خزه و وهك سر وابه . داپشناوه کهوا مادهم شوژ بووه نهوه بو بهر پیتی یار و همیشه نه که وړینه بهری ، وهك گزبهك وابه بدرینه بهر شق .

نالن به خوی نه لن شوگری خوا بکه کهوا سمری دوژمنه کت که سمری زولگی یاره ، وهك گوی مهیدان کهوتووه بهر پیتی یار . کهوتنه بهر یخ کهشی به زهلبلیه ، نهك به دژستابهتی و له حالی یارتی کردنا وهك گوی ژاسته قینه .

به خوارتی (مز) به زارتی . کهوتنه (همر نوسخه کان « جگه له نوسخه یك ») : دابه . لیچه نهمان لا په سندن بو چونکه نه گهر (دابه) بو وابه معناکه نه نه هات له بهر نهوه که نالن سمری دوژمنی - که سمری زولگی یاره - نمداووه بهر شق ، یار خوی داویه ته بهر شق ، به لکو نه شیداوه نهوه به شق ، زولغه که خوی له بهر درپژوت شوژ بووه نهوه و کهوتووه بهر پیتی . همر وها چونکه سوپاسی خوا زیاتر لهسر شتیك نه گرتی له خویوه به باشن بو بنیادهم ژتی بکهوتی ، نهك بنیاده که خوی به ده سته صمت بیکا . لهسر نوسخه ی (دابه) نه یخ وشه ی (نالن) یش به (نالیتی) بخوینرینه وه .

تېپى كاف

- ۱ -

ئەي شۇخى بىن نياز و گران ناز و غەمزە سۆك !

تېرى موزەت نىشانەيى دل كۆن دەكا بە تۆك (۱)

كوشەي يىگامى دېدەتە ، گەر مەست ، ئەگەر خەراب

بەستەي كەمەندى زولفە ، گەر شىخ ، ئەگەر سولۆك (۲)

- ۱ -

(۱) گران ناز : ئەوئى نازى بە گران بگەويتە سەرخەلك . غەمزە سۆك : ئەوئى بە تېلى چاۋ ئىشارەتتىكى زۆر كەم بىكات .

ۋانە : ئەي نازدارى بە كەسى موحىتاج نەبۆي ، ناز بە گران كەۋوۋە سەردىلدارانى ، وردە ئىشارەت بە چاۋ كىردۆ ! تېرى پىرۋانگت بە تۆكى تېزى خۆي نىشانەكەي كۆن ئەكا كە دىلى دىلدارە .

لە ھەركام لە (تېرى موزە) و (نىشانەيى دل) دا شوبھاندن و ، لە كۆكردنەۋەي (نياز) و (ناز) دا جىناسى ئاقىس و ، لە (سۆك) و (تۆك) دا جىناسى لايىق و ، لە (گران) و (سۆك) دا طبىق ھەبە . بىن نياز و (چىن) و (ك) : دېدە مەست و . دەكا (كىم) و (مىن) : ئەكا .

(۲) كوشە : كۆرۈۋ . نىگامى دېدە : بە لاچاۋ تەشاشا كىردن . خەراب : ئەو سەرخۆشەي لەتام بەدەر سەرخۆش بىن ، كە پېشىش ئەلەين بەدەمەست . بەستە : كەمەندىكىش ، گىرۋە . شىخ : تېرى تەرىقەت . سولۆك : سالىك ، مەيد ، ئەوئى خەرىكى خاۋاپەرسىيە .

ۋانە : چەنەۋانەي مەستى مادەلەين و چەنەۋانەي لەتام بەدەر سەرخۆش ھەسز كۆرۈۋى تۆن كە بە لاچاۋ بۆيان ئەزۋانن . شىخانى تەرىقەتەيش كە خەلك كەمەندىكىش ئەكەن بۆلاي خۇبان و مەيدەكانى بەردەستىشان

نەقدى دلىن كە ژايىجى سەودايى تو نەين ،
مەششوش و كەم عەيارموو ھەم قەلب و ھەم چرۆك (۳)

سۆفنى ! وەرە ئەسەرى ظوھۇراتى باغ و زاغ
لاين ھەمق شىكۆفەوو ، لايىن ھەمق گولۆك (۴)

كە ئەوان كەمەندىكىشبان كوردۆن ، ھەمق بەكىش كراوى كەمەندى
زولفى لۆن .

لەنتوان (كوشتە) و (بەستە) و ، (مەست) و (خەراب) ، و
(شىخ) و (سولۆك) (دەناسوب) ، لەنتوان (مەست) و (بەستە) (دا
جىناسى) لايىق ھەبە .

گەر - لە ھەردۆق نېوھ شىبەرە كەدا - (كەم) و (گەم) و (ھەب) و (مەن) :
ئەگەر . بەپىي ئەم نوسخاتە ئەين (دېدەتە) و (زولفەتە) (بەش بە (دېدەتە) و
(زولفەت) (بەخوتىرتەتە) و لەگەل ھەمەزەي (ئەگەر) كە تىكەلى يەك
بەكرىن . خەراب (چەر) : شەراب . بەپىي ئەم نوسخەبە ، بە بەراورد
لەگەل وشەي (سولۆك) لە نېوھى دۆھەمى ئەم شىبەرەدا ، زىيادەتەمويەكى
بەجگەر زۆر پەيدا ئەين . سولۆك (مەز) : مولۆك . ئەشكۆنچە وشەي
(سولۆك) خۆي (سەلۆك) يەن كە ژاستەوخو واتە : سالىك .

(۲) نەقد : نەخت ، پارە . ژايىج : زەواجدار . سەودا : مامەلە . مەيدانى
خوشەويستى . مەششوش : تىكەل لە مەس و شىتى وا . ناپاك .
كەمەبار : ئەو زىزەي يەن كەرد نەين . سۆك . چرۆك : بۆچ .

واتە : زىزى دلىن كە لە بازارى خوشەويستى تودا نەزوا و تو
پەسەندى نەكەيت و وەرى نەگىرى ، زىزىكى خاوين نېيە ، مى ئامانچى
ناپاكى بىايە ، لەگەل زىزى يەن كەردى خوشەويستى ژاستەفەندا
بەراورد ناكىزى ، قەلبە ، بۆش و بۆچە .

لە دانانى دلدە بە نەقد ، شوبھاندەن و ، لە نىسبەتدانى يەن زەواج و
قەلبىن و كەمەباريدا بۆ لاي دىل مەجراز ھەبە .

تو (چەن) و (ھەم) : تۆي . كەم عەيارموو ھەم (چەر) و (ھەب) : كەم
ھەبارەبە ، ھەم . (چەن) : كەم عەبارە ھەمق . قەلب و (چەر) و (ت) :
قەلبە .

(۴) ظوھۇرات : دەرگەون و دىيارىدان . زاغ : مېرغوزار . بنارى سەوز .
شىكۆفە : خۇنچە . گولكى درەخنى بەردار . گولۆك : وردە گول .

واتە : ئەي وشكە سۆفنى لە خىر و خوشى يەن بەش ! وەرە دەرئى

دهستی چناری زۆت و ، سەری شاخ و ، لیوی گول
زازانهوه به خەلمەتی دیباوو بەرگ و تۆك (۵)

دەس بەندیاڵە دین و دەچن سەرو و ئارەووە
حاجب کولە و سایەوو بەرگن وەگەر مۆلۆك (۶)

تۆزێق فۆزێدە و باپێکی بالی خۆت بەدە، سەیریکی دنیا بکە چۆن هەمیشە
لە گۆزان و نوێ پۆنەوهدایە ، ئەمەشاکە باخ و مێرغوزار چۆن خۆیان
زازاندروەنەوه ، لەلایە کەوه خۆنچەبە ئەپشکۆئ و ، لە لایەکی کەوه
درەختە گۆلی کردووه و وردە گۆلی گرتووه .

لەنێوان (باغ) و (زاغ) دا جیناسی لایق و ، لەنێوان (باغ) و
(شکۆفە) و (گۆلۆك) دا ئەناسوب هەبە .

ئە سەیری (چر) و (مە) و (کە) و (گە) و (ت) و (ن) : بچینە .
شکۆفەوو (ک) و (ەب) : شکۆفەبە .

(۵) خەلمەت : خەلات . دیبا : ئاوریشمی هەمەزەنگ .

واڵە : چنارە زۆرە کەمی جارێان کە ئەوەندە لق و پۆیشی نەبوو وەك
درەختەکانی تر سەر و سیمایەکی بداتن و ، لۆتکەیی جارێان کەچەکی
شاخەکان و ، لیوی گۆلەکان کە ئەوسا خۆنچە پۆن و نۆقابۆن ، ئەمۆز
هەموو زازاوانەنەوه . چنارە ، ئاوریشمی گەلای لەبەر کردووه و ، شاخە،
بەرگی گۆل و گیای زەنگاوژەنگی پۆشیووه و ، گۆلە ، پشکۆتووه و تۆکی
کردووه . مەبەست لە تۆکی گۆل ئەو پۆژشە وردەبە بەودووی
پەژەکانیەوهبە . ئالێ بۆ چنار دەستی دانائەوه چونکە لاقەکانی بە پال
چنارە کە خۆیدا سەرئەگەون وەك دەستی بنیادەم کە بە پالیا شوۆ
ئەبێتەوه . لە شاخیش سەری باس کردووه ، چونکە سەری شاخ بە
زستانا سێت ئەبێت و زۆریش بەفرە کەمی ئەچێتەوه و زەش ئەبێتەوه و لە
هەر گۆتێ بەکی کەمی دیارێ ترە . بۆ گۆلێش لیوی باس کردووه چونکە
پشکۆن لە لیوێوە دیارێ ئەدا و گۆلێش بە پشکۆنا ئەناسرتەوه .
سەرەزای ئەوه کە مەبەستیشی بووه دەست و سەر و لیو یەك بڤا .

نیوێ یە کەمی ئەم شیعەرمان بە گۆڕەیی نوسخەیی (مز) نۆسیهوه کە
لەوانێ تر ژااستەر بۆ لامان و ، تیکستی نوسخەکانی ئێمان لەبەر زۆری
هەلە و مەعنا بەدەستەوه نەدان ، خستە پشت گۆت . بەرگ و (کە) و
(گە) و (ن) : بەرگی .

(۶) دەس بەند : دەست گرتنی هەلپەزێک . کولە : کلۆ ، سایە : سێبەر .

کانتی دہڑین بہ ٹاو و ، درخت ٹاوسن بہ با
شایی بہ ہارہ ، بولبولہ داماد و غونچہ بۆک (۷)

شايى بەھارە ، بولبولە داماد و غولچە بۆك (۷)

مولودك : جمعی مہلیكہ بعمہنا یادشاہ .

واټه : سرو و ناره و هند له ايي ده سته کوزه لاو و کچي شوخ
لای به کا ده ستهان يو هله پزک گر توده و لبر شنه يادا نه لرينهوه ،
کلادی گزبکي گوليان له سر ناوه و سپر بران کردوه بق نهوانه
له نياندا دانه نشن و ، برکي گه لای سوزي نو يان پو شيوه ، نه ايي
باد شاهن هم تاج و برک و ساه و زقي و شويه نانهوه .

لهم شيمره و شيمري پيشويمان له بمر ژوناکي بابعت و ټيکتي
نوسخه کاني (چر) و (اکم) ر (گم) و (من) دا ليره دا دانا . له نوسخه کاني تر دا
له باش شيمري ده همه و ون و بهر و دوايشن . له نوسخه ي (هم) بشدا لهم
شيمره ليره دابه و شيمري پيشوي له باش شيمري ده همه و به .
ټيمه خومان لامان وانه چکاي ژاسته ټينه مان باش شيمري نومه .

(۷) دھڑین به ناو : بهاران که کانن نههفن و ناویکی نیجگار له جارن
 نورتری پیادی . ناوسن به با : بای داراوس که له دواژوهه کانی زستانا
 نههفنی و درهختی پین نههشینهوه و نهههدهی پین ناچن گوپکه و که
 نهکا . داماد : زواو .

نالان لهم شيمره بيدا به كفن له وینه شاكار به كانی خوی پيشان دداوه . به هاري كردوه به شاین و لهم شایبه ددا بولوی كردوه به زاوا و خونچمی بو كردوه به بولك و ، بای داراوسی دواژده كانی زستان و درختی مزایي تيكه توده و هشی هتیاوه بو پيشان دانی وینه ی ناوس بونی بولك باش گواستنه ووی و ، هه قینی كانج و ناوی زور پیا هانیشی كردوه به مناله كهی كه نه یی . .

لەنیوان (دەزێن) و (بەناو)دا لەلەوانەتیکێ جوان هەبە ، چونکە هەرچەند
لێرمدا ئاوەکە زادەکەبە و بەیدا نەبە ، بەلام وەرە ئێشارەتیکیش بۆ ئاوە
کراوە کە ئاوەت بەهۆی (ئاو)ووە ئەزۆج و ئێشارەتیکێ تریش بۆ ئاوە
کراوە کە خوا ئەفەرمویت (وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ) واه
هەموو شتیکێ زیندەمان لە ئاو دروست کردووە . لە ئاوس بۆنی
داریشدا بە ئا ئێشارەتیک بۆ ئاوە کراوە کە (با) واه هێزی پیاو بۆ چۆنە
لای ژن ، وەك چۆن ئێشارەت بۆ (بای داراوس)یش کراوە .

لەنێوان (کاتیج) و (ناو) و (درەخت) و (با) و ؛ هەروەها لەنێوان

وهك چاوى وشكه سؤفیه كانی له دار و بهرد
 دهر دین به صد تهره ننوم و گریان و ترکه توك (۸)
 زایتل و تار و ، پزی کولتری به فره ، تابشار
 با بای دمدات و ماسی پیتا دئ وهك مهكوك (۹)

(به هار) و (بولبول) و (هونجه) و ، له نیوان (دهزین) و (ئاوسن) یشتا
 له ناسوب هه به .

تیکسنی نیوهی به گهمی لهم شیعره له نوسخه کانی بهرده ستمانا
 جیاوازی نۆزی تیاو . لهمی نیمه نۆسیومانه وه له سمر نوسخه
 (کم) ه . لهمش تیکسنی نوسخه کانی تر :

(چر) و (گم) و (ت) : کانی دهزین به تار و درهخت ئاوسن به با

(چن) و (ک) و (اح) : کانی دهزین و درهخت هه مق ئاوسن به با

(هم) : کانی دهزین به تار و درهخت ئاوسن به با

(کم) : کانی دهزین به تار و درهخت ئاوسن به با

(مب) : کانی دهزین و درهخت ئاوسن به با

(من) : کانی لهزین به تار و درهخت ئاوسن به با

(۸) تهره ننوم : له بهر خۆوه گۆراتن و ن .

واته : کانی به کان که له ناو دار و بهرد و شاخه کانه وه هه لته فوگین و
 هازه بان دئ ، که له زینه خواره وه و ئاوازی جۆراو جۆریان لێ بهرد
 له پیتمه وه ، له گیتی چاوی وشكه سؤفین کانی که له وایش نه گرین و
 فرمیک له زۆن و له بهر خۆبانه وه نۆکه نۆله نه که ن .

نالین مه گهر له وهی مه بهست بۆین که دلی زه فی وشكه سؤفین
 بشوبه پیتن بهر شوپنه زه قه نانهی کانیان لێ هه لته فوگین ، له گینا زۆر
 دۆره تیه مه شکوی وایان بداتن ئاوی کانی بکا به فرمیک چاوبان و
 نۆکه نۆکیان بکا به هازهی تار !

(۹) زایتل : زایتل ، تان ، تهر تاله بهن یا دهزوه سۆنیانهی له کانی
 له نیانی شال یا جاو یا بهزه و قالی و شتی وادا تاله ئاسۆ بیه کانیان پیا
 پیتمه به زینتی . تار و پۆ : تان و پۆ . کولووه به نر : دانه دانهی به نری
 شح که به توندی و گهورهیی بهاری یا با له شوپنیکه وه هه لیکریتی پۆ
 شوپنیکه که . تابشار : تانکه . مهکوک : مهکر .

شەبىم كە نەظم و نەثرە لە ئەوراقى غرنچەدا
 گۆيا بوو بە زار و زوبان و ددان و پۆك : (١٠)
 « ئالى » عەجەب بە قووەتى حىكمەت ئەدا دەكا
 مەعناى زۆر و گەورە بە لەفظى كەم و بچۆك (١١)

واتە : ئافگەكان پوون بە ژابەل و تان و ، پۆكەشيان كولۆى بەفرە كە
 با ژاى ئەمالىن و ئەيدا بە ناوياندا وەك لە هەردوکیان قوماشتىك بچن .
 مەكۆى ئەم جۆلاين كردنەش ماسىبە كە بەناو تان و پۆكدە ئەزوا .
 پۆ (عم) و (كم) و (گم) و (ت) و (مز) و (صب) و (من) : پۆد .
 (١٠) نەظم : ژێك دانراو . شیعەر . نەثر : بلاو . پەخشان . ئەوراق : گەڤ .
 كافەر . گۆيا : هاڤووە زمان .

مەعناى ئەم شیعەرە و شیعری دواين بێكەوهدۆ .
 (١١) عەجەب : چەندسەیر . ئەدا دەكا : ئەگەيێن .

واتە : لەم بەهەرە جوانەدا شەونى ناو پەژەكانى گول ، چ ئەوانەيان
 ژێك نیشتونە سەر پەژەكان و چ ئەوانەيان برۆ و بلاون ، هەمو
 لەمەست هونەرى نالیدا هاڤونە دەنگ و ، بە دەم و زمان و ددان و
 پۆك ئەلێن : نامەخوا لە ئالى ! چۆن وا بە هێزى وردى خۆى ئەتوانن
 مەعناى گەورە گەورە لە جوارچێوەى وشەى كەم و بچۆكدە چێكا
 بكەووە .

بە شیعری پیشۆدا كە شەونى لەسەر (ئەوراق) بە (نەظم و نەثر) تیا
 پیشاندا و ، لە هەردۆ خالەكەیدا پۆ هەلدان بە شان و بالى ژوانبچۆزى
 نالیدا هاڤووە دەنگ ، لەوانە بە بگەنە ئەو كە ئالى پەخشانى جوانیشى
 نۆسيوە و ، ئەم بەكارهێنانى وشەى (نەظم و نەثر) كە هەریەكى
 دۆ مەعنا ئەگەيێن ، پۆ ئەم مەبەستە بە .

:

★ ★ ★

تیمی میم

- ۱ -

به هاوین جهته خستهی دهردی گهرام
به زستان دل شکستهی بهردی سرمام (۱)
له هیلای زه میندا وهك شور مورغ
منی قدوس تاشیان بئ بال و پهژ مام (۲)

- ۱ -

(۱) جهسته : لهش . خسته : نهخوش .
نال له لم پارچه شیرهدا گلهی له بهختی خوی و ناباری چهرخی
گهردۆن نهکا کهوا نه کات و نه شوین هیچ کامیان به نارهمزوی دلی نهو
نههاژون و هیچیان نه بانهوانیوه هسانهوهی دل و گیانی بۆ دابین بکن .
له لم شیرهدا گلهی له کات نهکا و له تین هیچ کام له وهرزه کانی سال دلی
ئاو نادا و له هیچ کامیاندا ناحمیتتهوه ، نه له وهرزی گهرما دا و نه له
وهرزی سرما دا .

له په گختنی (هاوین) و (زستان) و ، (گهرما) و (سرما) دا
طبیاق و ، له کوگردنهوهی (جهسته) و (خسته) و ، (دهرد) و
(بهرد) و ، (گهرما) و (سرما) دا جیناسی لایقی و ، له وشهی
(بهرد) یشتا لمطافت هه به چونکه (بهرد) به ههردیه واته سرما .
بهردی سرمام (چن) و (هم) و (گم) و (ات) و (مز) و (من) : بهرد و
سرمام . دل شکسته (چن) : پا شکسته .

نیوه کانی له لم شیرهدا له نوسنهی (م) و (گم) و (گم) و (هب) و
(من) دا بهرودوان .

(۲) شور مورغ : بالنده بهکی گهواره به پتی ددیژ و کلکی کورت و بالی
بچوکه . نتوانی بغژی ، بهلام زۆر بیژدهوه ، به سهمان ۱۰ کیلومتر

له قوربی (قاب قوسین) ی دو نه برۆت
 منی (ادنی) چ دۆر و دهر به دهر مام ! (۳)
 به لا گهر دانی بالۆت به نه گهر چۆم
 فیدای هیندویی خالت به نه گهر مام (۴)

زۆنه کا . بالای دۆ مینر و نیو به رزه . ئالف و گیانه وهر ئه خوا . به سهر
 ته پۆلکه ی چهو و ورده به رده وه هیلانه ئه کا ، قودس ئاشیان : ئه وه ی
 ئاسمان جیتی یی . قودس : بیرۆز . ئاشیان : هیلانه .

نالێ لهم شیعره شیدا گله یی له دهست نهنگه لانی و یی ده سه لانی خۆی
 نه کا که چۆن نه وه هل و دهر سه وه ی بۆی لواوه به شی به جی هینانی
 نه رکه کانی سه رشانی ناکا و له ئاستی نه ودا نیه . نه لێ : من که میکم
 جیگام نه یی به ئاسمانی به رزه وه یی و هیلانه م له و ئی یی ، که چن وه
 و شتر مورغم لێ هاووه ، ههم هیلانه شم به سهر ته ختی زه ویه وه به و
 ههم به ژ و بالیشم نیه یی بفرام .

(۳) قورب : نزیک . قاب قوسین : نه و نه ده ی دۆ که وان . ادنی : نه ونا ،
 نزیک . سۆک . مام : مامه وه .

وايه : پێوانه ی نێوانمان نه و نه ده ی پێوانه ی نێوانی دۆ که وانی
 برۆکاته . که چی منی نه و نه ده لیته وه نزیک ، دۆر و دهر به دهر که وۆم
 لیت و ، ده شم ناگه یی .

نالێ لهم شیعره دا لێ قه یاسی له ئایه یی (ئیم) دنی فتداتی ، فکان
 قاب قوسین او ادنی (کردوه .

لهم شیعره و شیعری پێشه وه ی له نوسخه کانی (عم) و (کم) و
 (گم) و (هب) و (من) دا به رودان .

(۴) هیندۆ : هیندی . خال . به خال نه لێی (خالی هیندۆ) واته خالی وه
 هیندی زهش .

مه معنای ئهم شیعره به ئهراوه به شیعری پاشه وه به وه .

له کۆ کردنه وه ی (به) و (بالا) دا جیناسی نایه ی و ، له کۆ کردنه وه ی
 (چۆم) و (مام) دا طباق و ، له کۆ کردنه وه ی (خال) و (مام) شیدا
 نه ناسوب هیه هه رچه نه د به مه عنا (خالۆ) و (مامه) ش نین .

لهم شیعره له نوسخه کانی (عم) و (کم) و (گم) و (هب) و (من) دا
 شیعری هه و ته مه .

هههس ههروا له ژندا دیت و تاین
له سیر و مهیری تهبابی سه فرمام (ه)

دهمیکه وا له سر پتیه که ده سۆتیم
له شهوقی کو به میلی مۆم و ، هه مام (ه)

(ه) مهیر : دۆبات کردنهوهی وشه (سیر) به پیتی ژۆ و شوینی زمانی
کوردهی وه (نان) و (مان) و (پاو) و (مساو) و شتیوا . ئهم
دۆبات کردنهوه به جۆره یی موبالایی و به سۆک سهیر کردنیکیش نهگهیهن .
مهیر ههروهه به مهنا خواردهمهنی و نازۆقهش هاتوه . سه فرمام :
سه فرمام .

واه ههناسه به ژێوه به نه بهوێ بیت ده رجیت ، که چن ده ریش ناچن .
دۆدله ، نارانی چن بکا ؟ خۆشتم خه ریکی ته ماشای تویشوی سه فهری
دوا بيم ، بهلام له وهندهش گوئی نادهمن . مه بهستی له وه به بلن خۆم بو
سه فهری ئهو دنیا م باش ناماده نه کردوه . جا نه گهر ژۆ بستم ، ئهوا
هومی درێژم بو کو به چن ههشتین و به قوربانی بالای سۆم . نه گهر
ما بستم ، ئهوا بو کو ئهوی و له دهوری خالی ژهشت نه گهژیم .

تیحه وای بو له چن نالی خۆی ئهم شیره و شیرای پتیشوی له
شوینی به کتری ئیستانیان داناین ، چوتکه را باشتر مهنا نه ده
به دهستهوه .

له کو کردنهوهی (دیت) و (ناین) دا طیباق و ، له کو کردنهوهی
(سیر) و (مهیر) دا جیناسی لایق هه به .

سهیر و مهیری (چر) و (هه) : سهیری مهیر و . (ت) : له سهیری
سهیری . سهیر : واته تاقن کردنهوه . (ه) : له سهیر و مهیر و .

(ه) واته : دهمیکه به دهوام له میشتی ژودا وه مۆم نه سۆتیم ، یا وه مۆم
له سر بهک پین وه ستاوم نه سۆتیم ، که چن ههه ناشی ژیمهوه و دوا بيم
نایهت . نه شگونچن (مۆم) به (مۆم) بخوینرتهوه . بهم پتیه مهناکهی
وا ئی له دهریتهوه کهوا له میشتی ژودا وه مۆم باریک و له ژ و لاواز بووم .
له نێوان (مۆم) و (مام) دا جیناسی لایق هه به .

له سر پتیه که « پهراوێزی » چر (ه) و (هم) : له سر بهک پین . (مز) :
له سر خۆم ههه . کو « پهراوێزی » چن () : ژۆت .

ومره قوربان ا به جان همدوق برا بین
 که تو بین مادهر و من بین پودهر مام (۷)
 له (دار العلم)ی ته حصیلی معارف
 وهگوق « نالین » جه هوقل و بین خه بهر مام (۸)

- ۲ -

لهی تازه جهوان ا پیرم و ئوفادهوو که ووقوم
 تا ماوه حه یاتم
 دهستی بدهره دهستی شکستم ، که به سه رچوم
 قوربانی وهفاتم (۱)

- (۷) به جان : به گیان . مادهر : دایک . پودهر : باولک .
 واته : همدو کمان هاودهرد و هاوئازارین . تو دایکت نیبه و من
 باولک . که واته ومره گیانه ، با همدوق بین به برای گیانی به گیانی یهک .
 له نیوان (برا) و (مادهر) و (پودهر) دا تهناسوب ههیه .
 همدوق (هه) : یهک دوق . بهم پیته شیمره که معنایه کی نری زور جوان
 ته به خستن . واته : ومره به گیان یهک که سی بین ، به دیمه نیش دوق برا بین .
 (۸) دارالعلم : خویندن خانه . ته حصیل : دهست خستن . معارف :
 زانست . جه هوقل : هج نمران .
 له وانه به نالین معبستی لهم شیمره ههر خو به کم دانان بین و ،
 له وانه شه له نامو ییدا داینا بین و معبستی بین لاگاین بین له ههوالی
 سوله یمانن .
 بین خه بهر (چن) و (هم) و (هه) و (اچ) : بین به صهر . (ت) : دهر بهدهر .

- ۲ -

- (۱) تازه جهوان : جوانی له تافی لاوینیدا . شکسته : شکاو .
 لهم بارچه شیمره لهو جوره به که پیتی نه لئین (موس ته زاد) چونکه
 نه وانه له وای ههر نیوه شیمری کبه وه بزگه به کی لی زباد کراوه .

تقویتی نو حوسنی لهر میصری جینانی
 من پیرم و فانیق
 لهر کولبهیی نهزانه نه زندقوم و نه مردقوم
 ههروا به تمامم (۲)

نالیق لهر پارچه شیمرهیدا ژۆی دهیی کردووه پیتخمبهر (د.خ) و سکالای خۆی لانهکا . دیاره نهم شیمرهیی لهوگانهدا داناوه که له سردهیی پیریدا چووه نه مدینه و زیارهتی قهبری پیرۆزی پیتخمبهری کردووه .

نالیق نهلیق : نهی نهو جوانهیی که ئیستاش ، باش مردنت به هزار و چهندهده سال ، ههر له ههزمت و تالی جوانیدای و هیزت ههرگیز کر نابین ، من پیر و ئوفتاده و لیکهوتوم . دهسا ههیی بهقورباننی وهفات بیه ، تاگیانیکم بیا ماوه دهستی بدهره دهستی شکستم و ژانسم کهروه ، چونکه نهوهنده پیر یووم پشتم کلوم یووهتهوه و رام لیهاتووه وهک سهرم نیشتبینه زهوئی و بهسهر پۆم به ژێدا . یاخود ئیستا دهستی بدهره دهستی شکستم و فریام کهوه . که مردبشم ، جش ! بهلاگردانی تو بیه و بهقورباننی وهفات چۆ بیه .

له کوکردنهوهی (تازه جهوان) و (پیر) و ، (حهیات) و (وهفات)دا طبیاق و ، له (دهستی) و (دهستی)دا جیناسی موحهززهف ههیه .

له نهها نوسهخی (کم) و (من)دا نوسراوه (پیرم) و ئوفتادهوو کهوتوم) . له نوسهخهکانی تردا نوسراوه (پیر یی ئوفتادهوو کهوتوم) . ئیجه نهوهی نوسهخهکانی (کم) و (من)مان پین ژانستر بو ، چونکه نالیق لهپیشاندا به (تازه جهوان) قسهی لهگهل پیتخمبهردا کرد و ، (پیر یی)یش دوعای پیرۆنه . پیرۆنیش لهگهر پیرۆنی ژانستییه وانه عومری درێژ ، نهوه دوعایوا بو پیتخمبهر ناگرتی چونکه لهدنیادا نهساوه . خو لهگهر کینابهش پین له پین هیزیی نابین و بیربواوه ، بهوپیه که دژی (تازه جهوان)ه ، نهوه ئین به دوعای شهز و ، ههرگیزیش ژێنی ناچن نالیق دوعای شهز له پیتخمبهر بکا . لهبهر نهوهش که زهحههه نهم ههسو نوسهخی دهستۆسه لهسهر ههلهههله بهکیان گرین ، ئیجه لامانوایه ههله له ئۆستینهوه کهدايه و نهم (پیر یی ئوفتادهوو کهوتوم)ه لهپیشا بهمجۆره یووه : (پیر یی افتاده' کوئوم = پیری پین ئوفتادهوو کهوتوم) .

(۲) یوسف : حهزهرهتی یوسف که مهشهوره به یوسفی میسر و ، لهبهر جوانی له نهدهبیات و لۆکلۆری میلییدا کراوه به نمونه . نهوحوسن :

هرچنده که من عېدم و ژوزهردم و عاصم
 مهئوله خهلاصم
 قوربانی ییلام که هیلاله ههلاتوم
 هر عنوه خهلاتم (ه)

(بۆم) و (وه یشۆم) یشدا ههناوب ههیه .

هر (مز) : ئهوا .

(ه) قوبه : گومهزی . طهیه : ناوی شاری معدنه به که قهبری پیرۆزی
 پتخمبهری تپابه . حوققهی طیب : سندوق یا قوئوی بۆن خوش .
 مسکین : نهلاحی پیزهوتی . معطرناکه : مه تراوتی ، بۆن خوش . بهوبونهوه :
 به بۆنی ئهوا خاکهوه ، یا بههۆی ئهوا خاکهوه .

نالێ لهم شیمه بهدا ژۆی دهی نهکاله گومهزی مزگهوت و مرقهدی
 پتخمبهر و نهلێ : نهی ئهوا گومهزی بهی مرقه و مزگهوتی پتخمبهر له
 شاری معدنه ، که نهلتی سندوقی بۆن خولیت (مه بهست له
 بۆن خوشیه که لاشه ی پتخمبهره لهناو خاک) ، ژۆجیکای
 خوشه و بسته که ی منی که پتخمبهره و ، منیش مسکینکی پیزه ویم بۆ
 ئهوا خاکه بۆن خوشه مه تراویه هاتوم ، بۆنی لهم خاکه ژابکیشاوم ، یا
 بهبۆنه ی لهم خاکه مه تراویه هاتوم .

له به کشتنی (طهیه) و (طیب) و ، (هاتوم) و (هاتم) دا جیناسی
 ناقیص و له (بهوبونهوه) شدا ، وهک ژۆنمان کردهوه ، لهطافت ههیه .
 لهشگونچ (مسکین) به (مسکین) بخوێنینهوه واته مسکاوتی و حهز
 له ميسك کردۆ . بهم پیه لهنتوان (مسکین) و (معطرناکه) یشدا ههناوب
 بهیدا نهین .

بۆ خاکی معطرناکه که هاتوم (هم) و (گم) : بهو خاکه معطرناکهوه
 هاتوم . (گم) : بهو خاکی معطرناکهوه هاتوم . (عب) و (او) : بۆ خاکی
 معطرناکیکه هاتوم . (من) : لهو خاکی معطرناکه که هاتوم . به پیتی لهم
 نوسخه به (خاکی معطرناکه) صیفه ی مهککه نهین .

(ه) عاصم : گونا هبار . مهئوله : چاوه ژوانی کراو . خهلاص : ژرگاریون .
 بیلال : بیلالی حه بهش ، بانگه دهی پتخمبهر (د.خ) . هیلاله : وهک
 مانگی به کسه وه .

واته : هرچهند من بنده و ژۆزهرد و گونا هبارم ، هر چاوه ژوانی
 ژرگاریون بههۆی تۆوه . به نوربانی بیلال به که بانگی دا و خهکی بانگ

موددیکه که هم گهردشی دهورانی سویمرم
 موغبه ژ بووه میهرم
 گاوتنهیی دل شاهیده هرچه نده سیه ژوم
 میرگاتی جه لاتم (۶)

کرد ژوبیکه نه تو بوئوهی له سر دهستی تودا نازاد بین و گوناهیان
 به خشری و ، منیش ژۆزهرد و له ژ و لاوار ، وهك مانگی به کشهوه ،
 ههلام و هاسم و ژوم کرده تو . دیواره خهلاتی منج که نه لیتی مانگی
 به کشهوم (و که واته مانگی به کشهوم پیشان داوی) هر نهویه نازادم
 کهیت و له گوناوم خوش بین .

نهم شیره نیشاره به وه که جاران مزدهی بینینی مانگی به کشهوه بیان
 (دباره بۆ مانگیه گرنه کانی وهك موحه ژۆم و مهوژود و زه جعب و
 زه مزان و شه لان و قوربان) بیردایه بۆ گهره ی سردهم ، مزده بهر
 خهلات نه کرا . نیشاره یتیکشی بیا کراوه بوئوه که له کانی دیتی
 مانگی نویدا بانگیك نه درا بۆ ناگاداری . نیشاره یتیکی ناسکینی تبابه
 بوئوه که نالی (که به خزی نه لئ : کوبله) به دم بانگی کونه کوبله به کی تری
 وهك بیلالی حه به شیهوه ژۆبشئوه .

هیلالانه (هم) و (کم) : بیلالانه . به پیتی نهم نوسخه به نه یی ژۆی شو به اندن
 به بیلال نه وه بین وهك چون بیلال له تاو جهور و ستمی قوره بیجه کان
 ژای کرد بۆ لای پیغمبهر ، نه منیش له تاو ژۆر پین سه ندنی گونا (یا نه گهر
 سه ونجیکی نه سیده شاره ژۆریه که ی به یی ، له تاو جهور و ستمی
 داگیر کهران) ژای کردوه بۆ لای پیغمبهر . هه لایوم (چن) : هه لاتم .
 به لای هه له به چونکه له گهل له نگه ری شیره کانی سردا ژۆک نا که وئ ،
 سه رمژای نه وهش که حالته نه سویری به که ی خه بهردانه که ی ،
 به پیجه وانه ی شیره کانی تروه بیا نه گوژۆ به خه بهردان له شتیکی
 ژاژۆدۆی بژاوه .

(۶) هم گهردش : هاوژۆی . دهوران : خول خواردنهوه ، سۆزانهوه .
 سویمهر : ناسمان . گهردۆن . موغبه ژ : لایاوی . میهر : خۆر .
 سیه هه ژۆ : ژۆزهش . میرات : ناوتنه . جهلا : ژۆشن و پاکن و
 پین گهردتی . دهرگوتن .

واته : دهمیکی ژۆره له گهل چه رخی گهردۆنا نه سۆزیمهوه به هه مۆ
 چاکه و خرا به به کیه وه ، هه تاوم لیل و مینام گهردی نهم ژیکا دۆره ی لئ

ئەي مەسجىد و مىھرابگەھت قىبلەيى حاجات
 بۆ ئەھلى موناھات ۱
 مەھجۇبى ھەوام و ، ئەمەتە مەشھەدى مەلۇم
 بۆ زامى ئەجاتم (۷)

ئەي مەلۇمى ئەنوارى ھەمۇ قاسىرى دانى
 شەسى مەمدانى
 وەكك دەزەبى بىن جىلوھ نە مەوجود و نە مەعدۇم
 جۆيايى بەراتم (۸)

نېشتىوھ . بەلام لەگەل ئەوھشدا ھەر دل حىيە ، سەبرى دلم بگە کہ
 ئاوينەي ژۆناکى و نۆرى تۆبە و تۆى بيا دەرئەكەوتى ، سەبرى کہ چەند
 پاك و خاوينە و چەند جوان تۆى بيا ديارى .
 لەنيوان (ئاوينە) و (ژۆ) ر ، (ميرلات) و (جەلا) دا تەناسوب ھەبە .
 موشبەز (م) : نەغمەر .

(۷) مەسجىد : مزگەوت . مىھرابگەھ : شوئىنى مىھراب . ئەو شوئىنەي
 مزگەوت کہ پېش نوئىزى بيا ئەوھستىق . قىبلەيى حاجات : ئەو شوئىنەي
 موحتاجان ژۆى تېن ئەكەن . موناھات : پاراڭنە . مەھجۇب :
 شەرمەزار . ھەوا : ئارەزۆى نەفس . مەشھەد : جىگەي كۆپۈنەوھى
 خەلك . زام : ژىگا .

وانە : ئەي ئەوگەسەي کہ مزگەوت و مىھراب قىبلەيى موحتاجانە و ،
 لە ھەمۇ لايەگەوھە ژۆى تېن ئەكەن و بيا ئەپازئىنەوھ لە خوا . . نېش
 يەكېم لەوانە و شەرمەزاري ئارەزۆى نەفس ، ھاتۇمەتە ئىرە و ، ئىرە
 ئەو شىرئەبە ژىگەي ژۆگارى و سەرئەزەبى خۇمى لىتو ئەدۆزەوھ .

(۸) مەلۇمە : ئەو شوئىنەي خۆر و مانگى لىتو ھەلدېت . قاصىق : دۆر .
 دانى : نىزىك . مەمدانى : خاوين . بىن جىلوھ : بىن مابە . جۆيا :
 ئەوگەسەي بەدواي شىتېكدا بگەزىق . بەرات : خەلات .

وانە : ئەي ئەوگەسەي ژۆناکى بۆ دۆر و نىزىك ، ھەمۇ لاي تۆوھ
 ھەلدېت ! . ئەي خۆرى خواگرد بۆ ژۆش كۆدەوھى جىھان ! . منى
 نابوت وەكك كۆزىكى بىن مابە و ھىچ و پۆچ وام لەبەر تېشكى خۆرى تودا ،

لهم خاکی دهری زحمتهی بن زحمته ، « نالنج »
 فیردهوسه مهئالی
 حاشا که له میتدا بیمه سائیلی مهحرۆم
 ههرچه ند له عوصاتم (۹)

بۆ ئهوه ناشیم نه به بۆ و نه به نه بۆ دابنرۆیم . چاوهزوانی خهلات و
 بهرائی تۆم بگهڕێتهوه .

نالنج له دۆ نیوه کهی ئهم بهبتهدا ، بهرابهر به ههر وشهیهکی به کهمیان
 دژه که یی له دۆهمبانا داناوه : (مهطلهیی نهوار) بهرابهر به (دهژژه یی
 بن جیلوه) . (قاصی و دانج) بهرابهر به (موجود و مهعدۆم) . (جۆبای
 بهرات) بهرابهر به (شمسی صممدانج) چونکه صممدانج نیسه
 بۆلای (صمد) که واته (بن نیحتیاج) و دژی (جۆبای بهرات) ه . له
 بهراورد کردنی (شمس) و (دهژژه) شدا طبایقکی ئیجگار قۆل هه به .
 ههروهها له (قاصی) و (دانج) شدا طبایق هه به .
 بن جیلوه (کم) و (من) : پێچیده .

(۹) فیردهوس : بههشت . مهلال : سهرهنجام . له میتدا : لیرهدا . سائیلی
 مهحرۆم : سوالگهری بن بهش . عوصات : گونا بهاران ، جهمی
 عاصیه .

واته : لهم خاکی دهرگای زحمتهی بهناسان و بن مه بنهت
 دهس کهوتووهی پێغه مبهردا ، نالنج سهرهنجام بهههشتی دهسگیر نه بن .
 من ههرچه ند گونا بهاریش بم ، ههرگیز لهم شویندها بن بهش نابم و ،
 نابم به سوالگهری به نالومیدتی بگهڕێتهوه .

له کوکردنهوهی (زهحمته) و (زهحمته) دا جیناسی موزاریع هه به و
 له ژستهی (دهری زهحمته) دا ئیشارهت کراوه بۆ ئایهتی (وَمَا أَرْسَلْنَاكَ
 إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ) ، له (سائیلی مهحرۆم) شدا ئیشارهت کراوه
 بۆ ئایهتی (وَأَنزِلْنَا إِلَهُم حَقًّا مَّعْلُومٌ ، لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ) . نالنج
 که له نیوه شیمیری به کهمدا خۆی به (نادیار) و ، له نیوهی دۆهمدا
 خۆی به (دیار) داناوه ، شیوهی ئیلتیفاتی به کارهێناوه له هائیبهوه بۆ
 موته که لایم .

زهحمتهی (چر) : زهحمته . به پیتی ئهم نوسخهیه (نالنج) موتهدا و
 (بن زهحمته) خه بهری نه بن . به پیتی نوسخه کانی تریش (بن زهحمته)

جهانی کردووه په نجهی به خویناوی دلی زارم
نمه زهنگه شه هادمت یڼ که کوښتهی دهستی دلدارم (۱)

گوتم : ځایا به زاری خوت دهرسڅ حالی زاری من ؟
بروی هیتا به یکه ، وهك شكلی (لا) یعنی که یڼ زارم (۲)

سیفه‌ی (زه‌حمه‌ی) و ، (نالڼ) هر موته‌دا و ، خه‌به‌ره‌که‌ی زسته‌ی
(له‌ده‌وسه مه‌نالی) نه‌یڼ .

بهرابهر به یکه دانانی (نالڼ) و (مه‌نالی) ، ومله له سهره‌فاکدا زون
کراوه‌ه‌وه ، به‌لکه‌به‌کی‌تری نه‌وه‌به که‌وا نارناوی نالڼ به لای سوزکه
نمک به لای قه‌له‌و .

(۱) جه‌نالڼ : خه‌ناوڅی ، سوز . زار : بریندار . شه‌هادت : شه‌هیدت .
شایه‌تڼ .

واټه : بار په‌نجه‌ی خوی به خویناوی دلی برینداری من سوز
کردووه و نه‌لڼ خه‌نم ټیگرتووه . له‌وانه‌به نه‌م په‌نجه سوز بونه‌ی بار
بیڼ به به‌لکه‌ی به شه‌هیدت مردنی من که‌وا به دهستی کافرکی یڼ زه‌حمی
ومله نه‌و کوزاروم ، یا بیڼ به شایه‌تڼ بوم که‌وا کوښته‌ی دهستی نه‌وم .
جه‌نالڼ (کم) و (گم) و (من) : خه‌ناوڅی (هې) : خه‌ناوڅی . له‌وانه‌به
نمیش (خه‌ناوڅی) بسوڼ . کردووه (ت) و (مز) : گره‌وه . په‌نجه‌ی
(چر) و (چن) : په‌نجه . (ت) : یارم . خویناوڅی (ت) : خویناوڅی . زهنگه
(کم) و (گم) : زهنگی یا زهنگتڼ .

(۲) زار (ی په‌کم) : دم . زار (ی دوه‌م) : نازحه‌مت . لا : لاه‌لفلا که
واټه نه‌م ، که نه‌گهر و اېنوسرڅی : (لا) ، نازاده‌به‌ك ومله که‌وانی لڼ
دمرته‌چن و له (برو) نه‌چن . زار (ی سېهم) : دېسانه‌وه دم ، یاخود
له‌گمل (یڼ) که‌دا پتیکه‌وه وشه‌ی (بېزار) پتک دڼس .

واټه : به یارم گوت ځاخ هرگیز زڼ نه‌که‌وڅی نه‌وه‌نده لوغت له‌گلم
هه‌یڼ به دمی خوت هه‌واټیکي حالی نازحه‌مت بیرسڅ ؟ نه‌ویش بوزکاني
ومله وشه‌ی (لا) هیتا به‌ك و هېچی نه‌وت ، تنها به‌و برو هیتانه به‌کی

عەجەب ئەستێرە شوو هەلەدێ لە تاوی خوسرەوی خاوەر
بە ژۆی تۆم دیدە هەلەنێن شوو و ژۆژ ، ئەرچی بێدارم (٣)

پێی ژاگەیاندم کە دەمی ئەوەندە بچۆکە قەسێ پێ ناکرێ ، یاخود بێزار و
وێسە لێم و وەلام نادانەوه .

لەنیوان سێ وشە (زار)دا جێناسی ئەواو و ، لە
(بێزارم)دا لەطافت هەبە . لەبەینی (خۆت) و (من)یشدا تەقابول و
لە کوکردنەوهی (وتم) و (برۆی هێنا بە بەک)دا کە بەکەمیان قەسە کردن و
خۆ بە کەم دانان و دۆهەمیان لێر و خۆ بە زل زانیان ئەگەینێ ، طبایق
هەبە . هەروا لە (ژۆی هێنا بە بەک) و (بێزارم)دا بە هەردۆ مەعناکە
تەناسویتیکی جوان هەبە ، چونکە ناوچاو هێنا بە بەک و ژۆگروکردن لەگەڵ
(نا) و (بێزارێ) یا (بێزارێ)دا گەلێ گونجاو .

گولم (چراو) (چن) و (کم) و (من) : وتم .

ئەشگۆنجێ (لا)کە و (بەمنی)بەکە بەبەکەوه بێستێن و بێن بە
(لایمی) واته : گویی لێ نیبە . بەم جۆرە مەعناکە وای لێ دێتەوه :
برۆی بەشیوە بەکی بێموالاتانە هێنا بە بەک ، واته دەمی نیبە ، یا تاقەنی
نیبە وەلام بدانەوه .

(٣) خوسرەوی خاوەر : پادشای ژۆژەلات ، کێنا بە بەکەوه .

واتە : من سەرسام ماوم ! من بە شوو و بە ژۆژ بێدارم و لەگەڵنام ،
لەگەڵ ئەوەش نە بە شوو و نە بە ژۆژ چاوم لە ژۆژا هەڵناوەت و ناوێرم
سەرێت بگەم ، کەچێ ئەستێرە کە تا خۆر دیار بێ ئەو دیار نیبە و بە ژۆژ
نۆستوو ، لە خۆر ناترسن و بە شوو هەلەدێ و ئەکەوێتە جریو جریو !
نالێ لەم شێرەیدا ژۆی یاری بەرابەر بە خۆر و چاوی خۆی بەرابەر
بە ئەستێرە داناو و بێزاری داوه کەوا ژۆی یار لە خۆر کاریگەرترە .
ئەوە ئە چاوی خۆی کە هەمیشە بە شوو و ژۆژ لە بەرابەر ژۆی بارەوه بە و
ساتن لێی دۆر ناکوێتەوه ، هەرگیز یاری هەڵناکێ لەعاستی ئەودا نیبە .
کەچێ ئەستێرە کە تیشکی لە خۆر وەرئەگرێ و بە ژۆژیش لا بە نیبە ،
ناترسن ، بە شوو هەلەدێ .

لە کوکردنەوهی (ئەستێرە) و (شەو) و (ژۆ) و (دیده)دا تەناسوب و ،
لە بەینی (هەلەدێ) و (هەلەنێن) و ، (شەو) و (ژۆ)دا طبایق هەبە .

شوو هەلەدێ (چرا) و (هەب) : هەلەدێن شوو . لە تاوی (هەب) : لە تایی .
بە ژۆی (مە) و (گەم) و (ت) و (مەز) و (هەب) و (مەن) : لە
ژۆی . ئەرچی (مە) و (کم) و (کم) و (چن) : گەرچی .

طه یسی من ده بین ده خلی هه بین ، صاحب ئیشارمت بین
مه گهر چاوت بزانی من له بهر چی مه ست و بیارم ! (۴)

به سروم وت که ژاسته سرگهش و بهرزی ، که چی له روزی :
که فهرقیشم بگانه ئاسمان به ندهی قه دی یارم ! (۵)

(۴) ده خلی : به یوه ند .

واته : مه گهر ههر چاوه کانت عیلاجی دهردی من بکن ، چونکه
حه کیمن من نه بین هه کیمن بین به یوه ندی به نه خۆشه که به یوه هه بین و له
دهردی بزانی و ئیشاره منی بین بکری و بتوانن ژایی بو دانی . بۆ به مه گهر
ههر چاوه مه سته بیمار هه کانت که به یوه ندی مه ستی و بیمار یان له گهل
من هه به ، بزانی بۆ چی من لاگام له خۆم نییه و بیماری جیم .. نه بین
چاوه کانت که به ئیشاره منی خۆیان وایان له من کرد ، ئیشارمت بکن و
ژیی و شوینم بۆ دانی و دهرمانی دهردم به ژۆزنه ره . (له نده بیاند چاو
به مه ست و بیمار وه صف نه کری) .

له کوکردنه وهی (ئیشارمت) و (چاو) دا ته ناسوب و ، له (هه بین) و
(ده بین) دا جیناسی لاحق هه به .

ده بین (کم) و (من) : نه بین . هه بین (چر) و (هم) و (کم) و (گم) و
(له) و (مر) و (اح) و (من) : بین . ئیشارمت (هم) و (گم) : مرووت .
مه ست و (اح) : ست و .

نهم شیر و شیر و پاشه وه له نوسخه ی (چر) دا بهرودوان . له
نوسحه ی (هم) یشتا به یتنی هه وه هم له پیش ههردو گیانه وه دانراوه .

(۵) سرگهش : یاخ و مل بهرز . فهرق : ته بلی سر . قه د : بالا .

واته : به داری سروم وت ژاسته تو بهرز و یاخیت و سر بو کهس
دانانوه یتنی ، که چی نمو له جیانی نه وه به و پیا هه گدانه ی من له خۆی
با بین بین ، که وه له رزین و موجه ژکه به له شیا هات و وتی : سریشم
بگانه ئاسمان ، ههر به نده و مل که چی بالا ی یارم ، واته سرم له بر
پیا به یتنی .

له نیوان (بهرزی) و (له رزی) دا جیناسی لاحق هه به .

وت (هم) و (گم) و (مر) و (هب) : گوت . که ژاسته (چر) و (کم) و
(گم) و (هب) و (من) : که ژاست و . (هم) : که ژاس و . سرگهش و
(هب) : سرگهشی .

له شیرینی نه کو ، نهی خوسره وی تهختی زه مین ، زهنگه
بگاته ناسمانی بیتون فهرادی هاوارم (۶)

بروت بالی هوما سایه سری سولطانی حوست بق
خمت هات و وتی : من ناسیخی طوغرای خونکارم (۷)

(۶) شیرین : سهره زای مه نای خوی نشاره بیه به شیرینی داستانی
شیرین و فهراد . خوسره و : پادشا . خوسره وی پرویز . بیتون :
نور شاخه ی فهراد تاشی . به ناسمانیش نه لاین ، چونکه بیتون وانه
بین کوله که و ناسمانیش کوله که ی نیبه . فهراد : دلدار ی شیرین و به
هر به دبه ختیکی هاوار کمریش نه لاین و له وشه ی (فهراد) بشوه نریکه .
وانه : له ی پادشای سر تهختی زوی زه وچی ! زهنگه من له عزرت
جوانی و شیرینی تو هاوارم بگاته ناسمان

له به کختنی (شیرین) و (خوسره و) و (تهخت) و (بیتون) و
(فهراد) و ، (زه مین) و (ناسمان) دا ته ناسوب و ، له بهرانبهری بهک
دانانی (زه مین) و (ناسمان) دا طباق هیه .

له شیرینی نه کو (چن) و (ک) و (ه) : به شیرینی نه کو . (م) : به
شیرینی تو . تهختی (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (مز) و
(من) : زوین . فهرادی (چر) و (ت) : فهراد و . (هم) و (کم) و
(گم) و (مز) و (من) : فهراد و .

(۷) هوما : بالداریکی نیتان خوره نه لاین سیهر به سر هرکه سوه بکا
به ختمور نه یین با نه یین به پادشا . خمت : موی تازه دهراتوی سیتل ،
نه لاین فلانکس خمتی داوه وانه سمیتی بوز کردوه . جارانیش له
داویتی لیزی خواروه وه بوسر لوتکه ی جهناکه نمخشیکی سونپیان
نه کونا ، بهوشیان نهوت خمت . ناسیخ : هه لوه شینمروه . لهو
نایه ی قورنان که حوکی نایه ییکی تر له ناوا هه لکری . طوغرا : موری
پادشا . زولفی لول . خونکار : خوین زوین . پادشا .

وانه : جاران که هیتنا منال بویت و موت لن نه هابو ، برزکانت
بالی هوما بون ، سیهری سری پادشای جوانیت بون ،
بزو هرکه ست بزوانیابه بوی نه بون به بالی هوما ، بوی
نه بون به سیهری سری پادشا به سهریه وه . یاخود جاران برزکانت
بالی ، سیهر وهک سیهری هوما پیرزی ، سری پادشای جوانیت

سەراپا ھەروەكۆ ھەلقەى زىڭى پەرویزەى خوتىم
بە يەك يەك تىرى موزگانى زىڭى دۆزىت بىرىندارم (۸)

ھەمىيىل كە دەمى تىڭت لە ھەلقەى گەردنى « ئالى »
مەگەر تىراو بىم بەو زەنگە ، تىتۆى ساعىدى يارم (۹)

بۆن ، ھەركەس بەتايانە زىڭىيان ، واتە بۆ ھەركەست بىروانىيەبە و
بگەنەبە ھەر ئىشارەتەيان ، بەختى ئەپزا . . ئىستا كە سەتلىت بۆز
كردووە ، بەربەرەكانىيى زولگى ، وەك ئىمزاى توغراىن پىچىچى ، كچانى
خوتىن زۆز ئەكا و ، ئەگى دەسەلانى ئەو زولگانەم لە مەيدانا ھەلگرتووە و
ئىش زۆز زۆزى منە . ياخود ئىستا ئەو دەورە نەك ھەر بۆزكانت نايىبىن
زولگى وەك توغراشت نايىبىن . . لەوھەى خەتى زىڭى چەناكت ھاتووە
ئاراو ھوكى زولگىشتى ھەلوەشاندووە ھەو .

ئەم ئىمەرە دۆ ئىستىعارەى موصەزەھەى بابە : (خەم) لە مەنەى
خۆبەو كە نۆسبە ، خوازراو بۆ گەنەمۆى سەيىل ، يا بۆ ئەو نەخشە
سۆنەبەى لەزىز لىتوى خوارووە ئەكوتى . (طوئرا) بى لە مەنەى
خۆبەو كە مۆرى شاھانەبە ، خوازراو بۆ زولگى پىچىچى كچان .
ئىستىعارەكان لەوھە دروست كراون كە جارن بادشاھان وابووە بۆ
زاسپىرەيتىك ھەر مۆرىكىان بە كەلەزا ناوہ و ، واشىبوو كەلەزىيان
نۆسبە . ديارە كە كەلەزىيان نۆسبىن لە مۆرە زۆكە زەوانر بووہ .

سايەى سەرى (م) : سايە لەسەر . وى (م) و (گم) : گوى .
خونگارم (مب) : خەمگارم .

(۸) زىڭى : جۆرە كراستىكى كونكونى مەتالىن بوو ھەتگاومەرانى كون لەبەريان
كردووە لە لىدانى شىر و تىر پاراستونى . پەرویزە : بىژىڭ . زىڭى دوز :
زىڭى سەم .

واتە : بە نۆكى تىرى بۆزانگى زىڭى سەم بىرىندار بووم ، سەراپاى
لەشم وەك بىژىڭى لىن ھاتووە خوتىن دائەدا .

بە بەك يەك (چن) و (كم) و (ك) و (اچ) و (من) : بە پەيكى . (گم) : بە
نۆكى .

(۹) ھەمىيىل : ئەوھى زاست و چەمپ لە مەل كراىن وەك فەيشەلەن و
شەشئىر و شىئاوا يا دوھائى لەكىف كىراو . ساعىد : باسك .

واتە : دەمى تىڭت زاست و چەمپ بەدە لە گەردنم با باش بىژىڭ و

دهورانيه ، وەك هێلەكى سەودا ، سەرى گێژم بۆرە بە دەقیقی مەئەلە هەرچی دەبیژم (۱)

خوێنى زۆرى لى یى ، چونکە ئینۆى باسكى یارم مەگەر هەر بەوژەنگە
تیراو بیسم .

هەلەقەى گەردەنى « پەراوێزى » چر (و) (م) و (ک) و (گ) و (ت) و
(من) : هەلەق و گەردەنى . بیسم (م) و (ک) و (گ) و (ت) و (م) و
(من) : بیسم . بەمژەنگە مەنەگەى وای لى دیتەو : مەگەر بەوژەنگە
باسكى ئینۆى یارم تیراو بیسم . بەوژەنگە (چن) و (ک) : بەو نەو .
(« پەراوێزى » چر) و (اح) : بەم نەو . (م) : بەم ژەنگە .

(۱) دەورانى : ئەوەى بە دەورى خویا خولبخوا ، یا ئەم دەس و ئەو دەسى
پەن بکەن . هێلەك : هێلەكى ئارد بیژان کە ئارده ورده کە لە سۆسەگەى
جوتی ئەکاتەو . سەودا : سەرەخولە کوش هاو . دەقیقی : بە وردى .
وەك ئارد . دەبیژم : نەلیم . لە بیژنگە یا لە هێلەكى ئەم .

وانە : سەرى گێژم وەك هێلەكى بەدەستەو خولاه ، چۆن هەمیشە
بە دەستى ژنى ئارد بیژەو ئەخولیتەو ، ئەمیش هەمیشە هەر وا
ئەخولیتەو بە دەورى خویا و ، ئەو بیرانە لە ئەهەلە ئەدا کە بە مێشکيا
دین و پز و پۆچیان لە بەك جوتی ئەکاتەو . بۆرە هەرچى بلیم و هەر
شیرى بنۆسم ، لە پەن گەردى و وردیدا نەو نەه ، وەك چۆن ئاردى دراين
لە هێلەك لەو بەزى خاوتین و وردیدایە و هیچ سۆس و پل و پۆسى
پتو نیه .

جگە لەو لەمافەتەنەى لە هەندى وشەى ئەم شیرەدا هەن و لە مەنا
پێدانەو ئەدا ئیشارەمان بۆ کردن ، لە وشەى (گێژ) یەدا لەمافەتەك
هەبە چونکە (گێژ) بە جۆرە بیژانیکیش ئەوترى . (گێژ و ئەهەلە) لەناو
ژانا وشەى کى باو . لە کوکردنەو (هێلەك) و (گێژ) و (دەقیق) و
(دەبیژم) یەدا ئەناسوب هەبە .

هێلەكى (چر) و (چن) و (م) و (مز) : هێلەك . ئەمە دەست ئەدا
(هێلەكى) یى و دەستیش ئەدا (هێلەكە) یى . (ك) و (اح) : هێلەكە .
لەسەر نوسخەى (هێلەكە) و ژێر چۆنى (هێلەكە) لە نوسخەگانی

هر پهرچم و پيشانيه فيكري شو و زؤوم
هر گهردمن و زولفه نه ملى دؤر و درؤم (۲)

بن ديدموو ديدارى ، همق خورنه گر بنم
يعنى گول و نرگس كه بن ، لاله ده نؤم (۳) ■

(هيتله) دا نيوه شيمره كه وا نمخو پتر پته وه :

دهورانيه ، ومله هيتله كه ، سهودا سهرى گيژم

مه صا كه شى واى لن ديتمه : سهرى گيژى توشى دهردى سهودا
بؤم ، ومله هيتله وابه به دهورى خؤيا خول نه خوا . سهرى (ت) و
(لك) و (اج) : سهر و .

(۲) پهرچم : نهو قژهى ناوچاوان نه گريته وه . پيشاني : ناوچاوان .
نمسل : هيو .

له همدق نيوه كهى نه م شيمره دا لهف و نه شرى موره تب هه به ،
چونكه دياره (شه موزه نك) له گهل (زولف) و ، (زؤ) له گهل (ناوچاوان) و ،
همروا (دؤرئ) له گهل (گهردن) و ، (درؤرئ) له گهل (زولف) دا به يوه نديان
هه به . له كوكر دنه وهى (شه) و (زؤ) بشدا طبياق و ، له به كخستنى
(گهردن) و (زولف) دا نه ناسوب هه به .

شه و (چن) : شوب و .

(۳) لاله : گياهه كى بچوكى كيويه زيار له شوپنى شن داردا نه زؤئى ، ماليش
نه كرى . له سهره واى ناوه ژاست مانكى به هارا بن نه كا . جؤره كيويه كهى
گوليكى سؤرى هه به .

وايه : ههرچم ند چاو و زؤى توم لن ناديار بن ، من له خه فهدا
له جيايى فرميك خوين له چاو انم دق . دياره كه گول و نرگم نه بن ،
نه بن لاله له زه ويدا بنؤم .

مه به ستى نه وه به بلن چاوى تؤ ومله نرگسى مه ست و ژوخسارت
ومله گولى سؤر وابه له بهرچاوى مندا . تا نهوان ديار بن شادق و
خوشيه ، به لام كه نهوان نه بن ، له خه فهدا فرميكى سؤر له چاو انم
نه زؤر نه زه وئ و نه ونده ش نؤرى نه زؤر نه بن ، بهر زه بيته وه ، ومله بلنى
نملى لاله ناشتن .

له (گول) و (نرگس) دا ليستعاره ي سوسه زده هه به .
(ژومست) ي يار به (گول) و (چاوى به (نرگس) شوبه نراوه . نه نجا

■ لام وابه ده بن وا بن .

بن ديد و ديدارى همدو خوپنه گر بنم
يعنى گول و نرگس كه نه بن لاله ده نؤم

ژەنگ و ئەنەری شوژشی لەطی ئەکینە ئەم ئەشکە کە بەم سۆریو سۆرتیە دەژۆم (۴)

(ژۆمەت) و (چاو) لایوان و پین شوپەتێراوەکان کە (گۆل) و (نەرگس) لەجێیان دانراون . نیوە شیعری بەگەمبش نیشانی ئەمەبە . هەروەها لە (لالە) شەدا نیشمارەبەکی مۆسۆزەحە هەبە ، چونکە (فرمێسکی سۆر) شوپەتێراوە بە (گۆلی لالە) و ئەنجا (فرمێسکی سۆر) لایراوە و (لالە)ی لە شوپێندا دانراوە و نیشانەش ژەنە (خوێنە دەگریتم) لە نیوە شیعری بەگەمدا .

لە هێنانی (گۆل) و (نەرگس) دا بەدوای (دبەدە) و (دبەدا) دا لەف و نەشری موشەووەش هەبە .

دبەدەو (چرا) و (ت) و (اح) : دبەدەیی . بەلام مەعناى بەناسانێ نایەت . (مز) : دبەدەنی . هەموو « پەراوێزی » (چرا) و (ەم) و (ەن) : ئەتۆ . دەگریتم « پەراوێزی » (چرا) و (چەن) و (ەم) و (ەم) و (ەم) و (ەن) : گرێسم . (ک) : ئەگریسم . گۆل و نەرگس کە نەین « پەراوێزی » (چرا) : کە نەین نەرگس و گۆل . نەرگس (کەم) و (کەم) و (ەن) : نیرگس .

(۴) شوژش : هەرا . لەعل : کینایەبە لە لێوی یار . ئەکین : خوییاوی ، سۆیر . کینایەبە لە خووش و بەتام .

. واتە : ئەو ماچەیی لێوی وەلە لەعل سۆر و ، وەلە خوێی بەتام و خوشت کە کردم ، هەرایەکی لە دەرونا بەرپا کرد ، ئەنجامەکی ئەوێ ئێستا کە لێمەو دەوێت ، ئەم فرمێسکە زۆرە وەلە خوێن سۆر و وەلە خوێن سۆیرە لە چاوانم ئەژۆم .

لە (سۆرتی) و (سۆرتی) دا جێناس هەبە . لە هێنانی (سۆرتی) و (سۆرتی) شەدا بەدوای (ژەنگ) و (ئەلەر) دا لەف و نەشری موشەووە هەبە .

نیوە شیعری دۆهەم جۆرە لەنگیەکی ئایە لەگەڵ زەوتی نالێ ناگۆنچ . هێچ نەین ئەو پووترایە (بەم سۆریو بەم سۆیرە ۱۰۰) . خۆ لەگەر واخدا ژۆرا بە لێدوای (سۆرتی) بەو هێچ پاشگریکی نەبایە گەلێن ژۆکتر و جوانتر ئەو . نوسخەکانی بەردەستمان ، هێچ کامیان مەودای دۆزێنەوێ شێوەبەکی ژاستریان ئەداین . بۆیە ئێمەش وەلە خویمان هێستەو .

ژەنگ و ئەنەری شوژشی : ئەمە تێکستی نوسخە (چرا) .

یخ لیسەنی تەقبیلی دەست عاتیلە ژۆژۆم
یخ حەزرەتی میحرابی برۆت باطیلە نوێژم (۵)

« ئالێ ، وەکو لالە کە شەهیدی غەم و داخ
لەم باغە بفرمۆ کە ئەویش لێرە دەتێژم (۶)

نوسخەکانی تر لە دانانو دانەنان و چۆنیەتی دانانی (واوەکانی عەطف) و (بێکانی لێفاله) دا جیاوازییەکی زۆریان لایە . بە ژای ئێمە هەر ئەمە نوسخەی (چر) ژاست و ئەوانی تر هەموو هەلە بۆن یا لێحنمالی ژاست و هەلەیان هەبو ، بۆیە گوێمان نەدات . سۆریو سۆرییە «بەرآوێزی» (چر) و (کم) و (ت) و (اح) : سۆریو سۆرییە . (مز) : سۆریو سۆرییە .

(۵) نێبیەت : نیاز . تەقبیل : ماچ کردن . عاتیل : بەکەمۆتۆ . حەزرەت : دیارپۆن . میحراب : میحرابی مزگەوت ، تاقێکی بەرزە لە ناوەژاستی دیواری پێشەوەی مزگەوتدا سەرەکەیی وەکو کەوان هاتوووە-ئەو و پێش-نوێژ لای ئەوەست . باطیل : بەتال ، دانەمزراد .

واتە : وەکو چۆن ئەگەر ژۆژوووەوان تا دواکانی حەرامبۆنی خواردن و خواردنەوه ، نیازی ژۆژۆگرتنی سبەینێی لە دۆ نەین ، ژۆژوووەکەیی دانامەزێ ، منیش ئەگەر بێر لە دەستپێکردنی ژۆژۆم نیازی ماچکردنێکی دەمی تۆم لە دۆ نەین (دیارە کە بنیادەمیش نیازی کردنی شتیکی بۆ ، ئەبکا)، ژۆژوووەکەم دانامەزێ . هەروەها هەر نوێژی ئەبکەم ، ئەگەر لە حوزۆری میحرابی برۆی تۆدا نەبێ و لە بەردەمی تۆدا نەوێسنایم و تۆم نەکردبێتە قبیلەیی تۆ ، ئەو نوێژەم بەتال و بێ-سۆدە .

لە کوکردنەوهی (ژۆژۆ) و (نوێژ) و ، (دەم) و (بۆژ)دا تەناسوب و ، لەنێوان (عاتیل) و (باطیل)دا جێناسی لاھێق و ، لەنێوان (نێبیەت) و (حەزرەت)دا کە بەکەمیان مەعنای حازرەنەبۆن ئەگەبەن ، طبایق هەبە . (نێبیەت) زاراوەیەکی فێقە .

(۶) داخ : داخ .

واتە : ئالێ لە خەمی دۆزیت و بەهۆی سۆزی زۆرییەوه بۆت ، شەهید بوو . نیشانی شەهیدبەکەشی ئەوەوە وەکو لالەیی سۆر، سۆر و خۆتێناویە . دەسا بفرمۆ ئەویش لە باخی بۆ لە گۆلی روخاردا بێژرە و بێخەرە چال و با لەبال نەرگی چاوتای بێ ، خو ئەویش هەر هیچ نەبێ ، مادەم لالەبە ، گۆلە ..

عورنکه به میزانی ندمب توحفه فروشم
زورم وت و کس یی نه گیتی ، ئیسه خه مشم (۱)
له و گهردهن و عیقهده که پزه گهردهن و گزشت
بهو پیسه که فارم که پزه دامه ن و کوشم (۲)

لەنێوان (نالێ) و (لاله) ، و (باغ) و (داغ) دا جیناسی لایق و ،
له کوکردنهوهی (لاله) و (باغ) و (دهنیزم) دا نهاسوب ههیه .
وه کو لاله که (ل) و (مز) : که وه کو لاله . غه م و داغه (گم) : خه م و
داخه . (مز) : غه م و دهرده . نه و بش (عم) : نه میس . (گم) :
منبش !

(۱) میزان : تهرارۆ . توحفه : عه نیکه . ديارۆ . خه مش : بێ دهنگ .
وا نه : دهنیک بو به سهنگ و تهرارۆی ندمب شیمری جوانم به ناو
خه لکا بلاو نه کردهوه و مه نیکه فروشم نه کرد . به لام ناستی ئی که یشتنی
خه لک نه و نه ده نه و ئی بو ، هه رچیم وت که س لیم حالێ نه بو . بۆیه ئیستا
وا بێ دهنگ بووم .
نهم شیمه ری نالێ هه راریکی نازمه زاییه له ژۆی کومه لدا دهری نه بو .
لهو کومه لهی که چینی بنه وهی له بهر به دبه ختی و کوپره وه رۆ و
دواکه و ئن نه له وانی له هونه ری جوان بگا و نه له لاسی نه وه شدا به
قه مدی هونه رمه ند بگرۆ . چینی سه ره وه شی تا بینه قاقه ی نوقمی
ژابواردن و ئارمه زبازی و خه لک چه وسانه دهنه وهی خۆیه نی و ، نه گهر
چاره باریکش لایه ک به لای هونه ری جواندا بکاته وه ، هه ر بۆ ژابواردنی
خۆشی خۆیه نی .

لەنێوان (میزان) و (فروش) دا نهاسوب ههیه
توحفه (چن) : نوکه . وت و (عم) و (گم) و (مز) : گوت و .
(۲) گهردهن (ی په گم) : گهردهن به ند ، گهردانه . عیقهده : گه نار .
دۆره به ریز . دامه ن : داوێن .
وا نه : من بۆیه لهو گهردهن به ند و گه اره ی بۆیه که گهردهن و گویتیان

وهك طوژدهی پیچیدهی تو ساغ و شکسته وهك نهرگسی نادیدهی تو خوش و لهخوشم (۳)

ژاندهوههوه ، دۆر کهوتومههوه و کهنارهگیر بوم ، چونکه داوین و
کوشم بۆن له شیمری وهك گهردن بهند و گوارهکانی تو ، بۆیه لیتر
پتوبیسم بهوانهی تو نییه . یا بۆن له فرمیکی وهك دهنگی مروارچی ،
یاخود بهو (پین) به لییان دۆر کهوتومههوه که داوین و کوشم گیراوه و
ناوانم ههلم پیم بۆلات . بهم پیه نالنج زۆر جوان وشهی (پین) ی له
مهمنای (هوی ژۆشتن) هوه خواستوه بۆ هوی (نهوانینی ژۆشتن) .

دۆریش نییه (گهردن) ی به کهم له پێشاندا (گهرزن) بۆین و له
نوسینهردها کراین به (گهردن) . گهرزن بهو کۆمهله مروارچی و گهوههره
نایابانه نه لێن بادشاکانی ساسانی حاجیان پین نهژاندهوه .

لهنیوان ههردۆ (گهردن) دا جیناس و ، لهنیوان (گهردن) و
(کوش) دا نهناسوب و ، لهنیوان (کوش) و (کوش) دا جیناسی موضوع
ههیه .

گهردن و گوشت (چر) : دامهن و کوشم . (چن) : گهردن و
کوشم . (کم) و (ک) و (من) : گهردن و کوشم . (ت) : گهردن و
گوشت . (مپ) : گهردن و کوشم . (کاف) هکانی ئهم دۆ نوسخهیه
نهشگونجی (کاف) بن ، چونکه جارن (کاف) و (گاف) وهك بهك
ئهنوسران . بهوپیه (« پراویزی » چر) و (مزر) و (ت) و (اح) : بۆ
پیه . (« پراویزی » چر) : بۆ پینه . (هب) : بۆچ پیه .

طوژده : زولف . لیمزای توغراین . پیچیده : لۆلخواردۆ و له بهك نالاو .
(۲) شکسته : تیکشکاو . خهتی شکسته که جۆره خهتیکی فارسییه . نادیده :
نه بینراو ، نه کراو .

واته : من وهك زولفی لۆلی تو ههم سافیشم و هم تیکیش شکاوم .
یاخود وهك زولفی له مۆری توغراین چۆی تو ، ههم وهك خهتی سافیشم و
ههم وهك خهتی شکسته شم . وهك چاوی ، له مهستیدا وهك نهرگس و ،
له خهوالۆیهیدا وهك نه بینراو و نه کراوهی تو ، ههم خویشیم و ههم
نه خویشیم . سافین و شکاوییه کهی زولفی یار له وهه به کهوا لهو
ژوههوه که نه فرتاوه ، سافه و ، لهو ژوههوه که لۆله ، شکاوه .
خوشتن و نه خوشتی چاویشی له وهه به کهوا لهو ژوههوه که ههچی نییه ،
سافه و لهو ژوههوه که مهست و خهوالۆوه ، وهك نهرگسی نه بشکۆتۆ ،
نهخۆنه .

سرخوشی شهرابی دهمی تو بوم و ، نهیتاش
 قوربان ، سهری تو خوش ، که نهماوه سهری خوشم ا (۴)

شیخیو سهرابا دهلهک و زئوی دهپوشن
 و نالنج م و به زۆتی له هههق دینه دهپوشم (۵)

له کوکردنهوهی (ساغ) و (شکته) و ، (خوش) و (نهخوش)دا
 طبایق و ، له (طووزّه) و (شکته)دا که ههردوکیان له بانهی
 نووسین ، نهناسوب ههیه .

نهرگی (چن) و (ک) و (اح) : دیدهیی . (کم) و (گم) و (من) : نیرگی .
 (۴) وانه : تا بوم ههپوی و لیم نرێک بۆی و قسیت بۆ نهکردم ، سهرخوشی
 ماچی لیو و نهی خوش بوم . ئیستا که لیم بزاوی ، سهری تو
 خوش ین ، هۆی نهو سهرخوشیهی جارانه نهماوه و له نهنجاسی نهوهوه
 سهریشم بیا چووه باخود . سهری چاک و سهلامهتی جارانه توکی دهرود
 بووه .

ولهک دهرکوت نالنج لهه شیعردا (سهرخوش)ی به چوار مهعنا
 بهکارهیتاوه : مهست ، دومای هومر درێژی ، سهری خۆم ، سهری
 چاک و سهلامت . له رتهوهی سن جاری (سهر) و (خوش)دا جیناس
 ههیه .

قوربان (چر) و (چن) و (ک) : ئیسته . بهلام جۆره دۆبارده کردنهوهیهکی
 ین نامه . نهه شیعره له نوسهکانی (ت) و (مز) و (هب) و (اح)دا نییه .
 (۵) دهلهک : گیان لهههرێکی کتویه پستهکهی بارهیهکی زۆر نهکا .

وانه : تو شیخی ، بهلام ههر به قسه ، نهگینا به کردار لهجیایی
 نهوهی ولهک بیوانی ژاستهقینهی خوا به کهم قنیات بکهی ، لهسهر تا
 پیت به بهرگی گرانیههای پیتسی دهلهک و زۆتی دالهپوشن و بۆیه ولهک
 دهلهک و زۆریش دیتنه بهرجاوی خهک ، یا کرداری نهوانه نهپوشیت
 که ولهک دهلهک و زۆتی زیان بهخشی و فیتبازن . منیش نالییهکی
 ههزار و زۆت و فۆت و ین پیتج و پهنام و له هههق نالهواوتی و کهم و
 کوریههک چاو لهپوشم ، یا له هههق گیاندا ههر چاوم دالهپوشم
 بۆ نهوهی ههیب و هاری خهک نهبینم .

لهنیتوان (دهپوشن) و (دهپوشم)دا جیناسی لاحیق ههیه .
 دهپوشن (چن) : نهپوشن . له هههق (چر) و (هب) : له ههوا .

۱. و هات و ئەمن مەستی خەيالانى كەستىكم
 مەشقولى ئەفس گرتى موشكىن ئەفەستىكم (۱)
 لەم حوجرە ، لەبەر پەنجەرە كەوتۇم و دەخوئىم
 يىنەينى دەلتى بولبولى گۆشەى قەفەستىكم (۲)
 ھەم وارشى فەرھادىم و ھەم ئايىبى مەجئۇن
 واتىمەگە ، قوربان ، كەگەدا ، بولمەوەستىكم (۳)

- (۱) ئەفەس : ھەناسە . موشكىن ئەفەس : ئەوئى ھەناسەى بۆلى موشك
 بدا .
 واتە : وا ژۆژ ئەواو بۆ و شەو داھات ، كەچىن مەن ھېشتا مەستى بىر
 كۈرئەووم لە يارىك و ، خەرىكى ئەووم ھەناسەى خۆم ئەگرم و خۆم وەك
 ژاۋچىن مات ئەدەم ، بەلكو يارى ھەناسە وەك موشك بۆن خوش گوزم
 بكا و بۆلى ھەناسەى يىن بىسەرا .
 شەو هات و ئەمن (ەب) : شەو ھاتوۋە ، يا ھاتەوۋە ، مەن .
 يىنەينى : بېجىئە ، كوت و مەت .
 (۲) واتە : لەم ژۆرەدا ئاق و ئەنبا لەبەر پەنجەرەكەدا كەوتۇم ، گۆرانچ
 ئەلېم بۆ خۆم ، كوتوت ئەلتى بولبولتىكم لە سۆچى قەفەزىكەدا ، لەئاو
 دەردى دېلى خۆم ئەخوئىم .
 (۳) گەدا : لات و يىكەس . بولمەوەس : ابوالھەوس ، لارەزۇباز ،
 دەسبەقال و بۆچ و يىن مابە .
 واتە : ئارزىزەكەم ! وا يىنەگەى مەن كەبراھەكى ئارەزۇبازى لائى
 يىنەس مابەم و لەخۆژاين ئىدبەمەى مەشتى ژۆ ئەكەم . مەن مېرات گرى
 فەرھادى بېتىن ئاش و مەجئۇنى بېابان گەودم ، ھەرچەن سامانى
 خۆشەبىستى ئەوانە بۆ مەوەوۋە و لە ئاگرى دلدارىدا سۆناوم .
 لەم شېئىرە لە نوسخەى (چەن)دا نېيە .
 گەدا (مە) و (كە) و (گە) و (ەب) و (مەن) : گەدا و .

گهردهن که چی تو کم بین که کشی و زست و قه لاده
وا ظن مه به ناعارف و هه رزه مه رسته یکم (۴)

وه لاهی کلای سهری من چه رخی ده مالن
بیوا به دامانت نه گهر ده سته یکم (۵)

باومر مه که زلاح سهختی غمی فیرقته تی تو بم
بو هانتی تو باقیه نیوه که فیه یکم (۶)

(۴) که کشی : به کیش کردن . زست : نهو به سه به نه کریتنه ملی تانجن .
قه لاده : گهردن به ند . ظن : گومان . ناعارف : نه فام و نه زان .
هه رزه مه رس : نهو تانجیهی به زه حه تی نه دریتنه بهر بو زار .

واله : پتویست به وه ناکا به زور به کیشم بکیت و بهت و گهردن به ند
بخه بته مل . من خوم له خومه وه گهردن که چتم و که وومه ته دوات .
وا گومان مه به نه فام و نه گهر به دوای خولا زام نه کیشی نه زوم بهم لا و
به ولادا با مان نه گرم ، نه خه بر همیشه هه به دواله وه و له که لنام ..

که کشی و (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (اچ) : که کشی . به پیتی نه
نوسخانه ده سته نه دا (که کشی و) یا (که کشی) یچ . (هم) و (کم) و
(گم) : که کشی . زست و (چر) و (هم) و (هب) : ده سنی .

(۵) چهرخ : ناسمان . ده مالن : نه کوتایه وه . ده سته یکم : ده سته
یچ گیشتن .

واله : قه سه م به خوا نه گهر تافه جار یک ده ستم بگه بشتابه به
دامپنت . پایم نه وه نه ده پیتی بهرز نه به وه کلای سهرم ده رگای ناسمان
بکو پتته وه .

نم شیره و شیری پاشه وهی نه نها له (هم) و (گم) دا همن .

(۶) زوح سهخت : نه وهی به زه حمت گیان به ده سته وه بدا و بهر قی .
فیرقت : جیا یچ . نیوه نه فاس : نیوه گیان .

واله : وا معزانه بهر که ی خه فته تی دژی تی تو نه گرم و به کران گیان
به ده سته وه نه دم . نه خه بر ، له بهر نه وه نیبه هیشتا ماوم و نه سردوم .
نهو نیچه گیانم بویه بیا ماوه ، چاره زوانی هانتی تو کم ، له سو قی
پیشکه شی هانتی بکم و له بهر پیتی تو دا بهختی بکم .

هر لحظه ده‌لیم من سه‌گی ده‌رگام و ، زه‌قییش
دیته‌سر و چاوم که منیش سه‌گت مه‌گه‌سیکم ! (۷)

گرقریه سه‌گت چاکم و لای توومه‌وه دینن
یه‌عنی وهره « نالن » که منیش دادزه‌سیکم ! (۸)

(۷) زه‌قیب : به‌دکار . سه‌گت مه‌گه‌س : می‌شه سه‌گانه ، نه‌و می‌شه
به‌سر و چاوی سه‌گه‌وه نه‌نوسن .

وا‌نه : من همه‌می‌شه نه‌لیم سه‌گی به‌رددرگای یارم و ، به‌دکاریش دیتنه
ویژه‌وه و له‌کولم نابیتنه‌وه ، نه‌لین نه‌گهر تو سه‌گی به‌رددرگای یاری ،
منیش می‌شه سه‌گانه‌م دیم به‌سر و چاومه‌وه نه‌نیشمه‌وه به‌رت لین
له‌گرم و ناهیتلم چاوت به‌یار بکه‌وئی .
ده‌رگام و (مز) : دمربان و . دمربان : دمرگاوان . ده‌لیم (کم) و (من) :

(۸) دادزه‌س : که‌سن دادئی که‌سن بدا .

وا‌نه : سه‌گه‌گت که به‌دکاره‌کی به‌بنمانه ، چاکم گر تووم و بولای
تووم دینسن . نه‌م‌ش وا‌نه پیم نه‌لین : نالن منیش که‌سیکم نه‌توانم
فریات که‌وم و شتیکت بول بکه‌م . دیاره دول‌منیش جاروبار نه‌ین به‌هوی
قازانجی بنیادم .

چاکم و لای (ص) : چاکم له‌لای .

له‌وه به‌ولاهه که وک ولمان شیعی سینه‌م له‌نوسخه‌ی (چن)‌دا
نییه و شیعی پنجم و شه‌شم نه‌نها له‌نوسخه‌ی (م) و (گم)‌دا هه‌ن،
ژیک‌خسنی شیعه‌کان له‌نوسخه ده‌سن‌وه‌کاندا به‌م‌جوره‌یه که نیچه
لیرمدا تو‌سومانه‌وه . به‌لام له‌نوسخه چاپه‌کان و نوسخه‌کی (من)‌دا
جیا‌وازه و به‌م‌جوره‌ی به‌وه‌یه :

(۱) له‌هر چوارب‌اندا (۱) . (۲) له‌هر چوارب‌اندا (۴) . (۳) له‌(م)‌دا
(۳) ، له‌(کم) و (گم) و (من)‌دا (۲) . (۴) له‌(م)‌دا (۲) ، له‌(کم) و (گم) و
(من)‌دا (۵) . (۵) و (۶) له‌(م) و (گم)‌دا (۵) و (۶) ، له‌(کم) و (من)‌دا
نین . (۷) له‌(م)‌دا (۷) ، له‌(کم) و (گم) و (من)‌دا (۳) . (۸) له‌هر
چوارب‌اندا (۸) .

چاک به‌مانای هال‌دیم و شاق‌عل بو‌دام‌یک هاتوه . رنگین

مه‌بستی نالی که هه‌موومان د‌مرانین چهن‌دی یاری به‌

وشه‌کرده له‌پیشدا شعومیان بئ هه‌ناس سه‌گه‌گت داو‌نسی

ماچی دمه گهی دامن که دامن سر و مال
بنوازه چ صه یاده ، چ جهلاده به حال (۱)

لهم بارچه شیره تنها له نوسخه ی چایی (هم) و (گم) ادا هه به. چایی (کم) و نوسخه ده سنوسه کانی بهره ستمان ، هیچ کامیان سوکه ئیشاره تیکیشیان بۆ نه کردوه . شیره که هرچهند له چهند لابه کیدا نیمچه شه قلیکی نالی پتوه به ، لاوازیشی زۆره . له وچۆره شی نیبه که بێتین له وانه به نالی له سهره نای شیر و تیندا و بیتی ، به لکو له شیر ی شامیریکی خاوهن موماره سی ، به لام سهره که ووتو نه چن . وینه کانیسی هر کام به کی چهند جار له شیر ی شامیری تردا دۆباره کراونه نه وه و هیچ کامیان هونیریکی جوانی له ووتویان بیا نیبه . سهره زای نه وه که هه له ی نوسنه وه شی کاریکی کردوه هه ندی شوینی راست نه کرینه وه . بۆ به ئیمه به شیر ی نالی نازانین . ماموستا مسعود موحهممدیش که خاوهنی گهلج لیکولنه وه ی ورده له باره ی نالییه وه ، له گفتوگۆ به کسی تایه بیدا وتی « به هی نالی نازانم » . دوکتور مارف خهزنه داریش نه لئ : « ناشکرا به هی نالی نیبه » . (د . مارف خهزنه دار ، گوفاری زۆری کوردستان ، ژماره ۲۴ ، کانونی به کمی ۱۹۷۵ و کانونی دۆه می ۱۹۷۶) . به لام ئیمه له بهر پشت گوێ نه خستنی کرداری (ماموستا هه لئ موقبل) که بۆ به که مچار نه و بلاوی کردوه نه وه ، به پیچه وانهی بۆ چۆنی خۆمان ، لیره دا بلاوی له که نه وه و هر کاتیکیش هه واتیکی که مان له باره به وه ده سگیر بۆ ، ناسانه له سهر لاپه زه ی به کین له گوفار و زۆرنامه کانمان چن پتووست بێن بپۆسین . ■

(۱) واته : که سر و مال له پیتناوی یارا دانا و به سه واتی له ناوچۆم ، نه و ماچیکی ده می دامن . هاوار له یار چۆن ژاوچییه کی دلدارانیه یی ، چۆن داویکیان بۆ نه نیتنه وه . . هاوار ! چۆن خۆنگار و خوین ژێژیکه .

له نیتوان هه ردو (دامن) ادا جیناسی نه واره و ، له نیتوان (ده) و (دامن) دا جیناسی ناقیص و ، له نیتوان (مال) و (حال) دا جیناسی لاحق هه به .

گرتۆم و بۆ لای تۆم د پیتی ده یاره لیکدا انهری ماموستا کانیش
نه واره به لام رنگی ئه ربان با شتر بی .

■ منیس هه ر لم با وهره دام که ئم غه زله فوی به سر نالی به وه نه بی .

عاشق - ده لښ - نايښ که بدا خوږی له داوم
 زولتم که همدو داوه ، همدو دانه په خالم (۲)
 بر توږی زدهت دېده سه قاوو موږه جازوږ
 تر سام که له پیت چیت دهم چیت بمالم (۳)
 باری خمی جان نه پرووه تی و که مان کرد
 په معنی فده که ی نه لښی منه نیسته که دالم (۴)

(۲) رسته ی (ده لښ نايښ) له همدو نسخه کې (هم) و (گم) دا به (دلی نايښ)
 نوسراوه ده . نه گم بشتیښ معنای شېره که بهم جوړه نه گونجښ ،
 له ده مان هر له نه ستودا نه میتیتنه وه که پيشان قسه يک به دهمی باره وه
 نه کراوه تا وښی هم شېره ش بگیزنه وه بولای نو . که وانه له پيت بلتيښ
 (ده لښ) به و (دلی) نيښه ، باشی نه وه نه توانيښ بلتيښ وشه ی دوه هم (نایښ) به
 يا (نایښ) به و نيښه دوه هم مان هه لېزارد ، له گهل نه وه ش که له تیکرای
 معنای همدو بډوږنه که نازازين که وانه : بار نه لښ عاشق نايښ ، يا خود
 نايست ، خوږی بدا له داوم چونکه نه گم خوږی لښ بدا توږی نه پښ ، زولتمه
 همدو تاله کانی داوښ و تراونه نه وه و ، خالېشمه دانه ی داوه که به .
 له نيوان (داو) و (دانه) دا نه ناسوب هه به .

(۳) زده : ريکا . سه قا : ناوه لگر . ناوړشيني کمر . جازوږ : گک .
 وانه : چاوم دانوه به فرميک ناوړشيني زيت بکا و ، برزانگېشم
 دانوه گسکی بدا بوټ ، بڼه وه ی توږی زيت نه بخت به سر و توږا . به لام
 له وه نرساوم کاتي که چيکا گت گک نه دم برزانگيک به چيښ پيتيښ و
 پاشان بچن به پيتا و نازارت بدا ..

له نيوان (توږا) و (زده) و (سه قا) و (جازوږ) و ، (دېده) و (موږه) دا
 نه ناسوب و ، له نيوان (پيت) و (چيت) و (چيت) دا جيناسی لاجيق و ،
 له نيوان (چيت) و (چيت) دا جيناسی موزاربع هه به .

(۴) له پرووه یی : نه پرووی . له نسخه یی (هم) دا نوسراوه (ابروي = نه پرووی)
 به لام شېره که بهم جوړه له نگ نه پښ ، بڼه له نسخه یی (گم) بشدا وه
 لای نيښه پښه کراوه . له گهل نه وه شدا معنای شېره که هر نايست
 چونکه (برو) به (که مان) کراوه نه که به (تير و که مان) و ، سر مزي نه وه
 (برو) هر خوږی (که واني) بووه .. دياره شېره که به جوړيکي تر بووه و

دهستم مهخه سر ، تا قهدهم سۆتووه ، چاوم ا
ياخۇ به شيفا هاتووي ؟ چه نديكە ئەفالم (۵)
زەلگينه به خويناوي دەرۆني ، دلي « نالني »
بنوازه دهلني خو خەنەيه په نجهيي ئەفالم (۶)

— ۸ —

لايقي مهخزەني طەبەهەمو گەئزي غەزەلم
قاييلي ضرەيي زەواجە زەز و زيوى مەئەلم (۱)

هەلەي نۆسيار وا ئالۆزاندۆبەتي و ، لەوانەيه ، به نيشانەي نيوه
شيمري داهالۆدا ، بليتيني بەم جۆرە بووه :

باري غەمەي جان ئەمروى شيرى به گەمان گورد

واتە : باري خەمى سر دل و دەرۆنە وا برۆي وەك شمشيرلي
کردووه به گەوان ، وەك بليتيني برۆت وەك بالاي جاران وەك ئەلفي من بو
كە نيستا چەمبۆهەووه و بووه به دال .

(۵) واتە : چاوه گەم ! دەستم لەسر دامەنني ، سەراپام سۆتاوه ، با زاسم
نەكولتەووه ، يان بۆيه دەستم لەسر دانەنيتي ، چونكە هاتۆي شيفاي
دەردم يي ، لەبەرئەووي كە دەميكە ئەناليتيم . مادەتە گەميك كە ئەچن
هەوالى نەخۆشني بېرسن ، دەستني ئەنيتتە سەر سەري .

(۶) واتە : يار به خويناوي ناوہەوي دلي نالني ، دەستني خۆي زەنگاوئي
کردووه . كەچن سەري كە ئەلني پەنجەم بۆيه ئال نيە كە خويناوي گەسي
پتوہين ، بەلكو خەنەم ئن گرتووه .

لەنيوان دوا وشەكانى هەمو بەتەكانا جيناسى لاحق هەبە .

— ۸ —

ئەم پارچە شيمره نابابەي نالني لە ههچ گام لە نوسخە دەستخۆس و
چاپەكانى بەردەستمانا نيە . بە خەيتيكي خوش لەسر پارچە گاهەزيكي
كۆن نۆسراپووه لە گەل چەند پارچە شيمريكي فارسيدا ، لەوہ ئەچو
پەژەي دژاوي كتيپتيك يني ، براي بەژيز كاكە محمد فرج محمد قوتابيي
دوا بۆلي كولليبه ي ئيمامى لەمظەم داينين . شاباني سوباسيتي نۆرە .

سایه‌ی پایه وه کو بالی هوما و بازی سپیم نه وه کو بومی قهدهم شوم و ، نه هه مزه لگی قلم (۲)

ناوه‌زۆکی شیهره که لهوه نه‌چن وه لایمی هه‌ندێ که‌سی به‌دکار یێ که له باره‌گای ده‌رباری بابان یا شوینیکی‌تری خاوه‌ن پاینه‌ی وادا خرابه‌ی نالییان و بێ و ، نه‌ویش به‌ده‌ربزینی شان و شکۆی خۆی به‌ر به‌رچی دا‌بنه‌وه . شیهره که به‌تیکه له شاگاره‌کانی شیهری نال و ، له‌وه‌ی مایه‌ی سهر سوژمانه ، نه‌وه‌هه چۆن له‌وه‌نده زۆر بلاو نه‌بوه‌وه ، له هه‌مو با له زۆر له ده‌ست‌سه‌کاندا هه‌م .

(۱) مه‌خزه‌ی طبع : شوینی چاپ . که‌نز : که‌نجینه . ضه‌رب : دراو
ئیدان . زه‌واج : زۆیشتنی باره له بازارا . مه‌هل : قه‌ی نه‌ستق و به‌توێکل .

وانه : هه‌رچن شیهرم هه‌یه وه‌ک زه‌ز و زبوی ناو که‌نجینه وایه و شایانی نه‌وه‌یه له هه‌ماری چاپخانه‌دا دا‌بنێ ، وانه له چاپ‌بنێ و هه‌رچن قه‌ی نه‌ستق و به‌توێکل هه‌یه بۆ له‌وه نه‌شن بلاو بێت‌هوه به‌ ولانا و ، وه‌ک پاره‌ی زه‌واجی وه‌خت چۆن لێ نه‌درێ و خه‌لک ده‌ستاو ده‌ستی یێ نه‌که‌ن ، نه‌میش خه‌لک ده‌ما و ده‌م بۆ به‌کتریی بگێژنه‌وه .

نه‌شگونچن مه‌به‌ست له (طبع) چاپ نه‌ین ، به‌لکو (طبعیت) یێ ، وانه : که‌نجینه‌ی شیهری من شایانی نه‌وه‌یه له هه‌ماری طبعیت و به‌دڵ‌بۆندا دا‌بنێ . . ئاد . نه‌گه‌ر مه‌به‌ست له (طبع) مه‌عنا‌ی به‌که‌م یێ که چاپخانه‌یه ، نه‌وا نال شایانی قه‌در زانی و شانازی پتوه کردنیکی زۆره‌ و به‌جۆرێک ئاوانی له چاپ‌دانی به‌ر هه‌مه‌کانی ده‌ر نه‌بێ . له‌وه‌نده‌ی ئێمه‌ بزانن هه‌چ زۆش‌بیریکی کورد ، به‌ر له‌ نالی ، له‌م ئاوانه‌ی ده‌ر نه‌بێوه .

(۲) سایه : سێهر . هوما : بالنده‌یه‌کی پێ‌زۆره نه‌لێن به‌سهر هه‌ر که‌سێکه‌وه بێ‌شیت‌هوه و سێهه‌ری به‌سهر دا بکا ، نه‌ین به‌ پادشا . با‌زی سپ : جۆره‌ با‌زیکای به‌نرخه . بۆم : کونده‌یه‌بۆ که‌ که‌لاوه و وێرانه نه‌کا به‌ مه‌نز لگای خۆی و نیشانه‌ی نه‌گه‌یه‌یه . قه‌ل : قه‌له‌زه‌ش که هه‌ر نه‌فرتێن و خه‌لک به‌ نیشانه‌ی خه‌یری نازان .

وانه : من له هه‌ر کوێ بێ مایه‌ی فه‌ز و به‌ره‌که‌تم بۆ نه‌و شوینه و ، که‌سێکم سێهه‌رم له‌ناستی سێهه‌ری بالی هوما دا به‌ خه‌رم به‌ده‌مه‌وه‌یه و ، وه‌ک با‌زی سپ بۆ که‌شکه‌لانی له‌له‌ک له‌فزم و به‌ شوینی نه‌وێ و شتی

که وگه بهی طه لمتی شاهانه یی ترم بورهانیه :
که له سر موددمی ، سولطانی موینه جدهلم (۳)

ژۆر سه ری کولته ژۆناکییی توری به صرم
شو خمی زولته تاریکیی ملولی ئەهلم (۴)

حه ره کاتم سه کفات و ، سه که تاتم حه ره کات
چوست ، سستی ، قهویه ضیف و ، سه ربه که سلم (۵)

هیچ و بۆچ ژانقی نایم .. کونده به بۆ نیم نیشانه یی ویرانه و نه گه تی
بم و ، قمل نیم همر ده تگم یی و به ناوازیکی ناساز بقزینم

(۳) که وگه به : شان و شکو . طه لمت : ناوچاوان . بورهان : به لکه .
موددمی : ناحمزی لاف و گزاف لیدهر . سولطان : دهه لات .
موین : ناشکرا و دیاری . جدهلم : بهر بهرچ دانه وهی به کتر به گفتوگو .
وانه : به لکه ی زالیی قسه ی من به سر قسه ی به دکاری ناحمزا ،
ئهو شان و شکو و بایه ی به رزه به که تو هه و له سایه ی منی هوما
ناسا و وهک بازی سپیهره ده سگیرت بووه !

هزار نافهرین له نالی هونه رمه ندی سه ربه مرز .. به خودا نازین و
باومر به خو کردن و سه رکوت کردنی دوژمن ناوا نه یین ، بۆچی باشه ! !

(۴) به صرم : چاو . خهم : چمبوه و لول . ملولی ئەهلم : دویژی هیوا .
وانه : ژۆناکییی توری چاوم به ژۆژدا به بیشکی سه ری کولمی تویه و ،
ئاوا یی توری بهرچاوا تارک و نه هاتووه دبیشم که به شو سه ری لێ
ئه که سه وه ، زولفی زهش و ئالۆزه که له ژه شیه که بیدا له بهرچاوا تاریکی
ئاوانه کهم و لهو گانه نه چست که سه ری لێ له که سه وه بیابدا و ، له
ئالۆزیه که بیدا له ئالۆزی و گری ئی که وتنی ئاوانه کهم نه چن .

(۵) حه ره کات : جۆله . سه که نات : دامرکان . چوست : چالاک . کهمل :
نمه لێ .

وانه : جۆله م وهک دامرکان وایه و کهس پیتی نازانن ، که چن
له ژانیشدا همر له حالی جۆله دام و کار نه کهم و ، ناویکیش دامرکانم
نییه هه میشه همر له جۆله و کاردام . سننیم له ئاستی بزێویی
خه لکتابه و ، یی هیزیم له ئاستی هیزباندایه و ، تهه لیم له ئاستی

عاجیزی شوکری ته ماسی نیمه م سر تا پا
که نه زیش بهلم و ، نه کوسه و ، نه کهل و گوج و شلم (۸)

« نالنج » یو سینه یی بڼ کینه یی چاکم ، نه ما
چاکی دامنه ته ژم و ، وشکه سه را بی عمه لم (۹)

کورده که ختر نه بنه وه . نه و خوی کوره ی هه نکه و نه وانهش له ده وری ختر
بونه وه وه پوره هه نکن ، نیش به کیکم له و هه نکانه ، به لام من هه نکی دام
خو پنی به دکار نه مزم ، باخود کام گول وهک دهمی یار جوانه به وه وه
نه نیشمه وه ، جزو بازار ارایم بڼ هه رکس بیه وئ به خراب تو خنم بکه وئ ،
پیچه وانه ی عمه لم ، تالم ، بڼ کهس قوت ناچم ، باخود له جیایی
هه نگوین به خشین (نسخ) م هه به که وانه پتوه دان .

نالنج له وشه ی (خوشاهه نکه) دا و بستو به نی نیشاره تیک بڼ وشه ی
(شاهه ننگ) یش بکا که سرگه وری هه نکه کانه و به ژیره بهری کاروبار یاته .

(۸) نیمه م : نیم ، جهمی (نیمه) به وانه نیمه م . زیش بهلم : زیش
سپی مه بله و زهره و زیش زور و فش و فول . کهل : ددان که وئو .

وانه : هه رگیز ناتوانم به ته و اوئ شوکرانه بژی ری نیمه م خوا بکم ،
باخود ناتوانم شوکرانه بژی ری نیمه م خوا بکم که له ته و نی سر را
نوک پتی گرتوه وه ، نه به لمه زیشم و ، نه کوسه م و ، نه پر و
دان که وئوم و ، نه گوج و شلم . نه شگونجن (کهل) نه یین (گول) یین ،
چونکه جاران هه ردق وهک بهک نه نوسران .

(۹) چاک : کراوه و ناشکرا . چاکی دامنه : چاکی داوین . سه را ب : دهشی
لین که له و زه وه نه بریکته وه و یئو رائه زانن لاه و نه چینه
سه ری و ، که بوی دهر نه که وئ هیچ نیبه به ناتومیدتی نه گه ژپته وه .
باخود : سه راو . ■

وانه : من نالیم و هه چم له کهس ناشاره وه و سنگم کراوه ته وه بڼ
خه لک و ، هه چ کینه به کم له دلدا هه تته گرتوه بڼ کهس . که چن له کهل
ناله باری گه ردق تیکلاوم و چاکی داوینم تیا ته بووه و ، سه را بی
کرداری باشم بڼ زوژی قیامت وشکه و ناوی تیا نیبه ، باخود کانیاوی
کردارم وشکه .

■ لیره ش دا (چاک) چاک لیک نه دراوه ته وه .

— ۹ —

عزیزم ، زۆحی شیرینم ، دو چاوم !
 دهوای زامی دل و جهرگی بزاوم ! (۱)
 نه تو شا ، من گمدا ، دادم بیرسه
 له غولسی چاوی ییمارت کوزاوم (۲)
 نه گهر نه یدینه دوس خۆم قاتیلی خۆم
 له زۆوی تاخیرمتدا بی پیتاوم (۳)

— ۹ —

(۱) نهم بارچه شیریش نه‌نیا له نوسخه‌که‌ی (عم) و (گم) دا هه‌یه . ئیمه
 ئهمیش ههر به شیریی نالی نازانین . به‌لکو لامان‌وا به شیریی (کاکه
 حمه‌ی ناری) به . به‌داخه‌وه دیوانه‌که‌ی ناریمان لا نه‌بو تا بتوانین هه‌ماشای
 بکه‌ین . نهم بۆچونه‌ی ئیمه له‌وه‌وه‌یه که به‌که‌م : شتیوه‌ی شیریه‌که زۆر
 له شتیوه‌ی شیریی ناری نه‌چن . دۆهه‌م : تعبیری (کوزاوم) که له
 به‌یتی دۆهه‌مدا هه‌لووه و له‌مبیری (ده‌س خۆم) که له به‌یتی سیه‌مه‌مدا
 هه‌لووه ، شتیوه‌ی مهربوان و کاکه حمه‌ش خه‌لکی نه‌وییه . سیه‌مه‌مین
 زۆر نزیکه که سیتی کۆلکه خۆپنده‌وار (ناری) ی لێ بۆین به (نالی) .
 بلاوگرده‌وه‌ی شیریه‌که‌ش به‌که‌م جار له چایی (هم) دا که له (سنه)
 چایکراوه ، نهم بۆچونه‌ی ئیمه به‌هێز نه‌کا ، چونکه په‌یوه‌ندی (مهربوان)
 به (سنه) وه‌یه . مامۆستا مه‌سه‌ود موحه‌مه‌دیش ، له گفتوگۆیه‌کی
 تابه‌بیدا وتی به شیریی نالی نازانم . د. مارف خه‌زنه‌داریش ههر
 به‌مه‌هه‌نا به زابه‌کی بلاوگرده‌وه‌وه . (د. مارف خه‌زنه‌دار ، گۆفاری
 زۆری کوردستان ، ژماره ۲۴ ی کانۆنی به‌که‌می ۱۹۷۵ و کانۆنی دۆهه‌می
 ۱۹۷۶) به‌لام دیسان بۆ ژێرگرتن له بۆچونی مامۆستا هه‌لی مۆبیل که
 به‌که‌م جار نه‌و نهم شیریه‌ی به ناوی نالیپه‌وه بلاوگرده‌وه‌وه ، ئیمه‌ش
 ئیره‌دا بلاوی نه‌که‌ینه‌وه و چاره‌زوانی ده‌رکه‌وتنی شتیکی نوێ نه‌بین
 له‌بهره‌په‌وه . ■

(۲) واته : شکالی خۆت لای خۆت نه‌که‌م ، چونکه ههر تۆی بنوانی دادم
 بده‌ی .

(۳) واته : نه‌گهر چاوم نه‌ده‌ینه دوس که خۆپنمی زشتووه ، تا منیش تۆله‌ی

دهسا لاده سەری زولفت لەسەر زۆت
 کە زۆتی زۆتم و مایل بە تاوم (٤)
 لەبانی خۆینی خۆم زاسیم بە ماچین
 دەسا پێدە هەتا زیندۆم و ماوم
 ئەوا نیشانیی مەرگم عیانه
 کە من غەرقی خەم و خەوین و زوخواوم (٥)
 مەکن مەنم لە شیوەن ئەو زەفیان !
 کە مەحزۆن و غەمین و دل شکاوم
 لە وێنی خۆم ئومێدم قەطمە « ئالێ » !
 کە سۆتاوە هەمۆ جەرگ و هەتاوم (٦)

خۆمی لێ بکەمەو و تێر تێر ماچی کەم و خۆینی بمۆم ، یاخوا لە زۆزی
 قیامەدا بکەوینە بەر لێ پرسینەو و لەپێناوی ئەو تاوانەدا لەگەڵ منت
 کرد ، تیا بچی .

لاوازی نیوەی دۆخەمی ئەم شێمرە لەبارەیی داژشتنەو ، بەجگەر
 ناشکرایە .

(٤) مایل : حەزکردۆ . تاو : مەتاو ، خۆر .

واڵە : سەری زولفت لەسەر زۆمەنی وەڵ زۆت لاده ، چونکە من
 بەهۆی مەشتی زۆلەو زۆت و قوت کەوتۆم و ئارەزووی ئەوێم هەیه
 خۆری زۆت لێم بدا و گەرم کەمەو .
 لەنێوان (زۆتی) و (زۆم)دا جیناسی لایق و ، لەنێوان ئەم دوانە و
 (زۆت)دا جیناسی ناقیص هەیه .

(٥) عەیان : ناشکرا و دیاریتی .

(٦) ئومێدم قەطمە : هیوام بزاو .

■ منیش بە ئی نالی نازانم و بێم وایە لێرە دا چاپ نەکرا با باشتەر بوو

گەر دهرسج من له بهر چن گهم دهخۆم
من به برسج قهط مهزازه ، غهم دهخۆم (۱)

له ئهماده کردنی ئهم لیکۆلینهوهی دیوانی نالییهدا بو چاپ، گهیشبوینه
ئهم پارچه شیعره ، ئهندامی کلرای کۆزی زانیاری کورد مامۆستا شیخ
موحههمهدی خال دۆ دهستۆسی دیوانی نالیی داینه لا . نوسخه به کیان دۆ
- سنج کهسی خهت خوش له نۆسینه وهیدا به شدارییان کردبو ، بهلام
کهسیان ناوی خۆی نه نۆسیبو . به کج لهمانه له داوێنسی بهشیکی
دیوانه کهوه نۆسیویه کهوا له سوله بمانن نۆسیویه مهوه و بۆ (مهلا
عبدالحمید) ناویکی نۆسیویه مهوه . ئهمه یان بابه ختیکی زۆری به
نۆسینه کهی داوه و سهڕ و ژۆریکی زۆری بو وشه کان کردووه و له چهند
شوێنیکیشدا چهند وشه به کی مهعنا لێداوه مهوه . به کیکی کهشیان
نۆسیویه کهوا له ۱۳۲۱ ی . ک (۱۹۰۳ - ۱۹۰۴ ی . ز) دا نۆسیویه مهوه .
نوسخه که کی تریشیان که دباره نوسخه به کی تازه تره ، وه که نهوی پیشۆ
به خه تیکی خوش نۆسراوه مهوه ، بهلام لهبارهی وردج و بابه خی زانستییه وه
نوسخه به کی عاده تیه . نۆسیاری ئهمبشی نه ناوی خۆی و نه سالی
نۆسینه وهی نه نۆسیوه . به وهرگرانی ئهم دۆ نوسخه به ئهمایشمان بو
که لک لێ وهرگرانی خسته بهردهست و بو به کهسیان لێشارهتی (خا) و
بو دۆهمیان لێشارهتی (خب) مان دانا .

بهرا بهر به بهردهست خستنی ئهم دۆ نوسخه به سوپاستیکی زۆری
شیخی خال ئه که بن .

(۱) واته : ئه گهر لێم ئه برسج بوچی خواردنیکی وام نییه و گهم ئهخۆم ، له
وهلامدا پێت ئه لێم کهوا من برسج نیم ، وای ئه نه گهی . خواردنی من
خهم و بهزاره به و ئه وهنده زۆری ئهخۆم پێی لێم ئه ب و پێویستم به
خواردنی تر نییه .

دههرسج (کم) : ئه برسج . (خا) : بهرسج . دهخۆم (پهراوێزی)
چرا (و) (کم) : ئهخۆم .

ټاوی سویری چاو و باری ټالی لیو
 سویر و ټالی دهم دهم و دهم دهم دهم (۲)
 ټا ساری زولفت له سر زو حلقه دا
 من وه کور ماری سر ټاگر خهم دهم دهم (۳)

(۲) واته : خواردنی من برېښه له ټاوی سویری چاو که فرمیکه که به
 چاوما دېته خوار و به لیو نه بلیسموه و ، له باری ټالی لیو که به ددان
 لیو نه کمسوه و نه یخوم . من ټاو به ټاو و دهم به دهم ، سویری و ټالی
 نه مخوم .

له نیوان (ټاو) و (چاو) و ، (دهم دهم) و (دهم دهم) دا جیناسی
 لاحق و ، له نیوان (چار) و (لیو او) ، (سور) و (ټال) دا نه ناسوب
 هبه .

ټالی لیو (ک) و (مب) : ټاله لیو . به پیتی نم نوسخانه نه بو
 (سویری) یش (سویره) بووایه . (« بهراویزی » چر) و (اح) : لیوی
 ټال . (خا) : لیوی ټال . نیوه شیمری دهم له (« بهراویزی » چر) و
 (خا) دا بهم جوړه به :

سویری ټالی نم من دهم دهم

(۳) دا : بدا . خهم : پیچ .

واته : هرچند سمری زولفت که وک مار وایه ، به سر زو نه وه که
 وک ټاگر که شه ، ټول بخوا و بین به نه لکه ، منیش له ناستی خومسوه
 وه کور مارک که به سر ناکروه ټاگر این قرچ نم و به دوری خومدا
 پیچ نه مخوم و دیمه بهک .

نم بهراوردهی که ټالی له شیمه بدا کردویه : سمری زولفی باری
 به سر زو نه بهوه داناوه به مار که بخړیته سر ټاگر و ، پیچ خواردنی
 خویشی له ټاو ټاگری خولشه ویستن له بهراویری نه ودا داناوه ،
 ورده کار به کی به جگار جوان و بالا و وینه به کی کم هاوایه .
 له (حلقه) و (خهم) دا مرادول هبه .

زولفت (م) و (گم) و (مز) و (مب) و (اح) : زولفی . دهم دهم (م) و
 (من) : نه مخوم .

ئاۋى كەۋنەر تۆشى سۆڧىن بىن كە من
ئاۋى ئىنسان ، يەنى ماچى دەم دەخۇم (۴)

شەربەنى خەۋف و ژەجاي ئەڧيار و يار
ترش و شىرىن ھەم دەچىژم ، ھەم دەخۇم (۵)
من لە طەورى ھالەم و دەورى فەلەك
شەربى لازىب ، زەخمى بىن مەرھەم دەخۇم (۶)

(۴) ئاۋى كەۋنەر : ئاۋى ھەۋزى كەۋنەر لە بەھەشتدا .
ئەم بەتە لە نوسخە دەستۋسەكاندا ، ئەنھا لە نوسخەي (من)دا
ھەبە . ئىمە ۋاي بۇ ئەچىن ھىي نالىن ئەمىن ، بەكەم لەبەرئەۋە كە
پىچەۋانەي ھەمىز بەتەكانى ئەرە كە تىكرا باسى دەرد و پەۋارەن .
دۆھەبىش لەبەرئەۋە كە تەمبىرى (ئاۋى ئىنسان) ھەرچەند پاشانىش
بە (ماچى دەم) مەنھاي لېۋاۋەھەۋە ، تەمبىرىكى ئازادەبەك نا شاپانە .
دەخۇم (كە) و (من) : ئەخۇم .

(۵) خەۋف : ترس . ژەجا : ئومىد . خەۋف و ژەجا دۆ ھالەتى تايىبەين لە
موسولمانى زاستەتەندا كۆنەنەۋە ، لەلايەكەۋە ھەرگىز ترسى خوداى
لە دل دەرنانچى و ، لەلايەكى كەشمە ھەمىشە ھىۋاي ژەخمى خۋاي لە
دلدايە و ئاۋمىد نالىن . ئەڧيار : پىگانە و ناھەز . ھەم : دىسان . خەم .
ۋاتە : من ئەۋ شەربەتە ترش و ناخۇشە لەچىژم و ئەۋ شەربەتە
شىرىن و خۇشە ئەخۇمەۋە كە بىرىنچىن لە ترسى پىگانە و ناھەز و ھىۋاي
نەۋازش و بەزەبىي يار ، سالىن ھەسانەۋەم نىيە و لەنىۋان ئەم
دۋانەدام .

لە كۆڭرەنەۋەي (شەربەت) و (ترش) و (شىرىن) و (دەخۇم) و
(دەچىژم)دا ئەناسوب و ، لە ھىنئانى (ئەڧيار) و (يار) و ، (ترش) و
(شىرىن)دا بەدۋاي (خەۋف) و (ژەجا)دا لەف و نەشرى مۇرەئەب ھەبە .
سەرەزاي طبىقاتى ئىۋان (خەۋف) و (ژەجا) و ، (ترش) و (شىرىن) و ،
(ئەڧيار) و (يار) .

لە (ھەم دەچىژم) و (ھەم دەخۇم)بىلدا ئەلھافىت ھەبە چۈنكە (ھەم)
بە مەنا (دىسان)بىش و بە مەنا (خەفەت)بىش ھاتۋە .
دەچىژم (كە) و (من) : ئەچىژم . دەخۇم (كە) : ئەخۇم .

طەور : كىردار و ژەۋشت . گىژان . دەور : سۆزان . فەلەك :

وهی که ژۆزهردی مه‌دینه و ژۆسیاهی مه‌ککه خۆم !
 دهرکراو و دهر به‌دهر ، یا ژهب ده‌خیلی عه‌غوی تۆم (۱)

خواردن نه‌لین . من به‌کیکم له‌وانه ، به‌لام نه‌نها به‌ خواردنی خه‌می خۆم
 دانا که‌وم ، خه‌می خه‌لکی که‌ش نه‌خۆم ، چونکه (خه‌م) نه‌لین نه‌گهر نالین
 خه‌مم نه‌خه‌وا و به‌نه‌نگه‌وه نه‌یه‌ت و ، هه‌مۆم نه‌گرێته نه‌ستۆی
 خۆی ، ناچار نه‌بم دنیا هه‌مۆ بگره‌وه و هه‌مۆ نه‌م خه‌لکه به‌خۆم و
 گشتیان له‌ناو به‌رم . بۆیه من خۆم نه‌که‌م به‌قوربانێی نه‌م خه‌لکه و
 سه‌ره‌به‌شتیی خه‌م نه‌که‌م تا نه‌م خه‌لکه له‌ خوران ژرگار بکه‌م ، چش که
 خۆبشی تیا به‌م .

له‌نیوان (هه‌م) و (هه‌م) دا جیناسی موزاربع و ، له (خۆم) و
 (ده‌خۆم) دا جیناسی ناقص هه‌یه .

ده‌لێن (کم) و (من) : نه‌لین . له‌مخواریم (عب) : له‌مخواری . نه‌کا
 (ت) : نه‌که‌ی . ناخه‌لاج (چر) و (مز) و (مه‌) و (خا) : بێ خه‌لاج .

نه‌م پارچه شه‌ره بۆ لیکۆلینه‌وه‌ی باری دهرۆن و جۆری بێر کردنه‌وه‌ی
 نالین پایه‌یه‌کی تابه‌یی هه‌یه . دباره‌ پاش دهرچۆنی له‌ کوردستان ، له
 مه‌ککه له‌کاتی مالاوایی چۆندا بۆ نه‌سته‌مۆل و تۆبه‌تی . هه‌ندێک نیشانه‌ی
 نه‌وه‌ی تێدابه که‌ نالین له‌ مه‌بدانی بیری ئاییندا پیاویکی (دیمه‌ن په‌رست)
 نه‌به‌ . نالین له‌م پارچه شه‌ره‌دا به‌ئاشکرا نه‌وه دهرله‌خا که
 دۆرق و نزیکن له‌ مالی خوا له‌ خۆیدا هه‌چ نیه‌ و کار له‌سه‌ر (نیاز)
 به‌نده‌ و ، گونا به‌ (ئاوی زمزه‌م) دانا شه‌روێ . بێزاری خۆی له‌وه
 دهرله‌بۆی که‌ بنیاده‌م به‌ خێر و سه‌هه‌نای نه‌م و نه‌و بۆی و کاتی به‌
 بێن کار و کاسبی به‌رێته‌سه‌ر و ، نه‌وه به‌ شایانی خۆی نازان . وای بێ
 چاره‌ نه‌مانه‌ت له‌ خاکی ژۆمدا گۆلۆچن بکا ، تا نه‌وه که‌ به‌ به‌رو بۆمی
 وه‌قلی پیاوچاکیان بۆی له‌ مه‌ککه . . لای شه‌ره‌یه‌یه‌ پێشه‌ی بنیاده‌م هه‌ر
 خواردن و ئۆستن بێ و به‌ره‌مه‌تیکی بۆ خۆی و بۆ کۆمه‌ل لێ نه‌وه‌شێته‌وه‌ .
 هه‌روه‌ها به‌ به‌راوردی نه‌م پارچه شه‌ره‌دا له‌گه‌ل نه‌وی که‌ی که‌ پێشتر
 بلامان کرده‌وه و له‌ مه‌دینه و تۆی و سه‌ره‌ناکه‌ی نه‌وه‌ بۆ : « نه‌ی نازه‌

دهفتەری ئەعەمالی من ، بێ قەطرەییکی زەحمەت ، کە ی بە سەد زەمزمە سیاھیی نوقطەییکی لێ دەشۆم ؟ (۲)

جەوان .. ئاد ، بۆمان دەرنەگەوتی کە نالێ دۆ سەنەری حێجازی
هەبە و ئەسەبانی لە سەرەتای بەجێهێشتنی کوردستان و گوژی
بەرگردنەو و سۆزدا ونوو و ، ئەویانی لە سەنەریکی نەری سەردەمی
پێیدا دانوو .. چونکە ئەو هەلۆیشتە ئازایانەیی نازەزانی لە ژبانی
تەوێزەلێ و بێکاری کە لەمیاندا دەربزیووە ، بە هیچ جۆرێ لەگەڵ ئەو
نیشانانەیی پێی پەلەناکەوتی کە لەوی کەیاندا بۆمان دەرنەگەوتی ..

(۱) واتە : هاوار بۆ من کە تۆزەردی مەدینەیی شاری مەرقەدی پێرۆزی
پێغمبەر (د.خ) و تۆزەشی مەککەیی دابەزگەیی سەرۆش و ، پێمناکرێ
تیاياندا بێنەموو و بەجێیاننەهێلم .. خوا بە ! من کە لەم دۆ شەرە
پێرۆزەدا نامێنەموو ، وەڵا دەرکراو و دەربەدەر وام و ، ئەبێت تۆ لێم
پێرۆزی و چاوەزوانی لێ بۆردنم .

دۆریش نییە مەبەستی لە (تۆزەردی مەدینە) و (تۆسیاھیی مەککە)
ئەو بێ کەوا کە ئەو کاتە مەدینەیی نەدبەو و ، ناستوانێ لە مەککەدا
بەپێنێتەو . هەروا دۆریش نییە مەبەستی لە (دەرکراو و دەربەدەر)
ناچار بۆنی بەجێهێشتنی کوردستان بێ ...
لەنتیوان (خۆم) و (تۆم) دا جێناسی لایق هەبە .

(۲) دەفتەری ئەعەمال . کردارنامە . لە ئابەیدا هەبە کە خوا لە تۆزی داوێدا
ئەفەرمویشت هەرکەسێک کردارنامەیی خۆی بێرێت کە ژزی ئەو چاکە و
خرابانەیی تیا نۆسراوە کە لە دنیادا کردۆنی . وشەیی (دەفتەری ئەعەمال)
لەو وەرگیراوە . زەمزمە : بێرێکە لە مەککە ، خەلکێ بۆ پێرۆزی ناوی
لێ ئەخۆنەو و حاجێ لێشی دێنەو بۆ وڵاتی خۆیان .

لەم شێرە و شێرەکانی پاشەوێ ، بەلگەیی پێویست نەبۆنی
مانەوێ لە مەککە ، نالێ ئەیانپێنێتەو . واتە : خوا بە ، بۆچی
بێنەموو ! دەفتەری کردارم پێرە لە گوناو و بە سەد ناوی زەمزمە
نوختهبەکی ناکۆزێنێتەو و ، هەموو شتێ لەسەر زەحمەتی تۆ بەندە .
زەحمەتی تۆیش چ لێرە و چ لە هەر شوێنێکی کە چون بەکە .

چەند ئەبێرێکی جوان و زیادەزەویبەکی وردە ، لەلایە کەوێ ناوی
سەدیری زەمزمە تاقە نوختهبەکی کردارنامەیی نالێ ناشواڵەو ، کەچێ
لەولاو تاقە دڵۆبێکی بەزەویی خوا بۆ لابردنی هەمووی بەسە ..

که به نیشراقی و ده کز خورشیده ، من چاوم ضعیف
لیم بووه ژۆشن که بوعدی قوربه ، قوربی بوعدی بزم ! (۳)

بۆ جیواری حق له هەر جین صدقی نییەت کافیه
من له (بیت الله) نیشەللا (باذن الله) ده ژۆم (۴)

لیم هه راهه دانه وو ئاوی هه ماماتی هه ره م
من که بازی دیدە بزم نه ک شهواره ی ده سه ژۆم (۵)

(۲) نیشراق : بیشک دانه وه . خورشید : خۆر . بوعد : دۆرئ . قورب : نزیکن .

وانه : که به نیشکی وه کو خۆر وابیه ، منیش کابرایه کم چاوی دلم
کز و کویره . که سیکش چاوی کز و کویره یی ، تا له خۆره وه دۆرتر یی و
نه چینه بهری و له سپهردا به نیشته وه ، باشتر که لک له نیشکی
وه نه گری و به پیچه وانه شه وه . من خۆم به م چاوه کز و کویره وه
لیم ژانسیه م بۆ ژۆشن بووه وه وه بزم دهرکه وتوه که وا تا له خۆری
که به وه دۆرتر یی ، له ژانسیدا لیه وه نزیکتر و ، تا ژۆرتر بجه
بهری ، که ستر که لکی لیم وه نه گرم .
له کوکردنه وه ی (قورب) و (بوعد) دا طباق هه یه .

که به نیشراقی : (چر) و (له) و (اح) و (خا) : که به یی نه شراف .
(« پەراوێزی » چر) و (« پەراوێزی » خا) : که به یی نه شرف .
(کم) و (من) : که به یی نه شواق . (کۆ) و (هه) و (خه) : که به نه شواقی .
وادیاره نه میش هه (نیشراقی) بووه و به هه له ی نو سبار گوزاوه .
تیکزای لیم شیره له (چن) دا نیه .

(۴) جیوار : دراوستیه یی . حق : خوا . صدقی نییەت : ژانسی
نیاز . بیت الله : مالی خوا ، که به ، مه که . نیشەللا : ان شاء الله ،
خوا بیک . باذن الله : خوا ژانسی لیم یی .

وانه : بۆ له وه ی بنیاده م له پال خوا دا یی و دراوستی یی ، مه رج نیه
دانیشتی مه که یی ، له هه رکوئ یی ، هه ره وه نه ده نیازی پاک و
ژانسی یی ، دراوستی خوا به . بۆیه ، منیش خوا یار یی مالی خوا
به جین له میلم و نه ژۆم ..

له هه ر جین (چر) و (ت) و (له) و (مز) و (اح) : له هه ر چن .

(۵) دانه : نه ره دانه ی بۆ به له وه ره دانه کری . حملات : کو تره کان . هه ره م :

تا به کوی وەك ژاوییه و ، وەك سانییهی سین پەل شکاو
 بێن طەواف و سەعی و عەرە هەر بخەوم و ، هەر بخۆم ! (٦)

حەرمی کەمبە . یاخود مەککە و دەورووبەری . دیدە باز : چاو کراوە .
 شەواوە : ئەو پالندەییە بە کە بە شەوی تاریک ژۆشناخ ئەبێت و ژۆ و ن
 ئەکا و بە ئاسانی ئەگیرێ . دەستەمۆ : ئەو پەلەومەری سەل ئەکەوێه لە
 خەلک و بە ئاسانی بگیری .

واتە : من کە بازی چاو کراوەم و ئەوانم نۆز بەرل بخۆم و بە هێزی
 خۆم نانی خۆم بەیدا بکەم و ، پەلەومەریکی بە شەواوە کەوتۆی دەستەمۆ
 نیم هەرمەس ئاوەزۆی لێ بێ بگری و ببە بۆ خۆی و بکا بە هێی
 خۆی ، حەرامە لەم دەور و بەری حەرمی کەمبەدا لێی بکەوم و وەك
 کۆترە دەستەمۆ بووە کانی ، خێرۆمەند دانم بۆ داکەن و ئاوم بەدەنی !

نالی لەم شەیرەیدا ئەوە کەسانە ی کە بێ نیش و کار لە دەورووبەری
 حەرمی کەمبەدا دانیشتون و بە خێری خێرۆمەندان ئەژێن و هێز
 نادەنە بەر خۆیان کاسبیەك بکەن و بە ژەنجی شان و ئاوەقی ناوجاوان
 نان بەیدا بکەن - شوپەاندووە بە کۆترە بێ دەسلالە دەستەمۆکانی
 حەرم . جا ناخۆ نالیەك کە هەلوێستی بەرابەر بەوانە ئاوا بۆین و وا
 ئازایانە زەخەمی لێ گرەبن ، لێ هەلوێستی بەرابەر بە سۆف و
 دەروێشەکانی خانەقا و تەکیەکانی کوردستان چۆن بۆین ؟! دیارە کە لێ
 لەوە ئێژر بووە کە جاربوار لە هەندێ شەیریدا دەرنەکەوێ .

لە یەگەختی (حەرام) و (حەمام) و ، (بازی) و (بازم) دا جێناسی
 لا حقیق و ، لە کۆکردنەوەی (حەرامە) و (حەرم) دا جێناسی ناقیص و ،
 لەنێوان (دانە) و (ئاو) و (حەمامات) دا تەناسوب و ، لە بەراورد کردنی
 (دیدەبار) و (شەواوە) دا طبایق هەیە .

شەواوەی (چەر) و (چن) و (لە) و (مز) و (اچ) و (خا) : ژێشۆلە ی .

(٦) ژاوییه : حوشر یا هەر و لاخێکی تر کە ئاوی بێ بکۆژنەوێ . وشە کە بە
 عەرەب و واتە (ئاو دەم) . جارێ لە سەردەمی حەجدا بە ولاخ ئاویان
 بە سەر ژەشمالی حاجییەکاندا بەشیوەتەو . سانییه : ئەو حوشرە ی
 ئاوی لە بێر بێ هەڵ ئەگۆزن . طەواف : بە کێکە لە کارەکانی حەج ،
 گەژانە بە دەوری مالی کەمبەدا . سەعی : کاریکی تری حەج ، زاکردنە
 لەنێوان (سەفا) و (مەرۆه) دا کە دۆ شوێن . عەرە : واجیێکی تری وەکو
 حەج ، جیاوازیی لە حەج لەوە دا بە مەرج نییه هەر لە دە ژۆژی بە کەسی
 مانگی قوربانا بکری و وەستانی (عەرەفە) شی لیا پتویست نییه .

من لهواه چن کوا نه‌لی وسيله و مسئله
عامیل و ناچار و معذور هر بلین هر یته بوم (۷)

واژه : تا که من و ملک و شریکی سن پهل شکاوی ناو هه لکوستن و ناو گیزان بم ، نملک هر تمنها هیچم یین نه‌کریئ ، به‌لکو نه‌گمر هیچشم یین بکریئ هیچیکی نه‌وو نه‌یین . . تا که من یین نه‌وی له‌بهر پهل شکاوی بتوانم به‌ده‌وری مالی خوادا بگمژیم و ، له‌نیوان صفا و معروفا و ژابکهم و ، واجبی عمره به‌چن‌بینم ، کار و پیشم هر نوستن و خواردن یین . یاخود تا که من و ملک خوشتری سن پهل شکاوی ناو هه لکوستن و ناو گواسته‌وه ، له‌چیدا که‌ولیم و بخۆم و بخه‌وم و کاریکی سو‌دم‌ندم له‌نه‌وه‌شینه‌وه ، با‌تعاونت ناودانیش یین به‌خه‌لک !! له‌نیوان (بخه‌وم) و (بخۆم) دا جیناسی مو‌حه‌زّه‌ف هه‌یه .

و‌ملک ژاویه و‌ملک سانبیه (چن) و (ت) و (خا) و (خب) : و‌ملک ژاویه ، و‌ملک سانبیهی . (عب) و (اح) : و‌ملک ژاویه ، و‌ملک سانبیه . طه‌واف و س‌می و ع‌سره : نمه به‌پیتی لیکنستی نوسخه‌ی (چر) و (خا)یه . نوسخه‌کانی‌تر هه‌ندئ ورده جیا‌وا‌زیان قیابه ، به‌لام هم‌وی هه‌له‌یه . هر بخه‌وم و هر بخۆم (ک) و (ژ) و (عب) و (خا) : هر بنۆم و هر بخۆم (ت) و (مز) و (اح) و (خب) : هر بخۆم و هر بنۆم . له‌وانی دیکه هم‌و‌مه‌ل‌ن .

(۷) و‌سبله : ه‌وی خو‌ن‌زیک‌کردنه‌وه له‌خه‌لک . مسئله : داوا ، سوال . معذور : بی‌نا‌ودار .

واژه : من حه‌قم چیه به‌س‌ر له‌و که‌سانه‌وه که‌ فیری خو‌ه‌لو‌اس‌ین بوون به‌خه‌لکا و به‌س‌وال و ص‌ده‌قه‌ نه‌یین . . من چیه به‌س‌ر له‌و که‌سانه‌وه که‌ ناچارن و بی‌نا‌ویان هه‌به‌هر دا‌وی زی‌اتر له‌ک‌من چ‌رکه‌ه‌ویان ک‌اسب‌یان یین نا‌ک‌ریئ . . من له‌وانه‌هیچ‌یان نیم و ، نه‌توانم به‌ژه‌نجی‌شانی خو‌م بژیم . له‌بهر‌نه‌وه له‌مه‌که‌دا نا‌مینمه‌وه و پشت به‌ژیانی چاو له‌ده‌ستن نا‌ب‌ستم و نه‌ژۆسه‌ شو‌ینیکی که‌ بو‌ خو‌م لی‌شتیک نه‌که‌م و پیتی‌نه‌ژیم .

وش‌ی (عامیل) له‌م ش‌مه‌ردا ژۆر یین‌جیه . ژۆی تی‌چن یا (خامیل) بو‌یین یا (عاطیل) و به‌هه‌له‌ی نو‌سیار گ‌و‌ژا‌یین . له‌نوسخه‌ی (خب) ی‌ش‌دا نو‌س‌را‌ه (ه‌الم) . نمه به‌ژۆره‌ژیه‌کی تی‌نه‌چن ، له‌و‌ژۆ‌وه‌وه که‌ (مه‌لا) زی‌اتر هر چاو له‌ده‌ستی خه‌لک بوون و به‌خه‌لات و به‌را‌تی گه‌وره‌گه‌وران و یارمه‌تی خه‌لک زی‌اون .

خونى من ليره له بهر زۆرى گوناوه يەك به صد
 گەرچى عاصى و موزىيم ئەمما موقىزى و پىن درۆم (۸)
 شادمانى پىن وهفایه ، یارى تیرى و مهسته
 یارى تهنگاهم غمه با هر غمی خۆم خۆم بخۆم (۹)
 لامده « نالى » له ئەبارى جیرایهى صالحان
 گەرچى بیه خوشهچینی دانهیى خهرومانى زۆم (۱۰)

وهسيله و : له ههموو نوسخهكانى بهردهستمانا ، جگه له (چن) ،
 نوسراو (وهسيلهى) . ئېمه ئهوى (چن)مان لا پهسند بو . مەعلووز
 (چر) و (چن) و (ك) و (مز) و (اح) : مەغرور . (سز) و (من) و (خا) :
 مەغلور .

(۸) موزىيب : گوناھبار . موقىز : پىنلنەر .
 واته : من درۆم ناکهم و پىنى لىن ئەنيم کهوا کابرایهکى گوناھبارم .
 گوناھيش له مهککه يەك به صد نهۆمىترى لای خوا . بۆيه من له زۆرى
 گوناھى خۆم نهترسم و ناتوانم ليره بهچینهوه و نهزۆم .

(۹) واته : شادمانى وهفای بۆ کەس نیه ، ئەنھا له سهردهمى تیرى و
 مهستیدا له گهڵ ئینساندايه . که بنیادم کهوتە تهنگانهوه ههر خهم و
 خهفت یار و باوهر و دزستى ئەین . منیش ئیستا لهم تهنگانهیهدا ههر
 خهم برادهر و هاوژیمه ، کهواته با خۆم خهمیکى خۆم بخۆم و چاره بهکى
 دهردى خۆم بکهم .

مهستهيه « پەراوێزى » چن) : ههستهيه . تهنگانهم (خپ) :
 تهنگاهم .

(۱۰) ئەبار : ههمار . جیرایهى صالحان : ئەو بهراهى بۆ پیاوچاكان تهرخان
 له كركى كه پىی بۆین و خهريكى خواپهرستى خۆيان پىن . خوشهچىن :
 گولۆچنى كەر . لهوى خێر و بهره کهتیکى زۆرى دهسگه پىن . ئەم دۆ
 مهنا دۆى بهكن و وادياره نالى خوشى ههردۆ مههناکەى مەبهست
 بۆین وهك پاش كهمىك زۆنى ئەکهینهوه .

نالى لهم بهینهیدا ، به عادهى شاعیره کلاسیکهكان که له دوا بهیتدا
 بهشیماڤیهك پيشان ئەمدن و ، ئەکشیتهوه ، ئەلین : نالى ! ئەو نسانهى

دل دهلج سهری چمن خاوشه ، جهوایی نادم مودده تیگه له قهقهسایه ، عذابیی نادم (۱)

که لهباری بهجن هیشتنی مهککوه گردن ، همو خهبال بون و ، هر
لهوت بو باشه لیره بهیختهوه نهچن بو هیچ کوئ . دهسپرداری
هماری بهرات و موجهی خواناسان مهبه و هر له مهککه بژی ، بیری
چون بو نهسمول له میشتک دهرکه ، مهچو ، هرچهند نهگهر بچن ،
پیشی به مهلکر و چنهوهی دانهویگهی خمرانی ولای زوم و بکهوینه
خیر و خلاشیهوه .

زستی (لامده) له چهند نوسخهیه کدا به (لابده) نوسراوه . بهمپیته
نم شبرمش هر به زیگی شبرمهکانی پیشودا نهزوا . واته :
دهسپرداری موجه و مرگرتن بیه له معاری بهرائی خواناسان و مهککه
بهجنپیگه و بزوز بو ولای زوم ، هرچهند لهوئ لهبر هوارتی و
نمداراین موحاجی گولوچن کردنیش بین .

لامده (لژ) و (هب) و (خب) : لابده . جیرابهی (چر) و (ک) و (اح) و
(خا) : جیرابهی . لهسر نم نوسخانه نمین (جیرابی) بین چونکه (جیراب)
بهمهنا هسانه به نک (جیرابه) . (کم) و (هم) و (من) : خمزینی . (مر) :
جهنایی . (خب) : خمرابهی . واته : ویرانهی .

تیگرای نم پارچه شبرمه بهبایه خهی نالج له نوسخهی (کم) دا نیبه .
نهگهر یشلچین ماموستا گیو هیچ نوسخهی دهستوسی لا نهپوه ، خو
هیچ نهین لهیتوانی لهبر نوسخهکانی (هم) و (کم) بینوسپتهوه .

(۱) چمن : باخ و گولزار . جهوایی نادم : زلی لن ناگرم . دلی ناشکینم .
پاخود وهلامی نادمهوه ، چن لهکا با بو خوی بیکا .

واته : ماوهبهکی زوره دل گیرودهی بهندی قهقهزه . لیستا لهیهوئ
بایهکی بالی خوی بدا و گهشتیکی ناو باخ و گولزار بکا . بویه که باسی
خوشی دهر و دهشم بز لهکا و بهمهنا دارام لن لهکا زیگی بدهم
لوریک بوخوی زابویرج ، بیندگی ناگرم ، پاخود وهلامی نادمهوه ، با
بوخوی حمزی له چیه بیکا .

لهنویان (دل) و (دهلن) داجیناسی ناکیس و ، له زستی (جهوایی
نادم) دا لهطافهت مهیه . له (قهقهس) بشدا لیستیعارهی موصهززهحه

مەجلیستىكى چەمەن و بولبول و بەزمى گول و مول
 بە دوۋەد مەدرەسەو دەرس و كىتابى ئادەم (۲)
 گوتىم : ئەي ماھ ، دلى من بە دلى خوت بىكزە ا
 گوتى : من بەردى بەقىمەت بە كەبابى ئادەم (۳)

ھەبە چونكە بىن بەشتن و دنيا بەئارەزو نەبۆن شوبەيتراوہ بە ئەفەس ،
 نىشانەش ئىمەنە كە دل لە نازەھەبىدا ئەين بەلام لە قەھەزدا نايىن .
 موددەيتىكە (ھب) و (خپ) : موددەيتىكە .

زەنگ بىن نالى ئەم غەزەلەي لە يەكەن لە ئاۋەكانى بىن ئاقەتى و دەرزىۋى
 فەتتەبىدا و بىن . شىبرى باشەۋەش ئەم بۆچۈنە ئەگەبەن .
 گول : گول . مول : جۆرە مەيتىكە .

نالى ئەم شىبرەشېدا بەلكە بۆ ئەو قەبە دىنپتەۋە كە لە شىبرى
 پىشۋىدا كرى . ئەلەن دل ھەقىقەتى ئارەلۋى ژابوردنى سەبرى باخ و
 چەمەنى ھەبىن و ، لە حوجرە و ژبانى حوجرە پىزار بىن . من خۇبىشم
 كۆزىكى ئاۋباخ و بولبولان و بەزمى يارانى ۋەك گول ژاراۋە و ،
 مەي خواردنەۋە لەكەلبانا بە دوۋەد قوتابخانە و دەرس و كىتب
 ئاگۆزەۋە .

لە يەكخىستنى (مەجلىستىك)دا كە مەمناي (زۆر كەم) ئەگەبەن ،
 لەكەل (دوۋەد) كە كىنايەبە لە (زۆر) ، طباق ھەبە .

مەجلىستىكى (چر) و (ت) : مەجلىستىكە . بەزمى گول و مل (گم) و
 (ك) و (اچ) و (من) : بەزم و گول و مول . (پەرۋاۋىزى ، چر) و (م) و
 (ھب) : ھەر ھەرگە ، يا ھەرگى ، گولەن . دەرس و (خا) : دەرسى (شى) .

(۲) ماھ : مانگ . بەردى بەقىمەت : (اھجار كرىمە) .

ۋاھ : بە يارم وت : ئەي ئازدارى ۋەك مانگ جوان ! ۋەرە با دلمان
 بگۆزىنەۋە بە پەك ، ۋاھ يەكترمان خوش بوپت . . ئەۋىش لە ۋەلاما
 ۋى : من مامەلەي ۋا ئاگەم . دلى من دلى دولبەرە ، دلى دولبەرىش
 زەھە ، دلىكىش كە دلى دولبەر بىن و زەق بىن ۋەك بەرد ، ديارە لە بەردە
 گرانەھاكانە . دلى كۆپىش دلى عاشقە ، دلى عاشقىش سۆئاۋە ، دلى
 سۆئاۋىش كەبابە . كەبابىش ھەرگىز بەردى بەقىمەت ناھىتىن . لەبەرئەۋە
 دلم ئاگۆزەۋە بە دلت .

گۆشه گيرم له برۆت و ، موه وه حعيش له موهت
 ژۆحي شيرينم نه بهر شير و قولايي ئادهم (4)

له يه سيني چاك مه كه بهر چاواه
 سينه كه چاك به ئينساني خراي ئادهم (5)

له كۆكردنه وهی (قيمه) دا كه له وشه (به قيمت) دهرله كهوچ له گهل
 (كه باب) ، چۆره تهناسويك هه به . له به كار هيتاني (بهرد) بشدا كه ژمق و
 سهخته به مهنا دلي بار كه گۆشته و نهرمه ، جوانكار به كي ئيجگار
 بالا هه به .

تهنها له نوسخه كاني (كم) و (هه) دا نوسراوه : (گوم ، گوتي) .
 لهواني ئردا نوسراوه : (وتم ، وتي) . به دلي (خا) : به دهلي .

(4) گۆشه گير : دۆره بهريز . موه وه حعيش : ههلاكو و داوه كيرو .
 واته : برۆت وهك شمشير و برژانگت وهك قولاپ وايه . منبش
 نامهوچ گياني شيريني خۆم بخمه بهر شمشير و قولايي تو ، بۆيه خۆم
 له برۆ و برژانگي تو دۆره بهريز گرتووه و له دهستان ههلاكو .
 له كۆكردنه وهی (برۆ) و (موزه) و ، (شير) و (قولاپ) دا تهناسوب
 هه به .

ژۆحي شيرينم نه بهر (هم) : ژۆح شيرينه ، له بهر . (كم) : گياني
 شيرينم نه بهر (هه) : ژۆح شيرينه ، نه بهر . شير و () بهراويزي « چر » و
 (كم) و (كم) و (من) : تير و .

(5) چاك (ي به كهه) : له تلمت ، كراوه . ئينسان : گليته ي چاو . بنيادهم .
 واته : نه وهوچ به نيگاي چاوت دهستم به سهردا بگري و سيني
 كراوه بهر ي بۆ خلات و دلم دهريني . . سيني من سينه به كي چاكه
 نايدهم به بنيا ده ميكي خراب ، ياخود نايدهم به چاويكي خراي و ا كه به
 تيري نيگاي سيني خه لك له تلمت له كا .

له كۆكردنه وهی (چاكم) و (چاكه) دا جيناسي لاهيق و ، له نتوان
 (چاكه) و (خهراپ) دا طبياق و ، له وشه (چاك) و (ئينسان) دا له طاعت
 هه به .

بهو () بهراويزي « خا » : بهم .

« نالیا » هم غزله‌لت تازه به تازه وتروه
به دوصد (مه‌ئەوی) یو (لویی لوباب) ی نادەم (۶)

— ۱۳ —

(فاتیحه ۱) تسخیره شاری دل به طا‌بوری ئە‌لم
مودده‌تیکی زۆره پاته‌خته له‌ب‌ر خا‌قانی غەم (۱)

مه‌ئەوی : کتییکی به‌ناوبانگی شیعری سۆلیاته‌یه به فارسی ، مه‌ولانا
جلال‌الدینی زۆمن نۆسویه که له ۶۷۰ ی . ک (۱۲۷۱ - ۱۲۷۲ ی . زادا
مردوه . لویی لوباب ، لب‌الباب ، کتییکه سیف‌الدینی نامودی
نۆسویه که له ۶۳۱ ی . ک (۱۲۳۳ - ۱۲۳۴ ی . زادا مردوه . له‌وانه‌به
کتیی‌تری‌ش به‌م ناوه هه‌ین .

را‌نه : ئە‌ی نالێ ! تازه ئە‌م غزله‌ جو‌انه‌ت وتروه .. ئە‌وه‌نده ناسک و
بێ‌مانابه به دۆ‌صد کتیی به‌ناوبانگی وه‌ک (مه‌ئەوی) و (لب‌الباب)
نا‌گۆ‌زمه‌وه ..

— ۱۴ —

ئە‌م پارچه شیعره ته‌نها له ده‌ستۆ‌سه‌که‌ی زه‌حمه‌تی مه‌لا‌ه‌زیری
زۆ‌شاوی‌دا هه‌بو که له پێ‌شه‌کیه‌که‌دا نیشاره‌تی (ه‌ز)مان بۆ دانا . له‌وه
ئە‌مچ نالێ ئە‌م شیعره‌ی له‌وکاته‌دا وت‌بێ که قاجاریه‌کان له ۱۲۱۶ ی .
ک (۱۸۳۰ - ۱۸۳۱ ی . زادا به‌ ناوی بارمه‌یدانی مه‌حمود پاشای بابانه‌وه
هاته‌ ناو شاری سوله‌یمان و ، س‌لیمان به‌گ‌د (س‌لیمان پاشا) که زۆ‌مه‌کان
پشتگیری بۆن ، شاری به‌ج‌ه‌ه‌شت و زۆ‌ی کرده (زه‌نگاباد) .

(۱) فاتیحه : سۆ‌ره‌تی (الفاتحه) ، دا‌وای خوێندنی سۆ‌ره‌تی فاتیحه بۆ
گیانی که‌تیکی مردۆ . تسخیر : داگیرکردن و س‌مر پ‌ن نه‌وێ‌کردن .
مه‌به‌ست لێ‌ره‌دا داگیر‌کراوه‌که‌یه . ئە‌له‌م : نازار . خا‌قان : پادشا .

نالێ ئە‌م شیعره‌ی به‌ دادانی (فاتیحه)‌یه‌ک ده‌ست پ‌ن‌ئە‌کا بۆ گیانی
شاری دل و ئە‌لێ ئە‌م شاره‌ که‌وتوه‌ته ژێ‌ر باری تا‌بوری سو‌پای
خه‌مه‌وه و ، ده‌تیکی زۆ‌ره یوه به‌ پاته‌ختی خا‌قانی خه‌م و خه‌فت و ،
ئە‌و حوکمرانیی تیا ئە‌کا و ، به‌ به‌راورد له‌گه‌ل جارانی وه‌ک نه‌ماین وایه .

حوکمی قاقونی صفا زۆن له زهومی زۆمه
 تا هروهدا بۆ له زۆما گهردی ئاشقوبی ههجم (۲)
 لهذهنی دنیا که هیچ و پۆچه لای نههلی نهدهب
 نهوومل و ئاغازی جهور و دهمرده ، نهجامی ستم (۳)
 تۆزی ئایینهی سکه نهمر وا بهدم باوه ، و ملی
 گهردی دامانی غهربانه بلوری جامی جهم (۴) ■

(۲) صفا : ژاپواردن . زهوم : جۆره شعرا بیکه له قامبسی شه کر دروست
 له کرێ . تا : لهوکاتهوه . هروهدا : ئاشکرا .

واته : نهومی تۆز و گهردی ئاشقوب و ئازاوهی ههجم له ولای زۆمه
 ئاشکرا بووه و دهرکهو بووه ، شعرا بۆ روخساری منبش حوکمی ناچار بۆ
 خوشت و سرخوشت کردنی لێ هه لکیراوه . مه بهستی نهوه به بلێ و هه
 چون نا ئۆنیک سروشت کرده شعرا ب بنیادهم سرخوشت نهکا ، ههروا
 قاتۆنیک سروشت کرد بو تۆزی منبش هه میسه خوشت بێ و دلی خه لکی
 بێ بگه شتیهوه ، بهلام لهوکاتهوه که ئیرانییهکان نهم خاکی زۆمه بیان
 بێ شیع کردوه ، منبش گهشت و خوشت له روخسارم هه لکیراوه .

نهشکونچ (زهومی) نهم و (زۆمی) بێ ، واته : خوشت له ولای تۆمی
 زۆمه نهماوه .

(۳) ئاغاز : سهره تا .

واته : خوشت و ژاپواردنی دنیا که له بهرچاوی پیاوی هونهرمهند و دنیا
 دیده و زیره کدا هیچ نابهن و فیهمی نییه ، سهره تا که ی بریتییه له
 زوگم کردن له ژێرده ست و ، چهشتی دهر و نازه ههتی بهدست
 کاروباری حوکم ئاییهوه و ، نهمجامه گهشتی گهوتنه ژێر چهپۆکه ی
 زۆر دارایی تره ، و هه خه لکی تر .

(۴) ئایینهی سکه نهمر : ئاوینه که ی نهسکه نهمری مه کدۆن که نه لێن نه و نه
 بهرز بووه دنیای ههق لێوه دیوه . وه لێ : بهلام . جامی جهم : ئاوینه که ی
 جهمشید ، نهویش ئاوینه یه کی و هه نهومی نهسکه نهمر بووه .

واته : دنیا بۆ کس نامێن تا سهر . نهوه نه ئاوینه گرانبه ها که ی
 پادشابه کی به شان و شکۆ و هه نهسکه نهمر ، ورد و خا ش بووه و
 تۆزه که ی بهدم باوه به ، شو شه ی ئاوینه که ی جهمشیدیش بووه به تۆزی

بۆ دهكەى تەكلىفى زەسمى ئولفەت و يارىق لە من ؟
كەى بە صوجەت ئاشنايە ساليكى زەنگەى مەدم (۵)

من مەتەم جاو ، چاوم ! باخەبەر بىن موشتەرى
تا غەزەل سەودا لە كا لای تاجرى چىتى بەقەم (۶)

داوێنى غەربان كە لە شوێنتىك لە جەلەكانيان لەنیش و لە شوێنتىكى تر
لەيان داڵەكەى .

مەبەستى نالە لە هێنانى وشەى (وەلە) ئەوەىە بۆن ئۆز هەر هېچ و
بىن مابەى ، خوا با بە ئاسمانيا بەرى ياخود لە زەویدا دابەكەن و ، ئەو
شان و شكۆهەى لە دنیادا هەبە هەر دیمەنە و لەزانیدا بابەخس
وردهیهكى ئۆزى هەبە .

وشەى (وەلە) بەگوێهرەى تىكتى دەستۆسەكە بو ، ئێمە خۆمان
لامان وایە لە ئەسكدا (دەلە) بۆین و بە هەلەى ئۆسبار گۆزاین . بەم پێیە
نیو شەرى دۆهەم شە و تراوەكەبە كە ئۆزى ئاوینى ئەسكەندەر
وێبەى .

(۵) زەسمى ئولفەت : ئوسۆلى ناسیاوێ . یارىق : دۆستایەتى . صوجەت :
ژابواردن . ساليك : ژېبوار . زېكەى مەدم : زېكای مەركە .

واە : بۆچەن داوای ئوسۆلى ناسیاوێ و دۆستایەتى لە من ئەكەى ؟
من ژېبوارى زېكای نەبۆن و مەركە و ، كەستىكەش ژېبوارى ژێسى
نەبۆن و مەركە بىن ، شارەزای هاوژێهەتى نیە .

(۶) مەساع : كەل و پەلەى فرۆشەن . جاو : خامى گازى نەكراو . غەزەل :
چۆرە قوماشێكى گرانەهاى . سەودا : مامەلە . ئارمۆز : باخەبەر :
ئاگادار . بەقەم : زەنتىكى سۆرە قوماشى بىن زەنگ ئەكەن . لەوانەشە
لە (باقى مانە) وە هابىن واە (مەسارە بۆ) .

واە : ئازىزەكەم ! من كاپرايەكى لام ، دۆكانەكەم شتى گرانەهاى بیا
نیە ، دەسمايەى دەسم جاو و شتى وایە . با كزیار ئاگای لە خۆى بىن ،
ئەگەر وێستى (غەزەل) بكۆى ، لای فرۆشبارى چىنى بە بەقەم زەنگ
كراو بەدوايا نەگەژى .

ئەم شەیرە ، بەش بەحالى شەیری پێشو ، وەك حوسنى تەعلیل وایە .
لە دەستۆسەكەدا لەجیاتی (چىتى بەقەم) ئۆسراو (چىت بە قەسم) .
ئێمە خۆمان وامان ژاست كردهو .

کە ی دەکا شەرح و بە یافاتی زوموزی دەردی دل
 زۆرەشی هەروەک دەوات و ، دۆ زوبانی وەک قەلەم ! (۷)

« ئالیا » یخ هیمەتی تا کە ی بە دەست میخەتەوه
 فاتیحیرو زۆستەماسا ، صاحیبی تیخ و خەلەم (۸)

(۷) زوموز : جەمی (زەمزە) واته ئیشارەت . مەبەست شتی بە ئاسان
 لێ حالێ نەبووه . دەوات : شوێشی مەرەکەب .
 واته : زۆرەشی وەک شوێشی مەرەکەب و دۆ زمانی وەک قەلەم ،
 کە ی نەتوان نەتیبەکانی دەردی دل لێکدەنەوه !

دەوات بۆیە بە (زۆرەشی) وەصف کراوه ، چونکە جاران مەرەکەبی
 نۆسین زیار زەش بووه . قەلەشی بۆیە بە (دۆ زوبان) وەصف کراوه ،
 چونکە قەلەم لە لایە کەوه چالە و خراپی یخ نەتۆسێ و ، لە لایەکی کەنەوه
 دۆلای مەبە و درزیکی لەتیوان لا کانیابە . کەواتە قەلەم هەم بە مەنا و
 هەم بە دیبەنیش دۆ زمانە .
 موفتی زەهاویش ئەم بیرە ی لە شیعریکی فارسیدا داتۆتووه . جا
 نازانی ئەو و ئالێ کامیان لەوایی وەرگرتووه . شیعەرەکی موفتی
 ئەمەیه :

نامە نۆبەم مەباد از واژ دل ٭ ٭ شود
 دۆ زبانی هەچو خامە ، روسیاهی چون قەلەم

واتە : نامە نۆبەم نەوێک دۆ زمانیکی وەک خامە و زۆرەشیکی وەک
 قەلەم بە زازی دێم بزانن .

(۸) فاتیح : وڵاتمان داگیر کەر . زۆستەماسا : زۆستەم ئاسا ، وەک زۆستەم .
 واته : ئالیا ! تا کە ی وا بە دەست دەرد و بەلاوه ، یخ هیمەتێ ،
 گیر ئەنۆی ؟ زابەزە .. تۆ کە نازابەکی وڵات داگیر کەری ، وەک زۆستەم و ،
 خاوەنی شمشیر و ئالایت .. لەسەرچین پەکت کەوتوووه ، هەستە !
 لە دەستۆسە کە ی (مەزدا) وشە ی (میخەتەوه) بە (میخەتەوه)
 نۆسراو . دیارە لەسەر شتیوه ی نۆسینی کۆن هەردۆ (ن) کە لە بەک
 گیر کراوێ ، ئێمە کردمانتەوه . وشە ی (فاتیح) یوش بە (فاتیح)
 نۆسراو ، لەنگە بو ، ئێمە خۆمان بەم جۆرە زاستمان کردەوه ، چونکە
 شتیوا لە شیعری کۆندا هەیه . لەگەڵ ئەوه شتدا ئێمە لامان وایە
 زاستە کە ی وا نییه ، لەوانە بە (فاتیحیکی) یا (فاتیحی تۆ) یا شتیکیوا
 بۆین .

لهبت ميم و ، قهدت ئهلف و ، زولف چيم
 دهزاني بهم سياله طالبي چيم (۱)
 وهفای عهده له من زۆح و ، له تو ماچ
 چيه چارهي ئهمانهت غهيري تهسلیم (۲)
 كه هانی تینی بزاریت له سهردام
 سهري خۆم خود به خود هه لگرت و زۆیم (۳)

- (۱) لهب : ليو .
 وانه : ليتوت له بچوكيدا وەك (سهلكي) بپي (ميم) وايه كه كونيكی
 بچوكی بيايه و ، بالايشت وەك بپي (ئهلف) بهرز و باريكه و ، زولفيشت
 وەك ههملی (چيم) پيچی خواردوو . دباره بهم شو بهاندندا خوات
 ئهنگه چيم ليت نهوی . . ماچم لهوی !
 نبوه شيمری بهكم له نوسخه ی (هم) و (مز) و (خب) دا بهم جوړه به :
 لهبت ميم ، قهد ئهليف ، زولفت وهكو چيم
 بهم سيانه (كم) و (گم) و (مز) و (مب) : بهو سيانه .
- (۲) وهفای عهده : گفت بهجن هيتان . ئهمانهت : شتيکی كه سيك لای
 كه شيکی تر دانراين . تهسلیم : دانهوه .
 وانه : من و تو گفتيكمان له نيو اندابه ، من گيانی خوات پۆ بهخت
 بكم و تۆش ماچيكم بده بن . . كه شيکی كه گفتيکی دا به كه سيك ،
 ئهو گفته وەك ئهمانهتي ئهوكه به ين لای ، له كه وێنه نهستوی .
 له بهر ئهوه ههردو گمان چارمان ناچاره ئهين گفته گمان پي نينه دۆ و
 ئهمانهتي به كتر بده بنهوه . ئهم شيمره ئيشاره به دۆ ئابه ي
 (ان" المهتد" كان" منؤولا) و (ان" الله" يامرکم ان" تؤدؤوا الامانات" الي
 اهلبها) .

- (۳) بزارای : تۆزه ي و نازه يان . خود به خود : لهخۆوه .
 وانه : كه تو هانی پۆ لام له جيايي دل دانهوه و دل شاد كردن ، تيفی

سوی مصر است مرا عزم از این لجه غم
تا که در نیل کشم جامه ز بی‌داد و ستم (۱)

می‌رود فانی از اینجا چو حریص از دنیا
با لب خشک و کف خالی و چشم پر نم (۲)

توره بیت دا له سرم ، منیش لعداخانه سمری بژاوی خۆم هه‌لکرت و
تۆبیشتم . یا : که دیم تۆ لیم زویر و لیزی ، منیش سمری خۆم
هه‌لکرت و ناومدانیم به‌جمن هیشتم .

له کۆ کردنه‌وه‌ی (سەر) و (سهری) دا جیناسی نا قیص و ، له (سهری
خۆم هه‌لکرت) دا له‌طافعت هه‌به ، چوتکه دۆ معنا نه‌گه‌یه‌ن .

(۱) لهم چوارینه فارسیه نه‌ها له ده‌ستۆسه‌که‌ی (چرا) دا هه‌به .

واته نیازی لهم هه‌به خۆم لهم گێژاوی لهما ده‌رباز که‌م و بۆۆم بۆ
میسر ، تا بۆ ده‌ربۆزینی بێزارتی و نازمزاین له جه‌ور و ستم ، کراسه‌که‌ی
خۆم له ئاوی نیل هه‌لکیشتم ، شین بێن . . لهم (شین بۆنی کراسه) له‌وه‌وه
ده‌رنه‌که‌وتی که قوماش خرابه نیله‌وه دیاره ئه‌ین به (نیلج) و (نیلج)یش
چۆره شینکه .

(۲) واته : زۆرم بێن ناخۆشه لهم واته به‌جمن دیتلم . . که له‌زۆم ، خۆم به‌و
ده‌وله‌مهنده زۆده ته‌ماکاره نه‌شوبه‌یتیم که له‌سهرق ، له لیوێکی وشک و
ده‌ستێکی خالی و جاویکی بۆ له فرمیتسک به‌ولاوه ، هیچ له‌گه‌ل خۆی
نا‌با .

زۆر له‌وه نه‌چن نالی لهم شیره‌ی باش تیکچۆنی مرنشینیی بابانه‌کان
وبێن ، بۆیه وا کوچ کردنی خۆیشی نه‌شوبه‌یتیم به‌ مهرگی که‌ستیک نه‌یه‌ویتی
به‌رێ . له‌بێ ده‌ربۆزینی بێزاریه‌که‌شی ، له جه‌ور و ستمی داگیرکه‌ره
هوسانییه‌کان بۆین و ، بۆیه‌ش ویستبیتی بۆ میسر بچن ، ده‌نگوباسی
نه‌وه‌ی زانیین که له‌ناو هه‌موو وڵاته موسولمانه‌کانا (جکه له ئێران) هه‌ر
میسر له‌زۆر ده‌ستی هوسانیدا نه‌بووه ، سه‌ره‌زای بۆنی (ئه‌زه‌هر) و
ناوبانگی مه‌لا به‌تن و خۆینه‌نیش ئیابدا . دۆریش نییه زۆتر له ده‌رباری

.....

بابانا شتیکی لهبارە ی پە یوهندی لیبراهیم پاشای کۆزی حمە عەلج
پاشای میر و میری زەوانغزەوه بیستین ..
بەداخەوه هیچ لهبارە ی ئەنجامی ئەم نێزە ی نالیپەوه نازانین : چوو
یا نه و ، ئەگەر نهچوه ، چن پەکی خستوه !!

★ ★ ★

تیمی نون

- ۱ -

که توی قبیله ، دامت سا یینه ، قوربان !
له سر قوبله دلم مه شکینه ، قوربان ! (۱)

ومره بنواړه دق دهستی حالیم
حالیمی چن ؟ همتو خو خوتنه قوربان ! (۲) ■

- ۱ -

(۱) قبیله : مالی خوا له مه که که موسولمانان پینج نمره زوی تن نه کمن .
قوبله . ماچ .

واڼه : قوربان ! مادهم تو قبیله ی منی و من همیشه زام له تویه ،
دهسا ماچیکم بدهرتی و به نمدانی نمو ماچه دلم مه شکینه .

نالچ که له م به یتمدا یاری شو بهاندووه به مالی قبیله ، دباره دمیشی
شو بهاندووه به (حجر الاسود) که بهردیکه له دیواری که عېدا ، خه لکن
له سردهمی حه جدا یو پروزی ماچی نه کمن .

لغنیوان (قبیله) و (قوبله) دا جیناسی موحه زده ف هه به .

که توی قبیله (م) و (ک) و (گم) و (من) : که تو قبیله ی . (ت) : که
توی قبیله م . له سر قوبله (م) : له یو قوبله ی . دباره له نه سدا (له یو
قوبلن = قوبله یکه) بووه .

(۲) حه نایچ : خه ناوچی ، گیراره خه نه .

واڼه : قوربان ومره سه پری دهسته گانم بکه که نه لیتی گرومنه
خه نه . به لام خه نه ی چن ؟ له خه نم نه گرسون . بویه اسورن چونکه
خوینیان پتووه ، نه وه ندمت به تیری خوشه ویستن بریندار کردوم ،
دهس یو هر کوچی گیانم نه بم هر خوینه ، بویه دهستم خویناویه .

■ به پروای من خه ناوی هم له بار و مزی شپامرو له باری جوانی
وشعوه باختره مراسته نالی وشمی بیتگانه ی زور له شپامرو دا هه به
به لام له به کار بردنی نمو و نشانه ی له کردی دا گرواوه باکی نه بووه .

شعفی که ، غه یری حویبی توی بیتا یی ،
به دهمستی خۆت دلم دهریینه ، قوربان ! (۳)

له بق خهلقن خهلات بهخشانی ماچه
خهلائی من هه مق خۆ جوینه ، قوربان ! (۴)

فوتوری چاوه کانت لالوینتی
به « فالن » فیتنه بهس بنوینه ، قوربان ! (۵)

لهنیوان ههردۆ وشه‌ی (هه‌نای) دا جیناسی له‌واو و ، له‌نیوان
(خوین) و (قوربان) دا ته‌ناسوب هه‌یه ، چونکه هه‌رچه‌ند مه‌به‌ست له
(قوربان) مانگی قوربان نبیه ، به‌لام وشه‌که نه‌و مه‌نایه‌ش هه‌له‌گرێ .
هه‌ناییم (ت) و (ک) و (مز) و (اح) و (خا) و (خب) : هه‌ناییم . (هم) :
هه‌ناییت . (کم) و (من) : خه‌ناویم . (کم) : خه‌ناویت . هه‌نایی چی
(چرا) و (ت) و (مز) و (اح) و (خا) : هه‌نایی چی . (کم) و (کم) و (من) :
خه‌ناویی چی . هه‌مۆ (چن) : هه‌مۆی . خۆ خوینه (کم) و (کم) و (من) و
(خب) : هه‌ر خوینه . (مز) : خوینینه .

شعق : له‌ت . حویب : خۆشه‌ویستن . (۶)

وا‌ه : قوربان ! دلم له‌ت که ، له‌گه‌ر له‌ خۆشه‌ویستی خۆت به‌ولاوه
شتیکت لیا دتی ، به‌ دهمستی خۆت دهریینه (وا‌ه : دله‌که) و فزه‌ی ده ،
من دلی وام ناوێ .

وشه‌ی (دلم) له‌ لایه‌که‌وه مه‌فمۆلویه‌یی (شعفی که) به‌ و ، له‌ لایه‌کی که‌وه
موبه‌دایه و (غه‌یری .. تاد) خه‌به‌ری به‌ی و ، له‌ لایه‌کی تریشه‌وه
مه‌فمۆلویه‌یی (دهریینه) به‌ .

شعفی که « به‌راوێزی » چر و خا و (اح) : شتیکی . (چن) و
(هم) و (کم) و (کم) و (خب) : له‌گه‌ر دل . (ک) : دلێ که .

به‌خشان : به‌خشینه‌وه . (۷)

وا‌ه : به‌سه‌ر خه‌لکی ترا مساج دابه‌ش له‌که‌یت و به‌ مساج خه‌لاکیان
له‌که‌ی ، که‌چن خه‌لائی منی دکه‌ژیش جینیو و قسه‌ی دل بریندارکه‌ره .
له‌ بق (مز) : له‌نیو . خه‌لقن (چن) و (ت) و (ک) : خه‌لکین . به‌خشانی
(چن) : به‌خشانه .

(۵) فوتور : ساردی و یخ مه‌یلن . ناوینتی : ناخه‌وینن . فیتنه : گوروفتار و

ژمفیکان ! من ئەوا ژۆیم لەلاتان لە مەظەرتان بۆ چۆل یێن ولاتان (۱)

گیرۆده کردن . بنۆینه : دەرۆخه .

واته : مادهم نیازت نییه ساردی و یێمهیلی چاوه کانت بهراهر به من
بخهویی و له کاربخه ی ، هیچ نه یێن بهس گرفتاری و گیرۆده ییم یێن
بنۆینه و بهس ژاکیشه بۆلای خۆت .

له کوکردنهوهی (نانۆین) و (بنۆینه) دا له شێوهی نه ی و ئیشیه کهدا
طیباق و ، له مەعنادا لێشێراک هه به ، سه ره ژای ئەو طبیاقه ی که له
معنا لێدانهوهی (تواندن) دا هه به به (خه واندن) و به (پیشان دان) .

ئهم پارچه شیره له ده ستۆسه کانی (چر) و (چن) و (ک) و (ت) و (مز) و
(مز) و (اح) و (خا) دا هه به و دراوه پال نال . هه ره ها له ناو کو مه لێن
ده ستۆسی مه لا موحه ممد ناویکی که لاله پشدا هه به به ناوی نالیه وه و
کاک جمال موحه ممدی فو تابی دوا پۆلی به شی کوردۆلۆزی زانکۆی
سوله یمان وینه به کی لێ بۆ گرێن و بۆی نار دین . لسه ره قه ی کاک
جمال له به یاضیکی کۆنی مه لا سه یید هه به بولقادی و امیظیشدا هه ره
هه به و دراوه پال نال . ئه مانه هه مۆ به لککی ئه وه ن که شیره که
شیره ی نالیه . به لām له گه ل ئه وه شدا له نو سه ده ستۆسه که ی (ک) و
له هه ردق چاپی (کم) و (گم) ی دیوانی کوردیدا پارچه شیره یکی ۱۳ به یێن
بلاو گراوه هه ره به یێنی به کهم و سێهم و چواره م و پێنجهم و حه و نه می
ئهم پارچه خراوه هه جوار چێوه به وه ، به یێنی به کهمی ئهم له ویش هه ره
به کهم ، سێهم هه شه مه ، چواره م دوازه هه مه ، پێنجهم ده هه مه ،
حه و نه م سێانه هه مه که دوا به یته له وۆ . جیاوازی به یته کان تیره و
له وۆ هه ره ئه وه نه به سه ره ها تیره (ژه لیکان) و له وۆ (مه لیزان) و ،
له جایی (نال) ی تیره ش له وۆ (کوردی) به .

تیجه لامان وایه کوردی ئەو چهند شیره ی له نال و مه رگه ره وه و
خستۆیه هه چوار چێوه ی شیره کانی خۆیه وه و ، شتی وا له جه مانی
ئه وه دا کم نیه و ، جیاوازی به ی هه هه ره یێش له یێوان ئه مانه ی نال و
له وانێ کوردیدا زۆر ئا سه رابه .

بلا سا شار به شار و دئی به دئی یین
له دەس یاران بکەین طەیی ولاتان (۲)

مەلێن کەلکی نەبۆ ، ژۆین ، جەهەنەم !
سەرم قەلغانە بۆ تیری قەشاتان (۳)

سەرلەووبە لە نوسخە (خب) دا شیعری چوارەمی پارچەکە
کوردپیش هەر بە هێی نالێ دانراوە . ئەو شیعەر ئەمەیه :

کە من ژۆیم جەهەنەم بۆ مەگەن لێم
لە من خالێ مەگەن کۆشک و سەراتان

(۱) بلا : با ، باوەکو ، لێی گەژێ . ولاتان : سۆک کراوەی (ولاتان) ، یاخود
(ولاتان)ی جەمعی (ولات) .

واتە : برادەرینە ! و من ژۆینم و بەجێم هێشتن ، سا خوا بکا باش
من وڵەکەتان سەم لێ کراویکی تری بیا نەین ، یاخود هیچ ولایک سەم
لێ کراوی بیا نەین ، ئا وەڵ منی بەسەر نەبەت .

چۆل یین («بەراویزی» چرا) و (چن) و (ت) و (مز) و («بەراویزی»
خا) و (خب) : چۆل بۆ . بەپێی ئەم نوسخانە مەنهای نیوە شیعری دۆهەم
وای لێ دیتەو : لێی گەژێ ، باش بو وڵەکەتان بیاوی سەم لێ کراوی
بیا نەما .

(۲) بلا : چش . طەیی : پێچانەو ، ئەی کردن .

واتە : چش قەبە ناکا ، با لە دەست دۆست و برادەر و بەهۆی
ئەوانەو ، دەربەدەر و ئاوارە بین و ژێی دۆری ولاتان بێژین و سەری
خۆمان هەلکێرین .

بلا (مز) : بێن . سا (چن) و (ت) : با .

(۳) قەلغان : بەرگریکی لە بۆلا دروست کراوە لە چەشنی ساج ، جاران
شەژمەر گرتوایانە بە ژۆیانەو بۆ خۆباراستن لە تیر و شیرێ دوژمن .
قەزا : قەزا و قەدەری خوا .

واتە : مەلێن نالێ کەلکی هێچی پێوە نەبو ، ژۆین ، دەبا بژوا ، بە
جەهەنەم . . من ، هەرچەند ئێوەش لەگەڵم خراپ بۆن و بۆن بە مایە
ژۆینم ، هەر دڵسۆزەکەم جارانتانم و سەری خۆم ئەگەم بە قەلغان
بۆ تیری قەزا و قەدەر نەبەت بێتایێکی .

سەفەرمان چونکە ژی هات و نهاته
دوعامان بۆ بکهن ، ئیوه و خوداتان ! (۴)

منم سەرکرده تان بۆ لەشکری خەم
دەترسم من بۆژم ، بشکێن سویاتان (۵)
شکاری و محشیان بەس دەستمۆ کەن
ئەوێک بەر یێن شکاری خالە زاتان (۶)

(۴) هات و نهات : هاتنەوه و نههاتنەوه . بەخت بۆ هاتن و بەخت بۆ نههاتن . مان و مردن .

واته : لەم سەفەری ئەبکەین سەفەری ژیان و مەرگه ، لەوانه به جاریکی تر چاومان به یەك بکهوێتنەوه و لەوانه نه . کەس نازانێت سەرەنجام چۆن نهی . کەواته ئیوه و خواتان له دوعای خێرتان یێن بهشتان مه کەن .

ئەم بەتە و بەیتی پێشۆ له نوسخەى (چرا دا) بهرودوان .

خوداتان (مز) : خواتان . دیاره ئەبێن تۆزێ (واو) هەهەى بگرن .

(۵) واته : ئەگەر خەم خواردن بۆ ئیوه دابنێین به لەشکرتک ، ئەوا سەرلەشکری ئەو لەشکره منم و من له هەموو کەس خەمى ئیوه زياتر لەدەتایه . جا بۆیه ئەترسم ئەگەر من بۆژم لەشکری خەم بۆ خواردنشان پەکی بکهوێت و یێن سەرلەشکر بهێنێتنەوه و بیهزێت و کەس نهیێن خەمتان بخوا .. مەبهستى ئەوهیه بێن کەس نازانێت وهك من خەم بخوا و ناگاداریی خەم بکا و کاروباری بهزێوه بهترى .
دەترسم (له) و (مز) : ئەترسم .

(۶) شکار : ژاو . ژاوێراو . لێرەدا مەبهست مەنای دۆهههه . دەستمۆ : مالن و بهلاسانێن گێراو . خانەزا : له مالا لەدایک بۆ ، مالن .

واته : بەس ئێچیری کێوێ (مەبهستى له بیگانهیه) دەستمۆ بکهن و بلاوێتنەوه ، ئەگینا ئێچیری پەرۆمەرده گراوی بهردەرگا و بهوه فای خواتان لەداخانا سەری خۆی هەلە گرتی و ئەزوا و خالە و بوستان بهجێ دێلن .

ئەم بەتە ئەنها له نوسخەى (چرا دا) ههیه . سەر ئەوهیه نوسخەهەى (ژۆ) که ئەم پارچه شیعەى به ۱۲ بەیت تیا ههیه و داویهته پال (کوردی) ، لەم بەیتەى لیا نییه .

نوهند نهرجق دهكا « نالغ » كه جار جار
بكهن يادی موحیبی بن زیاتان (۷)

— ۳ —

له دوگمهی سوخه دوینن نوژی شیوان
به یانی دا سفیده ی باغی شیوان (۱)

(۷) نهرجق : تگا . له (ارجو — نهرجق) ی فیعلی موزاربع وهرگیراوه .
موجبب : خوشهویست .

واته : نالغ تهنما یك تكای لیتان ههیه ، نهویش نهوهیه جاروبار
یادیکی نهم خوشهویسته زاستکو بن درق و زیابهتان بکه نهوه .

نوهند (له) و (مز) : نهومن . دهكا (چن) : نهكا . (اح) و (خا) : دهكهم .
نزانینی هژی دانانی نهم پارچه شیره ، له گه لپن پارچه شیری نری
نالغ زیاتر مایه ی داخه . لهم پارچه شیره وه بهناشکرا دیاره كه نالغ لای
كه ساتیکی بهدهسه لانیوا بووه وەك دۆست و برادرم له گه لی
جولاونه نهوه و ، پاشان بۆ كه سیتی بیگانه دلپان به شاندهوه و ناچاری
زۆبشتنیان کردوه ، بهلام نهو همر خوشی و بستون و دلی بۆ بووه له
سۆز بۆیان . بریا زۆلۆی له زۆزان بۆمان دهرکهوتابه زۆداوه كه چون
بووه .

— ۴ —

(۱) دوگمه : فزجه . نوژی شیوان : نوژی تیواره . به یانی دا :
دهرکهوت . سفیده : سپیده ، زۆناگن . باغی شیوان : مهبست
سنگی یاره كه ممکی وەك سیتی پیوهیه .

واته : دوینن تیواره له کانی نوژی شیواندا لهودپو دوگمهی سوخه ی
وهك خۆر زهره و سۆری بارهوه ، سنگی وەك سپیده ی به یانن سببی ،
باخی سیتی ممکه کانی دهرکهوت .

نهشگونین معنای نیوه شیری دۆهم بهم جۆره بن : گولی سببی
دره خنی سیتو ، به هیتی به خشخ . نهویش برانین كه ممکی کچان ، وەك
به سیتو نهشوبه پترقی ، به به هیتیش نهشوبه پترقی .

ههرچهند مهبست لهم (به یانی دا) به ئیشارت کردن به (به ره به یان) و

له خوځي مله مېتى ژۆژ ههروه کو شیت
به ژۆژمردی ههلات و کهوه کيوان (۲)

دو چاوی من کهوا کهيلي سوروشکن ،
ده پيئون ناوی به مری خوځ به پيوان (۳)

(نوځی به بانی) نیبه ، به لام کو کردنهوی له گهل (نوځی شیان) دا
طبایتيکی جوانی به دبمن تبايه . ههروه ها (دهرکهوتی سپیده
به بانی) ش له کانی (نوځی شیان) دا که شوی تاریکی کردووه به ژۆژ
ژۆشن ، نه گهل له گهل (بانی شیان) ه کهیدا ژانه گرین ، زیاده ژه و بیه کی
بالای تبايه . له خواستی (سفیده) شدا که هبی به یانیانه ، بو سگی
یار و ، له به کارهتانی (بانی شیان) دا له جایی سگ و مەمک
نیستیمارهوی موه ژه هه به . له کو کردنهوی (شیوان) و
(شیوان) شدا جیناسی لایق هه به .
سفیده (گم) : سپیده .

(۲) طه لمعت : ژۆمعت . ههلات . ژۆژ : خۆر . ژۆژمردی : خه جاله تی و
شهرمزاري . کالج و زهردي . ههلات : ژای کرد . ههلات . کيوان :
شاخه کان ، یاخود که یوان واته ئاسمان .

وايه : خۆر ، له ترسی ژۆژاکی ژۆی یار ، له شهرمزاري دا ، وه کو
شیت ههلات و ژای کرد و دایه شاخه کان . مه بهستی له زمردهی
خۆراوايه که خۆرکی زمردي کال له نها به لۆکهی چیاکانهوه
نمیچینهوه .

یاخود : خۆر ، له ترسی ههلات و دهرکهوتی ژۆی یار ، ژهنگی له
ژۆژا ، زمرده لگه ژا ، به زمردي له ئاسو ههلات و لیزگی دای له
لۆکهی چیاکان و پاشان خوځی بو ناوهزاستی ئاسمان بهرل بووهوه .
مه بهستی له کانی ههلاتی خۆره له سه پاندا .

له وشه (طه لمعتی) و (ژۆژمردی) و (ههلات) و (کهوه کيوان) دا ،
وه کو ژۆنمان کردهوه ، له طاعت هه به ، چوتکه به کن دژ معنا له که بهمن .
ژۆژمردی (چن) : ژۆی زمردي .

(۳) کهیل : پز ، لیوان لپو . سوروشک : فرمیشک . ده پيئون : وه پيوانه
کردن هه لئه گۆزن . به پيوان : به پيوانه کردن .

مه‌کن لۆمه‌ی په‌شێوی دل که ئه‌مه‌و

په‌شێواوه له‌به‌ر په‌رچم په‌شێوان (٤)

شه‌رای له‌علی زومانی له « نالی »

حه‌رامه‌ بین مه‌زه‌ی ماچکی لیوان (٥)

واته : چاوه‌کانم که پۆن له فرمێسک و هه‌میشه فرمێسکیان لێ
له‌ژۆی ، فرمێسکیان به‌زاده‌یه‌که زۆره و لێ نابۆی ، نه‌پێی ئاوی به‌هری
خوێ هه‌لته‌گۆزن و دایه‌مژۆن ..

له‌نیوان (چار) و (ئاو)دا جیناسی لایق و ، له کو‌کردنه‌وه‌ی (چاو)دا
که مه‌عنا‌ی سه‌رچاوه‌ش ته‌به‌خش ، له‌گه‌ل (ئاو) و (به‌هر) ته‌ناسوب
هه‌یه .

که‌ی‌لی (چر) و (ام) و (کم) و (گم) و (اج) و (من) و (خا) : سه‌ی‌لی .
ده‌پێون (مه‌ب) و (خا) : ده‌پێوی . خوێ (« په‌راوێزی » چر) و (کم) و
(گم) و (ت) و (مز) و (من) و (خه‌ب) : خوێن . به‌پێی ئهم نو‌سخانه نه‌یج
(سوروشک)یش که وا‌هه فرمێسک ، هه‌ر به‌ خوێن مه‌عنا‌ی لێ به‌دێته‌وه .

واته : گه‌یه‌ج له ده‌که‌م مه‌که‌ن که ئه‌مه‌و له‌سه‌ر خو‌ی نییه . ه‌ۆی (٤)
ئهم له‌سه‌رخ‌ۆ نه‌پونه‌ی ته‌گه‌مژته‌وه بو ئالۆزی په‌رچمی باران که کاری
له‌میش کردوه .

له‌نیوان (په‌شێوی) و (په‌شێواوه) و (په‌شێوان)دا ، به‌جگه‌ له‌وه که
له‌گه‌ل هاو‌ژبه‌یه‌ی وشه‌کانیشدا هه‌ریه‌کی به‌ مه‌عنا‌یه‌کی تایه‌ته‌ج
به‌کاره‌ێنراون ، جۆره جیناسیکی لایقیش هه‌یه .

مه‌که‌ن (چر) و (ام) و (کم) و (گم) و (مز) و (اج) و (من) و (خا) :
مه‌که .

(٥) زومانی : وه‌که هه‌نار .

واته : چه‌شتنی شه‌رای زه‌نگ سۆری کالی وه‌که زه‌نگی له‌هل و
هه‌نارم لێ هه‌رامه ، ته‌گه‌ر ماچی لیوی بار نه‌یج به‌ مه‌زه‌ی .

له‌نیوان (له‌هل) و (زومانی) و (لیو)دا که زه‌نگیان له‌یه‌که‌نه‌چن
ته‌ناسوب هه‌یه . ته‌ناسوبیکی جوانیش له‌نیوان (شه‌راب) و (حه‌رام)دا
هه‌یه چونکه به‌پێی ژۆی و شوێنی ئایه‌ن شه‌راب هه‌رامه . له‌نیوان
(شه‌راب) و (مه‌زه)شدا ته‌ناسوبیکی تر هه‌یه . له ته‌گه‌زای وشه‌کانی
دوایی به‌ته‌کانیشدا جیناسی لایق هه‌یه .

- ۴ -

مه‌لی تمعدادی مه‌حاسین قرسیان
 خال یه‌ک و ، زولئی دووان ، هر دق سیان (۱)
 کوفری زولفه تار و ، ماری ئه‌رقه‌من
 صفری خاله ، ه‌لقه‌یی ه‌ندوسیان (۲)

- ۴ -

(۱) تمعداد : ژماره‌کردن . مه‌حاسین : چاکه و جوانی . سیان : ستن .
 سیاهن ، زه‌شن .

واته : نه‌وانه‌ی به‌دوای جوانیدا ئه‌گه‌زین و ئه‌بزمین ، ئوسوبانه
 بار خالیکی پتوه‌یه و دق زولئی هه‌یه که به ه‌مدوکیان (واته به خال و
 زولف) ئه‌بن به سق ، یان خال و زولئی ، یان ته‌نها ه‌مدق زولفه‌که‌ی ،
 زه‌شن .

له کو‌کردنه‌وه‌ی (یه‌که) و (دق) و (سییان) دا به‌پیتی ئه‌وه که زه‌قه‌می
 ژماره‌ن ته‌ناسوب و ، به‌پیتی ئه‌وه که جیان له یه‌ک ، طباق هه‌یه .
 ه‌مه‌وه‌ها له کو‌کردنه‌وه‌ی (ئوسیان) و (دوسیان) دا جیناسی لاحق و ،
 له (سییان) خۆشیدا له‌طانعت هه‌یه .

تمعدادی مه‌حاسین « پ‌ه‌راویزی » چر و چن و (کم) و (گم) و (که) و
 (ت) و (مز) و (ه‌ب) و (اج) و (من) و (خا) : تمعداد و مو‌حاسب .
 خال یه‌ک و « پ‌ه‌راویزی » چر و (عم) و (ه‌ب) و (خا) : خالی یه‌که .
 (گم) : خال یه‌که .

(۲) تار : تاریک . تار و مار : پرز و بلاو و لاوازه‌گراو . ئه‌رقه‌م : ماریکی
 پیسی کو‌شنده‌یه . ناوی ئه‌و ته‌صابه‌یه‌شه که پ‌تخم‌بەر (د.خ) و ه‌مدق
 له یارانی له سه‌ره‌های په‌یدا‌بوئی ل‌سلامدا شه‌ران به‌نه‌تین له مالی ئه‌ودا
 کو‌له‌پونه‌وه . صفری خال : خالی وه‌که نو‌خته‌ی س‌فر . س‌فر ،
 خۆشی واته بو‌ش و بو‌ج . ه‌لقه‌یی ه‌ندوسیان : ئه‌لقه‌ی زه‌ش وه‌که
 ه‌ندوکیان که بی‌ستیان زه‌ش‌تاله‌یه . ئه‌وه‌وانه .

نالئ له ش‌عیری پ‌شودا جوانیه‌کانی یاری و‌مارد . له‌م ش‌عیره‌شدا
 د‌پته سه‌ر باس و ل‌ن‌دوانیان ، ئه‌لئ : ه‌ه‌رچن که زولفه‌کانیه‌نی ، به‌ه‌وی
 کو‌له‌پانه‌وه (که زه‌شیه‌که‌بانه و زه‌شیه‌ی ن‌شانه‌ی کوفره) ، تاریکن و

زولنی جه ژژازی صه فاصهف خسته پیش
یعنی زهنگی لهشکری قیروسیان (۳)

نهم غه زالانه که نه قسی دیده من
تهن سین و چاو و خال و مق سیان (۴)

بوون به ماری نهرقم . هرچی خالی وک سفریشه سی به هپوی
بوشن و پوچییهوه ، نهلقهی هیندوسییه کانه که نه یگانه لویان . به پیتی
نهم معنای دواپییه نه بن خاله که به سر لیتی بارهوه بن ، تا وک له بلره ی
شیوهوه شو بهاندی به حهلقهی هیندوسییه کان که هم زهشه و هم
خزه ، له باره ی جیتگاهسوه بن به لوه وانه دابرنی .

نالنج له نیوه شیر ی پیشودا و بستویه نیشارمت به کوپونه وه ی
موسولمانانی سه ره لای په یدابونی نیلام بکا له مالی (ابن الارقم) و
نهم معنایهش بکه به بن که وا : خه لای کوفری زولفه په زه واره ی مالی
نهرقم بوون . هرچمند نهم معنایه شتیکی نه واد نادا بدهسته وه و
نالانری مه بهست کییه ، به لام نالنج ، له هیجه ، نه وه سی هر مه بهست
بووه . نهم به کیکه له خاسیه ته کانی نالنج . له وشه ی (هیندوسییان) بشدا
و بستویه نه وه بکه به بن که زولفه کانی بار به خالی وک نهلقهی هیندویه وه
له کهنه سین .

(۳) جه ژژاز : ژاکیشهر . سوپای بن شومار . صه فاصهف : ژیز به ژیز و
چین چین . زهنگی : قولمزهش که جاران کویله بوون و کژراون و
فرژراون . قیروسییا : کینابه به له وه ی به هیچ دابرنی و گویی نهدریتن
نه گهر له ناو بچین . یاخود (قیر و سییا) به وانه قیر و زهش .

وانه : بار ، زولنی دلداران که مه ندکیش کمر و ، وک لهشکری بن
شومار نال - زوری ، ژیز به ژیز و چین چین هینا پیشه وه و دایه پینا و
شانه ی کرد . مه بهستی بار له زولف خسته پیش ژووه ی ، نه وه به
بلنج زولفه کانم وک سوپای زهنگی بن بابه خن و نه گهر شتیکیسیان لئ
بن مه بهست نییه ، یاخود وک سوپای زهنگی قیرین و زهش .
زهنگی (چن) : هیندی . (کم) و (گم) و (من) و (خپ) : زهنگی ، وانه :
وک .

له وشه ی (قیر و سییا) دا ، وک وکمان ، لطافت هیه .
(۴) لهرال : ناسک . لمن : لهش . سییان : سیاهن ، زهش .

حاکمانی محکمه نامه سیان
 قمت نامه و غیرت و ناموسیان (۵)
 هرم و زهرقی خرقه‌یی سالتوسیان
 شاهی زوره زوبانی لوسیان (۶)

واته : نهو پاره وهك ناسك نازدار و جوانانه كه وینه‌بان بووه به
 نمخشی و له‌ناو چاوما کیشراوه ، له‌شیان سپن و ، چاو و خال و مویان
 زهشه .

له‌نیوان (سپین) و (سیان) دا طیبانی له‌فظن هه‌به .

دیده‌من (په‌راویزی) چر و چن و خا) : دیده‌تن . چاو و خال و
 (م) و (ک) و (گم) و (من) : دیده‌کال و .

(۵) نامه سیان : نامه‌ی کرداریان له زۆری قیامه‌دا زهشه ، تاوانبارن .

واته : داومرانی دادگا نامه‌ی کرداریان زهشه و ، غیرت و ناموسیان
 نساوه ، له‌جیایی گونا‌هبار بێ گونا‌ه تاوانبار نه‌کن و ، به‌پیچه‌وانه‌شه‌وه .

به‌نشانه‌ی شیمه‌ه‌کانی پاشه‌وه‌دا مه‌به‌ستی نالان له (حاکمانی
 محکمه) نه‌وانه‌به‌خۆیان به‌ناحقی کردووه به‌پاسه‌وانی نابین .

دۆربش نییه (محکمه‌نامه‌سیان) جهمی (محکمه‌نامه‌سین) بێ و
 وشه‌که‌تورکین بێ و ، به‌وییه‌ شیمه‌ه‌که‌ پلار بێ له‌هوکمرانانی هوسمانج .
 له‌نیوان (نامه‌سیان) و (ناموسیان) دا جۆره‌ جیناسیکی تهرکیب
 هه‌به .

محکمه‌نامه‌سیان (م) و (ک) و (گم) و (من) و (مپ) و (اح) و
 (په‌راویزی) خا) : محکمه‌ی نامه‌سیاه . (ک) و (مز) : محکمه‌نامه
 سیاه . (ت) و (خب) : محکمه‌ی نامه‌ی سیاه .

(۶) زهرق : لاریش و زهنگا و زهنگن . سالتوس : نر و فیل . زۆر : ساخته و
 ده‌ست هه‌لبه‌ست .

واته : نهرمج و جوانیی جبه‌ی فش و فۆلی پز له‌فز و فیلان که پز
 نیشانه‌ی له‌خوا ترسانی خۆیان له‌به‌ربان کردووه و ، زمانی لوسی
 خه‌لکی ساویلکه‌هه‌تخه‌له‌تینیان ، هه‌مو شایه‌نی درۆن و نابین به‌هه‌لگه‌ی
 ژانگورییان .

له‌م به‌بته و به‌بته‌ی پێش‌ه‌دا ، له‌نیوان (حاکمان) و (محکمه) و (نامه

چاژه کم ! مه نواژه زدهنگی ظاهریتی
 خو دهزانی (زۆ سپی) چند زۆ سیان (۷)
 ناوی مه خموران ته بهی « نالنج » ! له تیو
 حهلقهیی واعیظ ، له وین جاسرسیان ! (۸)

— • —

زه قیب و موددمعنی فیتنه و عیلاقهیی چاوی جادۆتن
 له گۆشهیی گۆشه وارعت نایییی هارۆت و مارۆتن (۱)

(سیا) و (خهرقه) و (شامیدی زۆر) دا تهنا سوب ههیه .
 نهرم و (هم) : بهزم و . خهرقهیی (هم) و (له) و (ت) و (اح) و (خب) :
 فیرقهیی . نهم بهیته تهنا له نوسخهیی (هم) دا بهینی پینجهمه ، بهلام
 نهوه ههله به .

زۆ سپی : ناغرهتی داوین پیس . زۆ سیا : زۆ رهش .
 واته : گیانه کم ! نه کهی ههرگیز به زوالت و دیمه ههله ته پیتی .
 خۆت نهزانی زۆ سپیهکان که به دیمه جوان و زازاوه ، لای خوا چهند
 گوناهاار و زۆ رهش .
 له نیوان (زۆ سپی) و (زۆ سیا) دا طباق و ، له نیوه بهینی دۆ ههیدا
 بهراهر به نیوه بهینی یه کم حوسنی تهلیل ههیه .

(۸) مه خمور : سهرخۆش و بهدمهست . له تیو : له ناو .
 واته : نالنج ! نه کهی له ناو کۆژی تهواندا که کۆ پونه نهوه له واعیظ ،
 گۆبیان بۆ پهند و ئامۆگارییهکانی شل کردوه ، ناوی سهرخۆشان به
 خراپه پیتی . . سهرخۆشان له ویش خه فیه بان ههیه ، خۆی به
 گوئی گری واعیظ داوه ته قه کم ، قسه که بان پین ته گه به نیشهوه و
 له نجله کهی بۆ خۆت باش نای . . تۆش ته چیه زبزی خهرقه
 پۆشانی زمان لۆسی تهنا به دیمه پیاو چاکهوه . . کۆژی مه بخواران
 له ناو تهنجومنی واعیظ شیدا کهسی وایان ههیه له بهنهوه له گه لیان پین .

— • —

(۱) زه قیب : بهدکاری نیوان باران و دلداران . موددمعنی : نهوهی لیددیمای
 شتی بکا . مه بهست تیره دا که سیکه به درۆ خۆی به خۆشه و سیتی جوانیک

نه باتانی زهوتی وەك موزەوتی هاوێندەر ، یەغنی
هەمق سەرخۆش و مەست و ژۆرپەرست و عاشقی ژۆتن (۲)

داین . نیشته : مایە نەگەتێ و خرابە . عیلاقە : ئەوێ بە شتیگدا
هەلواسراپن . جادۆ : سەحراپاز . گۆشە : سوچ . گۆشەوارە : گوارە .
نالیب : جەننشین . هارۆت و مارۆت : دۆ فریشتە بوون ، ناو و باسیان
لە تورنانشیدا هاتوو ، خەلکیان فەتری سەحەر کردوو ، پاشان خوا
غەزەیی لێ گرتۆن لە بیریکا لە (بابل) سەرەوخوار هەلواسراپن و تا ژۆزی
قیامت هەروا ئەمێشێنوو و هەمیشە نیشتیانە ، بەلام هەرچی ئەگەن
دەمیان ناگاتە ئاوی بنی بیرە کە ...

وانە : بەدکار و خۆهەلبەستێن مایە خرابە و بەدین لەنتیوان مەن و
تۆدا و بە چاوی ئەفسۆناوتندا هەلواسراون ناهێلن مەن بیینی و ، لە
سوچی گوارە ی گۆیتندا شوژکراونەهەو ، جێگای هارۆت و مارۆتیان
گرتوووەهەو ، ناهێلن گۆیت لە مەن یێ .

وەك دیمان نالی ئەم شیمەری لە ژازی هارۆت و مارۆت وەرگرتوو و
تەنانت وەشی (نیشته)شی لە ئایەتەكە ئیقتیباسی کردوو . نالی و یستۆبە
بێن وەك چۆن هارۆت و مارۆت لەناو چالەكەدا سەر بەرەوخوار
هەلواسراون ، ژەقیب و موددەمیش هەروا لە بەرچاوی تۆدا
هەلواسراون و ، چۆن ئەوان سوچیتکی چالەكەیان گرتوو ، ئەمانیش
سوچی گوارە ی گۆیتیان گرتوو و ، وەك چۆن ئەوان مایە ی فێتە و
خرابە بۆن بۆ خەلك ، ئەمانیش بۆ مەن و تۆ بوون بە مایە ی فێتە و
خرابە و ناهێلن تەبێنم و گۆیم لێت یێ . دیارە بۆ ئەواو كردنی تەشەبەهە
كەلكی ئەوێ وەرگرتوو كە چاو و گۆت بەدیمەن لە چال ئەچن و چاو
لە شەفافیەتەكەیدا لە ئاو ئەچن . هەروا ئەوێ ژەچاو کردوو كە
وەك چۆن هارۆت و مارۆت هەرگیز دەمیان ناگاتە ئاوەكە ، ئەمانیش
ناوانی بگەنە ناخی چاو و گۆیی یار و ، خۆیان بخەنە دڵیەو .

(۲) نەباتات : گزوكيا . موزەوتی : گۆشەگیر و كەنارەنشێن . ژۆز پەرست :
گۆلە بە ژۆزە . ژۆت : ژۆمەت .

وانە : جاران كە تۆ دیار نەبۆی ، گۆل و شینایێ لەژێر زەویدا
گۆشەگیر بوون ، بەلام كە تۆ هەلماي ، هەمۆ لە هەشتی ژۆزی تۆدا مەست و
سەرخۆش بوون و ، جێی خۆیان بەجەن هێشت و هاوێندەر و ، لیستا
هەمۆ وەك گۆلە ژۆزگار پەرست ژۆیان لە تۆبە . نالی ئەم بەتەدا
نیشاندەری بە پەيوەندی دەرھاتنی گۆل و گزوكيا کردوو بە خۆرمەو .
ژۆز پەرست و (چر) و (ت) و (عەب) : ژۆز پەرستی .

وهره یتو به زمی گولزاران و گول زاران ، هه ماشاکه :
 سه راسه پشکه نینی گول ، له باله غونچه پشکوتن (۳)

چ قهصر و دائیره و تاق ، تیا تو تاقی ئافاقی ،
 نهی و مو طریب ، مهی و ساقی ، گول و بولبول هه مق جوتن (۴)

(۳) گولزاران : باخچه کان . گولزاران : نهوانی دهمیان وهک گول جوان و
 بۆن خوش و نازداره . له باله : لیتوان یتو . یتو به یتو . غونچه پشکوت :
 خونچه پشکوت . دهم کراوه .

وانه : وهره ناو به زم و ناههنگی باخچه کان و سهیری جوانان و
 نازداران بکه ، بینه چون له هه مق لایهک گه شهی گول و پشکوتنی
 خونچه به ، یان چون له هه مق لایهک کجانی وهک گول پینه کهن و دهمی
 وهک خونچه بان نه کهنه وه قسهی خوش نه کهن .

له کوکردنه وهی (گولزاران) و (گولزاران) دا جگه له له طافعت ،
 جیناسی ههوا و ، له کوکردنه وهی (سه) و (لهب) و ، (گول) و
 (خونچه) شدا هه ناسوب هه به .

یتو به زمی (چن) و (کم) و (من) : ناو به زمی . (هم) و (ک) و (سه) و
 (بهراویزی) : خا : یتو قهصری . (خب) : سهر قهصری .

(۴) چ : سهر . قهصر : کوک و تهلار . دائیره : باخ و باخچهی دهوری
 مال . تیا : تیدا . تاق (ی به کم) : تاقی سهربه نهمه . تاق (ی دهههه) :
 نهها . ئافاق : دنیا .

وانه : سهر کوک و تهلار و باخ و باخچه و په نهمه و هیلایهک تو
 ئافانه یی لایا ، له خوشی تو تو نهه به بهرم و مهیدانی خوش
 به سهربردن : شمخال و گوران بیز و ، مهی و مه بکیز و ، گول و
 بولبول تیا کوته پینه وه .

له نیتوان هه مق (تاق) دا جیناسی و ، له نیتوان (قهصر) و (دائیره) و
 (تاق) دا هه ناسوب هه به . ههروا له نیتوان (نهی) و (مو طریب) و ، (مهی) و
 (ساقی) و ، (گول) و (بولبول) شدا .

چ (چن) : له . قهصر و (هم) و (کم) : قوهر و . به پیتی ئهم نو سه به
 نهو (قوهری) بووا به ، چونکه (قوهری دائیره) زاروا به کی زانستی
 نه نندازه به ، هیتیکی راسته له سهر کهزی دائیره نهو و مو حیطی
 دائیره که نهکا به تو به شهی چون به کهوه . به پیتی ئهم نو سه خانه نهه به معنای

له شەوقى زۆقى شەمع و ، زولفى دۆد و ، طوژژەي مەجەمەر
سوپەند و ، عۆد و ، پەروانە ، بخۆر و ، غالبە سۆن (۵)

(ناق)ى بەكمىش بە نىوہ دائرە لىك بەدەينەوہ و لەوہوہ بچەن بۆ ناقى
هېلالەن . تيا : تەنھا نوسخەي (چەن) . نوسخەکانى تر هەمو (تەيدا) .
نىوہى بەكمى ئەم بەيتە لە نوسخەي (ەب)دا بەم جۆرە بە :

بەلەي ئەم جەيمەا مەشت نىيە ، (باللە) تو نالى

ئيمە لامانوايە ئەمە هەي نال نىيە و ، لەئەنجاسى نەتوانىنى
خوێندەنەوہ و تىگەبەشتى نىوہ شەيرە کەوہ ، بە ناوى ئەوہوہ
دروست کراوہ .

نىوہى دۆھەمى ئەم بەيتە و نىوہى دۆھەمى بەيتى پەشتۆ ، لە نوسخەي
(کەم) و (مەن)دا لەجەمى بەکتردان . بەوجۆرەش مەمناکە ھەر دۆي .

(۵) شەمع : مۆم . دۆد : دۆکەل . طوژژە : ناوچاوان . مەجەمەر :
پشکۆدان . سوپەند : گياھەكى کىويە ، تۆپىكى وردى زەشى ھەبە
ئەيکەنە ناو ناگرموہ ئەيسۆتەن ، بۆنىكى خۆشى ھەبە . ئەلەين بۆ چاومزار
باشە ! عۆد : دارىكى بۆنخۆشە . غالبە : دەرمانىكى نۆر بۆنخۆشە
لە چەند ماددەي جياجيا دروست ئەکرا و بۆ بەھيزکردنى دل و بىر
بەکارلەھيترا . سۆن : سۆنان .

واھ : لەئاو تۆناکى تۆي وەك مۆم تۆشن و ، زولفى وەك دۆکەل
دریژ و زەشى و ، ناوچاوانى وەك پشکۆدان درەخشانى يار ، سوپەند و
عۆد و پەروانە و بخۆر و غالبە ھەمو سۆنان . سوپەند لەئاو خالەکانى
تۆي و ، عۆد لەئاو زولفى زەشى بۆنخۆشى لەسەر تۆمەنى و ،
پەروانە لە ھەشتى شەمى تۆي و ، بخۆرى دۆکەل بارىك و بۆنخۆش
لەئاو نالى بارىك و بۆنخۆشى زولفى و ، غالبەش بۆ بەھيزکردنى دل و
برى لەوانەي بە دىنى يار گروفتار بۆبۆن و بىريان پەرت و دلەيان
تۆبشتۆ ..

تۆي (چەن) و (کە) : تۆت . ئەين تۆي ین ، واھ : تۆي وەك شەمع و .
نىوہى بەكمى ئەم بەيتە لە نوسخەي (ەب)دا بەم جۆرە بە :

بە مەشك و زەھەمران بۆ بۆن قوتۆي مەطر و لەگەل مەجەمەر

حبیان همدهمی ئاهو دهکشن ژاحی ژهبحان
ژمیان همدهمی ئاه و دهکشن دۆکلی قوتن (۶)

گهلی شیر و پولهنگ و باز و شاهینی شههنشاهن
وهکو « ئالی » به دل تیجیری ژاوی چاوی جادوتن (۷)

(۶) ئاهو : ناسک . ژاح : مهی . ژهبحان : بۆن خوش وهک ژیحان . ئاه :
ناخ .

واته : یاران له گهلی نازداران شهراپی بۆن خوش نهوشن و ،
بهکارانهش ههناهی خهفهبارانه ههلهکشن و له خههکینهدا
دۆکلی قوتن به با نهدهن .

بهراهر به یهک دانانی (دهوشن) و (دهکشن) نۆز جوانه ، چونکه
(نۆز کردن) معنای ناسان و ههسانهوه و ، (کشان) معنای بار
ههگرتن و ماندۆبۆن نهگهیهنی .

له دۆباره کردنهوهی (همدهم) دا جیناس ههیه . بهکارهینانی جاری
دۆهمی (همدهم) نۆز لهباره چونکه (ناه) له دهم دهرنهچ و له گهلی
دهمنایه . له کو کردنهوهی (ناهو) و (ناه) یشدا جیناسی لهکێب ههیه .
همدهم (هم) و (گم) و (مز) و (خب) : همزهم . همزهم : هاوژهوگه ،
هاوگهله .

نهم بهینه و بهینی پێشو له نوسههی (چن) دا بهرودوان .

(۷) واته : ههر تهنها من نیم گیرۆدهی سو بۆم و به تیری چاوی سهربلزت
ژاوت کردۆم . گهلی کهسی ئازا و ژاوپیی وهک شیر و پولهنگ و باز و
شاهینی شاهانهش دیل و تیجیری تۆن ..

له کو کردنهوهی (شیر) و (پولهنگ) و ، (باز) و (شاهین) دا تهناسوب و ،
له بهگهستنی (چاو) و (ژاو) دا جیناسی لایقی ههیه .

باز و شاهینی شههنشاهن (چر) : نههد و بازی شاهینی شاهن .
(چن) و (هم) و (گم) و (مب) و (اح) و (من) و (خا) : نههد و باز و
شاهینی شاهن . تیجیری (چن) و (هم) و (ت) و (مز) : نهخجیری .

- نهم سهرسری بازاه کهوا ههسری بۆمن
 موشکیل ، بگه نه ساعیدی شاهیکی وه کو من (۱)
 تا نه شه لهچیزن له لهبی کهوئهری ساقی ،
 ییچاره چوزانی که هه مو هستی زه قومن ۱۴ (۲)
 زۆنایی زۆ شهوقه له ییو ظولهتی مۆدا
 وهجی نه مه ته دل هه مو پهروانهیی مۆمن (۳)

- (۱) سهرسری باز : نهوهی خهریکی شتی هیچ و بۆچ بۆ . بازی بۆ سهر و
 بۆ و بیکاره . ههسهر : هاوسهر . بۆم : بایه قوش . موشکیل :
 زهحهته . سامید : باسک .
 وانه : نهم بازه بیکارانه که ههر به ناو بازن و لهزاستیدا هاوسهری
 بایه قوشن نهوهنده نه گهتهن ، زۆر زهحهته بگه نهوه به باسکی شاهیکی
 وه کو مندا ، دهستیان بگاته دهستی من و بۆن به هاوشان و هاوژیم .
 نالیج نهم پارچه شیمهری به زوبانی یارهوه وئوه . یاخود له شیهوی
 قسه کردنا به زوبانی نهوهوه ، به شان و بالی خویا ههکندا .
 (۲) لعب : لیتو . کهوئهر : ههرزی کهوئهر له بهههشتدا . زه قوم : خوراک
 دۆزهخیهکان .
 وانه : نهم دلداره ساده لهوچانه تا تامی شمرایی لیتی یار نهکهن که
 له لیتی ناوی ههرزی کهوئهره ناوگیر له یگیزتی ، نهوهنده به دههخت و
 چاره زهشن بێناگهن تاییشتاش سهرخۆشی خواردنهوهی زه قومی
 نههلی دۆزهخن و خۆشهوبستی راسته قینهیان نههالوهوه لیتو .
 (۳) وهجهب : هۆ .
 وانه : زۆنایی زۆم لهناو تاریکیی زولغدا شهوق له دانهوه . بۆیه
 دلان هه مو بۆن به پهروانه و به دهوری مۆدا له سۆزپنهوه . مهستی
 لهوه به بلن ومله چۆن پهروانه به دهوری مۆدا له سۆزپنهوه ، دلانی
 دلدارانیش به دهوری زولفی زهشی مندا له سۆزپنهوه که زۆی ومله
 مۆمیان لهناودا شارراوه نهوه .

زولتم به نه سب سلیله یی ژغمهت و شاه
 من دپخمه بهر پین که حبهش زاده یی ژمن (۴)
 من سروری زهوالی چه می عالمی بالام
 « نالین » به طوفه یی بروه ته سایه له دق من (۵)

له کوکرنه وهی همدق وشه ی (مۆ) دا جیناسی و ، له نیوان (ژۆناکچ) و
 (ظولمعت) دا طبیاق و ، له نیوان (ژۆ) و (اوهجه) دا جۆره تهرادونیک
 ههیه . ههروه ها له گهل نهوه شدا که مه بهست له (مۆمن) ، (مۆی من) ،
 بهلام تیکرا وشه که به ییتی نۆسینی جاران (مومن = مۆمن) له گهل
 (بهروانه) دا تهناسوبی ههیه .

نالین لهم به تهیدا ، به زمانی یاره وه ، زهشی رولفی خوی شو بهاندوه
 به شه و ، دایناه کهرا بهروانهش ، که دلی دلداران ، له وانه دا به
 دوری ژمهتی یاردا نه سۆزیته وه .
 له نیو (کم) و (من) : له ناو .

(۴) ژیفعت : بهرزی . شان : شهین ، پایه . حبهش زاده : به چکه ی زهشی
 حبه شه یی ، کۆیله .

وانه : زولتم له باره ی بن و نه چه وه ، زنجیره ی پشتاوشتی
 بهرزی و شان و شکویه ، بهلام چونکه کۆیله و زه زخیده و له وه چه ی
 حبه شه یی و ژۆمیه ، من فهدری ناگرم و نه پخمه بهریتیم . ئه مه مه نا
 دیمه نیه که ی به ته که . مه منا ژاسته تینه که شی نه وه به کهوا زولتم
 هه رجاند له باره ی بن و نه چه وه نه گه ژیته وه سر زنجیره ی بهرزی
 سر و شانم ، بهلام چونکه زه شه و کۆیله ی ژۆمه ، لیلی نه گه ژیم درێژ
 بین نا وای لێ دق بگانه بهریتیم .

له نیوان (نه سب) و (سلیله) و ، (شان) و (بهرین) دا تهناسوب
 ههیه . ههروه ها له نیوان (حبهش زاده) و (ژۆم) ی (ژۆمن) ی شدا
 له لایه که وه تهناسوب ههیه چونکه دق ولات نه گه بهن ناویان زۆر جار
 پیکه وه دتی . له لایه کی که شه وه طبیاق ههیه چونکه (حبه شه یی) زهش و
 (ژۆمن) سپین .

(۵) زهوان : ژاست . عالمی بالا : جیهانی گیان که دۆره له هه مو
 ژواله یکی دنیا . طوفه یی : نه وه ی له خۆزاین خۆی به که سیکدا
 هه لواسن ، خویره . دق : دوا .

دۆری له من خستهوه پین سه به پین یاری من
باری خودایا که تو بگری سه به بکاری من ! (۱)

واته (بار ته لێ) : من سرویکی قنچی بالا به رزی جیمانی به رزی
گیانم و خه لکی ئهم دنیا به نیم ، جیسمی له عیلم ، سێ بهرم نییه . نالێ
به من نازانێ ، هه له دۆی خۆ پیا هه له واسینهوه خۆی کردووه به
سێ بهرم و کهوتوووه له شوێنم .

ئهم شیرهش دیسان به لکه به کی تره کهوا نازناوی (نالێ) به لامی
سوکه . نهوهش له بهراورد کردنی (سهر) و (نال) هوه ده رته کهوتی که
نالێ و بستی به بلێ پوشتیکی باریکی کوردی ناو قه له میکی قامیش چون
نه توانی خۆی بکا به سێ بهری دار سرویکی به رز ؟
توله بلێ (چر) : سه فیلی .

ئهم پارچه شیره تهنها له ده سنۆ سه کانی (چر) و (من) و چا به کانی
(هم) و (کم) و (گم) دا ههیه .

(۱) باری خودایا : خودای باری ، خودای دروست کمری دنیا ! سه به بکار :
ئهو ی بپین به هۆی شتیکی خراپ که به سهر که سێ کدا بیت . ■

واته : سه به بکاره کم ، له خۆ زاین ، باری لێ دۆر خستهوه . خوا به
به ههله یی خۆت بگری و گرفتاری کهی کهوا به جوژه به هۆی
نازاری دگم .

وشه ی (سه به بکاری من) له لایه کهوه فامیلی فیللی (دۆری له من
خستهوه) به ، له لایه کی که شهوه مه فمۆلوییه یی فیللی (بگری) به .
ئهمهش به گوێره ی زانستی نهو پیتی ته لێن (هه نازوع) ، واته : شهزی
دۆ فیل له سهر ئیستیک .

له نێوان (باری) و (باری) و (کاری) دا جیناسی لایق ههیه .

خستهوه (هم) : گرتهوه . (گم) : کردووه . پین سه به پین
(گم) : به پین سه به پ . (ئا) و (اچ) و (پهراویزی « خا ») : پین سه به به .
که تو بگری (ج) : کهسی چو به ..

مهستی خه یالی نهوه ، لهظه زمیری شهوه
 دوژمنی خورتیی خهوه ، دیدهیی یتداری من (۲)
 دیده نیکه هبانی یار ، تیپی سربشکم هزار
 نالهیی دل نهی سوار ، گاهه عه لهمداری من (۳)
 گریه به خوژ دیته خوار ، ههروه کو عهینی به هار
 خوژش بووه ته ئابشار مه دمهعی سهرشاری من (۴)

(۲) لهظه زمیر : تاو تاو زمیر . دوژمنی خورتین : دوژمنی که بههوی خوین ژستنهوه بۆین به دوژمن .

واژه : چاوی هه رگیز نه چوه خهوی من مهستی بیر کردنهوه به له بار و ، هه ناسه به هه ناسهیی شهوگاری درێژ نه زمیری و ، له گه ل خهودا وهله دوژمنیکن خوین له یتوانبانا ژژاین .

یتداری : (چر) و (خا) : دیداری . له بهراویری نهه دژ نوسخه به شدای (یتداری) هه به .

(۳) نیکه هبان : ئاگاداری کهر ، پاسهوان . تیپ : تیپی لهشکر . نهی سوار : مههناکه بهمان بۆ ژاستنه کرایهوه . دۆر نییه (نیزه دار) بۆین و به ههلهی نو سیار کوژاین . ههلهمدار : ئالا هه لکر .

واژه : منی دلدار هه مۆم بهرخانه بۆ بار و له یتناوی نهومدا داناوه . چاومه ، کردۆمه به پاسهوان بۆی و به هه مۆلا به کدا نه ژوانم نه بادا دوژمن لیبی نریک یتنهوه و توشی زبانیکی بگا . سوپایی فرمیسیکم به ههزاران ئامادهن بۆ پاراستنی . نالهیی دهرۆنیشم ... ! ناوه و هه ناسهیی بهرزیشم ئالا هه لکر به یی .

(۴) گریه : گریان ، مه بهست فرمیسیکه . ههین : کانج . چهشن . خوژش : چاگ . ئابشار : تافکه . مه دمهع : نهو شوپنهیی فرمیسیکی لپره نه ژۆژی ، چاو . سهرشار : لپشاو کردۆ .

واژه : فرمیسیک ، ههروهله کانیای به هار به خوژ له چاوم نه ژۆژی ، چاوی بۆ له فرمیسیکم نۆر چاگ بسوه به تافکه و به هه مۆلا به کدا تاو نه بهرۆژین .

دولبری عالن دماغ ، هم قدمی سړوی باغ
پټه نظرگهی قهراغ دیده یی جوباری من (۵)

حیکمتی تو موله مه ، هم قدمت مرحله
موسحتی مرحله سینهی تفکاري من (۶)

بمخوژ (چن) : به گوژ . له «پراوړی» (چن) بشدا دیسان : بمخوژ .
عهینی (چن) و (عم) و (گم) و (ک) : سهیلی . (اح) : زهمدی . (خب) :
هه وری .

(۵) عالن دماغ : بیر و سروشت بهرز . هم قدمت : هاوین ، هاویتی .
جوبار : جولا .

معنای هم شیره به سراوه به شیمری پاشوه بهوه .

هم قدمی (چر) و (ت) و (مز) و (خب) : هم قدمت . قهراغ
(چن) و (عم) و (گم) و (ک) و (ت) و (مز) و (اح) و «پراوړی» (خا) و
(خب) : قهراغ ، واته : پلشین . جوبار (چن) : خونبار ، واته :
خویناو .

(۶) حیکمت : فرمودهی بهمه منا . موله مه : له خواوه هاو و خوا خستوه
دل . هم قدمت . هاویتی . پټیت ، پټ و تودومت . مرحله :
زه حمت . مرحله : مه لهم ، دهرمان . نه لکار : پریندار و مانلو و
شه حمت .

واته : با یاری خاومن بیر و سروشتی بهرز ، که له بالا بهرزی و
جوانیدا و ملک سړوی ناویاخ وایه ، پټه سه پرانگای که ناری جولگی
نو فریتک و خویتی له چاوی منوره سره لکا . نازیر ا فرمو و مره
سه بری ، چونکه نه گمر پټیت ، هرچن به فرموت ، فرمودت لیلها می
خوابیه و ، پټ و تودومت زه حمت و ، سینهی پرینداری منیش
شایانی مه لهم و دهرمانی تو به .

لنیزان (موله مه) و (مره مه) دا جیناسی لایق و ، له (مره مه) و
(مره مه) دا جیناسی موضوع به به . له بهیتی دوه میشتا ، به
به اورد له گیل بهیتی پټیت ، شیوه ی لیلیات به کاره سراره له
غالبه به یو موحاطب ، مه گمر پلټین (پټه) هله ی نویساره و
زاسته گهی (پټه) به . نه وه له بهش دوز نبیه له شیوه ی نویسینی
جارانه مه .

شاهیدی عدله و وهفا ، معدله لی صیده و صفا
 هانوه دهرمان بکا قلبی برینداری من (۷)
 نهی تلهفی گفتوگو ، جامعی کینب و درو
 واعظیه ئیشی تو ، عاشقیه کاری من (۸)
 مشربی « نالی » گهلی ئاییو ترشه ، بهلی
 موشره خوی دهلی : چا نیه نهطواری من (۹)

نهفگار (ت) و (مز) و (عب) و (اح) و (خب) : نهفکار . بهم پیته
 مهمناکی وای لیدینهوه : سینهی پز له بیر و خه یالی من .

(۷) شاهد : یار . عدل : عادل ، بهداد . وهفا : بهوهفا . معدن : کان .
 صبدق : راستن . صفا : خاوین و بوخته یی . قلب : دل .
 لم بهتهدا نالی باسی هانتهجیی ئو دارابه ئهکا که له بهینی پتیشودا
 کردی .

له وشه (شاهد) دا نهوریه ههیه چونکه هم معنای شابهتی
 دادا و هم معنای یلریش نهگهیهنن . بهلام کوکردنهوهی لهگه
 (عدل و وهفا) دا پزه له جوانکاری ، چونکه (عدل) لهگه
 دۆرهگهی و (وهفا) یش لهگه معنای نزیکهگهی نهگونجین .

(۸) تهلل : فمووا .

لم بهتهدا نالی باری قه وهرئهمرخینن و زوی دهمی نهگه
 ئهوهی لومهی دگداران ئهکا و پتی ئهکن : نهی ئهوهسهی که فمووا
 دهستی زۆرباییهت و چند جۆره دهلهست له خۆدا کوکردوههوه ،
 دهست له بهخههم بگهروه و دهست بهردارم به ، من و تو ناگهینه بهک ،
 من عاشقم و راست و زهوان و ، درو لای من باوی نییه و ، تویش
 کار و پشت ههرا ئامۆزگاری کردنه یی ئهوهی خۆت بهگویرهی قهکانی
 خۆت بجۆلپیشهوه و ، بۆیه ههرگیز ناگهینه بهک و له بهکترتی حالتی نابین .

لشی تو (مز) : کاری تو .

(۹) مشرب : خو و زهوش . نابین : وهک بهی (بههمن) . موشریف :
 کهس دان به شتیگا بنن . چا : چاک . نهطوار : جسمی طهوره ، واته :
 خو و زهوش .

خونده و دهمی (مهجرتبه) کهوا زۆر نه کین
بهس خوشه نه گهر خو نه کی زهخم و برین (۱)
غیلماه ، گوتم ، خالی له طیفه که له سهر دا
هم قبیله برزیانه که غارتگری دین (۲)

واژه : ژاسنه خۆم ددانی بیتدا ده نیتیم کهوا خو و زه و شتم گهلن ترش و
تۆزه به وهك بهیتی ترش و نه توارد چاك نبیه و ، بۆیهش وا به ئاسان
له گهل واعیظ ناگونجیم .

له ژستهی (گهلن ئابریو) دا نالی نهوهشی مه بهست بووه که به
(گولی ئابریو) یس بخوێترینهوه . گولی ئابین ، گولاین : همرین . بهم پیتیه
مه ناکه ی وای له دیتنهوه : زه و شتم چاك و خراپه ، ترش و شیرینه .
همروه ها دانانی (چای) (چا نبیه) شی بهر اهر به (ئابین) مه بهست بووه .
له کوکر دهنوهی (گهلن) و (به لئ) و (ده لئ) دا جیناسی لاحق هیه .
مه شره بی «پراوێزی» چر و خا و (چن) و (ک) و (اح) : مذهبی .

(۱) خونده : پتکه نین . نه کین : خوێباوێ . خوش . نه گهر خو : همرچهنده .
نهمه : خوێ .

واژه : دهم و پتکه نینی یار ، همرچهنده وهك خوێ زام و برینی دل
نه کوێلینهوه ، هیتشتا همر زۆر خوش و به نام .

لەئێوان (خونده) و (دهم) دا تهناسوب و ، لەئێوان (نهمه کین) و (نهمه کی) دا
جیناسی ناقیص و ، لەئێوان (زهخم) و (برین) دا تهرادوف هیه .

نابین سهرنجیکی نهوهش نهمه ی که نالی وێنه به کی زۆر ناسکی لهم
بهیتدا پیشان داوین ، نهویش نهوه نه که یار له و لاوه دهمی کردهوه و
خهنده ی بلو کردهوه ، له لاوه زامی دلی دگداریش نه کریتنهوه و برینی
له کوێلینهوه .

(۲) غیلماه : جسمی غولامه بهمعنا بهنده . قبیله برۆ : نهوه ی برۆی بووه
به قبیله ی دگداران . غاره نگهر : تالان کمر .

واژه : که خاله جوانه کانت به سهر برۆ نهوه کوتا (وهك گول بهدی له

ټاټوبي حرم قيله ټبرون كه به ديد ،
 هم شه هډ له بانه كه همق شاهيدي چين ، (۳)
 سيمين به دهن و ، سرو قه و ، له نجه ته دهن
 كافر ليگه و ، زه شك ، له بوتخالي چين (۴)

سرت) ، وم بار بووه به غلام . ناي لم كچه نازدارانه كه برزيان
 قبله دلداران ، چون تالان كړيكي ديني دلداره كانيان ؟ !

بو ټيگه بشننې هواوي معنای هم به بته ، نيم پزانين كوا غلام ،
 ټيگرا ، زه شه و خاليش زه شه و ، كه يار خالي كوتا زه شاييه به
 ناوچاويمه به يداو و له ووهه دانرا به غلام . له زويكي كه شه و له
 خاله نيم به تماشاگه دلداران و نيم به قبله يان و ، زوي دل كونه
 ناوچاو و برزي يارېش جوړه پرستنيكه . بنياد مېش كه نويز نه كا ،
 زونه كانه قبله و ، نويز كړدن ټيگرا په يوه ندي به ميحراي مزگوره ووه
 هبه و ميحراي هيلابيه و لك برق و كوا له وا برق له سريكي كه شه و
 بو به قبله . هره ها زوكړنه قبله نيم به مابه به هير و بنو يوني
 ناين ، كه چن زوكړنه قبله برزي يار مابه به تالان چوني ناييني
 نه وانه به زوي ټنه كن ، له و زوه ووه كه خوا پرستييان له ياد
 نه بانه ووه ، به ديمه نيش له و زوه ووه كوا برق و لك شمير وايه و
 شميريش بو تالان كړدن مالي خه لك به كار نه هيرن .

زېښي ټنه چن مېست له (دين) پښن ين . به پييه مېست
 شيره كه واي ټنه دېنه و : له نازدارانه كه برزيان نه ونده جوانه ، بووه
 به قبله و ، ناوي چاوي تماشاگر نه بن .

(۳) ټاټو : ناسك . حرم : له شوپنه كس نه تواني ده ستې ليا بهرني بو
 كه سټك ، و لك حرمي مېكه . ديد : چاو . شه هډ لب : له ودي
 ليوي و لك همگوي خوش و شيرينه . شاهد : نازدار . شاهيدي
 چين : كېنا به له نازداري ټيگرا جوان .

معنای هم شيره و شيري پاشموي پيگوه دي .

(۴) سيمين به دهن : له شي و لك زيو سپ . له ورو : جوړه چوله كه به كه
 گوشتي نه خورنې ، لكليكي دريز و پريكي جواني هبه ، له دارستان و
 كيگه كانا نه و . هيلانه له زه ويدا نه كا و بېست و چوار زول به سر ده

دندان گوهر و ، لب شه‌کەر و ، په‌نجه بلورن
نازک به‌دهن و ، مۆ که‌مه‌ر و ، سیم سرین (۵)

زولفانی سییه ماری به‌گازاری دلی زار
گاهن له به‌سارن ، به‌جه‌فا ، گه‌ه له به‌مین (۶)

موزگانی سییه مه‌ستی وه‌کو چاوی (حه‌بییه)
غارمت که بکه‌ن ، دین و ده‌چن ، زۆح بزفین (۷)

هیلکه‌وه نه‌نیستی نا هه‌لبان‌دین . کافر نیگه‌ه : نه‌وه‌ی یی‌زه‌حمانه
بزوانتته به‌کیک . زه‌شک : به‌خپلن ، تیره‌یی .

وا‌ه : نهم کچه شو‌خانه‌ی که نه‌گه‌ر له چاره‌وه بزوان بزوانی ، وه‌ک
ناسکی حه‌رم وان که‌س نا‌وانن ده‌ستیان بۆ به‌ری و ، حه‌رمه‌که‌شیان
قیبه‌لای بزوانه و ، نهم یاره قسه خوشه لیو وه‌ک هه‌نگوینانه که
هه‌ریه‌کیکیان بگری نازداریکی چینه - له‌شیان وه‌ک زیو و ، بالایان وه‌ک
سهر و ، له‌نجه‌یان وه‌ک قونه‌ی نه‌زه‌رو و ، لا‌کردنه‌وه و که‌شایان
کافرا‌له و هه‌سۆدانه‌یه و ، وه‌ک له به‌خانه‌ی چینه‌وه هه‌لبن وان .

(۵) دندان : ددان . گوهر : گه‌مه‌ر . بلور : شو‌شه . مۆ که‌مه‌ر : قه‌د
باریک وه‌ک مۆ . سیم : زیو . سورین : سیمت .

(۶) سییه‌مه‌ر : زه‌شمار : گاهن : هه‌ندێ جار . گه‌ه : هه‌ندێ جاری که‌ش .
به‌سار : لای چه‌پ . به‌مین : لای راست .

وا‌ه : زولفه‌گانی که نه‌تیی زه‌شمارن و دلی برتنداری هه‌لق نازار
نه‌دن ، جارێ به‌م‌لادا نه‌که‌ون و جارێ به‌مولادا .

(۷) موزگان : بزوانک . سییه‌مه‌ستی : به‌ده‌ست ، زۆر سه‌رخۆش .
غارمت : تالان .

وا‌ه : بزوانگه‌گانی وه‌ک چاوی (حه‌بییه) به‌جگه‌ر زۆر خراپ
سه‌رخۆش که بیانه‌وی تالان بکه‌ن دین و ده‌چن گیانی دله‌ار له‌فۆلن .
(ی ای وشه‌ی (بزفین) ، هه‌رچه‌ند گه‌راوه‌یه ، کورت نییه ، درێژه .
نهم وشه‌یه نیسی فاعیله بۆ صیغه‌ی جمع و موله‌ده‌که‌ی (بزفین)
وه‌ک (بکۆز) و (بیز) و شتیوا .

« نالنج » وهره لاده له خهدهنگی موژهیی یار
نهو کافره مهستانه که غاره تگه ری دین (۸)

— ۹ —

نهم طاقمه مومتازه کهوا خاصهیی شاهن
قاشقی دلی مهمله کهت و قهلبی سوپاهن (۱)

(۸) خهدهنگ : تیر .

واته : خوت له تیری برژانگه کانی یار دۆر ژاگره ، کافریشن و
سرخوشیشن ، ناگات له خوت نهیج دینت به تالان نه بن . ■
نهم پارچه شیمره که هیچ مهبدانی گومان کردن نییه له وهدا که هبی
نالییه ، نهها له چابه کانی (م) و (کم) دا هه یو .

— ۹ —

نالنج نهم پارچه شیمره ی لهباری خولامه تاییه تییه کانی دهواری
بابانه وه وتوو که دباره هه لیژارده ترین و شوخترین و تازه هه لچوترین
کمی نهو دهووربه ره بوون . له نوسخه ی (عب) دا نوسراوه «در مدح
غلامان احمد پاشای سلیمانیه » واته : له پیاوه لدانی خولامه کانی نهحمده
پاشای سوله یمانیدا .

(۱) مومتاز : هه لوژرده . خاصه : تاییه تی . قهلبی سوپاه : جاران سوپا
گراوه به چهند به شهوه : موقه ددهمه و موقه خهمره و مهیمه نه و
مهیمه و قهلب ، واته نهوانه ی له پیشه وه نه ژۆن و نهوانه ی له دواوه
نه ژۆن و نهوانه ی لای ژاست نه گرن و نهوانه ی لای چمپ نه گرن و
نهوانه ی له ناوجهرگه دان . نهرگی همره ژۆری جهنگ نه که و نه نه ستۆی
نهمانه ی دواوین . قهلب : بهمعنا وهرگیژانه وهش دئی . قهلبی سوپاه
زاراوه به کی سوپاییه .

واته : نهم کومه له هه لوژرده به که دهست و دائیره ی تاییه تییی بادشان،
له جوانیدا بوون به مایه ی ههرا و لاشوبه له ههمولابه کی ولات و له
ناوجهرگی سوپا بشا ، یان بوون به مایه ی وهرگیژانه وهی سوپا و
له کارخستنی ، یان دلی سوپا و خو شه ویستینی . .
تیکزای پارچه شیمره که واته که به نن هه له به بلتین (قهلبی سوپاهن)

■ رنگی دینی به مانای بینیش بووی یانی بینایی
یواویش به غارت دهبمن .

گه طلوس و ، گه که بکن و ، گه بۆقه له مۆن
گه ئاتش و ، گه شوغه ، گه م دۆدی سیاهن (٦)

لاله نه به به ده ن ، ئه طلەسی ئه خضر که له بهر که ن
هه وره سه گولن ، به سه له گه له ده سه گیاهن (٧)

وادیی نه یه من که نۆری خوای تیا دهر که وت بۆ حه زره تی مۆسا و ،
خۆیا نی له لایه که وه شو به اندوه به نۆری خوا که له و شیوه دا دهر که وت
بۆ مۆسا (دیاره مۆسا که ش نه یه نه حمه د پاشا یه) . له لایه کی که شه وه
داینا ون به و دره خته ی بانگی حه زره تی مۆسا ی لێ وه کرا و ، کردۆنی به
جێگای دهر که وتی لوط فی خوا . تیکزای شیر ه که لێ قتیبا سه له ئابه تی
(فَلَمَّا آتٰهَا نُودِيَ مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ
مِنَ الشَّجَرَةِ ، اَنْ يَا مُوسٰى اِنِّىْ اَنَا اللّٰهُ رَبُّكَ الْعَالَمِیْنَ) .

صه را (مز) : به کتا . ده که نه (گم) : ئه که نه . ته جه للی (گم) :
ته جه لالا . مه زه مر ی (صب) : مه نه مر ی . ئه لطانی (م) و (گم) و (خب) :
ئه نواری .

(٦) گه : جار جار . که بک . که و . بۆقه له مۆن : عه لی شیش . دۆد :
دۆ که ل .

وانه : ئه م کۆز که له ی ده ور ویشنی پادشا هه ر تا وێ له سه ر بار یکن ،
جار یك وه ک تا و س خۆیا ن ئه نو یه ن و ، جار یك وه ک به لاره و له نه جه وه
ئه مۆن به زێدا و ، جار یك وه ک بۆقه له مۆن خۆیا ن فشی ئه که نه وه . که
نۆزه ش ئه یه جار یك ئه لێ نا گرن و ، جار یك ئه لێ یه ن له چن
به ئاسمانا و ، جار یكیش ئه لێ دۆ که لی زه ش به ری چاو و دلی خه ک
ئه گرن .

شوغه ، گه م (هه مۆ نو سه که ن جگه له «چر») : شو طه و ،
گه . له نو سه ی (عبا دا) (شو طه) خرا وه نه پێش (ئاله ش) ده و .

(٧) ئه طلەسی : جۆره قوما شیکه . ئه خضر : سه و . نه وره سه : تازه
پێکه یشتو . به سه : به سرا و ، کرا و به چه بک . گیاه : گیا .

وانه : له ش و سه ر و زۆیا ن له گه ش و جوان و خۆن تیزاویدا
وه ک گولی لاله وایه ، که به رگی ته قلەسی سه و زیش له بهر نه که ن ،
ئه لێ گولی تازه پێکه یشتو له گه ل چه بکه گیادا به سرا و ن .

له نیوان (زه سه) و (به سه) و (ده سه) دا جیناسی لاه یق و ،

تهنایی سهمن بهرگی به نهوشه که له بهرکهن ،
وهک توری دلی موئین و ظولماتی گوناهن (۸)

بۆ سهیری خهرامیدهنی ئەم سهرو قه دانه ،
صۆفنی له طه له بدان و ، هه مۆ سالیکی ژاهن (۹)

له نیوان (گول) و (گهل) دا جیناسی موحه ژۆهف و ، له نیوان (گول) و
(گیاه) دا تهناسوب هه به .

لالهن (چر) و (کم) و (من) و (خا) : لابیسی . «پهراویزی» چهر و
(چن) و (ک) و (اح) : لایق . (هه) : لاله . به بهندن (خه) : به زوبان .
ئه خه خه (خه) : دیبا . له بهرکهن (چن) : ده پۆشن . (ک) و (سز) و
(اح) : پۆشن . نهۆهسته گولن ، بهسته له گهل .. هاد (هم) :
نهۆهسته گول و .. هاد . (کم) : نهۆهستهوو گول بهستهوو .. هاد .

(۸) تهنا : له شه کان ، جهمی (ته) وهاته لهش . موئین : کهسی باومزی
به خودا ههین . ظولمات : تاریکایی .

واته : که کهوای تاقهی مۆری تۆخ له بهر نه کهن ، لهشی وهک گوله
پاسهمن ، یا وهک لێو سهپیان ، وهک تۆری دلی موسولمان و تاریکایی
گونا دهینه بهرچاو .

ئهو شو بهاندنهی لهم بهیتهدا هه به شو بهاندنی تیکه له و ، شو بهاندنی
شتی ماددیه به شتی مهعنهوێ .

تهنایی سهمن (ت) : تهن پاسهمن و . به نهوشه (هم) و (گم) :
وه نهوشه . له بهرکهن (هم) : ده پۆشن . موئین و (همۆ) نوسه گان
جگه له «چر» : ههرقهیی . به پیتی ئەم نوسخانه ئه بۆ بهم جۆره یو وابه :
(وهک تۆری دل و ، ههرقهیی .. هاد) .

(۹) خهرامیدن : لاره و له نهج کردن . طه لهب : په بجۆر ، داوا . سالیکی
ژاه : ژێگرتهوه بهر .

واته : هه رچه صۆفنی هه به هه مۆ ژێیان گرتوه ته بهر و کهوتونه
په بجۆری ئه وه چۆن چاویان به له نهج و لاره ی ئەم شوخه بالا بهر زانه
بکهوێ .

ئەم (چن) و (ک) و (هه) : ئه . سهرو قه دانه (کم) و (من) :
مه وهوشه ، نالین .

بق زولف و زوخ و نه برووی چون زولفی سیاتان
 عالم وه کو « نالنج » هه مو با ناله وو ئاهن (۱۰)
 « نالنج » ! به خودا حه یفه دمه زه نجینی دلی خوت
 هم طاقه مه خصوصه هه مق صاحیبی جاهن (۱۱)

- ۱۰ -

خه طات فهر مق که خوشه چین و ماچین
 که فاجین ، لیره خوشه چینی ماچین (۱)

- (۱۰) هم به یته نه نه له نوسخه کانی (هم) و (گم) دا هه به .
 (۱۱) هم به یته نه نه له نوسخه که ی (هه) دا هه به .

وهک زانیمان هم دق به یته ی دواچ له جگه له نوسخه کانی (هم) و
 (گم) و (هه) دا نه . نازناویش له سر به یته نه نه له نوسخه ی
 (گم) و (هم) دا هه به ، نه نانت له ویش هه که به کی زیزمان به یته ی
 نه نازناوه به به یدا بووه ، چونکه نه بو له بریتی (هم مه هه شه ، نالنج)
 بو و رابه (هم مه هه شه ، نالنج) له به ره مه که باس باس کومه لیکه
 نه که به یکه ، که نه وهش پارسنگی نیوه شیمره که خوار نه کا . دقاره و
 سینه یاره بونه وه ی نازناوی (نالنج) به مجوره شتیکی نه که هه نه اعاده ییه ،
 به لکو زاستیش نییه . نالازیبه که له داوینی هم پارچه شیمره وه هه به
 نیمه سرمان لچ دهره کرد و بزمان ساغ نه گرایه وه . مه سه که با
 به یته بق وه لام دانه وه ی دواژول .

- ۱۰ -

(چر) له به راویری هم پارچه شیمره وه نویسه یه : « خود در جواب
 خود نرموده » واته : نالنج خوی له وه لامی خویدا فهر مق یه ی . مه به ستی
 نه وه به له وه لامی نه وه پارچه شیمره به یدا و نویسه یه که هم دیوانه دا له باش
 هم پارچه شیمره وه بلاوی نه که به نه وه . له نوسخه ی (کول) شدا هه
 له سر هم پارچه شیمره وه نویسه یه : « از ردیف این غزل خودی
 جواب خود بدینگونه داده است » واته : له چه شتی هم نه وه له خوی
 وه لامی خوی به مجوره داوه وه وه و نه نه هم پارچه شیمره ی به دواوا
 نویسه یه وه . به لام وه که له سره نه ی پارچه ی داهاژودا زونی نه که به نه وه ،

برۆت هر چين و پەرچەم چين لەسەر چين ئەمەندە چينە ، قوردان ، پىتم بلىق چين ۱۹ (۲)

ئەم دۆ پارچە بە هيچ پەيوەندىيەكيان بەبەكەو نىيە و ، شىتېكى ون لەم نىوانەدا ھەبە ھىشتا ژۆن نەبوەنەو .

ھەروەھا لە نوسخەى (س)دا لە سەرەنای ئەم پارچە شىرەو ھەروە ئۆسراو ە «اين غزل دلخواه حضرت نقيب مرحوم جناب ميرہ سورہ رحمہ اللہ است » . وانە : ئەم غەزەلە بە ئارەزووى ھەرزەتى نەقىبى ژەحمەتى جەنابى ميرہ سۆرەيە ژەحمەتى خواى لى يى . بەلام نەقىب كىيە و ميرہ سۆرە كىيە و مەسەلەكە چۆنە ؟ ھىچمان بۆ ژۆن نىيە .

(۱) خەطا : ھەلە . چين و ماچين : ولاى چين . خوشنە چين : گولۆچن ، ئەو ەى لەبەر دەسكوردى خۆى ، پاشى خەرمەن ھەلگرتن بە شوتىن دەغلەكەدا نەگەزى ، نەگەر گولە گەنەتەك بەيتە ماين يا لە زەوبەدا كەوتىن ھەلى نەگەزى . ھەروەھا خوشەچين بەوكەشەش ئەوتەرتى لەكوتى گولن يا ھىشۆبەكى جوان بەدەت بكا ، ئەيكەنەو .

وانە : ھەلەبە كە ئەكەيت ولاى چين و ماچين خوشە . چين و ماچين خوش نىيە ، ئىرە خوشە . ئىمەش بۆيە ئىرە لاناچين بەمەبواين ماچىكەمان دەسكەير بىچ ، يان ئىرە لەم لا و لەولا ماچ كۆنەكەنەو ؟

لە كۆكردنەو ەى (خەطا) و (چين و ماچين)دا ئەناسوب ھەبە بەدەبەن ، چونكە (خەطا) سەرەزەى مەنەى ھەلە ناوى شارىكەشە لە توركستان . . لەنىوان (خوشە چين) و (خوشەچين)دا جىناسى تەركىب ھەبە . لەنىوان (ناچين) و (ماچين)دا جىناسى لاھىق ھەبە .

(۲) وانە : برۆكانت پەيوەست و چين چين . پەرچەمىشت ھەروا چين لەسەر چينە بەسەر ناوچاوانتا ھاتو ەو . ئازىر ، توخوا پىتم نالتى ئەم ھەمو چىنانە چين كۆت كەردۆنەنەو ؟

لەنىوان چوار وشەى (چين)ى بەكەم و (چين)ى پىنجەمدا جىناسى تەركىب و ، لەنىوان چوارەكە خوشياندا جىناسى ەواو ھەبە .

ئەنگونچ مەنەى بەتەكە وا لىن بەرژەنەو كە بىچ بە (خوسنى تەملىل) بۆ بەيتى پىشۆ . وانە : برۆت شارىكى چين و ، پەرچەمىست شارىكى ئىرى چين و ، مادەم لاى خۆمان ئەم ھەمو شارى چينە ھەين ، ئىتر بۆچى بچين بۆ چين و ، لەزى خوادا پىتم نالتى ئەم ھەمو شارى چينە ، چين كۆت كەردۆنەنەو ؟

شکافیکه کلانهی نافی زولفت
 ده‌زۆژی میك و عه‌به‌ر لیره تا چین (۳)
 له‌سه‌ر به‌رگی گولیتیکی باغی حوسنت
 هزار ، گولچینی یخ به‌رگ و نه‌واچین (۴)

هه‌ر (چر) : پز . (مز) : هه‌م . پتیم بلی (ت) و (خب) : پتیم بلیتین .
 (تۆ) و (مب) : یخ‌خه‌ط .
 (۳) شکاف : ئاوربشمی کلله‌کراو . درز . لعت . ناف : مۆی بۆن‌خۆش .
 ناولک .

وانه : کلانه مۆی بۆن‌خۆشی زولفت ، کلانه ئاوربشمیکه ، لیره‌وه
 تا چین موشک و مه‌نبر بلاو نه‌کاته‌وه . یاخود نه‌لێین نالێ زولفی یاری
 شوپه‌اندوه به‌ ناوکی نه‌و ئاسکانه‌ی موشکیان بیا به ، نه‌لێ وه‌لا چۆن
 بێ ناوکی نه‌و ئاسکانه‌هه‌له‌مدۆن و موشکه‌که‌ی لێ دهم‌دپێن و بۆنی خۆش
 به‌ هه‌م‌ه‌ولا به‌کدا بلاو نه‌پێته‌وه ، تۆش زولفی وه‌لا ناوکی ئاسکی خۆش
 بکه‌ره‌وه و له‌تی که ، با بۆنی خۆشی لیره‌وه تا چین بگرێته‌وه . به‌م‌پێیه
 نه‌بێ (شکافیکه) به‌ (شکافی که) بخوێنرێته‌وه .

شکافیکه (هم) و (له) و (تۆ) و (مز) و (مب) و (اح) و (خا) و (خب) :
 شکافیتیکی . نافی زولفت (تۆ) : چینی زولفت . («په‌راوێزی» چر) و
 (له) و (مز) و (اح) : زولفی موشکین . ده‌زۆژی (چن) : ده‌کێش . میك و
 (چن) و (هم) و (کم) و (گم) و (من) و (اح) : موشک و .

(۴) به‌رگ : په‌زه . نه‌واچین : جهممی (نه‌واچی) به ، وانه تۆزێ خوا و
 ده‌م‌زۆه‌که‌ر ، یاخود گۆران‌پێژ (خاوه‌ن نه‌وا ، خاوه‌ن ئاواز) .

وانه : هه‌زاران که‌س له‌سه‌ر تاقه‌ گولیتیکی باخی جوانیی تۆ ، گولچینی
 هه‌زار و یه‌ن‌جل و به‌رگ و ده‌م‌زۆه‌که‌ر و تۆزی خاوه‌ن ، یان گۆزان‌پێژ .
 جاران باو بو له‌ کوردستانا نۆر که‌سی هه‌زار به‌ لادێگانا نه‌گه‌زان
 گۆزانیان نه‌وت و شمشالیان لێ نه‌دا و به‌وه نه‌ویان . یاخود :
 هه‌زاران که‌س له‌بانه‌وێ تانی جوانیی تۆ به‌چێژن و په‌زه‌ی گولی تۆ بکه‌ن
 به‌ به‌رگی خۆیان و گۆرانن به‌ بالای تۆدا نه‌لێن .

له‌نێوان به‌کێشیی معنای (گولیتیکی) و نۆزایی معنای (هه‌زار
 گولچین) و ، نه‌و بۆنه‌ی له‌ معنای (به‌رگی گولیتیکی) به‌وه ده‌ره‌که‌وێ و
 نه‌و نه‌بۆنه‌دا که‌ له‌ (بهرگ) به‌وه ده‌ره‌که‌وێ ، طبیقاییتی لیجگار

نه تکر میهریسو مهز قبان ستاره
له خدمت شهوقی تودا شهوچرا چین ۱۹ (۵)

همق ذهز زانی میهری زۆته با قین
خردامان بق بهقایه لیره لاجین ۱ (۶)

هونه مهندانه هه به . ههروا نه ناسویکی جوانش له نیوان مهمنای
(بولبول) ، که له شیهوی نویسی جاران (هزار - هزار) هه
دهرئه کهوئ ، له گهل (نهوای) (نهوای) دا هه به .

(۵) میهر : خۆر . مهز قبان : نهوانی زۆبان و له مانگ جوانه . ستاره :
نهستیره . شهوچرا : کهوهه می شهوچراغ ، کهوهه می که به شهو
و له چرا نه دهره و شتهوه . چرای شهو . چۆره کرمی که به شهو بيشك
نهادهوه ، به کوردی (گو نهستیره) ی بچ نه لکین .

واته : تۆ خۆری و نهوانش که له جوانیدا ناوبانگیان دهر کردوه و
زۆمه یان و له مانگ وایه ، نهستیره و همق له تۆوه زۆنان و دهره گرن .
کهواته لیره کهوهه می شهوچرای داماو چۆن نهوانی بهر بهر به
جوانت خۆی بنویتن .

نهشگونچن مه بهست له (شهوچرا) کهوهه می شهوچراغ نهین ،
(چرای شهو) یا کرمه به شهو بيشك دهره وه که بچ . بهم پیه مهمنای
نیوه شیری دۆهم وای لښ دینهوه : که مادهم تۆ خۆری و همق
جوانان له ناستی تودا نهستیره بچ ، بيشکيان له جاو بيشکی تودا و له
چرای شهو یا و له کرمی شهوچرا وایه ، جا توخوا لهین شهوقی چرای
شهو یا شهوقی کرمی شهوچرا له ناستی شهوقی تۆودا چن بچ ؟

(۶) میهر : خۆشهویستی . با قین : له گهل زۆ و کینه دا . باخود
جهمی (باقی) به واته ماونه تهوه .

واته . ههچن زه زۆهی خۆشهویستی به تۆوه به همق له گهل
زۆ و کینه و تۆزه بیدایه و لهوانه به ئیمهشی بهر کهوین . به لام ئیمهشی
خوامان بق ماونه تهوه یاریده مان بدا و بتوانین له بهر نه تۆ و کینه بهی
زۆی تودا لاجین .

لهشگونچن که (میهر) هه به خۆر مهمنای لښ دینهوه و مهمنای
نیوه شیره که وای لښ دینهوه که همق ورده کانی بيشکی خۆری زۆت به
قین و کینه وه و لهوانه به بنیادهم بۆیتن ..

بَلَن « نالَن » به نهربایی وهفا : بَلَن
هه مَر موحاجی خاك و بِيَل و پاچَن (۷)

- ۱۱ -

به جان سهختی یو دل بهردی ، من و تو
بیجه نیی ههروه کو پولاوو بهردین (۱)

لەنیوان (دەژۆه) و (مېهر) دا بهوپیته که (مېهر) به مەعنا (خۆر)
بِن ، طبایق و ، لەنیوان (مېهر) و (ژۆت) دا بهوپیته که دېسان (مېهر)
بەمەعنا (خۆر) بِن جۆره تەرادوفتیک و ، لەنیوان (مېهر) و (قین) دا
بهوپیته که (مېهر) بەمەعنا (خوشەوێستی) بِن طبایق و ، لەنیوان
(باقین) و (بهقایه) دا جۆره جیناسیک هەبە .

ژۆته باقین (چن) : ژۆته باقن . (عم) و (ت) و (ک) و (مز) و (اح) و
(« پەراوێزی » خا) و (خب) : ژۆته پز قین . (تو) و (هب) ژۆت و باقین .
(« پەراوێزی » خا) : ژۆت و بهرقین . لەوانه شه (پز قین) بِن .
خودامان بو بهقایه (عم) و (کم) و (کم) و (ت) و (ک) و (مز) و (اح) و
(من) و (خب) : خودا یاریی بده تا ، یاخود : خودایا ژۆی بده تا .

(۷) واته : نالَن ، به خامن وه فاکان بَلَن بِن ، یا بَلَن یا لەناو خولماندا
بهوهفا بِن ، چونکه دنیا لهوهنده ناهیتن و ههسومان بهروه مهرگد
نهچین و پتویستمان به بیل و پاچه گوژی بِن هه لکهمنین بو خولمان و ،
خاکمان لهوێ پاش مردن ئا بنیژدین .

نیمه وای بو لهچین له نوسخه ی ئەسڵدا (و) یك لهوای وشه ی
(وهفا) وه بووه و نیوه شیمره که بهم جۆره بووه :

بَلَن « نالَن » به نهربایی وهفا و بهین :

بَلَن (ک) و (ت) و (اح) و (خب) : بَلَا . (« پەراوێزی » چر) و (کم) و
(کم) و (من) : وهره . خالک و بیل و (چن) و (ک) و (اح) : بیل و خالک و .

- ۱۱ -

له بیکوای نوسخه دهستۆس و چاپهه کاندایا لۆزیهه که لەنیوان ئەم
پارچه شیمره و پارچه ی پێشودا ژۆی داوه . (چر) و (ت) و (ک) و (تو) و
(مز) و (هب) و (اح) و (خا) و (خب) بهیتی به گهه و دژهه ی پارچه ی
پێشو و ، (چن) و (کم) و (کم) و (من) تهنها بهیتی به گهه یان لێره دا

داناوه و کردو پانه به سر به بند . (م) یش تنها به ینی سیمه یی نه وی
هیناوه و لیره دا کردو به به سر به بند ، جیاوازی به کاره یتانی نه و دق
به ینه له پارچه ی پیتو و له م پارچه به دا ، به گویره ی نه م نوشخانه تنها
نه ونده به له جیایی (خهطات فموق) ی پارچه ی به کم ، لیره (مه که
مده ی) به و ، له جیایی (پیم بلن) ی له وق لیره (بن خهط) به .

به را بهر به له نوشه ی (ت) و (ک) و (مز) و (اح) و (خب) دا نه م دق
به ینه له پارچه ی پیتو دا نه و ، ههروه ها له (مز) دا به ینی چواره میش و ،
له (م) دا تنها به ینی سیمه یی نه .

نالوزیه کی تریش له ئارادایه : له نوشه کی (چز) و (تو) دا - وه که
له سه ره نای پارچه شیمری پیتو دا باس مان کرد - پارچه شیمری
پیتو به وه لامی نه م پارچه شیمره دانراوه ، گوا به نالی خاوه نی نه م
پارچه شیمره ، به وی پیتو وه لامی خوی داوه کوه ، جا خواه نه وی
پیتو ی به ناوی که سیتی تره وه داناین ، وه که له نوشه ی (تو) دا
نوسراوه ، یا نه ..

به لام نه وی له به راورد و لیکولینه وه ی نه م دق پارچه شیمره وه
به ناشکرا بۆ زه خه گر ده نه که وی ، نه وه نه م دق پارچه به ، هه رچه نه
له وه لام نه چن ، به لام هیچ کامبان وه لامی نه وی تریان نی به و
هیچ به یوه ندیکیان به به که وه نی به ، نه وه نه بن که له باره ی سه نی
هه موزیه وه هاوچو رن . که دق به ینی به کم و دقه می پارچه ی پیتو
نه خه به لای سه ره وه ی نه م و ده ست نه کم به به خویند نه وه بان و
پاشان نه که به به ینه بۆ زه بشتیه گانی نه م پارچه که ، به ناشکرا هه ست
نه که بن که له جییا نیکه وه چوینه به جییا نیکه یی نه به یوه نه . خو نه که
به ینی سیمه یی نه و بکه بن به سر به ندی نه م ، نه وه جکه له بن به یوه ندیه
مه ناییه که ، له باره ی نایه کیتی زه وی و قافیه ی به ینه که خوی و
نه گونجانی شه وه له که له نه م پارچه به له باره ی له نگه وه ، گیر نه خوین ..

تیجه لمان واپه ، هه روه که دق پارچه که به یوه ندیان به به که وه نی به ،
نه م پارچه به یی لای که می به ینی نا که واده ، هه ر هیچ نه بن چونکه خوی
پتوینه به ینی به که می (موه زه ع) بن واته (زه وی) و (قافیه) ی
چون به که بن . مابه ی خوی به ختیه چروستانیش له به راویری نه م
پارچه به دا نوسویه : « در اکثر نسخ دو شعر در اول این قزل مغفود
است » واته : له زوربه ی نوشه کاند دق به یت له سه ره یی نه م

ومره با ئاگر تکی وه صلی خۆمان بخهینه قاوی عومری دوشمنی دین (۲)

ههزه لهوه نساوه . بهلام بۆ کهس بۆی نه گیرابنهوه که له «اقل نسخ» دا
لهو بهیتانه گامهن ۱۹

جیاوازی ژستهی یه کسێ بهینی به کهم و ژستهی پێش دواپی
بهینی دۆهههیش له پارچهی پێشودا لهوهی له نوسخه ناوبراوه گاندا
کراون به بهینی به کهم و دۆهههسی ئهم پارچهیه ، نههنا جیاوازی
نوسخه له که بهین له چوار چێوهی پارچهی پێشودا و ، نیشانهی ئهوه
نیه شبری سهربهخۆن و هیه ئهم پارچهیهن .

(۱) جان سهختی : گیان سهختی ، زۆ گیان دهرنهچۆن . خۆ بهدستهوه
نعدان . دل بهردی : دلزهنج وهك بهرد . ییژهحمی . ییعهینی : یینه،
دهق وهك ..

معنای ئهم بهینه و بهینی پاشمویه پیکهوه دی .

له هینانی (من) و (تو) دا بهدوای (جان سهختی) و (دل بهردی) دا
لهف و نهشری مورهتعب ههیه .

جان (م) : گیان . پۆلادو (کم) و (ك) و (مز) و (اح) و (من) و (خا) و
(خب) : پۆلاد و .

(۲) قاو : پوشو ، پیفو ، ناوپۆرگی پیرهداره ، هه بهینی زۆر نهرمه و هه بهینی
کهتر . زۆ ئاگر نهگرێ و ، که ئهسۆن بۆنیکێ خوشی ههیه . دین :
لایین . چاو پیکهوتن .

وايه : من و تو همدروگمان له بهك بابهلین و پیکهوهمان کار مهسه
ئین . من له گیان سهختی و خۆ بهدستهوه نعدانا وهك پۆلا وام که به
هیچ ناشکن و ، تویش له دلزهفیدا وهك بهرده ئهستی وای . به
بهیلهکه بهشتی همدروگمان ئاگر نهگرێسهوه . کهوايه ، ومره با
بهیلهکه بهین و به بهیلهکه بهشتیمان لاگر بهردهینه پووشوی لایینی ئهوهی
ناهمزی پهکتر دیشمانه که وهك ناهمزی لایین وایه ..

جاران له لادیکانی کوردستانا بار بر جوبارهکان که بهیانوپستایه
سهیل داگیرستین ، تۆزێ پووشیان ئهخته سهر بهرده چهخماخ و
لهستیکهیان بیا ئهدا ، ئاگر تکی لێ نهپهوه و پووشوه که گورج ئاگری
نهگرت .

ژه نېب و موددهم وک پوښ و پوښتو
بسوټين ، که وک بهرقين ، له بهرقين (۳)

مهفرمق دل وه کو ټاوتنه صافه
به لن بهم ټايينه بوی بوی به خودين (۴)

ومره ټا عالمی قلبت نیشان دهم :
کوا فغری غينا به ، مردلی زين (۵)

نهم بهينه له نوسخه (مز) و (عب) دا نيبه .

ټاگريکي (عم) : ټاوریکي .

(۳) واته : من و تو که له به به که به شخمانا وک برؤسکهی هورين و زؤ
ټاگر نه که به وه ، با له داخانا به دکار و خو همل به ستين بسوټين ، که
نه و انيش وک پوښ و پوښتو وان و زؤ ټاگر نه گرن .

له کوکردنه وهی (پوښ) و (پوښتو) دا جيناسی ناقيص و ، له
کوکردنه وهی (بهرقين) و (له بهرقين) دا جيناسی ټه رکيب هه به .

پوښ : نهمه ټيکستی (ت) و (مز) . نوسخه کانی تر همق : پوښون .

(۴) ټايينه : ټاوتنه . خودين : له وهی هر خوی له بهرچاو ين .

واته : مه فرمق دلم وک ټاوتنه صاف و ين گهرده . له گمر ژاست
دلت وا بو وایه ، همق ټيکت ټيا نهدی و ، خه لکی تریش ټه هاته
به رچاو و ، به زه بیت به کسانو تریشدا ټه هاته وه . دلت وک ټاوتنه
صاف نيبه . زه شه و ، ټوښ ټاوتنه به کی چلکن به کاردين . پویه وا
خودين و ټوپهرست لن دهرچوو و له خوت به و لاوه که ست ټابه به
به رچاو .

مه فرمق (م) و (گم) و (ټو) و (من) و (عب) : ده فرموی . ټاوتنه
(ټو) و (عب) : ټايينه . بهم ټايينه (چر) و (چن) و (له) و (مز) و (خا) :
بهم ټاوتنه . ټيحه (بهم ټايينه) مان په سندر کرد ټا سره ژای به کارهينانی
دق وشه جيا و نه وای موسيقاين ، معنای پتزه و زه و شتیش
بگه به نين . بوی بوی : نهمه ټيکستی (چر) و (اح) و (خا) به .
نوسخه کانی تر همق : بون .

(۵) عالمی قلب : جبهانی دل ، جبهانی خواشويستن . فغری : لاین .
غينا : دوه لسمندچ .

تیدا لومیتد و بیم و گریه وو سۆز به هار و پایز و زستان و هاوین (٦)

مهعتای لهم بهینه و بهینی پاشهوهی پیکهوه دئی .

لەنیوان (له قەر) و (غینا) و ، (مردن) و (زین) دا طبایق ههیه .
همروه ها له (عالمی قهلب) یشدا لهطافعت ههیه ، چونکه واته
(عالمی قهلب) عالمیکی سه ره لهوگهزاده ، همو شتیکی تیا
به پێچهوانهوهیه .

تا (کم) و (ت) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) : دا . (هم) و (تو) و
(من) : با . له قهری (کم) و (گم) و (من) : له قهر و . غینابه (خا) : غینابه و .
مردنی (کم) و (گم) و (تو) و (عب) و (من) : عالمی .

(٦) لومیتد : هیوا . بیم : ترس . گریه : گریان .

واته : وهره با جیهانی دکت پشاندهم تا بزانی دلداران له چ جیهانیکی
خۆشدا ئهزین .. جیهانی دلداران له هیچ جیهانیکی تر ناچن ..
بنیادهم تیا با تا ههزارترین و پتر له پیناوی خوشه و بستیدا دهست له
دنیا بشوا ، لهزاستیدا دهوگمه ندره .. تا باشتر له پیناوی
خوشه و بستیدا بهرێ و تیا بتوتشهوه ، زبانی زاسته قینهی باشتر بو
ئهتوسرێ .. جیهانی دلداران جیگای کۆچونهوهی چهندها شتی
بهدبمن دژی بهک و ، لهزاستیدا پیکهوه بهستراوه : هیوای گه بهشتن
به یار و ترسی دۆرێ لێی .. گریان له تاو دۆرێ و سۆز له خۆشیی
به یهک گه بهشتندا .. به هاری ئاوانی گهش و ، پایزی هیوای وهره ..
زستانی فرمێکی بهخۆ و ، هاوینی به گزی وهصل سۆتان و هک
پهروانه ..

به پیتی لهم لیکدانمهوه به لهم بهتهدا لهف و نهشری موره تهب ههیه ،
چواره کانی ههراکام له دۆ نیوه بهته که بهزیر بهکتر لیک نهده نهوه . وهک
چۆن له نیوان (لومیتد) و (بیم) دا طبایق و ، له نیوان ناوی چوار
وهروه کهدا له ناسوب ههیه .

له لایهکی کهشهوه (لومیتد) و (بیم) که واته (خهوف) و (زهجاء)
دۆ زاراوهی میلی تهسهروفن .

تیدا (چن) و (کم) و (گم) و (عب) و (من) : بهنا . دیاره ههله به و
ئهسه کهی (تیا) بووه له نهزانیی ئۆسیارهوه وای به سه رهاتوه .
(مز) : به سعد . (خب) : له بهر .

له گڼل مورغي چمهن « نالغ » ده نالغ كه يمعني عاشق و هم فهد و فهدين (۷)

(۷) مورغي چمهن : په له وهری ناو میږغوزار . هم فهد : هاوسر و هاودهرد . فهد : ناقانه .

واڼه : نالغ له گڼل بولبولی ناو پاڅاندا همیشه خبریکی نالونه ، جونه دلداریکی راسته قینه ، په سوز پیکهوه نه نالینن و په جیهانی پشان نه دن گهوا همدوکیان گرفتاری دهری دکن : په له وهری چمهن دلداری گوله و ، نالیس گرفتاری بار !

لنیتوان (نالغ) و (ده نالغ) و ، (فهد) و (فهدین) دا جیناسی ناقیس هیه . همروه ها لنیتوان (هم فهد) و (فهد) یشدا طیباق هیه .

عاشق و (کم) و (گم) و (لد) و (اح) و (من) : عاشقی . (تق) و (عب) : عاشقین .

تیمی واو

- ۱ -

وهك قهغس ئەم حوجره كون تېيە كەوا گرتۆمبە ناو
تار و پۇقى ەنكەبۆتە ، زۆرە لیتی كردۆمە داو (۱)

- ۱ -

(۱) حوجره : زۆرىكە لەپال مرگەودا لەقن یا لەوین و لیا ئەخوین .
مەنكەبۆت : جالجالۆكە .

واە : ئەم حوجره كون تېدا بووه كەوا منی لە چوارچێوهی خۆیدا
گلداوهئەوه ، ئەوەندە وێران و شەق و شۆه، نان و پۆی ئەگیتی ئەراوی
جالجالۆكەبە ، بنیادەم بەلەسانێ ئەتوانی لیتی دەرباز بین ، بەلام حوكمی
زۆر و ناجاریبە لە منی كردۆوه بە داو و ناتوانم بەجیتی بەیتلم .

لەمێن ئەم حوجرهیە حوجرهی مرگەولی كوچ بۆین وا نالین بەدەستیموه
هاواربەنی ؟ بۆ وەلام دانەوهی ئەم پرسبارە ئەین بگەژێنەوه سەر لەو
ئاگاداریبە كەمەى هەمانە لەبارەى ئەو شوپناوە نالین یابانداى
خوێندۆوه . دیارە حوجرهی خانەقای مەولانا نیبە ، چونكە خانەقا
سەرەزای ئەوه كە بەگوێرەى باری ئەو زۆرەى كوردستان كۆلكە زاتكۆمەك
بووه بۆ خۆی ، نالین خوێنسی لە نامەكەیدا بۆ سالم بەجگەر زۆر بە
شان و بەلایا دێج و ، بەتایبەت بەشانازییموه باسی حوجره كەى خۆی ییا
ئەكا . زیاد لەوه لە بەینی دۆهەشیدا باسی ئاگردانی ناو حوجره كە و
دۆكەلى بە دۆرنج پۆی مێچەكەشى ئەكا كە پیا شۆز بووهئەوه خوارهوه،
لەشرانین لە زستانی سولهیمانییدا خەلۆز گەش كردنەوه باو بووه ،
نەك ئاگر كردنەوهى ناو ئاگردان . دۆربەشە لە سنە بۆبەش ، چونكە
حوجره كانی ئەو سەردەمەى سنەیش حوجرهی پۆشته و پەرداخ بوون و
ئاگریان لە بوخاریدا ییا كراوهئەوه . لە سەریكى كەشەوه كە نالین باسی
گەرمای بەینی هاوینی ئەو شوپنا و سەرمای سەختی زستانی ئەكا ،

دودی سهریچی گوله لگی له تلته دی دهراسره کون
بان و دیواری به میثلی لانه کی له جرا شکاو (۲)

دلنیا له بین کوا نه سوله بمانیبه و نه سته به . که وانه لهین حویره ی
مزگونی کویره دینه یکه بوین . له گهر له بهر نه وه نه بویه که نالی خوی له
دوا به یته کاندایاسی (دوکان) و (جهت زاج) و (طهیب) له کا که وانه گه بهین
شوینه که ناوهدانیبه کی پیشکوهو بووه ، له وانه بو بلین باسی باسی
مزگونی خهرپانیبه که نالی له وئی لای زانای گه وره شتخمولای خهرپانی
خویندوبه نی و هاوژی موفتی زه هاوژی و مهلا یاسینی ته شارتی و مهلا
یوسی ته ویکله یین بووه ، نه خواره له که باسی گهرما و سهرما که نی بو
خهرپانی دهست نه دا چونکه خهرپانی زستانیکی سارد و هاوینیکی
گهری هه به و شیرینیکی له م باره یه وه هه به له کن :

گر جهنم بود چو خهرپانی
(و قنبا ریتنا غلاب الشار)

وانه : له گهر دۆزه خ و له خهرپانی یین ، خوابه بمانپاریزه له ناگری
دۆزه خ . *

هرچون یین ئینا ناتوانین بزیار بدهین حویره که حویره ی کوئی
بووه و ، مه گهر له سهو یاش به له وادی بزمان دۆن بینه وه .

تار و پۆی (هم) و (کم) و (ت) و (مل) و (مب) و (اح) و (خا) : تار و
پۆدی . (ک) : دار و پهردۆی . ههنگه بوته (چر) و (چن) و (هم) و (کم) و
(گم) و (ت) و (مب) و (من) و (خا) و (خب) : ههنگه بۆی . نۆزه (ک) و
(اح) : نۆزی . لئی کردۆمه داو (هم) و (گم) و (خب) : لئی کردۆم به
داو .

لهنجوان (قهههس) و (گرلامیه) و (داو)دا لهناسوب هه به .

(۲) دۆد : دۆکمل . سهرمیچ : سهقف . دهراسره : دۆ پارچه نوماشی بهر و
پشتداره ، لۆکه ی تهر خراوه و به یتی هۆنراوه ی زهنگاو زهنگی پتویه ،
منالی ناو پیشکوه ی یین له پتچرینه وه ، پارچه نوماشه کان به سهر سنگ و
سک و قاچی مناله کهدا دینه وه ، به ته کهش به سهر ناوی پیشکوه که و

* ماموستا شیخ بابه زه سۆلی عهبا به یین نه بکیترا به وه کوا له م به یته ناکی
پارچه شیرینی دیتزه . دۆر نیبه ههر هی نالی یین . له گهر له م پارچه
شیره بلۆزرا به ته وه له وانه بو له م پارچه به ی ئیره شمان زیاتر بۆ دۆن
بویا به ته وه .

هر له سهربان دار به داری ژایه‌لی بژمیره وهك لا په‌راسوی بارگیریکي که زیندو یی به ناو (۳)

غهماره‌کمی نیوان که‌اله‌کانیا . لانکه : بیتشکه .

واڼه : دۆکه‌لی سرمیچی حوچه‌که که پوه به دۆرنج و به دار و پهردوه‌کانیدا شوژ پوه‌هوه ، نه‌لیی گولنگی داززای ده‌سراوه کونه به غهماره‌ی بیتشکه‌دا شوژ پوه‌هوه . بان و دیواره‌کانیشی نه‌لیی بیتشکه‌به‌کن پارچه‌کانی شکایی .

نالنج لهم به‌ینه‌دا وینه‌به‌کی جوانی پیشان‌داوه که نه‌قیکانی له بیده‌سه‌لایدا به‌راهر بهر ژۆره شوق و شۆه ، کردوه به ساوای بیده‌سه‌لانی پیچراوه‌ی ناو بیتشکه . زیاده‌وه‌یه‌کی وردیشی کردوه که حوچه‌کمی شوپهان‌دوه به بیتشکه‌ی شکاو چونکه نه‌ناعت بیتشکه‌ی ساغیش سهربان و دیواری نه‌ه‌نده نییه ژایی هیچ بگری ، جا نه‌خوازه‌لا بیتشکه‌که شکایتیش ..

سرمیچی (اح) و («په‌راویزی» خا) : میچی سر . گولنگی (چن) و (ک) : گولنگی . (خا) گولنگه . لانکه‌ی (چر) و (هم) و (کم) و (گم) و (مز) و (عب) و (اح) و (من) : لانکی . نه‌شکونجی لانکه‌ی یی .

ژایه‌ل : نه‌و داره نه‌ستورانه‌ی به‌سر دیواری نه‌م سر و نه‌و سمری (۳) خانو‌دا ژانه‌کیشترین و پاشان ورده دار و نه‌که به‌رد و که‌لا و قوز و نه‌مجار خولکیان نه‌کرتی به‌سمردا و بانه‌که‌یان یی دانه‌پوشری .

ژماردن داری میچ واڼه ژایه‌ل له ژۆری هۆده‌وه شتیکی ئاسان و عاده‌بیه ، به‌لام له سهربانه‌وه ناکرتی ، چونکه داپوشراره . جا نالنج نه‌لن بانی حوچه‌کمی نیمه‌خۆل و قوز و نه‌که به‌رد و ورده داری به‌سره‌وه نه‌ماوه ، نه‌ها هر ژایه‌له‌کانه و هچ‌تر . بویه نه‌توانی هر له سهربانه‌وه داربه‌داری ژایه‌له‌کانی بژمیری وهك لا په‌راسوی ئیستریکی له‌ژ و لاوار که هچ گوشتی پیوه نه‌ی و هر به‌ناو زیندو یی و به نه‌ها ده‌ست پیا هتانی بنوانی په‌راسوه‌کانی له یکه جیا بکه‌نه‌وه ا

بارگیریکي (چر) و (خا) : کونه نه‌سپیکي . له («په‌راویزی» چر) یشدا هر : بارگیریکي . ■

• بارگیر راسته به‌لام ئیسترنیه شمسی نارمه نه بارگین و یا بووشی سی دملین . شمسیک که به کار سواری نه‌یه .

ژۆږ و شهو خوش خوش له باتی کا گهلای پيدا ده کهن
وهك گهلارژانی پایز بهك بهكي دهژوته ناو (۴)

ههر له ئیستاوه وهها سرماي تیدا سرما دهین
ژهنگه ناوی لی بیتی چوار طاقی سرما تنخراو (۵)
ناسان هه ورین دهین ، نیمهش به غه مگینی ده لئین :
ئهی خودا چ بکهین له ژیر ئهم کاولهی کهس یا له ماو ۱۹ (۶)

(۴) له کوردستانا عاده که باران نهباری و خاق دلۆبه نهکا ، کای پیا
نهکهن و به بان گردین نه بکیزن بۆنهوهی قوژه کهی بنیشته سهر بهك و
ناو داندا . نالن ئهکن حوجره کهی نیمه ئهوهنده فسق و شتر بووه
بۆنهوه ناشی کای پیا بکهن ، گهلای درهختی پیا نهکهن وهك بلتی تازه
دارهژا کراین ، کهچ له گهل نهوه شدا گهلکان بهك بهك نهکونه خوار
وهك بلتی گهلارژانی پایز یی .

پیدا ده کهن (کم) و (گم) و (من) و (هب) و (خب) : یی و مرده کهن .
(۵) چوار طاق : حوژه دهواریکی چوار گوشه ییبه .

واژه : ههر له ئیستاوه که سرما هیشتا به سهواوی هیرشی
نه هیشتاوه ، حوجره کهی نیمه ئهوهنده سارده ، سرما خوی سرماي
ئهین تیايدا . ئه لیتی حوجره که دهواری چوار تاقه و سرماي تنخراوه ،
بۆیه سرما که دینه ژۆره وه ، به ههرا به کدا ئه ژوا لۆشی سرما ئهین .
زیاده ژهویه کی ئیجگار بالایه ، نالن حوجره که ئهوهنده به سارد بدانه
قهلم ، نه ناهت سرما خۆشی سرماي یی تیايا .

لهشگونجن معنا کهی ههر ئهوهنده یی : ههر له ئیستاوه سرما له
حوجره کهی نیمه کدا ئهوهنده سارده .. تاد .

وهها (چن) و (کم) و (هب) و (من) و (خا) و (خب) : وههای . سرماي
تیدا (کم) و (هب) و (خب) : سرما تیدا . (ت) : سرماي تیا . (خا) :
سرما تیا . دهین (کم) . نهین . تنخراو (چر) : تنخراو .

(۶) هه ورین : هه ور پتوه بو .

واژه : ژۆی ناسان هه ور دابنه گرتی و ، نیمهش پهواره دامان نه گرتی
چونکه هه ور نیشانهی بارانه و حوجره کهی نیمهش باران گل نادانه وه و ،
بۆیه به دلکی خه بهاره وه نه لئین خوابه چ بکهین له ژیر مبیچی نه م

نەیری ئەظمەم وەها تاوی دەدا وەك مەنجه نیتی
بۆ دەوامی ژۆرپەرستی جەمعی حەربای دیتە ناو (۹)

(۹) نەیری ئەظمەم (النیر الأعظم) : ژۆنای مەزن ، خۆر . مەنجه نیتی :
ئالەمێك بوو لە شەژەکانی کونا بەردی زل یا گولەیی ئاگریان پس
فۆن داوە ئەو ناو لەشکری دۆلەتەو . حەربا : یەکیکە لە گەبان لەبەر
خۆشەکان زەنگی بەگوێزەیی ئەو شوێنەیی ئایەتی ئەگۆژی ، حەزی
ژۆر لە بەرخۆرە . کینایە بە لەو کەسانە کە بۆ هەر دەور و سەردەم
بەری ئەو دەور و سەردەمە لەبەرئەکن .

واتە : خۆر بە هاویندا حوجرە گەمان وا تاو ئەدا ئەلتی مەنجه نیتە .
کۆمەڵەیی حەربا کانیی کە حەزبان لە خۆرە ، بۆ سەردەوام بۆنی
ژۆرپەرستی دیتە ناوی ، ژۆی تێدا ئەکەن خۆر ، چۆنکە خۆر لەم
حوجرە بەدا لە هەر شوێنێکی کە کاربگەرن و ديارتی ئەو .

ژۆر ژۆی ئێن ئێچ مەبەستی ناڵی لە بەکارهێنانی وشە (حەربا) و
(ژۆرپەرستی) (بلاگرگرن بچ لە هەندێک لە فەقێکانی ئاوەلی و، مەبەستی
ئەو بۆین بگەن ئەگەر لەبەر خۆ هەلواسین ئەبوابە بە مەلۆستای
حوجرەدا کە لە ژۆی پابۆی زانستەو وەك ژۆر وایە لەم حوجرە بەدا ،
ئەو ئاوەتە حەربا سێفەتە ئەنەهاتنە ئەم حوجرە بە کە بۆ ئەو نەشت
کەسی تیا بۆی . ئەگەر بگەن ئەو کە ناڵی ئەم شیعری لە خەربانیدا
وتوو لە خەمەلی شێخەولادا ، ئەم بۆچۆنمان باشتر ئەچەسپن .

دەدا (کە) و (خە) : ئەدا . ژۆرپەرستی (م) : ژۆرپەرستی . جەمعی
(هە) و (کە) و (گە) و (هە) و (مە) و (نە) و (خە) : جەمعی . حەربای (کە) :
سەرمای . دیتە (ت) : تێتە ..

✽ مامۆستا شێخ بابەژەسۆلی مەبەبەلسن ئەبگێزایەو کەوا بێستۆبە
لەناو فەق مۆستەبەدەکانی شێخەولای خەربانیدا تا موفتیی زەهاوتی
لە مەجلیسدا بۆین مەلا باسینی ئەشارتی مانی قەکردنی نەبوو ، تا
مەلا باسین لە مەجلیسدا بۆین مەلا بۆسفی ئەوتێتە مانی قەکردنی
نەبوو ، تا مەلا بۆسفی لە مەجلیسدا بۆین ناڵی مانی قەکردنی
نەبوو ، واتە : ناڵی پەلی چوارەمی بوو لەناوایان . ئەوانە بە ئەم بەیتی
« حەربا » بەش پەبۆندێکی بەم مەسەلەبەو هەین ، هەروەها ئەوانە بە
پارچە شیعری « ئەحوەلی ئەفرەتە نەظم ... » بەش ، وەك لە شوێنی
خۆیدا ئیشارەتەمان بۆ کرد ، لایەکی ئەم مەسەلەبەمان بۆ ژۆن بگەنەو .

دار و بەردى پەنجەرەى وەك نەسجى بەيتى ەنكەبوت
 مەنى ھىچ ئاكا ھەتا مېشىش كە خۆى لىدا بە تاو (۱۰)
 تۆۋى تەرزە چەندە مېناى دل شىكىنە و سەر شىكىن
 تۆۋى باران چەن شەزە و بىن عېصەتە و ئاپتۇز تىكاو (۱۱)
 تۆۋى بەر و با وەك ئاشە تۆۋى باران قوفقەى
 صاحىبى لازم كە بېيىن سەول و كاسىكى شكاو (۱۲)
 كاسە بۆرە لازمە تا ئاردەلۆكى دەربدا
 سەولى بۆرە لازمە نەك جۆگەلە بىيا بە تاو (۱۳)

(۱۰) نەسج : نەسج ، تەنراو . بەيت : مال . ھەتا : ھەتاوەكو . تەنانت .

بەردى (چن) و (من) : بەردۆى . (ەم) و (ت) و (ەب) و (اچ) و (خا) :
 بەرد و . ئاكا ھەتا مېشىش كە (چن) و (لك) و (اچ) و (خەب) : ئاكات و
 ھەتا مېش كە . (ەم) و (ت) و (مز) : ئاكات ھەتا مېش كە . (كەم) و
 (من) و (ەب) : ئاكا كە ھەتا مېشىش . (كەم) : ئاكا ھەتا مېشىش كە .

(۱۱) مېنا : شۆشە . عېصەت : پاراستن .

والە : كە تەرزە ئەبارى ، شۆشەى دل و ، سەرمان ئەشكىنە ، چۈنكە
 ھىچ نېيە بەرى لىن بىگى . لە تۆۋى بارانلىدا شەزە ئاوى پىتوۋە
 زاناوۋەستىن . بىيادەمى بىن ئاپارپىزى . ئاپتۇز تىكاو ، ھەمۇ گىانى
 بەدەرەوۋە ، باخود ئاوى بارانەكە كە ئايگىرپتە خۆى و بىيا دېتە خوارەوۋە
 لاپوۋە تىكاو كەبەنى .

تۆۋى تەرزە چەندە مېناى (كەم) : تۆۋ مېناى چەندە مېناى . دل
 شىكىنە و سەر شىكىن (چر) و (خا) : دل شىكىنە سەر شىكىن . (كەم) و
 (كەم) و (مز) : دل شىكىن و سەر شىكىن .

(۱۲) وەك ئاشە : وەك ئاشە . قوفقە : قوفقە .

مەناى ئەم بەيتە و بەيتى باشەوۋى پىكەوۋە لىك ئەدەينەوۋە .

ئىوۋەى يەكەمى ئەم بەيتە لە نوسخەى (خەب) دا بەم جۆرەبە :

تۆۋى بەر و با وەك ئاش ، تۆۋى باران قوفقەبە

(۱۳) ئاردەلۆك : ئەوۋى لە وردى و سېتىدا لە ئارد بچن .

وهمضی ناشی گەر نهین ، بۆچن دهین پز ئارده لۆك ۱۹
 طهیمی قوفهیی گەر نهین ، بۆچن دهیشتیه سەراو ۱۱ (۱۴)
 کاسه وو کهوچک ، حەسیر و بەز له ئاودا ههروه کو
 کیسه ل و ماسق و جله دین و دهچن پرز و بلاو (۱۵)

واته : حوچره کهمان له ژۆزی به فر بارینا وەك ناشی لڤ دق ، چلان
 ناش به هۆی پزۆشی ئارده وه هه مۆلایه کی سپن نه کاسه وه ، له میش
 به هۆی به فره وه وایه . له ژۆزی بارانیشا نهین به قوفه و نه کهوینه
 سەر ئاو . بۆیه هه ر کهس ق خاوه نی له م حوچره به یڤ و تیا یا بۆی ،
 پتیه یستی به کاسه به که به فره که ی وەك ئارد پڤ لایدا و ، سه ولتیکشی
 له وێ ئای پڤ لایدا له ده وری ژۆره سەر ئاو که و نه وه که ، نه وه که ناو
 به تاو بیبا .

سه ولی (چن) : قوفه . به لام هه له به ، چونکه ژۆره که خۆی
 که و نه وه سەر ئاو و بووه به قوفه . لازمه . ی به کم - (ت) و (خا) :
 پڤ ده وێ . تا (چر) و (مز) و (هه ب) و (اچ) و (خا) : دا .
 (۱۱) وه ضح : بار . طه یح : سه وشت .

له م به یته وهك (حوسنی له طیل) وایه بۆ دق به یته که ی پتیه وه ی .
 واته : نه گەر له م حوچره به وهك ناش نییه ، بۆچن هه میشه پزه له
 ئارده لۆك و ، نه گەر وهك قوفه نییه بۆچن نه کهوینه سەر ئاو ؟ دیاره
 وهك ناش وایه بۆیه وا هه مۆ سوچیکه له بهر ئارده لۆك سپن نه کاسه وه و ،
 وهك قوفه وایه بۆیه که و نه وه ته سەر ئاو .

وشه ی (وه ضح) ئیشاره ته به عیلمی (وه ضح) که به یکیکه له و
 عیلمانه ی له فڤن چهند کتیبیکه تیا نه خوین . وشه ی (طه یح) بش
 ئیشاره ته به بابنه ی (طه یحییات) که به یکیکه له عیلمی که لام .
 ده یڤ ، ده نیشتیه (کم) : نه یڤ ، نه نیشتیه .

(۱۵) بهز : بهزه . جله : جلا ، به مەر به یڤ جوژه به له میکی که و ره به .
 نانچ له م به یته دا باسی کاسه و کهوچکی نان خواردن و حەسیر و بهزه
 شۆی نه یکیگان نه کا که له ناو ژۆزی حوچره که دا نه که و نه سەر ئاو .
 له م دق نه وه به یته دا له ف و نه شری موره ته ب هه یه .
 پرز و (چن) و (هم) و (کم) و (گم) و (له) و (اچ) و (من) و (هه ب) :
 پرش و .

ژۆز پژه گوتمان له بهر نههار و جۆرگه و هاوه هاو
 شهو ئيه خهومان له بهر قروال و بۆق و واوه واو (١٦)
 نهو دهلاقه ئي ته دهخا چشت و مه كي پيدا دهبا
 من لهو ئي حهيران ده بيم و هك مال بزاو و مال براو (١٧)
 خوجره كه ئاوس بو ، و مه عه ئي خۆي به هار ئي بۆ بۆي
 و هه عه ئي حه ئي كه وه پايز نابه كام و ناته واو (١٨)

(١٦) نههار : جهمي (نهر) ه واته جۆرگه . هاره هاو : دهنگي ئاوه كه بهخوژ
 بزاو . واوه واو : دهنگي بۆقه له ناو ئاودا .

واه : نه به ژۆز و نه به شهو ستار ناگري . ژۆز له بهر خۆره ئي
 لاو و شهو له بهر دهنگي قروانگ و بۆقي ناو ئاوه كه ..

(١٧) دهلاقه : كون . كه له بهر . پهنجهره . مال بزاو : له وه ئي كون كراي ته
 ديواني مالي بۆ دۆق ئي كردني ، كينا به به له دۆق ئي كران . مال براو :
 نهوه ئي دز ماليان بردين .

واه : نهو - مه به عه ئي له ئاوه - له ولاوه كون نه كاته ديواني
 خوجره كه شتومه كي پيا نه بانه ژۆره وه و ئيه وه نه بانه دهرمه وه ،
 منيش له م لاوه سه سام نه بيم و هك كه عه ئي ماليان بۆي و ماليان به
 تالان بردين ، نازانم چي بكهم .

نهو (چن) و (عم) و (كم) و (ت) و (ك) و (مز) و (عب) و (اح) و (من) و
 (خا) : ئاو . ته دهخا (كم) : ته تهخا . دهبا (كم) : نهبا . مال بزاو و مال
 براو (چر) : مال بزاو و مال بهراو . نهو نو سه به (بهراو) به (بهراو) و
 واه : (سهراو كهو) مهعنا ليداوه نهوه . (چن) و (عم) و (كم) و
 (عب) : مال براو و مال بزاو . (ت) و (ك) و (مز) و (اح) : مال دزاو و
 مال براو . (خا) : مال بهراو و مال بزاو . نهو نو سه به ش مهعنا ئي
 (بهراو) به (بهراو) ليداوه نهوه . ژا سه كه ئي هه عه ئي نهو نو سه عه ئي
 نو سه بانه (براو) و گيره (شهده) (يان بۆ (ر) كه نه كردوه له وا نه به
 مه به عه ئي (بهراو) .

(١٨) ئاوس : دۆگيان ، سه كه بۆ . و هه عه ئي حه ئي : ئي جيا بۆ نهوه ئي سه ، مه ئال
 بۆن . نابه كام : مه ئال بهر له پۆكر نهوه ئي نو ساتك و نو ژۆزه كه ئي
 له دايك بۆي .

خۆ زگی نیشکرته ئهری و ، تۆمهزا هیتاوه کور
نوطه که ی هه ر ئاو بو ، بهریاویت له بهر هه ور و هه لاه (۱۹)

وانه : وهك چۆن زنی دۆکیان ورده ورده سکی دهرله بهزی ،
هوجره که ی ئیمه بئش وا سکی داو ، لامان داو تا به هاری داهاو خۆی
ژانه گری و له به هارا نه زۆخ . بهلام خۆی پێ ژاگر نه گرا ، هه ر له
پایزدا نه وماندی و سکه که ی دانا و له باری چۆ و زۆخا ..

هوجره که (هم) و (کم) و (گم) و (ک) و (مب) و (خب) : هوجره مان .
ئاس بو وه مده ی خۆی (هم) و (کم) و (گم) و (مب) و (من) و (خب) :
ئاس بووه وه مده ی .

(۱۹) زگد : سک . بهریاویت : بهری نویت ، بهری خست . ■

وانه : هوجره که مان له بهر ئه و هه مۆ ئاوه ی له سه ر بان و
دیواره کانیوه هه لیمزی ، سکی نیشکرته زه وێ ، نه کوت ئافره نی سک
پزه ، که چ که به هۆی هه ور و هه لاه و هه وای ئاساره وه ئیابه ره و
نه پێ ، بۆمان دهرکه و نوطه که ی ئاو سکی هیتا هه ر ئاو بو نه پێو
به خۆین و گوشت ..

به یوه ندی (بهر هاو بشتن) به هه ور و هه لاه له م به یتمدا له وه وه به که
گه لێ جار وانه پێ چۆ و گوکی تازه دهرکه وێ دره خت به هۆی با و
بارانه وه ئه و مرین و نه که ونه خوار و ئیتر ئه وه وهك منال له بهر چۆن ،
واپه بو دره خته کان .

نال له م به یتمدا ئه وه ی هیتاوه وه پێش چاو که زۆر جار وانه پێ
سه ربانی خانۆی قوژی لادیکانی کورده واری بارانیکی زۆری بیا
ئه و مست و سه ربانه که چال ئه پێ و ورده ورده دیوار ئه و ئاوه
هه لێ نه زۆی و له نه پێ . جا که زۆخا دیاره چێ ئاو له سه ر بانه که ماوه
هه مۆی نه زۆی وهك بێتی له سکی دیواره که ره زۆپ . له و نوطه و
سک و بهر خستنه ی نال له م به یتمدا پێشانی داوه ئه به به .

له م به یتمدا چوار ئیسماره ی موسه زمه هه به له (ئاس بۆن) و
(زان) و (وه ضعی حمل) و (نا به کامن) دا .

تۆمهزا (هم) و (گم) : نهزا . (کم) و (خب) : تومز . به پێی ئه م
نوسخانه ئه پێ (ئهری و) به (ئهریو) بخوێتریتمه وه .

■ کورد دملی . زن مندالی له بهر چوو نالی بهری ئاویت بهر
ئاریتن ته نیا بو ئازمل ده کوترێ . باش مانای لێ نه درا و ته وه .

گاسان تهرزی که لپنا ، برده بارانمان نه کا
سوخته گانمان زاده گن ، پالتو پساو و قون دژاو (۲۰)

زاده گن بۆ جانبی دوککانی جه زواج و طهیب
چاک و دامنه هه لکراو و ، سر شکاو و تهنگه تاو (۲۱)

لوطی بانگوش بۆ کهوا له م حوجره دا زاناندان
گر به نپ گادهم بخشیتن ، سهراوه نه ک بناو (۲۲)

(۲۰) سوخته : فەقێ له پله سهراوه تاییه کانی خۆتێندان . لهوان بهره ووژدتر
(موستمیدد) . سبستمی خۆتێندی حوجره وابۆ سوخته ئیش و کاری
نان و چیشت لۆکردنهوه و گسک لپ دانی حوجره و قسپ و قاچاخ
شتن و چا لیتانیان به جێ نه هێنا و موستمیدد ئیشیان نه نه کرد . سوخته
لای موستمیدد له بان خۆتێند و موستمیددیش لای ماموستا . پالتو :
لابال ، لا پراسوه گان .

معنای ئه م به یته و به یته داهاتو پتکه وهدی .

تهرزی که (چر) و (کم) و (ت) و (ک) و (هب) و (اح) و (من) و (خب) :
تهرزیکی یا تهرزه یکی . (هم) : تهرزه یکی . (کم) : تهرزیکی . لیتا (هم) و
(مز) و (هب) : لیتا و . بهره بارانمان (ت) و (خا) و (مز) : بهره بارانی .
ده کا (کم) : نه کا . پساو : (چن) . نوسخه کانی تر همو : شکاو . چونکه
وشه ی (شکاو) له به یته داهاتو دا دۆباره پوه نه وه ، ئیمه (پساومان
لیته دا په سه ند کرد . قون (کم) و (کم) و (من) : قنگ .

(۲۱) جانب : لا . جه زواج : نه وه ی بیماری زام نه کا . طهیب : نه وه ی
بیماری نه خوش نه کا .

واژه : که تهرزه تهباری تهرزه که ی نه وه نه د زل و ناقلویه سهری
بنیاده می پچ نه شکن . بۆ به سوخته گان به سر و پهراوی شکاو و
قنگی دژاوه وه ، چاکی لپ نه کمن به لادا و داوینمان هه ل نه کمن و به
هه له داوان زاله کمن بۆ دۆکانی جه زواج و هه کیمه گان تیماریکیان بگن .
زاده کمن (کم) و (من) : زاله کمن . دوککان (چر) : دوککان و . چاک و
(چر) و (هم) و (ت) و (ک) و (مز) و (هب) و (اح) و (خب) : چاکی . دامنه
(چن) و (ک) : داوین . (هم) و (کم) و (کم) و (هب) و (خا) و (خب) :
دامین .

(۲۲) زانانمان : زانیمان .

چرنگه نه تکرده قوز به سهریا تاوه کۆ تهسکین بین
مه بدمره بهر پین له قه ، توخودا ، بلا بگری به تاو ۱ (۲۳)

واڼه : پیاوه یی بانگوش بو بانه که ی نه گپرا و ، به هۆی له وه وه بانه که
دلۆ به به کی زۆری کرد و ، ناوه وه ی پۆ بو له ناو و ، ئیمهش که وینه
سهر ناو و خنگاین و ، لهم حوچرهدا بۆمان دهرکهوت و زانیان کهوا
خنکاو نه که وینه سهر ناو و نا که وینه بنی .

بانگوش (هم) : بانگوت . حوچرهدا (هم) و (گم) : حوچره به .
زانانمان (چر) : زانانمان .

(۲۴) نالێ لهم به یتمدا ژۆ نه کاته بانگوشه که ، که دباره له ناوه ختا هاتوه بانه که
بکوینه وه و ، له کاتی پتویستا به قوز سوانی نه داوه تا که باران باری
دلۆ به نه کا .. پتیی نه لێ : تو له کاتی خۆیدا نه هاتی قوز به کی به سهریا تا
بۆ خۆی داسه کنج و نو قره بگری ، نستانیش لیتی گه ژۆی ، ده سه مه که به
کوتانه وه ی و پین له قه ی لێ مه ده ، توخوا با بۆ خۆی به تاو بگری و ههر
دلۆ به بکا ..

به یوه ندی (قوز به سهراکردن) و (تهسکین بۆن) له وه وه به که نافرهی
همزی به بار ، که فو کولی گریانی نه نیشینه ره ، به لام قوژی به سهر و
شانه وه ههر له ستنج . جا نه کمر قوژی نه داین له سهر و شانی ، نه وه
واڼه که به نین هیتتا تازه سوپی به و له گهرمه ی گریاندا به .

لهم به یتمدا دۆ ئیستیماره ی موصوژه حه هه به له (قوز به سهراکردن) و
(گریان) دا .

نه پۆنی نازناو له نوسخه پشت پین به ستراره کانی لهم پارچه شیعره دا و
گواستنه وه که ی نالێ له باسی هالی به وه بۆ خطاب و ژۆی دهم تین کردن ،
له وانه به نیشانه ی له ره پین که پارچه شیعره که ناوه واو پین و چ له پتیش
دوا به ت و چ له دوا به وه لیتی فه واین .

نالێ لهم پارچه شیعره دا چوار تهعبیری کوردیی به کارهیناوه ،
نه وه نده ی ئیمه ناگمان لێ پین بهر لهو کس به کاری نه هینان : (۱) له
به ینی به که مدا تهعبیری (کون تیه) واڼه : که کونی تیا به . (۲) له به ینی
پنججه مدا تهعبیری (وه ها سه رمای تیدا سه رما ده ی) که نه پۆ بیوا به :

ئیمه له و باوه ژه داین نهو نوسخانه ی نازناویان تیا به ، نو سیه ره کان خۆیان
گۆژی ویا ته ، چونکه داژشتی دوا به ت لهو نوسخانه دا هونه رمه ندانه
نیبه .

هرچه نده که عومری خضر و جامی جهمت بو
چونکه نه ملت زوره ، چ عومری کی گهت بو ! (۱)

وہا سرما تپیدا سرمای دہین . (۲) لہ بہتی شہسدا تمبیری (ہورین) کہ نیتہ نہ لپین : ہوری پتوہ بہ . (۱) لہ بہتی بیست و دقہمدا تمبیری (زاناندان) کہ فیطی جولاو (متدی) بہ و نہو لمجایی نمجولاو (لازم) بہ کاری ہیناوه . نمانہ ہمو نیشانی دہوری نالین لہ بویتشہوہ بردنی زمانی کوردیدا .

چونکہ (کم) و (گم) و (من) : تو کہ . نہ کرد (مز) و (خا) : نہ کرد . تاوہ کو تمکین بین (چن) : تاوہ کو تمکین بین . (ام) : نالی تا تمکینی بین . (کم) و (گم) و (من) : نالییا تمکینی بین . (ت) و (مز) : تاوہ کو تمکین دہین . (عب) و (خا) : تاوہ کو تمکینی بین . بین لہ قہ (ت) و (ک) و (اح) : بین لہ فان . توخودا (کم) و (گم) و (ت) و (مز) و (من) : توخوا . بلا (مز) : بلن . بہ تاو (چن) و (ام) و (مز) و (عب) و (اح) و (خا) : ہواو .

(۱) خضر : خدري زبنده که مشهوره ناوی حبابی خواردووه نوره و تا قیامت نامری . جامی جهم : ناوینه کهی جمشید که مشهوره همو دنیای بیا دیوه .

واہ : هرچہند عومری خدري زبندهشت بو بنوسری و واک جمشید خاوهن شک و پایہ بین ، مادام ناوات و هیوات زوره و هرگیز نابزیتشہوہ و ہموزی نابہمدی ، عورت عومری کی گمہ ، چونکہ عومری زور لہوہ بہ بنیادہم ہمو ناواہکانی بیا بیتمدی و ، نەوہش ہرگیز نالین . نەم بہتہ لیشارہ بہ ہمدینیکی پیغمبر کہ نہ فرمویت : «نَسِبُ اَبْنِ اَدَمَ وَنَسَبُ نَبِيهِ خُصَّتَانِ : الْحَرَسُ وَطُولُ الْأَمَلِ» واہ : بنیادہم پیر نەین ، بہلام ہنگاو بہ ہنگاو لہ گمل پیر بونہ کہ بیدا دق خەسلەنی بیا گەنج نەبیتشہوہ : لہماع و ہیوای زور و ددیژ .

لەنیوان (جام) و (جەم) دا بیتجگہ لہ تەناسوب جیناسی ناقیص و ، لەنیوان (جەم) و (گەم) دا جیناسی لاحقی ہدیہ .

زورہ (مز) : زور بو .

تهی جامی دویاوو قیامت به خهیاالات
 نهو ژۆزه که مردی ، نه نهوت بو و نه نهت بو ا (۲)

بیتاره له تو ئیسته ، هه ماغوشی عه دۆته
 دویا ، که دویین حهره می موخترمت بو ا (۳)

دویین چ بو ده تدا به زوبان لانی که رامهت ؟
 نه مرۆ نه دهت بو ، نه دهت بو ، نه دهت بو ا (۴)

(۲) واته : نهی نهو که سهی که به خهیاال دنیایش و قیامهت نهت
 کو کرد بووه و برد بو نهوه ، نهو ژۆزهی که مردی ههچیهانت پین نه بو ا ،
 چونکه دنیا و قیامت دزی به کن و بنیادهم نهین ههر ههره
 به کیکیان بدا .

له هینانی (نه نهوت بو و نه نهت بو) دا به دویای (دویا) و
 (قیامت) دا لهف و نه نری مورهتعب هه به .

ژۆیت (چن) و (ت) و (اح) و (عب) : ژۆین . (هم) و (ک) : مردی .

(۳) هه ماغوش : هه ماغوش ، هاو باوهش . حهره : زن .

واته : دهسهلات و سامانی دنیا که تا دویین و له زنی خۆت له ژیر
 دهسهلاتا بو ، نه مرۆ که مردۆی ئیت پیزار بووه و په یوهندی پیتنهوه
 نه ماوه و له باوهشی دوومه که تدا به ا

دویین (چر) و (مز) و (خا) : بهوشهت . (« پراویزی » چر) :
 له لای خۆت . (کم) و (گم) و (من) و (عب) : له کن خۆت . (ت) :
 به حورمهت .

نهم به بهته و بهیش پیتشۆ له نوسخه ی (هب) دا له جی به کتردان .

(۴) لاف : هاش و هوش . نه دهم : په شیمان . دهم (ی به کم) : ده می
 نه کردن . دهم (ی دۆهم) : هه ناسه .

واته : تا دویین که به سر زیندۆ بوی ، به ژاست و چه پدا لاف و
 گمزالت لێ نه دا و خۆت نهین کهست به ههچ نه لزان . نه مرۆ که
 ژاست و ژهوان بهرا بهر به دهسهلاتی معرکه وهستایهت و ههچت
 له ئاستیدا پین نه کرا ، لهو هه مرۆ لاف و گمزافه په شیمان بو نه مه و ، نه
 توانیت هه ناسه بهک به دیت و نه دهت گۆی کرد ههچ بلی .

عمرت نهفستیکی که هموق عالمی دیتا
 بمره له غهیدا که هموق صرفی غمت بق (۵)
 وەك شەلتە پەین گەھ پۆ و گەھ خالیە بملتن
 صوم و ئەمەلت باعیشی ئەفس و شکەمت بق (۶)

- ئەشگونچ (نەدەمت) ی دوا یح به مەعنا بەشیحانی یح .
 لەنتوان هەر سچ (نەدەمت) دا جیناسی تەریک و ، له بەکارهێنانی
 (دەم) دا به دۆ مەعنا ئیشتیراک و ، لەنتوان (دەم) ی به مەعنا (هەناسە) و
 (دەم) ی به مەعنا (زوبان) دا تەناسوب هەبە .
 دەتتا به زوبان لانی کەرامەت (چر) و (صب) و (خا) : دەتتا به زوبان
 لانی کەرامەت . (ت) : لانی نهفەس و زاری کەرامەت . (ک) و (اح) و
 (« پەراویزی » خا) : نهفەس و حوسن و - یا حوسنی - کەرامەت .
 (۵) نهفەستیکی : هەناسەبەکی . دیتا : ئەهینا .
 واتە : زیانت که تاقە هەناسەبەکی - به خەبالی خوت - هەمو
 جیهانی ئەهینا ، له خەفەبیدا بمره چونکه هەمووت له خەم و پەژارەدا
 بەسەربرد .
 نهفەستیکی (چر) و (چن) و (هم) و (کم) و (گم) و (ت) و (مز) و (خا) :
 نهفەستیکە . که (کم) و (گم) : له . دیتا (چر) و (هم) و (ت) و (خا) :
 دونیا . (مز) : بالا .
 (۶) شەلتە : دەفریکی دۆلابیی شاش تەنراوه وەك ژەشکە ، پەین و کا و
 شنیوای یح ئەگوێژنەوه . گەھ : جار جار . بملتن : سک . صوم :
 تۆژۆ . شکم . سک .
 واتە : سکت خالێ یح یا پۆ یح له خۆراک ، له هەردۆ حالەکەدا
 هەموو شەلتە ی پەین وایە که جاریوا هەبە خالیە و جاریواش هەبە
 پۆ ، چونکه تۆژۆ گرتن و هیوای ئەو دنیات هێجیان له نیازی خاوتنەوه
 نین ، تۆژوووەکەت بۆ ئەوه ئەگرتی و سکتی پس هەل ئەگوشن ، له
 پەربانگدا دۆ قاتی تۆژ بخۆیت و ، هیوای ئەو دنیاکەشت بۆ ئارەزووی
 ئەفسە که بەهەسای ژبانی خۆشتی . ئەگنا خوا پەرستی راستەقینە
 ئەوه به یح ئامانج خوا پەرستین ، وەك هەزرە ی عومەر له فەرمودەبە کێدا
 لهبارە ی صوهەیبی ژۆمبیهوه ئەفەرمویت : « نِیمُ الْعَبْدُ سَهْمِیْب ،
 لَوْ لَمْ یَخْفَ اللّٰهُ لَمْ یَنْصِبِ » واتە : صوهەیب بەندە ی چاکە ، ئەگەر

« نالن » چیه وا میثلی جرعل غرق شیاکمی ،
خو تو به حیسابی وه کو پروانه شهت بق ۱۴ (۷)

— ۳ —

تا فهلك دمورهی نه دا — صد كهوكه بی ئاوا نه بق —
كهوكه بی میهری موبارهك طهلهتی پهینا نه بق (۱)

له خواش نه تر سایه یی گوئیی نه نه کرد .
له نیتوان (بعطن) و (شکه م) دا مرادوف و ، له هیتانی (نه نسر) و
(شکه م) دا به دواى (صوم) و (نمعل) دا لف و نه شری موشه ووش
هه به .

نهم بهینه مهنا له نوسخه یی (چرا) دا هه به .

(۷) جرعل : قالۆنچه . شم : شمع ، مۆم .
وانه : نالن چیت لى قه واده ، بق وا گوزای ۱ بق وا ومله قالۆنچه
له شیاکمی دنیدا نوقم بووی ۱ خو تو به سئنگ و مرارۆی دلداره
زاسته قینه کانی ومله بهروانه مۆمیکت هه بق بق خو ت زۆت ئی نه کرد و
له پیناویا نه سۆنای ، بق وا ئیستا خهریکی کاری پهست و نهوت ۱
نه شگونج (به حیسابن) یی و به و جۆره ش مهعناکمی دیت .

— ۴ —

نالن نهم پارچه شیمره یی به بۆنه یی کۆچی دواپی سلیتمان پاشا و
له سهر تهختی بابان دانیشنی ئه محمد پاشاوه وئوه . نهم پارچه
شیمره پایه خیککی تایه پی هه به چونکه قافه پارچه شیمریکی نالبه
ئیشارهتی به میژۆی زۆداویک تیدا کردین .

(۱) فهلك : ئاسمان . دموره : خول . صد : ههرچه نه . كهوكه ب :
ئهستیره . كهوكه به . شان و شکو . میهر : خوړ .

وانه : تا ئاسمانی زین خولی خو ی تهواو نه کرد و مانگی سلیتمان پاشا
لاوا نه بق ، ههرچه نه ئهستیره کانی دهور و پشینی ههر مانهوه و ئاوا
نه بۆن (مه بهست له ئهستیره کان شاراده کانی تری بابانه) ، شان و
شکۆی خوړی هه لائن — بیرۆزی ئاسمان که ئه محمد پاشایه ،
دمه نه کمو ت .

تا نه گريا ئاسان و ، ته م ولائی دانه گرت ،
گول چمن نارا نه بږ ، هم ليری خونچه وا نه بږ (۲)

نه شگونچ زستهی (صد کهوکه بی لاوا نه بږ) جوملهی موخته ده
نه بی و ده لای جوملهی پیشو بی و (صد) کینایه بی له (زږا) و معنای
نیوه شیره که وای لږ پته وه : تا ئاسان خولی خوی له واو نه کرد و همو
نه ستیره کانی لاوا نه بون به وای نریک بونه وای هه له اتی زږای نه محمد
پاشاوه .. له حاله دا مه بیست له لاوا بونی نه ستیره کان بهش به حاله
سلیمان پاشا مردن و ، بهش به حاله میرزاده کانی نری بابان دهر نه که و تپانه
له زوی نه محمد پاشادا .

نالچ بویه و ده باسی خوری نه محمد پاشای کردوه ، ناوی مانگی
سلیمان پاشای نه پتاه و همر نه وندهی به بهس زانیوه که ئیشارت
بو سوزانه وای ئاسان بکا ، چونکه نه یوستوه واپیشان بدا که سلیمان
پاشا له نه محمد پاشا کمتره ، که چن له ولاشه وه به وه صف کردنی
نه محمد پاشا به خور دهری خستوه که له مو گوره در و بابه بلند تره .

ده و دهی (م) و (ک) و (ع) و (من) و (خا) : ده وری . نه میس
له گونچ (ده و دهی) بی . کهوکه بی (« پراویزی » چر و خا) و (چن) و
(کم) و (گم) و (اح) : کهوکه بهی . (ت) : کهوکه بهی . کهوکه بهی
(چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (ع) و (من) و (خا) و (خب) : کهوکه بی .
نه میس نه گونچ (کهوکه بهی) بی . میهری (م) : ماهی . طه له می
(م) و (کم) و (گم) و (مز) و (اح) و (من) و (خب) : طالیمی .

(۲) چمن نارا : چمن زازپته وه . وا : کراوه .

واڼه : تا ئاسان له خه نه می مردنی سلیمان پاشادا دهستی نه کرد به
گریان و ، بارانی فرمپسکی خوی نه زواند به سر زه ویدا و ، له می
هه ناسی ساردی ولائی به بهی دانه گرت ، چیمه سوله یمان و ده ور و
پشی به گولی نه محمد پاشا نه زازایم وه و خونچهی لیوی بادشاهی نوڅ
نه شکوت .

چمن و پته به کی جوانه : له نه جامی گریان و فرمپسک زشتن و له واو
بونی ولاکوه ، چیمه به گول بزازپته وه و لیوی خونچه پیشکوڅ .

لیوی خونچه (کم) : لیوی خونچه . (ک) و (مز) و (اح) و (خب) :
خونچه لیوی .

تا چه من پیرا له سر ، نه صلی دره ختی لانه دا ،
 فهرعی تازه ، خوژدهم و بهرز و بوله ند بالا نه بق (۳)
 تا (سوله یمانان) نه بق نه صه دری ته ختی ناخیرت ،
 (نه محمدی موختار) ی ئیمه شاهی تهخت تارا نه بق (۴)

(۳) چمن پیرا : وشه به کی فارسیه واته نه وی باخ نماز پینته وه ،
 باخه وان . فهرع : لق . خوژدهم : تازه و تیراو .

واته : تا باخه وانی قعدمر ساقی دره ختی ، لای سهروه نه بویه وه که
 سلیمان پاشایه ، لقی تازه که نه محمد پاشایه تیراو نه بق و بالای بهرز
 نه بق و همل نه بق . نالن بهم وه صفعی نه محمد پاشا نه بوی بلن پادشای
 تازه بویه وا وک لقی تیراو و بالا بهرز و گمش و هه لچق وایه ، چونکه
 ریشه و ساقه کشتی همر وا بووه و دبلره گیا له همر بنجی خوی
 نه مزینته وه .

تا چمن پیرا له سر (چر) و (عب) و (خا) : تا چمن پیرانه جوی .
 و ایزانین هه لکی نو سیاره و زاسته که ی بهم جور به : تا چمن پیرا
 نه بق . « بهراویزی » چر و خا و (عم) و (کم) و (گم) و (ک) و (مز) و
 (اح) و (من) و (خب) : تا چمن پیرانه سر . تازه خوژدهم و بهرز و
 (چر) و (اح) و (خب) : تازه خوژدهمی بهرز و . (کم) و (من) : تازه
 خوژدهم و بهز می . (گم) : تازه و خوژدهم و بهز می . (مز) : تازه ی
 خوژدهمی بهرز و . (خا) : تازه خوژدهم و بهز می .

(۴) صدر : جاران له قه بی سهزگی وه زیران بووه . ناخیرت : نهو دنیا .
 واته : تا سوله یمانه کان لهو دنیا نه بقن به سهزک وه زیرانی تهختی
 پادشاهی ، نه محمدی موختاری لای ئیمهش نه بق به شاهی تهخت
 زازینته وه .

نالن لهم به یتهدا له بعلاکاندا و بستویه (سوله یمانه کان) بق حهزره نی
 سوله یمان و بق سلیمان پاشای بابان و له وانه به بق سوله یمان ناری تریش
 به کار بستن . ههروه ها و بستویه مه بهستی له (نه محمدی موختار)
 پیغمبریش (د.خ) و نه محمد پاشای بابانش بق . نذر جوانیش
 هیناوه ته وه ، چونکه نه گهر مه بهستی له سوله یمان حهزره نی
 سوله یمان و ، له نه محمدی موختار پیغمبر بق ، نهوا حهزره نی
 سوله یمانی کرد به وه زیر و پیغمبری کرد به شا . ههروه ها نه گهر
 مه بهستیشی سلیمان پاشا و نه محمد پاشا بق و نه محمد پاشای له

قیصه بین پهرده و کینایت خوښه : شاهي من کهوا
 عادیلین بق قهت عهدیلی نهو له دنیاذا نه بق ، (ه)
 بق نشینګه ی مورغی زوځی نهو که عالی فطرته
 جینګه یی خوښتر له زهوضه ی (جنة الماوی) نه بق (٦)
 وهك قیاسیکي که موثبت بین ، نه نتیجه ی یتجن
 همدو لیللا شه که عالی جا بو ، خالی جا نه بق (٧)

- سلیمان پاشا به گوره تر دانا .
 نه بونه (چر) و (خا) : له بونه ی . تخت لارا (ك) و (اح) و
 (« پراویزی » خا) : نه خرنارا .
 (ه) قیصه . قه . بین پهرده و کینایت : ناشکرا و بین پیچوبه نا .
 مه دیل : هاوتا ، هاوژي .
 معنای هم به پته و بهینی پاشه وهی پتکه وه لیک نه ده بنه وه .
 نهو (چر) و (چن) و (کم) و (ت) و (عب) و (من) و (خا) : وا .
 (٦) نشینګه : جینګای بیا دانیشن . عالی فطرته : نه وهی خوا به بهرزی
 دروستی کردین . مورغ : به لومړ . زهوضه : باخ . جنة الماوی :
 به هشت .
 واته : با لیر قه کردن به کینایه و پیچوبه نا بهس بین . قه
 به ناشکرا خوښه و مسئله مسئله کوچی دواپی سلیمان پاشا و
 له سر تخت دانیشن له محمد پاشایه . سلیمان پاشای پادشاهی من
 که داد پرموړیکي وا بق هاوتای له جیهاندا نه بو ، کوچی دواپی کرد و ،
 شوپنیکي نهو شایانی نه وه بین مهلی ، خوا به بهرزی دروست کردوی ،
 گیانی پاکي نه وهی بیا بنشینته وه و به سینه وه ، له باخی به هشت
 به ولاره نه بو ، بویه به هشت بق به جیتی .
 بشن هم به پته لیشاره پتکی بق نه وه بیا نه بین که سلیمان پاشا به
 جوړ پتکی وا مردین ، پیشان وستر این هوالی مردنه که ی تا ماوه به له
 بشار نه وه ؟
 بق نشینګه ی (« پراویزی » چر) و (خا) : بق نشانګه ی . دیان
 (« پراویزی » چر) و (ت) و (ك) و (مز) و (اح) و (خب) : نه شه گاهی .
 (هم) و (کم) و (من) : بق نشانګه ی . زهوضه ی (چر) و (کم) و (من) و
 (عب) و (خا) : باخی . (کم) : باخی .

شاهی جهم جا د نالیا ، (تاریخ جم) ته نریخیه دا نالین له م عصر د ا ن سکته ندری جهم جا له بق (۸) .

(۷) قیاسی موثبت : له علمی مه نطقدا (قیاس) به دق رسته نه لاین
همره کی لای کمی له دق وشه پیکدین . جا نه گهر همدق رسته که
معنای بونیان نه گه باند ، نه وه قیاسه که قیاسی موثبه وه و دباره
له نجامه که شی همر بون نه گه به نن .

وا نه : وهک چون نه بجهی قیاسی موثبت به ناچار چی له بن پینه جن ،
له سایه ی خواوه سلیمان پاشایش چونکه بیاویکی پایه بهرز بچ ، پیاوی
پایه بهرزیس چینگای کویر ناپینه وه ، چینگای کویر نه بوه وه و پایه
بهرزیکي وهک نه محمد پاشا چینگای گرته وه .

له سمریکي که شه وه ، نالین له نیوه ی دقه می نم به پنه دا نه یه وئ
بلن زیاتر وایه پیاوی پایه بهرز وه چه یه کی وای له پاش به جن نامینن نه وه ونده
پایه بهرز بین جیکه که ی بگریته وه . به لام سلیمان پاشا وانه بچ ، له گمل
نو پایه بهرز شهیدا که بچ ، پایه بهرزیکي وهک نه محمد پاشای کوزی لن
به جن ما جیکه که ی گرته وه .

په یوه ندی نیوان (عالی جا) بون و (خالی جا) نه بون له ووه یه بنیاده م
که له جیکه که دا دانیستې دباره نه و جیکه که ی گرته وه و ، که له ر جیکه که
بهرز بووه وه دباره جیکه که ی چول نه یچ چونکه خوی جووه بچ جیکه که ی
بهرز تر . نالین نه لچ : به لام سلیمان پاشا وانه بچ ، هر چه ند بهرز بووه وه
بچ جیکه که ی بهرز تر له ته خنی شاهن که به هه شته ، شوپنه که ی خوی به
خالی نه سایه وه نه محمد پاشای بیا دانیست .

پینه جن (چر) و (مب) : حاصلی . (« پراویزی » چر) : پینه دق .
له (« پراویزی » چر) ادا (پینه جن) یش هه به .

له نیوان (عالی جا) و (خالی جا) د جیناسی لایق هه به . له نیوه ی
دقه می به پنه که شدا حوسنی ته علیل هه به بچ نیوه ی په کمی .

(۸) جهم جا . جن نشینی جه مشید .

وا نه : سلیمان پاشا که پادشایه بچ جیکه که جه مشیدی گر بوه وه ،
میژوی مردنی به حمرنی نه بجه له بن به رسته ی (تاریخ جم) که نه کاته
۱۲۵۱ . بویه ش نم رسته به بچ به ته نریخی کوچ کردن ، تا که س نه لچ
له م چمرخدا پادشایه کی تری وهک نه سکته ندر نه بوه جیکه که ی جه مشید
بگریته وه ، نه گهر سلیمان پادشا جن نشینی جه مشید نه بوا به ته نریخی

له م سهره جوانه د مر د مکوی که نالی له ۱۲۵۴ دا که یوته

بویه همره بهرز شاعیری و عالمی که و د پاره تصنی بهر

نور جووه .

دل شیشه‌یی پز خوئنی فیراقی ، فهرقی بز مه‌کوری زقی بهو دلی ومله بهردی زه‌قی بز (۱)

مردنی نه‌له‌بز به (تاریخ جم) . مه‌بهستی نه‌ویه بلی سلیمان پاشا ،
نه‌نانت سالی مردنه‌کشی هر وا نه‌گه‌به‌نی سهرده‌می نه‌و
سهرده‌می جعشید بووه .

خوئنی نه‌به‌جد هر حمرله‌کانی له‌لف و بین به جوړیکی تر ژیر
کراون : (ا بجد ، هوز ، حطی ، کلن ، سفص ، قرشت ، نخد ،
ضلع) . نو حمرنی به‌کمیان به‌کان (آحاد) و ، نژی دۆهمیان ده‌بان
(عشرات) و ، نژی دوا‌بیان سهدان (مئات) ن . به‌م‌پیشه له (تاریخ جم) دا
(ت) نه‌کاته (۴۰۰) و (۱) نه‌کاته (۱) و (ر) نه‌کاته (۲۰۰) و (ی) نه‌کاته
(۱۰۰) و (خ) نه‌کاته (۶۰۰) و (ج) نه‌کاته (۳) و (م) نه‌کاته (۴۰) و تیکرایان
له‌کهنه ۱۲۵۴ وانه سلیمان پاشا له ۱۲۵۴ ی . ک (۱۸۳۸-۱۸۳۹ ی.ز) دا
کۆچی دوا‌یی کردووه و له‌محمد پاشایش هر لهو سال‌دا چووه‌نه سر
ته‌خت .

له نیوه‌ی دۆهمی لهم به‌یتدا حوسنی ته‌ملیل هه‌به .
دا (م) و (ک) و (ک) : لا . (م) : با .

(۱) فیراق : دۆرئ له یار . فهرق : فیراق ، لقی ، ته‌قینه‌وه . سهرجاوه‌کە
هر وشە (فیراق) . نه‌نگونجی به‌معنا هه‌لچۆن بین و سهرجاوه‌کە
وشە (استفراغ) بین . مه‌کۆر : شکاو .

ومله له جیاوازی تیکسته‌کانی لهم به‌یت‌هوه دمرله‌کەوت ، نوسباران
بپه‌کانی هه‌ندئ وشه‌بان به‌چهند جوړی جیا جیا دابه‌ش کردووه که
هه‌ریه‌کی معنابه‌کی تایه‌بن له‌گه‌به‌نی ، سهره‌زای نه‌وه له هه‌ندئ
وشه‌ی ترشیدا تیکستی جیاوازه‌لێ زۆره . وشه‌ی تریشی هه‌به به‌پیتی
شپوه‌ی نۆسینی کۆن بۆ گه‌لێ معنای ده‌ست نه‌دا . لهمه بووه به‌هۆی
سهرلێ شپوان و نا‌لۆزانیکی زۆر و زۆر نه‌بردنه‌ سهر معنای ژاسنه‌قینه
به‌هه‌وازی . هه‌رچۆن‌بین له‌و معنابه‌ی ئیحه‌ لای خو‌مانه‌وه په‌سه‌نمان
کردووه ، لێره‌دا له‌نۆسینه‌وه و لاشمان‌وا‌به به‌یت‌ه‌که و به‌شی
پاشه‌وه‌شی و به‌یتی جواره‌میش هیشتا پێوستیان به‌ لیکۆلینه‌وه‌ی
بشرو .

ئەو نەشئە كەوا ساقىن منى پىن لە خودى سەند
ئەك نەوعە زەقىن بۆ كە لە قەطرەى عەرەقى بۆ ، (۲)

خەندەى لەفەسى تۆ بو وەكو صوبىع و نەسىمى
يا گول دەمى پشكوتن و ، عطرى وەرەقى بۆ (۳)

نالچ نەلچ : دل كە بەھۆى دۆرى يارەو بوو بە شۆشەبەكى پۆ لە
خوین ، ئەقى كردبۆ ، ياخود بەقى كردبوو لە خوین و ھەلچۆ بۆ ، چونكە
بە بەردى زۆ و قىنى دلى وەك بەرد زەقى - يار شكا بۆ .

لەنتىوان (فىراق) و (فەرەق) دا جىناسى لاحتىق و ، لەنتىوان (زقى
بەو) و (زەقى بۆ) دا جىناسى موحەزەف ھەبە .

شېشەى (ھم) و (گم) : شۆشەى - خوینى (گم) و (گم) و (ھم)
(ھب) و (ھن) و (ھا) : خوینى . زقى بەو (پەراوێزى چر و چن) و
(ك) و (ھب) : زەقىب و . (ھم) و (گم) و (گم) و (ھن) : زەقىب بۆ ، دلى
وەك بەردى زەقى بۆ (چر) و (چن) و (گم) و (ت) و (ك) و (ھز) و (ھج)
(ھا) : لە منى خەستە زقى بۆ .

(۲) نەشئە : سەرخۆش . خودى : ئاگا لای خۆ بۆن . زەق : بە توركى وائە
مەرەقى خواردنەو .

مەناى ئەم بەبئە و بەبئى پاشەوہى پىكەوہ لىك ئەدەبنەوہ .

لەنتىوان (ساقىن) و (پىن) دا تەناسوبىكى تەنھا بەدبەن ھەبە .

منى پىن لە خودى (ھم) و (گم) : بە ئەو ھەقل و دلى . نەوعە زەقىن
(چر) و (ھب) : ئەو مەرەقى . (گم) و (گم) و (ھن) : نەوعە زەقىن .
قەطرەى (چر) و (گم) و (ت) : قەطرە .

(۳) خەندە : پىكەن . كرانەوہ . نەسىم : شەى باى بەبانى . وەرەق :
گە .

نالچ لە بەبئى يەكەمدا باسى شكانى شۆشەى دلى پۆ لە خوینى خۆى
كرد كە بە بەردى زۆ و كىنەى دلى وەك بەرد - زەقى يار شكا . وئىشى
دلى نەقىبەوہ يا ھەلچ و ھۆشى لای خۆى نەما . لىرەشدا باسى
ھۆش لانەمانەكە نەكرى كە چۆن بۆ و بۆ بە چن و لەلچ : ئەو نەشئەى
سەرخۆشەى كە مەبگۆر ، منى لە ھالى ھوشيارى پىن دەر كرد ، ئەو
چۆرە مەرەقە نەبۆ كە لە دلى ئارەقى زۆبا دەرئەكەوت ، بەمدان
بىخۆمەوہ و پىنى سەرخۆش بىم ، بەلكو كرانەوہى بە پىكەنەوہى دەمى

زمقیتی تەز و ، زیقەتی دل ، زوقەتی طاعت
مەخسۇسى زەقیب بۆلە منی خەستە زقی بۆ (۴)

هێند مۆتەظیری تۆ بۆ هەتا چاوی سېج بۆ
نەرگس ، گە لەسەر یەك قەدەم و دیدە چەقیق (۵)

یار و بلاوونەوێ هەناسی بۆن خوشی و دەرگەوتنی دانە سېببەکانی
بۆ گە وەك بای نەسیم وابە سەبەیان هەلنەکا و ئاسێ ژۆن ئەپتەو ،
باخود گۆلی سەردەمی پشکۆن و ، بۆنی خوشی گەلاکانی بۆ ..

بەگوێزە و ئەو نوسخانەنی گە ژستە (نەوێ زەق (ی بەنی
دۆهەیان بە (نەو عەرەق) نۆسێو ، مەعنا ی ئەو بۆگە یە وای لێ دێتەو :
ئارەقیکی تازە نەبۆ لە دڵۆپی ئارەقی گۆنای ..

دەمی پشکۆن (پەراوێزی چر) و (گم) و (من) : دەمی پشکۆتووە .
لە هەموو نوسخەکانی بەردەستماندا نۆسراوە (خەندە ی نەفەس) ،
بەلام (خەندە و نەفەس) لەبارتەر و لەگەڵ بەراوردە کەیدا بە (صوبح و
نەسیم) باشتر نەگونجێ .

(۴) من : لەش . زیقەت : ناسکی . زوقەت : گەردن .

واوە : بۆردەباریی لەش و بەرگە گرتنی و ئامادەیی بۆ هەلگرتنی هەر
بارێ بەرێ بەکۆلیا ، ناسکی دڵ و مل کەچن و بەگوێ کردنی هەرچە
بۆیسترێ ، هەموو لە مندا کۆبووەتەو . ئێتر نازانم بەدکار بۆچن لەناو
هەموو دڵدارانی یاردا بەتایبەتی زقی لە منی خەستە بۆ ؟

لەنیوان (زەقیەتی) و (زیقەت) و (زوقەت) و (زەقیب) دا
جیناسی لایق و ، لەنیوان (زەقیب) و (زەقی بۆ) دا جیناسی تەریب
هەبە .

زوقەت (چن) و (عم) و (گم) و (گم) و (ت) و (اح) و (من) : زیقەت .
زیقەت واه : زنجیر لە مل کردن . زەقیب بۆ (چر) و (هەب) : زەقیب .
(چن) و (مز) و (من) : زەقیب و . (ت) و (اح) : زقی بۆ . (لە) : زەقیبش .

(۵) واه : نەرگس ئەوەندە لەسەر یەك پێ وەستا ، بە یەك چاو
بۆی ژوانیت و تۆ هەر نەهاتن ، چاوی سېج بۆ ، واه مرد یا کوێر بۆ .
نەرگس خۆی یەك چاوی هەبە ، بەلام نالێ کە ئەکێ بە یەك چاو
بۆی ژوانیت ، مەبەستی ئەوەیە بێن هەردۆ چاوی کردۆ بۆ یەك و بۆ تۆی
نەرخان کردۆن و هەر بۆ لای تۆوەی ئەژوانی و لای بە لایەکی کەدا

تا پښه که نن گول به دهمی بادی صه باوه ،
نه مگوت : که شهوتی بولبولی بیتچاره حقی بق (۶)

« نالن » له ههوا که وته سهما ، بق به شه ناوهر
بهو وشکه مهله بیسی هیلاکی غهرهقی بق (۷)

نه له کرده وه . همره وها نمرگس خوی چاوی سپیبه . به لام نالن نه بهوتی
بلی له چاوه ژوانی تو دا چاوی سپن بووه . نه وهش بزاین که چاو سپن
بون کینه به له مردن یا کویر بون . له لایه کی که شهوه نیسبت دانی
(چهقن) بق لای (دیده) زیاده و بیه کی زور جوانه بق که باندنی معنای
چاوه ژوانی .

وشه ی (نمرگس) هم فامیلی (موننظر) و هم فامیلی (چاوی
سپن بق) یشه ، واته همرای له سهره له نیتوان نهو دق فیملدا .

(۶) واته : که سر له به یانن دیم گول به دم سر وهی بای به یانی مهو پیکمن
دهمی کرده وه و پشکوت ، بق دهر کهوت بولبول حقی بووه شهو نه وهنده
به گول نالاندیبه ، چونکه بولبول له همرچی لر عاشقتره به گول ، کهچن
گول هیچ گوئی نادا به بولبول و به دم بای به یانی مهو پیکمن ، که له بق
به دم بولبول مهو پیکمنیابه .

پیکمنی گول به دم باوه مجازی مه قلبیه .

نالن بیری نه به بهی له شوینی تریشدا و نه وه نه وه .

نه بهینه و بهینی پشموه ی نه نه له (چر) و (هم) و (کم) و (گم) و
(من) دا همن .

(۷) ههوا : خو شه ویست . ناسمان . سهما : ناسمان . سهما کردن .
شه ناوهر : مه له وان . وشکه مهله : مه له له شوینی پین ناوا . بیم : ترس .
غهرهق : خنکان .

واته : نالن له خو شیی دلداریدا فری بق ناسمان ، یاخود به ناسمان وه
که وه سهما کردن ، لهو بو شاییمدا بق به مه له وان ، له گول نه وه شدا
که شوینه که ی ناوی بها نهو ، له خو به وه وشکه مه له ی نه کرد ، کهچن
ترسی لښ نشتی بخنکن !

له ههوا (کم) و (گم) و (من) : به ههوهس . (صب) : به ههوا . بق به
(اح) و (« پراویزی » خا) : بویه . بهو (جن) : لهو . هیلاکی (چن) و
(کم) و (گم) و (لد) و (مز) و (صب) و (من) : هیلاله .

- • -

دهردۆم پز که باب و دهردی بین تو
 دلم گهرمه و هه ناسم سهرده بین تو (۱)
 خهریکی شەشدهری هات و نه هاتم
 خه لاصیم قەت یه لەم نه رده بین تو (۲)
 لیاسم ماته مه ، شینه ، له شیندام
 سوروشکم سۆره ، زه نکم زهرده بین تو (۳)

- • -

- (۱) پز که باب : له تاو دهردی دۆرئی سۆتاو و به که باب بو .
 له نێوان (گهرم) و (سهرده) دا طبیا قیش و نه ناسو بیس هه به . له نێوان
 (دهردی) و (سهرده) شدا جیناسی لایق هه به .
- (۲) خهریک : گهر خواردۆ و داماو . شەشدهر : زاراوه به که له یاری کردن به
 (نهرد) دا به کار نه هینئێ ، برینیه له وه به کن له یاری گهره کان بهردمی
 پوله کانی بهرا به ره که بی گرین و نه هیتی زاره که ی هه لدا . کینه به نه له
 سهر لێ شیتاوتی .
- وا نه : به ده ست شەشدهری هات و نه هاته وه گهرم خواردوه و
 ههر گیز بین تو لەم دهردی دۆگار نابم .
 له نێوان (شەشدهر) و (نهرد) دا ته ناسوب هه به .
 نه رده (« بهرا و پزی » جر) : ههرده . (چن) و (له) و (مر) و (من) :
 ده رده .
- (۳) ماته مه : خه مباری به پۆ نه ی مردنی که سیکه وه . شین : زهنگی شین ،
 دروشمی که س مردۆ قی . گریان ی به کۆل .
 وا نه : به هۆی دۆری تۆ وه ههر چی نیشانه ی خه م و خه نه مه یامدا
 کۆ پوه نه وه : جلی شینی لازیمت باریم له بهردایه ، ، خهریکی گریان و
 شینم ، ، فرمیتکی خوین له چاوم نه ژوا و ، زه نکم زهرده لکه ژاوه .
 له ژسته ی (لیاسم ماته مه) دا زیاده ژه ویه کی زۆر جوان هه به ، چونکه
 وا نه که یه من ماته مه به جۆرێ داگری کردۆم بۆم بووه به جل و بهرگه .

عزیزم ! دل زده و ، خوم فرد و تنهام

ده ترسم بمکوژی هم دهرده بین تو (۴)

به بین دیداری تو خال لاله و فالتی

عجیب هستاوه هم چن فهرده بین تو (۵)

— ۶ —

نمردم من که گهر نه مجاره بین تو

نهچم ، شرط بین ، ههتا هم خواره بین تو (۱)

لەنتیوان (مانم) و (شین) دا به همدۆ معناکی و ، لەنتیوان (شین) و (سۆر) و (زەرد) دا تەناسۆب هەبە . نالێ ئەوەشی مەبەست بوو کەما (سۆر) کە معنای (شایێ) یەش ئەگەبەنت ، بەراوەر بە (شین) دانێ کە واتە گریان ، هەرچەند ئەو مەعناوەشی مەبەست نەبوو .

مانمە (چن) و (ام) و (کم) و (گم) و (ت) و (م) و (اح) و (من) و (خا) : مانم و . (ک) : مانمە و . لە شیندام (چن) : لە شیندا . بەم پێیە پەڕمندی بە نیوەی دۆهەمی بەیتەکەوه ئەین . سۆره (کم) و (گم) : سۆر و .

(۴) واتە : نازیزەکم ! دلێ زده و بۆم نەرم ناین و ، خۆشیم بەتەنهام و دەرەقەنی دل نایەم . بۆیە ئەترسم مادەم تۆم لەگەڵ نەین ئەم دەردی دکه بین تو بمکوژی .

ئەشگۆنچن معنای بەیتەکە بەم جۆره لێک بەدەینهوه کەوا : یار دلێ زده و ناین بەلاما و منیش بەتەنهام بۆ خۆم . ئەنجا شامێ وەرچەرخت و زۆی دەمی بکاته یار و بێن : ئەترسم ئەم دەردی دل زده نیی تو و دۆریه له تو ، بین تو ، بمکوژی .

دل زده و (چن) و (ک) : دل زده و . دەرسم (گم) : ئەترسم .

(۵) واتە : دیداری تۆم لە بەرچاودا نەین زمانم گۆ ناکا قەسە بکەم . بۆیە خۆشیم سەرم سۆزماوه چۆن ئەم چەند فەرده بین تو هەستاونهوه و بە دێک و زەوانێ بۆم و تراون .

— ۶ —

(۱) واتە بەلێن من ئەمجاره بین تو نمردم ، بەلام ئەوەنده دەردی بین تۆبیم

دەرځم خاليه ، ورك نهی دهفالي
هواريكی چ پز هاواره پښ تو (۲)

بينایم کویره ، هه لاین به ژوی کس
موږم يک پهک ده لتي بزماره پښ تو (۳)

چيشت کوبه ی لهوه پښ کردم که پښ تو يو هيچ کوييک بزوم ، مریچ پښ
جاريکی تر پښ تو نه نانت تا نهو خوارهش نه چم .

نم خواره (چر) و (چن) و (هم) و (مز) و (هب) و (من) و (خا) : نهو
خواره .

(۲) نهی : قاميش ، شمال . ههوار : نشينگی هاوین و زستانی
کوچمريه کان .

واڼه : ورك قاميشن که گريکاني ناوی لاراین و کراين به شمال و
شمالی پښ لن بدری و بنالين ، دهرځي له غه بري بادی تو خالي
منيش همر هاوار و ناله بهی ، له پاش ژځيستنې تو ورك هواريكی
چولي لن هاووه ، نهنا هاواری منی تبايه بهدوای تودا .

ورده کاریه کسی جوان لهم به پيدا هه به که نهوه نالن هوارى
شوبماندوه به نه شکویتی چول ، له کاتيکا که هوار یا شاخیکي وشک و
ژهقی بهرز یا ده شتيکی کاکي به کاکيه و ، دای ناوه کهوا لهم نه شکوه
به نهنا دهنگی هاواری خوی پز بووه ، له کاتيکا که له دهنگی بابرځی خوی
به ولوه هيچ نيبه و هيچ کوييکيش نيبه دهنگ پزی کانهوه .

لنځوان (خالی) و (پز)دا طباق و ، لنځوان (هوار) و (هاوار) پيدا
جيناسی ناقص هه به .

هواريكی (چر) و (ت) و (مز) : هواریکه .
موږه : بزوانگ . (۳)

واڼه : پښ دېتنی ديداری تو چاوم کویره و به چاوین که وڼی تو
کسیر هه لنايت . . بزوانگه کانم له لتي بزمارن به چاومدا چه قیون و
ناهنگن چاو هه لتيتم .

بزماره (ک) و (پهراوړی) : بسماره .

نم به پته له نومځه ی (خا)دا پتنجهم بهت و ، له (کم) و (گم) و
(هب) و (من) و (خب)دا شه شم به پته به کویره ی زماره ی به پته کان
لنځرما .

همو ئەمضایی ئالینم دەئالین
 سەرپام میثلی مۆسیقارە یین تۆ (۴)
 قەسەم بەو شەربەتی دیداری پاکەت
 شەرابم عەینی زەهری مارە یین تۆ (۵)
 لەکن تۆ خار و خەس گولزارە یین من
 لەکن من خەرمەلی گول خارە یین تۆ (۶)

(۴) مۆسیقا : سازیکی سێ سۆجە لە قامیشی گەورە و بچۆک دروسنی
 ئەکەن . و تراوێشە کەوا ناوی بەلەوهریکە کونی زۆر لە دەتۆکیدا هەبە ،
 ئاوازی جۆراوجۆر لەو کونانەووە دەرئەچێ . ئەم مەعنای دۆھەمە
 یۆ ئێرە زۆر لەبارە .

واڵە : هەرچی بەشتیکی لەشم هەبە کە لەوانە یین ئالە ییو یین ، لەئار
 دۆری تۆ ئەنالیین . هەموو گیانم وەك دەتۆکی بەلەوهری (مۆسیقار) ی
 لێ هانوووە و لەبەر یین تۆ یین ئالە ییو دێ .

ئەم بەیتە تەنها لە کۆمەڵە دەستۆستیک بنەمالە ی موفتیی هەلەبجەدا
 هەبۆ کە دۆ پارچە شیعری ئالیشی لیا بۆ بەکتیکان ئەم پارچەبە یو و ،
 شیخ موحەممەد عەلی قەرەداخت پێشانی دا یین . (لە پێشەکیبە کەدا
 بەدوێژ بایسی ئەم دەستۆسانە کراوە) .

(۵) واڵە : قەسەم بە شەربەتی شیرینی دیداری پاکەت ، بەهۆ یین تۆ بیبەو
 هەر شەربەتی ئەخۆمەووە لە دەست وەك زەهری مار وایە ، یا لە ئالە ی
 دۆری تۆ وەك زاری مار بخۆمەووە وام .

ئالین ئەم بەیتە ی زۆر جوان هێناوەتەووە کە سوێن یین خوراو و سوێن
 لەسەر خوراو هەردوکیان لە بەك بابەتی و دۆ یەکیشتن : شەرابی
 وەستلی یار کە لە هەموو شەرابێك شیرینترە و ، زەهری مار کە لە ئالیدا
 هاوتای نیبە .

زەهری (چەر) : زاری . (گم) : زەهری .

(۶) خار : دۆك . خەس : وشتەر خوار . ■

واڵە : تۆ ئەوەندە لە من بیزاری ، ئەگەر لەسەر دۆك و دال و وشتەر
 خواریش داوێشتن ، مادەم مەنت لا نەبێ ، بە گولزاری لەزانێ . . منیش
 ئەوەندە خەزم لە تۆبە و ئارەزوومەندی نزیکیتم ، مادەم لە تۆو دۆر بێ ،

لهکن من با وجودی ناس و نهجناس
کسی تیدا ییه هم شماره یین تو (۷)

هتا قوم ناشنا بوی ، ناشنام بون
همیتا مو به قوم هغیاره یین تو (۸)

خهرمانی گولینم بهلاوه دزکه . مهبهستی لهوه به یین تو خهرمانیک
گول دهکده دزیک ناهینن لام ، یا لهسر گول دابشتنیشم لا وده لهسر
دزکه دانیشتنه .

هم بهینه له نوسخمی (خا) دا نیبه .

لهنیوان (تو) و (من) و ، (خار) و (گول) دا طیباق هه به .

لهکن (چر) و (کم) و (کم) و (من) : لهلای .

(۷) ناس : ههکک . نهجناس : ههمو جؤر و زه گمزیک .

واژه : من بهزاده بهک دنیا ههموی له تو دا نهینم ، لام وابه هم هم شماره
له گهل هم ههمو خه که زوره ی بیابه یی له ههمو جؤر و زه گمزیک ،
مادام لای بیانیت ، کسی تیدا نیبه و چؤل و ویرانه به .

لهنیوان (با وجودی ناس و نهجناس) و (کسی تیدا نیبه) دا طیباق
هه به .

لهکن (هم) و (کم) و (ت) و (مز) و (اح) : لهلای .

هم بهینه له (هپ) و (خا) و (خب) دا لهباش بهیتی نوهمی ئیره وه به و ،

له (کم) و (کم) و (من) بشدا لهباش بهیتی سیممی ئیره وه به .

(۸) ناشنا : ناسیاو . لهغیار : بیگانه .

واژه : تا تو ناشنام بوی به چاوکی گمش و ژونه وه سهیری دنیام
نه کرد و ههرچن لهم شاره دا هه به (که له بهیتی یشودا باسی کردن)
ههمو ناشنام بون و به هوی دلی شادمه وه له گهل لهو ههمو خه که دا
ههل نهستم و دانیشتم . به لام نیستا که لوم نعاوی و ژیشتی ، له
گیانی خوم بزار بوم و گوئی نادمه هیچ شتیک و هیچ که شیک ، نهانیت
موبه موی لهشی خویشم لا بووه ته بیگانه ..

لهشگونین معنای نیوه ی به کسی بهینه که بهم جؤره یین : تا تو ناشنام
بوی ، ناشنام هه بو ..

لهنیوان (بوی) و (بون) دا جیناسی لایق ر ، لهنیوان (ناشنا) و

همو ژۆژ له تاو هيجرانی ئەمال

ئەمەنای مردنی پێراره بێ تو (٩)

له حەسەت سەروی قەددت چاوی « ئالنج »

دو جۆگە ، بەلکو دۆ ژۆبارە بێ تو (١٠)

— ٧ —

زولەت کە لەسەر ژۆ بە خەم و تابشە ئەمۆ ،

دۆدی سییهی عۆدە لەسەر عاریضی پشکو (١)

(ئەفیار) دا طبیاق هەبە .

ئاشام بۆن (عم) و (ك) و (خا) : ئاشا بۆن . (عب) : ئاشا بۆم .

مۆبەمۆم (چر) و (عم) و (كم) و (ت) و (ك) و (مز) : مۆبەمۆ .

ئەم بەبته له (كم) و (من) دا نییه .

دانانی ئەم بەبته لەم شوێندا بەگۆڕەیی نوسخەیی (چر) .

نوسخەکانی تر لەگەڵ بەبتهی پاشەودا بەرودوايان داناون .

(٩) واتە : ئەو دۆرییهی تو کە ئەمال من ئەبجێزم ، کاریکی بێ کردۆم هەمو

ژۆژێ خۆزگەیی ئەو ئەخوازم کە پێراره بمرمابە .

ئالنج لەم بەبتهدا بەو شێوە دانەکهوتوو ، وەك خەلك ، بێنج : سال

بە سال خۆزگەم بە پار .. بەلکو بە خۆزگە بە پێراریشەو دانەکهوتوو ،

ئاوانی مەرگی پێراری خواستوو .. خوشەوێستن بەم جۆرە بەهێز

نەبێ چیی بێ ئەلێن !

لەنیوان (ئەمال) و (پێراره) دا طبیاق هەبە .

ئەمەنای (عب) : ئەمەنا .

(١٠) قەددت : قەد و بلات . ژۆبار : جەم .

واتە : لە تاو دۆریی بەلای وەك سەرو بەرزت ، چاوەكانم ئەوێندە

بەكۆل ئەگرێن ئەلێنی دۆ جۆگە بەلکو ئەلێنی دۆ جەمن .

لەنیوان (سەرو) و (جۆگا) و (ژۆبار) دا ئەناسوێتکی جوان هەبە .

سەروی قەددت (چر) و (عم) و (ت) و (عب) و (خا) و (خب) : قەددی

سەروت .

— ٧ —

(١) خەم : پێنج و لول . تابش : تاو ، گەرمی ، لێن . دۆد : دۆكەل .

دهستم که به صد و همدۀ له صد چټکه شکاوه ،
 جهری لیه هم که سره هه تا نه یضیه نه سقر (۲)

سپیهه : زهش . مود : دارټکی بون خوښه نه یسوتین بونموی بون
 بدانهوه . عاریض : ژومعت ، کولم .

واټه : زولفت که نمزۆ به سر ژۆتهوه لولی خواردوه و شوقی
 ژوت لمار تاله کانپه دباره و به ټینی خلای ناگر بهرئدانه دلی دلدار و
 بونی خوښی لټوه بلارو نه بیتمهوه ، و له دۆکلهی داری زهشی بون خوښی
 مود وابه که خرابیته سر ناگر و بسۆن و ناگره که شوق بدانهوه و
 بونی موده که بملا و بهولادا بلارو بیتمهوه .

نالی لم به یتدا شیوهی ته شبیهی موره ککمی به کاره یتاوه .

زولفت (مب) : زولفی . نمزۆ (عب) : نیمزۆ .

جهر : گرتهوهی شکسته . کسر : شکان . شکسته . نه سقر :
 گهردن . (۲)

واټه : دهستم له صد کاتی جیا جیادا ، ههر کاتی له شوټنیکدا ،
 شکاوه . هم شکاویانهش چاله نابنهوه تا پاش گرتهوهیان بو ماره بهک
 دهستم نه کمه ملم و به ملمیدا هه لئه واسم .

له معنا دیارییه که به یتدیه . به لام نالی هم معنا دیارییهی
 تهنها و له ژټگایهک یتویسته بو گه یاندنی معنای مهبستی ژاسته قینه .
 دهست شکان له کوردیدا کینابهیه له ئاوات نه هانندتی و ناو مید بون .
 نالی لیهوئی بلن یار صد جار گفتی دامت و هیچ جارټکیان گفته که ی
 خوی نه چنایه دتی و بهوه دهستم له صد لاره شکاوه .. نهجا به خوی
 نه لټن : تا دهست به ملی یلردا هه لئه واسن و دهست نه که یتدیه ملی ،
 شکسته کانی دهست چاله نابنهوه و لاوات نابنه دتی .

به مچۆره دهر کهوت لم به یتدا تهو رییه کی زۆر جوان هه به .
 ههروه ها لعتوان (جهر) و (کسر) یشدا طباق هه به .

له شگونچ شامیر ژاسته وخو به یار بلن دهستی شکاوم چاله نابنهوه
 تا تو به ملی خویا هه لئه واسن و نه یکه یتدیه ملت .. به ټییه زیاده ژهویه کی
 وردی لیا نهین ، چونکه واته گه به نن خه لکن که دهستان نه شکن نه یکه نه
 ملی خویان ، به لام دهستی شکاوی من تا یار خوی نه یکه له ملی خوی ، چاله
 نابنهوه و ناگیر سټتهوه ا .

که به صد و همدۀ له صد چټکه (کم) : له صد چټکه به صد و همدۀ .

خالت چیه ؟ داله ی گهنمی جهننه تی ژۆته
 چاوت چیه ؟ فیتته ی حرمه می قیله یی ئه برۆ (۳)
 شهو بۆیی سه ری سونبولی زولفت له سه ری دام
 ئیشتش سه ره گهم مه ته له بهر نه شه یی شهو بۆ ا (۴)
 نه میستروه هه رگیز له ده مه تی یینی وه فایح
 هه رچه نه ده سراپا گولی ، ئه سا گولی هتیرۆ (۵)

- له م نوسخه به دا (كه) يك به سه ر (له سه ده) كه وه نا نه واوه . (گم) : كه به سه ر وه مه ده له سه د لاوه . (من) : كه له سه د جتیه به سه د وه مه ده . نه یخه به (چر) و (كم) و (گم) : نه یخه مه . (عب) : نه یخه نه .
- (۳) وا نه : ژۆمه ته به هه شه و ، خاله كه ی سه ر گۆنا شه ت ئه ر ده تكه گهنه به كه حه زره تی ئاده م له به هه شه تا خواردی و له سه ر ئه وه له به هه شه ت ده رگرا . بۆیه هه ركه سه ده شه ت بۆ خالی سه ر گۆنا ت به ری ، ده ری ئه كه ی و له دبدا ری به هه شه تی ژۆمه ته یی به ش ئه كه ی و ئه یخه به خواره وه بۆ زهوی به ریته .. به ژۆشه ت قیله به و ، جاو شه ت مایه ی له دین لادان و تاقی كرده وه ی ئه ر كه سانه به دین بۆ زیاره تی حرمه ی قیله ی به رۆت ، پتۆ به ت نا گایان له خۆیان بۆ چاوت مه شه ت و سه رخۆشایان نه كا تا له به ری زیاره ت و عیبا ده كه بیان بۆ به ش نه بن .. نیوه ی به كه می ئه م به یته له سه رگوزه شه كه ی ئاده مه وه وه رگرا وه . جیهه ی به كه م و دۆه م (عب) : بووه . گهنمی جهننه تی ژۆته (چر) و (گم) و (كه) و (عب) و (اح) : گهنمی جهننه تی ژۆمه ت . (ت) و (خا) : گهنم و جهننه ته ژۆمه ت .
- (۴) وا نه : به شهو بۆنی سه ری زولفی وه ك سونبول تال تال و بۆن خۆشه ت دای له سه رم . له وه خته وه تانیسا سه رم مه شه ت و سه رخۆشی بۆنی ئه و گولی شهو بۆی زولفته به .
- له به كا ره تانی و شه ی (سه ردا) به سه م معنای به دی به م له به ك جیاواز ئیشتراك و ، له وه كا نیاندا جیاسی ته واو و ، له نیوان (شهو بۆی) و (شهو بۆ) دا جیاسی ته ركه ب هه به .
- ئیشتش سه ره گهم (چن) : ئیسته یشه سه رم . (هم) و (كم) و (كه) و (اح) و (خا) : ئیسته یش سه ره گهم .
- (۵) بۆن : بۆن . گولی هتیرۆ : گولیکه ژیشه ی به ناخی زه ویدا ئه چیتته

قوریان و مره تا نهم غمزه له تازه له بمرکین
عیز و شهرهفی « نالنج » به تشریفی قه دی تر (۶)

— ۸ —

شهو یه لدايه ، يا دمیجوره نه شه و
که دیدم دور له تر یی قوره نه شه و ۱۹ (۱)

خواره و هه میسه لهو شوینیدا ئمژوینده ، بونی هیچ نییه ، به لام
بهدیمن زور جوانه ، گوله همره له شی پین نه لین .

واته : همرگیز بونی وه نام له دمت نه بیستوه . بویه تر همرچهند
لناو جواناندا گولی ، به لام گوله هتروی که بونی نییه .
نهم به یتنه تمنا له نوسخه که ی (ک) دا هه به .

(۶) غمزه له : پارچه شیمه . جواره قوماشیکی جوانه .

واته : قوریان ، و مره با نهم غمزه له لمرکه یی که تازه دامناوه و
پیکه وه بیخویننه وه ، چونکه هاتی تر بژ لمرکردن و خویندنه وه ی
نهم غمزه له مابه ی شان و شکر و سهربردییه بۆ نالنج .

باخود نالنج هاتوووه غمزه له شیمه که ی شوپاندوووه به غمزه لی
قوماش و ، خویندنه وه ی غمزه له که ی به بالای یاردا شوپاندوووه به وه که
قوماشی غمزه له بکاته بمری قعد و بالای .
لمرکه یی (گم) و (من) : لمرکه ی .

— ۸ —

نهم پارچه شیمه له نوسخه کانی (چر) و (چن) و (گم) و (مز) و (مز) و
(اح) و (خا) دا هه به و دراوه ته پال نالنج . له نوسخه ی (ت) یشدا هه به و
نۆ به یتنه و دراوه ته پال (کوردی) . ههروه ها له نوسخه که ی چاپی (کم) ی
دیوانی کوردیشدا . چواره یی به کمسی نهم پارچه به له هه مۆ نوسخه کاند
هه به . به یی پینجهمی تمنا له (چر) و (مز) و (اح) و (خا) دا هه به .
به یی شه شمی تمنا له (چر) و (اح) و (خا) دا هه به . به یی حه موه میشی
تمنا له (چن) و (گم) و (مز) دا هه به .

د . مارف خه زنهداریش ، پشت به دیوانه له چاپدراوه که ی کوردی ،
به هی کوردیی داناو (زوانه ره) : د . مارف خه زنهدار ، گوفاری زۆزی

دلّم وهك حاكمى مهزۆله ، قوربان !
خهلاڤى وهصلى تۆى مهظۆره ئهشهو (۲)

دلش مایل به دیدهى تۆیه ، بۆیه
له من ومخشى و ژهمیده و دۆره ئهشهو (۳)

كوردستان ، ژماره ۲۴ى كانۆنى بهكمى ۱۹۷۵ و كانۆنى دۆههسى
۱۹۷۶ ، ل ۳۴) . بهلام ئيمه به شيعرى نالىي ئهزانين و لامان وابه
لهبهرئهو كراوه به هبى كوردت ، چونكه كوردت چهند پارچه به كى تری
لهم ههوابى ههيه .

(۱) بهلدا : وشه به كى سهربانيه واته له دايك بۆن ، دوتژ ترين شهوى ساله
كه دوا شهوى دوا مانگى پايزه . بۆيه وا ناو نراوه چونكه ههزره نى عيسا
لهو شهوهدا له دايك بووه . دهيجۆر : شهوى زۆر تاريك و درێژ .

واته : ئهشهو لهبهر دۆرتى له تۆ ، چاوم ترو سكايبى تيا نيه ، ياخود :
ياخوا حاالى وا له تۆ بهدۆر بچ ، من ئهشهو چاوم ترو سكايبى تيا نيه ،
نازانم ئهشهو شهوى بهلدايه ، وا ههر نابۆيتهوه ، ياخود شهوى
دهيجۆره وا ئهوهنده تاريك و نۆكه كه .
لەنيوان (دۆر) و (تۆر)دا جيناس ههيه .

ئەشەو — له ههموو بهيته كاندا — (عز) : ئيمشو .

(۲) مهزۆل : ههزل كراو و لهكارخراو . مهظۆر : مهبهست .

واته : دله كهى له تبهخت و تاجى گهيشتن به تۆ دۆر خراوهم ، وهك
لهمرماندارى لهكارخراو وابه ، چۆن ئهو ههيشه به ئهسماى ئهوهيه
بيگيرنمهو بۆ سهر كاره كى و خهلاڤى بگهن ، ئهيش ههر به ئهسماى
ئهوهيه به خهلاڤى گهيشتن به تۆ شاد بپيتهوه .

حاکمى (مز) : حاله كهم . مهزۆله (چر) و (اح) و (خا) : مهعقۆره .
(مز) مهعقۆره يا مهعقۆره . (هز) : مهعقۆره . تۆى (چن) و (گم) : تۆ .

(۳) ديدە : ديتن . ژهمیده : ههلاڤ ، ژاگردۆ .

واته : دلشيم حمزى له بينى چاوه جوانه كانى تۆيه ، بۆيه وا
ئەشەو له من كيووت بووه و ژاى كردووه بۆ لاى تۆ و خۆم بىن دل
ماومه لهوه .

لەنيوان (تۆيه) و (بۆيه)دا جيناسى لاحق ههيه .

که تزی شای که چ کولاهی دیده مهستان ،
 چ باکم قه بصر و فغفور ه مشه و ؟ (۴)
 له خو هه لساوه ، یا ئالوزه چاوت ؟
 همیشه وایه ، یا مه خمقوره ، ه مشه و ؟ (۵)
 سوروشکم نه قشی چاوی تو ده کیشی
 جیگه م سهر داره که ی (مه‌نصور) ه مشه و (۶)

دلیش (مز) : دلم . وه‌حشی و ژهمیده و (چر) و (مز) : وه‌حشی
 ژهمیده . (اح) و (خا) : وه‌حشی ژهمیده ی .

(۴) که‌چ کولاه : کللار . قه‌بصر : له‌قه‌بی پادشاهانی ژۆم و ژۆس بووه .
 فغفور : له‌قه‌بی پادشاهانی چین بووه .

وانه : که تو بوی به پادشای کلل و به‌فیزه‌وه لار له‌سهر ناوی شوخانی
 چاو‌مه‌ست ، نیتر من هیچ پادشابه‌کی ترم له‌م دنیا‌به‌دا مه‌به‌ست نییه و
 گوئی به که‌سیان ناده‌م .

که‌چ کولاهی (گم) و (مز) : که‌چ کلل و . (مز) : کولاه و .

(۵) مه‌خمور : مه‌ست .

وانه : ئازیز ! تاز هه‌له‌خو هه‌ستاویت و ئوزه‌یت و چاوت ئاگری
 لی ئه‌باری ، یا نه چاوت ئالوزه ؟ چاوت هه‌میشه وایه و وا ئیز و توند
 ئه‌مزوانیته دلداران ، یاخود ئه‌مشه سهرخووش و مه‌سته ؟
 هه‌لساوه (« به‌راویزی » چر) : هه‌لساوی .

(۶) مه‌نصور : حوسه‌ینی کوژی مه‌نصور ی هه‌للاج ، به‌کیکه له‌خواتاسانی
 به‌ئاوبانگی سده‌ی سیمه‌ی کلچن . که ره‌ج‌دی سو‌نیانه ئه‌یگرت
 ده‌ستی نه‌کرد به‌هاواری (انا الحق) . سهره‌نجام له‌سهر قه‌ی
 مه‌لاکئی به‌مغلا گه‌را و هه‌شت سال خرابه به‌ندیخانه‌وه . له‌سهرده‌می
 خه‌لفه ئه‌لوقه‌مدیری هه‌یاسیدا له‌زیندان هه‌نایانه دهره‌وه و هه‌زار
 داربان لیدا و هه‌ردۆ ده‌ست و هه‌ردۆ قاچیان بویه‌وه و لاشه‌که‌شیان
 سو‌تاند . ئه‌لین گوايه که خوینه‌که‌شی ئه‌زۆیشت ژسته‌ی (انا الحق) ی
 ئه‌نۆسج .

وانه : ئازیز ! به‌جۆری گه‌یشتومه‌ته حاله‌نی (وحدة الوجود) و له‌گه‌ل

موسولمانان ده پرسن حالی « نالچ »
له کونجی یی که سق مه هجوره نه مشه و (۷)

ژودا بووم به بهک ، فرمیکم که له چاوم نه ژوا ، نمخشی چاوی تو
نه کیشتن ، و له چوڼ خوینی حه للاج ژسته ی (انا الحق) ی نه ژوسن . بویه
و ادباره سهره نجامی منیش وهک هبی نه ژهین و ، چوڼ نه ویان له سهر
نیددبعای (وحدة الوجود) له گهل خوادا له سهر نه خسته ژاکیشا و
دارکار بیان کرد و ده ست و قاچیان بویه وه ، منیش همر وا لن نه کمن .
چاوی (« پراوژی » چر) : ناوی . جیکم (اح) و (خا) : جیکام .

(۷) مه هجور : خراوه لاوه و پشت گوی خراو . ■

★ ★ ★

■ ئه منبخ بیه وایه ئم غه زله وهک شیمری کوردی به تر ده چی تا ناله
چونکه کوردی شیمری (سهیل متنع) ی کوتوه و ئه و غه زله شله
شیموکانی نالی ها سان تره . به لام نوژیان جوان و بهرزه . له به
شتم دا جیکم گیشی شیمره قورس ده کا چ ئی نالی بی وچ ئه
کوردی هیچ کامیان له وانه نه بهون . گیشی شیمریان قورس بی ک
وا بهر نا بی (جیکم) بی . دیاره ههقم نیه شیمره که به کویم به لام
بهیم هه به بهلم رهنکه میسر مه که ئاوا بی .

(که جیم سهر دارمه کی منسووره له مشهر)

ساقی ! به مایی کوزه لهر عاده تی نهو به
 بشکینه به یهك نهو به دوسه ماته می نهو به (۱)
 ساقی ! قهده می گهر دشی گهر دۆن ده شکین
 باری ، که ده یی موعه قیدی گهر دشی نهو به ! (۲)

- (۱) نهو : نوچ . نهو به : تۆبه ، جار . ماته م : نلریعت باری .
 واته : مه یگیز ا و مره سر نهریتی نوچ ، شمرایی کونه بگیزه
 به سمرماتا و تمیزی به تۆبه کاریمان یی بشکینه . مبهستی له تمیزی
 تۆبه کاری لهو به حاله تی تۆبه کاری لهبر نهو به که مبهستانی خوشی له
 بنیادم لهگرت ، بنیادمی تۆبه کار و له تمیزی دار لی نه کا .
 لهنیوان (کونه) و (نهو) دا طباق و ، لهنیوان (نهو به) و (نهو به) دا
 جیناسی مرکب و ، لهنیوان (نهو به) و (نهو به) دا جیناسی لاحق و ،
 لهنیوان (بهك) و (دوسه) دا طباق هبه .
 پیشینانی کورد و تۆبانه « صد گناه و بهك تۆبه » ، بهلام نالی لیرمه
 لهیوچ به بهك « گناه » صد تۆبه بشکین . . جزوه « یاخی یون » یکی
 سهره نسهی نالی لهیوچ . .
 کونه (چن) و (ام) و (کم) و (اح) و (من) و (خا) : کونه . ماته می
 (کم) و (کم) و (من) : ماته م .
 قهدهح : پیاله . گهر دشی : سۆزانهو . باری : خوا .
 (۲) واته : نهی مه یگیز ا خوا پیاله می سۆزانهو می چهرخی گهر دۆن
 له شکین ، لهمش لهو به نهگ بهنن که مره باوهزت به گهر دشی

نه‌شگونجن مه‌به‌ست له وشه‌ی (ساقن) مه‌یگژ نه‌ی ، به‌لکو (ساق)
 یح له‌گه‌ل (ی ی) ئیضا‌فه‌دا . واته‌ : خوا ده‌سگری پیاله‌ی سۆزانه‌وه‌ی
 چه‌رخ‌ی گه‌ردۆن نه‌شکینن .. فاد .

ده‌شکینن (گم) : نه‌شکینن . ده‌ یح (کم) : نه‌ی .

(۳) نه‌فس : گیان ، بنیاده‌م . مورائین : زیاباز . گران‌بار : نه‌وه‌ی باری
 گرانی له‌سه‌ر شان یح . له‌کالیف : ئه‌رك . عیبادت . هه‌ژۆ : بۆۆ .
 ژیش : به‌ ولاختیک ئه‌لین پشته‌ ژیشه‌ بۆین . جده‌و : ولاختیکه‌ برین
 له‌ پشته‌ی ملی هاتین و برینه‌که‌ی له‌شه‌نه‌ی کردین و چاک نه‌ییته‌وه‌

واته‌ : نه‌ی بنیاده‌می زیاباز ! ئه‌رکیکی چه‌ند قورست خستوه‌ته‌
 نه‌ستۆی خۆت ، عیبادت بۆ خوا نا ، بۆ ژۆبامایح ئه‌که‌ی .. ده‌ بۆۆ ،
 ده‌ی ! با له‌ژیر له‌م باره‌ گرانه‌دا پشته‌ ژیشته‌ تۆش بێن و جده‌و بێن و
 ناوشتان داژۆی ..

گران‌باری (م) و (کم) و (من) و (خا) : گران‌باره . ده‌کیشین ده‌ هه‌ژۆ
 (چر) و (ت) و (اح) و () « په‌راوێزی » خا : ده‌کیشین که‌ هه‌ژۆ .
 () « په‌راوێزی » چر) و (عپ) : ده‌کیشیبو ده‌ هه‌ر . (چن) و (لک) :
 ده‌کیشین و مه‌ر هه‌ر . (م) و (کم) : ده‌کیشی بۆۆ هه‌ر . (کم) و
 (من) : له‌کیشین که‌ هه‌ژۆ ، (خا) : ده‌کیشین که‌ ده‌ هه‌ر .

(۴) بوغض : کینه . خه‌لز و به‌ز : غه‌ز و به‌ز ، پو و چه‌ورق . هیزه‌ :
 حیزه ، نامه‌رد . خه‌گه‌ی ژۆن ئین کردن .

واته‌ : قوربان ! جه‌نابی و رگن ! بۆچین ژفته‌ له‌ که‌سانی له‌ز و لاواز و
 هه‌وار هه‌ر له‌به‌رئه‌وه‌ که‌ ناتوان هیچ قازانجیکت پین بگه‌به‌ن .. ئه‌لێی
 قه‌سابی که‌ چه‌ند ژقیه‌تی له‌ حه‌یوانی له‌ز ، چونکه‌ پاره‌ی باشی بۆ
 دمه‌رناه‌ینن .. کابرای نامه‌رد ، تۆ بۆۆ بۆ خۆت خۆت به‌ غه‌ز و به‌زی
 به‌ریلی ئیم و ئه‌و قه‌له‌و که‌ و حه‌قت به‌سه‌ر خه‌لکی تروه‌ نه‌ی ..

نه‌شگونجن مه‌نه‌ای (هیزه‌) نامه‌رد نه‌ی ، (خه‌گه‌) یح .. واته‌ : نه‌ی
 نه‌وکه‌سه‌ی ئه‌لێی خه‌گه‌ی بۆی ئه‌وه‌نده‌ قه‌له‌وی .

ئەسپى ئەفەست دېت و دىچىن ، گەرمە عەئانى
 ئەبى مەستى زىاضەت ھەلە ! ھوشيارى جەلەو بە (۵) ■

وەك ماھ و ستارەت كە بېچ مەيلى ھەلەن
 سەرگەردەيى ژۆژ ، زەھزەوى شەو ، زەھزەنى خەو بە (۶)

« ئالچى » مەبە عاجز ، كە ئەمە دەورە نە جەورە
 ساقى كەرمەي يەك بە يەكە و نەوبە بە نەوبە (۷)

شەمىغان (چن) و (ك) و (اچ) : زەلفىقان .

خەمز و بەزى (چر) و (ت) و (ك) و (اچ) : خەمز و بەزى . (خەب) :
 خەمز و بەزى . زىشەو (خەب) : زەشەو . (كە) : فرەتە .

(۵) ئەفەس : ھەناسە ، ژيان . عەئان : جەلەو .
 وائە : تو ئاگات لە خۆت نېيە و ئەسپى ژبانە داووبەتە غار بۆ خۆي
 دىچ و دەژوا ، جەلەوى گەرم يورە .. دەسا ئەي سوارى ، سەرخۆشى ،
 لەغاو گەرتەوئەي ئەسپى ئەفەس ھەلەكەردۆ و پەشت گوتى خەتق ، ئاگادارى
 جەلەوى ئەسپەكەت بە ، نەتدا بە ھەلەكەتەكدا !

گەرمە ھەئانى (چر) و (ك) و (خا) : گەرمە يە گەرمە ھەئانە . (كە) و
 (مە) : گەرمە ھەئانە . (خەب) : گەرمە ھەئانە .

(۶) ستارە : ئەستېرە . زەھزەو : زىكا تەي گەر ، زىبوار . زەھزەن : جەتە و
 جەورە ، زى گەر .

وائە : ئەگەر ئەتەوتى ھەمىشە وەك مانگ و ئەستېرە ھەلەبېت و لە
 بەرچاودا يىچ ، ئەين بە ژۆژا لەپىشى ھەموانەرە دەرگەوتى وەك خۆر و ،
 بە شەو زىكا تەي بەكەي وەك مانگ و ئەستېرە و ، خەو نەچىتە چاوت و
 وەك جەورە لېسى دەي و لەناوى بەرئى .. مەبەستى ئەو بە بۆن ئەين
 بە شەو و بە ژۆژا زەوستان ئەين ..

بېچ مەيلى « بەراوئەزى » چر (و (كە) و (سەب) و (مە) : ھەين
 شەوئى . (چن) و (ت) و (ك) و (اچ) : ھەبە مەيلى . (مە) و (كە) : ھەبە
 شەوئى . (خەب) : نەين شەوئى . ژۆژ ، زەھبەرى شەو (مە) : شەو
 زەھبەرى ژۆژ .

(۷) دەور : زەمانە . جەور : سەم .
 وائە : ئالبا ! لە ئالەبارىي زەمانە زور مەبە و خەم و بەزارە

دهستم له گهردهنی خوت هل مه گره ئهی (حهیه) !
وه بزانه خوینی خومه ، یا مینه تی زه قیه (۱)

دات نه گرتی .. لسه کاری زه مانه به و زمانه هه روا بووه و وه نه یح
ستمین یح له تو کراین .. به خشش و نهوازشی ساقی ، واته خوای
گه ووه ، به که به که و به نوبه خه لک نه گرتنه و وه نه یح به جاری بهری
هموان بکهوئ .

مه لا جه لالی مه لا نه محمد له بهراویزی نوسخه ی (من) دا معنای
نیوه ی دژه می لهم به نهی وا لید اوته وه : « به معنی : ئه ی ساقی ! تو
وله ساقیه کونه کان مه به ، همر شراب بده ی به عاشقه کونه کان ،
چونکه نه گهر وایکه ی شراب بهر من ناکهوئ . تو شراب بکیزه و نوره
به عاشقی نه و بده به معنی عاشقی تازه پتکه بیشتو » . به پیتی لهم
معنایه ، که تپمه لامان وایه به یوه ندیکی به معنای نیوه به پیتی به که سه وه
نیبه و له بهر نه وه یح جیه ، ئه یح (نه وه به نه وه) به (نه وه به نه وه)
بخوینریتنه واته : نوبه به تازه بده .

له نیوان (دهور) و (جهور) دا جیناسی لاجیق هه به .

که رمی به که به یکه (چر) و (چن) و (عم) و (کم) و (ت) و (خا) :
که رمی به که به به که و . (کم) و (من) : که رمی پکی به که گوش . (ک) و (اح) :
که رمی به که به به که .

(۱) واته : گیانه کهم ! ناچاری دهست بهردار بونی خوت مه که ، با همر
هه ودال و سه ودا سرت به ، ئه معن لا گران نه یح کهوا من دلدار ی تو م و
همر گیز دهست له به خعت ناکه سه وه .. خو تو منت کوشتوه و خوینم
له له ستوتایه ، ده و بزانه لهم دهست له به خه نه کردنه وه شم بار پکی تره
به سمر شانه وه وه لک گونا می خوینم که زشتوه و له له ستوتایه ، یا وه لک
نه و منه نه ی که بهدکار له باره ی منه وه نه یشتنه سرت .

نه لشگونچن معنای نیوه شیر ی به کهم بهم جهوره یح : لیم گه زئی با
دهستم همر له ملتا یح .. تاد ...

وه بزانه (هم) و (کم) و (من) : و بزانه .

سر بورد بازی ژتته ، تهذ تهخته بهندی جتته
 دل مهیلی خاکی پتته ، ژۆح مالی خۆته ، بیه (۲)
 تو نهو شگوفته ووردی ، من مایلم به زهر دۆ
 تو ههسهرت نهسیه ، من ههدهمه لههیه (۳)

(۲) بورد باز : لهو بوردی له یواریا لهناو چه و ژۆباری بچوکدا دالغزۆ و خه لکن بهسهریا لهبهر نهوه . تهخته بهند : شوپنن به تهختهی به برماو داکوتراو نهش کراپن .

واته : سهرم بۆ کردۆی به بورد باز بهسهریا پهژتهوه بههرو نهو شوپننهی نارمزۆت لپه . لهشیش تهخته بهندی جینگای ههسانهوه . . . دلش نارمزۆی له خاکی بهری پتته ، دهسا پیتی بیا بنن با خاکی بهری پیتی پیهو بنۆس . گبانیش نهوه هیه خۆته ، بیه ، چیه لێ نهکی بیکه . .

لەنیوان (ژتته) و (جتته) و (پتته)دا جیناسی لاحق ههیه .
 ژتته (چر) و (چن) و (ت) و (خا) : پتته . مهیلی (بهراویزی) چر) و (هب) : ویلی . پتته (چر) و (چن) : ژتته .

(۳) نهوشگوفته وورد : گولی تازو پشکۆتۆ . نهسیم : شنبه . لههیب : بلیته .

واته : من و تو لهوهنده له پهله دۆرین ههرو خوامان پهکه . تو گول خونهیهکی تازو پشکۆتۆی به ژهنگ و بۆی و ، منیش خهپکه زهره لهیم . . . سو هاوژۆی شنهی لپنکی بهیانانی و تازو له ژۆی ژبانا نهکریشمه ، منیش ههناهی گهرمی وهه گرهی بلیتهی ناگری دۆرتی سوتاندۆمی و ههلی یۆزاندۆم .

لەنیوان (ههسهر) و (ههدهمه)دا ههناسوب و ، لەنیوان (نهسیم) و (لههیب)دا ههباقی ههیه . بهکارهینانی (لههیب) بۆ (ههدهمه) لهوهوهیه که ههناهی گهرم له دمی دلداری گرفتارهوه دهر نهچن . ههروهها لهنیوان (ووردی) و (زهر دۆ)یشدا جیناسی لاحق ههیه . دۆریش نییه (نهسیم) ههرویهی تیای و لیسهرت پین بۆ (نهسیی ههیار) و کنبهش پین له بهدکار .

ههسهرت (کم) و (من) و (خا) : ههدهمهت . بهلام دۆباره کردنهوهیهکی پین چیه .

دل بهی ده کا نیگاهی سه می موژی سیاهی
 زمزی همق به لایه ، غمزهی همق موسیه (۶)
 نهی چاوی پز نهدامت ، دل پز غم و غرامت
 بگری ، که وشکه صوفی لهم فیهی بین نه صیه (۷)
 نهی خلوته می مورائی ، بین زهنگی خود نورائی
 زهنگ زمردی عاشقی به ، نهك زمردوژ و شوق به (۸)

(۶) بهی ده کا : بهی کردن واته بزینموه ، لیرمدا کینایه به له سمین و
 لعت کردن . نیگاه : تماشا . سه می : تیر . زمز : نیشارت . غمزه :
 نیشارت به چاو . موسب : نهوی بیتکی .

واته : نیگا و تماشای تیری برانگی زهشی یار دل لعت نه کا با دل
 کون نه کا . هرچند نیشاره تیک نه کا بو دلداری گرفتاری به لایه کی نه کا ،
 باخود هرچند به لاچاو نیشارت بو دلداران نه کا و ، هرچند نازیک
 نه کا دلی دلداران نه بیتکی ، باخود نازه کی مایه به لا و مصیبه به بو
 گیانی دلداران .

نم بهینه و بهیتی دواچ له (چن) دا برودوان .

(۷) نهدامت : پهشیمان . غرامت : دهر و نازار . فیهی : لافاوی
 بره گت .

واته : نهی چاوی گریاناوی پز له پهشیمان ! به دلی پز له خم و
 نازار و دهردهوه بگری و خوت به به ختمور براته ، چونکه نه و گریان و
 خه نه نهی بو نیشانهی خوشه وینیه و وشکه صوفی زیاباز لهو خیر و
 بره گته بین به . .

(۸) خه لوته : نهوی بچیتته خه لوته موه بو خوا پهرستی . مورائی :
 زیاباز . خودنومایین : خوددراختن . زمردوژ : شهرمزار و ترسؤك .
 شوق : چاره زهشی .

واته : نهی صوفی خه لوته نشینی زیاباز . . نهی به زور و ساخته
 خوت به بین زهنگ و زو پیناندهر ، تا خه لك و ابران له خوا پهرستیدا و
 لهز و لاوار بوی . . با له زیگای پز مینته می عشقدا زهنگت زمرد بین ،
 نهك له شهرمزاری خونزری خوا و چاره زهشی زوژی قیامه ندا له بر
 کرده می بهدت !

« نالن » لهی (حهییه) هم طیب و هم طهییه
خولاصهیی لهییه ، فرماتهری لهی به (۹)

- ۳ -

خالی بهینی چاو و نه برۆت ئینتیخابی کاتیبه
یهمنی نوقطهیی فهرقی ئینو موقله وینو حاجیه (۱)

مورائن (چر) و (گم) و (گم) و (هپ) و (اح) : موراین یا مهراین .
لهگمر (مهراین) یح واته : نهی نهوکهسهی یو مهراین کردن چۆته
خهلووه . زهردی ژۆ و شەقن به (چر) و (عم) و (گم) : زهردی ژۆ شەقن به .
(چن) : زهردی یو شەقن به . (ك) و (خا) : زهردی ژۆ شەقن به .
(عب) : زهردی ژۆی شەقن به . (ت) و (من) و (خب) : زهردی ژۆ و
شەقن به ، یا زهردی ژۆ شەقن به ، یا زهردی ژۆ شەقن به .

(۹) لعب : لیتو . طیب : شتی بۆن خوش . طهیب : پزیشك ، مه بهست لیتی
دهرمانه به مهجاز . لهیبب : عاقل .

واته : نالن | لیتی (حهییه) هم بۆنی خوشه و شایانی بۆن پتوه
کردنه وهك گۆل و ، هم دهرمانیشه شایانی ئهوهیه بهژۆی و بهخۆی
وهكو دهرمان .. نهو خولاصهیهیه كه بهسه یو پیاوی عاقل یو ئیكه بهشتن
وهك عهره نهكین « اللیبب تكفیه الاشارة » یا وهك كورد نهكین :
مشتن نمونهی خهواریکه .. كهواته مادهم لیتی یار بهم جۆره یی ، بۆ
به به قوربانی .

لهنیتوان (حهیبب) و (طهیبب) دا جیناسی لاهیق و ، لهنیتوان (طیب) و
(طهیبب) دا جیناسی ناقص و ، لهنیتوان (لهیببه) و (لهیبه) دا جیناسی
تەركیب ههیه . خولاصهیی (چر) و (ك) : خولاصهیی و خولاصهوو .
همو نوسخهکانی تر : خولاصهوو .

- ۴ -

(۱) ئینتیخاب : ههكێژاردن ، بهمهنا ههكێژاردیه . کاتیب : نۆسر .
مه بهست له خوایه . ئینو موقله وینو حاجیه : ئینو موقله و ئینو
حاجیه . ئینو موقله : ابن مقلة ، خعت خوشتیکی بهناوبانگی
بووه . ئیشارهتیشه به وشه (مقله) واته پتۆی چاو . ئینو حاجب :
ابن حاجب ، نهحوزاتیکی بهناوبانگی کورده . ئیشارهتیشه به وشه
(حاجب) واته برۆ .

عيب و له عبي خه لقي كرد تا باري خسته داوی خوی
 خصمه که می من که لبی تاهو گیره ، خیرسی لایعیه (۲)
 لهشکری خه مطلق شکسته و ، نیبی زولفی تار و مار
 پادشاهی حوسنی عالم گیری هیشتا غالییه (۳)

واژه : نهو خالهی له نیوان چاو و برژدایه نوخته به که خوا دایناوه
 که له جوانی نه خسته کانیا سمرده ستهی هموانه ، نوخته به که بق له یه که
 جیاگردنه وهی پیلوی چاو (موقله) و برژ (حاجب) که همدوکیان
 نهونده جوانی کهس ناتوانی بلتی کامیان له کامیان جوانتره ، وه که چون
 کهس ناتوانی بلتی ناخو (ابن مقله) له هونری خویا سمرامدتر و
 له پیشتر بووه ، باخو (ابن حاجب) ؟

له نیوان (چاو) و (نه برژادا) مناسب و ، له نیوان (خال) و (نوفطه) دا
 همدادوف و ، له (نیبو موقله) و (نیبو حاجب) بشدا تهورییه هه به .

(۲) لهعب : یاری . خیرس : ورچ . لایعب : یاری کهر .

واژه : بهدکاره ناحمه که می من نهونده ناو و ناوهری له خه لک نا و
 نهونده یاری بهم و بهو کرد و هه لی خه له تاندن ، تا یاریشی خسته
 داوی خوی و هه لی خه له تاند . ثم بهدکاره ناحمه ی منه له لایه که وه
 بووه به سه کی لاسک گر ، نهو ته باری خسته داوی خوی و ، له
 لایه کی که مشوه بووه به ورچی یاری پین کردن ، نهو ته به یاریه کانی خه لک
 ژاله کیشن بق لای خوی تا پاشان له یانخانه داوه وه .

(۳) خهط : گه نه موی تازه ژوواوی سمر ژوی نازداران . شکسته : شکاو ،
 تیکه ل و پیکه ل . تار و مار : پهرت و بلاو . ژهش و لول .

واژه : نهو لهشکری یار که دلی دلداری پین داگیر نه کا که گهنموی
 تازه ژوواوی سمر ژوبه می : تیک شکاو و تیکه ل و پیکه له ، همر که میکی
 له لایه که وه به و ، نیبی زولفه ژهش و لوله کانیسی پهرت و بلاو بوئه نه وه .
 بویه له بو نه بتواییابه دلی دلداریان داگیر کا چونکه هیچ پادشایک به
 لهشکری شکسته ی واوه شهزی پین ناگرتی ، به لام له گه ل نهو شدا پادشای
 جوانی نهو که جیمانی همو داگیر کردوه ، هیشتا هه به سمر
 مسئله که می دلاندا زاله .

وشه ی (خه مطلق شکسته) ئیشاره ئیشه به زاروا به کی نوسین ،
 چونکه (خه مطلق شکسته) جوره نوسینیکی فارسییه .

حاضری نمر و خطابہ دل ، نگرچن مہنہہ ا
راجیعی تویہ ضمیری من ، نگرچن غائبہ ا (۴)

« نالی » نیستہ تاجی شاہی و تہختی خاقانی ہہ
شوکت نارا ، موحتشم دیوانہ ، فیکرمت صائبہ (۵)

خصلتی (چن) و (ت) : خصلطت . شکستہ (چن) و (ت) و (لک) و (اح) و
(خا) و (خب) : شکست . زولفی (چن) و (ت) و (لک) و (اح) : زولفت .
نہم بہینہ و بہینی پاشہوی لہ نویسخہی (کم) دا برودوان .

(۴) حاضر : نامادہ . لہ عیلمی نہحویشدا جڑہ ضمیریک و لہ عیلمی
صرفیشدا جڑہ فیعلیکہ . نمر : فرمان . لہ عیلمی صرفیشدا
بہیکہ لہ فیعلہکان . خطاب : فرمانودہ . لہ عیلمی نہحویشدا جڑہ
ضمیریک و لہ عیلمی صرفیشدا جڑہ فیعلیکہ . مہنہن : مہنہن کراو .
لہ عیلمی صرفیشدا جڑہ فیعلیکہ . راجیعی : گمزاوہ . لہ عیلمی
نہحویشدا ضمیریکہ بگمزاوہ سر نیستیک . ضمیر : جڑہ
وشہبہکہ لہجباتی نیسی ظاہر بہکاردی . دل . غائب : نادبار . لہ
عیلمی نہحویشدا جڑہ ضمیریک و لہ عیلمی صرفیشدا جڑہ
فیعلیکہ .

واہ : دلی من ہرچہند وہصلی نیوی لن قدمہفہ کراوہ و نابین
نزیکت بگمزاوہ ، نامادہ بہ بڑ ہر فرمانیکت و جی پی بلتی
جنہجیتی نیکا . ضمیری منیش کہ نہین ہر بڑ خوم بگمزاوہ ، بڑ
تو لہگمزاوہ و بونی بہستہ بہ تووہ ، ہرچہند لہوہش گمزاوہ کہ
بڑ خوم بین و سرلنشتوار و سرگردان بووہ . چہند جوانہ ضمیری
کہ ہی (من) ی موہکہلیم بین بگمزاوہ بڑ (تو) ی موخاطب و خویشی
غائب بین . . نالی لہم موبالغہ و جوانکاریہیدا لہ لہلی نہمو و
بہلاہشی تیپہزی کردوہ .

نہشگونچن معنای (ضمیر) بہ دل لن بدہینہوہ .

لہنیوان (حاضر) و (نمر) و (خطاب) و (مہنہن) و (ضمیر) و
(غائب) دا تہناسوب و ، لہ (دل) و (ضمیر) دا تہرادوف و ، لہ
(ضمیر) دا تہوریہ ہہ .

نہم وشانہ زاراوہی عیلمی نہمو و صرف و توصولی فیقیہین .

(۵) شوکت نارا : لہوی شان و شکو بدوہوہ بوزایتہوہ . موحتشم

دَرَوْنِی لِدَار ال (شَارَزُورِ) وَ بَرَدِرِ کَمَرْمِیَنکِ مَرَمِ اِلِی آوِ سَرَدِرِ (۱)

دیوان : نمودی کۆزی گه‌وره و پایه بلند بین . فیکرت : بیر و ژا .
صائب : ژاست و دروست .

واژه : نالغ لیستا کاربرد که له معبدانی شیر و نموده‌بدا تاجی
پادشاه‌تج و تاختی خاقانی همه . شان و شکر به‌وده نوازینتیه و ،
کۆز و مجلسی پایه بلند و ، بیر و ژای ژاست و دروسته .

له زۆیه‌کی که‌شوه (شاهن) و (خاقانج) و (شوکت) و (فیکرت) و
(صائب) . هر به که نای شامریکی تیرانج . (دیوان) پس نیشاره‌ته
به دیوانی شیر . به‌م‌پیه نه‌توانن معنای به‌ته‌که به‌م‌چۆره‌ش
لیک‌بدنه‌مه که‌وا نالغ تاجه‌که‌ی (شاهن) ی به‌سره‌وده‌یه و ، له‌سر
تخته‌که‌ی (خاقانج) دانیشتوه و ، (شوکت) به‌وده‌شان و شکر
همه و ، دیوانی شیر به‌که‌ی گه‌وره و پایه‌بلندو (فیکرت) و (صائب‌ی)
سردمدی خۆیه‌تی . .

به‌م‌چۆره نالغ به پشت قابیه‌کی مواموه به خۆیا نه‌نازج و ، خۆی
له تای نوازینک و له‌و همو که‌له شامرانجی تیران له تاکه‌ی‌تری
نوازوه‌کمدان داننج و ، حه‌قیسه‌تی ، چونکه نمودی باشنر بیتنه ناراده ،
هر نموده به‌هری هه‌ین وه‌ک نالغ ، نه‌توانن که‌ک له همو
پیشینه‌کان و هر بکری و هه‌ی خۆیشی بخانه‌سر . ده‌سا صد تافهرین
لهم زۆله سهر به‌ره‌ی معبدانی نموده‌ی کورد !

نارا (کم) و (گم) و (من) : نارا و . دیوانه (مم) و (کم) و (گم) و (من) :
دیوان و . (اح) و (خب) : دیوان و یا دیوانی . (خا) : دیوانی .

نالغ لهم پارچه شیر نه‌یابه‌بدا ، که چ له‌باری ده‌ولمه‌ندی سۆز و
چ له‌باری ته‌کنیکی هونریه‌یه ، پیشه‌نگه و به‌ر له‌و چه‌شنی له
کوردبدا نه‌یسنراوه ، کومه‌لن وشه‌ی کوردی و عهره‌یج و کوردی -
عهره‌یی به‌کاره‌یناوه و ، تیکزا به‌شیه‌ی عهره‌یج داپۆشتون و پتیه‌وی
ده‌ستۆری زمانی عهره‌یج و سر و بۆز و ژیری دوا پیتی وشه‌ی له زمانی
عهره‌بیدا به‌سردا بۆیون .

هونره که ی نالین لهم پارچه شیره بدا ، له وهدایه که نه و شه کورد بیانه ی به کاری هینان ، بخرنه قالی عمره بیوه . نویسه و ی لهم پارچه شیره به شیوه ی ده ستوری کوردی ، لهو خاسیه ته ی لمانا لهرد ، سهره زای نهوه که یونی سر و بۆر و ژیری ته وایش له چاپخانه ی کۆژدا مه نرسی نهوه ی نه نه هیشت که هه ندی کس نه وانی له حالی نه یونی سر و لیر و بۆر دا شیره که یی هه له بخویننه وه . زیاد له وهش پارچه شیره که وشه ی وای بیاه نالین و یستویه تی به عمره بییش و به کوردیش مهضا به خشن و نه گهر نه و وشانه مان به کوردی بنویسیا به نهوه ، مهضا عمره بییه که یانمان له کیس نه چۆ . بۆیه ومان به باش زانی له نویسه و ی لهم پارچه شیره دا شوین پتی ده ستوری نویسنی عمره یی هه لکری .

- (۱) دار : داری برابری بره . مال . بره : بره ، برابری دار .
 نهشگونجن تیکرای (بره) بهمهضا (بره دیی) یی واته : بری دیی .
 سرد : سارد . نهشگونجن تیکرای (سرده) بهمهضا (سر دیی)
 یی واته : لای سهرۆی ناواییه که ی .

واته : سۆزی دل و ده رۆنم یی دینی دار و بهردی شاره زۆر ، یاخود یی دینی مالی شاره زۆر و بهری ناوای له دیمانی شاره زۆر ، وهک سۆزی فرمیکی گهرم وایه - که فرمیکی چاوه کانه - یی ناوی سارد یا یی کانیای لای سهرۆی ناوای تا لایی بخزمه وه و بیده م به چاوما گریانم بنیشینه وه و کهف و کولی ده رۆنم دامر کینن . زیاتر وایه دیمانی کوردستان له پتینی کانیاه وه دروست نه کرین بۆ نه وه ی پسایی ناو ناوای نه چته سر کانیاه که و ، به پیچه وانه وه کانیاه ، نه گهر ناوه که ی زۆر یی ، پسایی ناوای زامان .

کفرمیک : نوسخه کانی بهرده ستان هه چیان (ته نوین) یان نه خسته سر دوا یی لهم وشه یه ، ئیمه خرمان دامان نا چونکه هم له زۆی زیمرانه وه و هم له زۆی سهنگی به نه که وه پتیرست بو .
 (چر) و (چن) و (هه) و (خا) و (خه) : کفرمیک . (هم) و (گم) :
 کفرمیک . (کم) و (من) و (ت) و (له) : کفرمیک . (اج) : که
 فرمیک . گرم : (چن) و (گم) : گرمی . (هم) و (ت) و (له) : گرم .

له نیتوان (دار) و (بره) و (آوا) دا له ناسوب و له نیتوان (گرم) و (سرد) دا طبایق هه یه . له (دار) و (بره) و (سرد) یشدا له طافهت هه یه .

تري وَرْدَه قوت و جوت و سايقاً
 قيا قوتسِر مين جوتِه تم فردِه (۲)
 تري عينة ابلندان مين (خاك خول)
 تري مندَل الاوراق مين توزه گَرْدِه (۳)

(۲) وَرْد : وِرد ، زهویی هه لکچیراوهی ناماده کراو بۆ جوت کردن و کۆر
 بیا چاندن . قوت : تۆزۆی . جوت : جوتِه گا و جوت کردن . دوانه .
 سايق : جوتیار ، لِن خۆزى گای جوت . فرد : تالک .

وايه : وِردی دهشتی شارهزۆر نه بینج مایه ی تۆزیه ، جوتِه گابه
 ئیشی بیا نه کا ، جوتیاره له گاگانی نمخۆزى .. لای چۆن تۆزیه کم
 هه بو له جوتِه گای دهشتی شارهزۆر و له تافه جوتیاره بو که له گاگان
 نمخۆزى !

لهوانه به لهم به بتموه بگهینه نهوه که نالچ له بنمهاله به کی لهباری
 نابۆریه مه مام ناوه ندی بووه .

له نیتوان (ورد) و (فرد) و ، (قوت) و (جوت) دا جیناسی لایق و ،
 له نیتوان (قوت) و (جوت) و (ورد) و (سایق) دا نهاسوب و ، له نیتوان
 (جوت) و (فرد) دا طبایق ههیه .

قوتسِر (چن) و (خب) : قوتسِر .
 و سايقاً (« بپراویزی » چن) : و طاقة ، وایه : به به نهیا . له (تالک) مه
 هاتوووه .

(۳) عينة : گهرهسته . ابلندان : جهمی بعهده وایه لهش . مندَل :
 چیلکهی بۆن خۆش .

وايه : گهرهسته ی لهشی ئادهمیزاد له خاك و خۆلی شارهزۆره .
 مه بهشی نهویه نهو تۆزهی حهزیه ی ئادهمی لِن دروست کرا ، هه
 شارهزۆر بۆ . تۆز و گهره بشی بۆنی دارقی بۆن خۆشی لِن دق .
 وشه ی (خاك و خۆل) ئیشه به دتی (خاك و خۆل) ی زیدی
 نالچ . گهوانه له وشه ی (خاك و خۆل) دا نهویری ههیه .

عينة (چن) : طینه . وایه : نهو تۆزهی ئادهمی لِن دروست کرا . خاك
 (چن) : خاك . مندَل (چر) : منزل . تۆز (هب) : تۆز .

تَرِي دَهَشْتَنَه يِاَلَوَرْدِرِ كَانَتَ بِهَشْتَنَه

تَمُ التَّوَرْدِرِ بَارَانِ عَلَي خَاكُ بَرْدِرِه (٤)

شَوَانِي (سَلِيمَانِي) ، صَبَايَ (پِرِمَصُور) كَتِي

كِوَانِي (قَرَمَدَاغُ) ، هَوَايَ (دَارِزَرْدِرِ) هِر (٥)

(٤) دَهَشْتَنَه : دهشتيك . وَرْد : گول . بَهَشْتَنَه : بههشتيك . تَمُ
التَّوَرْد : ناونگی سمر پمزه‌ی گول .

واژه : له شامزورا دهشتيك نه‌بيني بههشتي بُو بُو خَوِي ، نهو
ناونگي به‌سمر پمزه‌ی گولدا نه‌باري ، وهك باران به‌سمر بمرود و خَوَلِيا
نه‌باري .

نم الورد (هم) تَمُ التَّوَرْدِي ، واژه ورده نم ، وهك خَوِي معنای
لینداوه‌نوه .

(٥) شَوَانِي : شهواني ، ياخود برژاندمي . پِرِمَصُور : پِرِمَصُور ،
گمزه‌يكي سوله‌بمانيه . كَوَانِي : كيوه‌كاني ، يان : كَوَانِي ، واژه داخی
کردم . دَارِزَرْدِه : داری‌زرد ، شاخیکه له قمره‌داغ .

واژه : باسی کام لای لهو ولانه خوشه بگم ! باسی شهواني
سوله‌بمانن بگم ، يان باسی شنه‌بای دهمه‌وبه‌بانی پِرِمَصُور ! باسی
چپاکانی قمره‌داغ بگم ، يان باسی هَمَوَايَ سازگاری داری‌زردی
قمره‌داغ !

نالی مبهستی بووه به (شواني) معنای (برژاندمي) و ، به (کواني) که
به‌دیمن له (کواني)یش له‌چن ، معنای (داخی) کردم)یش بگه‌بني .
بهم‌پيه له‌دَوَايَ (سليماني) پشهوه بَوَرِيك دانه‌نَرِي و معنای به‌ته‌که
وای‌ن‌دِش‌هوه که‌وا بادی سوله‌بمانن و بای به‌یانانی پِرِمَصُور
برژاندمي و ، بیری قمره‌داغ و هَمَوَايَ داری‌زرد داخی کردم .

نه‌شگونجن (کواني) نه‌بن (کوانن) ين ، واژه : له‌کوپيه !

صَبَايَ (ت) و (هپ) : صَبَا . (من) : صَدَايَ . داری (هم) و (گم) و
(گم) و (ت) و (له) و (هپ) و (اح) و (من) : دَارُ . (خپ) : دَارُ یا دار .

له‌نیزوان (شواني) و (کواني) دا جیناسی لاحق هه‌به .

کَنارَ کَنارَ اَرَضِیَ آسَماتَه
 لِسَنزِی دَوَرِی لِسَنزِی عَرَدِه (۶)
 اما (سَرچَنار) ، عِشَنر جَارِیَه لَه
 اما (تاجِرَو) قَدَه صَارَ مَجَنوونَ هَرَدِه (۷)
 قَبَاغَتَه داغَتَه جَرَمَكِ الشَّقَالِیْقِ
 فَوَا دَرَدَتَمِر مِینَ خَارَ خَارِی لَوَرَدِه (۸)

(۶) کنار : کنار ، قمراغ . آسماتَه : آسمانیتکه . مَرَد : مورد ، مرز ،
 زهوق . لِسَنزِی : لهبر سهوزی ..

وانه : واه بلیی فمراخی خاکی قمره داغ لهبر بهمرزی و دَوَرِی
 کیوه کانی و لهبر سهوزی زهویه کهی ، آسمانیتکه بۆ خوی .

له شتیهی سمر و لَیر و بۆر بۆ کردنی وشه کانی نیوهی دَلامِسی بَم
 بهیتدا نوسخه کانی بهمره ستمان جیاوازیه کی زَورِیان یِسابو ، لهبر
 بین بایه خن باسمان نه کردن . جیاوازیی گرتکیان نهنا له مَبَق : دَوَرِی
 (« پراویزی » چر) و (کم) و (من) و (صب) و (خا) و زَرَدِه . لِسَنزِی :
 نَمه به گوتیرهی تیکستی (« پراویزی » چر) به لام بین سمر و بۆر .
 نوسخه کانی تر ، (سم) و (کم) نَمین ، (ل) یان پتوه نییه . هَرَدِه
 (چن) : هَرَدِه .

اما : اما ، همرچیه کو .. (۷)

وانه : همرچن سمرچناره ، نَمه چاوم ، یا سمرچاوه کم که چاومه
 فرمیتکی لِن نَمَزوا بۆی ، باخود چاوم گهنیزه کیهتی . مه بهستی له وهیه
 بَلَن چاوم به قودبانی یِن ، باخود چاوم وینه به کی بچو کیهتی له ناو
 لِن زَورِشتنا . همرچن تاجِرَیَ بَشه ، نَمه بووه به (مَجَنوونَ) ی همردی
 شارمَزور و زَی گرتووه به بهر .

مینی : نَمه تیکستی (چن) ، نوسخه کانی تر هَمَق نَویسیوانه (مِین) .
 به مِیینه معنای نیوه بهینه که وای لِن دِیتَموه : همرچن سمرچناره ،
 کانی به له خَمی یادیا نَمَزوا که کانی چاومه . به لام نیوه بهینه که
 لاسنگه نَمین به مَجَوَره .

هَرده (چن) و (لک) و (اح) و (« پراویزی » خا) : هَرَدِه .

(۸) داغَتَه : داخه کانی . دَرَدَتَمِر : دهردی من . خَارَ خَارِی : دله کوته و

وَكَمْ نَالَ « فَاَلِه » مَنْ شَفَا سَاقِيَانِه
 شِفَا ، هَلْ شَفَا مَنْ نَالَ « فَاَلِه » بِدَر دِه ؟ (۹)

- • -

له دلدا گاتهشی عیشت بلیسهی میثلی ته ندوره
 شعلی نه شکم نه بین مانبع ، ده سوتیم دهبه گوی توره (۱)

یاد و نارموز .

واڼه : باخه کانی سرچنار نه ونډه جوان و ژازاوهن له جوانیدا داخ
 به جگړی گولی لالدا نه بین . لوی هاوار له و دردهی به هوای یاد و
 نارموزی گوله کانی سرچناره وه توشی من بووه .

جزگه (چر) : قلب . دردنی : نسه ټیکستی (م) و (کم) ، نوسخه کانی تر
 همو نوسویونه (درونی) ، به لام نیوه به ښه کی پښ لاسنگ نه بین .
 خارخاری (کم) و (کم) و (ت) و (من) و (خب) : خار خار .

له نیوان (باغات) و (داغات) دا جیناسی لاحق و ، له نیوان (باغات) و
 (شقائق) و (ورد) دا نه ناسوب و ، له نیوان (خار) و (ورد) دا طبیق هه به
 به دیمه من .

(۹) ساقیان : کچه ناوگیزه کان .

واڼه : نای چمند جار نالی له لیسوی کچه ناو گیزه کانی سرچنار
 به هر مه نډه بووه و لیسوی مزیون و له دهردی دل ژزگاری بووه . .
 مهبه نسی له و به بلن نای چمند جار دمم ناوه ته جوگاکانی سرچنار و
 ناوم لږ خوارډونه موه و گزی دهرډنم به و ناوه دامردووه موه . سا بوخوا
 پښت نه و کهسه ش که و ناالی گرفتاری دهردی دوزخ کرد ، نیستا دلی
 زه حمت بږین و همسایینه موه و کرمی دلی مردین !! پښ گومان نه چونکه
 پیایو هسود و دل پس به مرگه نه پښ ژزگاری ناین و دلی دانامرکن . .

نم به یتیمان به چه شنه ، ټیکزا ، له بهر ژژشنایی نوسخه کانی
 (چن) و (له) دا نوسویه موه . نوسخه کانی تر جیاوازی ژزریان لیاو که
 همو له هه لوی نوسیاره وه بږن و شتیکی نویان نه لدا به ده سته موه ،
 بویه پښت گویمان خشن .

- • -

(۱) شعل : ژزبار . کو : کومهل ، کوکا ، نوره : ناهله و ژزنیخی
 ټیکه لوی یله کراو .

به ناری عیشق و ناوی دل ، جهسد و ملك حمزده تی مۆسا
طهریقی : بهری فیرمهون و ، ژه فیقی : ئاتهشی طوره (۲)

وانه : دۆ شتم تیا کۆبووه نهوه که دژی بهکن و پیکهوه ناگونجین ،
بههزی بهر بهر کانی به کترج کردنی نهو دوانهوه مام ، نهگهر نهها
به کیکیان تیا دا بووایه لیسا فهوتابوم . نهو دوانه به کیکیان ناگری
هه شته که تهوژیکه له دلم ناوه نهوه و نهویشان دهردی دۆرته که
همیشه بههزی به نهگهریم . نهگهر نههه دۆهه میان نهوایه که کهسێک
بینی نهوایان دائه مریتنهوه ، نهسۆتام و نهبۆمه کۆی نۆره ...

له کۆکردنهوهی (ئاتهش) و (شط) دا طباق و ، له کۆکردنهوهی
(نهنۆره) و (نۆره) دا جۆره وشه ناراییه که ههیه .
ئاتهشی (گم) : ناگری . دهسوژیم (چن) و (م) و (کم) و (من) و (خا) :
دهسوژم .

(۲) بهری فیرمهون : نهو بههری حمزده تی مۆسا و بههزی بههز کانی
لییه بههزی بههز و فیرمهون و کومه له کهشی دوايان کهوتن و نیشته مل ناو و
خودا نوقی کردن و خنکاندنی . ئاتهشی طور : ناگری نۆری خودا
که بهر حمزده تی مۆسا دهر کهوت و دای له کبوی طور و سوژاندی .

وانه : بهم ناگری هه شقه و بهم ناوی چاوه که له قوایی دلمهوه
هه لئه فوێج ، لاشم و ملك حمزده تی مۆسای لێ ههلووه ، نهین بهسر
جۆگای فرمێکی خۆیا یههزی بههز که و ملك بههره کهی فیرمهون وایه و ،
له گهڵ ناگری دهرنۆیا بگهزێ که و ملك ناگره کهی کبوی طور وایه .

لهم (بهری فیرمهون) و (ئاتهشی طور) دا لیشهه تیکیش بو نهوه
کراوه که لهم هه شقهی نالێ ههرگیز ناگانه نهنجام ، چونکه مۆسا له
بههره کهی بههزی بههز و ژزگاری بو . بهلام بهری فرمێکی لهم ههرگیز
دواين نایه تا لێ ژزگار بین . ناگره کهی کبوی کۆریش نۆری خوا بو
دهر کهوت و نیشانهی نهوه بو که مۆسا خوا خۆی چاوی پێ ناگهوت .
کهوانه ناگری هه شقه کهی لێمیش که ههیشه له گه لیا نهین ، نیشانهی
نهوه به که ههرگیز ناگا به یار .

له کۆکردنهوهی (ناری) و (ناو) و (مۆسا) و (فیرمهون) دا طباق و ،
له نێوان (مۆسا) و (بههر) و (طور) دا تهناسوب ههیه .

به ناری عیشق و ناوی دل (م) و (گم) : به ناوی چاو و ناری دل .
بههری (مب) و (خب) : بههر و .

دهچن بۆ لای زه قیب ، خۆشه ، وەلن ئو داغه کوشتۆمی
له کن ئو چهنده مهجۆره ، له لای من چهنده مهغرۆره ! (۳)

په یام هات و په یکت زۆی ، خه یالم ئارد و نه یگه یین
زه سۆلم کهوته زۆی ، گرتی ، هینای وەك ئاگره سۆره (۴)

(۳) واته : قهید ناکا ، ناخۆش نییه یار نهچن بۆلای بهدکار و سهری لێ نهدا ،
ئارهزۆی خۆیهتی . بهلام من داخی ئهوه کوشتۆمی کهوا چهنده لای ئهو
ناچار و مهجۆر و مل کهچه و وەك بلیتی ئهم موحتاجی ئهو یین ، کهچن
ئهمر جارێک بێته لای من ، ئهوهنده لهخۆی بابیه و فیزم بهسهردا ئهکا !
ئەشگۆنچن معنای ئهم بهبته بهپێچهوانهوه لێک بهدینهوه کهوا بگه بهنن :
بهدکار نهچن بۆ لای یار ، قهیدی نییه با بچن بۆ لای ، بهلام من داخی
ئهو لهسکۆزێ کهوا لای من خۆی لێ بایین ئهین و فیزم بهسهر ئهکا کهوا
یار لهگهڵ ئهو جۆره ، کهچن که نهشچینه لای ئهو ، ئهوهنده دهلیل و
سهرشۆزه .

دهچن (کم) و (من) : نهچن . داغه (هم) و (گم) و (ک) : داخه . له لای
من (هم) و (من) : له کن من .

(۴) په یام : نامه با ههوالی نێرراو . په یك : نامه بهر . زه سۆل : فروستاده .
ئاگره سۆره : کینه به به له گورج و گولن و دهست و یرد .

معنای ئهم بهبته و بهینی پاشه وه بمان به ئارهزۆی دلسی خۆمان بۆ
زاست نه کراوه ئهوه . ئهوهنده ی بۆی چۆبێن لێره دا ئهینۆسین و
چاوه زوانی به شداری ههر که سێکی کهشین که زیاتری بۆ ساغ کرا بێتهوه
لێی .

نالی له بهینی پێشۆدا بۆ یاری دا کهوا بهدکار واته زه قیب ههموو جارێ
چاوی به یار لهگهڵۆی ، جا یا ئهم نهچن بۆلای ئهو یا ئهو دێی بۆلای ئهم .
دیاره ئهم حاله دا بهدکار ئهم ههواله دل ئازاردمه به نالی ئهگه بهینتهوه
بۆ ئهوهی زیاتر دلی بکولێنیتهوه . نالی به یار ئه لێ ههواله هات که
چۆبێنه لای بهدکار یا بهدکار هاتوه ته لای ئو ، فروستاده کهت که
بهدکار خۆی بۆ که ههواله کهی یین گه یاندم ، گورج وەك جنۆکه زای کرد .
منیش خه یالم ئارد بهدوا با ، واته که و ته بهر کرد نهوه لهسه چۆن وا ئو
زێگای ئهو ئهدهی ئهو ببنین ، بهلام خه یال کول بۆ ، نهگه بشت بهوه له
زازی ئهم زۆداوه بگا . ناچار بۆم ههنا سهی گهرم و ئاگراوتی و به سۆزی
خۆم بهدوادا ههڵکێشا ، ئاهي ههنا سه کهم ئهوهنده توند و ییز بۆ هینای

که دیتم سه کلی صد زهنگی ، گوتم : بابایی عیاره
 که ییستم له نظی یین دهنگی ، گوتم : شه یقوری شاپوره (۵)
 گوتم : ژاستی صه با هه لسه ا گوتی : مشرب موخالیفه
 گوتم : فارئی ، گوتی : بایه ، گوتم : نهوجن ، گوتی دۆره (۶)

(له شگونجن هیتانه که کینابه یین له تیگه بشتنی مهسه له که) .

نه بگه یین (چن) : نه بگه شتی . (ک) : نه بگه بیه .

نیوه ی به کمی نهم به بته له (هم) و (گم) دا بهم جۆره به :

به بسات هات و یین گوت ، ژۆی ، خه یالیم نارد دۆی ، گهیه

نهم به بته له (کم) و (من) و (خا) دا نییه .

(۵) بابای عیار : وهك له نهساندا نه بگیت نهوه کابرایهك بووه له دهسته و
 دائیره ی نهسکه ندمری مه کژیدا ، ناره ژۆی له کن بۆین بجینه شتیه بهوه ،
 جوره شتیه بهوه . شه یقور : ناله تیکی موسیقایه قۆی بیا نه کرئ .

وانه : که شتیه ی صد زهنگیم دئی ، وتم نسه بابایی عیاره ، چون
 ناره ژۆ بکا وا خۆی نه کوژئی ، بۆیهش توانویه جیتی خۆی له دلی یاردا
 بکاتهوه . که دبیشم دهم نه جۆگیتنه وه و هجیش نالئ ، وتم یین و
 نه یین نسه که زهنگه ی شاپوره . هه رچهند له سهرچاوه گانی بهرده ستمانا
 شتیکی له وکومان له باره ی نهم که زهنگه بهوه بۆ ساغ نه کرایه وه ، به لام دۆر
 نییه جۆره بلوێریکی جادۆگه رانه بۆین توانای کارکردنی له دلی خه لك و
 ژاکیشانیانا بۆین ، بۆیه نالییش وا به دکاری یین نه شو به یین .

که دیتم (هم) و (گم) و (من) : که من دیم . گوتم . ی به کم - (چر) و
 (کم) و (من) : وتم . گوتم . ی دۆهم - (چر) و (چن) و (کم) و (من) و
 (ک) و (خب) : وتم .

(۶) ژاستی صه با : ئیشاره به دۆ ئاوازی موسیقا : (ژاست) و (صه با) .
 مشرب : دهوق . موخالیف : پتجهوانه . ئاوازیکی موسیقایه . نار :
 ناگر . با (باد) : سهرجۆی مهنا دیاره که ی ئاوازیکی موسیقایشه . نهوج :
 چله بۆیه . ئاوازیکی موسیقایه .

مهعنا ی نهم به پتجهمان به به گجاری بۆ ژاست نه به وه ، به لام دیاره
 داوا ی نهم ئاواره موسیقاییانه په به ندی به وه هه به که به دکار له
 بهیتی پتشیودا کرا به شه یقوری شاپور . دۆر نییه له (ژاست) و
 (صه با) و (موخالیف) و (نل) و (با) و (نهوج) و (دۆر) دا تهوویه هه یین ،

گوتم : قوربانی تو من یم ، گوئی : قوربانی تو سه گت ین
گوتم : شیشهی دلم ناتوئی ؟ گوئی : بۆچیمه ؟ مه کسوره (۷) ■

چونکه ناشکرایه ئهم وشانه هموایان ناوی ئاوازی مۆسیقان ، (نار) و (دۆر) نهی ، که له م بارهوه شتیکیان لێ نازانین . بهم پێیه ئهین معنای بهیته که بهم جۆره یی : به بهدکارم وت بهم (بهیانی) به (ژاست) به له گهلم ، وئی ئارهزۆم (موخالیفه)ی ئهوه به له گهلت ژاست یم . وتم که واته (ئاگری) باسی به یه وهندی خۆت و یار بنی به جگه ره وه ، وئی (با) به و ئاگره که به همو لایه کا بلۆه ئه کا . وتم که واته دۆر که وه وه له بار با من بگهسه (ئهوچ)ی به مخه وه مۆی ، وئی ئه وهش (دۆره) .. یاخود که دیم بهدکار وه که شه یۆری شاپۆر وایه ، وتم مه قامتیکی (ژاست) و (سه با)م بۆ لێده ، وئی ئارهزۆم له مه قامی (موخالیفه) . وتم مه قامی (ئاهه)م بۆ لێده ، وئی ئیستا کاتی مه قامی (باد)ه و (باده) و (ئاهه)یش نا که ونه به که . وتم مه قامی (ئهوچ)م بۆ لێده ، وئی مه قامی (ئهوچ) مه قامتیکی (دۆر)ه و نایکه بنی .

وشه ی (موخالیفه) له همۆ نوسخه کانی بهرده ستمانا به (موخالیفه) نوسراو . نیوه شیمه ره که به وه لاسه نگ نه یۆ ، ئیمه خۆمان کردمان به (موخالیفه) و به وه نیو شیمه ره که شمان ژاست کرده وه و معنا کهش تیک ناچن . به لکو ئیمه لمان وایه له ئه سلێشدا یا (موخالیفه) به وه یا (موخالیفه) .

دانانی (گوتم) و (گوئی) له تیکزای ئهم به یته دا به پیتی تیکتی نوسخه کانی (هم) و (گم) و (هه) و (خا) به ، نوسخه کانی تر له نیتوان (گوتم) و (وتم) و (گوئی) و (وئی) دا تیکه ل و پیکه ل . هه ل (هم) و (گم) و (گم) و (من) : هه ته . بابه (چن) : باده .

(۷) ناتوئی : ئاهوئی . مه کسۆر : شکاو .

واته : به یارم وت : به قوربانت یم ، که چن ئه وهنده دلزه ق بۆ ، دلی شکاندم و له وه لاما وئی : سه گه به قوربانت یم .. له گه ل ئه وه شدا ههر ده ست بهرداری نه یۆم و پیتنیارم کرد که شۆشهی دلمی به دهن ، بچینه ناوی و رازتی یی به خۆشه یستن له دلم جگه گر بین ، به لام قایل نه یۆ ، وئی : تو دلت شکاو و منیش ناچمه ناو دلی شکاو وه .

له م به یته شدا دانانی (گوتم) و (گوئی) به پیتی تیکستی نوسخه کانی (چر) و (هم) و (له) و (هه) و (خا) به ، نوسخه کانی تر له نیتوان (گوتم) و (وتم) و (گوئی) و (وئی) دا تیکه ل و پیکه ل . شیشه ی دلم ناتوئی (چن) و

■ گوتم شیشهی دلت ناوئی ، گوئی بۆچیمه مه کسوره

خهربانی دلی « نالین » مفرمۆ : خالییه ، نایم !
به مهرگی تو قسم ، چاوم ! به ذیکرت بهیتی مفرمۆره ۰۰ (۸)

- ۶ -

وهصفی زوخساری له فیکری بهنی لادهم به دهره
ئیتیدای مەدحی دەمی وهك خهبری پین ئهئهره (۱)

(ك) : شیشهی دلم یۆ تو . (هم) و (كم) و (گم) : شیشهی دلت ناوۆ .
(من) : شۆشهی دلت ناوۆ .

(۸) خهربات : وێرانه و گاول . بهیتی مفرمۆر : مالی ئاوه‌دان . به مالی
كه‌مه‌بشی ئه‌لێن . شوێنكیشه له لاسمان .

نهم به‌ینه جوهره په‌یوه‌ندییه‌کی به به‌یتی پێشووه‌وه هه‌به ، نه‌وه‌ش
له‌وه‌وه‌یه كه له به‌یتی پێشودا دلی نالین کرا به شۆشهی شکاو ، واته
وهك شوێنکی گاول و وێرانه‌ی لێ هات . لێره‌شدا نالین ، وهك بێتی
به‌ریه‌رچی سه‌که‌ی یار بدانه‌وه ، ئه‌لێن : چاره‌که‌م ! پێم مه‌فرمۆ دلت
شکاو و وێرانه‌به و خالییه نایم بیا دانیشم ، به مهرگی تو قسم دلم
به یادی تو ئاوه‌دانه هه‌رگیز یادی لێ نابۆی . لێتر چۆن له‌توانی به
وێرانه‌ی ناو به‌ی !

له‌نیوان (نالین) و (خالین)دا جیناسی لاحق و ، له‌نیوان (خهربات) و
(مفرمۆر)دا طباق هه‌به . خالییه (چر) و (هم) و (گم) و (هب) و (خا) و
(خب) : چا نییه .

- ۶ -

(۱) خه‌به‌ر : ده‌نگوباس . پین ئه‌ئهر : له‌وه‌که‌ی تۆ بێشن پێ سه‌فه‌ریکی
وهك جه‌نگ و ماوه‌یه‌کی نۆزی به‌سه‌را تێپه‌ڕین و گه‌س هه‌واڵیکی
نه‌زان .

واته : له‌م‌ریف‌کردن و پیاوه‌لدانی جوانی زوخساری یار له‌وه
به‌دهره كه بیری بنیاده‌م په‌ی پین بیا و ، له توانای تێگه‌یشتنی لاده‌م‌زادا
نییه . سه‌ره‌تای مەدح‌کردنی دەمی ، وهك دوا‌په‌یه‌که‌ی ، له هه‌ج
کو‌په‌که‌وه نیشانه‌به‌کی دیار نییه . مه‌به‌ستی له‌وه‌به‌ ده‌می یار نه‌وه‌نده
بچه‌که یا نه‌وه‌نده جوانه ، بنیاده‌م نه‌زانن له‌کو‌تیوه ده‌می بکا به
له‌م‌ریف‌کردنی و له‌کو‌تیوه دوا‌په‌ی پین بێشن . باخود : سه‌ره‌تای

نونیهای قه‌دی تو عه‌عه‌ره ، دلخواهی من
زاسته دل‌داره ، وه‌لن حه‌یفه که‌وا بین نه‌مه‌ره ۱ (۲)

قامه‌نی سه‌روی ، نه‌گر بین به‌ره بزج ناره‌وه‌ه ۱۹
تو بلن زولنی نه‌گر دۆکه‌له ، بزج ناری به‌ره ۱۹ (۳)

نم‌ریف‌کردنی وه‌له هه‌والی که‌سیکی ون‌بو وایه ، جا نه‌گر سه‌ره‌ناکه‌ی
واین ، نه‌بین دوا‌یه‌که‌ی چۆن بین !

مهم‌نای پیش‌ له زاراوه‌ی (موبته‌دا) و (خه‌به‌ری) عیلمی نه‌هو
وه‌رگیراوه . چ به‌یتی له‌م مهم‌نایه و چ به‌یتی مهم‌نای دۆهم‌یش ،
ته‌ناسوبیتی جوان له‌نیوان (ئیبته‌دا) و (خه‌به‌ری)دا هه‌یه . هه‌روه‌ها
زسته‌ی (خه‌به‌ری بین‌نه‌هر)یش له زاراوه‌به‌کی شمرع وه‌رگیراوه .
زوخساری (چن) : زوخسارت ، به‌لام له‌گه‌ل نیسه‌ی دۆهم‌دا
ناگون‌چن . (خه‌ب) : زوخاره .

(۲) نونیهای : نه‌ونه‌مام ، نهمای تازه هه‌لچۆ . هه‌ره‌مر : داری سه‌روی
کیۆی . دلخواه : نه‌وه‌ی دل‌بییه‌وێ . دل‌دار : داری‌دل . خاوه‌ن دل .
وانه : نه‌ونه‌مامی بالای تو به‌رز و تێک و زه‌وانه وه‌له سه‌رو و دلی من
گیرۆده‌به‌ی و هه‌ری لیه . زاسته نه‌و نه‌ونه‌مامه دره‌ختی دلانه و دلی
دلدارانی پتوه‌به ، به‌لام دره‌ختیکی بین‌به‌ریشه ، نه‌و دلانه‌ی پتوه‌بینی
هه‌چیان لیه ده‌سگیر ناین .
له‌یه‌که‌خستنی (دای) (دل‌دار) و (نهم)دا ته‌ناسوبیتی جوان هه‌یه .
نونیهای (« په‌راویزی » چر) و (کم) و (گم) و (هم) و (من) و (خا) :
نه‌ونه‌مامی .

(۳) ناره‌ومن : له کوردیدا دره‌ختیکی ساق نه‌ستۆره ، له به‌رزقی و نرمیدا
مام‌ناوه‌ندییه ، لقی و پۆپ و گه‌لای زۆری لێ نه‌بیته‌وه ، هه‌یج جۆره
به‌ریکی نییه . به‌مهم‌نایه بو له‌م شوێنه ده‌ست نادا . له فارسی‌دا
به‌مهم‌نای داری هه‌ناریش هاتۆوه . له‌م مهم‌نایه بو ئیره نه‌گون‌چن .
دۆریش نییه وشه‌که به‌هه‌له ئۆسرایته‌وه و (ناره‌به‌ن) بین که‌ واته دره‌ختی
هه‌نار . نار : هه‌نار .

نالق له به‌یتی دۆهم‌دا بۆیاری‌دا که‌وا نهمای بالای یار هه‌رچه‌ند دلی
دلدارانی وه‌له به‌ر پتوه‌ پتوه‌ند بووه ، به‌لام نهمامیکی بین‌به‌ره بو
دلداره‌کانی . له‌م به‌ینه و به‌یتی باشه‌وه‌شیدا ، که‌ مهم‌نایان تیکزا وه‌له

زولف نه گهر دۆكه له ، دۆكه له بهری گولناری نیه ا
 سهروه گهر قامهتی ، كهی سهروی زهوان بارهوه ره ؟! (4)

به كه ، و لك له قسه كهی په شیمان بیهته وه وا پشان لهدا و نه بهوتی بلن
 نهمای بالای یار بهری هه به و بهره كهی ممهكه كانی بهی ، به لام جوړه
 دۆك له و گهره و كیشه به له دینه ته ژبی خوی و له تی : نه گهر ژاسته
 بالای و لك سهروی یار دره ختیکی یه بهره ، نهی بۆچی بووه به داری
 همنار و جۆن ممهکی و لك همناری پتوه بهند بووه ؟ نه گهر تالی
 زولفشی خه تی بارك و زهشی دۆكه له ، نهی بۆچی بهره كهی همناره ؟
 مهبهستی له وه به كه زولفه كانی شوژ بونه موه تا كه بشتونه نه سه
 ممهكه كانی و ممهكه كانی و لك همنار بوون به بهری .

سهروی (چن) : سهروه . ناره و نه (كم) و (گم) و (ت) و (من) :
 ناره و نه . زهنگه مهنای (ناره بهره) یه واته : بهره كهی همناره . (هم)
 باره و نه . زهنگه مهنای (باره بهره) یه واته : كۆلیکی هه لكرتووه .
 ناری بهره (چر) و (هب) : ناره و نه . (« بهراویزی » چر) : ناره سهره .
 (چن) و (خب) و (لك) : ناره بهره . (هم) و (كم) و (گم) و (من) : ناره سهره .
 زهنگه مهنای (له سهره همناره) یه . (ت) و (اح) : ناره بهره . بۆ
 ناری بهره و ناره بهره شی دهست لهدا .

نیوه كانی نه م بهینه له (هم) و (كم) و (گم) و (من) دا بهرودوان .

(4) گولنار : گولی همنار . به گولی همناری كیویشی له تی كه ههر گوله كه
 نه كا و بهری نییه . گوله كهی گۆلیکی سهروی جوانه سهه پمژهی هه به .
 باره و نه : باره بهر ، بار هه لكر .

واته : نه گهر بلیین زولفی یار له بهر زهشی و باریکی تاله كانی دۆكه له ،
 خو دۆكه له بهری گوله همنار ناگرێ ، كه چن زولفی یار بهری گوله همناری
 هه به كه ژۆمه تی سهروی بهی . خو نه گهر بشتیین سهروه ، كهی سهرو
 باری مبه هه لته گرێ كه ممهكه كانی یاره كه به داری بالا به و نه ؟

گولناری (هب) : گولیاوی . سهروه گهر قامه تی (چر) و (خا) : سهرو
 نه گهر قامه تی . (هم) و (كم) و (گم) و (من) : سهرو نه گهر قامه ته .
 باره و نه (ت) : ناره و نه ، واته : هه نار به شنه .

تیحه وای بۆ نه چن له م دۆ بهینه هبی نوسه ی جیا جیا یه و نالی
 له پشیا به كیكیانی دانای و پاشان بهری گۆزاین و وستیستی نهی كه بیان
 له جیكهی دانای ، به لام خه لك كه پارچه شیهه كه بیان نۆ سهیره موه ،

له دهمی ناله یی زارم ، دلی پز زمزمه کم ،
ولهوله ی حلق و گهرۆی « نالی » له گهردۆن به دهره (۷)

— ۷ —

له ی ساکینی مەدینه ی مولهووه
لوطین بکه ، بهرمۆ : مەدینه ی منه و ، وهره (۱)

(چر) و (خا) و (خب) : نیبه ذاتیشی نیبه . (ت) و (اح) : نیبه زاخیش
که نه یح . (له) : نیبه ذاتیش که نه یح .
(۷) زار : دهرد و لازاروای . زمزمه : ههرا و زهنا . ولهوله : هاوار و
فوغان . حلق : گهرۆ .

واه : هاوار و فوغاتی گهرۆی نالی که له دهمی ناله ی لازاروای و دلی
پز ههرا و زهنا بهوه دهرته چن ، نهوهنده نۆره له چهرخی گهردۆنش
تیته بهرۆی .

دلی پز زمزمه کم (هم) و (کم) و (گم) : له دلی پز شهرمم .
ولهوله ی (مب) : زمزمه ی . حلق (خب) : حلق .

— ۷ —

لهم قەسیدە بەش بە کیکە لەو قەسیدانە ی که نالی پز پیتهمبەر
(د. د. خ. ای) و کوون . بهر لهم قەسیدە به ، موستزاده کە ی ژماره (۲) ی
لیپی میم بلاو کرایهوه .

(۱) زیاض : باخچه کان ، جسمی (زهوضه) به . مەدینه ی مولهووه : شاری
نۆران و پیرۆز ، شاری مەدینه که پیتهمبەر له مه ککه وه کوچی پز کرد و
لهوۆی وه فانی کرد .

واه : له ی دانیشۆی ناو گولزاره کانی شاری مەدینه ی پیرۆز !
بهزه بهیه کت پیامدا بیتهمه و بهرمۆ لهم شاره شاری منه ، وهره بۆ ئیره ،
با منیش لۆم یح بیتهمه خرمه کت .

نالی له گفتوگو کردیدا له گهل پیتهمبەر (د. خ) که پیتی له لێن (ساکن) ،
ئه بهرۆی ئه وه پشان بدا که پیتهمبەر له زبیری مردووان نیبه . . سهارهت
بهوهش که به مرفه دی پیتهمبەر له لێن (زهوضه ی موطنه ههره) ، له
وشه ی (زیاض) بشدا ئه سهارهت گهراوه بۆ فرموده به کە پیتهمبەر
که له فرمویت : « ما بین بیتی و منبری روضة من ریاض الجنة » ،
واه : به بنی ماله کم و منبری مزگهوته کم — که ئیستا مرفه دی
لهوبایه — باخچه به که له باخچه کانی بهههشت .

عرشی بهرین که دائیره ، زهوضه مهرکزه
 فهرشی زمین به عرصه یی طهیه موجهوهره (۲)

طهیه که یعنی عکسی به قیمی هه مق عهیر
 طهیه که یعنی مایه یی نهو میشکی نهذفهره (۳)

لهنیوان (مونهووره) و (منه و وهره) دا جیناسی تهرکیب هه به ،
 چونکه به کمیان یهك وشه به و دژهمیان دژ وشه ی به په کوه به ستراره .
 لوظفن (چن) و (ت) و (ك) و (اح) : زه حمن .

(۲) بهرین : پان و پۆز و گهوره . دائیره : خز و بازنه یی . زهوضه : مهرقندی
 پیتمهبر . عرصه : پارچه زهوتی . طهیه : شاری مدینه . موجهوهره :
 گهوهراوتی ، به گهوههر ژازیتراوه .

واته : عرشی پان و بهرینی خوا که دائیره به کی گهوره به دهوری هه مق
 جیهانی داوه ، مهرقندی پیتمهبر مهرکزه که به کی . زۆی زه ویش که
 وهك فهرشیکی ژاخراو وایه ، به مهبدانی مدینه ژازاوههوه .

نالئ لهم بهبتهدا زیادزهویه کی ئیجگار جوانی کردووه ، چونکه نهین
 زهوتی به فهرشی جوان بوازیتموه ، نهك فهرش به زهوتی . ئهه له
 لایه کوه . له لایه کی که شهوه زهوتی شتیکی نهجولاو و نهگژاوه ،
 به پیچمهوانه ی فهرشهوه . بۆیه نهویش هاتووه زهوی هه مق له ناسنی
 شاری مدینه دا به فهرش داناوه و مدینه به زهوتی . .

لهنیوان (دایره) و (مهرکله) دا نهناسوب و ، لهنیوان (عرشی) و
 (فهرشی) دا جیناسی لایق هه به .

دایره به (چر) و (چن) و (کم) و (من) : دائیره یی . زمین (کم) : زهوتی .
 به : ئهه ئیکستی نوسخه ی (کم) . له هه مق نوسخه کانی ترا : که ، به لام
 مهعنا ی نایعت . عرصه یی (کم) و (ك) و (لئ) و (هب) و (اح) و (خا) :
 عرصه به . طهیه موجهوهره (ت) : طهیه جهوههره .

(۳) هه کسی به قیج : پیچمهوانه ی به قیج که (معیق) هه وانه بۆن و بهرامه ی
 خوش . ئیشاره ئیشه بۆ گۆزستانی (جنة البقیع) که به ئیکه له گۆزستانه
 به ناوبانگه کانی موسولمانان و به شیکی زۆر له هاوۆتی گهوره کانی پیتمهبر
 لهوتی ئیژراون . مایه : مادده . میشکی لطفهر : میشکی بوخته و
 بۆن خوش .

واته : نهو شاری طهیه به ی که وا زهنگ و بۆن دانهوه ی (جنة

طهيه كه يعنى ژۆژ و شوى طبيى عالمه
ژۆژى كه وشكه ، شو تهزه ، كافور و عنبيره (۴)

ليوم ، له ژۆژى ژۆشنى كافورى وشكى ، وشك
چاوم ، له شهبنى شوى وهك عنبيرى تهزه (۵)

البقيع (هكوى ، همو عنبيرى بۆن خۆشه ، يان پتجهوانهى ولى
(بقيع) هكوى (عبق) كه واله عنبيرى بۆن خۆش .. شو شارى
طهيهيهى كه وشهكوى واله بۆن خۆش و نهوش واله گه بهنن شو
مادهيهى لى دروست كراوه ميشكى پوخته و بۆن خۆشه .

كه يعنى هكسى به قبيى (چن) : كه هكسى زهبيى همو . ههچهند
نم نوسخهيه بۆ بهراوردى (عنبير) كه باشتى دهستى نهدا ، بهلام لهبر
بۆنى (به قبيع) هكه ، نيحه نوسخهكانى ترمان لا پسهندن بۆ ، چرنگه باس
باسى مهدينهيه و به قيميى لهوييه . مابهيهى نهو (« بهراويزى » چر) :
مائيدى و ، مابهيهى وهك .

(۴) طب : بۆن خۆش . كافور : دهرمانىكى بۆن خۆشى سپى زهنگه ، له
دهرخنىكى نهكه نهوه . عنبير : شتىكى بۆن خۆشه ، زهنگى وهك زهنگى
گل وابه له گهده يا له زىخۆلهى جۆره ماسيهيهكى دهرنههين .
وانه : شو شارى طهيهيهى كه به شو و به ژۆژ بۆن خۆش نهادهوه
به جبهانا و ، به ژۆژ وشك و سپيه وهك كافور و به شو شى دار و
زهشه وهك عنبير .

نم به بهته ئيشاره بيشه به ئاو و ههواى شوو ژۆژى مهدينه .
لهنيوان (طهيهيه) و (طب) دا جيناسى موهمززهف و ، لهنيوان
(ژۆژ) و (شو) و ، (وشك) و (نهنا) طباق و ، لهنيوان (كافور) و
(عنبير) دا لهناسوب ههيه .

عالمه (ت) و (« بهراويزى » له) و (اح) : غالييه . وشكه (من) :
وشك و .

(۵) شهبنم : شهونم .

وانه : له خهفتهى نهينى ژۆژى وهك كافور وشك و ژۆشنى
مهدينه دا ليوم وشك و بهباره و ، له داخى ههلهمهزىنى شهونى شوى
وهك عنبير زهش و نهزىشدا چاوم پزه له لرميسك و ههيشه هه
لهگريم .

طهيه كه په غنى طهيب و طاهر به زموځي زؤح
 هرقى ته لټين : گلى له گول ، ناوى له كه و نه ره (٦)

په غنى گولاوى قودسه گلاوى زهغ ته كا
 نهو خاكه چاكه پاكه وو نهو ناوه مظهره (٧)

★ ★ ★

له كوكر دنه وهى (زؤز) و (زؤشى) دا ته ناسوب و ، له نټوان همدؤ
 (وشك) دا جيناس و ، جبايش هه به چونكه دؤ جزره وشكى جياوازن .
 همروا له نټوان (زؤز) و (شو) و ، (نهغ) و (وشك) دا طبيباق و ،
 له نټوان (شهنم) و (شو) دا ته ناسوب هه به .

شه بنمى (عم) و (كم) و (كم) و (من) : شهونمى . شوى (عم) :
 نهزى . وهك (نؤ) : چون .

(٦) طهيب ، طاهر : پاك و خاوين . زهوح : هه ناسه . زؤح : روح الامين ،
 جوړه نيلى فريشته ي سرؤش هټنان بو پيغمبره وه ، يان كينايه به له
 پيغمبر (د . خ) چونكه لاي ته هلى دل به (روح الارواح) ي ناو نه بن .
 كه و نه ر : حورليكه له به هه شندا .

واته : شارى طهيه كه ته نانت ناوه كه شى واته گه بنمى به هه ناسه
 پيرؤزى جوړه نيل ، يا له بهره كه تى پيغمبره وه پاك و خاوينه ، ته لټين
 جياوازي له شوپنانى تر لوه به گلى له گول نه چن و ناوى له ناوى
 هه وزى كه و نه ره .

له نټوان (طهيه) و (طهيب) و ، (زهوح) و (زؤح) و ، (گل) و (گول) دا
 جيناسى موحه زؤف و ، له نټوان (گل) و (گول) و (ناو) دا ته ناسوب هه به .

ده لټين (ام) و (كم) و (من) : ته لټين . گلى له گول ، ناوى : شپوه
 نؤسينى همؤ نوسخه ده سنؤسه كان و نوسخه كه ي (ام) يش مه يدانى
 نه وه نه دهن نه م زسته به واشى بخوښرته وه : گلى له گول ناوى . به م
 پټيه معنائى نيوه به پته كه واى ليډيته وه : ناو و گلى مه دينه له كه و نه ره وه
 هاووه . كه و نه ريش كينايه ته بن له به هه شت .

(٧) گلاوى زهغ ته كا : گلاوى لانه با . نه گمر سه كيك با بهرازك دم بخمنه
 قاپټيك با بكون له كه سيك يا له شتيك و سه كه كه يا بهرازه كه يا نه وه
 لټين كه و نه ر ، په كيكيان نه ز بن ، نه وه قاپه كه ، يا نه ر كه به يا نه و شته ،

« تالی » کهوا سه گی سه گی نهو مهرز و بومهیه
 همه سه گی موهله می بین دهنگ و بین وهزه ، (۸)

به گویرهی شمع گلاو لهب و پیوسته حموت جار بشوری که جار بکیان
 به توژاویکی خاوین بین ، بهو شورینه نه لنین گلاوی دهر کردن . گلاوی
 لیرمدا کینابه به له گوناهار بون . معطهر : شوینی پالک بونه وهی گیانی
 گوناهار له گناه .

وانه : مادهم گلی مدینه گول و ، ناوی له ناوی کهولهر بین ، دباره
 گل و ناوی له بین به گولادی خواص و ، گلاوی گیانی گوناهارانی بین
 دهرله کرئ و ، نهو خا که چاک و پاکه می مدینه و نهو ناوه کهولهر بهی
 له بین به شوین و هوی پالک کردنه وهی گیانی گوناهاران .

له همو نوشته کانی بهره ستمانا وشه (چاکه) بین (وی عطف
 نوسراوه . نیمه خرمان بومان دانا ، چونکه به کم له شیوهی نویسنی کوندا
 زور جار والهم (وی عطف و (ی) بیضانه نانوسرین . دوهم لاسنگ
 نه بونی نیوه به بهت کهش پیوستی بهوه بو ، چونکه ، نه گهر وامان نه کردابه
 نه بو وشه (مطهره) مان به (مطهره) یا (مطهره) بنوسیبابه
 که هیچیان بو نم شوینه دهس نادن ، به کم له زوی ممنا و دوهم له
 زوی له فظوه که له گول زهوی تیکرای پارچه شیره کدا زیک ناکه وی .

لنزیوان (گولاو) و (گلاوی) و ، (نهو) و (لو) (دا جیناسی ناقص و ،
 لنزیوان (خالک) و (چاک) و (پاک) (دا جیناسی لاحق هه به .

زده (ام) و (کم) و (کم) و (من) و (ت) و (اک) و (عب) و (من) : دهنج .
 به لام دهنج لهم جورده شویناندا به کارنا هینرئ . چاکه پاکه (چر) : پاکه
 چاکه . مطهره (چن) : میطهره ، به لام هه له به چونکه نیسی نالعت
 له فیعلی نه مجزول دروست ناکرئ . (اح) و (خا) : مطهره ،
 نه میشی هه له به وهک تونمان کرده وه .

مهرز و بوم : له دق وشه (مهرز) و (بوم) پیکه تووه که به کم بیان وانه (۸)
 سنور و دوه میان وانه زق و شوین و خالک و ولات . نیستا تیکرا به ممنا
 ولات و ناوچه به کارله هینرئ . سه گی موعلام : سه گی فیرکراو .

تالی لهم به بندها خوی له زاده به دهر به کم داوه هه قه لیم که خوی
 کردوه به سه گی به دهر گای سه گی لهو ناوچه به و ، به وه شهوه
 نه وه ستاوه ، خوی کردوه به سه گیکی بین ههرا و قوه و نهوژ .

معنای لهم به بنه له گول به بنه کانی پاشوهیدا دق به دهسته وه و ،
 وه لامه گیان له به بنی سیل زده هم و چوارده همدا به .

فهرشی په لاسه ، دوشه کی خاکه ، سهرینی بهرد
 بڼ ټوک و ، ژوت و قوت و ، فقیر و قهله ندهره (۹)
 بڼ ټوکی جیفه خواری یو گورگین و بڼ وجود
 لهم ناو و خاکه ظاهر و باطن موکه ددهره (۱۰)

بونی نازناوی « نالڼ » لهم به یتهدا نیشانه ی دواپن هاتنی پارچه که
 نیبه . به پیچه وانه وه نیشانه ی دهست بڼ کردنی سهره نای بابیه ټیکی نو پیه
 له چوار چټوه ی پارچه شیره کهدا : نالڼ پیشان تعریفی مه دینه ی کرد و
 لیرموه دهست نه کا به پاسی ناچیز و داماری خوی .

سه کی - ی به کهم - (م) و (گم) : سه که . (گم) و (من) : سه که . بڼ
 معطش و بڼ لضافه ش و بڼ خهبری مویتداش دهست نهدا .

(۹) په لاس : فهرشی ژه ناوژه نکه له خورجی نه چرخی ، کورکی نیبه ، وهک
 سواپن وایه . به کراسی زیر و نه مستوریش نه لټن که دهر و پشان
 له بهری نه کن . بڼ ټوک : کینا به به له هوار و ناچیز . قهله ندهر : که سن
 هیچ په یوه نډیکی به دنیاوه نه بڼ .

له وانه به وشه ی (قهله ندهر) لهم به یتهدا ، نیشانه ی نه وه بڼ که نالڼ
 زن و منالی له یوه .

له کوکردنه وه ی (بهرگ) و (دوشهک) و (سهرین) و ، (خالک) و (بهرد) دا
 نه ناسوب و ، له نیوان (ژوت) و (قوت) دا جیناسی لاجیق هیه .

فهرشی په لاسه : نهه ټیکستی (م) و (گم) ، (گم) و (من) بش
 نویویانه : پاسی لپاسه . نویسخه کانی تر هغو نویویانه : پاسی
 نویاسه . معنای ټیکستی لهم نویسخانه مان بڼ راست نه کرایه وه .
 خاکه (خا) : خالک و .

(۱۰) جیفه خواری : خواردنی مرداره وه بڼ . گورگین : گمژول . بڼ وجود :
 ناچیز . موکه ددهر : لیل . عاجز و خمبار .

وانه : نالڼ لهم ولانه دهر و ناو لیل و ناریکه دا ، سوکی چاو له دهسی
 لهم و نهو بڼه که وهک نهوه وایه بنیادهم به خواردنی مرداره وه بڼ بڼی و ،
 گمژول و ناچیز یوه کهس توخی ناکه وئ ، چاری نعاوه نهوه نه بڼ
 سهری خوی هه لبرک و بڼ بڼ لای ټو .

نه شگونچن نیوه کانی لهم به یته به کی رسته به کی سهر به خو بڼ . بهم پیته
 معنای نیوه به یته به کهم و ا لڼ لڼ دهرینه وه که و نالڼ به ناشکرا و به

گهردن کهچی قه لادهیی زستی ومفاته ، دئی
بۆ زاوی ییتی لهو دهر و دهمته موعططهره (۱۱)

دا کوچه کوچه خۆلی به سردا بکا به چنگ
لهو خاکه ئه فخره که هه مق تاج و ئه فسره (۱۲)

نهیتن لهم خاکه عاجز و دلگرانه .. تاد .

له بهراوردی لهم به پتموه له گهل پارچه شیمه که ی وهی که ژۆزهردی
معدینه و .. تاد «دا» ، وا دینه پیتش چاومان نالی لهم پارچه شیمه شی
ههر لهو سردمه دا و بپن که نهوی تیا وتوو و ، زبانی مه که ی زۆر لا
تال بۆین . به ییتی سیانزه هه میشی پیتی لهم بۆ چۆنمان نه گرتی .

جیفه (کم) : حبسه . گورگین و (چن) و (ت) و (ل) و (اح) :
گورگین . بۆ (گورگین) و بۆ (گورگینی) یش دهست نه دا . (م) و (کم) و
(گم) و (من) : گورگینی . لهم « (بهراویزی « چن) : لهو .

تیجه وامان به بردا دئی وشه ی (پن توکی) لهم به پتمدا له ئه سلدا
(مه هتوکی) بۆین ، چونکه (مه هتوکی) لیرمه دا باشت دهست نه دا و دۆباره
بۆنهموی (پن توکی) یش جوان نیبه .
لهم « (بهراویزی « چن) : لهو .

(۱۱) قه لاده : گهردن به ند . زست : به یی گهردن به ند . موعططهر : بۆن خوش .
واه : وه فا و من له یاد نه چۆن مومت بووه به گهردن به ند و گراوه
ملم و ، به پتیموه به سراومه ته وه و مل که چیمی ، بۆیه وا دیم بۆ لات ،
تا وهک سه کی بۆزن ، زاوی بۆنی خوشی لهو دهر و دهمته بۆن خوشه
بگم .

زستی (چن) : زسته ی . (کم) : زهستی . زاوی ییتی : ئه مه تیکستی
(خا) به . (چر) و (چن) و (گم) : زاوی به ییتی . (تو) و (هپ) : زاوه ییتی .
به پیتی نوسخه کانی تریش بۆ ههر دق جوهره که دهست نه دا .

(۱۲) دا : تاوه کو . کوچه : کۆلان . ئه فخر : پز شانازی و شکر . ئه لهر :
کلای شاهانه .

واه : بۆیه دئی تا کۆلان به کۆلانی لهو ولله پیرۆزه بگه یۆ و خۆلی لهو
خاکه پز شانازی به بکا به سهریا که هه موی وهک تاجی شاهن وابه .
له نیوان (ئه فخر) و (ئه فسر) دا جیناسی لایق هه به .

(کف الانام) ی هجرتی نه صاحبی بن زوقود !
یکه به خاکی خادیمی فیطیری نه دهره (۱۳)

به لکو له فززی طیه که طیبی په به به
ساکن بین که زولی نه که به بین فزه (۱۴)

★ ★ ★

دا (م) و (گم) : نا . خولی : (چر) و (خا) و (من) : سیر . (ک) و (لو) و (عب) و (اح) : سیر . به داخهوه معنای هیچ کام له دق وشه بهمان
بؤ ژاست نه کرایه وه و بؤ (سیر) ی به معنا (تیر) و (سیر) ی به معنا
(توشتن) یس ده تیان نه نه دا .

لهو خاکی نه لخمه (م) و (کم) و (گم) و (من) : لهو خاکی فخره دا .
همو (چن) و (عم) و (کم) و (گم) : هموی .

(۱۳) کف الانام : نه شکوئی پناگای خه لک . هجرت : کوچ . نه صاحب :
باران . زوقود : خه ، ژاکشان . فیطیر : ناوی سه که که ی
نه صاحب لکه هغه .

نالغ له به به نه دا به نیتیباس له سرگزده شته ی (اصحاب الکف) وه
که هوت که سی مه یچ بوون ، بهر له هاتنی نایینی نیسلام ، له
سهرده می ده قیاتوسدا ، له ترسی بت بهرستان پنایان پردوه به
نه شکو ویتک و له وئی خه بریان لڼ که ووه ، پاش سینه سال خه بریان
بووه نه وه ، هره وه به نیتیباس له کوچ کردنی نه صاحبی پیغمبر وه به
شه به شونو خنیه وه له مه که وه بؤ مدینه ، زوی دمی نه کاه
پیغمبر و پتی نه لڼ نه ی نه که سی که وک نه شکوئی پناگای همو
ناده میزادی نه که نه نا هی (اصحاب الکف) و ، نه صاحبه شونو خون
کپشه کانت کوچیان کرده لات ، که نه وان وک (اصحاب الکف) نه بون
خه و بیان باله وه به لکا ، نالغ بکه به خولی بهر پتی خزمه تکاری سه کی
بهردمیرکای خوت ..

کف الانام (چن) و « بهراویری » : کف الامان .

(۱۴) واته : به لکو ، له فز و بهر که نه مدینه وه که جیگای بونی خولی
تویه ، که زولی نه وه سه که که ژاله بین فزه دمرینه وه و چاله بیتنه وه .
مه شهوره سه کی که ژال خوی له ناو گندا نه که وریتن بونه وه ی نالغی

په پيام بهر و حبيبي خدا ، (خاتم^۶ الرسل)
زه وځي له لمرض و سایه لمر چهرځي نه خضره (۱۵)

قت سيبهري دهين لمر هم لمرضه فانيه
لهو تاقه نه ځلي عرشه که طوبايي سيبهريه ! (۱۶)

دابهر پته ووه و چاڼد بپته ووه .

گمزل کيبي لهو که لبه (هم) و (گم) : له هم دلي هم بهنده . لهو : (مې) و
(من) : هم .

(۱۵) په پيام بهر : په پام بهر ، پتغم بهر . سایه : سيبهري . چهرځي نه خضره :
ناسماني سهوز .

نالې له هم به پته ووه نه که وپته معرفت کردن و پياوه لداني پتغم بهر
(د. خ) و نه لږ : پتغم بهر نه که سبه که نامي خواي هيتاوه بو
نادميزاد و خوشه ويستي خوايه و دوا نه لقي زيري پتغم بهرانه ،
مهر قندي له زه ويدايه ، يا زاکشاوه ، که چن به زاکشاويش ووه سري
نه وونده بهرزه به سمر لاسماني سهوزدا سيبهري کردوه .

په پيام بهر و (هم) و (من) : په پام بهري . سایه لمر (ت) : سایه يي
سمر . (اح) : سایه سري .

(۱۶) فاني : نه واور . نه ځل : دار خورما . طوبا : شجرة الطوبى ، دره ځني
طوبا ، دره ځتيکه له بهه شندا .

له کتيبه کاني سیره يي پتغم بهر دا نوسراوه که ووا پتغم بهر سيبهري
نهمه . نالېش يري هم به پته يي لهو وپته وهرگرت ووه و نه لږ : پتغم بهر
لهو دار خورما پته که ووا له مهرشي خواوا و نه وونده پايه بلنده نه نانت
دره ځني (شجرة الطوبى) ي بهه شيش لور سايه يي نه ويدايه ، لېتر
لهو چې که پايه يي نه وونده بلند ين ، چون نه ين سيبهري لهم دنيا سمره نجام
نه واور ودا همين ، چونکه نه گم سيبهري هدين ، دياره سيبهري که يي
به سمر زه وپيه ووه و ، که زه وچي نه ووا نه ين سيبهري که يي لهو يي نه که لدا
به ووتن و ، نه ووهش له گم شان و شکوي نه ووا ناگونجن .

دهين (هم) و (گم) و (من) : نه ين . لمرضه (چر) و (نو) و (مې) و (خا) :
خاکه .

ٺو سٽبره كه قوبه يي فيردهوسي باقيه
 ٺو سٽبره كه ختوه تي صهرايي مهشهره (١٧)
 ٺو سٽبره كه عالمي عولوي له قوريه
 شمس و نوجوم و هرچي له واندا موقه ږڅږه (١٨)
 ٺو سٽبره كه مظهري حوبي خودايه
 كه نزي موطه لسمي نظهری حه يي ٺه كبره (١٩)
 جن بازي مه قدمي شوي قدر و معاريچي
 سرباني عرش و كورسيو جو بريلي شهيه ږه (٢٠)

- (١٧) قوبه : گومز . فيردهوس : بههشت .
 واته : سٽبري پټغمبر ٺو سٽبره يه كه بووه به گومز به سر
 بههشتي هرگيز نه فوړاوه و ، ، بووه به دوار به سر ٺو همو
 خه لكدا كه له بياني مهشهردا كوټنه و له ټوږي قيامدا ، ټير
 سٽبري وا چوڼ بو ټم دنياه نه شين و چوڼ له وانه به بفعول !!
 (١٨) عالمي عولوي : جبهاني بالا ، مانك و خور و نه سټيره كان . نوجوم :
 نه سټيره كان . موقه ږڅږه : بزيار دراو . جن گير كراو .
 واته : سٽبري پټغمبر ٺو سٽبره يه كه ږڅو و نه سټيره كان و
 هرچيان تپايه ، له تيشكي ٺو په بدا بوون . . چهند جوانه سټبر كه
 خوي نه بوڼي ټوناكيه ، بين به سرچاوه ي همو ټوناكيه .
 ٺو سټبره (كم) و (من) و (ټو) و (مب) : ٺو سټبره ي .
 (١٩) مظهر : شوپني ديارتي دان . كه نزي موطه لسم : گنجينه ي
 ته لسموڅ . نه ظم : نه ماشا . حه يي ٺه كبر : ٺوه ي نامرتي و له
 همو كه سن و له همو شين گوره تره ، خدا .
 واته : سٽبري پټغمبر مه بداني دمر كوټني خواشه و ستي خوايه
 بوږي ، ٺو گه نجينه نه نسوناويه به كه بهر بو ټوانيني لوفني خوا
 كهوتوه .
 حوبي (چن) : لوطي . (ت) و (ك) و (اچ) : سټري .
 (٢٠) مه قدم : هاتن . شوي قدر و معاريچ : شوي ټولن گرن و
 سركهوڼ بو ناسان . شهيه ږه : شاپه ږه .

دنیای چلون دھوئی که به قد هیمه تی له کرد نهم خه لته که نه تله سی تژ چه رخی نه ستره (۲۱)

واته : لهو شوینه ی پیتهمبر له شهوی ژیز لڼ گرتن و سرکه ونا
بژ ناسمان هه تگاو ی بژ هه لپتایه وه ، سربانی همرش و کورس و
سروشانی جویره نیل بژ که له ناو فرشته کانا و له (شاپهژ) وابه له ناو
پهژه کانی په له و مره کاندای .

وشه ی (سورشان) مان له وه وه هیناوه که له شهوی میراجدا
جویره نیل له گهل پیتهمبردا بووه ، به لام لهو تادوا یڼ له گه لی نساوه وه .
لهو شوینه بیدا که بژی دیارچی کراوه وه ستاوه و پیتهمبر به نه نها خوی
ژۆشتوو و سرکه و تووه و جویره نیل له خوار به وه ماوه وه ، که واه
سروشانی که و تووه نه ناسنی ژیریتی پیتهمبر وه .

نهم به ینه ئیشاره نه به ژازی میراج . له بهر له وه مه به ست له (شهوی
قهدر) که یاندنی مهنای (ليلة القدر) نیبه که شهوه تاکه کانی سڼ به کی
سیتهمی مانگی ژمهزانه . به لام دیسان داتانه که ی له گهل وشه ی
(معاریج) که ئیشاره نه بژ (شهوی میراج) شتیکی جوانه .

چن (چر) و (هب) و (من) : جیتی . بازی (چر) و (هب) و (تژ) باز و .
(چن) : باز . بژ (باز و) و بژ (بازی) یش ده ست نه دای . شهوی قهدر و
(چن) و (ت) و (ک) و (نو) و (اح) و (خا) : شهوی قهدری .

(۲۱) خه لمت : خه لات . نه تله سی : جۆره قوماشیکه . تژ چمرخ : ههوت
ناسمانه که و مانگ و ژۆژ . نه ستر : مهعتایمان بژ ساغ نه کرایه وه .
له وانه به سیفه موباله می (ستر) یڼ واته نه وه ی پتر دایووشن .

واته : پیتهمبر دنیای چلون لهوئی ، له کاتیکا که خوا قوماشی
له تله سی همر ههوت ناسمانه که و مانگ و خۆری کرد به خه لای ، که چن
هیشتا کورت و له سکر بژ له وه ی به بهری هیمه تی بهرزی نهودا
پیتهمبره .

سرچاوه ی بیری نهم به ینه له وه وه هاووه که سیرت نوسان
نوسویانه خوا له شهوی میراجدا پیتهمبری کرد به سهرشک ، له
سامان و دارایی دنیا چپی نهوئی هه لیگری بژ خۆی ، به لام لهو هیچی
نهو یست و نه نها داوای پایه بکندی لهو دنیای کرد .

دهوئی (من) : نهوئی . نهم (چر) و (خا) : لهو . تژ (چر) و (کم) و (من) و
(خا) : نهو . نه ستره (چن) و (هم) و (کم) و (کم) و (من) : له خه مره .
نیچه (نه ستره) مان دانا چونکه (له خه مره) جاریکی تریش و تراوه .

تەشبیہی حوسنی فائیتی ، ئاخىر ، بە چىن بىكەم ۱
تۆرى سوتۇقى مەلەئى سەد لەوحى ئەنۋەرە (۲۲)

مەغلۇمە چۈنكى جەمىي زوسول موقتەبىس لەون
يوسف يەكچى لەوانە كە سەرلەوحى دەفتەرە (۲۳)

گوفتارى توشى شاھىدى سەد شەھدى فائىقە
زوخسارى خۇشى (اَلْهَمْدُ مِنْ) شەمسى ئەنۋەرە (۲۴)

(۲۲) سوتۇخ : لاگردنەۋە . مەلەئەت : زۆ . لەوح : ھەر شىتتىكى پانتايىن دار .
ئەنۋەر : زۆناكىر .

ۋانە : نازانم جوانى لەزادەبەدەرى ئەۋ بە چىن بىشۈبېتىم . تەنھا
بىشكى لاگردنەۋەبەكى زۆى ئەۋ ، ئەۋەندەي سەد تەختەي زۆر زۆناك
زۆشە .

(۲۳) موقتەبىس : ئەۋەي (قەبەس) ۋەربىگىي . قەبەس : دەسەچىلە ،
چەپىك پۇش يا چىلەك بىرى بە ناگىكەۋە تا داگىرىس و بىرى لە
شۈپتىكى ئىر ناگىي پىن بىگىتەۋە .

ۋانە : ئەۋەي كە ۋەم زاست و ئاشكرا و دىبارىيە ، چۈنكە ھەمۇ
پىتخەمبەرەكان تۇرپان لە تۆرى پىتخەمبەرەۋە ۋەربىگىي ۋە ، يوسف كە
ناۋى لە زىزى پىشەۋەي دەفتەرى جواناندا تۇسراۋە ، يەككىكە لەۋ
پىتخەمبەرەۋە .

كە (ك) و (اچ) : لە .

(۲۴) توش : ئەۋەي خواردنەۋەي خۇش و پىن گىي پىن . شەھد : ھەنگۈيىن .
ۋانە : قەي لەگۈيدا خۇش و پىن گىيى ، بۇ ئەۋە ئەشەن شاپەتسى
شېرىن بۇ سەد ھەنگۈيىن زۆر چاك بدات . زوخسارى خۇش و
باشىنى لە تۆزى زۆناك ئاشكرا و دىبارىيە تە .

ئەشگۈنچ (شاھىد) بە (بار) مەنئى لىن بىرپىتەۋە ، بەۋىتپە مەنئى
نېۋەي يەككى ئەم بەپتە بەمچۆرە پىن كەۋا : قەي لەگۈيدا خۇش و
پىن گىيى ، ۋەك بار و مەنئۇقە ۋابە بۇ سەد ھەنگۈيىن زۆر شېرىن .
ۋانە : تەنئەت ھەنگۈيىن بەۋ شېرىنپەي خۇي دلى لە شېرىنپەي ئەۋ
ئەچى .

لەتوان (توشى) و (خۇشى) دا جىناسى لاجىق و ، لەتوان (شاھىدى) و

ټه و شامی مای میسه ، ټه هالځ له ژئی سوچود
فورټان ده لځ که به ټنده ټه و به ټنده په روه روه (٢٥)

ټه و دئی ده با به که شمه کش ، ټه م دئی ده با به لوطف
ټه و شامی دلبره ، ټه شمه شاهی دلبره (٢٦)

(شه هندی) دا جیناسی ناقص هه به .

نوش و خوش (« پراویزی » چر) و (خا) : نوشه و خوشه .

به زای ټیمه جینگای ژاسته قینهی ټه م به ټنه له ټیش به ټی پتسو ووه به .

(٢٥) ماه : شار (وشه به کی کژنی زماتی په هله ویه) . سوچود : جسمی
(ساجیده) واته سوچده بر . ټه و : ټه م ، ټه و .

واته : حمزره ټی یوسف پادشای ولای میسر بو و خه لکی له زیگادا
ټه وستان زریبان ټه به ست و سوچده یان بو ټه برد ، به پټی نمروده ی
فورټان بنده و زمخزیدی همزی میسر بو . ټه مېش ، واته
پتخمبري موسولمانان ، بنده په روه روه بو ، هرچن بنده به کی
ده ست که وایه ټا زادی له کرد . که واته ټه م به ټیکه له نشانه کانی
گموره یی پتخمبري نیسلام له چاو حمزره ټی یوسفدا .

ټه م به ټنه ټشاره ټه بو به سرهاله که ی یوسف که براکانی بردبان
خستبانه ناو بیریک و هاتنه ووه بو مال به باوکیان وت که و یوسف گورگد
خواردی و ، پاشان کاروانچن له ناو پیره که دا دوزیان ووه و بردبان
میسر له وټی فروشیان و همزی میسر کزی بو خرمت کردنی ژنه که ی
خوی .. ناد .

له ټیوان (شاه) و (ماه) دا جیناسی لایق و له ناسوب هه به .

له ژئی : ټه م ټیکستی (چر) و (هپ) . نو سخته کانی تر همو
نوسویانه : (له ژئی) ، به لام دیاره معبستان (له ژئی) و ژینوسیان
ناله ووه . ټه و - ټه م ، ټه و - ټه م ټیکستی (چر) و (او) و (خا) به .
(چن) و (لد) و (هپ) : بنده ټه م و ، واته واده که وای معطف بیت .
(م) و (کم) و (گم) و (من) : بنده یی ټه م . (ت) و (ح) : بنده ټه م و یا
بنده ټه و - ټه م ، ټه و - .

(٢٦) واته : حمزره ټی یوسف دئی به کتشمه کتیش دلی خه لک ټه با بو خوی و ،
پتخمبري موسولمانانیش دلی خویان ټه داین و به قسه ی خوش دلیان

تفردی مورسلین همقر یک ژازہ ، نام کلام
 لهم جیگدا بزانه موقدددم موئخخهره (۲۷)

شوبه‌ی نیبه که شمس و قمر سیه‌ری نهون
 نیسبت به هردو وهجی وه کور و سیه‌ره (۲۸)

ژانه کیشن . به‌لن ، حمزهرنی یوسف شای دولبران و وهک پیغمبره‌ری
 نیبه شای دلبران نیبه .

نیوه‌ی به‌کمی لهم به‌یته نیشاره‌ته به کیشمه‌کیشمه‌کی نیوان
 زوله‌یعی ژنی حمزهرنی میسر و حمزهرنی یوسف که نیابه‌نی « وَهَمَّتْ
 بِهِ رَهْمٌ بِهَا ، تَوَلَّاهُ رَاى بَرْهَانَ رَبِّهِ » باسی لن‌کها . نیوه‌ی
 دقه‌میشی نیشاره‌ته به دق نیابه‌نی « وَانْكَ تَمَلِكُ خَلْقًا عَظِيمًا » و
 « لَوْ كُنْتَ فَظًا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَاتِفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ » له باسی خق و
 زه‌وشنی پیغمبردا .

دهبا - همدوکیان - (عم) و (کم) و (گم) و (من) : نهبا . (جر) و (ت) و
 (ح) : دهبن .

(۲۷) ژاز : قسه . نام‌کلام : هاوده‌نگ . موقدددم : یتش‌خراو . موئخخهر :
 دواخراو .

واه : به‌که به‌که‌ی پیغمبران همقر یک نسه و هاوده‌نگن که‌را نه‌ین
 بزانی لهو شوینه‌دا که پیغمبران همقر کوبینه‌وه ، نه‌وه‌یان نه‌که‌ویته
 یتشی همقریانه‌وه که له‌باشی همقریانه‌وه دئ .

یعلژازه نام‌کلام («پراویزی» جر) : یعل‌زاره ، لهم کلام . معنای
 به‌یته‌که به‌م‌چوره وای لن‌دینه‌وه که‌وا به‌که به‌که‌ی پیغمبران همقر
 بریتن له زمانیک و پیغمبره‌ری نیسلا‌یش قسه‌ی لهو زمانه‌به ، نسه‌ش
 بویه وایه چونکه له مه‌یدانیکا که پیغمبرانی همقر با‌خزوبینه‌وه ،
 نه‌وه‌یان نه‌که‌ویته یتشی همقریانه‌وه که له‌باش همقریانه‌وه هابن .
 (عم) و (کم) و (گم) و (من) : یعل‌ژاز و هم‌کلام .

(۲۸) واه : گومان له‌وه‌دا نیبه که ژژ و مانگ سیه‌ری پیغمبرن چونکه
 ژژشان به‌ویته که سیه‌ری نیبه ، سیه‌ره‌کی نه‌ین ژژشان ین و ،
 ژژی پیغمبر به‌نیسبت هم‌گرام له ژژ و مانگ‌وه وه‌کو ژژشان وایه
 له‌گهل سیه‌ردا .

لهم به‌یته نیشاره‌ته به حمیشی قودسی (تولاک ، تولاک) ، لما

بورهان صوره‌تی به‌شهرتی چونکه قوره ، قور
بن ظیلک ، ماسیوای به دق نیسبت موعه‌بهره (۲۹)

واقیف به هرچی که‌تی خه‌بایبی ماضیه
عالیم به هرچی دیت و ده‌یت و موقه‌دده‌ره (۳۰)
لهو زۆی له که‌به ، که‌به به زۆی لهو موشه‌ززه‌فه
به‌منی جه‌ینی قیله وو می‌حراپ و مینه‌ره (۳۱)

★ ★ ★

خَلَقْتَ الْإِنْفِلَاك) ، واته : نه‌گمر تو نه‌بوتابه ئاسمانه‌کانم دروست
نه‌نه‌کرد .

شویه‌ی (ت) و (لو) و (هب) و (اح) : شویه .

(۲۹) بورهان : به‌لکه . صوره‌تی به‌شهرتی : وینه‌ی ئاده‌میزاد . ظیلل :
سیهر . ماسیوای : لهو به‌ولاره . موعه‌بهر : له‌بهر لڤ‌دراوه ،
زۆن‌کراوه .

ماسیوا (م) و (ک) و (گم) و (من) : ماسیوای .

(۳۰) واقیف : ئاگادار . که‌م : شارندنه‌وه . خه‌بایا : شار‌دراوه .

واته : پی‌غم‌بهر ئاگاداره له هرچن ژاز و نه‌پنسی شار‌دراوه‌ی
ژابوردوه و ، هرچی‌ش له‌هولا زۆنه‌دا به‌هسۆی نه‌زانن .

نهمی نالڤ نه‌بلن ، مه‌گمر له چوار چته‌وه‌ی زیاده‌زوه‌ویی شاعیرانا جتی
بکرتنه‌ره ، نه‌گینا له‌گه‌ل ژبازی نابین‌دا به‌لک ناگه‌وتی و ، به‌گوته‌وه‌ی
لایینی لیسلام هر خوا همه‌یه ستۆری ئاگاداریی له‌ومنده به‌دمه‌ره‌کان بڤ .
موقه‌دده‌ره (لو) : موقه‌ززه‌وه .

(۳۱) جه‌بین : له‌وێل .

واته : خه‌لک له‌بهر پرۆزۆی زۆ له‌که‌نه‌ که‌به و له‌ نوێژدا نه‌بکهن به
قیله‌ی خۆیان و پی‌غم‌بهرش له‌ زبانی هه‌موا بووه و لیستاش له‌ فه‌را
هر زۆ له‌ قیله‌به ، به‌لام ژاسته‌که‌ی که‌به به‌ زۆ ڤن‌کردنه‌که‌ی پی‌غم‌بهر
شهره‌فمه‌ند بووه ، چونکه‌ له‌گه‌ر که‌به نه‌ها قیله‌ بڤ ، پی‌غم‌بهر له‌وێلی
قیله‌به و پرۆگانی می‌حراپی مرگه‌وتن و نیوان پرۆگانی‌شی مینه‌ری
مرگه‌وته‌که‌به .

با بیینه سر وهجاهتی قدری له کن خودا
 بق عاصیان له مغفیرت و صهرفی مغفیره (۳۳)

زحمهت به حوسنی صورهتی ئینسان ظوهوری کرد
 (خَيْرُ الْبَشَرِ) لهقب به شهقامهت موبهشهره (۳۳)

له نیوان (گمبه) و (قبله) و (بحراب) و (مینبر) و ، له
 کوکردنموی (زۆ) و (جهین) دا تهناسوب ههیه .

به زۆی ئمو (تو) : به زۆیی .

(۳۲) وهجاههت : شوێن و پایه . عاصیان : گوناھباران . مغفیرت : له
 گوناھ خوش بۆن . صهرفی مغفیرت : جن بهجن کردنی لێ خوش بۆنه که .

واه : پاش باسی گهرهیی پتغمبهر ، با بیینه سر باسی زۆی و
 شوێنی پایهی لای خوا بق داوای لێ بۆردنی گوناھباران و لێ بۆردنی
 خواش لهوان .

وهجاههتی (م) و (ک) و (گم) و (اح) و (من) : وهجاههت و . (ت) و
 (ک) و (لو) و (عب) : وهجاههت . (وهجاههت و) ووهجاههتی)یش
 ههلهگرێ . قدری (م) و (ک) و (گم) و (من) : قدرت . مغفیرت و
 (ت) و (ک) و (اح) : مغفیرت . (مغفیرت و) و (مغفیرهتی)یش
 ههلهگرێ .

(۳۲) حوسنی صورهت : جوانی شیوه . خیر البشر : چاترینی ئادهمیزاد .
 موبهشهر : مژده پێ دراو .

واه : زحمهتی خوا بق بهرهی ئادهمیزاد له شیوهی جوانی ئادهمیزادا
 دهرکهوت که پتغمبهره . پتغمبهرێ که لهقهی چاترینی ئادهمیزادی
 ههیه ، مژدهی ئهوهی دراوهتی که شهقامهت بق گوناھبارانی ئوسمهتهکی
 ئهکا و خواش لێیان خوش ئهین .

ئهم بهینه ئیشهاره به ئایهتی (وَ مَا آتَيْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً
 لِّلْعَالَمِينَ) . واھ : ئۆمان به هیچ جۆرێ نماندوووه بهوه نهین که
 زحمهتی بق ههق جیهان .

صورهتی (م) و (ک) و (گم) : سیرهتی . لهقب : (ک) و (گم) : کهوا .
 موبهشهره (م) و (ک) و (گم) و (من) : موخهیهره .

مژده له عاصيان كه نهو ئىقبالى زحمته
ئىسمى زهيم و غوث و شفيع و موخه يره (۳۴)

★ ★ ★

ئەي شەمسي مایە پەرور و ئیکسیری قەلبی خاک !
بنوازە حالیکی ئەم خاکە ئەحقەرە (۳۵)

(۳۴) ئىقبال : زۆکردن ، هاتن . غوث : فریادزەس . شفیع :
شەفاعەت کەر : موخەبەر : سەرشک . نارمۆز دراوہ دەست .

واتە : مژدە بێ لە گوناھباران کەوا هاتنی پێغمبەر واتە هاتنی
زەحمەتی خوا . پێغمبەر ، لەبەرنەوہ کە زەحمەتی خواپە بۆ
موسولمانان ، ناوی (پەزەحم) ە و (فریادزەس) و (شەفاعەت کەری زۆزی
قیامەت) و (نارمۆز بەدەست) بۆ زۆگارکردنی ھەرکەس کە بپھوێ .
غوث و (ەم) و (کەم) و (گەم) و (مەن) : غەوئە .

(۳۵) مایە پەرور : ئەوێ کە ماددەکان پەرورمژدە ئەکات . ئیکسیر :
زاداوہ یەکی کیمیایی کونە ، بە گەوھەریک و تراوہ چیبەیی ئەنێکی
گۆژپوہ بە چیبەییەکی تر ، وەلک ئەوہ کە جیوہ بکا بە زپو و مس بکا بە
زپۆ . . ئایستە لە زانستدا شتیوا ئەدۆزراوہتەوہ . قەلب : گۆژین .
ھالیک : فەوتاو . ئەحقەر : زۆر سۆلە و بێبابەخ .

واتە : ئەي پێغمبەری کە وەلک زۆزی مایە پەرورمژدە کەر وایت بۆ
پەرورمژدە کردنی دەروونی خەلک و ، ئەي ئەو کەسێ وەلک ئیکسیر وای ،
خەلک وەرلەگێژیتەوہ و ئەبکەي بە زپۆ ! سەریکی حالی فەوتاوێ منیش
بکە کە ئەوەندەي خەلک بێبابەخ و سۆکم ، پاکم کەرەوہ لە چلکی گوناہ و
بکە بە زپۆ . یان سەریکی حالی فەوتاوێ ئەم وڵاتە بێبابەخە بکە و
بکە بە وڵاتیکی بپۆز و بابە بلند .

بە بۆچونی ئێچمە وشەي (ھالیک) ھەلەي نوسیارانە و ژانستەکەي
(ھالیک) بووہ واتە تارێک .

پەرورەي (چن) و (اچ) : پەرور و . (ت) و (لک) و (لو) و (عەب) :
پەرور . بۆ (پەرور و) و (پەرورەي)یش دەست ئەدا . ئەم (لو) : ئەو .

حیظت شهبان و ، نیمه زمه و ، نهو لهینه گورگ
نهم نهفه گورگه میسه له گهل نهو بهد نهخته ره ، (۳۶)

دایم له جنب و خوار و کهمندا به ژۆز و شهو
بق فرصته له زنگهیی نیمانی نهم مهزه (۳۷)

نیمه به قیمی غیرهتی تو مان حه نظیره
نهم نهفه گورگه میسه شه یاطینی عسکهره (۳۸)

(۳۶) شهبان : شوان . زمه : زهوک ، گهله . لهینه : مهلمون ، دۆر له
زهحهتی خودا . گورگه میس : گورگ له پیتنی مهزدا . بهد نهخته ره :
بهد نهستیره ، چاره شۆم .

معنای نهم بهینه و بهیتی پاشموه ی پتکه وهدی .
شهبان (چن) و (گم) : شوان . زمه و (چر) و (هم) و (کم) و (گم) و
(ت) : زمه .

(۳۷) جنب : لا ، نه نیست . خوار : نرم . کهمین : سپیر ، نهو شوپنه ی
تفهنگچن خۆی یا حه شار نهدا بق نهفه .

واژه : نهی پتخه مبری خودا ! پارێزگاری تو شوانی نیمه به و ،
نیمه بنش میگهلین و ، شه بنانیش وک گورگ وابه له مه لاسدابه و ،
نه فسی بهد کرداریش که وک گورگه له پیتنی مهزدا ، بووه به دژده مه کی
شه بتانی شۆم و ، له گهل نهودا شهو و ژۆز له لاه و له خوار و له
سپیردا خۆی مات کردوه بق فرسه تن نه گهژی بتوانی زیکه به معزی
نیمانمان بگرێ و له خشتانمان بهرێ و بیبا .

له کو کردنموه ی (شهبان) و (زومه) و (گورگه) و (گورگه میس) دا
نه ناسوب ههیه .

جنب و خوار و (چن) : جهنی خوار و . (هم) و (کم) و (گم) : جهنی
خواری . (ت) و (ک) و (کو) و (اح) : جنب خوار . ههراکام له دۆ وشه که
بق نهوه دهست نهدهن (و) یا (ی) یان له سهر دابهرێ . (هب) و (من) :
جنب و خواری .

(۳۸) به قیح : جنة البقیح . حه نظیره : بهچه ، مۆلکه .

واژه : شوپتی حه سانهوه و مۆلکه ی میگهلی نیمه ، به قیمی غیرهتی
تویه و نیمه له په نای غیرهتی تو داین . نه فسی گورگ زهوشتیتمان که له
پیتنی مهزدا به ، شه بتانهکان جهنمه و سهربازینی ، جا نه گهر ■

■ گورگه میس . به سه گیل د طین که د مگهل گورگه ریک کموی

و دزی له شوان بکا .

خوی کردوه به گوره وو قه زالی مولکی من
 پشت و وهیری نهو سه گه دهججالی نهوهره (۳۹)
 قوریان ! دمخیلی حلقه یی شو بیایکی زه و سه تم
 سن ئیلتیجام هیه ، که له گهل نهو دووهم شهزه (۴۰)

به نامان نهدهی له نهو تین و له خورتین .

نه م بهینه له (م) و (گم) و (گم) و (من) دا نییه .

حهظه : له ههس نوسخه کانی بهرده ستمانا نو سراو (خهظه) .
 ناشکرایه نو ساره کان یا پهنجه یان باش دانه ناوه و نوخته که لای داوه ، یا
 مهعنا ی وشه که یان نهزانیوه .

له نزیوان وشه ی (حهظه) و (ههسکه) دا نه ناسوب هیه چونکه
 (ههسکه) یش له (حهظه) دا نه خهوینهوه .

(۳۹) قه زال : قه زال ، پادشا . پوشت : پشت و پهنا . دهججال :
 هه لئه که له تین و درۆن . کابرایه کی ساخته چیه بهر له قیامت پهیدا
 نهین و خه لکیکی زۆری یی هه لئه که له یی و پاشان له سهر دهستی
 موحه مدهی مه هیدا نه کورۆی ... نه لێن بهک چاویشی هیه .
 نهوهر : بهک چاو .

واکه : نه فسی بهد کردار بووه به پادشای ولای له شم و نه ندهامه کانی
 له شم گشت به ئارمزۆی نهو نه جو لینهوه و کردارم ههس به ئارمزۆی
 نهوه . شه بنانی کویری مه لونیش که وهک دهججال وایه ، پشت و پهنا و
 زاویژکه و وهیری نهی .

نالنج مه بهستی بووه وشه ی (پوشت) که جارن به (پشت) نهو سرا و
 بۆ (پشت) یش و بۆ (پوشت) یش دهست نهدا ، مهعنا ی ههردۆ وشه که
 بکهینهن .

پشت و وهیری (چر) و (خا) و (اح) : پوشتی وهیری . (م) و
 (گم) و (گم) و (من) : پشتی وهیری . (عب) : پشت و وهیر . بۆ ههس
 ئیلتیجامه کان دهست نهدا .

(۴۰) دهخیل : پهنا هاورۆ . شو بیاله : به نهمه . شیش بهند ، چوار چیه به کی
 ئاسنی ئان و بۆ یی کون کونی سهر بهره للاه ، به سهر قهیری پیاو چاگانهوه
 دائمه درۆین بۆ نهوهی کهس یی نه نیتته سهر قهیره که خوی . ئیلتیجا :
 پهنا ، هاور . نکا .

ئەووەل لە ئیلتیجام ئەوەتە ئەی غەقوری دین
حاضر بێت لە کەشمەکش و شۆری غەرغەرە (٤١)

گۆچانی غێرەت لە ملمدا موعەوژە پێ
تا مووژە دێی کە قوری یەقینم موزلفەرە (٤٢)

واتە : قوربان ! دەسەودامینی شیشی بەندی سەر مەرقەدەت بێ . .
پەنام پێ هیناوی ، لەگەڵ سەگی نەفس و لەگەڵ شەبتان لە هەرادام ،
سێ تکام لێت هەبە ، بگرە فریام .
تکاکانی لە بەیتەکانی پاشەویدا ژۆن ئەکاتەو .

دووم (چن) : عاقیبت . بەم پێتە واتە : سێ تکام هەبە چونکە (نەگەر
هاوار نەهێنەلات) ئەنجام لەگەڵ نەفسدا خراپ ئەمێن و عاقیبت شە
ئەبێ .

(٤١) غەقور : بەغیرەت . کەشمەکش : بگرە و بەردە ، کێشمەتکێش . شۆر :
هەرا و زەنا . غەرغەرە : کاتی گیانەلا ، دوا قوناغی ژبان و سەرەنای
مەرگ .

واتە : تکای یەکمەم ئەوەیە لێت ، ئەی خاوەن غەرت لەناستی
مەسەلە دینا کە ناکەوێت کەسێ لەوانەیی شویت کەوێت پێ ئیمان بەرێ ،
لە هەرا و بگرە و بەردە کاتی گیانەلا و مالاوایی ئەم دنیا بەمدا حازر بێ و
نەهێلی شەبتان سەلبی سەرەمەرگم بکا . مەشۆرە شەبتان لە کاتی
سەرەمەرگدا بە هەموو جۆرێ ئەبەوێت بنیادەمی موسولمان هەتخەلەتێن و
کاری بکا بە پێ ئیمان کۆچی دوا پێ بکا .

لە - ی یەکم - : ئەمە تیکستی نوسخەی (ت) پە . (چر) و (اح) و
(من) : کە . نوسخەکانی تر هیچیان دانەناوە ، بەلام نیوە بەیتەکی پێ
لەتگ ئەمێن . ئەوەتە (ت) : ئەمە . کەشمەکش و شۆری (چر) و
(چن) و (ت) و (ک) و (تو) و (اح) : کەشمەکش شۆر . بۆ ئەوە دەست
ئەدا کە بۆر یا ژێر بە هەراکام لەدۆ وشە کە بدرێ . (م) و (ک) و (گ) و
(من) : کەشمەکشی شۆر و . (ه) : کەشمەکشی شۆر . (خ) :
کەشمەکش و ، کەشمەکشی شۆری .

(٤٢) موعەوژە : مووژە و وێدە ، شتی کە پەنای پێ بگرێت لە مەترسێبە .
یەقین : باوەز ، ئیمان . موزلفەر : سەرکەوێ .

نالی پێشان خۆی و هەموو موسولمانانی بە مێگەلێ دانسا کە گورگی

فالیض دهین به قوری له جانی حییی حق
لهو چیگه دا به کوریسی نهو خه صه نه بتره (۴۳)

ژۆ زمرد و وشك و خالیب و خاسیر بین عه دۆ
واصل بیم به ژمحه تی بارانی ، مه قهره (۴۴)

نهفس و شهبتان بییهوئی تیی بهربین ، پتخمهبریشی کرد به شوان . وا
لهم به بندها غیره یی پتخمهبریشی نهکا به گۆچان و نهکچ : تکام نهویه
لهکاتی گیان کیشاندا غیرهت و هک گۆچان له مللدا بین یق پاراستن و
بهنادانم و ، بهره للام نهکیت و ناگادارم بین تا مزدهی نهوم لای خواوه بۆ
دی که نوری باوهژم بهسر تاریکایی بین باوهژدا سرکهوئوه .

وشه ی (موهوه) له نوسخهکانی بهردهستمانا لهبارهی سر و
بۆرهوه به چهند شیوهی جیا جیا نۆسراوه ، بهلام ههر لهم شیوهیان
نهگونجین که نیمه لیره دا ههلمان بژاردوه .

(۴۳) فالیض : خاوهن فهیض ، بههرمهههه . خه صم : دۆژمن . نهبهر .
کلک بژاو .

واه : دهست له نالچ بهرندهی تا لهو شویندها که خهبریکه ههنگاو
بۆ نهو دنیا ههکیتیتهوه ، بهکوژیایی چاوی نهو دۆژمنه کلک بژاو که
شهبتانه ، لهسر دهستی خوشهویی خوادا که خۆی ، به نوری
ژرگاری نهکات .

فالیض دهین (« بهراویزی » چر) : فالیز دهین . لهم نوسخه بهدا لهم
شویندها نۆسراویشه : « ظب » ، واه : « ظاهرأ بدل » ، واه : وادیاره
لهبریتیا نهین لهم وشه تره دابنری . (م) و (ک) و (گ) : فالیض نهین .
نهبهره (ک) و (اح) : بهدلهزه .

(۴۴) خالیب : ناومیید . خاسیر : دۆژاندۆ .

واه : بۆ نهوهی دۆژمن که شهبتانه ناومیید و زهرمهههه بین و ،
منیش بههۆی بلرانی ژمحه تی خواوه بگمه گۆژستان .

بین عه دۆ (چر) و (ت) و (ک) و (اح) : به بین عه دۆ . مه قهره (م) و
(ک) : مهفیره .

دومینه ئیلتیجام ئەمەتە ئەو دەمەی دەین
ئەلواحی ئەلحەمد بە زەنابیلی مەطرە ، (٤٥)

تەنگە ئەوا دەین کە لە ئەو جینگە تەنگەدا
سائیل نەگیر و عاریف و مەرئوف و مونکەرە ، (٤٦)

ئیمئادی فەتھی بابی زوبانم بە فەضلی تو
زۆبێن ، کە ئەووەلین گوزەری پرد و مەعبەرە (٤٧)

(٤٥) دومینه : دۆهەم . ئەلواحی ئەلحەمد : ئەو تەختە بەردانەیی بە لای
ئەلحەمدی قەبردا هەڵدەسپێرتێن . زەنابیل : جەمعی (زەنابیل) ، چۆرە
سەبەتەبەکی دەستیە میوە و سەوزە و شتی وای تێنەکرێ . مەطرە :
شوێنی مەلر و بۆن خوشک ، دۆکانی مەلارێ .

مەعنای ئەم بەیتە و دۆ بەیتی باشەوێ پێکەوێ دێ .

دومینه (چر) و (سن) و (خا) : دۆمینی . (ام) و (گم) : دوووم .
ئیلتیجام (ام) و (گم) : زجام . ئەمەتە (ت) : ئەوەتە . بە زەنابیلی
مەطرە (چر) و (چن) و (ام) و (گم) و (گم) و (من) : بزنا بیل مەطرە .
ئیتە بە (بە زەنابیلی مەطرە) مان خۆیندەوێ ، چونکە لە زۆی
زۆتۆسبەوێ دەست ئەدات و مەعناکەشی دێت . (ک) و (تۆ) و (عەب) و
(اح) و (خا) : بە زەنابیل موعەطرە . (ت) : وەکو خاکی موعەطرە .

(٤٦) تەنگە : تەنگانە . نەگیر : بەکیکە ئەو دۆ نرێشتەبەیی لە قەبرا دێنە
سەر بنیادەمی گوناھبار بۆ پرسیار لێکردنی . عاریف و مەرئوف : ئەو
دۆ نرێشتەبەیی لە قەبرا پرسیار لە پیاوی چالاک ئەکەن . مونکەر :
هاوژێکەیی نەگیر .

تەنگە ئەوا دەین (چر) و (چن) و (خا) : تەنگاو دەین . بەلام (چر)
ئەوێش سەرنجی ژاکیشاوێ کە بەم چۆرە نیوێ بەیتەکە دۆ بزگی کەم
ئەین ، بۆیە لەجیایی (دەین) کە لە پەراوێرا ئۆسیوێ (دەبم ئەمن - ط
ب) واتە : وادیارە ئەین (دەبم ئەمن) ی لە جێ دابنێ .

(٤٧) ئیمئاد : یارمەتی . فەتح : کردنەوێ . بابی زوبان : دەرگای زمان .

ط.ب یا ط.ب : بەکیکە لە نیشانەکانی ئۆسینی جارانێ حوجرە ،
لەبێچینەدا (ط.ب) یوێ ، بۆ گورتێ نوخەنی (ط) کە یان لابردووی .
واتە : وادیارە ئەین ئەمەیی لەجێ دابنێ .

ستیمنه لیتجام ده لیم نهی غوئی عاصیان
 هاواری بگره بمرده بی ناشویی محشره (۴۸)

نهو ژوژی ناخیره ی که چ ژوژی له دۆ نیه
 ژو ترش و قه مطریر و عه جوس و غه شه ره (۴۹)

مه مبر : شوینی پمژنه موه .

وانه : تکای دۆهمم نهو به لهو کانه دا که له کهنژۆ ناو قه بره کهدا
 ژام نه کیشن و ته له بمرد به لا پالی ده رگای نه لحه ده کهیدا هه لئه سپیترن و
 قه بره کم نهین به دۆکان بۆم و ته له بمرده کان نهین به زه نیله ی بمریواره وه
 شوژکراوه ی دۆکانی عه تار و ، ته تگانه ناوا نهین کهوا لهو شوینه ته نگهدا
 پیاوی چاک بم یا پیاوی خراپ بم ، فریشته ی برسیاری تابیه تی دینه
 سرم ، نا لهو شوینه دا که به کم گوزهری پمژنه وه به سا بۆ به هه شت یا
 بۆ دۆرخ ، یارمه تی ژو بگانه فریام و ، له سایه ی ژووه زمانم ژو
 پیشکوئ و وه لاسی فریشته ی برسیارم پین بدرینه موه .

برد و (هم) و (کم) و (گم) و (من) : پردی . (خا) : پرده .

(۴۸) غوئ : فریاد ژه س . عاصیان : گونا هباران . بگره و بمرده : کینه به
 له ههرا و لاژاوه و لاگا نه بۆنی کهس له کهس .

وانه : تکای ستیمم نهو به نه لیم نهی فریاد ژه سی گونا هباران ، وا
 له بگره و بمرده ی ناشویی ژوژی مه حشر دام که هه لم هه مۆ سری
 لێ شیاوه و هه رکس خمی خۆیه یی .

له م به یته به داوه نالێ گه لێ باسی ژوژی مه حشر نه کا و نه و جا داوای
 یارمه تی نه کا له پتم مبر .

ستیمنه لیتجام ده لیم (چر) و (قا) و (مب) و (خا) : ستیمنه
 لیتجای دلم . (هم) و (گم) : سووهم ژه جای دلم . (کم) و (من) :
 ستیمنی لیتجای دلم . نهی (هم) و (گم) : نهیه . هاواری (من) :
 هاواره .

(۴۹) ناخیره : قیامت . قه مطریر : دلووار و نهنگ و ناله بار . عه جوس :
 ناوچاو گرۆ . نه نه نهمر : به سام وهک شیر .

وانه : نهو ژوژی دوا ییه ی که دوا ژوژی دنیا به و ژوژی تری به داوا
 نایهت و هه میشه ی نه یزاوه به و ، ژوژیکی ژو ترش و له سر شان
 گرانه و وهک شیر بنیاده یی لێ نه ترسین .

نهم فرشه خاکيه ده ته کيئن له کوز و گهرد
نهم فرشه کوز صحنه به ده يکه نه به يک پهزه (۵۰)

دهنگي فوغان و جوش و خوروشي جه يمي خهلق
گوئي ليره ده ييښ ، که له وي گوتي هه موقه زه (۵۱)

وه مسف کردني کوز به (کوزش) مه جازه و زباده زه ويه کي کوزي
تيا به و مه به ست لتي نه ويه خه لک له و کوزده دا نه ونده ديز و موز و
کوزگون ، کوزده کوش وای لي ها تووه .

کوزي (هم) : کوزده . ناخيره ي (هم) و (کم) و (کم) و (من) : ناخيره .
کوزي له دق (چن) : کوزي له دوي . نه نه نفره (چن) : موقه نفره .
موقه نفره : نه وي باش گوتي درايين بلخود کوز نالوز بين .

نهم به به نه ئيشاره به بک تيا به ي (و) انا تخاف من ربنا يوما جنوسا
تغظيرا) . واته ئيمه ترسي کوزيکي موز و دوزارمان له خواي
خومان هه به .

(۵۰) صحنه : پهزه ، چين .

واته : نه و کوزي قيامه به ي که نهم فرشه خاکي زهنگي زه وي لي
نه به نه جوزه زه ويه کي تر و کوز و گهردي پتوه ناسيئن و ، هه موز
چينه کي ناسان نه به چرته وه و وه يک بهزه قاقيزي پتچراوه ي لي
نه کوتي .

نهم به به نه ئيشاره به تيا به ي (يوم تبذل الارض غيثر الارض
والسماوات مطويات يمينه) واته : نه و کوزي که زه وي نه کوزي
به زه ويه کي تر و ، ناسانه کان به ده سني زاسني خوا پتچراونه وه و ،
تيا به ي (يوم تطوي السماء كطي السجل للكتب) واته : نه و
کوزي ناسانه کان نه به چينه وه وه چون کومار نامه نه به چينه وه .

نهم ي به به کم (ات) : نه و . فرشه (چن) : فرشي . فرشه (چن) :
فرشي . کوز (چر) و (خا) : نه و . ده يکه (هم) و (کم) و (من) : نه يکه .
پهزه : هه موز نوسخه کان جگه له « کم » و « کم » : پهزه .

(۵۱) فوغان : هاوار و گريان ، ده ييښ : نه ييښ .

واته : کوزيکي نه ونده سهخته ، هه موقه سي تيا گره ناري ده وي
خوي به ي و ، که سي له بهر مه به نه ي خوي ناگاي له که سي نه ماوه و ، گوتي
له هاوار و فوگاني که سي لر نيه ، که چن ليره وه دهنگي گريان و هاواريان
نه به ستر .

ژۆری قیامه‌تی (فاذا هم قیام) و ، شەخس
 قائم چەقیوه ، کێله ، لەسەر خاکی مەخەرە (٥٢)
 ئایا قەد و قیافەی خۆی بۆ بە کێلی خۆی ،
 یا ساقی مەبەرە که دو چاوی لەسەر سەرە ! (٥٣)

زیادەزەویەکی زۆر جوانە ئەمەیی که نالێ کردۆیەتی ، بۆ پێشاندا
 زادهی سەختی ژۆری قیامت و ئەنۆینن (ئێرە) ماوه ئا ئێرەوه خەڵک
 گۆیان لە هاوار و فوغانی ئەهلی مەحشرین !
 دەنگی (چر) : دەنگ و . (چن) : دیکی ، واتە مەنجه‌لی . شوپاندنکی
 جوانە . که لەوێ گۆی هەموو کەژە (کم) : که لەوێ گۆی هەموو کەژە .
 (تو) : که هەموو گۆی لەوێ کەژە .

(٥٢) قائم : بنیادەمی قنچ و قبت . مەحشر : جێگای چال هەلکەندن ،
 گۆرستان .

واتە : ئەو ژۆری قیامه‌تی که ئایەتی (ثم تفتح فیہ اخری فاذا
 هم قیام ینظرون) واتە : پاشان جاریکی تر فۆ کرابەوه بە سۆردا و
 کوڵۆپز ئەبینن ئەو هەموو مردووانە ژاست بۆنەهوه سەر ئەکەن ، باسی
 ئەو ئەکا و ، بنیادەمی ژاست بووه‌وهی بیا حەبەساوه ، بەبێوه وەستاوه ،
 ئەلێی کێلی سەر قەبرە لەسەر خاکی گۆرستان چەقیوه ، ئاگای لە هیچ
 نییه .

شەخس (چن) و (ت) و (ل) و (ح) : خەلق . مەحشرە (تو) و (م) و
 (من) و (خا) : مەحشرە ، دۆریش نییه (مەقەرە) بۆین و بە هەلێ
 نوێسار گۆزاین .

لە (فاذا هم قیام) دا ئیقنیاس لە ئایەتەکه و ، لە وشەیی
 (شەخس) دا ئیشارەت بۆ ئایەتی (شاخینة ابشارهم) واتە : چاویان
 ئەبەلق بووه ، کراوه . لەتیوان (قیامت) و (قیام) یشتا جیناسی
 ناقیص هەبە .

(٥٣) مەبەر . که‌لەگەت و زەلام . نەرگی .

ئەم بەینەش لەبارەیی مەستاوه پەڕه‌ندی بە بەینی پێشووه‌وه هەبە .
 واتە : کەس نازانن ئەو بنیادەمی بەسەر خاکی گۆرستانه‌وه قنچ قنچ
 حۆل و بێ ئاگا وەستاوه ، چیه ؟ ناخۆ : قەد و بلای مردووه ژاسته‌وه
 بووه‌که خۆبەتی بووه بە کێلی قەبرەکه‌ی خۆی و نیشانه‌ی بۆنی خۆبەتی ،

دنيا بووه به تاوهوو ، سهررا به ويلهٔم
دنيا دهٔلين كه ناگره ، ناري سمه ندره (٥٤)

ديواني گرمي باري خويده ، به پايه عام
نيصافي خهٔله ، ساهتيكي عرضي مهضره (٥٥)

يا شتيكي زه لامي كه له گهٔني چه په ساوه هيچي له بنيادهم ناچن چاوه كاني
نهٔين ، كه نه وانيش په زبونته تهوتني سيري . . يا خود هر به حال گياني
بيايه ، نه ونده له ز و لاوازه لهٔيني سافي نمرگه و چاوه كاني له ترسا
سپن يون و ؤله چاوي نمرگس به سسر سريه ون . مه شوره بنيادهم
له ټټزي قيامهٔا ، له ترسانا چاوي نه په زينه تهوتني سيري .

له نيوان (سمر) و (سهره) دا جيناس و ، له نيوان (قعد) و (چاو) و
(سمر) دا له ناسوب هٔيه .

(٥٤) ويلهٔم : خو له ميتش كه چيني بنه وي ناگرين . سمه ندره : گيان
له بيريكي نه فسانه بيهٔه لهٔين هر له ناو ناگرا لهٔيني و هٔيلكه نه كا و
هٔلهٔي دٔين و ، نه گهر بيته دهره وهٔه نمرئي !

وأه : نهو ټټزي قيامه ته ټټزيكه پٔلي گرمي تادا به زاده به كه دنيا
همو ؤله تاوهٔي نراوه سمر ناگري لن دٔي و ، دهر و دهشت همؤ نهٔين
به ويلهٔم و بنه كهٔي ناگر نهٔين . . بنيادهمي نهو ټټزهٔش له نها به حوكمي
نهو نهٔين و ناسٔين كه خاسئي سمه ندرين و هر گرووه .

به تاوهوو (« پراويزي » چر) : به تازه وو . دنيا - ي دووه م - (عم) و
(كم) و (كم) و (الو) و (عب) و (من) و (خا) : دهر يا . دهٔين (عم) و (كم) و
(كم) و (من) : دهٔوني . (تو) و (عب) : دهٔين . كه ناگره (عم) و (كم) و
(كم) و (تو) و (عب) و (من) : ناگره . (ت) : كه ناگر . ټو (كه ناگره) و
(كه ناگر و) و (كه ناگري) دهست نهدا . (لك) و (اح) : كه ناگري . ناري
(چر) و (عم) و (كم) و (كم) و (من) و (لك) و (تو) و (عب) و (خا) : ماري .
(ت) : ماريش . .

(٥٥) به پايه : به پٔويه . عام : خهٔك ، گشتن . نيصفا : گوي شل كردن .
عرضي : پيشان دان . مهضره : خزمهٔت . حوزور .

لهم به پٔيه نالنج باسي ټټزي لن پرسينه وي خهٔك و ناماده بوني خودا
نه كا بٔنم داوهر بيه و ناردني هٔندٔي ټو ټټزهٔ و هٔندٔي ټو به هشت و ،
لهم به پٔيه باسي به شني دادگاي خوا و ناماده بوني خهٔك كراوه ټو

لايهك (زه بانيه) له سروكاري ناره ، نار (هك* مين* مزيد*) زوبانيه و ملك ماري نموده (۵۶)

وهلام داندهوي پرس . له بهينه کاني پاشوه شدا ديمه نه کاني نري نهو
دوره پشان دراوڼ .

واڼه : خوا ديواني گرمي خوي به ستووه و خه لک همق به پيوه
زاوه ستاون گوپيان شل کردووه ، کاني هرز کردني سپاهي کرداري
خه لکه له جوزوري خواډا .

ژاست کردنه وي لم به نيمان به زه حمت بو نه واو سو . وشي
(به پايه) له همق نوسخه کاندې به (پاي) نوسراوه . وشي (ايفضاي)
نه منا لاي (چن) وايه . (چر) و (ت) و (ک) و (و) و (ع) و (خ) :
اسفار . (م) و (ک) و (گ) و (من) : اسفاري . (ح) اسفار . خدايه
(چر) : خدايا . (ک) و (گ) و (من) : خوايه . خه لکه (چر) و (و) و (ک) و
(ع) و (ح) و (خ) : خه لک . (چن) و (م) و (ک) و (گ) و (ت) و (من) :
خه لقي . نيمه خومان به (خه لقه) مان نوسپيره . ساهه تيکي عرضي
مخضره : جياوازيه کاني نوسخه کان لم ژسته بدا يا هه لاي ناشکرا
بون يا هي شپوه نوسيني جاراني فارسيانه به . نيمه واي بو نمچين
وشي (ساهه تيکي) له پيشدا (ساهه نه کي) بوستن . به وجوره به نه که
زه ساگر دتي .

(۵۶) زه بانيه : نهو نريستانه ي بهربرسي ناگري دوزه خن . سروکار :
سهربرستن . نار : ناگر . هل من مزيد : هي نريش هه به . ژسته به که
خوا به دم ناگري جه هه نموه نه پکيژينه وه ، که هرچند خه لکي نس
نزيق بدرق هر تير ناين و چاوي له هي نريشه بوي بيتن . ماري
نمودم : نموده ها ، به گوپري له فانه ي کون جوره ماريکي نچکار
گوره به ناگر له دهميه وه دمر نمچين .

واڼه : له لايه که وه پيش خر مه نه کاني دوزه خه لکي سروکاري ناگري
دوزه خن و په پنا په پنا خوشي نه کهڼ و ، ناگريش به زوباني (هل* من
مزيد* ؟) قه نه کا و ، و ملک ماري نمودم زوباني دمر کيشاوه و بتيکي
ناگري شلاو نه پچين .

لم به پندا نيشاره ت کراوه به نايه ي (يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ : هل*
امتلات ، و نقول : هل* من* مزيد* ؟) واڼه : دوزي قيامت دوزيکه
يا نه لپين به دوزه خه : پو بوي ؟ ، نه ویش وهلام نه دانه وه نه لپين هي نريش
هه به ؟ .

لا یتکی کهش له جهنت و رضوان تداره که
 حورچی نهوا به مونتظیری دینه مهظه ره (ه۷)

تهشخاسی خاصه (تشخص ابصار هم) هه مق
 (وا تمسیر) یاه هه ره که بق خوری موچه یه ره (ه۸)

لعتیوان (روبانیه) و (زوبانیه) دا جیناسی موحه ژۆه ف و لعتیوان (کار) و
 (نار) و (مار) دا جیناسی لاحتی و ، له (هل من مزید) دا یقتیباس هه به .
 سهروکاری (چن) : سهروکارو . ناره ، نار (چن) : نار و مار . (ت) و
 (لک) و (اح) و (خا) : نار و نار . مزید (چن) : مزیدی . (ت) : مزیدی ،
 بهلام زیادیی چ (ی) که و چ (به) که لماره ی بزگه کانی نیوه به ینه که زیاد
 نه کا . زوبانیه : نهه تیکستی (ت) به . (چر) و (چن) و (لک) و (اح) و (خا) :
 هم زوبانیه ، بهلام (هم) که لماره ی بزگه کانی نیوه به ینه که زیاد له کا .
 (صب) : هم زوبانیی . نه گهر نهه نوسخه به (هم) که ی نه بویه مه معنای
 (زوبانیی) باش له هات ، هه چهنه (هل من مزید) وه ستاتیکی بیا
 نه بو . و له ماری (چر) و (تو) و (صب) : و له مار و . (چن) و (ت) و (لک) و
 (اح) و (خا) : و له ماری . (هم) و (گم) و (من) : وه کو ماری .

(ه۷) رضوان : دهرگاوانی به ههشت . تدارمک : ناماده . حورچی : کچانی
 جوان که ناماده کراون بو به ههشتیه کان . مونتظیر : چاو مزوان .
 مه نظره : تماسا . بهرچاو .

وانه : له دۆزه خدا ناوا بو که وتمان . له لایه کی که شهوه له به ههشتدا
 خۆ ناماده کردنه بو پیشواژی لښ کردنی لهوانه ی دینه به ههشت و ،
 رضوانی دهرگاوانی به ههشت حازر بووه دهرگا بکاتهوه و
 حورچی دینه تماسا ، چاره زوانی خاوه ی خۆبان به به کترتی شاد بین ..
 نه به ینه له (هم) و (گم) و (گم) و (من) دا نییه .

(ه۸) تهشخاسی خاصه : پیاوانی تاییه ی . تشخص ابصار هم : چاویان
 نه بلقی لښ . وا نفسی : هاوار بق خۆم . موچه یه مر : سهروسام .

وانه : له و ژۆه به سام و شۆم و سهختدا نهانمت پیاوانی
 تاییه بییش چاویان نه بلقی بووه و هاواری (هاوار بق خۆم) بانه و
 سهروسام پون نارانی چن بکن .
 ژسته ی (تشخص ابصار هم) له تایه ی قورئان یقتیباس کراوه .

نهه نیشانه ی (ی) مانه به پشتیوانی نهه که شهده به ره و خواره داناهه که
 (چن) له ژیری (ی) که وه نوسیویه و نیشانه ی (ی) بو شه لای نهه .

زیر و زبهر دهن به دو فیرقه ، له فیرقه تین
واوهیل و ئیمتیازه که کن یته کن بهره (۵۹)

ئه کهر که سینه ، تایمی بهرد و حهراوته
به معنی وه قودی ناره ، بوخاری موسه یه ره (۶۰)

(۵۹) زیر : زیر . زه بهر : سر . فیرقه : تاقم . واوهیل : هاوار . ئیمتیاز : جیاوازی .

واته : نهو خه لکه نهین به دۆ تاقم ، تاقم له زیره وه که نه هلی
دۆزه خن و تاقم له سهره وه که نه هلی بههشتن . له همدۆ تاقمه که وه
دهنگ دۆ ، له دۆزه خیه کانه وه هاواری (یا وُلنا قد کنا فی ففلة من
هذا) واته : قوزه به سهرمان! لاگامان له نه بو و ، له بههشتیه کانیسه وه
هاواری (امتازوا البسوم ایها المجنسون) که به دۆزه خیه کانی
نه لئین ، واته : نهی تاوانبارینه له مرۆ جوئی بینه وه . هاواره کهش به هوای
نه وه به که بانگ نه کن فلان یته بو بههشت و نیار بهره بو دۆزه خ .
یته (م) و (ک) و (گم) : سینه . بهره (م) و (ک) و (گم) و (سو) و
(مب) : سهره .

(۶۰) ئه کهر : زوربه . تابیع : شوین کهوتی . بهرد : یا سه رما یا همر
(بهرد) ی کوردی . حهراوت : گهرما . وه قود : سۆنه معنی . نار : ناگر .
بوخار : ههلم . موسه یه ره : زه و پتر او ، خراوه کهز .

ئیه که لهو باوه زه دا نهین معنای نهوای ئه م بهینه و بهینی پاشه وه بمان
بو ساغ کرابهته وه . بهلام وه نهین تیکراش نه مانزانیین . ههرچۆن یه ،
له وه نه می که بۆی چووبن له به خهینه دۆ و چاوه دوانی به شداری
کهسانی لربشین .

نالێ نه لێ : زوربه ی نهوانه ی له مهیدانی حساب و داوه ریدا
خوێنه نه وه ، که کافران ، شوین کهوتی سه رمای زه مه ریری دۆزه خ و
گهرمای ناگره که یهین ، یاخود له گه ل لهو بهردانه دان که له دۆزه خدا
نه سۆتترین و له گه ل گهرمای دۆزه خدان ، واته سۆته معنی دۆزه خن و
هه لمی کولانیان له ناو گهرمای دۆزه خدا و به سه ر ناگری دۆزه خه وه ،
ئه زه و پتر ی و سه ره لخری .

وشه ی (و قود) و (بهرد) به و یته که به معنای (حه جهر) یه ، ئیشاره نه
بو نابه ی (و قود ها الناس والحجارة) له باسی جهه ننه مدا ، که

باقی که زوی له کفهیی میزانه ، به کسره .
 هرچه له سوره موتاییمی مییاری دۆ سوره (۶۱)

واژه : سۆلمهئیی دۆرهخ بریشیه له ئاده میزادی خوانه ناس و له بهرد .
 کسینه (چر) و (چن) و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) : که بیته ، یا که
 بهینه . (كۆ) و (عب) : بهینه . بهرد و (چن) و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) :
 همدۆ .

(کسینه) تیکستی نوسخه کانی (عم) و (کم) و (گم) و (من) بۆ که لهچاو
 نوسخه ده سۆسه کاندای کمتتر جیگای باوه زن و پشتمان پین به سۆن ،
 بهلام له بهر نهوه که نه که بهشتینه معنایه کی گونجاو بۆ (بیته) یا (بهینه) یا
 (بهینه) ناچار نهمان هه لێژارد . زۆیشی تین نه چن ژاسته که ی (بیته) پین ،
 واژه : زور بهی خه لکه که که نهوانن له بهنه ومن و لهچاو موسولماناندا وهك
 (پن) وان لهچاو (سهر) دا ، یا دهست و پیتی گهوره کانیان که گومزایان
 کردن .

تۆ بلایی له وشه ی (بهرد) و ژسته ی (وه قۆدی ناره) و (بوخاری
 موسه ی بهره) دا ئیشاره تیکیش بۆ شمه نده فخر نه بین که جاران به سۆناندن
 خه لۆزی بهرد به زۆیه نه چۆ و هه لمی بهرز له بهوه ! له باره ی میژووه وه
 زۆره لات له سهرده می نالیدا شمه نده فخری دپوه . به کهمین شمه نده فخر
 له میردا له ۱۸۵۷ دا کورتووه که گه ز . نالییش پاشتر مردووه و ئهم
 پارچه شیره شی له مه دینه و نووه . هه چ نه بین دهنگوباسی شمه نده فخری
 له زۆبووانی میری بیستووه که هه لۆن بۆ مه که و مه دینه .

(۶۱) که فقهی میزان : ئای تهرانی . سهر : لا ، ژیر . موتاییح : نهوه ی چاو
 له دۆی شتیک پین .

واژه : نهوانی کهش که موسولمانن ، له پین گوناوه و گونا بهار ، زۆیان
 له ئای تهرانی کیشانه ی چاکه و خراپه یانه ، هه مۆ بهک لا و بهک ژیرن ،
 هه رچه ند ژیره کهشیان چار له دۆی تهرانی به کی دۆسه تا بزانی سهنگی
 چاکه و خراپه یان چهنده و ئاخۆ بۆ ماوه بهک له چنه دۆرهخ تا سزای
 خراپه یان تین به نه ئۆق ، یا ژاسته و خۆ له چنه به هه شت ! .

میزانه (چن) : میزانی . هه رچه ند سهره (پهراویزی) چر) و (چن) و
 (خا) : هه رچه ند به کسره ، بهلام نهوه به یته که ی پین لاسهنگ نه بین .
 (ت) : هه رچه ند بهک .

لهو کيشه کيشه دايه کهوا زهش سيج دهين
لهو کيشه کيشه دايه کهوا نه صهر نه صهره (٦٢)

نعمالان له گهل همز نه وضاعی حالان
مه غشش و جهمی ، حاضره ، گهر خیر ، له گهر شهزه (٦٣)
مه خرزلی زوقه ، حبیبه به حبیبه ، له کفقه
خالیس دیاره ، مس که مسه ، عینی زه زهزه (٦٤)

(٦٢) نه صهر : سۆر . نه صهر : زهره .

واژه : لهو کيشه و همرای زۆزی داوهرییدا مۆی زهشی لاو سپی
نهین ر ، تۆی گهش و سۆر و پاراو له ترسانا زهره هه لئه گهزتی و خوینی
بیا نامین .

نهنگونجن معنای بهینه که وا لیک بده بنهوه کهوا شتی نهزانراو همو
دهره کهوت و زۆشن نه بنهوه و نهوهی خۆی لای باين بۆبۆ و به خویا
نه نازتی خه جالعت و زۆزهره نهین .

به بیتی معنای ییشو ، نه م بهینه نیشاره به به ئابه می (یوم یجنعل
الولدان شیبسا) واژه : زۆزیکه مندالی ناره پیگه ییشو پیر نهکا .

زهش (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) : زیش . دهین (کم) و
(من) : نهین .

(٦٣) مهفشوش : تیکهل له چاک و خراپ . جمع : کومهل . حاضر : ناماده .
واژه : چاک و خراپ و ، تیکهل و کومهلی کردار و نهحوالمان ، همو
له بمرده ستا دانراوه .

مهفشوش و (خا) : مهفشوشی . (من) : مهفشوش . بۆ عطفیش و
بۆ لیضافهش دهست نهدا . (پهراویزی) چر : مهفشوشی . (چن) و
(ک) و (لو) و (مب) : مهفشوش و . (اح) : مهفشوش . بۆ عطفیش و
بۆ لیضافهش نهگونجن . جمعی : نهنا (پهراویزی) چر . نوسخه کانی تر
همو : جمع و . حاضره (پهراویزی) چر : خاطره . گهر (چن) و
(ک) و (لو) و (اح) : نه گهر . خهیر ، نه گهر (ت) : خهیر و گهر . کفقه :
لای نهرازۆ . خالیس : یین گهره .

(٦٤) مهخرۆن : خراوه عمار . نۆسراوه . زوقه : کافهز . حبیبه : دهنگ .
که فقه : لای نهرازۆ . خالیس : یین گهره .

ذهږڅك له چاوى بږته يې مه ږږافى كه ففهدا
 مه خنى نيه ، دياره ، وه كو ږږى نيمه ږه (٦٥)
 گريان همو ږه شاهو له بهر ټاهى دود ږه څك
 موږگان بروه به خامه وو ، ديدنه به مه جبره (٦٦)

واڼه : هر چن له كردار نامه ماندا نو سراوه و بيا كو كراوه هموه ، دهنك
 دهنك له هراږږى كردار دياره ، مى مه ، وهك چوڼ ږږى ږيږه .
 مه به سنى له وه به چاك و خراپى هموى ټاشكرا و له بهر چاوه .
 مهنى كه مى مه (چن) : مى كه مه مهنى .

له نوڅه ي (تو) دا نيوى په كمى هم به به و نيوى دوه مى به ينى
 باشووى بهك به ينى و همو دود نيوه به به كه نيه .

حبه : زارواو به كه ږيږنگره كان له دروست كردنى خښلى ږيږ و
 كږين و فروڅښنى ږيږدا به كارى نه هين .

(٦٥) بوڼه : جى گاي تاقى كردنه وي مابه بږ جوڅى كردنه وي بږ كمرد و
 ټاپاكى له به كمر . مه ږږاف : هموى پاره نه كوږيږه وه و ساغ
 نه كانه وه . ږه څښاس . نيمه ږه : نيوه ږو .

واڼه : همونه ي ټوسقاليك له كردارى چاك و به دمان له بهر چاوى
 بوڼه ي ږه څښاسى ټاي هراږږى ږږى قيامت ون ټاپ ، هموى وهك
 ږږى نيوه ږو دياره .

ذهږڅك (م) : ذهږږه ي . مه ږږافى كه ففهدا (چن) : مه ږږاف له
 كه ففهدا ، نيمه ږه (چن) : نه بږه . واڼه : ږو ټاك .

(٦٦) ږه شاو : ټاوى ږه ش . دود : دوكمل . مه جبره : دهوات ، شوڅه ي
 ممره كېب .

واڼه : دوكلى هه ناسه ي خه لكى مبه ينى ، ټاسمان و ږه ويى
 گرتووه هموه و ، به هموى هموه خه لكيش كه نه گرين ږه شاو له چاويان
 دڅ . بوڼه كه فرميك بو به ممره كېب ، ږو ټاكه كانيش هم به قه ټم و ،
 چاو خويښى هم به شوڅه ي ممره كېب .

له كو كردنه وي (گران) و (موږگان) و (ديده) و ، له نيوان (خامه) و
 (مه جبره) دا له ناسوب هه به

ږه شاوه (« پراوږي » چر) و (چن) و (لا) و (اح) و (خا) : ږواوه .

میضاری شههسواری تویه که صفه صفه
کوکایی حاصلاته بهیدایی بهیدمره (۶۷)

ژۆزی جهزا زجا بکه بق د نالی یی دهر بهدەر
چون لهم جیهان گوناھی گهلی زۆر و نهکهره (۶۸)

ژهنکه معنای (ناوی ژهژ) یی ، چونکه (ژهژ) به (خهتو) نهگین .
ناهی : (ت) : ناوی . دپاره مه بهستی له ناوی فرمیسکه . مهجهره
(چر) و (ام) و (کم) و (گم) و (ک) و (لو) و (اح) و (من) و (خا) : مهجهره .
(۶۷) میضار : مهبدانی تمیازی . شههوار : شاسوار . بهیدا : دهشت .
بهیدهر : خهرمان .

واته : ئهم دهشتی مهحشره که سوارانی ژیر ژیر و بۆل بۆل نیا
وهستان . کوکای بهروژی دهفل و دانی تویه ، دهشتی بز خهرمانی
تویه . مه بهستی لهوه به لهم مهبداندا بهروچم و خهرمانی ئومید نهها
بریتیه له شهفامعت و تکا کاری تو .

بهراهر به دانانی پیغمبر به شاسواری مهبدانی مهحشر ، مه بهست
له سوارهکانی تر پیغمبرهکانی تره .

شههسواریی (چن) و (کم) و (گم) و (ک) و (لو) و (مب) و (من) :
شههسواریی (ت) و (اح) و (خا) : شههسواری . تویه (ت) و (اح) و
(خا) : نه تویه .

(۶۸) واته : له ژۆزی پاداش و سزا دانهوی پسا چاکان و ناوانباراندا ، تکا
بۆ ئهم نالییه دهر بهدهره بکه بهکو خوا لیتی خوش یی ، چونکه گوناھی
لهم جیهاندا ژۆر ژۆر کردوو و پتووستی به تکای تو و ژهحمی خوا به .
ئهم بهینه له هیچ کام له دهستۆسهکانی بهردهستمانا نییه . نهها (چر)
به قهلمسی فهژنگین له بهراوژی دهستۆسهکی خۆیهوه ئۆسویههوه .
ئهویش وادیاره نیشانهی ئهوهیه له بهکین له نوسخه چاپهکانی وهرگر بیج .
چون لهم جیهان (چر) و (کم) و (من) : چونکه له ژۆزی جیهان . بهلام
ژمارهی بزرگهکانی نیوه بهینهکه زیاده تکا .

نوسخه دهستۆسهکانی بهردهستمان (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و
(مب) و (خا) ، ئهم قهسیدهیه و قهسیدهکانی تری پیاوهلدانی پیغمبر
(د. خ) یان که بریتین له (ئهی تازه جهوان ..) و (وهی که ژۆزمردی
مهبدنه و ..) و (ئهلا ئهی نهفسی بۆم ئاسا ..) که (شوئوربانا ..) و

سراپای گواره زمردی ترس و له‌رزه
ده‌لئی عاصی بووه لهو جیگه به‌رزه ! (۱)
سوروشکم تاب و دانه‌ی تاره ، کنی دئی :
به گهرمت داوهرتی بهم له‌رزه تهرزه ! (۲)

(له جومله‌ی موعجیز نغزدر . .) یش به‌شیکن لهو ، له‌بال به‌گدا ژیز
گردووه ، ههرچمند هه‌مۆ وه‌گو به‌کیان ژیز نه‌کردۆن . دۆریش نیبه‌ نهم
قه‌سبدانه — (نه‌ی تازه‌ جهمان) نه‌یج — هه‌مۆ له‌ بلك ماوه‌دا و تراپن ،
به‌لام ناشکرایه‌ نه‌وان بۆیه‌ پتکه‌وه‌یان ژیز کردۆن ، چونکه‌ هه‌مۆ مه‌دحی
پتخمه‌مرن . نیجه ، وه‌له‌ له‌ پتسه‌کیه‌که‌دا ولسان ، قه‌سیده‌کانمان به‌پتی
ژیزی نه‌لفوین ژیکه‌ستوه .

(۱) سراپا : سهر تا پین ، هه‌مۆ گیان . عاصی بووه : گهری خواردووه .
نالنج لهم به‌یتهدا هۆی (زمردی) ی گواره‌ باس نه‌کا وه‌له‌ بلنج گواره‌ بۆیه
زهرد نیبه‌ که‌ له‌ ژیز دروست کراوه‌ و زیژیش زهرده ، به‌لکو له‌بهر ترس و
له‌رز زهرده‌ له‌گه‌ژاوه‌ و ، خۆی به‌ شایانی نه‌وه‌ نازانی بگرته‌ گوئی بار و
به‌ لامل و گهردنیا شوژ بپتته‌وه‌ و بگاله‌ نه‌و پایه‌ بلنده ، وه‌له‌ چۆن منالیک
بچپته‌ سهر داریکی به‌رز یا تاشیکی توش و نه‌واننج پتته‌ خوار و ترسی
لنج‌بنیش و له‌ترسانا زهرده‌ له‌گه‌ژۆی ، نه‌میش هه‌مۆا به‌و جیگه‌ به‌رزموه
گهری خواردووه‌ و ، له‌ترسا که‌ ناتواننج پتته‌ خوار ، زهرده‌ له‌گه‌ژاوه‌ .

له‌ (زمردی ترس و له‌رزه) و (عاصی بووه) دا ئیسنه‌اره‌ی
موسه‌ژده‌ هه‌به‌ . له‌ وشه‌ی (زهرده‌) بشدا له‌طافه‌ت هه‌به‌ چونکه‌
بپجگه‌ معنای زه‌نگی زهرده‌ ، معنای ترسیش نه‌گه‌به‌ نه‌یج . له‌نیوان
(له‌رزه‌) و (به‌رزه‌) شدا جیناسی لاحق هه‌به‌ .

سراپای (چن) و (کم) و (من) : سراپا . زمردی (چر) : زهرده‌ ههر .
ده‌لئی (کم) و (من) : نه‌لئی . له‌و جیگه‌ (چر) : له‌و بانه‌ . (کم) و (ت) و
(اح) : لهم جیگه‌ .

(۲) تاب : ناو . دانه : ده‌نگ . نار : ناگر . هه‌نار : طهره‌ : جۆر .
واته : فریتسکم ، خۆی ، ناوه‌ ، به‌لام که‌ دابش نه‌ومهرتی ههر دلۆپیکی
بگری نه‌وه‌نده‌ گهرمه‌ نه‌لئی ناگره‌ ، باخود سۆر و خویینه‌ وه‌له‌ ده‌نگه‌

هه لاهي ئاسكى ئاسك ، به باسك
شكاندت گەردنى سەد شىرى شەرزە ! (۳)

هه لاهي ئازەنن ئاھۆ ، به باھۆ
دلى سەيادى خۆت هيتايە لەرزە ! (۴)

هەنار . پاشانىش ئەمەين و ئەمەين بە تەرزە . . زۆر سەیرە ! كىن دىوبەنى
تەرزە بەم جۆرە بە گەرمىن بيارى ! كىن دىوبە شىتەك لە بەلكا ئاڭدا هەم سېچ
يىن و هەم سۆز ! هەم ئاوىن و هەم ئاگر ! هەم گەرم يىن و هەم سارد !
هەم شل يىن و بژوا ، هەم مەيبىن و بەسبىتى !

لە كۆكردنەوى (ئاب) و (ئار) و (گەرمىن) و (تەرزە) دا طبىق و ،
لەنچوان (تەرزە) و (تەرزە) دا جىناسى موزاىخ هەبە . لە (تەرزە) شىدا
ئىستىمارەى موصەزەحە هەبە .

بۆ تەرزە (بارىن) بەكارنەهيتىنچ ، بەلام ئالچى چونكە تەرزەى لەجىيانى
فرمىتەك بەكارهيتناوە ، فرمىتەكىش (داوهرىن) ى بۆ بەكاردىت ، بۆ ئەم
تەرزەبەش هەر داوهرىنى بەكارهيتناوە .

ئاب و (چن) و (مە) و (گە) : ئاوى .

(۳) شەرزە : شىر بەچە ، شىرزاڭ ، ئازا .

واڤە : ئەي دۆلەرى ئاسكى وەك ئاسك ، تۆ بە هيتى باسك و قۆلى
خۆت مىلى سەد دۆلەرى ئازاى وەك شىرى بەچكە شىرت شكاندووە !
تۆ چۆن ئاسكىكى كە شىر لە زۆڭا خۆى يىن ئاگرى !

لەنچوان (ئاسك) و (ئاسك) و (باسك) دا جىناسى لاحق و ،
لەنچوان (باسك) و (گەردن) دا ئەناسوب و ، لە كۆكردنەوى (ئاسك) و
(شىر) دا طبىق هەبە . لە (ئاسك) و (شىر) دا ئىستىمارەى
موصەزەحەش هەبە

ئاسك (ت) و (خا) : ئازە . شىرى (ت) : شىرە .

(۴) ئاھۆ : ئاسك . باھۆ : شان و قۆل .

لەم بەيتە وەك ئىكەنەمەى بەيتى پىشۆ واڤە . ئالچى شىواى هەبە ،
لە شىمەرەكانيا گەلچى جار بەيتەك بە بەيتىكى تر زۆن ئەكەمە و دەسەلانى
خۆى لە مەيدانى زمانزاندا پىشان ئەدات .

واڤە : ئەي ئاسكى ئازدار ، من هەم زۆى تۆ بگەم ، كەچى تۆ بە

دهفهرموی : چاوه گت زهنجیر که « نالین »
که موطلق چا نیه ئینسانی هرزه (ه)

- ۹ -

(حلقه در گوش) ی کفی زهنگینی تویه هم دهفه
با نه نالین ، لیتی مه ده (عَنْ لُطَيْفٍ كَتَبَ الْكُتُبَ) (۱)

هتیری دهست و بازوی خوت دلی هم زاوجبیهی خوت هتیا به لهرزه و
بمخسرت کردم .

لهنئوان (ناموز) و (باهوز) دا جیناسی لاحق و ، له (لاهوز) و
(مهیاد) بشدا ئیستیمارهی موصه زده هه به .

(۵) موطلق : بهرله . چا : چاک . ئینسان : بنیادهم . ببیللهی چاو .
هرزه : نهوی باش بهرهمردهی دانهدراین .

وانه : نازیر ! تو یتم نهفهرموی چاوت وهك ئینانیکه هرزه وابه با
ببیللهی چاوت وهك کهسیکی هرزه و بینهریبیمت وابه ، بهرله
کرایب و کهس لیتی نهپرستهوه چن نهکا . بویه کهوتوهه دوی من و
هر لهماشای من نهکا . ببیهستروهه و مهیتله دوام بکهوتی ، چونکه
باش نیبه ئینسانی هرزه ، یا چاوی هرزه بهرله لاکرئی و جلهوی بو
شوز بکرئی .

لهنئوان (چاوه) و (چاو) دا جیناسی ناقیم و ، لهنئوان (زهنجیر) و
(موطلق) دا طباق و ، له (زهنجیر کردنی چاو) دا ئیستیمارهی
موصه زده هه به . له (ئینسان) بشدا لهطافهت هه به چونکه ، وهك
زۆنمان کردهوه ، دۆ مهنا نهگه بهن . چیکوا له دوا وشهی هر پینج
بهته کهشدا (لهرزه ، بهرزه ، لهرزه ، شهرزه ، هرزه) جیناسی
لاحیق هه به .

دهفهرموی : هه لیش نهکرئی (دهفهرموی) بن . (مم) و (کم) و (گم) و
(من) : دهفهرمۆ .

- ۹ -

(۱) حلقه در گوش : ژسته به کی فارسیه ، وانه : نهلقه له گوشتی ، کینایه به
له بهنده و خزمهتکار . زیاد لهو مهضای کینایه به ، که لاهی دهن
خویشی کومه لیک نهلقه ی پتویه به . گفته : کهلفه ، کف ، کهف ، له پسی
دهست .

نهی ، که صاحب سیزده ، سر تا پا به نهمری (کن) گونه
باطینی (قف ، قف ، علی ، سر می) ، به ظاهر قف قفه (۲)

واژه : هم دوه قفه بنده و خولامی نه لقه له گوئی له پی زهنگینی به خه نه
سورگرای تویه ، که وانه توخوا لیتی معده با نهالپین ، منسی له پی
دهست بکه لهوه که چه پوله بدا بهسریا .. رسته ی لیتی معده همدو
معناکه ی لیدان نه گرپنمه .

له نیوان (کهف) و (دهف) دا سره زای لهناوب جیناسی لاحق و ،
له نیوان (کف) و (کفه) دا جیناسی موحه زدهف هه به .

لیتی معده : له همدو نسخه کاند ، جگه له (چر) و (گم) و (من) ، به
(لی معده) نوسراوه ، به وچورهش معناکه دئی .

(۲) نهی : شمالی قامشی . سیز : زاز و نهتن . کن : نیشاره به یز
ناوی خوا ، له (کن) فیکون اهوه هاتوه .

واژه : شمالی له قامشی دروست کراو ، که زازیکی یز خوی هه به
له وهختی لی دانیا زای له به نیت ، سرناپای به فرمانی خوا کون کون
بووه ، که چی زازه کهشی نادوژنسج و لیتی ناکه وی . که به دیمه
قف قفه و پارچه پارچه به ، نهوه له دیوی ناوه وه بهوه بانگت نه کا
بیت نه لن ومه له زازم لاگدار بیه ..

نهو ورده کلریه ی له به به تمدا هه به تمها له وشه عه ره بیه کانی
(قف ، قف) - به بهراورد له گهل (قف قف) - و له (ظاهر) و
(باطن) هه کهوه دهرته که وی .

وشه ی (کن) نیشاره به یز نابه تی (ائما امره) اذا اراد شیئا ان
يقول له کن فیکون) واژه : کاری خوا وابه که ویستی شتی بیج ،
چی له لن بیه و نهوش نهین .

له نیوان همدو (سیز) و (سر) و (قف قف) و (قف قفه) دا
جیناسی موحه زدهف و ، له نیوان (کن) و (کون) دا جیناسی لهواو و ،
له نیوان (باطن) و (ظاهر) دا طبباتی هه به .

سرتاپا (چن) و (هم) و (گم) و (خب) : سرتاپای . قف - ی به کهم -
(چن) : قف . قف ، به پیته له پی به موهافوئله بیی (باطنی) . علی
سری (چر) و (خب) : علی سره . (هم) و (ت) : علی سری و . (گم) : علی
سر . (خا) : علی سر می به . به ظاهر (هم) و (ت) و (مز) و (هب) و (خا) و
(خب) : ظاهر .

خوشره عوذری گرنه هکاران له صد ذیکری زیا
 هم به نرمن عفووه عفووه ، نهو به توندی عاف عافه (۳)

شیخو سهر لنگه دستاری به دستاری بوزورگ
 زه ندیم و ، دستاری کهله ی من دهفه ، نهک میندهفه (۴)

(۳) عاف عاف : حو حو ، وهزی سهگ .

واژه : نهو عوزره ی گونا هباران نه به پنهوه بۆ داوای خوشره یون لهو
 گونا هانه ی کردوانه ، که له لهوه خوشره که هه ندی کهس به درۆ و بۆ
 زیا ناوی خوا نه هین ، چونکه نهوانه ی موزر نه هیننهوه هه ستیان
 به تاوانی خویان کردوو و به ژاس تیان و نه یانه وچ باشگهز بینهوه ،
 به لام ئه مان بۆ نهوه ناوی خوا دین دلی کهسانیک له خویان زانی
 بکمن . ههر بۆ بهش زیا له ناپینی ئیسلامدا به هاو بهش دانانیک بچوک
 دانراوه بۆ خوا .. کهوا به ذیکر کردنه به درۆ و زیاکه ی ئه مان که
 به دهنگی بهرز نه نه زین (حه ی ! حه ی !) ، له ناستی داوای لښ بوردنه که ی
 گونا هباران به ناستم و له گه ل جوړه کوژانه وه به کدا ، وهک (عهو ! .
 عهوا) کردن و وه زینی سهگ وایه .

له نیوان (عه فوه .. عه فوه) و (عه ف .. عه ف) دا جیناسی ناقیص و ،
 له کوژدنه وه ی (نهرم) و (توند) دا طبایق هه به .
 لهم ، نهو (هم) و (هب) و (من) : نهو ، لهم .
 لهم به بهت و بهیتی شه شم له نوسخه ی (هب) و (من) دا له جیگای
 به کتردان .

(۴) دستار (ی دههم) : میزه ره . بوزورگ : گه وره . زه ند : قوشمه و
 که به فچ و خویش . میندهف : گوزی هه لاج که له زئی و کهوا نه که ی
 نه دن و لۆکه ی پڅ شڅ نه که نهوه .

واژه : تو به مانو شیخی به ریه ی و میزه ریکی زلت بۆ زیا له سهر
 ناوه نه وه نه دی لنگه ده ستاریک نه ی ، ده میشت له و پریه وه خهرتکی
 بپویش کردن و قه ی هه له ق هه له ق و هپچ و پوچه .. منیش
 کابراهی قوشمه و که به فچ و خویشم و گوچی به دنیا ناده م و ،
 له جیایی میزه ره ده نه که م نه یتیم به سهرمه وه ، نهک میزه ریکی وهک گوزی
 هه لاج ، لۆکه ی زیا ی بۆ لهم و نهو پڅ شڅ بکمه وه ..

له نیوان (شیخ) و (زه ند) دا طبایق و ، له کوژدنه وه ی (ده ستاق) و

خادیمین مەخدومیە ، ماقولج ناماقلیە
لەم دەرە ئاصەف سولەیمانە ، سولەیمان ئاصەفە (۵)

صاحیتی (علم الکتاب) موطریبی ھودھود ئەفەس
یا سولەیمانە لە (اخوان الصفا) ، ئاصەف صەفە (۶)

(دەستار) دا جیناسی موحەزەف و ، لەنێوان (من دەفە) و (مێندەفە) دا
جیناسی تەریب هەبە .

(۵) ئاصەف : ئاصەفی کۆژی بەرخیا وەزیری ھەزەری سولەیمان .
سولەیمان : ھەزەری سولەیمان .

واتە : لە مەیدانی خواناسینی ژاستەقینە و دلۆژیی بیگەرددا
خۆمەسکارێتی گەورەییە و ، خۆ بە گەورە زانیی ناماقلیە . . لەم
مەیدالەدا ئەوی خۆی بە ئاصەف داوتی ئەم بە سولەیمان و ، ئەوی
خۆی بە سولەیمان داوتی ئەم بە ئاصەف . . .

لە (ئاصەف) و (سولەیمان) دا ئەمە مەعنا ی بچۆک و گەورە
وەرگیراوە .

سولەیمانە (م) و (گم) و (مز) : سولەیمان و . (من) : سولەیمانە و .
(۶) ھودھود : پەپووە سلێمانە . ئەفەس : دەم و دۆ . اخوان الصفا : برابانی
ژاستن و خاوتن و یەکەردی . ناوی حیزبکی ئایینی و سیاسیی
ئێسماعیلی مەشرەفیشە لە سەدەی دەھەمی زاییندا کاری کردووە ،
بەتکەمی لە بەسرە بووە و ، پەپووەکانی بە فەلسەفەی ئیسلام و بۆنانەو
خەریک بوون . ئاصەف : ئیشارەتە بە ئاصەفی کۆژی بەرخیا وەزیری
سولەیمان . صەف : ژێر .

ئەم بەتە وەک بەلگە وابە بۆ بەیتی یەتیش . واتە : موطریبی دەم و دۆ
وەک پەپووە سلێمانە ، کە نالی خۆبەتی ، لەبەر ئەوەی کە بەدیمەن ژەند و
سادەبە و خۆی وەک ئەو بالدارە بچۆکە بە ھێج ئەزان ، بووە بە خاوەنی
(علم الکتاب) . سلێمان پاشایش برابەکی یەکەم و تەکلیفە لەگەڵ
کەس و کار و ھاوژێیان و ، خۆی وەک ئاصەفی وەزیری سولەیمان
پێنەبەر ئەداسە قەلەم ، لەگەڵ ئەوەشدا کە پادشایە و ئەو یابە
گەورەبەتی ئەناو بنەمالەیی بابان و لەناو خەلکە کەدا ھەبە .

وشەیی (علم الکتاب) ئیشارەتە بە ئایەتی (قالَ الَّذِي مِئْدَةُ هَلْمْ
مِنَ الْكِتَابِ) لە باسی ھەزەری سولەیمان و شائێ سەبەتدا .

جامی تاقی مه بکده میشکاتی قیندیلی دله
شیشه پز قهرقهف له زهفرهف شاهی عالی زهفرهف (۷)

طبعی « تالی » تونده نه مژو ، یا به نه نشئی لیم نگاه
مهستی زهحراح و مهی و زاح و قهرحاح و قهرقهف ۱۹ (۸)

وه صف کردنی موطربیش به (هودهود نه فسی) له ووه هاتووه که په پوه
سلیمان به له فر و گفتیکی شیرین لای سوله بماندا قسهی کردووه .

نیشانهی نهوه که مه بهست له (موطرب) نالی خویهتی ، بهیتی
چواره مه ، په یو بندی نالی له گهل سلیمان پاشا و ، همسئی شانازی
به خق کردنی که ههمیشه دهی نه خا و ، وه صف کردنی په پوه سلیمان
به (هودهود نه فسی) و ، بهراورد کردنی په یو بندی نالی و سلیمان
پاشا و ، همردهی سوله بمان و نهو که سی ثابتهی (قال الذي عنده علم
من الكتاب) لیتی نه دوتی .

موطربی (چرا) و (خا) : موطرب و . (چن) و (مز) و (عب) و (اح) و
(خب) : موطرب . پز (موطرب و) و (موطربی) یش دهست نه دا . اخوان
الصفا (خب) : نیخوانی صفا .

(۷) جام : پیالهی مهی . مه بکده : مه بخانه . میشکات : ده لاقهی نادبووه ده
که چرای بیا دانه نرئ . قیندیل : چرا . قهرقهف : مهی . زهفرهف :
زابه خی جوان . ته خانی پز له گول و سهوزی .

واژه : پیالهی شراب که له ده لاقهی نادبووه دهی مه بخانه دا
دانراین ، نهو تاقیه که چرای دلی سهو خوشانی بیا دانه نرئ . شیشهی
پز له شرابیش له سر جیمه نی پز له گول و شینای ، شاهیکی پایه و
رئی و شوپین بهرزه همرچهند له سر زهویش دانراوه .
نیم به بهته نه نه له نوسخه کانی (مم) و (گم) دا هه به .

(۸) طبع : ته بیعت . نه نشئه : سهو خوشن . نیم نگاه : لاچاو .
زهحراح : زیانی خوش . زاح : مهی . بهری دهست ، قهرحاح : ناوی
سازگار .

واژه : نازانم نالی هر له خویهوه نه مژو ته بیعتی تونده و قسهی
بیز و به تو بکل نه کا و له چمند لاهه بن هه لچووه ، یا خود مهستی به لاچاو
ژوانینی یاره بوی ، وه بلیسی شرابی سازگاری له دهستی بار
و مرگربین و خواردیتیه وه .

کهوا زمز تایی به کتایج ده لئی خورشیدی ئافاقه
 مه لئ خورشیدی ئافاقه ، بَلَن میهری کهوا تاقه (۱)
 زه یاحین په رچم و ، لاله کولاه و ، یاسه مه ن طوژزه
 به هغه خال و ، هرگس چاو و ، گول زار و سه مه ن ساقه (۲)

کوکردنه وهی ئهو ههسو وشانهی له نیوهی دوهه می ئهم به بندها له پال
 به کدا زیر کراون ، ههسو بۆ دهر بزی ده سلات و وشه ئاراییسه نالئ
 هیناونی .

یا (جر) و (له) و (اح) و (دهر اویری) خا) و (خب) : وا .

(۱) زمز تا : ئه وهی تاله کانی له زیرین . به کتایج : یه بهر . خورشید : خۆر .
 ئافاقه : جیهان . میهر : خۆر . تاق : نهها . تاقه : قوماشیکی
 ئاوریشمی جوان بۆ جاران نه بانکرد به کهوا و له بهر بشتکی خوردا
 نه بریسکابه وه .

واته : باری کهوا تال زیرین و نه نک و یه بهر له خۆری جیهان تاب
 نه چن که بشت به گیتنیدا ئه دانه وه . . نه خهیر مه لئ له خۆری جیهان تاب
 نه چن که بشت به گیتنیدا ئه دانه وه ، بَلَن خۆی خۆریکی ئافاقه به هاوتای
 نییه ، یاخود بَلَن خۆریکه کهوای تاقه ی له بهر کردوه .

هینانی (مه لئ خورشیدی ئافاقه) به دوای (ده لئی خورشیدی
 ئافاقه) دا که (لئجاب) و (سلب) یان پتکه وه یه کوکراوه به وه ، پتی نه لئین
 (طباق السلب) . له وشه ی (تاقه) شدا ، وه کو ماموستا هه لئ موقبل
 نوسویه ، له طاقت هه به چونکه هه م معنای (نه نهاییه) و هه م معنای
 (تاقه) ی قوماشیش نه که به نئ . له کوکردنه وهی (ده لئی) و (مه لئ) و
 (بَلَن) شدا جیناسی لایق هه به .

زمز تایی (سم) و (کم) و (عب) : زمز تایی . به کتایج (کم) و (من) :
 به کتایه . ده لئی (کم) و (من) : نه لئی .

(۲) زه یاحین : جسمی زه یحانه . په رچم : مۆی سر که نه نیشته سر
 ناوچاوان . لاله : گولیکی مۆی به هاریه . کولاه : کلار . یاسه مه ن :
 گولیکی بَلَن خوشه سپن و زمرد و شینی هه به . طوژزه : مۆی لۆلی

به زولفی تیره وابسته ، له من دل گهر پهرېشانه
به نه برزی تیره په یوه ست ، نه گهر طاقت له من تاقه (۵)

به نه هری که وهر و شیر و عسل چند تینووه صوفن
له بی « نالغ » دوچه لدان بز له بانی لمعلی موشتاقه (۶)

(۵) وابسته : پتوه به ستر او په یوه ندی دار . طاقت : توانا . تاق : تهریک که ووت .

واژه : من که دلم پهرېشان و بلژوه و لای خوم نیبه ، هری نه و به که په یو بندی به زولفی پهرېشانی تیره ه به و ، نهو پهرېشانی به له ووه بز هاتووه . که توانا و تاقه بشم نه ماوه و لیم تهریک که ووه ، هری نه و به ، همزی له کمل برزی په یوه ست و و له تاقی تزه په یوه ست بووه .

نالغ لهم به بشما شاکاریکی جوانی هونه ری داهیتاوه . نه و به (وابسته) و (پهرېشان) ی له نیوه به ینی په کسدا به کارهیتاوه که بز (زولف) نه گونجین و داو نه به پال (دل) . له نیوه به ینی دوه مېشدا (په یوه ست) و (تاق) ی به کارهیتاوه که بز (برز) نه گونجین چونکه به به که و په یوه ست و به جیا جیاش تاق و و له تاق وان و ، داو نه به پال (تاقه) .

له کوکردنه و هی (وابسته) و (پهرېشان) و ، (په یوه ست) و (تاق) دا طباق و ، له نیوان (زولف) و (برز) دا نه ماسوب ه به .

تیره - ی په کم - (چن) : تیره . له من دل گهر (گم) : له من گهر دل . تیره - ی دوه م - (چن) و (مب) : تیره . نه گهر طاقت له من تاقه (م) و (گم) و (خا) : له من طاقت نه گهر تاقه (پن گوئی دانه نره که له هندی نویسمدا تاقه به طاقه تیراوه) .

(۶) نه هر : جوا . که وهر : هموزیکه له به هشتدا . عسل : ههنگوین .

واژه : صوفن چمند لیتوی ناوی هموزی که وهر و شیر و ههنگوینی به ههشنه ، لیتوی نالغ دزه نه و ندی موشتاقی لیتوی و له لمعلی سوری یله .

نالغ وشی (پنزی) ی بز صوفن به کارهیتاوه که (مادده پهرستی) نه گه به ینی ، که چن بز خوی که عاشقه (موشتاق) ی به کارهیتاوه که (گیان پهرستی) نه گه به ینی . به به به راوردی له نیوان خوی یاخود دلداران و

به مهرگی خوت قه‌سم ، زاهید ، هه‌مق عومرت عوبورنکه

هه‌قام و مه‌زلت ، ئاخو ، له‌کن جه‌می قوبورنکه (۱)

دلم به‌رده نه‌گه‌ر شاخه ، به‌چاوی سۆکی مه‌نوازی

به‌خۆزاین نه‌سۆتاوه ، نه‌میشه‌کیوی سۆزینکه (۲)

سۆفیاندا کردوو و ، وێستۆیه نه‌وه‌مان بێ‌بگه‌به‌نن که‌وا سۆفیه‌کان
هه‌رچه‌ند به‌دیسه‌ن خوا به‌رستن ، به‌لام له‌زاسیدا به‌دوای مادده‌دا
نه‌گه‌زێن و ، دگه‌دارانبش هه‌رچه‌ند به‌دیسه‌ن وێلی دوای هه‌وا و
ناره‌زۆی نه‌فسن ، به‌لام له‌زاسیدا به‌دوای زه‌حه‌قی زۆحدا نه‌گه‌زێن ،
که‌واته‌ عیشقی زاسته‌قینه و خوا بێ لای له‌ساته‌ نه‌ک لای سۆفیه‌کان .

ورده‌کاریه‌کی تریش له‌م به‌یتدا هه‌یه . له‌نیوه‌ی دۆه‌میا (هه‌ب) و
(هه‌بان) هه‌یه که‌ به‌ هه‌ردۆ ئه‌بن به‌ (هه‌ب له‌هه‌بان) واته‌ ماچ . له‌لایه‌کی که‌شه‌وه
(هه‌بان) به‌ شتیوه‌ی نۆسینی کۆنی (هه‌بان) معنای شیر نه‌گه‌به‌نن . نه‌وه‌ش
شتیکی جوانه‌ چونکه‌ واته‌ : لێوی نالی موشقای شیر له‌علی لێوی
یاره ، که‌ وا نه‌گه‌به‌نن منال چه‌ند موحساجی شیر مامکی دایکبه‌تی ،
نه‌میش نه‌وه‌نده موشقای مژینی لێوی یاره .

بۆ (هه‌م) : به‌و . له‌علی : هه‌مۆ نۆسخه‌کان ، (هه‌م) نه‌هه‌ن ، له‌علی ، که‌
له‌گه‌ل (بۆ) دا بۆ (له‌علی) نه‌گه‌نجن . (هه‌م) : له‌علی . بۆ نه‌م نۆسخه‌به‌ نه‌هه‌ن
هه‌ر وا بێ چونکه‌ له‌جیایی (بۆ) نۆسیوه (به‌و) .

(۱) عوبور : به‌زێنه‌وه . قوبور : جه‌می قه‌بره .

واته‌ : ئه‌ی زاهیدی له‌خۆبای بۆ ! به‌ مهرگی خوت قه‌سم ، ته‌مه‌نت
هه‌رچه‌ند درێژیش بێت ، له‌وه زیاتر نییه که‌ بازدا و به‌زێنه‌وه‌یه که‌ له
سه‌رده‌می پێش هاتنه‌ دنیاوه بۆ نه‌و دنیا .. ئارامگای دوایشت نه‌هه‌ن
سه‌ره‌نجام له‌ گۆزسانیکا بێ له‌پال کۆمه‌له‌ گۆزیکدا ..

له‌نیوان (عوبور) و (قوبور) دا جێناسی لایق هه‌یه .

خوت (چر) و (هه‌م) و (گم) و (ت) و (مز) و (هه‌ب) و (من) : تو .
مه‌زلت «به‌راوێزی» چر : مه‌رجیست .

(۲) واته‌ : دلم نه‌گه‌ر به‌ردبکی بێ‌بابه‌خ و هه‌ج و بۆچ بێ ، با ساخیکی

شوعای ژۆت له گەردەلدا دیارە دڵ دەسۆتێن
بنازم بەم تەجەللایە ، چ خورشید و بلۆرێکە ! (۳)

له خەلۆت هاتەدەر سۆفێ ، گۆل و بەردی بەسەرما دا
مەگەن مەنمى لەبەر خەلۆه ، ئەویش تازە غورقۆرێکە (۴)

سەخت و گەردەنگەش یێ ، هەرچۆن یێ بە سۆك سەیری مەكە ،
بەخۆزایی و یێ هۆ نەسۆتارە ، هۆی سۆتانی ئەوێبە ئەمیش ، وەك چۆن
كیوی طۆر كەوتە بەر تەجەللای نۆری خوا و سۆتا ، كەوتووێتە بەر گۆی
ئاگرى عەشق . بۆبە دلی منیش لەجیایی ئەوێ بە چاوی سۆك سەیری
بكرێ ، شابانی ئەوێبە وەك كەلی كیوی طۆر چاوی یێ بزیۆرێ .

له نیوێ دۆهەمى ئەم بەتەدا حوسنی تەعلیل هەبە .

شاخە (م) و (گم) : سۆتا . مەنواژێ (م) و (گم) و (گم) و (م) :
مەنواژە .

(۳) شوعا : تیشك .

واتە : تیشكی هەسۆی ژۆت كە له ئاوی ئەمى گەردنی وەك بلوورتا
ئەدرەوشیتەوه ، دلی دلداران نەسۆتێن . ماشەللا ئەم جوانیە !
ژۆمەت خۆرێكى چەند پرشنگدارە و گەردنت بلۆرێكى چەند یێ گەردە ..
هێتانی (خورشید) و (بلۆر) بەدۆی (ژۆ) و (گەردن) دا لەف و نەشری
مۆرەتەبە ، چونكە (خورشید) بۆ (ژۆ) و (بلۆر) یێ بۆ (گەردن)
ئەگەزێتەوه .

ژۆت (چر) و (عەب) : ژۆی . دەسۆتێن (گم) و (م) : ئەسۆتێن .

(۴) خەلۆت : گۆشەگیرى سۆفیانه كە ماوەیەك له ژۆرێكدا ئەستێنەوه و
ناچە دەرەوه . ئەو جۆرە خواپەرستییهكى سۆفیانه . گۆل و بەرد :
وادیارە مەبەست یێ ئەو گۆمك و بەردانەبە كە سۆفێ لەكالی (خەمە)دا
لەجیایی ئەزیزێ بەدەستیەوه ئەگرن .

واتە : سۆفیی بەدیەمن دەست له دنیا هەلگرتو ، له خەلۆت
خانەكی هاتەدەر و گۆل و بەردەكی دەستی دا بە سەرما و بە سۆك
سەیری كردم .. لێ مەگەن واتەكا ، تازە له خەلۆت هاتووێتەدەر ،
خۆی لێ با یێ بوو ، وەلەزانی ئەم دنیا له خۆی بەولاوه كەسى یان نییه و
هەموو كەسێكى تری لا هێچە .

خەلۆت (ت) و (ك) و (ح) : خەلۆه . سۆتێ (چر) و (چن) و (م) و

غەمى چاوت لە چاومدا ، ھەمى قەددت لە سىنەمدا
لەبەر سستى و ضەعيفى ئەوخەويكە ، ئەم خوطۆريكە ! (۵)

بە ظاهير شادمانىيە لەبەر كەتمى ھەمۆ دەردان
كە « ئالىي » گەر بنالينى ئەميش ئەشە و سورۆريكە (۶)

(كم) و (گم) و (ھب) و (من) : زاهيد . خەلوە (ت) : خەلوەت . ئەویش
(چر) و (ھم) و (گم) و (ھب) و (من) : ئەميش . (گم) : ئەمەش .
(۵) ھەم : خەم . خوطۆر : خەيال .

واتە : خەم و خەفەتى دۆريى چاوت لە چاوما نىگای کيشراوە و ،
دەردى دۆريى بالات لە سىنەمدايە . ئەمە نەختى دلم زەحمت ئەکات ،
چونكە وردەمەك پەيڕەندم لەگەلت پىن پەيدا ئەکا . بەلام چەرخى زۆرگار
ئەوئەشم پىن زەوا نابىستى . ئەوئە لەبەر سستى دل و پىن ھەيزى چاوم
خەمى چاوەكەت وەك خەو بىنين و دەردى دلەكەت وەك خەيالتيكيان
لە ھالووە لام و ، بەشى ئەوە ناکەن پتيان بەستەمەو .

لە نيوە بەئىسى دۆھمدا (سستى) بۆ (دل) و (ضەعيفى) بۆ (چاوم)
ئەگەزيتەو و لەف و نەشرى موشەووەشە . بەلام (ئەو خەويكە) بۆ
(غەمى چاوم) و (ئەم خوطۆريكە) بۆ (ھەمى قەددت) ئەگەزيتەو و لەف و
نەشرى مۆرەتەبە . لە کۆکردنەوێ (چاوت) و (چاوم) دا موقابەلە و
جىناسى لاحتى و ، لە کۆکردنەوێ (چاوم) و (قەد) و (سىنە) و (خەم) و
(خوطۆرە) دا تەناسوب ھەيە .

لە چاومدا ، ھەمى ئەددت (گم) و (گم) و (من) : لە چاومدايە ھىي
قەددت . (مز) : لە چاومدا ھەمى ھەشت .

(۶) واتە : من لەبەرئەوێ ھەرچەن خەم و بەزارە و دەردە ھەمۆي
ئەخۆمەو و ھېچى دەردناپۆم ، وا دتە پيش چاوى خەك كە شادمان
بم ، كەچى ناخى دەروژنم پۆرە لە مەنسەت و ئازار . ئەمەش جۆرە
نەگەپەيەكە كە ناوانم بنالينم ، چونكە لەگەر پيت و بتوانم بنالينم ،
نالينەكەم ئەپيتە جۆرە شاين و خوشبەيەك و كەمچك ئازارمى پىن سۆك
ئەين . بەلام كوا !!

لە کۆکردنەوێ (ظاهير) و (كەتم) دا طبياق ھەيە . وشەي (ھەمۆ) يش
ھەلنەگرتى (ھەمۆ) ي بە مەنا (گشت) پىن يا (ھەم) و () پىن واتە (ھەم)
بە مەنا خەم لەگەل (و) ي مەظف . كەواتە لە (ھەمۆ دەردان) دا لەطافت

سەرى ھەر مۆى بەدەنم طەرزە تەمەننايىكە
گەردشى تۆكى سەرم دۆكەلى سەودايىكە (۱)
ومە سە سەبرى سەفاگاہى نەظەرگەى چاوم
كە عەجەب مەنظرەيى سەىر و تەماشايىكە (۲)

ھەبە . لە كۆكردنەوہى (نالىن) و (نەشە) و (سورۇر) بشدا طبياق ھەبە .
نەشە و (ھە) و (كە) و (گە) و (ھە) و (مە) : شادىق و .

(۱) طەرز : جۆر . تەمەننا : ئاوات . گەردش : سۆزاتەرە . سەودا : عەشق .
وانە : ھەزار جۆرە ئاوات لە دەرونا پەنكى خواردووہ تەوہ و ھېچىم
بۆ ئابەتەدەى ، بەجۆرىكم لىن ھاتووہ نەتوانم بلىم سەرى ھەر تالە مۆبەكى
لەشم ئاواتىكى پىوہە . ھەر مۆبەكى سەرم كە لەجۆلىن بە تەنئىرى
دۆكەلى عەشقىكە لە كەللەما نەبجۆلىن .

دبارە ئەم پارچە شىعرە بەرھەمى بارىكى دەرونىى زۆر سەخت و
ماتەماوى ئالبە .

سەرى ھەر مۆى (ت) و (اھ) و (دەراويزى) (خا) و (خە) : ھەر
سەرى مۆى . دۆكەلى (چەن) : دۆكەلە . (ھە) و (كە) و (گە) و (ت) و
(كە) و (اھ) و (مە) و (خە) : ھىلەكى .

(۲) سەفاگاہ : جىگەى ژابواردن . نەظەرگە : دۆرنا . مەنظرە : جىگەى
تەماشى .

وانە : ئەوئەندە دىمەنى جوان و سەىر كە لە ژبانما بە چاوى خۆم
دىومىن ، لە ئاوجاوما و پەنەيان كىشراوہ ، چاوم بووہ بە جىگەى تەماشى و
ژابواردنىكى سەسام كەر . . . وەرە تەماشى كە بزانە چ دىمەنىك
ئەمىن . ئەشتوانىز مەعناى بەتەكە والىن بەدەرتەوہ كە ئەوئەندە فرمەسك
لە چاوى تۆشووہ ، چەند جۆرە گول و گولزار لە چاوبا ژوووادە و بووہ
بە سەپراگە و مەيدانى ژابواردن .

سەبرى : ئەمە تەنھا بەپىي تىكىستى (ھە) . نوسخەگانى ئىر بەم جۆرەن :
(چە) و (چەن) و (ھە) و (خە) : سەىر . بۆ مەطفىش و بۆ ئىضافەش
دەست ئەدا . (كە) و (گە) و (ت) و (كە) و (اھ) و (مە) و (خە) : سەىر و .

سۆزىتىكى نەفەس و شۆزىشى ئائىلى ئاين
 ھەربەكە نەوعە غىنايتىكە ، بە مەنئىيىكە (۲)

ھەلقە ھەلقەي چەدەكەي داوى كەمەندى زولفت
 بۆ دلى خەستە كەوا بەستەيى ھەودايتىكە ۱۱ (۴)

سەفاگامى (چر) و (ت) و (ك) و (اچ) و (ەب) و (خا) و (خې) : سەفاگام .
 بۆ مەطفىش و بۆ ئېشانەش دەست ئەدا . (ەم) و (گم) : سەفاگام و .
 (۳) سۆزىش : سۆز . نەفەس : ھەناسە . شۆزىش : دەنگ و ھەرا . ئاين :
 دۆر . ئاي : شىمال . فېنا : غنا ، گورانن .

ۋائە : سۆزى ھەناسەي خەمباران و ئاۋازى دۆرى شىمالىتىك ،
 ھەربەكەي جۆرە گۆرانىيەكە . بەلام ھەردوگىيان بەك مەنئايان ھەبە .
 ھەردوگىيان ، ھەربەكە بە شىۋەي خۆي ، دەردى دلى ئادەمىزاد باس ئەكا .
 ئەشگونچىن مەنئاي (بە مەنئىيىكە) ۋا لىن بەرپىتەۋە كەوا ھەربەكەي
 مەنئايەكە ئايەتەيى ھەبە ، ئەۋيان شىتىك ئەگەبەنن و ئەمىيان شىتىكىر .
 ھەرچۆن بىن لەنئىۋان (سۆزىش) و (شۆزىش) دا ھاۋا ئاۋازىيەكەي جوان و ،
 لەنئىۋان (ئائىن) و (ئاين) دا جېناسى لاجىق و ، لەنئىۋان (ئالە) و (ئاي) دا
 ئەناسوب ھەبە .

سۆزىتىكى (گم) و (من) : سۆزىشى . (خې) : شۆزىشى . ئائىلى ئاين
 (ەم) و (گم) : ئاي و ئالەي . (ت) : ئالەي ئاين . (ك) : ئاين ئاين .
 ئەم بەبەنە و بەبىنى باشمەۋەي لە نوسخەي (چر) و (ەب) دا لەجىتى
 يەكتردان .

(۴) خەستە : نەخۆش . بەستە : بەستراۋ ، گىرۆدە . ھەودا : ئالى مۆ .
 ۋائە : ئەۋە خەربىكى چىت ؟ بۆچى زولفت ھەلقە ھەلقە ئەكەبت و
 داۋى لىن دروست ئەكەي بۆ دلى عاشىقە پىمارەكان ؟ خۆ دلى عاشىقى
 خەستە ئەنھا ئالىكى مۆى زولفتى بەسە پىتى گىر بىن ، لېتىر بۆچىن خوت
 ماندۆ ئەكەي ۱۱

لەنئىۋان (خەستە) و (بەستە) دا جېناسى لاجىق ھەبە .
 ھەلقە ھەلقەي : ئەمە تېكىستى (ت) بە . نوسخەكانىر ھەمۆ
 نۆسبويانە : ھەلقە ھەلقە . چەدەكەي (پەراۋىزى چر) و (ت) و (اچ) و
 (من) و (خا) : كە دەكەي . (گم) : كە ئەكەي .

هەردەمە فەرشی کەستکی کەبە بێن مەھر و نیکاح
دۆر لە چاکانی ، عەجەب فاحیشتە دنیایەکە ! (٥)

« نالێ » ئاسۆدە نییە طۆلی ئەمامی عومرت
بە ئەفەس دیت و دەجیت ، ئەصلی لەسەر بایێکە (٦)

(٥) هەردەمە : هەرکاتێ . فەرشی : ژێرەخەر . مەھر : مەرەبێ . نیکاح :
مەرەبێ . فاحیشتە : ئاfrهەنی داوێن پێس .

واتە : ئەم دنیای بێوفاوە هەر زۆری ژێرەخەری بەتێکی تازە بە
ناحەق ئەکەوتنە ژێردەستی ، وەك ئاfrهەنی داوێن پێس کە بێ مەرەبێ و
مەرەبێ لەژێر هەركەستێکا ببێهێوێ ژانەکنێ . . . لای ئەم دنیایە ، دۆر
لە پیاو چاکەکانی ، دنیایەکی چەند بێ نامۆس و داوێن پێس !

فەرشی (ەم) و (کە) : عێسی . کەستکی کەبە بێن مەھر و (چە) :
کەستیکە کە بە بێ مەھر و .

(٦) طول : درێژی . ئەفەس : هەناسە .

واتە : ئازێر ! نالێ بەدرێژی عومری ئەز و باراو و لاوی وەك ئەمامی
تۆ ناحەستتەرە . ئەنھا بە هەناسە دیت و دەژوا ، ئەنھا هەر هەناسە بەکی
بایە ، ئەگینا هیچ نیشانە بەکی تری ژبانی پێوە نییە ، ژێشەیی لەسەر
(با) بەك بەندە کە لای تۆوە بۆی بیت ، ئەگەر ئەو بایەیی بۆ نەبێت
هەناسەگەیی خۆیشی نامۆنێ .

(لەسەر بابەك وەستاو) یا (لەسەر بابەك بەندە) لە کوردیدا
ژستە بەکی کێناوە بە لە بێ گێانی و نزیکن لە حاالی گێانە ؟ و مردن یا
بیربەکی ئەواو .

ژێشەیی تۆ ئەچن بەیتە کە خێطاب بێ لەگەڵ نالێ خۆی و معنای
بەم جۆرە ئێك بەدرێتەرە کەوا ئەنی نالێ ، ئەمەنی بێ هێزێت بەدرێژی خۆی
ئاسۆدە نییە . ئەمەنت هەموو بریتیبە لە هەناسە بەك دێ و دەچن و لەسەر
ئەو هەناسە بە وەستاو ، کە وەستا عومرت ئەواو .

طۆلی ئەمامی (ەم) و (گە) و (ت) : طۆلە ئەمامی . (کە) و (خا) :
طۆلی ئەمامی . لەسەر (چە) : لەگەڵ .

- ۱۳ -

شاهینی دو چاوت که نیکا و مهیلی به دانگه
کیشانی به قولایی دلاویزی بژانگه (۱)

صوفی و سر و میزهر ، من و زولف و سر و دهسمال
من کوشتی لاجانگم و ، نو کوشتی جانگه (۲)

- ۱۳ -

(۱) شاهین : له فارسیدا (شاهین) میلی ترازووه که تاکانی ترازووه کی
پیوه شۆز نه کرینهوه . له دیالکتیکی همرامیشدا به ترازو نه لئین :
شایمن ، ایزه دا نم مهنایه مه به سته . به له موهریکی ژاو پین کردنه له
چهنشی هه لۆ ، چاوی باری پین نه شو به پین له توانای ژاو کردنی دلی
دلداراندا . نیکا : به لا ژوانین . دانگ : به شیک له شتیک . کینایه به له
کهن . قوللاب : قولاپ . دلاویز : دل پیا هه لئو سارو . بژانگ :
برژانگ .

وانه : ترازوی چاوه کانت که به ناستهم نه پین بهم لا و به ولادا
سمرناگهن و به شیک له دستان هه کتاو پین به سمر نهوانی که دا تا توژیک
زیاتر بولای نو بژوانن ، به قولایی دل پیا هه لئو ساروی برژانگه کانت
کیشانه نه کهن . مه به سته نه وه به بلن دلی دلداران له ناو چاوتان و به
قولایی برژانگه کانت به راوردیان نه کی سا برانی کامیان لات
خوشه و پینتر و قورشره توژی چاوی به ولادا لار بکه به توه .

نالن له لایه کی که شهوه معنای (ژاو کهرا) بشی له وشه (شاهین)
مه به سته بووه . بهم پیته مه به سته له (قولایی برژانگ) پش چنگی
شاهینه که به که چوله کی دلی دلداران ژاو نه کا و مه به سته له
(کیشان) ژاو کردن و به کیش کردنه . بهم جوره ش معناکه ههر ته واره .
نیکا و مهیلی به دانگه (کم) و (من) : نیکاهیکی به دهنگه . دیاره
(به دهنگه) که هه له به . بژانگه : (چر) و (خا) : مژانگه . نه گهر هه له نه پین ،
بش پیه و نه پکی به (موژگان) وه هه پین ؟

(۲) لاجانگ : نیوانی چاو و گوئی .

وانه : صوفی همزی له سمر و میزهره که لفته کی میزهره کی به
لاجانگیا پینته خواره وه و خوی پین بنو پین ، منیش ئارمزوم له وه به

فرمۆته که بانگم که ، شهوئی ، دیمه که نارت
قوربان ! وهره شهو ژۆی ، ئەوا وەمەیی بانگه (۳)

بنۆتە برۆ ، یەنی هیلالی سەری ماht
چون وەمەیی ماچی سەری کولت سەری مانگه (۴)

زولف و سەر و دەستالی یار بێنم بە لاجانگیا شوژ بۆیتەوه . من
کوشتە لاجانگی نازدارانم و ئەویش کوشتە ئێو جەنگی سەر
لێشتیواویە بە که لەخۆیەوه دەستی داوەتێ لەگەڵ هەرجیە کدا
بەنارەژۆی دلی نەبێ . باخود من بە بێ جەنگ لە مەیدانی دلدا
کۆلراوم ، ئەویش لە جەنگی ژباکاریدا کۆلراوه که دنیا و قیامتی بیا
لەکیس چۆره .

لاجانگم و (چن) : لاجەنگم و .

(۳) کهنار : لا ، پال . بانگ (ی دۆهەم) : بانگی سەبەیان . بانگ کردن .

وانه : نازێز ! تو خۆت بەلێنت دامن ، وەت شهوئی بانگم که ، دیمه
لات .. دەفرمۆ ، شهو را بەسەرچۆ ، وەمەدی بانگی بەیانیه ، یا
فرمۆ ، وەرە ، وەمەدی بانگ کردنه که به .

لەنێوان (بانگ) ی بەگەم و (بانگ) ی دۆهەمدا — که بەسەمنا بانگدان
پێ — جێناس و نیشترالد ، له (بانگ) ی دۆهەمیشدا لەطافەت هەبە .
وەمەدی (ەم) و (گم) و (ەب) و (خا) و (خب) : وادەیی .

(۴) ماه : مانگ .

وانه : گفت داووم کەوا سەری مانگ ژۆژۆی بێن ماچم ئەشکێنت و
ماچم ئەدەبێت . دەسا برۆی وەلا مانگی بەکەشەوی ژاسەری مانگی
ژۆمەت دەرخه ، بۆئەوهی بە دەرکەوتنی ، مانگ نوێی بێتەوه ، و وادەیی
ماچی لێوت بۆ من داين ، منیش بە مێوهی خوش و بەسام و زەرد و
سۆری سەری کولت بەربانگ بەگەمەوه . ■

لەمە مەگەر کاری نالێ بێن لە بەلەکاندا مانگی بەکەشەوه و مانگی
پێگەبێت کۆیکەتەوه !

برۆ (ەم) و (گم) و (خب) : برۆت . کولت (چر) و (ەم) و (گم) و
(ت) و (ەب) و (خا) و (خب) : ماht .

■ هیچ ئەشارەیی بۆ ژۆژۆ و بەربانگ کردنەوه و مێوه تێدا نیه .

« تالڻ » مهڪ ، توڙا بو ، لهبر جهنبهه گروت
 نايته نهلات ، عيجزي لهبر دڙڪهلي ڦانگه (ه)

— ۱۴ —

بنواڙه وشڪه صوفيرو ڙهقصي به ههلهله
 ديسان له بهجری وشكى ههوا كهوته پينبهله (۱)

(ه) مهڪ : وازيٽنه . پيندهنگ به . نومسز . توڙا : توڙه ، ياخود لهگهل
 (بو) رهكهي پاشهويدها پنگهوه (تورا) بو . جهنبه : ناوچاوان . عيجز :
 عاجزڇي . ڦانگه : دڙڪهلي پهنگ خواردووهوه .

واٽه : تالڻ ، پيندهنگ به وازيٽنه ، يسار توڙه بووه ياخود توراوه ،
 لهداخي ناوچاوي گرز و مڙت نابهله لات ، له دڙڪهلي ههناسهي ساردي
 له سيندا ڦانگه دراو و پهنگ خواردووهوهت پهست و پيٽزاره .

مهڪه (ك) و (عب) و (خا) : ههڪه ، واٽه : هاڪا .

نم بهيته له (ت) و (عب) و (اح) دا نيبه .

— ۱۴ —

(۱) وشڪه صوفيڻ : نعو جوره صوفيانهي كه مهسهلهي نايينان به شيويهكي
 ڏور وشڪ گرتووه و لهئاسي سادهترين ڙاواردي ههلاڻدا چاوپوش
 پيشان نادهن . ههلهله : ههلهله ، قريوه كردن . ههوا : ئاسمان .
 لارههڙوبازڇي . پينمهله : جڙيڪه له جورهڪاني مهله ، ناوي زيار به پين بيا
 له ڙي لاندري .

واٽه : سهبري وشڪه صوفيڻ بکه چڙن لهڙي خڙي لاي داوه و ، به
 قريوه ڪيشانهوه كهوتووهه سمهڪردن و له دهرباي وشڪ و پينلاوي
 ئاسمانا (كه ههواي نهفس و لارههڙوبازيه) كهوتووهه پين مهلهڪردن .
 ڙستهكه گشتي ڪينابهيه له ڪاري ناوهخت كه مهرجه پيوستهڪاني ديار
 نهين و له پهڪنهڪوتني ڪردار و گولتار .

له ڪڙڪردنهوي (ڙهقص) و (ههلهله) دا تهناسوب و ، لهنيوان
 (بهجر) و (وشڪ) و ، (بهجر) و (ههوا) دا طبياق و ، لهنيوان (بهجر) و
 (پينمهله) دا تهناسوب و له (ههوا) دا لطافت ههيه .

نهم مهرضه مهردهعی عمله و کولخهنی عمل
ههندی بووه به مسجد و ، ههندی به مهرهله (۲)

شیخ ، چ گهرمه حلقهیی ذیکرت به زهشبه لهک !
حالی نهانه خۆ به جه ثابت موحهووه له ! (۳)

(۲) مهردهه : کینگه . دپهر . عمل : کار . کولخه : تۆنی حمام .
عمل : هیوا . مسجد : مزگوت . مهرهله : شوینی ئینرشتنی پل و
پوش و پسیایی ناومال .

واته : نهم جیهانه شوینی کردهووه به و بنیادهم نهیا به کردهووه بیا
سهرنهکوئی و ، بو هیوا و ئاوانی زۆت وهک تۆنی حمام وایه ، چون نهو
هرچی ئینرشتهی نهسوئن ، نهمیش ههمو ئاوان و هیوا بهکی بیا نهین
به هیچ ، وهک چون نهو شوینهی به نیازی پاکوه خواهرشتی بیا بکرتی
نهین به مزگوت و برۆز و بهزیز و ، نهو شوینهی پسیایی مالانی
ئینرژوئنی نهین به سلوئیک و مهگر ههر سگد و پشيله موشی بیا
بگهن .

لهنیوان (عمل) و (نعمل) دا جیناسی موزاربع و ، لهنیوان
(مهردهه) دا که بوژانهوه و پتگهشتن و ژبان نهگه بهنن و (کولخه)
که مانای سۆتان و نعمان نه بهخشن ، ههرده ها لهنیوان (مسجد) و
(مهرهله) دا که نعمان وائای خواشین و نهویان وائای پیستی نهدا ،
طیباقی ههیه . لهم بهتهدا لهف و نهشری مورهتتمیش ههیه ، چونکه
(مسجد) بهرا به (مهردهه) عمل (و) (مهرهله) بهرا به
(کولخهنی عمل) ه .

مسجد (پهراویزی) چر و (ت) و (هبا) : مزگت . ههندی (چن) و
(ت) و (مز) : بهمعی .

(۳) شیخ : شیخی طهریقت . له کوردستانی سهردهمی نالیدا طهریقهتی
نهقشهندی و قادری بووه و ئیشتاش همن . حهلقهیی ذیکر : کوپونهوهی
دهرویشی قادری یا صوفی نهقشهندی بو ناوهتنان و یادکردنهوهی
خوا . زهشبه لهک : ههله زکیی پتکهوهی پیار و زن . حال : حال
لن هاتن ، و مزگیکی تایه بهیه بهسهر دهرویش و صوفیدا دیت و جلهوی
خۆیانان بیا لهدهست دهرنهچن . تیکرای بار و مزع . موحهووه :
سپارده .

دایم له دۆته میتگه‌لی ۆن ، تیرگه‌لی پیاو
به‌م ژشه‌وه له‌پیشه‌وه بۆگه‌لی به‌ سرگه‌له (٤)

همیشه تاقم شتی دۆژن له کوردستانا بوون ، به‌په‌چه‌وانه‌ی
په‌ژه‌وی ژاسنه‌قینه‌ی شمرع و طه‌رقه‌نه‌وه ، دروشمی خوا به‌رستن و
شیشه‌ی بیان بۆ سوودی تابه‌یی خۆیان به‌کاره‌یتاوه و ، به‌ ناوی حال
لن هاتن و شتی‌واوه گه‌لن کاری ناشره‌بیان کردوه ، وه‌ک کۆکردنه‌وه‌ی
ۆن و پیاوی نامه‌هره‌م په‌که‌وه و ، مه‌لاکانیش همیشه دژی نه‌وه بوون .
نالڤ له‌م به‌یتدا گاته به‌وچۆره شیشه‌خانه نه‌کا و نه‌لن : یاشیخ ! چه‌لقه‌ی
ذیکرت به‌هۆی ژه‌شه‌له‌ک و کۆپونه‌وه‌ی ۆن و پیاوه‌وه به‌ناو بۆ
خوا به‌رستن و له‌ژاسیدا بۆ ژابواردن ، ژۆر گهرمه . دیاره وه‌زعی نه‌م
ۆن و پیاوه ژه‌شه‌له‌ک کهرانه‌ش به‌ده‌ست خۆته و ، خۆت نه‌زانن چیه‌یان
لن نه‌که‌ی ، ههرکس به‌پیتی لن هاتنی و نه‌وه‌ی بۆی نه‌شت ! . یاخود
خۆت به‌ربرسیاریانی لای خوا وا گومزات کردن و له‌ خشتت بردن !
حالی (ت) : نیسی . خۆ (مز) : هم .

(٤) میتگه‌ل : ژانی بز و مه‌ژ . لیره‌دا مه‌به‌ست کۆمه‌لی میتینه‌یه . تیرگه‌ل :
کۆمه‌لی نیر . سرگه‌له : نه‌و چه‌پوانه‌ی له‌پیشی ژانه‌وه نه‌ژوا که
سابریتیکی ژیش درێژه .

واته : یاشیخ ! همیشه کۆمه‌لن ۆن و پیاوت شوین که‌وون که
نه‌ونده نه‌فامن نه‌گه‌تی مهر و بزنی . خۆبشت به‌ کۆلن ژیشه‌وه وه‌ک
سابرینی سرگه‌له که‌وونته په‌شیان و نه‌ونده‌ش تینه‌گه‌بشتوی نازانی
بۆ کۆپیان نه‌به‌یت .

له‌ کوردیدا وشه‌ی (میتگه‌ل) بۆ کۆمه‌لی مه‌ژ و بزنی ، چ نیر چ من ،
به‌کارده‌ی . نه‌ونده‌ی ئیمه‌ لاگامان لن بڤ ، مهر نالییه وا بۆ به‌که‌جاری بۆ
(کۆمه‌لی لافرت) به‌کاره‌یتاوه و وسته‌یه‌ی لافره‌ته‌کان له‌ نه‌فامی و
له‌قیریدا بشو به‌پیتی به‌ مه‌ژ . (تیرگه‌ل) بڤ که‌ له‌ به‌رابهری (میتگه‌ل) به‌وه
به‌کاره‌یتاوه ، نه‌مانبستوه که‌س پیش نه‌و به‌کاریه‌یتان . دیاره
وسته‌یه‌ی ، سه‌ره‌ژای قنچ کردنه‌وه‌شی له‌ناستی (میتگه‌ل) دا ، له‌ گه‌لن
ژوومه‌وه ئیشه‌ره‌ی بڤ بکا بۆ (تیرگه‌له) و له‌ دوا‌ی شیشه‌وه به‌خانه‌ی . .

تیرگه‌لی (چن) و (کم) و (من) و (که) و (هه‌ب) : تیرگه‌له‌ی . به‌م (م) و
(ت) و (مز) و (هه‌ب) و (خه‌ب) : به‌و .

دنيا مهحالی کهون و فسادیکه ، حیز و دۆن
 مهعلقمه چهن بهحیله به ، عیاره ، چهند دهله (۵)
 تو شیخ و ئهو عهقوزه ، عهجب دۆستی بهکترن ا
 بن شاهید و نیکاحه دیاره موغامهله ۰۰ (۶)
 «فالق» ا سهرت له گوتهدهکهی خانهقا دهکا
 لاین پزه له مهشعله ، لاین له مهشعله ۰۰ (۷)

(۵) مهحالی : شوین . کهون : بۆن . فساد : خراپ بۆن و فهوان . دۆن :
 بن بابهخ . عیاره : فیتباز . دهل : میچکه میچکه کهر بو ئهم و ئهو . دهله
 سهک که لهکاتی دهلهبهبادا گهسال وهک زهوک نهکهونه دواى . (دهله) له
 فارسیدا به زنی فیتبازیش ئوتری .

واته : ئهم جیهانه بهقای بو کهس نییه ، شوینی بیا بهیدا بۆن و
 فهوانه . چى بیا بهیدا بین ، پاشان نهفهوتی . شتیکی هیچ و بۆچ و
 بن بابهخ وهک دهلهسهک وابه گهسال شوینی کهوتین ، فیتباز و
 تهلهکهچیه ، بنیادهم ناگای له خوی نهین له خشتهی ئهبا .

حیز و دۆن (چر) : حهیزه بۆن که به عهره بین واته پیرمۆن . (پهراویزه) ی
 چر : حیزه ، دۆن . (کم) و (گم) و (له) و (اح) و (من) و (خا) : خیره ،
 دۆن . خیره به فارسى واته کهلهزوق و یاخ و بن شمرم و هیچ و بۆچ .
 بهحیله (« پهراویزی » چر) و (چن) و (هم) و (کم) و (گم) و (ت) و (ک) و
 (اح) و (من) و (خا) و (خب) : موخیلله . واته حهرام حهلال کهره .

(۶) واته : یاشیخ ا تو شیخی و (شیخ) یش واته پیر و ، دنیاش کۆنه وهک
 پیرمۆنی بهسالچو . همدۆ کهوتونه بهک و دهستان خستوهده دهستی
 بهک .. دیاره ئهم کاره ی تو کردۆه که لهجانیی ئهوهی لهم ئاخری
 عومرهدا بگهۆیتمهوه و تۆ بهیهکی پاک بگهی ، دهست خستوهده دهستی
 کۆنه داوین پیستی وهک دنیا - بین ناگاداریی کهس بووه ، به حهرام
 بوون به هاوسهری بهک و شایعت و ماره بۆین لهئارادا نییه .
 تو شیخ و .. لاد (چر) :

تو شیخ و ئهو عهقۆزهوو دهستی دهکیشین
 نیکاحه : ئهمه نیکستی (کم) و (گم) و (من) . نوخهکانی تر : (نیکاح) .
 دیاره ههلهکه هبی شتیهی نۆسینهوهیه ، ئهگینا لهمانیشدا ههر
 (نیکاحه) به .

(۷) گونبه : گومز . خانهقا : جینگای خوا بهرستی به پزهوانی تهریقتهی

شکهنجی عرض و طولی پیتی زولفت بین سه‌ره‌نجامه مه‌هل طولی نه‌هل ، عومری خضر ، زنجیری سه‌ودامه (۱)

نه‌قشبه‌ندتی . مه‌شعله : چرا . شهمعدان . مه‌شعله : سرفالین و همرا و ناشوب .

واژه : نالین سهرت و هک گومره‌که‌ی خانه‌قای لین هانوده ، له‌لایه‌که‌وه پزه له چرا و چرخان و شهمعی خاشه‌ویستن و دلدارتی و بیری زۆن . له‌لایه‌کی‌که‌شوره پزه له همرا و نالاره و سهری خاشه‌قال‌کردن به زۆ هه‌لما‌لینی نهم و نه‌و و دهرخستنی نازاستییان و ، به‌مه‌نالاره و همرا له‌ناو خه‌لکا نه‌نیسته‌وه ، چونکه قه‌کانت له‌وانه نین به‌میشکی هه‌مو که‌سیکا بچن و ههموان لینی حالتی بین .

بشع مه‌به‌ست له‌رشی (خانه‌قا) له‌مه‌به‌ته‌دا خانه‌قای مه‌ولانا بین و ، نشانه‌ی به‌یوه‌ندیک بین له‌نیوان (خانه‌قای مه‌ولانا) و نه‌و شتبه‌خدا که نالین قه‌ی لین نه‌کا !!

ده‌کا (کم) و (من) : نه‌کا . (مز) و (عب) و (خب) : ده‌چن . مه‌شعله (چر) و (کم) : مه‌شعله . مه‌شعله (چر) و (کم) : مه‌شعله .

(۱) شکهنج : نالۆژی و باخواردن و شکهانه‌وی زولف . عرض : پاناین . طول : درۆژی . سه‌ودا : هه‌شق .

واژه : نالۆژی و باخواردنی زولفی پیتی پیتچ به‌لای پانین و درۆژیدا ، شتیکه بنیاده‌م سهری لین دهرناچن و ناگاله نه‌نجامتیک له‌باره‌یه‌وه . به‌لام منیش هیوام لا نابۆژی و هه‌میشه هه‌ر به‌هه‌مای نه‌وه‌م شتیکم له‌مژۆوه‌وه ده‌سگر بین و ، چونکه بنیاده‌م لا نه‌مری نومییدی هه‌ر زۆرتر نه‌ین ، نه‌گه‌ر عومری هه‌زهره‌ی خه‌زینم بدریتین ، که نه‌لین لا قیامت نه‌ژی ، که‌لکه‌له‌ی نه‌م هیوایه و هک زه‌نجیر هه‌ر نه‌به‌ستن به‌خۆیه‌وه و له‌که‌له‌م دهرناچن .

له‌شگونچن مه‌عنا‌ی به‌یتکه به‌م‌جۆره لیک‌بدریته‌وه که‌وا نه‌م لزار و سزابه‌ی له‌بادانی زولفی پیتی پیتچه‌وه به‌باری پانین و درۆژیدا تووشم نه‌ین ، بۆانه‌وی نییه ، و هک چۆن هیوای نه‌ده‌میزاد و عومری هه‌زهره‌ی

به شهزادان زهقیب و موددهق ، من خوشی خوشیه
که دهوایه ، له هر لایه بکوژئی سؤدی ئیسلامه (۲)

ئیشارهم کرده ئه برۆی ، بهمنی : میحرابت که چه ، فهرمۆی :
ئهمه قیلهی تمامی عالمه ، جیتی جیلوه ئیماهه (۳)

خضر و زنجیری عه شقی تو که منی پین گیراده بووم ، ئه وهنده دۆر و
دوژن وهك بلیی بزانه و بیان نهین .
به پیتی مهمنای پیشو رستهی (عومری خضر) له طافه ئی تیا نهین ،
چونکه ئیشارهته بو مومری حهزروهی خضر پشتمهسهر و ، نالییش ناوی
(خدر) بووه .

زولفت (چن) و (هم) و (ت) و (ك) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) و
(خب) : زولفی . مهئهل : (چر) و (كم) و (عب) و (من) و (خا) : بهلن .
(گم) : وهكو !

موددهق : ئه وهی له خۆیهوه ئیددیماهی خوشه و یستی یار ئه كا و بهدرو
خۆی بیا ههلهواسن . دهوا : ههرا . (۲)

واته : بهدکاری ناحهز و خۆ ههلهستنهری دوژن بو به شهزادان
له سههر خوشه و یستی یار ، که یاریش له راستیدا هیچبانی خوش ناوی و
باری ئیمهیه . من خوشی خوشیه کهوا ئهوان ههردوکیان لهناو خۆیان
ههرا بهانه ، ههر کامیان بکوژئی سؤدی ئیمهیه که دلداری راستین ، چونکه
وهك چۆن دۆ کافر له بهینی خۆیان بپن به ههرا یان ، سؤدی ئیسلامه ،
له بهرئهوه که ههر کامیان لهناو بپن ، بهش بهحالی ئیسلام کافرئی کهم
بووه ههوه — به گزی به کاچونی ئه مانیش سؤدی ئیمهیه .

کهچ : لار . لهعام : ههمو . راست . جیلوه : دهرکهوتن . ئیما :
ئیشارته . (۳)

واته : ئیشارتهم کرده برۆی یار ، تیم گه یاند کهوا برۆکانی لارن و ،
یاریش له وهلامدا فهرمۆی بهلن راسته برۆم لاره ، بهلام قیلهی
راسته ئینهی ههمو خه لکی جیهانه و ، جیتی دهرکهوتنی ئیشارته کردنه
بو دلدارانم ، که ئیشارته بو به کتکیان بکهم له برۆمهوه درنه کهوتی .
ئهشکونچن مهمنای (جیتی جیلوهی ئیماهه) ئه وه پین که :
دهرکهوتنی پیشو نوێژه ، که چاومه . دیاره چاو له ناوهند
دهرنه کهوتی و برۆ وهك مبحرایی مزگهوت وابه .

له سایه‌ی ژۆی تۆوه شامی خه‌لقن طه‌لمه‌تی صوبه

له شامی زولفی تۆوه صوبی ئیمه‌ ظولمه‌تی شامه (٤)

له وشه‌ی (شام) دا له‌طافه‌ت هه‌یه ، چرنگه‌ مه‌نای (همۆ) یش و مه‌نای (ژاست) ی به‌را به‌ری (که‌چ) یش نه‌گه‌یه‌ن .

له وشه‌ی (ئیما) خدا که‌ له‌گه‌ل شه‌میری موته‌که‌لیمی (م) و شه‌میری غانیبی (ه) به‌کخراوه و بوون به (ئیمامه) ، ئیشاره‌تیک بو وشه‌ی (ئیمام) پیکهاتوه که‌ واته‌ پێش‌نوێژ و ، نالن گه‌یانندی مه‌نانه‌سی مه‌به‌ست بووه و ، له‌گه‌ل (میحراب) و (قیبه) و (عاله‌م) دا نه‌ناسویان له‌نیواندا به .

میحرابت که‌چه (م) و (کم) و (گم) و (من) : میحرایی که‌چی . به‌م‌پێه ئه‌گوێج (که‌چی) صیفه‌تی (میحرایی) ی و ئه‌شکوێج و ده‌لام ی . ته‌ماسی (م) و (گم) : ته‌واوی .

جینی جیلوه‌ی (چن) و (م) و (گم) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : چن جیلوه‌ی . (گم) : جینی سوچه‌ی . (من) : جین سوچه‌یی . (ت) : میحرایی . ئیمامه - به‌مه‌نا : ئیشاره‌تعه - (چن) و (عب) : ئیمامه - به‌مه‌نا : پێش‌نوێژه - . (من) : عامه .

(٤) سایه : سێبه‌ر . شام : ئیواره . طه‌لمه‌ت : ده‌لان . ظولمه‌ت : تاریکی . واته : به‌هۆی ژۆی ورشه‌داری تۆوه که‌ ئاراسته‌ی خه‌لکی نه‌که‌ی ، خۆراوايان وه‌ک کالی خۆره‌هه‌لانی لڤ هاتوه ، وا ژۆشن بووه‌وه . به‌هۆی زولفی زه‌شینه‌وه که‌ ژۆی ئیمان یخ ئه‌شارینه‌وه ، سه‌ینانی ئیمه‌ یوه به‌ تاریکه‌ شه‌ر .

له به‌کاره‌ینانی وشه‌ی (سایه) دا زیاده‌ژه‌ویه‌کی جوان هه‌یه . نه‌وه‌نه ئه‌لڤ : ژۆی تو ئه‌وه‌نده ژۆناک و ژۆناکه‌که‌وه‌یه ، ته‌نانه‌ت سێبه‌ره‌که‌شی که‌ بکه‌وێته سه‌ر شوپێتیک دنیا وا ژۆشن نه‌کانه‌وه ، وه‌ک خۆر هه‌لڤن . جا نه‌خواره‌ی ئه‌گه‌ر خۆی ئاراسته‌ی شوپێتیک یا که‌سێک بکړی !

له‌نیوان (ژۆ) و (زولف) دا ته‌ناسوب و ، له‌نیوان (طه‌لمه‌ت) و (ظولمه‌ت) و ، (صوب) و (شام) دا طبایق هه‌یه .

له سایه‌ی (گم) : له صوبی . تۆوه - له هه‌ردۆ نیوه به‌ینه‌که‌دا - (م) : تۆیه . شامه (من) : عامه .

له ئاب و تاب و ئەشك و ئامى خۆمدا بۆم بە بوريانى
له باتى پوخته گى سۆتام و ئىستەش پىتم دەلن : خامە (۵)

ئىشانەى پوخته گى پىندەنگىيە «ئالنى» ! ئەگەر پوخته
بە حوججەت طەى بىكە ئامە ، بە حىددەت پەى بىكە خامە (۶)

(۵) ئاب : ئاو . تاب : ئاو ، گەرما . ئەشك : فرمىشك . ئامە : ھەناسەى دەردەدار . بوريانى : لاشەى سۆرەوۋە كراۋ لە تۆندە باش كۆلەندى . پوخته گى : كۆلەن . خام : كالا ، نەبرزاۋ ، پىندەگەشتۇ .

ۋائە : ۋەك چۆن كە گۆشت ئەكۆلۈش ئاگرى بۆ ئەكەنەوۋە و ئاۋى بۆ ئەنئەنە سەر و خولۈى تىن ئەكەن و فۆى بۆ ئەكەن لە ئاگر ، مېشى لەئاۋ ئاۋى سۆپىرى فرمىشكدا و لەسەر ئاگرى گۆزى دەروۆن و بە ئاگر خۆش كۆردنى ھەناسە ھەلگىشانى خۆم ، لەجىياى كۆلەن سۆتام ، كەچى ئىتاش ۋا يار پىتم ئەلن : ھىشتا كالا و پىندەگەشتۇدە ، ۋائە شارەزاي دەردى دل نەبوۋە و تازە كارە ، ياخۇد گۆشتى كالا ...

ئاب و تاب و (چەن) و (كە) و (اچ) و (خەب) : ئاب و تاب . عەققىش و ئىضافەش ھەلگە گۆزى . (مە) : ئاب و ئامى . سۆتام و (خەب) : سۆتام و ئىستەش (چەن) و (مە) و (كە) و (اچ) و (مەن) : ئىستەش . (گە) : ھىشتا . دەلن (مە) و (مەن) : ئەلن .

(۶) پوخته گى : پوخته پىن . كۆلەن . حوججەت : بەلگە . ھىز . توند . طەى : پىچانەوۋە . حىددەت : تىز . پەى كۆردن : بۆزىن . خامە : قەلەم .

ۋائە : ئىشانەى پوخته پىن ، ياخۇد ئىشانەى كۆلەن لەسەر ئاگرى عەشق ، ئەوۋەتە بىيادەم پىندەنگ پىن و مەل كەچ بىكا . جا ، ئالپا ! ئەگەر ئۆزىش پوختە و پىندەردى و لەسەر ئاگرى عەشق بەھوۋاتى كۆلەى ، مەل كەچ كە و پىندەنگ بە ، لەجىياى دەربۆزىنى ئازەزەين و ۋەنى شىعرى زاز و گەپىن ، كالاغەزى شىعەرت توند پىچەمەرەوۋە و پىخەرە ياخەل و قەلەمەكەت بىزەوۋە و پىشكىنە و جارقى ئور لەبارەى پىندەھىمى بارەوۋە نە ھىچ بۆلن و نە ھىچ بۆلۈسە .

لەنپوان (حوججەت) و (حىددەت)دا ھاۋاۋازىيەكى جوان و ، لەنپوان (طەى) و (پەى)دا جىناسى لاجىق ھەبە .

سهودازدهده گهی زولفت ، نه زهاری له کن پشه
دۆر لهو گوله بین خاره ، گولزاری له کن پشه (۱)

صوفی که گران باره ، بین مغز و سه بولک باره
صوف پۆش غمی باره ، نهو باری له کن پشه (۲)

(۱) سهودازدهده : نهو دی دهردی عشق لیتی دایم . نه زهاری : جسمی زه هره
وانه گول . بهنم : هیچ و پۆچ . خار : دۆرک .

وانه : نهو که سهی گوروفتاری دهردی خوشه ویستی زولفتی زهشی
تو بۆین ، گولی زهره و سۆری لا هیچ و پوچه و ، مادم لای گولی
بین دۆکی زۆی تودا نهین ، گولزاری بهلاوه بین بابه خه .
لنئیوان (گول) و (خار) دا طبایق هه به .

زولفت (له) : خالت . نه زهاری (چر) : نیهاری ، وانه دهر بۆینی
خوشه ویستی به گهی . بین خاره (کم) و (من) : بهمنی زۆ . (ک) : بین چاره .
بهمنی به نه و شه به به یه نندی به ژسته که ی باشه وه به وه نهین .

(۲) بین مغز : بین مێشک و بین نه که بێش . گران بار : بار قورس . سه بولک بار :
بار سۆک . کینا به به له بنیادهی پۆش و هیچ و پۆچ که شتی که نه بین مێشکی
پتوه خه بیک بگا . صوف پۆش : که سنج بهرگی خوری له بهر کردین .
نهو بار : جسمی وه بهر وانه کورک .

وانه : صوفی که ژبش و مێرمه و نه زیتیکی گهره ی هه لکرتوه و
باری خۆی بین قورس کردوه ، له ژاستیدا کابرایه کی بین مێشک و
بین کاره . نهو خورق پۆشه ی که باری خمی به سهر شانه وه بین و
بیریکانه وه ، گوێ به کورک و خورق نادا و نهو جۆره شتانه ی بهلاوه هیچ و
بین بابه و مابه به .

صوف پۆش غمی باره (چر) و (خا) : صوف پۆشه وه غمباره .
(چن) : صوف پۆش و غمی باره . (عم) و (کم) : صوف پۆشی غمی باره .
(کم) و (من) : صوف پۆش و غمباره . (ت) : صوف پۆش غمباره .
(ک) و (اح) : صوف پۆشه غمباره .

دیوانه که شهیدا بڼ ، ټوکی سړی سهودا بڼ ،
 قلم هېچې له سر نایڼ ، دستاری له کن په شه (۳)

سینه دلی بڼ کینه ، صافه وه کو ټایینه
 مستوره به په شینه ، سراری له کن په شه (۴)

(۳) دستار : میزور .

واڼه : دیوانه که گر فناری دهردي دل بسج و عاشق بسج و
 مشق همنامت که بشنېته ټوکی سربشی و ژوتاندېتهوه ، هېچې
 نایڼ دایوښت و هېچیش نایته سړی و میزوربشی به لاره قسې
 قلازه .. تنها نهوانن کوڅ به دېمن نمدن ، که لهزاسیپوه دژرن و
 پتوېستیان به شارندنهوی کون و که لهبر و نالهواوی خوبان هبه .

له ژستهی (قلم هېچې له سر نایڼ) دا معنایه کی ناسکیش هبه ،
 نمره : همنامت نه گمر (هېچ) بش بکاته سړی ، که دیاره (هېچ) هېچ
 نیبه تابکړته سر ، میزور هر ناکاته سړی ا

هاوناوازییه کی جوان له نیوان (شهیدا بڼ) و (سهودا بڼ) و (له سر
 نایڼ) دا هبه .

نیوهی به کسی نم به ښته له (عب) دا به مجوره به :

ټوکی سړی شهیدا بڼ ، دیوانه که ژسوا بڼ

(۴) واڼه : لهو سینه بهی که دلی بڼ کینهی ټایڼ ، وهک ناوینه صاف و
 خاوڼ و بڼ گمرده ، تنها پارچه قوماشکی خوری به سره وه به
 دایوښوه ، هېچ ژارڼک له کس ناشارپتهوه و جیکه کی فروغیل و پیلان
 نانهوه نیبه ، ژارداری به لاره کاریکی هېچ و پوچه ، نارهنوی له وه به
 به ناشکرا و به پېچ و به نا مامه له له گمل خه لک بکا .

له نیوان (سینه) و (کینه) دا جیناسی لایق و ، له نیوان نم دوانه و
 (نایینه) و (په شینه) دا هاوناوازییه کی ناسک و جوان هبه . له نیوان
 (مستوره به په شینه) و (سراری له کن په شه) شلا جوره طبایفکی
 جوانی معنا هبه .

صافه : (ت) و (ل) و (اچ) و (عب) : صاف . نایینه (چر) و (م) و
 (گم) و (ت) و (ل) و (اچ) و (خا) : ناوینه .

عاشق که ده کا ژاوی ، ظولماتی شهوه داوی
 مورگانی تهزه چاوی ، یتداری له کن پهشه (۵)
 صوفی! چیه ئیشی تو! هر کایه حشیشی تو!
 عاشق وه کو ژیشی تو ، ههوساری له کن پهشه (۶)
 چهن واسیمه ئهم ذیهنه ، ئه فلاکی تیا زههنه
 ئه جبال له لا عیهنه ، ئه دواری له کن پهشه (۷)

(۵) واته : دلدار که ئه به ویی باری خۆی دهسگیر بین و ژاوی بکا ، تاریکی
 شهر ئه کا به دار و ئه به ریج به هۆی لاریکیهوه دهستی بین بکا . مهسه له ی
 شهروخوئیی به لاهه شتیکی ئاسانه و له وه نالرسن که خهو ژیکای لهن
 بگری ، چونکه برژانگی هه میسه سهزی فرمیسکه و ، که سیکیش که
 برژانگی تهزی بین خهو ناچینه چاوی .

ده کا (کم) و (من) : ئه کا .

(۶) کایه حشیش : ئه وهی خه ربکی کاری هیچ و پوچ بین . ههوسار : ئه و
 پهتهی له ملی ولاخی ئه کن و ئه به ستهوه پیتی .

واته : صوفی! تو خه ربکی چیت؟! تو کابرایه کی مایه پوچی ، باخود
 کردارت وهک پوچی وایه و له کا به ولارهشی لهن بهیدا نابین ، مه بهستی له
 بین مایه یی کرداریه نی . به لام دلدار ، خۆی بهم شنه هیچ و پوچانه وه
 خه ربک ناکا که تو خۆتبان پتوه خه ربک ئه کهی . له و ههوساری ولاخ و
 ژیشی تو لا چون به که که کردۆته به هۆی به ستهوهی ئازادتی و
 سه به سیت .

له ئیوان (ئیش) و (ژیش) دا جیناسی لایق و ، له ئیوان (ئیشی تو) و
 (ژیشی تو) و (حه شیشی تو) دا هاوئاوازی به کی به تام هه به .

صوفی (عب) : واعیظ .

(۷) زههن : مه رهون ، ژاگیرار . ئه جبال : جهمی جه به له واته کیو . عیهن :
 خورق . ئه دواری : جهمی ده وه وهاته چه رخی گهردۆن .

واته : ماشه لا له ناسۆی بیرم چهند به دمه وه تانه .. ئهم گیتنیه ی
 هه مۆ تابه و هه مۆی تیا ژاگیراوه و ، له هه مۆ شتی ئه زانم و شاره زام .
 کیوی سه ختم لا وهک خورقی وایه و ، چه رخی گهردۆن لا شتیکی
 بین بایه خه . مه بهستی له وه به گرانترین بابه تم به ناسانین بو لیک ئه مد ریته وه و!

» نالې « که قهدهح پوښه ، مهستانه وو سرخوښه
خاموښ و نهمدپوښه ، نه شعاری له کن په شمه (۸)

— ۱۷ —

باين له طهره ف قیله مه وه دیت و و مزانه ،
یا بوری هه ناسه ی دهمی غونچه ی لهره زانه ؟ (۱)

له سر هیچ شتن په کم ناکوځی و هیچم به گران نابغه پیش چاو .
چمن : تنها (چر) . نوسخه کانی تر همدو : (چه ند) .

(۸) قهدهح پوښ : نوښ کمری پیاله ی مه ی . نهمدپوښ : نه وه ی فهره نچین
له بر بکا . کینایه یه له بنیاده می دهر ویش مهره ب . نه شعار : جهمی
شجره .

وانه : نالې ټینسانیکه مه بخوار و عاشق و سرمه ست و ین ناگا له
دنیا و هرچن به دنیا وه ی به ستیته وه .. ین دنگه ، خو ی له کاری کهس
تن هه لقا ورتیښ و نه نانت شجریش ، که شاکاری ده ستیه می ، به لایمه
هیجه ، یاخود نه و ونده ناسان به ده ستیه وه دیت ، به هیچی نمرانې .

له نیوان (نوښ) و (خوښ) د (پوښ) دا جیناسی لایق هه یه .
نهم به یته له نوسخه ی (چن) دا بهم جوره یه :

(نالې) که نهمدپوښه ، مهستانه وو سرخوښه
خاموښه ، نه مه دپوښه ، نه شعاری له کن په شمه

نه گمر له بر ناکوکی نیوان (مهستانه وو سرخوښه) و (نه مه دپوښه)
نمویه نهم نوسخه بهمان هه لته ناو یرد ، به لوم نهو ناکوکیه لیمان نه گمزا .
قهدهح پوښه (که) و (اح) : نهمدپوښی . مهستانه وو (ت) : مهستانه یی .
سرخوښه (که) و (اح) : سرخوښی .

— ۱۷ —

(۱) طهره ف : لا . قیله : یار ، که وک قیله د لان همدو ځوی ین نه کن .
پو : پون . لهره زان : لهریوه .

وانه : ناخو پایله له لای یاره وه هه لی کردوه ، له پون و بهرامه ی یار
تلاوه و ، لیستا که دتی به سرمانا نهو پون و بهرامه بهمان لدا به لوتا ،
یاخود راسته و راست پونی هه ناسه ی دهمی وک خونچه به می که به دم
سرو ی بای سبه بنانه وه نه لمریته وه ؟

هشکم ، که له گهل عشقه ، طیفلیکی فهیه
هۆشم ، که له گهل خۆشه ، بیرنکی نهزانه (۲)

له نیتوان (باپن) و (بوپن) دا جیناسی لایحی و ، له نیتوان (با) و (بو) و ،
(هه ناسه) و (دهم) دا تهناسوب ههیه .

باپن (هم) و (گم) و (من) و (« بهراویزی » خا) : بایه . دیت و
(ک) و (اح) و (خا) : دپته . بۆی : ئههه بیکستن (چن)ه . نوسخه کانی تر ،
(هم) و (گم) نهین ، نۆسیویانه : عهطری . (هم) و (گم) : بۆنی . خونهی
(گم) : خونهی . له زهزانه (چر) و (چن) له زهزانه . بهم پیهه مهعناکی
وای لێ دپتهوه : یا بۆنی هه ناسه بهی له زهزه دپمه کانهوه دئ . بهلام ناچن
به دلا . (هم) و (گم) : له زهزانه . (ک) و (مز) و (هب) و (اح) و (من) و
(خا) : لرهزانه . ئههه به پیهی دپتهوسی کون بو (له زهزانه) دهست نهدا .
فههیم : بیکه بشتو و فامیده . (۲)

واه : زۆر سهیره ! فرمیکم زادهی عشقه و تازیه و ، عهشقیش
سه ره زۆیه و له بیکه بشتنهوه دۆره و ، له بو زاده کەشی که فرمیکه که به
له بهر نهوه که زادهی نهوه و تازیه ، ئه نه گه بشتو بووایه ، که چن
ساوایه کی زانا و وربا و فامیده به ئه زانی کهی نه زۆی . بهلام هۆشم که
له گهل هاننه دنیا دا بهیدا بووه و دههیکه لاهه و ههههه لاهه ، له بو زانا
فامیده بووایه ، که چن به پیهه وانهوه بیرنکی خه ره فاو و ههچ نهزانه .

نالی له بهینه دا نا کۆکی نیتوان (عهشق) و (هۆش) له قالیکی زۆر
جوانا دهر نه بۆی . له شک به زادهی عهشق دانهن و مادهم زادهی نهوه
خۆشه و بسته و ، به ساوا بشتی پیشان نه دا چونکه ساوا نیشانهی تازیه
بۆ نهوهی ژبانه و ، هۆش و بیر کردنهوه و بیهه عهشق له کا به یله شت و ،
به بیر و نه زانی و خه ره فاو بیان دانهن .

ئههه سه ره زای نهو وشه ناراین و زوخسار تازاندنه وههش که له
بهینه که دا گردۆیه . نهوه له نیتوان (عهشق) و (ئه شک) دا ، نه گهر
سه بیرنکی هاو زه گهزی («) و (ع) و له یله نریکی (ک) و (ق) بکهین ،
لهواتین بلتین جۆره جیناسیکی موزاربع ههیه و ، له نیتوان (هۆش) و
(خۆش) دا جیناسی لایحی و ، له نیتوان (طیفل) و (بیر) دا طبایق و ، له
کۆ کردنهوهی (طیفل) و (نههیم) و ، (بیر) و (نهزان) دا طبایفکی وردتر و
جوانتر ههیه . نه گینا کن دیویه ساوا زانا بیه و پیری کۆ نه سال نهزان
بیه . شتی وا مه گهر هه ره له جیناسی عهشقه دروست و زهوا بیه و نالی
بیهو نهتهوه !

تیزاوی سوروشکم وه کو ئیکسیری سوهیله
زو خسارمی زمردم وه کو ئوراقی خهزانه (۳)

شیخم ا وهره دهر ، فهصلی بهار و گول و گهشته
ئهیامی له گهرما به خزان و هقتی خهزانه ! (۴)

ئهو شیخه به کوم مه گره که پهشینه مه ریده
ئهو ژشه به سهر داره وه ژستیکی بوزانه (۵)

هیشقمه (مز) : هیشقم و . خوشمه (مز) : خوشم و .
ئهم بهینه له (مم) و (من) دا بهینی ستهمه .

(۳) تیزاو : تیزاب ، شله به کی کیمیاییه زیزی یی گهردی له ناباک یی جیا
ئه کریتنه وه . ئیکسیر : مایه به کی کیمیاییه گوا به ئاسن و مسی یی ئه کریتی
به زیزی . سوهیل : ئه ستیره ی گهشی سوهیل که نیشانه ی پایزه و که
ههلات نیتر گه لای دار دهست ئه کا به زمرد بون . زوخساره : زوخسار ،
ژو . ئوراقی خهزان : گه لای پایز .

وانه : فرمیتکی سوتیر و تیزم ئه لیتی ئیکسیری ئه ستیره ی سوهیله .
زو خساری زمرد هه لکه ژاویشم ئه لیتی گهلاداری پایزانه ، چون ئه ستیره ی
سوهیل بو گه لای دار نه یی به ئیکسیر و زهردی ئه کا وه ئیکسیر زیزی
یی گهرم دهر بخا ، فرمیتکی وه ک تیزابیشم ژوی وه ک ژه نکاوچی سووم
زمرد هه لته گهرژین .

ئهم بهینه له نوسخه ی (مز) دا نییه .

(۴) ئهیام : ژۆزان ، سهردهم . گهرما به : گهرماو ، حمام .
نالئ لهم بهینه وه په کسهر پایزی به جن هینت و به هاری هینا و ،
ئمه وه ژۆئه کانه ئه وانه ی دلیان مردوه و نهها بو ژۆیامالئ ئه زین و ،
شیخی ژپایاز له کا به نمونه یان و پتی ئه لئس : ئهم وهره وهری گول و
گهزانه به ناو گولاندا ، سهردهمی ئه وه نییه بنیادهم به خزیته ناو گهرماو .
پایز کالی خزانه گهرماوه نه که به هار ، که ئه یی بنیادهم چاو به گولزار و
چرۆی دره خشت و شینایه لدا بگچیز .

له ئه یوان (خزان) و (خهزان) دا جیناسی موحه ژۆزه ف هه به .
له گهرما به (له) و (اج) و (خا) : له گهل مامه . دیاره ئهم له بهیره و اتایه کی
سهرگوله شته یی هه به ، به داخه وه ئیمه نه مانزاتی چیه .

بهری غزله لم پڑ له دوز و گوههره ، نهما
 غه وواصي دهوئى يعنى به تعميقى بزانه (۶)

(۵) کوم : قول . مريد : ياخي ، کينايه به له شيطان . ژېس : مژ و خورپي
 ژېسراو . بوزان : جسمى بوزه واته بزن .

واته : ده ست مهگړه به قولي نهو شپخه وه که شيطانیکه ، بو
 خواردنه وه بهرگي خورپي له بهر کردوه . ژېشه کهشي به سر داري
 بالاېوه مژي ژېسراوي بزنه .

له شگونجن (کوم) نهين و (که م) يچ . واته : به کسي مزانه چونکه . .
 تاد . هروا نه شگونجن (مريد) نهين و (مورېده) يچ ، واته مورېدېکي
 خورج له بهر . نيوي دڅه مې بهينه کهش له زور بهي نوڅه کاند
 به جوړي نوسراوه تموه نه گهر به ترينه سر ژينوسي کوردي نوچ
 وای له دېته وه :

نهو ژشه به سهردار و ژليسيکي بزانه

به لام نيحه پاش ليکولېنه وه گېشتينه نه وه که بهم جوړه معنایه کي
 نهوژ نابه خشت و نهين ژاسنېبه که ي بهم جوړه يچ که له (معن) ه کدا
 نوسومانه نه وه و ، بهراويزيکي (چرايش) بشکتيکي بو خستينه سر
 ژيگای نه م ليکدانه وه به ، نه وه له سر وشي (بزانه) نوسيو به (جمع) ،
 واته (بوزانه) به و جسمي (بوزه) به معنا (بزن) .

لهو شپخه به که م مهگړه (چن) : نهو شپخه به که م بگړه . (گم) و (من)
 لهو شپخه به که م مهگړه . (اح) و (خا) : لهو شپخه به که م مهگړه . به پي
 نه م نوڅخانه ي دواين نه توانين (به که م) و معنا له بده نه وه که نهو
 ژهنگه به جلي يچ ژهنگ نه کن يا قوماشي عماره پويه ، که واته (به که م)
 کينايه نهين له شتي يچ که لک و ليد دېعای دروي خواناس . به شمينه
 مريد (م) و (گم) و (گم) و (من) : شپخه نه مورېده . بزانه «بهراويزي»
 (چن) و (گم) و (ک) و (اح) و (خا) : مزانه .

(۶) غه وواصي : نه وي له چپته بنسې دهر يا دوز و گوههر و مرواردي
 دهر نه پيچن . تعميق : قول کردنه وه . ژوچون . بزان : زانا .

واته : دهر يای يچ بنسې غزله له کانم پزيه ي له دوز و گوههری گرانيه های
 معنای ورد و جوان . به لام و نه يچ هر کولکه مه له وائين بتوانن به ناسانن
 نهو دوز و گوههرانه دهر پيچن و نهو معنایانه له بده نه وه . دهر يا گړدي وای
 نهوئ بزانن قول بوي داچن و بتوانن بچپته بنسې ناوي ليکدانه وه و له

پژ دانه به ، نه ما نه وه کو دانه یی چهلتنوک
بهرم وتوو ، نهك وه كو گولی مهره زاته (۷)

حوسنی نهظه ره نهصلی نهظه ر حوسنی به عیصمت
صوغی که ده کا تهرکی ، به ئینسالی مه زاته (۸)
نهو گهوهره نوکه که له «نالی» ی دمدزن خلق
ئاوئی لیه ، وهك ئاگری یی شهوتی دزاته (۹)

شیمره کانم ورد بیتوه و له ورده کاریبه کانم بگا .
بهیتی بیتش به کیکه له بهلکه کانی زاستیی نه م فسه بهی نالی .
دهوئ (کم) و (من) : نهوئ .

(۷) دانه : دهك .
واژه : دهریای غمزه له کانم پژ له دانه ، دانه ی گهوهری ئافانه و دوزی
نایاب و مرواری گرانبه ها ، نهك دانه ی چهلتنوك که نیوه ی پوش و نهو
نیوه کهی برنجه .. من یاسی دهریام کردوه ، یاسی گوله مهره زم
نه کردوه ، تا که سی و ا گومان بهری من دهنگه چهلتنوک لایه ، نهك
دهنگی گهوهر و دوز و مرواری . که وانه ، نهوانه ی نهنا نهوانده
نهوان بجه ناو ئاوه وه ، ناو له نهو ئوبان سهرنه که وئ و ، نهوانه ی
لهجیایی گهوهر و دوز و مرواری به دوای پوشی چهلتنوك ، یا نهگر
هر زور پایه بلند یی به دوای چیشنی برنجدا نهگمژین ، خویان نمدن
له قهره ی شیمری من .. شیمری من خوراکي نهو جوره که سانه نیبه و
نایمت به ده سیانه وه .

(۸) واژه : زاسته کهی تماشاکردنی جوانی له قهمل داوین پاکیدا ، شیوه ی
ژهوا و باشی سهرنجه . جا نهگر وشکه صولن سه پری جوانی نهکا و
همو سه برکردنیکی جوانی به لاه نازهوا و حهرام یی ، گوئی مه دهری و
به بنیاده می مه زانه ، نهگر بنیادم بووابه تماشای جوانی نه نهخته
بشتگوئ که خوراکي به کسی گیان و دهریانی ئاده میزاده .

(نهصلی نهظر .. ناد) موینه دایه دواکه وتوو و ، (حوسنی نهظه ره)
خه به ره که بهتی لئی پیش که وتوو .

حوسنی - ی دوه م - (هب) : حوسنه .

(۹) واژه : نهو فسه ورد و پوسه عیایانه ی که وهك گهوهر و ان و هه ندی کهس

نه لای نه نفسی بوم ئاسا ، هه تا که ی حیرسی وێرانه !
له گهل هم عه شقبازانه بۆ بازانه ، ئازانه ! (۱)

له نالیان ئه دژ و نه باندنه پال خۆیان و خۆیان نه که نه به خاوه نیان ،
گه وهه ری ناو ده ریان و نه نادره وه شینه وه ، وه که نه ناگره گر و نه بیکه
وان که دژ به شهو نه بیکه نه وه ، چۆن نه وان ناوێرن گزی ناگره که بان
به مرز که نه وه نه وه که خه لک پێیان بران و پێیان گرن ، نه مایش ناوێرن
ورده کاری به کانی نالی به وه واوێ بلژن و بیکه نه ناو شیعری خۆیان وه ،
چونکه خۆینده وه و زه خه گر ده س به چ نه بانناسته وه که هیه نالین .
له بهر نه وه که به کاری بان دێن ، که کهم که میش به کاری بان هێنان دێاره
مه عنا ی ته واو ی خۆیان نا به خشن و له چاو گه وهه ری بن ناو ی بیری نالیدا
وه که بارچه گه وهه ری شکاو و ده سکرد بان لێ دێ که بابیه کی نه وه ی
نییه .

هم به به ته جوړه ئیشاره تیکبشی بۆ نه وه پهنده کوردیه تیا به که نه لێ
« مۆزۆ دزی به تی ، مه گر به شهو بکریته مل » .

له مه به ته وه دهر نه که وێ که نالی له سهر ده می خۆیدا نا س راویه کی
زۆری له ناو خه لکا بووه و شیعری به سهر زمانی ژۆشیرانه وه بووه و ،
خه لک شانازیان پتیه کردوه ، بۆیه هه ندێ به ناو شاعری له ژا ستیدا
نا هه نه رمه ند که نه بان توانیوه پیا بکه نه وه ، ورده کاری به کانی نه ویان دزی وه و
خۆیان نه وه شیعری خۆیان وه ، به لام به هۆی بلا و یه نه وه ی شیعری
نالییه وه به سهر زمانی خه لکه که دا ، دزی به تیه که شیان به باش پێ نه گراوه و
نه بان توانیوه که لکی ته واو له ماله دزی به تیه که وه بگرێ . نه توانین هم به ته
بکه نه به به لکه بۆ نه وه که هه ر ورده کاری به لکه له شیعری شاعری کی
سهر ده می نالیدا هه ی و له هه مان کانا له شیعری نالی خۆشیدا هه ی ،
به هیه نالی دابنیت و شاعره که ی تر به تاوانی دزی به وه بگرێ .

گه وهه ره (ک) و (گم) و (من) : گه وهه ری . (مز) : گه وهه ر . نوکته
(ت) و (هه) و (اچ) و (من) و (خا) : نوکته ی . ناگری (هم) : ناوری .

(۱) بوم : کونده به بۆ . بوم ئاسا : عادهت وه که کونده به بۆ . بازانه : وه که باز .
ئازانه : ئازایانه .

موسولمان ! تیره مالی خان و مات هر نه مان دین
په شیمان به که دهرمانی نه مات مایه ی نیمانه (۲)

بلا بۆ کولده بۆ یخ ، مفتی مشک و ماری که تۆ یخ
خه طیره گی نه بی ویرانه ، دهمیره ی کولبی کاشانه (۳)

واژه : نهی نه فی حیز له لاهودانن نه گردۆی ، و له کونده به بو
ویرانه نشین ! نم دنیا ، له چاو نهو دنیا دا ، و له که لاه و ویرانه وایه . .
دها بو تا که ی دهس پهرداری ژبانی نم که لاه و ویرانه به نابی ! نازابانه
هه له ، و له بازی تیریمز بفره و ، له گه له عاشقانی زیگیای راستیدا
تۆ بکهره لاهودانیی عشق و خواناس .

دۆریش نییه مه بهستی نالی له (ویرانه) سوله یمانی پاش تۆ خانی
بابانه کان یخ و ، نم نه سیده به ی له پاش به جی هینستی کوردستان و
تۆ کردنه مه که و مه دینه دانای .

بازانه ، نازانه (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) : نازانه ، بازانه .

(۲) مان : مانه وه . خان و مان : جیگه و زیگه و مال و مه به بند . مایه :
سرمایه .

له مه به تبه شدا نالی له سهر سه روه نشت کردنی نه فی خۆی
به رده وانه و به خۆی نه کن : نهی موسولمان ! مانه وه ی دست و
په یوه دت له دنیا به دا نه نجامه که ی هر نمان و مال و ویرانییه و ، دنیا
بۆ نهو ناشی که س پشتی یخ به ستی . په شیمان به روه له جۆره
ژهوشه ، چونکه نهها باوه ژ به خوا و پشت له دنیا کردن دهرمانی دهردی
نمان و مسۆ گهر که ی مانه وه ی راسته قینه به بو .

له نیوان (مان) و (خان) و (مان) دا جیناسی لاجیق و ، له نیوان (مان) و
(نمان) دا بیجگه جیناسی ناقیص طباقیش هه به .

مایه ی نیمانه (چن) : مایه نیمانه . له وه نه چن له میس هر (مایه یی)
بۆ یخ . (عم) و (ت) و (ل) و (اچ) : مایه یی مانه . به یچی له نو سخانه
مه هتا که ی وای لی دپته وه : نهو دهرمانی دهردهت که بریتییه له نمان و
یخ په یوه ندق له گه له دنیا ، هۆی مانه وه ی هه میشه یته . به لام له مه معنایه
قورس دپته پیش چاو .

(۳) بلا : لیتی گه ژۆ . مفت : خۆزایخ . که ندۆ : که ندۆی قوژ یا قامیش که له
مالانی لادیدا زه خیره ی زستانی تری نه کمن . خه طیره : گرتک و خاوه ن

به قیسه‌ی عومری ضایع گهر مورادت یی تدارهك یی حه‌یاتی مه‌ككته و مه‌وتی مه‌دینه‌ت جه‌بری نوقصاهه (۴)

پایه . کاشانه : خانوی بچوك و یی‌پایه‌خ که هه‌وارانی بیا نه‌وین .

وانه : لن گه‌زئ له دنیا ، پایه‌خ‌دار و یی‌پایه‌خی . . هیجیت نه‌وئ . . با گه‌نجی شاراو‌هی ژیر که‌لاوه‌ کونی ، بۆ کونده‌به‌بۆ یی که ههر به‌سه‌ریه‌وه نه‌قرژین و هیچی لن ده‌گیر نابین . . با زه‌خیره‌ی سوچی مالی هه‌زارانیسی بۆ مشک و ماری ناو که‌ندۆ یی . . هیچی هیچ نییه و بۆله‌وه ناشی بنیاده‌م دلی پتوه بیه‌ستن .

نالی لهم به‌تهدا خاوه‌ن گه‌نجانی دنیا به‌رسی به کونده‌به‌بۆ و ، هه‌وارانی دنیا به‌رسی به مار و مشک شو به‌اندوه . دیاره سه‌رنجی نه‌وه‌ش نه‌درئ که نالی هه‌رچۆن یی هه‌زاره دنیا به‌رسته‌کانی له ده‌ولمه‌نده دنیا به‌رسته‌کان به به‌هرمه‌ندتر داناو ، چونکه له هه‌موو حالیکه مار و مشک ناو که‌ندۆی هه‌زار زۆرتری ده‌ستگیر نه‌بین له کونده‌به‌بۆی سه‌رگه‌نجی ده‌ولمه‌ند !

خه‌طیره‌ی (ام) و (کم) و (گم) و (من) و (ت) : خه‌طیره . (ک) و (عب) و (اح) و (خا) : خه‌طیره . گه‌نجی (چر) : کونجی . (ت) : کونج . (ک) و (اح) و (خا) : گه‌نج و . (عب) : کونجی . زه‌خیره‌ی (ام) و (کم) و (گم) و (ک) و (من) : زه‌خیره . کونجی (ت) و (اح) و (خا) : کونج . (ک) : گه‌نجی . ویره‌انه (عب) : کاشانه . .

(۴) به‌قیبه‌ی : باشماوه . ضایع : فه‌وتاو : ته‌دارهك : فریاکه‌وتن . جه‌بری نوقصان : بۆ کردنه‌وه‌ی نانه‌واوئ .

وانه : نه‌گهر له‌ته‌وئ فریای نه‌و ماوه‌به‌ی ته‌مه‌نت بکه‌وئ که‌وا خه‌ریکه له‌کیت نه‌چن و هیشتا به‌ته‌واوئ له‌کیت نه‌چوه ، بۆ له مه‌ککه بیسه‌ره سه‌ر و پاشان بۆ له مه‌دینه به‌ره ، به‌وه هه‌موو نانه‌وایه‌کی زۆت بۆله‌که‌به‌وه .

لهم به‌ینه نیشانه‌ی نه‌وه‌به نالی لهم پارچه شیعری له سه‌ره‌های سه‌فه‌ری مه‌ککه و مه‌دینه‌یدا وتوه ، جا خوا دۆ جار سه‌فه‌ری مه‌ککه و مه‌دینه‌ی هه‌مین بایله‌جار . هه‌روا له‌وانه‌شه‌ یی به جۆره نیشانه‌یه‌کی نه‌وه که له مه‌دینه‌ مردین ، نه‌خوازه‌ نه‌گهر بیه‌ستین به پارچه مه‌سته‌زاده‌که‌به‌وه که له دوا ساله‌کانی بیه‌یدا و به‌ر له چۆنه مه‌دینه‌ی وتویه‌تی .

له‌نیوان (حه‌یات) و (مه‌وت) دا طیباق و ، له‌نیوان (مه‌ککه) و (مه‌دینه‌دا) نه‌ناسوب هه‌یه .

چ مه ککه ؟ دار و بهردی قاعیده ی ئه رکانی ئیسلامه
چ طه یه ؟ ماء و خاکی مائیده ی ئه نواری ئیماه (۵)

فیداکاری تن و جان به ، له ئاسانج هه راسان به
که داغ و دهردی ژێگه ی مه ککه باخ و وهردی مهردانه (۶)

(۵) قاعیده : بناغه . ئه رکان : گۆشه کان . مائیده : سفره و خوان .

واته : له کام مه ککه دا بژیم ؟ ئه و مه ککه به ی که دار و بهردی بووه به
بناغه ی گۆشه کانی ئیسلام و ئه گه نه بوایه چسوار گۆشه ی ژۆزه لات و
ژۆزاوا و باکور و باشوری ولاتی ئیسلام نه نه بو ، یاخود گۆشه کانی ئابینی
ئیسلام که شایه بجهان و نوێژ و ژۆژ و زه کات و هه چن دانه نه مه مرزان ،
به و مه عنا که ئابینی ئیسلام له مه ککه وه هه لقواره و له وێ و ده چی هانوده وه
خوار بۆ پێغه مبه ر . . له کام مه دینه شدا به رم ؟ ئه و مه دینه به ی که ئاو و
خاکی بووه به سفره به ک و نۆری ئیجهان له سه ر ئه ر سفره به وه بلاو پوره وه وه
بۆ ججهان .

دۆر نییه وشه ی (قاعیده) ئیشاره ت بچ به ئابه ی (واژ) برفه
ابراهیم (القوامید من التبنیت) واته : کاتێک ئیبراهیم پایه کانی مالی
که به ی به رز ئه کړه وه و دروستی ئه کړد . .

له نێوان (دار) و (بهرد) و ، (قاعیده) و (ئه رکان) دا تهناسوب و ، له نێوان
(ماء) و (خاکی) و به لکو (مائیده) شدا تهناسوب هه به چونکه مائیده بچ ئاو
نایێ .

مائیده ی (چر) و (خا) : مایه یی . (اج) : مائیده . له مه ی هه
(مائیده ی) به .

ئهم به ی نه له (کم) و (گم) و (هه ب) و (من) دا نییه .

(۶) ته ن : له ش . جان : گیان . وهرد : گۆل .

واته : گیان و له شت به که به قوربانج و ژێگه ی بۆ دهرد و مه ی نه ی مه ککه
بگه به ر و ، له هه سانه وه و به ژودان بێزار به ، چونکه داغ و دهردی
ژێگه ی مه ککه ، باخ و گۆلزاری مهردانه و شایانی ئه وه به بنیاده م بۆی
به چێ .

له نێوان (ته ن) و (اجان) دا تهناسوب و ، له نێوان (داغ) و (باغ) و ،
(دهرد) و (وهرد) دا ، له له فظدا ججهانی لاهیق و ، له مه عنادا طبایق
هه به ، سه ره ژای له ف و نه شه ری موره ته به ییش . جگه له وه که
هاولئاوایه کی جواپیش له نێوان (ئاسانج) و (هه راسانج) دا هه به .

نه گرجن زنگه : خاکی خوئنه ، دار و بهردی ئیسقانه ،
 نیشانه ی تیری زنگی عه شقه ئهم ئیسقانه سپاه (۷)
 وتم : داخو چیه سۆر و سپن تیکهل ؟! که تیفکریم
 سه راسهر که لله یی ئوشتر ، له باله ب خوئنی ئیسانه (۸)

داغ و (هم) و (گم) : داخ و . باغ و بهردی (هم) و (گم) : باغی و بهردی .
 نیوه ی دۆه می ئهم بهینه له بهراویزی نوسخه ی (من) دا به خه تیکی
 نوێ ، بهم جۆره نو سراوه نه وه :

که داغ و دهمد و زنگی مه ککه و بهردی و بهردی مهردانه

به لای ئیمه وه نه گهر له جیایی (دهرد و) ، (دهردی) و ، له جیایی
 (و بهردی) ، (و بهردی) نو سراوایه مه منایه کی جوانی نه به خشت ، چونکه
 (زنگ) واته : ورده لم .

(۷) واته : هه رچه ند خاکی زنگای مه ککه هه مۆی هه ر خوئنه و ، دار و بهردی
 هه مۆی هه ر ئیسقانه و له وانه به ئه وه ی بچن بۆ مه ککه گیانی له زنگادا
 دانن ، مه ککه هه ر شایانی ئه وه یه بنیاده م بۆی بزوا ، چونکه له و ئیسقانه
 که بهردی زایی سال سپن بۆ نه نه وه ، نیشانه ی تیریکی که به زنگای هه شقدا
 یا له پێناوی هه شقدا نراون به نیشانه یه که وه .

ئهم زهنگ سۆربه یی خاکی زنگای مه ککه ، که نالێ به خوئنی مه منا
 لێ نه دانه وه ، ئه وه یه که زنگای مه ککه لمی سۆره و ، له و ئیسقانه هه ش
 که به نیشانه ی تیریکیان دانه ن به زنگای یا له پێناوی هه شقدا نراون به
 نیشانه یه که وه ، ئیسقانی 'هه شتری مهرداره وه بۆی یا کۆلراوی کاروانین . به لام
 ئهم ، وه له به پشی داها و دا تۆنی له کانه وه ، ئه به وێ بیانکا به شیکی
 لایین و پیرۆز و سۆری له سۆره که نه کا به خوئنی حاجن که چه له زایی
 یی گروون و کوشونی ، یا به خوئنی شه هیدان که له هه زراکانی ده و بهردی
 مه ککه دا ژواوه و ، ئیسقانی هه شتره کانیش نه کا به ئیسقانی هه شتری
 کۆلراوی حاجیه چه به کوشنه وه کان یا ئیسقانی هه شتری هه زراپیه کان
 که به تیری دۆه من کۆلراون .

زنگه خاکی (چر) و (ت) و (له) : زنگه خاکی ، بۆ (خاکی) و بۆ (خاکی) بۆ
 ده ست لهما . (چن) و (اح) و (بهراویزی) خا : زنگه خاکی . (هم) و
 (گم) : خاکی زنگی . بهردی ئیسقانه (چر) : بهرد و ئیسقانه . (ت) و
 (له) و (اح) و (بهراویزی) خا : بهرده ئیسقانی .

(۸) له باله ب : لیوان لیو .

به‌لن بهم ژیگه‌دا جه‌مازه جانبازه که ژۆر و شهو
ده‌کا سیر و سولۆکی دائیمه‌ن سه‌رخۆش و مه‌ساته (۹)

قطاری زه‌نگ و قۆزی ئوشتی و ئیستر له‌سه‌ر کیوان
ده‌لیی زێه‌ی سه‌دای قاز و قولنگی ئه‌وجی که‌یوانه (۱۰)

وانه : له‌ دلی خۆمدا وتم ناخۆ ئهم سۆر و سبیه جیه له‌م ژیگایه‌ی
مه‌که‌دا یتکه‌لی بملک بوون . که ورد بۆمه‌وه بۆم دهرکه‌وت سبیه‌که
همۆی که‌له‌سه‌ری خوشتری ژێر حاجییانه و سۆره‌که‌ش خۆنسی
حاجیه‌کان خۆیقه ، که چه‌ته و ژێگر نه‌هاته‌ ژێی کاروانی هه‌ج و نه‌بۆ
به‌ شه‌ز و ده‌یان حاجن و خوشتری حاجیی تیا نه‌کوژرا و سه‌دانیشی
تیا ژۆت نه‌کرا به‌وه و خوشته‌کانیان به‌ تالان نه‌برا ..

ئه‌شگونج ، وه‌ک له‌ به‌جی پێشۆشدا ئیشاره‌تمان بۆ کرد ، خۆین
ژشتن و خوشتر کوشتنه‌که بۆ سه‌رده‌می فه‌زای له‌سحابان بکه‌ژێته‌وه ..
ئوشتی (چه‌ر) و (مه‌) و (که‌) و (گه‌) : وشتی . (مه‌) : خوشتر .
له‌ کوکرده‌وه‌ی (سه‌راسه‌ر) و (له‌باله‌ب)دا له‌قابولیتی جوان هه‌به .

(۹) جه‌مه‌ز : وشتی بیژده . جانباز : ئه‌وه‌ی گیانی خۆی نه‌خاته
مه‌ترسییه‌وه و مل نه‌نن و کوێ به‌ مه‌ترسی نادا . سیر . ژێ ته‌ی کردن .
سولۆک : ژێگرته‌یه‌ر .

وانه : له‌م ژیگای جه‌مه‌دا وشتی باره‌به‌ری بیژده گیانی خۆی
خستوه‌ته‌ سه‌ر له‌ی ده‌ست و شه‌و و ژۆل خه‌ریکی ژێزه‌ویه و ،
بێوچان ، وه‌ک سه‌رخۆش و مه‌ست ، له‌ گه‌شت و گه‌ژاندایه .
له‌نیوان (جه‌مه‌ز) و (جانباز)دا جیناسی لایق و ، له‌نیوان (سه‌و) و
(ژۆل)دا طبایق هه‌به .

ژیگه‌دا (مه‌) و (که‌) و (گه‌) : ژیگه‌ وا . (له‌) و (مه‌) و (اج) : ژیگه‌دا .
سیر و (چه‌ر) و (چن) و (ت) و (اج) : سیر . بۆ (سیر و) و (سه‌یری)یش
ده‌ست نه‌دا . (مه‌) و (که‌) و (گه‌) : سه‌یری . دائیمه‌ن (مه‌) و (که‌) و (گه‌) و
(ت) و (مه‌) و (مه‌ن) : دائیمه‌ن .

(۱۰) قطار : کاروان ، ژێر . زه‌نگ و قۆز : ئه‌و زه‌نگه‌ی له‌کرێته‌ ملی و لاخی
باری کاروان له‌ سه‌فه‌ری دۆردا و له‌دۆره‌وه‌ ده‌نگی ده‌ی . ئه‌وج : به‌رزێ .
که‌یوان : ئاسمان .

چ زینگیکی سپن واشه ، نهوندهی که هکشان دۆره
چ صهرایکی شین زهنگه ، به قد تو ئاسمان پاته (۱۱)

مه گهر زنی حاجیانه وایا سه یاره سه یاره ا
مه جۆزه گاله تی جه زۆی جه ریری ساره باقانه ا (۱۲)

واژه : دهنگی زبزی زهنگ و قۆزی ملی خوشتر و ئیستری حاجی که
له سه ر کپوه کانی ده ور بهری مه ککه وه دانه پهنه خوار و ، زابه له ی له
دۆره وه دتی ، نه لیتی ئاوازی قار و قولنگی ئاسمانه به بهرزه وه نه فیژین .

قەمطاری (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) : قەمطار . بۆ (قەمطار) و
(قەمطاری) یش دەست نەدا . (خا) : قەمطار و . زەنگ و (ت) : زەنگ .
ئەمبش هەر (زەنگ و) . . . لۆشتر و ئیستر (عم) و (ت) : ئیستر و لۆشتر .
له (کم) و (گم) و (مب) و (من) دا نیوه به ینی به کم تیکرا جیاوازه و له نیوان
ئو نو سخانه خو شیاندا جیاوازی هه یه . له (کم) و (گم) دا هه له ی
گهره ی تیا به بۆیه نماننۆسییه وه ، هه رچه نه تیکرا له شتیوه ی نه وه یه
که له (مب) و (من) دا به . له (مب) یشدا : خو صۆ صمن دهنگی زهنگی
گهرنی ئیستر . . . ئاد . له (من) یشدا : خو صۆ صمن دهنگی زهنگی گهرنی
خوشر . . . ئاد . . ده لیتی : (کم) و (من) : نه لیتی .

ئەم بەینە لە نوسخەکانی (گم) و (گم) و (من) دا لە پاش به ینی
دوا زده هه مه وه به .

(۱۱) سپن واش : سپن زهنگه ، مه به له سپن . که هکشان : کۆمه له نه ستیره ی
کاکیشان ، که له دۆره وه سپن نه کانه وه . مه به ست له ئاسمانه .

واژه : ئەم زینگای هه جبه که ده شتیکی لینی کاکن به کاکیه ، زینگابه یی
چه نه سپن زهنگه ، نه وه نه ده ش دۆره نه لیتی زبزی کاکیشانه به ئاسمانه وه .
ئەم ده شته نه پزوه ی مه ککه به ش چۆن ده شتیکه له بهر دۆرتی شین
نه کانه وه و نه وه نه ده ی نه ک نه نا هه وت ئاسمان ، به لکو نه وه نه ده ی نو
ئاسمان پان و گهره به .

(۱۲) سه یاره : کاروان . سه یار : زه ونده . نه ستیره گمۆزه کە کان . مه جۆزه :
کۆمه له نه ستیره ی کاکیشان . جهۆ : زاکیشان . جه ریر : جه له و ،
زه شوه ی ولاخ . ساره بان : خوشتره وان ، نه و زه لامه ی له گهل وشتر دا
نه زوا و ناگاداری نه کا .

واژه : بشق ئەم زبیه زنی حاجیان یی و کاروان پیا ئیته پهرتی ، وه ک.

له ټیږ ژیگی زهوانی قوم نوقوم بق وشر و بق گوم
نه ما گوتی بیستی (قم*قم*) ، چ جای ټیکالی هسته (۱۵)

نه ای حاجن له سر چوار چټوه یی ناجن ده لئی نه شه
لوعایی خور له سر ټیهرامی وه کافوری نه کماله (۱۶)

حوشریش له ووه به که مه شه وړه نه لټن « فلانه کهس له کلکی گمابوه وه ،
نه گینا مردېو » گوايه کک دوا شوینی گیان له بهره گيانی بیا نامینن .

نوشر (م) و (ک) و (گم) و (من) : وشر . مه هله که (گم) و (من) :
مه هله که و . عمیق و نالی (چن) و (اح) : عمیق نالی . بق (عمیق و)
(عمیق) یش ده ستلده . (م) و (ک) و (گم) و (من) : عمیق نالی .
(ت) : عمیق ټیکه .

(۱۵) ژیگی زهوان : نه و جوړه له ی له شوینیکا جیکه نابن و بدهم باوه نه ووا .
قوم : لم . (قم*قم*) : هسته ! هسته !

واڼه : وشر لهناو لمی با هه لکړوی بیابانا نوقم بق و لم دایوشن ،
به جوړی که له بهر دیار نه بونی لاق و سکی ، بنیادهم وائزمان چوکی داداوه .
بویه وشره وانه کان همرچمند لټی نه خوژن که هستن ، نه و گوتی به
دهره وه نیبه تا بیست ، چ جای نه وه بتوانن هه لټنه وه .

له نیو (ک) و (من) : لهناو . ژیگی (م) و (گم) : ژیگی . زهوانی (م) :
زهواندا . وشر و (م) : وشریش .

(۱۶) هن : لهش . ناجن : حوشری نیژده که سوار پوهه کی به سه لامه تن
نه که به ټنه جن . نمش : ترم ، تابوت ، مردو لهناو داره مه بتا . لوعاب :
شټیکه و له منراوی جالچالوکه له گهرمای نیوه ټوکاندا نه بېرنی له
ناسانه وه بهره و خوار نه ټنه وه . ټیهرام : بهرگی ټیهرام ، قوماشیکی
نمدوړاوه حاجن له کانی حمدا نه یکه بهر . کافور : دهرمانیکی بون خوشی
سپیه . نه کفان : جسمی (گن) ه .

واڼه : لهشی حاجی مانلوی شه کعت و بهک کهوتو ، به سر پشني
حوشری لمز و لاوازی حاجی گواسته وه که نه وه نده یان زه ناندوه نه وه
هر چوار چټوه و نه سکالته که ی ماوه ، نه لټی ترمی مردووه لهناو داره
مه بتا . هه سونه زړینه ی خوریش له قرچه ی نیوه ټوکا که لدا به سر
بهرگی سپی ټیهراما که حاجن له بهر ی کردووه ، نه لټی کافوری سپیه و
به سر کفی مردووا کراوه .

مەلن : دىمىشە ، بلىن : دىئاھەمۇ خايتىكە ئەم ھەوشە
چ ھەشىكە ؟ كە ئافاقى ھەصار ، ئەفلاكى سەرباھ (۱۷)

مەلن زىنگەي كەشىندە ، يا كوشىندە ئەۋدەرە ، ياخۇر
كەمەندە ، يا مەنابى خىۋەتى گەردۆنى گەرداھ (۱۸)

لەم تەشېھەدا ھوشىر ۋەك دارە مەينى لىن ھاتوۋە ، لاشەي مانقۇي
ھاجىن بوۋە بە لاشەي مردۆي ناۋ دارە مەيت و ، بەرگى سېپى لىھرام
بوۋە بە كفى و ھەسۇنە زىزىنەي خۇرىش بوۋە بە كافۇرى سەركفى
مردۆ .

لەنپوان (ھاجىن) و (ناجىن) دا سەردەزى جىناسى لايىق ، تەناسوب و ،
لەنپوان (ئەكفان) و (نەمش) و (كافۇر) يىشدا تەناسوب ھەبە .
دەلتى (كم) و (من) : ئەلتى .

(۱۷) خانىكە : خانەبەكە ، خانۇپىكە . ئافاق : جەمىي (ئولۇق) ە بەسەنا ئاسۆ .
ھەصار : شۆرە .

ۋانە : دەشتى چىن ؟ نەكى ھەرگىز بىلىي ئەم زىگاي ھەججە دەشتە . .
بەلكو بلىن : جىھان تىكرا خانۇپىكە و ئەم زىگاي ھەججە ھەوشەكەبەنى و ،
ئاسۆي دۆرى كەس بىن نەگەبىشتۇش شۆرەكەبەنى و ، ئاسمانەكانبىش
سەربانەكەبىنى .

(۱۸) كەشىندە : ئەۋەي بىكىش و نەپزىنەۋە . كوشىندە : بىكۆر . ئەۋدەر :
ئەۋدەھا . كەمەند : بەتتىكى ئەسۋرى دىۋىزە بۇ گرفتار كردنى كەسپىك يا
گىيان لەبەرىك بەكاردىچ . مەناب : گەردان . سۆزاۋە .

ۋانە : مەلن ، پىۋىست ناكاي بىلىي زىگاي ھەج دىۋىزە و ئەكىش و
نەپزىنەۋە . زىگاي ھەج زىگاي نىبە ، ئەۋدەھاي كوشىندەبە ، كەمەندى
گرفتار كردنى خەلگە ، تەنالى دەۋارى ئاسمانى سۆزاۋەبە كە بەسەر
زەۋىدا ھەلگەۋە . جا تەنالى تەنالى دەۋارىكى گەۋرەي ۋەك ئاسمان
بىن ، لەمىن چەند دىۋىزىن !

لەنپوان (كەشىندە) و (كوشىندە) دا جىناسى موحەۋۋەف و ، لەنپوان
(كەشىندە) و (كەمەندە) و ، لەنپوان (گەردۆن) و (گەردان) دا جىناسى
لايىق ھەبە .

عورنی گهرم و سوزراوی میثالی چاوی گریاته ژوعورنی شاخی سوتاوی شهیمی جهرگی بوریا ته (۱۹)

له بن خاکی مه‌خاکی ئاته‌شینی ، له‌طی له‌ب توشنه
له‌سر ئایی سهرابی ، سه‌روی سترابی موغه‌یلانه (۲۰)

ژیکه‌ی (له) و (هه‌ب) : ژیکه . به‌پیتی ئهم نوسخانه‌ی معنای نیوه به‌پته‌که
وای‌ل‌دیتنه‌وه : ناوی ژیکا مه‌پینه ، ژیکا نیبه ، ماریکی کشاوی کوشنده
هه‌به .. ئاد .

طه‌نایی (عم) : طه‌نایی . (کم) و (گم) و (من) : ته‌نایی .

(۱۹) عویژن : جهمی (مه‌ین) به‌معنا سه‌رچاوه‌ی ئاو . ژوعوزن : جهمی
(ژه‌من) به‌معنا لۆتکه‌ی شاخ .

واته : سه‌رچاوه‌کانی ئاوی گهرم و سوتر له‌سه‌ر ژیکای چۆلی هه‌ج ،
وه‌ک چاوی گریانایی دلداران وان که فرمیشکی گهرم و سوتریان لێ
له‌ژۆن . لۆتکه‌ سۆتاوه‌کانی شاخه‌کانی ده‌وروبه‌ری ژیکاش وه‌ک جهرگی
سوتاوی ژه‌ش‌بووه‌یان وان .

(۲۰) مه‌فلاک : ژۆچۆ . ئاته‌شین : گهرم وه‌ک ناگر . توشنه : بێنۆ . ئاب : ئاو .
ستراب : تیراو . موغه‌بلان : دره‌ختیکی کۆره‌به‌نه‌ی دژکاو‌یه‌، له‌ده‌شته
بێ‌ئاوه‌کانا له‌ژۆن .

واته : سه‌یری بعه‌وه‌ی له‌م خاکه‌ له‌که‌ی ، چالا‌یه‌کانی که نه‌بۆ ئاوبان
تیا بوايه ، لێوی ئالێان بێ‌نوه‌ بۆ دژۆتیک ئاو . سه‌یری سه‌ره‌وه‌شی
له‌که‌ی ، سه‌راب بووه‌ به‌ ئاو تیا‌یا و دار سه‌روی تیراوی قه‌راخ ئاوی
سه‌رابی ، بریتییه‌ له‌ دژکی موغه‌بلان که له‌ وشکانا نه‌بێ‌ ناژۆن ! وێنه‌به‌کی
جوانه‌ بۆ ده‌ربڕینی بێ‌ئاویی ژیکای هه‌جاز .

له‌نیوان (بێ‌) و (سه‌ر)دا طه‌باق و ، له‌نیوان (خاله‌) و (ئاب) و (ئاوه‌ش)دا
ته‌ناسوب و ، له‌نیوان (سه‌رئاب) و (سه‌راب)دا جیناسی ته‌رکیب و ،
له‌نیوان (سه‌راب) و (ستراب)دا جیناسی نا‌بعی هه‌به‌ .

له‌بێ‌ (چر) و (خا) : له‌سه‌ر . ئایی سهرابی (عم) : ئاوی سه‌راوی .
سترابی (عم) و (کم) : سیراوی .

ساقی نه‌همره ، يا قوتی زّوح و ناگری نه‌سه ۱۹
 حصاتی نه‌یه‌سه ، يا شوهب و نه‌جی زه‌جی شه‌یطانه ۱۹ (۲۱)
 به ظاهر گهر مه‌گس‌داره ، به باطن صد چه‌نزاره
 به صورت يك به يك خاره ، به معنا صد گولوستانه (۲۲)

(۲۱) نه‌همر : سّور . حصات : حصاة ، ورده به‌رد . شوهب : لهو
 نه‌ستیرانه‌ی به ناسمانا نه‌کشین . نه‌جم : نه‌ستیره .

وانه : ناخو نه‌م خولی سوری زیکای مه‌ککه‌یه ، ترشه سمانی سوره ،
 یاخود خوراکیکی سوره بو گیان و ناگره بو سواندنی نه‌لس ؟ نه‌م به‌رده
 ورده سپانه‌شی ، همر به‌زاستی ورده به‌ردی سپین ، یاخود نه‌و
 نه‌ستیرانه‌ن به ناسمانا نه‌کشین بو زه‌جی شه‌یتانه‌کان و دّور
 خشنه‌ویه‌یان له ده‌وروبه‌ری مه‌ککه و پاشان که‌رکونه‌مه خواره‌وه ؟

نه‌شتوانی دّو وشه‌ی (یا قوتی) به يك وشه دابرتین و (یا قوتی)
 بن ، چونکه باس باسی خاکی سوری زیکای مه‌ککه‌یه و (یا قوت) یش
 سوره .

له‌نیوان (نه‌همر) و (نه‌یه‌شی) و ، (زّوح) و (نه‌نس) دا ته‌ناسوب و
 طبایق و ، له‌نیوان (نه‌جم) و (زه‌جم) دا جیناسی لایحق و ، له‌نیوان
 (ناگر) و (شوهب) دا ته‌ناسوب هه‌به .

ناگری (هم) و (گم) : ناوری . شوهب و (هم) و (خا) : شوه‌بی .

(۲۲) مه‌گس : میش . چه‌مه‌نزار : جیگای سه‌وزی . خار : دّزک .

وانه : نه‌گهرچن زیکای مه‌ککه به‌دیمه‌ن خاوتین نییه و پّره له میش ،
 له‌زاستیدا شوپنی گول و سه‌وزیه . ههرچه‌ندیش که بنیاده‌م سه‌بری نه‌کا
 ههر دّزک و دالّ نه‌بینن ، له‌زاستیدا نه‌ونده‌ی صد باخچه خوشی و
 جوانه .

ته‌فها له نوسخه‌ی (چن) دا نّوسراوه : مه‌گس‌داره . ئیمه دلنیا نین له‌وه
 که تیکستی زاست نه‌مه‌بین ، چونکه تیکستی نوسخه‌کانی تر ههرچه‌ند له‌ناو
 خویانا جیاوازن ، به‌لام له‌به‌کشنه‌وه نزیکن . ئیمه نوسخه‌ی (چن) مان
 له‌به‌رله‌وه هه‌لّوارد چونکه به‌معنای به‌ناسانتر له‌دا به‌ده‌سته‌وه .
 نوسخه‌کانی تر به‌م‌چۆرن : (چر) و (هم) و (گم) و (هب) و (خا) : گز به
 گز داره . (« به‌راویزی » چر و خا) و (اح) : گهر بزه‌داره . (گم) :
 گرنه کرداره . له‌وانه‌یه (گرنه گهر داره) یی . گرنه : داریکی دّزکاو‌یه .

هستان و خسه‌كزاري صوفی شه‌وكی خاری
گلی خوشتر له سهرستان و ، دلکش‌تر له بوستانه (۲۳)

قه‌اد و عرفه‌ج و خیطی و عه‌ضات و عه‌سج و نه‌لی
چ دامنه‌ن گیر و شین و دل‌نشین زنی غریبانه ! (۲۴)

بهم‌بیه مه‌عناکی وای‌ل‌دینه‌وه : هرچند گزنه به‌دیمه‌ن دره‌خنه ،
به‌لام . . تاد . (ت) و (ك) : گزنه گزداره . (من) : گمر به گزداره . .
نه‌وش بزاین نه دهرخی (گز) و نه دژکی (گزنه) سروشتیان له‌وانه
نبیه له شوینی بیابان و وشکا بزوین . نه‌وش هویه‌ك بو بوئه‌وه كه نیمه
چاو له‌م تیکستانه بیوشین و تیکستی (چن) هه‌لبزترین .

(۲۳) نه‌ستان : قامیشه‌لان . خسه‌كزار : شوینی دژكاوئی . صوف :
جهمی (صیف) ه‌وانه جوار . شه‌وكه : دژك . دلکش : دلگیر .

رانه : هرچن له زیکای مه‌كکه‌دا هه‌به له قامیشه‌لان و جازه‌دژك و
هر جواره دژك و دالیک ، زور خوشتره له باخی سرو و دلزنین‌تره له
ناوباخ و بیستان .

صوفی (ت) و (اح) : صوفی . شه‌وكی (چن) و (اح) : شه‌وكه‌وو .

(۲۴) قه‌اد : داریکی سه‌خته دژکی وەك دهرزنی بژی هه‌به . عرفه‌ج :
ژوه‌کی ده‌شینه . خیطی : هیزو . عه‌سج : دره‌ختیکی بچکوله‌به
لقی دژكاوئی و گولی ژه‌نگاوژه‌نگی هه‌به . له‌ل : دره‌ختیکه له شوینی
لیمنا له نزیک ناوا نه‌زوی ، گه‌لاکانی باریک و گوله‌کانی هیشوین ، له
مالیشا ده‌زوتیرو . عه‌ضات : داریکی دژكاویه .

رانه : لهو هه‌مو دژك و دالانه‌ی كه ناوی هینان ، له‌گه‌ل نه‌وشا كه
دژك و دالین ، وەك دۆست ده‌ست له به‌مخه‌ی ژېبوری نامۆ ناكه‌نه‌وه و ،
وه‌ك گولی شین وان له‌ دل‌با و ، له‌ دل‌با چیکای خویان له‌كه‌نره . نالین
و یستویه‌ی دژكابه‌بیه‌کانیان بكا به‌ نیشانه‌ی خوشه‌ویستن . .

نالین له‌م به‌یتدا له‌ زیرکردنی وشه‌كانیشدا هاوسه‌نگیه‌کی جوانی
کردوه .

هه‌ندێ له‌ نوسه‌كان له‌ ژاگرتنی وشه‌ هه‌ره‌بیه‌كاندا كه‌وتنه‌وه
هه‌له‌وه . له‌هر لاشكرایی هه‌له‌كانیان پشت گویمان خستن .
نهم به‌یت له‌ (گم) دا نبیه .

شهفیری چالی شوری هر ده لئی له ملی نمه کباشه
ههفیری چاهی وشکی هر ده لئی چاهی زه نه خدانه (۲۵)

له باتیی لالهیی همرا جگهر پوز داغی خورشیده
له باتیی سوبولی تاتا سر و سهودا پهر تاشانه (۲۶)

موغیلانی جل و میژمر دژنی صوفیه ، یعنی
گه مه ژنی موحرمانی مه حرمی سر زۆت و عورمانه (۲۷)

(۲۵) شهفیر : لیوار . شۆر : سوپراو . نمه کباش : شهوی خویی پیا
وه شیتراپ . کینایه به له خوش و به تام . ههفیر : هه لکه نراو ، قۆلین .
چاه : چال . زه نه خدان : جالایی سر جهناکه .

واکه : لیواری چال و بری سوپراوی ژنی مه ککه که زه نکی خۆله که ی
سۆره و نوژی خویی زهوییه سۆره کهشی به سه رهوه به ، نه لئی لیوی
وله لهل سۆر و به تام و خویی باره . قۆلایی چالی وشکی پین ئاوبشی
که مه گهر نهنا چهند دژین ئاوی تپان ، وله جالایی جهناکه ی وابه که
دژین دوان ئاره فی پتویه ..

ژنی پین نه چن نال نه نهم نه نجهمی له بهر نه وه کردین که ژیبوار
له زاده به در لهو ژیکابه دا هیلکه بۆ ئاو . به لام تیکرا ههستی لاینبیه
پاتی پتوه ناوه لهو ژیکا گهرمه بکا به نه که ژۆز و لهو دژله و داله زۆره بکا
به گول و شینان و لهو لهه سۆره بکا به لیوی وله له ملی یار ، نه نانت که
خویشی هه مو ناخو شیه کانی ژیکاکه نه خاله ژۆ .
لهم به یته له نوسخه ی (گم) دا نییه .

(۲۶) همرا : سۆر . پوز : پز . تاتا : تهل تهل و مستاو . سهودا : هه شق .
واکه : لهم ژیکه وشک و دۆر و پین ئاو و شیناییه ی مه ککه دا جگهرمان
به لینی داغی خۆر سۆر بووه شهوه و جیکه ی گولاله سۆره ی بۆ
گرۆپنه شهوه . خه بابشمان پهرت بووه و هه شق له که له مانا نه ماوه و
لهو پهرت و بلاوییه به جیکه ی گولی تال تالی سوبولمان بۆ نه گرپنه وه .
پوز دانی (چر) و (کم) و (گم) : پهر دانی . سر و (چر) : سر . بۆ
(سهر و) و (سهری) پش ده ست نه دا . (هم) و (کم) و (گم) و (من) و (خا) :
سهری .

(۲۷) موغیلان : داریکی دژکاو به له بیاباندا له ژۆق . موحریم : نهو که سه ی

شوتوربانان ! همه پهرزنی باغی زهوضیه ، یاخو
عرار و عرعر و بانی خیابانی بیابانه ۱۹ (۲۸)

نیازی حمجی هین و چوبیتسه لیحرامهوه و جل و بهرگی نهذوراوی
لیحرامی پویشین و سهری زوت کردین .

نالچ که باسی سهختن و نازهحهایی زیکای مهککهی کرد و ویشی لهو
زیکابه بهو همو نازهحهاییهشوه که هه بهی لای خواناسان و عاشقانی
زاستهقینه زیکابه کی خوش و بز گول و گولزازه ، دهمی توانج ناراستهی
وشکه صرافی دروزن و زیاباز نهکا و نهلن : دزکی زیکای مهککه جل و
میزوری صرافیان نهذوت و زوت و قویان نهکالهوه و زاستییان نهخانه
زوت ، واته : نهوهی زیکای مهککه نهگرتنه بهر نهین خوی له همو شتیکی
دنیاخ زوت کالهوه ، خو نههش به وشکه صرافییهکان ناکرتی ، کهواته
زیکای حهج زیکابه نییه نهوانه بیگرنه بهر و نهها به مردانی زاسال و
ین کول و بار ، تهی نهکرتی ..

لنزیوان (محریم) و (مهحرم) دا جیناسی موچه زهف هه به . ههروهه
له کور دنهوهی (سهر زوت) و (هوریان) دا لهکمل (مهحرم) نهناسویتیکی
جوان هه به ، چونکه لهناو مالا ههر مهحرم نهتوانن سهر زوت کا و
جلهکانی داکنن .

یهمنج (کم) و (گم) و (من) : نالچ . موحریمانی مهحرمسی (چر) و
(ت) : مهحرمانی موحریمی . (کم) و (گم) محرمان محرمی . بز همدق
لیحتیماله که دهست نهدا . (ک) و (اح) و (خا) : محرمان محرم و . لهمنش
بز همدق لیحتیماله که دهست نهدا .

بهپیتی نوسخهکانی (کم) و (گم) و (من) که لهجیایی (یهمنج) نوسیویانه
(نالچ) لهم بهته نهین به دوابهیتی لهم پارچه ههلبهسته و بهیتی داهانق
نهین به سهرهکای پارچه بهکی نوئی . بهلام نیمه زیکای زوربهی
نوسخهکانمان ههلبزارد له بهر بهکیتی کیشی همو بهینهکان و ، له بهر
ناهاهوسهنگی دوابزگی همدق زیوهکی بهیتی باشهوه و ، چونکه
نهو نوسخانهی لهجیایی (یهمنج) نوسیویانه (نالچ) لهعاستی
نوسخهکانی تردا نهوهنده جیگای متعانه نین .

(۲۸) شوتوربان : وشترهوان . زهوضه : باخچه ، مه بهست ههوشی ههره می
مهککه به . عرار : گوله گاجاو . عرعر : درهختیکه له چهشنی
سهنه بهر . بان : درهختیکی بهرزی زیکه گه لای وه گه لای دارین وایه .

نهمیری سلیله‌ی بهندی مه‌هاری سهرقه‌تارت بم
که ده‌مکیشینه زه‌وضه‌ی حه‌ی وه‌کو مه‌جئون دپوا‌ه (۲۹)

چ زه‌وضه ؟ زه‌وضه‌ی جه‌نت ! چ جه‌نت ؟ جه‌نتی قوربه‌ت !
چ قوربه‌ت ؟ قوربه‌تی زاحت ! چ زاحت ؟ زاحتی جانه ! (۳۰)

خیابان : شه‌قام . بیابان : ده‌شت .

نالچ وا پیشان‌ئەدا که ناگری شه‌وق و سۆزی مه‌ککه و مه‌دینه
هه‌لی‌گرتوه و ئۆفره‌ی لڤ‌پژوه ، له‌به‌وئ سائن زۆتر بگانه به‌روه .
پژوه به‌ ههر شوینیکدا پژوا له‌پرسن ئه‌سه‌ کوپیه و به‌ شوینیکی پیروز و
خۆشی پیشان ئه‌دا . له‌م به‌ته‌دا له‌ وشره‌وانه‌ک‌ه‌ی ئه‌پرسن ئاخۆ ئه‌و
دار و دمه‌وانه‌ی ئه‌یانبینن په‌رزینی ده‌ور و بشتی باخی مه‌ککه‌ن ، یاخود
گوله‌گاچار و سنه‌وبه‌ر و بانی شه‌قامه‌کانی ناو ئه‌و ده‌شتن ؟ .

له‌ کوکردنه‌وه‌ی (مه‌رار) و (مه‌رمه‌ر) و ، (خیابان) و (بیابان) دا جیناسی
لاحیق هه‌یه ، جگه‌ له‌و جوابیه‌ی له‌ کوکردنه‌وه‌ی (بان) و (خیابان) و
(بیابان) دا هه‌یه .

مه‌رار و (کم) و (من) سیواری . عه‌رمه‌ر و (چن) و (عم) و (کم) و
(من) : مه‌رمه‌ری . (له) و (اح) : مه‌رمه‌ره . بانی (چر) و (خا) : بان و . (چن) و
(مب) : بان . بۆ (بان و) و (بانی) یش ده‌سته‌ئەدا . خیابانی (چر) :
خیابان و . (چن) و (له) و (اح) : خیابان . بۆ (خیابان و) و (خیابانی) یش
ده‌سته‌ئەدا .

(۲۹) مه‌ه‌ار : داریکه‌ ئه‌کرپته‌ لۆی وشر و په‌یتیکی ئۆند پێوه‌ ئه‌به‌ستری .
سهرقه‌لار : سهرقه‌قله‌ . حه‌ی : هۆز . مه‌جئون : شیت ، یاخود
قه‌بسی له‌یلای به‌ناوبانگ .

وانه‌ : یاخوا به‌ دیل و ده‌ست به‌سته‌ی له‌و زنجیره‌ بم که به‌ داری لۆی
وشره‌ سهرقه‌قله‌ که‌ه‌وه‌ به‌ستراوه‌ ، که‌ وه‌کو شیت ، یا وه‌کو
به‌کیش کردنی مه‌جئونی له‌یلا بۆ ناو هۆز ، زام‌ئه‌کیشن بۆ باخچه‌ی مه‌ککه‌ .

ده‌مکیشینه‌ (کم) و (من) : نه‌مکیشینه‌ . حه‌ی : (چن) و (له) و (اح) :
خۆی . مه‌جئونی (چر) و (عم) : مه‌جئون و . (چن) و (ت) و (له) و (مب) و
(اح) : مه‌جئون . بۆ هه‌ردوکیان ده‌سته‌ئەدا .

(۳۰) قوربه‌ت : نزیکن . زاحت : هه‌سانه‌وه‌ .

وانه‌ : له‌و باخچه‌به‌ که‌ منی بۆ زاله‌کیشتریم ، باخچه‌به‌کی عاده‌تی نییه‌ ،

مقام و زمزمه‌ی حادث ، له شوقی کعبه‌وو حو جرمی
مقام و زمزمه ، وا توشتی هتیا به جولانه (۳۱)

به لگو باخچه‌ی بهه‌شه .. بهه‌شی نزیکن له خانهی خودا و مرقعدی
پیغمبروه (د. خ) .. نزیکیه که نه پینه هۆی زه‌حن و حسانه‌وی
گیان نه وه که حسانه‌وی له شی ژۆت .

(۳۱) مقام (ی به کهم) : ناهنگ و ناوازی موسیقا . به ناوازیکی تابیه پیش نهوړی . زمزمه : گورانج له بهرڅخه ورت . حادثی : نهوې که وستر ژانگیشتن و ورده ورده له بهرڅخه گورانی بڼه لږ . مقام (ی دوهم) : مقامی حوزه دی نیبراهیم ، شوپنیکه له کهمبه له لږ نیبراهیم نوژی تیار کړدوه . زمزمه : بیرکه له مه کهه ، حاجبیا ناوی لږ نه ځلانهوه بڼه یو یوژنی و لیشی دښنهوه بڼه مالی ځوان .

واټه : مه قام و ورده گوزانې ونې جلوه وکیش و وشتره وانه له بهر
سوز و ناروغزۍ پېښې کعبه و حوږه ی مه قامی حمزه ی نبیراهیم و بق
که شتن به نای بېرې زمزم ، و ا ، سربارې مانفقه یی ډیګای ډور و
ناخوش ، حوشرې ختووه هه لختنره له سر ناوازی نر مه قام و
ورده گوزانیه .

مەقام و : لە هیچ نۆسخە بە کدا ئەم (واوی عەطف) نە بۆ . (ەم) و (کەم) و (گەم) و (نەم) نۆسیبۆیان : (مەقامی) . نۆسخە کانی تر هەموو نۆسیبۆیان : (مەقام) . ئێمە ، پشت بەوە کە ئەوەی ئەم نۆسخانە ئەشکونجێ (مەقام و) بێ ، واوی عەطفمان لەدواي وشەي (مەقام) وە دان ، چونکە مەنای بەبێتە کە وا باش ئەهات و ژێنۆسی کۆنیش ژێ ئەدا . زەمزمەي (چەر) و (کەم) و (ەب) و (ەن) و (خا) : زەزم و . ئەگەر ئەمیش بە (زەمزمە و) نەخۆتێنەو . کە بۆشی دەست ئەدات - مەنای نابەخشن . حادێ : ئەنھا (ەم) و (گەم) بەم جۆرە و بە ژاستیان نۆسیبە . (چەر) و (کەم) و (ت) و (ەب) و (اچ) و (ەن) و (خا) : حاوێ ، بەلام دیارە هەلەبە . ئەوئەندە هەبە ئەوەی نۆسخەي (خا) لە (حادێ) بێشەو نزیگە . (چەن) و (ک) و (بەر و پۆری) خا : چاری . حوچرەي : ئەمە تێکستی ئەنھا نۆسخەي (ەم) . نۆسخە کانی تر هەموو نۆسیبۆیانە (حیجرە) ، واتە حیجری حەزرەتي ئیسماعیل کە شوێنتیکی پێرژە لە مەککە . ئێمە نۆسخە کەي (ەم) مان هەلبژارد چونکە مەنایەکی زیاتر و بەبێت تر ئەبەخشن . مەقام و زەمزمە و : ئەمە تێکستی ئەنھا نۆسخەي (ەم) و لەگەل (حوچرەي) دەست ئەدا . (چەر) و (خا) مەقام و زەمزمەي و . (چەن) و (ت) و (ک) و

صهریری جوبوشی تخت و مهحفه‌ی مهخلمی سه‌وزی ده‌لئی کسبیحی مورخانه ، له‌سر تمختی سوله‌یانه (۳۳)

(اح) : مه‌قام زهمزهمی له‌و . ئهمیش ههر (مه‌قام واوه . (کم) و (گم) و (من) : مه‌قامی زهمزهمی وا . (مب) : مه‌قام زهمزهمی وا . ئه‌ین ئهمیش (مه‌قام زهمزهمی وا) یخ . ئوشتری (کم) و (گم) و (من) : حوشتری . یتکرای له‌م نوسخانه ، جگه‌ له‌ (هم) ، له‌گه‌ل ئه‌وه‌ ئه‌گونچێن که (حوجره‌ی) به‌ (حجیری) بخوینرێته‌وه .

(۳۲) صهریر : جیزه‌ جیز . جوبوش : جم‌وجوول . مه‌حفه‌فه : که‌زاوه . مه‌خمل : جۆره‌ قوماشیکی قه‌یفه‌یی جوانه . تهمبج : سوبحانه‌للا کردن . مورغ : په‌له‌ومر . سوله‌یمان : حه‌زهره‌ی سوله‌یمان .

وا‌ه : جیزه‌ جیزی به‌ه‌وی جۆله‌وه‌ی تخت و که‌زاوه‌ی ، سه‌وزی له‌ مه‌خمل دروست‌کراوی ، سه‌ر پشته‌ی حوشتری به‌ ژیگای مه‌که‌دا ، وه‌ک سوبحانه‌للا کردنی په‌له‌ومره‌کان وا‌به‌ به‌سه‌ر تمختی حه‌زهره‌ی سوله‌یانه‌وه . له‌ ئابته‌ی قورئانا هه‌به‌ که‌ حه‌زهره‌ی سوله‌یمان زمانی په‌له‌ومری زانیوه . بۆ‌یه‌، دیاره‌ ئه‌ین هه‌میشه‌ هه‌موو جۆره‌ په‌له‌ومریکی له‌ ده‌ور خ‌زبوێته‌وه .

له‌ئێوان هه‌ردۆ وشه‌ی (تمخت)دا جیناسی ته‌واو هه‌به‌ ، هه‌رچه‌ند مه‌عناشیان جیاوازه .

صهریری (چر) : صهریر . به‌لام دیاره‌ (صهریری) به‌ به‌نیشانه‌ی ئه‌ودا له‌پاش (تمخت) (و) دانراوه . خۆ ئه‌گه‌ر به‌ (صهریر و)شی بخوینرێته‌وه ، دیاره‌ مه‌عناکه‌ی هه‌ر دپت و (جوبوشی) هه‌طف ئه‌پێته‌ سه‌ری . (چن) : صهریره‌ی . (کم) و (مب) و (من) : صهریره . (ت) و (اح) : حهریر . (ک) : صهریره . به‌لام دیاره‌ چ (صهریره) و چ (صهریره‌ی) و چ (حهریر) و چ (حهریره) هه‌مووی هه‌له‌به‌ . جوبوشی (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (مب) و (اح) و (من) : جوبوش . به‌لام دیاره‌ (جوبوشی) به‌ . تمخت و (هم) و (کم) و (گم) و (من) و (خا) : تمختی . (ت) و (مب) و (اح) : تمخت . مه‌حفه‌فه‌ی (هم) و (کم) و (گم) : مه‌حفه‌فه‌ و . (من) : مه‌حفه‌فها . مه‌خملێن : ئه‌مه‌ یتکستی ته‌نها نوسخه‌ی (چر)ه‌ ، له‌شیدا (ی)که‌ی پێوه‌ نییه‌ ، به‌لام نه‌نوسینی له‌و (ی) به‌ ژیگای گۆن باوه . له‌ نوسخه‌کانی‌تر به‌م‌جۆره‌ به‌ (چن) و (هم) و (کم) و (گم) و (من) : مه‌خملی . (ت) و (مب) : مه‌خمل . (ک) : مه‌خمل و . (خا) : مه‌خمل و . ئێمه‌ نوسخه‌که‌ی (چر)مان پێن باشت‌ر بۆ چونکه‌ چ (مه‌خمل) و چ (مه‌خمل)

که‌واوه و دار و بار و نه‌خته‌یی لوختی له‌سەر بوختی
ده‌نالینن له شه‌وقی طه‌یه وه‌ک ته‌ستونی جه‌نانه (۳۳)

چ تۆرکیکه له‌یتو فاتوسی به‌رگی که‌عه‌دا ، ظاهر
ده‌کیشن خه‌لق و ، باطین ئیمیشالی ئه‌مری یه‌زدا له ۱۴ (۳۴)

هه‌ردوکیان هه‌ر مه‌عنای (مه‌حه‌فه) نه‌که‌یه‌نن ، به‌لام (مه‌خمه‌ل) مه‌عنا به‌کی
نوێ ته‌به‌خشین و به‌ته‌که به‌په‌تر نه‌کا .

(۳۳) لوخت : زۆت . بوختی : وشتی دۆ کوپاره ، جواره وشتی به‌هێره ،
باری زۆر هه‌له‌گرێ و زه‌نگی سۆره . ته‌ستونی جه‌ننان : کۆله‌که‌یه‌ک
بووه له‌ مزگه‌وتی پێغمبه‌ردا له‌ مه‌دینه ، له‌ کتێبه‌کانی سه‌ره‌دا هه‌یه
که‌وا پێغمبه‌ر (د.خ) به‌رله‌وه‌ی مینه‌ر و مېه‌راب بۆ مزگه‌وته‌که‌ی
دروست بکا ، نه‌چۆ پالی به‌ کۆله‌که‌یه‌که‌وه نه‌دا خۆبه‌ی نه‌خوینده‌وه .
پاشان که‌ مینه‌ری بۆ مزگه‌وته‌که‌ی دروست کرد ، کۆله‌که‌که‌ی
به‌مجێه‌شت . کۆله‌که‌ ده‌ستی کرد به‌ زیوه‌زێ و گریان ... پێغمبه‌ریش
چۆ باوه‌شی پیاکرد و دلی دا به‌وه .. ئه‌ویش بێ ده‌نگ بۆ و له‌ زیوه‌زێ
که‌وت ..

واه : هه‌موو پارچه‌کانی که‌واوه و نه‌خته‌ زۆله‌که‌ی له‌سه‌ری دانراوه و
به‌ کۆلی خوشره‌که‌دا به‌ستراوه ، هه‌موو له‌به‌ر سۆزی گه‌شتن به‌ مه‌دینه ،
وه‌ک کۆله‌که‌که‌ی مزگه‌وتی پێغمبه‌ر نه‌زۆرین . نالی ئه‌یه‌وێ مه‌عنای جېزه
جېزه و ته‌قه‌ته‌قی نه‌خته و قه‌واره‌ی که‌واوه که‌ به‌ کۆلی خوشره‌وه به‌
سۆزی گه‌شتن به‌ شاری مه‌دینه مه‌عنا لێ به‌ناوه .

له‌نیوان (لوختی) و (بوختی) دا جیناسی لایق هه‌یه .

که‌واوه و (چن) : که‌واوه‌ی . (کم) و (من) : که‌واوه . داروبار و (چر) و
(م) و (خا) : دار و باری . (کم) و (من) : دور باری . (کم) : دۆر باری .
(ت) و (ک) و (اح) : دار و بار . بۆ هه‌ردو ئیحتیما له‌که‌ ده‌ست نه‌دا .
لوختی (چر) و (کم) : سه‌ختی . (چن) : سه‌ختی یا سوختی . (کم) و
(ت) و (ک) و (من) : سه‌ختی . (مب) و (خا) : سوختی . (اح) :
سه‌ختی . له‌سه‌ر (خا) : له‌به‌ر . بوختن (م) و (کم) و (ت) و (ک) و (مب) و
(اح) : به‌ختی . دیاره ئه‌یه‌ن هه‌ر (بوختن) بێ . (کم) : به‌ختی . ده‌نالینن
(کم) و (من) : نه‌نالینن . (کم) : ده‌نالینن .

(۳۴) واه : ئه‌مه چ تۆرکیکه له‌ناو فانۆزیکدا که‌ برینیه له‌ به‌رگی که‌مه‌، به‌دیمه‌ن

چ جهذبه ؟ جهذبهي ضهوه له قينديلي حمرمدا ، وا
دهبين ئيسان له طهوفيدا بسۆتن مثلي پيروانه (۳۵)

چ تورککه له حوجرهي زهوضهدا وا قاليمه قوبيهي ،
قهوامي عرش و فهرش و قهلبی ئيس و قالهبي جانه ! (۳۶)

خه لك زانه کيشن بۆلای خۆي ، بهلام لهزاستيدا خه لکه که به بيندهسلای
خۆيان دین و ، فهرمانی خوا وابه و ، ئهوان فهرمانی خوا بهجیندین ،
چونکه کاتن که حمرههتي ئیبراهيم مالی کهمبهی کردهوه و ئیسماعیلی
کوژی و دابکی له مه کهکه بهجین هیشته ، نه بزانی کهوا له شویتیکی بینان و
ئاوا بهجیتی هیشتون ، بۆبه له خوا پازایهوه که دلی خه لك زاکيشن
بۆلایان ، وهك له قورئانا باسی لێ کراوه .

نالچ لهم بهتهدا مالی کهمبهی شوبهاندوه به فانۆز و ، پایهی کهمبهی
له دلی موسولماناندا به بشکی چرا و ، موسولمانان خۆيان به پيروانه
(ههرچهند ناویشی نههیناوه) و معنای بهته کهی گیتراوه تهوه بۆ
سهرگوزه شه و زازی حمرههتي ئیبراهيم له مه کهکهدا ، وهك قورئان باسی
لێ نهکا .

لعتیو (من) : له ناو . ده کيشن (کم) و (من) : نه کيشن . خهلق و (کم) و
(من) و (خا) : خهلقی . (چن) و (کم) و (ت) و (ک) و (هب) و (اح) : خهلق .
بۆ (خهلق و) و (خهلقی) یش دهست نهدا . بهزدانه (هب) و (اح) :
سوبخانه .

ئهم بهته له (هم) دا نییه .

(۳۵) جهذبه : هیزی زاکيشان . لای ئههلی تهسهووفیش باریکی دهرۆنیسی
تایه نییه بهسهر بنیادهدا دیت . ضهوه : زۆناین . قينديل : چرادان .
طهوف : سۆزانهوه ، تهواف .

وانه : لهمه چۆن هیزی زاکيشانه مه کهکه هه بهتی ؟ هیزی زاکيشانی
ئهو زۆنایه به له چراداتی حمرمدا ههیه ، کارێک ئهکا له بنیادهم به
دهوریا بسۆزانهوه و وهك پيروانه بسۆتن .

جهذبه جهذبهي (پهراویزی) چر و (هب) : جهذبه و جهذوهو .
جهذوه : بشکۆی ناگر . (هم) و (کم) و (کم) و (من) : جهذبه و جهذوهي .
دهبين (کم) و (من) : له بێن .

(۳۶) زهوضه : مرقمدي پێخه مبر (د.خ) . قاليم : زاوه ستاو . به پێوه بۆ .

چ حوربه ؟ حوربه یی عولیا ، کهوا نمطهینی خوددامی
دوژی تاجی سوری قوطب و وهلیسو شاه و سولطان ا (۳۷)

چ حوربه ؟ وا له خاکی میلهتی دهولت په قاهیدا
کهینه خادیمی سولطان و ، شاهه نشاهی دهربانه ا (۳۸)

قوبه : گومنزق . قهوام : هژی ژاگیر بون . عمرش : عمرشی خوا .
فمرش : توپی زهوئی . نیس : بنیادهم . جان : جان ، جنوکه .

وانه : ماشه للا نمه چون نوریکه له معرفدی پتغمبردا کهوا بووه
به گومنز و چهتری هه لداوه و ، عمرشی خوا و توپی زهوئی و دلی
ناده میزاد و قهواره ی پیریان همو له سمر نو بنده . نم بهینه نیساره نه
به جمدیشی قودسی ('لولاله' 'لولاله' .. لما خلقت الافلاک) .

له نیوان (عمرش) و (فمرش) دا جیناسی لایق و ، له نیوان (قلب) و
(قالب) دا جیناسی ناقص و ، له کوکردنه وی (نیس) و (جان) دا
طبیاق هه به .

فمرش و (م) و (م) و (م) و (م) و (من) : فروش . له کوردیدا
(عمرش و فروش) مه شوژه . وادیاره به کوردی کراوی (کورسی) به .

(۳۷) عولیا : بهرز . نمطهین : جوته پتلاو . خوددام : جسمی خادیمه وانه :
نوکمر . قوطب ، وهلی : لای نه هلی ته مه ووف دق پلن له و پلانی
بنیادهمی خواناسیان پنه گا .

وانه : حوربه ی معرفدی پتغمبر چون حوربه به که ؟ لهو حوربه
به رزه به که سولی پتی خزمه تکاره کانی ، بو نوه نه شین بین به دوژی
تاجی سوری گوره ترین پیاوانی دین و دنیا .

(۳۸) کهینه : کعتر و پینه بایه ختر . دهربان : دهرگاوان .

وانه : حوربه ی معرفدی پتغمبر لهو حوربه به کهوا نه گمر
وادابین له خاکی میلهتی خاوهن دهولت و دهوله تداریدایه ، حوربه به کی
نه ونده پایمبوره نایمخترین خزمه تکاری بو نوه نه شین بین به
پادشای ولایت و ، پادشای ولایتیش بو نوه نه شین بین به دهرگاوانی .

حوربه وا (چر) و (مب) و (خا) : حوربه و دهر . (م) و (م) و (م) و
(ت) و (اح) و (من) : حوربه دهر . (دپراویزی) خا : حوربه دۆر .
میلهتی دهولت (چن) : دهولتی میللت . (من) و (خا) : دهولت و
میللت . کهینه (چر) و (خا) : کهینه ی .

چ قوبه ؟ سلسله‌ی قنبدیل و شمع‌ی باب و میحرای
شوعای توری دیده‌ی که‌وکه‌بی ئه‌یوانی که‌یوانه (۳۹)

مه‌کانی واسطه‌ی ئیمکان ، مه‌کانه‌ت به‌خشی ئیس و جان
مه‌کینی لامه‌کان سه‌یران تیتا ته‌شرعی میوانه ! (۴۰)

(۳۹) باب : دهرگا . که‌وکه‌ب : نه‌ستیره : که‌یوان : ناسمان . نه‌ستیره‌ی
زوحهل .

وانه : گومیزی سر مه‌رئمدی پتفه‌مبهر چۆن گومیزیکه ؟ گومیزیکی
وایه زنجیره‌ی چرادان و شمع‌ی دهرگا و میحرای ، بوون به‌هۆی نه‌وه
که‌چاوی نه‌ستیره‌کانی ناسمانی بینا بن ، نه‌و ناسمانی وه‌ک هه‌یوان
هاتوه‌نه‌وه .

له‌نێوان (نه‌یوان) و (که‌یوان) دا جیناسی لاحق هه‌به .

قوبه (چر) : قوبه‌ و . (هب) : قوبه‌ی . سلسله‌ی (چر) :
سلسله‌ و . قنبدیل و (چن) و (ت) و (لک) و (اح) : قنبدیل . بو
عطفیش و بو ئیضافه‌ش ده‌سته‌ئدا . (مم) و (کم) و (خا) : قنبدیلی .
شمعی (چر) و (مم) و (کم) و (من) : شمع و . (چن) و (کم) و (ت) و
(لک) و (هب) و (اح) : شمع . بو عطفیش و بو ئیضافه‌ش ده‌سته‌ئدا .
باب و (چن) و (ت) و (لک) و (هب) و (اح) : باب . بو عطفیش و بو ئیضافه‌ش
ده‌سته‌ئدا .

(۴۰) مه‌کان : شوین . واسطه‌ی ئیمکان : هۆی بوون . مه‌کانه‌ت به‌خشی :
هۆی قه‌در و پایه . مه‌کین : پایه‌دار . لامه‌کان سه‌یران : نه‌وکه‌سه‌ی له
شوینی ناشویندا سه‌یرانی کردوه .

وانه : نه‌و گومزه‌ نیشانه‌ی شوینی نه‌و پتفه‌مبهره‌به که‌هۆی بوون و
درۆسته‌بوونی هه‌موو گیتنبیه‌ و مایه‌ی قه‌در و پایه‌ی ئادمیزاد و
په‌ریانه‌ و ، ذاتیکی‌وا گه‌وره‌ و پایه‌ بلندی ئیا حیوانه‌ که‌ سه‌یرانی له
شوینیکا کردوه بو که‌سی تر نه‌پوه به‌ شوین . له‌م ژسته‌یه‌ ئیشاره‌ه‌ بو
چۆنی پتفه‌مبهر بو ناسمان له‌ شه‌وی میحراجدا . مه‌به‌ست له
میوانیه‌که‌شی له‌ قه‌بره‌ ئه‌وه‌به‌ که‌ تا ژۆری قیامت به‌ له‌ش له‌ویا نه‌بن ،
پاشان به‌عه‌شتی بالا نه‌بن به‌ جیتی . .

له‌نێوان (مه‌کان) و (مه‌کانه‌ت) دا جیناسی ناقیص و ، له‌نێوان
(مه‌کان) و (مه‌کین) دا جیناسی لاحق و ، له‌نێوان (مه‌کین) و
(لامه‌کان) دا طباق هه‌به .

چ میوانیکه ؟ صاحب جن و جاه و عزیزت و عزمه
که دق عالم طوفیلی دهوه تی و ، نهو صاحبی خوانه ا (۴۱)

موحه محمد ، نهحمدهی مورسل ، مونیری مینبر و مهخفل
بهشیری ناخیر و نهووهل ، نهذیری خویش و یتگاه (۴۲)

مهکانی (م) و (گم) : مهکانت . لیرهدا (م) مهعنای لیکلاوه نهوه و
نوسویه : (مکان نو) . بهلام ههلهیه . نهگه نهو دق نوسویه زاست ین ،
نهین وشهکه (مهکانت) ین ، واته پایه .

(۴۱) واته : نهو پتخمبهری لهو شویتندا بووه به میوان چون میوانیکه ؟
میوانیکه خاومن زتی و شوین و خانهخویه . . خاوهن شان و شکو و
نیرادهی نه بهزویه . . ههرچهند بهدیمهن لهوشوینندا بووه به میوان ،
بهلام ههردو جیهان ههق مفتخوری سر دهوه تی نهون ، ههر نهوه
سفره و خوانی بق ههموان راخستوه . مه بهست له ههردو جیهان
جیهانی بنیادهم و بهریان ، یا جیهانی ناشرآ و نهینج ، یا جیهانی دنیا و
قیامته .

میوانیکه (م) و (ک) و (مب) و (اح) و (خا) : میوانیکسی . شیوهی
نوسینی (که) له (چر) و (چن) یشدا بق (کی) دهستندا . دهوه تی و .
(« بهراویزی » چر) : دهوه ته و . (چن) و (ات) و (اح) : دهوه تی . بق
(دهوه تی) و (دهوه تی) و (دهوه تی) دهستندا . (کم) و (من) :
دهوه تی یا دهوه تی . (ک) و (مب) : دهوه تی و .

(۴۲) مورسل : فروستاده . مونیر : ژوانا کرموه . مینبر . لهو شویتندی
مرگوت که خوبه خوین تیا نهوه ستی بق خوبه خویندنهوه . مهخفل :
جیتگای کوبونهوهی ههک . بهشیر : مژدهدر . ناخیر و نهووهل : ههق
وهجهکانی ئادهمیزاد له سردهمی هالنی پتخمبهرمه تا ژاوی نیامته .
نهذیر : توختنر . نهه صیفه تانه ههق صیفه تی پتخمبهرن (د . خ) .

لهم بهتندا ئیشارت بهم دق ئایه ته کراوه : (یا ایها النبی ! اتا
ارسلناک شاهد و مبشرا و تذیرا ، ودامیا الی الله یا ذرته
و سراجا منیرا) .

لهنیوان (بهشیر) و (نهذیر) و (ناخیر) و (نهووهل) و (خویش) و
(یتگاه) دا طبایق ههیه .

سیراجی نه نییا ، ختمی ژوسول ، قوری موینی حق
که عالی کعب و قدر و دست و صدر و خاتمی شاه (۴۳)

له سر هو ظولمت آبادی شهوی کوفره که طالع بق ،
سهلا هستا له نینس و جان که ژۆزی قوری نیماه (۴۴)

له نهغی صۆر و نهغی بهغتی دینی حق لیحا بق
له قهبری جاهیلیت هاته دهر هه رچ موسولما نه (۴۵)

(۴۳) عالی کعب : کسم نهونده پایه بهرز بی کس نه گاهوه به قوله پیتدا .
عالی قدر : پایه بلند . عالی دست : بهدهستلات . عالی صدر :
سنگ بهرز : کیابه به له پایوی دهر که و و خاوهن شکو . خاتمی شان :
مه شهۆره پتخمبهر نیسانه بهلا به ناو شایهوه بووه ، لهوه نیسانه ی
پتخمبهرتی بووه . مبهست له (عالی خاتمی شان) نهوه به مۆری ناوشانی
له هه مۆ کس دیار و ناشرکرا بووه .

کعب و (ت) و (ک) و (اح) : کعب . نهمیش ههر (کعب و اوه .
قدر و (هم) و (ت) و (اح) : قدر . نهمیش ههر (قدر و اوه . دست و
(چن) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) : دست . نهمیش ههر (دست و اوه .
خاتمی (چر) و (کم) و (ت) و (عب) و (من) : خاتم . (اح) : خاتم .
(۴۴) ظولمت آباد : تاریکستان . طالع : ههلا . سهلا هستا : بانگ بهرز
بووهوه .

واژه : که له تاریکستانی شهوی تاریکی کافریدا نۆری پتخمبهر
دهر کهوت ، بانگهوازی شادمانی له نینان و بهرتی بهرز بووهوه کهوا
نهمۆ ژۆزی نۆری نیماه و وا خۆری موسولمانه بی هه کهوت .
له نیران (شهو) و (ژۆز) و (کوفر) و (نیماه) و (ظولمت) و (نۆر) و ،
(نینس) و (جان) دا طیباق هه به .

به کارهتانی وشه (طالع) بق پتخمبهر لیستماره ی موسۆزه هه به ،
چونکه له نهسلدا بق مانگ و ژۆز و نهستیره به گاردتی و ، پتخمبهر
شوبه پتر اوه به ژۆز و دهر کهوتیشی به هه لانی .
سهلا (« بهراویزی » چر) و (خا) : صدا .

(۴۵) نهغی صۆر : فۆکردن به کهزه نادا لهو دنیا بق زیندۆ کردنهوه ی
مردووان و بردنیان بق لێ برسینهوه . نهغی بهغمت : بلاو کردنهوه ی

له سایه‌ی نمر و نه‌هی ، حه‌ق و باطیل بق به دۆ فیره
به میثلی فهرقی ژۆژ و شه‌و که فاریق قوری ئیمانە (٤٦)

سه‌عادت بق به نۆر و صاعیدی زه‌روه‌ی هیدایه‌ت بق
علامه‌ت قوری ئیمانی (بیلال) و (وه‌یس) و (سه‌لمان) . (٤٧)

هه‌والی ناردنی پیتهمبهر لای خواوه‌ بق گه‌بانندی نامهی خوا به خه‌لك .
ئیه‌یا : زیندۆ كردنه‌وه . جاهیلیه‌ت : نه‌زان ، سه‌رده‌می پێش هاتنی
ئایینی ئیسلام .

نالنج لهم به‌بته‌دا سه‌رده‌می پێش هاتنی پیتهمبهری شو به‌بانه‌دوه به
گۆزستانی پاش مردنی هه‌مۆ خه‌لك له ژۆژی قیامه‌ته‌دا ، ناردنی
پیتهمبهریشی شو به‌بانه‌دوه به زیندۆ كردنه‌وه‌ی مردوو و ، به‌لاوه‌نه‌وه‌ی
هه‌والی سه‌رۆش بق هاتنی پیتهمبهریشی شو به‌بانه‌دوه به‌ فۆكردن به
كه‌مه‌نای مردۆ زیندۆ كردنه‌وه‌ی ژۆژی قیامه‌ته‌دا ، نه‌لنج : به‌هۆی
به‌لاوه‌نه‌وه‌ی هه‌والی ناردنی پیتهمبهره‌وه له‌لایه‌ن خواوه‌ فۆكرا به
كه‌مه‌ناده‌دا ، دینی خوا که له‌بهر ته‌وژمی به‌به‌رستی ون بۆی ، زیندۆ
بووه‌وه و هه‌مۆ موسولمانان له‌ گۆژی نه‌زان و گومزای دهرچۆن و هاته‌
دنیای ژۆشی خوا به‌به‌رستییه‌وه .

سۆر و (چن) و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) : سۆر . بق (سۆر و) و
(سۆری) یش ده‌سته‌ته‌دا .

(٤٦) واته : به‌هۆی نمر به‌چاكه‌ كردن و نه‌هی له‌ خراپه‌ كردنی پیتهمبهره‌وه ،
حه‌ق و ناحه‌ق ژۆن بووه‌وه و خاوه‌ن باوه‌ژ و بێ باوه‌ژ له‌ به‌ك جوئ
بۆنه‌وه و بۆن به‌ دۆ تاق ، و ملك ژۆژ و شه‌و و ژۆناكن و تارێكن كه‌ له‌ به‌ك
جیان و ، جیاكه‌ره‌وه‌ی دۆ تاقه‌كه‌ش له‌ به‌ك به‌ریتی بق له‌ نۆری ئیمان كه‌
له‌ ناوچاوی تاقه‌تێكیانا دياره‌ و ئه‌و تاقه‌كه‌یان لێی بێ به‌شه .

له‌نیوان (نمر) و (نهمی) و ، (حه‌ق) و (باطیل) و ، (ژۆژ) و (شه‌وا)دا
طیبات و ، له‌نیوان (فهرق) و (فاریق)دا جیناسی ناقیص هه‌به‌ .

(٤٧) صاعید : سه‌رکه‌وۆ . زه‌روه : چله‌پۆیه ، لۆكه . هیدایه‌ت : ژۆنمۆنج .
علامه‌ت : نیشانه . بیلال : بیلالی حه‌به‌شه‌ش ، به‌کیكه‌ له‌ هاوژێکانی
پیتهمبهر . وه‌یس : ئوه‌یسی قه‌ره‌نج ، که‌ وه‌یسی مایده‌شتیشی
پێنه‌لێن ، به‌کیكه‌ له‌ تابه‌مین . سه‌لمان : سه‌لمانی فارس ، به‌کیکی‌تره
له‌ هاوژێکانی پیتهمبهر .

له جوړه یی موعجیزه نه دهر موعجیزی : له حکامی قورخانه
که میراجی بوله ندی نه ووهلی ثایاتی « سوبخان » (۴۹)

له قوری موعجیزه یی ټینی نه ما قهت ظولمته یی شوبهت
که ژوناکیی شوی میراجی ، ژژوی بهدری بورهانه (۵۰)

(۴۹) موعجیز : یا موعجیزه ، نه و کرده وه له عادهت بهدرو به که نه نه
له وکسانه نه و شپته وه که لیدد یسای پیغمبره چی نه کن . نه دهر :
له ناو . سوبخان : مه بهست لیتی سوره یی (لیسراه) که سره ناکه یی بهم
ثایته ده ست پښ ته کا (سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ
الْمَنَاجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَنَاجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ ...) .
وانه : په کن له موعجیزه کانی ناو موعجیزه یی قورخان نه و به باسی
میراجی بهرزی پیغمبر و چونی بو ئاسمان ، به کمین ثایه یی سوره یی
(سبحان الذي أسرى بيه) که سوره یی لیسراه .

لسمه یی نالی نه یلن ورده کاریسه کی زور جوانه ، چونکه قورخان خوی
موعجیزه به و ، میراجش هر موعجیزه به و ، باسی میراج له قورخان
(موعجیزه یی ناو موعجیزه) به .
موعجیز نه دهر (چن) : موعجیزانی .

(۵۰) ظولمته : تاریکی . شوبهت : گومان . بهدر : غزای بهدر .

وانه : به هوی ژوناکیی موعجیزه یی شمیری پیغمبره وه ، تاریکایی
گومان ، به هیچ کلوج ، له دلی کسا نه ما .. چونکه پیغمبر وه نه یی
نه نه هر موعجیزه یی پشان دایچ . بو پست گرینی موعجیزه کانی
هیزنی بووه ، له و نه به لکه یی ژاسنی و ژوناکیی شوی میراج ،
به سرکه ونی شمزی ژژوی (بهدر) دا دیاره که له صحابه کانی پیغمبر
بت بهرسته کانی مه که یان شکاند .

نه شگونجن نیوه یی په کمه یی هم به به بهم جوړه مه عنا لیک بهدرو به که و
به هوی ژوناکیی و ناشرایی موعجیزه یی پیغمبره وه تاریکایی گومان
تیغ و بژنده یی نه ما ..

له کو کردنه وه یی (نور) و (ظولمته) و ، (شوبهت) و (بورهان) و ،
(شو) و (ژژو) دا طباق و ، له نیتوان (ژژو) و (بهدر) دا جوړه طباق و ،
له نیتوان (شو) و (بهدر) دا جوړه نه ناسویک ه به .

موعجیزه یی (چر) و (ام) و (خا) : موعجیزی . دژر نیه نه میس هر

شەۋەمما ، شەۋچراغى جەدى و ئەور و مەرتەمى شامى ، دوسەد قەرنى غەزالە و قۇچى صوبى عىدى ، قوربانە (۵۱)

(موجىزە) يى . (ك) : موجىزە : مېراجى : تېكىنى ھېچ نۇسخە يەك
وا ئىيە . ئەنھا (مب) نۇسخىيە (مېراج و) ئەۋانى كە ھەمۇ نۇسخىيە
(مېراج) . ئىچە خۇمان كىرمان بە (مېراجى) چۈنگە بەكەم وشى
(بەدرى) لەدۋاۋە ۋائەگەيەنن ئىشىش (مېراجى) يى و ، دۆھەم ئۆيىنىسى
جارانىش مەيدانى شىۋاى تىايە . بە لىككەنەۋەبەكى كەمىك دۆر
(مېراج و) یش مەنەى دېت .

(۵۱) شەۋەمما : شەۋ ئىمما . جەدى : يەككە لە برجەكانى ئاسمان . ئەور :
يەككى تەر لە برجەكان . مەرتەع : لەۋمۆگە . قەرنى غەزالە : شاخى
ئاسك . يەكەم سەردەرھەتلى خۆر لە سەبەتتەدا .

ئالچ لەم بەيتەدا كەلكى لەۋە ۋەرگرتۈۋە كە گەلچ لە وشەكان پتر لە
مەنەيەكەن ھەبە و بۇ پەيۋەند كىرمان بەيەكەۋە دۆ مەنەى لە ھەندىكەن
مەبەست بوۋە . ئەۋەتە ئەلچ : ئەۋ شەۋى كە پىفەمبەرى بيا چۇ بۇ
مېراج ، راستە شەۋ بۇ ، بەلام چۆن شەۋىك بۇ ؟! شەۋى بۇ ئەستېرەى
شەۋچراى ۋەك ئەستېرەى جەدى و ئەور و لەۋمۆگەى شامى ئەور -
لېرەدا « ئەور » ى بە « كا » مەنە لىدۋەتەۋە - و دۆسەد ھەلەئەنى
كازەى خۆرى بەيانى - كە بە سەرىن پىئەلچىن « قەرنى غەزالە » ۋائە
« شاخى ئاسك » - و قۇچى بەيانى جەۋنى قوربان ، لە ئاست
رۆشايى ئەۋ شەۋى مېراجەدا ئەن بە قۇچى قوربانى .

ئەشگۈنچى ۋاى مەنە لىدەبەنەۋە (شەۋچراغى) بۇ (شەۋ) بگەۋىنەۋە ،
ئەك بۇ (جەدى) و (ئەور) . ھەۋا ئەشگۈنچى (مەرتەمى ئەۋرى) بۇ
(دۆسەد قەرنى غەزالە) بگەۋىنەۋە ، ئەك بۇ (ئەور) . بەيىيە وشى
(قوربانە) ئەن بە خەبەرى موبتەدا ئەك (قۇچى) .

جەدى و (گم) و (ت) : جەدى . ئەيىن ئىشىش ھەر (جەدى و) يى .
ئەور و (چر) و (چن) و (ت) و (اح) و (من) : ئەور . بىق (ئەور و) و
(ئەۋرى) یش دەستەدا . (ك) و (خا) : ئەۋرى . شامى (چر) و (خا) :
شامى . (« پەراۋىزى » چر و خا) : شاھن . (چن) و (ت) و (ك) و
(اح) : شاھى . دوسەد (م) : كە سەد . قەرنى (ت) و (اح) و
(« پەراۋىزى » خا) : ئەۋرى . غەزالە (كم) و (گم) و (مب) و (من) :
غەزالە . (ت) و (خا) : غەزالەى .

له خوف و خهجلته ، بهدری شهی نهجوم سوپهه ئیستیش
که ههلدئ ، زهردی یو سۆرئ له طهلهتیا نومایانه (۵۲)

شهوهما ، کهوکه بهی هه کهوکه بی ئیلئ فهلهک دهتگوت
له میهری ژۆزی زینت دهستی مۆسای ئیینی عیرانه (۵۳)

(۵۲) خهجلته : خهجالهتی . شهرمزاری . بهدر : مانگی چوارده . نهجوم : جسمی (نهم) واته نهستیرهکان . سوپهه : لهشکر . طهلهت : ههلهتان . ژۆ . نومایان : لاشکرا و دیاری .

واته : مانگی چوارده که شاهیکه نهستیرهکانی ئاسمان لهشکرینی ، له ترسی ژۆناکی شهوی میهرج و له شهرمزاری خۆیدا لهعاسنی ژۆناکی نهودا ، ئیشتاش که ههلدئ ، زهردی و سۆرئ لهژۆیا لاشکرا به ، زهردی ترس و سۆری شهرمزاری . مه بهستی ئالن نهو به بلی ئهم زهردی و سۆری مانگی چوارده به له شهوی میهرج بهیدا بووه و هۆیه کهشی نهو به که باسی کرد ..

لهشگونجته مهعنا (ههلدئ) و له بده بهوه که له (ههلهتان) ی بهمهنا (ژاکردن) و مرگهرا . بهم پێیه ههلهته کهشی هه بهردوامی ژاکردنی ئهین له بهر ترس و شهرمزاری . به گوێرهی ئهم مهعنا به تناسویتی جوان له ئیوان (ههلاتن) و (شهه) و (سوپهه) دا ئهین .

شهی نهجوم سوپهه ئیستهیش (چر) و (هم) و (گم) و (من) و (خا) : شهی نهجوم سوپهر ئیستهیش . (چن) : سهپوه نهجومه ئیستهینه .

(۵۳) کهوکه به : که شهرداری و شان و شکو . ئیلئ فهلهک : ئاسمانی شین . ژۆزی زینت : ژۆزی شاین و ئاههنگ له میهر که ههزهرهتی مۆسای دهستی له ژۆی فیرمهونا بیا کرد به باخهلیا و دهری ههتا وک چرا گرا و بهکی جادۆی جادۆگهرا نی فیرمهونی پینخت ، وک له ئایهتی (قال مؤبدکم یوم الزینة) دا ئیشارهتی بو گراوه .

واته : زاسته ، شهوی میهرج شهو بو ، بهلام شهوی بو ئهتوت شان و شکوی هه نهستیره بهکی ئاسمانی شینی ، دهستی ههزهرهتی مۆسای کوژی عیرانه له ژۆزی زینته دا که ئهیکرد به باخهلیا و دهری ههتا ، نهگرا .

کهوکه بهی (گم) و (من) : کهوکه بی . هه کهوکه بی (هم) و (گم) : هه کهوکه بهی . دهتگوت (گم) و (من) : ئهتوت . (هه) : دهتوت .

شەۋەمسا ، غىبطەنى تۇرى سوۋەيدىلى دىل و دىدە
 شەۋەمسا ، خۇر تيا گۇيا لە شەرمى تۇرى پەلھانە (۵۴)
 شەۋەمسا ، زۇزى زۇشن نەيگە بىشتىق گەرچى ئىستاكش
 لەدۇى شەو گەتوۋە ، دەزوا بەسەر سەر ، گەرمى سەيرانە (۵۵)
 لە ھىجرى يۇسنى مىراجى ، يەعتۇبى فەلەك ، چاۋى
 نوجۇمى بۇ سېتى ، ھىشتاكو ھەر ھەيران و سەھرانە (۵۶)

(۵۴) غىبطە : ئەۋەتە كەستىك ئاۋاتى ئەۋە بخۋازى شىتېكى باشى دەسگىر بېن
 كە كەستېكى تر ھەبېن . سوۋەيدا : زەشتىنەى چاۋ . ئاۋكۇرۇكى دىل .
 گۇيا : گۇايە .

ۋانە : ھەرچەند ئەۋكائەى پىتھەمبەرى ليا چۆ بۇ مىراج ، شەو بۇ و
 نۇرى گىتھەى چاۋ و خۇپنى زەشى دىل ئاۋالەخۋاز بۇن ۋەك ئەۋ زەش
 بۇيانە .. شەۋىكىۋا زۇنالك بۇ ئەۋت خۇر لە شەرمى تۇرى ئەۋ خۇى
 شاردوۋەتەۋە .

(۵۵) ۋانە : بەلەن ، شەۋى مىراج شەو بۇ و شەۋىش تارىكە ، بەلام
 زۇبىشتى پىتھەمبەر لەۋشەۋەدا بۇ ئاسمان ، زۇشنىيەكىۋاى پىن بەخشى ،
 زۇزى زۇشن ئىستاش لەسەر سەر بەدۋايدا زانەكا و سەرگەرمى
 گەزانە بەدۋايدا بەلكو پىتى بگائەۋە شىتېكى لەۋ زۇنالكىيەى لىن بىستىنچ ، بەلام
 لەگەل ئەۋەشدا ھەر پىتى ناگائەۋە .

ھەرچەند لە بە دۋاى بەكا ھاتنى شەو و زۇزا ناتۋانزى دىبارى بىرئى
 كامبان لەپىشەۋەىە و كىلبان لەپاشەۋەىە ، بەلام چۈتكە مىراج لە شەۋا
 بوۋە و زۇز بەدۋاى ئەۋا ھاكۋە ، ئالەن ۋاى بۇيار داۋە كە شەو
 لەپىشەۋەىە و زۇز بەدۋايدا زانەكا ..

لەدۇى (خا) : كە دۇى . لە («پەراۋىزى» خا) يشدا ھەر : كە دۇى .
 سەرگەرمى سەيرانە (چىر) و (ك) و (خا) : سەرگەرمى سەيرانە . دىبارە
 ئەمىش ھەز (سەرگەرمى) يە . (چىن) : سەرگەرمى و شىرانە (ەم) و (گم) و
 (ت) : سەرگەرمى و ھەيرانە . (ھب) : سەرگەرمى شىرانە . دىبارە ئەمىش
 (سەرگەرمى) ۋاۋە . (اچ) : سەرگەرمى ۋىرانە . دىبارە ئەمىش
 (سەرگەرمى) ۋاۋە . («پەراۋىزى» خا) : سەرگەرمى و ۋىرانە .

(۵۶) ھىجر : دۇزى . ھەيران : سەرام . سەھران : شەۋنوخونى كىش .

فهلک پەردەى شەب ئەندەر زۆزى سەر فاتوسى ئافاقتى
زەمىن و ئاسمان ، لەم بانە تا ئەو بانە تابانە (۵۷)

شەوئەما صوبىي پىدارىي طاليع بۆ که جوبرىلى
ئەمىن بۆ خزمەتى طاها تيا مەئقورى فەرمانە (۵۸)

ئالى لەم بەتەدا ئاسمانى شوبهاندووه بە حمزەرى يەمقوب و ، شەوى
مىراجى شوبهاندووه بە حمزەرى يوسف و ، ئەستىرەكانى ئاسمانى
داناوە بە چاوى حمزەرى يەمقوب ، وانە چاوى ئاسمان . ئەم
شوبهاندانەشى لەسەر بناغەى ئەو داناوە که چاوى حمزەرى يەمقوب
لەبەر دۆرى حمزەرى يوسف کۆير بۆ بۆ و سېن بۆ بوو . ئالى ئەلن :
هەروەك چۆن چاوى حمزەرى يەمقوب لەبەر دۆرى حمزەرى يوسف
کۆيرايى داھات و سېن بوو ، ئاسمانىش لەبەر دۆرکەوتنەوى
شەوى مىراج و نەمانى ، کۆيرايى داھات و چاوى سېن بۆ ، ئەوئە
ئەستىرەكانى سېن وەك چاوى ئاوى سېن داھاتىن .

حەيران و (ت) : حەيران . ديارە ئەمىش هەر (حەيران و)و . سەرمانە
(چن) : سەرمانە . بەلام نېو بەتەكە لەنگ ئەمىن ، مەگەر وشەى
(هەر)كەى پىشمەر نەين . (گم) و (من) : دامانە .

(۵۷) شەب ئەندەر زۆز : شەو لەناو زۆزا ، شەبەنگە بە زۆز ، كىنايەىە لە
كۆپنەوى هەمو زەنگە زۆشن و تارىكەكان . فانوس : چرادان . تابان :
پىشكەدەرەو .

وانە : پەردەى پەرفراوانى ، هەمە زەنگى ، سەر چرای ئاسۆى
ئاسمان و زەوى ، لە بانى زەوىيەو تا بانى ئاسمان بېشك ئەدانەو و
زۆشنە بەبۆنەى چۆنى پىشمەرەو بۆ مىراج .

نېوى بەكەمى ئەم بەتەكە (م) و (گم) و (گم) و (من)دا هەندى
جياوازي هەو ، بەلام هەمو ئەو جياوازيانەمان بە هەلە زانن ، بۆيە
بىشت گۆيمان خستن .

(۵۸) طاليع : بەخت و چارە . طاها : يەكێكە لە ناوەكانى پىشمەر (د. خ) .
وانە : بەلن ، زاستە شەو بۆ که جویرەئیلی ئەمىن چۆ بۆ لای
پىشمەر ، فەرمانى ئەوئە پىن سىپىرابق لەگەل خۆيى پەرى بۆ مىراج ،
بەلام شەوى بۆ بەخت تيا بىتدار بۆ بوو ، شەوى بەخت ئەبۆ ، سەبەئىتى
بۆ .

به فرموده‌ی خودا فرموی : بهرمق ا ، هست هر نیست
لهچی بهدری دوجاوو دوزی یه کتا ، دوزی یه کدانه (۵۹)

همن به هدی کهتر هادی ، شهوی بهجرید و بهقریه
لهبرکه خهلمتی قورغان و هم بهشرعی رضوا (۶۰)

طالبع بق (م) و (ک) و (گم) و (امن) : طولمی بق . کیا (چر) و (ام) و
(کم) و (عب) : تیدا . فرمانه (م) و (کم) و (گم) و (امن) : قورغانه .

(۵۹) بهدری دوجا : مانگی چواردی که شهوی تاریک زوناک له کاتهوه . دوزی
یه کتا : لهو دوزی که بهتهنها له سکی ماسیدا نمین ، لهبرتهوه
دوزیکی گهوره و گرانبهها نمین . یه کدانه : تاقانه و تهنها ، وک به کتا .
واته : جویره لیل که لهو شهودا چوره لای پیغمبر ، به فرمودی
خودا پییوت لهی مانگی چواردی تاریکه شه و لهی دوزی تاقانهی
گرانبهها ، هر نیسته هیچ مائل مبه ، ههسته ، لهشریف پیته لهگه لم .
لهنیوان (فرموده) و (فرموی) و (بهرمق) و ، لهنیوان (هسته) و
(نیسته) دا و شه تاراییه کی جوان هبه .

به فرمودی (چن) : به فرموی . ههسته هر نیسته (م) : لژد
هر نیسته . دیاره (زده) به . (گم) : لژکه هر نیسته . (من) : تو
هر نیستاکه . بهدری دوجاوو (چن) و (ک) و (اح) : بدر الدجیور .

(۶۰) مه هدی : زیکا پشان دراو . هادی : زیکا پشان دهر . بهجرید : زوت
بونهوه له ماددیات . بهقریب : نریک بونهوه له خوا . خهلمت :
خهلات . لهشریف : شهرفه مند کردن . زبضوان : زهزامندی خوا .

واته جویره لیل به پیغمبری زاگه باند کهوا ههرچهند من بهدوای تودا
هاوم ، بهلام من له حوزوری تودا شایانی لهوه نیم بیم به زتی پشان دهر .
تو زتی پشان دهری منی و من نه شارهوا و زتی پشان دراوم ، چونکه
لهمشو وک شهوه گانی تر نیبه ، لهمشو شهوی زوت بونهوه به له
ماددیات و لهوه که منیش بهجی هینهری لهکی سهرشانی خلام بم وک
شارهوا بهک له ناسمان . لهمشو شهوی نریک بونهوه بهمخوا و تویش
پایعت لای خوا له من بهرزیره . دهسا فرمق خهلمتی قورغان لهبرکه
که برتیبه لهوه تابهتی قورغان ههوالی میسراجت زاله گه بهنق و ، به
شهرفی زهزامندی خوا بههرمه مند بیه که لهوه به بانگی کردی بق
حولزی خوی .

که مدهوئی لازمه‌مان و لامه‌کان و قوربی بیچتری
سوار به لم بوراقه بارقه ، لم زه‌خسه زه‌خشانه (۶۱)

وما هه‌ستا به بالی جاذیه‌ی قودره‌ت ، له لیوه‌ی زئی
به‌جمنه‌سپ و په‌یک و زه‌فزه‌ف و ئه‌م چهرخی ده‌ورانه (۶۲)

نیمه‌وای بۆ ئه‌چین وشه‌ی (قورئان) لم شوینه‌دا (قوربان) بۆین ، واته
نزیکن له‌خوا ، نوسخه‌که‌ی (چن) و (« به‌راوێزی » خا) یش ، وه‌ک
باشان باسی له‌کهن ، هه‌رچه‌ند به‌رودوا به‌کیان بیا به ، پشنی ئه‌م
بۆچونه‌مان ئه‌کرن .

قورئان و ئه‌م ته‌شریفی زبخوانه (چن) ر (« به‌راوێزی » خا) :
زبخوانی لم ته‌شریفی قوربان . (کم) و (من) و (خا) : قورئانی ئه‌م
ته‌شریفی زبخوانه . (له) و (اح) : زبخوان ئه‌م ته‌شریف قورئانه . دیاره
(زبخوان و ئه‌م ته‌شریفی قورئانه) به .

(۶۱) مدهوئ : بانگ‌کراو . لازمه‌مان : ئه‌وه‌ی له‌کاتانه‌ی . کینا به‌یه‌ له‌خوا .
لامه‌کان : ئه‌وه‌ی له‌شویندا نییه . کینا به‌یه‌ له‌خوا . قورب : نزیکن .
بیچتر : بێ‌هاوتا . بوراق : ئه‌و ئه‌سبه‌یه‌ که‌ سهره‌ت‌نۆسان ئه‌لێن
په‌خمه‌بر له‌شه‌وی میهراجدا سواری بووه . باریق : بێژ وه‌ک برۆسکه .
زه‌خش : ناوی ئه‌سبه‌یه‌ی زۆسته‌می زاله . لیته‌دا له‌و مه‌عنا به‌وه
خوازراوه‌ بۆ بوراق . زه‌خشان : دره‌خشان .

واته : ئه‌ی په‌خمه‌بری خوا تو بانگ‌کراوی له‌لایه‌ن خواوه‌ که‌ نه‌ له
کاتانه‌ و نه‌ له‌ شویندا ، بانگ‌کراوی بۆ نزیکن له‌خواوه ، نزیکی به‌کی
ئه‌وتو نه‌ به‌ چیکه‌یه‌ و نه‌ به‌ کات . که‌واته‌ فهرمۆ سواری ئه‌م بوراقه
بێژره‌وه‌ و ئه‌م زه‌خسه‌ جوانه‌ به‌ .

که‌ مدهوئی (چن) : له‌ ده‌وه‌ی . لامه‌کان و (چر) : لامه‌کان .
بۆ (لامه‌کان و) (لامه‌کان) یش ده‌ست‌ئێدا . (م) و (کم) و (من) :
لامه‌کانی لازمه‌مانی . (مب) : لازمه‌مان لامه‌کان و . دیاره (لازمه‌مان و) وه .
بوراقه (چن) و (ت) : بوراق . بۆ (بوراقه) و (بوراق) یش ده‌ست‌ئێدا .
(ک) و (مب) و (اح) و (خا) : بوراقه‌ی .

(۶۲) جاذیه : زاکێشه‌ر . په‌یک : فروستاده . مه‌به‌ست له‌ جوهره‌نێله .
زه‌فزه‌ف : شتیکی‌تره‌ سهره‌ت‌نۆسان ئه‌لێن په‌خمه‌بر باش دا به‌زینی له
بوراق له‌شه‌وی میهراجدا سواری ئه‌و بووه . چهرخی ده‌وران :
ئاسمانه‌کان .

موشه ژدلف بق به تمختی عرش و تاجی قوری (عند الله)
به هرجی دهرجی (او ادنی) و (ما اوحی) ی قورثانه (۶۳)

به هرجی چاوی دینی عیشی نینا شاهیدی صیدقه ،
به هرجی دیدهیی عقلی تیا شه و کویر و حیرانه (۶۴)

واژه : پیغمبر که زاسپیریبه کی خوی پین گهشت ، بهجورق
گورج زاست بووه و به بالی هیزی زاکیشری توانای خودا زتکای
بوق ، بسوراقیش و جوبره نیلیش و زه فزه فشی له نیوهی زکمد
بهجی هیشته ، چونکه لهوان همریبه که زاده به کیان بق داتراو ، نه نهو لهو
زاده به زیاتر له گهلی بزۆن . چمرخی ناسمانه کانیسی بویه بهجی هیشته
چونکه نهو سوری ماددیکت بهجی ییلن ...

نفس و پهك و زه فزه و (چن) و (له) و (اح) : نهسپ پهك
زه فزه . دیاره لهم نوسخانه شدا له یج به (و) ی عطفهوه یج .
نوسخانه کی تر به دانه نانی (وای عطف و دانانی (ی) ی نیشانه لهسره نم
وشانه ، که کوته نه هه گهوه ، بویه پشت گویمان خشن . له نوسخانه کی
(صب) دا لهم نیوه به نیمان بق نموتیرابهوه ، چونکه کوژابهوه . دهرانه
(چن) : گمردانه .

(۶۲) دهرج : نوسراو . تیا دانراو .

واژه : پیغمبر لهو شهوه پرزدهدا شهرفمه ند بق به دانیشن
لهسره تمختی عرش خوا و به لهسرنانی تاجی نزدیکن لای خوا و ،
به زانیی همق لهو ژاز و نه نیبانی ده دق لایه یی (فکان قاب قوسین
او ادنی) و (فواهی الی عبده ما اوحی) له بانگه یه یی .

(۶۴) دین : بینین . شاهیدی صلیق : شاهیدی زاستیج .

واژه : پیغمبر لهو شهوه دا ، دیسانهوه شهرفیاب بق به دینی
ههرچ که لهنا چاوی بینینی خوشه ویستن له لیدیمای بینیا باوهزی
پین له کورت و به شاهیدی زاستکو دانه نری . ههروه ها شهرفیاب بق به
بینینی ههرچ که له نمانت چاوی هه قلبش شه و کویر و حیرانه تیایدا و
پتی بدی فاکرت .

نالی لهم به بندهدا دق چاوی بق بینین داناهو ، چاوی خوشه ویستن و
چاوی هه قیل .. چاوی نری ههر به هیچ داوه نه هه لکم . له چاوی
خوشه ویستن و چاوی هه قلبش ، وزه ی دینی زاسته قینه داوه به

موخه مخص بق ، موره مخص بق به ئه سرائی که ته قیری
له جهل و لمظهم و معلله ته عیری سوخه لدا نه (۶۵)

په پایه ی هاته وه سه ر چیکه یی گهر می له گهل توحفه ی
صلات و هم سه لام یی لهو حه ییی پاک ی سو بجان ه (۶۶)

چاوی خوشه ویستن و ، مه به سنی نه وه به بلن ئیدراک و تیگه یستن و
دیننی ژاسته قینه همر نه نه له توانای خوشه ویستیدا به کاریک بکا
ده سه لای بنیاد می به سه را بشکن و نه نانت مه قلش له ناسنی شتی وادا
داماو و به لکه وه به . به وشه ی (دین) که واته بینن ، ئیشاره لی بۆ
مه معنای (نابین) یش کردوه ، که نه وه ش واته گه به نن ئایینی ژاسته قینه
نه نه به خوشه ویستییه وه نه بن و چاوی عه قل توانای دیننی ئایینی بۆ
بنیاده م مۆ گهر نا کا .

میشقی (چن) و (گم) و (ت) و (ک) و (اح) و (من) : عیشق . دیاره
نمیش همر (عیشقی) به . تیا (چن) و (گم) و (ت) : تیدا .

(۶۵) سوخمندان : قهزان .

واته : پتخمه مر لهو شه وه دا شتی نه یینی وای یی وورا و ژیکای درا به
ژاز و نیاز وای بزانی ، گهل له لۆری نه وه وه به بنیاد می قهزان و
زیرک و لیه ها ق بتوانی باسی لی بکا و بیکیزینه وه ، چونکه نه نانت
فورنایش کورته ئیشاره تیکی بۆ نهو شتانه کردوه ..

(۶۶) په پایه ی : ده سه یه چن . توحفه : دیارۆ .

واته : پتخمه مر (د.خ) پاش نه وه ی گه یشته حوزۆری باره گای خوا ،
ده سه یه چن گه ژایه وه بۆ سه ر چیکه گهرمه که ی ، چونکه نه م سه فوری
میه راجه ی نه وه نه کانی نه خایاند بۆ جیگا که ی سارد بیینه وه ،
دیاریه کیشی له گهل خۆی هیئا بۆ موسولمانان که پتچ فرزه ی نوێزه .
ده سه صلات و سه لامی خۆای لی یی نهو خوشه ویستی پاک ی خودای
یی گهرده !

وشه ی (صلات) ئیشاره تیکی تیا به بۆ نه وه که دیاریه که نوێزه ،
چونکه (صلات) به عه ره یی به مه معنا (زه حمت) یش و به مه معنا (نوێژ) یش
هاتوه .

سه لام یی لهو (چن) : سه لامه لهو . (هم) و (گم) : سه لام بۆ نهو . (ت) و
(هه) : سه لامی بۆ . (ک) و (اح) : سه لام و بۆ . (« به راویزی ، خا ») .

به سهر هاتومه لهو خاکه‌ی که ههر مثقاله ذهرزکی به میزانی شهفاهت کیوی حیلیم و به‌حری غوفرا نه (۷۱)

مه‌نان : خاوه‌ن خیر و زه‌حمعت .

واته : ههرچهند من کوردیکی دۆر و لاسی خه‌لکی شاره‌زۆری
دل‌زه‌قن و بین‌زه‌حیم ، به‌لام لرسم نییه ، چونکه هۆی ززگار بۆنم شاری
پیرۆزی مه‌دینه و لێ‌بۆردنی پێشمه‌بری شه‌فاهه‌نگار و گه‌وره‌بین و
به‌خشنده‌گیی خۆای به‌ده‌ست و ده‌هه‌نده‌یه .

له‌نتیوان وشه‌ی (شاره‌زۆری)دا به‌پیتی شتیوه‌ی جارانی ئوسین که
ئه‌نۆسرا (شارزور) و بۆ (شاری زۆر و) با (زۆر و)ای عه‌ره‌بیی به‌مه‌نا
(بوختان) ده‌ستی ئه‌دا ، له‌گه‌ڵ وشه‌ی (قه‌سووت)دا ته‌ناسوبیتی جوان
هه‌یه .

شاره‌زۆری (چر) : شاره‌زۆره . (چن) : شاره‌زۆر و . (ت) و (له) و
(هه‌) و (اح) : شه‌هره‌زۆر . ئه‌میش (شه‌هره‌زۆری)یه . (خا) :
شه‌هره‌زۆری . ته‌یه‌وو حیلیم شه‌فیع و . (عم) و (کم) و (من) :
ته‌یه‌یه‌ی حیلیم شه‌فیع . (کم) و (عب) : ته‌یه‌وو حیلیم و شه‌فیع .
(ت) و (له) و (اح) : ته‌یه‌یه‌ی حیلیم شه‌فیع . ئه‌ین (حیلیم و شه‌فیع و) بێ .
(چن) : ته‌یه‌یه‌ی حیلیم شه‌فیع . ئه‌ین (حیلیم و شه‌فیع و) بێ و مه‌به‌ست
له (ته‌یه‌یه‌ی حیلیم) پێشمه‌بر بێ به‌ ئیشاره‌ت به‌ حه‌دیشی (اَنا مَدِیْنَةُ
الْحِلْمِ وَ عَلٰی بَابِهَا) .

(۷۱) میزان : ته‌رازۆ .

واته : به‌ سهر ، نه‌هه‌ به‌ بێ ، هاتومه‌نه‌ لهو خاکه‌ پیرۆزه‌ی که ههر
توسقاڵیکی له‌ ته‌رازۆی شه‌فاهت و تکاریدا هاوسه‌نگی کیوێک
چاو‌پۆش و دهریای لێ‌بۆردنه . بۆیه‌ بشت له‌ستۆرم له‌وه‌ که خوا له
گوته‌م خۆش ئه‌بین .

له‌ کوێردنه‌وه‌ی (مثقال) و (کیو) و (به‌حر)دا طبیاق و ، له‌ (خا) و
(کیو) و (به‌حر)دا ته‌ناسوب هه‌یه .

حیلیم و به‌حری (چر) : حیلیم و میهر . دياره (میهر و) وه . (ت) و
(هه‌) و (اح) : حیلیم میهر . دياره (حیلیم و میهر و) وه . (له) : حیلیم
به‌حر . دياره (حیلیم و به‌حری)یه . (خا) : حیلیم و میهری .

له بق ژوم یتیمه خاکی چاکی پاکی طهیه ، تا یستم :
به سهگ ناین موله وویت ناوی زمرقا ، به مری لیحصانه (۷۲)

چ زمرقا ؟ بۆ سیاهی دفتیری هر ناصیه ماحن
چ طهیه ؟ بۆ ته بایی دمردی هر دهرمانده دهرمانه (۷۳)

(۷۲) موله وویت : پس . زمرقا : شین ، دمریا . کانیه که له سر دتیی معدنه .
وايه : له مری گونا بهاری خوم ژوم نه له هات پین بنیمه خاکی پاکی
معدنه ، تا یستم کهوا ناوی دمریا که شینه ، یا ناوی کانیه (زمرقا) به
دم تی خستی سهگ پس ناین ، چونکه دهریای چاکه به و دهریاش
کلاوی هه تئاکری

له نیتوان (خاله) و (چاله) و (باله) دا جیناسی لایق هه به .
چاکی پاکی (چر) و (ت) و (خا) : پاکی چاکی . (کم) و (من) : چاله و
پاکی . زمرقا (چن) : زمرق و .

(۷۳) سیاهی : زه شین . ناصیه : ناوچاوان . ماحن : له ناو بهر و کوژینه وه .
ته بایی : ناوچین و که لک پیوه نه بون . دهرمانده : دامار .

وايه : له و کانیاوی زمرقا بهی که هه چهنه خوی معنای (شین)
نه که به نین ، به لام زه شینی ناوچاوانی هه مو گونا بهاریک نه سزیتنه وه ، که
وه له دفتیر کردنه وهی چاله و خرابی خاونه که بی تیا نوسراوه . له و
معدنه بهش که تیماری دمردی هه دامار و به له که کوژیه که .

له کوژدنه وهی (زمرقا) و (سیاهی) و (دفتیر) دا ته ناسوب هه به .
هه وه ها له نیتوان (دهرمانده) و (دهرمان) بشدا جیناسی ناقیص هه به .
سهرمزی له و نریک بهش که له نیتوان (طهیه) و (ته بایی) دا هه به .

ناین بویه وشه (سیاهی) خستوه وه پال دفتیر ، چونکه سهرمزی
له وه که معنای (زه شین) نه که به نین و دفتیری سپیش که لیتی نوسرا
زهش نه پیته وه ، وشه که به پیتی شپوهی نوسینی جاران به (سیاهی) بش
له کوژتر پیته وه که وایه : لیسه . وایه ناوی گونا هه کانی به بیز تیا
نوسراوه .

به دوا به پشانهی لهم قسیده دا واده رنه که وئ نالین له سه فیری
معدنه دا و پاش زیاره تی مه که ته وای کردوه . هه وه ها له وهش
دهرنه که وئ که لهم جاره له وهنده له مه که نه ساوه له وه و دوا زیاره تی
مه که زاسته وخو چوه بۆ معدنه . که وایه لهم جاره له و جاره نیبه که له

دهری زحمەت کەوا بەحرى موحیطى عاصیە « ئالى »
تیا جان و تەن ئوفتادەى شەپۆلى سەیلی عیسیاە (۷۴)

— ۱۹ —

سوروشكى من كە لىلاو ، خوبارى كۆھ و هامۆنە
وەرە سەرچاوە كەم بنوازە ، وەك ئاوتنە ، چەند زۆنە ! (۱)

مەككەو چوو بە مەدینە و ئەى كە زۆرەردى مەدینە . ئادەى تیاوتوو .
(۷۴) دەر : دەرگا . تەن : لەش . ئوفتادە : كەوتۆ . سەیل : لافاو .

وانە : ئالیا ! ئاوتمىد مەبە ، چونكە تۆ لە بەر دەرگاى زەحمەتى خوادا
كەوتۆى كە دەرباىەكى بىبایان و سنۆرە بۆ گوناھباران . گیان و لەشى
پەك كەوتۆى لافاوى گوناھبەست ، لافاوە كە زابنەمالى و ئەپخاتە ناو ئەو
دەربا بى سنۆرەى زەحمى خواو و پاك ئەبیتەرە لە گوناھ .

تەباىچ (چر) و (مە) و (كە) و (مە) و (عە) و (خە) : تەباھى . (كە) :
تەباى .

سەیلی (كە) و (كە) و (مە) : بەحرى .

ئەم بەتە تەنها لە (مە) و (كە) و (كە) و (مە) كراو بە دوا بەیت .
نوسخەكانى تر ھەموو كەردۆيانە بە بەیتى پێش دوا بەیت . ئیمە ئەو
نوسخانەمان لا پەسەند بۆ كە كەردۆيانە بە دوا بەیت و وەك ئەوانمان كەرد .

— ۱۹ —

(۱) كۆھ : كۆو . ھامۆن : دەشت و بىابان .

وانە : فرمىسكى من كە ئەبىنن لىلاو ، لە خۆيا وائىبە . بەھۆى
تۆز و گەردى كۆو و دەشت و بىابانەو كە دى بە تۆما و فرمىسكە كەم لىل
ئەكا ، واى لى ھاوو . ئەگىنا وەرە سەرچاوم كە سەرچاوەى
فرمىسكە ، برازە كانىبەكى چەند پاك و زۆنە ئەلى ئاوتنەبە .

ئەشتوانۆى نپو بەیتى دۆھەم بەم جۆرە بخوێنرێتەو : « وەرە سەر ،
چاوە كەم ! بزووانە . . . ئاد و ، بەو پێى مەنەى لى بەدێتەو .

ئالى ئەبەوئى بلق لەئاو دەردى دۆزى بار سەرم لى شىواو و زىگەى
دەشت و بىابانم گرتوووە بەر و ھەمیشەش ھەر ئەگرم ، بۆيە ئەو تۆز و
گەردى دەشت و بىابانە كە دى بە تۆما ، تىكەلى فرمىسكە كەم ئەبى و
ئەبكا بە لىلاو و فۆزاو و پیا دێتە خوار .

مونه ججیم کەرگەس و لاشەیی لە لاشەپشیکە ، ئەیزانی
 کە ئەم ئەفلاکە چەند لاک ، کە ئەم گەردۆلە چەند دۆنە (٢)

دۆربش نییه نالێ مەبەستی ئەوەیەین گەییە لە چەرخێ گەردۆن بگا کە
 بنیادەمی پاک و خاویێ بەهۆی تیکەلێ پیاو خرابانەو بەدناو ئەین و
 ناگۆری خرابی شوێن ئەکەوێ . بەم پێیە مەبەستی لە فرمێکی
 سەرچاوە دۆن جەوهەری مۆی چاک و ، مەبەستی لە تۆز و گەردی
 زێگا و بان ئەو هاوژێ خراب و کەند و کوسبانە بە لە ژبانا دێنە زێسی
 بنیادەم .

وشە (سەرچاوە کەم) دۆ مەنا ئەبەخشی بەکەم وا کە (سەر) و
 (چاوە کەم) یێ ، دۆ مەیش وا کە (سەرچاوە) و (کەم) یێ . مەنا
 لێدانەو کە یێمەش بەجۆری بو هەردۆ مەنا کەسان پێکەو کۆکردەو .
 لێلاو (چن) و (ت) و (اح) : لێلاو . بۆ (لێلاو) و (لێلاوی) یێ
 دەست ئەدا . (م) و (کەم) و (کە) و (مە) و (خا) : لێلاوی . (خە) :
 لێلاو . کۆ و (چە) و (مە) : کۆ . بۆ مەفیش و بۆ لێزانە یێ
 دەست ئەدا . (م) و (کە) و (خە) : کێو . هەمۆنە (کە) و (مە) :
 ئامۆنە . ئاوێنە (کە) و (مە) : ئایینە .

مونه ججیم : ئەستێرە گەروە . کەرگەس : دالە کەرخۆرە ، کە لاشەیی
 گیاندارێ تۆپیو ئەخوا . لاشە : لاشەیی گیاندارێ تۆپیو . ئەفلاک : جەمی
 (فەلەکە) وائە ئاسمانەکان . لاک : زەبۆن و یێ دەسلات . دۆن : هێچ و
 بۆچ .

وائە ئەستێرە گەروە کە دوای خەبال کەوتوو و وائەزانێ جۆلەیی
 ئەستێرە و ئاسمان ئەم جیهانە بەزێو ئەبا ، دالە کەرخۆرەیی لاشەیی
 تۆپیو خۆر و لاشەیی تۆپیو فۆی دراو لە یەک ناکاوە و ، بە یەک شتیان
 ئەزانن - ئەوەندە نایکە بشتوو هێشتا ئەوە حالێ ئەبۆ کە ئەم ئاسمانانە ،
 کە ئەو بە بەزێو بەری کاروباری جیهانیان ئەداتە قەلەم ، دەسەڵاتیان لە
 لاکە تۆپیوێک زیاتر نییه و ئەم گەردۆنە کە ئەو بە شتیکی بەبابەخی دالەنێ
 زۆر دۆن و یێ قابیلەتە .

بە نیشانی ئەوەدا کە نالێ ئەم بەبەندە وادانەنێ کەوا ئەستێرە گەروە
 (دالی لاشەخۆر) و (لاشەیی خوراوی) لاک بەکە و ، بەنیشانی شیرێ
 داهاوشدا ، بۆمان دەرئەکەوێ کەوا مەبەستی لە مونه ججیم بنیادەمیکی
 هەلەمە کاسە و هەلەمرستە کە چاومۆوانی گۆزانی بارێکی ئایینە یێ بوو و
 خۆی بۆ ئەو بارە تازە چاومۆوانی کراوە نامادە کردوو .

له سایه‌ی شخصیتی هیمهت بلند ، ناسوده به شاری
به‌لن خیطه‌ی (سوله‌یماچ) سه‌وادی ظیلی (کودون) ه (۴)

ومره سه‌یری خیابان و به‌یاضی دهفتیری نالی
که صف صف ، مه‌صرمی به‌رجه‌سته ، زیزی سه‌روی مه‌وزونه (۵)

(۴) خیطه : پارچه زه‌وی ، ناوچه .

وانه : له سایه‌ی نانه که‌ستیکی پایه‌بهرزی هیمهت بالاوه - که لهو
(کودون) ناوه‌به که له نیوه‌ی دۆهمی به‌ته‌کدا باسی کراوه - شاریک
همو‌ی جه‌ساده‌هوه ، نه‌له‌نه‌نها جه‌ند که‌ستیک له دانیش‌توانی . به‌لن
زاسته ناوچه‌ی سوله‌یماچ همو‌ی که‌وتوه‌به به‌ر زه‌شایی سیبیری
(کودون) و لهو بالی خوی به‌سه‌را کیشاوه .

نه‌ین نهم (کودون) ناوه دارۆفه بازارۆی شار بو‌ین و کابرایه‌کی بوند و
بیژ و لینه‌ها و به‌ ویل بو‌ین و له سه‌رده‌می له‌وا دز و دی‌وزن و بی‌او
خراپ له‌ناو شارا نه‌بو‌ین .

ناسوده‌به (به‌راو‌یزی) چر و (کم) و (صب) و (من) : لاسوده‌ی زیی .
کودونه (چر) و (چن) و (ام) و (کم) و (لک) و (اح) و (خا) : که‌ردونه .
(کم) و (من) : کورونه . (به‌راو‌یزی) لک : کورونه .

(کودونه) هه‌ر جه‌ند له‌نها تیکستی (ت) و (صب) و (خب) بو ، نیمه
لامان به‌سه‌ندتر بو ، چونکه به‌که‌م : له‌گه‌ر (شه‌خصیتی هیمهت بلند) مان
به که‌ستیکی تر مه‌عنا لێ بدا به‌هوه ، (به‌لن) که مه‌عنا ی نه‌ههات . که‌وانه
ناویکمان پتوبست له‌بو بو نیوه به‌ینی دۆهم . دۆهم : دۆباره
کردنه‌وی وشه‌ی (که‌ردونه) له‌ دۆ به‌ینی له‌پال به‌کدا شتیکی جوان نیبه .
سیهم : نهم چاکه‌به که نالی باسی له‌کا له‌وه که‌ستره که هبی میری
ولا تیک بین و زیاتر له چاکه‌ی به‌زیوه‌به‌ریکی بۆلیس له‌چن که له‌وسا
(دارۆفه بازار) بان پین و نه‌وه . چواره‌م : تیکستی (کم) و (من) و
(به‌راو‌یزی) لک بیش پشی له‌وه له‌گرن که (کودونه) بین .

(۵) خیابان : لهو هیکه سپیه‌ی له‌نیوان دۆ نیوه به‌ینی قه‌سیده‌دا ستۆنج
دانه‌گشت . هه‌روه‌ها سپیتی نیوان دی‌ژیک و دی‌ژیک . به‌یاض :
سپیتی قه‌راخی ده‌فتیری شیر . مه‌صره‌ع : نیوه‌به‌یت . به‌رجه‌سته :
هه‌له‌که‌وتو .

وانه : ومره له‌ماشای هیکلی ستۆنج و ناسویی نیوان دی‌ژر نیوه

دل سیاستگ نه بن ، مایلی خاکی ومله نه
خالی لهملی جه به شه ، ساکینی بوردی یه مه (۱)

دیزه کانی شیعی نالنج بکه ، برانه نیوه کانی چهند هه لکه و ژون له لیس زبزی
دره ختی سسروی ژیک و پیک و نه ونده یه کن ، نه ناعت تپیی و ابش
هه لته بوژیر له هه ردق نیوه کاند ، له بهک گهره تر نه بن و جیگهی زوژتر
له به کتر نه گرنه وه .

دباره بۆ هاوسه تکی شیعر ههر نه ونده مه به سته بزگه و نه فعله کانی
نیوه کان له ناو خویانا و ، هه ردق به پیک به راهه به بهک ، نه ونده یه بهک
بن ، لیتر نه گهر له نویسنا جیگای زیاتر و کمنتر بگر نه وه ، نه وه مه به سته
نیبه . به لام نالنج بۆ بپه سه لماندن هونمه ندی خوی نه کن نه ناعت نه و
پتوانه بهش که نیوه به پته کانی ههر قه سیده به کم نه بگر نه وه زیاتر و کمنتر
نبن له به کتر .

مه صرمی (ک) و (اح) و () پراوتیزی (خا) : مه صرمه ی . زبزی
(جر) و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و (خب) : زیزه ی . (خا) : زیزه .

(۱) سیاستگ : بوردی زهش ، کینایه به له زه قن . بوردی یه من : جوړه
قواماشکی خوریه له یه من دروستی نه کن ومله شیر داخ هتلی سپ و
زهشی تپایه .

واته : دل نه گهر ژمق و بپه زه حم نه بن و له سه تکی سه خت دروست
نه بو بن ، حمزی له زید و ماوا و نیشتمانی خویه تی ، بویه دلی منیش
همیشه حمزی له و به لای بار و له گهل بیره و هری نه ودا بن ، یا بویه
همیشه حمزی له ژبانی نه و نیشتمانه به تپا هاوومه نه دنیاوه (ومله به دوا
به پتی نه م پارچه شیمره دا دهر نه کوئ) . نه و نه خالیش (خالی یار) که
ومله لهملی جه به شه زه شه ، له بوردی یه منیدا نیشتمجن بووه که بریتیه
له سر ژومه تی سپ و ژیر زولفی تال تال و زهشی یار ، باخود بۆ
زاسنی سه کم نه م نمونه به نه هینمه وه که نه و نه خالی یار که ومله
لهملی جه بهش زه شه ، له ناو بوردی یه منی سر ژومه تی سپ و ژیر
زولفی زه شیدا نه ژج .

له چاپ کردنی نه م شوینه دا بو بن ماموستا هیمنی موکریانج هاته

پەرچەمی سونبولیو ، قەددی (قزیب البان)
زولف بەهلۆلیو ، خەط زەنگیو ، وەجی حەسە (۲)

طەلەتی ئایەتی جان . مەظھەری ئیجازی بەیان :
لەبی دورج و ، دەھەنی سیزۆ و ، گەلامی عەلە (۳)

سەرئیدانمان . مەعناي ئەم بەیتەمان لێ پرسی ، وێ : وایزەم مەبەستی
نالێ (خالی لەمەلی حەبەشە) بەردی (حجر الاسود)ی دیواری کەمبە و
لە (بەردی یەمەن) ئەو بەرمالە یێ کە پتەمبەر (د . خ) بەردە کە
ئێ خەست و هەر چمکیکی دایە دەست سەرەك هۆزێك و خۆشی
بەردە کە ی هەلگرت و لەجێی خۆی دانا لە دیواری کەدا . بەم پێیە مەعناکە
وای لێ دێتەو ئەگەر ئەم بەردی (حجر الاسود) (سیاسەنگ) نەبایە لە
بەهشت هەلنە ئەگەرنا بۆ سەرزەوێ . هەرچەند مامۆستا هێمن ئەبوت
دەتێانیم لە ژاستیی ئەم مەعنايە ، بەلام لێمە لامان وایە بۆ چۆنێکی ورد و
بەجێی و وا بەسۆپاسەو بە ناوی ئەو خۆبەو ئەبنۆسینەو .

ناسکیبەکی زیرەکانە یی ئێمە کە (نالێ) بە (حجر الاسود) ی
وێب (سیاسەنگ) چونکە مەعناي هەردوکیان یەکیکە و وەك پێشان
وێمان وائە : بەردی زەش .

سیاسەنگ : (م) و (ن) : سیبە سەنگ .

(۲) پەرچەم : ئەو بەشە قەزەیی بەسەر ناوچاواندا دێتەو . سونبول : جۆرە
گۆلیکە لە گۆلدانا ئەینێژن و بۆ ئەوێزی ئاسادە ئەکەن . (قزیب
البان) : وەك لقی بان . بان : درەختیکە گەلایەکی سەوز و بۆن خۆشی
هەبە . زولفی بەهلۆلی : زولفی ئالۆز و پڕ و بلاو . لەوێ هاتوو کە
(بەهلۆل) بە شێت و بەرەكلا ناوبانگی دەرکردوو . خەط : زازاندنەوی
مۆی بڕۆ . زەنگی : زەش . وەجە : زۆ . حەسە : جوان .

پەرچەمی : ئەمە یێکستی «پەراوێزی» (چر) . (چر) و (چن) و (کم) و
(ت) و (مب) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) : پەرچەم . (ک) : پەرچەم و .
سونبولیو «پەراوێزی» (چر) : سونبول و . قەددی «پەراوێزی» (چر) :
قەددی زۆ . زولف . بۆ (زولفی) بێش دەست ئەدا . (م) و (کم) و (کم) و (من) : زولفی .

(۳) طەلەت : دەرکەوتن . ئایەت : نیشانە . بەبان : قەسە و گفتوگۆ . دورج :
قوڵای بچۆک . دەھەن : دەم . سیزۆ : نەین . عەلە : ئاشکرا .

دهست له خوځنم موده ، نالوده مه که دامه نې پاک
 خوځنی من ثابته ، باطل لیه وک ژهنگی خه (۴)
 وک گولی ناته شخ ، خه ملیوه به بهرگی چه منه
 قامه نې ناره بهره ، نارومره ، فارمونه (۵)

واڼه : دمرکه ونی ژومه نې بار که خوی نهوځن ، مایه و نیشانه ی گیان
 هانمویه بهری دلد ارانه ر ، موعجزه یی گفتوگو و قه شې به وده
 دمرکه کوڅ که لټوی وک لهو قوتوه بچوکانه وایه شتی گرانبه هایان بیا
 نه شارریتوه - که ددانه کانیه نې - و ، دمی نه وهنده بچوکه وک نه ځنن
 وایه ر ، قه شې ناشکرا به همو پتی لمزانن .

له وشې (ثابت) و (موعجز) و (به بیان) دا جوړه نیشاره ټیک بو
 فورلان کراوه که له ویش موعجزه به و له (ثابت) ټیکهاتوه و (به بیان) شې
 هه به وانه نه صیحه و کهس ناتوان شتی واکن . همدو ها له نه ښه یی
 دم و ناشکرا یی قه شدا نیشاره ټیکي نیقیاس نامیر هه به چونکه
 که لاسی خوا ناشکرا به و خوا دهمیسی لیه .

ثابه نې جان ، مظهری تبعجاز و به بیان (جر) و (عب) : مظهری جان ،
 ثابه نې تبعجاز و . (جن) ... تبعجاز ... (ام) و (کم) : منطقی
 تبعجازی . (ت) : ثابه نې یو مظهری تبعجازی . له بی دودج و اجر) و
 (کم) و (ت) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) : له بی ژوح و . (ام) و
 (کم) : لعب و ژوح و .

(۴) نالوده : ټیکل . شتن له شټیکوه گلاین . ثابت : ژهنگی نه چټه وه .

واڼه : مسکوره و خوت له خوځنم موده مه گلینه و دهستی خوځی
 ټن وهرمده و داوینی خاوینی خوځی ټن پیس مه که . خوځنی من خوځنن
 نیه ژهنگی بچټه وه . له همرچیه کهوه تلا لټی نایته وه و دهستی
 همرکه سی ټپوه کلا تاردن همر پیپوه له نالینن . خوځنی من وک ژهنگی
 خه نه لیه پاشی به ټیک کال بچټه وه .

خه نه (ت) و (اح) و (خب) : خه نه . خه نه : خه نه . به پتی له نویخانه
 نه شگونین (خه نه) نای کابرایه کی جوله که بوین . معنای به ټه کش
 بو له ژو ټن چونه دهست لدا .

له به ټه له (جر) و (عب) و (کم) و (من) دا به ټی پتجه مه .

(۵) گولی ناته شخ : گولیکی سوره . خه ملیوه : ژاژاوه وه . چه منن :

ژوښنی دېده به ښانه ، که موږدهی قهدهمت
ژوښنی دېدهی غمدیدهی (بیت الحزن) ه (۶)

دلی « نالې » که نهیسی (قهرمداغ) ه ، ځیتهش
داغی (سرچاوه) وو (دیوانه) یی دار و دموه نه (۷)

نهوې ژهنگی وړک چیمه سوز یی . ناره بهر : نهوې بهره کوی همنار
یی . ناروهر : نهو لافره نهی ممکه کانی وړک هه ناریان لن هالین (څ) .
ناره وین : دره ختیکی دار سخت و ، که لا ددانداره ، بهر له پشکوونی
که لای ، گوله کانی نهوهرین .

وانه : یار وړک گولی ناگر به بهرکی سوزووه زازاوه نهو . گوله ،
بهلام وړک ناگر دلداران نه سوزیتین و جل و بهرکی سوزی جوانی
له بهر کردوه . که بهری ژومه لی سوز و ممکی سرسنگی نه کوی ،
نه لیبی داری هه ناره ، لافره ټیکه ممکه کانی وړک هه ناریان لن هالووه ، له
خوژاگرین و سوزی و زازاوه یشدا نه لیبی ناره و نه .

ناره بهر (ک) و (اح) : باره بهر .

نم به یته له (کم) و (گم) و (من) دا به یتی شمشه .

(۶) ښان : گلینه یی چاو . قهدهم : هالین . بیت الحزن : خه فنه خانه ، دل .

وانه : ژوښناییی چاو بهووی گلینه یی چاوه نه یی . لویش گلینه یی
چاوی منی . له بهر نهووه ، مژده یی هالینت نه یی به مایه یی ژوښن بونهوې
دیده یی غم دیتوی ناو خه فنه خانه یی چاو .

دیده به ښانه (چن) و (کم) و (گم) و (ت) و (ک) و (من) و (خا) و
(خب) : دیده یی ښانه . غمدیده یی (چن) و (خب) : غمدیده . (گم) :
غمدیده یی .

نم به یته له (چر) و (هب) و (کم) و (من) دا به یتی چواره و له (گم) دا
به یتی پینجمه .

(۷) نه یس : لولفت پتوهر گرو . قهرمداغ : دبی (زهر دیاوا) و ټیکرای
ناوچه یی (قهرمداغ) له هریم سلیمان . داغ : سواو و زهش هه لکه زاو .

(۸) له لاپهزه ۱۲ و ۱۳ یشدا وشه و معنای وشه یی (ناروهر) به یتی نیره
ژاست بکه نهووه .

له وختهوه یستومه دیتن به قه دمر چاوه ،
هر موم له به دمن به کسر ، وەك عهینی فههر ، چاوه (۱)

سرچاوه : له گهر ناوی شویتنکی تایهین نهین ، تیکرای سرچاوه و کائین و ئاو . دتیوانه : شیت . دار : داری گهوره . دهوین : ورده دار که له پاشاندا نهینه داری گهوره .

واته : دلی نالین که نیستاش له پاش ئهم هومره و له گهل ئهم دۆریهش ههر ئولفهتی به قهره داغه وه به بیری نه کاته وه و له ناخیدا نهژی ، بۆ دیتنکی تری سرچاوه کانی زهش هه لگه زاره و برزازه و ، بۆ دار و دهوینه کانی بووه به (دتیوانه) و شیت بووه و کۆ و کتوی گرتووه نه بهر . وشه (دتیوانه) نیشاره بیهه بۆ چمی دتیوانه که چمیکه له چبای (سه گمه) وه بهیدا نه بێت و به قهره داغدا نه زوا و له نزیکسی (دهر به ندیخان) وه نه زۆرینه (سروان) وه .

له م به تهوه وا دهر نه کهوتی نالین ئهم پارچه شیعره ی له نامۆیدا و له سردهمی بهیدا وکت .

قهره داغه (خب) : قهره طاغه . نیستهیش (چن) و (ات) و (ک) و (عه) و (اح) و (خا) : نیستایش . (کم) و (گم) و (من) : نیستا .

سرچاوه وو دتیوانه یی (چر) و (گم) و (گم) و (عه) و (من) : سرچاوه وو دتیوانه وو .

ئهم پارچه شیعره مان تهنها له پال کتیبکی ده ستۆسی خوماندا دتی ،
نۆسرا به وه .

(۱) فههر : کاغهزی یا شتیکی وایه لول نه کرۆی به دهوری شمسدا بۆ نه وه ی که با لێی دا نه یکلۆنیتته وه .

واته : له و کاته وه که بیهتومه توانای دیتنی هه رگه سی به نه ندازه ی چاوه یی ، دۆ چاوی هه یین زیاتر و باشتتر نه بینن له وه که به چاوی هه یین و ، چاوی ساغ یی باشتتر نه بینن له وه که چاوی کز یی ، ئا له و کاته وه هه رچه مۆی له شه ، وەك چاوی له فههر پێچراو ، یاخود وەك فههر خۆی بووه به چاوی بۆ نه وه ی باشتتر یار بیهین .

فهرموی که همقددم بن گریان و ، شویش نه نوی
 هم به ندهیه مه نموره ، هم نموره له سر چاوه (۲)
 چیکاین نهظرگا بن ، شش جانیی دهریا بن ،
 نهی مردومی سهیرانی ، هم خیططیه هر چاوه (۳)
 چاویسی له «فالن» کرد ، دین و دل و جانی برد
 گهر زولفه نه گهر تازه ، گهر خندهیه ، گهر چاوه (۴)

ژوی شوباندنی (مژ) به (فمنر) له وه وه به که مژ لول نه خوا و له
 فمنر . له وانه به بویهش و بیتنی (بیستومه) و نه یوئوه (زانومه) چونکه
 (زانین) به تهره بهی شخسی نینان خوی دینه دتی ، به بیتچه وانه ی
 (بیستناه وه و ، نهویش له وکانه دا که هم پارچه شیرهی وکوه چاوی
 نه بویین . به لگهی هم بوجونه شمان نه وه به که له دوا به بندا نه لئ :
 «چاویسی له نالی کرد ... تاد .

(۲) وانه : بار فهرموی نه بن گریان همینه یی و به مرده وام یی ، یاخود
 گریان هم خویین یی و له جانیی فرمیک خویین له چاوم بزوا و ،
 شویش نه نوم ، یاخود گربانه که شویش نه خوی وانه نه بویته وه .
 بزجن به جی کردنی هم فرمانهی یار من همرم بن کراوه و به «به سرچاوه»
 جی به جی نه کهم ، یاخود بزجن به جی کردنی هم فرمانی یاره من هیچ
 به دهس نیم ، نه نه هوال گه بیتیکم ، فرمانه که نه گه به نم به چاو و نه بن
 نهو به جی به یین .

(۳) نهظرگا : له کورده واریا بهو شوینانه نه لئین که چاکانی خوا تاویک تبا
 دانیشتون یا ژوی به ره که بیان بن کردوه و پاش نهوه خه لک کردویان به
 زیاره نگا . شش جانب : شش لا ، سر و خوار و راست و چپ و
 بهر و دوا . مردوم : خه لک . بیبیلهی چاو . سهیرانی : سهیران کمر .
 چیکایله بز سهیران بشن . خیططه : ناوچه .

معنای هم به بهته و بهیتی پاشوهی پیکوه لیک نه ده به نهوه .

(۴) وانه : نهی خه لکی سهیران کمر ، یاخود نهی گلیتهی چاوم که سهیرانگی
 یاران بوی ، شوین که یار جانی به ژوی لوطفه و معاشای گردین ،
 یا وینهی نهوی تبا عه کسی بویته وه و سهیرانگی نازاران بویین و بز نهوه
 بشن تبا دانیشن و هم شش لاکهی تاو (ی فرمیک ایج) ، هم

نمو سلسيله وا ميشكى خه تا تيوي براوه ،
 پز پيچ و شكن ، خم به خم و ، خه لقه كراوه ، (۱)
 لهولايكه لهولاوله به نم لاوله كشاوه ،
 يا ياسه مني خاوه به زوي زوزدا زواوه (۲)
 يا دوكه لي جهستي من بهو شهمه سوتاوه ،
 يا هعوري سياتاوه كه مانيع له ههتاوه (۳)

ناوچه يه دا همر چاوم بو ، يار له چاويش ين بهش و ناوميتدي كردم و ،
 بهو لي سهندني چاوم دين و دل و گيانمي به جاري به تان برد . . بهلام
 نازاتم چون چاوي بردم ، به زه بري زولف بردي ، يا به هيتري ناز . . به
 زمرده خه مني ليو بردي ، يا به توانيني چاو . . همر چون ين بردي و مني
 لي ين بهش كرد و ، نمو سه برانگابه شي نه هيتشت كه نازاران نه هاننه
 ناوي و ، همزايي له دعوري نمو دوزگه به پزي .

وهك پيشان و تمان لهوانه به نم به يتش نيشانه ي كوير بوني نالي ين
 له دوا ساله كاني زيانبا . .

نم پارچه شيمره نه نها له نوسخه كاني (م) و (گم) دا هيه ، بهلام همو
 نيشانه بهك وانه به مني هبي «نالي» ين .
 (۱) سلسيله : زنجيره . ميشك : ميشك . خه تا : ناوچه به كه له توركانستان .
 نيو : ناو . پيچ و شكن : لول و تيك شكاو . چميوه و نه لقه نه لقه .
 معنای نم به يته و به يتي باشهوي پيكهوه دي .
 ميشكي (گم) : ميشكي .

(۲) وانه : ناخو نمو زنجيري زولفه كه له زهشن و بون خوشيدا پتي نه لين
 (ميشكي خه تا) و ، پيچ و لول و نه لقه نه لقه به ، لهولاوله له بالاي بار
 نلاوه و ، له لاي زاستموه له چن بو لاي چمپ و به پيچه وانموه ، ياخورد
 گولي ياسه مني خاوه به سمر زوي ياردا بلار بووه نموه ؟
 به نم لاوله (گم) : به نم لاوله .

(۳) جهسته : لاشه . سياتار : هعوري زه شي باراناوي .

داوینکه له ژوی دایه یی خالت ته راوه
زنجیره له پتی مایلی شو ژوته راوه (۴)

هه یی ا غه لملم گوت . نهه غولمعت ، نهه راوه
بهو غولمعت ، بهو راوه ، هه یاتم غه لمطاوه (۵)

واڼه : یاخود دۆکله یی لاشه یی منه که مومی ژوی گه شی ژو
سوتاندو بهی ، یا هه وری ده شی باراناویبه و دینکای له دمرکوتنی ژوی
ژوت گرتووه !!

وشه ناراییه کی جوان له کړکړدنه وې (سوتار) و (سپاتار) و (هه ناو) دا
هه به . له نیوان (هه وری) و (دۆکله) بشدا نه ناسوب هه به .

دور نیبه وشه یی (شمعه) پیشان (شمته) پوین که له (شم) و (نه)
پتکه تاووه ، نو سپاران دمسکاریان کردین . نه گهر واین هاوناوازیبه کی
جوان له نیوان (جهسته) و (شمته) دا نه بین .

(۴) مایل : نارهم ژومند . لار .

واڼه : زولفت ته له به که به سر دانهو پله یی خالته و نه راوه نه و نه
بو نه و یی چوله کی دلی دلداران بین و بین به داوبه و نه . زنجریکه
کراوه ته پتی نه وانه یی عاشقی ژوتن ، یاخود کراوه ته پتی لار ژوتنی
ژوت ، یاخود کراوه ته پتی لار ژوتنی نه و دلداره ژوت و قوته یی
و تیراوه لاری خلش بوئ .

له نیوان (نه راوه) و (ژوته نه راوه) دا ، به چاوپو شیه و نه له وشه یی
(ژوت) ، جیناسی ترکیب هه به .

(۵) هه یی : وشه یی سرسامیه . غولمعت : تاریکستان . غه لمطاوه :
ومرگرخواه . ومرگرخواه نه و نه .

واڼه : نه خه بر ، هه لمم کرد که زولف و ژوی یارم بهو شتانه شو به اند
که باس کردن . واییه ، زولفی یار تاریکستان و ژوی یار لاری هه به .
به وری نه و تاریکستان و لاری هه به نه و نه واینی من ومرگرخواه و
که و نه به به ترسیبه و نه ، چونکه که نه و نه یی بگمه سر لاری هه به یی
ژومته یی و بیژم و واینی هه به یی یو خوم مسگر بگم ، تاریکایی
زولفی ژیم لار نه گرتی و نه یی یی بژم .

دازشتنی نه به به نه له بابهی (لاری هه به یی) و مرگرخواه که نه یی له

دل ټینووه ، سوتاوه ، به ټین طاقت و تاوه
 ټینگه به سټراوه ، که دهچم ټټم به سټراوه (٦)
 ټهو شټر به ته ، ټهو جامه شټراوه له بی ټاوه
 ټو « ټالی » په ټاخر که خودا ټو ټهوی داوه (٧)

— ٢٣ —

زولفت به قه دټدا که پټر ټشان و بلاوه ،
 ټه مټو له منی شیفته ټالټوز و به داوه (١)

ټار ټکستانیدایه و کهس ناټوانن ټینی بکات .

(٢) ټاو : ټیټز و ټوانا . سټراو : کانن .

واټه : دلټ ټینووه ټو مټینی لټوی یار ، ټوانا و ټیټزم له بهر ټواوه ،
 ټټیکه ټو سټر سټراو و کانټاوی دهم و لټوی یاره ، به لام زولټی
 هاټووه ټهوه ټو سټر دهم و لټوی و ټټی لټ به سټوزم و ناټیلن بگمه ټهوی .
 له ټیټوان (به سټراوه) و (به سټراوه) دا جټناسی ټه رکیب هټیه .

(٣) سټراو : شټراب .

واټه : ټهو شټر به ته ټی ټه مټوی بچم بیخو مټهوه و ، ټهو جامی شټرابه ی
 ټه مټوی بچم بیټیم به ده مټهوه ، ټینی ټه ټین (شټر به ته لټو) یا (جامی
 شټرابی لټو) و سټره نجام هټر ټو ناټل ټه ټین ، چونکه خوا ټو ټهوی داوه .
 ټه شگونچټ وشه ی (ناوه) به مټه مټا (ټیسم) نه ټین ، به لکو یا به مټه مټا
 (ناب) ټین یا هټر (ناب) ټین و وطنه چټون (شټراب) کرا به (شټراو) ،
 ټه مټیش کرا ټین به (ناو) . (ناب) یا (ناو) واټه : خاوتین و ټین گټرد .

به کاره ټیټانی وشه ی (شټراو) له جټیټی (شټراب) که زاروای هټند ټی
 ناوچه ی کور دستانن مټیټاق و ټیټرانه ، نمونه ی که ټری ټهو ټټیټزه ی ناټیټه
 که وشه له دیالټکته جټیاوړه کانی کور دیټهوه ټه خواټی و ټه بڅانه ناو
 شټیری خوی .

— ٢٤ —

(١) شیفته : دلدارټی که یار دلن بردین . ټالټوز : شټیواو . به داو : سټر به
 گټوبه ند و دهم به بیټاو .

واټه : زولټه دټیټز و شټوړه کانت که به قه د و بالاټدا پرز و بلاو

هرچه نده که ژوتم ، بهخودا مایلی ژوتم
 یی بهرگیه عیلهت که هتیر مه یلی هه تاوه .. (۴)

نه کمه وه و ، بهو بیر کردنه وه به گرفتار و بهریشان و خه بال بهرت و بلاو
 بووم . به لام لم خه بال و بیر کردنه وه خه بالیکی بوچ و یی مایه و کرداریکی
 یی سوډ و که لکه و دوای کلای بایردق که بووم .

له کو کردنه وهی (خه بال) و (خاو) دا ئیشاره پکی ناسک کراوه بو
 ژستهی کینه بهی (خه بالی خاو) که له کوردیدا ژور به کار دئ . له
 کو کردنه وهی (ژولف) و (خاو) و (ژولف) و (بهریشان) بشدا تهناسویتیکی
 جوان هه به .

له ژیر کردنی بهیته کانی ئهم پارچه شیمه دا شوین پی (چر) و (مپ) مان
 هه لکرتووه . نوسخه کانی تر جیاوازیان هه به . تیکرای نوسخه کان له
 بهیتی به کهم و دوهه مدا هاوژین . ئهم بهیتی سیمهش له (چن) و
 (مپ) و (ات) و (اج) و (خا) و (خب) دا هه وئمه .

(۴) واته : هه چمندا کار به کی لات و یی دهسه لات و ژوت و ژوتم و بهیتی
 نهریتی کومه لایه تی شایانی نه وه نیم و بوم زهوا نییه بیر له خوشه وستی
 نازداریکی پایه بلندی وه کو بکمه وه ، به لام چار چیه ا هیزی
 خوشه وستی هیزی نییه دان به جیاوازی ههزار و ده وئمه ند و داب و
 نهریتی کومه لایه تیدا بنج .. ههزم له دیداری ژوته و ههزاری نایین به
 کولسپ له ژیی دهر بزی ئهم خوشه وستی مدا .. به لکو ههز له بهر ئهم
 ههزاری بهم پیوستم پیته و له وانه بو ئه گهر هاوژنی و هاوسهریکی خوم
 بوا به بیرم له کو نه کردایه وه .. ههزار بویه ههزم ئه کا به پیته بهر خور
 چوکه هچی له بهر نییه و نه بهوئی گهرمی پیته وه . ئه گهر جل و بهرگی
 گهرم و نهرمی باشی له بهر این کاری به خور و بهر به ژوچکی زستانان
 چیه !

له نیوان ههردق (ژوتم) دا جیناسی تهرکیب و ، له نیوان (هه یو) و
 (هه تاو) دا جیناسی لاجیق و ، له هیتانی نیوه بهیتی دوهه مدا بهدوای
 نیوه بهیتی به کهمدا حوسنی تهلیل هه به . ته شیه پکی جوانیش له
 بهیته کهدا هه به که نالی خوی کردوه به هه یو و ، هاوژنی به بهرگ و ،
 ژوژی یار به خوری زستان ..

بهخودا (کم) و (گم) : بهخوا .

(مان) لیته قووه تی ته صوری برژی تل
 هم قهوسه به دهستی موهه فیس هکشاوه (ه)
 برچی هگرم ، صد که زده تم دل دهشکینی
 بر مهی نه زژی ، شیشه له صد لاره شکاوه (۶)

(۵) مان: وینه و نه خش کیشکی به ناوبانگی لیرانی بووه . لیدبمای
 پینهمبریشی کردووه . له سردهمی به هرامی به کمی ساسانیدا به
 شیوه به کی دژندانه گوشتیان ، پتستان گرژ و پزبان کرد له کا و له
 به رده رگای شاری چوندیشا پوردا هه لیان واسی نا خه لک سهیری بکن ..
 ته صویر : وینه کیشان . مونه نه فیس : هه ناسدور ، گیان له بهر .

واته : برژت نه ورنده جوان و ژاژاوه به ، نه ناتمت نیگار کیشکی
 به ناوبانگی وهله مانییش ناوانی وینهی بکیشن . کهوانی برژی تل بدهستی
 نادمیزاد ناماده نه گراوه بر تیر نان به دلی دلدارانهوه .. هر خوا
 نه توانی کهوانی وهله برژی تل دروست بکا هه همیشه نامادهی ژاوکردنی
 دلی دلداران بیت .

نیوهی دژه می نم به بته حوسنی تهعلیلی بابه بر نیوهی به کمی و ،
 له نیوان (قهوس) و (نه کشاوه) شدا ته ناسوب هه به .

نم قهوسه (چر) : نهو قهوسه . (من) : نم نه قشه .

نم به بته له نوسخه کانی جگه له (چر) و (هب) دا بهیتی هه شتمه .

(۶) واته : زژی صد جار دهست به ژومهوه نهتی و دلم لهشکینی ، لیر
 چون نه گریه اشعرا بی خوینی دلم چون له چاوه کانهوه نه زژی و سر نه کا ،
 مادم شوشهی دلمت له صد لاره شکاندووه !

نیوه بهیتی دژه هم له نجمی نیوه بهیتی به کم لیک له دانهوه .

به شوبهاندنی (مه) به (فرمیتک) و ، (دل) به (شوشه) لیسیماره به کی
 موهه زژه حه پیکه موهه .

برچی مهی (چر) و (م) و (من) : برچی مهی . (کم) و (خب) : مهی بر .
 (کم) : مهی برچی . شیشه (هم) و (گم) و (ت) و (لک) و (اح) و
 (« بهراویزی » خا) : شونه . لاره (چر) و (کم) و (صب) و (اح) و (خا) و
 (خب) : جیتکه . (ت) : جیتکا .

نم به بته له (چن) و (م) و (کم) و (کم) و (ت) و (لک) و (اح) و (من) و
 (خا) و (خب) دا بهیتی دژه مه .

بڼ فایده مه نلی من ئیستا که له گریان
 بڼ عاشقی بیچاره زووه ئاوه ژاوه (۷)

هر جوگه وو جیگیکی کهوا سۆر و سۆر بڼ
 جیتی جۆشی گریانی مه و خۆنه ژاوه (۸)

(۷) زووه : زۆ نهم .

واژه : لۆمه کردنی دلدار و زیگای گریان لڭ گرنی داد نادا . عاشقی
 به ده بخت له زووه نهم ئاوهی بۆ ژاوه که نه بڼ بهشی ههر گریان و
 به ده بختی و کوژژانه وه بڼ .

ژستهی (ئاو بۆ ژژان) له کوردیدا کینه بهیه له داب و نهریت .
 له به کارهێنانی (ئاو) و (ژژان) دا ورده کاری به کی جوان ههیه ، چونکه
 مه سه له که به یوه ندی به فرمێسک و گریان ههیه .

نهم به بهیه له (چن) و (ام) و (ت) و (ک) و (اج) و (خا) و (خب) دا بهیتی
 پێنجمه . له (کم) و (گم) و (من) یسدا بهیتی شهممه .

(۸) جیگیکی : جیگه به کی . جۆشی : هانه جۆش و هه لقولان .

واژه : ههر جوگه به که نه بڼ زه نکی سۆره و نامی سۆیره ، خوینی
 چاوه کانی مه ژاوه ، باخود خوینی منی به بڼ ئاوان کوژژاوه ، بۆیه
 سۆره و ، شوینی هانه جۆشی گریانی مه بۆیه سۆیره .

له مهعنا لێدان ههوی نهم به به نه دا نه گونجڼ (سۆر) و (سۆیر)
 ههر دوکیان پێکه وه بۆ (جوگه) و (جیگه) بگێژینه وه و ، نه گونجڼ
 (سۆر) بۆ (جوگه) و (سۆیر) بۆ (جیگه) بگێژینه وه و له ف و نه شری
 موره لته ب بڼ .

نه گونجڼ ژستهی (خوینه ژاوه) به (خوێ نه ژاوه) بخوێ ترینه وه
 وه که له هه ندێڼ نوسخه دا نوسراوه و ههر چۆن بڼ پشته کانی ژسته که بۆ
 ههر دۆ داژشته که نه گونجڼ و نالیش به عاده له که ی خوی ههر ئه وهی
 مه به ست بووه .

لنێوان (جوگه) و (جیگه) دا جیناسی لاهین و ، له نێوان (سۆر) و
 (سۆیر) دا جیناسی ناقص ههیه .

جیگیکی کهوا (ام) : جوبار کهوا . دیاره (جۆباری) به . (کم) : جیگایه
 کهوا . (گم) و (من) و (خب) : جۆباری کهوا . (ک) و (اج) : جیگای کهوا .

سۆزی دلە باعشی تاو و کولی گریان
 مطلقه که تاگر سه بهی جوششی تاوه (۹)
 د نالغ ، وه کو زولفت که موطیی بهری پته
 یتیکی مهشکینه ، به جفا مه یخه ره لاوه (۱۰)

جیتی (چن) و (هم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : جین . منه و :
 نهسه یتیکستی (چر) و (هم) . نوسخه کانی تر همو : منه ، (کم) نهین که
 هر له بنهزه تا وشه که یی نیبه . خوینسه ژاوه (چر) و (کم) و (اح) و
 (« پراویزی » خا) : خویننه ژاوه . نهین مه بهستی (خویننه ژاوه)
 ین . (هب) : خویتی نه ژاوه . (خوین) که ی به هه له به دق (ی) نویسه .
 نه بهینه له (چن) و (هم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) دا به یتسی
 ستههم و ، له (کم) و (کم) و (من) دا به یتسی پینجهمه .

(۹) واته : سۆزی تاگری مهشقی دهرۆنه بووه به هۆی تاوی گهرم و به کولی
 گریانم . نهسه ششتیکی سهیر نیبه ، چونکه هموان نهزانن تاگره نهین
 به هۆی هاننه کولی تاو .

له نبوه به یتسی دهرۆنه حوسنی تهلیل و ، له نیوان (تاو) و (تاو) دا
 جیناسی لاحق و ، له نیوان (تاگر) و (تاو) دا طباق هه به .

مه بهستی نالغ له به کارهیتانی وشه ی (بامب) بۆ به یوهندی نیوان
 (سۆزی دل) و (تاو و کولی گریان) و ، به کارهیتانی وشه ی (سه بهی)
 بۆ به یوهندی نیوان (تاگر) و (جوششی تاو) نهوه به بلن به یوهندی نه
 دوانه وهله یه که نین و هه ی به کهم به نین تر و به هیز تره .

تاو و (چر) : تاوی . (اح) : تاو . بۆ ههر دوکیان دهست نهدا . (خا) :
 تلب و . تاگر (هم) : تاو .

نه بهینه له (چن) و (هم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) دا به یتسی
 شه شههه و ، له (کم) و (کم) و (من) دا به یتسی هه وههه .

(۱۰) واته : نالغ که له بهریتا کهوتوه و گوین ژایهل و نه زمان بهرداره وهله
 زولفته دیوژه کانت که نه کهونه بهریت ، مهشکینه یه که و تاواری دلی
 مهده و پشت گویتی مهخه و یادی بکهره وه .

ههر چه ند (یتیکشکاندن) و (به لاداخستن) له مه به تهدا دراونه ته پال
 نالغ ، به لام کو کردنه وه یان له گهل زولفتهدا له یه که به تهدا شتیکی
 ین مونا سه بهت نیبه ، چونکه له بنجه تهدا نهین بهرینه پال زولف .

تا له من نهو زولفه ژتی بوسه و که ناری گرتووه
 ناودهمم یخ شوبه تامی زه هری ماری گرتووه (۱)
 خوش له سر سینهی ساری هه لداوه دق گزی سر به مژ
 مات و حیرانم که عرعر کی هه ناری گرتووه (۲)

مه بهستی نالنج نهو به بلنج ، هه رچه ند من وهك زولفه گانت كه و نهو به
 بهریت ، به لام نسه واناگ بهنن له هه مۆ شتیكا وهك زولفتم له گهل بكهی .
 وهكو (عب) : ساری = ساری . بهم پیسه نه بهن (نالی) (نالی) یس
 به تاله باریكه کی ناو قهلم معنا لێ بده بنهوه . به جه فا (كم) و (ت) و
 (ح) : به جه فا و .

(۱) واته : له وکاتهوه که زولفی یار ژتی نهو ی لێ گرتوم له باوه شمی گرم و
 ماچی کم ، ناودهمم تاله و تامی ژاری مار نه دا ، چونکه وهك چۆن
 گرانه تادار که هیچ ناخوا ، لێوی بار نه گرتی و تامی ده می تال نه بین ،
 منیش له بهر یخ بهش بۆن له خۆراکی ماچی ده می یار تامی ده می تال
 بووه ، یاخود له بهر نهووه که هه رچه ند ده م نه بهم گۆنای یار ماچ بکه م ،
 ده م بهر زولفی وهك ژه شکاری نه کوئی و ژه شکاری ژاراوی به . به لام
 نه م معنای دۆ هه مه له گهل قه در زانیی یاردا ناگو نچن .

زولفه (« بهراویزی » چر) و (هم) و (کم) و (کم) و (عب) و (من) :
 شوخه . بوسه و (هم) و (کم) و (کم) و (ت) و (عب) و (من) : بوس و .
 زه هری ماری (چر) : زه هری مار . (عب) : ژاره ماری .

(۲) هه رعر : دره ختی سه روی شاخ ، دره ختیكه وهك سه روی عاده لێ ،
 به لام كه مێك كورتر و به ژو كتره لهو .

واته : چه ند جوان دق گزی سه ربه مژ له سه ر سنکی یار سه ریان
 هه لداوه (مه به ست له گۆکان جووه مه مکی یار و له سه ربه مژ یا گزی
 مه مکه کان یا کهس ده س بۆ نه بر دۆ بیانه) . من له وه سه رسام کهوا کی
 شتی وا ژۆی داوه دره ختی هه رعر هه نار بگرتی . (مه به ست له هه رعر
 به لای یار و ، له هه نار مه مکه کانیه تی) .

هه رعر کهی (« بهراویزی » چر) و (عب) : بۆچ هه رعر . دیسان

نه‌وده‌های زولفی له ده‌وری گه‌نجی حوسنی حاریس
 حه‌لقه حه‌لقه ، چین به چین ، سهرتا به خواری گرتووه (۳)

ماهی من ته‌ها مه‌هیکه صد نوجۆمی مه‌و کرد
 یاری من ته‌ها گولیکه صد هزاری گرتووه (۴)

(« پراویزی » چر) و (م) و (گم) : چۆن مهرمه . (کم) و (من) :
 مهرمه چۆن . (ت) : که‌ی مهرمه .

(۳) گه‌نج : گه‌نجینه ، خه‌زینه . حاریس : پاسه‌وان .

وانه : زولفی یار ، وه‌ک نه‌زده‌ها ، ده‌وری گه‌نجینه‌ی زیتر و گه‌وه‌ری
 زۆمه‌کی داوه و پاسه‌وانیه‌ی و ، په‌پکه‌ی له‌سهر کردووه و ، هه‌مۆی ،
 له‌سهره‌وه تا خواره‌وه ، گرتووه‌نه‌وه . نه‌م به‌یته ئیشاره‌نه‌به‌و نه‌ئسانه‌یه
 که نه‌لین مار به‌سهر گه‌نجینه‌وه هیتلانه نه‌کا .

زولفی ، حوسنی (م) و (گم) و (مب) : زولفت ، حوست .
 نه‌م به‌ینه و به‌ینی پیتش له (م) و (گم) دا به‌روودان . له (مب) یشدا
 دوبه‌ینی پارچه شیره‌که‌یه و نازناوی پتوه نییه .

(۴) ماه ، مه‌د : مانگ . نوجۆم : جسمی نه‌جمه وانه نه‌ستیره .

وانه : یاری دل‌بهری من مانگیکی ئاقانه‌یه ، به‌لام زۆنابه‌که‌ی صد
 نه‌ستیره‌ی له‌ناو بردووه و نه‌هواندووه . ئاقه گولیکه ، به‌لام صد گولی
 گرتووه و بۆ هه‌رکۆیه‌کی نه‌زوان گولیکه بۆ خۆی . یاخود صد
 دل‌داری گیرۆده کردووه . نه‌ه‌گه‌نچ مه‌به‌ست له (ماه) مانگی به‌مه‌نا
 سێ زۆر و له نوجۆم جسمی نه‌جمی به‌مه‌نا به‌ش یێ . وانه : هه‌رچه‌ند
 یار جوانی ته‌نها وهرزیکه ، به‌لام جوانیه‌که‌ی به‌جۆریکه هه‌رگیز کر
 نایێ و صد وهرز نه‌گرتیه‌وه . وشه‌ی (هزار) ییش به‌گۆیره‌ی شپوه
 نۆسینی کۆن بۆ (هزار)ی به‌مه‌نا بۆل‌بۆل‌یش ده‌ست نه‌دا . وانه : یار
 هه‌رچه‌ند ئاقه گولیکه ، به‌لام صد بلبل عاشقی بوون .

مه‌و کرد (ت) : پتویه . (مب) : کرد مه‌و . هزار : له‌ گه‌لێ
 نوسه‌ندا به (هزار) نوسراوه ، به‌لام ژاسه‌که‌ی نالێ هه‌ردۆق مه‌ناکه‌ی
 مه‌به‌ست بووه . (کم) (نیوه‌ی دۆهه‌ی نه‌م به‌ینه و نیوه‌ی به‌کمی به‌ینی
 داهاوێ بیانییه .

نه‌م به‌ینه له (مب) دا به‌یتی پیت‌جهمه .

دامه نى پاكنى مەدارى دائىرى خامەك نىيە
خوتنى مەقتولانە وا دامىنى يارى گرتووه (۵)

گەرد و بادى ھىجرى تو وا عالمى لىن كىردمە توژ
نەك دو چاوم ، بەلكە ھەتتا دل غوبارى گرتووه (۶)
شەربەتى عونابى لىتوى شەككەر و بادامى چاۋ ،
سەروى قەددت زاستە ئەنواعى ئىمارى گرتووه (۷)

(۵) دامەن ، دامىن : داۋىن . پاكنى مەدار : خولگەي پاكن و خاۋىنى .
دائىرە : بازى ، خولە . خامەك : قوماشىكى ئاۋرىشمە گەلن زەنگى ھەبە ،
زەنگى ھەبە باۋى مۇرە . مەقتول : كۆزراۋ .

ۋائە : داۋىنى يار كە خولگەي پاكن و خاۋىنىيە و ھەمۇ پاكن و داۋىن
پاكيەك ئەچىنمە سەرنەم ، ۋەنەبەن لەبەرئەۋە شىن بىكەرە كە لە
قوماشى خامەك دروست كرايى . ئەۋ زەنگە شىنەي پىتەبەتى زەنگى
خوتنى دلدارە كۆزراۋە كانبەتى داۋىنى گرتووه .

دامىنى (ھەم) و (ت) و (بە) : دامانى .
ئەم بەينە لە (بە)دا بەيتى سىتھەمە .

(۶) ۋائە : گەرد و باۋى دۆرى تو بەجۆرى بەرچاۋى گىزوم و دىباي ھەمۇ
لىن كىردۆم بە توژ ، نەك ئەنھا چاۋەكانم كە بەدەرەۋەن ، ئەنانتە دلىشم
توژ دابگرتووه .

گەرد و بادى (ھەم) و (گە) : گىژ و لولى . ھىجرى تو (ت) : ھىجرەت .
(بە) : ھىجرەت . دۆرىش نىيە (ھىجرەتە) بىن ۋائە كوچ كىردن و نالى ئەم
پارچە شىرەي پاش بەجىن ھىشتى كوردستان وتى . بەيتى دەھەمبىش
بىشى ئەم بۆچۈنەمان ئەگىز .

(۷) عوناب : مەنساب ، درەختىكى دۆكاۋىيە ، شەش مىترىك بلىندە ،
گەلاكانى ھىلگەيىن و ددانەدارن . كولىكى زەرد و ھىشۋىن ئەگىز ،
دارەكەي زەق و سۆرە . بەرىكى ورد و غىز و بەنام و شىرىنى ھەبە .
لە پاۋزا بىن ئەگا . بۆ دەرمانىش بەكاردى . ئىمار : جەمىي ئەسەرە بەمەننا
مىۋە .

ۋائە : لە لايەكەۋە شەربەتى شىرىنى لىتوى ۋەك عوناب سۆرت و ،

لمعلی شه ککهر باری تو تیراوه ، شه ککهر باره
 لیوی میهنه باری من بین تاوه ، باری گرتووه (۸)
 پزجه فایه ، بین وه فایه ، زود جهنگه ، دیر صولح
 مهد درتخ و حیفه طه بی ژوزگاری گرتووه (۹)

له لایه کی کوه بادامی چاوه . راسته که له تین دره ختی مسروی بالات
 جهند جوړه میوه و هک هوناب و بادامی گرتووه .
 لیو و (چن) : لیو . دیاره (لیوی) یه . قعددی (« پراویزی » چر) و
 (هم) و (کم) و (گم) و (من) : قعددت .
 نیوه یه کمی نهم بهینه له (« پراویزی » چر) و (هم) و (کم) و
 (گم) و (من) دا بهم جوړه یه .

پتویه بادامی چاو و شه ککهر و هونابی لیو

تهنها له (کم) دا (شه ککهر و او که کوه تووه .
 نهم بهینه له (هم) دا دههم و ، له (کم) دا شه شه .
 (۸) لمعل : بمر دیکي گرانیه های سوره . لیره دا کنبایه له لیوی بار . بار :
 توژی که له لیوی نه خوش و بینو له نیش .
 نالچ لهم بهینه دا بهراورد له نیوان لیوی خوی و یاردا نکا و نه لچ :
 لیوی و هک لمعل نال و شیرینی تو ، تمز و باراو و تیراوه ، شه کری
 به سره وه یه . لیوی مهینت باری منیش له خهم و خه فدا وشک
 هه لوتوه و تمزایی لپ پزاوه و ، باری تالی لپ نیشتوه .
 له نیوان همدق (شه ککهر بار) دا جناسی تهراو و ، له نیوان (تیراوه) و
 (بین تاوه) شدا طباق هه یه . ههروه ها له نیوان همدق (بار) دا جناس
 هه یه .

تو (هم) و (گم) : نهو . تیراوه (چر) : تیراوی .
 (۹) زود : زو . دیر : درهنگ . صولح : ناشت پونهوه .
 وانه : یار زورم ناراز نه دا ، به لچن و پهیمانی نییهو ، زو له که و پته
 شهز و درهنگ ناشت له پیتوه . مهد حیف و مهد مخابن و نه میش
 سروشتی ژوزگاری گرتووه و هک لهوی لپ هاتوه .
 له نیوان (جهفا) و (وه فا) دا جناسی لاحق و طباق و ، له نیوان
 (زو) و (دیر) و ، (جهنگ) و (صولح) دا تنها طباق هه یه .
 ژوزگاری (گم) : ژوزگاری .

یادی. (کاتی دمدم) و سرچاوه که ی (میگوز) ده کا
(به کره جو) ی چاوم که شیوه ی (سرچار) ی گرتووه (۱۰)

بین مه بابا ناو ده ژیزی گه به فهور و گه به دهور
چاوی من موددیکه شیوه ی تابشاری گرتووه (۱۱)

شمعی به زمی من که وا سوتاوه ، زهره و نه شک ژیز
قوت لیه فوردیک له لای زهنگی مه زاری گرتووه (۱۲)

(۱۰) نهین (کاتی دمدم) یا (کاتی دمدمه) و (میگوز) ناوی دق سرچاوه بن ،
وهک (به کره جو) و (سرچار) .

سرچاوه که ی (میگوز) ده کا : نمه نهنا له تیکستی (چن) دوه نریکه
که بهم چوره نو سراهه : سرچاوه که میگر دکا . تیکستی هیچ کام له
نوسخه کانی ترمان بۆ ژاست نه کرایه وه . بویه وا وهک خویان
نهینتوسینه وه . (چر) : سرچاوه گرمی کردکا . (« پراوژی » چر) و
(عب) : سرچاوه گرمی کردکان . (ت) : سرچاوه که میگرد دکا . (ک)
سرچاوه گرمی سردکا . (اح) و (خا) : سرچاوه کومی کردکا . (من) :
سرچاوه کومی کردکات .

نهم بهینه له ههمق نوسخه دهستوسه کاندای ، (عب) و (من) نهین ،
دوا بهینه و نازناویش نییه . له (عب) دا بهینی یتیش دوا بهینه و دوا بهیت
بهینی سیهمی ئیره به . بهلام له (عم) و (کم) دا پینج بهینی تیش هه به که
به کیکیان ههروه ها له (کم) و (من) یشدا هه به .

(۱۱) مه بابا : لایه نگرژی . گهه : جارچار . فهور : پهله . دهور : نویه .
تابشار : تافکه .

واوه : چاوی من هه بهشه ، بین خۆ به ستنه وه به کاتیکی تایه تیه وه ،
جارچار به پهله و جارچار به نویه ، فرمیسک له ژیزی ، چاوی من
ماوه به که وهک تافکه ی ناوی لای ها تووه و سرهمز ناوی لای نه ژوا .

نهم بهینه نهنا له (عم) و (کم) دا هه به و لهو دق نوسخه بهیدا بهینی
هه شتمه . ئیمه ئیره دا داماننا چونکه له نوسخه دهستوسه کاندای نه بو .

(۱۲) نالین لهم بهینه دا چاوی خۆی شو بهاندوه به مۆم و نه لای : مۆمی بهزم
ژاژینه وه ی من که چاومه ، سوتاوه و زهره هه لکه ژاوه و فرمیسک
له ژیزی که دلپیه ی مۆمه تاوه که به ، نه و نه کپ و بین دهنگه و بین دهنگ

گولبنی قعددت له قویبهی سینه غونچهی کردووه
غونچه بهم شیرینی قعد نهی شه کمر نه یکردووه (۱)

له خلی بالات له و بهره ، تازه شکوفهی کردووه
تو که بۆی شیرت له دهم دئی ، ئەم مه مهت که ی کردووه (۲)

(۱) گولبن : دره ختی گول . چه بکه گول . قویبه : گومز . نهی شه کمر : قامیشی شه کمر .

وانه : بالای وەك گولباخت ، به سهر گومزی سنگه وه که مهسکه کانه ،
خونچهی کردووه که گۆکانیهی .. خونچه به کی نه وهنده به نام و خوش و
شیرینی کردووه ، له گەل نه وه شدا که هیشتا کاله ، قامیشی شه کمر پیا
ناگاته وه له شیرینیدا .

دیاره نالی ئەم پارچه شیرە ی بو کچۆله به کی تازه پتیکه بشتق و تووه .
گولبنی (کم) و (من) : گولبه نی . (گم) و (سو) و (خا) : گولبونی .
کردووه ، نه یکردووه (چر) و (لو) و (عب) و (خب) : گرتووه ، نه یگرتووه .
قعد (کم) و (لو) و (عب) و (خب) : قعد . (گم) و (من) : قعدت .

(۲) نهو بهر : تازه بهر گرتو . شکوفه : گۆپکه ، هه لاله . نه خل : دار خورما .
بۆ : بۆن . مه مه : مهسکه .

وانه : بالای وەك دار خورما بهرز و ژێك و پتکت ، تازه بهری گرتووه و
هه لاله ی کردووه .. تو نه وهنده منالی هیشتا بۆنی شیر له ده مهت دئی ،
چۆن وا مهسکت کردووه ؟ (مهسک کردن ، پیچکه له مهنا دیارپه که ی ،
کینایه شه له گه وه بۆن و پتیکه بشتن) .

له نینوان (دهم) و (ئه م) و (مه م) دا جیناسی لایقی و ، له کۆکردنه وه ی
(شیر) و (مه م) بشدا نه ناسویتیکی جوان هه به ، چونکه شیر له مهسکه وه به .
تازه (خب) : دویتین .

ئەم به یته له (چر) و (کم) و (گم) و (عب) و (من) دا سیه مه م و ، له (لو) دا
چوارمه .

قامت نه‌خله ، به شیر ی ، فائیه‌ی بهی کردووه
 نه‌خلی بین‌نیشی مه‌مت شه‌هدی سیی قه‌ی کردووه (۳)

(۲) نه‌خل : دار خورما . گنابه‌شه له بالا‌برزی . فائیه : حوشرپکه
 هر له‌گل دوشبنا گوانی پر بیتنه‌وه له شیر . فائق : لای سروی
 گردن که سر و ملی تیا بک‌نه‌گرینه‌وه . بهی‌کردن : قاچ بزینه‌وه .
 نه‌خل : هه‌نگ . بین‌نیش : بین‌جزو . بین‌نازار . شه‌هد : هه‌نگوین .
 قه‌ی‌کردنه‌وه : ژشانه‌وه .

لیک‌دانه‌وه‌ی مه‌منای نبوه‌ی به‌کمی ئه‌م به‌ینه ، به مه‌ینه‌تیک‌ی زۆر
 ته‌واو بو بۆمان ، چونکه تیک‌سی هه‌رکام له نو‌سخه‌کانی به‌رده‌س‌مان به
 نه‌نا خۆی مه‌نایه‌کی ته‌واوی نه‌ئ‌دا به‌ده‌سته‌وه . ئیمه ئه‌م تیک‌سه‌ی
 ئیرمان له لی‌ک‌دانی وشه زۆ‌ن‌چووه‌کانی هه‌م نو‌سخه‌کان دا‌ژشتووه .
 به‌ر له لی‌ک‌دانه‌وه‌ی مه‌منای به‌ینه‌که و‌له‌ خۆمان بۆی چو‌وین ، وا به‌باش‌تر
 ئه‌زانین تیک‌سی هه‌م نو‌سخه‌کانی به‌رده‌س‌مان به ش‌یتوه نو‌سه‌که‌ی
 خۆیان به‌خ‌ینه به‌رجاو .

(چر) و (ژ) و (ه‌ب) و (خا) :

قامت نه‌خلی بشیری فایقی کی کردوه

(چر) : قامت نه‌خله به شیر فایقی پی کردوه

(ه‌م) : قامت نه‌خله و به شه‌دی فایقی کی کردوه

(ک‌م) : قامتی نه‌خلی بشیری فایقی که‌ی کردوه

(گ‌م) : قامت نه‌خله به شه‌دی فایقی گ‌ن کردوه

(ل‌ک) : قامت نه‌خل بشیر فایقی پی کردوه

(ا‌ح) : قامت نه‌خل بشیره فایقی پی کردوه

(م‌ن) : قامتی نه‌خلی بشیری فایقی قه‌ی کردوه

(خ‌ب) : قامت نه‌خل بشیر فائقی قی کردوه

ئمه به‌ش‌به‌حالی نیوه به‌یتی به‌ک‌م . به‌ش‌به‌حالی نیوه به‌ینی
 دۆه‌میش ، جیا‌وازی بین‌ه‌له هه‌ر ئمه بو : بین‌نیشی (چ‌ن) و (ه‌ب) :
 بین‌میش .

مه‌منای به‌ینه‌که‌ش ، و‌له ئیمه بۆی ئه‌چین ، به‌م‌جۆره‌به : بالات و‌له‌ دار
 خورما به‌رزه ، به ش‌مشیری ده‌ستی ، یاخود به شیر ی مه‌مه‌که‌کانی ،

نخل و زومنان پتکه‌وه‌ن ، یا باغه‌بان وهی کردووه :
 سه‌روی هیتاوه له سیب و بهی مورتوربهی کردووه ! (۴)

حوشتری شیرای ، یاخود شوین پتوهندی سر و گهردنی بهی کردووه و بزروهه . ههنگی نازار نه‌گه‌بین و بین‌چرزوی مەمکیشت ، هه‌نگوبنی سپی هه‌لپتئاوه‌هه‌وه .

له‌وانه‌شه له نیوهی دۆه‌می ئەم به‌ته‌دا ، له (نەحلی بین‌یشی) و (شه‌هدی سپی) دا ئیشاره‌ت به‌ حاله‌تی (هه‌سانه‌وه‌ی ئافره‌ت) گرایی .

ئەم به‌ته له نوسخه‌ی (ت) دا نییه و ، له (چر) و (گم) و (گم) و (من) و (عب) دا چاره‌مین به‌ته . ته‌نها له نوسخه‌کانی (م) و (گم) دا له‌باش ئەم به‌ته‌وه ، ئەم به‌ته‌ی خواره‌وش هه‌یه که له‌گه‌ل شتیه‌ی تیکزای پارچه‌ شیره‌که‌ش ناگونجێ و مه‌عناکه‌شی زۆر ساده‌یه و له‌ چه‌شی نالیه‌وه دۆره :

خۆم به‌ قورباتی سر و دهمنان و دوگه‌می کردووه خۆم به‌ قورباتی دو چاوی یز له سورمه‌ی کردووه

(۴) زومنان : هه‌نار . باغه‌بان : باخه‌وان . سیب : سیو . مورتوربه : پتوهند ، تلقیح . وهی : وای ، وه‌های . له نوسخه‌کانی به‌رده‌ستمانا نو‌سراوه (وای) ، ئیچه‌ ئه‌ومنان لا هه‌له‌ یز ، بۆیه به‌م‌جۆره‌ی ئیتره‌مان نو‌سیه‌وه .

وانه : سهرم له‌م‌ بلای وه‌ک دار خورما به‌رزێ به‌به‌ری هه‌ناره‌وه‌ی یاره سوژماوه . نازانم ئاخۆ هه‌ر له‌ سروشتدا وایه دار خورما به‌ری هه‌ناری گرتووه ، یاخود باخه‌وان هه‌لووه‌ داری به‌رزێ سه‌روی له‌ داری سیو و به‌ی مورتوربه‌ کردووه و بلای وه‌ک سه‌روی یار مەمکی وه‌ک سیو و به‌ی گرتووه .

نخل و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : سیب و . (م) و (گم) : سیو و . مورتوربه‌ی : له‌ هه‌مۆ نوسخه‌کاندا ، (م) و (گم) و (خب) نه‌ین ، به‌ هه‌له‌ به‌ (مطربه‌ی) نو‌سراوه . (م) به‌ (میری) و (گم) به‌ (مطربه‌ی) نو‌سیه‌وه ! ته‌نها (خب) به‌ بین‌هه‌له‌ نو‌سیه‌یه‌وه‌ له‌سر دۆینۆسی کۆن . زۆر سه‌یره‌ کۆمه‌لێ نو‌سه‌ر وشه‌یه‌کی ژه‌سه‌نی کوردییان لێ بین به‌ عه‌ره‌یین !

ئەم به‌ته له‌ (چر) و (ت) دا سێهه‌م و ، له‌ (چن) و (اح) و (ک) و (خا) و

بق مەك « نالڭ » چ منداڭنە وەى وەى كردوو
 گەرچى مۆى وەك شىرە ، بەو شىرە شكۆفەى كردوو (۵)
 خوش بە ھەردۆ دەست و دەم گرتقە ئۆخەى كردوو
 كىذب و توهەت ، ئىفتىرا و بوھتان گە تۆبەى كردوو (۶)

(خې) دا چوارەم و ، لە (گم) و (گم) و (من) و (تو) و (ەب) دا دۆھەمە .
 (۵) وانە : بزوانە بق نالڭ چون وەك منداڭ بق مەككى يار ئەگرتى و كەوتووھە
 ھاوار ھاوار . . ھەرچەند بېرىش بوو و مۆى وەك شىر سېى بوو ، بەو
 شىرەى مەككى يار ھەلەلەى كردوو و بىگەشتوو .
 ئىچە وای بق ئەچىن وشەى (بەو) بە (بۆر) بخوئىرتەو وانە (بق نەو) و
 مەنەى بەيتەكە وای لق بىتەو : بق لەو شىرە منال بووھەو و
 كەوتووھەو گز و گال و وەك درەختى بەھاران ھەلەلەى كردوو .
 دۆرىش نىيە مەبەستى لە (شكۆفە كردن) سېى بۆنى زېشى پىن و بلىن
 ئەو سېبەبىيە لەئەنجامى سېبەبى شىرى مەككى يارەوھە .
 وەى وەى (چر) و (ەب) : وای وای . بەو (چر) و (گم) و (گم) و (تو) و
 (ەب) و (خې) : لەو .

(۶) خوش : لۆر باش . توهەت ، ئىفتىرا : بوختان .
 وانە : سەبرى نالڭ گە چەند چالە بە ھەردۆ دەست و بە دەم مەككى
 يارى گرتوو و لە خوشبىندا ھەر (ئۆخەى . . ئۆخەى !) بەى . . دۆر و
 بوختانە لەكەن تۆبەى كردوو و دەستى لە مەككى يار ھەلگرتوو .
 شىوا ژاست نىيە و دلەدارى ژاستەقېنەى وەك نالڭ ھەرگىز تۆبەى پىن
 ناكړئ .
 بوھتان (گم) : بوختان .

ئەم بەيتە و بەيتى پىشۆ ئەنھا بەگوئىرەى (ەب) بەرودوا بەيتى پىنجەم و
 شەشم . ئەگىنا لە ھەمۆ نوسخەگانى ترا ، لە (چر) دا ئەپىن ، لە جىتى
 پەكتردان . ئىچە شىوہى نوسخەى (ەب) مان پەسەند كرد چونكە بەيتى
 نوسخەگانى تر مەرجەمى شەمىرى (كردوو) گانى بەيتى پىشۆ ديار
 ئەلەو كە ئەوھى دروست نىيە . لە نوسخەى (چر) دا نىوہى پەكسى
 بەيتى پىنجەم و نىوہى دۆھەمى بەيتى شەشم كراون بە بەيتى پىنجەم و ،
 نىوہى پەكسى بەيتى شەشم و نىوہى دۆھەمى بەيتى پىنجەم كراون بە
 بەيتى شەشم . لە ھەر وێرەدا بە فارسي ژسراوہ « در نسخہ قديمہ

گهرمچ و نهژی بهاره که پشکو کوژایهوه (۱) پشکوی گولاهشین به نسیم بق گهشایهوه

مصرع لانی (بو ملک .. الخ) ، (گرچه موی .. اه) است ، و مصرع
لانی (خوش بهردو .. اه) ، (کلب و تهمت .. است) . واته له نوسخه
کونه کهدا نیوهی دقهیمی (بل ملک .. تاد) ، (گهرچی موی ..) و
نیوهی دقهیمی (خوش به همدو .. تاد) ، (کلب و تهمت ..) .
واته : نهو نوسخه کونهش که (چر) نیشارهتی بق نهکا ، همدو له
نوسخهکانی تر و نهو نوسخهی نیمه به واته .

نهم قهسیده بهی نالنج ، سمر تا خواری نهرخانه بق باسی بههار .
(۱) گولاهشین : گول ناهشین ، گولی و له ناگر سۆر . نسیم : سروهی
ناسکی با .

واته : بههوی گهرمچ و نهژی ههوی بههارهوه به وا پشکوی ناگری
زستان کوژایهوه ، چونکه که گهرما داهات یتوبست به ناگر نامین و که
دنیا نهز بق ناگر نهکوژینهوه . بههوی سروهی ناسکی بای بههاریشهوه بق
پشکوی گولی سۆری و له ناگر خۆلی بهسهرهوه نهما و گهشایهوه و زهنگه
سۆره کهی دهرکهوت .

دۆر نیبه نالنج به ژسهی (پشکو کوژایهوه) نیشارهتیکی به پیچمهوانهشی
کردین بق زارادهی (سقوط الجمره) که به کانی سهره لای داهاتی
گهرما و شکانی سهرما نه لاین و مه بهست لاین نهوه به پشکویه کی ناگر
کهوتوه به سهره ویت و دنیا تۆزئ سهرمای شکاوه . نه گهر واین نالنج
(سقوط) که کی که له زاراده ههره بیبه کهدا بهمعنا کهوتنه زهوییه ، به
(کوژانهوه) معنا لیتداوه نهوه .

نالنج ههره ها لهم دۆ نیوه به بنهدا طبایقی جوانی به دیمه ن دوست
کردوه که نهوه نه لاین (پشکو کوژایهوه) و (پشکو گهشایهوه) و
له ژانیشدا (کوژانهوه) و (گهشانهوه) که بهلا شتن . له نیوان همدو
و شهی (پشکو) شدا نیشتر له هیه .

گولاهشین به نسیم بق (چر) و (کم) و (ن) و (ک) و (و) و (مب) و
(اح) و (خا) : گولاهشینی نسیم بق . (من) : دلاهشینی نسیم بق .

لاله که معجهریکه به با خوش و گهش دهین
ناوی که پز خه لوزه به شه بنم گه شایه وه (۲)

گول زاری وا ، که هرچی ده میکی بو یتکه نن
خونجهی گهشا که یه عنی گرتی دل کرایه وه (۳)

(۲) لاله : گولیکی جوانه پتر له شوینی شین دار و فمراخ لادوا نعوژی . به
عمره بین پینی نه لاین (شقائقی) یا (شقائقی النعمان) ، گه لن جوری هه به .
هه به نی سن بهزه و هه به نی پینج بهزه ی هه به . مالبیش و کیویشی
هه به . کیو به که ی بهزه گانی سۆر و بنی بهزه گانی له که به کی زه شی
پتوه به . له سمره نای به هلا به سه لك نه نیژوژی . معجهر : مه قه لن ،
جینگای پشکوی لاگر . شه بنم : شه ونم .

واه : گولی لاله که نه لینی مه قه لیه بهزه له پشکوی لوزکه سۆر و
گهش و بن زهش که هیتشا همر خه لوزه و گهش نه بهزه وه و .. به شنه ی
بای به هار نه گه شیتته وه و وهك ناگر خوش بگی ، خوش نه ی ، ناده که ی
که هیتشا زه شه و سۆر نه به وه ، به شه ونمی به هار گهش نه ییتته وه ..
سه به ره خه لوزی ناو مه قه لن به با گهش نه ییتته وه ، به لام زه شی گولی
لاله به شه ونم نه گه شیتته وه که ناوه و نه بق وهك چون ناو پشکو
له کوژیتته وه ، نه میش به شه سۆره که ی نه وی زهش کردایه وه وه .

دهین (کم) : نه ی . شه بنم (کم) : شه ونم . گه شایه وه (چن) و (هم) و
(کم) : کوژایه وه . نه گمر (کوژایه وه) نه بۆین و دهسکاری کرابن ، دیاره
هه له به .

(۳) زار : دم . وا : کراوه . گهشا : گه شایه وه .

واه : گول ده می کراوه ته وه که نه وهش وانه گه به نن همرچن
گه لایه کی کراوه ی هه به هسو ی بووه به دم و همرچن ده میسی هه به
هسو ی هانووه نه یتکه نن . خونجهش گه شایه وه وه و بهزه بهك له بهك
پتچراو و نا لوزه گانی له بهك جوئی بو نه وه وه ، نهو کرانه وه ی نه وان هس
واه گرتی دلی خه فه باران کراوه ته وه که جاران زستان له کونی
لۆرمه وه ی توند کردبون .

نه شتوانن نیوه به یی به که م به جۆریکی تر مه عنا لن بده ی نه وه له سمر
بشاغی نه وه که (گول) و (زار) به (گولزار) بخوژیتته وه و (وا) بکه یین
به خه بهری ، واه : گولزاری به هار به جۆریك بو همرچی ده میکی هه بق ،

فهلن که هر له فهرقی به شهر تا زه گی شهجر
 وشکن به غیری صوفیو عاصای نه مایه وه (۴)
 لهم فیهی قوره هرچی کهوا ناره مردووه
 بهم نهضی صوره هرچی که خاکه ژبایه وه (۵)

یا هر کاتیکی هه بو ، پشه کنج . بویه له (زار) و (وا) و (دهم) دا له طافعت
 هه به .

دهمییکی بو (چر) و (ت) و (اح) و (خا) : دهمییکی که . (پهراویزی چر) :
 دهمج هه بو . (چن) : دهمیک بو . نه پین نه مبین (دهمییکی) پین . فونجهی :
 نه مته تیکستی ته نها (چره) . نوسخه کانی تر هه مو (فونجه) . (گم) : خونجه !
 گزیی دل کرایه وه (چر) : گوزهی یا گزهی دل گزایه وه یا گزایه وه . (ت) :
 کری دل کرایه وه . بو هه مو ئیحتیماله کان دهست نه دا . (سو) : گزیی دل
 کوژایه وه . (اح) : کزیی دل کرایه وه . له وانیه (کزی) به معنای (کرۆج)
 پین . (خا) : کوهی دل کرایه وه . بو (گزهی) و (گوزهی) و (کهزایه وه) و
 (گزایه وه) نه گونجین .

(۴) فهرق : هوقی سهر . شهجر : درهخت : عاصا : داری دهست .
 واته : وهزێکی وا پز له خوش و زیانه هر له ته بکی سهری بنیاده مه وه
 تا زه گ و زبشهی گیا و درهخت هه مو ی نهز بووه نه وه و کهوتووه نه وه
 که شه کردن و ، له وشکه سرفنج و داره زه ق و ته فه که ی دهستی به ولاره
 که یه له یهک وشک و پین گیانترن ، شت نه ماوه نه خوشایسته وه و
 نه بوژایسته وه .

صوفیو عاصای (چن) : صوفن هه صاین . به پچی نه م نوسخه
 زیاده زه ویده کی له زاده به دهر پیک دیت .
 (۵) نه بفض : لیشاو . نار : ناگر . نه فخی صۆر : فو کردن به و کهزایه دا که
 مردووی پین زیندو نه کرینه وه له زۆزی قیامه دا .

واته : لهم وهززی به هارده دا به هیزی لیشاوی تۆری خودا ، هرچس
 ناگره و له سروشتی ناگر دابه و سهر که شه ، سارد بووه نه وه و مردووه .
 هرچس له خاکیشه و سروشتی خاکیه نه بوژینه وه و نه ژینه وه و
 سهر له خاگ دهرله هینج .

له نیوان (نۆر) و (نار) دا جیناسی لایق و طباق و ، له نیوان (صۆر) و
 (نۆر) دا جیناسی لایق و ، له نیوان (نار) و (خاگ) و ، (نه فخی صۆر) و
 (مردووه) و (ژباوه) دا ته ناسوب هه به .

ههنجیری نهو شکوفه که پز بو له شیرى صاف ،
طیفلى عینب شکوفه یی کرد و ژشابهوه (٦)

دایه ی زه مین که حامیلی نه بنایی مه حشره
هر تووئیکی تیا که نه مانعت بو ، دایه وه (٧)

(٦) نهوشکوفه : تازه گول کردۆ . ژشابهوه : ژشانهوه ی تری له کوردمواریدا
بهو کاته نهوتری که تازه هیشۆی بهرسيله دهرنه کهوتی و دهنگه کانی
نیجگار وردن .

نالێ لهم به بندها نه قله ههنجیری تازه ههلتۆقیو ساق پز له شیلە ی
وهک شیرى شوپهاندهوه به ممکی کچی تازه پتکه پستۆ و ، بهرسيله ی تازه
دهرکهوتۆی ترییشی شوپهاندهوه به منال و ، له بهرله وه که بهو
دهرکهوتنی بهرسيله به نه لێن (ژشانهوه ی تری) ، دایناه که وا مناله که
که بهرسيله که به ژشاده وه و ژشانه وه کهشی داوه نه پال پز بوئی ممکی
ههنجیر له شیر ..

نالێ نه لێن : که نه قله ههنجیری تازه ههلتۆقیو پز بو له شیرى خاوێن و
بێ گهرد ، بهرسيله ی تازه دهرکهوتۆی ساواش گه شابه وه و ژشابه وه ..
لهم به بندها له نیتوان (ههنجیر) و (هینب) و ، (طیفل) و (ژشانه وه) دا
نه ناسرپ هه به .

ههنجیری (چر) و (ت) و (خپ) : نهنجیری .

لهم به پته له نوسخه ی (چر) و (هپ) دا به پته هه وه م و ، له نوسخه ی
(لوا) دا به پته هه شتمه .

(٧) دایه : دایک . حامیل : هه لگر ، دۆگیان . نه بنا : نه بنه ، جسمی ئیینه
به مهعنا منال .

نالێ لهم به بندها بههار نه شوپه پتێن به ژۆزی حه شر که هه مۆ مردۆ
زیندۆ نه بنه وه . مردوه زیندۆ بووه کانیشی نهو تۆوه جۆربه جۆرانه که
لعاو زه ویدان و نه ژۆین و سر دهر دێسن . له لایه کی که شه وه زه وپی
کردوه به دایکی دۆگیان و گز و گیا و گولی سر دهره پناوی کردوه به
منالی ناو سکی ئافره تی دۆگیان و ، نه لێن : دایکی زه وچ که ئاوسه و
تۆوی هه مۆ جۆره ژوه کیک له سکیابه ، وهک چۆن زه وپی ژۆزی مه حشر
لهم هه مۆ خه لکه ی له تویدا به ، هه مۆ نهو تۆوانه نه داوه که به نه مانعت
لای دانراون ، وهک چۆن زه وپی ژۆزی مه حشر هه مۆ مردوه کانی ناوی

سونبول له بهر ژوونلې شمصادي تازه دا
 هات و به طعن و دهوره به سريا شکايه وه (۸)
 خهضرا ، دهلي زمينه به (چين) و (خما) يوه
 غبرا ، دهلي سمايه ، به شمس و سواه يوه (۹)

هغه دانه وه يو سر زوون .

له کوکړدنه وهی (دایه) و (حامبل) و (لېنا) و (لو) و ، هورده ها له
 کوکړدنه وهی (زمین) و (لو) دا ته ناسوب و ، لمنتوان (دایه) و (دایه) دا
 وشه ناراین هیه .

ژوونکی (جر) : ژوی که . (ام) و (ت) و (اح) و (خا) و (خب) :
 ژوونکی . (کم) و (من) : توخی . (کم) : ژوی . تبا که (چن) : تېدا بو .
 (ام) و (کم) و (کم) و (ت) و (لک) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) :
 تېدا که . نمانت بو (جر) : نمانت . دایه وه (جر) : دایه وه .

نم به پته له نوڅه کانی (جر) و (تو) و (عب) دا به پتی ششمه .

(۸) ژوونمت : پنه قلن . شمصاد : داری شمخال . طعن : ژم پیا کردن .
 دهوره : خول به دهورا خواردن . نم دوانه زارووی جهنگن .

وانه : سونبولی تازه دهره کوی به هار که پنه قلنی داری شمخال
 دې هره هغه چې و خوی لېن بایچ نه یی ، ژوی لیر و ژمی خوی تن کرد و
 بده وریا پیچی خوارد و شکایه وه به سريا . مه بمت له پنه قلنی
 داری شمخال نشارت کردنه بهر درو فولکلوریه که نه لېن : « دویژ
 پنه قلنه » !

له بهر (چن) : له سر . (کم) و (ت) و (لک) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) :
 به سر . به طعن و (چن) و (ت) و (لک) و (اح) و (خا) و (خب) : به طعن .
 دیاره لېن له گېل (وی عطفدا یی . به سريا (کم) و (ت) و (اح) و (من) و
 (خا) : به شیر (۹) .

نم به پته له نوڅه ی (جر) و (تو) و (عب) دا به پتی حورمه .

(۹) خهضرا : سوز ، ناسمان . خما : خهوا و خومن ، دژ ناوچن له
 تورکمانستان . غبرا : ژواوچ ، ناسمان . سما : ناسمان . سوا :
 به کتیکه له نستره کانی کومه لې حورمه وانه .

وانه : زوون نه ونده سوز و نه خش و نیکاروون و بون خوشه ، وای

(بَرْدُ الْمَجُوزِ) یتیکی که یتیق به غیری بهرد
دنیا نه چ زهنگه ، چ یتیکه دایه وه (۱۰)

غیری تهژی عیشی حرارت نوما ، نهما
بهفریش له سرد و گرمی خجالت توایه وه (۱۱)

لن هاووه نه نانت ناسمانی سوز و زازاوهشی پت نه شو به پتیری و ناسمان
له سوزی و زازاوه پیدا له زهوق نه چن . زه ویش نه وهنده جوان و
ژوانا که نه لیتی ناسمانه به خور و نه ستیره ی هه وه وهانه یه وه .

لن نیوان (خه خرا) و (له برا) و ، (زمین) و (ناسمان) و (شمس) و
(سوها) دا طباق هه به . لن نیوان (سما) و (سوها) یشتا نیمچه جیناسیکی
لاحق هه به .

ده لیتی - له همدو نیوه به یته کدا - (کم) : له لیتی .

(۱۰) برد المجوز : برچی پیردن ، چهند ژوانیکه له دواژوه کانی زستان ،
هه وایان بیا ژور سارد نه بن .

واته : تا دوینتی (برد المجوز) یتک بو له سرما یه کی وک بهردی زم
به ولایه ی نه بو پیدا به ژوی نیادهما ، نازانم نیستا دنیا چ زهنگ و بونیک
خوشی بهمار نه دانه وه و نه هه موسی له کوپوه هات وا نژ ؟ . یاخود
دنیا تا دوینتی له زهنگ و ژودا وک (بهرد) و وک (پیره دن) و ابو ، نیستا
چون وا و مرگه ژا و زهنگ و بونی به هاری و مرگرت که نه لیتی کچی زازاوه به
گولای داوه له سر و ژوی !!

(برد المجوز) یتکی (چر) و (عم) و (گم) و (لو) و (عب) : (برد
المجوز) یتیکه . به غیری (عب) : له غیری .

(۱۱) حرارت نوما : گرمای نوین .

واته : به داهانی بهمار ، یتیکه له تهژی دلی دلداران که نه ویش
نیشانه ی گرمایه ، هیچ شتیکه و نهما سرما یکه به بن . نه نانت به فریش
به سر کیوانه وه به هژی سرما و گرمای شرمه زاریه وه گوا سرده می
به سرچچ ، توایه وه . سرما و گرمای : کینایه له گوزانی حال .

لن نیوان (نوما) و (نوما) دا جیناسی موحه ژده هه به .

تهژی (چر) و (چن) و (له) و (عب) و (اح) و (خا) : تهژیو . عیشی
(چر) و (عب) و (خا) : عیش و . (چن) و (عم) و (له) و (لو) و

هر چاوه‌یڅ كه وشك و عقیمی بوله‌ندیه ،
وله‌طه‌بی من به نظمى خوشى نه‌غمه زایه‌وه (۱۲)

صاف و زه‌وان و نهرمه وه‌كو زه‌مزهم و فورات
نه‌ك زه‌نگی نیله یه‌منی كه هات و گه‌زایه‌وه (۱۳)

صوفی زبایه خله‌وتی ، یتنی به‌هاری کرد
هاته‌ده‌وتی له سایه‌یی چاپه‌ر ، حه‌سایه‌وه (۱۴)

(اح) و (خب) : عیشی . دباره له‌یڅ (عیشی) یڼ . نوما نوما (عم) و (گم) و
(لك) و (اح) : نوما نوما !

(۱۲) چاوه : سهرچاوه و كانیار . عقیم : نه‌زوك . طه‌بع : به‌بیعت . خوش :
خوش . نه‌غمه : ناواز . زایه‌وه : نه‌قن .

واڼه : هر كانیار و سهرچاوه به‌ك به‌هوی به‌زی شوینه‌كه‌یه‌وه
وشكاری هاتڼ و ناوی له‌به‌ر نه‌زوا ، له‌م به‌هارمدا ته‌قبوه‌مه‌وه ، وه‌ك
چون سروشتی من به‌شیرى خوش ناواز ته‌نبوه‌مه‌وه و همیشه شیرى
جوان له‌سهرچاوه و كانیارى دهم لیشاو نه‌كا .

نه‌شگونجڼ (وه‌ك طه‌بی من) به‌سرایڼ به‌(وشك و عقیمی بوله‌ندیه‌وه) و
لېشاره‌تیكى ناسكى تباڼ بوله‌وه‌ی هر كه‌س سروشتی به‌رز یڼ و سهر
دانه‌نه‌وتڼ ، سهرچاوه‌ی زوك و زوكی وشك نه‌كا و هېچى ده‌سگر نابڼ ،
چونكه له‌م جیهانه لېشاش هېشتا زوكی له‌سهر زوكی‌مالڼ و ماستاو
كردن و شان‌ته‌كاندن و دروك له‌گمل خودا كردن به‌نده ..
له‌نیوان (عقیم) و (زایه‌وه) دا طبایق هه‌به .

وشك و عقیمی (چر) و (تو) و (هب) : وشكى عقیمی . (چن) :
وشك و عقیم و . نظمى (لك) و (خا) : نظم و .

(۱۳) واڼه : له‌و سهرچاوه ته‌نیوانه ناویان صاف و زه‌وان و سوكه بڼ گه‌ده ،
وه‌ك ناوی زه‌مزهم و فورات وان كه پیروز و خاوین و سازگارن و ، وه‌ك
ناوی نیل لیل نڼ كه دپت و هه‌لته‌چڼ و پاش ماوه‌به‌ك نه‌نیشپته‌وه و
نه‌گه‌زپته‌وه دوكی جارانی .

نهرمه (ت) و (هب) و (من) و (خب) : به‌زمه (ډ) . گه‌زایه‌وه (چر) و
(اح) و (خا) : كوژایه‌وه .

(۱۴) چاپه‌ر : به‌هاربه‌ند ، ته‌ویله .

«نالن» به داوه شعری دهقیخی خه یالی شیعر
 بۆ ئه وکسه ی که شاعیره صد داوی نایه وه (۱۵)

وانه : سۆفنج بۆ زیا خۆی له خه لوه دا جه شار دا بۆ . ههر که بۆنی به هاری کرد هاله مهر و خۆی له سیبهری تهویه زرگار کرد و کهوته گهشتی ناو باخ و گول و گولزار . باخود : سۆفنج که بۆنی به هاری کرد زیابه خه لوه ت خانه که ی خۆی و پیا کوژاند و به جیتی ههشت و له سیبهری به هاری بند دهر باز بۆ و جه سایه وه لیتی .

نالن ، به هه روق معنا ، لهم به پته دا خه لوه ت خانه ی سۆفنجی شو به اندوه به تهویه ی چوارین و سۆفنجی شو به اندوه به گوێریژ .
 زیابه خه لوه ی (چن) : زیان خه لوه ت . (ك) و (ص) : زیاین خه لوه ت .

(۱۵) داوه شعر : ناله مۆ . دهقیق : ورد و باریک .

وانه : نالن به خه یالی شیعرسی بۆ له ورده کاری خۆی که نه لیتی تالمۆی باریکه ، صد داوی ناوه ته وه بۆ ههر شاعیرێك ، یا بۆ ههر که سێك ههست بکا و به خۆی برانن ، داوی وا که به ههچ گه لۆجن سهری لێ دهر نه چن .

زیاده تهویه کی جوان له وه دا هه به که تالمۆی باریکی خه یالی شاعیرانه نه وه نده رۆز بێن صد داوی بێن برێته وه .

نه شگونجن معنای (دهقیقی خه یالی) وای لێ بدرێته وه که وا مه به ستی نه وه بێن (خه یالی وه ک خه یالی « دهقیق ») که په کێک بووه له شاعیره هه لکه وتوووه کانی ئێران .

له نێوان (داوه) و (داو)ا جیناسی موحه ززه ف و ئیشترالک و ، له نێوان (شهر) و (شیعر)ا جیناسی موحه ززه ف و ، له کوژدنه وه ی (شاعیر)ا له گه ل (شهر) و (شیعر) جیناسی ناقیص و ، له نێوان (شیعر) و (شاعیر) بشدا ته ناسوب هه به .

ته نه نا له نوسه گانی (م) و (گم) دا پارچه شیمرێك به ناوی (نالی) به وه بۆ لۆکراوه ته وه به یانی به که ی ئه به به :

هه پته یی زاری که زانیومه به زاری نایه وه

دۆر له بالا کهت سهرینی نالۆمه ییم نایه وه

سەری زولفت که زشتی عومری خضره ، نیوه هەودایە
چ هەودایە ؟ که هەر حەلقە ی دۆسه د زەنجیری سەودایە ! (۱)

بەیتی ئەو ژۆ و شوێنە ی لە ژێکخستنی تەسبەدەکانی (دیوانی نالی)دا
گرتۆمانەتەبەر ، ئێرە شوێنی دانانی ئەو پارچە شیعەرە یە . بۆیە ئەگەر
لەلایە شتیکی ئەوتۆمان لەبارەبەو بۆ دەرنەگەوتایە ، بۆ قەدرگرتنی وردی
مامۆستا هەلج موقبیل و بوختیی ئازادەبەکی نوسخەکە ی ، ئیمەش لێرەدا
بلاومان نەکردووە . بەلام مامۆستا هێمن موکریانی ، لەوەلامی نامەبەکماندا
لەبارە ی خاوەنی ئەم پارچە شیعەرە و تاریکی بەپێزی لە ژمارە ۲۵۷ ی
ژۆژی ۱۹۷۵/۳/۷ ی ژۆژنامە ی (هاوکاری)دا بڵاو کردووە ، ئەوە ی بـ
باس کرد که ئەم پارچە شیعەرە هێی (مەلەسالحی حەریق) و (حەریق)
یەکیکە لە فوتابییه‌کانی فوتابیخانە ی شیری نالی و ئەو بۆ شیوە ی نالی
گەباندە موکریان و تەنانەت بە شیری شەملەلانیی لەگەڵ کردووە و
بلازیی تی گرتووە . مامۆستا هێمن ئەو وتارەدا سەریکی میژۆ ی ژبانی
حەریقیی باس کردووە و ، لە هۆی دانانی ئەو پارچە شیعەرە دواوە .
بۆیە ئیمەش وازمان لەهێنا بۆ خاوەنی خۆی و هیوامان وابە بەمنزیکانە
دیوانی حەریقیی بە هەمۆ شیعەرەکانیو بڵاو بکۆتێو و ، سوپاتیکی
ژۆریی بۆ مامۆستای شاعیر و ئەدیب هێمن موکریانی . (بۆزانەر) :
هێمن ، وەلامیکی دۆستانە ، هاوکاری ، ژمارە ۲۵۷ ، ۱۹۷۵/۳/۷ ،
ل ۱۳ .

(۱) ژشته : دەژۆی هۆزینەو ی ملوانکە و تەزییح و شتیوا . هۆزراوە .
خضر : حەزرەتی (خضر) پیغمبەر ، یا (مەلا خەری نالی) خۆی . هەودا :
تال . سەودا : مەشق .

وانە : سەری زولفت که لە درێژیدا وەلا عومری هۆزراوە ی حەزرەتی
خضر درێژە ، یا ئەو تالەبە عومری مەلا خەری نالی پێو هۆزراوەو ،
ئەوێندە باریکە ، ئەتیی نیو تالە ، وانە لە تالیش باریکەر . بەلام نیو
تالیکی چۆنە ؟ نیو تالیکی ئەوتۆیە هەر لۆل خواردنێکی کاری دۆسه
زنجیری دڵدارێی ئەکا .

خضرە (چن) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) و (خا) : خەری . بەم پێیە
ئەین وشە ی (نیو)یش بە (نیو)ە (بھۆتینیو) وانە : .. که بە ژشتی

برۆت نیختکه وسه‌ی سه‌یقل و مه‌سلۆل و مۆکاره
که عیشوی جه‌وه‌ره ، ژهمز و ئیشاره‌ی ئاوی مه‌ودایه (٢)

به‌ له‌شهی سستیرو مه‌ستی وه‌ها مه‌ستۆر و مه‌مخۆره
زۆان خو له‌ چاوتدایه یا چاوت له‌ خه‌ودایه (٣)

موسری خضری ناو نه‌به‌ن .. (ت) و (اح) : خضر . بۆ سه‌ر و بۆر و ژێر
ده‌ستنه‌دا . (ك) : خضر و . نبوه (ت) و (ك) و (اح) و (خا) و (خب) :
نیمه . سه‌لقه‌ی دوسه‌د (چر) و (هم) و (گم) و (ت) و (عب) : سه‌لقه‌ی
سه‌د . سه‌ودایه (چر) و (چن) و (هم) و (گم) و (ت) و (اح) و (خا) و
(خب) : تیدایه .

(٢) وسه : گمبایه‌که وشکی له‌که‌ن و نه‌یکون و ژنان نه‌یگر نه‌وه و نه‌یگر نه
سه‌ریان بۆ ژه‌شی کردنی سه‌ر و زولفیان . سه‌یقل : زاخاو ده‌ره‌وه .
مه‌سلۆل : قۆت کراو . مۆکار : نه‌لێن ئه‌و تیفه‌ مۆ که‌ا واته‌ ژۆر بیژه
هه‌مانه‌ت مۆ له‌ژۆریا ناوشتینه‌وه ، به‌لکو ده‌سه‌یه‌چن ئه‌فرین . عیشوه :
ناز . جه‌وه‌ره : ئه‌و نه‌خشه‌ ناویانه‌ی له‌ خه‌نجهری ده‌بانا ده‌ره‌که‌ون
له‌کالی نه‌دیو و ئه‌ودیو پین کردنیا . مه‌ودا : بیژێ .

واته : برۆت ، ئازیز ، تیفیکه ، به‌ وسه‌ زاخاوی ئه‌ده‌ی ، باریک و
قۆت کراوه ، دلی دلداران وه‌له‌ مۆ له‌نه‌کا . جه‌وه‌ره‌که‌ی
نازکردنه‌که‌یه‌ی که‌ ورده‌ ورده‌ به‌م‌لا و به‌ولادا نه‌یجۆلێننه‌وه . ئیشاره‌ت
پین کردنی ئه‌و ده‌وره‌ ئه‌یه‌نی که‌ ئاوداری خه‌نجهر ئه‌یه‌نی بۆ
نیشان‌دانی بیژی . نه‌لێن : خه‌نجهری ئاودراوه ، واته‌ بیژه .

بیختکه (ت) : سه‌یفتکه . وسه‌ی (هم) و (گم) : وسه . سه‌یقل و
(چر) و (گم) و (عب) : سه‌یقل . بۆ (سه‌یقله‌) و (سه‌یقلی) و
(سه‌یقل وایش ده‌ستنه‌دا . (هم) و (گم) و (من) : سه‌یقلی .
مه‌سلۆل و (چر) و (گم) و (من) : مه‌سلۆلی . ئاوی مه‌ودایه (چن) : ئه‌و
به‌مه‌ودایه . (هم) و (گم) : ئاو و مه‌ودایه . (ت) و (ك) و (اح) و (خب) :
ئاو مه‌ودایه . (عب) : ئاب مه‌ودایه . دیاره‌ له‌ین له‌ هه‌ردوکیانا له‌گه‌ل
(ی) ی ئیشانه‌دا پین .

له‌م به‌یته‌ له‌ نوسه‌خی (عب) دا به‌ینی چواره‌مه .

(٣) نه‌شته : حاله‌تیکی نیمچه‌ پین‌ئاگاین و نیمچه‌ سه‌رخۆشیه . ستی :
لاوازی و نه‌مخۆش . مه‌ستۆر : داپۆشراو ، سه‌لراوه . مه‌مخۆر :
مه‌ی‌زده ، سه‌رخۆش . زۆان : نازانم .

له سایه ی کوفری زولفت دل (فنا فی النور) یمانه مه لټین ظولمت خراپه ، وه صلی په روانه له شهودایه (۴)

سټی و بڼ هټیژنی نېشانه ی نه خوځښ . چاوی نه خوځښ به
چاوټک له لټن پټلووه کانی نازاده بهک به سربا هابڼمه و ، نه وه به ټیکه
له حاله به هره جوانه کانی چاو و وړه خووالو و مه سټی لڼ له کا .
نالیښ له لڼ به بار : چاوه کانت به هوی بېمارو و مه سټیانه وه ،
به چوړیک دابوشراون و پټلویان به سردا هانووه وه و خووالو و
سرخوځښ ، من سرسام ماوم (خو) و (چاوټ) کامیان سووه به
جټیکه ی نه ویان و کامیان له ناو نه ویاندایه !

دیاره هم جباگردنه وه ی (خو له چاوا بون) و (چاو له خوا بون)
له بهک و دانانیا به دق حاله ی جیاواز ، شټیکي وه همبیه و ، نالیښ
مه به سټی له پشان دانی هم وینه به ، تنها زیاده ژهویه و دهر بڼی
له زاده به دهر بڼی مه سټی چاوی بار . به ژاسټی جوانیښی بو هانووه و
وینه به کی هونرمه ندانه ی پشان داه .

له کوگردنه وه ی (سټی) و (مه سټی) دا له له فظدا جیناسی
لاحیق و له مه نادا په یوه ندی و ته ناسوب هبه . هره وه هاوناوازیه کی
جوانیښی له نیتوان (مه سټور) و (مه خموړ) دا هبه .

سټی یو مه سټی (چر) : مه سټی یو سټی . (ت) : ه سټی یو
مه سټی . (خا) و (خب) : سوستی یو مه سټی . مه سټور و مه خموړه
(کم) و من : سرمه ست و مه خموړه . (لک) و (اح) : مه سټوره مه خموړه .
(عب) : مه خموړ و مه سټوره . نزانم (چن) : ندانم ، که به فارسی وانه
نازانم . (ام) و (کم) : نزانم . ټیمه ټیکسټی (نزانم) مان په سندنه کرد ،
چونکه له گڼل ژبانه کی نالی له گونجی که وشه له دیالیکه جیاوازه کانی
زمانی کوردیپه وه دټین .

هم به ټته له نوسخه ی (عب) دا به ټتی پټنجه مه .

(۴) سایه : سټیمر ، کوفر : کافرټی . فنا فی النور : له زاروده کی
صوفیانه وهرگر اوه ، وانه : توانوه له ژوانکیدا . ټېمان : باوه ژ به
خوا ، موسولمانه ی . ظولمت : تاریکی .

وانه : به هوی نه وه که هر شټی به پټچمونه که یدا نه ناسر ټنه وه ، له
سایه ی کافر یی زولفته وه . که ژه وه و کافریش ژه وه . دل له ژوانکیی
باوه ژدا توواوه وه . که باوه ژ لای موسولمانان ژوانکیه له بهر اهری
کافریدا . که وانه کهس نه لټن تاریکیان خراپه . پمروانهش به شو نه بڼ

هه‌ناسه‌م زولنه‌که‌ی لاداوه مه‌یلتیکی ته‌کرد چاوی هه‌سیم ته‌نگوت و شه‌و ژابورد و نه‌رگس هه‌ر له‌خه‌ودایه (ه)

به‌مه‌ستی خۆی ناگا و به‌ره‌صلی مۆم شاد نابێ .

ئه‌شتوانێژ مه‌عنای نبوه‌ی یه‌که‌می به‌یته‌که‌ وایێک به‌دریته‌وه‌ که‌وا : دۆ
له‌ژێر زولگی وه‌ک کافرێژ ژه‌شی یاره‌وه ، ژۆناکیی ژۆی وه‌ک باوه‌ژ -
ژۆناکی یاری دۆزپوه‌وه‌ و بیا توادوه‌وه‌ .

له‌بارهی (فنا فی النور) وه‌ که‌ وتمان له‌ زاراوه‌به‌کی سۆفیاوه
وه‌رگیراوه ، مه‌سه‌له‌که‌ به‌م‌جۆره‌یه : لای ئه‌هلی ته‌سه‌ووف سێ پله‌ هه‌به
بۆ سۆفی به‌ره‌له‌وه‌ی بێن به‌ پیاویکی ته‌واوی خوا . پله‌ی یه‌که‌م (فنا فی
الشیخ) که‌ هه‌میشه‌ بیر له‌ بیر ئه‌کاته‌وه‌ وائهنان ئه‌وی کردووه‌ ته‌ به‌ری
خۆی . . دۆهه‌م (فنا فی النبی) به‌ که‌ قۆناغی له‌ پێشتره‌و سۆفی له‌م
قۆناغه‌دا هه‌میشه‌ بیر له‌ پێشمه‌ر ئه‌کاته‌وه‌ و هه‌ست به‌ یه‌کێتی ئه‌کا
له‌که‌لی . سێهه‌م (فنا فی الله) به‌ که‌ هه‌ره‌ به‌رزترین پله‌ی خواناسیه‌ و
سۆفی له‌و پله‌دا هه‌میشه‌ بیر له‌ خوا ئه‌کاته‌وه‌ و له‌و به‌ولاوه‌ی به‌لاوه‌ هه‌چ
نبیه‌ و وائهنان له‌گه‌ڵ ئه‌ودا یه‌کی گرتووه‌ . نانی هه‌چ‌کام له‌م قۆناغه‌ی
نویستووه‌ و له‌ ژۆناکیی ژۆمه‌نی باردا توادوه‌وه‌ و ئه‌وه‌ی به‌ ژۆناکیی
نیمان داناوه‌ و به‌مه‌ جۆره‌ سۆفیه‌یه‌کی تایبه‌یی بۆ خۆی
دروست‌کردووه‌ .

له‌نبوه‌ به‌یتی دۆهه‌مدا حوسنی ته‌علیل هه‌یه .

زولفت (چر) و (هب) و (خا) : زولفه . مه‌لێن (ت) و (اح) : مه‌لێن .

ئه‌م به‌بته‌ و به‌یتی پێشۆ له‌ (چر) و (گم) و (من) و (خا) دا له‌ شوێنی
یه‌ک‌کردان . هه‌روه‌ها ئه‌م به‌بته‌ خۆی له‌ (هب) دا سێهه‌مه .

(ه) ته‌نگوت : هه‌لی‌کرد .

واته : هه‌ناسه‌م دای له‌ گۆنای یار و زولگی له‌سه‌ر ژۆی لادا ، به‌لام
ئه‌و چاویکی نه‌ه‌رۆکاند و لایه‌کی نه‌کرده‌وه . هه‌ناسه‌م وه‌ک شه‌ی بای
به‌یان وابو ، هه‌لی‌کرد و شه‌وی زولگی یاری لادا ، که‌چن نه‌رگی
چاوی یار هه‌ر له‌ خه‌ودایه‌ و نه‌پشکووه‌ .

نالی له‌م به‌یتهدا هه‌ناسه‌ی خۆی به‌ هه‌سیم و، زولگی یاری به‌ شه‌و و
چاوی یاری به‌ نه‌رگس شوپه‌اندووه‌ .

هه‌تانی (نه‌سیم) و (شه‌و) و (نه‌رگی) به‌دوای (هه‌ناسه‌) و (زولف) و
(چاوا) دا له‌ف و نه‌شری موره‌ته‌به‌ .

له دۆری تۆبه ئه‌ی خورشیده‌ی پزته‌و به‌خشی شه‌وگردان که «نال» واه‌ له‌ حالته‌ی میحاقی ماهی نه‌دایه‌ ۰۰ (۶)

نهرگس (گم) و (گم) و (من) : نیرگس .

نهم به‌ینه‌ له‌ (ه‌ب)دا پینجهمه‌ .

(۶) خورشید : خۆر . پزته‌وبه‌خش : ژۆناکێ ده‌ر . شه‌وگردان : جسمی شه‌وگهرده‌ واته‌ ئه‌وه‌ی به‌ شه‌و بگه‌ژێ له‌ مانگ و ئه‌ستیره‌ و بنیاده‌م و هه‌رجیی تر . حالته‌ی میحاق : ئه‌و کاته‌ی مانگ ئه‌گاته‌ ژاده‌ی ئه‌وبه‌ژی باریکێ و لاوازی و له‌ به‌رجاو ون ئه‌ین که ئه‌وه‌ش له‌ دواژۆده‌کانی مانگی هه‌ره‌ین و له‌ به‌که‌م ئیواره‌ی مانگی نوێدا ئه‌ین که مانگ زۆر پین‌بینه‌ و به‌زه‌حمیت به‌دێ ئه‌کرێ . ماهی نه‌و : مانگی نوێ .

واه‌ : به‌هۆی دۆری تۆبه‌ ئه‌ی یاری که وه‌ك خۆر وای ، ژۆناکێ به‌ مانگ و ئه‌ستیره‌ گه‌ژۆکه‌کانی تری ئاسمان ئه‌به‌خشێ ، نالێ که‌وتوه‌یه‌ حالته‌ی کرێ و لاوازی وه‌ك چۆن مانگ له‌ حالته‌ی میحاقدا - که ئه‌ین به‌هۆی نوێ‌بۆنه‌وه‌ی مانگ - زۆر لاوازه‌ .

به‌پیتی نهم مه‌عنا لێدانه‌وه‌یه‌ ژۆی شوبه‌اندنی نالێ به‌ میحاقی مانگی نوێ ، نه‌ها باریکێ و لاوازییه‌ و ، دۆری و نزیکێ مه‌به‌ست نییه‌ ، چۆکه‌ له‌گه‌ر دۆری و نزیکێ مه‌به‌ست بووابه‌ ، ئه‌بۆ نالێ له‌ حالته‌ی دۆربدا له‌ یار گه‌ش و پز و ، له‌ حالته‌ی نزیکیدا لێبه‌وه‌ لاواز و باریک بووابه‌ ، وه‌ك چۆن مانگ که تا دۆرتر بێ له‌ خۆر گه‌شتر و پزتره‌ و ، تا لێبه‌وه‌ نزیکتر بێ لاواز و باریکتره‌ .

نهمه‌ له‌سه‌ر ئه‌وه‌ که سه‌ره‌تای به‌ینه‌که‌ وای بخوێنینه‌وه‌ : « له‌ دۆری تۆبه‌ » به‌گۆیره‌ی ئه‌وه‌ی هه‌مۆ نوسخه‌کانی به‌رده‌ستمان ، (چر) و (خا) نه‌ین ، نۆسیویانه‌ « له‌وری » یا « له‌ دوری » و بۆ « له‌ دۆری » و « له‌ ده‌وری » پش ده‌ستئهدا . خۆ ئه‌گه‌ر وای بخوێنینه‌وه‌ « له‌ ده‌وری » وه‌ك « چر » و « خا » به‌ سه‌ر و ژێر بۆ کردن دیاریان کردوه‌ ، ئه‌وه‌ ئه‌ین بڵێین واته‌ : به‌هۆی بۆنه‌وه‌یه‌ له‌ ده‌ور و بشتی تۆ ئه‌ی خورشیدی ژۆناکێ به‌خش بۆ شه‌وگردان ، نالێ له‌ حالته‌ی میحاقی مانگی نوێدا به‌ ، که هه‌م مانگ له‌ شه‌ودایه‌ و له‌وانه‌ به‌ ده‌رکه‌وتی و هه‌م ورده‌ ورده‌ خوێشی ئه‌گرێته‌وه‌ و پین‌ئه‌گاته‌وه‌ ، نه‌ك میحاقی ئاخری مانگ که ئه‌که‌وتنه‌ سه‌بنان و له‌به‌ر ئینی تیشکی ژۆ کهم که‌س پیتی به‌دێ ئه‌کرێ . به‌پیتییه‌ ژۆی شوبه‌اندنه‌که‌ له‌وه‌ ده‌ی که مانگی حالته‌ی میحاق له‌ نزیکترین پێوانه‌دا به‌ له‌ خۆره‌وه‌ . ئه‌گه‌ر سه‌رنجی به‌کیتی بابهنی

بیستم له همو لایه مه یلی شه ز و دهوایه
سهودا له سرمدایه ، باکم چ له غهوغایه (۱)

فهرموی به مژدی مهستی ، نازاله وو ته زدهستی
سادهی له دلی سستی ، تیری ، به ته مه تنایه (۲)

بارچه شیرده که و ورده کاری کردنی نالغ بدین ، ثم معنایه زیانو
نه چن بدلدا (چ) . بهلام کس به کیتی بابعت و نه بونی ناکوکی له نیوان
به پته کانی قه سیدهی له هیچ بارچه شیرکی کلاسیکدا به مهرج
دانه ناوه .

(۱) واته : بیستمه له همو لایه همرا و نازاوه به و خه لک به بیونه گیانی
به کتر . بهلام من گوئی به هیچی نادم ، هوای عشقم له که له دایه و
خهریکی عشقی خوم ، چش با خه لکی به کتر بیزنه وه .

دباره نالغ ثم بارچه شیردهی له سرمدی پیوه به کی گهرده دا
وتوه .

چ له غهوغایه (چر) : چی له سهودایه . (چن) و (له) : له چی
غهوغایه . نوسخه کانی به رده ستان همو له جیایی (چ) نوسویانه
(چی) . نیمه خومان گردمان به (چ) .

(۲) نازانه : نازایانه . ته زدهستی : نه وه نه بنیادم زو بیتنه دهست و کار
هه لوزین .

واته : یار فرمانی دا به پرانگه مه سته کانی کهوا نازایانه بیتنه دهست و
تیری بنین به دلجمه وه ، چونکه دل ده میکه چاو مزوانی نهو تیره به ، باخود
یار له یه وئی نهو تیره پیوه برئی .

وه صف کردنی (مژه) به (مهست) مه جازه ، چونکه (مهست) بو (چاو)
به کار نه میترئی نلک بو (مژه) ، بهلام چونکه (مژه) پیوهی له (تیر) نه چن و

(۳) بو تیکه بشتنی ثم معنایه به پیوه به کی فراران و به لیکدانه وه به کی
دور و دریزه وه ، بزوانه وه : مه سواد موحسمه ، چه بیکه له گولزاری
نالی ، به غذا ، ۱۹۷۶ ، چاپخانهی کوژی زانیاری کورد ، ل ۵۶ - ۶۰ .

چهرخی چهیی گهردونه ، ژاست و چهیی چند دونه
 بن چاکه چ بیتچونه ، ژاستی له چهین نایه (۳)
 پیم گوت : مه که چاک چاکم ، پیش خرمه تی زور چاکم ..
 فرموی : به سری کاکم ، داغت له دلمدایه ۱۰۰ (۴)
 زاهد ! مه که مهنی دل ، بز تو نیه سودی گول
 خاکت به سر نهی غافل ! که و تریه چ سه و دایه ۱۲ (۵)

(۱) (لیر) یس (چاو) نه بنه قتن ، صیفه تی (مست) ی (مژه) دراوه به (چاو) .
 له نیوان (مستی) و (ده ستر) و (سستی) دا جیناسی لایق هه به .
 (۲) دۆن : سۆك و بین بایه خ و به ست . بیتچون : بین هاوتا ، بین وینه .

واژه : چهرخی گهردۆن که همیشه خراب و مرته سوزی ، مرۆ بخانه
 لای ژاست یا بیخانه لای چمپ هموی هر هیچه و ، بنیادهم نه به
 پیش خستی پیش نه کووی و نه به باش خستی باش نه کووی . له چاکه
 نه کردندا هاوتای نییه ، دیاره شتی بز کردنی خرابه دروست کرابن
 چاکهی لڼ ناوه شتته ره .

ژاست و چهیی (ک) و (مب) : ژاست و چمپ . دیاره نه بین (چهیی)
 بن . بین چاکه (ک) : په حها که . په حها : وشه ی سر سامییه .
 (۳) چاک چاک : له ت له ت . پیش خرمه : خرمه لکار .

واژه : تکام له یار کرد که دکم لهجن لهجن نه کا و نازار داتم بهسی
 بن و بگه بنه یلک ، چونکه من خرمه لکاریکی بهوه فام و هر گیز خرابم
 لڼ نابین .. که چن له ره لاما ولی : به سری کاکم داغت له دلمدایه و
 هر نازار له دهم و تا نه تکورم و ازت لڼ نایه نم ..

وشه ی (چاک) به دۆ معنای جیا به کاره بتراره و ، له نیوان (چاک) و
 (کاک) دا جیناسی لایق هه به .

پیم گوت (کم) و (گم) و (هب) و (من) : پیموت . داغت (چن) و (گم) و
 (مب) : داغت .

(۵) واژه : نهی وشکه سونی به ژواله ت ده ست له دنیا داشۆرو ! تو
 لومه و سه رزه نشتی دلی من نه که ی که گیر زده ی ژوخساری وه ک گولی
 یار بووه و ، داوام لڼ نه که ی باشگیز بیمه وه و بیمه سر ژیگه ی تو ..

«تال» مه که وه منی تو .. باریکه نهامی تو ..
مه طومه که سروی تو یه میله له دونیا به .. (۶)

— ۲۹ —

سرمایه بی سودا که ده لاین زولنی دو تابه
هر پیتچی تاییکی صد داشویی تابه (۱)

گویه گولی ژاسته قیشه نهو به که تو شیفتی بووی .. مه که ا وا
نیبه و ، تو هر گیز گولت ده سگر نابن و سؤدیکت لیبهره چنگ
ناکهوی . خاکت به سهر هه نه نام ا دوا ی کلاری بابر دو کهووی و
نهووی منیش له خشته بهری ..

له نیوان (دل) و (گول) دا جیناسی لایق هه به .

سودی (کم) و (گم) و (من) : وه صلی . کهووی به (چن) : که ووتوه ، واته :
به منت ووتوه نهه چ خه بایکه شوینی کهووی ..

واته : تال : پتویست نیبه تو دهس که ی به معرف کردنی باره کت و به
(۶) شان و بالیا هه لبدی .. مه که ا هه سوو کس لزانن یازی تو قه
باریک و بالا بهرزه ، هه مان لزانن سروی که هاوتای لهو دنیا بهدا نیبه .
مه که (ک) : مه ده . یه میله (کم) و (گم) و (من) : مه سوره .

— ۲۹ —

(۱) دو تا : دولا . پیتچی : پیتج و نهلقه خواردن و لول بون .

واته : سرمایه بی دلداری و نهو بهی که دلداری لهو پوه دهست
یه نهکا و دلداران له پیتشا گیر دهی نهو نهین ، که زولنی دو لانی لای
ژاست و لای چه بی ژومه مه — هه لول خواردن و به نهلقه بونیکی تاییکی
صد ناشوب و هه رای به دهه وه به بو دلداران .

له نیوان (تابه) و (تابه) دا جیناسی ناقص و ، له نیوان (تاییکی) و
(صد) ناشوب یشتا طباق هه به چونکه یه کم (بک) له گه بهنج .

سودا (اح) : زولفت . ده لاین (کم) و (من) : نه لاین . پیتچی : له هج
نوسخه یه کدا بهم جوره نه تو سراهه ، بهلام (چر) و (چن) و (عب) و (خب)
توسیرانه : (پیتچی) که بو (پیتچی) و (پیتچی) یشت دهست نهدا و پیمه
دو هه مان لا بهسند بو . (م) و (کم) و (گم) و (ک) و (اح) و (من) و (خا) :

بیده به دلم ، شیفته بز شیفته چاکه ۰۰
 بیخه ملم ، نهو قهیده به دیوانه زهوايه ۰۰ (۲)
 نهو خاکی دهره مهسکه نی صد ساله مه ، شاید
 جارئی له دهمی تر بیهم : « سهگ بهوه فایه » (۳)
 زولفت سه به به ، دل به عوذارت که ده سوتی
 سوچی شهوه وا قاتیلی پهروانه چرایه (۴)

پتچش و . به پتی نهم نوسخانه نهم (تایکی) یس به (تایکی) بخویننه وه
 وهک له (گم) و (من) دا نوسراوه . (کم) : تایکه .
 (۲) شیفته : شتواو . نالوز . قهید . کوت . زهوا : شایان .

وانه : نهو زولفه شتواوهت بیهخسه به دلم ، چونکه نهو شتواوه و
 دلی منیش شتواو و ، شتواو بز شتواو چاکه ۰۰ نهو زولفه وهک کوت و
 زنجیرت بخمره ملم چونکه من دیوانه و شینی کوم و دیوانه و شیتیش
 شایانی نهمن کوت و زنجیریان له مل بکری .

طبایاتیکی معنه وی ناسک له نیوان نیوهی به کم و دوهمی بهینه کدا
 هه به . نیوهی به کم دل نمرن و خوشه ویستن و بهزه ین نهگه به نن و ،
 نیوهی دوهم گرفتاری و نازار ۰۰ همرچمند نهوش همر به دیمه نه و
 زاستی معنای همر دق نیوه که نهگه زینه وه بز یهک سهراوه .

(۳) دهر : بهرده رگا . شاید : به لکو . بیهم : بیسم .

وانه : خاکی بهرده رگای مالت جیگای ساله های ساله ، چه ندین ساله
 تیا که و کوم ۰۰ دهبا جارئی له دمت بیسم بلتی نالن سهگی بهوه نای
 بهرده رگامه و له گهل نهو هه موز دهره و مهینه ته شدا که له بهرده رگای
 مالمدا چه شتی همر به جیتی نه میشتیم ۰۰
 جارئی (خب) : بارئی .

(۴) عوذار : بناگویی . موی ناوچار . گونا . ژوخار .

وانه : به هوی زولفته وه به دلم به گزی لاگری ژۆمهت نه سوتی ،
 چونکه زولفی ژهشت شهوه زهنگیکی بهریا کردوه و ، ژۆمهتیش تیا
 یوه به چرا و ، دلی منیش پهروانه به و ، پهروانه له همر کوئی چرا
 بینن ژۆی تیهکا و خوی نهدا بهدهم گزیره . که وانه وا دهر که کوت

د نالې ، که وبقاری نیه ، بې باکه له خهلق
صوفی که سلوکیکی هیه ، عوجب و زیابه (۵)

— ۳۰ —

موشه خه ص لَشکری خه طلت له سر ته سفیری بالایه
که طوژم (میری میران) ت نیشاهی ته بتی طوغرایه (۱)

سوتانی دلم به هوی زولفته وهیه .

ده سون (م) و (من) : نه سون .

(۵) وبقار : فورس و سهنگین . سولوك : زه وشت . خوا پرستی نه هلی
ته صروف . عوجب : له خورازنی بون .

واڼه : نالې که ژاستی خوی ناشارپته وه له خه لك و ، چونه خوی وا
پشان نهدا ، هیه نه وهیه له کس ناکرسن و قازانجی لای کس نیه تا
چاوشوژیان بې و ژوپامالیان بې بکا . . بویش بې ترس زیکای به شقی
گروهه تمبر و گوډ نادانه تیر و تانه و لومه و سه رزنه شتی کس . به لام
وشکه صوفی که خوی فورس ژا گروهه و خوی به خواناس نهدانه نه لَم ،
زیاباز و خوی به سنده و ، هرچن نه کا هر به دیمنه و له کمل خویشی و
له کمل خه لکیش درو نه کا .

— ۳۰ —

به کن له گیر و گرفته هره توشه کانی ژاست کرده وی شیمری کلاسیکی
کوردی ، نه زانینی ه و میژوی دانانی پارچه شیمره کانه . هم دیاردهیه
له شیمری نالیشدا گه لن چار زوق دهرله که وې ، وک له پارچه شیمره دا
به ناشکرا هستی بې نه کین . له پارچه شیمره دا (محمود) ناویک و
(مولکی ژم) و (بغدا) به هیه و ، (میری میران) بهک و دیارنی
ناردن و بانگ گردنیک و گه لن بابیه تر دینه پش چاو که بې زانینی نه وانه
زه حه هه بلین توانیومانه شیمره که ژاست بکه نه وه . گریمان و تمان باس
باسی (محمود پاشای بابان) ه که له سه رده های فرمانروا پیدا والی
بغدا له لایمن ژاموه بابیه (میری میران) ی داوه تن و ماوه به کیشی له
بغدا به سه ربردوه ، به لام خق نه بې له خومانه وه و پشت به تنها
گه باندنیک سرپیچی چهند به بیتیک بلین دیاریه که خه لای (میری
میران) یه و ، پاشا نالی بانگ کرده بچن بې لای بې بغدا و نه ویش بوی
نه لواوه بچن . . به لام نهی ناوی (خاکن) و (کوردی) چن ، که به ژب له دوا

به ابتدا له گڼل ناوی (نالې) کړاونه وه ؟ ناخو پاشا له وانیسې بانگې
 کړدوه ، باخود له وانیسې له دانانی پارچه شیمره کېدا به شدار یون ، یا
 چوڼ ؟ له یې بډی قسه له ته وای پارچه شیمره کېدا به (میخه ی
 موغرم دی موته که لیم) کړاوه ؟ له مانه همدې پرسیاری وان نیمه زیگا به
 خولمان نادین له خولمانه وه و له میان بده نیمه وه . مافی ته نه له ومان هه به
 له و لېشاره ته بګه یې که به بیرمانا دځ و وا کړدمان . له وه زیاتر با بېنیتته وه
 بډ توژمړه وه دواژوژ که به لکو له خواجه بډی بلوځی باشتر له نیمه توکلی
 لږ ه لمانې و توژی کمر دڼ له سسر لاپه زه ی میژوی نه ددېمان داته کینې و
 شتی نویمان بډ دهرخا .

جتي خویه یې لیرېدا نه وه ش بلتین هم پارچه شیمره له همدې نسخه
 ده ستړه کاندانیه و ، (چې) له په راوړه وه له سسری نو سپوه : « هم
 غمزه له (علی الظاهر) فرمایسې نالې نیبه » ، هرچند نیمه له زایه بدا
 له گڼلې نین .

(۱) موشه خخه ص : دبارې و ناشکرا . ته سخر : داگیر کردن . طوژده :
 نیمزا . لول . طوغرا : جزره مژدیکی سولتانه کانی عوسمانیه . خال .
 واته : ناشکرا و دباریه کهوا له شکری خمت و خال و موی تازه
 دهرماوت سودای داگیر کردنې بالائی له که له دایه و نه یه وځی بګاته
 نه وژون ، چوکه دباره کهوا زولفی لولی طوژده بیت نیشانه به و به سسر
 خالی طوغرایتدا چه سپوه .

له معنا دباریه که ی به ینه که و ، گفتوگوش له گڼل پیاو ، به
 به کاره یتانی له و نیشانانې که هیې پیاو نین و له خمت و خال و زولف و
 شتیوا ، له لهدمی کلاسیکدا باوه و جتي گلې نیبه .

له یې معنا له ودیو بیه که شتی له وه یې : دباره له شکری نامه و
 دهس خمتی نو سراوت واته که به یې نیازی داگیر کردنې لای سره ووت هه به
 (که ناوچه ی بابانه) ، چوکه مژدی (میری میران) یت بق بووه به
 نیشانه و له سسر طوغرای حوکمرانیت نو سراوه .

له معنا دباریه که ی هم به ینه له واته به نه وه ش بګه به یې کهوا محمود
 پاشا - له گڼل نالې هم پارچه شیمره ی بډ نه و نویسې - له واکمدا له
 سردمی پتګه یشتندا بووه .

خه ططت (م) و (گم) : خه ططی . میرانت (م) و (کم) و (گم) و (من) :
 میرانم .

خوښمه‌ن هيندووي خه‌طلي به‌ياضي ژويي (محمود) م
له مولكي (ژوم) مدا ئيستش (خليفه) ي شاري (به‌غدا) به (۲)

له بازاړي مه‌به‌به‌تدا هه‌ديه‌ي توحه‌يي ميران
له بز خورشيدى تابانم پيالهي شوخي مينايه (۳)

(۲) هينق : خالي زه‌ش . بنده‌ي زه‌نگن . خه‌ي زه‌ش به‌سر كاله‌رموه .
به‌ياضي : سپه‌ين . كاله‌ز .

نهم به‌يته به‌لگه هيتانه‌وه به بز راستيي نهو حوكمه‌ي له به‌يتي پيشودا
كه‌ياندې . واته : نيشانه‌ي نهوه كه له‌شكري (خه‌طت) نيازي له‌سخري
(بالاي) هه‌به ، نهوه‌ته كه پايت نه‌وه‌نده به‌رز بووه له‌ناعت بنده‌ي خه‌طلي
زه‌شي سر كاله‌زي سپي ژوت له ولائي ژومدا نه‌وه‌نده به‌ده‌سه‌لات و
نه‌ ژموايه ، وه‌ك خه‌ليفه‌ي شاري به‌غدا وابه و هه‌رچيت بوئ بوت
نه‌كړئ .

نالئ له‌م به‌يتدا به‌عاده‌ي شاميره‌كاني كون كه‌لكي له‌وه وه‌رگرتوره كه
نهو وشانه‌ي به‌كاريان دژنن هه‌ريه‌كي پسر له مه‌نبايه‌كيان هه‌به و كه
به‌كه‌ميان بز مه‌نبايه‌كي به‌كاردژنن ، دژه‌ميان نه‌به‌ستپنه‌وه به به‌كه‌مه‌وه
له ژيگلي مه‌نبايه‌كي تريموه كه به‌يوه‌ندي له‌گه‌ل مه‌نبايه‌كي نهم وشه‌ي
دژه‌مه‌يېن و ، هه‌ر به‌م‌جوره . نهوه‌ته ليره‌دا نه‌كن : به‌ناييه‌ني هيندوي
خه‌ي زه‌شي سر كاله‌زي سپي ژوي محمود پاشا (ليره‌دا لاي
«ژو» وه‌كه‌دا «هيندو» هه‌ي كرده‌وه به «خال» تا له‌گه‌ل «ژو» ي «محمود
پاشا» دا بگونجن) ، ئيستاش له ولائي ژومدا خه‌ليفه‌ي شاري به‌غدا به
(له‌م نيوه به‌يته‌ي دژه‌مه‌دا «هينق» ي كرده‌وه به «بنده‌ي زه‌نگن» بز
پن‌سه‌لاندني زياته ژمويه‌كه‌ي كه نهوه‌ته كويله‌يك بكا به‌خه‌ليفه‌ي به‌غدا له
ولائي ژومدا » .

هه‌ر له‌م به‌يتدا نيشاره‌تيكي ناسك بز نهوه‌ش كراوه كه سولتان
محمودي سه‌بوكته‌گيني غه‌زمنه‌وي وه‌ريرتي بووه پيشان كويله بووه و
زه‌شيش بووه ، كه ناري (نه‌ياز) بووه و له فوكلوري كورديدا پتي‌نه‌ئين
(هه‌يايي خاس) و ، (محمود پاشا) بووه به (سولتان محمود) و
كويله زه‌شه (هيندو) وه‌كه‌ي بووه به (نه‌ياز) وه‌زيري و به‌غداش له‌ژير
ده‌سه‌لاني سولتان محمود و نه‌يازې وه‌زيربا بووه و نه‌وان خه‌ليفه‌ي
زاسته‌تپنه‌ بوون .

(۳) توحه : دياربي ناياب و گرانبه‌ها . مينا : شوشه . پيالهي شوخي مينا :

له کوهی (نهجد) ه ئیستا که وه کیلی (قهس) ی مال ویران
منم (مهجئون) و زنجیرم گرتی گیتوی (له یلا) به (۴)
کولاهی فخر و تعظیم گه یشت چه رخی ئه طلّس زه نگ
که بیستم قهلبی میرانم له سه مه ملوک کی ئاغایه (۵)

ئهمین مه بهست لیتی ئاوینه که ی جمشید یخ که ئه لئین دنیای تیا دیوه .

وانه : ئهو دیارێ و خه لانی زۆبه ی (میری میران) یه ی له لایهن زۆمه وه
پیت دواوه ، له دهستی که سکی و له زۆر زۆنای چون تودا و له ئاوینه
جوانه که ی جمشید وابه ، چون ئهو هه مۆ دنیای لهو ئاوینه به دا ئه دێ ،
تویش هه مۆ شتیت که بهو زۆبه یه بۆ مه بهر ئه یخ .

مه دییه ی (ام) و (کم) و (گم) و (من) : مه دییه و . له بۆ (ام) و (کم) و
(گم) و (من) : له بهر .

(۴) کوه : کێو . نهجد : و لای نهجد که مهجئونی له یلا سه رگهردان بۆ بۆ به
شاخه کانی هه لئه گهزا . گیتو : زولف .

ئیمه وامان به بیردا دێ مه بهستی نالی له (کێوی نهجد) شاخه کانی
دهور و بشتی سوله یمان و ، له (وه کیلی قهس) فرمانزه وای
ئهو زۆه ی سوله یمان یخ و ، ئهو فرمانزه وایه ش ناحهزی مهحمود پاشا
بۆین و که هه وائی نیازی هێرش هێنای مهحمود پاشای بیستین شاری
بهجن هیشته ی و دا بێته چیا . ئه گه واین که ئیمه بۆی چوین ئه وه
مهعنا ی به یته که وای له دپته وه : هه رچه ند فرمانزه وای و له قهسی
عامری شیت و مال ویران شاری بهجن هیشته وه و داویه مه کێو ، که ئه بۆ
به حوکی شیت له شاردا به سترایه وه ، من بوم به (مهجئون) و گرتی
زولفی (له یلا) م لێ بوه به زنجیر و پێمه وه به سراومه وه ، بۆیه ناتوانم
شار بهجن پێکم و بێم بولات .

له وانه یه نیوه ی دوایی به یته که ئیشارهت یخ به بهند بۆنی نالی به
خۆشه و بستی یاره که به وه و بۆیه شاری یخ بهجن نه هێلراین .

له کوهی نهجده ئیستا که : ئه مه تیکستی (کم) و (من) . (چر) و (چن) و
(له) و (وه) : به کوهی نهجده . (ام) و (کم) : به کێوی نهجد . مال
ویران (چر) و (وه) : مال کاوول .

(۵) کولاه : کلۆ . چه رخی ئه طلّس زه نگ : ئاسمانی شین . مه ملوک : بهنده .
ئیمه وای بۆ نهچین مه بهستی نالی له (مه ملوک) به کن له کولمه نه

له دنیا جهته نئی باقی تهلاری شاهیه ، ساقی ا
(حبیبه) طوژدهیی طهوقی ملی (شیرین) و (عذرا) به (۶)

حوکمرانه گانی بهغدا یی و ، مه معنای بهینه که واین گهوا که بیستم دلی
(میران) واته مه محمود پاشا بهسر والیی مه مالیکیی بهغدادا ناغا و
حوکمرانه و والی وک مملوک و بهندهی وایه چیی لن بوئی دوس
بهژوبهوه نانج ، له خوشیانا سهری گوره یی و شانازیم گهسته
ناسانی شین .

تهناسویکی ناسک لهم بهتهدا لهتیوان (کوله) و (سهری (لهسودا
هده بهرچهند بهمعنای (سهری تهنداسی لهنیش نیبه .

مملوکی : نهمه تیکستی (هم) و (گم) و ههر بهم جوره شی بهینه که معنای
لهگه ییتن . (چرا) و (چن) و (له) و (مب) و (من) : مملول ، مهلولی (ا) .

باقی : نه بژاوه و همیشه یی . حبیبه : یاره که ی نالنج . شیرین :
مهشوقه ی فخرهاد و عاشقنه ی خوسرهوی پرویز . عذرا : بالهوانی
داستانی خوشهویستی (وامیق) و (عذرا) .

لیردها نالنج لایله نه کاتهوه بهلای خوی ر بهبوندی خویا له گهل
بنهمالهی بابان و نه لنج : کاکهی مه یکیژا بههشتی نه بژاوه و همیشه یی
لهم دنبا بهدا بریتیه له تهلاری شاهانه . (حبیبه) ی خوشهویستی متیش
له ههمق نازداران جوانتر و خوشهویستتره ، نهانعت بهنیهبت شیرینی
فخرهاد و عهذرای وامیقشهوه وک لیره ی ملوانکه ی مل وایه و نهوانه به
حبیبه ی لای منوره له نوینن .

دیاره نالنج نهوهشی مه بهست بووه که وشه ی (ساقی) به (ساقی) ی
بهمعنای (لانی) یش بخویننهوه ، واته : لانی (حبیبه) موری ملوانکه ی
ملی (شیرین) و (عذرا) به ، واته (شیرین) و (عذرا) ، گمردنیشیان ناگاهه
لانی (حبیبه) ، نهونده لهم له جیمانی جوان و نازداریدا پایه بلنده ..
دوریش نیبه (تهلاری شاهن) ناوی کوشکیکی (میرانی بابان) بوین .

شاهیه (چن) : شاهیده . شیرین و (چرا) و (چن) : شیرین . دیاره
لهین به (ی) ی لیشافهوه یی .

دور نیبه وشه ی (شاهیه) بهم جوره بوین : (شاهیده) و . نسخه که ی
(چن) یش بهشتیکی لهم بوچونسان پژه کاتهوه . نه گمردنیشیان ملوانکه ی نیوه
بهینه که وای لن دینهوه : بههشتی نه بژاوه بریتیه له کوشکی بار و له
مه یکیژا و مهی و خواردنهره .

لیشانه‌ی فه‌خړه بز من گهر به سر یتیم ملک به پیچ ، لهما
به هرگی تو قه‌سم ، شاهم ا ، عودر مه‌سوقه ، سرمايه (۷)

به حقیقی تاری کاکولی س‌راپا لولی لهو شوخه
له‌گرچی په‌شمه ، لهما دل له طوژمی زولنی سه‌ودايه (۸)

موح‌ققه‌ی مه‌شره‌بی « نالې » له شیرا ه‌روه‌کو « خاکی »
خه‌بالی « کوردی » به ، به‌یتی س‌راپا زولنی دق تایه (۹)

(۷) عودر مه‌سوقه : واته لهو مولر و بیانوه‌ی نه‌به‌یتیموه بولت بونه‌وه‌ی
ایتم‌بیورچی که‌وا نه‌هاتم ، شایانی نه‌وه‌به گویی لن بگیري . سرمايه : وهک
نه‌توانري به (سرما) معنای لن بدریتنه‌وه ، بونه‌وش له‌شتن بهم‌جوره
بخوینریتنه‌وه : س‌مر (ما) به ، واته : س‌مر نیبه ، واته : س‌مر به‌ست
نیم و ده‌سه‌لام له ده‌ستی خو‌مدا نیبه . نه‌گهر واین به‌وه‌ندی
نه‌چونه‌که‌ی نالې به ناکوکیه هرگیز نه‌ب‌زاده‌که‌ی نیوان (میرانی بابان)
خو‌بانم‌وه له‌بن .

(۸) تار : تال . کاکول : قزه‌س‌مر . په‌شم : خه‌بالی خاو . خورچی و مق .
سه‌ودا : په‌ریشان .

واته : قه‌سم به نالی قزه‌س‌مری له‌س‌ر تا خوار لولی لهو یاره
نازداره ، دلم به‌هوی زولنی لولیه‌وه نالوز و په‌ریشانه ، هرچند نه‌م
دل په‌ریشانیهم خه‌بالیکی پوچ و ین‌مایه و به‌رحمه ، ین هرچند لهو
زولغش که‌وا دل گیرده‌ی بووه ، هیچ نیبه ، هر خورچی و مووه !

(۹) موح‌ققه‌ی : دباره . ین‌گومان . مه‌شره‌ب : چه‌ش . لاره‌لوق . ژیباز .

واته : ین‌گومان ژیبازی شاه‌رانه‌ی نالې ، بیر‌کردنه‌وه‌ی
(کوردی)پانه‌یه ، وهک چو‌ن ولات و (خاکی)شی هر (کوردی)به و
گوردستانه .. شیرا کانی‌شی که‌ی تیک‌زا وهک زولنی یار نالوز و جوان و
دریژن ، دق س‌مرن و دق معنا نه‌به‌خشن و به دق جوار لیک نه‌دریتنه‌وه .

نالې له‌م به‌یت‌دا لیل‌وه‌ی تیک‌شی بز ناوی (خاکی) و (کوردی) کرد .
(مه‌شره‌ب)ی به‌معنا (ناو)شی به‌راهر به (خال) دانا .. به‌لام بز ؟ نازانین !
کوردیه (چرا) و (عجب) : کردیه . لعیش بز (کوردیه) ده‌ست‌لدا .

نه‌ما (هم) و (گم) ، وشه‌ی (نالې) و (خاکی)یان خستوه‌وه ناو دق
که‌وانه‌وه و (کوردی)یان خستوه‌وه پشت گوی . نوسخه‌کانی‌تر هیچ
نیشاره‌ی تیکی له‌م چه‌شنه‌یان یا نیبه .

ئه‌للا .. ئه‌للا .. که چ عقل و چ که مالیکی هه‌یه !
له‌گه‌ل ئه‌و عقل و که‌ماله‌ چ جه‌مالیکی هه‌یه ! (۱)

دل‌زفینیکه‌ له‌ بۆ مه‌دحی ، سه‌راپایی ئه‌وئی
واجبه‌ مه‌دحی بکا هه‌رچی که مالیکی هه‌یه (۲)
ئه‌هلی ئه‌م شاره‌ هه‌مۆ تۆکه‌ر و ئه‌تباعی ئه‌و
یوسفی میصره‌ ، عه‌جب جاه و جه‌لالیکی هه‌یه ! (۳)
گه‌ر خه‌یالی ده‌هه‌لی یینه‌ تیر ئه‌م غه‌زله‌ ،
دین ده‌لین ئه‌م غه‌زله‌ ورده‌ خه‌یالیکی هه‌یه ! (۴)

- (۱) ئه‌للا .. ئه‌للا : وشه‌ی سه‌رسامیه‌ ، وه‌ک (ماشه‌للا) و شتی وا . که‌مال :
وێل و فام . جه‌مال : جوانی . دیاره‌ ئه‌گه‌ر جوانی و تیکه‌بشتن پتکه‌وه
له‌ ئافره‌تیکدا کوینه‌وه‌ ، ئه‌و ئافره‌ته‌ ئه‌ین به‌ نمونه‌ و له‌ هه‌مۆ لایه‌ک پهنجه‌ی
بۆ داله‌کیشن و باسی ئه‌کمن .
- (۲) واته‌ : یار دل‌زفینیکه‌ بۆ ته‌عریف کردنی ، پتووست به‌ به‌شارتی کردنی
هه‌موانه‌ و کار به‌ به‌ک و دۆ مه‌یه‌ر ناین . بۆیه‌ پتووسته‌ هه‌ر که‌س
خاوه‌نی ده‌سه‌ڵاته‌ بێ له‌ ته‌عریف کردنا ، له‌ ته‌عریف کردنا به‌شار
بێ و ته‌عریفی بکا .
- دل‌ زفینیکه‌ له‌ بۆ (« پراویزی » چر) : دل‌وه‌تیکه‌ که‌ له‌ بۆ . ئه‌وئ
(« پراویزی » چر) و (م) و (گم) : قه‌دی ئه‌و .
ئه‌م به‌بته‌ له‌ (هه‌ب) و (هه‌ن) دا به‌یتی چواره‌مه‌ .
- (۳) واته‌ : یاره‌ که‌م ئه‌وه‌نده‌ جوان و به‌ شان و شکویه‌ خه‌لکی ئه‌م شاره‌ هه‌مۆ
شوینی که‌وتون و بوون به‌ خۆمه‌تکاری .. یاره‌ که‌م یوسفی میصری
سه‌ردمی خۆبه‌تی ، ماشه‌للا پایه‌یه‌کی چهند به‌رزی هه‌یه‌ !
ئه‌م (ت) : ئه‌و .
- (۴) ده‌هه‌ن : ده‌م .

واته‌ : ئه‌گه‌ر بیر کردنه‌ره‌ له‌ ده‌می بۆن خۆشی یار یینه‌ ناو ئه‌م
غه‌زله‌وه‌ ، ئه‌وانه‌ی که‌ غه‌زله‌که‌ ئه‌خوینه‌وه‌ هه‌ست به‌و بۆنه‌ خۆشه‌

خملی سه بزی له كه ناری لهی ، « نالنج » ! ههروهك
 « خضری زنده » له سه چاهه ، زولالیکي ههیه (ه)

— ۳۳ —

عاشقی بچ دل ده نالنج ، مهیلی گریانێ ههیه
 بچ شکه ههروه تریشه تاوی بارانی ههیه (۱)

ئهگهن كه بنیادهم سهرخوش نهكا و نهگهن لهم ههزه وه وده
 سهرخوشیه كی ههیه .

(ه) خملی سهبز : گهنموی سمیلی تازه دههاتو . خضری زنده : خدری
 زنده كه نهگهن تا زۆری قیامت نامرئ چونكه ناوی و بانی خواردووه ههوه .
 چاه : چال ، كانه ناو . زولال : سازگار .

واته : نالیا ! سهوزی گهنموی سهر لیتی یار ، ناویکی سازگاری
 به نهراخی لیتی یارهوه ههیه كه تهزایی ناودهیهتی ، وهك چۆن خدری
 زندهش به سهركانی لای و بانهوهیه ناویکی سازگاری ههیه . دیاره نالنج
 لهم شوبهاندنهئا نهوهی زه چاو كردووه كه ناوی (خضر) مهمنای (سهوزا)
 له گهیهنج و گهنموی سهر لیتی یاربشی به سهوز داناوه و نهوه زۆیه كی
 شوبهاندنهكهیه .

لهم مهمنایه مان به گوێرهی نهوه لیدایه وه كه (چن) له پهراویزی لهم
 بهیتمدا نۆسیویه : « (نالی) منادی ، لا مضاف الیه » واته : (نالنج)
 بانگ لێ كراوه ، دراوه بال نییه ، واته : لهی نالنج ! نهك : لیتی نالنج .
 بهلام له شكوت ، وهك نالنج خۆی هههه جارئ واتهكا ، له وشهیی (نالنج)
 ههم ناوی نالیش و ههم مهمنای له فطیبه كه یهشمان مهههست بچ . (نال)
 به قامیشی بارێك و لاواز و ناو بۆش نهگهن . كهواته تهواتین بلیین واته :
 لیتی وهك قامیش بارێك و ناو بۆشی یار .. ئاد .

خملی سهبزی (گم) و (من) : خملی سهوزی . (گم) : خملی سهوزی !
 خضری (من) : خدری . له سه چاهه (چن) و (ت) و (ل) : له سه چاهه .
 (هم) و (هه) : له سهری چاهه . زولالیکي (چر) و (ت) : زولالیکه . (چن) :
 زولالیک . بۆ (زولالیکي) و (زولالیکه) یه دهست نهئا .

له نیوان (سهبزی) و (كهنار) و ، (خضر) و (چاه) دا تهناسوب ههیه .
 ههروهها له نیوان (سهبزی) و (خضر) یهئا . له (خضر) خۆشیا له طافهت
 ههیه چونكه نالنج خۆشی ناوی (خضر) بووه .

چاوی من دم دم دم دوزئی ئاوی صاف و خوینی گهش
دا بلین دهرای عومانه دوزز و مهرجانی ههیه (۲)

په رچه می ژۆ داده بۆشن ، یتچی زولنی یتچهیه
دا به ژۆرش یتیی بلین شه می شه بوستانی ههیه (۳)

- ۲۲ -

(۱) نالین لهم به یتهدا دگداری شو بهاندووه به به هار و ، هاوار و ناله یی
شو بهاندووه به ههوره تریشقه و ، گریانی شو بهاندووه به تاوه باران و ،
ئه لێن که دگدار دهستی کرد به هاوار و ناله دیاره ئه بێن بیشگری ، چونکه
ههوره تریشقه ئه بێن تاوه بارانیکی به دوادا یی .

لەنیوان (یی شکه) و (تریشقه) دا وشه ئارایه کی جوان ههیه .
ئاوی (چن) و (کم) : تاوه . (ت) و (ک) و (عب) و (اح) : تاو . بۆ (تاوه) و
(تاوی) یی دهست لهدا .

تەربیی به یتهدا ئه م پارچه شیعیرمان به گوێره یی نوسخه کانی (چن) و
(ام) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) ژیکه خستووه . جیاوازیی
نوسخه کانی تریشمان ، به ش به حالی ههر به یتیک ، له ناستی خۆیدا ژۆن
کردووه ههوه .

(۲) دا : تا . دهرای عومان : دهرایه که له ژۆه لانی نیمچه دوزگه یی مهره ب ،
له باشوری ژۆژاویه وه ولانی (عومان) یی ههیه که پایته خته که یی شاری
(مه سقه طه) .

لەم به یتهدا نالین چاوی خۆی داناوه به دهرای عومان و ، فرمیسکی
سپین و سۆری داناوه به دوزز و مهرجان که له بنی دهریا دهر نه هیتین .
ئه لێن : چاوم بۆیه جاروبار فرمیسک و خوین نه ژۆژی ، تا بلین دهرای
عومانه دوزز و مهرجانی ههیه و فرمیسکه کانی دوزز و مهرجانه کانیی .

له هیتانی (دوزز) و (مهرجان) دا به دوای (ئاوی صاف) و (خوینی
گهش) دا له ف و نه شری موره تهب ههیه .

نالین له نیوه یی به کهمی ئه م به یتهدا ئه وه شی مه به ست بووه به م جۆره ش
بخوینریته وه :

چاوی من دم ، دم دم دوزئی ئاوی صاف و خوینی گهش

وانه : چاوم له باره یی ته زیه وه بووه به دم و ، دهمیشم ئاوی صاف و
خوینی گهش نه ژۆژی . . ئاد . لهم ویسته که نالین ویستیه یی
ورده کاریه کی ئیجگار ناسک و جوانه .

ٲاسانی حوسنی مهجوبه له ٲهرو و زولف و زو دق هیلال و دق شمو و دق ماهی تابانی هبه (٤)

(٣) په رچم : موی ناوچاوان که دٲتموه به سر ژودا . پټچ : لول خواردن . پټچه : په چه ، پارچه به کی ژهشی هتکه ژنان جارن له باندا به ناوچاوباندا بونه وی نامه حرم نه یانین ، ٲستاش هٲستا له هندی شوینا هر باوه به نایه ن لمار ژنانی به سالاچودا . شه بوستان : حرم سرای شاهان و هغنی نوسنیا که نه نیا مویکیان بیا دانه گیر ساند .

واٲه : په رچمی یار ژوی دانه بوش و لولی زولفیشی وک پټچه به سر بیا دٲتموه و نه یکا به تاریکستان و شه بوستانی شاهانه و موی ژوبیشی له ژیر په رچم و زولفه که به وه نه گوٲی . یار بویه وانه کا تا بلٲن دم و چاوی حرم سرای شاهانه به دهستی که سی ناگاتی و ژومه لی مومه دایکر ساندوهه بیا .

پټچی زولفی پټچه به : له گهل هندی جیاوازی شٲوهی نوسنا ، به موی شٲوهی ژینوسی کونه وه ، لمه ٲیکستی (چر) و (ت) و (د) و (اچ) و (عب) و (خا) به . (« په راویزی » چر) : چینی زولفی پټچه به . (چن) : پټچی زولفی پٲ چیه . (کم) و (من) : چینی زولفی به چه به . (خب) : پټچی زولفی پٲچشی . دا (م) و (کم) و (گم) : تا . نیوهی به که سی ٲم به ٲته له (م) و (گم) دا به م جوړه به :

ژومه نی خو ی داده بوش لهو به پټچی زولفه که ی

ٲم به ٲته له (عب) و (من) دا به ٲتی ششم و ، له (کم) و (گم) دا به ٲتی هه شمه .

(٤) نالٲ له به ٲته دا ژوی جوانی یاری شو به اندوه به ٲاسمان و ، ٲروکانی کردوه به دق مانگی به کشه وه و ، زولفه ژه شه کانی به دق شه وی تاریک و ، ژومه ته کانی به دق مانگی تابان و ، ٲم هغو شته ناگو که ی به جارٲ له ژویدا کو کردوه وه وه و له ٲاسانی ٲٲه ژاندوه که نه دق — دوی بیا گونه ٲته وه و ، نه مانگی به کشه وه و مانگی تابان به جارٲ و ، نه شه وی تاریک و مانگی تابان ٲٲکه وه .

حوسنی (چن) و (اچ) : ژوبی . مهجوبه م : ٲیکستی هغو نوسخه کانی به رده ستان (مهجوبم) یو . ٲٲچه هم له بهر موسیقای به ٲته که و ، هم له بهر مونسه ٲته له گهل (ٲهرو) و (زولف) و (ژو) و ، هم له بهر هاو نایی (حه ٲٲسه) و (مهجوبه) که له ژور به ٲتی لری نالٲدا دٲن ، وامان نویسه وه ، هر چمن (مهجوب) ٲشی له ٲده بدا جٲی (مهجوبه)

هر لهبت ، يا سينهشت همدوق بدمرخه ، دا بلتين :
 لهعلي ژوماني ههيه ، يا لهعل و ژوماني ههيه (ه)
 ومخسيه ليمان لهبر طهعهي ژهقيي سهگ صيفهت
 ژاسته هر ذوقژوح ، بز وهسواسه ، شهياني ههيه (ه)

لهگريتهوه .

نهم بهيته له (هه) و (من)دا بهيتي پيئجهه .

(ه) ژوماني : ومله ههناز . ژومان : ههناز .

واڼه : يا هر ليتوي سورت ، يا ليتو و سينت پتگهوه دهرخه بز خهك
 نهماشايان بگن ، بزلهوي بلتين هر لهعلي سوري ژهنگ ومله ههناز
 ههيه كه ليتوه ، يا بلتين لهعليش و ههنازيشت ههيه كه ليتوي سور و
 مهنكي خزن .

هر لهبت يا سينهشت همدوق بدمرخه : نهمه تيكستي (چر) و (هم) .
 (ه پراويزي « چر » و (ت) و (ك) و (اح) و (خا) : هر لهبي يا سينهشي
 همدوق بدمرخا . (چن) : دوق لهبي يا سينهشي همدوق بدمرخا . (هه) :
 هر لهبت يا سينهشت همدوق بدمرخه . (خه) : گهر لهبي يا سينهشي
 همدوق بدمرخا . بلتين (هم) و (كم) و (ت) و (ك) و (اح) و (من) : بلتين .
 لهعلي (چر) و (هم) و (ت) و (ك) و (اح) و (خه) : لهعل . نيمه به
 (لهعلي)مان خويندهوه . (چن) : لوقغه . (كم) و (هه) و (من) : لهعل و .
 (خا) : لهعل . لهعل و (هه) و (خه) : لهعل . نيمه به (لهعل)مان
 خويندهوه . (كم) و (من) : لهعلي .

نهم بهيته له (گم)دا نيبه و ، له (هه) و (من)يشدا بهيتي ههونهه .
 وهشحن : دوقرهپهريز و كهنازهگر . طهعه : تانه و لومه . ذوقژوح :
 گيان لهبر . وهسواسه : وهسوهه . خوقورهي دل . (ه)

واڼه : يار له ترسي لومه و سمرزهنشتي بهدكار ليمان نهرايه و خوي
 نادانه قهرمان و ناكهوپته ژمت . بهلچ دياره هر موقيله نههريمهنيكي
 ههيه دوقلچ و دلهخوربه نهخاله دگيهوه و نهترسيئچ و بهدكاريش
 بهش بهحالي يار لهو نههريمهنيه .

ژاسته (هم) : ژاسه . ذوقژوح (چر) و (هه) و (من) : نيسانه .
 (خه) : ذوقژوح . وهسواسه (ت) و (ك) و (اح) : وهسواسي . (تو) :
 وهسواس .

نهم بهيته له (چن)دا نيبه و ، له (هه) و (من)دا بهيتي نولههه .

دل موشه بيهك بق له بر ئيشاني ئيشاني موزوت
 حه يفه قوربان ا ئاخر ئهم ئيشانه ي ئيشاني هه به (٧)
 له خه ئيك و له مه ئيك چاوم به چاوى ئاكه وئى
 كئى ده ئى و محشى غزاله مه يلى ئيشاني هه به ا (٨)

لهڅه ټيک و له مڅه ټيک چاوم به چاوی ناکه وږي

کئی دہائیوں و محنتی غزالہ مہیلی ئسانی مہیہ ۱ (۸)

(۷) موشه سگ : کون کون وک به نجره . ئیشان : ئیش کردن و نازار
چه ختن . ئشان : به نیشانه نانه وه . ئیشانه : نیشانه . شان :
سرشان .

واژه : نازبزه‌گرم ! دلم به هفتی نازاری به نشانه نانوهیهوه بز
برزانگه کانت بز به پنجمه نهوندهی کون تی بز .. حقیقه وای لئی نه کی ..
دلی من شتیکی بین بابهخ نیبه ، نشانهی شان و شکو به سرشانیهویه
که نموده توی یا دانیشجوی .. نهوندهی نازار معده ..

نیشانی نیشانی (چر) و (ک) و (اچ) : به یچ (ی) گانی نیضافه . به لام
 وینوسی کون زئی نندا به (ی) ووه بخوینریتوه . (چن) و (ت) و (مب) :
 نیشان و نیشان . دیاره (نیشانی) به . (م) و (کم) و (کم) : نیشان و
 نیشانی . نیشانی شانی : هیچ کام له نوسخه کان راسته که بیان
 نمازبوه . نوسخه کان همو ، بیتجکه له (کم) و (خا) و به « پراوتیزی »
 خا (بسموه) : نیشانه نیشانی . (خا) : نیشانه نیشانی . نه گونجن
 تیکتی نم نوسخانهش بهم جوړه بخویننوه (نیشانه نیی شانی =
 نیشانه لیشانی) . واته : نیشانه ی هه به ، هی سرشان ، که له گول
 معنای پشودا نه پتتوه به یکه . (کم) : نیشانه نیشانی .

(۸) لمظله : ماوهی چاوگردنموهیکه . لمسحه . ملوهی تیمیزی برۆسکه یهک . وه حشر ههزال : ناسکی کتوتی .

واټه : هر چي نه کم و نه کوشم نه نمانم يو ماوه ي چاو تر وکانديک و
تيجه ي زوني پر و سکه به کيش چاوم به چاوي ناکه وي . مېمستي له ويه
نه و نه ده شي چاو ناکه ووه و تر و سکا يي چاوي يو نه و ماوه کمه شي به پيش
چاوي ا نازوا . . وا دياره هم ناسکه کيوي به چاو جوا نه نارغزي ديتي
لاده ميزاد بان ديتي بيبله ي چاوي لاده ميزادي نه يي ، يو به وا تاويکي
کمه شي چاوي ناکه ووه . وزي شوبه اندني يار به ناسکي کيوي نه ووه
هم جوړه ناسکه هميشه سل نه کانه ووه له خه لک و خزي ناخه بهر چاو .
نالغ له م به ته دا به شي ووه که ئي ټيکار ناسک و هونرمه ندانه باسي

تو نه گهر هستی ، له چن زاومستی ، ديو و کافریش
دین ده لاین : بهخودا قیامت راسته هستانی هه به (۹)

فارس و کورد و عرب هر سیم به دهفتهر گرتووه
« نالې » نه مژو حاکمی سن مولکه ، دیوانی هه به ! (۱۰)

خه والویی چاوی یار نه کا . .
له شگونچ وشه ی (کن ده لاین) که به شپوهی ژینوسی کون بهم جوړه
نوسراوه (کی دلی) ، به (کهی دلی) یس بخوینرینه وه .
وه حش (چر) : وه حش . نمیش هر (وه حش) به . نه زاله (کم) :
نه زالان .

نم به ینه له (چر) ادا به ینی حه ونم و ، له (کم) و (کم) و (عب) و (من) ادا
به ینی سیمه .

(۹) واته : نازیزه کم ! نه گهر تو تاو ټک له جتی خلوت بجولیتیت و خلوت
دهر خبت ، ديو و کافریش که باوه زبان به ژوژی قیامت نیبه ، دین
سویند نه خون کهوا قیامت راسته و سهره نجام هر بهرپا نه بن . مه به سنی
له وه به بلن به دهر که ونی تو شور و نوغانیک په یدا نه بن ، هر گیز ژوژی
ندایج و عالم همو لیت خر نه بنه وه وه بلتی ژوژی قیامت
داهانوره !

ديو و (خا) : دیوی . ده لاین بهخودا (« پراویزی » چر) و (کم) :
له لاین ین شک . هستانی (هب) : هه لانی .

نیوه ی به کسی نم به ینه له (« پراویزی » چر) ادا به جوړی کی کهش
نوسراوه وه که نه گهر به یننه سهر ژینوسی نوئی و هه له کانی
راست که بنه وه وای لن دهر نه چن :

تو که هستی ، شور و شینیکه که دهر تی و کافریش

نم به ینه له (چر) و (هب) و (من) ادا به ینی هه شته .

(۱۰) دیوان : باره گای حوکمرانن . دیوانی شیعر .

واته : دهرامه نی ولای فارس و کورد و عرب به همو خستووه نه ناو
دهفتهری خوم . . من له مژو فرمانزده وای نم سن ولاسم بویه
دهرامه بیان له دهستی مندابه و لیسته ی دینه دهفتهری منه وه . . من
له مژو دیوانی حوکمرانیم هه به حوکمی نم سن ولایه ی لپوه نه کم . .
نمه مه منا به دیمه نه که ی به ینه که . مه به سنی راسته قینهش له دهرامت

به‌رگی دنیا هینده کورت و کۆنه‌وو بازاریه چونکه ناگاته گونی دیوانه‌کی ، لئی عاریه (۱)

زمانی ئه‌ده‌ب و ، له‌مولک توانای شیر و تن و ، له‌دیوان دیوانی شیر .
وانه : من ئه‌مۆ ده‌سه‌لام به‌سهر ئه‌م سێ زمانه‌دا ئه‌شکن و ، شیرم به
ههر سێ زمانه‌که خستوه‌وه ده‌فتهری خۆمه‌وه و ، دیوانی شیرم به‌م
سێ زمانه هه‌یه .

ئهم به‌ینه که باسی زمانی تورکیی کیا نییه ، نیشانه‌ی ئه‌وه‌به‌ نالێ به‌ر
له‌ به‌جێ هه‌شتنی کوردستان و لایه‌تی . هه‌روه‌ها به‌لگه‌ی ئه‌وه‌شه که نالێ
شیرکی نۆری به‌م سێ زمانه وتوو ، که به‌داخواهه ئیستا ههر ئهم
چهند پارچه کوردی و دێ سێ پارچه فارسیه‌یمان له‌ به‌رده‌ستدایه ..
به‌لکو له‌ دواژۆا له (سه) و (شام) و (ئه‌ستموول) و (مه‌ککه) و
(مه‌دینه) ش شیرتری سهر هه‌ل‌بدا .
مولکه (خب) : شه‌هره .

(۱) عاریه : عه‌یب و شه‌ره‌یی لێ دێ .

وانه : ئه‌و جل و به‌رگه‌ی که بریتیه له‌ سه‌روه‌ت و سامانی دنیا ،
هه‌رچه‌ند به‌دیه‌من جوان و ژا‌زوه بێ ، له‌ژا‌ستیدا ئه‌وه‌نده بێ‌ده‌وام و
تسه‌من کورت و ده‌سه‌مۆده‌س بێ‌کراو و لایه‌خه ، هه‌رگیز ناسا‌وانێ مرا‌زی
بنیاده‌م بێ‌به‌جێ بگا ، له‌به‌رئه‌وه وه‌ک به‌رگیکی کورت وابه‌ گۆسی
دانه‌پۆش . بۆیه ته‌نانه‌ت ئه‌وه‌که‌سه‌ش که شوێنی دنیا که‌وتوو و بۆی
شیت بووه ، شه‌رسی لێ دێ له‌به‌ری بگا . لێره‌دا نالێ بۆ ته‌واوکردنی
قه‌سه‌که‌ی و ئیساتکردنی بێ‌بابه‌خشی دنیا ، هاتوو شیتی کردوو به‌
به‌لگه که خۆی دانه‌مالێ و به‌ ژۆت و قۆنێ ئه‌که‌ژێ و ، مالی دنیای
شو‌به‌انه‌وو به‌ به‌رگی شیت و ، دنیا په‌وست به‌ شیت خۆی و ، به‌رگه
له‌خۆدا‌مالینی شیتی به‌ ده‌ریزینی ده‌نگی نا‌زغابی ئاده‌میزاد داناوه له‌
دنیا .. واته شیت له‌ شیتی نییه جله‌کانی له‌به‌ری دانه‌که‌نێ ، له‌
لێ‌ریه‌تی و دنیای به‌لاوه‌ میچ و پۆچه ، بۆیه خۆی لێ ژۆت له‌کانه‌وه .

به‌ژای ئیچه ئه‌مێ و شه‌ی (عاریه) ههر به‌م‌جۆره لێک به‌درێته‌وه که ئیچه
لێکمان‌داوه‌ئوه ، نه‌ک به‌ (عاری) به‌مه‌عنا (ژۆت) و شه‌ری (ه) ، چونکه
له‌گه‌ر و ابوابه‌ پێویست به‌ر په‌رسپار و وه‌لامه نه‌ئاسا که له‌ به‌یتی دۆه‌مدا
هه‌یه .

کونجی زاحت ، تاجی عززت خارجی معقوره
 کونده بقر هر بانگه بانگ و ، هودودیش هاواریه (۴)
 پۆست به کولی (عامیری) فرموی کهوا بقر پوخته بقر
 جهونی سرکیوان گلهی چتر له (تالی شاری) به (۵)

هیچ بایهخی نییه . فاقه خه لۆن که بایهخی بیه گفته ، چونکه شتی بایهخدار
 نهوه به بهرهوام یی ، له مالی دنیا بشدا هیچ شتی له کفن بایهخدار
 نییه ، چونکه هر نهوه له بهک کالدا پالک و خارتین و جوانیشه و سراپای
 لهش دانه بۆشین و دوا بهرگیشه تا زۆزی قیامت و له پهری
 پتو بیستیشابه بقر ناده میزاد .

لەنتوان (فاختره) و (ناخیره) دا جیناسی لاحق هه به .
 خه له منی (چر) و (چن) و (هه) و (اچ) و (من) و (خه) : به یی (ی)
 ئیضافه . ئه میش هر (خه له منی) به . فاختره و بقر ناخیره و : ئه
 ئیکستی نه نه (هه) . نوسخه کانی تر ، (عم) نه یی که هه له به ، فاختره بقر
 ناخیره .

(۴) معقوره : ناوه دانج . هودود : په پوه سلیمان .

وانه : گوشه یك که بنیادم بیا بهم سینهوه و ، تاجیکی سهربروی
 که بنیادم بینته سهری ، له ناو خه لك و ناوه دانیدا ده سگری نای . نه یی
 بقر دۆر کهوینهوه له خه لك و کونجی دۆره پهریزی بگری و له دۆزنی و
 ماستاو کردن و فیقل و ته له کهی کومه ل ههرا یی . ههر بویه شه وا
 کونده به بقر و په پوه سلیمان بانگه بانگ و هاوار هاواریانه و ئه م ژانیه له
 خه لك نه که به نن و خوشیان له ناوه دانج دۆر کهوینهوه و نهوه
 به کهمبان کونجی چۆلی ویرانه و دۆه میان تاجی سهربروی ده سگری
 بوه که بۆنه کهی سهری !

له هینانی (کونده به بقر) و (هودود) دا به دوا (کونج) و (تاج) دا له ف و
 نه شری موره له به هه به .

کونجی (عم) و (کم) و (گم) و (من) : گهنجی . معقوره به : نوسخه کانی
 بهره دستان ، (خا) نه یی ، هه م بقر به جۆره یان ئۆسیوه : (مهموره) که بقر
 (معقوره به) و (مهموریه) ش ده ست نه دا . ئه مه (مهموره به) مان
 هه لبارد . (خا) : مهموریه . بانگه بانگ و هودودیش (بهراوی)
 چر) و (هه) : بانگه بانگ هودود ههر . (کم) و (گم) : بانگه بانگ ،
 هودودیش .

قوش قوشی زاوی نه بین ، مورغی کولانه و ناخوړه
 سهگ سهگي تازی نه بین ، کادینی رو نه باریه (۶)
 فوړقی کوساران له پاساران دغه رموی وړه چیه ؟
 وړه عزیزی باز و وړه بین حورمه تیی پاساریه (۷)

(۵) پوښته کول : له وې پېستی حېوان له بېرله کا . مه به ست له (مهجنونی له بلا) یه . عامیری : له وې له هژی (بنی عامر) یو . جهوت : کلاوی بهژی بهری دار بهژی که نه بکون و پېستې پېن خوش نه کمن و نه بکمن به کونده و مه شکه . نالی شاری : دمرمانیکه بې خوش کردنی پېسته به کاری دین .

لهم به پته شدا نالی به لکه بولمه دپېتنه وه کهوا دۆره پریزی و له ناوهدانې دۆرکه و تنه وه چاکتره یو به ختمه وری مرؤف له وې له ناوخته لکا یې . نالی : مهجنونی کهول به کول که خوی به کمن یو له وانه ی ناوهدانیان به چن هېشنې و کویونه چوله وانی و نالی کردنه وې تابه تیی لهم مهیدانه دا هېو ، وکویه یو پوخته بونی پېسته ی حېوان جهونی سمرکیوان که بهرهمی شاخ و کتو و چولیه له نالی شاری باشتره که دمرمانیکه له بازای شاره کاندانه فرؤشری . که وانه بې پوخته بونی نادمیزادیش زبانی شاخ و کتو چاتره نالیانی ناو شار و لارهدانې .

فرموی کهوا یو پوخته بون (هم) : وایو به کتو پوخته یو . جهونی (هې) : جوت . نه میس هم (جهونی) یه . چاتر (هې) : خوشتر .
 قوش : په له وړیکه وړه باز زاوی پېن نه کمن . مورغ : مریشک . نازی : تانچ . کادینی : نیسته جیتی کادان . نه بارچی : نیسته جیتی همار .

وانه : بنیاده ی یا هرچن ، نه بین کار لې هاو یې و بې له کاره دهسیدا که بوی دانراوه . بویه ، نه گهر قوش قوش نه بین زاو بکا ، فوړقی له گهر مریشک چیه ؟ سهگ نه گهر سهگي زاو نه بې ، مه گهر همر له کادانا لیتی بکوی و پاسی همار بکا .

کادینی یو (خب) : کادینه وو . (عم) و (گم) : گاوی بهی .

(۷) کوسار : کوپستان . پاساران : په نا گوپسه وانه . عزیزی : خاوهن عیزه تی . پاساری : چوله که پاساری .

لهم به پته ش همر به لکه به کی تره نالی نه پېتنه وه بې نیسبات کردنی باشی چوله وانی و دۆره پریزی .

وانه : نه گهر نه پرسج فوړقی کوسار و بن پاسار چیه که همدو کیشیان

سهم هه تا جوچه نشين بڼ ، گژنه زهردي خه لوه ته
 قهوس هه تا چله گوزين بڼ ، هه ته سيري خواريه (۸)

نوصحي «نالن» زهنگه هه ركهس بيبين ، بېكاته گوځي
 چونكه نعلمي صاف و ورده ، هه روه كو مرواريه (۹)

هه ر فېنكنې له به خشن و نه ويان خوړي تيا بڼ پڼه و نهميان خوړ نابگرېته وه
 له گيم فخر بيان وهك فخرقي خاوهن شان و شكويي باز و بڼ حورمه لبي
 چوله كه باسارتي وايه . باز چونكه به دمروه به ، نه وننده دهرؤن به رزه خوړي
 له نهردي هيچ شتيكي پسي و ناشيرين نادا و هه ر گوځتي به له وهردي
 خو ژاو كردو ته خوا ، به لام چوله كه باسارتي چونكه له ناوه دانج و له
 بڼ باسارا نعلمي ، حه يا و حورمه تي نبييه و هه ر تاوځي نه تاوځي نير و ميبان
 لماناو خوياندا له يهك ته به ژن ا

له نيتوان (كوساران) و (باساران) دا وشه نارايي و ، له نيتوان (باساران) و
 (باسارتي) دا ته ناسوب هه به .

كوساران (چر) و (چن) و (ت) و (ل) و (عب) و (اح) و (خب) :
 كوساران .

(۸) سهم : تير . جوچه : بريدان . گژنه : گژنا . قهوس : كهوان . چله :
 نهو ريپهي كه وانه كه نه چمېنېته وه . گوزين : هه لاوړيدو و په سنده
 كردو .

وايه : تير ، تا شارراوه دي ناو بريدان بڼ ، ژوي زهرده ، چونكه
 خه لوه ته نشيني كردووه به پشه ي خوړي . كه وانش تا هاوژي
 ويكه ي بڼ و له و هه لاوړي و لتي جبا نه بېته وه ، نه بڼ مل كه چ ر بشت
 كوماوه و دبلي په ستن بڼ .

له به كڅتنې (سهم) و (قهوس) و ، له نيتوان (گژنه زهردي) و
 (خه لوه ته) دا ته ناسوب هه به . نالن به نايه تن وشه ي (خه لوه ته) و
 (چله) شي خستووه ته پال بهك ، چونكه (چله) ي صوفيا نيش چل ژوره
 له خه لوه ته خانددا به سيري نه بهن .

سهم هه تا (چن) و (هم) و (كم) و (گم) و (ت) و (ل) و (اح) و (خب) :
 سهم تا . قهوس هه تا (چن) و (هم) و (كم) و (گم) و (ت) و (ل) و (اح) و
 (خب) : قهوس تا . نهميش هه ر (قهوس هه تا) به . گژنه زهردي (چر) و
 (چن) و (كم) و (ل) و (عب) و (خا) : كژن و زهردي . (سن) : كژن و
 زهردي . گوزين بڼ (ت) : گوزين . نه بڼ (گوزينه) بڼ .

با ژمفیانم بکن شینم که وهقی زاریه
قسط مه کن ته قصیر له گران ، شیوه نم به گجاریه (۱)

تیره کی نه وژژوه مه جوبه نم که لوطی کرد به من
گر نه به خشن مهره می وه صلی ، برنم کاریه (۲)

(۱) نوصح : ناموژگاری . بیبیت : بیبیت . نهظم : هونینه وه . شبر .
وانه : ناموژگاریه کانی نالین نه ونده به جی و دلگیرن ، له وانیه
هرکس بیبیت ، وک گواره بکانه گوئی ، له گوئیسان بگری و
بیانگریته دل و له بیری نه چنه وه ، چونکه له گواره به کی مرواردی نه چن
دهنکه کانی ساف و ورد بن و جوان هونرایتته وه ، که دهستی هر کچن
بکوهی هرگیر دایناکنن له گوئی .

نوصی (ام) و (کم) و (کم) : نهظمی . بیبیت (کم) : بن که نه و .
بیکانه (جر) : بگریته . ورده (کم) : دوزده .

نم پارچه شیر لهبر ساده بیبه له زاده به دهره کی ، زه حمله نه هی
نالین بن و نه نه له نوصحه کانی (ام) و (کم) یسدا هه به . نه گر هی نالین
بن دباره له سه وه لای شیر و تیدا و کوبه می . د. مارف خمزنده اریش
به هی نالین نازانن . له لئ : « هیتا بوم ساغ نه یوه وه هی کیبه .
بو (هی) تاهر به گد ده شق » . (بزوانره : د. مارف خمزنده ار ، چمند
پهراویزیکی دیوانی نالین ، کوفاری ژوژی کوردستان ، شماره ۲۴ ی
کانونی به کمی ۱۹۷۵ و کانونی دهمی ۱۹۷۶ ، لایزه ۱۲) . کاکه
حمه می ناریش پارچه شیریکی هه به ژور لهه له چن .

(۱) ته قصیر : درپشن . شیوه نم به گجاریه : شیوه می مهرکه .

(۲) مهره م : مه لهم .

وانه : یار لونی له گن کردم ، سه بریکی کردم ، بهو سه برکردنه می
تیریکی پتونه نام . له گر مه لهمی به یکه به شنینم بن نه به خشن
برنه کسی بن چالا بکسه وه ، دهرم کاریه و زاست نابمه وه .

نه وژژوه (ام) : نه وژژوه .

چه‌سی چاهی می‌خته‌تم ، کافر به حالی من نه‌یئ !
 کار و پیشه‌م دائیمن گریان و شن و زاریه (۳)
 هر به نومیدی عیاده‌ت به‌لکه جارئی یتته لام
 من ، نه‌گه‌رچئ بیشمرم ، یتیم‌خوشه‌ نه‌م بیماریه (۴)
 که‌س نه‌کا مه‌نی گولم ، گه‌رچئ دلی کردومه‌ خوئین
 چونکه مه‌لقومه که ئیشی خونچه‌ هر خوئین‌خواریه (۵)
 کوچه کوچه خون چه‌کئی په‌یکانی مورگانی گولم ،
 بز شه‌یدی شاهیده‌ دائیم که خوئتم جاریه (۶)

(۳) چاه : چال . می‌خته‌ت : مه‌بنت .

پشه‌م (هم) : ئیشم .

(۴) عیاده‌ت : سمرلیدانی نه‌خوش .

واته : یتیم‌خوشه نه‌خوش یم ، با بیشمرم ، به‌مرجئ یار له‌کائی
 نه‌خوشیه‌که‌مدا تاقه جارئک ین سمرم لئ‌بدا .

(۵) مه‌به‌ستی نه‌وه‌به بلئن یار خونچه‌ی نه‌پشکوتووه و ، خونچه‌ش
 که نه‌پشکوت و نه‌یئ به گول و گه‌لاکائی سور نه‌که‌نه‌وه ، نه‌و سوریه‌ی
 سوریه‌ی خوئینی دلی دلدارانه .
 خونچه (هم) : خونچه .

(۶) کوچه : کلان . خون‌چه‌که : زه‌وان‌بوئی خوئین . په‌یکان : کیر .
 مورگان : برزانگ .

واته : ژوانی خوئینی دلم ، دللپ دللپ ، به‌کولانا ، به‌هوی ئیری
 برزانگی یاری تۆ ومله گولمه‌وه ، نیشانه‌ی نه‌وه‌به خوئتم همیشه‌ نه‌زوا و
 شه‌یدی دلداریم . له‌م به‌یتته‌دا نیشاره‌ت به‌و نه‌لسانه‌به کراوه که نه‌ئین
 (شه‌یدی غمزا) تا تۆزی قیامت هر خوئینی لئ نه‌زوا !

خون‌چه‌کئی (هم) : خونچه‌کئی . (هم) و ناماده‌کیری له‌و ده‌سنۆسه‌ی
 ئهم له‌بیری نۆسپوه‌وه له‌و فخرقه گرنگه نه‌گه‌بشتۆن که ئیپی (خ) له‌م
 شوئنده‌ده‌به‌ئی له (خ) له (خونچه) و (خونچه‌دا) و نه‌بازانیوه مه‌سه‌له له
 (خونچه) و (خونچه‌دا) نییه . . وایزانئین (گم) یش له‌بر هه‌ست کردن به‌م
 جیاوازیه و له‌تیگه‌بشتنی داوی به‌یتته‌که‌وه نییه (خونچه‌ی به (خونچه)

هەرچی مەحبوبان دەگەن خوشە ، بەلام داخی زەقیب
دەمکوژی ، طەرحی مرئ ، هەر وەك كەری یتکاریە ! (۷)

ناله نالی «نالی» یە وا خەلتی خستە زەلزەلە ،
یا ئە خۆ حەشرە ، گونە هەکارە و مەها هاواریە ! (۸)

— ۳۵ —

بیدی مەجنونە و جۆرم لە هەمۆ بەر بەریە
تە کەسێ مۆتەفیعی یەك بەری یا سێبەریە (۱)
چیت لە کاکۆلی سەر و مۆیی میانی داوێ ؟
هەموو هەر هەم و پەرتشانی بو دەردی سەریە (۲)

نۆسیوە ، بەلكو و بستوبەنی بە عەدەتەكەى خۆى (نالێ بكا بەگوردێ) !
طەرح : شپۆ . (۷)

وانە : نازێزان هەرچێ ئەگەن خوشە و پتۆستە بنیادەم باریان لە
ئەستۆ بگرێ . بەلام داخی بەدکار من ئەکوژی ، كە وەك كەری یتکار
هەمیشە خەریكە و خۆی ماندۆ ئەكا و هێچنێ بۆ خۆی نییە .
(۸) وانە : ناله نالی دەروونی زەبونی نالییە خەلكی بێزار كردووە و دنیای
ئالۆزاندووە ، یا ئە خۆ قۆژی حەشرە ، هەر گوناھبەرە و لەناستی خۆیدا
كەوتووە ئە هاوار و پازاندووە و ، دەنگە دەنگیان گوێی مەلەم كەژ ئەكا .

— ۳۵ —

(۱) بیدی مەجنون : شوژەیین . سوتەفیح : كەلك وەرگر .
وانە : بۆنی من وەك شوژەیین وانە ، هێچ جۆرە بەریكى نییە ، كەس
قازانجی لە بەری یا لە سێبەری دەس ناكەوێ . (نالێ) بۆیە سێبەری
شوژەیی بە پێن سوێد داناو ، چونكە هەمیشە با لەگەڵانی بەم لاوبەولادا
ئەبا و هەركەس لە سابهیا دانیشێ هەر تاوێنەتاوێ سێبەرەكەى لەین
بە خۆر .

لە كۆكردنەوێ (بەر) و هەردۆ (بەری) و (سێبەری) دا وشە ئێرایییەكى
جوان هەبە . لە كۆكردنەوێ (یەك بەر) و (سێبەر) یشتا ، هەرچەند
دوو هەمیشە یەك وشەبە و (سێ) و (بەر) نییە ، طبایەتێكى ناسك هەبە .
(۲) میان : ناوێ . هەم : هەم ، خەم .

به زما باری ته کالینی ژوسومین بو خهلق
چ ده کیشی ؟ نه مه حومقیکه علاوه می کړیبه (۳)

موطنه بین خاطر و نه یمن مه به هر گیز له شه زی
نه فی نه ماره ، که نه م ماره له گهل تر شه زیبه (۴)

واڼه : وار له قزی به کاکول کړادی سمری یار و له ناو قهدی وه که مو
باریکی پینه . . همو هر مایه می خهم و خهفت و پریشانج و دمردی
سمریبه ، دهس پرداری یج باشتره بوت .

لنډیوان (سمر) و (مو) دا ته ناسوب و ، له نډیوان (همو) و (همم) و (دا
جیناسی ترکیب هیه .

کاکولی (چر) و (چن) و (ت) و (عب) و (اج) و (خا) : کاکول . بو
عطفیش و بو لضافهش دهست لندا . نیمه نه ومان لا په سندر بو که
عطفی کرایته سمر . (کم) و (گم) و (ک) و (مز) و (من) : کاکول و .
موی (کم) و (ک) و (عب) و (من) : موی و . میانی داوه (ه) پماریزی ه
چر او (کم) و (مز) و (عب) و (اج) و (خا) : میان داوه که مو . (عم) و
(کم) : میان داوه . (ت) : میاندا به که مو .

ته کالیف : ته کلیفات ، باری قورس له نه ستو گرن . ژوسوم : داب و
نهریت . حومق : یج مه قلی .

واڼه : باری قورسی کړداری زیاکارچ بو نه گریته نه ستوی خوت له
خوت این ؟ کړداری و نه فامیبه که نه نانت کمر به بیشی ناگاتن . . مه به سنی
نالی له وکه سانه به که بو ژوپامالی و خو به پیو چاک دانه قه لم لمرکی و
نه گرنه نه ستوی خو بیان ، نه خوا له سمری لمرز کردون و نه له خویشیدا
پتوینه .

لنډیوان (ته کالیف) و (ژوسوم) و (کمری) دا که به ژینوسی جاران
لنډسرا (کری) و له وانه بو به (کری) یی بخوینر یتوه ، جوره ته ناسوبیک
هیه .

ته کالینی (چر) و (چن) و (ت) و (مز) و (عب) و (اج) و (خا) : ته کالیف .
بو عطفیش و بو لضافهش دهست لندا . نیمه لضافه کسان لا
په سندر بو . (عم) و (گم) : ته کالیف و .

ژوسومین بو خهلق . (عب) و (من) : ژوسومین بو خه لک . (خا) :

لومه یی دتالئی دیوانه مه کهن لهی عوقه لا ! نه مه موددیکه زدهدی لطمه یی دهستی پهریه (ه)

ژوسۆم بۆ خه لقن . ده کیشی (کم) : نه کیشی ، حومقیکه : لومه تیکستی
 (چر) و (چن) و (هب) . نوسخه کانی تر : باریکه .

(1) موطمه ئین خاطر : دلنیا . نه یمن : ئسین . نه فی ئسماره : دهوونی
 فرماندهر به خراپه کردن . شهزیه : شهزیه یی ، یا شهزانییه .

وانه : هه رگیز دلنیا و یه ترس مه به له نه فی خۆت که ژیکای
 خرابهت پیشان ئه دا و فرمانت ئه دا ئین که خراپه بکهی و ، هه لت
 ئه خه له تین . . ماری نه فی له میژه له گه ل بنیادمه دا له شهزابه و
 نه به وێ به لازیدا بهرێ و ، مۆزی زهره نا ئین یی پشته سۆر یه و پالی
 ئین بداله وه .

له نیوان (ئسماره) و (ئهم ماره) دا جیناسی هه رکیب و ، له نیوان
 (شهزی) و (شهزیه) دا جیناسی ناقیص هه به .

(ه) دیوانه : شیت . موقه لا : جهمی عاقله . زده : ئین دراو . ده ست
 ئین وه شینراو . لطمه : شه قازله .

وانه : زهرینه ! لومه و سه رزه نشتی نالی شیت مه کهن کما
 له وان به قسه ی له جیتی خۆیا نه ی . ماوه به که په ریه ان ده ستیان ئین
 وه شانده وه و گرفتاری تیری نیگای نازداران بووه و ، به ده م ده رده وه
 ئه نا ئین و نه ها ئوه وه سه ر خۆی .

نالی ئه وه شی مه به ست بووه که وشه ی (« نالی » یی) به (ناله یی) بش
 بخوێنێته وه ، وانه : ناله ی دیوانه . .

له نیوان (دیوانه) و (موقه لا) و ، (دیوانه) و (زده) و (بهرێ) و ،
 (زده) و (لطمه) دا تهناسوب هه به .

نومه موددیکه زدهدی لطمه یی : لومه تیکستی (چر) . (« په راوێزی »
 چر و خا) : مودده ییکه زدهدی لطمه یی . (چن) : مودده ییکه زدهدی
 لطمه یی . (هم) و (کم) : مودده ییکه که زدهدی لطمه یی . (کم) و (خا) :
 مودده ییکه که زدهدی لومه یی . (ت) : که ده ییکه زدهدی لطمه یی .
 (ک) و (اج) : مودده ییکه که زدهدی لطمه یی . (مز) : چونکه موددیکه
 زدهدی لطمه یی . (هب) و (من) : که مه موددیکه زدهدی لطمه یی . که مه :
 که لومه .

- ۳۶ -

صوتی نهغمی بولبوله یا چهچههههی خرخالیه ۱۲
دهنگی سۆله ، یا لهؤیر پیتی ناله نالی نالیه ۱۱ (۱)

- ۳۷ -

لهوگسه دینی نهکو توری دل و یمایه ،
ۆۆ به زولفت دامه پۆشه ، یهغنی کافر ساییه (۱)

- ۳۸ -

لهم تاکه بهینه له دهستنۆسه کاندایه نهها له نۆسخهی (ت) و (خپ) و ،
له چاپه کانیشتا نهها له (هم) و (گم) دا هه به . له نۆسخهی (ت) دا له
دوانوایی دیوانه کهوه نۆسراوه هه وه و پاش نهوه نۆسراوه « تمه شد . . »
واته : تهواو ۆۆ . له نۆسخهی (خپ) یشتا له پاش پارچه شیرمی (ئه لالا . .
ئه لالا . . چ جهمال و چ کمالیککی هه به . .) وه نۆسراوه هه وه ، وهک بلیتی
دوابینی پارچه که به ، هه رچهند ئاوازیشیان جیایه له بهک . له نۆسخه
چاپه کانیشتا به شیوهی لاقانه بهت دانراوه .

(۱) صوت : دهنگ . نهغمه : ئاوازی بولبول . چهچهههه : ئاوازی
بولبول و به له وه ره دهنگ خوشه کانی تر ، لهو مهضایه وه خوازاوه ۆۆ
مهضای (ۆۆه) . خرخال : بازنگ .

واته : ئهم ئاوازه خوشهی دپته گویم ، نازانم دهنگی بولبوله له خوینن ،
یا ۆۆهی بازنگه کانی قۆلی یاره ! دهنگی سۆله کانی پیهی ، یا ناله نالی
نالی ۆۆیر که وشه کانی بهی ، له ۆۆیر پیتدا له ۆۆیرینن و نه ۆۆیریکینن ! مه بهستی
له (نالی ۆۆیر که وشه کانی) شەخصی (نالنج) خۆیهی ، گوایه هه میشه
زه لیلی ۆۆیر پیتی یاره و هه رگیز لیتی جوئی نابیته وه .

نالنج نهوه شی مه بهستی بووه که وشه (نالیه) که جارانی له گهل
(« نالی » به) ی لیستا وهک بهک له نۆسران ، واش بخوینریته وه .
سۆله (هم) و (ت) و (خپ) : سۆله . لهؤیر پیتی (هم) : لهؤیر پین .
(ت) : لهؤیر پای .

- ۳۹ -

ئهم پارچه شیرمه نهها له نۆسخه چاپه کانی (هم) و (گم) دا هه به .

دل کهوا هم قاسیه ، هم عاصیه ، دۆره له تر موزه جیر نابین ، که حویی تر له قاصی دانیه (۲)

ئیمهش به هیی (نالنج) ی ئهزانین . که سیش نه بو توه هیی لهو نییه .

(۱) دین : بیهن . کافرسانج : کافرستان ، ولای کافران .

واژه : کهسانیک همن بینینی تو لهجیتی نۆری دل و باوهژدایه بۆیان .
دهسا زۆی ومله زۆزی خۆت له زۆی لهوکهسانهدا دامه پۆشه و زولفی
زهشی خۆی بهسهردا مههینه و ، لهو سهرحاوهی باوهژهیان لێ مهکه به
کافرسانج ..

لهنیوان (ئیمان) و (کافرسانج) دا طبایق و ، لهنیوان (دین) و (ئیمان) دا
جۆره لهناسوینیک ههیه ، ههرحههه (دین) لێره دا بهمهنا (نابین) نییه .
ئیمه لهباوهژهدان وشه (لهوکمه) ، لهبنجینه دا (لهوکمه) ی
بووه و به ههلهی نۆسیاران گۆزاوه .

(۲) قاسی : زهق . عاصی : گوناهاوار . موزه جیر : نهوهی لهسهر کردنی
شتی لێی تۆزه بین و نهویش له کردنی لهو شته دهس بهردار بیه . قاصی :
دۆر . دانج : نزیك .

واژه : دل کهوا زه قیشه چونکه له بهر ئهم سزای دۆریه ی تۆدا خۆی
ژانه گرتی و ، گوناهاوار شه چونکه یی گویتی تو له کا که له نهوێ دهس له
یه خمت بکا نهوه و نایکا نهوه ، بۆیه وایه چونکه دۆره لیت . نه گهر له خۆت
نزیك به خستایه نهوه ، ههرحیت یی بووایه به گویتی له کردی . به لام لهو
ههر له بهر دۆری لیت نهوه دهس بهردار نابین له خۆشه و بستی ، چونکه
خۆشه و بستی تو فهرقی دۆر و نزیکی بیا نییه و ، نهوهی خۆشی
بویت ، دۆری و نزیکی چون به که لای .

نالنج ئهم بهینهی وا دا ژستوه ومله بلی (فیل) بکا له بار . پیتی له لێ :
تو ههر تهنها دل له خۆت نزیك به خهروه ، لێتر ههموو شتی به ئاره لۆی
دلی تو لهین .. به لام بار بۆچی نزیکی ناخا نهوه ؟ چونکه نایهوێ لیت نهوه
نزیك یی .. که نزیکی خستهوه له خۆی ، لێتر چیه بیا ئهمنین و ، چن
ئهمین دل به گویتی بکا تیا بدا ؟

جیا کردنهوهی (قاصی) و (دانج) له بیک ، کاری ئیمه خۆمانه .
نوسخه گانی (هم) و (گم) نۆسیوانه (له قاسی دا نییه) . ئیمه ئهممان لا
هه له بۆ ، چونکه مه منابه کی لهو تو نایه خشی و وشه (قاسی) یش دۆ جار
له بهینه کهدا دۆبار له بهینه نهوه . نه گهر بیا نۆسیبایه (له قاصیدا نییه)

گویت له ټاوازی سوروشکی من گرانې گوارده به
 غافلې له دوزږی بهرین و عقیقې کانیې (۳)
 ژغمه ت شمې شمې شوی قهږه ، دلم په روانه به
 نهری مینای ژورې عیده ، ژحه که م قوربانیه (۴)

ژبی نن نه چو ، هرچند نه و جوانیبه ی نه نه بو که (قاصص) و (دانش)
 هه بانه .

له (قاصص) و (عاصص) دا ، نه گهر به هژې نریکې (سین) و (صاد) ده که بانه وه
 له به ، چاوپوشن له جیاییه که یان بکه ی ، نه توانې بلېن جیناسی
 لاحق هه به . له نیوان (عاصص) و (موزه جیر) بشدا نه ناسوب و ، له نیوان
 (قاصص) و (دانش) بشدا طباق هه به .

بهره یین : گموره ترین دوزگه کانی ولای بهرینه که له ۲۳ دوزگه
 پیکهالوده له ناو که نلداوی عمره بشدا . عقیق : موزیه کی سوری
 گرانیه هه به .

واڼه : نو به هژې نورسې گوارم وه گویت گران بووه و دهنگی داچوژانی
 فرمیسکی منت گوئ لږ نیبه ، نازانی چوڼ دوزږیکې بهرین و ناقبیکې
 کان له کانی چاوی من داله وهری که فرمیسک و خوینی چاومن و ، که لږ
 له گواره کانی خوت شایانترن بوڼم وهی گویت له داوه ربیان یې و
 (بیانکه یته) گوئ .. که وانه له (دوزږ) و (عقیق) دا نیسبهاره ی
 موضه ژده هه به .

نالې له به یته دا که لږ ورده کاری جوانی کردوه : داوه ربینی فرمیسکی
 چاوی خوی شو بهاندوه به مؤسیقا . له نورسې گوارم وه چووه بو
 گرانی گواره ، له گرانی گوارم وه چووه بو گوئ گران . فرمیسکی
 چاوی شو بهاندوه به دوزږ و ، خوینی چاوی شو بهاندوه به ناقب . له
 وشې (بهرین) هم ولای (بهرین) و هم همدو چاوی خوی
 مه به ست بووه . له وشې (کانی) بش هم (کان) و هم (کانی) مه به ست
 بووه .

شوی قهږ : شوه ټاکه کانی دهی دوايي مانگی ژمه زمان که عادت
 (۴) واپر ژورکس تا به یان نه نه خوشن و مؤمیان داله گیرساند و
 خواهرستیپان نه کرد و ، له ورا دوعای یا گرا له یې . نهر : لای
 سرژي سنگ . سرژین . هه یوانی سرچاوی ژورې جهونی قوربان .
 مینا : مینا ، مینی ، شوپنیکه له مه که قوربانې سرچین و همدنې

خوټنی صیغه پتی سر و دست خه ټایځ کردووه
ژهنگی دست و سر نیه ، ژهنگی سری دهستانییه (۵)

دور له ټو « ټایځ » سه گیکه ، پخ وهفایه ، هه رزه گو
بوچی بانگی ټاکه ی ټم کله که ټانی ټانییه ! (۶)

به نسی لری حه ج لهویدا جن بمجن له کریځ .

واټه : ژومه ت ټو مومه به له (لیله القدر) دا دایه گیر سپین و (لیله القدر) ه کش زولفته ، دلی منیش بهروانه به به دهوری سومی ژولدا له خوټته وه . سنگت و ټک (مینا) ی مه ککه وابه له ژولی جهونی قورباندا که به یوانی بیا سرته بون بو قوربانن و ، گیانی منیش له (مینا) ی سنگدا نه پخ به قوربانن .

ټالځ له وشه ی (نهجری) به معنا لای سمرۆی سنگ ، ټوه نسی مه به ست پوه که معنای (سمرۆین) یش بیه خشی و به معنایه له گهل وشه ی (قوربانن) دا له ناسوبیان له نیواندا نه پخ . له وشه ی (مینا) ی به معنا شوپنیش ، ټوه ی مه به ست پوه که معنای (شوشه) ش بکه به نن و له گهل (نهجری) به معنا (سنگ) له ناسوبیان له نیواندا پخ . جکه له م له ناسوباته ټیکرا له نیوان (شمع) و (بهروانه) و ، (نهجری) و (مینا) و (ژولی مید) و (قوربانن) یشدا له ناسوب ه به . له (مینا) شدا له طافت ه به چونکه دور مه معنا نه به خشی .

(۵) صرف : ژوت . خه نا پخ : خه ناوټ . دهستان : داستان .

واټه : ټو ژهنگه ی ټو دست و سرت پخ خه ناوټ کردووه ، ټو ژهنگه نییه خه لکن له یدهن له دست و سریان ، ژهنگی ، واټه خوټنی سمره داستانیه کانی دلداره گانته که هه ریه کن ژاړیکیان له گه لت بووه و به جوړیک به گوشت داون .

ټمه ټو له ننداره به که ټمه له م به ټه پومان هه لکړینراوه . لاشمان وابه نیوه دوه می به ټه که ، به نایه پخ دوا پوگه ی ، شتی لری ټابه . له وه شیزانین که (دهستان) معنای (فر و قیل) و (ټه لسانه) ش ټه به خشی .

له کوکردنه وه ی وشه ی (پتی) و (سر) و (دهست) دا له ناسوب ه به ، هه رچهند مه به ست له وشه ی (پتی) ، (پخ) نییه .

(۶) هه رزه گو : ټوه ی قسه ی هیچ و بوچ بکا . کله ب : سه گه . نانن نقی : ټوه ی به تصاع نانه بر هه لخمه لټن .

ناخ له گهل ئېيمه (حبيب) سهر و په يوه ندى نيه
نهي شه كمر قه دده ، به لا به ندى هه به ، قه ندى نيه (۱)

عاده ټيكي هه به هه رگيز له كسچ ناپرسن
ظالم ټيكي وه به قط خه وځي خوراوه ندى نيه (۲)

واڼه : هه به به به له ژولدا ، نالي سټيكي پڼ وه فا و هه لموه وه . بو
كسټيك ژوي ناده پڼي لا به كي پڼ بكمروه و پارويك ناني بو هه لده ، به
لكه له قه مل شوژ نه كا و دي بو لات و پڼ دهنك نه پڼ .

(۱) سهر و په يوه ندى : سهر و ساخت . نه ي شه كمر : قاميشي شه كر . به لا :
به لام .

واڼه : ناخ كه وا (حبيب) له گهل نه وهش كه گرژده ي هه شقي خويي
كردين ، سهر و ساخني له گهل مان نيه و گويمان نادانچ . بالا ي ژيک و
شيرنه وهك قاميشي شه كر ، به لام نه وه ي به ئيمه نه پڼي شيرنیه كمي
نيه ، به ندى و گريځ و زنجيره كانيه ي . (نالي قه فه كاني نه ي شه كمره كمي
داناوه به به ندى و گريځ و زنجير) .

لنډيوان (قه دد) و (قه ندى) دا جيناسي ناقيص و ، لنډيوان (به ندى) و
(قه ندى) دا جيناسي لاحق هه به .

سهر و : نيمه ټيكني (ك) و (من) ه . (هم) و (گم) : سهر ي .
نوسخه كاني تر هه پڼان : (سهر) ، (سهر) و (سهر) پڼ ده ست ندى .
به لا (مز) : به لڼ . به ندى هه به ، قه ندى نيه (چر) و (چن) و (ك) و
(مز) و (اح) و (خا) و (خپ) : قه ندى هه به ، به ندى نيه . (چر) و شه ي
(به ندى) به (مايڼ قه فا) واڼه : پڼوان قه فه كاني معنا ليداوه نه وه . به
(نقل از نسخه قديمه) واڼه : به نه قتل له نوسخه به كي كونه وه نه وه
ټيكنه ي نوسخه نه وه كه ئيمه پڼتمان پڼ به ستووه . (گم) : به ندى
هه به و قه ندى نيه .

(۲) وه ي : به لا .

واڼه : خويه كي هه به نه وه ته كس به سهرنا كانه وه . . لوردار ټيكي
به لا به ، ترسي خوي له دلا نيه ، نارمنژي له چن پڼ نه يكا .

دەر حقی من زهر و سرکه فروشه به برق
دەر حقی غیری نه من غیری شه که رخنه دی نیه (۳)

دولبه رنکم هه به مه مشوره به یخ مانه ندی
یخ شک و شوبه ، خودا شاهیده ، مانه ندی نیه (۴)

نه ملی دیایی له بهر حیرص و طمه ع هوشیارن
به خوصوصی بگه زنی مهست و خیرده مه ندی نیه (۵)

نمشگونجن (ظالمیکی وه به) به (ظالمیکی وایه) مهعنا لئ بدریته وه .
لەنتیوان (هه به) و (وه به) دا هاوئاوانی و ، لەنتیوان (هه به) و (نیه) دا
طبیاق هه به .

هه رگیز (خب) : نه صلن . له که سن (چن) : له که سیک . وه به
(چن) و (هم) و (گم) و (ت) و (ک) و (مر) و (اح) : به ده .

(۲) زهر فروش ، سرکه فروش : کینا به به له زۆر و زۆرش . شه که رخنه ندی :
پیکه نینی وک شه کر شیرین .

واته : یار هه میشه تۆزه به له من و به تۆی گزوه وه سه یرم نه کا .
له گه ل خه لکی بریشدا له پیکه نینی تۆخوشانه به ولاره هه جی تری نیه .

بهراوردیکی جوانه له مه ی نالین نه بکا له نیتوان دۆ حاله ندا که یار له گه ل
نهم و خه لکی تریا نه کا .

بۆ زاگیر کردنی لاوازی نیوه ی به کسێ نهم به پته نه یین تۆزێ درێژه به
(هه ی) لاره هر فروش) بدری له خویندنه وه دا .

دەر حقی من زهر و (هم) و (گم) و (گم) و (هه) و (من) : دالیمه
دەر حقی من .

(۱) مانه ندی : وینه .

واته : دولبه رنکم هه به ناوبانگی به یخ هاووپنه یین دهر کردوه . خوا
لاگداره ، هه ج گومانی تیا نیه ، دولبه رنکم یخ هاوئا به .

یخ مانه ندی (چر) و (هم) و (گم) و (گم) و (ت) و (خا) : به یخ هه ستاین .
(« بهراوردیکی » چر) : له دنیا دا وا .

نهم به پته له (هم) و (گم) دا به ینی پینجهمه و ، له (هه) و (من) دا به ینی
شه شهمه و ، له (خب) بشدا نییه .

خانه قاش هروده کو میخانه ، که هر ناوا بین مجله سیتیکی هیه ، همما گپ و گوبه ندی نیه (۶)

(۵) واته : دنیا پرستان به هژی پوله کیبه جن و تمامی مالی دنیاوه ، ناگایان له جبهانی دل و مهی و مهستی نییه . به ناویانا بگهژی ، بعده گمه نیش به یکی زیره ک و وربایان بیا نادوژینه وه دهستی له دنیا داشتن و مهستی شمرا بی خوشه ویستی راسته قینه بوین ..

به دیمه ن له نیوان (حیرص) و (طمه ع) و (هوشیار) دا ته ناسوب و ، له نیوان (مهستی) و (خیره دمه ند) دا طیباق هیه . به لام له راستیدا وانییه ، چونکه نالی نه به ویی بلیج نه وهی (همماکار) بین (هوشیاری راسته قینه) نییه و ، نه وهی (خیره دمه ند) بین (مهستی) .

نه هلی دنیایی له بهر (م) و (گم) : نه هلی دنیا له بهری . (ت) و (مز) و (خب) : نه هلی دنیا که له بهر . بگهژی (چر) و (ک) و (من) : بگهژی . (چن) و (ت) و (مز) و (خب) : بکری . بژ (بگهژی) و (بکری) بش دهست نه دا . (خا) : بکری . ته نامت معنایی به فارسی لیداهه وه ، به لام به ناسان معنای نایمت .

نهم به یته له (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (مز) و (خا) دا له پیش دوا به یته وه ، له (م) و (گم) و (گم) و (عب) و (من) و (خب) دا له پیش به یتی (مدرسه مهجه سه به .. ناد) وه به . نیمه لامان و ابو جیتکای راسته قینه ی نیره به چونکه وا باشر له گیل باسی خانه قا و حوچره و فه قیکاندا نه گو نجن و ، معطف کردنه وه که ی (خانه قاش) راست نه کاه وه .

(۶) واته : خانه قاش وه که میخانه ، خوا ناوه دانی کا ، خه لکی بیا کونه بنه وه ، به لام خه لکه که ی بین نام و خوین ، نوکته و گالته و گپ نازان و بوئنه و ناشین بنیاده م بین به هاوژیان .

له شگونچن رسته ی (خوا ناوای کا) به (خوا نا وای کا) بخوژینه وه واته : وای لی بکا .

خانه قاش (م) و (مز) : خانه قاش . (مب) : خانه قاش = خانه قاش . هروده کو (گم) : گهرو کو . (مز) : وه کو . میخانه که (خب) : میخانه به . نهم به یته له (م) و (ت) دا نییه . له (م) دا له نیوه ی به کس به یتی باشه وه و نیوه ی دوه می نهم به یته به یتیک پیکه ناوه به مجوره :

والیمن خانه قا خوش زمزمه یکی بیهامه
مجله سیتیکی هیه همما گپ و گوبه ندی نیه .

واقعمن خانه قه خوش زمزمه ییکی تیدا -

یه ، بهلا قه ندی هه به ، گه ندی هه به ، زه ندی نیه (۷)

مهدرسه ، مهجه سه به ، مه به نه یی وه سه به

کسی تیدا هه به ، نه ما خوش و خورسه ندی نیه (۸)

طالیبی زامی (حجاز) م ، له (موخالیف) هه لادن

بین (نهوا) قه لبی حه زینم نه وه نی به ندی نیه (۹)

(۷) واقعمن : راسته که ی . زمزمه : همرا و زهنا . گه ند : بۆگمن . مرۆی
بین که لک . زه ند : زیرهک . که مترخهم . سه به ست .

وانه : راسته خانه قا همرا و به زمینی خوشی تیا به ، به لام همرا و
به زمه که ی زیره کانه و سه به ستانه نیه ، هه چهند شتی خوش و
ناخوشی تیا به .

له نزیوان (قند) و (گه ند) و (زه ند) دا جیناسی لاحق هه به .-

واقعمن «بهراویزی» چر و (ع) و (خ) : واقعی . خانه قه :
(چر) و (ت) و (ک) و (ا) و (خا) : خانه قا . زمزمه ییکی (ع) و (من) و
(خ) : زمزمه ییکه . بهلا (مز) : به لهن . گه ندی (ت) : به ندی .

(۸) مهدرسه : حوچره ی قه لهن . مهجه سه : هه به خانه . مه به له :
چیکای باس و لیکولینه وه . خورسه ندی : شادمانی .

وانه : حوچره کانی قه لهن به ندی خانه ی گیان و بیرن و ، باسه کانی که
فه تیکان باسیان لهن که من هه وه سه و خه یالی بین مایه ن و ، نا لیم
فه تیکان بنیادمی زیرهک و لهن ها لزیان تیا نیه ، هه ن ، به لام خوش و
شادمانی له دم و چاویانا به ندی نا کرئی .

له نزیوان (مهدرسه) و (مهجه سه) و (مه به له) و (وه سه) دا
هاوئاوازییه کی جوان و ، له نزیوان (مهجه سه) و (مه به له) دا - به
چاویوشیه وه له جیاوازی (سین) و لهن - جیناسی قه لب هه به .

مه به له یی (م) و (ک) و (گ) و (ع) و (من) و (خ) : مه به له یی پز .
کسی تیدا هه به نه ما (م) و (ع) و (خ) : کسی تیا نه بوه دلیکی
« له گه ل هه ندی ورده هه که ی نو سین وه دا » . خوش و (گ) : دلی .

(۹) زاه : زیکا . حجاز : و لانی حجاز . ئاوازیکی موسیقابه . موخالیف :
ناحه ز . ئاوازیکی موسیقابه . بین نهوا : هه زار . بین ئاوازی موسیقا .

شیمره گانم ، که جگهر گۆشی منن ، دهر به دهرن دلی « نالین » چ زهقه ، قهط غمی فرزندنی نییه (۱۰)

بهند : زاگیر بون .

وانه : مادهم و لای خوم ، نه هلی دنیای نه وهن که باسم کردن ، خانه فا و حویره ی فه قن و فه قییشی هه روا ، من نه م و لایه به چن دیلیم و زیگیای حیجاز نه گرمه بهر و ، نه وهی پیتی ناخوشه بیده نه بهر شفق . دله ی خه فه باری هه زارم هیزی خۆزاگرنی له م و لایه دا نه ماوه و نه بن بۆم . دباره له باری له طافت و ناسک کار به وه نه توانرئ معنای به یته که وا لای به دیرینه وه که : حزم له گوئ لای بۆنی مه قامی (حیجازه) و مه قامی (موخالیف) م ناوئ و ، دلم یخ (ناوازی موسیقا) خۆی یخ زاگیر ناگرنی . قوهه یی (چر) و (ک) و (مز) و (عب) و (اح) : یخ (ی) ییضا فه ، له بهر زیتۆسی کون . (چن) : قوهه یی . نیوه ی دقه می نه م به یته له بهراویزی (عب) و (من) دا به م چاره نۆسراوه ته وه :

به نهوا قهطی هه زین قوهه یی سه ره بهندی نییه

به لام مه صابه کی نه و تو نا به خشن .

(۱۰) جگهر گۆش : جگهر گۆشه ، لایه که جگهر . فرزند : کۆز ، منال .

وانه : شیمره گانم که زاده ی بیر و هۆشمن و زانیکی سهخت کرکۆمی پیتیانه وه نا له دا به بون و ، وه که پارچه به که له جگهر م وان ، لیستا له گۆشی خۆما نه ماون و دهر به دهر که و سۆن و ، هه ره که یخ پارچه به کیانی به لایه که دا بر دوه . . نای له من ، باوکیکی چه نه دله زه قم ، خه می منالی شیمری خۆم نییه و ، به کۆلانا نا به ره لایان له که م نه م و نه و بیانه بن و له وانه شه هه ندئ که سی هه ندئ کیان بکه ن به هیی خۆیان ا .

به بۆچۆنی لیته نه توانرئ چه نه دت له م پارچه شیمره وهر گیرئ . . به که م : نه مه که نالین له سه ره نای به چن هیشنی کورد ستانا و تۆبه یی و له و سه ره مه دا له باری نه هلی دنیا و نه هلی دینی و لایه که بیزار بووه و ، شتیوهی هه ل سۆزان و بیر کرد نه وهی فه قن و شیخ و مه لای به دل نه بووه . دقه م : هه ندئ که سی شیمری له بیان دزیوه و کردۆیا نه به هیی خۆیان ، یا هیچ نه بن له شیمری خۆیا نه دا که لکیان لای ره مرگ توه . سیه م : نه وه که نالین شیمری خۆی کۆنه کرد و وه ته وه . چواره م : نه وه که زنی نه هیتاوه و منالی نه بووه .

قهط (ک) و (گم) و (من) : قهت . (خب) : فهد . غمی (گم) : خه می . نه م به یته له (خا) دا نییه .

تیمبی یست

- ۱ -

حمرقی ضیقی زیندانی ، نه سیمی صوبعدم با بی !
 نه گهر ژوخی منت باقی دهوئی ، ساقی ! مهیی نایین ! (۱)
 له وهملی تو زیاتر خهوفناکم ، نه که له هيجرات
 به میثلی شمع و پهروانه ، به لقی عاشق دهیی وایین ! (۲)

- ۱ -

(۱) حمریق : سوتاو . ضیق : نهنگی . نه سیم : شنهبا . صوبعدم :
 دمهوبه یان . ناب : بڼ گهر و خاوین . صیفهیی : شرابه .

واڼه : سوتاوی زیندانی نهنگی دژریم ، ددها با دهرگام لڼ بکړینه وه و
 شنهباي دمهوبه یان پښته ژوره وه توژئ دهرقنم فینک کالوه و له شهوی
 گهرمی زیندان زژگار بم . . لازیز ! نه گهر نه دهوئی به لهش ساغ بم و گیانم
 دهرنه چن ، بوم به به مه یگیز و شرایی بڼ گهرم له پباله ی سوری لیوت
 بدمرغ .

نمشگونچن (با بڼ) وای بخوښنه وه که بهک وشه بڼ و (با بڼ) بڼ ، وانه
 (نه ی شنهباي به یانان ، دهرگابه کم لڼ بکړه وه) .

لعتیوان (با بڼ) و (نایین) و ، (باقن) و (ساقی) دا جیناسی لاحق مه به .
 حمرقی «پهراوړی» چن : حمرقی . بهیسی : هم نویسه به ،
 هاوئاوازی و شهکان وای پتوبست نه کا (ضیقی) یس (ضیقی) بڼ وانه
 (ضیقی ، لاوازی) . (گم) و (خب) : سیجی .
 زیندانی (هم) و (خب) : هيجراتم . (گم) : حمرانم . دهوئی (کم) و
 (من) : نهوئی .

(۲) خهوفناک : دل پر له ترس .

واڼه : دلداران همو ناوایان نه وه به به یاریان بگمن و همیشه
 شکاڼه لدهست دژر . به پیچه وانه ی نه وانه و من له نریکی یار زیاتر
 نه ترسم تا له دژری ، چونکه که له یار نریک که وانه دده س به چن گزم
 ټن بهر نه بڼ ، وک چن پهروانه که نه کا به بوم نه وانه به دهوریا دیت و
 ده چن تا گزی ټن بهر نه بڼ .

نییه دمخلم له شانامه و مه صافی ، غیری هم نوکته :
 که کوشتی به لدی تویه هرکسک نازاد و نازا یی (۳)
 کهس پوشتانی بالاته ، هرخی نال و والا
 که شیبی کاکولی وولیده سرگردانی سودا یی (۴)

شامیره کانی پشتر گه یشتن به یاریان لا ناخوشه ، چونکه له تین
 جیاو نموی بعدودا دئی . به لام نال دکنایه گوا له به کم گه یشتندا به
 یار گزی تین بهر نه یسن و نامیتینه وه بؤنمه جاریکسی تر دمردی دوزی
 بچیزئی ، بویه له یی گه یشتنی نه ترسن .

زیاتر (کم) : زیاتر ! . ده یی (کم) و (من) : نه یی .
 هم به یته و به یسی پاشموه له (چر) و (عب) و (من) دا له شوینی
 به کردان .

(۳) شانامه : شاهنامه ی فیردهوسج ، شاکاری نده بی فارسی . مه صاف :
 لهوی له زردا یی .

واژه : ه هم به سر شانامه و کتبی وهك شانامه و نییه و ، له نها نهو
 شتم لا به بابه خه بیاندا که له تین هرکس نازاد و نازا یی و سر بوشی
 هیچ و بچ شوز نهکا ، خو ندهانه تو و نه که وینه به ندی تووه و له
 زیگه بعدا سری خوی دانه یی .

له نیوان (به ند) و (نازاد) دا به دیمه ن طباق و ، له نیوان (نازاد) و (نازا) دا
 جیناسی ناقص هه به .

له (هم) و (کم) : به . شانامه و (هم) : شه نامه و . مه صافی : همو
 نوسخه گان ، جگه له (هم) و (کم) : مه صاف . دیاره له یی به (ی) ی
 لبخافموه یی .

(۴) پوشتان : هاو قعد و دمس لعل . حریف : هاو دم . نال و والا :
 زهنگاوژنگ . کاکول : کاکول : تزی دریزی لوان . وولیده : نالوز و
 تیکچو .

واژه : که سیک نهو به ختمه وریه یی ده سگر نه یی که یی به هاو قعدت و
 دهس پکانه ملت و هاو دم یی له گهل دیمه نی شوخ و زهنگاوژنگت ، که وهك
 کاکولی شیاو و تیکچو ، به هوی دمردی میشتنه وه سرگردان بوی .
 تزی هم شو به اندنه نه وه به که موی کاکول همیشه تیکچووه و به شان و
 ملدا دیتنه خوار و دست نه کانه مل و به سر سنگ و پشندا بلاو

فیدای نثری رنگت بی خراجات و خزئی دل
بشاری قرزی بیت بی گهر له چاودا قمره بی مای (۵)

نہایتیہ

لەنيوان (بالا) و (تالاه) دا جيناسی لایق هه به . (ۆ ی) کاکۆل)یش
بو زاکرنی کیشی به ته که نهیج به کورنخ بخوێنێته وه .

که شیبی (چن) و (خب) : به میثلی . (ت) : له میثلی . (ک) و (ح) و (خا) : مهمل . سرگردانی : همو نویسه‌کان ، (چن) و (کم) (نمین ، : سرگردان و . (چن) : سرگردان . (سرگردان و) و (سرگردانی) یش ده‌ست‌نمدا . (کم) : سرگردانی . نتیجه لمان‌وابه راسته‌کھی (سرگردانی) به .

(۵) ته شریف : قهردار کردن . خمر اجات : خمرج و باج . نیشار : بهخشش . شاساش .

نالڻ لعم به یتدا خو شومستی شو بهانندوه بهو باره و خمرچ و باجهی له گنجینه دالنه و ، دلشی شو بهانندوه به گنجینه که و له لټن : هر چن خو شومستی له وانه له دلدل یڼ هموی به تورانی نهوه یڼ که ټیگا پروژ نه که و دی یو لام . هر دلټبه فرمیکیکشی له چاوما مایڼ و ، له گرانا له بهر دهردی حقیرت نموشن ، یڼ به بهخشن و شاباشی کوزی بهری پتت و ټټی یڼ ناوړشڼ بکری ، چونکه هر نعمم هه به پشکه شتی بکرم و «دباری شوانش یا شکه یا هه له کول» .

نه‌شوانری وشه‌ی (ماین) به (ما یی) بخوینریتسه‌وه واته : نه‌گهر چاوم
دگۆیه ناوی ماین .

لەتیوان (لۆزا) و (قەطرە) دا ئەناسۆب هەبە ، چونکە بە (قەطرە) ناو زەوی لاوژشین ئەکری و (لۆزا) ی لێ هەتەئەکری .

ٲڙيڪٽ (چن) و (عم) و (ت) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) : ٲڙيڪٽ
خمرجات و (چر) و (ت) و (عب) و (خا) : خمرجات . پو عمطيفش و پو
 ئضاففش دهست لندا . (عم) و (كم) و (گم) و (له) و (من) : خمرجاني .
 ٲوزي پٽ پن عمر : نمه ٲيكني (چر) . (چن) : ٲوزي بمرپنه لهجاو
 گمر . (عم) : ٲوزي ٲيڪٽ پن لهجاودا . بهراورديكي جواني تبابه لهنيوان
 (ٲڙيڪٽ) و (ٲيڪٽ) دا . (كم) و (گم) و (ت) و (له) و (عب) و (اح) و (من) و
 (خب) : ٲوزي بمرپٽ پن له جاودا . (خا) : ٲوزه كهي پٽ پن لهجاو گمر .

له هه کسێ ذاتی بێزەنگت ههتا کە ی دێده زەنگین یی ،
 جووړنی له یل و مه یلی نه قشبه ندی هه کسێ ئه سا یی ؟ (٦)
 مه گه ر هه ر یاری نه قشبنم بیه نه قشبه ندی دل
 که نه قشێ غه یری زهنگی ئه و به ئاوی دێده شوړای (٧)

(٦) نه قشبه ندی : په یزەوی ته ریکه ی صۆفیانە ی نه قشبه ندی .

راڼه : ئاکه ی چاوم به وینه تیا دانه و ی دیمه یی ذاتی یی زهنگ و وینه ی
 کو زهنگین یی ؟ ئاکه ی شتی یی مه جنۆن به هۆی له بلاوه و ئیددیمای مه یلی
 صۆفیی نه قشبه ندی له خۆشه وستی خوا و بیر - که ناوی (نه قشبه ندی)
 ئه یکه به نن و واڼه وینه و یادی ئه وان له دلێا نه قش بووه - به پچه وانه ی
 مه منای ناوه کانه و یی !

به یوچونی ئیمه ، مه بهستی نالێ له نیوه به یی به کم ئه و به بلن به
 یار لایه ک بکه ووه به لاما و ، به خۆم بکه به نه و ، با به سی یی هه ر بیر
 له وینعت بکه ووه و وینعت له پیش چاوم یی و خۆت لیم دۆر بی .
 مه بهستی له نیوه به یی دۆه میش ئه و به بلن شتی یی مه جنۆن که
 دراوه پال له بلا و ئه لێن به هۆی له بلاوه شیت بووه ، به پچه وانه ی
 ناوه که یه و ، شیتی نییه ، حاقلییه و ، دلدار شیت نابێ . ئیددیمای
 مه یل و خۆشه وستی نه قشبه ندیش یو خوا و یو بیر ، که ناوه که ی
 واڼه که به نن وینه و یادبان له دلێا نه قشه ، به پچه وانه ی ناوه که یه و ،
 دوییه و ژاستی تیا نییه .

نعمه ی نالێ ئه یلێ که یار زهنگی نییه ، که چن وینه شی له چاویا زهنگ
 ئه وانه و ، زیاده ژویه کی ئیجگار هونه رمه ندانه یه .

له یل و مه یلی نه قشبه ندی هه کسێ (چر) : له یل و مه یل نه قشبه ند و
 هه کس . دیاره (مه یلی) و (هه کس) یه به نیشانه ی بۆنی (و) ی (له یل و) دا .
 (چن) و (ت) و (هپ) : له یل و مه یل نه قشبه ند هه کس . دیاره (مه یلی) و
 (نه قشبه ندی) و (هه کس) یه . (گم) : له به (لا) و (اچ) و
 (خا) : نه (و = واو) و نه (ی = یی) به هیچ کام له وشه کانی ژسته که و
 نییه .

نهم به یته له (هم) و (گم) و (هپ) و (من) دا له پیش دوا به یی نهم
 پارچه شیرووه یه .

(٧) نه قشین : نه خشین ، نه خشاوی . نه قشبه ند : نه خشی چه سپ کراو و
 داکو تراو .

ثبوت باعیش نفی منه ، و مك لامی زولفیهنت
له همدق لا قعدت بگریته ناو ، و مك (لامه لافلا) ین (ا)

وانه : مادهم نه خشی زهنگی له یار به ولاده که سیتی تر له چاوما نه ین و ؛
هموی به هوی گریان و فرمیسی چاومهوه شورا بیتنه وه ، نهوا نه ین همر
یاری نه خشین و نازده نیم بیتنه نه خشی دلم و ، و پنه ی نهو له دلما نه خشی
بین ، چونکه همر نهوه همیشه لمیتنه وه و هیچ نیبه بتوانن له جیتی
خوی هملنه کینن .

لنیتوان (نهو) و (ناو) دا جیناسی ناقص هه به .

همر «پراویزی» چر و (کم) : وا . (چن) : همر . که نه خشی غهیری
زهنگی (چر) و (ام) و (کم) و (من) : که نه خشی زهنگی غهیری . نهوهنده
هه به (چر) به هه گه (که) که به (له) نوسیه و (کم) بش (نه خشی) ی
کردوه به (نه خشی) . (ت) : که نه خشی زهنگی مایوا . دۆر نیبه
(ماسی) وا ین ، چونکه مه سه له که به یوهندی به (ناوی دیده) وه هه به
(له) و (اح) و (خا) و (خب) : که زهنگی نه خشی غهیری . ناوی (ت) و (خب) :
ناوی .

(ا) ثبوت : بون . باعیش : هو . نه فی : نه بون . لامه لافلا : لا .

وانه : بونی تو هو نه بونی منه ، چونکه من به هوی خوش و بستی
توه له ناو چوم ، همره مک چون زولفه کانت به لای زاست و چه پندا
هاتنه خوار و له سهره گاتیانه وه و مک سهری بیپی (لا) چه میونه وه و
چون به یه کدا و به همدوکیان (لا) به کیان دروست کردوه و دهوری
بالکیان داوه و شاردو یانه وه . مه بهستی نه به بلن : بونی تو یوه
به هوی (لا) به بی من ، و مک چون جوگه زولفه که ی تو به همدوکیان
(لا) به کیان بیتنه ناوه و بون به هوی (لا) به بی بالات .

و مک (کم) و (مب) و (من) : تا . لامی : له زور به ی نوسه کانا ین (ی) ی
ئیشافه . له همدق لا (ت) و (کم) : که همدق لا . (خب) : له همر لاین .
نیوه ی به کسی نه به بهته له (کم) دا بهم جوژه به :

و جودت باعیش نه فی به لطف و لامی زولفه پنت

لهم به بهته له (م) و (کم) و (کم) دا بهیتی حوتم و ، له (مب) و (من) دا
بهیتی توهمه .

گهمن : گاهق زهوش شاهي ، گهمن گهوههر مه نيش ماهي
 بلا با سينه صهرا ين ، بلا با ديده دهر يا ين ! (۹)
 گهمندي زولني دق لانه ، له بز گهر و موسولماه
 ده کيش ين موهابانه ، چ لهم لا ين ، چ لهولا ين ! (۱۰)
 له گالي نمشي « نالي » ين کهه ، غه لطالي تير خاکه
 مه گهر سه مي قه بولت موشتري تولقي لالا ين ! (۱۱)

(۹) گهمن : گاهي ، ههندي جار . زهوش : زويشتن . مه نيش : خو ،
 سروشت . ماهي : مانگي . بلا : با .

له شگونجن وشي (ماهي) به (ماهن) بخوينرتهوه ، واته : وهك ماسن
 له بني ناودا .

نم بهينه له (م) و (گم) و (گم) دا هه شتم و ، له (عب) و (من) دا
 هه شتمه .

له نيوان (شاهي) و (ماهي) دا جيناسي لاجيق و ، له نيوان (ناهق) و
 (صهرا) و ، (گهوههر) و (دهريا) دا ته ناسوب هه به .

گهوههر « پراويزي » چر و (گم) : لوه لوه . با - ي به کهم - (چر) و
 (گم) و (گم) و (عب) و (من) و (خا) : سا . با - ي دوههم - (گم) و (گم) و
 (ت) و (عب) و (من) : سا . دهر يا (گم) و (گم) و (من) : بالا . نيوي
 دوههمي نم بهينه له (ت) دا بهم جوړه به :

بلا با ديده دهر يا ين ، بلا با سينه صهرا ين !

(۱۰) کهمنند : جوړه ته نافتك پروه جارن له جهنگدا به کارهينراوه بلا
 خستمنل و به کيش کردني جهنگاوهر ي بهري نهولا . دق لانه : دؤباد .
 گهر : ناگر بهرست . موهابات : هه لاويزدن .

واته : ته ناني زولني دقبادي يار له لاي زاست و لاي چه بهوه دلدار
 به کيش نه کا ، وهك ته ناني جهنگاوهر ان نييه ، له بهري موسولمانانهوه
 کافر به کيش بکا ، له بهري کافرانوه موسولمان به کيش بکا . فهرقي
 بهري موسولمان و کافري لا نييه ، له هسو لايه کهره خه لک بهديل
 نه گرځي و هيچ لايهك بهسر لايه كي تر دا هه لئاويزي .

نم بهينه له (م) و (گم) و (گم) دا دوههم و له (عب) و (من) دا هه شتمه .

(۱۱) له نالي : جهمي لوه لونه ، واته مروارتي . غه لطان : تيكهل . تيره كلاو .

مەستورە گە ھەستاو و ھەدیە بە جیاسین ھاتە ھەم ھەمشەو بە چ نازک و عیتاین (۱)

سمەح : گوئی لێ گرن .

تۆتۆ : تۆتۆ . ۷۷ : لەدەلا ، بێشکە دەمرەو .

واتە : دلۆپە فرمێگە کانی نالی یێ گەسن ، کەس (گوئی) بان ناداسن و لێیان ناپرسێنەو ، وەك دانە ی مروارێ لێ چاوی دالەومرین و بەناو خاكا ژۆنەچن . مەگەر گوئی پەسەند کردنی تۆ ، نازێرە کەم ، گوئی لە گریانم یێ و بەمژەیی پیا ما پێنەو و دەستن بە چاوما پێن و دانە بەك لەو مرواریە گەشانی فرمێگ بەدەستەو بەچن و (بیکۆژی) لێم ...

لەم پارچە شیعەری نالیما سەرەتای ئەدەبی ژۆهەلما راوی کوردی بەدقی ئەکرێ کە تائێشاش داب و نەربتی کۆمەڵا بەتێ نەبەشتوووە جێگای خۆی لە ئەدەبیاتماندا بکاڵەو و ، شیخ زەزای تالەبانی لێ دەرکە ی کەسی تر ئەم ژێگە بەی نەگرتوووە بەر . ھەر و ھا ھەرچەند ناستوانی ئەم پارچە بە پارچە بەکی (ھەجو) دا بنێ ، چونکە تێکرا لە چوارچێوەی پیا ھەل و ن و شان و شکو پێداندا دا ژێر راو ، لە دیمەتیکێ بەدناو کردن و نابۆو بردنیش یێ بەش نییە ، نەخوازە لا کە بەرابەر بە یەکی لە میرکەکانی ئەردەلان و تراو و ، ئەویش لەو کەم کەسانە یە ناویان بە شیخ و ئەدەبەو دەرکردوو . بۆیە لەم ژۆووە ھەو ھەر بە پارچە بەکی ژچەشکێن دالەومرێ و ، شیخ زەزا لەم مەیدانە شا بە قوتایی قوتابخانە ی نالی ئەدەیتە قەلەم .

وتنی شیعەری وا لەلایەن خۆیندەواریکی مژگەوتەو و ، پتر لە ۱۵۰ سال بەر لە ئەمڕۆ و ، لە شارێکی لەژادە بەدەر داب و نەربت ژاگر و سەرپۆش لە سەری وەك سەندا و ، بەرابەر بە میرکێك ، نیشانی چاوەنە ترسان و بێتۆ و جەسارەتیک یێ سۆرە لە نالیبەو و ، بەلگە ی لەو ناگری پاخ گەریبە یە لە سینەیدا کۆبە ی سەندبو . بۆیە ، بە زای تێمە ، لەین لەم ژۆووە بە چاوی ژێر لێ گرن و قەدر زانیەو سەیری بکری و ، وادابنێ شتیکی نوێ و گرانبە های خستوووە سەر گەنجینە ی ئەدەبی کورد .

زازی بۆنی نالی لە سەندا و ، چن لەنێوان ئەو و (مەستورە خانم) دا

زوی داوه و ، ثم قهسیده‌ی بۆ و توره و ، چ نهجامیکی این وه شاهه توره ، دیار نییه . لهوه‌ی لیمان ناشکرایه ته‌نیا له‌ونده‌یه مه‌ستوره ناوی (ماه شعرف خانم) و کچی (ابو الحسن به‌گه) ناوی له‌له‌ی شازاده‌کانی نه‌رده‌لانه و له ۱۲۴۴ ی . لک (۱۸۲۸ - ۱۸۲۹ ی . ز) دا خوسره و خان به نیاری دل‌دانه‌وه‌ی نه‌بولحه‌سن به‌گی باوکی ماره‌ی کردووه (❀) . نافرده‌تیکي شامیر و نه‌دهب پموره پووه .

جگه له نوسخه‌کانی به‌رده‌سئمان ، ثم پارچه شیعرمان له که‌شکولتیکي تریشا دیه‌وه ، دۆستی خۆشه‌وئسمان شیخ موحه‌ممهد مه‌لی قهره‌دافتی به کۆزی زانیاری کوردی فزوشتیق . بۆ ثم نوسخه‌یه‌ش ئیشاره‌تی (کش‌امان داناده . نمو که‌شکوله ته‌نیا ثم قهسیده‌یه‌ی نالی تیدا بۆ .

(چر) له‌سهر ثم قهسیده‌یه‌ی نۆسیوه : « جواب و سونالی حه‌زهرتی نالی له‌گه‌ل مه‌ستوره‌ی زنی والی » . (گم) یس له‌سهری نۆسیوه : « نالی له‌و به‌ندی خواره‌وه‌یدا به‌لاماریکی زۆر ناشیرین و نازه‌وایانه‌ی بردۆته‌سهر بوژی ناودار و وێژه‌وانی پایه‌به‌رز که ماه شعرف خانم (مه‌ستوره) ی کوردستانی ختزان والی سینه‌یه (❀) » . (لک) یس به « قصیده احتمالية » واته : قهسیده‌ی شه‌بتانی بۆن ناوی هتیاوه . له (تو) یشدا له‌سهری نۆسراوه : « قصیده در تملح مستوره حرم والی سنج در زمان فقیهی در آنجا بخواب دیده‌است ، این است فرموده » . واته : قهسیده‌یه‌که له بیاهه‌لدانی مه‌ستوره‌ی حهرمی والی سندها له سهرده‌می فه‌تییه‌یدا له‌وێ له‌خودا دیویه ، نه‌مه‌ته فه‌رمۆیه‌تی » . له (مپ) یشدا له‌سهری نۆسراوه : « قصیده که در تملح مستوره زن والی گفته‌است » . واته : له‌و قهسیده‌یه‌ی له بیاهه‌لدانی مه‌ستوره‌ی زنی والیدا و تۆبه‌تی . له (اح) یشدا له‌سهری نۆسراوه : « در خواب دیدن نالی رحمه الله احتلام بدختر شاه سنه ، بچه‌نوع گفتگو کرده‌اند » . واته : له خه‌وا بینه‌ی شه‌بتانی بۆنی نالی ، به‌زه‌حه‌مت بۆ ، به کچی شای سینه‌وه ، چۆنیان گفتگو کردووه . (خا) یس له‌سهر به‌شی به‌کمی نۆسیویه « سونال » و له‌سهر به‌شی دۆحه‌می نۆسیویه « جواب » .

(❀) آبت الله آقای شیخ محمد مردوخ کردستانی ، تاریخ مردوخ ، جلد دوم ، صفحه ۱۶۱ ، بدون سال و محل طبع .
(❀) بگۆزیه‌وه بۆ ل ۶۸ - ۷۳ ی ثم کتێبه .

هاتوم ، وتی ، عوقدهم ههیه ، قعط موسکینه واین ؟
 هیی توم نه گهره مهنه له حمل گهی به جهواین (۲)

له ههندئ بهشی نهم پارچه شیمردا نالئ شتیه به کی نالهواوی
 (له رجیع بهند) و (دهورای به دۆباره گردنوهی وشهی (قله شاین)
 به کارهتتاوه .

(۱) ههنا : ههنا ، ئافرهتی جوان . میتاب : لومه و گلهین .
 وانه : مهستوره که به ئافرهتیکی جوان و ئه دببی دانهنین ، ئهمنه
 هاته خهروم ، بهلام چۆن نازیکی بهسردا نه کردم و چلان به گلهین و لومه
 بو لیم ؟

به چ نازیک و هیتاین (خب) : به چ ناز و چ هیتاین .
 (۲) عوقده : گری . وا : کراوه (مفتوح) . له گهره م : نه گهر نهم . مهنه له :
 پرس . داوا .

وانه : له خهوما هاته لام و وتی گری و ئالۆزیه کم ههیه ، ئاخو
 له توانادا ههیه چار بکری و بگریتهوه ، یا ئاخو زه وایه ههروا به چار
 نه کراوی و نه کراوهین بهینتهوه ؟! نه گهر تو بتوانی نهم پرسبارهم بو
 به کالایکه یتهوه و ، نه گهر بنج نهم گرییم به وه لامن بو چار بکری که
 زاستهوخو جیتی خوی بکری ، یا نه گهر بیتو نهم داوا بهم جه به جین بکری ،
 نهم به هیی تو .

دیاره گریکه کچیتن و ، چاره کردن و گردنوه کهشی لاقه کردنی
 مهستوره خوی و به ژن گردنیهی .

له وشهی (جهواب) دا لیشاره تیکیش کراوه به وشهی (جهوواب) ی
 مهوهین وانه (گمزال) که کینابه نهین له هینه کهی پساو که لیرمدا نالئ
 خۆپهتی .

له (وا یین) دا له طافعت ههیه چونکه دۆ معنا له بهخشین .

هاتوم : ئه مه تیکستی لهنها (کش) ه . نوسخه کانی تر ههموایان :
 هات و . ولسی (هم) و (گم) و (له) و (هز) و (لو) و (هپ) و
 (من) و (کش) : گوئی . قعط (گم) و (من) : قعت . (هز) و (کش) : قعد .
 هیی توم نه گهر (هم) و (گم) : ههر تو مه گهر . (هز) : هاتوم . دیاره
 (له گهره کهی بهزیوه . (اج) و (خا) : لئی توم له گهر . (خب) : بیتو نه گهر .
 مهنه له (هم) و (گم) و (له) و (لو) و (خا) و (خب) و (کش) : موسکیله .

هر مسئله پیکری که به تو شرحی گراین
 ممکن نیه کس دمخلی بکا چین و خطا یین (۳)

ناینه به ماینه ده یین زهنگ نوما یین
 (مه ستوره) به مه ستوره ده یین موهره گوشا یین (۴)

حمل کی (ت) : حمل یین .

(۳) مسئله پیکر : مسئله ی پیکر ، نهو بابله ی که سی زئی به لیکدانده ی
 نمرد یین . شرح : لیکدانده . (به کالآ کردنه وه) . چین و خطا : ولای
 چین و ولای خهتا و خوهن .

واته : وهره تو جاری نه مسئله به بکه و لیک ییدمده وه ، چونکه هر
 مسئله به کی کس زئی یین نه بردو که تو به ریره کن و توانای خوت
 لیکتدایته وه ، با ولای چین و خهتا و خوهنیش هه لسن و هیرش یینن ،
 کس نالوانن توخن بکرو و خوی بدا له قهری .

(پیکر) ئیشاره ته یو کچیتی مه ستوره خانم و ، (شرح) یش کنبایه به
 به زن کردن و ، مه به ست له (ده خل) یش لاقه کردنه . (خطا) یش
 ئیشاره ییکی یو معنای تاوان تبايه . مه به ستی نالی نه وه به به زوبانی
 مه ستوره وه بلن وهره تو لاقم بکه و بمکه به زن ، چونکه هر کچی که
 داوا له تو بکا بیکه نه وه و تو یش بیکه نه وه ، کس تر نالوانن تاوانی وا
 بکا ده ستی یو بهری .

شرحی : نهه تیکنی (م) و (گم) و (تو) و (خا) به . نوسه گانی تر
 همو : (شرح) . دیاره مه به ست هر (شرحی) به . ممکن (م) و (گم) :
 لایق . خطا : (م) و (گم) : خهتا .
 نه به نه له (من) دا نییه .

(۴) ناینه : ناوینه . ماینه : ناواوی ، تیکل به ناو . زهنگ نوما : نه وه ی
 یشک بدانه وه . به مه ستوره : به نه ستوره ، یاخود : به مه ستوره ،
 واته : به شتی داپو شر او که هینه کی نالییه . موهره گوشا : سرقاپ
 کراوه ، کنبایه به له کچی به زن کراو .

واته : نه یین (ناوینه کی) مه ستوره خانم به شتی ناواوی و وهک ناو
 پالک بکریته وه تا زهنگ بدانه وه و ، سرقاپی مه ستوره خویسی به شته
 نه ستوره یا به شته شارراوه یی نالی بکریته وه ...

له نیوان (ناینه) و (ماینه) دا جیناسی لاحق و ، له نیوان (مه ستوره) و

نوکتیکی ظریفه به نصیبی ظورده‌فا این
تعریفی ده‌گم ، به‌لکو له بق دورد شیفا این (۵)

هم سیزده چیه میثلی سوها این ، نسواین ۱۹
دوزی که وه‌کو دوزی سه‌ما این ، نسمااین ۱۸ (۶)

(بهم نستوره) دا جیناسی ترکیب هه‌به .

لاینه به مایینه : لعه له تیکنی نه‌نھا (خا) وهرگیراوه که نوسویه
(مائینه) . (چر) و (مز) و (من) و «بهراویری» (خا) : نایینه بهم نایینه .
(ام) و (گم) : ناوینه بهم ناوینه . (ت) و (مب) : نایینه بهم نایینه . (لک) :
نایینه بهم لاینه . (اج) : نایینه بهم لایینه . (خب) و (کش) : نایینه بهم
نایینه . له هه‌مو حالتکدا نا‌شکرایه نالغ مهبستی له دا‌زشتنی
(به مائینه) دا به‌جوری که و‌له (بهم لایینه) بیتش چاو ، وشه‌لاراین و
پیشان‌دانی دق وشه‌ی (لایینه) پیکه‌وه و دروست‌کردنی جیناسیک بووه ،
وله له (مستوره به مستوره) دا ، له‌گینا زانیویه که‌س نا‌گم‌وینه نه‌و
هه‌ل‌وه نمرانن (بهم لایینه) و‌له (به مایینه) و (به مستوره) و‌له
(بهم مستوره) . نوسیاره شارمزا‌کانیش هه‌ر بهم مهبسته (به مایینه) بان
به (بهم نایینه) نوسیه‌ه‌وه . به‌مستوره (چر) : به مستوره . (ام) و
(ت) و (لک) و (اج) و (خا) و (خب) : بهم ته‌ستوره . (لو) و (مز) و (مب) و
(کش) : بمستوره ، بهم ته‌ستوره ، یا به مستوره . موهره گوشا این
(چر) و (لک) و (خب) : مهر شکاین . بق (موهری) و (موهره) (ش
ده‌ست‌له‌دا . (ت) و (اج) : مهر‌کشا یی . نه‌میش هه‌ر (موهره گوشا
این) به . (مز) : موهره شکاین . (لو) و (کش) : موهری شکاین . (مب) و
(من) : موری شکاین .

(۵) نوکته : سه یا بابهی خوش . ظریف : خوش . ظورده‌فا : جهمی
ظریفه ، و‌له مروی دق‌خوش و خوش‌کردار و سه‌خوش .

و‌له : نه‌و پرسیاره لالوزه ، یا نه‌و داوا‌به بابه‌تیکنی یا شتیکی زور
خوش و باشه ، خوا به نسیبی باشانی کا . بۆسی با‌س له‌گم و
لیکی لده‌مه‌وه ، به‌لکو بین به دهرمانی دورد ...

به‌لکو (ام) و (خا) و (خب) : به‌لکه . (گم) : به‌لکی . دورد (چر) و (ام) و
(گم) و (لک) : دوردی .

(۶) سیزد : شتی نه‌تین . سوها : به‌کیکه له نه‌ستیره‌گانی حوله‌وا‌نه
به‌ل‌ساتن نابیتری . نسمااین : نه‌سمااین ، کون نه‌کراین .

دو ککائی توحف ، کانی حیا ، کالی به قاین قوبه‌ی له قیابی نوقه‌با یی ، نه‌قوبایی (۷)

واټه: لهو شته نه‌پنښه چپه که وهک نه‌ستیره‌ی سوا ون ونادباریه و ، له‌بهر نه‌وه‌ش ون و نادبارتی نیبه که سواوه و نه‌وټاوه ، نه‌سواوه ، هپشتا ساغ و تازه‌به . . دوزځکی پر شنگداره له نه‌ستیره گه‌شه‌کانی ناسمان نه‌چن و هپشتا نه‌سراوه . مه‌به‌ستی له‌ویه دوز کاتیک پر شنگ نه‌دالوه به‌سرتی و بکرتنه مل یا بکرتی به‌گواره . . مه‌به‌ستی مه‌ستوره له (شته‌که‌ی) خویه‌تی .

لهم (نه‌کرانه مل) و (نه‌کرانه گوټ) به‌شدا که له (نه‌سمران) ی دوزځه‌که‌وه دمه‌نه‌که‌وټی ، لیشاره‌تیک‌تری ناسک به‌یدا نه‌یی .

لنښوان (سبز) و (دوزځ) و ، لنښوان (سوا) و (سوا) و (سما) دا جیناسی لاحق هبه . لنښوان (سما یی) و (نه‌سما یی) شدا ، له‌سر شیوه‌نوسی کون به‌دیمه‌ن ، طباق هبه .

دوزځی که وه‌کو دوزځی سما یی (هم) : دوزځه‌ی وه‌کو دوزځی که سما یی . (گم) و (مز) و (مب) : دوزځکی . . تاد . (ت) و (تو) و (کش) : دوزځی وه‌کو دوزځی سما یی . (ک) : دوزځی وه‌کو دوزځی که سما یی . (اح) : دوزځی وه‌کو دوزځکی سما یی . (خا) : دوزځی وه‌کو دوزځی سما یی . (خپ) : دوزځکی به‌تیمی که سما یی . به‌گوټیره‌ی لهو نوسخانه‌ی که وشه‌ی (سما) یان به (سما) نویوه ، معنای نیوه به‌پته‌که وای لن‌دښمه‌وه : دوزځی وه‌کو دوزځی سراو وانه‌یی ، نه‌سما یی .

IV) توحف : جسمی توحفه‌به واته نایاب و عنتیکه . قوبه : گومنز . قیاب : جسمی قوبه‌به . نوقه‌با : نوقه‌باء ، جسمی نه‌قیبه ، پله‌به‌که لهو پلانه‌ی نه‌هلی ته‌سه‌وونی پین‌له‌گن .

واټه : لهو شته چپه که وهک دځکانی هه‌نښکه نایاب و گرانبه‌هایه و ، کانی شهرم و شکو و حیا و ، کانی ژبانه چونکه من‌دال له‌ویوه دمه‌له‌چن و سرچاوه‌ی ناوی زینده‌گانیبه و ، لوټکه‌که‌ی له‌گومزۍ خاسانی خوا له‌چن نه‌وه‌نده به‌رز و پیرۆز و ده‌ست پین‌نه‌گه‌بشتووه و که‌س (پتی) بیا نه‌ناوه تا بقوین ؟ .

لنښوان (دو ککان) و (کان) و (کانس) دا جیناسی ناقص و ، لنښوان (نوقه‌با یی) و (نه‌قوبایی) شدا جیناسی موحه‌زده‌ف هبه .

دو ککائی : نهمه تیکستی (هم) و (گم) و (مز) و (من) . نوسخه‌کانی‌تر

و هك خهيمه به پەردىكى دو ئاستونه به پاين
سەر ئيله كى نەختى به نەزاكەت قەشايين (۸)

و هك هيمەتى سۆفنى كە لەيتو خەلوە خزايين
مەستور و عەزىزى شەرف و زىفەت و جاين (۹)

هەموو بە يىن (ئى) لىفاهەن ، بەلام ديارە هەر لەبەر زىنۆسى كۆن واين
نۆسيو . گانى (چر) و (ت) و (مب) و (اح) و (خا) و (خب) و (كش) به
يىن (ئى) لىفاهە ، ديارە لەميشدا هەر لەبەر زىنۆسى كۆن واين نۆسيو .
كانى : ئەمە تىكسى (م) و (گم) و (مژ) و (من) . نۆسخە گانى تر ، (كو)
نەمىن كە نۆسيو (كان) ، هەموو نۆسيوانە : كان ، بەلام ديارە هەلەبە .
نيو بەبىتى دۆ هەميش بە زىنۆسى نوئى لە (مب) و (من) دا واى لىن دىتەو :
قوبىنى نوفايىن ، لىق و پاين ، نەقوبايين

(۸) خەيمە : خيتوت : ئەستۆن : هەسۆن ، كۆلەكە ، ئەو دارەبە كە ئەدرتە
ژىر تەختەى دەوار . سەربىلەك : ئۆلكەى بەرزايى دەوار ، ئەو شوپىنەى
دەوار كە لاى سەروو هەردۆ سەرەكەى دەوارەكەى بيا بەيلەكە گەنەو .
نەزاكەت : ناسكى .

وانە : ئەو شتە وەك دەواری دۆ هەسۆن واين (هەسۆنە گانى هەردۆ
زانى مەستورە خوینی) كە لاى سەربىلەكە كە بەرە بە ئاستەم درزى تىن بۆين .
دو ئەستۆنە (م) و (گم) : دو ئەستۆنى . سەربىلەكەى (چر) :
سەربىلەكەى . شىلەك : ئەو كەندە بچكۆلەبە لە چۆكەى دائەدۆن بۆ ئاو
هەلگرتن بۆ سەرزەوتى . (م) و (ت) و (ك) و (مژ) و (ئو) و (من) و (كش) :
سەربىلەكەى . قەشايين (ئو) : قەلەشايين . (من) : قەشايين .

(۹) عەزىز : خاوەن دەسەلات بە چۆرتى كەس نەتوانن دەستى بۆ بەرى .
زىفەت : پاىە بەرزى . جا : جا ، پاىە .

وانە : ئەو شتە وەك هەمەت و بەرەكەت و لىن هاتنى سۆفنى واين كە
خۆى خزانەپتە كۆنى خەلوەت خانە و كەس نەپىين و ، بەهۆى
شەرف و پاىەى بەرز و شان و شكۆيەو كەس نەتوانن دەستى بۆ بەرى و
لە بەرچاوە نەين . .

شەرف و (ك) : شەرف . بۆ عەففىش و بۆ لىفاهەش دەست ئەدا .
زىفەت و (ك) : عىزەت . (كش) : زىفەت . بۆ عەففىش و بۆ لىفاهەش
ئەگونجىن .

یا کومه له زیوی بوخه لا دۆر له سه خا یخ
 موغلق به بهخیلی ، به مه تل مشی مه لا یخ (۱۰)
 کاسیکی بلورینی نخون له سه رایخ
 نه ختیکی له بهر مه وچی له طافه ت قله شایخ (۱۱)

له م بهینه و بهینی پاشمه وی له (م) و (گم) و (ت) و (اح) و (خا) و
 (خب) دا له شوینی به کردان .

(۱۰) بوخه لا : بوخه لا ، جهمی به خیله واته ژۆد و پاره پس . سه خا : بهرچاو
 فراوانی و به دس و ده مه نه یخ . موغلق : داخراو ، قوچاو . مشی
 مه لا : کینه به به له نه کرانه و هیچ لڼ نه پونهوه .

هیشتا مه ستوره هه له سر پر سباره که ی نه زوا و ورده ورده
 نیشانه کانی دهر نه خا ، پونه وی لڼ پر سراو هه لڼ پین چیه ، نه لڼ : له و
 شته چیه که له تیی کومه له زیوی بنیاده می پاره پیسه که هه چی له ده ست
 نه پیته وه ، له بهر ژۆدج دهرگا که ی داخراین وه بلین مشی مه لا به
 نوقاره ، کهس بوی ناکر پته وه !

سه خا (اح) و (« پراویزی » خا) : خه لا . خه لا : چۆلی . به م پیته
 له م نبوه بهینه و له نخوینر پته وه :

یا کومه له زیوی بوخه لا ، دۆر ، له خه لا یخ

واته : له شوینتیکی دۆر شاررا پیته وه ، له چۆلیبه که . به گویره ی له م
 نو سخانه له نیوان (بوخه لا) و (خه لا) دا جیناسی نا قیص له یخ .

(۱۱) بلورین : شوشه یخ . نخون : سه ره و نخون کراوه . سه راب : سه راو .
 مه وچ : شه پۆل .

واته : له وه چیه که کاسه به کی شوشه له سه رئاو پک سه ره و نخون
 کرا پیته وه ، له بهر ناسکی له ژاده به دهری خوی کۆزکی درزی بر دین ؟
 له شتوانی (له سه رایخ) به (له سه رایخ) به خوینر پته وه ، واته :
 به سه ره وه یخ . به م پیته نبوه بهینه که تیکرا صیفه ی (زیوه که ی) بهینی
 پیتشو له یخ .

کاسیکی (چر) : کاسیکه . (م) : کاسه یکی . (گم) : کاسه ییکی . به لام
 سه نگی بهینه که تیک له دا . بلورینی نخون : له سه تیکستی (من) و (خا) به .
 (چر) و (و) : بلورین نخون یخ . بۆ (بلورین و) و (بلورینی) یخ ده ست له دا .
 (م) و (گم) : بلورین و نخون . (ت) : بلورین نخون . بۆ (بلورین و) و
 (بلورینی) یخ ده ست له دا . (ک) و (هب) و (اح) : بلورین و نخون یخ .

ياخۇ پەلە بەفرىكى كە ئەصلەن ئەشكايىن
قەندىلى مۇنير و گوزمى ئاب و ھەوا بىن (۱۲)

كام ئاب و ھەوا ؟ موعتەدىلى ئەشتو نوما بىن
يەنىق لە وەسەل كانيە گەرمىكى تىزايىن (۱۳)

لەو كانيەدا چۆزمە زىواسى زىوايىن
بەو چۆزمە زىواسە كەمىكى قەشايىن (۱۴)

(مز) و (خې) : بىلورپىن كە نىخون بىن . (كش) : بىلورپىن نىخون بىن .
لە سەرايىن (ت) و (مز) و (ئو) و (مې) و (مى) و (خې) و (كش) : لەسەر
ئايىن . ھەر بە (لە سەرايىن) ئەخويىرتىنمە . لەبەر (مى) و (كش) : ۋەكو .
(۱۲) قەندىل : چىباي قەندىل لە زۆرەلانى باكورى كوردستانى عىراق . مۇنير :
زۇنالىكەرەۋە .

مەنىاي نىم بەينە و دۇ بەينى باشەۋەي پىكەۋە لىك نەدەبنەۋە .
كە ئەصلەن (مى) : لە ئەسلا . مۇنير و (مى) و (گم) و (لە) و (ئو) و
(خا) و (خې) : مۇنيرى . (ت) و (مې) و (اج) : مۇنير . بۇ مەلۇمىش و بۇ
ئىخالفەش دەستلەدا . (مى) : نەمىرى (۱) . گوزمى (ت) و (مې) و
(اج) : گوزمە . دىيارە (گوزمى) يە .

(۱۳) موعتەدىل : گونجاۋ . فېتىك . ئەشتو نوما : پىگەبىتىن . ۋەسەل :
ناۋمزاىست .

ئەب و (گم) ئاۋ و ۱ . ئەشتو نوما : ئەسە تىكىتى (خا) يە . نوسخەكانى
ھەسۇيان : ئەشتو نوما . كانيە گەرمىكى : ئەسە تىكىتى (مى) و (گم) .
(چىر) و (مز) و (ئو) و (مې) و (كش) : كاني گەرمىكى ، بەلام سەنگى بەيتەكە
تېك ئەدا و (چىر) خۇيىشى لە پەراۋىزا نۇسبەيە لەيىن (كانيەۋە) بىن .
(ت) و (لە) و (اج) و (خا) لەگەل ھەندىق جىباۋارى زىنۋەدا : كانيەكى
گەرمىكى . (مى) : كانيىن گەرمىكى . دىيارە (گەرمىكى) يە . (خې) :
كانيەكى گەرمى . تىزايىن : ئەسە تىكىتى (مى) و (گم) . نوسخەكانى
ھەسۇيان : زايىن ، بۆيە دىيارە ھەندىكيان لەنگە ئەيىن .

(۱۴) واتە : ياخۇ لەر شۇيىنە كامبە كەس زچەي تيا ئەشكاندوۋە و بەسەريا
نەزىشتوۋە ، لۆكەي بەرز و سېيى قەندىل ئاسا و گوزمى ئاۋ و

یا قهصری موعه‌للا که له ئاوێنه کرابین
 یا خونچه‌یی نه‌شگوفته که ئاوی نه‌دراپین ۱۱ (۱۵)
 یا گومبه‌دی نه‌زه‌تگه‌می تێو باخچه‌سه‌را پین
 ئهلوانی گولامیز و شه‌که‌ریزی تیابین ۱۲ (۱۶)

همرای له‌باره بۆ پێکه‌به‌ستن و گه‌وره‌ بۆن ، چونکه له‌ ناوه‌زاسنی ئه‌و به‌فره
 ساردده‌دا کانیه‌کی گه‌رم ته‌قیوه و ، به‌و کانیه‌ گه‌رمه به‌هار هاتوووه و
 چۆزهره ژێواسێک ژاوه و ، به‌ ژوانی ئه‌و چۆزهره ژێواسه‌ش که‌مێک
 له‌ په‌له به‌فره‌که شه‌قی بردوووه ؟

مه‌به‌ست له‌ په‌له به‌فر نه‌مه‌هر و نه‌وبه‌ری زانی سببی مه‌سکوره‌یه که
 شوێنی به‌رزی هه‌به شو به‌مانه‌ژیه‌می به‌ قه‌ندیل و شوێنی نزمینی هه‌به
 که [ئار] و (هه‌وا)ی پیا له‌ژوا و مایه‌ی نه‌ش و نوهای مناله له‌ سکی
 دایکه‌دا . مه‌به‌ست له‌ (کانی گه‌رم) و (چۆزهره ژێواس) و (قه‌شه‌نه‌که‌شی)
 ئاشکرایه ..

له‌و کانیه‌دا (چر) و (عز) و (تو) و (عب) و (من) و (کش) : له‌و کانیه‌وه .
 ژێواسن (چر) و (له) و (عز) و (تو) و (عب) و (من) و (کش) : ژێواسیکی .
 (عم) : ژێواس . دیاره (ژێواسن) به . (ت) : ژێواسکی . دیاره
 (ژێواسیکی) به . ژوانین (چر) و (ت) و (له) و (سو) و (عب) و (من) و
 (کش) : داین . به‌و (ت) : له‌و .

(۱۵) قه‌صری موعه‌للا : کوشکی به‌رز . نه‌شگوفته : نه‌پشکۆتۆ .

واژه : باخود ئه‌مه چیه ئه‌تیی کوشکی به‌رز له‌ ئاوێنه
 دروست کراوه ، یا خونچه‌یه‌کی نه‌پشکۆتوووه چونکه (ئار)ی نه‌دراوه تا
 (پشکۆت) ؟ دیاره له‌ گه‌ر خونچه ئاو نه‌دری ناپشکۆت ، به‌ لکو سبیش
 ئه‌م و ئه‌مری ..

خونچه‌یین (گم) : خونچه‌یین . (من) : باخچه‌یین .

(۱۶) گومبه‌د : گومز . نه‌زه‌تگه‌ه : شوێنی ژا‌واردن و سه‌یران . ئهلوان :
 هه‌موو زه‌نگ . گولامیز : گول‌نامیز ، تیکه‌ل به‌ گول . شه‌که‌ریز : ئه‌وه‌ی
 ئه‌وه‌نده شیرین و خوش پین شه‌کر له‌ به‌رچاوی خه‌لک بپێژرێن .

واژه : باخود ئه‌مه چیه ئه‌تیی گومزی جیکای سه‌یران و ژا‌واردنه
 له‌ناو باخچه‌ی کۆشک و ته‌لار تیدا ، هه‌موو چۆره بۆن و تلمیکی خوش‌وای
 تیا به‌ که له‌ گولدا هه‌مین و شه‌کر له‌ به‌رچاوی بنیاده‌م بپێژرێن !!

دامتني به نه لواعي گول و مل خه ملاين
 گه بختيكي تيدا ين كه طيلمسي له شكايين (۱۹)

حوقتيكي زهږي صافي له سره باني لراين
 له ختيكي به صد سه له تي (ماني) قله شايين ۱۹ (۲۰)

(۱۹) دامتني : داوږين . خه ملاين : زازايتنه وه . گه نچ : خه زږينه . طيلمسم :
 طيلمسم ، پارچه گاهه زيك يا پارچه ميتالېكه جادوگه ران چهنه وشه و
 نه مخس و خسته به كي لين نه موسن گوايه بق چاوه زار و شتي وا باشه .
 كراوه به كينا به له زاز و نه نيتن و شتي په ي ين نه براو .
 تيداين (ت) و (اح) و (خا) : تيا ين .

(۲۰) حوقتيكي : حوققه به كي . حوققه : سنلومي بچكولانه ي بون خوشن و
 ورده شتي پتوبستي نافرته . زهږ : زږو . ماني : وښه كيشيكي به ناوبانگي
 تيران بووه .

واڼه : ياخود نهمه چيه گردو لكه بهك به سر گردېكوه هه لكه وېن و
 ديمني لږر جوان ين ، گردو لكه به كي به نام و خوږ ين ، سپن بكاوه و
 گياي لين نه زوي ، داوږينه كي به همو جوړه گوليكي جوان زازايتنه وه و ،
 گه نچيكي تيا شاررايتنه وه كس هيتا دهنسي بو نه بردين ، (مه مشوره
 گه نچينه له ليسمي هه به تا له ليسمه كه نه كړينه وه گه نچينه كه
 دهرناهيږي) ، فوتوبه كي زږي ين گهردي به سره وه دانراين ، توژيك
 له و فوتوبه به همزار زه حمت به هونه رهنديكي وهك (ماني) درزيكي
 بچوكي تن كراين ۱۱

لم باهني (گه نچ) و (طيلمسم) هدا نشاره تيكش بو له و نه لسانه به هه به
 كه له گن مار به سر گه نچ وه په پكه نه كا . به به سننه وه ي نه و
 نه لسانه به شه وه به باهني لم به يته وه و ، له گنل معنا ليتاڼه وه ي
 (گه نچ) دا به و جوړه كه (نالي) به زوباني (مه ستوره) وه مه به ستي بووه ،
 مه عنا به كي نوڅ بو (مار) ليره دا په بدا نه ين . له وشه ي (ماني) يشدا به
 په يوه نه له گنل وشه ي (صنعه ي) ، نشاره تيكې ناسك بو (ماني) كراوه .
 زهږي (چر) و (ت) و (مز) و (لو) و (مب) و (اح) و (خب) و (كش) :
 زهږ . دياره (زهږي) به . صافي (هم) و (گم) و (اح) و (خب) : صاف .
 دياره (صافي) به . (مز) و (كش) : سورخ . صنعه ي (كش) : صنعت .
 دياره نه وېش هم (صنعه ي) به . باني (اح) و (خا) : بان . دياره (باني) به .

یا ژه نسی به یتیکی که یی بهرگ و لهوا یی
غه لطان و سراسیمه : نه دایک و نه بای (۲۱)

فیتیکی سپی و توندی له که لله ی که لی فای
هیشتاگو له حق جیگه یی خاصی له دزای (۲۲)

چه سپیده وو خز ههروه کو بهر قالبی دای
له ختیکی له بهر توندی یو سفتی قله شای ۱۹ (۲۳)

مان (چر) و (تو) و (عب) و (من) : بانج . بانج : خوداوهند . (کشی) : بان .
دیاره نه ویش همر (بانی) به .

(۲۱) ژه نس : سر . به یم : هه یو . یی بهرگ و نمر : ژوت و لات و یی ناز .
غه لطان : پیوه گلاو . سراسیمه : سراسام و داماو .

معنای نم به یته و دژ به ینی پیکه وه یتکه وه نیکه نمدینه وه .

به یتیکی که یی (ام) و (گم) : هه یو یکی که یی . (ت) و (اح) : به یم
که به یی . غه لطان و (له) و (کشی) : غه لطان . دیاره نه میش به (وه) به .
دایک و (گم) : دایک و .

(۲۲) سپی و (ام) و (گم) و (ت) و (خا) و (خب) : سپی . توندی (چر) و
(ت) و (له) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) و (خب) و (کشی) : توند . دیاره
(توندی) به . له حق (خا) : به حق .

(۲۳) چه سپیده : چه سپاوو پو به پو .

واژه : یاخود نعه جیه سمریکی ژۆلی یی گلاو و یی نازی هه یو یکی ،
توخی دمرد و مه یت و سمرگردانج یو یی که سبکی نه یی خزمه ییکی
بکا و ده سبکی بیا یی ، فیتیکی سپی و توند و ژۆلی نایینه سمر
خوی - که وه سمری که چهل هبج ژۆکی پیوه نیه - ، فیتکه ش
خو و پو به پزی سمر که یی وه بلخی له قالب درای و نه ونده لوس و
توند یی به سمر که ، به و اوچ نه یگر تب ، بویه توژیکی شقی بردین ۱۹
مه یت له (سمر) و له (یی توکی سمر) و له (فیتکی سپی) بش
لاشکرا و دیاریه و له وه زیاتر ژۆن کردنه وهی ناوی .

ههروه کو بهر (چر) و (تو) و (عب) و (من) : ههروه که بهر . ههروه ها
له (مز) و (کشی) بشدا به لام له گهل هه له به کفا له نویسنه وهی (ههروه که) دا

دورچینکی موجهوهر که هه‌مق حوسن و به‌ها یئ
(۲۴) دوژژنکی مونه‌ووهر که هه‌مق ئاوی سه‌فا یئ

به‌یضیکی شوتورمورغی که‌وا تازه کرایئ
وه‌ک به‌یضیی به‌یضا به‌سیا‌وو به‌سه‌فا یئ (۲۵)

به (هه‌روه‌کو) . قالی (ت) و (ل) و (ا‌ح) و (خا) و (خ‌ب) : قالب . ئه‌میش
هه‌ر (قالبی) به . توندی یو سفتی (ه‌م) و (گ‌م) و (ا‌ح) و (خا) و (خ‌ب) :
سفتی یو توندی .

(۲۴) دورج : قوتویه‌که ژنان زیز و خشل و شتی گرانبه‌های خۆیانی یا
هه‌ل‌ئه‌گرن . موجهوهر : پز له‌گه‌وه‌هر . حوسن : جوانی . به‌ها :
ژازاوه‌یئ . مونه‌ووهر : ژۆن‌ک . سه‌فا : یئ‌گ‌م‌ردی و خاوتیئ .

وا‌ه : یاخود ئه‌مه‌ چیه‌ قوتویه‌کی پز له‌گه‌وه‌هر هه‌م‌وی هه‌ر جوانی و
ژازاوه‌یئ یئ ۱۴ ئه‌مه‌ چیه‌ دوژژنکی ژۆن‌ک که هه‌م‌ولا‌به‌کی ئاویکی
خاوتیئ و یئ‌گ‌م‌رد یئ وه‌ک بلیی ته‌نانه‌ت خۆشی ئاوه‌ ۱!
له‌نیوان (دوژ) و (ئار) دا ته‌ناسوب هه‌یه .

مونه‌ووهر (چ‌ر) : موده‌ووهر . موده‌ووهر : خ‌ز . هه‌م‌ق (خ‌ب) : پ‌زی .

(۲۵) به‌یضیکی : به‌یضه‌ییکی ، هه‌یلکه‌یه‌کی . شوتورمورغی : وه‌ک هه‌یی
وشتورمورغ . به‌یضه : په‌رده‌ی بۆک . به‌یضا : به‌یضاء ، سپن . سه‌فا :
به‌رزقی و شکو .

وا‌ه : یاخود ئه‌مه‌ چیه‌ له‌ هه‌یلکه‌ی وشتورمورغ ئه‌چن تازه کردبیتی
هه‌شتا هه‌لمی ئاوسکی وشتورمه‌گه‌ی ئن هه‌لسن وه‌ک په‌رده‌ی بۆک
سپن و خاوه‌ن‌شکو و به‌رزقی یئ ۱

له‌نیوان هه‌ردق (به‌یضه) و (به‌یضا) دا جیناسی لایق و ، له‌نیوان
(به‌یضا) و (به‌یضا) دا وشه‌ئاراییه‌ک هه‌یه ، له‌سه‌رتیگه‌وه‌ له‌ جیناسی
ته‌ریکب و له‌ سه‌رتیکی‌گه‌وه‌ له‌ جیناسی قه‌لب ئه‌چن .

به‌یضیکی (ه‌م) : به‌یضه‌یکی . شوتورمورغی (ه‌م) و (گ‌م) و (ت) و (ل) و
(ه‌ز) و (تو) و (ا‌ح) و (خ‌ب) و (ک‌ش) : شوتورمورغ . سه‌فا (ت) : به‌سه‌فا .
(ا‌ح) و (به‌راو‌یزی) خا : سیا . ژه‌نگه‌ مه‌به‌ست له‌ تاریکایئ یئ .

خرچیکی موده وور ، به ههسل ناوی دراین
ههختیکی له بهر حوسن و ههلاوت قله شاین ۱۹ (۲۶)

یاخود وه کو خۆی شاهیله ، با وه صنی وه هاین ؛
سیمین مه مکیکی هه که تازه هه لیداین (۲۷)

یا تازه هه نارتکی که ناری گولی ماین
بین درز و قلیش میثلی شه ماییکی تهلا بین (۲۸)

(۲۶) خرچیکی : خرچه به کی . خرچه : کاله کی نه که بو . ههسل : ههنگوین .
ههلاوت : شیرینج .

واه : یاخود لهو کاله که خرچه بین نه که بستر وه چیه له گهل
بین نه که بیشتنیشیا نه وه نده شیرینه له لایی به ههنگوین ناودراوه و ، له بهر
شیرینییه له زاده به دهره که ی لاژیکی به ناسته م درزی بردوره ۱۹

خرچیکی (هم) : خرچه کی .

(۲۷) سیمین : سبب وه زو . هه که : که ، زاراه به کی (گورانی) به .

مه معنای هم به بهته و دۆ به بهتی پاشه وه ی بیکه وه لیک نه دهنه وه .

با (هم) و (گم) : بو . مکیکی هه که تازه : نهمه تیکستی (هب) و
(او) و (من) و (کش) . ئیمه نهمان هه لژارد چونکه چوار نوخته
له سهری هاوده نگ بۆن و ، وشه به کیشه بو به که مچار نالی به کاری دین و ،
زاراه به کی ده سنی به کن له دیا لیکته کوردیه کونه کانه و ، نالیش
هاده به یه وشه له زۆر دیا لیکته وه نه خوازی . (چر) : مکیکی بین که تازه .
(هم) و (گم) و (مز) : مکیکی همز و تازه ی . (ت) و (اح) و (خا) :
مکیکی همز و تازه . (ک) : مکیکی وه کو تازه . هه لیداین (تو) :
گولی داین .

(۲۸) که نار : لیوار ، قهراخ . شمام : شمامه . نه ۹ : زیو .

که ناری گولی : نهمه تیکستی نهمان (هم) و (گم) . نوخته کانی تر
هه ندیکیان (ی) یان له ماش (که نار) یا (گول) یا ههردوکیان دانناوه و ،
هه ندیکیان (گولی) یان به (گولی) نوژیوه که نه وهش به پیتی دینوسی کون
دروسته . (ک) : که تازه و گولی . (مز) : که نار هه گولی . ماین (ت) :
داین . نه شگونج (که ناری گولی) به (که ناری گولی) بخوینریشه وه واه :
که گولی هه ناری . قلیش (چر) و (هم) و (خا) : قلیش . (گم) : نه لهش .

بۆ كچرەبە تا لەڤڤە تى شىرىنى ئەدا يىن
لەختىكى وەكۆ دىدەيى دەرۋى قەشايىن ۲ (۲۹)

ياخۇ ، مەئەلا ، مىشلى نە وا يىتت و نە وا يىن
مەشۋر و خەفى ھەرۋەكۆ ھەتقاو وەفا يىن (۳۰)

ئەلا : ئەمە تىكىنى ئەنھا (خې) . نوسخەكانى تر ھەمزيان : تەلا .
(۲۹) ئەدا : جىن بەجىن كردن . دىدە : چاۋ .

ۋالە : ياخۇد ئەو پرىسارە ۋەلام نەدراۋە بەو شانە نەشوبەتەين كە
تائىستا باسمايىن لىن كردن ، بەلكو شتە پرىسار لىن كراۋە كە لەڤايدا چۆنە
ھەمرا ۋە ۋەسفى بگەين ، بلىتەين ئەو مەمكە سېيە زېۋىنە كامەبە كە تازە و
تەز ھەلېداۋە و دەرگەوتوۋە ۱ ئەو ھەنارە تازە دەرگەوتوۋە كامەبە كە
ھېشئا گولەكەي نەمەريۋە و بە قەراخىمەۋە ماۋە ، دوز و قلىشى تىن نەبۋە
ۋەك ھەنارچ كە بارانى پازى لىتېدا و ، ئەلېتى شەمامەي زىزە ، ئەنھا بۆ
تاقىن كەردنەۋە و ھەست كردن بە شىرىنبەكەي نەختىكى ئەۋەندەي كۈنى
دەرۋىزەك شەقى بردوۋە ۱

بە گۈيرەي ئەم مەنەبە ، ئەۋەي كە نالان ۋى گرايە شتە پرىسار
لىكراۋەكە ، ۋەك خۆي چۆنە ۋاى ۋەسفى ئەكا ، ئەنھا بۆ زىادەزەۋى بۆ .
ئەگىنا ئەم چۆرە ۋەسفى كەردنەش ھەر شوبەتەين بۆ .

ئەشتۋارچى مەنەبەي نېۋەي بەكەمى بەيتى بەكەمى ئەم سىن بەيتە ۋا
لىن بەدەنەۋە بلىتەين با ۋەك مەستۋرە خۆي چۆنە ۋا ۋەسفى ئەۋ شتە
پرىسار لىكراۋە بگەين و ئەۋ شتە بەۋشانە شوبەتەين كە لە مەستۋرە
خۆيدا ديارىن . .

تا (چر) و (ت) و (مر) و (كو) و (من) و (خې) و (كش) : ۋا . ھەلەبە .
لەپشانا (دا) بوۋە . (اچ) : دا . قەشە (گم) : قەلەشا . (من) : قلىشا .
(۳۰) مەئەلا : بۆنمۆنە . خەفى : نادىار ، نەپتىس . ھەتقا : بالدارىكى
ئەلەنەبېيە دەنگى ھەبە ر زەنگى نېيە .

ۋالە : ياخۇد ئەمە چىيە نە ۋەك ئەۋ شانەبە پىشان شوبەتەينمان
پىتيان ر ، نە ۋەك ئەۋ شانەبە پاشان شوبەتەينمان پىتيان . . شىكى
بەناۋبانگە ، كەچىن لە بەرجاۋىش نېيە ۋەك بەلەۋمى ھەتقا و ۋەك رەفا و
پاۋەتەن لەبەرچاۋىۋى دۆستان كە خەلك باسيان ئەكەن و لو زىانىشمانا
زىمان پىتيان ناكەۋى .

صاحب زهز و زیوی که فریبی عوقلا یں
 ٹیکسیری طه لای ٹمھری چہلد قہطرہ لہ لا یں (۳۱)

دمعوی ٹومرا چہلدہ لہسر تہختی کرایں
 چہلد خوین کہ زوایت و چ خوینی نہ زوایں (۳۲)

مہلہلا (ک) و (مز) و (تو) و (صب) و (سن) و (کش) : مہلہلی . میٹلی
 (ت) و (صب) و (اح) و (خا) و (خب) : میٹل . دبارہ ٹمیش ہمر (میٹلی) بہ .
 (۳۱) فریب : ہلخہ لہ تاندن . ٹیکسیر : مابہ بہ کی کیمیا بیہ ٹہ لٹین مس ٹہ کا
 بہ زیڑ . طه لای ٹمھمر : زیڑی سؤر .

وانہ : پاخود ٹمہ چبیہ کہ خواہنی زہز و زیویکہ تہنانت پیای
 زیر ملک و تیکہ بشتویشی یں ہلخہ خلتہ نی و ، چہلد دلوتیک لہو شتی
 لایہ کہ لای خہلک ٹہوہندی ٹہو ٹیکسیرہ ، گرانبہا بہ ، کہ زیڑی
 سؤری یں دروست ٹمین . مہبہست لہ خوینی کچتبیہ کہ لہ کومہ لکای
 کوردہ واریدا زؤر بہا بہ خہ و بہ نیشانی سہرہری کچ ٹمدریتہ قہلہم .
 زیوی کہ فریبی (چر) و (ک) و (تو) و (صب) : زیوی کہ فریب . ٹمیش
 ہمر (فریبی) بہ . (ت) و (اح) و (خا) : زیویٹ و فریب . ٹمیش ہمر
 (فریبی) بہ . (کش) : زیوی فریب . بہ پیش ٹمہ نوسخہ بہ ٹہن (صاحب)
 بہ (صاحبی) و (فریب)یش بہ (فریبی) بخوینریتہوہ .
 لہم بہ تہوہ تا دوا یں لہ (خب) دا نیہ .

(۳۲) دمعوا : کیشہ و ہمر . ٹومرا : جمعی ٹمیرہ وانہ پادشاہ .
 وانہ : پاخود لہمہ چبیہ ٹہوہندی نایاب و بہر خہ پادشاہان چہلد
 شہزبان لہسر تہختہ کہی کردوہ و ہمر کامیان و بستو بہ خوی لہسر
 تہختی دانشن و ، چہلد خوین لہ شہزا لہسر ٹہو زڑاوہ و ، ٹہو خوی
 کہس نہ ٹہوانیوہ دہستی پڑ ہمری و خوینی پڑیڑی . مہبہست لہ (تہخت)
 لاشہی مہسؤرہ و ، مہبہست لہ (خوین زؤاندنی) لاقہ کردنیہی .

ٹمشگونچن معنای نیوہ بہینی دؤہم ٹہوہ یں مہسؤرہ چہلد جار
 خوینی عادی ماتکانہی لہ زوایں ، بہلام خوینی کچتبیہ ہیشنا لہ
 نہ زوایں .

ٹومرا (خا) : ٹومرای . چہلدہ (چر) : چہلد . پڑ (چہلدہ) و
 (چہلدی)یش ٹہگونچن . (ام) : چہلدی . خوین کہ زوایت و (ام) :
 خوین زوایت و . (گم) : خوین زوایت . ٹمیش ہمر لہ گہل (و) ی
 مہلندا ٹمین .

کڼ بڼ له جیہاندا چ گہدا یت و چ شا بڼ
تہرکیکی وہا ناسک و پږ لہذہ تی !! (۳۳)

★ ★ ★

دیوانہ کہ زانچ کہ دہ بڼ عوقدہ گوشا بڼ
ہستاو گو تی : ئەشکی زہوانم بہ فیدا بڼ ! (۳۴)

(۳۳) تہرک ، تہرک : کچی نہکراوہ . ئەشگونجڼ (تورک) بڼ کہ کیناہ بہ لہ
نازدار و دلدار .

لہباش نەو ہمۆ پرسیار و ناوونیشان ہلدانہ کہ (نالڼ) بہ زوبانی
(مستورہ) وہ کیزایوہ ، نەم بہتہ نەبڼ بہ بوختہی پرسیارہ کہ و ،
بہتہکانی پاشوہش وہلامی پرسیارہ کەن .

تہرکیکی : نەمہ تیکسڼی (اچ) و () پەراوړی « خا » بہ . (چر) و
(ک) و (لو) و (مب) و (من) و (کش) : سیزۆیکی . یا بمہمہنای (نہتیبہ کی)
یا (سوزوہ کی) بہ ، واتہ : ناوکیکی ، کہ کیناہ بڼ لہ خوار ناوک ! . (عم) و
(گم) : سمیتکی . (ت) و (خا) : طورفہ یکی . طورفہ بہ شتڼ ئەگڼ
نەوہندہ نایاب بڼ کہس وینہی نەدیڼ . نازک (م) و (گم) : ناسک .

لہگەل نەوہش کہ ہمۆ نوسخہکانی پەردہستمان ، (خپ) نەبڼ ، نەم
بہتہبان تیابہ و لہ پەرنەوہ مہیدانی دانڼ ئەبال کہ سیکڼی تر لہ نالڼ پەلواوہ ،
تیجگار تەسک ئەیتنەوہ لہ زۆی زەخنہ گردا ، ئیمہ ہشتا ہر بہلای نەوہدا
نەچڼ کہ ہی نالڼ نەبڼ و شامیریکڼی تر لہلاوہ ھابڼ و دابنابڼ و
خستنبیہ چوار جتوہی پارچہ شیعہ کەوہ و لہگەل بہتہکانی کە
بڼ ہلکیش کردڼ . بہلگہی نەم بۆچونہ شمان نەمہ بہ :

۱ - پرسیارہ کہ تیکزا پږہ لہ تەبیری ناسکی نەدہ بڼ و مہجاز و کیناہ و
شوبہاندنڼ زہوان پږانہ و ، پەرزہ حەمت لہگەل نەم زہقڼ و بڼ پەردہ بیہدا
نەگونجڼ کہ لہم بہتہدا ھبہ .

۲ - پارچہ شیعہ کہ لہ دۆ بەش یتکھاوہ ، بہ شیکڼی پرسیار و بہ شیکڼی
وہلام . نەگەر بشتڼ بڼ بہتہ کہ جی نالیبہ ، لہق لہ داوینڼی وہلامہ کەوہ و
بہ داژشتنیکڼی تر دابنابہ ، نەک لیرەدا کہ بہ جارڼی سبھری پرسیارہ کہ
ہمۆی بہال نەکاہوہ و ھچی تبا ناھیتڼ .

(۳۴) دیوانہ : شیت . دەرۆش . کیناہ بہ لہ (ہبنہ کی) نالڼ . عوقدہ گوشا :

هم صاحبی نه شریحه دهمین هه یه تی چا یی هم شاریح و هم جاریح و مؤضیحه گوشا یی (۳۵)

گری کره وه . کینابه به له وه لام دانه وهی مستوره و جی به جی کردنی داواکی . نه سکی زهوان : فرمیک . کینابه به له (ناو) .

وانه : که مستوره له پرسپاره کهی بووه وه و (دیوانه کم) ئی که یشت کهوا (کردنه وهی لهم گریه) ی خراوه له له ستر ، راست بووه وه وئی : پاخوا (فرمیسکی زهوان) م به قوربانت یی ! .. ناد . پاشماوهی قه کانی له به یته کانی پاشمه ودا باس کراوه ..

له (چر) و (ک) و (خا) دا له سمر لهم به شعی لهم پارچه شیمره نوسراوه : «جواب» وانه : وه لام . (مم) ییش نوسویه : «وله فی الجواب» وانه : هیی نالییه له وه لام دانه ودا . (کم) ییش نوسویه : «نه وهی خواره وهی جاریکی دیکه له وه لامیدا داناوه» . (ت) ییش به بنی پیشوی ، وه ک درابه یی همسق پارچه شیمریک ، به خه یی سوز نوسویه که وانه ئه مه قه سیده به کی تره . (او) ییش نوسویه : «حضرت نالی خودش از زبان مستوره در جواب این قصیده را باز گفته» . وانه : جه نالی نالی خوی لهم قه سیده یی له وه لامدا به زوبانی مستوره وه وئوه . به لام وانییه چونکه وه لامه که به ناوی نالی خویه وه به نه که به زوبانی مستوره وه . (عب) ییش نوسویه : «جواب خود را از زبان مستوره چنین داده» وانه : (نالی) وه لامی خوی به زوبانی مستوره وه واداوه ئه وه . ئه شش همر هه له به . (اح) ییش هیچ نیشانه به کی جیبا کردنه وهی له نئوان لهم دق به شعی پارچه شیمره که دا دانه ناره .

گوی : ئه مه ئیکستی (مم) و (ک) و (عل) و (لو) و (عب) و (من) و (کش) . نوسخه کانی تر همسق : وئی .

(۳۵) صاحبی نه شریح : خاوهی لیکولینه وه و لیکدانمه و به کالاکردنه وه . هه یشت : دیمین . چا : چاک . شاریح : لیکدیره وه و به کالاکره وه . جاریح : زه خنه گر و بریندارکر . مؤضیحه گوشا : زۆن کره وهی لیکدانمه . برینچک بگانه سمر ئیسک .

وانه : وئی پرسپاره گت پرسپاریکی فورس و گرانه و به همسق کهس لیک نادریته وه ، که سکی جوان و شوخ و لیها لوی له وئی ، شت باش لیک بدانه وه و پی یگری به کالای بگانه وه ، زه خنه گر یی و بنوانن زام بکا ، زۆن کردنه وه کانی لیک بدانه وه و برین بگه به یته سمر ئیسک .. بیجکه لهم دق معنابهش که بق همرکام له وشه کاتمان باس کرد و ،

بۆ تولد و ژه قق مه تني مه تني حوگما يڻ
تهدقيقى ته مئيش سيزه ده يڻ خوفيه ته دا يڻ (۳۶)

يه کيکيان بديمن معنای مه لايانه بۆ و لهويان ناخی مه بهسته که ي
مه ستوره ي ته پيکا ، ئەم به يته گه لڻ ئيشاره ئي تریشي بيا به . بۆ نمونه
(هه شريح) ئيشاره له بۆ کتیبی (تشریح الافلاک) که کتیبکی مه لايانه به له
زانستی ئاسمان شوناسیدا ، (بهاء الدین العالمی) دايناوه . (هه بهت =
الهیة) یش زانستی ئاسمان شوناسی کۆنه . زاراوه ي (هه بهتني چاک)
له حوجره ي له قيدا به کتیبی لۆر چاکي زانستی هه بهت نه لڻ .
(شاریح) یش به وکه سه نه لڻ له سه ر (مه ن) ي کتیب ته نوس . نه وهش
بزانی که (مه ن) خۆیشی به عه ره یڻ واته (بهت) .. (جاریج) یش که سیکه
له گنځوگي زانستیدا قسه ي به را به ره که ي له که دار بکا . (موضیحه) یش
زاراوه به کي سه ره له باسی (قیصاص) دا ، به زامیک نه لڻ نیکی
زاماره که ي ده رختیڻ .. سه ره زای نه وه که له کتیبی حوجره دا له
جوار چتوه ي هه ندی با به دا ، له سه ره هه ندی ورده با بهت ته نوسرا (موضحة)
یا (مسئله) یا (مهمه) یا شتی ئی و . که واته له کۆکردنه وه ي ئەم وشانه دا
ته ناسوب هه به و له هه رکام پیکشياندا ، بهشی به حالی خۆی ، ته ور به
هه به . له نیوان (شاریح) و (جاریج) یشدا جیناسی لایق هه به .

له وانه به ئەم به يته ئيشاره تیکشی بۆ نه وه بایڻ که ناخ له سه ر ده ي
لاوتنیدا کۆزیکي شۆخ و قۆز و بۆمڻ بۆیڻ ، چونکه له لایه که وه نه لڻ
جڼ به جڼ کردنی داواکه ي مه ستوره که سیکي وای نه وئ و ، له
سه ریکي که شه وه عه قل نابگرئ ده ست به و خیری خوا وه بهت بۆ
که بهتیکر .

(۳۶) مه ن : کتیبی خۆیندی مه لايانه که به نه نا خۆی ژاست نه کړیته وه و
پتویستی به لیکدانه وه و له سه ر نوسین یڻ . بهت . مه ن : بهت و
تولد . حوگما : جهمی هه کیمه واته فه به له سوف و لۆرزان . ته دقیق :
ورده کاری . خوفیه : نهتڻ . نه دا : به جڼ هتڻان .

واته : له وه ي ، با ته وشته ي ، ئەم پر سياره لیک نه دانه وه با ئەم شه
به کال نه کانه وه ، ئەین له باره ي توندی و ژه قیه وه وه تیکستی نه و
کتیبانه یڻ که فه به له سوفه کان نوسویانه ، با وهک پشني نه وان قایم و
بهت یڻ . دیاره ورد کردنه وه و لیکدانه وه ي نه مهشی به هه وکه سی
ناوترئ و له یڻ به دزی به وه بکړئ ، یاخود ئەم (لیکدانه وه به) کاریکه نه یڻ
به نهتڻ و له شوینی تابه پیدا جڼ به جڼ بکړئ .

مه‌جذوبی طوروق ، مورتمعیسی له‌رزش و تایی سالیك زه‌وشی مه‌سله‌کی زنگه‌ی صوله‌حا بئ (۳۹)

خان) بووه ، نه‌وه له‌ین معنای به‌ینه‌که وای نه‌بده‌بنه‌وه که ئیشاره‌ته بو‌نه‌وه (هه‌نه‌که‌ی) نالن وەك نالین قنچ له‌ دهرگای مالی باوکی زه‌ضا قولن خانسا وه‌ستاین بو‌نه‌وه‌ی نه‌هه‌لین باوکی زه‌ضا قولن خان ، واته‌ که‌بخوسره‌و خان ، دهرچن خۆی بگه‌به‌نن به‌ مه‌ستۆره و ماره‌ی‌کا یا نه‌گهر ماره‌ی کردین بیگوێزێته‌وه . بۆیه‌ مه‌عنای به‌ینه‌که به‌م‌جۆره‌ لیک‌نه‌ده‌بنه‌وه چونکه‌ تیکزای بارچه‌ شیمه‌که‌ واته‌گه‌به‌نن که‌ کاتن نالن ئهم «خه‌وه‌ای دیوه‌ ، مه‌ستۆره‌ کچ بووه‌ ، که‌ کچیش بۆ ئیتر چن نه‌کا له‌ مالی باوکی زه‌ضا قولن خانسا ؟ .

زێنشی ئین‌هه‌چن مه‌به‌ستی نالن له‌ (بایی زه‌ضا) دهرگای مه‌شه‌مدی ئیمام زه‌ضا بئ و به‌ینه‌که‌ ئیشاره‌ت بئ به‌ شبعه‌یه‌کی ميره‌ نه‌رده‌لانییه‌کانی سه‌ . که‌میش بۆی نییه‌ بئن نالن ته‌شبهه‌ی وای چۆن نه‌کا ؟ له‌وێ (هه‌نه‌که‌ی) بشوبه‌یتن به‌ ده‌ستی بۆ له‌خوا‌بازانه‌وه‌ درێژکراو ، بۆ نه‌بئ نه‌یشوبه‌یتن به‌عه‌لمی قنچ‌کراوه‌ی دهرگای مه‌رقه‌دی ئیمامیک ..

له‌نیوان (ناییم) و (قائیم)دا جگه‌ له‌ طبایقی به‌دیسه‌ن ، جیناسی لاحقیقش هه‌یه‌ . ئیقتیاسیه‌ له‌ حاله‌ی خوا‌به‌رستان که‌ پێشان‌نه‌کێتن (قائم بالیل) . له‌ کو‌کردنه‌وه‌ی (بئ‌دیده‌) و (عه‌ینی عه‌صا)یشدا له‌ناسوب هه‌یه‌ چونکه‌ عاسا هه‌ی کوێرا نه‌ .

ناییم و (چر) : ناییم . دیاره‌ ئه‌م‌ب له‌گه‌ل (و) ی مه‌لفدا بئ . زه‌ضا (هز) و (کش) : زه‌جا . بئ‌دیده‌ هه‌لستن (ت) و (خا) : بئ‌دیده‌یی هه‌ستن .

(۳۹) مه‌جذوبه‌ : زنی جه‌ذبه‌ لێ‌هاتو . جه‌ذبه‌ حاله‌تیکه‌ له‌و حاله‌تانه‌ی به‌سه‌ر په‌یلاموانی ته‌ریقه‌ی نه‌تسه‌بنیدا دێن . طوروق : جهممی (طه‌ریقه‌) به‌ که‌ ته‌ریقه‌ی ئه‌هل‌ی ته‌سه‌ووفه‌ ، یا جهممی (طه‌ریقه‌) به‌مه‌عنا زێگاوبان . مورتمعیش : موچۆزکه‌ بپاهاتوو . له‌رزش : له‌رز . سالیك : نه‌هل‌ی سوولوك به‌گوێره‌ی زۆی و شوێنی ئه‌هل‌ی ته‌سه‌ووف . زۆی‌گرتوو‌به‌ر . زه‌وش : زه‌وشت . مه‌سله‌ك : زێگا . صوله‌حا : جهممی صالحه‌ .

نالن له‌م به‌ینه‌ و به‌یتی پاشه‌وه‌دا بئ‌شوبه‌یتراوه‌کانی له‌ جهمانی ته‌سه‌ووف وهرئه‌گرت و ئه‌لین : له‌و شته‌ وەك صۆفیی جه‌ذبه‌ لێ‌هاتو یا وەك شیتی ناو‌کۆلان و زێگاوبان و ، وەك له‌رزو‌گادار له‌خۆشیانا موچۆزکه‌ی به‌له‌شدا بئ و ، ئه‌و زێگابه‌ی گرێته‌به‌ر که‌ چا‌کانی خوا هه‌موو گرتوویه‌ته‌به‌ر . مه‌به‌ستی له‌وه‌یه‌ چا‌کانی خوا هه‌موو ئه‌و شته‌بان کردوه‌

فهرستی که به این : داخلی میجرایی زده جا بین
چاوینکی هه بین : غه رقه یی فرمیسی بوکا بین (۴۰)

ژی حورممت و بین حورمه تی هه رگیز نه کوتا بین
چهند ناوی ژواپیت و ، چ ناوی نه ژواپین (۴۱)

که لهو نه بهوئی بیکا ..

له رزش و : ئمه تیکنی نه نها (اح)ه . نوسخه کانی تر هه سو :
له رزه وو . ئیجه ، له بهر هاوسه نگی له گهل (مورمهیش) و (زهوش) ئه سمان
لا به سندر بو . مه سه کی : ئمه تیکنی (هم) و (گم) و (مز) و (تو) و
(کش)ه . نوسخه کانی تر هه سو : مه سه ک . دیاره له وانیشدا هه مه به ست
(مه سه کی) به .

(۴۰) فمرق : له وقه سه ر . فمرقه : فمرق ، نوم . بوکا : بوکا ، کریان .
واه : نهو شته ته پله سه ریکی هه بین له (بهراب)ی ناوانا نایته به
(زهوئی) و ، (چاو)یکی هه بین ، نه نها چاوینک ، هه میشه له (فرمیسی)ی
گریاندا نوم بین ..

له وشه ی (میجرایی زده جا) و (فرمیسی بوکا)دا نه وریه هه به .
هه روه چو (فمرقه)ش ئیشاره تیکی بو (خه رقه)ی نه هلی ته سه ووف
بیا به ، واته وهک چو (نومان خه رقه) له من به کولیا ، له میش
(فرمیسه که ی) نه کا به خه رقه بو خوی ..

فمرقه یی (تو) : فمرقه . ئه یج له میش (فمرقه یی) بین نه گینا نیوه به پته که
له نگ نه بین .

نیوه کانی ئه م به پته له نوسخه کانی (هم) و (گم) و (ت) و (اح) و (من) و
(خا)دا به رودوان .

(۴۱) حورممت : حه رام .

واه : نهو شته هه رگیز ژیکای حه رام و بین حورمه تی نه کوتا پیته وه ،
چهند ناوی ژشبن ، به لام به جلاویکی وای نه ژشبن ئاژو ی بین بچن .

ئه شگونج ژسته ی (ژی حورممت و) به ژسته به کی سه ره خو
دانین و مه منای وا لینه به نه وه : ژیکای ، ژیکای حورممت بین و ، به
ژیکای بین حورمه بیدا نه ژویشبن .

حورممت و (چر) و (له) و (عب) و (کش) : حورممت . بو (حورممت و)
(حورمه ی)یش ده ست له دا . (ت) و (مز) و (تو) و (من) : حورمه ی .

لهم زنگه سریشی که بچن ، یعنی کوژاین
گردن کچن بریته ، قدم زه نهجه که ، سا بچ (۴۲)

تا گرمزه وی زنگه بی غولسانی بهقا بچ
(ماء الخضر) ت قطره له سر قطره فیلما بچ (۴۳)

چمند ناوی (چر) و (عب) : چمن زوی . (مز) : چمند ناو .
(پراویزی) (خا) : چمند ناو که .

(۴۲) قدم زه نهجه که : نازاری بیت بده . کینایه به له داوای هان له کسیتی
خاوهن پایه و زئی و شوین .

واته : دسا فرموز ، زه حمت نه بن تشریف بینه ، نه گمر لهم بیتاوه دا
هینه کم سریشی بیا بچن و بدیق به کوشت ، هر گردن کچی بریته و
ناملاویه بوجن به چن کردنی داواکت و کردنه وی گرتی کویره کت .

نالنج بویه (سرپاچون) ی به (کوژان) معنا لیتاوه نهوه ، تا لهوه
حالی بین که معنای (سرپاچون) بش نه گه یمن .. هروده ها
(گردن کچی بریته) بش بن بهش نیبه له نیشاره تیکی ناسک ...
بریته (ت) و (اح) و (پراویزی) (خا) : سر بیته .

(۴۳) گرمزه : نهوه توند و تیژ زئی بیژی . کسیتی زور پهله ی بچ به
مه بهستی خوی بگا . غولمانی بهقا : نهو تاریکاییه سرچاوهی زبان و
مانهوهی بهرهی ناده میزاده . مندا لدانی نافرمت . ماء الخضر : ناوی
خضر ، نهو ناوهی حمره ی خضر پیغمبر لیلی خواردووه نهوه و بویه
نامرئ .. لیردها مه بهستی له (ناوی مهلا خدری نالنج) خویه نی . قطره :
دلۆپ .

لهم بهینه به یوهندی به بهیتی پیشووه وه به و معنای نهو تهواو نهگا .
واته : نهو (شته) گردن کچی بریته و سریشی بیا بچن هر ناگه زینه
دواوه ، دسا فرموز ووه ، تا به تیژی و به پهله زیکای نهو تاریکستانییه
بگریته هر که سرچاوهی زیانه و ناوی زبانی بیابه ، یاخا دلۆپ دلۆپ
ناوی زبنده گانیت ، یا (ناوی مهلا خدرت) تا دوا دلۆپ به قوربان بچ و دوا
چوژی بوجن بیژیته وه !

گرمزه وی (چر) : گرمزه . لعیش هر (گرمزه وی) به . (گم) :
گرمزه وی . (ت) و (کش) : گرموی . لعیش هر (گرمزه وی) به .
زیکه یی : لسه تیکستی (ت) و (خا) به . نوسخه کاتی تر هموز (قطره یی) .

کڼ پڼ وه کړ تر هم شوه زحمی به منا پڼ ا
مه جلوبه صیفت ، یعنی صیله زحمی تیداپڼ ا (۴۴)

هم جاذیه وو قابیله پڼ نمخذ و عطا پڼ ا
مستوره وو مخنی ، شبه می بادی صه با پڼ ا (۴۵)

مستاهه هلست و به کوری ژوبه با پڼ
هم بابزه له گرم و ته ژی کا به که با پڼ (۴۶)

★ ★ ★

بهم پتیه معنای به پته که وای لن دپته وه : تا تیر ژوبشنی لهو دلوبه ناوه
همین که زیگای تاریکستانی سمرچاوه ی ژبانی گرتووه به بهر ، ناوی
زینده گانڼ یا (ناوی مه لاخدر خوی) ، دلکوب دلکوب به توربان پڼ .

(۴۴) صیله زحم : به سر کردنه وه ی خرم و که سوکار .

معنای هم به پته و دق به پتی پاشم وه ی پتکه وه لیک لمده پته وه .

مجلوبه صیفت (اح) و («پراویزی» خا) : مجلوبی صه فن یان
صه فن . (خا) : مجلوبی صیفت . دباره (مجلوبی صیفت) ه به
(ی) مه صدر پیت . («پراویزی» خا) : مجلوب صیفت . دباره
نمیش (مجلوبه صیفت) ه . صیله ی (چر) و (لک) و (هز) و (لو) و
(هب) و (من) و (کش) : صه لای (۱) . (خا) : صیله . دباره نمیش
(صیله ی) پڼ . تیدا (ت) و (لو) و (هب) و (من) : تیا .

(۴۵) جاذیه : ژاکش . قابیله : وهرگر . زه زامنه . نمخذ : وهرگر پڼ .
عطا : دان .

جاذیه وو قابیله پڼ : لهه تیکستی (مز) و (خا) و (کش) ه . نوسخه گانڼ تر
همو : جاذیه پڼ قابیله پڼ . مستوره وو (ت) : مستوره پڼ .

(۴۶) ژوبه با : جهمی زه قبه وانه به دکار . بابزه من : شیشی که باب .

هم سن به پتهش همروا معنای دق به پته که ی پتسو لهواو له کن .
وانه : کڼ پڼ ، واده تر ، بهم تاریکه شوه به به پتیه به مندا پتیه وه و واده
زنه صراف که شپخ جاذیه ی لن هتاپڼ و ژابیکشاپڼ بولای خوی ، پڼ
به لاه وه ، صیله زحمی له بهر چاو پڼ و ، هم هتیز ژاکشانی
منی بین بولای خوی و هم شنبم لن وهرگر و بو (وهرگر پڼ و دان)

دهس بدا و كه لكی نال و گوزی پتوه بین ، شارراوه و نه پتیش بین و دهك سروی پای سبه بنان .. به کویرایی چاوی ناحل و یمگار ، بن کرس و بین بهروا و دهك سرخوش هه لسن یتت به ده ممه وه ، تا (شیش) اه کی منیش (که باب) یکی بداتج و بهو که باب به گرم و نه زی کانه وه ... به پتی نه ممعنايه (شیش) یش و (که باب) یش هه به ده شتن و (شته که) جار یکیان له زویه که وه کراوه به (شیش) و جار یکی که له زویه کی تره وه کراوه به (که باب) .

له وشه (زهحم) دا لشارهت کراوه به (زهحم) ی لافرهت و له وشه (مهتوره) ندا نه ور به هه به .

نه ممعنايه که نیمه لیمان داوه نه وه له سهر تیکستی زور به ی نوسخه کانه . نیمه لاما نوایه نه گهر له نوسخه ی (م) که له جایی (گرم و نه زی) نو سیویه (گرم بری) و نه لوانزی به (گرمه به زئی) بخوینرینه وه - نه ممعنايه وهر بکیرین و ، له نوسخه کانی تریش (کا به که باین) که بینین و نیو به یت به ممجوره پتکه وه بنین :

نه ممبازنه گرمه (یا : گزمه) به زئی کا به که باین

معنايه کی جوانترمان دپته دهست که له گهل معنايه به یتنه کانی پتسه وهش باشر نه گونجن ، چونکه معنايه نیوه به یتنه که وای لپ دپته وه : نه مم (شیش) اه گرمه یا گزمه من به بین به خشینی (که باین) به زئی بکا . به پتی نه ممعنايه ، معنايه (شیش) و (که باب) په کی ناین و جیا نه بین له یله و (شیش) لای (نال) و (که باب) لای (مهتوره) نه بین . ههروا به پتی نه ممعنايه نه شتوانین (بابزمن) له جایی (شیش) به (دهرگا کوته وه) معنا لپ به دپته وه ، واته : (که باین) بدا بهم (هینه) ی من که دهرگا که له کو پتته وه .

به کویریی زویه باین (ت) و (هز) و (تو) و (عب) و (اح) و (من) و (کش) : کویریی زه قبان . گرم و نه زی کا به که باین (چر) : گرم تری کانی کبایی . (گم) : گرم به بری کوانی که باین . (خا) : گرم تری کانی کبایی . معنايه هیچ کام له مم نوسخانه دبار لیبه . (کش) : گرم .. قاد . دباره یا (گرم) و (اوه یا) (گرمه) به .

له (م) و (گم) دا نیوه به که می نه مم به یتنه و به یش پتس نیبه و له نیوه ی دژه می ههردوکیان به یتیک پتکهاتوه .

« نالې » ا وږه هزليکې که عاری شوعه را بڼ
 ژورمش مه که پټی صفحې هره له وح و کتایڼ (۴۷)
 ته حریری خه یال و خه و نه گهر یتنه حیا بڼ ،
 د مرویش و گه دا شاه و ، د بڼ شاه گه دا بڼ (۴۸)

(۴۷) هزل : گالته وگه پ . عار : نه نگ و شور بڼ . صفحه : ژو ، لاپهزه .

نالې باش نه وې ژور داوی خه و نه کي و گفتوگوي نیوان خوی و
 مستوره ی همو گیزا بڼه و لڼ پوره و ، به عاده ی شاعران چاویکی
 زه خنه نامیز به خوی نه گیزا بڼه و ، نه و نه له سڼ به بڼه ی دوا به ی
 پارچه شیره که بڼه داوا له خوی نه کا واز له سڼ جوره قسه بڼ جیانه
 یتنه و ، به خوی نه لڼ بڼه د به خه و خه یال نایڼ به هیج و ، چا تریش
 نه و نه به له جیایی قسه هیج و بچ شتی بڼ و بنوسن که بڼ دواژوی
 باش مردنی چاله بڼ .

واڼه : نالې ! ژوی لاپهزه ی کتیب به و گالته وگه پ و قسه ی هه لوق
 مه له قانه زه ش مه کړه و که شاعران شرمیان لڼ دڼ . کتیب و دیوانی
 شیر به بابنه ی دا به دناو نه بڼ و نابژوی بڼ نه چن ..

پټی (چر) و (عم) و (له) و (لو) و (عب) و (من) و (خا) و (کش) : بڼ .
 هیج (چر) و (خا) : همر .

له به بڼه له (من) دا دوا به یی نه م پارچه شیره به . وادیاره نازناوه کي
 (نالې) به هه له بڼه بردوه .

(۴۸) ته حریر : نویڼ .

واڼه : نه گهر بڼه د حیا بڼ خه و خه یال بکا و بڼو سڼه و
 به به مای بڼ یتنه دڼ ، نه بڼ گه دا بڼ به پادشا و پادشاه بڼ به گه دا و
 همو شتی ناوژو بڼ ، که نه و نه ش همر گیز نایڼ .

ته حریری (عم) و (گم) : ته حریری . خه یال و (عم) و (گم) : خه یالی .
 (ت) و (اح) : خه یال . بڼ (خه یال و) و (خه یالی) بڼ نه گونچ . یتنه
 (لو) و (عب) و (اح) و (من) و (کش) : یتنه . د مرویش و (لو) و (عب) و
 (کش) : د مرویش . بڼ (د مرویش و) (د مرویش) بڼ نه گونچ . شاه و :
 نوسخه کانی بڼه دستان همو نویڼه (شاه) ، به لام دیاره نه بڼ به
 (و) ای عطفه و بڼ .

وا چاكه خيال و خهوت ئه سرارى هودا بىن
 نهك بهشى سورور و عهلم و بادی ههوا بىن ۰۰ (۴۹)

— ۳ —

خوشا زه ندى له دنیا بىن موبالات و موجه زده بىن ا
 به زۆر زندهى جماعت بىن ، به شهومات و موجه زده بىن ا (۱)

نهم به بهته له (هم) و (گم) دا دوبه بیتی بهشی پرسپاره که به . له (تو) و
 (کش) بشدا دوبه بیتی بهشی وه لایمه ، واته له گهل به بیتی پاشموه له جیتی
 به کتردان . له (من) بشدا له گهل به بیتی پیتشو له جیتی به کتردان .
 (۴۹) ئه سرارى هودا : زازی پهی بردن به زاستی و زیکه دۆزینموه بۆ لای
 خودا . سورور : خوش . عهلم : ئالای . باد : با . ههوا :
 ئارمنق بازی .

واته : و اباشتره بیر له دۆزینموه ی زیکی زاست ، زیکی لای خوا
 بکه بنموه ، نهك همر خه ربکی باس کردنی زابواردن و (ئالایی هه لکراو) و
 شه کانه موه به بای ئارمنق بازی بىن .

خه یال و خهوت (هم) و (گم) : خه یالت له گهل . (ت) و (هب) و (اح) و
 (کش) : خه یال خهوت . بۆ (خه یال) و (خه یالی) بش دهنه ئه دا . (مز) و
 (من) : خه یالی خهوت . عهلم و (هم) و (گم) : عهلمی . (ت) و (اح) و
 (خا) : عهلم . بۆ عهلمیش و ئیضا فهش نه گونج . بادی (چر) و (هب) و
 (اح) و (خا) و (کش) : باد . بۆ (بادو) و (بادی) بش دهنه ئه دا . ئه شگونج
 له نه سلدا (باری) بۆین و به هه له ی نو سبار گۆزاین . (گم) : بایی .

— ۳ —

(۱) خوشا : چهنه خوشه ، خۆزگه ی بىن ا زهنه : ئه وه ی خۆی به هیه چه وه
 نه به سیتتموه . موجه زده : زۆت .

واته : خۆزگه به حالی ئه و که سه ی خۆی به دنیا وه نه به سیتتموه و
 له هه مر په یومند یکی دنیا بىن زنگار بۆین و ، هه مرچى ئه کا له پیناوی سو دی
 گشیدا بىن . به زۆر سه ربده مه وه بۆ و کاروبار هه ل سۆزینى ناو خه لك
 بىن و ، به شه ویش بۆ خۆی سه مرگز و مات بکا و ، خۆی له م جبهانه
 هه مر دۆر بگه مه وه و له گهل خوا ی خۆی خه ربک بىن .

له نیوان (زۆی) و (شهو) و ، (جماعت) و (موجه زده) دا طبیان هه به .

به صورت : جلودن ، غرقى علايق هروه گر خلاق
 به معنا : خلودن ، مهنى مونا جات و موجه زده بن ! (۲)
 نه گر عالم بيته خله مهنى كشرى سرتاپاي ،
 وجودى بن وجودى بن موباهات و موجه زده بن ! (۳)

هروه ها طبائىكى به ديمن له نيوان (زنده) و (مات) بشدا هيه ، چونكه
 (مات) به ديمن وهك (مات)ى به معنا (مرد) وايه .

خوشا (چرا) و (مب) و (من) : خوشه . زنده ي (م) : زينلوى .
 (ت) : زنده .

(۲) صورت : ديمن . جلودن : نيسبه ته نه پال جهلوه ، واته نومايش و
 دهره كون . علايق : په يوند . خلودن : كوشه گر . مونا جات :
 بازانه وه له خوا له زير ليوه وه .

واته : خورگه به حالى نهو كه مهنى به ديمن به دهره وه بڅ و نوقمى
 په يوه مهنى كومه لايه بيه وهك لهم همو خلكه . . له زاستيشدا
 دۆره بريز و كمناره گر بن و نه ناهت له بازانه وه شدا له خوا دهنگى
 هه لته بڅي .

له برابرى بن كردنى (معنا) و (صورت) دا طباق و ، هروه ها
 له نيوان (جهلودن) و (خلودن) بشدا . سهره زاي نه وه كه لهم دوانه ي
 دواين جناسى لايه قشيان له نيواندايه .

خلودن (م) : خلودن وه . (اح) و (خا) : خلودن . دياره له ميس هر
 (خلودن) يه . مونا جات و (چن) : مونا جات . دياره له ميس
 (مونا جات) وه .

(۳) خه لعت : خه لات . وجود : بون . ذات . موباهات : شانازى و
 لير كردن .

واته : به زاده يهك ده سنى له دنيا داشوردن ، نه گر لهم دنيايه ي همو
 بڅ بگن به خه لايك و بيگنه برى سرتاپاي دا بوشن ، نهو هيشنا
 كوسقايتك نه كوژي و خوى لن باين نه بن و گويى نهدان ، وهك هيچ زوى
 نهداين .

بن موباهات و (ت) : بن موبالات . لهم به يته له (چن) و (ك) و (من) دا
 له گهل به بنى پاشه وه ي له جتي به كردان و ، له (مب) و (اح) و (خا) بشدا
 نيه .

به ظاهر طاوسی زهنگین ، صیفانی (به علی التاهری)
 به باطن قمری بر خاکستر ذات و موجه زده بین ا (۴)
 نه گهر ته کیه ، نه گهر شیخه ، هه مق داوی علایق بقون
 بلا « نالی » بچن مهستی خه رابات و موجه زده بین ا (۵)

- (۴) خاکستر مری : زهنگ و هك خولمیش . هزار و بین لارار .
 واته : به دیمه بنیاده میك بین و هك تاوسی هزار زهنگ ، فیز بكا
 به سر همره سیکا که فیز به سر خه لکا بكا . له زاستیشا و هك کوتری
 به مستزمانی خولمیش زهنگ و ، مرقبه کی هزار و بین لارار بین ، هیچ
 به یوهندیکی به دنیاوه نه بین .
 نیمه معنای زستی (به علی التاهری) امان وا لیداره موه که (به)
 فیملی نمری همره بیبه له (تاه یتیه) واته : فیزی کرد . به میبه نه بو
 نیمه فاعله کی (تاه) بین نك (تاه) ، به لام وای بوچوین که
 نالی له خویه موه بز شوتنه گومکن و هاوناوازی له گمل (به) شوتنه
 گوزکی به (بین) و (هج) که کردوه .
 طاوسی (جر) و (جن) و (کم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) : طاوسی .
 نمیش همر (طاوسی) به . (کم) : تاوسی ! صیفانی (جر) و (عب) :
 صیفاته . قمری بو : نیمه یتیکستی (جن) . نوسخه کانی تر هه مق
 (قمری) که بز (قمری بو) و (قمری بی) بش دهست نه دا . ذات و (جر) و
 (عب) : ذات . نمیش همر (ذات و) وه .
 نه به بنه جوره لپشاره یتیکی تپاه بق لایه نی (اذلة علی المومنین ،
 اهز قر حکم الکابیرین) له باسی موسولماناندا .
 (۵) علایق : به یوهند . خه رابات : که لاه کون و ویرانه .
 واته : نه ته کیه و نه شیخ هچیان بو نه ره ناشین کهس خویان پتوه
 به ستنیه موه ، چونکه هه مق همر داون و خه لک نه به ستنه موه به دنیاوه و
 قوشی لاشویی دنیا پرستپیان نه گمن . که واته با (نالی) سمری خوی
 هه لگری و زو بکانه کاول و ویرانه کان و سرخوای هه شتی بهزدانی
 بین و ، دهست له هه مق جوره به یوهندیکی دنیای داشوری .
 ته کیه (کم) و (عب) : ته کیه و . شیخه (عب) : شیخی . داوی (جر) و
 (جن) و (ک) و (اح) : داو . نمیش همر (داوی) به . (عب) و (من) :
 همری . بلا (جن) : بلن . بچن (کم) و (کم) و (من) : به بچن .

له چاوی (ژۆدبار) م (توری) دین و هغه تاری یخ همیش با ماجرای هجرانی (توری ژۆدباری) یخ (۱)

نالین هم پارچه شیمه‌ی به‌پونه‌ی بۆحه‌ج چونی (توری ژۆدباری) به‌وه
وتوو که دیاره به‌کیک بووه له دۆستانی و ، وه‌که به پارچه شیمه‌که‌دا
ده‌رنه‌که‌وئ سهر به تهریق‌ه‌ی نه‌قشبه‌ندئ بووه .

له‌باری هم (توری ژۆدباری) به‌وه ئیمه ههر نه‌وه‌نده ئیزانین له دئی
(ژۆدبار = ژووار) له هه‌ورامان بنه‌ماله‌به‌کی ئایین بووه ، به‌کیک له‌وه
بنه‌ماله‌به ناوی (صبغة الله) بووه . مادهم نالییش باسی (توری) ناویکی
(ژۆدباری) نه‌کا و ناوی (صبغة الله) ناویک و (بد الله) ناویک نه‌هین ، نه‌بین
نه‌و (صبغة اللهی ژۆدباری) به‌ئمه یخ که ئیزه ناوی هاتوو و نه‌بج
به‌پوه‌ندیکی به‌م (توری) به‌وه هه‌ب و وادیاره باوکی بووه و ، به‌نیشانه‌ی
وشه‌ی (شوهود) بشدا له به‌یتی سیه‌مه‌دا ، له‌وه‌هه‌ج له‌وکاته‌دا که نالین
هم پارچه شیمه‌ی دانه‌وه نه‌وه‌مه‌وه . هه‌روه‌ها وادیاره (بد الله) یش
مامی توری بووه و ، به‌نیشانه‌ی وشه‌ی (ده‌ستیاردا) له به‌یتی سیه‌مه‌دا ،
وادیاره له‌کالی دانانی هم پارچه شیمه‌دا له زیانا بووه . ماموستا مه‌سمود
موحه‌مه‌دی ش له‌بار به‌وه نه‌کین : « من له‌باری هم (شیخ توری
ژۆدباری) به‌وه ههر نه‌وه‌نده ده‌زانم به‌نیک له‌کۆین ژباوه و پیاویکی
به‌رچاو و تیز لڭ گراویش بووه . به‌یتی گیتانه‌وه‌ی ده‌ماوده‌می باوکم له
باپیره‌وه شیخ توری نانی به‌شیخایه‌ت به‌یدا نه‌کردوو ، خۆی خاوه‌ن
به‌خشین بووه و به‌مالی خۆی خزمه‌تی خه‌لقی کردوو » .

(۱) ژۆدبار : چه‌م . ناوی دپه‌که له هه‌ورامانی به‌ری ئیران ، خه‌لکین
پیتی نه‌لین (ژووار) . تاری : هه‌لاو . ماجه‌را : ژۆداو . نه‌نجام .

واته : چاوی یز له فرمیتسم که له‌به‌ر زۆری گریان بووه به‌چه‌م ،
خه‌ریکه‌ لیلایی دابن و بێشکی بینینی لڭ کار بێن . ئه‌مه‌ش له‌نجامی
دۆرکه‌وتنه‌وه‌ی توری ژۆدباریه .

وه‌خته (م) و (گم) و (گم) : وه‌خته . نوری (چر) و (چن) و (ت) و
(خا) : نور .

مه‌سمود موحه‌مه‌د ، چه‌بکیک له‌گوتاری نالین ، ۱۹۷۶ ، به‌شدا ،
چاپخانه‌ی کۆژی زانیاری کورد ، ل ۱۱۲ .

چ میمارانه بۆ تمعیری کهبیهی دل دهچته حاج ا
خودا یار و موده دکار و نیگه همداری عماریی یی ا (۲)
به وه قتی تلبیه مهستی شوهردی (صبغة الله) یی ا
به گاهی تهرویه سیززی (ید الله) دهستاری یی ا (۳)

(۲) میمار : وهستا بهننا . تمعیر : ناوهدان کردنهوه . موده دکار : یارمه یی دهر .
نیگه همدار : ناگاداری کمر . عمارتی : کماوه .

وانه : ماشه لای نوری چهند وهستایانه کهوتوه تهزئی بۆ حاج بۆلوهی
دلی خۆی به بادی خوا ناوهدان بکاموه . خوا یاری یی و به فریای بگا و
ناگاداری نمو کماوه به یی که له سه نمره کهبدا بیا دانه نیشت .

دهچته (کم) و (من) : نهچته . نیگه همداری (چر) و (چن) و (ت) و
(صب) و (اح) و (خب) : یی (ی) ییضا نه . بهلام دباره نه یی به (ی) وه یی .

(۳) تلبیه : خویندنی دوعای (لَبَّيْكَ .. اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ ..) . که حاجی
له پاش نحرام دابهستن بۆ حاج و له کانی سۆزانه وهستاندا به دهوری
کهبهدا و له هه ندی کانی تردا نه بخوین . شوهرد : به کیکه لهو حاله تانهی
به سهر نه هلی ته مهووندا دین و ، وایان بیا دینه پیش چاو که هه میسه له
خوزۆری خوادان . صبغة الله : کردهی یی گهردی خوا . ئیشاره به
ئایهی (صِبْغَةَ اللَّهِ ، وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً) . ید الله :
دهستی هیز و توانای خوا . ئیشاره به ئایهی (يَدُ اللَّهِ فَوْقَ
أَيْدِيهِمْ) . دهستار : یارمه یی دهر .

وانه : یاخوا لهم دۆستم له وهختی (لَبَّيْكَ .. لَبَّيْكَ) کردنا مهستی
حاله یی شوهرد یی و ، له نۆری کردهی یی گهردی کردگادا نوقوم یی ..
له کانی ئار هه لکۆستنی زۆری هه شتی قوربانیشدا خوا دهست بدانه
بالی و یارمه یی بدا و کاری بۆ زاپه زینتی .

وله پیشان وتمان بهم به یتمدا دهر نه کهوتی کما (صبغة الله) و (ید الله)
ناوی دۆکه سن و له کانی وتنی لهم پارچه شیمردا به کهمیان مردق و
دۆهمیان زینق بووه و ، به پیش خستنی (صبغة الله) بشدا لهم لهو
باوی نۆریتی و (ید الله) مای بۆین .

به وه قتی (م) و (گم) و (من) : به وهختی . تلبیه (چر) و (لک) و (اح) و
(خا) : تلبیه ت . صبغة الله یی (م) : صبغة اللهی . تهرویه (چر) :
تهربیه ت . (م) و (گم) و (من) و (ت) و (لک) و (صب) و (اح) و (خا) و

فرق خانی (صفا) وو (مروه) هر و هك تاودان دهمدهم
 له به بقوی دلی پز زمزمه می میزایی جارتی یی ا (۴)
 نه گهر خه لومت نشین یی ، (جانی جاقان) یی نه یسی نهو
 وه گهر هجمرت گوزین ، ژوخی (هززان) یاری غاری یی ا (۵)

(خب) : تریبیه . به لام همزی هه له به .

(۴) نو پوخت : لاغوی بهره کمت . صفا و مروه : دق بهر زاین له مه ککه
 حاجن به نیتوانا زاله کمن و نهوه به شیکه له نه ریشتی هج . تاودان :
 پلوسکی بارانار . به نبوع : کانج . زمزمه : شوق و سوز . میراب :
 پلوسک . جارتی : زهوان .

واته : یاخرا لوله ی لاغوی فه یفی و بهره کمتی صفا و مروه ، تاودان ،
 وهك پلوسکی ناو ، له کاتیای دلی پز شوق و سوزی نوری
 ژودباریه وه بزوا .

له وشه ی (به نبوع) دا نیشاره تیک بو شاری (به نبوع) ی حجاز و ، له
 وشه ی (زمزمه) شدا نیشاره تیک بو (زمزمه) کراوه که بیریکه له مه ککه .
 میزایی (چر) و (چن) و (ت) و (د) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) :
 میراب . دیاره (میرایی) به .

(۵) خه لومت نشین : نهوه ی له شوینیکی چولدا به نه نها دانه نشین خه ریکی
 خوابهرستن نه یی . جانی جانان : روح الارواح . کینایه به له خوای
 گه و ره و هتجایشه بو نازناوی به کین له پیرانی ته ریقه تی نه قشبه ندی که
 ناوی (شیخ مظهر) بووه . هجمرت گوزین : نهوه ی کوچ کردن له
 ولای خوی هه لاویرتی به سر مانموه نیایدا . نیوه ی به کمتی به نه که
 نیشاره نه بهوه که پیغمبر (د.خ) بهر نهوه ی سرقشی له خواوه بزیی له
 نه شکوتی (حیرا) دا خه لومت نشینی نه کرد . نیوه ی دوه میشتی
 نیشاره نه به کوچ کردن له مه ککه وه بو معدینه و په ناگرتنی له گهل
 حمزه نه نه بو به کر له نه شکوتی (نه ور) دا . هزیران : خوشه وستان .
 نیشاره نه بو نازناوی به کیکي کر له پیرانی ته ریقه تی نه قشبه ندی که ناوی
 (سه یید عه لیی ژامیت منج) ی ماموستای (بابا موحه ممدی سمسای)
 ماموستای (امیر تولال) ی ماموستای (شاهی نه قشبه ند) . یاری غار :
 هاوژیی نه شکوت . نیشاره نه بو حمزه نه نه بو به کر .

واته : نه گهر نوری ژودباری له پاش به جین هتانی فه رزی هج نیازی
 مانموه و خه لومت نشین و خوشه گیری هه به له مه ککه دا ، لهوا نهو خوابه

شعائير يه كه به يه كه مه سروري سيززي غه يي لازه يي
مه سامع سر به سر مه شكوري دهر كي به يي باري ين ا (٦)

يشانه ي (صبغة الله) له سر ئيسم و مه سامه
به ين نه يره لنگي نه و زهنگه كه زهنگي ئيفتخاري ين (٧)

هاو دهم و ناگاداري ين كه ناهه ريده گاري همو زينده و مرانه . خو نه گهر
نيازي كوچ كرديشي هه به يو مدينه ، نهوا گياني پاكي خوشه ويستاني
خوا هاو كوچ و هاو زتي ريگاي ين .

وه كه له سره نادا ئيشاره تمان بو كرد ، بهم به يته دا دباره نوري
زو دباري له په يوه واني ته ريقي نه قشبه ندي بووه .

گوزين (چر) و (كم) و (ك) و (عب) و (اح) و (خا) و (خب) :
گوزين ين . (من) : نوشين ين . زوحي (چر) و (كم) و (گم) و (ك) و
(صب) (اح) و (خا) و (خب) : زوح .

شه عالمي : جهمي شهيره به به و كرده وانه له تين كه پتويسته له هه جدا
(٦) بكرين . غهيب : نادباري : لازه يي : خوي گومان لن نه كراو . مه سامع :
جهمي مه سامه وانه ههول و نه قهلا . مه شكور : سوياس كراو . دهره :
لن حالتي بون . دهرگا . بهيت : خانو . باري : خوا .

وانه : باخوا نوري زو دباري داب و نه ريني هه ج به جوړي به جين يتين
خوي نادباري گومان لن نه كراو خوش حال ين لتي . هه رچن ههول و
ته قهلا به كيش نه دا له زيگهي خوادا ، له قابي مائي خوادا نه و نه ده
په ساند ين سوياسي بكرئي له سيري .

شعائير يه كه به يه كه : تيكزي نو سغه كان بيا كه و بونه هه له وه ، ئيمه
خومان به پتي زي و شوي زاستمان كرده وه . نه مهش له وه ي له
نوسغه كاندا نوسراوه . (چر) و (كم) و (اح) و (خا) : شعاريكي به يه كه .
(چن) و (هم) و (گم) و (ت) و (ك) و (عب) : شعاري يه كه به يه كه . غه يي :
ئيمه تيكسني (هم) و (كم) و (من) . نوسغه كانني تر هه مويان : غهيب .
دياره ئيميش (غه يي) به .

صبغة الله : نه وه ي خوا زهنگي زشتين . موسما : ناو نراو . نه يرهنگ :
(٧) ئيل و نه له كه بازي . ئيفتخاري : شانازي پتوه كردن .

وانه : نوري نيشانه ي نه وه ي پتوه به كه خوا زهنگي زشتووه و زهنگي
نه وه ي پتوه به و له و جوړه بنبادمانه به كه نهو خوشي نه و ين ، باخود

به کویزج دۆر له (تۆزج) مایهوه « نالنج » لهمن ، یازمب ا
فریووسی تۆزی ژنگه ی کوحلی چاوی شهسکاری یی ا (۸)

- ۵ -

هه ی قهلمه یی ماهم که دهلتی ههوجی بورقجی ا
وهی قولله یی دۆزج که دهلتی قامه تی هوجی ا (۱)

نیشانه ی چۆنهوه سمر (صبغاله) ی پتوه به لهتۆزی پساوچاکیهوه و ،
لهمبارمهوه ناو و خاوهن ناو بهکیان گرتوهوهوه ، یی فزوفیلی نهوه که نهو
ژهنگی خواپییه پییهوه نیشانه ی شانازج بهخۆوه کردن و خۆ به رل زانیی
یی .

لهنیوان (نهیرهنگ) و (نهو ژهنگه) و (ژهنگی) دا وشه نارایییه کی جوان
هه به .

ئیسیم و : نهمه شیوه راسته که به یی ، ههرچهند له هیچ نوسخه به کدا
وا نهو سراوه . (ام) و (کم) و (گم) و (من) : ئیسیم . بهلام هه له به .
نوسخه کانی تریش هه مو : ئیسیم . دیاره نه یی (ئیسیم) یی . له نیوه
به یی دۆهه میشتا زور به یی وشه کانی (نهیرهنگی) و (ژهنگی) ، (ی) ی
نیشانه که بهان پیوه نیه .

(۸) لهمن : لیتره . کوحل : کله . شهسکار : فرمیسکاوئ .

واته : نالنج بههۆی دۆریهوه له تۆزج لهوهنده گریا ، ئاوی چاوی
داهات و کویزج بۆ و به کویزج بۆ خۆی لیتره ماوههوه بهتهنها . . دهسا
خوا به بهره که یی تۆزی ژنگه ی سه نه ری هه جی تۆزج بکه به کله ی چاوی
بۆ له فرمیسکی بۆنهوه ی تۆزجایی یی بکه وینهوه .

له تۆزج (ام) و (کم) و (گم) : له تۆ وا . شهسکاری : نهمه تیکستی
تهنها (چناه) . نوسخه کانی تر هه مو : (لیشیظاری) .

- ۵ -

به بۆچونی ئیمه لهوه نهچن نالنج نهم پارچه شهیره ی بۆ دۆستیکی تازو
پیکه بشتۆی خۆی و یی که به نه زمانه وایی دۆرکه و پیتهوه بۆ قهلا پیک ،
چونکه له پارچه شهیره کدا ناوی (قهلمه) و (پورج) و (قولله) هه به و ،
بهسانه و به (مهجلیس) و (ژاو) و (سوارج) یشتا لهوه نهچن نهو دۆسته
شهیره بۆ و تراوه به کن بۆ یی له میرانی بابان و ، کن نه لنج مه بهست نه محمد

وله قافی زهمن قاییلی ئیکمال و تهره قعی ۰۰
وله بورجی سه ما لایقی ئیقبال و عوروجی ۱ (۲)

باشا نهین له سهره ئای لاییدا؟! ئهم پارچه شیعره له گه ئین سهره وه
له گه ئ پارچه شیعری «ئهم ئاقمه مومنازه ۰۰ دا په یوهندی ههیه و ،
ئیرهش وهك لهوئ به شان و بالی ئیرینه دا ههكدان ، نهها دیارده بهکی باوه
له ئهده بی کلاسیکی ژۆره لاییدا و به هیچ کلۆجین ناچینه وه سر شیوه بهکی
په یوهندی نازه وای جینسن ۰۰ به ئایه ئین که ئالین ئیره دا ژۆی دۆسته که ی
له شو به ئین به که به و مۆی دهره لۆی سبیل و ژیشی دانئین به
سو پای زهشی حه به شه که هان مه که بیان داگیر کرد و ، باسی ژاواردن
مهردانه ی وهك له نجومهن ناراین و ژاو و سوارئ ئه کا .

(۱) قه له : قه ۹ . ماه : مانگ . ئه وچ : لۆکه . بهرترین پله ی ئه ستیره .
بورج : جهمی بورجه ، به معنا قه ۹ ، یا هر کام له دوانزه بورجه که ی
ئاسمان . قولله : لۆکه . قامت : با ۹ . عوج : عوجی کۆزی مه ننه ق ،
زه لاتیکی ئه فسانه ییبه ئه ئین بالای ئه ونده بهرز بووه به ده ستیکی ماسی
له بێ دهر یا دهره ئناوه و ، به و ده سته که ی داویه ته بهر خۆر برژاند به ئه ی!
مه عنای ئهم به بته و به بئی باشه وه ی بیکه وه لیک ئه ده به نه وه .

ماهه (خپ) : موله م (ا) . ده لیتی (چرا و (ت) و (عب) : فه لک .
ئه وچی : ئه مه تیکستی (کم) و (گم) و (من) .ه . نوسخه کانی تر هه مۆ :
(ئه وچ) ، دیاره له وانیشدا مه به ست هه ر (ئه وچی) به . وه ی (عب) : ئه ی .
دۆرئ (هم) : دهره م . (کم) : دهره م (ا)

(۲) قاف : کتوی ئه فسانه یی قاف . ئیکمال : به ره و له و اووچ جۆن .
ته ره قن : سه رکه و ئن و بهرزه نه وه . ئیقبال : ژۆن کردن . شان و
شکو . هورج : بۆ سه رکه و ئن .

واته : ئه ی مانگی له قه لادا دانیشتۆم ، که قه لاکت ئه ونده بهرزه
بۆت بووه به بورج و خۆشت بۆی به ئه ستیره که له بهرترین پله دا یین .
ئه ی لۆکه ی دۆرئ که له دۆریدا ئه ئی بالای عوجی کۆزی مه ننه ئی که س
ده سی نا ئکاتین ۰۰ ئه ی له قه لای به سه ر کیه وه دروست کراودا نشین ، که
خۆشت وهك کتوی قاف له زه ویدا هه میشه زیاد ئه که بت و بهرز
ئه بینه وه ۰۰ ئه ی پایه بهرز وهك بورجی ئه ستیره کانی ئاسمان ، که شایانی
ئه وه ی ژۆت ئی بکرت و شان و شکوت لۆر بێن و ، وهك چۆن پێخه سه ر
سه رکه و ئ بۆ ئاسمان ، لۆیش کهسانی پایه بهرز بێن بولات .

نهی گاهووی نادیده به تهئیری مهییق
یا گوههری ئەصدافی و باقوتی دورقجی (۳)

بۆ مهجیس و یاری سه بهی شهوق و سیراجی
بۆ ژاو و سوارتی عه له بی زین و سورقجی (۴)

له ئەفسانهی سهبارت به کتیی قافدا هه به گهوا بهشی زۆری لمانا
لواوه و ، چوار دهووی تۆپی زهویی داوه و ۵۰۰ فرسقی بهرز ده .. تا
نیوه زۆیشکی خۆر به سهربهوه سهوزه و لهو ههواش شینه .. ئەبسن
(ئیکمال) و (هه ره قتی) ی کتیی قاف ئیشارت یه بهو ئەفسانه به .

ئیکمال و : ئەسه تیکستی (چن) و (هم) و (گم) و (له) . (کم) و (من) :
ئیکمالی . نوسخه کانی تر هه مۆ (ئیکمال) که بۆ مهطفیش و بۆ ئیفا لهش
دهست نه دا . سه ما (بهراویزی) چر و (هب) و (من) : له لهک . ئیقبال و
(چر) و (ت) و (اح) و (خا) و (خب) : ئیقبال . ئه میش هه ر (ئیقبال) و ده .
نالێ لهم دۆ به بنه دا کومه له وه به کی به کاره ی نه اوه که هه مۆیان
نهاسویان له نیواندایه ، له زۆی له فطه وه یا له زۆی مه عناه ، وهک
(قه لهه) و (ئه وچ) و (بۆرچ) و (سه ما) و (هه و رچ) و ، (قاف) و (زه بین) .

٢١) لاهو : ناسک . نادیده : له بهر چاو نه بو . مه هیق : سام لێ کراوێ و
هه بیعت دارێ . ئەصداف : جهمی صه ده نه . صه ده ف گه اندازیکی
به چو کی ناوی به له قاپلۆ فیکابه پیتی نه لێن صه ده ف و به ناو بانگترین جۆری ،
جۆری که پیتی نه لێن صه ده فی مرواری ، مایه به که له گیانی خۆیا به ره ورده
له کا ورده ورده ژه ق نه بسن ، ئه وه ئه و مایه به که پیتی نه لێن مرواری .
دورقج : جهمی دورجه واته ئه و سنۆقه به چو له بهی که ئا فره تان شتی
گرانه های خۆیا نی یا هه ته گرن .

واته : ئه وه نه ده لیمان دۆر که مۆلا یته وه له بهر سام لێ کراوێ و بهر چاو
نه که و نت وهک ناسکی و محشیت لێ هه توره که خۆی نادانه قه ره ی
لاره دانێ ، یاخود نه آتی گوههری ناو صه ده فی ، نابهرتی ، یا باقوتی ناو
قوتوی گوههه ر و زیر و شتی گرانه های ..

به ته ئیری : ئەسه تیکستی (من) و (خب) . (چر) و (هم) و (گم) و (له) و
(اح) و (خا) : به ته ئیر . بۆ (به ته ئیری) و (به ته ئیر) ویش ده ست نه دا .
(چن) : به ته ئیر . مه هیق (هم) و (کم) و (گم) و (ت) : کمینسی (ه) .
(خب) : مه هیبت . ئەصدافی (کم) : صه دافی .

صدهایی له بق که بهی حوست که بههرا
نهجاشی خط هاتوه تیزیکه خوروجی (ه)

(۴) سراج : چرا . سوروج : جهمی سرجه واته زین .

واته : تو له کوژی پارچ کردن و ژاباردنا ، یا له کوژی دژستانه پیدا
مایه سوری دلی دژستان و هاوژیان و چرای ژۆنلاکمرهوهی
لهنجومه نیانی . له مهیدانی ژاوکردن و سوارچی و ژمبازیشدا وهک نالاین
بهسر زینی پشتی و لاخهوه قیت و قنجی و له همزلا بهکوه دیاری .

لهنیوان (سراج) و (سوروج) ادا وشه ناراین هبه .

مهجلیس و (کم) و (کم) و (من) : مهجلیسی . (اح) و (خا) و (خب) :
مهجلیس . بق (مهجلیس و) و (مهجلیسی) بش دهستاندا . شوق و
(چر) و (ت) و (اح) و (خا) : شوق . بق (شوق و) و (شوقی) بش
دهستاندا . (چن) و (ک) : شوقی . مهلمی (چر) و (اح) و (خا) :
عهلم و . بهلام ههله به . (ک) و (عب) و (خب) : عهلم . نهین همر
(مهلمی) یح . زین و (چن) و (ت) : زین . دیاره (زین و) وه .

(۵) نهجاشیج : نازناوی بادشاهانی نهوسای حبهشه بووه . خهط : موی
دهم و چار .

نالنج لهم بهیتدا ژۆی برادمره کهی شوبهاندووه به (کهبه) و موی
نازه دهرهاتوی ژیش و سمیلکی شوبهاندووه به (نهجاشیج) ی پادشای
حبهشه ، لهومدا وهک چون لهشکری حبهشه به سرکرده بیی (نهبره هه)
هات کهبهی داگیر کرد ، لهشکری ژهشی مژیش هاتووه بهسمر ژۆی نهو
برادمره و خمریکه داگیری کا . خهلمیش نهخوا یۆنهوهی که ژۆی نهو
برادمره جوان و گهشیبه کهی جارانی نلمیچن و موی ژیش و سمیل
دایه بوش .

حهینی : ئهعه تیکستی (اح) و (بهراوژی) خا به . (چر) و (چن) و
(کم) و (کم) و (ک) و (من) و (خا) و (خب) : حهغه . (عم) و (ت) و (عب) :
حهغه . بق همدوکیان دهستاندا . نهجاشیجی (چن) و (ک) و (اح) و
(بهراوژی) خا : بتخانه یی . خهط (بهراوژی) چر و (عم) و (کم) و
(کم) : خهط . بهیتی ئهم نوسخانه نهین (نهجاشیجی) به (نهجاشیج)
بخوینریتوه . تیزیکه (چن) : نژدیک . دیاره (نژدیکه) به . (اح) :
نژدیکه ا . (خا) و (خب) : نژدیکه .

هرچه ده ده گن قطعی سرت ، دینهوه ئهی خط
 وهك (هیندوی سحاری مهجوسی) چ لهجوجی ا (٦)
 تهلونی زه قیت چ به یان کم به (مهقامات) ١٢
 مهشوره هیکایاتی (ئه بق زهیدی سوروجی) ا (٧)

(٦) قطع : بۆین . هیندۆ : هیندۆ . سحار : جادۆگر . مهجوس :
 لاگریست . لهجوج : منجۆ .

نالی لهم به تندا گلهین لهوه ئهكا كه مۆی دهرهاتۆی زیش و سیتی
 برادهوهکی گهشتووه له قونانی لاشین و ، تازه هیوای نهوه بواوه كه
 دهم و چاوی به ژۆشبهیهکی جارانی ببیریتوه . ئه لێ : نهی مۆی
 نابهند و منجۆ ا ههرچهند سزات نهدهن و سمرت نهبن ، نهوندهی
 پیناچن قوت سهر هه لئوده توه ، نه لیتی جادۆگری ناگریستنی
 هیندیت كه ههرچهند سهربان له بۆج ده سه به چ زیندۆ نه بووه .

دیاره ئهم مه سه لهی (جادۆگری ناگریستی هیندی) به بابهیکی
 میژۆبییه و ، له میژۆدا کابرایهکی وا بووه ئیستا وهك نمونهی منجۆی و
 لاساری ناوی نه هین .

ههرچنده (چن) و (عم) و (ت) و (ك) و (اح) و (من) : ههرچهند .
 دهكهن (چن) و (هب) و (من) : دهكا . (كم) : ئهكهن . دینهوه (چر) :
 دینهوه « له گهلهیهکی ئۆسینه ودا » . خط (گم) و « بهراویزی »
 من (: خمت . (ك) و (اح) : مۆ . سحاری (چن) و (ك) : سحاره .
 (ت) و (هب) و (اح) : سحار . ئه مێش ههر (سحاری) به .
 مهجوسی چ لهجوجی (ك) و (اح) و « بهراویزی » خا (: پینار و
 لهجوجی .

(٧) تهلۆین : زهنگاوژنگ کردن . مه بهست له دۆزمان و فره - ژۆبییه .
 زه قیب : بهدکار . مه قامات : چۆره بهخشانیکی ئهدهبی کۆنی مه ره بییه
 ناوه ژۆکی زیاتر له چیرۆك نه چن . ئیشاره به بهو کتیبانهی به ماناوه
 ئۆسراون وهك (مه قاماتی بدیع الزمانی ههمدان) و (مه قاماتی ههریری) .
 ئه بق زهیدی سوروجی : کابرایهکی ئه کباز و خوارلۆك بهووه زۆر له
 بهردهمی خه لكا کۆلۆراوه وه به ئۆمهی به زه بیان پیاپیته وه و شتی پین
 به خشن . گه لێ سهرگۆزه شنه ی له مه قاماتی ههریری ئۆسراوه وه .

واه : هیچ پتۆیست ناكا باسی دۆزمان و ساخته چیه یی بهدکارت
 بۆ بکم و (مه قامات) ی له باره وه به تۆسم كه دینه لات چن ئه لێ ، چونکه

معلومه لهوڼ ژاز و خوڅوړی دلی «نالڅ»
(اذّ حلّ بقلّی ، و یاسراره نوجی) (۸)

- ۶ -

ګر بازی لفظر بازی ، لهم دومت و ښکارمت چن ا
بو باری یو دهمبازی ، لهم ژاو و دیارمت چن ا (۱)

بمدکار بهش بهحالی خوی لهبو زه بدیکي سوڅجی تره و ، دهنګوباسی
نمې زه بدی سوڅجییش لای هموکهس ناشکرا و دیاریمه .

ته لویڼی : نهمه ټیکسني (من) . نوڅخه کانی تر همویان ، (عم) و (ګم)
نهمڼ : ته لویڼ که نهویش همر (ته لویڼی) به . (عم) و (ګم) : ته لیبس .
مهمهوره (چر) و (ص) و (من) : معلومه .

نهم بهینه و بهینی پاشموه ی له (چر) و (چن) و (ت) و (ک) و (اح) و
(خا) و (خپ) دا لهجی به کتردان .

(۸) خوڅوړ : نموه ی به دلدا یڼ .

واڼه : ژاز و نیاری دلی (نالڅ) هموی لهوڼ لای دڅست ناشکرا و
دیاریمه و ، پتویست به وتی هیچ ناکا و ، بمدکاریش ناتوانڼ کار بګانه
سمر دلی دڅست ، چونکه دڅست جی خوی له دلما ګرتووه و ، همو
نهمینه کی دلمی چپتراره به ګویدا ..

ژاز و خوڅوړی : نهمه ټیکسني (ګم) . (چر) و (ت) و (ک) و (اح) :
به یڼ (وای عطف و (ی) یضا فیه که . (چن) و (ص) : ژاز حوضور ،
دیاره (ژاری حوضوری) به . (ام) و (ګم) : ژاز و نیازی . (خا) : ژاز و
خوڅوړ . دیاره (خوڅوړی) به .

- ۶ -

(۱) نهمظر باز : چاوکراوه . عادت وابه باز بمرلنموه ی بمری دهن بمدوای
نیچیرا چاوی له بهسن و له کانی بمردانیا چاوی له ګنمونه . ښکار :
نهمخس و پنه . دیار : ولات .

نالڅ لهم به یتعدا قه له ګل خوی نه کا و نه لڅ نه ګمر سو به نیازی
دلدارچ کردن هاوی بو نیره و بازيکی چاوکراوه و زیره کی بمدوای
نیچیریکي وادا له ګمزی بو ژاو کردن بشن ، نموه نهم یاره لهوانه نییه و

گهردن که چی زولنی بقی ، سا دل مده بهر موږگان
وا خوټ له ته فاف داوه ، نېتر له قهارمت چی ا (۲)

نمو چاوه که هه لدینې ، صد عربده ده لوتنې
هر ژوځه که بستینې ، لم غمزده دوبارمت چی ا (۳)

نېچیریکې نموتو نیبه بازی بخړیته سر ژاوی بکا . . خو نه گمر نه نهیا
ژابواردن و ده سبازیشته نموت ، نموه له شوپنی خولدا ناسان بو و
پتوینسې بموه نه بو پتی بو نم ولاړه بو ژاو .

دهست و نیگارمت (م) و (ک) و (گم) و (د پراوړی « من) : ژاو و
شکارمت . (ت) : دهست نیگارمت . بو (دهست و) و (دهستی) یش
نه گونځ . (اح) : دهستی . لم ژاو و دیارمت : نعه ټیکستی (چر) و
(م) . (چر) و (خا) و (خب) : لم یار و دیارمت . (د پراوړی « چر) :
لمو ژاو و دیارمت . (م) و (گم) : لم دهست و نیگارمت . (ک) و (من) :
لم ژاوی دیارمت . (ت) : لمو یاره دیاره . (د) : لم یاره دیارمت (اح) :
لم یارموو یارمت .

(۲) قمناره : داریکه قولای ناسنی پتو به قصاب گزشتی پیا هه لئواسن .
نالی لم به نه شا هر له گمل خوی قسه نه کا و نه لئ : گهردنت بو
زولنی یار که چ کردوه ، باشه ، نېتر بهسه و له موز یار دلېش مدمره
بهر قولای مولهی . . لا که ملی خوټ داوه له نه نالی زولنی یار ، دلېشت
بو به قولای پروانکه کانی هه لئواسن ؟

زولنی (د) و (اح) و (خب) : زولف . دیاره نمیش (زولنی) به . بو
(چن) : بو . بم پتیه (گهردن کچی) به (گهردن کچی) له موخو پتیه موه
که بن به موبندا و خه بهر . موږگان (چر) و (اح) و (خا) : هیجران .
نه نافی (چر) و (م) و (م) و (خا) : طه نافی . قمناره (من) : قه یاره . له
پراوړی (من) خویدا نوسراوه : « سیلاحتکی و ملا شمشیره ، زور
نه تکه . به لام نیمه خومان له نمره تکه کانی بمرده ستمانا هچمان نه دی .

(۳) هر بمرده : سرخو شش و بدمه ستغ .

لیتردا نالی لژی دمی نه کانه یار و پتی نه لئ : به لافه چاو هه لپتانه ټک
کاریک نه کی به صد بدمه ستغ کردنی لپتانه کی سرخو شش نه کری . .
به لام من نه نیا گیانم هه به به نری چاو هه لپتانه دمری کی ، که وانه
نېتر غمزده دیواره ی پاش چاو هه لپتانه کمت بو چی و له پای چی و ،

که نجینه یی تیو سینه ، زه نگینه به صد کینه
 نهی له ککه یی نایینه ، یا زه بی به غارمت چن ا (۴)

موژده ی قهده می سر بو ، دل هات و له ژندا چو
 جان ماوه له بو وه صلی ، بدرتی به به غارمت چن ا (۵)

چی نرم هیه بهو غمزده بهت لیم بستینی ؟

هه لدینچ (چن) و (گم) و (ت) و (عب) و (خب) و (من) : ده نوینچ .
 بهم پیته نهم (ده نوینچ) به به معنا (ده خه وینچ) به . (عم) و (کم) : نه نوینچ .
 غمزده «پهراویزی» چر و (ت) و (عب) و (من) : هومره . (چن) : هومر .
 بو (هومره) و (هومری) یش نه کونجن . (عم) و (کم) و (کم) : هومری .

له ککه : په له . نایینه : ناوینه . (۴)

واڼه : که نجینه ی ناو سنگت که دلته صد به له ی چلکی زق و کینه ی
 له دلدارانت لڼ نیشووه و وک زهنگی به سمردا کرای پتی زهنگاوچی
 بووه . . ده سا نه ی کینه ی ناو دلی یار که بوی به به له به سمر ناوینه ی
 دلکوهه ، له خوام نه وی به تالان بوژیت و ، دلی یار پالک بپینه وه لیت !

نپو (کم) و (من) ناو . زهنگینه : نهمه تیکستی (چن) و (کم) و (کم) و
 (خب) . نوسخه کانی تر همو : زهنگینه ، واڼه زهنگاوینه . نایینه : نهمه
 تیکستی (چن) و (کم) و (کم) و (من) . نوسخه کانی تر همو یان : ناوینه .

واڼه : سمرم له پیناوی پتیا دانا که بیت بو لام و ، بوی بو به فوچی
 فوربان . . دلکشم هر زق چو بو لای و له زیکادا با له زیکای
 خوښه و بستیدا تیاچو . . نه وی ماین له پیناوی پڼ که بشتنیا داپنیم ،
 تمنا هر گیانه ، که واڼه نه ی چن بدهم بهو که سه ی مژده ی پڼ که بشتنیم
 نمدان ! ! یاخود هر گیانم ماوه بیده به (به غارمت چن) و مژده که پیتی
 پڼ که بشتی ! . لیر خوښم هیچ !

قهده می (چن) و (ک) و (خب) : قهده مت . (ت) و (اح) : قهدهم . دپاره
 (قهده می) په . دل (چر) و (عم) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : زاج . له
 ژیندا (چر) و (ت) و (اح) و (خا) : به غارمت . جان (عم) و (کم) : گیان .
 له بو (ت) : له سمر . بدرتی (عم) و (کم) و (کم) : بیده ی . (خب) : پیدا .

نهم به ینه و به یتی پتیشه وه ی له (عب) دا لمجی به کتردان .

بچۆك و شیرین و خوشی یار . تۆیش ، نهی کابرای پارۆی زل تلتینی ناو
ته کیه ، پایوی ئهم مهیدانه نیت و شایانی ئهوه نیت بیت له قهراخی ئهم
سفره بهدا دانیشی و دهستی بۆ ژاکیشی ...

ئهشتوانیج معنای بهینه که بهم چۆره لیک بدینتهوه که وا بگه بهنج :
ئهم گوئی ناوی فرمیسکهم که وەك سفره و خوانی ناوه دان به گولای
شیرینی جوان ژازاندۆمه ئهوه ، بۆ نازارانی نوکله دهمم لاماده کردوه و
بۆ ماچ و مۆچی لهوان .. تۆیش نهی سۆلی مفتەخۆری ئیکه گلتینی ناو
ته کیه ، ههر بۆ پارۆی زل لیدانی ناو ته کیه باشی و بۆ ئهوه ناشیتی ژۆ
بکهینه ئهم گۆل و گۆلزار و قهراخ ناوه ..

ئهشتوانین معنای (وا) وای لیک بدینتهوه که له گهـل (من) دا بهرابهر به
(تۆی) نیوه بهینی دۆههم یی و بهمعنا (با بلتین) یی .

خوانی (کم) و (گم) : خۆیتی (؟) . لۆته خۆری (چر) و (ت) و (ک) و
(اح) و (خا) : لۆته خۆر . دیاره (لۆته خۆری) به . ته کیه (چر) و (اح) و
(خا) : مشکه .

(۷) مردوم : گلتینهی چاو . کوله : کهلاوه . تار : تاریک .

وینهی یار له چاوی (نال) دا نمخشی بهستوه و ههرگیز له بهرچاوی
ون نایم . له بهرنه وهش که لهو بهولاوه کهسی خوش ناوی ، له لای له
وینهی بۆ بهولاوه ههچی تر له چاوما نییه . به لکو به هۆی بینایی چاویشی
دالهنج .. له وژوهه شهوه که یار خۆی دیار نییه و نایبین ، چاوی خۆی
به وێرانه و کهلاوه کۆن و تاریک ئه دانه قه لهم و ، دیسانهوه له گهژتهوه
وینه کهی ئه گه به مایه ی بینایی چاوی و ، ئه لای مادهم یار خۆی دیار نییه
کویراییم دایج باشتره ، واته وینه کهشی له چاویا نمیتین .. له کورسی

رېښې . - ترمېښې . - د بېسه . - نهوې دى به خستېخووه پېښوونډ
 بڼ . ليدى : نېتر . عاشقى ته جريدې : نهوې دؤر له مادده دلدارى
 بکا .

واڼه : نالپيا ! ناوړمېد بون شتيكى خوښه و (الباس احدى الراحتين).
 هيچ نهين بڼيادم به بارىكا نهكوي و له چارنووسى خوږى دلنيا نهين .
 ماددم كوش ناوړمېد بويى لوه كه به بار بگي ، نېتر دلى خوږى چن تر
 پتوه مېهسته .. كز نهكمر ژاست نهكې ، دلدارىكى ميشالې و دؤر له
 مادديانې ، نيمه بؤ كز باشتره و واز له وڼه و له يارهت يته و ،
 زېنگاي عشقى ژاسته قېنه بگرمره بهر ..

نيمه واي بؤ نهچين نيم بارچه شيمره ناوړنې كېشه بهكي سهختي
 دهرؤنې نالې بڼ و ، خه بال نهين و ، پاش ناوړمېد بون له خوښه ويسته كې
 وبېتي .. بهيتى همومېش زياتر ليمه له چه سپينې و ، بهو شتوه پؤ
 له هونره ناوانې نهوې بيا دهرله بؤي ، كه ته نانت وړنې ياريش
 له بهرچاوي نيميتنې و ، ناوړمېديه كې بؤ بين به مابهې هسانهوه بهكي
 ژاسته قېنه ..

همروه ها له بهيتى بهكېم و چوارمهوه نېشانه بهكي نهوه دهرنهكوي
 كهوا نهو خوښه ويسته نالې كچيكي (عيار) بؤين و ، دهستيكي بؤين
 له هه لكه له تاندنا و بهديمن بهجؤرئ له گه لنالې جولايتهوه و
 ژاسته قېنه كېشې جؤرئكي تر بؤين . بهيتى پتېنمېش نېشانې نهوې
 بيا به كه نالې به دل چووه مهيدانې لهو خوښه ويسته بيهوه و قوربانې بهكي
 زؤري له پتېناودا دوه و ، بهيتى شه شميمش وه لوم دانوهې نهوكسانه به
 كه خوليان له كاري دلداريهې ناليدا هه لومر تاندووه و له م لا ر لهولا
 لپي دواون و كردؤبانه به مابهې ناوهيتانې نالې . له بهيتى همومېشهوه

لهی خهستی چاوت هه مو لاهتی ته تارێ ۱
وهی بهستی زولفت هه مو شیرانی شکاری ۱

خه ندمت بووه به باهشی گریانی دهمادم
به رقه سه بهی بارشی بارانی به هاری ۲

ئهوه دهر له گهوتی گهوا کچه که له نهجاما به هۆی شو کرد نهوه به که سیکێ تر
دهسی نه نایح به زۆی نالیهوه . . له بهیتی هه شتمیشدا نیشانه به کی
ئهوه دباره که نالی پاش ئهم ناو می دبو نه و دواي دانانی ئهم شجره
لهو شوینهی به جبه هیشتهین که یاره کهی تیا پوه .
یارو دیارهت (له) و (اح) : یاره وو یارهت . به لام له گهت به رزی مه منای
خوشه رستیدا ناگو نهج .

(۱) خهسته : نه خوش . گهوت . نا هۆی ته تارێ : جو ره ئاسیکه ناوبانگی به
چار جوانی دهر کردوه . بهسته : گیر زده و به سراوه . شکاری : زادی .
وا نه : لهی لهو دل بهری له و نه د چاوت جوانه هه رچن ئاسکی چار
جوانی ناواریه ، هه مو نه خوش و خهسته ی چاوی مه ستن و ، هه رچن
شیری زاویه ، وا نه هه رچن دل داری نا زداران زاو که ره ، هه مو به کالی
زولفه کانت گیر زده بون و به سراونه هوه . مه به سنی ئه وه به یه یه یه
جوانی له ئاسنی جوانی ئه وا ناوین و ، کهس له به را بهر نا زدار یی ئه وا
خۆی یه نا نا گیر یی .

له نیوان (ئه ی) و (وه ی) و ، (خه سته) و (به سته) دا جیناسی لاجیق و ،
له نیوان (ئا هۆ) و (شکاری) دا تهناسوب هه به .

(۲) دهمادم : بهی دهر بهی . بهرق : برۆسکه ی هه ور . بارش : بارین .

وا نه : پیکمینی ئۆ پوه به هۆی گریانی بهی دهر بهی من ، چونکه
نیشانه ی که مته ر خه سته به را بهر به دل داره کانت و ، منیش که به و
که مته ر خه سته ئه زانم ، هه ر ئه وم بۆ ئه مه نته هوه له خه نه ئانا دهس بکه م
به گریان . پیکمینی ئۆ و له تیشک دانه وه ی برۆسکه ی ئاسمان وا به ، که
لهو تیشک ئه دانه وه ، هاوار له منه وه هه لته سنج و دهس ئه که م به گریان و
چاوم و له هه وری به هار فرمیک دائه زۆی .

سه‌می نیگه‌ت خستی ، هستامه‌وه ژاکم
 نه‌گریجه‌وو زولفت به جفا هاته یاری (۳)

وای فرمۆ که ماچت نهدمۆ ژۆزه‌شی تۆ بم
 نهم ساله به‌چن‌دتی نه‌ئیری وهدیه‌یی پاری (۴)

له نیوه‌ی دۆه‌می نهم به‌بندا حوسنی تحلیل هه‌یه بۆ نیوه‌ی یه‌کمی به‌بته‌که و ، له‌نیوان (خنده) و (ده‌ماده‌م) یشدا جۆره‌ ته‌ناسویک هه‌یه هه‌رچه‌ند (ده‌ماده‌م) په‌وه‌ندی به‌مه‌نای (ده‌م) وه‌ نییه . له‌نیوان (خنده) و (گریان) یشدا طیباق و ، له‌نیوان (هه‌رق) و (باران) و (به‌هار) یشدا ته‌ناسوب هه‌یه .

هه‌رقه : نهمه‌ تیکستی (ت) و (هم) . نوسخه‌کانی تر هه‌مۆ : هه‌رقه .

(۳) سه‌هم : تیر . نیگه‌ه : لا‌کردنه‌وه . یاری : یارمه‌تی‌دانی .

واته : ئاوژدانه‌وه‌ت به‌ ناز بۆ به‌ تیرێک و دای له‌ جگه‌رم و خستی . هستامه‌وه‌ خۆم له‌ ده‌ست تیری ته‌ماشات ده‌رباز که‌م ، نه‌گریجه‌ و زولفت ، به‌نیازی ئازاردانم ، هاته‌ن یارمه‌تی‌دانی نیگات و لیم بۆن به‌ دار و زنجیریان کردم .

نهم هاتنی نه‌گریجه‌ و زولفته‌ به‌یارمه‌تی تیری نیگای یاره‌وه ، هه‌تایه‌ بۆ نزیک بۆنه‌وه‌ی گۆنای یار له‌ ده‌می شاعیر و ماچ کردنی . به‌ینی پاشه‌وه‌شی ئازاده‌یه‌که‌ نهم هه‌تایه‌ به‌هه‌یز نه‌کا .

ژاکم (کم) و (گم) : زام‌کرد . نه‌گریجه‌وو (چن) و (که) و (اج) : نه‌گریجه‌یی .

(۴) واته : یار ، یاره‌که‌ فرمۆی ژۆزه‌شی لای تۆ بم نه‌گه‌ر ماچت نهدمۆ . . وا نهم‌سال له‌نجامی به‌لته‌که‌ی پاری ده‌ره‌که‌وێ . .

بۆ لیکدانه‌وه‌ی چۆنییه‌یی هاتنه‌دیی به‌لته‌که‌ی پاری یار ، یا نهم‌بێن مه‌به‌ست له‌ ژۆزه‌ش بۆنه‌که‌ نه‌وه‌ته‌ له‌جایی ماچ پێدان ، به‌ تالی زولفی به‌ستۆیه‌یه‌وه . یا مه‌به‌ست هاتنی زولفی زه‌شییه‌تی به‌سه‌ر ژۆیا . . له‌وانه‌شه‌ بووتری نالێ بۆ پارچه‌ شیره‌ سه‌ له‌گه‌ل کوژ نه‌کا و مه‌به‌ست له‌ ژۆزه‌ش بۆن ده‌ره‌هاتی مۆی ژیش و سه‌یله . ژاسته‌ نهم مه‌عنایه‌ له‌ چوارچێوه‌ی ته‌نها لهم به‌بندا نه‌گونجێ ، به‌لام له‌گه‌ل تیکزای پارچه‌ شیره‌که‌ و له‌گه‌ل ژێبازی گشتیی نالیدا ناچۆره .

وای فرمۆ (چن) و (که) و (اج) : وات فرمۆ . (ت) : ده‌یه‌فرمۆ .

مەخشوشى زەژە ، عاجزى زىو ، دەرھەمى دېرھەم
بۆج تېكچىرە صۆفنى كەرەبۆز بۆ غەمى بارى ۱۹ (۵)

ھەر يارىڭ كە مالانگەز و يىگانەيە د ئالى
كەندۆمە ددالى طەمەمى بۆس و كەئارى (۶)

ئەمسالە : نوسخەكانى بەردەستمان ھەمق نوسبويانە (ئەمسال) . بۆ ئەو
تېكىستەي ئېچە لېرەدا ھەلەمان بۆاردوۋە ، ژاسنەكەي (ئەمسالە) يە ئەگىنا
بەيتەكە لىنگ ئەيىچ . زىنئوسى كۆنىش زىگنا ئەدا ھەردق وشەكە وەك بەك
بىنئوسرىن . بەجىن دىئ (چىر) و (ام) و (كە) و (گە) : كە بەجىن دىئ . بەيتى
ئەم نوسخانە ئەيىچ (ئەمسالە) بە (ئەمسال) بىخوئىرنەوۋە . (ت) و (ئەب) و
(مەن) : بەجىن دىئ (۱) . (خا) : كە بەجىن دىئ (۲) . (خەب) : بەجىن دىئ .
لەئەرى (بەراۋىزى) چىر و (ئەب) و (مەن) : سەبەمى .
(۵) مەخشوش : تېكچىر . زىزى مىس تېكەل كراۋ . دەرھەم : تېكشاۋ .
لەخەقەناپۆ ، بەيتى ئەوۋە كە لە (دەر) و (ھەم) تېككەيىن .

ۋانە : سۆفنى كەرەبۆز ، ئەگەر كەسىك بۆيىن بەو ناۋەوۋە ، باخود
سۆفنى خاۋەنى كەرەبۆز بەدۋاي بەبىدا كۆرەنى زىزى ناپوخت و زېۋى
بىن زەۋاج و دۈمى تېكشاۋدا ئالۆز و عاجز و خەمگىن بوۋە . . بەلام بۆ
خەمى ئەم بارە بىن سۆدەي ئەخوا ؟ بۆ زىگى دىلدارانى ژاستىن ناگىرنەبەر و
دەس بەردارى ئەم دىنيا پەرسىيە ناچى ۱۹ .

مەخشوشى (ئەب) و (مەن) و (خەب) : مەخشوش . نوسخەكانى
ھەمق : مەخشوش . بەلام ھەركاميان بىن ئەيىچ بە (ئى) ئېضافەۋە بىچ .
زەژە : ئەمە تېكىستى (چىر) و (ئەب) و (مەن) . نوسخەكانى ھەمق :
رەز . عاجزى : ئەمە تېكىستى (مە) و (كە) و (گە) و (مەن) . (چىر) و
(چەن) و (ت) و (ئەب) و (اچ) و (خا) و (خەب) : عاجز . ئەمبىش ھەر
(عاجزى) يە . (لە) : عاجزە . دەرھەمى دېرھەم : لەگەل جىاۋازى شىۋەي
نوسبىشدا ئەمە تېكىستى زوربەي نوسخەكانە . (ئەب) و (مەن) : دەرھەمى
كەۋكەب (۱) . بۆچ (مە) و (كە) : بۆچ . كەرەبۆز (ت) و (لە) و (اچ) :
كەرەبۆز . غەمى (چەن) و (ت) و (لە) و (اچ) و (خا) و (خەب) : غەم . بەلام
دىارە (ئەمى) يە . بارى (مە) و (گە) و (خا) : يارى . نېۋە بەيتى دۈھەم لە
(كە) دا بەم جۆرە يە :

«ئالچى» كۆرە سۆفنى كەرەبۆزى غەم و يارى

(۶) دان كەندىن : كىنايە يە لە دەس بەردار بۆن . طەمەع : تەسا . بۆس . بۆسە ،

بن جوئی بۆنوهه یی ، زهخم و برین و ئه ئه رتی ،
تیری مووگانی دریزت له جگهر تینه ده په ژئی ۰۰ (۱)

ماچ . که نار : له باوهش گرئی .

نالێ له بهیتی پیشودا نازه زایی خۆی له بهدوای زێو و زیو و درما
گهزانی صوفن ده ریزتی . لهم بهینه خهیدا مالی دنیا ئه شو بهیشتن به یاری
بن وه فا و مالان گهز له ویدا که هه مبه له ده سی که سیکا نامینن و هه ر
تاوێ هیه به کیکه و ، ئه لێ : هه ر یاری مالان گهز و بیگانه و بن وه فا بن ،
دانی ئه وه م که ندووه که به ته مای ماچ کردن و له باوهش گرئی بم .
بیگانه یه (هم) و (گم) : بیگانه یی .

لهم بهینه له (چن) و (کم) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) و (خب) دا نییه .
(خا) و (کم) نه یی هه مۆ ئه م نوسخانه نیشانه ی ئه وه یان پشان داوه که
به بیتهک ناله واده . (کم) بش ، وهک وتمان ، بهیتی پیشوی کردووه به دوا
بهیت و نازناوی (نالێ) ی بیا داناوه . (خا) بش هه یج .

(۱) واته : تیری برژانکی دریزت ، بن ئه وه ی جیا بۆ نه وه به کی له که وانی برژت
بیی و ، بن ئه وه ی زامیک با برینیک یا نیشانه بهک به له شی دلداده وه
به چن بیتلێ ، جگه ری ئه سم و کونی له کا .. مه بهستی ئه وه به بلێ تیری
نیگات تیریکی کاربگه ره ، هه رچه ندیش به دیمه ن نیشانه بهک به چن ناهیلێ .
ئه وه ی ئیحه نو سو مانه ئه وه تیکستی ته نها نوسخه ی (خب) ه که له
هه مۆ نوسخه کا نی تر وردتر و جوانتر بۆ لمان . (چر) و (هه ب) :

لێ جوئی بۆ نه وه بۆ زهخم و نیشانه ی له ئه رتی (هه ب)
(به راویزی) چر (و (چن) و (ک) و (اح) و (خا) :
بۆ جوئی بۆ نه وه بۆ زهخم و برین و له ئه رتی
(هم) و (گم) :

بۆ جوئی بۆ نه وه بۆ زهخم و نیشانه ی له ئه رتی (هه ب)

(هه ب) له به ره ئه وه ی که له بۆ به یی ئه م نوسخانه (له ئه رتی) به (له ئه رتی)
بخوێنرا به وه ، (چن) له ئه رتی نو سبویه : « بالاماله » واته : به
لار کردنه وه به که وه . مه بهستی له وه به به (له ئه رتی) بخوێنرا به وه .

(هه ب) له به ره (بۆ جوئی) نو سبویه : « چرا جدا » واته : بۆ جیا ؟ و له به ره
(بۆ) نو سبویه : « برای » واته : بۆ .

سۆڧىيى خەلۋە ئىشىن بۇ نەظر تىكى گۈلى ژۆت
ژەنگە وەك نەركسى تەز چاۋى سېچ يىت و دەرى (۲)

زولتى دۆ تايى ترازو مەھلى دلگىشت ،
ژۆج دەگىشن بە دۆ سەر ، ئەم بە سەرى ، ئەو بە سەرى (۳)

(گم) ايش ھەروەك (ھم) و (گم) وایە ، بەلام لەجىايى (نىشانەى)
نۆسبە : (ېرىنى) . تەدەبەزى (گم) : تەن ئەپەزى .

(۲) نەظر : سەپر کردن .

ۋاھ : ئەمانەت سۆڧىيى خەلۋە ئىشىن و گۆشە گىرىش كە ھەرگىز لە كۈنى
تارىكى پەرسىنگاى خۆى ئابەتە دەروە و سەرى ھەلئەزى سەرى ھالەم
بكا ، لە ئاستى تودا لەبەر ئەچىتەو و ، لەۋانە بە بۇ چاۋىن كەوتىتىكى
گۈلە سۆرەى ژۆت ، چاۋى وەك نەركسى تەز سېچ بېن و كۆز بېن و
دەبەزى ، ياخود لەۋانە بە دەس پەردارى ئەو وشكە سۆڧىيە بېيە بېن و ،
چاۋى بە تارىكاين فېرېزى سېچ و ژۆشن بېتەو و ، لە كۈنە كەى
دەچن و بېتە دەرى .

چاۋى نەركس : ئەو خالە سېپىيە ئەزانە بەى كە پەزەكانى گۈلە كەبان
بەسەرۋە ئەزۆى .

لە كۆكردنەۋى (يىت) و (دەرى) دا ئەناسوب ھەبە ، چونكە ھەرچەند
(يىت) لە (بۆن) دوست كراۋە ، بۆنەۋەش ئەشە لە (ھان) دوست
بۆن و ، ديارە پەمەمنا لە گەل (دەرى) ى لە (دەرىچۆن) دوست كراۋا
تەپە پەند نېيە .

نەركسى (گم) و (من) : نېركسى . بۆتە (چن) و (ت) و (ك) و (اج) :
يىت و .

ئەم بە يەتە لە (چر) و (ھم) و (گم) دا بە يىنى چوارەم و ، لە (ھب) و (من) دا
بە يىنى سېچەمە .

(۳) تا : ئاى ترازو . مەھەل : وەك . دلگىش : كىشانە كەرى يا زاكىشەرى
دل . سەر : ئاى ترازو .

ۋاھ : زولفەكانت كە وەك ئاى ترازو وان لەۋەدا كە تالەكانيان وەك
بەى ترازوۋەكە و شكائەۋەكەشيان لە دامپنەۋە وەك كاسەكانى
ترازوۋەكەبە ، ھەربەكى لەلایەكەۋە وەك قولاپ دلى دلداز ژانەگىشن و
ئەيخەنە ئاۋ ئاى خۆياتەۋە و ، بەو زاكىشان و بەگىش كەردەنى گيانى

من له ئیحرامی ئهده بدام ، ئه توش سهیدی حهره
موددهم ، ههروه کو سهگ ، بۆچی به ئیه دهوهژێ ؟ (4)

یادی چاوی به فووتورت له دهرۆلدا مهروه
غمی زولفی به خهت بژ له دلدا به گری (5)

دلدار نه کێشن . له بهرنهوهش که ههردق سهری ترازووه که ههردلی
تیا به و دلێش ههردلیکه ، لاییه تا قورسج و سوکج دهرکهوئ و ، کاری
کێشانه که ههگرێ ناپۆتیهوه . ههروه ها له بهرنهوه که کاری ئهم ترازووانه
زولفی یار نهها دل کێشانه و کاریکی تریان نییه ، دیسانهوه کێشانه که
ههگرێ ناپۆتیهوه .

ژۆح (ت) : دل . ده کێشن (عم) و (گم) : ده کێشن . (کم) : نه کێشن .
ئهم به یته له (چر) و (گم) و (عب) و (من) دا به یتی دوهمه .

(4) ئیحرام : حاجت به رلهوهی بگاته مهککه ، له چهند کیلومه تریک دۆر له
مهککهوه بهرگی تیا به تیی خۆی دانه کهنج و بهرکیکی تری تیا به تیی لهخۆ بهوه
ئه پێچن دۆمانی تیا نه کراوه ، ههروه ها هه نلێ کردهوهی تیا به تیی لێ
حهرام ئه ی وهک ژاو کردن و سه ربزیی حه یوان و هه ر جۆره خوین
ژشتنیک و ، وهک چۆنه لای ئافرهت . به وه ئه لێن حاله ی ئیحرام .
حه رهم : حهرمی مهککه که ژاو کردنی تیا حهرامه . موددهم : به دکار .
نال له به یته دا خۆی شو به اندووه به که سیک که له ئیحرام دا یی ،
به لام ئیحرامی هه ج نا ، ئیحرامی ئه ده ب که نزیک یار نه که ویتیه وه و
قه سی نا شیرین له ده می دهر نه چن . یاریشی شو به اندووه به و نیچیره ی
له حهرمی مهککه دا یی که کهس نه توانی ده سی بۆ به رقی . به دکاریشی
شو به اندووه به سه گ که به حقی و ناحقی هه میشه لهخۆ به وه بوه ژۆ .
ئه لێ : من له ئیحرامی ئه ده بدام ، نه له یار نریک نه به وه و نه وه لامی
قه سی نا به سه ندی وهک سه گ ده وه ژێ به دکاریشی ئه ده مه وه . یاریش وهک
نیچیری ناو حهرمی مهککه وایه که کهس ده سی بۆ نابا . . لێ تر به دکار
له بهر چن لهخۆ به وه ، به خۆ زاین ، ده سی کردووه به وه ژین و ، بۆ له گه فه
ناکهوئ ؟ چیی ئه وئ ؟

ئهم به یته له (چر) و (عم) و (گم) دا به یتی شه شه م و ، له (عب) و (من) دا
به یتی پێنجمه .

(5) فووتور : مه سئج و سه نئج . مهروهض : نه خوشت . خهم : لۆل .

و دكو پيروانه به شو هينده به موشتاقن ديم ،
 به چراي كولتموه ، زهنگه عهسس ليم بگهژئ (٦)
 له جگهر گوشه يي شيرم موده معنای خراب
 يي خهلا كس نيه زاطق كه له مولادي درق ٠٠ (٧)

واژه : له بهرلهوه ي له هر شتيك ، شتيكي و لك خوي به بدا نهين ،
 منيش ، بادي چاوه سست و مهست و نه خوشه كانه بووه به هوي نه خوش
 بوم و ، خهسي زولنه لوله كانه بووه به گرئ له دلما .

چاوي (چر) و (گم) : ديده ي . غمي (گم) : خمي .
 نه م به يته له (چر) و (هم) و (گم) دا به يتي سته م و ، له (من) دا به يتي
 حهوتمه . له (مب) يشدا نيه .

له نيتوان (غمم) و (خه م) دا جيناسي موزايع و ، له نيتوان (خه م) و
 (گرئ) دا ته ناسوب هه به .

(٦) عهسس : پاسهواني شهوي ناو شار .

واژه : نه و نه ده به سوزمه ، و لك پيروانه ، به شو ديم به ژوي چراي
 كولتموه ، له وانه به پاسهواني شهويش كه هر شهوگهژيكي لاش بين
 نه بگرئ ، له سوزي دموزن حالتي بين و ليم گهژئ ييم بولات و ديم لن
 نه گرئ .

ياخود : و لك پيروانه ي شو ، نه و نه ده به سوز و به له ديم بولات ،
 له وانه به پاسهواني شو گوماني شتيكي خراب لن بكا و ، له بهر ژژناكيي
 كولتمدا كه تاريكي شهوي ژژن كردوه شهوه ، به دوام بگهژئ .

پيروانه به شو (گم) و (خا) : پيروانه ي شو .

نه م به يته له (چر) و (هم) و (گم) دا به يتي حهوتهم ، له (مب) و (من) دا
 به يتي شه شهوه .

(٧) جگهر گوشه : پارچه به لك له جگهر . كينا به به له منال كه پارچه به كه له
 جگهري دايك و باوكي .

نالنج له م به يته دا شيرمه كاني خوي شو به اندوه به منالي حهزير و
 خوشهويستي خوي و ، مهنا ليدانه شهويشي به ههله شو به اندوه به
 ليدان و نازاردانيان .

واژه : باش له شيرمه كانه حالتي بين و به ژاستي مهنايان لن به دمهوه .

ژاستن جهوهريه يښي زوباني « نالي »

نرم و توند ، ټاوي گه ټوگيره ، قصي پښ ده پوڅي ۰۰ (۸)

شيمره کانم منالي جگمرگوښمن و ، به خراپ لښ حال پښيان مه يانځه نه
بهر نه لاقه و دار کارڅي ۰۰ هيچ باو کيک ژاژي نيه منالتيکي خراپه به کي
نه کړدين ، به ناحق ليښ بدرتي ۰۰۰

پښ گومان ټيمه ش گه لښ جار نمانتوانيوه نه م داوا به چن و به سوزي
نالي به چن پيښن ، به لام چار چيپه ! له سر يکموه وردي نالي خوي و له
سهرتيکي که شهوه ټوسنه وهی خراپ و نه پوني جارانې ژيڼو سيکي
تايه يښي پو کوردي ، بون به هوې نه وه که منالي خوښه ويښي نالي و
ده بان شاعري کولولي ترمان به شولي همناري ته ژي معنا لښ دانه وهی
خراپ له شيان سور بکړنه وه ۰۰۰ ههولي نيستاي ټيمه پو نه وه به
ناژاده به ک فرميک له چاوي نه م جگمرگوښانه ي نالي بسړينه وه و
کميک نازي باوک و دا بکيان پښ ناشنا بکه ينموه .

نيوهي دوه مې نه م به ينه حوسني تعليله پو نيوه ي به کمي .
پښ خهطا (گم) : پښ خهتا .

نه م به ينه له (چر) و (م) و (گم) دا به يښي پيښجم و ، له (هې) و (من) دا
به يښي چواره مه .

(۸) جهوهري : جهوهردار ، ده بان . نه لښ : يښي ده بان جهوهري لښ
نه تگي ۰۰ گه ټوگير : له نوژگا گير او .

واڼه : به ژاستن زوباني نالي تيفه و ، يښتيکي جهوهردار يښه وهک
يښي ده بان ۰۰ يښتيکي نمرمه ، چونکه گوښته . توند يښه ، چونکه
قه کاني به ټوپکل و ژق و کار يگرن . نه وهنده ژهوانه نه لښي ټاوه ،
به لام ټاوتيکي له نوژگا گير او ، به رير چي دولمن نه دانه وه و ده مې
نه به ستښ و مه وداي قصي لښ نه پوڅي .

نمانتوانين بلتيښ : (ژاستن « به معنا دلزي ديځ ») موبه دايه و ،
(جهوهريه) خه به ربه تي و ، ژسته که ش گشي خه به رې موبه دايه کي تره
که (يښي) به و ، نيوه به يښي دوه مېش کومه له خه به رتيکي تري نه م
موبه دايه م . به م پيښه نه پښ (جهوهريه) به (جهوهريه) بخوڼنر ټيمه وه و ،
مه مناش واي لښ ديځنه وه : ناوموژکي يښي زوباني نالي بر يښيه له ژاستن
۰۰ تاد .

نرم و توند (چر) و (م) و (هې) و (من) : توند و نرم . ټاوي : ټمه

ساقی ! و مره ، مه بخانه یی دل کو نه زه حقیقی
 گهر مایلی طهوفی حرم و بهیتی عتیقی (۱)

یهك زه نگم و یخ زه نگم و زه نگین به هه مو زه نگ
 بهم زه نگه ده یخ زه نگ زلی عیشی حقیقی (۲)

تیگستی نهنا (هم) و (گم) . (چر) و (عب) و (سن) : ناوه . (چن) و (ك) :
 ناو . (اح) و (خا) و (خب) : ناو . بق هر سن ئیحماله كه نه گونجن .
 كه لو (گم) : گمرو !

(۱) زه حقیق : مهی . طهوف : طهواف ، بهده وراگهزان . حرم : حرمی
 مه كهكه . بهیتی عتیق : البیت العتیق ، كونه سال ، كه به . ئیشاره به
 ئابه یی (ان "اول" بنیت و "ضع" للناسر للئلی بیكته مباركا) .

واته : كاكهی مه بکین ، نه گهر حهزت له وه به بهده وری حرمی مه كهكه و
 مالی كه مه دا بوژیتسه و نهواف بکهی ، و مره ناو مه بخانه یی دلم ،
 چونكه دلم چكای مه شقی زاسته قینه به و شهرا یی كونی یخ گمردی
 خوشه وستی یخ مه بهست و نیازی یابه ..

دل ، كونه زه حقیقی (هم) : كه سو كونه زه فیقی . (گم) : دل كونه
 زه فیقی ..

(۲) زه نگ زلی : زه نگه زشتن .

واته : و مره ناو مه بخانه یی دلم ، له هیچ لایهك دۆستکی نری و له منت
 ده سگم نایم ، من یهك زه نگم و دۆژ نیم و خوا به یهك نهزانم و كه سی كه ی
 ناکم به هاو بهش .. (یخ زه نگم و له دلداریدا نه و ناوم و نه و ناویش زهنگی
 نییه ، باخود توانای نهوم نییه دهره و مه بهنت له خۆم دۆر خه مه وه و
 قازانج دهستی خۆم به خه م .. هه مو ذات و صبغاتی جیهان له مندا
 كۆبووه نه وه و له له ش ساف و نه خوش و گه وریه یخ و بچوگن و زانای و
 نهزان و هوشیار و یخ هوش . له هه مو رۆ بهك و دیمه یی نه م
 جیهاندا دهره كه كوم و ، له هه مو لایهك نیشانه یی بوژم هه به .
 خوشه وستی زاسته قینه یی نه یخ بهم جۆره زهنگی بو بوژرۆی كه من
 بوژم زهستوه . (باخود خوا كه زهنگه یی عیشی زاسته قینه به ، نه یخ

مرواریی نیشک وه کو یاقوتی ، زهوانه
 ساقی ! بده لهو لهله شهرایتیکی عقیقی ۰۰ (۳)
 دائم له حهضرده سهفهرتی به ۰۰ له وهلهللا
 غوربت گهش و عاجز به ، نه گهر نهلهی طهریقی (۴)

بهم جوره بگا (۱۱۱) .

له نیوهی دوهمی نهم بهیتدا ، بهتایبهتی له وشهی (زهنگ زژی) دا
 همو نوسخه کان (چر) و (چن) و (خا) نهم کو تو نه نه هه له وه .

(۳) مرواریی نیشک : فرمیتکی وهک دهنگی مرواریی سپن . زهوان : تقیستو ،
 جارچ . لهعل : بهردیکی گرانبه های سوره . هه قیق : نا قیق ، بهردیکی
 گرانبه های سوری تره .

وانه : فرمیتکم وهک مرواریش به سپنه تی و ، وهک یاقوتیش به
 سورتی نه زوا له چاوم .. مه بهستی له وه به بلتی چاوم مرواریش و
 یاقوتیش لی دانه ومرت .. ده سا تیش ، کاهی مه بگیز ، له لهلی ایوی
 سوری یار شهرایتیکی وهک هه قیق سوزم بو تیکه ، بو نه وهی بیم به خاوهی
 نهم همو گرانبه هایانه ..

لهو (۱۱۱) مرواریی (چن) : نمو . بهم پتیه نهین (شهرایتیکی) یش
 (شهرایتیکه) یچ . هه قیق (کم) و (هب) و (من) : هه قیق .

(۴) حه ضر : خانه نشین . غوربت گهش : نه وهی له نامو پیدا بژی . نه هلی
 طهریق : نه هلی طهریقمت . نه وهی زیگهی زاستی گر بیتنه بهر .

وانه : نه گهر به زاستن نه هلی طهریقتهی یا زیگهی زاستت گرتوه ته بهر ،
 خوت به نیشته جن دامنه و ، له کاتی نیشته جتیه تیدا خوت به زه و نه جن
 برانه ، چونکه زیگای مرگت له بهره .. له ولانی خوتا خوت به نامو دابنچ ،
 چونکه نیشتعانی زاسته قنعت کو زستانه و سه ره نجام لهین لهوئی نو قره
 بگرتی و نیشته جن بین .

دالیم (چر) و (ام) و (کم) و (له) و (خا) و (خب) : دایم . سهفهرتی به
 (ت) و (هب) و (من) و (خب) : سهفهرتی بهو . عاجز (چن) و (ام) و

(۱۱۱) نهو نه اندازه لیکدانه وه به که خستومانه نیو دۆ که وانه وه ، هیی
 (چنگینانج) و (مزنادهی) به له به مرواریی نوسخهی (چن) وه له
 فارسیموه کردومانه به کوردی .

خه لقی که همو کوده کن و بهسته زوبان ،
 با یین و له « نالنج » بییه شیرى سلیقن (ه)

- ۱۰ -

(بَرَقَ الْبَصَرُ) له بهر بهرق ته له لؤلؤی له نالنج
 (خَسِفَ الْقَمَرُ) له قیترق قیامه می جه مالتی (۱)

(ك) و (من) و (هب) و (اح) : مه حرۆن . طهریقى (هب) : حه قیقى !
 (ه) كودهك : منال . بهسته زوبان : زمان به سراو ، بین ده سلات . سلیقن :
 له (سلیقه) وه هاو ، نموهی له خویبه وه بیت و خو پیوه مانلو کردنی
 نهوئ .

واته : نهم خه لقه همو منال و نه فامن و زمانیان به به کادئ ، هیچ له
 شیرى ژاسنه قینه ئی ناگهن . . بلین با بیینه لای (نالنج) ، شیرى
 خویبان بو بخوئیتنه وه که وهک ناوی ژهوان له خویبه وه دئ ، به لکو زمان و
 بیران بکریته وه و فیری چهش کردنی شیر و نهدوب بین .

دۆر نبیه مه بهستى نالنج لهم بهینه بهر بهرچ دانه وهی هه ندئ ژه خه گر
 بوئین که به چاوئیکى بین بایهخ سه یری شیر ه کان بیان کردین .

که همو کوده کن و « پراوئزی » چر و (کم) و (گم) و (هب) و (من) :
 که طونه بلین و همو . (چن) : که همو کینک و کمز و . کینک : به
 فارسج (کینک) واته ژۆد و سۆک . سلیقن (چر) و (خا) : ده قیقن .
 (کم) و (گم) و (هب) و (من) : حه قیقن .

- ۱۰ -

(۱) بهرق : شهوق دانه وه . ته له لؤلؤ : بریسکانه وه . له نالنج : جهممى لؤلؤلوه
 بهمهنا مروارئى . ئیشراق : هه لهائىن .

نالنج لهم بهینه دا دانه کانی یاری شو بهاندوه به دانهی مروارئى و ،
 دهرکهوتنى لهو ددانهانەى شو بهاندوه به دهرکهوتنى برۆسکەى لاسمان
 که چار له لاستیا نه بلق نه بچ . ژۆبى شو بهاندوه به ژۆزى قیامت
 له وه دا که دهرکهوتنى وهک دهرکهوتنى ژۆزى قیامت دنیا له فکەر بئین و ،
 دهرکهوتنى لهو ژووه شى کردوه به هۆى ماتک گران .

واته : له بهر شهوق دانه وه و بریسکانه وهی ددانه وهک مرواریه کانی
 یار ، چاوی ته ماشاکمران نه بلق بو . . له بهر هه لهائىن ژۆزى جوانی شى ،

لیه دیده‌یی چ مردوم ، لیه مردومی چ دیده
له فروغی خه‌ددی فارغ ، له خه‌یالی خالی خالی (۲)
سه‌ری هردو کولمی داخو گولی نه‌وبه‌هاره ، یا خو
طه‌ره‌فی نه‌هاره ، زولفی (زُلْفَه مِنْ اللَّیَالِی) ۱۲ (۳)

که ره‌له دمرکومنی زوژی قیامت وایه ، مانگ گیرا . .

له‌نیوان (برق) و (برق)دا به‌دیمه‌ن وشه‌نارایه و به‌معنا طبایق و ،
له‌نیوان (بهر) و (برق)دا جیناسی ناقیص و ، له‌نیوان (خسيف) و
(نیشراق)دا طبایق هه‌یه .

له‌بهر به‌رق (هم) و (گم) و (من) و (خب) : له به‌رقی . نیشراق (هم) و
(گم) : شهرقی .

(۲) مردوم - ی به‌که‌م - : خه‌لك . مردوم - ی دۆه‌م - : گلینه‌ی چاو .
فروغ : گه‌ش و زۆناکی . خه‌د : کولم . فارغ : بۆش . خالی :
چۆل .

وانه : که‌س له‌و جیهانه‌دا نه‌ماوه گیرۆده‌ی جوانیی یار نه‌بۆین . .
چاوێک نییه زۆناکی و شه‌ونی چاوی له‌وی بیا نه‌ین و ، گلینه‌ی
چاوێکیش نییه زه‌نگی خالی زه‌شی زۆمه‌نی نه‌و نه‌خشی بیا نه‌بمستین .
نالئ ، له‌م به‌ته‌دا سه‌ره‌زای شه‌وه که نه‌یه‌وێ چاوی هه‌مو که‌س به
زۆناکیی کولمی یار و ، گلینه‌ی چاوی به زه‌شیی خالی زۆمه‌یه‌وه خه‌ریک
بکا ، نه‌یه‌وێ بشلن هۆی بریقه‌دانه‌وه‌ی چاوی خه‌لك بریجیه له زۆناکیی
کولمی یار و ، هۆی زه‌شیی گلینه‌ی چاویان زه‌شیی خالی زۆمه‌یه‌نی .
بۆیه (فروغی خه‌د) و (خه‌یالی خالی) به شیه‌وی له‌ف و نه‌شری موره‌تته‌ب
به‌دوای (دیده) و (مردوم)دا دێنن .

له‌نیوان (دیده‌یی چ مردوم) و (مردومی چ دیده‌دا) جیناسی قه‌لب و ،
له‌نیوان (خالی) و (خالی)دا جیناسی ته‌رکیب هه‌یه .

دۆ پارچه‌که‌ی نیوه به‌ینی به‌که‌م له (هم) و (گم)دا له‌جیی به‌کردان .
(۳) داخو : ناخو ، نایا . یا خو : یاخود . طه‌ره‌ف : به‌ش . نه‌هار : زۆژ .

نالئ له‌م به‌ته‌دا جارێک ته‌نها سه‌رنجی دۆ گۆنای یار نه‌دا و به گولی
سه‌ره‌نای وهرزی به‌هاری ته‌شو به‌تێن که به‌هار له سوونی لاویدا به
گولیش له‌وی به‌زی گه‌ش و جوانیدا . . جارێکیش له‌گه‌ل زولفیدا سه‌یر
له‌کا و ، سوژ و سه‌په‌یی کولمی گه‌ش و زه‌شیی زولفی زه‌ش به‌راورد
له‌کا و ، هونه‌رمه‌ندانه شه‌وی تارێک و زۆژی زۆناکه له زۆمه‌نی یاردا

يەمى دېدە پز لە مەرجان ، وەك يەشمى ئابدەرە شەبەبە شەبىيى زولنى سىياھى وەك زوخالى (۴)

كۆلەكەمەدە كە پىن يەك ناپانكەڭى و بەكتر ئەواو ئەكەن و جوانىي ھەركەلمەن
بە بەراورد لەگەل ھىي ئەويلەن ديار ئەدا .

واھ : ئەگەر ئەنھا سەبرى سەرى دۆ كۆلمى ئەكەي ، ئەتپىي كۆلى
سۆرى نازە بەھارى جوان و لاو و پۆنخۆشە . ئەگەر بە بەراورد لەگەل
زولغېش سەبرى ئەكەي ، ئەتپىي ئەوكاگەبە شەو و زۆر لە يەك نەرك
ئەبنەمە و زۆنەكەي زۆر لە ناسۆى تارىكنا لىزگ ئەدا ، يا ئەوكاگەبە كە
زۆر لە زەردەپەزى ئىوارەدايە و تارىكەي خەرىكە ھىرش پىتىخ .

لەنچوان (داخا) و (باخو) و ، (بەھار) و (نەھار)دا جىناسى لاجىق و ،
لەنچوان (نەھار) و (لەيل)دا طىباق و ، لەنچوان (زولف) و (لەلف)دا
جىناسى موحەزەف ھەبە .

داخو (كە) : ناخو . نوسخەكانى تر كۆمەلەن جىاوازي ترىان بيا ھەبە ،
بەلام ھەمۆى ھەلەبە .

يەم : دەريا . مەرجان : گياندارىكى دەريابىيە وەك گيا واھە ، چەسپ
(۱) پووە بە زەويەمە ، سۆر و سېچ و زەشمى ھەبە . بىق جوانى لە
جەواھىر سەزىدا بەكەرى دېن . يەشم : بەردىكى ساف و بىرقەدار و ،
نوخە نوخەبە ، نوخەي سېچ و سەوز و شىنى تىابە . شەبە : شەو .
مۆزىيەكى زەشە .

نالەن لەم بەبەدا چاوى بارى شوبەاندووە بە دەرياي پز لە مەرجان و
مەرجانەكەش ئەو كەبەبە كە چاوى پىن لەزۆڭ ، ھەروا شوبەاندوۋەيى
بە يەشم كە نوخە نوخەي زەش و سېچى تىابىن ، نوخە زەشەكانى
كەكەبە و ئاودارىبەكەشى سېچنەكەي چاوبەي . بىق دەربەزىنى
زىادەمۆيىش شەو شوبەاندووە بە زولنى وەك خەلۆز زەشى بار ،
لەجىيايى لەوێ زولنى بشوبەيتىن بە شەو ..

واھ : دەرياي چاوى يار پزە لە مەرجانى زەشى كە و ، سېچنەي
چاوەكانى لەگەل ئەو كەبەبە پىتى زەشەو وەك يەشمى ئاودار واھە كە
نوخە نوخەي سېچ و زەشى تىابە . زولغېش ئەمەندە زەش و
بىرقەدارە تەنانت شەو شەو زەش و بىرقەدارى پىن ئەشوبەيتىرىق .

يەمى (چە) و (چەن) : يەم . ديارە (يەمى) بە . (كە) و (اچ) : ھەم . وەك
(چە) : دەلەن ! . (بەراويزى) چە و (ھەم) و (كە) و (سە) و (مە) : لە ،

به ملاحهتی ته که للوم هه مو زمزمه و مهلیح
به فصاحت و ته به سوم هه مو که وئهر و زولانی (ه)

به لام له (هم) و (گم) دا له گم (و) یکی عطف له پیش (له) وه . (ت) و (خب) :
وه کو . شبهه شبهه (شبهه) : نهمه تیکستی (چنه) . (چر) و
(مب) و (خب) و (اح) : له شبهه شبهه . نه گونجن به (له) شبهه شبهه (شبهه) و
به (له) شبهه شبهه (شبهه) بخوینرتهوه . (هم) و (گم) : شهوه شبهه شبهه .
(گم) : له شبهه شبهه . دیاره (له) شبهه شبهه (شبهه) به . (ت) : له
شبهه شبهه . دیاره (له) شبهه شبهه (شبهه) به . (ک) : شبهه شبهه شبهه .
(خا) و (من) : له شبهه شبهه شبهه . زولفی (چر) و (گم) و (مب) و (خا) :
زولفه بنی . (ت) و (من) و (خب) : زولفه بن . دیاره (زولفه بنی) به .
سیاهی : نهمه تیکستی (ک) . (چر) و (مب) و (من) و (خا) : سیاه و .
(چن) و (ت) و (اح) و (« پراویزی » خا) و (خب) : سیاه . به پیش
وشه ی پاشه وه ی به (سیاهی) یا (سیاه) و نه خوینرتهوه . (هم) و (گم)
سیاهتر . (گم) : سیاه . وهك زوخالی : نهمه تیکستی (چنه) .
(چر) : لعلی ئالی . (هم) و (گم) : له خالی . (« پراویزی » چر) و
(ت) و (ک) و (اح) و (« پراویزی » خا) : نابرداری . (مب) و (خب) :
لعل ئالی . دیاره (لعل و وه) . (خا) : لعل و ئالی .

(ه) مهلاحهتی ته که للوم : خوش و به تامی قسه . زمزمه : بیری زمزمه له
مهککه . فهصاحت : قسه زهوانی . ته به سوم : زهرده خه نه .
که وئهر : حموزی که وئهر له به هه شندا . زولال : سازگار .

واژه : دمی یار له تۆی خوش و به تامی قسه وه نه لیتی ئاوی
زه زمزمی تپابه . له باره ی قسه زهوانی و ناسکی زهرده خه نه شهوه ،
لیوی وهك لیواری حموزی که وئهره .

مهلاحهت و (چن) و (گم) و (ت) و (ک) و (اح) : مهلاحهت . یۆ
(مهلاحهت و) (مهلاحهتی) یش ده ست نه دا . زمزمه و : (« پراویزی »
چر) و (گم) و (ک) و (مب) و (من) و (خب) : زمزمه . (چن) :
زمزمه و . (ت) : زمزمه . دیاره (زمزمه و وه) . فهصاحت و
(چن) و (ک) : مهباحهت . یۆ (مهباحهت) و (مهباحهتی) یش ده ست نه دا .
(گم) : مهباحهتی . (اح) و (مب) و (خب) : مهباحهت و . (من) :
فهصاحهتی . که وئهر و (« پراویزی » چر) و (چن) و (گم) و (ک) و
(مب) و (من) و (خب) : که وئهره . (ت) : که وئهر . یۆ (که وئهر) و
(که وئهره) یش ده ست نه دا . به بنه که تیکرا له (هم) و (گم) دا بهم جوړه به .

نمونه پژه له توری شه و ژۆزی طهلهتی تو
 که به ژۆ شوغای شهسی ، به برۆ خمتی هیلالی (٦)
 ژوخی تو گولیکه صد و مک هه راری عاشق ، نه مسا
 له هه مق چه من دیاره به نوصولی ناله « نالی » (٧)

به صهباچهتی ته به سوسوم هه مق ژه مزه می مه لیحن
 به مه لاهه تی ته کهلوم هه مق کهلوری زولان

(٦) نهمه : چار . طه لعت : ژۆ . شوغای : تیشک . خمتی : چه ساوه من .
 واته : هه می شه دیمه تی شه و ژۆزی ژۆزی تو م له بهر جاویه و چاو م
 ایی پژه . نه وه ته که سه بری ژۆمه ت ته که م تیشکی ژۆ م دینه بهر جاو و ،
 که سه بری برۆی چه ساوت ته که م مانگی به کسه وم بو دمر نه که وئ .

له کۆ کړ د نه وهی (شه و) و (ژۆ) و ، (نور) و (شه و) دا طیباق و ، له
 کۆ کړ د نه وهی (ژۆ) و (طه لعت) دا که به مهنه (هه له مان) یس هانو وه
 ته ناسوب و ، له نیوان (به ژۆ) و (برۆ) دا به پتی شتیه نو سی جارن که
 هه ر دۆکیان وا نه تو سران (برو) جیناسی ته واو و ، له نیوان (شهس) و
 (هیلال) بشدا ته ناسوب هه به .

توری (چر) و (م) و (ک) و (ک) : زیبی . (چن) و (ک) : نور . دیاره
 (نوری) به . (ه) و (من) : زیب و . ژۆزی (چر) و (چن) و (ت) و (ه) و
 (اح) و (خب) : ژۆز . دیاره (ژۆزی) به ، له (ه) دا نهم که له واته به
 (ژۆزه) بین چونکه (زیبی) یس (زیبه) بو . (من) : ژۆزه . به ژۆ (ت) : ژۆ .
 به برۆ (ک) و (ه) و (من) : برۆ .

(٧) ژوخ : ژۆ . هوار : بلب .

واته : ژۆمه تی تو گولیکی تافانه ی بین هاو تابه هه زاران بلب ماشقی
 بوون و بۆی له خوینن ، بویه له بوا دلداریکی و مک نالی له ناو کۆزی له م
 هه مق دلداراندا هه ر دیار نه بوا به .. که چن له هه مق لایه کی چه من و
 گولرار و له ناو هه مق دلداراندا به گویره ی ناله نالی خۆی و به هاوار و
 کۆژۆزانه وه بیدا دیاره ، چونکه دلداریکی ژاسته قینه به ..

نهمگونچ (ناله « نالی ») به (نالمانی) بخوینر یتوه و معنای به یته که
 وای لښته وه : ژۆزی تو گولیکه صد دلداری و مک بلبی هه به ، به لام بلب
 له ناو هه مق باندایه شتیه ی تابه تی ناله نالی خۆیدا دیاره . به پتی ته م
 معنایه به شی دۆه می وشه ی (نالمانی) که (نالی) به ئیشارت نه بین

بنوازه نهوبه‌هار و فوَرَحانی گولشه‌نی گول زاری کرده‌وه ، له دمی ، خونچه یتکه‌نی (۱)

بو نازناوی (نال) و بلبه‌که (نال) خوی له‌ین .
له‌نیوان (زوخ) و (هوزار) دا هم طبایق و هم ته‌ناسوب هه‌به ، چونکه
(زوخ) ناوی بالداریکی ته‌نسانه‌پیشه . هه‌روه‌ها له کوکردنه‌وه‌ی (سه‌د) و
(هوزار) دا به‌پیتی شتیوه‌ی نویسنی جاران که ته‌نوسرا (هزار) ته‌ناسوب
هه‌به . له‌نیوان (نال) و (نال) بشدا جیناسی موزاربع هه‌به .
وه‌ک (چن) و (عب) و (من) : به‌رگد . (هم) و (کم) : به‌رگد و . به‌رگد :
به‌ره ، که‌لا .

- (۱) فوَرَحات : به‌ره‌کمت . گولشه‌ن : باخچ که گولی زوری تیاین .
واژه : سه‌یری وهرزی به‌هاری نوی و به‌ره‌که‌نی باخچه‌ی گولان بکه ،
هه‌ر گوله و گولی له‌ن ته‌یتنه‌وه ، گول دهم نه‌کانه‌وه ، هه‌ر که‌نه‌و دهم
ته‌کانه‌وه خونچه به‌دمبه‌وه پیشه‌که‌نی و ته‌بشکوئی .. ته‌لیتی خونچه
به‌تجوی گوله ..
کوکردنه‌وه‌ی (گول) و (زار) وشه‌کاربه‌کی جوانه ، هه‌رچهند
مه‌به‌ست له (زار) دمه‌ه و شوینی گول نبیه . بویه له (گول زار) دا
ته‌وریه‌به‌کی به‌دیمه‌ن هه‌به ، ته‌وه‌ته به‌زوالت مه‌عنای (باخ) و له‌زاستیدا
مه‌عنای (دهم) ته‌که‌به‌نی . هه‌روه‌ها به‌زوالت له‌نیوان (زاری) و
(یتکه‌نی) دا طبایق هه‌به .
نهوبه‌هار و (ک) و (اح) : نهوبه‌هار . له‌میش هه‌ر (نهوبه‌هار و) وه .
زادی (چر) و (سو) و (عب) و (اح) : زار . له‌میش هه‌ر (زاری) به .
کرده‌وه (چن) و (کم) و (ت) و (اح) و (خب) : گرتوه ، وه‌ک بلتی
یتی گرتوه ، یا گرتوه ، وه‌ک چۆن ته‌لین چوله‌که دمی گرتوه . (خا) :
گرتوه . له دمی (چر) : لیرمی . له‌ین لیشاره‌ت ین به (باخچه‌ی لیرم)
که لایه‌نی (اَرَمَ ذات العِباد ، اَنتَی لَمْ یَخْلُقْ مِثْلَهَا فِی الْبِلَادِ) باسی
له‌ن ته‌کا . (ت) و (و) : له دم . (ک) و (عب) و (اح) و (من) و (خب) :
له . دیاره هه‌مۆی (له دمی) به .

لەم پارچە لۆکە هەورە بە قەد ژۆی هەمۆ زەمین
بەم ژایەلە قەدیغەیی سەوزی عەجەب تەن (٢)
بورجی درەختی سەوز و بۆلەندی وەك گاسمان
پتو شەكۆفە هەروەكو تەجەن بەرەوشەنی

(٢) پارچە لۆکە : پارچە ی بچۆک . بە قەد : ئەوەندە . ژایەل : گان (گانی
گان و بۆ) . قەدیغە : قەیغە . تەن : تەنەن ، چینی ژایەخ .

نالێ لەم بەتەدا نۆبە هاری شوپەاندوو بە وەستا و ، دڵۆی باران کە
لە ئاسمانەو دانهێژێ - بە ژایەل و ، گیای سەوزی ژۆی زەویی بە
فەرش و ، ژوانی گیای لەسەر زەوێ بە چینی فەرش داناو .

وانە : سەیری نۆبە هار بکە چون وەستایە کە (دیارە دانی وەستای
لەبەل نۆبە هار مەجازە) : لەم پارچە بچۆکە هەور و ، بە ژایەلێ ی بۆ
بارانی وەك تالە دەژۆ ، پارچە قەیغەبەکی سەوزی ئەوەندە ژۆی زەوێ -
گەورە چنی !

ئەشتوانێ (پارچە لۆکە) بە (پارچە لۆکە) بخوێنێتەو (هەور)
بشوێنێ بە (لۆکە) .

بە قەد ژۆی هەمۆ زەمین (م) و (گم) : بە قەد ژۆی هەمۆ زەوێ -
(گم) و (اح) و (خا) : بە قەدەر ژۆی هەمۆ زەمین . (من) : بە ئەدەدی
ژۆی زەمین . (خەب) : بە قەدەر ژۆی زەمین .

(٣) شەكۆفە : هەلالە . نەجم : ئەستێرە .

نالێ لەم بەتەدا درەختی شوپەاندوو بە ئاسمان لەویدا کە بەرز و
دیارییە و وەك ئاسمان گومەزێ ئێنۆین و ، هەلالەیی تازە دەرھاتۆی
درەختی شوپەاندوو بە ئەستێرە ئاسمان لە سێپەنج و ژۆشیدا .

وانە : شوێن هەلالەکانی درختە سەوز و بەرزە گان ، هەلالەیی تازە
پشکۆت سێن ئەکاتەو پێیانەو ، وەك بلێی ئەستێرەن بە بورجەکانی
ئاسمانەو .

بورجی (چر) و (ت) و (لە) و (اح) و (خا) : بورج . دیارە (بورجی) بە .
درەختی (چر) و (عم) و (گم) و (گم) و (ت) و (لە) و (عەب) و (اح) :
درەخت . بۆ (درەختی) یەش دەست ئەدا . سەوز و (تو) و (عەب) و (من) و
(خەب) : سەوزی . بۆلەندی (چر) و (عم) و (گم) و (گم) و (اح) و (خا) :
بۆلەندە . (خەب) : بۆلەند . بۆ هەردوکیان ئەشت .

به زمی هوزاره ، قه قوی ئه غیاره ، دموری گول
صۆفئ ا بزۆ ، مه به به دۆك ، تو له ئیمه نیی ٠٠ (٤)

هر داره بهرگ و ، هر گوله زهنگین خه لایه
هر جۆدی له به هاره كه عالم دهكا غه ئی (٥)

دیسان له بگره بهردهی گولچین و باغه بان
بولبول كه ناری گرت و دلی غونچه ژاچنی (٦)

(٤) هوزار : بلب : قه قز : کینایه به له دهرکردن و دۆرخستنوه . ئه غیار :
بیگانه و ناحهز . نیی : نیت .

وانه : سهردهی ژابواردنی عاشقانه كه ورك بلب وان و ، کانی
دهرکردن و دۆرخستنوهی بهدکار و ناحهز و بیگانه به و ، زۆز زۆزی
گولانه .. کهوانه ئه و شكه صۆفئ جیتی تو لای ئیمه نیی .. تو نه بلبی و
نه گولی .. تو بیگانهی و .. له ئیمه نیت .. دها لیجان مه به به دۆك و
بزۆ دۆرکه و مروه ، دۆك و گولیان بیتکه و نه ووه ..

مه به به دۆك (سو) : بزۆ به دهرهك . دهرهك : چینی بنه وهی دۆزهخ .
(خپ) : مه به به دهرهك ..

(٥) جۆد : بهخشش . غه ئی : دهولمه ند ، بێ نیحتیاج .

وانه : دنیا هه مۆ ژاژاوه وه وه .. هر دره ختن ئه گرتی بهرگی که لای
نوویی پۆشیوه و ، هر گولیک ئه بین زهنگینێکێ تازهی خه لات کراوه ..
مه بهستی له وه به دره خته زۆه کانی زستان هه مۆ که لایان کردووه وه و ،
ناوباخ و زۆی زهوتی هه زاران گولی زهنگاو زهنگی لێ ژاوه .. ئه هه مۆ
دهس و ده هه نه دارایی به هاره وایه جیهانی دهولمه ند کردووه و ، بهرگی
کردووه ئه بهری دره ختی زۆاوه و ، زهویی به گولی هه مۆ جۆره
ژاژاندووه وه وه .

بهرگ و (چر) : بهرگی . زهنگین (ت) و (لک) و (هه ب) و (اح) و (خا) و
(خپ) : زهنگ . ئه یی (زهنگین) یی . دهكا (من) : لهكا .

(٦) بگره بهرده : بگره و بهرده ، بگره و کیشه . گولچین : له وهی گول
کۆنه کانه وه و ئه بکا به چهك . باغه بان : باخه وان . ژاچنی : داچله کا .
له به به تها یار و دلداریکی ژاسته قینه هه به که (بلبل) و گولن و ،

خارایی مهوز و شینی له بهر کردوو هه بهل
دامینی وهردی سۆره که دهستم به دامه نی ا (v)

باخهوان و گولچينش همن كه كيشه يانه بو سؤديكى لهكى ژۆلانه .
گول نه بهوي بميتينهوه و به ژۆي بلبلهوه بشتن و ، بلبلش نه بهوي بو
گول بجرويتن . . باخهوانيش خرهمني گول لهكا و دلي به گولهكاني
خوشه و نه بهوي خوي لن بههرمهندن ، گولچينش خواخواي
لهوه بهتي خوجيه يكه نؤنر پيشكوي و بيت به گول و بيگاههوه و بيبا
بهدياري يا بيفرؤش . . نالييش لهتن لهم بگروه و بهردهي باخهوان و
گولچينهوا كه همرچون ين به زهرهري گول و بلبل نهواو نهين ، بلبل
باخي لن لهين به دؤرخ و ههله فرتي و دؤر نهكه ويتهوه و ، گوليش
ژانچن كهوا هم بلبل لن دؤر كه وهوه و هم هاكا گولچينش
كرديه و بردي و سرائدي . .

نہشتوانین بلب و خونچہ بہ دلدار و باری راستہ قینہ
 مہنا ایندہ بنہوہ ، بلتین کہ باخچہ و باخ وایان اینہات گولچینہ و
 باخہوان زویان تج بکمن ، نیتہر دلداران و یاران دؤر نہ کہ ونہوہ و زویان
 نایان خویان دمرخمن و ، نو گوشہ گیر لعین و ہمیش لہ خہہاتہا دلی
 زائہ جلہ کبر ..

خۆ ئەگەر (بەگەر بەردەیی) بە (بیکری بەردەیی) بخۆتینەوه ، وە
 ئە هەندێ نوسخەدا نۆسراوه و پاشان ئیشارەیان بۆ ئەگەر ، ئەوا
 مەعنا بەکری ناسک دێتە ئاراوه ، (بیکر) واکە (کچ) باغمانەگە ئەین و
 باسەوانیی (باخەگە) خۆی ئەکا ، مەبەست لە (گولچین) یش لای
 ئەولا ، مەبەست لە (بولول کەنار گرتن) یش ئەوه ئەین کە بەری ئەولا
 چێشەکی تابهەن بۆ خۆی بگرت و ، مەبەستیش لە (ژاچینی دلی غونچه)
 ترس لە نیشتنی خونجە ی ئەشکۆتوی (بیکر)کە ئەین ..

بگره برده‌یی (هم) و (کم) و (گم) : بیکری پرده‌یی . (ت) و (من) یش
 هر لم ناچاردا نه سوژینهوه، به لام به هه لهوه . گولچین و (هم) و (گم) :
 گولچینی . (ت) و (خا) و (خب) : گولچین . بۆهردوکیان نه گونجین .

(۷) خارا : جوره قوماشيكي ئاورىشمە لە جوانيدا وا ديتنە پيش چار گەوا
خەپول ئەدا . دق جوري مەبە : سادە و خمت خمت . جەبەل : چا .
دامين : داوين ، بنار . ورد : گول ، يا زەويي کيکراو گە ئامادە کراين
پو توييا داخاندن .

واټه : شاخ بهرګی ګیا و ګه ۹۹ ی سهوز و شېنی پوښیوه که له

وادی بووه به وادی پز قوری (طور) ی (نار)
(نعلین) له پښ قوږی بده «نالی» به (نیلین) (۸)

شېرول دانه وې ژنگدا نه کی پاره یې خاږابه له بهر یا . داوینې شاخیش
همو مهر گولاله سوره به ، یا زه وې هه لکیز او به سوره نه کانه وه . .
دهستم به داوینې شاخ یخ و له خیر و بهر که تی نهو گولاله سوره به یا
نهو و مرده هه لکیز او بهم دهسگر بیت ۱ .

هینانی رسته ی (دهستم به دامین) بولنه وه به تی بگین که نه شتوانی
(جهیل) به (ناره یی بالا بهر) معنای لږ بلرینه وه ، نهو کانه معنای
(ومردی سوره) و چونه یی (دهس به دامین بون) بش ناشکرا نه ی . .
له نیوان (سوره) و (شین) و (سوردا) معنای و ، له نیوان (دامین) و
(دامن) دا جناسی نانیس هیه .

شین (اح) : سوری . دامین (چر) و (هم) : دامین . دیاره (دامین) به .
(گم) : داوینې . و مردي (چر) : و مرده . (اح) : و مردي . بډ (ومردي) و
(ومردي) بش نه گونجی . سوره (چر) و (اح) : سوره .

(۸) وادی : شیو . طور : کیوی طور . (نعلین) : جوه نعل ، جوه
کوش . له یمن : هین .

نالی لم به یتدا نیشارت نه کا بو نایمی (ناخلخ نعلینک انک
یا لوالد المقدس طوی) له باسی حمزه تی موسادا ، واته : پیلاوه کانت
داکانه ، چونکه تو له شیوی پیروز دای که شیوی داوینې کیوی طور به
نوری خوی یا دمر کهوت بو موسا و شاخه که بهو نوره گزی تی بهر بو
سوزا . . همدوره ها له وشه ی (نیلین) یتدا نیشارت به دق نایمی تر
کراه که مهر باسی هم بابته نه کن ، نه وانه شی نایمی (. . من جانب
الطور الايمن) و (. . من شاطیئ الوادی الايمن) ان .

واته : دۆل و شیو به مزی داهانی به هارده و ملا شیو پز له نوره که ی
طوری لږ هانووه که گزی تی بهر بو . . که واته تویش نه ی نالی ، ملا موسا ،
پیلاوه کانت داکانه و به هین به پتی دۆن بهر نهو گول و گیایدا بو .

له نیوان (نور) و (طوردا) جناسی لاحق و ، له نیوان (سور) و (ناردا)
جناسی لاحق و معنای و ، له نیوان (وادی) و (نعلین) دا معنای و ،
له (وادی) و (نعلین) و (هین) دا یقتیاس هیه .

طوری (چر) و (گم) و (ت) و (ف) و (اح) و (خام) : طور . دیاره
(طوری) به . (لو) و (مب) و (خب) : طور . معنای نایب .

قهدری من چهنده له‌لای ده‌وله‌تی دلیایی ده‌تی ،
قهدری هو که‌تر و ، ه‌ردق له‌غمی به‌کدی غ‌نج (۱)

نهم پارچه شیرهمان له‌ دۆستی خوشه‌و‌یستمان د. عزالدین مصطفی
رسوله‌وه‌ ده‌س‌که‌وت له‌گه‌ل چهنده‌ پارچه شیرتیکی جیاجیای تردا ، له‌س‌ر
پارچه کاغذتیکی کۆن و به‌خه‌تیکی کۆن و فارس‌ی نامیز له‌لایهن
(محمد) ناویکه‌وه‌ نۆس‌رایوه‌وه . کاغ‌ز و خه‌نه‌که‌ له‌وانه‌ نه‌بۆن له‌وه‌دا
دۆدل بین که‌ هیچ نه‌ین هیی ۸۰ - ۹۰ سالتیک به‌ر له‌ نهمزۆن . له‌لای
س‌رموه‌شیه‌وه‌ نۆس‌رایو «من‌اخره‌ (من‌اظره‌) نالی سلیمانی مع میرزا صفا
الش‌رازی» . واته‌ به‌کتر به‌زیتینی نالی سوله‌ی‌مانه‌ین له‌گه‌ل میرزا سه‌فای
ش‌رازی . له‌ هیچ‌کام له‌ نۆسخه‌کانی به‌رده‌ستیشمانا نیشانه‌به‌کی کم‌ی
نهم پارچه شیره‌ نییه ، به‌لام شیوه‌ی دازشتنی، ده‌ق، شیوه‌ی دازشتنی
شیرتی نالییه .

له‌باره‌ی نهم میرزا سه‌فای ش‌رازییه‌وه‌ هیچ ناگاداریه‌کمان نییه .
به‌لام له‌ چهنده‌ به‌ش‌تیکی پارچه شیره‌که‌وه‌ ه‌ه‌ندقی ش‌تمان بو دهرله‌که‌وتی .
بۆنمۆنه‌ لاییه‌وه‌ دهرله‌که‌وتی که‌وا نهم میرزایه‌ کارایه‌کی ده‌سه‌لانداری
نێزانج بووه‌ و فارس‌یش بووه‌ و ش‌به‌ش بووه‌ . ه‌م‌روه‌ها له‌وه‌ش
دهرله‌که‌وتی که‌ زیاتر له‌وانه‌به‌ نالنج له‌ مه‌دینه‌ چاوی به‌م میرزایه‌ که‌وتین و،
له‌س‌ر مه‌سه‌له‌به‌کی ئایینیش و سیاسیش (به‌ نیشانه‌ی ناوه‌چ‌تانی
گورد و فارس و ه‌مه‌به‌دا له‌ پارچه شیره‌که‌دا) له‌گه‌لیا تیک‌راین و بۆیه‌ نهم
پارچه شیره‌ی و‌بین .

س‌رتیکی ه‌م‌نی سیاسی نالنج نهم پارچه شیره‌وه‌ به‌ئاش‌کرا دیاره ،
له‌وه‌ش نه‌ویستنی ه‌مجمه‌ که‌ له‌ ه‌ه‌ندقی شیرتی تریشیا دهرله‌که‌وتی . له‌
پالی به‌کا زیز‌کردنی ناوی گوردو ه‌مه‌یه‌یش نیشانه‌ی جۆره‌
دۆستا‌به‌پیه‌که‌می له‌گه‌ل ه‌مه‌رب . س‌رم‌زای، ه‌م‌ق ئه‌مه ، نهم پارچه
شیره‌ نیشانه‌ی پابه‌ی کۆمه‌لایه‌تی نالنج و س‌رم‌به‌دهره‌وه‌ بۆیه‌تی .
له‌گینا مه‌لایه‌کی گوردی پین‌کس و پین‌ده‌ر و نامۆ چیه‌تی له‌ ه‌مه‌رب‌یدا خۆی
به‌دا له‌ قهره‌ی کارایه‌کی ده‌سه‌لانداری نێزانج و به‌ زۆیا ه‌ه‌ل‌شاخ‌ن و به‌
شیرتی س‌ر‌ش‌کینی خۆی به‌دناوی بکا و بیز‌زیتین .

(۱) ده‌نج : سۆله . به‌کدی : به‌کتر . ه‌ه‌نی : پین‌نیح‌ن‌ج .

طاغیرو باغیرو ، باغی گول و نهیرهنگ و فنه
 شاد و شادابه به گول ئاتهشیرو نارهوهنی (۲)
 هینده دلخوشه له بهر سه بزیرو دار و دهوهنی ،
 که دهزهقصن وه گرو شاخ و فنه ن و نهستهرهنی (۳)
 له خهزان بچ خه بهره بهرگی به هار و چه مه نی
 بچ به قایی گول و سهرو و سه مه ن و یاسه مه نی (۴)

واته : سامان و دهسه لانی بچ بایهخی دنیا به چ چاوێک سه بری منی
 شامیری دهروژن بهرز و سهر شوژنه کردۆ بکا و چه ندیم ژیز لێ بگرێ ، منیش
 ههر بهو چاوه سه بری نهو نه کهم و نهوه ندهی ژیز لێ نه گرم ... چونکه وهک
 نهو ئیشی به من نبیه و ههچی له سهر من بهکی نه کهوتوووه ، منیش ههر
 وام ..

سه بهستی نالی له (دهولهتی دنیایی دهنت) خاوهن دهوله ته که به که میرزای
 شیرازی به .

(۲) طاغی : سهر کهش و سهتمکار . باغی : باخ ، لهخوانه ترس . نهیرهنگ :
 فزوفیل و جادوگرهتی . فنه : هونهر و جوانی . فزوفیل . شاد :
 شادمان و گهش . شاداب : تیراو . گول ئاتهشی : گوله هه نار ، گولێکی
 سوژه . نارهوهن : درهختێکی گه لایزی سێهر خوشه .

واته : میرزای دنیادار کابرایهکی سهر کهش و له خوا باخ و نۆژداره ،
 باخی به دیمه من پز له گول و کاری هونهر مه ندهانه و له ژا ستهیدا پز له
 فزوفیلی ، گهش و تیراوه به گول و درهختی به دیمه من جوان و له ژا ستهیدا
 بچ بۆن و بهری وهک گوله هه نار و دار نارهوهن .

له نیتوان (طاغی) و (باغی) دا جیناسی لایقی و ، له نیتوان (باغی) و
 (باغ) دا جیناسی ناقیص هه به .

(۳) دهزه قصن : سه مائه کا . شاخ : لق . فنه ن : لقی ژا ست . نهستهره ن :
 گولێکی بۆن خوشه ، سوژ و سببی هه به .. به ههر لقی که یه وه چه نه
 گول نه ژوێ . درهخته که ی دژگاوی به . وهک گوله باخی لای خۆمان وابه .

واته : شیرازی نهوه نده له بهر سهوزی و دار و دهوهنی باخی دنیا
 شادمان و دل خوشه ، وهک له رینه وهی چل و دار گوله کانی به دم شنه ی
 باوه ، کهوتوووه سه ما ..

(۴) واته : میرزای شیرازی به جوژی باین و غه ژزا بووه و وانازانی ژۆزان

فهل کی میهر مهی ، ودهفته تهاو پین زهمه نی
کهوکه بهی نهنجومی یو دائیره یی نهنجومه نی (۵)

خوانی نهلوانی زمین و صافی سینج و صحنی
طهشت و طاس و طه بق و لهنگر و شمع و لهگه نی (۶)
من وهکو زهمدم و تو وک گول و سه بزه ی دیمه نی
من ده گریتم و ده نالینم و تو پین ده گه نی (۷)

ژولیان له دوا به ، تمنانت گه لای سه وزی دره خنی به هار و چیمه نی شینی
ژینی بهخته وهی ، ناگایان له وه نیبه کهوا پایزیکیش به ژویه به ، جیگای
به هار نه گریتموه و ، گول و سرو و سممن و یاسممن هه مق سیس
نمین و نهوهرین و دوا بیان دئی .

(۵) میهر ممد : مانگی میهر ، به کیکه له مانگه کانی سالی شمسین ، له
ناخری له یوله وه دس پین نهکا و سهره نای پایزه . زممن : زمان ، کات .
کهوکه به : کومه کی به شان و شکو . لهنجوم : نه ستیره کان . دائیره :
کوژ به سن و خوژنه وه .

نالنج لهم به یتمدا رسته ی (تهاو پین ای له بهلکاتا به دق معنای جیا
به کاره بئاوه و ، کردۆ به به (لیعل) بو دق فامیلی جیا . نه لئ : میرزای
شیرازنج ناگای له وه نیبه کهوا هاکا نه ستیره ی پایزی گه یشته برجی
خوی و پایزی به تهاو پین داهات و ، کهوا هاکا سهرده می نه ستیره ی
به خنی به سهرچ و ، کوژی خوژبو وه ی دهوری ، له بر نهسانی خوی
پلاوه بان لئ کرد .

(۶) خوان : سفره . نهلوان : ژهنگاوژهنگ . صاف : ژیز . صحن : قاپ و
قاچاخ . طاس : تاسه ، کاسه . طه بق : قاپی گه وه ی چیت . لهنگر :
لهنگری . شمع : مۆم .

واه : میرزا له وهش پین لاگابه کهوا هاکا خوانی ژهنگاوژهنگی پز له هه مق
جوړه خواردن و ژیزه سینج و تهشت و قاپ و قاچاخ و ، چیتخانه ی
ئاومدانی پزایه وه و هچی به سهر ههجه وه نهما .

(۷) ژهمد : گرمه ی هور . دیمن : جهمی دیمنه به واه سهر سه لوینک .
واه : من که نه نالینم و نه گریتم هه وری به هارم گرمم دئی و باران
به سهر زه ویدا نه بارینم .. تویش که به هاوار و نازه هه یی من زیار

نهی دهراتو له دو مهجری دو میزایی مهبال
 مه به بادتی وه کو خه رزه به مهوای کبیر و مهنی (۸)
 نهی ژاضی به خهشین پۆشییی و ملک شیر و شو تور
 یخ نیازه له بریشم نهی یو پیله نهی (۹)

له جۆزیتنهوه ، گزوی گیای سر سهلوینکی به بارانی فرمیکی من سهور
 نهی و نهژی .

هینانی ژستهی (ده گریم) لهم به یتهدا نیشانهی بێ ده سه لاتی نالی
 نیبه له بهرابر میرزای شیرازیدا ، به لکو نیشانهی له خوا رست و یخ
 ناخۆش بۆ نیبهی به مل که نه کردنی میرزای شیرازی بۆ ژاستی . و ملک چون
 (ژمهد) که واته گرمه نیشانهی هیزه و (سهزهی دیمه) یس سرمزای
 مهعناکهی نیشاره به فەرمودهی بیتمه بهر که نه فەرمووی (ایاکم و
 خضر اء الدمن) واته خۆتان بپارێزن له ئافرهتی به دیمه جوان و به
 ژهوشت بعد و نازه من که و ملک گیای سر سهلوینک وایه .. که واته وا
 نالی میرزای شوبهاند به رجۆده ئافره تانه .

(۸) دهراتو : دهرهاتو . مهجرا : شوینی بیا ژۆشینی ناو . میراب : پلۆسک .
 مهبال : میز کردن . بادتی : بایخ . خه رزه : ناله یی بیاو . کبیر : فیر .
 مهن : ناوی بیاو .

واته : نهی کابرای ناچیر که له دۆ پلۆسکی میری بیاوێک و ئافره تیک
 هاتۆته دهرهوه ، له خۆت بایخ مه به و ، و ملک (هینی) بیاو که ههستی و
 له بهر پزۆن له (ناو) ههلاوسن ، با مه کهره خۆت .

نهشتوانی وشهی (مهنی) به (منی) بخوینیتنهوه واته (من .. من
 کردن) .

له نیتوان (مهبال) و (خه رزه) و (مهنی) دا نه ناسوب هه به .. ههروه ها
 وشه ئاراییه کی وردیش له (میراب) دا هه به که سرمزای مهعناکهی ،
 به دیمه بۆ نهوهش دهست نهدا له (میر) و (ئاب) پیکهاتین .

(۹) خهشین پۆشی : له بهر کردنی بهرگی زهر . شو تور : حوشر . بریشم نهی :
 چینی قوماشی ناو ریشم . پیله نهی : پالهماوی .

واته : لاشهی من که و ملک شیر و حوشر فیری ژبانی تال و سویر
 بووه و ، ژازیه و ملک نهوان په لاسیکی زهری له بهرین ، به نهای هیچ
 نیبه لهم دنیا بهدا و پتوبستی بهوه نیبه جلی ناو ریشم له بهرکا و نۆزی

گوتنم ئەي قىبلە قوزە ! بۆجى بە تەحرىرى ھەرى
زاغىسى لىسى ھەجەم ، تارىكى بەرگى يەمەنى ؟ (۱۰)

گوتى تاجى ھەرب و ، ئالى ھەبا ھەرمۇيان :
ھەيە تەن پەرودەرى پەرودەرى ئازك بەدەن (۱۱)

ئىمە مەردىن و ھەمق شىرى خەشىن بۆشى مەساف
گرمى قەز ھەرچى تەن ، بو تەنى نىسوالى تەن (۱۲)

بازۆى خۆى بەكارىتىن دەس درېزى پىن بكانە سەر خەلك .

(۱۰) قىبلە قوزە : ئارمۇباز و شەھەت پەرسەت . تەحرىر : ئامادە کردن .
ھەرىر : ئاورىشەم . زاغىب : ئەۋەى ئارمۇبازى لە شىتن پىن . تارىك :
ئەۋەى واز لە شىتن پىتن .

ۋانە : بە مىزام وت ھۆ كابرى ئارمۇباز پەرسەت ، بۆجى بە ئامادە کردنى
جلى ئاورىشەم و لەبەر کردنى ، پىشانى ئەۋەى كەۋا ھەزەت لە جلى
ئالدىۋالای ئىترائىيە و جلى سادەى يەمەنن لەبەرناگەى ؟

داۋاى لەبەر کردنى جلى سادەى يەمەنن ئىشارەتە بەۋە كە پىتخەمبەر
(د . خ) بوردى يەمەنى لەبەر کردوۋە .

لە نوسخەگەى بەردەستمانا وشەى (قىبلە قوزە) بە (قىبلە قەزە)
نوسراۋە . قەز : ۋانە ھىنەگەى پىاو . ئىمە لامان ۋاپو ئەۋە ھەلەبە و
زاستەگەى بەۋجۇرەبە كە خۇمان نوسىرمانە ، چ لە ئۆزى مەمناۋە و چ لە
ئۆزى وشەئارايىشەۋە پۇ پەيۋەند لەگەل (قەزى) يەمەنا گرمى ئاورىشەم .

وشەى (قىبلە قوزە) كە بە ئۆزى جاران لەشخۇپنرايەۋە (قىبلە
قەزە) ۋانە ئەۋەى ئاورىشەم قىبلە يەنى ، نىشانە بەكى نرى پارىق کردنى
ئالبىيە بە وشە .

(۱۱) تاجى ھەرب : پىتخەمبەر (د . خ) . لالى ھەبا : ئالوبەيتى پىتخەمبەر كە
ھەمۇياتى لە ھابابەگەۋە پىتچاۋە . تەن پەرودەرى : خرمەت کردنى لەش .

ۋەنەپن وشەى (گوتى) لەم بەتەدا ۋەلامى مىزا پىن ، بەگە ھەر
درېزەى قەسى ئالبىيە بەگە پۇ زاستى لەۋ قەسەبە دىپتەۋە كە لە بەيتى
پىشۋادا كەردى . ۋانە : پىتخەمبەر كە تاجى سەرى مىللەتى ھەربە و
ئالوبەيت كە ئۆلای خوت ، خوت بە شوپىن كەمۇتۇيان دالەتتى ، ھەرمۇيانە
شۋەبىيە پىاو ئەۋەندە خۆزى بە خزمەتى لەش و لەبەر کردنى شتى
نەرم و ، ناسكىي بەدەنەۋە خەرىك بكا .

قەز ، برئشم ، كە حەرامە لە ژەجول ، ئەك یسوان
سۆنەتی شەرە ، ئەگەر ئاییی ئەهلی سۆنەتی (۱۳)

تەركی ئارایشی تەن ئەقدی ژەواجی عەرەبە
تۆ عەجەم ، مەردی موزەخرف تەنی یو قەلبەزەفی (۱۴)

(۱۲) مەصاف : مەیدانی جەنگ . كرمی قەز : كرمی ئاوریشم . ئەنج - ی
بەكەم و سێهەم - : لە ئەندەنەوێ . ئەنی - ی دۆهەم - : لەشی .

ئەمە ی ئەم بەیتە قەسە نالی خۆبەنی و بەلگە ی ژانسی ئەو قسانەبە
كە لە دۆ بەیتی پێشخۆدا وێنی و ، پلارە ئەبەركێتە میرزا . وانە : ئیمە
پیاوین ، شێری بەلاس لەبەركەری مەیدانی جەنگین .. لەو خاوە
خێچكانە نین كە بەرگی ئاوریشم لەبەرئەكەن ، چونكە كرمی ئاوریشم
هەرچی ئاوریشمی ئەنبو ، پۆ لاشە ی ئافرەنی ئەنبو ..

نالی ، بە مەبەستی بارێ كردن بە وشە ، ئەوێشی مەبەست بوو (كرمی
قەز) بە جۆركێ تریش بخوێتریتەو و ، شوبهاندێك دوست بێ .
لەنێوان هەردو (ئەنج) و (ئەنی) دا جیناسی ئەركیب و ، لەنێوان
هەردو (ئەنج) خۆیاندا جیناسی ئەواو هەبە .

(۱۳) ژەجول : پیاو . یسوان : ژنان . ئەهلی سۆنەن : ئەهلی سۆنەت و
جەماعت ، بەراپەرەكە ی (شیعە) و (ئەهلی بیدەعت) .

وانە : ئاوریشم كە حەرامە لە پیاو و حەلالە پۆ ژن ، پۆبە وابە چونكە
پێخەبەر (د.خ) وای داناو . جا تۆیش ئەگەر شوێن ژۆ و شوێنی
پێخەبەر كەوتۆی مەبەكەرە بەرت و ، ئەگەر شوێنیشی ئەكەوتۆی چۆ
ئەكە ی بێگە .

لەتوانی وشە ی (برئشم) بە (بە ژیشم) یش بخوێتریتەو ..

(۱۴) ئارایش : ژاناندەو . ئەقدی ژەواج : پاری بە برەو و مامەلە پێكراو .
موزەخرف : ئەوێ خەركی شتی هیچوێچ بێ و خۆی هەر بەدیمەن
جوان كردین . قەلبەزەن : بێكارە .

وانە : عادەتی پاو لەناو عەرەبەندا ئەوێبە خەركی تاس و لاسدانی
خۆیان نەین . لۆی هەجەمیش كە هەر خەركی ئارایشدان و ژاناندەوێ
خۆی ، خەركی كاری پێمابەیت و پیاوێکی هیچوێچ بێ . پاخود
لاشەبەكی ساخشە و هێچت هەبە و ، هەرچەند بەناو پیاوی ، وەك
ئافرەتیکی قەلب و بێكارە وای (بەیتی ئەو كە « قەلبەزەن » بە « قەلب

میلله تی کورد و عه رب ههردویه که تهفرمه بقو
له جه فاوو میحه نی مولکی (سه با) وو به مه نی (۱۵)
وه کو هو کر مه له تیو قوبه یی نه بر شمدنا
عاقیبت مورده یی به ئسی عه مه ل و بن که فه نی (۱۶)

ژهن «یش له خوینترینه وه . بهم پییه کو کردنه وه ی ئهم (ژهن) له گهل
(مورد) بن ملامت نییه !

هینانی وشه ی (لهرک) یش له سه ره نای ئهم به بندها که جاران ئه مۆسرا
(لهرک) و به (لورک) یش ئه خوینترابه وه ، بن به یوه ندق نییه له گهل (عه رب) و
(عه جهم) له م به بندها . . زاراوی (سهردی موزه خه رف) یش جوره
جنتویکی ئیرانیانه به .

(۱۵) میحه ن : جهمی میحه نه واته به لا . سه با : ده ولتی سه به له به من .

نالئ له به بنی پیشودا ته مر یفیککی عه ربی کرد و پلاریکی گره عه جهم .
ئیره شدا و له بلتی به نه کاله وه و به دوا ی شتیکا نه گه زق کورد و عه رب
به کبان تیا گرتب و تیا هاو دهر د بن ، ئه بینج ههردولا و له به مه نییه کانی
پاش دۆخانی عه ماراوی (مه نه به) بان له هاو وه که پرز و بلاو بۆنه وه و هه ر
کو مه ئیکیان که و نه لایه ل . کورده ، مه نشینییه کانی بابان و سۆران و
ئهرده لان و مه نشینییه کانی تریان هه بۆ ، دۆم و عه جهم هه مویان به ل
له دوا ی به ل قوت دان و ، عه ره بیسه ، له سه رانه ری واته پان و
به ره نه که یانا ده وله تیکی سه ره بخویان نه بو له ده ولت به چن ، به پیچه وانه ی
عه جهمه وه که هه رچون بن خاوه نی شق بون بو خویان .

ئهم وشه ی (به مه نی) به له ده ستۆسه که ی به ره ده ستمانا بو (به مه نی) و
بو (میحه نی) یش ده ست نه دا ، به لام نه گه ر (به مه نی) بن ، نوخته بو (ی) که ی
نه گراوه ، سه ری (ی) که زیبا ره له سه ری (م) نه چن . ئیحه (به مه نی) مان
لا له بار تر بو ، بۆ به وامان ئۆسییه وه .

(۱۶) کرسی ئاوو رشم خپوه بن به ده وری خویا نه نه بن و له ناو خپوه نه که دا بو
ماوه ی پینج دۆز خه ربکی ئاوو رشم نه بن نه بن . جا که بیانه وئ
ئاوو رشمه که ی کو یکه نه وه ، یا له به ر تیشکی هه تاو یا له ناو ئاوی گه رمدا
دا ی نه بن سا کر مه که ئه سرت . نه گه ر بشیانه وئ سو د له گه را که ی
وه ربگرن و کر مه که زۆر بکن ، له وا لئی نه گه زین تا بن له کا و (بالئ) نه بن و
خپوه نه که ی به چن له هیلج و ده س نه کا به گه را فوئ دان و نه گه زینه وه
سه ر دۆخی چارانی .

چونکه «نالی» ا له سر هم نه رښه غوړېږي ومه لنې
هسته ټاري مده نې به ، مده نې به ، مه دهنې (۱۷)

- ۱۳ -

موساوې وهك يهك و ټولن له هر دق لاوه زولته نې
نمونه ي عكسې حمرې (ميم) و (ټون) و (واوه) زولته نې (۱)

هم به به ته شي معنای به یتي پتیش ټواو له کا و ، نالی هم به به ته دا
پارچه پارچه ټوني کورد و عمره یی شو به اندوه بهو حاله یی گرمی
ناورېشم که له ټیر خپوه نه که یی دهر نه چن ټو گمرا فزونی دان و له پاشی گمرا
فزونی دانه که ، گمرا کانی نه بن به گرم و نه چنه ټیر خپوه ټیکي نوڅی که خویان
ناماده بیان کردوه و نه که ونه ناورېشم دروست کردن و باشان ټو
ومرگرتنی ناورېشمه که بیان نمر ټیرین و به ناو می دتی و له نه نجامی
کار کردنیان ټی کفن (واوه ټی خپوهت) سر نه نیتنه وه .

له به بیدار کردن می رازی شیرازی بهو که بهرگی ناورېشم
له بهر نه کا و ، له وه صف کردن مهره ب و کورده وه بهو که وهك گرمی
ناورېشم وان ، ناورېشمه که دوست نه گمن و باشان نمرن و نه نه و ټین ،
وا دتته پتیش چاو نالی و سبتیتی بلن مهره ب و کورد کار نه گمن و
عه جه م نه یخون . .

(۱۷) هسته : ټون . هسته بار : نمره ی ټوني ټار ټی به سر شانی که سټیکه وه .
نمشگونچ (هسته) به نه نه خوی فیعلی نمر ټی .

به وردتی معنای جیوازی هم سن وشه ی (مده نې) مانه ټو ژاست
نه کراوه وه وه . نمره نده ی ټوی بچین لامان وایه مبه سستی نالی نمره یی به
خوی بلن : ماده م نامق و ټور له نیشتمانی و زیت که و توه وه هم مده نې
پتیشمه ر (د . خ) ، خوت بکه به ټاری سر شانی نمر ټو نمره یی له ودنیا
تکاکرت ټی و ، بیه به خه لکی مده نې و ، سولک و ټی حورمعت مبه ، قعدری
نمر ټی مبه رعت له بهر چاو ټی که له په نابیدای . بهم پتیه (مه) ی دوا
(مده نې) به معنا (نه) نه ټی .

- ۱۴ -

(۱) موساوې : چون يهك . عكس : پتچه وانه .

واوه : همدق زولنی ټار له همدق لای ټو بهو یا له سر و خواری
همدق زولته بهو وهك يهك وان و همدو کیشیان ټولن ، هر نه ټی حمرې
(ميم) و (ټون) و (واوان) ، چون ناوی هم سن حمره له هر سر ټیکه وه

به داوه ، کرړ و خاوه ، یعنی نالوژاوه زولفه‌ینی
دق تاوه ، دق سیان و شتوه‌ک‌ی شتواوه زولفه‌ینی (۲)

په‌ریشان و شکسته و سر‌نی‌گون دامواوه زولفه‌ینی
تومه‌ز باد‌ی صه‌بای چین و خملای لږ داوه زولفه‌ینی (۳)

بیخو‌پښت‌م‌وه هم‌ر (م‌یم) و (ن‌ون) و (وا) بان لږ دمه‌رنه‌چن ، باخود و‌م‌ک
چون نه‌گ‌ر شپ‌وه‌ی له‌م س‌ن حمرنه‌ هه‌لک‌یزنه‌وه ، به‌ خو‌یان و
پت‌چمه‌وانه‌که‌بان‌م‌وه و‌م‌ک زولفی چون‌م‌ک و لولی یاریان لږ دمه‌رنه‌چن .

م‌یم و ن‌ون و واوه (ک‌م) و (گ‌م) و (پ‌راوی‌زی من) و (خا) : ن‌ون و
م‌یم و واوه . (تو) و (م‌ب) و (من) : م‌یم و واون داوه .

(۲) به‌ داوه : داوی بده‌مه‌وه‌به ، فیل‌بزه . دق ناو : له‌وه‌ی به‌ دق جور
ه‌وزراپت‌م‌وه . سیا : زه‌ش .

وا‌ه : زولفه‌ک‌انی یار ، دلدار نه‌ک‌من به‌ داوه‌وه ، و نالوژن ، به‌شیک‌یان
کرړ و به‌شیک‌یان خاوه ، له‌ خاوچ و کرړیدا چون په‌ک نه‌ن ، نه‌ هم‌زیان
کرړ و نه‌ هم‌زیان خاون ، به‌ دق جور ه‌وزراونه‌م‌وه ، دق زولفی زه‌شن و
شت‌وه‌ک‌یان شت‌واو و تیک‌چوه .
دو تاوه (م‌م) و (ک‌م) : دو تان و .

هم‌چ‌م‌ند هم‌و نو‌سخه‌ک‌انی بمرده‌ست‌مان له‌ نیوه‌ به‌ینی به‌ک‌م‌دا
نوس‌یویانه (به‌ داوه) و ، له‌ نیوه‌ به‌ینی دق‌هم‌دا ، (م‌م) و (ک‌م) نه‌م‌ن ،
نوس‌یویانه (دو تاوه) ، نیمه‌ لمان‌وايه ژاس‌ته‌ک‌ه‌ی (به‌ داو و) و (دو
تاو و) وه ، چونکه‌ نه‌گ‌ر وایچ (تا) به‌را‌ب‌ری (سیان) ژان‌م‌وه‌ست‌ج که‌ (تا)
وا‌ه په‌ک و ، (دو‌تا) خو‌شی وا‌ه : پیچ و لول و شکاوه و ، پو‌ل‌ولف
باش‌تر له‌گون‌جن تا (دو تاو) که‌ ه‌وزنه‌م‌وه‌ی م‌ن و م‌و و ش‌ی‌وايه .

ل‌م‌نیوان (کرړ) و (خاو‌دا طب‌یاق و ، ل‌م‌نیوان (داو) و (خاو‌دا ج‌ناس‌ی
لاح‌ق و ، له‌ کو‌کر‌دنه‌وه‌ی (دق) و (سیان‌دا بده‌م‌ن طب‌یاق ه‌ه‌به .
ن‌م به‌ته‌ له‌ (ک‌م‌دا) نیبه .

(۲) په‌ریشان : بلاو . شکسته : نه‌و زولفه‌ی ژاس‌ت نه‌م‌ن ، لول پ‌ن .
سر‌نی‌گون : سر‌م‌و‌خوار پوه‌وه . باد‌ی ص‌ب‌ا : له‌ بایه‌به‌ له‌ به‌ینی
ژوره‌لات و پاک‌رم‌وه ه‌ل‌نه‌کا .

وا‌ه : زولفه‌ک‌انی نا‌لوژ و تیک‌ش‌کاو و پرړ و بلاون و ، و‌م‌ک جار‌ان
سر‌بان ر‌وی نه‌کر‌دوه‌ه په‌ک ، شو‌ژ بونه‌م‌وه . پ‌شان نه‌م‌وزانی پو‌چی

له جیتی پاوانه وو گهردښنی داناووه زولفه ینی
که وهک نهوډمر له پین وو گهردنی ئالاووه زولفه ینی (۴)

دو جادق ماری مغزی ئاده می خواری قهرار داوه
له سر شانی ، وهکو ضححاک و ، ناوی ناوه زولفه ینی (۵)

وابه ، پاشان بوم دهرکوت نومز لسه خه های بای صهای چین و خه هایه
چینه کانی زولفی یاری تیکناوه .

پهرتشان و (هم) و (گم) : پهرتشانه و . شکسته و (چن) و (ک) :
شکست و . نمیش هر (شکسته) . (اح) و (من) و (خا) و (خب) :
شکسته . نومز (چر) و (هم) و (تو) : نمز . (« پراویزی » خا) :
نومز . بادی (چر) و (ک) و (تو) و (مب) و (اح) و (خب) : باد .
نمیش هر (بادی) به . (گم) : بای . صهای (گم) : صبا . (خب) :
صبا . خه های (هم) : خه های . (کم) و (گم) : خوتن . (تو) و (مب) و
(من) : خطا . لن داوه (کم) و (گم) : لینی داوه .

(۴) پاوانه : خشتیکی زیړه ژنان نه بکونه پین . گهردښ : خشتیکی تری زیړه
نه کرینه مل و به لیره به کی زور ژاواوه وه . نهوډمر : ماریکی
نه لسانه بیبه ناگر له دمی دمرنه چن . نهوډه ها .

وابه : زولفه کانی یار نه مونده دریزن به سر سنگیا بلاو بونه توه و
وهک پاوانه که پشته نه به بر پیتی . بویه له لینی ماری نهوډرن له گردن و
قاچی لالون .

هینانی (پین) و (گهردن) بعدوای (پاوانه) و (گهردښ) دا له ف و نه شری
موره تنه به .

گهردښنی (کم) : گهردښنی . (گم) : گهردانه یی . . له پین وو (هم) :
له سر پین و . (کم) و (گم) : له شوشی !

(۵) جادق مار : ماری سحر باز . مغز : می شک . خوار : بخور . قهرار
داوه : داناووه . ضححاک : نهوډه هاکی به ناویانگ .

نالغ لم به پته دا نیشاره تی به ماری سحر بازه کانی فیرمهون و ، به
ماره کانی سرشانی نهوډه ها که کردووه و زولفه کانی یاری داناووه به هر کام
لم دق کومه له ماره و ، ده ست به سهر اگرتنی بیر و دلی دلدارانیشی
داناووه به خواردنی می شکیان له نه لسانه که ی نهوډه ها که دا . نه لښ : یار
جوین ماری وهک ماره کانی سحر بازه کانی فیرمهون ، سحر له

به طوژده وهك پهژى طاوس ، به گهردهن ئاهووه ، بهمنى
لهسر ئاهقنى گهردهن هر دو خهلقه زولفهينى (٦)

به ظاهر ظولمعت و دۆده ، به باطن قور و ، ئارىكى
له عۆد و عهبر و ميشكى خهطاي بهرداووه زولفهينى (٧)

دلداران كهر و ، وهك مارهكانى سرشاني ئموده هاله ، مهقل له دلداران
سپنى خستوهه سرشاني خوى و ئهلق گوايه ئهسانه زولفن .. ئهسانه
زولف نين ماردن .

ضححالك و : (چن) ضححالك . دياره (ضححالك و) وه . (تو) و (هب) و
(من) : ضححاكه .

(٦) طوژده : موى ئهمل و ئهملای ناوچاو . ئاهق : ئاسك .

وانه : به موى جوانيا كه وهك بيشكى خۆر ئهدهوشتهوه ، ئهلقى
طاوسه و ، به گهردهن بهرزي ئهلقى ئاسكه . زولفى طاوسينى به سر
شان و مى ئاسكانهيدا ئهلقه ئهلقه بووه و ئۆلى خواردوه .

طوژده (من) : طوژدهى . وهك پهژى (م) و (هب) و (من) : پهژى .
طاوس (م) : طاوۆسه و . (گم) : تاوس ! (هب) و (من) : طاوۆس و .
داوه (بهراوۆزى) چرا و (هب) و (تو) و (من) : چاووه .

(٧) ظولمعت : ئارىكن . دۆد : دۆكهل .

وانه : زولفهكانى بار بهديمن لهبهر ژهش ئهلقى ئارىكن و ، لهبهر
ئۆل خواردن و بچ بچ ئهلقى دۆكهلى ئارىكن .. بهلام مهسهله كه هر
ئهمونده نيه ، ئارىكايى زولفى بار له ژاسنيدا ژۆشايى دلى دلدارانه و ،
له بن لهو دۆكهلى زولفهوه ئاگرىك ههيه (كه ئاگرى ژۆى ياره) گۆى
بهرداووه عۆد و عهبر و ميشكى بۆن خوشى خهتا و خوتنى - زولفهكه و
ئهم بۆنه خوشه كه له زولفى يارهوه دۆج ميبى ئهوهيه .. بهپى ئهم
مهنا ئيدانهويه (زولفهينى) ناين به فاعيلى فاعلى (بهرداووه) ، بهلكو
فاعيلى فاعله كه لهگهژتهوه بۆ ئۆر و (زولفهينى) يش (موسفو ئيلهينى)
(خهطاي) و (بهرداووه) يان كهوتوهه بهينهوه .

ئهشكونچ (زولفهينى) فاعيلى (بهرداووه) يان و مهناكه واى لى بچتهوه :
زولفهكانى يار ئاگرىكيان بهرداووه عۆد و عهبر و ميشكى خهطا و
خوتنى خويان و ، له هسان كاشيا كه ئاگر بهرئهمده خويان ، بۆيش به
دۆكهل . بهپى لهم مهنايهش ديسان مههست له ئاگر ئه بهردانهكه

شكهنجی تارى پز ميشكى ته تار و تاره ، نه مسا نه
دوتا و ، هر تايه بارىكى له هه بهر تاوه زولفه ينى (۸)

وه كو دودى سپاهه ئاهى « نالى » و ، نه م ، زه قيه له
له سر تا پين له بهرگى مهرگ و ماته م تاوه زولفه ينى (۹)

بلا و پونه وى بونه خۆشه كى زولفه كانه .

نارىكى : نه تيكنى (چن)ه . نوسخه كانى تر همو نوسپوانه :
(نارىكى) . نيحه نه نه (چن)مان ليرمه دا به ژاست زان . ميشكى (چر) و
(نو) و (اح) و (خا) و (خب) : ميسكى . (چن) و (ك) : ميسك . دياره
(ميسكى) به . خه طاي (م) و (گم) : خه طاي . بهرداوه (گم) و (گم) :
داناوه .

(۸) شكهنج : پيچ و لولى زولف . تار - ي - به كهم : تال . ميشكى
ته تار : جوره ميشكيكه ناوبانگى بون خوښى دهر كردووه . تار - ي
دوهم - : زهش و تاريك . دوتا : دؤباد . تا : تال .

واڼه : يار به جه شتيكه ، پيچ و لولى تافه بك تالى زولفى ، پوه له
ميشكى تاتار و به مهنه خوى زهش له كانه وه ، كچه نه زولفه كانى
دؤبادن و ، ههر تالايكى نهو زولفه دؤبادانه ي بارىكى له هه بهر بار
كردووه . جا ياريك كه ههر تالايكى زولفى دؤبادى نه ونده ي هه بهر
پتوه يين ، نه يين چ جوره بون خولشيك به ده ورو به ريدا بلا و بكانه وه !
له نيوان (تار) و (ته تار) دا جيناسى ناقيص و ، له نيوان (تا) و (بار) دا
له ناسوب هه به .

ميشكى (چن) و (اح) : ميسك . دياره (ميسكى) به . (هې) : ميشك .
دياره (ميشكى) به . تايه (م) و (گم) : تايى .
نم به ينه له (خب) دا نيبه .

(۹) زه قيه له : وهك زه قيب ، وهك به دكار .

واڼه : تاه و هه ناسه ي نالى ، له بهر دهردى دؤرى بار ، وهك دؤكه لى
زهش لى هانووه ، كچه يار له جيايى نه وه ي نيشانه به كى خولش پيشان
بدا و كاريك بكا لوزي خولشيش بخاله دلى نالى ، وهك ناحم و به دكار
كه ههر نازده لى مرؤى بوئ ، سهر تا پاي زولفى زهش كردووه و بهرگى
زهش مهرگ و ماته مى كردووه به بهرى .

نهفس بگره له هاوچوی خۆزاین ههتا ماوی
که ئەم بابە ههتا ئیستا که هەر عومری به با داوی (۱)

لەنێوان (بەرگ) و (مەرگ) دا جیناسی لایق ههیه .

سیاهه (گم) : سیا به . (تو) و (مب) : سیا و . (خپ) : سیا به . بۆ
(سیاهه)یش و (سیاه)یش دهست لێدا . نال و : ئەمە تیکستی نهها
(چر) و (عم) و (گم) . نوسخه کانی تر همزیان : نال و . زه قیبا نه
(« پراویزی » چر) و (چن) و (عم) و (گم) و (ک) و (سو) و (مب) :
زه قیبا نهش . پچ (گم) : پای . (تو) : پتی . له بمرگی (چر) و (مب) و
(خپ) : له بمرگ . دیاره (بمرگی) به . (چن) و (ک) و (اح) : به بمرگ .
دیاره (به بمرگی) به . (گم) : به بمرگی . مەرگ و (چر) و (ک) و (اح) و (خپ) :
مەرگ . دیاره (مەرگ) ووه . (چن) و (گم) و (ک) و (خا) : مەرگی () .

(۱) نال و لم بارچه شیرمدا ، وک هەر خوا بهرستیکی ژاستی پچ له ههله و
ناهوایی خۆ - ناو ، به سر و گوێلاکی خۆیدا دتق و لمرزه شکینی
ئهکا و ، پین باری چمرخی گهردۆن و پین بهری ژاواردن دنیای لهخانه بیش
چاو و داوای گهزانمهی لێ ئهکا له خرا به و ، ئهکین :

ئهو نهندازه عومری تالینا بهسرت بردوه ، نازه له دهست
ژۆیشووه و بۆت ناگێژرینه دواوه تا چۆن باشتر پچ وای بهسهر بهری .
کهواته ئهین بیرێ لهوهی بکهینهوه که ماوه . بۆیه ، تا ماوی ههناست
بگره مههتله بهخۆزاین بۆوا ، چونکه هەر ئهو ههنا بهخۆزاین دانه به
تالینا عومری داوی به با . .

لهزاستیدا تپهزبونی ژبانی مرۆ هەر ئهو ههناسانه به که نهیاندا . جا
ئهگهر ئهو ههنا نه دانانهی بدهم کاریکی بهسۆدهوه بۆین ، ئهوه دیاره
عومری لهخۆزاین زا به نهوه . خۆ ئهگهر به کاریکی بدهوه یا بهخۆزاین و
پچ ههچ کاریک ههناهی داین ، لهوه دیاره عومری به با ژۆیشووه .

لەنێوان ههردق وشه (پا) دا ، سه رهزای ئهوهی که ههراکامان بۆ
معنا بهک به کارهاتوه ، جیناسی تهواو ههیه .

هاوچوی : ئەمە تیکستی (چر) و (چن) و (خپ) و (من) .
نوسخه کانی تر همز : (هاوچونی) . که ئەم بابە ههتا ئیستا که (چن) : ههتا
ئینا که ئەم بابە .

حيات نه قدي ته حصيلي به قاوو ژيبي رضوانه
 نه تو ديكه به مايه دمل و خورج و كسبي به دناوچ (۲)
 ههجب ماوم له جهرگت ، نهی دلی غافل ، كه موددیکه
 له سر هم ناگرمه دناوی ، هیشتا هر نه برزوی (۳)
 مهمل دنیا ون و ، چرخش خه زهك ، دهمدم به دؤخی غم
 زهگی تاري وجودت با ددها ، هیشتاكو هر خاوی (۴)

(۲) نه قدي : پاره . تهصيل : په پيدا كړدن . به قا : زباني هميشه يې لهو
 دنيا دا و ناوی چاك لهم دنيا دا . ژبيح : قازانچ كړدن . رضوان :
 زه زامه ندي خوا و ، ناوی دمرگوانی به هميشه . دمل : دسكوت .
 خورج : سرف كړدن . كسب : په پيدا كړدن . كاسبی .

واڼه : زبانت ورك پاره بلك وايه خوا نابيتيه مشت بوله وې ناوی چاكی
 هم دنيا و زباني هميشه يې نهو دنياي پښ په پيدا بكه و ، زه زامه ندي
 خوا و دمرگوانی به هميشه پښ دهم خه ، كهچي تو كردو ته به وې
 دهم خستنی مايه به دناوچ و نابوچون بوخوت . ژبيح (چر) و (چن) و
 (هې) و (خا) : ژبيح . دپاره (ژبيح) به . (ك) : ژبيح و . نه تو ديكه (كم) و
 (گم) : نه تو ديكه . (خې) : وهره مېكه .

(۳) واڼه : نهی دلی بې ناگا .. من سهرم له تو ستر ماوه ، چهند به جهرگت و
 لمره ختی .. ماوه به کی زوره له سر ناگري لهم دنياي پښ به قايم
 دناوی . كهچي هیشتا قال نه بویت و نه برزوی و هیشتا هر كال و
 كړچ و پښ به جره بهی .. ژورگار نايتاش كاری من نه كردوی ، نه لپي نه
 بات ديوه و نه باران .

هرچهند ليرهدا (جهرگت) به همنا (جگس) نيېه ، كو كردنه وې له گڼل
 (دل) ته ناسويكي جوانی تپايه .

دلی غافل (چر) و (خا) : دلی غافل . (چن) و (ك) و (اج) : دلی
 نازك . (كم) و (گم) : دلی به دخو . (ت) : نهی دل ، نهی غافل . (خې) :
 نهی دلی نازك . له سر (ت) و (هې) : له گوشه . له ناگرمه . (ام) و
 (گم) : له ناوړه . هیشتا هر (چن) : لیستا هر . (من) : هیشتاكو .

(۴) خه زهك : ناله تكي ده سببه زنان له مالا لوكه يې نه ژيښ و نه يكن به
 دموږ . دؤخ : نه وېش هر خه زهك . نه يښ نهو به شهي پښ كه لوكه كه

زدهمه چهرخ و ، چهرخی لاسمانیشی ، فهلهك فیلكه سهری ژشتهی وجودی چهلده باداوی یو هر ماوی (ه)

نمژتسن . تار : تال . وجود : لهش .

واڼه : دنیا وهك ژنیک وایه به سمر خمهزه کیكهوه خهریکی لۆكه ژستن
بین و ، چهرخی گهردژنیش خمهزه که که به ، همیشه به دۆخی خهم و
مهینمت تالی ژه که کانی لهشت بانهدا ، له گهل نهوه شیدا تو نهوهنده
بین هاری تاله کانی لهشت با ناخۆن و هر خاون و کرژ نابنهوه .
لعنیوان (دهم) و (ههم) دا جیناسی لاحیق هه به .

ژن و (هم) : ژنه و . (کم) و (گم) : ژنه . دۆخی (چر) و (چن) و (ك) و
(مپ) و (اح) و (خا) و (خب) : دۆخ . دیاره (دۆخی) به . (ت) : دۆك .
دۆك : دۆخ . دیاره (دۆکی) به . ژه کی : ئه مه یتکستی (چن) .
نوسخه کانی تر ههمو : (ژه گدو) . بادهدا (کم) : بانهدا .

(ه) چهرخ - ی به کم - : ههرچن که بسۆژیتنهوه . لیره دا مه بهست
ههشیبه . چهرخ - ی دۆههم - : سۆزانهوه . لاسمانیشی :
ئهن به (تون) یکی گهراو بخوینرتنهوه که نه گهر بیکهینهوه بین به دۆ
نۆن و بین به (ئاسمان نیشی) . ئه واکه (نیش) وانه چرۆ و لیره دا
مه بهست قولاپی سهره ههشیبه که خوریه که با لۆکه که ی یتوه بهند
نه کرۆ و له نهنجامی ههلسۆژاندنی ههشیبه که نه یکا به بهن یا به دهنۆ .
فهلهك : ئاسمانه کان . فیلکه : سهره خزه که ی ههشیبه که که گراوه به سمر
داره ستۆنیبه که بیدا و قولاپه که ی لڤ گیر گراوه . ژشته : تال . وجود :
گیان ، لهش .

تالڤ ههشیبه ی نه به یتهی له زانستی لاسمان شناسیی کۆنه وه هیتاوه ،
ئه لڤ : زمانه وهك تهش وایه و ، سۆزانهوه ی لاسمانیش له بهر نهوه
که ئهن به هۆی هه لان و ئاواڤۆنی ژۆژ و پهیداڤۆنی چوار وهرزه که ، وه کو
نۆکی ههشیبه که به و ، فهله کیش وانه ئاسمانه کان وهك سهره خزه که به یی و
ههمیشه له سۆزانهوه دایه . ئه مه تهشی چهرخی زمانه به ، تاپستا
چهنه دین جار سهره تالی گیانی باداوه . به لۆم تو هر خوریه خاوه که ی
جارانی و ناڤیترتی و چهرخی زمانه کارت ڤن ناکا .

چهرخ و (هم) و (کم) و (گم) و (من) : چهرخه . چهرخی (چر) : چهرخ .
دیاره ئه میش (چهرخی) به . سهری : ئه مه یتکستی (هم) و (گم) .
نوسخه کانی تر ههمو : (سهر) ، به لۆم دیاره (سهری) به . وجودی : ئه مه

مه گهر مه یخانه به دنیا که وا کاسی له بهر که ئسی ا
 به نهغمه ی عودی سرتاوی ، به نهشته ی طاسی تاساوی ا (٦)
 نه میسته ییش ، گهرچی عهیش و عوشره ت هه ر تال و تالاوه
 به مهرگی تو ، له پاشانیش دهخوی تالاوی تالاوی (٧)

تیکستی (چراه . نوسخه کانی تر هه مو : (سروشتی) . چه نده (هم) : چه ند .
 خاوی (هم) : ماوی .

نهم به یته له (چن) و (ت) و (له) و (اح) و (خا) دا نییه . به تیکبیش ، یین
 زهر بزی هیج جۆره به لکه یهک ، له پمراو تیزی (چرا) دا نوسویه : ه هه یی
 نالن نییه .

(٦) که ئس : پیاله . نهغمه : ناواز . طاس : تاس ، پیاله ی مه ی .
 واته : نه لبت نهم جیهانه مه یخانه به و ، توش به کاسه ی شرابی نهم
 مه یخانه به کاس بویی و ، ناوازه ی عود و ساز و سمبۆری وا کاری
 تین کردۆی ، سوتاندۆیتی و ، نهشته و که یفی پیاله ی شرابی له گهرۆت
 گیراوه و تاساندۆیتی ..

له نێوان (کاس) و (که ئس) دا جیناسی موزاربع و ، له نێوان (کاس) و
 (طاس) دا جیناسی لایق و ، له نێوان (سوتاوی) و (تاساوی) و ،
 (طاس) و (تاسا) دا وشه ئارایج هه به . له نێوان (عود) و (سوتاوی) یشتا
 جۆره نه ناسوبێک هه به چونکه (عود) ی داری بۆن خوشی نه سوتینری ،
 هه رچه ند لێره دا مه به ست له (عود) ی موسیقایه .

مه یخانه به دنیا (خا) : دنیا مه یخانه به . عودی (چن) و (کم) و (ت) و
 (هه ب) و (هن) : عود . نه میش هه ر (عود) یه . طاسی (چن) و (کم) و
 (هه ب) و (اح) : طاس . دیاره (طاسی) یه . (کم) و (هه ب) : تاسی .
 تاساوی : نهمه تیکستی (کم) و (کم) و (ت) و (هه ب) . نوسخه کانی تر
 هه مو : (طاساوی) ، به لام هه له به چونکه وشه که کوردیه .

(٧) نه میسته ییش : لیسته ییش . عوشره ت : ژابواردن .

واته : هه رچه ند له وه ش که لیسته به خوش و ژابواردنی داننیه ،
 له ژانیه دا خوش و ژابواردن نییه ، تالا و ژاری ماره ، به لام باش
 مهرگشت ، یا به مهرگت نه سم له موپاشین ، له ودنیا تالاویکت
 ده رخوا رد له درتی نه ونده تال بین وه پوخته و خسته ی تالاوی نهم دنیا
 وابسن ..

هه‌وای سه‌یری به‌ژ و به‌ر ئاگری به‌رداوه‌ته عومرت
که توژی مونه‌قید خاکی، دل‌چین مونه‌مید ئاوی (۸)

که خاکی، خاکی دامنه‌ن به، وه‌گه‌ر نه، توژی به‌ربادی
که ئاوی، ئاوی گه‌وه‌ر به، وه‌گه‌ر نه، بلقی سه‌ر ئاوی (۹)

هه‌ینی و (ت) : هیشی . دیاره (هیشی و) وه . عوشه‌ت (چر) و (ت) و
(هه‌) : عوشه‌تی . (من) : عوشه‌ت . دیاره (عوشه‌تی) به . ئاوی
(چر) و (چن) و (هم) و (ک) و (اج) : ئااو . دیاره (ئاوی) به . (کم) و
(گم) و (خا) : ئااو و . (ت) : هه‌ر ئاوی .

ئهم به‌یته له (هه‌) و (من) دا به‌یتی یانزه‌هه‌مه .

(۸) هه‌و : ئاره‌زو . با . سه‌یر : گه‌زان . هه‌سا . توژی : کمیت .
مونه‌قید : به‌به‌که‌وه ئه‌سا . مونه‌مید : مه‌یو .

واه : توچ که ئه‌وه‌نده ناچیزی ، له توژی خاکی به‌به‌که‌وه ئه‌ساوی به
ئوژ بژ و ، له دل‌چین ئاوی مه‌یو به‌یدا بژی ، ئاره‌زوێ گه‌شتی و لا‌نان
هومی به‌له‌سه‌رات بر‌دوژی و ئاگری ئه‌ن به‌رداوه .. چیت داوه له‌م
ئاره‌زو‌بازیی ، له‌جیتی خۆئا دا‌که‌وه بیرێ له‌ خوای خۆت بکه‌روه .

له‌شتوانێج مه‌عنا (هه‌و) به (با) و (سه‌یر) به (هه‌سا) ئه‌ن به‌دێته‌وه .
مه‌به‌ست له‌و (خا)‌ه‌ی که بناغه‌ی ئاده‌میزاده ، ئه‌و خا‌که‌یه که خوا
هه‌زه‌تی ئاده‌می ئه‌ج دروست کردوه و ، مه‌به‌ست له (ئاو)‌ش ئه‌و ئاوه‌یه
که ئه‌و خا‌که‌ی پێوه شێت‌راوه ، یا ئووی ئاده‌میزاده .

له‌وانه‌یه ئالێ ئهم پارچه‌ شێمه‌ی له‌ سه‌فه‌ری هه‌مجیدا وێج و ،
دۆریش نییه له‌وه بکه‌یمنێ که به‌ ژینگای دهریادا دۆ‌ش‌تین بژ هی‌جاز .

له‌ کو‌کردنه‌وی (به‌ژ) و (به‌ر) و ، (ئاگر) و (ئاو) و (مونه‌قید) و
(مونه‌مید) دا . طیباق و ، له‌ کو‌کردنه‌وی (توژی) و (خا)‌شدا جۆره
هه‌ناسوێک هه‌یه ، هه‌رچهند (توژی) له (توژ) نییه و به‌مه‌نا (نمخێک) .

ئاگری (هم) : ئاوری . عومرت (ت) : به‌رگت . (خا) : فیکرت . خاکی :
له‌سه‌ تیکستی (چر) و (چن) و (کم) و (گم) . هه‌ . نوسخه‌کانێ تر هه‌مو :
(خا) .

ئهم به‌یته له (هه‌) و (من) دا به‌یتی سیانزه‌هه‌مه .

(۹) خاکی دامنه‌ن : ئه‌و خۆل و توژه‌ی ئه‌نۆسێج به‌ داوێنه‌وه . به‌رباد : فه‌وتاو ،

نەوالەي تۆبە دەرىنە ، ھەتا تەن نەبەتە سفرە
پيالەي شيشە بشکینە ، ھەتا وەك کۆپە ئەشکاو (۱۱)

بە میراجی سولۆکی سالیکاندا تا نەچن زۆۆۆی ،
لەناو جەھلی مۆرەگەبەدا دەمیتن ھەروەگەر ماوی (۱۲)

ھەمۆ : (ماوە) . لەتۆش (ھم) و (گم) : نەتۆش .

لەم بەینە لە (مب) و (من)دا بەینى ھەژدەھەمە .

(۱۱) نەوالە : بابۆلە . تەن : لەش .

نالچ لەم بەینەدا تۆبە کردنی شوپھاندووہ بە بابۆلە ئامادە کردن بۆ
خواردن و ، مردن و دەسلەت نەمانیشی شوپھاندووہ بەمە کہ لەشی
بنیادەم ژاکیشخ لە گۆژا و بکۆچ بە سفرە و خوانی مار و مێرۆ .

وانە : بەرلەمەوی بێچ بە سفرە و خوانی مار و مێرۆی ناو گۆژا ، بابۆلەي
تۆبە دەرىنە و نانی خۆت بخۆ و بە سکی تیرەوہ بۆ سەفەری
دواژۆۆ . . بەرلەمەوی بێچ بە گۆزەي شکاو ، پيالەي خۆت دەرىنە و
شەرابی خۆت بخۆرەوہ کہ شەرابی گەژانەوہ بە لە گوناہ و مسۆگەر کردنی
بەختیاری دواژۆۆ .

لەنێوان (نەوالە) و (سفرە) و ، (پيالە) و (شیشە) و ، (پيالە) و
(کۆپە)دا تەناسوب ھەبە .

پيالەي (چن) : پيالە . دیارە (پيالەي) بە . (مب) و (من) : پيالە و .
شیشە (چر) و (خا) : تۆبە . (گم) و (گم) و (ت) : تۆبە . بشکینە (گم)لەگم
(گم) : مەشکینە . کۆپە (ا) پەراوێزی « چر » : شیشە .

لەم بەینە لە (مب) و (من)دا بەینى ھەژدەھەمە .

(۱۲) میراج : ھۆی بەرز بۆنەوہ . بەرزبۆنەوہ . سولۆک : ژۆگرتەبەر . لە
زاراوەي ئەھلی ئەسەووندا جۆرە خواپەرستیبەکی تایەبە لە ژۆگای
ئازاردانی دەمۆنەوہ . سالیك : ژۆگرتووەبەر . ئەو سۆفییەي خەریکی
سولۆک بێ . جەھلی مۆرەگەب : ئەوہ بە بنیادەم نەزان بێ و نەشزانن کہ
نەزانە . پەراپەرەگەي (جەھلی بەسبەت) کہ ئەوہ بە بنیادەم نەزان بێ و
بزانن کہ نەزانە .

وانە : تا زۆۆۆی لە زۆوان ژۆت نەگەوێتە ئەو ژۆگایە کہ چاکانی خوا
گرتۆیانەتەبەر ، ئەوہ نەدەي تۆسقالتن خوا بەزاستن ئاناسین و ، وەك
لەمۆبەر نەزانێوہ کہ خوات نەناسیوہ ، ھەروا بە نەزانیش ئەمیتنەوہ .

گه‌دا ئینان و دنیا غوربه‌ته « مین حیث » لا تشعشر *
 به هیسه‌ت طالایی چشیکى نازانی بلتی نای (۱۳)
 شتیکه بی شه‌یه و جنس و فصل و کشف و تفریر
 موبه‌زایه له تفریر و حدیث و زوای (۱۴)

به‌لام نه‌گه‌ر ژیت که‌ونه نه‌و ژیکابه‌ی نه‌وان ، هیچ نه‌یج ناگادار نه‌یج که‌وا
 تا نه‌و کانه نه‌زان بویج و مه‌بدانی نه‌ومت بو به‌ره‌للا نه‌یج کاریک بکه‌ی نه‌و
 نه‌زانیسه‌ت نه‌هیلن و خوا به‌زاستن بناسن .

زاراوه‌ی (جه‌لی موره‌ککعب) له زاراوه‌کانی زانستی منه‌طقه .

ژلاژ (« به‌راویزی » چر) و (عب) و (من) : هه‌روا . له‌ناو : نه‌مه
 تیکستی (چن) و (کم) . نوسخه‌کانی تر هه‌مو : (له‌نیو) .
 نه‌م به‌یته له (عب) و (من) دا به‌یتی پانزه‌هه‌مه .

(۱۳) نه‌م به‌یته وه‌ک به‌لگه‌ی به‌یتی پیشو وابه . له به‌یتی پیشودا وئی تا نه‌و
 ژیکابه نه‌گه‌ریته‌به‌ر که‌ چاکانی خوا گه‌ریته‌به‌ر ، هه‌ر به‌ نه‌زان
 نه‌میته‌وه و نابشزانی که‌وا نه‌زانی . . له‌م به‌یته‌شدا نه‌لن . . نه‌ها
 گه‌ریته‌به‌ری نه‌و ژیکابه ، ده‌لاه‌به‌له‌ بو بنیادم نه‌کاه‌وه به‌ ژۆی خواناسیدا ،
 چونکه‌ تو نه‌ی بنیادم ، له‌م جیهانه‌دا وه‌ک کابرایه‌کی لات وای که‌وپیته
 نه‌هه‌ریج ، داوای شتیج بکه‌ی خۆیشت ناوه‌که‌ی نه‌زان و ، بشته‌وئی
 به‌خۆزاین بته‌هه‌ن . . دیاره نه‌و شتعت هه‌رگه‌ر ده‌سگه‌ر نایج .

گه‌دا : نه‌مه تیکستی (« به‌راویزی » خا) و (م) و (کم) و (گم) . (چر) و
 (ت) و (له) و (عب) و (اح) و (من) و (خا) : که‌ تو . (چن) و (خب) : یس هه‌ر
 به‌م لافارمه‌دا به‌سۆزینه‌وه له‌گه‌ل هه‌له‌تی هه‌له‌دا که‌ نبوه به‌یته‌که‌یان یج
 تیک نه‌یج . مه‌عنای نبوه به‌یته‌که‌ به‌یتی تیکستی نه‌م نوسخانه باش نایه‌ت .
 لاشهر (عب) : لاشهر . (خب) : لاشهر . بلتی : نه‌مه تیکستی (گم) و
 (عب) و (من) . نوسخه‌کانی تر هه‌مو : (بلن) ، به‌لام له ژۆنۆسی کۆندا
 هه‌ردق وشه وه‌ک به‌ک نو‌سراون . له‌م به‌یته له (عب) و (من) دا به‌یتی
 جه‌وه‌مه .

(۱۴) یج شه‌یهه : یج وینه . جنس و نه‌صل : دق زاراوه‌ی عیلمی منه‌طقن .
 منه‌طقیه‌که‌کان بیانه‌وئی شتیج به‌ که‌ستیک بناسین له‌پیشا به‌جۆرئ باسی
 نه‌که‌ن که‌ نه‌و شته و شتی تری له‌ گه‌لج شتا وه‌ک نه‌ویش بگه‌ریته‌وه ، به‌وه
 نه‌لین نه‌هه‌ریف به‌ جینس . پاشان به‌ جۆریکی که‌شی باسی له‌که‌ن که‌ له

نه زاینټ له بهر عیجره ، نه وړه كه جهله ، كه هم چسته
 قهديمه نايه ته ته قري قولي حاكیو راوړي (۱۵)

پيگانه ي چيا بکاوه ، بهوش له ټين له مريف به نه صل . بونمونه كه باسي
 بنيادهم له كهن و پيماني نه ناستين له ټين « گيانداريكي گويابه » . « گياندار »
 چينه و همو گيانداري نه گريشه وه . « گويا » بش فاصله و نهها
 بنيادمي بهرله كوي . كشف : دمرختن . زاراوې له هلي ته صوفه ،
 به حاله پيك له ټين له قوناغيكي نايه پيدا يو ياواني خوا په بدا له پي و
 توانايان له پي هندی شيوا پزان بنيادمي تر نه پزان و له زيگاي
 خويندن و فير پوښه وه نابزان . ته قري - ي په كم - : زاراوې به كي
 مه لايانه به ، بهوه له ټين كه ماموستا بابيه پيك يو فحق ليك نه داته وه .
 موبه زړا : پاك . ته قري - ي دوه هم - : جوړيكه له جوړه كاني حمديش
 پيغمبر (د.خ) . حمديت : فرموده يا كرده وي پيغمبر يا
 پنده نك پوني له شتن . حاديث : شتن نه پوين و پيدا بويست ، دزي
 (قديم) . حاديث و قديم له بابيت و زاراوې كاني عيلي كلامن . راوړي :
 نهوي قهي پيغمبر له پيښته وه دماوادم .

واڼه : نهو شته ي به دوايا و ټيټ و نابناس ، شتيكه له وينه ي نيه ،
 به هيچ جوړه ناساندنيك به كهس ناستينري ، نه شيخ نه توان
 بدلزيته وه و نه مه لا نه توان ليكي بداله وه .. نه (عولومي حقيقيه) به ي
 پښ نه با و نه (عولومي نه قلبيه) .. نه عيلي كلام سري لن دمرنه كا و ،
 نه حمديش پيغمبريش زوني نه كاله وه ..

وشه ي (پي شهبه) لپاره به لايه ي (لپس كمنله شينه) .
 له نيوان (جيني) و (فصل) دا ته ناسوب و ، له نيوان (كهشف) و
 (ته قري) دا طباق و ، له نيوان (حمديت) و (حاديث) دا جيناسي لاحق و ،
 له نيوان (حمديت) و (راوړي) دا ته ناسوب هه به .

شتيكه (چن) : كه سيك . دياره (كه سيكه) به . (كم) و (لك) و (هب) و
 (اح) و (من) و (خا) : شتيكي . كهشف و (هم) و (كم) و (كم) : دوز له .
 له ته قري و (لك) و (من) و (خب) : له ته قري . (اح) و (خا) : له ته قري .
 يو همدوكيان نه گونجن . حادث و (چر) و (لك) و (اح) : حاديث . يو
 (حاديث و) و (حاديث) يش ده ست نه دا . (هب) و (من) : حاكیو .
 له به پته له (ت) دا نيه و ، له (هب) و (من) دا به يني هه شتمه .

(۱۵) عیجر : پي دده سه لاي . حاكی : نهوي شتن بپيښته وه .

واڼه : كه نازاني كوني ذاتي خوا چي به ، له بهر نه وه نيه خوت

له قورئانا به (ما اخفى لهم) مهكتم و مهخومه
به يان تاين به تفسيرى دوصد (كشاف) و (به يضاوت) (١٦)

كابرايه كي نه زاني ، له بمرئوه به ده سلات نيبه بيزاني و خوا هر
نه ونده ده سلات داوین كه نستا هه . . خوا خوابه كي قديم و
بين سره تابه ، به قسي كهس باسي ناكړئ و ژون ناكړنه وه .

تيحه واي بڼ له چين هم به ينه و به ينې پيشو ، نالي به كيكياني له چي
نه ويان نوسين كه به دلي نه بوين ، چونكه له گه لن شتا له به نه چن و
دوباره كردنه وي وشي (ژاوي) ياش له دډ به ينې له پال به كدا نازاده به
بين نامه . لاشمان وابه پيشوياني له جياتي نعميان دانان ، چونكه تيكرا نه و
پر معناتره .

ته قريري (چر) و (ك) : ته قرير و . (م) و (كم) و (ت) و (اح) :
ته قرير . بڼ هر دوكيان ده ست نه دا . (كم) : ته قرير . (هب) : ته عبر .
دياره (ته عبري) به . (من) : ته عبري . قهولي (كم) : به قهولي .
هم به ينه له (هب) و (من) دا به ينې دوا نزه هه .

(١٦) مهكتم : شاره وه . مهخوم : مؤر كراو . كهشاف : ته فسيكي
قورئانه ناوي (الكشاف عن حقائق التنزيل ، و عيون الاقاويل ، لي وجوه
التاويل) ، موحهمدهي كوزي مومري خوازه زمين (٤٧٦) - ٥٣٨ هـ . له
١٠٨٣ ، ١٠٨٤ ، ١١٤٣ ، ١١٤٤ هـ . نا دابناوه . ته فسيكي به ينې
ژييازي سيري موهه زيله و له باره ده ژبزي زوه كاني زه وانيژي
قورئانه وه پابه به كي بالا هه به . به يضاوت : ته فسيكي ناوي (انوار
التنزيل و اسرار التاويل) ه له بوسه ميد ناصروددين همدولاي كوزي
مومري به يضاوت دابناوه كه له (٦٨٥ هـ . له - ١٢٨٥ ، ١٢٨٦ هـ . زادا
مردوه .

وايه : لهو خوابه كه كهس له كونه ناگا ، له قورئانا به لايه نې (فلا
تعلم نفس ما اخفى لهم من قرآن عني ، جزاء بما كانوا
يظلمون) باسي لن كراوه كه ژاستيه كي شاردوه وهوه چيه و دهرگاي
به ي بردن به حقيقه نې له وي مؤر كردوه و دوصد ته فسيكي قورئاني
له چيشني (كهشاف) و (به يضاوت) ناوان ژوني بكاوه . هم لايه
وايه : هيچ كام لهو پياو چاكانه ناران چيان لهو دنيا بڼ هه لكراوه له
پاداشي كرداريانا له وستانه ي چاويان بين فينك نه بيتوه ، لهو شته ش
دبني خوابه ، وه له خوا له لايه كي نري قورئانا ته فسيكي (وجوه
بنوميد ناخبره ، الى ربها ناظرة) وايه : لهو ژوره ژور ژو گشه

مه که دموعایی پاکیزی لهسب بۆ جیفهیی دوپا
که سهید بی ، چ (بهرزنجی) ، چ (پیرایین) ، چ (باراوچی) (۱۹)

ومره ئهم نیکتهیه من یت بلیم « نالی » ئه گهر فخره
همو دیات بیج ، هیشتا کو هر هیران و دامای (۲۰)

جیکت (« پراویزی » چر) و (مپ) و (من) : مه بلیت . (چن) و (لک) و
(اح) : جیکه . چ فەوقانی ، چ لهعنانی (مپ) و (من) : چ لهعنانی ، چ
فهوقانی .

ئهم بهینه له (ت) دا نییه و ، له (مپ) و (من) دا بهینی نۆزده هههه .

(۱۹) جیفه : بۆگهن ، مردارهوه بۆ .

واژه : نیددیمای ئهوه مه که که سهیدی (صحیح النسب) ی و کس
گومانی لهوه دا نییه که نهچتهوه سر پیتخهبر (د . خ) و مه بهستیت
کو کردنهوهی مالی دنیا یین که وک مردارهوه بۆ وابه . سهید ، مادهم
زاست یین سهید یین ، فەرقی نییه سهیدی (بهرزنجی) یین که ههسوان
بۆیان مۆر کردۆن سهیدن ، یا سهیدی (پیرایین) یین ، یا سهیدی
(باراوچی) یین که لهوانه به ئهوهندهی سهیدی (بهرزنجی) بهناوبانگ نهبن . .

به زای ئیحه نالی به کچی لهم بهینه و بهینی پیتشوی له جیتی ئهویان
نۆسیوه و ، وایشی بۆ ئهچین بهینی پیتشوی له جیتی ئهم نۆسیب ، چونکه
ئهو لهبارهی هونهرییهوه سرکهوئۆره .

جیفهیی (« پراویزی » چر) و (چن) و (لک) و (اح) و (خا) : زینعت .
دیاره (زینهتی) به . پیرایین (لک) و (مپ) و (اح) : پیرایدی .

ئهم بهینه له (هم) و (کم) و (گم) و (ت) دا نییه و ، له (مپ) و (من) دا
بهینی شانزه هههه .

له نوسخهی (چر) دا به خهلی که سیککی سیری شهیری (چروستان) ،
لهسر ئهم بهینه نۆسراوه : « هینی نالی نییه » .

(۲۰) فخره : فرسا ، گریبان ، با وای دانتین .

واژه : ومره ، نالی ، سه به کچی زاست و وردت بۆ بکم . لهم دنیا به
ههسوی هینی تو یین ، بهوه نایی به ههچ و ههروه کو ئیستا داماو و
سهرام ئهیی ، چونکه دهو لهسهندی زاسته ئینه به پارهداری نییه ،
بهوه به دهرۆن دهو لهسهند یین و ، ئهو دهردهش تو بهدهستهوه گرفتاری ،

گول که یاغن و دم دژاو بۆ ، که و ته لاف و زهنگ و بۆی باغه بان گوئی گرت و ، و اهیتای به دستای بهسته بۆی (۱)

دهردی بیرساره یی نییه ، دهر دپکی گه لن قولتره ، له ناخی دهر دنی
خوایه . . لهو دهر دبه گوشه به کیت له شیمره گانا دهر دپوه .
بپن (چر) و (چن) و (ت) و (خا) : بخۆی . هپشتاکو (ک) و (اح) :
هپشتاکه .

(۱) بهسته : بهسراو .

واته : گول که بشکوت و دمی کردهوه و کهرته هاشو هوش و گهزاف
لیدانی نهوه کهوا خاوهنی زهنگی جوان و بۆنی خوشه و ، وستی شان له
شانی یار بدا ، باخهوان نۆر به سوکی گوئی گرت و به دستای بهسراو
هیتابه خزمهتی یار .

نالنج لهم بهیتدا به خه یال دایناوه کهوا کردنهوهی گول و به چهک
کردنی و بردنی بۆ یار ، له حوکمی گرتن و بهدیل بردنایه و ، له تۆلگی
نهمه دایه که گول ئیددیعیای نهوهی کردووه و هله یار جوانه و ،
ئیددیعا کهشی ، که دیاره دم کردنهوه و وئنی نهوئی ، بریتیه له بشکوتنی .
له بهر نهوه که لهم ئیددیعا بهشی به جۆره یی حه یاییه که داناوه لهعاستی
یاردا ، به (دم دژاو بۆ) ی داناوه و ، بۆیاری داوه کهوا لهم لهسراو
دهم دپۆزیه لهم بگرتی .

وشه (دهستی بهسته) ههروهه معنای گیراو بۆ و دپنج نه که بهنج ،
به پیتی زینۆسی کۆن له توانرئ به (دهستی بهسته) واته چه پکی
بهسراویش بخوێنریتنهوه .

لهنیوان ههردۆ (بۆی) دا جیناسی لهواو و ، لهنیوان (دهسته) و
(بهسته) دا جیناسی لاهیق و ، لهنیوان (دهه) و (دهست) و (گوئی) و ،
(زهنگ) و (بۆ) بشدا لهناووب ههیه .

که باهی و : لهسه تپکستی (چر) و (چن) و (م) و (ا) یهراوێزی (خا) به .
(کم) : که باغن . (گم) : که یاخن و ! . (ت) و (من) : له باهی و . (مب) :
له باهی . (اح) و (خا) و (خپ) : که باهنج و . دهست لهدا له (بهنی) یی یا
دراپته پال (باغ) . دم دژاو بۆ (چر) و (خا) و (خپ) : دم دژاوه . (ت) و

زەنگی زەرد و سۆری خەوف و خەجلەتی ، ئاوی حەبای
 واکاوا ، ئەرچۆ دەگەن عەفوی بکا وەك عەبدی خۆی (۲)

(ك) و (اح) : دژابو . زەنگ و سۆی (چن) : زەنگی سۆی . (ا) . (كم) و
 (خب) : زەنگ سۆی . دياره (زەنگ و سۆی) . گوئی : ئەمە تێكسنى
 (چر) و (كم) و (گم) و (ەب) . نوسخەكانى تر هەمو : گوئى . دياره
 مەبەست (گوئى) به . وای هینای (چر) : هینای وا . (ەم) و (كم) و (كم) :
 دای هینا . (ت) : وای هینا .

(۲) خەجلەت : خەجالەت ، شەرمزارى . تکار : ژاوه خوار . ئەرچۆ :
 تکارچى .

وانە : گوێش لەترسى ئەوەی که کردیانەوه و بردیان بۆلای یار و ، لە
 شەرمزارى ئێدیبامەى پێشوی خۆیدا که حەبای پێ چۆ ، زەنگى
 هینا و زەنگى برد و ، ئیستا ئەم زەنگى زەرد و سۆرى و ئەم ئاوا
 ژۆ بوانەى تکای بۆ لەگەن لای یار که وەك بەندەى خۆی لێى ببۆیت و لێى
 خۆش بێ .

نالێ لەم بەبەتەشدا دابناوه که زەرد و سۆرى گول ، که دياره گول
 هەندىکی زەردە و هەندىکی سۆرە ، و کال و کز بۆن و ئاوا لە ژۆ بوانى ،
 که دياره گول که کرابەوه و رده نەزایە لە ژۆی ئەبۆئى – لە ترس و
 لە شەرمزارى ئەمە که ئێدیبامەى جوانى کردووه لەناستى یارا و
 شانى داوه لە شانى . . جوانتر بۆ ئەگەر نالێ باسى کزىبەکەشى بکەدايه و
 ئەویش بە ترس و شەرمزارى دانابە ، خۆ دياره گولێ کراوه کزىشە و
 بەرمو سىس بۆن ئەزوا .

هینانى (خەوف) و (خەجلەت) بەدواى (زەرد) و (سۆر) دا لەف و
 نەشرى مۆرەتەبە .

زەرد و (چر) و (اح) و (خا) : زەردە و . سۆرى : ئەمە تێكسنى ئەنھا
 (ك) و ئیمە لامانوايه هەر ئەمە ژاستە . ئەمەش تێكسنى نوسخەكانى تر :
 (چر) و (خا) و (من) : سۆرى . (چن) : سۆرە . (ەم) و (كم) و (ەم) :
 سۆر و . (ت) و (ەب) و (اح) و (خب) : سۆر . خەوف و (چن) و (خا) :
 خەوف . بۆ (خەوف و) و (خەوفى) یەش نەگونجێ . (ەم) و (كم) و (كم) :
 خەوفى . خەجلەتى (ەم) و (كم) و (گم) و (اح) : خەجلەت و . (ت) و
 (ەب) و (خا) و (خب) : خەجلەت . بۆ هەر سێ ئېحنىمالەكە لەش .
 (ك) : خەجلەتە . واکاوا (چن) : واکا . (ت) : واکا . بەش بەحالى
 (وا تکاوا) ، ئیمە لامانوايه ژاستەكەى (داتکاوا) پێ و بە هەلەى نۆسیار

چونکه یتنی بین وه فایح و ناز و شوخی لین دهات ،
ناردیه بازاری ژسواپن که پیدا شوست و شوی (۳)

دهست به دهست چو تا گهشته دهستی عططاری سه فیه
لایه سر ناز و عذایی ژوخی داوو سفت و سۆی (۴)

گوزاپن . ئمرچو ده کهن (هم) و (گم) : ئمرچو ده کا . (کم) : ئمرچو نه کا .
(من) : ئمرچو نه کا .

نالنج له م به پتهدا (واکاو) ی بو دۆ معننا به کارهیتناوه : له لایه کهوه
په یوه ندی به (لای هه بای) وه هه بین و ، له لایه کی که شه وه (ئمرچو)
مطف کرابته سر .

(۳) ژسواپن : بین لای ژوخی . شوست و شو . داشتن ، شۆردن .

واته : یار گویتی نه دابه گول و تکا و بازانه که ی هیچ کاری بین نه کرد ،
له بهر ئه وه که بۆنی بین وه فایح و فیزکردن و خو به شت زانیی لین نه ات و
ئوه ی له بهر چو بو که جوانی له جوانی یاره وه به ، ناردیه بازاری
ژوه له تاروای که له وێ هه زاران کهس نه بینسن ، بۆ ئه وه ی له وێ له
ته شتی گول و گرمه کانا دایشۆردن و هه رچن بۆنی هه به هه سۆی بگرن و له
لبیکی بین بۆن و هیچ و بوچ به ولاره هه چی لین نه میتیتته وه .

نالنج لیره شا بازاری گول و گرمه کانی داناوه به حمام له وه دا که گول
له مخه نه ناو ته شت و ، کردنه وه ی چه پکه گوله کانی داناوه به ژۆت کردنه وه و
ژسواکردن و ، هه لقیقاندنی گولی له ناو ته شتا داناوه به شن و ، گول و
گرته که ی داناوه به پاک کردنه وه له بۆنی بین وه فایح و فیزکردن و خو به
زل زانین . .

یتنی (هم) و (کم) و (گم) و (من) : بۆنی . شوخی (خب) : هه سوه ی .
لین دهات (کم) : لین نهات .

(۴) عططار : گول و گر . سه فیه : نه قام . ناز : نازر . سفت و سۆ : دهست
پیا هیتانی شت و نه مدیو و نه ودیو گردنی تا هه چی پتوه نه میتین .

واته : گوله به چه پکه کراوه که له بازارا چه ند نه دس و نهوده سی کرد
تا سه ره نجام گه شته دهستی وه ستای گول و دروست که ری نه قام که
قه دری گولی لا نییه ، گوله که ی خسته سر نازر گولاندی و سزای گیانی
دا و نه وه ند دهستی پیا هیتا و نه مدیو و نه ودیو پین کرد تلپی ته زی لین
بۆی . .

چونکه مەنشۆری گولەندامیی بە ناوی خۆی دەوئ
یار ، ئەگەر لەو باغیانە کەس بێت ، عارە بۆی (ه)

مەر بە شوو هەلدئ ، پەنا دەگرت و دەنوێتن بە ژۆژ
دا بگاتە سێژێ پەمچەیی پەرچەم و دەسنی بۆی (ه)

لەدوای وشەیی (سفت و سۆی) هەوە نەیتکی (دا) لەبەر ناچاری
سەنگی بەیتەکە فرێتێراوە کە (دا) ی (مەزایی ژۆحی دا) چیکەکە
گرتووە هەو و مەعناکەیی ئەبەخشێ .

نالێ لەم بەیتەدا گۆلی شوپەاندووە بە بنیادەم و کۆلاندەکەیی
شوپەاندووە بە (مەزایی ژۆح) .

دەست بە دەست (چر) و (مە) و (گم) : دەس بە دەس . نار و (ت) و
(سب) و (خەب) : نار . دیارە ئەمیش (نار) وە . مەزایی (خە) : مەزاب .
دیارە ئەمیش (مەزایی) بە .

(ه) مەنشۆر : فەرمانی بلۆکراوەی میرێ . باغ : گۆلی ناو باخ یاخود یاخ
بۆ و لە ژۆی لاداو . عار : شۆڕەیی .

واتە : یار ئەبەوئ لەم جیهانەدا کەس نەین لە جوانیدا بەرەرمەکانی
بکا و بۆیژێ لە ژۆیا بلێ نیش هەم . ئەبەوئ فەرمانی بەخشینی لەقەبی
(گولەندام) هەر بە ناوی خۆی هەو دەچن و کەسێ تر نەو لەقەبی
نەنوێتن . بۆیە ئەگەر یەکیک لەو گولە باخانە ، یا لەو جوانە یاخ
کە سەری بۆ نانوێتن ، بێتێن لە دنیا ، شۆڕەییە بۆ ئەو ،
لەبەر ئەوەش بۆ ئەم گۆبەندەیی ساز کرد و گۆلی کۆلۆی گەیانە بەو
سەرەجامە ناخۆشە کە خستیانە سەر ئاگر و کۆلاندیان .

وشەیی (یار) لەلایە کەوە فامیلی (دەوئ) یە و ، لەلایەکی کەوە
موبتداپە و ژستی (عارە بۆی) خەبەرەتی .

مەنشۆری (چن) و (گم) و (سب) و (اچ) و (خە) : مەنشۆر . دیارە
(مەنشۆری) یە . بە ناوی (چر) و (گم) و (لە) و (اچ) و (خە) : بە نامی .
(سب) : بە ناو . دیارە ئەمیش (بە ناوی) یە . (خەب) : بە ئالەیی ، بە
طالبی . لەو باغیانە (چن) : لەو باغیانە .

(ه) واتە : مانگ بە شوو هەلدئ وەڵ مانگی بەکشەو و وەڵ مانگی ئەواو ،
بە ژۆلێش خۆی ئەشارێتەو و ئەخەوئ ، بۆ ئەوەی بە شوو دۆر لە
خۆزاکرتی بەدکار و ناحەز ، لە کاتی بەکشەویدا بە حوکمی ناشارین

گەر بلیتم : شه‌مسی ، ده‌لن : نه‌و خورش زووه یین په‌رده‌یه
 وەر بلیتم : سه‌روی ، ده‌لن : نه‌و نه‌صه‌فه کوا گفتوگۆی (۷)

له‌گه‌ل برۆی یار و به‌ حوکمی له‌بەڵچۆنیان بتوانن به‌ سه‌ربه‌شتن ته‌ماشای
 برۆی بکا و حالتی بیه‌ن چیه‌ . له‌کاتی ته‌واویشدا به‌ حوکمی نه‌وه‌ی له
 تۆی یار له‌چن بدا لێ و له‌و نۆیکه‌وه‌ له‌ زازی زولفی بکا که‌ بووه‌ به‌ په‌چه
 به‌سه‌ر تۆیه‌وه‌ . بۆیه‌ به‌ تۆلایش خۆی هه‌شار نه‌دا چونکه‌ تۆناکیی تۆر
 تۆناکیی تۆی یاره‌ و ، له‌به‌ر نه‌و تۆناکییه‌ ته‌ماشای هه‌چی یین ناگرێ .
 نه‌شتوانین مه‌عنای به‌ینه‌که‌ وای نه‌بده‌ینه‌وه‌ که‌وا زولف و برۆی یار
 زه‌شن و له‌ زه‌شیدا له‌ جیسی شه‌وی تارێکن . ماتگیش بۆیه‌ به‌ نه‌وی
 تارێک هه‌لدێت تا به‌ تارێکایی شه‌وه‌وه‌ شتی‌ک له‌ زازی زه‌شیی زولف و
 برۆی یار حالتی بیه‌ن .

ده‌نوێتن : نه‌مه‌ تیکستی ته‌نها (چن)ه‌ و هه‌ر نه‌م نوسخه‌به‌ش مه‌عنای
 تازاده‌به‌ڵ دیاره‌ . (چر) و (ت) و (د) و (ه‌ب) و (ا‌ح) و (م‌ن) و (خا) و
 (خ‌ب) : ده‌نوێتن . (ه‌م) و (گ‌م) : نه‌نوێتن . دا (ه‌م) و (گ‌م) و (گ‌م) : تا .
 په‌چه‌یه‌ی (ه‌م) و (گ‌م) و (ت) و (ه‌ب) و (م‌ن) و (خ‌ب) : پێچه‌یی .
 په‌رچه‌م و (ه‌م) و (گ‌م) و (گ‌م) و (م‌ن) : په‌رچمی . وه‌صفی : نه‌مه
 تیکستی (چر) و (چن) و (خا)یه‌ ، به‌لام به‌ شێوه‌ی (وه‌صف) که‌ دیاره‌
 (وه‌صفی)یه‌ . (ه‌م) و (گ‌م) و (گ‌م) : که‌شف . و (ت) و (د) و (ا‌ح) :
 سه‌ففی ، به‌لام له‌شێوه‌ی (صف) دا . (ه‌ب) و (خ‌ب) : که‌شف . دیاره‌
 (که‌شفی)یه‌ .

وانه‌ : له‌گه‌ر یار به‌ خۆر بشو به‌یتیم له‌ جوانیدا ، زازێ نایین و به‌ کسێ
 نه‌زانین بۆ خۆی و نه‌لێن به‌لێن زاسته‌ خۆر زوخااری جوانه‌ ، به‌لام
 به‌داخه‌وه‌ تۆی به‌ده‌ره‌وه‌یه‌ و هه‌مو کسێ نه‌یه‌یتیم . نه‌گه‌ر به‌ سه‌رویشی
 بشو به‌یتیم له‌ به‌رزیی بالا‌یا ، دیسان هه‌ر زازێ نایین و به‌ کسێ نه‌زانین بۆ
 خۆی و نه‌لێن به‌لێن زاسته‌ سه‌رو بالا‌ی خشت و به‌رزه‌ ، به‌لام به‌داخه‌وه‌
 نه‌و که‌ره‌ قسه‌ ناکا . . .

(که‌ریه‌تی)ی سه‌رو لی‌شاره‌ته‌ به‌وه‌ که‌ ده‌یژه‌ و ، ده‌یژه‌کی فۆلکلۆریش
 هه‌یه‌ که‌وا گوا‌یه‌ بنیاده‌می ده‌یژ یین هه‌قله‌ . یین گفتوگۆییشی لی‌شاره‌ته‌ به‌وه‌
 که‌ گه‌لای نییه‌ تا که‌ با لێی دا خه‌شی یین .
 ده‌لن - له‌ هه‌ر تۆ نیوه‌ به‌ینه‌که‌دا - (گ‌م) و (م‌ن) : نه‌لێن . خۆش‌زووه
 (چر) و (ه‌ب) و (ا‌ح) و (م‌ن) و (خا) : خۆش‌تۆ . دیاره‌ نه‌مین داویکی
 هه‌م‌فیش له‌دوا‌یه‌وه‌ یین . (چن) : خۆش‌تۆ ، خۆش‌تۆی . (ه‌م) و (گ‌م) و
 (گ‌م) و (ت) : خۆش‌زووی . وەر (چن) و (م‌ن) : گه‌ر .

دیدموو دل همدو وا جوبار و جوبای قهددی تون
سروی دل جوی همدو و ، دل جوی نه ماسی دیده جوی (۸)

چونکه باوکی ژومیرو دایکی هبهش بو ، ما به بین
ژوز و شو ، کافور و میسکی ، ژو گم ، خال دهنگه جوی (۹)

(۸) جوبار : جوجا . جوبا : نهوی بهدوای شیکدا بگهژی . قعدد : بالا .
دل جی : نهوی دل بیهری . دیده جی : نهوی چاو بهدوایا بگهژی .

واکه : چاوم بووه به جوجا و وینهی تو له قهراخیا ژواوه و دیمهنت
همرگیز له بهرچاوم ون ناین . چاوم همیشه بهدوانا نهگهژی نهیوئی
بشپین . یادت له دلسا ژواوه و همگیز لئی ههکنه نری و همیشه
بیرت لئ نهکمهوه . تو نهونده شوخ و بالا بهری ، همرچند سروی ،
بهلام همدو به دل عاشقت بووه . تو که سبکی نهونده شوخی نه نمانت
ئو نمانمانهش که دیده بهدوایانا نهگهژی ، یادیده بووه به جوجا و نهوان
له قهراخیا ژواون ، به دل بهدوانا نهگهژین و بیرت لئ نهکمهوه .

دیدهوو (کم) و (خب) : دیدهی . مهگر بلتین بو دلش دژ چاوی
داناو . همدو وا جوبار و (چر) و (کم) و (ک) : همدو جوباری . نه بین
(همدوو) یی . (عم) و (گم) : همدو یان جوبار و . (ت) و (مب) : همدو
وا جوبار . دیاره (جوبار) وه . (اح) و (خا) و (خب) : همدو جوبار .
دیاره (همدوو جوباری) به . سروی (چر) و (جن) و (ت) و (ک) و (مب) و
(اح) و (خا) و (خب) : سرو . دیاره (سروی) به . همدو و : نه ماسی
تیکسکی (مب) و (خب) به . نوسخه کانی تر همدو : (همدو) . نه ماسی
(چن) و (ت) و (ک) و (مب) و (اح) و (خا) و (خب) : نه ماس . دیاره
(نه ماسی) به .

(۹) واکه : له بهر نهوی که بار باوکی ژومی و سبیه و دایکی هبه شهین و
ژه شه ، خویشی لهو ناویدا ههوه ، بویه ئازیر تو نه سبیه نهواو و
نه ژهشی نهواوی ، له همدولات ییابه ، ژوی ژوانکی وه کافور له
باوکنهوه و زولفی ژهشی وه میسکت له دایکنهوه بو هاتوه نهوه ، ژوی
گم ژهنگت له باوکنهوه و خالی وه دهنکی جی ژهش ژهشت له دایکنهوه
یی ژواوه .

باوکی (مب) و (خب) : باوک . ژومیرو : نه ماسی تیکسکی نه ماسی (چن) به .
نوسخه کانی تر همدو : میسری بو . نیمه نهوی (چن) مان لا ژاستر بو . دایکی
(چر) و (خا) : دایکی . (ک) و (مب) و (اح) و (خا) : دایکی . بو (دایکی) یی

من گوتم : سهروی قعدت مهوزونه ، نهو طه بهم هه به
نهو گوئی : « فالج » به میزایی کینایه تمان دهشوی (۱۰)

- ۱۶ -

تشریف نهو به هاره که عالم ده کا نوئی
دل ، چرنکه میثلی غونچه به ، بۆین ده بشکوئی (۱)
لهم ومعه خورشه دا گول و گول چیره تیکه لن
یهك زهنگ و موته حید ، به دل ، نهما به تهن جوئی (۲)

نه گونجن . ما به بهین : نهمه تیکستی (چر) و (ت) و (ک) و (اح) و (خا) به .
نوسخه کانی تر که و نه نه چه نه هه لهی جور به جور می معنا نه به خسه وه .
ژۆل و (ت) و (ک) و (اح) : ژۆل . دیاره (ژۆل و) وه . کافور و (ت) و (ک) و
(اح) و (خا) و (خب) : کافور . دیاره (کافور و) وه .
(۱۰) میزاب : پلوسک .

واه : به یارم وت : بالای وهك سهروت بهرز و ژیکه ، بۆیه کاریشی
کردووه من و وا سروشم ژیک و بیتکه و شیمری جوانم بۆ دئی (باخود
به کینایه معبهستی لهوه به بلن بۆیه منیش نازم ژۆم لیته) . یاریش له
وهلامدا وئی : به ناوی پلوسکی کینایه ی وهك میزاوت دایمان مهشو .
(معبهستی یا لهوه به بلن کینایه کانت نهونده بین بایهخن شایانی شانی من
نین و لهوه نهچن بنیادهم به ناوی پلوسکی باراناو داشوورئی ، یاخود ،
بهم کینایه بین تامانه ممهکه به بنیشه خۆشی ژیر زمانی خه لک و ناوم
مخمره ناو ناوان) .

گوتم ، گوئی (کم) و (من) : وتم ، وئی . نهو طه بهم (مم) و (کم) : وا
طه بهم . کینایه تمان (چر) و (چن) و (خا) : کینایه تمان . له « بهراوژی »
(چن) یشدا (کینایه تمان) هه به .

- ۱۶ -

- (۱) واه : تشریف هیتانی به هاره ، جیهان نوئی نه کاهوه و ، دلایش وهك
خونچه وایه بۆیه به هانی به هاری نوئی له بشکوئی و نه کریته وه .
- (۲) گول چیره : نهو نازدارانهی ژۆیان وهك گول وایه . موته حید : به یهك بۆ .
واه : وهزیکه نهونده جوانه گوئی بشکوئی و نازدارانی ژۆ وهك گوئی
بها تیکه ل بوون ، نازداران به ناو گولرار و باخچه کانا نه سوژینه وه ،

عمره هر مدیلی قد دینه ، یعنی برابرن
سونبول شهبی زولفیه ، فقرتی نیه موئی (۳)

له م خورشیه که هیزمی مطلبه خ سهوز بووه ،
ماوم عجب له دیده یی صوفی که نازوئی ا (۴)

له باره یی دهرتونهوه همو له بک نهچن و بنیادهم ناتوانن له به کیان جیا
بکانهوه ، چونکه هرچن گوته یاری بولیوله و هرچن نازدارانشن یاری
دلدارانیانن ، نهها به دیمهن له بک جوینن ، که سق بزیان بزوانن ،
دیارییان له کا و له به کیان نه کانهوه .

خوشمدا (مم) و (گم) : خوشه وا . گول و (اح) : گول . دیاره
(گول) واه . (خا) : گولی . معنای نایب . گول چیمره (چن) : گول
خونجه .

له م به بته ، له گول بهیتی پاشموی له (مم) و (کم) و (گم) دا پاش و
پیش و ، له (عب) و (من) بشدا بهیتی چوارمه .

(۳) مدیل : هاوتا . موئی : مویهک .

واته : له م باخ و گولزاری به هارمدا که نازدارانی سزلاوه ، داری
بهرز و باریکی عمره ، دهق ، وکله بالای یار وابه و ، نه ونده یی به کن .
نالی گیای بز خوشی سونبولیش کوئوت له زولفه کانی نهچن ، مویهک
چییه جیاوازییان له بهینا نیه .

شوبهاندنی عمره به بالای یار و ، سونبول به زولفی ، بز دهر بزینی
زیاده ویه له بهرز و باریکی بالای یار و ، بز خوشی ناله کانی
زولفیدا و پیتی له تین (هه شهبی مه قلوب) ، له گینا له بز بالای یار به
عمره و ، زولفی به سونبول بشوبه تیرابه . ورده کاریه کی جوانیش
له ودا هبه که نالی له بز زولفی یار و سونبول مویهک جیاوازییان له بهینا
نیه ، له کاتیکا که زولف خوی موه .

نم به بته له (کو) و (عب) و (من) دا بهیتی پینجمه .

(۴) هیزم : دار . معجب : چیتخانه . نازوئی : سهوز نابین . نهز
نایتنهوه . نه بلیق نابین .

واته : نا له م و مرزه خوشمدا که همو شت له جم و جول و گه شه کردن و
بوژانه و مایه ، نه نانت داری و شکی زهنگه قلیشی چیت خانه یی

تیپی شکوفه ، خهیمهیی داوه له هر طهرهف ،
یا شاهی نهوبه هاره ، ههلی داوه هژردوئی ۱۹ (ه)

دنیا که گول گولتی بووه ، فوربان ، نه توش وهره ..
طالب به گول به ، قهیدی چیه گول گولتی بوئی ۱ (۶)

سهوز بووه نهوه ، سهرم له سزانی سزماوه که چهند وشک و دلزهقه ،
فرمیشکی شادمانی ناکهوتنه چاوی و ، چاوی به تماشای لهم دیمه نه
جوانانه مه نه بلاق ناین . دیاره سزانی وک دلی کویره ، چاوبشی کویره و
هیچ نابین .

سهوز بووه (هم) و (گم) : زوایه وه .

لهم بهینه له (تو) دا بهیتی ستههم و ، له (هب) و (من) دا بهیتی دقههمه .

شکوف : شکوفه ، ههلهلی درهخت . خهیمه : دهوار . طهرهف : لا .
هژردو : لهشکر . (۵)

واه : نازانم لهم دیمه نه سبیه جوانه ی نه بینم ، تیپی ههلهلی
درهخته گانه بۆ ههر لایله لوزانی دهواری خوی هه گداوه ، یاخود شای
نهوبه هاره بارگهی تۆردوئی خستوه و ختوهی سبیه بۆ داکواوه ۱۹

تیپی : (هم) و (گم) نهین ، ههسو نوسخه گانی بهرده ستمان لیا کهوتنه
ههلهوه و وابان لاتیوه ههره بیه به (طیب) یا (طیب) یان تۆسیوه ۱ بۆیه
له لپین ههله چونکه لاشکرایه لیره دا مه بهست (طیب) ی ههره بیه بهمهنا
بۆن خوش نییه . یا شاهی (ت) : پاشایی . به پیتی لهم نوسخه به نیوه
بهیتی دقههم عهطف ناین بۆسهر نیوه بهیتی بهکم و ، له هیچ کام له دۆ
نیوه به پته کدا پرسیار ناین ، به لکو ههسو (جوله ی خه بهرئی) لهین و
(شکوف) یش (شکوفه) لهین و نیوه بهیتی دقههم (حوسنی تهلیل) نهین
بۆ نیوه بهیتی بهکم .

لهم بهینه له (تو) و (هب) و (من) دا بهیتی ششمه .

گول گولتی : گول گولتی . نهوه ی ههسو گیانی گول پین . (۶)

واه : دنیا بهک پارچه بووه به گول و زازاوه نهوه . فوربان توبشی وهره
بۆ سهر ، مه لێ من خۆم گوتم ، پتویستم به دینی گول نییه .. ههر
گولت بوئی چاکه ، قهید ناکه نه گهر گول پین بۆ سهیری گول ..

له نیوان (گول گولتی) و (گول ، گولتی) دا جیناسی تهکیب هه به .

بولبول ، که گهرمه نغمه‌یی ، ناگر ده‌کانه‌وه
خونچه ، حزنه ، جهرگ و دلی بق ده‌کا توئی (۷)

«تالی» ! زوبانه‌کی ته‌ژ و پاراوی سه‌وسه‌نت
حه‌یرانی چاوی تیرگسه ، وه‌ک لاله ، فادوئ ۰۰ (۸)

له‌توش (خب) : له‌تویش .

نهم بهینه له (تو) و (صب) و (من)دا به‌ینی هه‌وسمه .

(۷) واته : بولبول دلی له‌هه‌شقی گولدا نه‌وه‌نده پژه له‌سۆز ، به‌ئاوازیکی
نه‌وه‌نده گهرم و به‌گول نه‌خوینن ، ناگر به‌رنه‌دانه دلی خونچه‌ی دل‌داری .
خونچه‌ش یاریکی به‌وه‌فایه پزی دل‌یه له‌خه‌فعت بق بولبولی دل‌داری ،
بۆیه نه‌پشکوئ و جهرگ و دلی خۆی بق توئی نه‌کانه‌وه تا به‌ناگری ئاوازی
نهم به‌یرلینن .

له‌نیوان (ده‌کانه‌وه) و (ده‌کا توئی)دا جۆره جیناسیتی ته‌رکیب هه‌یه .

گهرمه نغمه‌یی (م) و (گم) : گهرسی نغمه‌یه . (کم) : گهرم
نغمه‌یه . بق (گهرسی)یش ده‌س‌نهدا . (ت) : گهرمه نغمه‌یه . ناگر (م) و
(گم) : ئاور . خونچه حزنه (چر) : خونچه‌ی حزنه . (گم) : خونچه
حزنه ! (خا) : خونچه حزنه‌یی .

نهم بهینه له (تو)دا به‌ینی چواره‌م و ، له (صب) و (من)دا به‌ینی سیممه .

(۸) سه‌وسه‌ن : گیاهه‌که گه‌ل‌یه‌کی باریک و درێژ و گولی جوان و ژهنکاوه‌نگی
هه‌یه .

واته : نالبا ! زوبانی درێژ و ته‌ژ و پاراوت که نه‌تپی گه‌ل‌ی سه‌وسه‌نه،
له‌ته‌واناییی نییه ناتوانی شه‌یرێ بێن شایانی نهم نه‌وبه‌هاره جوانه یخ ۰۰
حه‌یرانی چاوی خه‌واڵ‌وێ نهرگس به‌وه ، وه‌ک خه‌وی لێ خه‌ستین
وای به‌سه‌ره‌یتاوه و ، لالی کردووه و له‌گۆی خه‌ستووه ۰۰

له‌تۆکرده‌وه‌ی (ته‌ژ) و (پاراو) و ، (سه‌وسه‌ن) و (نیرگس)دا ته‌ناسوب
هه‌یه . هه‌روا له‌گه‌ل (لاله)ش به‌دیمه‌ن ۰۰

زوبانه‌کی (گم) : زمانه‌کی . (کم) : زمانیکی . (من) : زوبانیکی .
پاراوی (چر) و (چهن) و (تو) و (ک) و (صب) و (خا) : پاراو . دیاره
(پاراوی)یه . (کم) و (ت) و (اح) : پاراوه .

يار دلى خويندې و چاوى پز له گريانى دهوتى
 ئارتى ئارتى گول له باغان ناوى بارانى دهوتى (۱)

هر كېس زوى تو دهينى ، خوى به قوربانى ده كا
 چونكه هېر زوى تو هيلالى عيده ، قوربانى دهوتى (۲)

(۱) ئارتى : به لى .

وايه : يار گوله سورى باخانه ، بويه حمز له شتى نه كا له جهشنى
 خوى پى ، له بېر نه وه نه بهوتى دلى دلداره كانى هميشه پز پى له خوين و ،
 بويه شه بهى دهر بهى لازارى دليان لىدا . له بېر نه وهش كه گول باغ
 هميشه پتويستى به بارانه ناوى بىدا ، نه بهوتى چاوى دلداره كانى هميشه
 پز پى له گريان .

خويندې و (ت) و (اح) : خويندې . پز (خويندې و) و (خويندې) پش
 دهست لىدا . باغان (گم) : باخان ا . ناوى (ك) و (اح) و (خا) : ناو . دياره
 (ناوى) به . (من) : ناوى . دهوتى — له همدى نېوه بهينه كىدا (كم) و ،
 نه نهيا له نېوهى دى همدى (من) : نهوتى .
 له نېوهى دى همدى نه بهينه كىدا حوسنى لىعليل هه به .

(۲) قوربان — ي دى همدى — : قوربانى . (ي) كهى ضميرى غاييه .

وايه : هر كېس چاوى به زوى نهى و لك سانكى چواردهت نه كوتى ،
 نه وهنده گرويهى نه پى ، خوى له دهوت نه گپوتى و خوى له كا به قوربانى
 بوت ، كه قوربان پيش له (۱۰) تا (۱۴) ي مانگى قورباندا نه كوتى و زوى
 كوتش و لك مانگى (۱۴) وايه . بويهش له كېسهى چاوى به زوت بگوتى
 خوى له كا به قوربانى ، چونكه پزوت له مانگى به كېسهى شوى جهوتى
 قوربان نه چى كه خه لك زور به پېر زى شوه بعدوايا نه گوتى و ، هر كه
 دىبانه وه خويان ناماده نه كمن پز قوربانى كردن . كه زوى پشيان دى ،
 نه نه كمن كه پشوتنه زوى پشيان جهوتى و (ايام الشريق) و ، كانى قوربانى
 كردنه كه هاتوه و خويان نه كمن به قوربانى بوت .

لەنزيوان (قوربانى) و (قوربانى) دا جيناسى لايحق هه به .

ټاو له چاوانم به خوږ دڼ ، ټاگرې دل ټاکوړیتپوه
وړه که چه هغه هم نه م تهره ټاوی طوفانی دموئی (۳)

عشق سولطایتکه هر گا ټو له ویران بکات
ټاهی سرد و ، نه شکي گرم و ، قلبی بوریانی دموئی (۴)

به فوربانت (عم) و (گم) و (خې) : به قوربانی . ده کا (کم) : نه کا .
هیلالی (چن) و (گم) و (من) : هیلاله . (ت) و (لک) و (عب) و (اح) : هیلال .
دیاره (هیلالی) به . (خا) : هیلال و . (گم) و (من) : میدی . دموئی -
لیره و له همو بهینه داهانووه کانیشا - (کم) و (من) : نهوئی .

ټه لڼ گریان و فرمیتک ټشتن کف و کولی دل دائمرکینیتپوه و باری (۳)
دل سولک نه کا ، به لام نه م به شریه حالی نالڼ ټاست نیبه . بویه نه لڼ : من
همیشه چارم به خوږ فرمیتکی لڼ ټمروا ، له گهل نه موشا ټاگرې دل م
ټاکوړیتپوه . . وادیاره نه توری دمرقنی من نه منده بهینه له ناستی ټاگرې
چه هنمندیه و به گریانو فرمیتک چاری ټاکړی ، پتویستی به ټوفایتکی
وړه که ټوفانه کی نوحه هه لڼس دایمرکینیتپوه .

له دق همبیری (ټاو به خوږ هالن) و (نه کوژانه موی ټاگر) دا طبیاقتکی
چوان به دڼی نه کړی .

ټاگرې دل (چر) و (عم) و (اح) و (خا) : ناری دل . « به راوړیتکی »
چر : ټاگرې . نه م (ت) و (اح) و (خا) : نه م . طوفانی (گم) : ټوفانی ا
(خې) : باوانی .

(۴) سولطان : خاوهن دسه لات . هرگا : هرکاتن . ویرانڼ : ویرانه بیلک .
بوربان : برژاو و هه ټرچاو .

واڼه : خوښه ویستن پادشابه کی خاوهن دسه لای وایه ټو بکاته
هرلا به کاري خوی هر نه کا ، نه نانت نه گمر ټپیشی بکویته دلکی
ویرانه ی واده که هرگز معنای دلداریی نه فامیږي ، ټاه و هناسه ی
سرد و فرمیتکی گرم و دلی به که باب بوی لڼ نه موی و پتیشی په بیدا
نه کا . .

له نیتوان (سولطان) و (ویران) و ، (سرد) و (گرم) دا طبیاق و ،
له نیتوان (قلب) و (بوربان) دا ته ناسوب هیه .

هرگا (چن) و (عب) : هرگاه . (عم) : وهفتن . له ویرانڼ (چر) و

دۆر له تۆ دل هینده بین ئارام و بین حال که وتوووه
 ئەمە مسیحای هەصر ! لەو لیوانە دەرمانی دەوئ (ه)
 زۆم ئەوا زەرد بۆ وه کو پایز له هيجران « قاليا »
 عشق ئیستاکەش له من سەیلی بەهارانی دەوئ ! (٦)

(اح) و (خا) : له وێرانە . (عم) : له هەر موکتن . (ک) : له جێگای .
 (هب) : له وێرانێک .
 ئەم بەینە له (ت) دا نییه .

(ه) مەسحاً : هەزرەتی مەسحە که بە چالاکردنەوهی نەخۆش بەناوبانگ بووه .
 هەصر : جەرخ .

وانە : بەهۆی دەردی کاربکەری دۆریی بالای تۆوه ئارام و ئۆفرەم لێ
 بزاوه و دلم لەسەر خۆی نەماوه . دەسا ئەم نەوهی لەم جەرخەدا جێگە
 هەزرەتی عیسات گرتوووەوه ، دل دەرمانی دەردی خۆی لەو لیوانە
 تۆ ئەوئ که ماچیکە

زۆستە (دۆر له تۆ) بۆ ئەوهش دەست ئەدا که زۆستە نرا بێ ، وهک
 ئەلێن : دۆر بێ لیت ، زۆر نەخۆشم . .

هینده (گم) : نێستە . بین حال (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (من) و
 (خا) : بەدحال . مەسحای (عم) : مەسحایی . هەصر (عم) : زەمان .
 لیوانە (عم) و (گم) : لیووە .
 ئەم بەینە له (هب) و (خب) دا نییه .

(٦) وانە : من لەماو دەردی دۆریی یار ، تۆم وهک گەلای زەردی پایز زەرد
 هەلکەژاوه ، هیز و توانای گریانم لەبەر بزاوه و کانیای چاوم و شکاوی
 هالوووه . . کەچ عشق هیشا دەست له پەخەم ناکاتەوه و ئەیهوئ وهک
 لاڤاوی بەهار فرمیسکی بۆ هەلژێزم . . مەبەستی لەوهیه بێن من
 گەشتە مەهە پاری ئەمن و خەلەت له هەموایە کەرە گەسارۆی داوم ،
 کەچ عشق ئەیهوئ ئیستاش له تۆنی گەنجابەن و هەزەمی لاویدا بێ .
 نیووی بەگەمی ئەم بەینە له نۆسخەکانی بەرەستانا جیاوازیی زۆری
 بیاپە . نێمە لێرەدا لەسەر تیکستی (عم) و (کم) و (گم) و (من) زۆیشتۆین و ،
 وا تیکستی نۆسخەکانی تریش وهک خۆیان لەنۆسخەوه :

(چر) : زۆم ئەوا « قاليا » کەوا زەردە لەبەر هيجرانی یار

خالی نیه زه شماری دو زولفت له به لاین
 حلقه ی شه زیان به ستووه هر یتکه له لاین (۱)

عاشق دلی ناین له دلارامی جودا یی
 نه لبت که دلارامی له وئی یی ، دلی ناین (۲)

(چن) و (عب) و (« پراویزی » من) :

زۆم نموا « نالی » کموا زمرد بق لمبر هیجرانی تو

(« پراویزی » چر) و (خا) :

زۆم نموا زمرد بق وه کو پایز له داغی هیجری تو

(« پراویزیکی تری » چر) :

زۆم نموا « نالی » که زمرده وا لمبر هیجرانی یار

(ت) و (لک) و (اح) و (خا) :

زۆم نموا « نالی » که زمرده وا لمبر هیجرانی تو

(خب) : زۆم نموا « نالی » که زمرد بق من لمبر هیجرانی یار

(۱) واته : زولفگانته که نه لایی زه شماری به لایه کیان به دمه وه به ، یی ملامت
 نییه هر به که بیان له لایه که وه نه لایه کیان به ستووه و له به را به یی به کتردا
 زاوه ستاون خویان ناماده کردووه بق شهز .

مبهستی نالی نه وه به بلن : به هر جور نه کمر به کتر اچونه کیان زیانی بق
 خویان بووایه . . نه وه ناخوشه ، نه وه یی زیانی توش نه یی له و ناوه دا
 دلداری یی چاره به که گیر زده ی داوی نه و زولفانه بووه .

زولفت (لک) : زولفی .

نم به ینه له (من) دا به ینی شه شه .

(۲) دلارامی : مایه ی نارامیی دله که ی ، یاره که ی . جودا : جیا . دلارامی :
 دل نارامی ، نارامی دل .

واته : دلداری حمز ناکا و دلی نایمت له مایه ی نارامی دلی خوی جیا
 بیته وه که یاره که به یی و نه به یی هر لای یی . دیاره که نارامی دلی

بنوازه خوشی زه قصى له گه ل خه رقه یی نه زره ق
 مومکین نیه به م پاکیه ، له م نه رقه ، سه ما یی (۳)
 مومکین نیه جه لیبی دلی خوبان به من و تو
 نه میستوه ته سفیری مه لایک به مه لایین (۴)

دلدار لای یار یی ، دل هر گیز ناگه زیتنه وه و بار به من ناهیتلی و نابعت .
 له نیتوان هر دو (دلی نایین) دا جیناسی ته واو و ، له نیتوان (دلارامی) و
 (دلارامی) دا جیناسی ته رکیب هه به .
 نه لبت که (چر) و (هب) : نه لبت ته .
 نه م به بته له (کم) دا نیه .

(۳) زه قصى : سما ، هه لپه زکین . خه رقه یی نه زره ق : پالتوی شین . سما :
 زه قصى . لاسمان .

واته : سه برکه زه وئی به به رگی شینی به هاریمه وه چو ن نه منیتنه وه
 نه لیبی سما نه کا . . سه برکه شه که ی سه مابه کی چهند جوانه . .
 سه مای وا پاک ، یا ناسانی وا سابه قه ی سامال و خاوین ، له م زوی
 زه ویه دا هر گیز نایه هدی . به بیتی مه منای دوه م نالی زوی زه ویه به
 به رگی به هاریمه وه شو به اندوه به ناسانی یی به له هور .
 له کو کردنه وه ی (نه رضی) و (سما) دا به دیمین طیبای و ، له وشه ی
 (سما) دا نه وریه هه به .

خوشی زه قصى : نه م ته یکتستی نه نها (ت) به . (چر) و (ک) : خوش و
 زه قصى . « به راویزی » چر و (ام) و (کم) و (هب) و (من) : چ خوش
 زه قصى . (چر) و (خب) : خوشی زه قصى . دیاره (زه قصى) به . (کم) :
 چ خوشی زه قصى . (اح) و (خا) : خوش و زه قصى . به م (کم) : به و . له م
 نه رقه سه ما یی (کم) : له نه رز و له سه ما یی . (خب) : له م نه رقه سه ما
 یی .

نه م به بته له (ام) و (کم) و (هب) دا به بیتی چوارمه .

(۴) جه لب : زاکینسان . خوبان : جوانان . ته سفیر : هیتانه و ژیربار و
 زام کردن . مه لایک : مه لایکه ، فرشته .

نالی له م به بته دا زوی ده می نه کاته خوی و هر به کن بگری له دلداران .
 نه لیبی : دلی نازداران به دامای وه م و تو ، زانا کیشری . . نازداران

نهقدی دل و جان بر قدمت نیمه بهایه
 غیری نیمه ، قوربان ، به خودا نیمه بهایین (۵)
 نهی شمع ! بترسه له هه فاسه م که بگا
 نهو دۆکله ی زولفه که پهرتشانه به بایین (۶)

له مهنده له ژکیف یاخین ، نه لئی مه لایکه ی خوان .. مه لایکه ی خوا
 له کوێ به مه لایه کی به سه زمان نه هینرینه زیر بار !
 له نیوه ی دۆه می ئه م به ته دا حوسنی ته علیل هه به . له نیوان
 (مه لایک) و (مه لایین) بشدا جیناسی لاحق هه به .

مومکین (چر) : قایل . نه بیستوه (چر) : مومکین نیه . (من) و
 (خب) : نه مدیوه . نه ی (نه مدیتوه) یین ، نه گینا به ته که له نگ نه یین .
 ئه م به ته له (چر) و (عم) و (کم) و (گم) و (عب) دا به یی پینجه م و ، له
 (خب) دا به یی شه شمه .

(۵) نه قد : پاره ی نهخت . قه دم : هاتن ، یین و فودۆم . نیمه : نیوه . به ها :
 بایین ، نرخ .

واکه : تو له مهنده نازاری نه گهر بنیاده م دل و گیانی بکا به شاباشی
 ژیت ، هیشتا که مه و نیوه ی نهو نه ندازه به به که شابانیه یی . منیش ،
 نازیره که م ، هه ر ئه م نیوه شک نه به م و وا له بهر پیتا فۆزی نه دم ، هیوام
 وایه به سه ندت یین ..

له شتوانین مه منای به ته که وا لێ بده یه وه بلتین : نه وه ی شایانی
 شاباشی ژیت یین ، نه خه نه ی دل و گیانه ، به لام من دمی که دل و گیانم
 له پیتا واکا داناوه ، بۆیه ئه م نه خه نه یه م نه ماره . نازیره که م ، به خوا ئه م
 نرخه شک ناهه م ، شتیکی تر به فرمۆ ، به لکو به من بیکه م به شاباشی
 ژیت ..

له نیوان (نیمه به هایه) و (نیمه به هایین) دا جیناسی ته رکیب هه به .
 نیمه — ی به که م — (عم) و (کم) و (گم) و (من) : نیوه . به هایه — ی
 به که م — (ک) و (اح) و (خا) و (خب) : به هایین . به خودا (کم) و (گم) و
 (من) : به خوا .

ئه م به ته له (چر) و (خب) دا به یی چواره م و ، له (عم) و (کم) و (گم) و
 (عب) دا به یی سیه م و ، له (من) دا به یی به که مه .

(۶) شمع : مۆم .

تا چاكي نهكې پز له ههوا سينه يې « نالغ »
 ومك زهنگله ټاوازيه ټالهي دلي ټايغ (۷)

— ۱۹ —

وهره ساقې ! به شين و همدې و واوه ي
 ټهوا فهرشي حباتي خوم دهكم طهي (۱)

نالغ لېم به ټمدا كولمې ياري شوبهاندووه به شمعې داگيرساو و ،
 زولغې زهشي شوبهاندووه به ډوكه لي شمعې كه زور بارېك و ناسكه و ،
 همناسې خويشي شوبهاندووه به بايه كي توند و بمه ويته به كي ټيجكار
 جواني دروست كړدوه ، نه لې :

نهي مومي كولمې هه لكز او ي يار ! با بهس يې ټازارداني دلي دلداراني
 دهرؤن بيماران ! بترسه له همناسې ساردي ناو ميډيم ، كه بگاڼه زولغې
 زهشي ومك ډوكه لي كزي كولت ، كه ټهونده ناسك و ټال ټاله كمښرين با
 بلاوي يې ټكا و ټهيا به ټاسمانا ، چچايې همناسې ساردي من كه « كيرو
 له يې ډينې » !

ټمو (« پمراويزي » چر) و (خا) : ټم . ډوكه لي (چر) و (چن) و
 (ت) و (ص) و (خا) : ډوكه لي . دياره (ډوكه لي) به . (ك) و (اح) و (خب) :
 ډوكه له . زولغه (چن) : زولغې .

ټم به ټته له (من) و (خب) دا به يتي پينجهمه .

(۷) چالك : لت . درز . ههوا : فو . ههواي هه شق . زهنگله : زهنگ .

واڼه : تا شمشالي پز له (ههواي دلداري ، سنگي نالغ ، به هيزي
 (ژهندن) زور چالك لت نهكې ، يا ټا زور چالك پزي نهكې له ههوا ،
 ټاوازي ټالهي دلي ، يا ټالهي قابشيتكي به چه شني زهنگ لې ټايت .
 نالغ لېم به ټمدا به كيكي ټري له شاكاره هونريه كاني خوي دهر پزوه :
 له يملكاڼدا (چاك) ي به معنا (باش) و (درز) و ، (ههواي به معنای (ټو) و
 (ټارمزي دلداري) و ، (ټايغ ي به معنای (شمشالېك) و (ټايت)
 به كار هيتاوه .

ټالهي (چن) و (م) و (ك) و (گم) و (ص) و (خب) : دهنگي .

(گم) ټم پارچه شيمري له ټيپي (هې) دا هونيو ټهوه و دوا ټيپه كاني
 به (هې) داناوه ، بهم جوړه : لايه ، ټايه .. ټاد .

دهزانی خو دمیچینه جیتی غریبان
به مهرگی خوت نه گهر چاوان سیا گهی ! (۲)

- ۱۹ -

(۱) ساقی : مدیگیز ، کینایه به له یار . نمدب : گریان و هاوار و ۳۳ ۳۳ .
واوهی : سۆلکراوهی (واوهیل) ، واوه : بدمبخت خوم ! ، طهی :
پتچانهوه .

واوه : نازیز ! تا گیانیکم تیاو جاریک به وهصلی خوت دلشادت
نه کردم . . دهسا هیچ نهین نیستا کهوا لهناو دهردی دقزیت فهرشی
زبانم نه پتچمهوه و کوچی دواپن نه کم ، وهره توژی به سهرما بگری و
کمیگ شین و ۳۳ ۳۳ بو بکه .

به شین و نمدب و واوهی : نهمه پتکستی (چناه) . نهمهش پتکستی
نوسخه کانی تر ومله خویان : (چر) و (ت) و (عب) و (اح) و (خب) : به
شین مذهب وی . (عم) و (کم) : به شینی مذهبی دهی . (کم) و (من) :
به شین و مذهب و وهی . ده کم (کم) و (من) : نه کم .
نهم بهینه له (خا) دا نییه .

له ده سنۆستیکی دیوانی نالیدا که وهختی خوی دهست کاله موحهمده
موصطفا هۆشهنگ که وتروه و له گهل نوسخه چاپه گهی (کم) دا بهراوردی
پن کردووه و وینه به کی بهراورده گهی بو ناردۆین ، له پاره چه شیره دا ،
له پاش نهم بهینهوه ، نهم بهینهی خواره وهش ههیه :

هه لیزم ! بو وصال ، ناله تا گهی !

هه تا گهی ، چاوه کم ، دهرم ! دهوا گهی !

له ده سنۆسه گهی کاله هۆشهنگدا (تا گهی) به (ناگهی) نۆسراوه . دیاره
هه له به .

(۲) واوه : تو هه رگیز به دهر بهستی دلی منوه نه بۆی . . توخوا نهمجاره
توژی دلم زاگه و هاویهشی دهرم به ، نهزانی نه چه نهو شوپنهی که
دانیشتوانی هه میسه به غه ربیج نهمینهوه و دهبان ناگه وینهوه ناو
کمس و گاریان (مه بهستی له گۆزخانه) . . سا توخوا نهمجاره چاوت
مه یژه و با توژی نهمانهی گریان به چاوه وه دیار پ . .

له باسی «ناخۆ ده سنۆستیکی (دیوانی نالین) هه به به خه لی نالین خۆی ۱۹ دا ،
له دوا لایمه زه کاندای به دریزتی باسی نهم ده سنۆسه کراوه .

گله ناکم نه وندهی دهنکه جړین
نه گره کلهی سهرشم پز له کا کهی (۳)

همو و دتم دوعایه : داخو کهی یی
به تیریکم شهیدی کربه لا کهی ۱۹ (۴)

نالن له بهوئی بلن بار نمونده دل زده پرسه گرتیشی له پرسه گرتنی
خه لك ناچن . خه لكی كه كه سیکیان نمری بهرگی زهش نه پوښن ..
نمیش كه دلداریکي دلسوزی و لك منی نمری (زهش) ناکاله بهری ،
نهیگاهه چاوی .. دیاره نم زهش كړنه چاوهش و لك زهش پوښن نیبه و ،
نیشانهی شادیبه . بویه نالن پتی له لن زهش مه كمره چاوت و با كوزی
نیشانهی خه فتم پتوه دیار یی ، به لام به شتووی نهوه پتی له لن كهوا
بلن : به مهرگی خوت سړیند نمدم خه فتم یو مه خو و (زهش) م یو
مه كمره چاوت ..

دهزان (چر) و (م) و (گم) و (ت) و (مب) و (خب) : دهزانم . (كم) و
(من) : له زانج . دهچینه (« پراوړی » چر) و (كم) و (لد) و (اح) (من) و
(خا) : نهچینه . (م) و (كم) : دهچینه (۱) .

له ده سنوسه کهی لای كاك هوشه نكدا ، له پاش نم بهینی دوه مه شهوه ،
نم به پته ههیه :

بشمکهی شفق شفق و لمت لمت له پاشان
حططب سوزم کهی و خاکم به با کهی !

(۳) گله : گله یی .

واه : نازت له سهرمه چونكه خوشم نهوئی ، بویه نه گره پاش
مردنیش كه لاله سهرم پز بکهی له كا و له مهیدانا و لك گز یاری یی بکهی ،
نمونه دهی دهنکه چوپك گله بیت لن ناکم .

(پز كړدنې كه لاله سهر له كا) كینایه به له كړداري وا نیشانهی
ناحزقي و دوژمنایه یی .

لنژیوان (گله) و (كه لاله) دا به پیتی ژینوسی كون جیناسی لاحیق و ،
لنژیوان (دهنکه جړ) و (كا) یشدا مناسب ههیه .
نمونه دهی (كم) : نموندهی .

(۴) کهی یی : کهی ژوبدا . شهیدی کربه لا : حمزړه نې حوسه یی كوزی
حمزړه نې عه لیج .

چ خوشه من وه کو تازق بنۆژم
ته توش ههروهك غه زاله ی به ژ هه ژا که ی ! (ه)

به حسرت عومری من یه کباره فهوتا
مه گهر عومری دوباره من عطا که ی (و)

گوت : « قالی » ! ته تو بمره ته من دیم
خودا که ی یی ، خودا که ی یی ، خودا که ی ! (و)

نهم به یته وهك لهواو کمری به ینی پیشو وابه . واته : گله بیت لئ ناکهم
ههرچیم لئ بکه ی ، چونکه من دلدارم و ، دلداریش لای وابه ههرچن له
باره وه یی خوشه .. بویه همیشه دسهو دوعام و له خوا له پازیمه وه
ناخو که ی یی به بیریکی نیگای ستمکارت نه هیدم بکه ی .

نیشگونجمن مه بهستی نالی ههر دهریزنی سۆزی دیدار یی و ، به یته که
به یوهندی به به ینی پیشووه وه نه یی .

وه قتم (هم) و (کم) و (عب) و (من) و (خب) : وه ختم . (کم) : کام 11 .
داخو (کم) : ناخو . یی (کم) و (ت) و (من) : دئی . (کم) : بیی .

(ه) چ : چهند . تازق : نانجی ، سه گی ژاو . بنۆژم : نۆژه جۆره ده نیکی
سه که وهك لۆره و قۆزه ، له کالی ههست به یی ده سه لاتی و یی چاره پیدا
لییه وه دهر نه چن .

واته : چهند خوشه وهك نانجی به دواوا ژاکهم و پیاا نه گسه وه و
له خه فعتی نه وهدا بنۆژیم و ، توش وهك ناسکی دهشت هه لیبی و به یته
ههرو .. بهوچه شنه له نیوان نومیید و نالومییددا به !

تازق (چر) و (صب) و (من) : تازی . غه زاله ی (هم) و (کم) : غه زالی .
نهم به یته و به ینی پاشه وه ی له (چر)دا له شوینی یه کتردان .

(و) حسرت : داخ و خه فعت . یه کباره : به یه کجارتی .

واته : ئازیر ! له داخی دهردی دۆزیت عوسرم به جارتی له ناوچو ..
مه گهر عومریکی نویم یی به خشیته وه و ریتنۆژم که یته وه ، نه وهش به وه
که به وه صلی خوژ شادم که ی ..

(و) واته : ئازیر ! تو پیت و تم بمره ، دیمه سهرت .. منیش له خوشیی نهو
مۆده ی هاتنه ی ژودا چاره ژوانی مردنم و ئاوا نه خوازیمی .. سا خوا به

(بِحَسْبِ اللَّهِ) دو چاوی یارم توخه ی
به بین مهی مهست ، بین مهی مهست بین مهی (۱)
له بوستانی (ئیرم) دا قلع نیه وهك
شهامه ی وهك شهامه ی وهك شهامه ی (۲)

ئاخو که ی بین بمرم و ، ئاخو لهخۆوه هاته که ی ئه ویش که ی بین !
بهم پێیه (بین) ی به کهم واته : (ژۆبدا) و فاعیله که ی ضمیره و ئه گه ژێته وه
بو (مردن) و ، (بین) ی دۆهمیش هه واته : (ژۆبدا) و فاعیله که ی
(خودا که ی) سێهمه و ، واته (خود ئا که ی) بسمهنا (لهخۆوه هاته که ی)
که ضمیره که ی ئه گه ژێته وه بو یار .

ئهشکونجی نیوه به یته که بهم چۆره بخوێننه وه :
خودا که ی بین خودا ، که ی بین خودا که ی !

و (خودا که ی) ی دوا یی ، وهك هه له معنای پێشدا به (خودا که ی)
مهنا لێ بده بنه وه ، واته : ئه ی خوا به که هه بو خۆت بو یی و خوات بو
خۆت نییه ، ئه لهخۆوه هاته ی یار به بۆنه ی مردنی منه وه که ی بین و
که ی بین به ژاست ۱۱ .

ههروه ها ئهشکونجی ژاست و ژهوان معنای نیوه به یته که وا
لێ بده بنه وه : خوا به که ی بین بمرم .. خوا به که ی بین یار پێته بمرم و
(خودا که ی) سێهمیش بو دۆیات کردنه وه ی ئه وه ی به کهم و دۆهم بین .
خودا (کم) : خوا . بین - هه ردۆ جاره که - : (هم) و (کم) و (گم) و (له) و
(من) : دێ .

(۱) مهست بین : مهست ئه بین .

واته : توخه ی له سابه ی خواوه ، چاوه کانی یارم بین ئه وه ی شراب
بخۆنه وه مهستن ، ئه وه ش شتیکی سه پر نییه چونکه چاوه کانی یار خۆیان
لهخۆیاندا له حوکی شرابدان و ، شرابیش بین ئه وه ی پتو یستی به
مه ی خواردنه وه بین ، خۆی لهخۆیدا مهسته چونکه مهستن له وه وه پهیدا
ئهبێت .

(۲) بوستانی ئیرم : باخی بهناوبانگی ئیرم که له قورئاندا به ئابهی (ارم)

شەوی هيجر و به قاي عومري زه قيس
 خودا طه ی بین ، خودا طه ی بین ، خودا طه ی (۳)
 وەرە ، مو طریب ، به کویری چاوی ئه قیار
 صدای نهی دئی ، صدای نهی دئی ، صدای نهی (۴)
 له دۆری نازەنینم زه ننگ زه ردم
 وه کو بهی ، ههروه کو بهی ، ههروه کو بهی (۵)
 له نه رهینی دو چاوم ئه شکی خوتین
 په یاپه ی دئی ، په یاپه ی دئی ، په یاپه ی (۶)

ذات العباد ، التي لم يخلق مثلها في البلاد) باسی لئ کراوه و نه لئین
 شەنداد دروستی کردوه گوايه به ههشتی زۆی زهوییه . شەمامه - ی
 دۆههه - : مەمک .

وانه : هه رگیز له باخی ئه ره مدا شەمامه به کی خز و بۆن خوشی وهک
 مەسکی وهک شەمامه خز و بۆن خوشی یارم ، ده سگه ئه بێن .
 طه ی : بێتجان هه وه . دوا بێن هێنان . دوا بێن . (۳)

وانه : خوابه شەوی دۆری له یار و مەمەنی وهک شه و درێژ و تاریکی
 به دکار بێتچهرینه وه و دوا بێن بێن و دوا بێن بۆی .

نه ی - په کهم - : شەمال . نه ی - ی دۆههه - : یاری بـالا وهک داری
 شەمال بهرز . نه ی - ی سیههه - : (نه) و (ی) ضهیری غایب .
 وانه : کاکه ی گوران بێژ ا وهره زۆر زۆری خومانه . . وا به کویرایی
 چاوی به دکار دهنگی شەمالی کۆزی لاههنگی یارم دینه گوئی و ، دهنگی
 یاری بالا وهک شەمال بهرز خوشی ئه بیسم که به به دکار ئه لئ (نه) و
 زیکای نادا بێته ژۆره وه .

(هم) وشه ی (دئی) به (دهی) ئۆسیوه که فیعلی ئه مر بێن ، وانه
 دهست بێن بکه .

وانه : زه ننگ له خه نه یی دۆری یار ، وه کو بهی زهرد هه لکه زاوه ، له بهی
 نه بێن ، له هيجر تر ناچم .

(۶) نه ره بێن : جۆته جۆگا . په یاپه ی : پهک له دوا ی پهک . له پشته سهری
 په که وه . له دوا ی په که وه .

گوئی : « نالئ » ! ئەقەر بەرە ، ئەمەن دئیم
خودا کەئ یئ ، خودا کەئ یئ ، خودا کەئ یئ (۷)

واکە : یئ وچان دئوئ نرمتسکی خوئینن ، بەک لەدوای بەک بەزێر لە
هەردق چاوی وەک جۆگامووە دانەوهری .

(۷) ئەم بەبەتە لە پارچە شیعری پێشویشدا هەبو . لەوێ بەدریژنی مەعنامان
لێ داوە ئەوە .

ئەم پارچە شیعەرە ئەنھا لە نوسخەکانی (عم) و (گم) دا هەبە . ئێچەش
هیچ گومانێ ئەوەی لێ ناکەین کە هێی نالئ نەبێ .

★ ★ ★

لە نوسخەکەئ (گم) دا پارچە شیعریکی دوازرە بەبێئێریش هەبە
سەرەناکەئ لەسەرە :
دەوێش نییم گەوتومە دۆئ ئێل بە هەئ هەئ
مەجەتۆن نییم بەهەر و بەز و بێد ئەکەم طەئ

لەگەر ئەم پارچە شیعەرە هێی نالئ یوابە ، ئەبۆ ئەم شوێنەدا
بمانۆسیابە ئەوە ، بەلام بەلکەبەکی واما ن دەسکیر بو ئەوە بگەبەنن هێی
نالئ نیبە ، بۆبە پشت گویمان خست . سەرەزای ئەوە کە لە هێچ
نوسخەبەکی چاپ و دەستۆسی تریشدا نیبە .

بەلکەئ هێی نالئ نەبۆئ ئەم پارچە شیعەرە ئەوەبە کاک جەمال
موجەمەد کە بەتیکە لە دەرچووانی ئەسالی بەشی کوردۆلۆژی زانکۆی
سلیمانی لە ژۆژنامەئ (هاوکارت) دا ، لەوێر شادێژی « هۆنراوەبەک
لەنتیوان (نالئ) و (فیکرت) دا » و ئارتیک و پارچە شیعریکی بلۆ کردووە ،
لە و ئارەکەیدا باسی ئەو پارچە شیعەرە ئەکا کە وەک ئەلێن لەم دوا بێبەدا لە
دەستۆسیکی کۆئ باوەزێن کراوا دیوبەئێ هەشتا سالتیک بەر لە ئەمۆر
نۆسراوە ئەوە و دراوەتە پال فیکرت (١٩٩٩) . هەرچەند ئەو پارچە شیعەرە کە
کاک جەمال بلاوی کردووە ئەوە ١٣ بەبەتە و ئەوەئ (گم) بلاوی کردووە ئەوە
١٢ بەبەتە و ، هەرچەند هەندێ جیاوازییان لەنتیواندا هەبە ، تیکۆا هەر
بەک پارچە شیعەرن و جیاوازیبە کاتبشیان لەو جۆرەن زوژ جار لە تیکەتە
دەستۆسەکاندا بەرچاو ئەکەون . بۆبە ئێچە ئەوەئ کاک جەمالمان پێر لا

(١٩٩٩) هاوکارت ، ژمارە ٣٢١ ، ١٠ / ١٩٧٦ / ١ ، ل ٢ .

جیگهی بزوا بو و پارچه شیمره کهمان بهمن هشت بو خاوهنی خۆی .

سهرهزای نهووش که کاله جمال نوسویه ، د. مارف خهزنهداریش
همان پارچه شیمری داوهته پال فیکری و نهگن : « دوازده دیز شیمره ..
(ل ۸۵) . (واته له لاپهزه ۸۵ ی دیوانی نالی چاپی گیوی موکریانیدا)
له دهستۆسیکدا دۆزیموه که له دوا سالانی سدهی زابردۆدا
نوسراوه نهوه له گهڵ غهزه ییکی جهوت دیزۆ و پنج خسته کیهکی جهوت
پارچه یی (۴) . نهگهر نهو دهستۆسی کاله جمال و د. خهزنهدار
فسهی لی نهگهن ، به گن بن نهوه هیچ ، خو نهگهر دوانی جیا جیا بن نهوه
به لگه که زیاتر به هیز نه بن که پارچه شیمره که هبی (فیکری) به .

(۴) د. مارف خهزنهدار ، لیكۆلینهوه به کی نهدهین : چه نه پهرادیزۆکی
دیوانی نالی ، گرافاری ژۆزی کوردستان ، شماره ۳۴ ، کانونی به کهمی
۱۹۷۵ ر کانونی دۆه می ۱۹۷۶ ، ل ۴۱ - ۴۴ .

پژ و بلاو

— ۱ —

بژق پارچه‌ی غزل یارم ، که‌وای کرد
بژق به‌ندی دلم یارم ، که‌وای کرد (۱)

— ۲ —

يك نيم رخت : (اَلتَّ مُنْکُم بَبْعِدْ)
وان نيم ديگر : (اِنَّ عَنَّا بِلَفْعِدْ) (۱)

— ۱ —

نهم تافه به‌بنم له سردمی فه‌قییه‌یما بیسنوه که‌هی نالبیه و له‌و
وه‌خته‌وه له‌یادمه . هه‌مو نیشانه‌کانی شیعری نالبیسی پیوه‌یه — م . ع . م
(۱) غزل : جۆره قوماشیکه .

واژه : یار پارچه‌ی غزله‌ی بژق بیکا به‌کوا . . یار که‌وای کرد و
مه‌قمنه‌که‌ی هیتا به‌قوماشه‌که‌دا ، نه‌وه‌نده به‌نازوه‌ه پیا هیتا ، به‌ندی
دلمی بژق .

— ۲ —

نهم چوارخشته‌کیه‌مان له‌ده‌سنۆسه‌که‌ی (ت)‌دا دیه‌وه له‌دوایی
دیوانه‌که‌وه نۆسبۆیه‌وه . هه‌روه‌ها له‌که‌شکۆلیکشا برای به‌مۆیز شیخ
موحسمه‌د هه‌لج قه‌رده‌افان پیشانی داین و چهند پارچه‌ شیعریکی تریسی
بیا بۆ هه‌ی نالی و له‌سالانی ۱۳۲۸ — ۱۳۳۶ ی . ک (۱۹۱۰ — ۱۹۱۸ ی . ن)‌دا
نۆسراپوه‌وه .

(۱) واژه : نیوه‌ی ژۆمه‌ت که‌دایه‌بۆشن ، له‌گه‌ل له‌وه‌شدا که‌لیمانه‌وه
نزیکی ، واژه‌که‌به‌نن لیمانه‌وه‌ دۆری و ، وه‌له‌ نه‌وه‌ وایه‌ بلتی : ناخۆ

بر گرد دخت نوشته : (یحیی و یثیت)
(مَن مَاتَ مِنَ الْعِشْقِ ، فَقَدْ مَاتَ شَهِيداً) (۲)

- ۳ -

گوشتی قه‌لو حوققه به چواره پاره
ومتقن گوشت (حوققه) ، ضمیر دیاره (۱)

لیتانه‌وه دۆر نیم ! به‌لێ دۆرم . . دیاره دۆرتی و نزیکی به‌که‌لک لێ
وه‌رگرته ، تۆش که زۆت دا‌پۆشن و نه‌ته‌نشت بیهین و که‌لکی لێ
وه‌رگیرن ، به‌ نزیك دانارتی . نه‌و نیوه‌که‌نسی که ده‌ری‌نه‌خه‌ی ، ناگر
به‌رنه‌دانه‌ دلمان و ، و‌له‌ نه‌وه‌ وایه‌ پیمان بایێ : سزای من بۆ نیوه
سزابه‌کی سه‌خته .

(۲) واته‌ : به‌ ده‌وروبه‌ری زۆندا نوسراوه‌ : ژیتنه‌ر و مرینه‌ره ، ماچن به‌
که‌سێ بدا نه‌پزیتنه‌وه‌ و ، زۆ له‌ که‌سێ وه‌رچه‌رخینس ؛ له‌داخا
نه‌پکولێ و ، هه‌رکه‌ش به‌ ده‌ردی دلداری بیری شه‌هیده . .
(ان عذابا لشدید) و (یحیی و یثیت) له‌ ئابه‌تی قورئان
نیقتیباس کراون .

له‌ ده‌ستۆسه‌که‌ی (ت) دا (الست) به‌ (الهی) و ، (شه‌هید) به‌ (شه‌یداً) و ،
له‌ هه‌ردۆ نوسخه‌که‌دا (یحیی) به‌ (محیی) نوسرا‌بووه‌ . دۆ هه‌له‌ی
پیشومان له‌ به‌ر زۆناکی که‌شکۆله‌که‌ و ، نه‌و هه‌له‌که‌ی ترمان ، له‌
خۆمانه‌وه‌ بۆ زاگیر کردنی هاوسه‌نگی دۆ وشه‌که‌ و ، ژاستیی له‌باره‌ی
زۆمانه‌وه‌ و ، نه‌واویی نیقتیاسه‌که‌ - ژاست کرده‌وه‌ .

- ۳ -

(۱) مامۆستا مه‌سه‌ود محهمهد له‌ خوالێ خۆش‌بۆ مه‌لا موحمهمدی مه‌لا
ئیه‌راهم (دلاوه‌) یه‌وه‌ نه‌گپزیتنه‌وه‌ که‌وا نالێ (حه‌رنی شه‌رحی موغنی) ی
به‌ شه‌یر کرده‌وه‌ به‌ کوردی و له‌ناو فه‌قیاندا ساو بووه‌ . دلاوه‌ خۆی
نه‌ها نه‌م به‌ته‌ی له‌یاد بۆ که‌ میسالی (البز' ، الکتر' ، یسین'
در'ضا) ی پێ هه‌تاوه‌ سه‌ر کوردی و ، واته‌ چۆن له‌ هه‌ره‌یه‌ که‌دا
له‌باش (الکتر') وه‌وه‌ (مینه) یه‌که‌ ته‌قدیر کراوه‌ ، له‌ کوردیه‌ که‌شدا له‌باش
(حوققه‌) وه‌ (ی) یه‌که‌ ته‌قدیر کراوه‌ (۱۱۱) .

(۱۱۱) مه‌سه‌ود محهمهد ، چه‌بکیک له‌ گولزاری نالێ ، به‌فدا ، چاپخانه‌ی
کۆژی زانیاری کورد ، ۱۹۷۶ ، ل : شه‌ست و دۆ و شه‌ست و سن .

- 1 -

وهك دوز و ياقوت نه قسه : دندان و لهي نالي
 هر وهك بهرزا پخسه : نه گريجه له سر خالي (۱)

— 0 —

بدور دایری قنجان^۱ چینی
شکالدهی دایری قنجان^۱ چینی (۱)

جمال ناویکی فہتیی مہلا موحمممدی ناویراوش لہم بہتہ و
باسکہی بز خرم گیزاہوہ . بداخوہ ئینا ناوی باوکی لہو جمالہم
لہیر نہاوہ - ۴۰۶۰۴

- { -

نم بهینه له بال کتیبکی (حجام کانی) ی مهنطیقدا نوسراپوه ده .
کتیبه که نیماعلی کوزی شیخ مهحمودی کوزی شیخ خضری کوزی
شیخ نووہیس (✽) ناوله ۱۱۴۱ هـ . ک (۱۷۲۸ - ۱۷۲۹ هـ . ز) دا
نوسراپوه ده . خه می بهینه کوش هر کون یو . کتیبه که به کتیکه له
کتیبه کانی بنمعالی زهحمادی مولتی هه له بجه ، دقستی خوشه و بستان
شیخ مهحمود هه له فرداغی پشان داین .

(۱) بهزما : گیاهه کی کوستانیه ، نه خورئ . بهخش : بلاو .
له ده سنوسه گدا (ویریک) یز (شینی نه قسه که) کرابو ، وانه بین .
به (نه نشی) . لجه لهومان لا هه له .

— 0 —

فهم بهتله له دوايې کتیبې ترکیبې (لافا حوسه یی خوانساری) پهوه
نوسراوه پهوه که موسطه لافا ناو بو شیخ معرقی برای نویسه وهوه له
۱۲۷۱ ی . لک (۱۸۵۲ - ۱۸۵۵ ی . ز) دله دتبی خبریان . کتیبه که هیی
کتیبخانه ی بنامه ای موفتی هه له بجه به ، دوستی خوشه و یستمان شیخ
مرحوم محمد مه لک قمر دافغ بشارتی دان .

(۱) معضای بهیته کمان برآست نه کرایوه ، بویه ، دوق ، به
ژینزه گهی خوی نویسمانهوه .

١٠) ثم شیخ نووہ بسہ لہ بنمالہی سہ یدہ ملاکانی لہ کیسی قہرہ داغہ و
بایرہ کوروی بنمالہی شیخہ ملاکانی خہرانیہ .

لهبارەى (نالى) يەوه نۆسيويانه

هیچ زیاده‌زویه‌کی بیا نییه ئەگەر بۆتین لەناو ئەو شاعیرانەدا بە زاراوەی کرمانجیی خوارۆ شیریان وتوو ، کەسیان ئەو فەدر و پایەیی نەدراوەن کە بە نالی دراوه . دەیان جار دیوانە‌کە‌ی نۆسراوه‌وه ، مەلا و فەقن شانازیان بە نالی زانییه‌وه کردوو . ژۆشیریانی بیری نوێی ناو ئەده‌یی کوردیش هەر له سەرە‌داوه‌هەستیان بە ژۆ و شوێنی نالی کردوو و لێی‌دواون .

وا لێره‌دا تیکستی چەند بابە‌تیک بلاو ئەکە‌ینه‌وه (ئەمین فە‌یض) له (ئەنجومە‌نی ئەدیبانی کورد) و ، (پەرە‌مێرد) له ژۆژنامە‌ی (ژبان) و (گۆران) له لاواندە‌وه‌ی پەرە‌مێرددا ، له‌بارە‌ی نالییه‌وه نۆ‌سیویانه .

ئەمین فە‌یض نۆ‌سیویه‌ ئە‌لێ :

« نالی خە‌لقی دیه‌که‌ له‌ شارە‌مژۆر که‌ واقیع بووه‌ له‌ طە‌ره‌فی شە‌رقی سوله‌یمان ، لێ‌می (خا‌خو‌خۆ‌ن) » .

« مەر‌حۆم تە‌حصیلی له‌ قەرە‌داغ و له‌ سوله‌یمانیدا نیکمال کردوو . قەرە‌داغ شە‌ش سە‌عات دۆ‌ره‌ له‌ سوله‌یمانیه‌وه . « نالی بۆ لی‌فای خە‌ج چوو‌نه‌ هیچ‌از .

« لە‌وێ دەر‌حە‌ق خە‌فرە‌نی فە‌خری ژۆ‌سول قە‌صیدە‌یه‌کی موکە‌ممە‌ل و مو‌ط‌مو‌وه‌لی ئە‌ظم کردوو .

« چوو‌نه‌ ئە‌ستە‌مۆ‌ل ، له‌ ئە‌ن‌ای صو‌حبه‌تا له‌گە‌ڵ ئۆ‌ده‌با و فو‌ضە‌لای ئە‌وێ ، گە‌ڵێ ئا‌اری فیکر و فە‌ط‌انه‌تی نو‌اند‌وو و ، ژۆ‌ر مە‌ظه‌ری ئە‌وه‌ج‌ج‌وه‌ بووه . تا نیه‌یه‌تی عوم‌ری له‌ ئە‌ستە‌مۆ‌لا ماوه‌ئە‌وه . مە‌د‌فە‌نی موباره‌کی ئە‌وه‌نه‌ له‌ (ژۆ‌س‌ک‌و‌دا‌ن) . ئە‌ه‌ک‌ای نالی ئین‌کار نا‌ک‌رێ . لا‌ک‌ین ئە‌وه‌ندە‌ی صە‌ناب‌ی له‌ف‌ظیه‌ نی‌ستە‌ی‌مال کردوو ، پیاو زە‌نگه‌ بلن شیر‌ی ئە‌وه‌ نە‌تیجه‌ی می‌سم و ئی‌شتی‌فاله‌ » (١) .

(١) ئە‌مین فە‌یض ، ئە‌نجومە‌نی ئە‌دیبانی کورد ، ئە‌ستە‌مۆ‌ل ، چاپ‌خانه‌ی « ئە‌رجومانی خە‌قیقە‌ت » ، رە‌بع‌و‌له‌وه‌وه‌لی سا‌لی ١٣٣٩ .

(٢) ئێ‌مه‌ خۆ‌مان تیکستی نۆ‌سراوه‌‌کە‌ی ئە‌مین فە‌یض و ئە‌وانی تری‌شان هێ‌تانه‌ سەر شتیه‌ی ژۆ‌نۆ‌سی کۆ‌زی زانیاری کورد) .

خواهني (لەنجومەني ئەديبان) چەند پارچە شیعەر و چەند بژگەبەکی چەند پارچە ی تریشی لە شیعەرگانی نالت ، خستووە ئەنجومەنە کەبەووە . بەکە دۆ پەرادیژی یۆ ئەو پارچە شیعراوە کردووە و ، مەعناي هەندێتی وشەشی ژۆن کردووە تەرە .

(پیرە میرد) پش ، لە ژێر شادیژی « خەمەتیکي بن هەمنا . بە موانسەبەتی مەبەمی دیوانی نالیبەووە » دا نۆسیبە ، ئەلن :

« تەقەریبەن نەموود سەل لەمەوێش ، ژۆژیکی ژەنگ زەردی پایز کە شینایی ناسمان گواریکی کەئیف دایۆشیبو ، لە دەمەدەمی بەیانیدا پیریکی سەر و ژیش سپی لیفتادە ، مێژەر بەسەر ، بە مات و مەلۆل ، لەبشت لەسپیکي بە کورتانەووە ژۆ بە (وەیس) لە سولهیمانی دەرچۆ .

« لەدوابەووە غەیری چەند فەقێیەکی خانەقا نەبێت ، تەشییع کەریکی نەبو . گەه گاه ، بە دەرئیکي حەزینی گریانایویمووە ، قەسە لە گەل ئەم جەمەعەتە بچۆکە نەکرد و لە هەموو هەنگاوێکدا جارێ ژۆ یۆ لای سولهیمانی وەرئەگێژا . لە گەل هەموو ناوژ دانەوێهە کە ناھیکي گزاونی تێکەلاو بە لەمنا نەبو و فرەتیکي مروادی بەسەر ژیشی سێنا گۆر لەبۆووە .

« ئەم پیری فتادەبە مەلا خەلر (نالت) بووە ! ... »

« لەپاش (ناری کۆبە) و ئیختیلاکی لەم ناووە لەمەرەف ژۆمەووە و باش کۆژانەووەی نەستبەرە (بەبە) گەن ، دلی نالت قوسۆلی مانەووەی نەکرد لە ولانە کەیدا .

« بە سەد مەشەققەت ، بە سەد دل بچێن ، جەمەنزاری بەهاری شازەوۆر ، هەوای زەوح بەخشی کۆستانی کوردستانی ، مەبەحی وەحیی ، مولهیمی ئەشعارێ بەجەن هێشت .

« ئەو کوردستانی بە کوردەووە ئەویست ، چاوی بینینی نێزە (هەیتە) و (فەرەینا)ی (ژۆم)گانی نەبو . مەردانە پیتی نا بە دلیا ، خەیاالی (هەییە)ی خستە ئەولادە ، ژۆ بە مەجھولات ، بە غوربەت سەری نایەووە .

« پاش ئەو (مەحمەد - موختار) مەجھۆر بۆ بە تەمرکی تەختی (بەبە) ، (نالت)ش بە تارمۆ و ئیختیاری خۆی تاجی (ملك الشعرا)یی لە سەری خۆی فرژیدا و نایە ژێر پێمەو ، چونکە لە نەظر ئەودا مولهکی بن تەخت شاعیری بن تاجی ئەویست ! ..

« لە لای دەشتی وەیس ، بە کۆلی گریانەووە ، خوا حافیژی لە

شیره کاتم که جگر گۆشی من ، دهر به دهر
دلی (نال) چ زده قمت غمی فرزندنی نییه

« له نظر مندا هتا (حسیبه) مالیاوش شهمسیه ییکی حقیقت
نمویه و تنها زمزمیکه حه هره تی نال کر دویه به واسیطه ی نطهار ی ده های
شاعیرانه ی .

« له ی زۆحی بلندی نال ! هیچ شوبهم نییه لهو دۆ قهطره فرمیسکی
نموده سال له مویش لمزیک گردی شنج محب دینهوه ، تیکه لاوت کرد به
نهمدییه و که تاییستا جاری بق ، نیستا به ته خیدی ناوت و طبعی
شیره کانت - جگر گوشه دهر به دهر کانت - گمزاوه نموده بق سینت و نالری
فریاقی وه طمنی کوزانوتموه .

« پیش نموده ی خیتام بهم دۆ کله یه بهیتم ، نهموئ مو فاییل به حوسنی
نیستیا یان و بهو له ذیمت و کولله ته ی له کوکردنهوه و چاپدانی نهم دیوانه
لیمه تدارده دا کیشاویانه ، به دل تمشه کوری (مریوان) و (کوردی) بگم .

« شوبه نییه پاراستنی نه شطاری پیشینانمان له فموان ، گموره ترین
خزمه تیکه بق نهمدییه ی کوردی نه کریت . وا نهم دۆ لاوه به قیمه ته بهشی
خو یان نهم خدمه ته یان نیفا کرد . فقهط لاسر خوینده وارانی کوردیش لازمه
له ته شویق و ته شجیع فافل نهم » (۲) .

(پ ۰۰۰۰)

★ ★ ★

(گۆران) بش ، نویویه ، له لئ :

« مامۆستا ییره مبرد !

« له کاتیگا تو چاوت بق قه لهم له گیترا نیلهمی خوئی پین بنۆست ، له
کوردستانی عیرا قه لهم بدهست سی جوار مامۆستای گمورمه بۆن :

« قه لمتیک بدهست ییری یه کممی شتویه سلیمان ، نالییهوه بق ،
شعیری کلاسیکی پین له نۆستی . به پتجهوانه ی لهو هستی پهمند و حورمه نموده
بهرامبر به نال له دلتا بق ، دهستت بق قه لهمی لهو نه برد ، چونکه لهو
وهستایه کی بهر هدار بو ، به لام لاسر نان و بۆی نهدب و عرقی پیگانه

(۲) رۆژنامه ی (ژبان) ، ژماره ۲۹۳ ، ۱۴ ئه یلۆلی ۱۹۳۱ ، به بۆنی
له چاپدانی به کمجاری (دیوانی نالی) یوه له لایه ن (کوردی و
میریوانی) یوه .

نەخشى لەچىن . ئەنيسا چىنى بەرزى خويىنىمەوارى سەردەمى دەربەتەن
 ئەتوان (1) تەبىبگا . ھەرچى تۆ بۆت ، ئەگەزەت گالا بەك داپىنى ، بە ئەواو
 خومالى پەت . بەرزى و نزمى گەلى كورد زمان بتوانن لەبەرى كەن (2)

-
- (1) لە سەرچاوە کەدا نوسراوە : ئەبانتوانن ، بەلام ديارە ھەلەى چابە .
- (2) وتارى ماموستا گوران لە کتەبى (يادى پیرمێرد) دا كە لەسەر ئەركى
 (يانەى سەركەوتن) و لەژێر چاودێرى ماموستا (علاءالدین سجادی) دا
 لە چاپ دراوە . ل 57 ، بەفدا ، 1951 . كتەبى ناوبراو ئەو وتار و شێمرانەى
 تيا كۆكراوە ئەوە كە لە ناھەتگى چلەى كۆچى دوايى پیرمێرددا
 خوينراونە ئەوە با بەبۆنەو نوسراون .

له باره ی نوسخه کانی بهر دهستانه وه

هرچند له سهره لای لهم کتیبهدا ورده باستیکی لهو نوسخانه کراوه که له کانی نوسینی سهره تاکهدا له بهر دهستانا چون و ، پاشانیس که نوسخه کانی کاک جمال محمد و دوا ی لهریش که نوسخه کانی بهزیز شیخ محمدی خالمان بو هات ، کهمیک لهو نوسخانهش دوا یس ، وای به باش لهرانیس لهم دوا بییه شدا به شیوه به کی فراوانتر له تیکزای لهو نوسخانه بدوین بوئوه ی لهسا شاکری بهزیز له یهک شویندا و به شیوه به کی ته واور لهو نوسخانه ناگدار و شارمزا بیه .

☆ بهر له هرچن وا ناوی نوسخه کانی بهر دهستان و خاوه نه کانیان دۆباره نه که بنه وه :

- چو : نوسخه ی ده سنۆسی مه لا محمدی چروستان .
- چن : نوسخه ی ده سنۆسی مه لا عارفی جنگیان .
- هم : نوسخه ی چاپی عه لئ موقبیل .
- کم : نوسخه ی چاپی کوردی و مهربانی .
- گم : نوسخه ی چاپی گیوی موکریان (چاپی دووهم) . چاپی به کهمیش ههروهک چاپی دووهم وایه .
- ت : نوسخه ی ده سنۆسی زه سوکی حاجی محمدی توربه یی .
- له : نوسخه ی ده سنۆسی مه لا فه ناحی کاگرده کن .
- هز : نوسخه ی ده سنۆسی مه لا ههزیزی زیشاوی .
- هو : نوسخه ی ده سنۆسی کتیبخانه ی توفیق وهه یی .
- هز : نوسخه ی ده سنۆسی کتیبخانه ی محمدی نهمین زه کن به گه .
- هه : نوسخه ی ده سنۆسی مه لا هه بولای گه لای .
- اح : نوسخه ی ده سنۆسی مه لا له محمد ناویک .
- هن : لهو نوسخه ده سنۆسی به هه گه داومانه ته پال ماموستا نهمه ددین مه لا .

خا : نوسخه‌ی ده‌ستۆسی به‌کمی کتبخانه‌ی شیخ محممه‌دی
خال .

خپ : نوسخه‌ی ده‌ستۆسی دۆهه‌سی کتبخانه‌ی شیخ محممه‌دی
خال .

کش : نه‌و که‌شکۆله‌ی شیخ محممه‌د مه‌لن فهره‌دانی به‌کۆزی
زانیاری کوردی فرۆشتوه .

★ تیکرای نوسخه‌کان ، کم و زۆر ، چاودێریی زیزی پته‌کانی ئه‌لف و
بیان کردووه ، هه‌ب نه‌هه‌ن له‌م ژینگایه‌ لای‌داوه : له‌پێشانا پارچه
دریزه‌که‌ی ئه‌لا ئه‌ی نه‌فسی بۆم ئاسا و نه‌وجا ئه‌ی ساکینی زانیاری
مه‌دینه‌ی مونه‌ووهره و دزونی لێدار ئاشارزۆر و ماتهم وه‌کو
زۆله‌ینی سییه‌م و مه‌ستۆره که‌ هه‌ستاوو ئه‌دبیه‌ی نۆسیوه‌ته‌وه ،
ئه‌نجا هاتووه‌ته‌ سه‌ر بیه‌ملا کردن و نۆسینه‌وه‌ی پارچه‌کانی تر ،
ئه‌ویش به‌ یه‌ن چاودێریی کردنی زیزی ئه‌لف و یه‌ن .

★ نوسخه‌ ته‌واوه‌کان که‌ زۆی تیه‌کانی ئه‌لف و بیان زاگرتووه ، هه‌مۆیان
پارچه‌ شیری ئه‌ی جیلوه‌ده‌ری هوسن و بان خستوه‌ته‌ پێشه‌وه ، کم و
مه‌ن نه‌هه‌ن یا بکۆر عه‌قوبان کردووه به‌ به‌که‌م و ئه‌ی جیلوه‌ده‌ری بان له‌دوای
ئه‌وه‌ره داناهه . کم‌پیش ئاڵایی سه‌ری طوژده‌یی کردووه به‌ به‌که‌م و
ئه‌ی جیلوه‌ده‌ری هوسن و ی کردووه به‌ سیه‌م ..

★ نوسخه‌ ده‌ستۆسه‌کانی چر و چن و ت و له و هز و عه‌ب و اح و مه‌ن و خا و
خپ ، وه‌ک نوسخه‌ چاهه‌کانی هم و کم و کم به‌ نوسخه‌ی ته‌واو دانه‌نرێن ،
هه‌رچهند لێره و له‌وێ پارچه‌ شیریک یا به‌یتیک له‌ نوسخه‌به‌کیاندا
هه‌هه‌ن و له‌ نوسخه‌به‌کی تر باندان نه‌هه‌ن . نوسخه‌کانی کو و هز به‌ نوسخه‌ی
ته‌واو ناڵمێردرێن .

★ نوسخه‌ی چر ، هه‌رچهند له‌چاو نوسخه‌ ده‌ستۆسه‌کانی تر دا نوسخه‌به‌کی
تازه‌یه ، ئه‌توانرێ له‌ هه‌مۆیان به‌ پاکتر و وردتر دانه‌نرێ . نۆسه‌ر له
زۆر شوێندا سه‌ر و بۆری بۆ وشه‌کان کردووه . له‌ په‌راویزه‌وه
(نوسخه‌)ی زۆری نۆسیوه‌ته‌وه . له‌ هه‌مۆ نوسخه‌ ده‌ستۆسه‌کانی تر زیاتر
واوی مه‌طف و یێی لێخافه‌ی داناهه که‌ عاده‌تی نۆسه‌رانی کۆن وابوو
خستۆیه‌نه‌ پشته‌ گۆی . زۆری مه‌به‌ست بووه به‌ نه‌مانت تیکه‌ته‌که
بنۆسینه‌ته‌وه . له‌ داوی ناڵن که‌بشتووه . نه‌یوسته‌وه زۆر شت بپۆشینه‌وه .
له‌ پشته‌ی کتیه‌که‌وه نۆسیوه « عاند الی محمد عبدالرحیم الجهرستانی

و بانامله کتب « و لیمزای کردووه . واته هینی موحمممدی کوژی
عبدوژدهجیمی چروستانییه و به پهنجی نهو نوسراوههوه . له‌دوای
کتیبه‌کهوه ناوی خوژی و سالی نوسینه‌وهی نه‌نوسیهوه ، به‌لام نیتمه
خه‌هه‌که‌ی له‌ناسین ، دیاره‌خه‌نی خوژی‌ه‌نی و کاله مه‌لا یه‌حیا و کاله
له‌حمممدی کوژی‌شی له‌لین خه‌نی باوکیانه .

★ نوسخه‌که‌ی چن‌یش له‌نوسخه‌چاکه‌کانی به‌رده‌ستمانه . به‌خه‌پکی
جوانی فارسی نوسراوه‌هوه . له‌زۆر شوینا سمر و بۆری بۆ کراوه .
نوسر له‌جیاتیی (حهوت‌ی) سر (ی) ، (داکشاره‌ی) به‌کاره‌یتناوه . له
هه‌ندێ شویتیشا له‌سر (ی) حهوت‌خواز نوسیهوه : « بالاماله » واته
به‌لارکردنه‌وه‌یه‌که‌وه تا به‌ (ی) بۆش بخویتی‌ته‌وه . جاروباریش ،
به‌لام گم ، نیشاره‌نی بۆ مه‌عنا کردووه ، یا له‌ژیکای ئیمرای نه‌خویه‌وه
یارمه‌تی داوه بۆ مه‌عنا زانین . ئهم نوسخه‌یه‌مان به‌هۆی کاله‌مه‌عصومی
کوژی حاجن مه‌لا عارفی چنگینییه‌وه ده‌سگیر بۆ . نوسر ناوی خوژی و
سالی نوسینه‌وه‌ی نه‌نوسیهوه ، به‌لام کاله‌مه‌عصوم نه‌لن ده‌ستۆسی
باوکیه‌نی .

★ چابه‌که‌ی هم واته عه‌لج موخیل هه‌رچه‌ند تازاده‌یه‌ک به‌سر حازردا
هاتووه ، چایکی خوینده‌وارانه و ژیکویتی‌که و به‌راویزه‌کانیشی یه‌سۆد
نین .

★ نوسخه‌ی گم به‌گه‌مین نوسخه‌ی له‌چا‌ب‌درا‌وی دیوانی نالییه . یتکرا
زه‌خه‌گر هه‌ست نه‌گا که‌وا تا تازاده‌یه‌ک نوسخه‌یه‌کی پاک و لمینه و
ده‌سکاری ده‌ستۆسه‌که‌ی تیا نه‌کراوه و زووبه‌ی هه‌له‌کانی هینی نه‌وه‌ن
کوردی و مهربوانی که‌ ده‌ستۆسه‌که‌یان خستوه‌ته‌ ژیر چابه‌وه ، به‌باشی
بۆیان نه‌خویتی‌سراوه‌هوه . له‌گه‌ل نه‌وه‌شا ئه‌ین زه‌خه‌ی له‌وه‌یان لڤ
بگیرێ که‌ هه‌موو ده‌گا‌کانیان کردووه به‌له‌گا و ده‌وێ به‌له‌وێ و گوئی به‌
وێ ، که‌چ له‌نوسخه‌ده‌ستۆسه‌کاندا یتکرا ده‌گا و ده‌وێ و گوئی به‌ .

★ چابه‌که‌ی گم تازاده‌یه‌کی زۆر له‌ئهمانه‌نی ئه‌ده‌بیه‌وه دۆره . گم یه‌نه‌وه‌ی
گوێ به‌و ژاستیه‌یدا که‌ به‌ره‌می هه‌ر ئه‌دیبتیک زاده‌ی سهرده‌می
خۆی و جۆری کولتور و زمانی نه‌و سهرده‌مه‌به ، هه‌ویتی زۆری داوه
بۆله‌وه‌ی وشه‌هه‌ریج و فارسییه‌کانی دیوانه‌که‌بکا به‌کوردی . ته‌نانه‌ت
وشه‌ی‌بای لڤ خستوه‌ تالیستا له‌باشماوه‌ی نه‌و سهرده‌مه‌دا به‌رچاوی
که‌سی نه‌که‌وتووه .

هرچند نیمه له چمن شو پټیکیدا که لکمان لم نسخه به
 و مرگروه ، نه توانین بلتین له بر لهو همو دهسکاریه یی بیا کراوه ،
 ټیکرا وک (نسخه) پشی پښ نابه سترئ .

گم هرچند دباره نسخه یی دهسزینسی لاپوه ، زیاتر پشی به
 نسخه چاپه کی علی موفیل به ستوه .

☆ نسخه دهسزیه کی ت که زمسول ناویکی کوزی حاجی محمدی
 نورسمی له ۱۳۱۰ ی . ک (۱۸۹۲ - ۱۸۹۳ ی . ز) دا نوسوبه نه وه ،
 نسخه کی هپی لن دمرکه ی ، له همو نسخه دهسزیه کانی
 بردهستان کونره . نوسره وه یی لم نسخه به له نوسینه ودا
 که وروته کومه تی هله ی دیاربیه وه ، بویه له وه ناچن خوینده واریکی
 ته واد بویڼ .

☆ نسخه کی له نسخه به کی تا بلتی نابابه و به خه ټیکي فارسی جوان
 نوسراوه نه وه . دباره مه لا فتاحی نوسری مه لابه کی پټکه بستر و
 خوینده واریکی باش پوه . له وه نه چن زور شانازی به دیوانی شامیرانی
 کورده وه کردیڼ و زور جاری نوسینه وه و دؤست و برادر لیبان
 سمدیڼ و بویان نه گټرایتنه وه . نه وه له سره تای نیم نسخه ودا که
 له بردهستی نیمه دابه نوسوبه نه کی : « صد هزار بار قسم بقرآن و
 قسم و قسم بجمیع مقومات تا حیات عاربه در بدنم باقی باشد اشعار
 نالی یا اشعار مولوی علیهما الرحمة بکس نبخشم و نفروشم . العبد
 الایم عبدالفتاح ۱۳۲۰ » . واته صد هزار که زمت سوین به نورنان و
 سوین به هرچی سوینی پښ بخورئ تا گیانی خواستمنځ له له شما
 ماین شیمری نالی یا شیمری مه لوه وئ به زه حمت پښ ، به کس
 نه بخشم و نه فروشم . بنده یی تا وانبار عه بدولفه فتاح ۱۳۲۰ .

له داوین دیوانه که شه وه نوسوبه : « تمام شد غزلیات نالی رحمه
 الله از دست فقیر همکار عبدالفتاح پسر عبدالعزیز پسر احمد مشهور
 به کاکردلی و نورولی در قریه شعیران در خدمت جناب شیخ عبدالله
 روز پنجشنبه و نصف آخر جمادی الاولی ۱۳۱۷ سال شهید شدن شیخ
 سعید حنفی بدست موصی ، و بعد از سال وفات ملا عبدالقادر ابن
 المؤمن . شیخ محمد امین بابا کوچکی سالی قبل از ملا قادر ، و ملا عزیز
 روفزادی سالی قبل از شیخ محمد امین متوفی شدند . اللهم اغفر لنا
 ولهم واحشرنا فی زمرتهم آمین ثم آمین » . واته : لهزه له کانی نالی
 به زه حمت پښ ته واد بون بدهستی همزاری خمبار عه بدولفه فتاحی کوزی

عبدالعزیزی کوڑی لہممدی نوابانگ کارگردہ لہی و نورڈلہی لہ دہی
سمیران لہ خرمہ لہی جہانی شیخ عبداللہی ، لہ ژوری پینج ششمہ
نیوہی دواہی جو مادہ لہی ۱۳۲۷ (۱۹۰۹) ی سالی شہید بونی شیخ
سمعدی حہفیدا بدمہستی مؤسبہ کان و ، پاش سالی کوچی دواہی
مہلا قادری مہلا مؤمن . شیخ محمد لہی باوہ کوچہ کن سالی ہر
لہ مہلا قادر و ، مہلا عزیزی ژوزاہن سالی ہر لہ شیخ محمد
نمہن کوچی دواہیان کرد . خواہہ لہ نیمہش و لہ وایش خوش بی و
لہ گہل لہوانا زندہ مان بکشتہ . نامہن !

☆ بداخموه خاوهی نوڅه ده ستړه کي هڅه نه وڼده مودای نمدای
که لکي ته وای لن و مرگړین . جگه له وده که پارچه ښیري فایده
تسځیره شاری دلمان له بهری نویښموه که له هیچ نوڅه به کی تر دا
نه یو و ، بهروردی چهند قهیده به کی کمښمان پڼ کرد . بویه ښه و
ناوی لم کتیده کم دځ .

☆ نوسخه‌کمی تو له‌نهما چهند به‌مه‌یه‌کی جیا جیا به پتکه‌وه جوز و به‌ند کراون و له چهند پارچه شیرێك زیاتری لیا نییه . به‌لام له‌بارهی نۆسینه‌وه‌وه دباره که‌ستیکی خوێنده‌وار و به‌شێوه‌یه‌کی فام‌ده نۆسویه‌وه . سهر و بۆری بۆ گه‌ل و شه‌ش کردووه . هیچ شتیکی به‌گه‌زێ و تیکه‌ل و پتکه‌ل به‌جێ نه‌هێشتووه . ئهم نوسخه‌یه‌ ئیستا له‌ کتێبخانه‌ی کۆژی زانباری کورددا به .

☆ نوسخه‌ګۍ هړش به نوسخه‌به‌ګۍ ته‌واو نازميرئ . (نمين) ناوټک
نوسوبه‌ته‌وه له‌واڼه‌به همر موحسند نمين زه‌ګڼ به‌ګډ خوی ين . له
شوقنټيا ميژوی ژژوی به‌ګشمه ۱۴ شنه‌لانی ۱۳۲۱ (۱۹۰۴ ي.فای)
پټوبه . به‌خه‌پټګۍ جوان و ټک وپټک نوسراوه‌ته‌وه ، به‌لام له‌بارې
ژاګرتنی ټيګسته‌وه له‌وفنده پوخت نيي . له‌لاېزې به‌ګمې نوسراوه :
« خدای روح » ، له‌لاېزې دوه‌ميشېدا پارچه شيرګۍ نورګۍ و
نهم به‌ته‌ګوردېه :

شیعری نالتی وطہ شہ کر ، من ہمروہ کو طوطی لہوم
بن شہ کر مومکن نیبہ طوطی پیٹن ہر حدیات

و ہم بہتہ فارسیہ یشکمش کراوہ بہ نالہ :

الای پیر شیرین دم تو هستی مظهر اکوادم
جو خواندم نظم رنگینت فرستادم به تو اورادم

دهستوسه که له دوايشبهوه هندی بهیت و پارچه شیمیری تورکن و فارسی و همره بیی لبايه . ثم دهستوسه لیستا له کتبخانهی کوزی زانیاری کورددايه .

☆ نوسخه که ی هب هرچهند وهک وتمان زیزی لهلف و بیی له زیکخستنی پارچه شیمره کانا زور سمرنج نهداوه ، بهلام تا بلتی نوسخه به کی جوان و خمت خوشه و تمه نی له تمه نی نوسخه که ی قنادايه . وهک له دوايه که بهوه نوسراوه له ۲۶ ی زه بیعوله ووه لی ۱۳۱۰ ی . ک ۱۸۹۱ - ۱۸۹۳ ی . ز ۱) دا نوسراوه وه . نوسره که ی ناوی مهلا عېدوللای گه لایه . دباره که سیکي خوینده وار بووه . له سهره ی دیوانه که وه نوسیه : « کلیات رئیس الشعراء مولانا ملا خضر نالی رحمه الله » . له داوینه که شیهه پینج خسته کی وه فایهی له سر پارچه شیمیری گولنی قعدت له لوبه ی سینه غونچه ی گردوه و ، پینج خسته کی سالمی له سر پارچه شیمیری هرچمنده که عومری خضر و جاهی جهمت بق و ، پینج خسته کی فایقی له سر پارچه شیمیری ثم سمرسری باژانه گوا همسمری بومن و له سر پارچه شیمیری نه فسی بگره له هاتوچی خوزاین هتا ماوی نوسیه وه . ثم دهستوسه هیی کتبخانه ی کاک عېدوژده حمانی مزوریه و به هوی کاک جمال موحممه دوه دهسکیرمان بق .

☆ نوسخه که ی اح نوسخه به کی جوانه به خه پکی خوشی فارسی و به یکه دهست نوسراوه وه له ۱۳۱۷ ی . ک ۱۸۹۹ - ۱۹۰۰ ی . زادا . نوسری ثم نوسخه به ثم محمد ناویکه بق برادر یکی خوی نوسیه وه که ناوی مهلا عېدوژده حمانی چوژتی بووه . تیکرا نیوه کانی دوايه بیی پارچه شیمره کانی له دق دیزا سر و خوار نوسیه وه . سر و بوز و پراویزی پتوه نیبه . له چوار شویندا که پارچه شیمره کان نازناویان لبا نیبه ، شوینی دیزکی به سپه تی به جی هیشنوه ، وهک بلتی وا له خوینده وار بگه یه تی که به پتیک سمری لبا چوه . ثم نوسخه به شمان هر به هوی کاک جمال موحممه دوه دهسکیر بق .

☆ نوسخه که ی که ناومان ناوه من و داومانه به پال ماموستا نهجمه دین مهلا ، له راستیدا له بق ناومان بنایه میچ چونکه دهستوسی مهلا جهلالی مهلا ثممه دوه ، له سر نوسینی کاک جمال موحممه له سهره تاوه به هیی ماموستا نهجمه دین مهلامان دانا و که به هله ی خومان و کاک جمالمان زانی مه یلانی زاست گردنوه ی هله که لدهست دمرچو بق . مهلا جهلال گه لبا پراویز و سر و بوز و دهسکاری بق گردوه . له زور شندا له نوسخه ی کم نهچن . همره ها له نوسخه ی هبیش نهچن . له وه نهچن

نوسمر له‌بەر لهر دوانه نوسپیتیهوه . سالی نوسینهوهی پتوه نییه .
 لهم نوسخه‌یه‌شمان ههر له ژینگای کاک جه‌مال موحه‌مه‌ده‌وه ده‌س‌که‌وت .

★ نوسخه‌که‌ی هه‌ا نوسخه‌یه‌کی زۆر جوانه ، ههرچهند مابه‌ی داخه‌ که‌وا
 لاپه‌زه (ه) و (٦) و (١٠) و (١١)ی نهماوه . له‌ به‌که‌م لاپه‌زه‌یدا نوسراوه :
 « از افکار ابکار و درر فرر جناب نالی ، والی ملک معانی و مقالی رحمه‌الله
 الباری است » . واته‌ لهما هه‌ندیکه‌ له‌ بیره‌ به‌ پیری که‌سا نه‌هاووه‌کان و
 مرواریه‌ ژۆنه‌کانی جه‌نایی نالیی فرمانداری و لای مه‌عنا و وشه ،
 زه‌حه‌می‌خوا‌ی لێ یێ . دۆ سێ که‌سی خه‌ت خوش له‌ نوسینه‌وه‌یدا
 به‌شدار بوون ، به‌لام که‌سیان ناوی خۆی نه‌نوسه‌وه . به‌کیکیان له‌ داوینی
 دیوانه‌که‌وه‌ به‌ر له‌ ته‌واوینی (یی‌ی هێ) به‌ هه‌شت پارچه ، نوسیه‌ :
 « عجالة حسب الفرمایش جناب ملا عبدالحمید ترقیم پدیرنت .
 آه از دست حرارت سلیمانی » . واته‌ : به‌به‌له‌ له‌سمر فرمودی
 جه‌نایی مه‌لا هه‌بدو له‌حمید نوسرایه‌وه . ناخ له‌ده‌س گهرمای سلیمانی .
 ئه‌مه‌یان له‌وانبیا زیا‌تر بابه‌خی به‌ کاره‌که‌ی داوه . تیک‌زای کتیه‌که‌
 پویه‌نی له‌ سهر و بۆر و (نوسخه) و تالک و نه‌رایش مه‌عنا‌ی هه‌ندێ
 وشه‌ی لێ‌دراوه‌ته‌وه . نوسمه‌ره‌کان جار جار دۆ جۆر سهر و بۆریان
 داناوه ، واته‌ به‌ هه‌ردۆ جۆره‌که‌ ئه‌گونجێ . له‌ پایانی کتیه‌که‌شدا
 نوسراوه : « در هجدهم شهر صفر المظفر مطابق هزار و سیصد و
 بیست و یکم هجری این چند غزل نالی علیه‌الرحمة از دست فقیر و چند
 کسان دیگر قلمی پذیرفت . والسلام علی تابع الحق ١٣٢١ » واته‌ : لهم
 چه‌ند فه‌زه‌له‌ی نالی زه‌حه‌می‌خوا‌ی لێ‌یێ ، له‌ هه‌ژده‌ی مانگی سه‌فه‌ری
 ژیکه‌وی هزار و سیصد و بیست و یه‌که‌دا (١٩٠٣ - ١٩٠٤ ی . ز)
 به‌ ده‌ستی منی هزار و چه‌ند که‌سیکی‌تر نوسرایه‌وه . سه‌لوی خوا له‌وه‌ی
 شوینی ژاستن بکه‌وی ١٣٢١ . تیک‌زا لهم نوسخه‌یه‌ نه‌وه‌مان پێشان‌ئهدا
 که‌سانیکی زیر‌مکه‌ و خوێنده‌وار نوسویه‌بانه‌وه . لهم نوسخه‌یه‌ لیستا له
 کتیبخانه‌ی به‌ژێر شیخ موحه‌مه‌دی خالدا‌یه و ، له‌و دا‌یه‌ لاما‌ن .

★ نوسخه‌که‌ی هه‌ب سالی نوسینه‌وه و ناوی نوسه‌ری پتوه نییه ، به‌لام دباره
 زۆریش گۆن نییه . له‌ هه‌ندێ شوینا سهر و بۆری بۆ کراوه . به‌راویزی
 به‌سه‌روه‌ نییه . خه‌ته‌که‌ی خۆشه . لهم نوسخه‌یه‌ش لیستا له‌ کتیبخانه‌ی
 به‌ژێر شیخ موحه‌مه‌دی خالدا‌یه و له‌و دا‌یه‌ لاما‌ن .

★ که‌شکه‌که‌ش که‌ شیخ موحه‌مه‌د عه‌لێ قهره‌مان فرۆشتیوی به‌ کۆز و
 به‌ نیشانه‌ی گشێ نیشاره‌مان بۆ کردووه ، ته‌نها پارچه‌ شیمه‌ره‌که‌ی له‌مه‌ژ
 هه‌ستۆده‌ی تیا‌بو .

★ ★ ★

ناخو دهنوسیتکی (دیوانی نالتی) ههیه به خهتی (نالتی) خۆی ؟

وهختی خۆی کاک محمد موصطفا هۆشهنگ که له ئازانسی دهنگوباسی عتراق کار نهکا ، بهراوردیکی نوسه چاپهکی (کم) و نوسهیهکی دهنوسی بۆ ناردبوین که ، وهک نهکین ، زۆر له مهلا بهحیای کۆزی ماموستا مهلا محمدی چروستانی وهرگرێ و ، نۆسیبۆی : « نهه تهصحاح و زبایدیانهم له دیوانیکی دهسختی مهلا خضری نالن وهرگرت که نهو دیوانه هبی مهلا ی چروستان بۆ ، بههۆی مهلا بهحیای کۆزیهوه خواستم و سوډم لن وهرگرت (له) ۱۹۴۱ (ی)مدا له سولهیمان » .

زۆری پهنهچۆ ، وهک له پشهکیهکهدا ولمان ، دهنوسیتکی تهواوی دیوانی نالیمان له زینگای کاک نهحمادی چروستانیهوه دهسگیر بۆ ماموستا مهلا محمدی چروستانی باوکی نۆسیبۆیهوه . نهو نوسهیه ، چهند بهزه بهراوردهکی کاک هۆشهنگی لمیر بردینهوه و من خۆم که بهراوردی نوسهکانم نهکرد نهوهم به بیردا نههاتۆ که مهبهستی کاک هۆشهنگ له « دیوانیکی دهسختی مهلا خضری نالن » نهو به دیوانه که به خهتی نالن خۆی نۆسراوههوه و ، ئیدیمایهکی واش لیکۆلینهوه و کهوتنه په بجۆریکی باشی نهوئ . .

تا له موداییهیدا که نهه دیوانه خرابوه ژێر چاپ و محمدی برام پیش چاپ پیا نهچوهوه ، لهبارهی بابتیکی سهر به نالیهره تهلهفۆن بۆ کاک هۆشهنگ نهکا . هۆشهنگ پشی نهکین کهوا بهراوردهکی لهسهر دهنوسیتکی نالن خۆی ، لاماده کردوره . که محمد نهو هی بۆ گیتزانهوه ، ههستم بهو ههله به کرد که پشی کهوتبۆم و بهراوردهکی هۆشهنگ له یاد چوو . له چاپدانی دیوانه که له دواواییدا بۆ ، بۆیه مهیدانی نهو نهو که لکینکی نهو له بهراورده که وهرگیرئ . له گهڵ نهو ههش کهوتینه بهراورد کردنی له گهڵ دهنوسهکی چروستان خۆی . بۆمان دهرکهوت نهو دهنوسی کاک هۆشهنگ دیوبه ، نهو نهو که خۆی دهنیشانی کردین ، له ۱۲۲ شویندا جیاوازی له گهڵ چاپهکی (کم) ههیه و ،

له ۵) شوینشدا جیاوازی له گڼل نوسخه ده ستوسه کې چروستان هه به ، جیاوازی ترشی له گڼل همدوکیان هه به که نو نیشاره یې یو نه کردوون . به لام زور به یې نو جیاوازیانه یې که کاله هوشنگ نه لڼ ټیگنی نو ده ستوسه ، چروستان به (نوسخه) له ده ستوسه کې خویدا نویونه وه و ، نه گهر به راوردی ده ستوسه کې ، کاله هوشنگ وانه یې ، نالې و ده ستوسه کې چروستان بکه یې ، بزمان دهره کوڅې نه وه یې چروستان زور به چې تر و له باربره و نه ستوانېن له دهره ټیگنی داهاوډا به راوردی همدو ټیگنه که بخه به بهرچاوی زه خه گرانی نه ده ب . به نیازی وردیونه به کی زیار له مه له که چومه لای کاله هوشنگ و نوسخه کې چروستان بېشم له گڼل خوم برد ، به تایبه لڼ که نه م نوسخه بهش وه ختی خوی کوڅو ده ستی کاله هوشنگ و دباره له وکانه دا چاپه کې (کم) بشی لا پوره چونکه وک کلشه کې نو چاپه له بشه کې نویوه « دیوانی نالی » و لمجایی (یعنی) نویوه کلشه که نویویه (هوشنگ) و نه ستی لڼ نویوه : « مه ختی کردن وه ټیگنستی نه دیوانه جوانم به بادگار یو برای هاووخین و هاودین و هاو زمانم کرد له نه ریخی ۱۹۳۹/۶/۶ دا به باریده دانی یزدانی خاوین له شاری سلیمان . م . هوشنگ » . نویست دیسانه وه مه له که له کاله هوشنگ بهرسمه بزمان نه لڼ چې ؟ دېنم کاله هوشنگ هر سوره له سر نه وه کوا وه ختی خوی ده ستی دیوانی نالی به خه یې نالی خوی له مه لا به حیای کوڅی ماموستا مه لا موحسمه دی چروستان و مرگتووه و ، نو ده ستوسه کتیجی قهواره بچوک بووه و ، له دوی هر پتیگمه چه نه لاپه زه به کی به سپه لڼ هترابووه و ، له زور لاره لای گوشه ی سره وه به تایبه لڼ که غزه لی تاره ده ستی پې بگردایه موریکی نالی پتووه یو ، موره کش موریکی هیلکه یې یو ، لیتی نوسرابو ملا خضر نالی و ، له پال نو نوسخه به دا کتیجی (الام قرقر) ی کوهش هه یې نالی کردی به عمره یې ...

به را بهر به م قانه ی هوشنگ و بهو همو جیاوازی به ی له نیوان ده ستوسه کې چروستان و نو ده ستوسه هه به که هوشنگ دیو به یې و نه لڼ خه یې نالی خوی یو ، نه یې بلین هوشنگ نوسخه به کی تری دیوه ، به لام یې گوماتیشین له وه که نو نوسخه به نه لڼها ده ستوسی نالی نه بووه ، به لکو نوسخه به کی باشی نه بووه . به لکه شمان نه مانم :

۱ - وک ولمان به به راوردی نو ده ستوسه و ده ستوسه کې چروستانیدا دهره کوڅی کوا نه مه ی چروستان گه لڼ وردتر و پوخت تر و راستره .

۲ - هوشنگ نه لڼ له ده ستوسه له سر بارچه شیری ماکم وه گو زولله یی سیه گرتی سهرابت نویو : « مریه حضرت نالی برای پدر

حبیبە . . واتە : لاواندنەوی حمزەیی نالی بۆ بارکی حەبیبە . بەلام چون نالی بە خۆی ئەلێ : « حضرت نالی » ؟

٣ - ھۆشەنگ ئەلێ : لە دەستۆسە کەدا لەنێوان بەینی ٦٨ و ٦٩ فەسەلە بەلە ئەوەندە سەطریک بە سەپتێن بەجێ ھێترا بو ، واتە چێگە بە پێتکی تر بو . ئەگەر نۆسەری ئەو دەستۆسە نالی بێ ، ئەین ئەو چێگایە بۆچی بە سەپتێن بەجێ ھێشتن ؟ بێش خۆی شەیری خۆی بۆ نەخوێنرا بیتنەو ؟

٤ - ھۆشەنگ ئەلێ : لە غەزەلی ئەمەردەم من ئەگەر ئەمجارە بێ تۆدا لەدوا بیدا بە پێتک نۆسرا بو . بەینە کە ئەمە بە :

ئەگەرچی خۆم بە ئەن دۆرم لە لای تۆ
خۆ لەیزانی دۆخم وا لە لای تۆ . .

ئەنجا ئەلێ : دیارە کە (ئەم بەینە) سەردەنای پارچە شەیری کە دەست نەکەوتوو . . جارێ با گوێ ئەدەین ئەو کە ئەم بەینە بێ نامە ، لە بازاوی ھیچ زەخەنە گرێکدا بە ھێی نالی دانانێ . . بەلام چون ئەش نالی خۆی شەیری خۆی دەسنەکەوێن ؟

٥ - ئەگەر نۆسخە یوا دەستۆسی نالی لای چروستان بۆین ، بۆچی بە ھیچ جۆرێ لە دەستۆسە کە خۆیدا پەنجە ی بۆ زاناکیشتن و نۆسخەکانی لەسەر زاست ناکاتەو ، ، نەر ھەموو جیاوازی نۆسخانە ئەنۆستیتەو ؟

٦ - ئەگەر زاست بێ نالی (آلام فرەر) ی گوێی وەرگیرا بیتە سەر ھەرمەین ، دیارە ئەین لە تورکیەو وەریگیرا بێ . . بەلام کوێزا نالی ئەو تورکیە فێر بۆ بتوانێ بەتێک لە شاکارەکانی ئەدەبی ئەلمانیی لێو بەکا بە ھەرمەین و ، ئەین چەند کتێبی ئەدەبی نوێی خوێندبیتنەو ، تا بەگالە ئەو کتێبکی وا ھەلبۆتێرێ بۆ وەرگیران . . ئەمە لە حالێکا کە ئەم کتێبە لەو سەردەمدا کرا بیتیش بە تورکێ ؟

بەزای ئێمە ئەگەر کتێبی وا لەبەل ئەو دەستۆسەدا بۆین ئەین کەستێک نۆسیبیتنەو ، ، بەتێکی تر لەبەر نەزانی دا بیتنە پال نالی .

٧ - مەسەلە ی مۆرە کەش شتیکی سەر نییە . دۆر نییە نالی مۆریکی بۆین و کەربیتنە لای کەستێک و ھەر لەبەر ئەوە کە دەستۆسە کە شەیری نالی بوو ، مۆرە کە نالییشیان پیا نابێ ، مادەم کاک ھۆشەنگ نالی نالی لە داوێنی دیوانە کەو نۆسیبۆی کەوا خۆی نۆسیبوە ئەو .

٨ - کاک مەلا یەحیای کۆزی چروستان خۆشی بۆی دۆبات کەربنەو کەوا نۆسخە ی وایان ھەرگیز نەبو .

له گەل نهوه شدا نهين سوپاسيكي نۆري كاك هۆشنگ بكهين كه ههر له
 سهره تاوه پياوانه هات بدهم بانگهوازماتهوه و نهو بهراوردانهي بۆ ناردين و ،
 نهين نهوهش بليين كهوا له بهراورده كانيا ، له پارچه شيعري گولبني قهتت
 له قوبهيهي سينه فونچهي گر دووهدا به بتيك ههچ ، نهو بهيته له (عم) و (گم) يشدا
 ههچ ، به لام ئيمه به هبي ناليمان نهزاني ، بۆ به له بهراويزا نوسيمانهوه .
 دهر كهوت ههمان بهيت له پينج خسته كيه كي (وه فايي) يشدا به سه ره نهو پارچه
 شيعره وه ههچ و ، له داوطني نوسخه ي (عب) دا نوسرايوه وه ، ههچ نه (عب)
 بۆ خۆي له ديوانه كي نايدا نه بنوسبو وه . ئيمه له كاتي خۆيدا پيمان نهزاني
 كهوا له ناو بهراورده كاني كاك هۆشه نگيشدا هه به ، نه گينا ههر له گەل خسته
 بهراويزه كهيدا باسي نهوه شمان نه كرد . ههروه ها له پارچه شيعري وه وه
 سافاي ! به شين و نهج و واوه ي يشدا دۆ بهيت لهو بهراورده دا ههچ ،
 به كتيكان له باش بهيتي به كه م ر نهويان له باش بهيتي دۆ هه وه . نهو . دۆ
 بهيته شمان له شويني خوياندا له بهراويزا نوسيبه وه .

فاتح عبدالكريم

پاشه گن

بهر له همرچن نهين خوښنده واري خواشه ويست له وه ناگادار بگهين كهوا
 نهم كتیبه له دڅيكي ژاست و زهواندا نه خراوه ژير چاپ . وهك كاكم له
 سهره تاكهيدا باسي كرد ، نهو جلريك په كاره كهي باوكمدا ژويشتووه له وه و
 تيكتي شيمره كاني كه له بهر نوسخه چاپه كاندا نوسراپونه وه ، له گهل نوسخه كاني
 چر و چن بهر اوږد كړدوه ، پاشانيش جاريكي تر له گهل نوسخه كاني ت و
 له و ديسانوه غز و تو و هزي بهر اوږد كړدوه . كه پزياري له چاپ دانيش درا و
 من كاري سهر بهر شتي چاپ و ژاست كړدنه وه ي هله كي چاپم گرته نه ستو ،
 ديم پتويستمان به چاو پيا گيژانه وه و پياچونه وه به كي تريشه . به م پتبه منيش
 پارچه پارچه به شيمره كان و نو سينه كهي كاكم و باوكمدا نه چومه وه و ، دياره
 له ماوه ي نهم كارمدا گهلن بابهي تر نه هاله ناراه و بير و زاي نوئ پيدا نه بو و ،
 له گهل كاكم و باوكم و به تايبه تن له گهل كاكم نه كه وينه وه ليكدهانه وه و زور جار
 وانه بو له سهر تاقه به بيتك ماوه يه كه په كمان نه كهوت ، تا زامان به جوړي به كي
 نه كرت . نهم كار همرچند مه بنت و نهر كيكي گران بو بو هم مومان ، به لام
 له گهل نه وه ندا كاريكي نيچكار به سود بو ، بويه مه ينهي حوت هشت مانكي
 نالوگوز كړدني بير و ژا ونوسينه وه و دارشنه وه ي سهر له نوئي ليكدهانه وه كه ،
 بهش به حالي باوكيشم و كاكيشم و خويشم مابه يه كي ژاسته قبه ي به خنه وه وي
 زيانه ...

ههر له ماوه ي نهم كارمدا نهر كيكي نوئ كهوته نه ستوي كاكم . دس كهوتني
 نهو سح دهنوسه ي كال جهال موحممد بوي ناردن و پاشانيش نهو دق
 دهنوسه ي ماموستا شين موحممد ي خال بوي ناردن ، كاكمي ناچار كرد
 بهر اوږدي نهم نوسخانهش له گهل تيكراي دهنوسه كان بگريته نه ستو ، له يين
 بلقم نه گمر ناوه او بيه كيش له بهر اوږدها هين ، نابن نه وه بشاريته وه كه
 خوښنده وه و ژاست كړدنه وه ي نهو پينچ دهنوسه كاريكي ناسان نه بو بس
 كاكم ، به لام به باش له هني هات .

له سمره‌ها كهدا و تراوه كه‌وا جياوازيه ژيژن چوه‌كاني تيكنه‌كان له پيراوژدا نوسراونه‌هوه و ، نه‌وه‌ي سؤر زانراين هه‌له‌به خراوه‌هه لاوه . ليره‌دا پيوتسته ژوني بكه‌ينه‌وه كه‌وا كام تيكت له هم‌هوان به ژاسنتر و له‌بارتر و له‌گه‌ل شوين و ، چه‌شي نالځ و قوتابخانه‌ي شيعري كلاسيكي كوردځ ، به گونجاوتر دانراين خراوه‌هه بېزه‌ي شيعره‌كانه‌وه . تيكرايش تيكنه‌وا لاي چر و چن و خا و هه و هب و توبه . باقبي جياوازيه‌كانيش مه‌گمر سؤر زانراين هه‌لەن، نه‌گينا له پيراوژدا نوسراونه‌هوه . گه‌لن جار جياوازي و اشمان نوسيه‌هوه كه‌ دگيا نه‌بوځن له ژاسنتر و نازاسني ، هه‌ر له‌به‌ره‌وه نوسپورمانه‌هوه كه‌ معناه‌گه‌يمان بو ژاست نه‌گراوه‌هوه . به‌لكو گه‌لن جار جياوازي و اشمان نوسيه‌هوه كه‌ لامان وابوه هه‌له‌به ، به‌لام هه‌ر له‌به‌ره‌وه كه‌ له‌ نوسخه‌به‌كي و هه‌ل چر يا چندا وا نوسراوه ، پشت گويمان نه‌خستوه . نه‌ين نه‌وه‌ش بليين كه‌وا تيكرا نه‌هه له نيوه‌ي ده‌ه‌مي كتبه‌كه‌دا ديارتره .

وهه‌ك لاشكرايه نوسخه‌ده‌سنوسه‌كان مه‌گمر سمر و ژيريان بو وشه‌كردځ ، نه‌گينا به‌پتي ژيژنوسي فارسج نوسراونه‌هوه و وانه‌ين وشه‌به‌ك ده‌ست‌ندا به‌ چهند جؤر بخوځيرته‌هوه . ئيمه‌ پشت به‌ زانيني كوردځ و فارسج و شارمزاين له نه‌وه‌ي كلاسيكي كورد به‌ زاراوه و مه‌ضا و فؤرميه‌وه و ، شارمزاين له‌و بابه‌كانه‌ي نه‌م نه‌ده‌به‌ ليسان نه‌دوځ و ، هونهری وشه‌لاراين و چناس و نه‌وريه‌ و خوځينده‌وه‌ي شكته‌ي فارسج ، توانپورمانه‌ تيكنه‌كان بخوځينه‌وه و بزيار يه‌دين كام خوځينده‌وه‌ي گونجاو مه‌به‌سته و كام‌ترش هه‌ر له‌وانه‌به‌ مه‌به‌ست ځن و كام خوځينده‌وه‌ مه‌به‌ست نيه‌ . هه‌ر به‌م‌پيه‌ش نوسخه جياوازه‌كانمان هيناره‌هه سمر ژيژنوسي نوځ ، نه‌گينا خوځ دياره ژيژنوسي تيكنه‌كان هم‌وي ژيژنوسي گوځي فارسيه‌ . نه‌و ځپانه‌ي ليستا ئيمه‌ له‌جيايي جوځه (حركه) به‌كاربان نه‌هينځن و ، له‌و نيشانانه‌ي (ژ) و (ل)ي قه‌لعيان ځن له‌ لاواز و ، (ځ) و (ځ)ي بوځيان ځن له‌ هيني گورت و دريژ جوځ نه‌كه‌ينه‌وه ، له‌وسا نه‌پورن . نه‌نانت بار نه‌پوه (و)ي مه‌طف و (ا)ي ئيفافه‌ش بنوسن و زؤر جار (گ)پځيان به‌ (ك) نوسيه‌ . ئيمه‌ هم‌و نه‌مانمان به‌پتي نه‌و ژيژن و شوځنه‌ ساغ‌كردوه‌هوه كه‌ ليستا باه‌مان ځن‌كرد . خو نه‌گمر كه‌ سيكيش لاي‌واين خراپي بوچوځين ، نه‌توانځ تيكنه‌كه‌ بگچيژته‌وه بو سمر ژيژنوسي گون و خوځي سمر له‌نوځ هه‌ولي ژاست‌كردنه‌وه‌ي بدا و دؤربش نيه‌ ژيژي له‌ شتيكي نوځ و وردنر بكه‌وځ .

سمره‌زاي نه‌پوني ژيژنوسيكي تايه‌تي كوردځ كه‌ بووه به‌ ه‌وي نه‌وه تيكنه‌ي كوردځ به‌پتي ژيژنوسي فارسج بنوسريه‌وه و ، نه‌وه‌ش بووه به‌ ه‌وي

ئەو زۆر كەس وشەيك نەزائىن و بە ھەكە يىخوئىننەو و بىنۆسنەو ،
ھۆيەكى ئرى گرنگى پەيدا بۆلى ئىم ھەقق ئوسخە جياوازانە و نەوانىسى
زاست كەرنەو ھى قەبىدەكى كلاسكى كوردى بەنچۆ بەكى يىن گومان و تەواو ،
ئەو بە تىكرا ئەدەبى كورد لاي خويئندەو ھارى كورد واتە لاي مەلا و فەقن بابەخى
نەو ، ئەوانەى خۇيان بەم ئەدەبەو خەرىك كەردو ھەزىرات كۆلكە مەلا و فەقئى
ناسەركەو بوون . بۆيە ئەگەر مەلا بەكى باش و فەقئى بەكى زېرە كىش خۆى
داپتە ئەدەبى كورد ، تېكىسى نېو و ئالەواو و پز لە ھەلەى دەسگەر بوو و
نەوانىو ئەو مەبەستەى ھەبەتى بەتەواو بەجى پىتنى . كۆلكە خويئندەو ھارى
ئەوانەى بەرھەمى ئەدەبىيان ئۆسۈرەو ، بوو بە ھۆى ئەو وشە بەكىان لىن
بگۆزى بە وشە بەكى تر و بېپىك بە بېپىكى تر ، ئىستاش ئىمە كەرمەستەى بە
ھەكە ئۆسارو زاست ئەكەنەو ، گەلىن جار لەم دېگەو بۆى نەزىن و ھەرچەن
وشەى نرىك لە وشە نەخوئىراو كە و ، ھەرچەن ئىبى نرىك لە بېكەنەو
ھەين ، خۇيان ئەكەنەو و دېكا ئۆلى چو ھەكەنى بە ھەلەدا چۆن ئەھىنە
بەرچاومان و ، بە بەرورد لەگەل مەنەى گونجاودا نەگەزىپ بەدوای
زاستىدا ، گەلىن جارنى دەرئەكەو بەم بېپە نەگونچ ئەو وشە بە چەند
جۆرى زاست بخوئىزەو . دېسانەو لەناو ئەوانەشدا بەدوای جواتر و
گونجاو ھەلە نەگەزىپ .

سهره له گڼل نموده‌شدا که خوش به‌خانه گه‌تیک له‌وانه‌ی نم دم‌ستوانه‌ی
بهرده‌ستی یتیم‌یان نوسوده‌شده ه‌لای باش بون و نیشانه‌ی نموه به
ده‌ستوسه‌کاتیانه‌نمه دپاره که نالیان باش زانیوه و همولیان‌داوه به باش بون
خوینده‌واری ژون بگه‌نمه ، ټیکوا له پابه‌نی‌وادا که‌وتونه‌هه‌لوه که پتوه‌ندی
به زانستی لیلان یا زمانی مهرب یا زمانی کوردوده هه‌به و نه‌لېون نه‌زوان
بونونه وشه (مهرج - ل ۱۶۶) که وشه‌به‌کی مهربیه و وانه خفت ، له
همو نسخه‌کاندا ، نه‌نانت له نوسخه‌ی (گم) بشدا که همو ټپه مهربیه‌کان
به کوردیج له‌نوسیتنه‌وه ، به (طهرج) نوسراوه ، و له بلتی زمانی مهربی ټپسی
(ابن) ی ټپا نه‌بن و ، وشه‌ی (حظیره - ل ۴۲۲) که وشه‌به‌کی مهربیه له
ټیکوای نسخه‌کانی به‌رده‌ستمانا نوسراوه (خطیره) و ، وشه‌ی (موتوربه - ل
۵۶۶) که وشه‌به‌کی کوردیه‌نه‌هه‌لوه نوسخه‌به‌که به زانستی نوسوده و ، وشه‌ی
(شعاعیر - ل ۶۳۶) که زاروا‌به‌کی ناینبیه ، له همو نسخه‌کاندا به (شعار . ۰)
نوسراوه .

له سمرانهري نهم ديواني ناليهدا دق يارچه شير له ده ستره كانا هه به

لهسمریان نوسرايڼ به پڼه‌ی چپه‌وه دانراونځ ، که لاواندنه‌وه‌ک‌ه‌ی سلیمان پاشا و قه‌صیده‌ک‌ه‌ی (مه‌ستوره‌ان و ، نه‌وی‌تری هم‌و نه‌یڼ به لیکدانه‌وه و به ورد پڼه‌وه له معنای پارچه شیره‌کاندا شتیکیان لڼ برانڼ . نه‌پڼی به‌کیتیڼی باب‌ه‌یش له شیری کوندا زیاتر نه‌م کاره لاکور نه‌کا . نه‌زانیسی پڼه‌ی دانانی پارچه شیریك نه‌ونده‌ی‌تر کوسپ دینته زئی ساغ‌کردنه‌وه‌ی معنایک‌ه‌ی . نه‌مه‌ش که معنای شیری کلاسیکی کوردی پڼه‌ندی به هم‌و سیریکی کولتوری لیسلامه‌وه هه‌به و ، مه‌لای کوردیش نا لیکدانه‌وه‌ی کتبیکی قه‌واعیدی عه‌ره‌یڼ و مه‌نطیق و که‌لامی پڼانڼ و شیری (امریء القیس) و (حافظی شیرازی) و شیری نایڼ و سونیکی لهارادا بویڼ خویان به (خان) و (جزیری) و (نانڼ) و (مه‌وله‌وی) به‌وه خه‌ریک نه‌کردوه ، نه‌ونده‌ی‌تر نه‌ریکی ساغ‌کردنه‌وه‌ی شیری نالڼ و هاوچه‌شنی نالی قورستر کردوه .

زاسته نه‌یڼ هم‌یشه هه‌ولی نه‌ومان یڼ کارمان پوخت و ژیک‌ویک یڼ ، به‌لام نه‌یڼ نه‌وه‌ش برانڼ له‌بر که‌لڼ ه‌وی‌وا که له سنوری ده‌سه‌لانی بنیاده‌م به‌دمرن ، مرز یڼ‌ناه‌واویش نایڼ . دیاره نه‌م کاره‌ی ئیمه‌ش له‌م قانونه به‌دمرن نیسه .

وا جاری پشه‌کڼ ئیمه هه‌ندی نا‌ه‌واوی کاره‌ک‌ه‌ی خومان نه‌خه‌ینه پیش چاو . به‌دلیش چاو‌م‌زوانی زه‌خنه‌ی خوینده‌وارانڼ پڼه‌وه‌ی هم ئیمه‌ش له کاری‌تری له‌ه‌واپاشماندا که‌لک له‌و زه‌خانه وه‌ریگرڼ و ، هم که‌سی‌تریڼ نه‌که‌ویته له‌و هه‌لانه‌ی ئیمه‌وه .

● له‌پ له‌چاپ‌دانی سره‌ماکه بکه‌وسایه‌ته پاش لڼ پڼه‌وه له چاپ‌کردنی کتبه‌که خوی پڼه‌وه‌ی پوخت‌تر و ورد‌تر یڼ . هه‌ر بویه‌ش دۆر نیسه خوینده‌وار جاروبار هه‌ست به ورده نا‌کوکیه‌ک له‌نیوان هه‌ندی زای ناو سره‌ماکه و ناو کتبه‌که‌دا بکا . دیاره له‌ حالیکا که نا‌کوکی‌وا هه‌یڼ پشت به زای ناو کتبه‌که له‌به‌ستری .

● له‌ ماوه‌ی لیکدانه‌وه‌ی شیره‌کاندا که‌لڼ باب‌ه‌ی - وابرانڼ - به‌بابه‌خمان دیاری و ده‌س‌نشان کردوه که نالیسا که‌س لېشاره‌لی بۆ نه‌کردۆن . له‌گه‌ر

● به‌لڼ له هه‌ندی نوسخه‌دا چه‌ند حاله‌تیکی ئیشاره‌ت‌کردن بۆ ه‌وی دانانی چه‌ند پارچه شیریك هه‌به وک له په‌راویزه‌کاندا ژۆلمان کردوه‌وه ، به‌لام یا هه‌ل‌ن یا معنایه‌کی نه‌وتۆ ناب‌ه‌خشن و ژۆناکیسه‌کی‌وا ناده‌ن به‌ده‌سته‌وه .

سهره‌های کتیبه‌کمان باش له‌چاپدانی دیوان و لیکدانمه‌وه که بختایه‌ته ژیر چاپ ، نهو باب‌ه‌تانه‌مان نه‌خسته سهره‌تاکه‌وه . به‌لام مادهم سهره‌تاکه همر له سهره‌تادا چاپ‌کرا ، هیچ نه‌بین نه‌بو نهو باب‌ه‌تانه‌مان به تیپی زه‌ش له‌چاپ بدایه ، تا به‌ئاسانی به‌ژۆرێنه‌وه .

● نه‌بو همر له سهره‌تاوه ژۆنمان بگردایه‌مه‌وه که‌وا به‌گوێره‌ی ژینۆسی ئیستای کوردی وشه له‌به‌ك جووه کوردیه‌کان به‌سنگ و ته‌راوێ جیناسی همره‌بین ناکیشترین ، چونکه له کوردیدا تیپ جێگه‌ی چۆله‌ی همره‌بین نه‌گرێته‌وه . بۆیه‌ش ، دۆر نییه له هه‌ندێ شویندا له دیاری کردنی جۆری جیناسدا که‌وتبینه هه‌له‌وه .

● وه‌ك چۆن ئۆسیومه‌انه فلانه به‌یت له فلانه نوسه‌خدا نییه ، نه‌بو بشمانوتایه فلانه پارچه شیع له فلانه نوسه‌خدا هه‌یه و ، له فلانه نوسه‌خدا نییه ، ههرچه‌ند نه‌هتوانی ئه‌مه به‌هراوردکردنی نوسه‌خه‌کانا بزانن .

● نه‌بو جیاوازی نوسه‌خه‌کانمان له به‌راوێژیکرترا له داوێنی لاپه‌زه‌وه بنۆسیبانه‌وه ، تا نه‌وه‌که‌سه‌ی مه‌به‌ستی ته‌نها زانینی معنای به‌ته‌کانه ، کالی خۆی به‌تعا‌ش‌کردنی جیاوازی تیکسته‌وه نه‌بانه‌سهر .

● نه‌بو جیاوازیه‌کانمان به‌ ژینۆسی کۆنیش ده‌س‌نیشان بگردایه ، له‌گه‌ل ده‌س‌نیشان کردنیاندا به‌ ژینۆسی نوێ .

● نه‌بو ناوی نه‌و نوسه‌خانه‌مان بنۆسیابه که تیکستی شیعره‌کان ، وه‌ك ئیمه ئۆسیومه‌انه‌وه ، له‌و نوسه‌خانه‌دا به‌ه‌جۆره‌ن . ئیستا همر نه‌وه‌نده نه‌وانه‌ین بێجێن تیکستی شیعره‌کان له همر به‌یت و وشه‌به‌کدا وه‌ك تیکستی نه‌و نوسه‌خانه‌یه که ناویان به‌ه‌جۆرێکی تر نه‌هاتوه له به‌راوێژا .

● نه‌نه‌بو نه‌وه‌نده نۆر بابه‌خ به هه‌ندێ جیاوازی بده‌ین که له‌زاستیدا جیاوازی نین و سروشتی ژینۆسی کۆن وابه ، وه‌ك نه‌بۆی واوی هه‌طف یا یی ئیضا‌فه به‌دوای هه‌ندێ وشه‌وه .

● نه‌نه‌بو نه‌وه‌نده بابه‌خ به هه‌نهره‌کانی وشه‌لاراین و جیناس بده‌ین و له‌بریتی ئه‌وه نه‌بو خۆمان به لیکدانه‌وه‌ی لیستجاره و ته‌شبهه و مه‌جازه‌کانه‌وه زیاتر خه‌ریک بگردایه .

● نه‌بو نوسه‌خه‌ی (من‌مان) ، له‌ حاکی ییوستیدا نه‌ین ، نه‌گردایه به‌ بشتن ، چونکه جیاوازیه‌کی ئه‌وه‌کۆی له نوسه‌خه‌ی (کم) نییه .

ناگاداری و ژون گردنوه

★ له گڼل شاعري ناسك كلك همه مهلن مدهوژدا باسي شيعري
ناليان نه كړد . ژانسيه كي گه لن ساده ي تن گه ياندم كه به داخوه نه ژيمه
كه سمان بزي چو بون و نه - من بزانم - كه سي ترش ختوبه به سمر كاغز .
له وښ نه و به وشي (مالياوا) له شيعري :

جهناني وه جينان كردم به ماوا
(حميه ي) (مالياوا) ، مالي لوا

دا (ل - ۱۲۲) ، ناوي ديهك نيه (حميه ي) ياري (نالچ) له وچ ژباين .
مه به ست له (مالياوا) ، (مالي لاره ها) به ، واته : حميه به كه له ماليكي وه
دلي منا نه وچ ، ياخوا هميشه مالي لوا ين كه دله كي من و ، همگير دلم له
خوشه ويستي له وچول و خالي نه ين و كويز نه پته وه . م

★ دوشه (بوزيا) له به يني :

ژشه كي پان و دوتزه ، بوزيا خرمهت له كا
ظاهره همركسي به چول و عمرسي ژشيدا زيا

دا (ل - ۱۲۸) ، له شكونجن (بوزيا) ين . (بوزيا) له و قاميشه باريكه به له يكن
به چيخ . واته : سولن كه ژش نه پته وه و پوره رده ي له كا ، ژشه كي بوز
له و باشه يكن به چيخ ...

★ وشي (چه قبو) له به يني :

هيند مونته پري تو بو هه نا چلوي سپن بوز
نمرگس ، كه له سمر يهك لهدم و ديهه چه قبو

دا (ل - ۳۷۷) ، له شكونجن به (چه قو) بوز بخويزنه وه ، واته دوشه چه قيني
هه بوز .

★ همدنځ وشه ومله (طه لېسم) و (ته لېسم) و (طيله سم) و ، (عشق) و (عشق) و ، (طاق) و (طاق) و شني وا ، وانه يې به شپوهي جيا جيا نوسراون .
 ډډبازي نيمه ټيکړا نهوه يووه وشه له عمره بيه وه هاڼو و به عمره بيه يې ماو ،
 به بيه کاني خويان بنوسنه وه .

★ وانه يې شپوهي نو سينه وهي وشه يکه له دځ نوسخه دا جيا به ، به لام
 همدولا له وده دا که وا وشه که فلانه وشه به - هاوده نگن . نيمه به پتو پستان
 نه زانپوه نيشاره تې دځ وا بکين .

★ له بهر يې کاتي نمانتواني به راورد ټيکي نوسخه کاني (صې) و (اح) و (من) و ،
 (خا) و (خب) له گه ل نهو پارچه شيرانه بکين که پيش ده سکوتني نهو پينج
 نوسخه به له چاپ دراېون .

★ به هڅي شوي يې که وني (هه له ي بار) وه نيمه ش وشه ي (هزار ي)
 به معنا (بولبول) مان له ديوانه دا به (هزار) نو سيوه نه وه . به لکو له گه ل لادا
 همدنځ له نوسخه کانيش (بوز) بان بڅ (هې) که کردوه . . به هڅي نه هه له به وه
 گه ل جار باسي جيناسي موخه ږږه فمان له نيوان (هزار ي) به معنا زماره و
 (هزار ي) به معنا بولبولدا کردوه . ليره دا نمانه يې بلين که وا هر باستيکي
 له چه شنه هه له به و ، مه سه له که لهو حاله تانه دا که وشه ي (هزار) بڅ دځ
 معنا ده سريدا ، له ته ور بيه و لطافت به ولاره نيه . نه ونده ي نيمه
 شوي نيم هه له به مان دځ ږيږته وه ، له لاه زمانه دا هيه : (٤٥ ، ٤٨ ، ١٤٤) ،
 ١٦٨ ، ٥٢٩ ، ٦٦١ ، ٦٦٤ .

★ به هه له پارچه شمري :

خالي نيمه زه شماری دو زولفت له به لاي
 هه لکله شمريان به ستوه هه ريکه له لاي

که پارچه ي هه زده هه (ل - ٧٠٤) که و نو وه ته پيش پارچه ي نوزده هه و
 بيستمه وه و ، نه بڅ نهو پارچه ي بيستمه بووايه .

پښتې پارچه شپږه کاني ديواني نالې

ژماره نیوې په کمې په کم دیرې هر پارچه شپږه لاسه

تېبې له لاف

- (۱) ټی جیلوه دهری حوسن و جلوه کیشی ته ماشا ۷۵
- (۲) ټه ستره هه مټو مټو له ټیو ټوری قه مټو ۷۹
- (۳) تا تابی سهری طوژده پی پښتې با دا ۸۳
- (۴) ته به سوسوم دمرده خا حورقه ی دم و چه وهر له ټیو ټو ۸۷
- (۵) جوش و تابه له ټیو دینه پی گریاندا ۸۹
- (۶) گهر ټی دهری ، سهری زهوانی له ټیرمدا ۹۳
- (۷) زوخم زه نگی زه نگی زومه تی زه نگیته ، بازا ۹۵
- (۸) ټه حوله ته فرقه ټه نظر ته قویه تی سه به به ده کا ۹۷
- (۹) بولولی طه بعم ټهوا دیسان ټه ناخوانی ده کا ۱۰۱
- (۱۰) طه بهی شه ککه رباری من ، کوردی ټه گهر ټینشا ده کا ۱۰۶
- (۱۱) ټیم ده لټن : مه جوبه خیل و قیچه ، مه یلی شه زه ده کا ۱۰۸
- (۱۲) چاوه کت ټاگر له سینه ی عاشقی میسکین ده کا ۱۱۱
- (۱۳) یا بدر علوآ و ضیاء و کمالا ۱۱۴
- (۱۴) حیرت زده وا دیده وه کو حلقه پی دهر ما ۱۱۸
- (۱۵) جهانی وهك جینان کردم به ماوا ۱۲۲

ژماره نېوې په کلمې په کلم د پټې هره پارچه شپږمه لاسيزه

- (۱۶) په چي په چي مو ، پر چي سيا ۱۲۴
- (۱۷) زښه کي پان و درژه ، بزړيا خرمهت ده کا ۱۲۸

تېي بي

- (۱) زولفه يني به خه مار و به حلقه ن وه کو عه قرب ۱۳۳

تېي سي

- (۱) مامم وه کو زولفه يني سيه ، گرتي سهر اپات ۱۳۷
- (۲) چاوت له برؤ يعنې له زير طاقې نظارمت ۱۴۵
- (۳) مه که ئي خلافي له و و عددي که فهرموت ۱۴۸
- (۴) نه ي سروي بوله ند قدد و ، برؤ تاق و ، مه مک جوت ا ۱۵۲

تېي ن

- (۱) عومري ين حاصلې من چو به عه بهت ۱۵۵

تېي چيم

- (۱) عيشت که مه جازقي ين ، خواهيش مه که ئيلا کچ ۱۵۷

تېي هن

- (۱) ساقې ا ودره زه نگين که به په نجه له بي نه قداح ۱۶۴

تېي دال

- (۱) ابروان تو طبيان دل افکاراند ۱۶۸

نېټې ټکي

- (۱) نېټې ټکي پولاوو ناسن هر نيزاعه و گيرودار ۱۷۰
- (۲) قورباني کوزې ټنگه تم ټي بادي خوش مرور ا ۱۷۴
- (۳) سهيلي هيجرت بهردي بڼينه له ټه گ هيتامدهر ۲۰۱
- (۴) شوي بهاري جواني خوځي بو پر ته شور ۲۰۴
- (۵) تير ناز نگه ک هر دله بچه پري وار ۲۱۷
- (۶) نفس ساعت گيبي ايشلر سه گر ياد ايله طاعتد ۲۱۹
- (۷) آن زلف مشکبار بندان روي چون نگار ۲۱۹

نېټې ټکي

- (۱) خاو و پين خاوي دو زولني خام از ۲۲۱

نېټې ټکي

- (۱) هې کړنکېم بو ، چه به بکړ ؟ طه ي کړي هوراز و لير ۲۲۴

نېټې ټکي

- (۱) که تر هاني ، له لوميدني له ما باس ۲۳۰
- (۲) له کن ټو جوهره فدره له هې ټولا نيه باس ۲۳۳
- (۳) صابوني کفني پټه کفني زاري چاپلوس ۲۳۷

نېټې ټکي

- (۱) مړي سپت کردم به شوشتن ناوي عيني شوره شمل ۲۴۲

نېټې ټکي

- (۱) قوربان ، مه حاله پټکهوه بن صبر و ميشتيق ۲۴۸

- (۲) جيه گواره گوناځي ، وا به نه ستق ۲۵۱

تېپي کاف

- (۱) ټي شخړي پي نياز و گران ناز و غمزه سوك ۲۵۵

تېپي ميم

- (۱) به هاورن جهسته خهستي دهردي گهرام ۲۶۱
 (۲) ټي تازه جهان ا پيرم و نو فتاده وو که و قوم ۲۶۴
 (۳) خه نايي کردوو په نجهي به خورتاوي دلي زارم ۲۷۱
 (۴) دهورانيه ، وک هيله کي به ودا ، سري گيژم ۲۷۶
 (۵) عومرتکه به ميزاني ټمدب توخه فروشم ۲۸۰
 (۶) شوهات و ټمن مهنی خه بالائي که سيکم ۲۸۳
 (۷) ماچي دمه که ي دامج که دامج سر و مالم ۲۸۶
 (۸) لايي مخره نې طبعه هه مو که نري غزه لم ۲۸۸
 (۹) عزيزم ، زوحي شيرينم ، دو چاوم ا ۲۹۳
 (۱۰) گهر دهرست من له بهرچن که م دهخوم ۲۹۵
 (۱۱) ودي که زوزمردي مدينه و زوسياهي مه کهه خوم ا ۲۹۹
 (۱۲) دل دهلې سيري چه من خوشه ، جوايي فاده م ۳۰۵
 (۱۳) فاتيه ا تسخير شاري دل به طابوري ټلم ۳۰۸
 (۱۴) له بت ميم و ، قدمت ټلف و ، زولف چيم ۳۱۲
 (۱۵) سوي مصر است مرا عزم از اين لجه غم ۳۱۳

تېپي نون

- (۱) که نري قيله ، دمت سا يته قوربان ا ۳۱۵

ژماره نېوې په کمې په کم د نړۍ هر پارچه شپږک لاسه

- (۲) دهستم له گهرده نې خوت هل مه گره نهی (حیی) ۳۹۴
- (۳) خالی به نې چاو و نه برقت ټیټخایی کاتیه ۳۹۸
- (۴) درونی لدار ال (شارزور) و برده ۴۰۱
- (۵) له دلدا تاتهشی عیشت بلنیه میلی ته ندوره ۴۰۶
- (۶) ومهني زوخساری له فیکری به نې تادم به دهره ۴۱۱
- (۷) نهی ساکینی زباضی مه دینه موله ووهره ۴۱۵
- (۸) سهرایای گواره زهردی ترس و له رزه ۴۴۸
- (۹) (حلقه در گوش) ی کفې زه لگینی تره هم دهنه ۴۵۰
- (۱۰) کهوا زمز تایی په کتایې ده لئی خورشیدی تافاته ۴۵۵
- (۱۱) به هرگی خوت قهسم ، زاهد ، همو عورت عوبرتکه ۴۵۸
- (۱۲) سهری هر موی به دهنم طهره ته متاښکه ۴۶۱
- (۱۳) شاهینې دو چاوت که نیکا و مه یلی به دانکه ۴۶۴
- (۱۴) بنوازه وشکه صوفیو زه قصی به هله له ۴۶۶
- (۱۵) شکه نجی عرض و طولی پیچی زولفت یخ سهره نجامه ۴۷۰
- (۱۶) سهودا زده کوی زولفت ، نه زهاری له کن په شمه ۴۷۴
- (۱۷) بايې له طهره قیله مه وه دیت و مزانه ۴۷۷
- (۱۸) نه لا نهی نه فی بوم تاسا ، هه تا که ی حیرسی ویرانه ۴۸۲
- (۱۹) سوروشکی من که لیتاوه ، غوباری کوه و هاموله ۵۲۰
- (۲۰) دل سیاه نک نه یې ، ما بلی خاکی ومطه ۵۲۴
- (۲۱) له ووخته وه بیستمه دین به قهدهر چاوه ۵۲۸
- (۲۲) نهو سیلیله وا میشکی خطا ټوی براوه ۵۳۰
- (۲۳) زولفت به قه دتلا که په رتشان و بلاوه ۵۳۳
- (۲۴) تاله من نهو زولفه زنی بوسه و که ناری گرتووه ۵۳۸

ژماره نېومې په کمې په کمې د پټې هر پارچه شپږم لاسيزه

- (۸) بې جوړې بڼه وده ، زخم و برين و نه لري ۶۵۰
- (۹) ساق ا وړه ، مېخانه يې دل کونه زمينې ۶۵۵
- (۱۰) (بَرَقَ الْبَصَر) له بهر بهر برق ته له لولې له تالي ۶۵۷
- (۱۱) بنوازه نه و بهار و فوتو حاتي گولنه ي ۶۶۲
- (۱۲) قهري من چه نده له لای دموله تي ديايي ده تي ، ۶۶۷
- (۱۳) موساوي وده يک و لولن له همدولاوه زولنه يني ۶۷۴
- (۱۴) نهغس بگره له هاتوچرې خوزايت هتا ماوي ۶۷۹
- (۱۵) گول که ياغي و دم دزاو بر ، که و ته لاف و زهنگ و بزي ۶۹۱
- (۱۶) تشرفي نه و بهاره که عالم ده کا نوې ۶۹۷
- (۱۷) يار دلي خورنې و چاوي پز له گراني دموې ۷۰۱
- (۱۸) خالي نيه زه شماری دو زولفت له به لاي ۷۰۴
- (۱۹) وړه ساق ا به شين و نهدب و واوې ۷۰۷
- (۲۰) (بِحَسْبِ الْكَ) دو چاوي يارم نوخي ۷۱۱

پړو و بلو

- (۱) پټې پارچې غزول يارم ، که واي کرد ۷۱۵
- (۲) يک نيم رخت (اَلْتَمَّ مِنْكُمْ بِسَمِد) ۷۱۵
- (۳) گوشتي قهلو حوققه به چوارده پاره ۷۱۶
- (۴) وده دوز و يا قوت نه قسه : دندان و له بي تالي ۷۱۷
- (۵) بدور دايري فنجان چيني ۷۱۷

زاست گردنوهی هله کانی چاپ

هله کان	لاپهزه	دیز	زاست گردنوه کعبان
نهبور	۶	۱	نهبور
۱۳۱۲ ی	۱۲	۲۱	۱۳۱۰ ی
همو	۱۳	۲۳	زوربه ی
گولخنه ی	۱۹	۵	گولخنه ی
گولخنه ی	۱۹	۷	گولخنه ی
گولخنه ی	۱۹	۹	گولخنه ی
له شکره کهنی	۳۹	۱۲	له شکره کهنی
به	۴۴	۲۳	نما
بات	۴۵	۳	باس
ناله	۴۵	۲۲	ناله
ته کلوم	۴۸	۹	ته که لوم
بات	۵۲	۱۳	باس
بات	۵۲	۱۴	باس
مایه ی	۶۸	۱۵	بمایه ی
تبی	۷۵	۲	پتی
گه وره ی	۷۵	۱۷	گه وره یی
لهرزی	۸۳	۵	لهرزی
لهرزی	۸۳	۲۵	لهرزی
قوت	۱۰۲	۶	قوت
خورد	۱۰۹	۲۴	خورد
به لام .. تاد دیزی پاشه وه ی	۱۱۱	۲۲ و ۲۳	-
هه بون	۱۱۱	۲۴	هه به
بون خوشبیه که ی	۱۱۲	۷	بون خوشبیه که ی
به لام .. تاد دیزی پاشه وه ی	۱۱۲	۱۲ و ۱۴	-

هه‌له‌کان	لابه‌زه	دیڤ	زاست‌کردنه‌وه‌که‌یان
نوسراڤ	۱۱۳	۲۳	نوسراوه
بۆک	۱۱۷	۲۹	بۆک
کۆر	۱۶۰	۸	کۆز
کۆز	۱۶۲	۸	کۆز
۱۳۱۶ ی	۱۷۰	۱۲	۱۳۱۰ ی
۱۸۹۸ - ۱۸۹۹ ی	۱۷۰	۱۳	۱۸۹۲ - ۱۸۹۳ ی
جۆزه	۱۷۰	۲۲	جۆزه
شیوه‌سۆر	۱۷۸	۱۴	شیوه‌سۆر
داخو	۱۸۸	۳	داخو
ته‌می	۲۰۰	۲۰	ته‌می
غه‌یه‌وه	۲۰۱	۷	غه‌یه‌وه
پینج	۲۰۵	۶	شش
۴	۲۱۷	۳	۵
۴	۲۱۷	۳۱	۵
۵	۲۱۹	۱	۶
۶	۲۱۹	۴	۷
۵	۲۱۹	۱۱	۶
۶	۲۱۹	۲۶	۷
شیعه‌کانی	۲۳۰	۱۰	شیعه‌کانیان
ژینی‌ن‌چن	۳۰۳	۲۸	ژینی‌ن‌نه‌چن
له‌به‌ر	۳۰۷	۱۸	له‌به‌ر
له‌تله‌سی	۳۴۳	۲۸	له‌تله‌سی
جهم‌جا .	۳۷۴	۲۶	جهم‌جا :
به‌ستۆن	۴۴۴	۸	به‌به‌ستۆن
ناهی :	۴۴۷	۶	ناهی
شه‌هواره‌یی	۴۴۷	۱۷	شه‌هواره‌یی .
کف	۴۵۰	۵	کف
بژانکه :	۴۶۴	۲۵	بژانکه
(له‌براوێز) ی	۴۶۹	۱۵	(له‌براوێزی)
بچکۆله‌به	۴۹۴	۱۷	بچکۆله‌به
حه‌ی :	۴۹۷	۲۶	حه‌ی
مومجیزه :	۵۰۹	۳	مومجیزه .
شیرانه	۵۱۱	۲۵	شیرانه .

همه‌گان	لايهزه	ديتر	زاست‌گردنموده‌کيلن
نيدا	۵۱۵	۳	تيدا
ليلاوو ..	۵۲۱	۱۴	ليلاو و .
لهراستيندا	۵۴۸	۲۷	لهراستيندا
بي	۵۹۷	۳	بي
بهم‌چوره به .	۶۶۰	۳۲	بهم‌چوره به :
(هينى)	۶۶۶	۲۹	(نه‌يمنى)
(« پيراويزى » خا) و			(هم) و (کم) و (گم) و
(هم) و (کم) و (گم) .	۶۸۶	۱۹	(« پيراويزى » خا) به .

★ ★ ★

A PUBLICATION OF THE KURDISH ACADEMY

THE COLLECTION OF NAL'S POETRY
((MALA KHDR AHMAD SHAWAYS MIKAILI))

COLLATED AND EXPLAINED
BY
MALA ABDULKAREEM MUDARRIS
&
FATH ABDULKAREEM

REVISED BY
MUHAMMAD I MALA KAREEM
ASSOCIATE MEMBER OF THE KURDISH ACADEMY

Kurdish Academy Press
BAGHDAD
1978